

IN
PHYSIOGNOMICA ARISTOTELIS
COMMENTARII

À CAMILLO BALDO

ORDINARIAM PHILOSOPHIAM
in Patrio Bononiensi Archigymnasio
profitente lucubrati.

Opus multiplici doctrina refertum; Physiologicis, Medicis, virisq; Politicis æquè vtile, ac iucundum.

HIERONYMI TAMBVRINI DILIGENTIA, & sumptibus nunc primum in lucem editum.

AD SERENISSIMVM PRINCIPEM
FERDINANDVM
GONZAGAM
Mantuæ & Montisferrati Ducem.

Coriolanus inc.

BONONIAE *Apud Sebastianum Bononium* *Superiorum permissu* MDCXXI.

SERENISSIMO

FERDINANDO GONZAGAE

MANTVAE, ET MONFERRATI DVCI.

ADDICTVM sapientiæ Principem, rebusque strenuè gerendis natum, nil magis decere arbitror, Augustissime Princeps, quàm ea nouisse, quæ ad colendam, confirmandam, & augendam rerũ notitiam conducere possunt: & quando nihil aliud est sapere, quam sibi, suisque prodesse posse, & quibus præstanda, quibus deneganda fides apte distinguere; instrumenta, profectò, quibus id consequi liceat, perfecti, egregièque cordati Principis propria erunt ornamenta. Hanc dignoscendorum hominum rationem (quam Physiognomiam vocant) multi, tum ex Græcis, tum ex Latinis præclari, & celebres viri excoluerunt; nemo tamen eorum (vt audio) aliquam suarum assertionum causam (ceu Philosophi solent) in medium attulit; Vnus, tantum Aristoteles, dogmata quædam, non omni sanè ratione spoliata, prodidit, quæ ab apparenti in Brutorum corporibus similitudine, & per signa quædam confirmare est aggressus; ea tamen trunca, mutila, & longè magis, quam oporteret, obscura caligine obducta, ad nos peruenere: quæ cum admodum ieiunè à Suessano videret exposita Excellentissimus, Camillus Baldus, qui iam per annos XLV. in patrio Bononiensi Archigymnasio, Philosophiam pertractans consenuit, operæ pretiùm se facturum putauit, si huic obscuritati luminis quidpiam addere niteretur: cumque ad hoc peragendum, multi auditores, & amici illum anxiè hortarentur, hos condidit Commentarios, qui cum, fortè, ad manus meas deuenissent, Typis mandare decreui, neminique potius quam tibi, Dux Serenissime, dicandos existimaui; Quod idcircò mihi faciendum duxi, quando eorum, qui nunc viuunt Principum, nullus est, qui in diui-

narum, humanarumq; rerum cognitione te præcurrat, vel forsitan æquet; in quarum singulis, qualis, ac quantus sis, vel hoc vnum certissimum potest esse argumentum, quod tibi, tanquam propitio doctrinarum, atque politiorum litterarum Numini, omnes ferè huius ætatis scriptores sua Monimenta sacrent, tuumque iudicium (tanquam lapidem Lydium) superexcellens, ac pœnè Diuinum, suspiciant, & reuereantur. Hac igitur de causa, sapientissimè Princeps, Physiognomica hæc Aristotelis placita tibi debebantur, teque petebant. Hæc ego Augustissimo Nomini tuo offero, ac dico, vt summam erga te, reuerentiam, obsequiumque meum, hac vna saltem, qua possum via, tibi patefaciam, atque declarem; quæ, si à te benigna fronte accipiantur, maximum laboris mei præmium tulisse arbitrabor. Vale liberalium artium præsidium, ac decus, Dux optime: longumque Vale, magnum Italiæ columen, atque incrementum. Bononiæ die septima Ianuarij MDCXXI.

CELSITVDINI TVÆ

Cliens, & seruus Addictissimus

Hieronymus Tamburinus.

AD EVNDEM

SERENISSIMVM.

NON quia liligeris deducis Regibus ortum,
Et Bufone sacro Regius Vmbo micat:

Nec quia sub vestris Prouincia fascibus olim
Qua puras Matronæ Sequana miscet aquas:

Nec tua quod Solimos tangat cognatio Reges,
Qui gessere pia, tam sacra bella manu:

Nec quia sub vestra nata est ditione Mathilda,
Forsitan, & claro sanguine stemma trahit:

Nec quia, cùm Ausonium quateret Mars externus Orbem,
Parthenope, & Latios cogeret ægra Duces:

FRANCISCVS socias duxit GONZAGA cohortes,
Scit Tarus, & positis clausa Nouaria Aquilis:

Nec quia tot proceres longo videt ordinè cingi,
Iuraque ab Augusta reddere iusta manu.

Hæc Tamburinus præclara volumina BALDI,
Et doctum Sophicæ dedicat artis opus.

Sed quia quam longinquo Europa extenditur Orbe,
Circumfert nomen candida Fama tuum:

Quod rarus Princeps ætate Illustrior ista,
Ingenio Musas, qui meliore colat:

Quod tua sint cunctis reclusa æraria doctis
Per te quod nullam sentit Apollo famem;

Communis quod Mecoenas tu diceris esse,
Nullaque non merito pondere facta cadunt:

MANTVA ab Andino fuit olim clara Marone;
Nunc doctos omnes MANTVA sola fouet.

Opus hoc Physiognomicũ Excellentiss. Camilli Baldi typis posse mandari censeo.
Fr. Daniel Mallonius pro Archiepiscopali Curia Bononiæ.

COMMENTARIVM in Phisiognomiã Aristotelis, Excellentissimi D. D. Camilli Baldi Bononiensis diligenter perlegi, & quia nihil animaduerti catholicæ fidei dissonum cõmuninè Sanctorum Patrum doctrinæ contrarium, aut pijs fidelium moribus detrahens, siuè regulis indicis de impressione librorum prohibitorum; imò dignum vt à viris doctis, & præcipuè Philosophis legatur, ipsum laudo, approbo, & vt imprimatur, & typis mandetur, facultatem concedo.

Fr. Io: Vincentius Regatia de Tabia Sacræ Theologiæ Magister, & Vicarius Generalis Sancti Officij Bononiæ.

SVBTILISSIMA, ac doctissima scripta, Excellentissimi Doctoris Camilli Baldi in libros Aristotelicos Phisiognomiæ, vidi, ac diligentius examinaui, & quia illa deprehendi ab omni prorsus erroris suspicione libera, imò talia, vt indè mortales omnes possint cautiùs viuere, ad euitanda scilicet, quæ, ex signis quibusdam apparere possent in illis procliuiora ad malum; ideò potestatem feci, vt typis mandarentur.

Imprimantur ergò.

Fr. Hieronymus Onuphrius Doctor Theologus Collegiatus Bononiæ, atq. ibidem lector publicus, ac Sanctissimæ Inquisitionis Consultor. Pro Reuerendiss. P. Inquisitore Bononiæ Magistro Paulo de Garrexio.

INDEX
CAPITVM, ET APOTELESMATVM HVIVS VOLVMINIS.

PARS PRIMA COMMENT.

PARS SECVNDA.

PARS

Index Capitum, & Apotelef.

PARS TERTIA.

PARS QVARTA

APOTELESMATVM INDEX DE PEDIBVS.

DE CRVRIBVS.

DE GENVBVS, ET COXIS.

DE NATIBVS.

DE LVMBIS.

DE VENTRE DORSO, ET COSTIS.

Venter

DE PECTORE METAPHRENO CERVICE, ET HVMERIS.

DE COLLO, ET COLLI CLAVIBVS.

DE LABIIS.

DE NASO.

DE FACIE.

DE OCVLIS.

Oculi

DE FRONTE.

DE CAPITE, ET AVRIBVS.

PARS QVINTA COM.

DE FACIEI CORPORISQVE COLORIBVS.

Oculi

DE PILIS, ET PILORVM COLORIBVS.

DE MENTO, ET SVPERCILIIS QVÆDAM INTERPOSITA.

DE PILIS ITERVM.

DE MOTV PROGRESSIVO.

DE VOCE.

Vox

DE CORPORVM MAGNITVDINE.

Finis Index Capitum.

IN PHYSIOGNOMICA

Aristotelis Præfatio.

QVOD nonnulli Historici facere solent, vt regionum, fluminum, marium, montiumque quorum futura est in suis Historijs memoria; in tabella Typum lectorum oculis proponant; illud operæ pretium me facturum in præsentia putaui, si totius instituti laboris specimen quoddam edidero, quo ceù vno oculi ictu, quid in his cartis contineatur spectare possit lector, ut si quando dabitur otium legendi, facilius, quæ scribuntur intelligere valeat.

Sciendum est itaque laborem hunc in tres partes esse distinctum. Prima, quæ nunc se se offert, Physiognomica Aristotelis contemplatur dogmata, eorumque veritatem, & veritatis inquirit causas.

Secunda succedet quæ complexiones, priuatasq; ex his orientes dispositiones, inclinationes, moresque indagare docet, vnde conditionem, genusque vitę, cuiusque probabiliter cognoscere liceat, ad quas artes, aut scientias sit habilis, cum quibus conueniat, iungatur, & consentiat, quibus morborum generibus, magis obnoxius sit, vt nobis sine liberi arbitrij præiuditio, multo promptius, atque rationabilius, de futuris contingentibus singularibus ad nos spectantibus, aliquid conijcere liceat, quam Astrologis; Quod non negauerit lector, dummodò hanc coniectandi rationem, intellecta priusquam sit, contemptam non reliquerit.

Inclinationes istæ interioris animæ sunt illi domestici, qui nisi nobis dominati fuerint, immaculati erimus, & mundabimur à delictis maximis. Sunt illi hostes, cum quibus est continua nobis pugna, qui si non adessent, non pugnaremus, non pugnantes legitimè coronari non possemus.

Beatus igitur ille, qui patnulos istos allidit petræ rationis rectæ, sic enim secundum rationem agens fœlix efficitur.

Pars tertia continebit quo tandem modo, cognitum hominem, expiscari, & capere valeamus, captum tenere, eiusque volentis, & hilaris operas, actiones, consilia, ac demum quicquid, artis, opisue in ipso est, in nostrum commodum, atque vsum conuertere; quà re vti nulla venatio, nullaque inuestigatio repetitur difficilior, ita nulla vtilior existit; vel dicente Domino, venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.

Et cum vita humana, sit quasi candela accensa, sicuti ex flammæ, & ceræ, aut seui quātitate, qualitate, ac lychno quamdiu sit duratura, quę ardet lucerna cognosci potest; ita ex caloris, & humidi naturalis substantia, quātitate, & qualitate secundū certam rationem dispo sita, nostræ vitæ naturalis præsagire longitudinē licet, neque enim possibile est, humorem naturalem, quo calor conseruatur, instaurari ita, vt vltra certum terminum vita protendi possit.

Scopus diuisio, vtilitas, & methodus huius libelli.

Scopus. Quid Physiognom. SCopus Aristotelis est in hoc libro considerare signa quædam naturaliter in corpore humano apparentia, quibus humanæ animæ inclinationes, dispositionesque probabiliter cognoscendi possunt. Erit itaque Physiognomia, vt nomen sonat, naturæ cognitio. Priuatim autem ad hominem relatam dicamus esse cognitionem humanæ naturę, hoc est propensionum animæ hominis, (anima enim forma est, & forma natura) per signa externa & sensibus apparentia. *Sub. libri.* Materia igitur, circa quam versatur hæc cognitio, sunt accidentia humani corporis naturalia, hoc est non ab externa causa, sed à virtute formatrice, & à principio interno inexistentia; *Causa scopi, et vtilitas.* finis huius negotiationis est; vt per hæc signa naturam, & propensiones animæ, vtcunque cognoscamus, ex quo manifestum est, quomodo hæc cognitio, non solum ad medicinam futura sit vtilis, sed etiam ad totam vitam actiuam, & Ciuilem, mirificè enim nobis profuturum est, si eos cognoscamus, cum quibus agendum est, ne pro pane saxum, aut scorpionem eligamus. *Inscriptio.* Inscribitur libellus Physiognomica sicuti etiam Poetica, collectio scilicet præceptorum ad poeticam pertinentium, siuè vt poetica pręcepta, sic & Physiognomica dicemus documenta, neq. enim videntur hęc esse digesta ita exacte, vt Aristotelicum illum ordinem inclitum sapiant. *Quis auctor.* Vnde apud nonnullos dubitatum est; numquid liber sit Aristotelis genuinus, sed aliqui Loxo cuidam tribuerunt, quod sentiebat etiam Pendasius. Aristotelem quidem de his scripsisse constat ex Diogene Laertio; eūque apparet ex his, quæ habentur in libro de historia animalium, ab hac cognitione non abhorruisse, ibi enim obiter multa inserta, in libello hoc leguntur. *Ad quā partem Philosophiæ ptineat.* Ad naturalem Philosophum hæc spectare, vel ex ipsa patet inscriptione, siquidem cognitio quędam est hęc naturæ humanę, nempe eius principij, à quo pendent humanæ operationes tanquam à prima causa efficienti, cum vero plures, sint partes huius scientiæ, quæ dicitur Physiologia, ad eam portionem præcipuè refertur, quæ de animalibus tractat, & quæ proprias animalium contemplatur passiones, & inter animalia ipsius hominis, & quamuis in hoc libello explicetur potius ipsum quod sit, quam propter quid, attamen cognitio non est simpliciter historica, sed à posteriori adducūtur argumenta, & loco à simili dicta confirmātur, *Quis locus ei debeatur.* annectenda igitur erit hæc tractatio, post contemplationem eorum librorum, qui vulgo parua inscribuntur naturalia. Cum enim vniuersalia generis cognita sint accidētia, deinde ad propria cuiusque speciei descendere erat rationi consonum, ac præcipui animalis (qui homo est) naturam, passiones, & propensiones considerare, sicuti in libris de anima pars multa circa humanam animam, quæ mens est, insumpta fuit.

Diuisio lib. Pars 1. Diuiditur libellus hic in tres partes, vna continet capita quattuor, Primum docet, Physiognomiam esse rationabilem cognitionem. In secundo, Antiquos etiam, de ipsa locutos fuisse ait, verum imperfectè, quoniam, vt dicet, uiam à contrarijs, & uiam Syllogisticā, aut neglexerunt, aut non cognouerunt. In tertio explicat, quod sit Physiognomia, & quosdam ipsius locos communes per quos procedit, enumerat. Et quid significent, leuiter in quarto capite perstringit.

Pars 2. In secunda parte, quæ continetur quinto, & sexto capite, duo facit, in quinto exponit scientiam hanc non esse necessariam, neque fidem omnimodam uni signo tribuendā, quin etiam alia, alijs esse certiora, alia totius corporis, alia esse partium. In sexto capite, quas animi inclinationes soleant comitari, præcipuæ corporis qualitates, & accidentia dinumerat, ut possimus persuaderi, quod quibus inexistunt tales animi inclinationes, & mores, ijsdem, ut plurimum inexistant tales corporis qualitates, ut deinde liceat etiam conuertere eam propositionem, ac dicere; quibus insunt talia corporis signa, ijsdem de facili inerunt etiam tales animi qualitates; in quo potissima consistit ratio huius cognitionis.

Pars

Pars tertia Methodice prædictam conuerſam, quodammodo docet, nempe quibus inexiſtunt talia ſigna, illis etiam tales vt plurimum animi adſunt paſſiones: cuius antecedēs propoſitio in ſecunda parte declarata fuerat. Hæc pars continet capita quattuor. In ſeptimo, & octauo vniuerſalis ſpeculatio ſignorum ponitur, & quaſi theoretica quædam huius artis portio, quæ docet ſigna, & præcepta eruere, ad cognitionem intentam requiſita, in ſequentibus duobus capitibus, per omnia ferè genera ſignorum percurrens, ſiue illa ſint partis alicuius, ſiue ſint totius humani corporis accidentia, quid illa portendant, exponit. Genus verò docendi; eſt totum à poſteriori, à ſignis, & à ſimilitudine. Cumque duobus debilibus principijs innitatur, nihil neceſſarij colligere poterit hæc cognitio. Horum alterum eſt conuerſio propoſitionis vniuerſalis affirmatiuæ in terminis, neque enim ſequitur; ſi omnes timidi habuerint pilos molles, ergo omnes qui pilos molles habent, ſunt timidi; Alterum eſt, non minus debile principium, non enim ſequitur, hic habet faciem ſimilem boui, bos eſt tardus, ergo hic eſt tardus; paralogiſmus enim fit, & ſunt quattuor termini, ex quibus nihil colligitur; & ſi dixeris, omnis homo habens faciem ſimilem boui eſt tardus, cum negabitur, non habebis ex huius artis principijs, qua ratione negatam cōprobes propoſitionem, niſi fortè ſumpſeris, naturam ſemper codē modo operari, niſi quid impediat, Vtrum autem aliquid impedierit, necne, non facile perſpicies. Ex quo manifeſtum eſt, nullum libero arbitrio inijci ex his vinculum, neque eſſe neceſſarium, quod ſi hic pilos habuerit molles, omnino ſit futurus timidus. Quare totus hic libellus, mihi videtur tribus quodammodo contineri propoſitionibus, quarum vna eſt; Anima, & corpus ita cōiuncta ſunt, & connexa, vt vnum faciant per ſe, quare paſſiones animæ corporeis paſſionibus iunctæ ſunt, & ſingulæ ſingulis reſpondent, & harum vtreque ſunt affectiones compoſiti. Altera propoſitio eſt. Quorum tales ſunt animæ paſſiones, illis talia in corpore inſunt accidentia. Tertia, quibus talia inſunt corporis accidentia, illis tales ineſſe etiam animi paſſiones, & inclinationes ſolent.

Pars 3. *Doctr. ratio.* *Arbitry libertas.* *Doctr. huius princ.*

At apud quoſdam hoc Phyſiognomiæ nomen, peſſimè audit, putantque de genere earum eſſe maleficarū, & vetitarū à legibus artium, quæ de futuris contingentibus ſingularibus, aliquid certi aſſerere audent, vt inter ſortilegas recenſeant, non minus vanam, & falſam putantes, ac ſit Chyromātia, Geomātia, Metopoſcopiā, aut ſi quę alia eſt huiuſmodi. Cū dicant eſſe impoſſibile, humani animi ſenſus intimos ſoli Deo cognitos, hominē ſcrutari, & ſcire; Cui dubitationi facilè eſt reſpondere. Nā Phyſiogn. hæc ab illis vetitis cognitionibus diſcrepat, lōgeq. differt. Et rationibus in cōtrariū adductis ſatisfiet, ſi ponemus, duo eſſe ſingularium contingentium futurorum genera, alterum, quod dicitur in pluribus & habet aliquam cauſam, alterum quod eſt ad vtrumlibet, neque cauſam vllam habet, niſi per accidens; circa prius verſatur Phyſiognomia: ſecundum contingentium genus non tangit, Amplius eorum quæ ſunt in anima, vel ab ipſa fiunt, quædam habent ſignum in corpore, & de his agit Phyſiognomia; Quæ vero nullum habent ſignum, vt cogitationes, & acquiſiti habitus, à Phyſiognomo non cognoſcuntur. Amplius neque quidquam certi aſſerit de his, circa quæ verſatur, neque ſe ad tempus certū, aut locum adſtringit hæc cognitio, ſed vt plurimum ſic fieri ſolere, ait, in his, quæ talia habent ſigna, nihil tamen vetare, quin oppoſitum etiam ſequatur. Ad rationes itaque dicamus, duplex eſt Phyſiognomia, altera, quæ per ſigna naturalia procedit, & de hominum inclinationibus, & paſſionibus corpori, & animæ communibus tractat, & hæc non eſt prohibita à legibus; Altera eſt, quam proprio nomine Metopoſcopiam vocant, quæ lineas frontis, & characteres faciei contemplatur, Sicuti Chyromantia lineas manus, vtræque duobus nominibus, eodem modo damnandæ, alterum eſt, quod ſuorum eſſatotum nullam cauſam neceſſariam aut probabilē afferunt, aut afferre poſſunt, alterum eſt, qđ de his cōtingentib. ſingularibus quæ à voluntate Dei, aut hominum pendent, certi aliquid prædicere ſibi arrogant, quod

An Phyſiog. ſit cognitio realis. *Dub.* *Sol.*

ſcilicet,

scilicet, hic erit Cardinalis, quod hic de tali mense in carcerem conijcietur, quod pugione aut saxo vulnerabitur, de quibus alias dictum est, quod hæc quoniam nusquã sunt, priusquam eueniant scitu sunt impossibilia, & si aliquando diuinati fuerint, verumque dixerint homines isti, cum semel vna veritas prædictioni responderit, mille mendacia expectanda sunt. Physiognomicus neque ea spectat, quæ à Deo, aut ab hominum pendent voluntate, neque hominum actiones inquirit, sed tantum ex signis in corpore apparentibus, qualiter dispositæ esse possint, animæ facultates coniectat. Sed addes, etiam Metoposcopia, & Chyromantia considerat signa corporis, & ex illis quid futurum sit ratiocinatur. Respõdeo, Physiognomica signa à principijs internis indiuiduum statuentibus, plerunque oriri, & demonstrari posse à priori, at signa Chyromantica sunt per accidens, neque à principijs indiuidui nascuntur, neque ratione vlla persuaderi possunt; cuius indicium est, quod mutabilia sunt, neque semper manent. Qua propter etiam in Physiognomia quæ non semper manent signa, reijciuntur, neque vlla ipsis fides adhibetur. Quæ vero sunt in manu, & in fronte signa mutari, ipsorum Chyrnmantium, & Metoposcoporum positio est. Quod autem nõ oriantur ex manuum constrictione, & cutis corrugatione, quæ sunt in manibus, lineæ, & quæ sunt in fronte à motu eiusdem proficiscantur, quæ sola cutis mobilis est in corpore nostro, nemo est, qui valeat dubitare.

Quæ Physiognom. actio.

Obiect.

COMMENTARII IN PHYSIOGNOMICA ARISTOTELIS

Pars Prima

INCLINATIONVM HVMANARVM cognitionem dari. Cap. I.

Quod & animæ sequantur corpora.

PHYSIOGNOMONICA traditurus Aristoteles, hoc est, contemplaturus signa quædam in corpore apparentia, quibus humanæ inclinationes, ac mores probabiliter cognosci possunt. In hoc cap. docet Physiognomiam nempè naturæ (hoc est inclinationum humanarum) per signa externa cognitionem reperiri, & possibile esse, quod aliquis ex signis in corpore existentibus, animæ corpus humanum conformantis inclinationes, ac dispositiones cognoscat. Hoc vt faciat, suscipit tanquam principium; quod animæ sequuntur corpora, hoc est affectiones animæ sunt tales, qualia sunt corpora, quæ ab anima informantur, siquidem affectiones corporis videmus animam mutare, &(vt dicitur) alterare. Quod etiam ex aliqua parte consentire videtur ei, quod dicebat Gal. animi mores temperaturam corporis sequi. Idemque etiam primo de anima ipse Aristoteles sentit; causa autem, quod anima, & corpus, cum simul iuncta sunt, ad inuicem compatiantur, est, quoniam sunt vt materia, & forma, quæ duo sunt ad aliquid secundum esse, in his autem, quæ sunt ad aliquid, facta mutatione in vno, necesse est, & alterum mutari vt dicitur, VIII. phys. Sunt igitur compositi affectiones, quæcunque in animali apparent; quamuis aliæ magis ad corpus, aliæ ad animam spectare videantur. Affectiones, & passiones corporis dico accidentia totius corporis, vel partium ipsius, secundum quæ melius, vel peius obire potest munia & operationes, quarum natum est esse instrumentum. Animæ vero affectiones appello ea accidentia, quibus anima sic, vel aliter, ac determinato quodam modo vtitur corpore, vel corporeis partibus ad certam operationem peragendam. Sicuti igitur ad secandum, vel dolandum, requiritur sector, & serra, & qualis sector, & serra, talis est sectio, & pro ratione bonitatis serræ fœliciter, magis vel minus secat lignum sector, sic de anima, & corpore sentiendum ex his, quæ dicta sunt, videtur.

Et ipsæ secundum seipsas non sunt impassibiles à motibus corporis, id manifestum fit valde in ebrietatibus, & ægritudinibus: multum namque animæ mutatæ uidentur à passionibus corporis.

Quod dixerat Aristoteles, declarat, nempe animam sequi corpus. Hoc est animam alterari ab alterationibus corporis, & ut (sic dicam) simul pati. Probatque hoc suum dictum scilicet passiones corporis mutare, & alterare animam, à posteriori, quod solet facere in propositionibus, quæ ferè per se notæ sunt. Dicit igitur, ebrietates, & morbi, seu phrænesis, & lethargus, sunt passiones, & alterationes corporis, ebrietates autem & phreneses mutant animam, cum de prudente, & graui, in sanam, & imprudentem ac vanam faciant, ergo passiones corporis animam alterant, & immutant, quod fuerat probandum. Nulli autem dubium est ebrietatem, & phrenesim, vel lethargum esse passiones corporis, nam & corpora his affectibus laborantia, medicamentis malos humores ducentibus purgantur, & purgata melius se habent, hominesq; non solum secundum corpus, sed etiam secundum animam sanitatem acquirunt.

Et è contrario quod corpus compatitur passionibus animæ, manifestum circa amores, & timores, & dolores, & uoluptates.

Conuersam prædictæ propositionis siue oppositam docet, quæ est.
Passiones, & alterationes animæ, mutant etiam corpus. Hoc est qualis anima, tale corpus, quod de simia dicebat ille, ridiculam animam, ridiculum corpus sibi asciuisse, ratio, & causa huius dicti; eadem est, quæ superioris. Sunt enim materia, & forma, corpus & anima, hęcque secundum esse appellantur correlatiua, quare facta in vno mutatione fit etiã & in altero, vt 8. Phys. probatur, item à posteriori.

Amores, timores, dolores, siue tristitiæ, & voluptas, hoc est lætitia, sũt passiones animę, secundum animam enim timemus, & amamus, tanquam principium; in his autem corpus mutari, & pati uidemus, timentes enim pallent, & loco stare nequeunt, sed & tristes, demittunt vultum, suspirantque, ut etiam amantes, & læti; opposito modo affici uidentur, patet igitur passiones animæ, etiam corpus mutare, & afficere, ut enim dicunt Medici, pauor, ira, & amor immodicus, febres, dolores capitis, stomachi subuersiones, & indigestiones, quinimo aliquando mortem causant, ut de Antiocho Stratonicen nouercam amante legitur apud Appianum.

Amplius autem & in ijs, quæ natura fiunt, magis utique aliquis conspiciet, quod corpus & anima ita se habent connaturalia, ut fiant causæ plurimarum passionum adinnicem. Nunquam enim animal factum, uel generatum est tale, quod formam haberet alterius animalis, animam uero alterius; sed semper eiusdem corpus, & animam: quare necessarium est consequi tali corpori talem formam.

Quod iam confirmatum est disiunctim animam sequi corpus, & corpus pati ad animæ passiones, nunc etiam simul vtrumque iunctum probat, nempè animam & corpus tanto nexu inter se vinctas esse, vt adinuicem patiantur, & quamplurimarum mutationum sibi inuicem sint causæ, quod & primo de anima dixerat, animæ passiones esse cum corpore, & non animæ, aut corporis solius, sed compositi, probat autem tali ratione.

Si certa aĩa, viuentis certũ, & propriũ non haberet corpus, et è contra, certũ corpus viuens, non haberet naturaliter suam propriam animam, ergo possibile esset, aliquando fieri animal unum, aut factum fuisse quod animam haberet, u. gratia leonis, & corpus cerui. At hoc falsum est, & impossibile vt in libro de anima 2. semper enim videmus, quod ceruino corpori inest ceruina anima, & asinino anima asini, concludendum est ergo,

go,

go, quod quale est corpus, talis sit etiam anima, & causa est, iam sæpè dicta, quoniam materia, & forma relationem habent inter se, & si materia simpliciter formam simpliciter respicit, & materia hæc requirit hanc formam; similiter animalis v. g. bouis, materia, solam recipere potest bouis formam, & si materia est corpus organicum; & corpus tale, talem animam poscit, & anima talis in tali corpore tantum reperietur, actus enim certus certis passiuis inest.

„ *Amplius autem & scientes circa unumquodque animalium ex forma possunt considerare equites, equos; & uenatores canes.*

Idem alio signo confirmatur, quod s. inter se conueniant anima, & corpus; nam qui volunt cognoscere naturam, & passiones animæ canum, & equorum, considerant, & contemplantur corpora eorum, & ita considerantes eorundem animalium, quæ sunt in corpore passiones, etiam animæ inclinationes cognoscunt; patet igitur animam, & corpus, esse duo ita coniuncta, & cognata, vt ex corporis cognitione, & passionum, quæ circa ipsum contingunt, possibile sit cognoscere qualitates, propensiones, & dispositiones animæ, quæ tale corpus informat, quatenus illud informat, & eo vtitur ad proprias, vel communes operationes perficiendas.

„ *Si autem hæc uera fuerint (semper autem hæc uera sunt) erit sanè ars quæpiam Physiognomonica.*

Artem reperiri quæ ex signis cognoscat naturas, & inclinationes hominum, quam Physiognom. dicimus, in præsentia concludit, quod fuerat in hoc cap. propositum. Dicit ergo, si vera hæc sunt, quod corpus, & anima, sunt res inter se connaturales, & cognatæ, ita ut certa anima habeat certum corpus, & è cõtra, & si verum est quod passiones animæ mutant plerunque corpus, & passiones corporis alterant (vt dictum est) animam, colligendum est dari quandam artem, quæ ex corporis affectionibus, & animæ motiones, atq; inclinationes docere poterit, & hæc dicetur Physiognomia; sic autem ex prædictis deduci potest, multæ passiones in anima existentes, in corpore sui vestigium faciunt, illudque alterant, quæ talia sunt, per eas, quæ in corpore existunt alterationes, & facta vestigia cognoscuntur, passiones igitur animæ per ea, quæ sunt in corpore cognosci possunt, at cognoscere passiones animæ per signa in corpore apparentia, est vti Physiognomia; Manifestum est igitur, quod si datur per signa corporis propensiones, & dispositiones animæ cognoscere, dabitur & Physiognomia, cognitio. s. quæ circa hæc præcipuè occupatur.

Ex his igitur colligo Physiognomiã esse artem ex signis in corpore apparentibus conijcientem naturales passiones, & inclinationes, quæ in anima vniuscuiusque existunt, secundum quas illum dicimus magis, vel minus aptum ad tales mores, habitus, & operationes exercendas, hoc aut illo modo determinato. Modus autem hic est forma, & habitus deinde, qui imponitur, atque ad actum deducit has propensiones naturales.

Amplius quale est corpus talis est anima, & qualis anima tale etiam corpus. Vnde si oratio est index passionum animæ, & cognitis passionibus animæ, cognosci etiam possit corpus, non est absurdum, si qui dixerint ex epistolæ scriptione licere coniectari non solũ animi passiones, sed etiam corporis affectus, & mores quamplures, quemadmodum alias ostensum fuit.

Noto Aristotelem hoc loco, cum dixit, nunquam animal factum, quod haberet formã alterius animalis, animam vero alterius, per hanc vocem non intellexisse formam substantialem, quæ est anima, sed tantum externam, accidentalemque animalis uisibilem figuram, per quam interior coniectatur; per sensibilia enim cognoscuntur insensibilia.

Absoluta hac primi cap. explicatione, dubitationes, ac notanda quædam restant,

An futurorũ sit præsagiũ.

Horum primum est. An futurorum sit aliquod præsagium, & præcipuè singularium contingentium, videtur autem quod non, & auctoritate, & ratione. Habet Aristoteles primo de interpræt. de futuris contingentibus singularibus non esse determinatam ueritatem, id etiam ratio docet. Nam si res ita se habent ad cognosci, prout se habent ad esse, cum futura singularia contingentia non sint, sed possint esse, & non esse, ergo antequã sint non poterunt cognosci, quod futura sint, aut non futura.

Amplius quales causæ, tales effectus, vniuersales, & necessariæ causant necessarios effectus, contingentes, & singulares, pariter cõtingentes, & singulares producunt. Quare si necessariæ causæ, non possunt non producere effectus suos necessarios, ergo nõ necessariæ poterunt nõ producere, & producere. Nulla igitur de ipsis cognitio certa haberi potest. Demum si contingentium futurorum aliquid certi, determinatique asseri posset, ergo contingentia non essent contingentia; & consequentia patet, ex ipsamet contingentium definitione. Nam ea dicimus contingentia, quæ non sunt, si tamen esse ponantur, nullum sequetur absurdum, possunt igitur esse, & non esse, & nihil in ipsis est necessarij, & determinati, nisi ex suppositione.

Ex aduerso Astrologia est scientia, & de futuris contingentibus singularibus vera prædicit, ergo quædam scientia de futuris contingentibus singularibus aliquid asserere certi audet. Quin & hæc ars cum fuerit contemplata vniuersale, circa singularia se exercet, quod omnis artis proprium est, non enim medicus hominem, sed Calliam sanat. Demum naturalis scientia vtique scientia est, & circa hæc inferiora versatur, horumque causas scrutatur, non quatenus æterna sunt, sed quatenus contingentia, patet igitur contingentium scientiam, vel cognitionem esse. Pro solutione dubitationis, ex Aristotelis sententia primo priorum, dicendum est futura contingentia, quædam esse apta nata, siuè ordinata, quę habent aliquam causam, propter quam esse posse dicantur; deficiunt autem à necessario; quoniam causa impediri potest; vt quod puer nascatur cum. v. digitis in manu dextra, est contingens quiddam, quoniam causa efficiens potest impediri, ab vtero, à defectu materiæ, ab imaginatione, aut alia re, ut plurimum tamen sic fieri solet.

Similiter cum dixerit socius se venturum cras, prædicam quod veniet, attamen non est necessarium, de hoc igitur contingenti apto nato, siuè ordinato cuius causa est natura, vel intellectus determinate aliquid certi asseri potest, non tamen necessarij; At de altero, quod inordinatum est, contingenti, ꝗ vel casu, uel fortuna fit, nullamque rationem habet propter quam sit magis sic quam oppositum, nulla est cognitio; quare de hoc, quod vocant inordinatum, nulla scientia tractat. Ex his facilis est responsio argumentis in contrarium adductis. Nam futura contingentia inordinata, nullam habent certam veritatem, neque magis hec, quàm altera pars contradictionis vera est, aut uero similis; quare de his nihil certi asseri, aut prædici licet; at in his quæ ordinata sunt contingit magis ueram esse, & rationabilem alteram contradictionis partem, & de his aliquid potest affirmari verisimiliter, non quod verum suscipiat magis, & minus, sed quod frequentius sic, quam oppositum fieri solet; & ob hoc in secundo argumento bene dicebatur, quod quales causæ, tales effectus, quæ igitur necessariæ sunt necessarios faciunt effectus, quæ contingentes, & ut plurimum sibi similes etiam effectus producunt.

Verissimumque est de his affectibus contingentibus nos nullam certam scientiam, sed tantum aliqualem opinionem concipere posse, omnia enim sic se habent ad cognosci, ut ad esse. Quod uerò dicitur de Astrologia, siuè ea à Ptolomęo, siuè ab Arabibus tradita fuerit, eam penitus inutilem falsam, & damnandam puto, & casu diuinare, quàm ulla aliqua uerisimili coniectura, aut ratione aliquid enuntiare arbitror. Nam uniuersalium, uniuersales sunt causæ, singularium, & contingentium singulares, & contingentes, ut cęlũ esse causam uniuersalem, & necessariã docuit Aristot. ergo non potest esse causa horũ con-

tingen-

tingentium effectuum, quæ pendent à mea, vel illius mente, & à natura, & anima bouis huius, uel equi, & à concursu per accidens plurium causarum, qui concursus fit hic, & nunc casu, nullaque existente huius concursus uera, aut necessaria causa, ex quo colligendum est, hanc cognitionem esse etiam ipsam contingentem, & nihil necessarij habete, deficereque à necessairo propter plurima, quę naturalem possunt inclinationem impedire, ut hic natus erit ad liberalitatem, at pauper, & mendicus cum sit, propēsio ad actū non ueniet. Ad quæsitum igitur an aliqua sit futurorum singularium contingentium cognitio, Dicimus, quod eorum quæ sunt, à Deo, à casu, vel à fortuna, aut ab hominum pendent arbitrio, & voluntate, nulla penitus est notitia; Ea fiunt à fortuna, vel à casu, quæ à casualibus, vel fortuitis oriuntur causis, hæ autem sunt, quæ constant ex concursu pluriū causarum, ad alium finem secundum se directarum, & ad illum non peruenientium. Quare Astrologia, Geomantia, Hydromantia, Onomantia, Pyromantia, ac cæteræ huiusmodi sacrilegæ traditiones, omninò reijciendæ, ac risu digne iudicandæ sunt, vt in libro de diuinatione per somnium diximus, quo loci plurimas harum considerauimus, quid valeant, & quantum in se habeant rationis. Quod ergo sit hoc præsagij genus Physiognomicum, & quale sit ex his patet: Atque manifestum est, Physiognomiam esse quidem speciem, quandam cognitionis futurorum contingentium, non quidem in se necessitatem vllam habentem, attamen rationabilem, & naturalem. Nam causam assignare tentabimus naturalem quidem, attn̄ quoniam impediri potest, ideo dicimus non esse necessariā. *Quorū futurorū singularium non sit cognitio.*

Quæ sit hæc cognitio dictum est, nunc autem, quæ cognoscantur, & quibus medijs carptim tangamus; Ea profectò, quæ cognoscere quærimus, sunt propensiones, & inclinationes naturales, quæ in cuiusq; anima existunt; ponendum enim est, ex Aristot. sententia, Animam nostram esse quodāmodo omnia, hoc est, habere potentias ad oēs habitus, & operationes, has autē potentias esse quidē animæ partes, & esse in corpore, quæ si ad habitus referantur, sunt tanquā materiæ, & inchoationes habituū, ex his inchoationibus, & materijs, aliæ magis proptæ, ac paratæ sunt ad habitus, siue actus primos suscipiēdos, alię minus, & illa præparatio, & aptitudo, dicitur propensio, siuè naturalis inclinatio; vt sunt duo homines secundū se dispositi naturaliter, ergo vterq; habet potētiā, secundū quam, & pictor, & musicus fieri potest. Vtriq; vtrisq; dant operam facultatibus, sub ijsdem præceptoribus. At Zeusis mirificè proficit in pictura, nihil penè addiscit musicæ; ex aduerso Aristoxenus musicæ habitum facillimè acquirit, de pictura nihil. Huius diuersitatis causa est, quod potētia Zeusis secundum quam aptus est fieri pictor, est actui propinquior, & magis disposita ad habitum picturæ, quàm potentia Aristoxeni, & hęc vocatur propensio Zeusis ad picturam; Alio etiam exemplo has propensionum differentias clarius agnoscemus. Combustibilis est res, sulphur, & puluis pyrius. Cōbustibile etiam est salignum, & abiegnum lignū, omnibus his adhibeatur ignis, Sulphur, & pyrius puluis, prōptissime ignem vel sola tangente scintilla suscipiunt; non ita lignum, cur hoc? si vtrunq; habet potentiā cōbustibilem? causa est, qm̄ potentia sulphuris est propior actui cōbustionis; quam ea quæ est in ligno. Has igitur propensiones, atq; inclinationes cognoscere quærimus, & primū ex Aristotele à posteriori; & quoniam eodem teste sequuntur aliquo modo materiam, & corpus in quo sunt, ideo has per corporis signa cognosci cōtingit. A forma igitur in materia habet homo potentias pingendi, canendi, sonandi, at quod in hoc homine sit habitui, ac perfectioni illa magis hæc minus propinqua, & apta, à materia proxima, hoc est à corpore informato, & corporeis pēdet principijs; Circa quæ igitur, seu quorū sit Physiogn. est manifestū, & qđ corporeis, & sēsibilibus, vel nō sine sēsu cognitis vtatur signis, vt principijs ad cognoscēdū. *Quæ cognoscat Physiognom. & quomodo.*

Contingit autem plerunque homines proprias sequi inclinationes, non quod ideo cogantur, sed quod fugientes laborem, nollunt contra obsistere, ac pugnare, Quare quales sunt, ut plurimum inclinationes, tales etiā existunt habitus, & mores, quoniam natura ad *Qđ hominum mores cognosci possint*

hanc inclinante operationem, fit habitus, habitum talem sequuntur tales operationes, secundum quas accidit homines, & fieri, & esse, & dici tales, ut secundum operationes proprias contingit etiam homines mereri, & præmia, ac pęnas condignas accipere, & ita uitę conditionem, & finem sortiri; quare datur Physiognomo quodamodo facultas, & modus prædicendi aliquid de studijs, & conditione vitæ, ac de fine, & sorte hominum. Quod si hic egerit secundum inclinationem, quam habet ad contumelias, & rapinas, neque diu neque fœliciter viuet; horum igitur, & de his est Physiognomia.

Ponamus itaque inter principia huius cognitionis organicum corpus naturale, esse materiam animæ, eiusdemque operationum instrumenrum, quæ positio Aristotelica est, & ex definitione animæ manifesta, etenim anima actus est corporis naturalis organici, est igitur comparatum cũ anima, ut materia, quoniã anima est actus, actus autẽ forma est, & forma causa; & quoniam causa dicitur in triplici genere causæ, ergo etiam est causa efficiens earum, quæ in corpore apparent passionum; at quoniam omne efficiens aliquid efficit, & aliquò, necesse est corpus esse animæ instrumentum. Homo igitur pro vt est compositum constat ex anima, vt forma, & corpore, vt materia quatenus autem proprias facit operationes, habet animam tanquam principium quo, & corpus vt instrumentum.

Ab anima igitur, & per animam sunt in composito, quod dicitur Homo; omnes potentię, & principia suarum operationum, quarum anima etiam finis est; Quod autem peius, meliusue fiant, aut nullo modo exerceri possint, corpori, quatenus animæ organum est, tribuetur; Quid igitur valeant materialia organa, per signa, quæ illa concomitantur cognoscimus; per organorum dispositionem cognoscitur potentiarum habilitas, & propensio, hac habita, scitur etiam talem posse esse morem. Quare, & actiones tales, quas sequitur conditio, & sors talis vitæ. Per sensibilia igitur signa, cognoscitur natura eorum, quæ organa componunt, ex his dispositio, & inclinatio potentiarum. Quare modus hic cognoscendi est à posteriori, & per signa syllogismus, quem cum deduxerimus, eundem à priori, & per causam deducere tentabimus, & hæc erit nostra procedendi in Aristotelici tex. explicatione methodus, & via.

An mores, & actiones nostræ sint liberæ.

Rursus dubitabit aliquis, si anima talis est, quale est corpus, cum in nostro arbitrio positum non sit corpus, aut eius temperamentum, ergo neque animus, aut animi motiones, mores, & actiones erunt in potestate nostra; & si anima, & corpus inter se conuenire debent, & quodãmodo dicuntur similes, vt instrumentum, & ars; cum in nostra potestate non sit corpus, neque secundum substantiam, quantitatem, aut qualitatem ullã, moueri, alterariue pro libiro nostro possit; ergo neque animus, aut animi motiones, habitus, & actiones in nostra potestate erunt. Quod si hoc est uerum, ergo neque erit electio, neque liberum arbitrium, non igitur erunt laudandi, qui bene agunt, neque qui malè, improbandi, quoniam hæc omnia coacti agunt à corpore, corporeisque potentijs, neque enim irasci, cupere, credere, sentire, nutriri uidetur esse in nostra positum manu; sed oportet obiecta adesse, & instrumenta sic esse disposita, aliter enim ut ictericis, quæ alijs dulcia, nobis amara uidebuntur. Primum ad quæstionem respondeo, potentias corpus, & corporis instrumenta, & animam esse à Deo, & à natura, nos autem his pro libito uti, quare quoad habitum, & possessionem nos nostraque sunt à natura, & quoad usum, & eorum fruitionem, eadem dicere possumus in nostra potestate; sic loqui, & linguam habere est à natura, hoc aut illo modo loqui est in nobis positum, & fit secundum placitum nostrum.

Sed etiam ad quæstionẽ respondere possem, æquiuoce dici, Quod anima sit talis, quale corpus. Nam propriè est impossibile animam, quæ incorporea est, & immobilis secundum se, cum corpore quod per se mobile est, & corporeum, comparari; fieri enim nequit ut quæ toto genere differunt, in passionibus illis conueniant, quæ dicuntur per se inesse separatim unicuique eorum.

Sed

Sed dicimus secundum proportionem, comparantes corpora cum corporibus, & animas cum animis, etiã animas cum corporibus conuenire, & quod anima est talis, quale est corpus. Hoc est asininũ corpus, & equinum, animã etiam asininam, atq; equinam hẽt, vt enim serram sectoris, falcem messoris, penicillũ pictoris dicimus, sic corpus tale quoddam, ad talem referimus animam, & si anima & instrumenta exesa rubigine sint, & male parata, ignauum, ac desidem dicimus, qui illis utitur, artificem, sic si corpus molle est, animam ingeniosam, si durum maleque formatum videmus, ineptam iudicamus.

Cæterum supradicto argumento respondeo, quod animi motiones, & impetus alij sunt primi, alij secundi, primas has affectiones, & primos motus, qui ob obiectis harum potentiarum excitantur, non esse in nostra potestate, verum est, secunda autem, quæ inde nascitur affectio, à qua operari oritur, vel non operari secundum illas potentias, à nostra pendere uoluntate, certum est. Videlicet quod ego habeam irascibilem potentiam, neque à me factum est, neque in me situm, quod illa ob præsentem, & apparentem contemptum non moueatur, intusque exæstuet. At bene deinde in me positum est, vel sequi motum illum, & secundum eius suasionem percutere Socratem, vel me cohibere, & motum illum retundere, quod, & quomodo fiat, exactè in tertio de anima dictum fuit. Temperamentum igitur corporis ad has, uel ad illas inclinat operationes hominem, attamen illum nõ cogit exercere.

Quas inclinationes, vel passiones Galenus dixit impropriè mores animi; Hæc autem interior inclinatio est, inimicus ille interior, qui peruincendus est, ut coronari possimus, & hi primi motus, de quibus nunc loquimur, sunt illi paruuli, quos Propheta dicebat esse allidendos petræ, hoc est ratione iugulandos, ceu supra retulimus.

Differunt inter se potentia, affectus, & mos, quod potentia est qualitas animæ nostræ insita, secundum quam aliquid agere, uel pati possumus, potentiæ quam plures sunt, vt irascibilis, concupiscibilis, sensitiua, uegetatiua, &c. vnaquęque proprium obiectum respicit à quo mouetur ad actum, motio hæc affectus dicitur, hic autem secundum naturam, ac dispositionem uariam potentiæ, & obiecti uariatur; potentia uero à materia, & corporeo temperamento pendet, quare & quod talis sit, hoc est, uel aptior, uel ineptior ad motum, atque ad effectum hunc, uel illum magis, aut minus suscipiendum à determinata ratione talis temperamenti efficitur. Vnde etiam affectus in nostra potestate non est. Non enim ego uetare possum, quin irascar, & quin mihi talis muliercula placeat. Sed bene, & iræ impetum temperare, ac regere possum, & à placita muliercula oculos auertere; Quod si facere constituero, ac semel, bis, terque hoc egero, iramque temperauero, alio animum, aut ad literas græcas dinumerandas, ut Augustus, aut aliquod aliud, traduxero, habitus efficitur, qui propriè dicitur mos, qui si secundum regulam rectæ rationis fuerit introductus, ac cõfirmatus, iam dicetur uirtus, ut puta mansuetudo, est autem mos (de quo loquimur) inueterata dispositio potentiæ naturalis à uoluntate non prohibente, uel iubente facta per iteratos actus, secundum quam certo, ac determinato modo quodam, eodemque semper à præsentia proprij obiecti ad agendum, uel patiendum homo excitatur, ex qua sanè determinatione quomodo sint, & secundum quam partem dicantur mores à uoluntate pendere, & quomodo non, manifestum est.

Secundo remanet etiam dubium, si quale corpus est, talis etiam est secundum proportionem quandã animã, ergo in pulchro corpore, pulchra erit anima, in turpi, turpis, uidetur autem hoc falsum, si quidem quis fuit Domitiano pulchrior, quis Commodo, quis Diadumeno Macrini filio, & hebræo Absalone? qui omnes pessimi, ac perditi fuere. Inter fœminas etiam rarò cum pulchritudine formæ iuncta est pudicitia, & castitas, pulchra Helena, pulchra Faustina, utræque tamen fuere adulteræ, procaces, iniquæ, qualis etiam fuit Medea, & Nisi filia. Ex altera parte turpissimus fuit Æsopus, & turpissimus *An in pulchro corp. sit anima pulchra*

Socra-

Socrates,quorum alter, acutissimus, alter sapientissimus, & omnium, qui tunc viuebant hominum optimus fuit iudicatus,persuadet etiam ratio pulchros,vt plurimum male moratos esse. lasciuiunt enim pulchri, & quodãmodo forma superbientes, à labore ad libidinem transeunt. Si cui enim pulchritudo in adolescentia effulget,atque efflorescit, laudatur & amatur, & amatores illi adulantur,cum igitur laudari, & amari se videat, tumidus, & plenus fastu superbit adolescens. Sed omnium malorum causa est superbia, cum ignorantia præsertim, & inexperientia coniuncta, quæ illius ætatis propria est; à pulchritudine igitur ad superbiam,ab hac ad lasciuiam,arrogantiamque, ab his demum ad malos mores, & ad omne genus peccatorum est facilis transitus; superbia enim & amor sui immoderatus, omnium est scelerum principium, & radix. At è contra turpis despicitur & neglectus,vt se immerito negligi doceat ad laborem,ad virtutem, ad benefaciendum, & placendum excitatur, & cum corpus pro libitio fingere nequeat,animum saltem ornare, & in melius reformare studet; ex habitu igitur, si non naturaliter, & per electionem, vel saltem volens, turpis fit bonus, pulcher ad malum est propensior; At ex altera parte neque vllum pulchriorem Tito,neq; eodem facile meliorem reperies: Aeneam ait Virg. habuisse os, humerosque Deo similes, & Homerus Agamemnonem Ioui fulminanti cõparabat. In quibus pauca sunt,quæ possis culpare. Demetrius pulcherrimus fuit, Scipio maior(vt ait Liuius)amplius & Iosephus Iacobi filius inter omnes sui temporis formosissimus idemque optimus fuit, quibus adde Xersem, Iasonem, Alcibiadem, Agidem, optimos,fortissimos,ac præstantissimos viros. Quare neque omnes formosi mali,neque omnes deformes, boni. Quis enim Thersite turpior, eodemque ignauior, & Scelestior reperiri potuit? Quis Epitecto melior,& modestior?cum tamen omnes deformitate superaret, ac pueros solo aspectu terreret.

Quod si harum nulla vera est propositio, nempe ea, quæ ait,omnes formosos esse bonos, & quæ ponit omnes formosos esse malos, & falsæ sunt similiter,quæ dicunt omnes turpes,vel nullos turpes esse bonos,restat, vt quidam boni sint,quidam mali tum formosi, tũ deformes. Quod si rationibus hinc inde adductis aliquid respondendũ est;dico pulchritudinem esse duplicem, & duplicem esse virtutem, & bonitatem,pulchritudo vna est, quæ dicitur venustas, & oris decor, quidam in coloris flore consistens,fœmineum quendam corporis habitum, & dispositionem ostendens, & hic cum in maribus apparet, plerunque improbitatis cuiusdam naturalis est inditium,causa vna est supradicta, eaque externa,altera interna,si quidem cui inest talis fœmineus decor, & rotunda facies, & mollis caro, & leuis, ille præter naturam virilem dispositus est, omne autem præter naturam malum, & hanc esse præter naturalem dispositionem,hinc colligitur,quoniam talem corporis habitudinem causat multus sanguis biliosus, ac subtilis cum mediocri mixtus pituita;eaque tenui;at cui tale inest temperamentum,ille leuis est, iracundus & ratione pituitæ timidus,quare secum cogitat,sæpe, quæ bilis suadet, vt dolose ad actum perducat. Hac ergo de causa venusti non boni sunt,sed improbi,& crudeles, Nam timidi,quod de Maximini filio,& de Galieno,& Domitiano legitur. At quicunque oris dignitatem obtinent,& non formosi,vt Absalon. sed virili facie præditi, nec venusti, sed pulchri, & bene proportionati sunt, illi nullam habent causam propter quam sint improbi,quod in Põpeio,in Alcibiade etiam aliqua ex parte,in Alexandro, in Scipione, & Xerse apparuit, quamuis Alcibiades(quoniam insolentes,ex laudata, & amata pulchritudine contraxerat mores in adolescentia)vir factus,dux penè intolerabilis,vehemens,& audax esset.

Cur q. dã pulchri mali, & q. sint.

Qui pulchri boni, & cur.

Rursus duplex est virtutis nomen vel enim significat naturalem quandam dispositionem ad bonum,quam bonam indolem vocant,& hęc plerumq; ea est,quæ naturalem illam corporis sequitur dignitatem,& proportionatam membrorum compagem.

Altera,quæ vocatur acquisita virtus,habitus est suadente recta ratione, per operationẽ lauda-

laudabilem sæpius iteratam, adeptus, quæ tum cognitione tum visu, & exercitatione nascitur. Cæterum hac rationum distinctione patet, quomodo verum sit aliquos pulchros esse bonos, & aliquos improbos, & quomodo formosi sint improbi, pulchri verò boni, non tamen bonitate acquisita, sed tantum naturali, quam indolem bonam diximus. Sic ergo verũ est, quod quale corpus est, talis etiam est anima, hoc est recte proportionatum corpus, & secundum naturam laudabiliter dispositum, plerunque etiam animam habet maxime vtentem ratione, quare similem corpori, si vero corpus est improportionatum, & præter naturam virilem affectum, quamuis decorum sit visu, attamen quoniam est instrumentum animæ virili improportionatum, actiones etiam improportionatas, plerunque, hoc est improbas faciet, atque desciscentes à recta ratione.

Quo anima corpore utatur.

Tertio dignum est quæstione quomodo humana anima sit in corpore naturali, quo vtitur ad suas operationes, illius enim si forma est in materia, iam est actus, quare ab eo cuius est, actus separata reperiri nequibit, igitur anima separata non reperietur. An dicẽdum est quod anima potest capi, vel vt est forma, vel vt est substantia, pro vt forma est, sine certa materia esse non potest, sed pro vt est substantia separari sanè potest, sic artifex pro vt sector est, sine serra esse non potest, & propriam secandi operationem ex ratione serræ facit, & sine serra non est sector. Ita anima sine corpore animato non est anima, & per corpus animalis, corporeaque organa facit operationes, & sine animalis corpore non sentit, neque appetit. At quoniam accidit artifici aliam quandam operationem habere præter sectionem, quæ v.g. est loqui, vel respirare, ideo & hanc sine serra facit, & à serra separatus reperitur, pari modo quoniã accidit animæ humanæ habere operationem propriam sine corporis ope ab ipsa natam fieri, & exerceri, quæ dicitur intelligere, ideo sequitur, quod anima intellectiua à corpore separata reperiri possit, & sicuti sectoris futurã operationẽ, ex serræ ratione, sic & animæ humanæ actiones, & mores futuros ex corporis dispositione, quod corpus animæ instrumentum est, conijcere possumus. Et sicuti, neque illam ipsam animam cogit corpus ad sic agendum, nec serra sectorem pellit ad secandum, sed tantum inducit, inclinat, & aptum, atque habilem facit, & indicat minorem laborem in hoc agendo positurum, quàm in illo. Quare sicuti ex serræ qualitatibus vir in secando expertus cognoscit, qualis futura sit actio, quam molitur sector, sic etiam ex corporis accidentibus, qualenam futurũ sit, quod meditatis opus, potest cognosci; suppeditat ergo materiale corpus dispositiones potentiarum, his deinde anima pro arbitrio utitur, & cum deliberarit his vti, operatur. Hicque est mos, si inueterauit, & secundum hunc morem tales dicimur; qui inueteratus, quodammodo postea non videtur in nostra manu positus omninò, sic ergo anima, quatenus aĩa est corpori iuncta reperitur, & cũ ipso mirificè cõsentit, & quæ in corpore sunt animam afficiunt. Non tamen eodem modo; sed ut morbus filij angit patrem, nã in filio est febris, & capitis dolor, in patre verò est animi ægritudo, ac timor. In vtroque igitur dolor est, sed genere tamen differens, quod enim in corpore est intẽperies, uel solutio continui, in anima est tristitia & modestia, & dolor in corpore est, vt in subiecto in quo, in anima vero ut in principio à quo iudicatur.

QVA RATIONE IN HAC COGNITIONE sit procedendum. Cap. II.

,, *Priores itaque Physiognomones iuxta tres modos aggressi sunt hanc disciplinam, quisque iuxta unum.*

PHysiognomiam esse, ac reperiri iam patet, quin etiam licere ex corporis signis, animi dispositiones, & naturales inclinationes coniectari. Nunc qua ratione id fieri contingat, speculandũ proponit, & superiores insufficientes ait, & horum modos quosdam cognoscendę naturę, ac dispositionis animarum commemorat. ,, *Aly*

„ *Alij quidem ex generibus animalium physiognomizant, ponentes secundum unumquodque genus figuram quandam animalis, & speciei animam.*

Antiquorū Physiogn. regulas non oīquaq; sufficere.

Primi sunt, qui natura, & figura, & passionibus brutorum vtuntur, ad inclinationem hominis cognoscendam, & ponunt hoc principium. Vnumquodque animal habet propriam figuram proprium corpus, & animam propriam, ut bos habet figuram bouis, quæ in solo bouis corpore naturaliter inuenitur, & habet proprium corpus, in quo non equi, vel asini reperitur anima, sed tantum bouis, quare ex hoc principio inferebant, cui adest similitudo, atque figura bouis, & illi aderit quodāmodo corpus bouis, & anima etiam eiusdem, nempe similitudo cū passionibus animæ eiusdem, quod si ex anima bouis operationes, & motus sunt tardi, & graues, tardum, & grauem hominem illum etiam conijciebant. Videtur autem modus hic tribui Platoni, qui dupliciter procedebat, nam stante prædicto principio, quod vnum quodque animal proprium corpus, & animam habeat, dicebat etiam propriam animam proprijs moribus esse affectā, vt animam leonis esse fortem, & superbam, hoc est facile incitari, & incitatam, facilè mouere corpus ad operationes fortes, & superbas, quare cui inest corpus, quod figuram (hoc est signum) aliquod eorum habeat, quæ in leonis corpore naturaliter reperiuntur, illi inest fortitudo, & superbia. Hoc ergo modo quidam ex corporis notis arguebant, ex signis repertis in bruto tali anima prædito, & certos mores habente, etiam tales inesse homini mores, ac dispositiones putabant.

„ *Alij autem in talibus corpori similem habenti corpus, & animam similem putabant.*

Primus igitur modus, qui Platoni tribuitur ille erat, qui ex signo in corpore bruti existente, & eodem in homine reperto, eam bruti proprietatem, aut similem in homine esse, decernebat, quæ in anima bruti reperitur.

Alter modus Platonis, hoc loco exponitur, qui ferè est idem cum priori, in hoc tantum ab illo distinctus, quod ille corporis qualitates, hic posterior corporis partes accipit, est igitur secundum hunc modum talis regula; Cui inest corpus, vel pars corporis bruti alicuius. v. g. leonis, uel bouis, illi inest in anima, mos leonis, uel bouis, quare si Leo est fortis, & bos piger. Hominem vel fortem, vel pigrum dicebant, cui partem corporis ad esse videbant leoni nam, aut bouinæ similem, sic ergo Platonici de natura hominum conijciebant, loco à brutis petito, qui locus duplex secundum illos est. Prioris maxima est, Cui homini inest vestigium, aliquod in corpore leonis existens, illi in anima inest leonis aliqua passio, idem vestigium comitans, (vestigium dico signum naturale inseparabile) sequens leonem, vt extremitates magnæ. Posterioris maxima est, Cui inest corpus referens tale animal, vel particulam corporis talis animalis (v. g. leonis) illi inest secundum totū, vel secundum partem; natura mos & operatio talis, quæ animam illius animalis, vt leonis solet comitari secundum totum, aut secundum certā partem, & potentiam quæ solet exerceri, per illud membrū leonis, cui simile est hominis membrum, vt magnum os habet leo, & vorax est, ergo cui homini magnum os, ac firmi dentes, vorax erit.

Regula.

„ *Alij autem quidam hoc quidem faciebant, non ex omnibus autem animalibus experiebantur, sed distinguebant ex ipso genere hominum secundum gentes, quæcunque differunt secundum visus & mores: ut Aegyptij, & Thraces, & Scythæ, similiter electionem signorum faciebant.*

Iste est secundus modus. Nam primus in duas partes est sectus, & hic ab animalibus, etiam ipse deductus, non tantùm à toto genere animalium, sed à sola specie humana.

Cum

Cũ itaq; viderent rē ita se habere, vt diuersę regiones diuersis moribus præditos haberēt homines, qui etiam diuersis signis, corpora distincta possiderent, ceu Æthiopes esse nigros, & candidos germanos, subcinericios, & oliuę maturæ colorem imitantes. Aegyptios, & horum singulos, proprijs esse moribus, & propensionibus insignitos, quibus igitur simpliciter signa in germanorum corporibus solita reperiri, adesse videbant, eos moribus talis regionis, nempè germanorum præditos esse pronuntiabant. Et cum nigri parui, & macri, & simi, crispis, ac nigris capillis sint Aethiopes, ijdemque superstitiosi, fallaces, timidi, & auari, quibus Italis, aut Græcis talem, aut fermè talem videbant adesse figuram, & colorem; eos etiam talibus moribus præditos dicebant, & quibus Aegyptiorum color, aut facies, ijsdem etiam leuitatem, dicacitatem, & cæteras Ægyptiorũ passiones tribuebant. Quare horum regula erat.

Cui insunt signa in corporibus hominũ talis regionis, solita naturaliter reperiri, eidem etiam insunt mores, qui illius regionis proprij sunt, quare si quis rubros, caninos, & paruos habebit oculos lata facie, & depresso naso ceu Tartari asiatici, illum tartaro consimilem moribus putabant. Reg.

,, *Quidam autem ex moribus apparentibus, quales mores dispositionem sequantur: sequitur autem unicuique mos, iracundo, timido, coeunti, & in unaquaque aliarum passionum.*

C. Tertius antiquorum modus prædicendi mores animi hic est, qui depromitur ab apparentia, quæ in facie, se se offert, hoc est ab illa figura, & effigie, siue oris dispositione, quam in vno quoque tuemur, dum aliquo affectu agitatur. Quare cum aspiciamus irati faciem, ita affici, vt furere videatur, & rubore vultum perfundi eius, quem pudet, ac pallescere timentem, pariter cui naturaliter talis in facie color, ac dispositio apparebit, eum iudicabimus, ex sententia horum aut pudibundum esse, aut iracundum, aut timidũ; Quapropter erit regula.

Quibus hoībus quietis, & affectu carētibus inest facies similis ijs, qui affectu tali tenentur, eos ad tales affectus propensos esse, & mores secundũ illos affectus habere dicendũ est, sic cum turbidus, seuerus, & iratus videretur semper Tyberius, secundum faciem, illi etiã tales in anima mores adesse probabile erat, Vespasiano facies, & rictus erat veluti hominis nitentis, ac cum difficultate ventrem exonerare quærentis, idē auarior erat, ac vix aliquid pecuniæ ab ipso abradere poteras, quamuis deberetur: Titi facies hominis misericordia affecti, & placide tuentis referebat imaginem, ille etiam verè talis erat; placidus, benignus, & misericors, merito igitur quem videbimus habentem talem faciē, qualem solent habere, qui certo affectu premuntur, eos ad illum affectum propensos vel iam habitum secundum illum affectum contraxisse dicemus coeuntium oculi distorquentur, & hirqui efficiuntur, quorum tales oculi naturaliter apparebunt, illos luxuriosos & mulierosos viros, ex horum placitis dicemus. Reg.

,, *Est autem secundum omnes modos hos physiognomonizare, & adhuc secundum alios, & electionem signorum dissimiliter fieri.*

Hos redarguens insufficientiæ Aristoteles ait, non solum tres prædictos modos, separatim captos, sed omnes coniunctim, & præter hos etiam alios plures reperiri, & primus (exempli gratia) est locus à contrario prædictorum signorum, & hoc indicat, cum ait, electionem signorum fieri dissimiliter. Hoc est non solum potes eligere proposita signa, ad inferendum propositum morem, sed etiam opposito signo, licet oppositam inferre animi passionem, nam si timor, & audacia, sint contrariæ passiones, & cui pallor, & contractio, quę-

dam

dam inest frontis, & vultus deiectus, illi inest pauor, & animi abiectio, ergo & à contrario, cui inerit rubor in facie, plana, & aperta frons, & vultus sublatus, hominum ora intuens, illum dicemus esse audacem, & magnanimum. Est demum alius modus, qui fit per syllogismum, omnium optimus, quoniam si passiones, & mores plures à coniuncta causa pendent, & iuncti sunt simul, factum est, vt ex vno, alios, & alios mores possimus inferre, si quis enim timidus est, illum etiam auarum esse probabile est, & si auarus parcit rebus, quare si talis est, ergo pãnis obsoletis, & sordescentibus amicietur, ergo non, erit magnificus, quare neq; verax, sed subdolus, & in sermone blandus, pp timorẽ solitarius item, & qui alijs patũ cõfidat, qua pp & incredulus, & amicis non gratus, & cætera huiusmodi.

Hi quidem igitur iuxta mores solum physiognomonizant. Primum quidem quòd quidam non ijdem cùm sint, mores qui sunt in facie, eodem habent: ut fortis & inuerecundus eosdem habent, animabus uel intellectibus multum separantur.

Hos supra dictos tres primos modos, vt insufficientes, & non omnino veros nunc refellit. Videtur autem primo redarguere illos, qui tertio loco positi sunt, qui ex apparentibus in facie signis, & vnumquemque affectum sequentibus solebant iudicare; Dicit ergo.

Hi, qui solum exercent Physiognomiam, iuxta apparentiam, (quam nunc morem appellat) errant, & probatur, quoniam contingit, diuersas omnino passiones animæ eandẽ in facie apparentiam facere, ergo mos vnus in facie, certam animi passionem non indicat, quod patet exemplo; Nam fortis, & inuerecundus easdem in facie habet apparentias, & hi magnopere differunt secundum passiones animæ, ergo non omni cui adest in facie apparentia consequens fortitudinem, illi etiam inest fortitudo; Quod fortis, & inuerecundus eandem habeat in facie apparentiam Aristoteles non probat; videtur autem verisimile, nam sicuti timido, ab extra intro recurrit sanguis, & calor, ita in forti, è contrario à partibus interioribus, ad exteriores ferri sanguinem, & spiritus dicendum est, quo factum est, vt facies rubescat, & fortis oculos attollat, & quæ sentiat promptè dicat, quæ in homine impudenti, & perfrictæ frontis etiam contingere possunt, vt in Domitiano viro impudentissimo rubor aderat in vultu, neque oculos facile deijciebat, dum loqueretur, si ergo impudentis, & fortis, eadem in facie apparent signa, non uidetur dicendum solam apparentiam frontis esse certam methodum ad Physiognomizandum.

An rubor ĩ facie sit impudentia signũ.

Sed occurrit dubitatio, an uerè rubor in facie impudentiæ signum sit; nam si fortis ideo dicitur rubeus, quoniã timidus est pallidus, sic etiam licebit arguere dicendo. Si verecundus, & modestus erubescit, cum impudens sit immodestus, & inuerecundus, non ergo erubescet uerum potius, contrario pallore afficietur, contrariorum enim sunt contrariæ passiones, & hoc uidetur eò magis verum, quò experientia comprobatur, omnes eos, qui nauiter impudentes, & immodesti sunt pallidos, ac quadam facie cuteque sub lurida, & subsplendenti præditos esse, & verè perfrictę (vt dicitur) frontis apparere, utpote qui omnem ruborem perfricuerint, atque abstersérint. Impudentissimus Caligula, impudentissimus Nero, quorum prior pallidior fuit, posterior maculosus. At oppositum sentit Aristoteles, qui impudentes, rubeos, & facie colorata præditos ait. & Domitianus impudentissimus colore roseo præditam habebat faciem; At sanè Aristotelis dicta nullam, si prout decet, intelligantur, dubitationem habent.

Primum enim id, quod asseritur, totum exempli gratia dicitur, vt doceat argumento ab apparentia deducto nos posse, contrarias arguere dispositiones animi, nec modos supradictos solos sufficere, & perfectum faciãt Physiognomum, sed sic dicit, si timidum uidemus esse pallidum, & deiectos oculos tenentem, illum què opposito modo uidebimus dispositum, non subito non timidum, aut non abiecto animo præditum probabiliter vocabi-

cabimus, quoniam non semper oppositorum oppositæ sunt differentiæ, & operationes. Exemplo caloris, & frigoris, quæ vtraque congregant, quamuis diuerso modo; Amplius argumentū peccat, in forma minore negatiua in prima figura, neq; ideo conuertes maiorem in terminis, nā falsa erit, siquidē si modestus erubescit, nō ideo omnis qui rubescit modestus est; sed vt cumq. rem intimius perscrutari si placet, dicemus propositionē verā esse, sed ex suppositione, si suppónemus propriā esse passionē pauoris, pallorem in facie, & oculorum deiectionem, & non communem generis vtraq; contraria continentis, qm̄ pauens pallescit, & terram spectat, sequitur quod qui audax est secundum naturam probabiliter non sit pallidus. An hæc præter rem? quoniam dubitatio est, an rubor in facie sit impudentiæ signum, visum est quod non, quoniam qui pudentes, & modesti sunt, erubescunt. At è contra impudens Domitianus, impudentissimus Heliogabalus rubore suffusas genas habebant. Dico igitur pro solutione, quod rubor in facie secundum se, & simpliciter non est impudentiæ, neque modestiæ signum, atque hac ratione tollit Aristoteles modū vnum Physiogn. antiquorum, qui existimabāt, vnam corpoream passionem vni earū, quę in anima sunt respondere, rursus sciendum, quod duplex est rubor, Hic exsaturatus, & ad colorem corticis mali punici accedens, cum fronte rubra, & lucenti; oculisque eleuatis, & confidenter homines ignotos, & superiores, eorumque vultum, & ora secure intuentibus, neq; curantibus reprehensionem, aut infamiam verentibus.

Quæ sunt animi impudentis, & immodesti signa? An promptitudo ad ruborem clarum, rosas referentem, quem oculi deiecti comitantur, modestiam arguit; sic Virgilius inducit Andromachen respondentem Aeneæ, qui illam interrogauerat, nunquid Pyrrhi seruaret connubia; Illa enim deiecit vultum, & demissa voce loquuta est. Sic etiam Dido vultum demissa profatur. Non ergo verum est (neque id sentit Aristoteles) quod si cui inuerecundo inexistit talis passio aut faciei figura, & oris rictus, quod cui omni inest talis vultus, illi insit inuerecundia, quinimo potius oppositum asserit; quoniam idem signum sequi potest duas passiones animi inter se differētes specie, vt patet de fortitudine, & impudentia, quas vtrasque affectiones aliquando sequitur eadem corporis affectio, cūtamen interse secundum speciem different, diuersasque in humana anima producant dispositiones, hoc est, quod aliud cogitat fortis, aliud impudens, neque eadem animo agitant ambo.

» *Secundo autem, quòd secundùm quædam tempora mores non eosdem, sed aliorum habent. tristibus enim existentibus, quandoque contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere, qui est hilaris; & è contrario hilarem contristari, vt mos qui erat in facie permutetur.*

Altera ratio est idem probans, quod ex sola vultus apparentia non liceat naturam, & passionem hominis naturalem cognoscere.

Videtur autem sic argumentari, signa per quæ natura hominis cognoscenda est, debēt esse firma, & immutabilia, sed apparentias vultus paulo momento, & eodem die contingit mutari sæpius, ergo non sufficit vultus apparentia ad dignoscendos hominis mores. Maior nullam videtur habere dubitationem, scientię, & artis omnis principia, & præcepta, vel circa necessaria, vel ea, quæ vt plurimum sunt, versantur; Minor exemplo manifesta est; Potest enim idem homo natura tristis, quandoque hilaris, ac lętus esse, tunc igitur in facie indoles hilaris apparebit, & si illum natura lætum ex ea apparentia iudicaueris, vtique errabis. Simili modo, qui natura lætus est, ex accidenti aliquo dolēns, contractam frontem habebit, & faciem totam in mærorem conuersam, tunc si ex faciei apparentia iudicare uolueris, necessario falleris, tristem enim dices, qui tn̄ natura est lætus,

„ *Adhuc cum his, de paucis vtique semper apparentibus coniecturam quis accipiat.*

Tertia ratio est contra prædictos, quæ præcipuè illos arguit insufficientiæ, & dicit, Amplius quoniam mores, qui apparerent in facie, sunt pauci admodum, neque simpliciter omnis animæ affectio etiam faciem afficit, qui vtetur ad physiognomizandum solis apparentijs vultus, ille sanè paucarum passionum notitiam habebit. Nam crudelitas, impietas, & alij affectus, vel passiones, quæ ex alijs moribus syllogismo deducuntur, ferè nullam faciunt in facie apparentiam, vt videbitur infra; Et id est, quod ait.

Et adhuc cum his rationibus; s. supradictis adde, quod ille, qui vtitur aspectus contemplatione tantum, pauca habebit media ad physiognomizandum, quoniam signa, quæ in facie permaneant semper, ac semper appareant morem, & affectū iudicantia, pauca sunt admodum, nam sicuti mutabilis animus est, quæ illum sequitur facies, siue vultus mutari facile conuenit, at mutabilia signa nihil indicant certi.

„ *Qui autem ex feris physiognomizant non rectè electionem signorum faciunt. non enim est vtique dicere percurrentem formam uniuscuiusque animalium, quod quicunque uni similis huic corpore erit, & anima similis erit. Primum enim, ut simpliciter dicam, nullus utique uidebit hominem ita similem bestiæ, sed assimilantem in aliquo.*

Platonis opinio redarguitur. Contra Platonem, eiusque opinionem primo loco narratam obijcit Aristoteles fundamentum illud, quo vtebatur, destruens (nempe. Quicunque homo habet corpus simile alicui bruto. v. g. Leoni, ille idem, etiam eidem animali. v. g. Leoni similem habebit animam.) Et rationem afferens, ait, esse impossibile hoc dictum, non enim aliquis facile reperiet hominem omnino leoni similem, sed tantum illum aliqua corporis particula referentem, neque simpliciter, sed quodāmodo, vt in magnitudine extremitatum, vel latitudine oris. Verum neque fortè id Plato volebat, quod illi imponit Aristoteles, sed tantum dari quandoque in homine partes corporis, quæ bruti cuiusdam certi membrorum accidentia aliqua in memoriam reuocarent, vt latitudo oris, vel magnitudo extremitatum, hoc autem vulgo quotidie fit, vt dicamus talem hominem habere aures asini, uel oculos canis, hoc est, talis viri aures, asininas nobis in memoriam redigunt.

„ *Adhuc autē cum his, animalia pauca quædam propria habent signa, multa uero communia: quare si quis similis fuerit non secundū propriū, sed secundum commune aliquid, quo pacto magis iste leoni, quam ceruo similior dicetur. decens enim propria signa proprium quid significare, communia autem commune.*

Contra eundem Platonem nectit aliam rationem, supponit autem, quod est verissimum. In vnoquoque animalis corpore esse duo genera signorum, quorum alia sunt superioris generis, quare, & alijs etiam conueniūt; Alia vero propria, quæ illi speciei soli im cōpetunt. Quare & affectiones alias esse cōes, & alias proprias animal ū. Secundo supponit cōfusa esse cōia, & propria signa simul in eodē subiecto ita, vt nō sit facile distinguere quænam sint propria, & quænam communia, quam tñ distinctionem, etiā si fieri posset, non docuit Plato, prout debebat. His ita positis sic arguere videtur; Quicūq; ex ferarum apparentibus signis naturas hominū cognoscere tentant, illi tam cōia cū alijs feris signa, quam propria illius speciei. v. g. Leonis indistinctè capere possunt. Sed quicunq; tam propria speciei, quam cōmunia generis indistinctè, & sine delectu capere possunt, illi non valēt dicere cū veritate, ꝙ homo magis referat leonē, quā taurū, molossumq; qui oēs habēt, v. g. magnas extremitates, manifestū igitur est, ꝙ ex inspectione signorum in brutis appa-

ren-

rentium, non magis dices hominem esse leoni similem, quam alij animali, quare si error contingit in medijs, quibus vtuntur, contingit etiam conclusiones esse falsas, non enim est scire per medium corruptibile, & contingens, aut falsum, conclusionem certæ, & sempiternæ veritatis, vt primo posteriorum ostensum est; Decet igitur (ait Aristoteles) primũ distinguere signa propria à cõmunibus, deinde secundum propria licebit iudicare, quod cui homini inerunt aliqua ex signis proprijs leonis, ille secundum ea signa poterit dici similis leoni; At si communia acceperis non magis leoni, quam asino comparare poteris eundem.

„ *Communia ergo signa nihil utique manifestabunt physiognomonizanti.*

Non est intelligendum, quod communia signa nihil manifestent simpliciter, iam enim dictum est, quod propria signa proprias affectiones, & communia communes docent. Sed ait Aristoteles, si suppones, quod quicunque habet corpus, vel signum talis feræ, ille etiam habeat animam, vel animi mores, siue propensiones eidem feræ similes, cum signũ secundum quod homo alicui feræ potest dici similis, debeat esse proprium illius feræ, non autem alicui alij feræ commune, manifestum est, quod communia signa non ita Physiognomizantem iuuabunt, vt intelligat proprias passiones, & non decipiatur, qioniam per communia, non minus leoni, quam tauro potest homo dici similis, nanque communia signa proprias non docent affectiones.

„ *Si autem aliquis propria uniuscuiusque ferarum elegerit, non utique habebit assignare cuius sunt hæc signa. merito enim proprij proprium.*

Sed quoniam poterat aliquis dicere, Platonem electurum propria signa cuiusque feræ, & ita cessaturum incommodum superius dictum.

Hanc responsionem nunc tollit dicens, etiam si propria tantum assumpseris signa, tamen etiam dubium erit, cuius affectionis sint propria signa, si quidem in vna quaque anima feræ sunt plures affectiones, & etiam in corpore plura propria signa, vnde difficile potes conijcere nunquid hoc signum illi proprietati, quæ in anima est potius, aut huic respondeat, vt fortissima & crudelissima est Tigris, neque mansuefieri, vllo obsequio potest, eadem habet os magnum, pellem variam breues aures, quæ quamuis Tigris sint propria corporis signa, nescio tamen cui proprietati animæ respondeant, & quam affectionem indicent.

„ *Nihil autem proprium, animalium physiognomonizatorum in anima habebit utique aliquis accipere. neque enim forte solum leo, sed alia multa: neque timidum lepus, sed & alia infinita. Si ergo neque communia eligenti manifestum aliquid fit, neque secundum propria, non utique erit unumquodque animalium aspicere.*

Est alia ratio talis (vt videtur non nullis) si vtemur signis quarto modo dictis, quæ soli, & omni, & semper insunt, cum quæ soli insunt, alijs adesse non possint, (sic enim non essent propria quarto modo dicta) ergo signa, quæ propria sunt vnius feræ, neque homini, neque alij animali inerunt, quare neque hominem per signa propria alicui feræ similem dicemus; si ergo neque per signa propria, neque per communia licet dicere, quod homo simile habet corpus tali feræ, v.g. leoni, ergo neque licebit dicere quod animam, aut animæ inclinationes naturales similes leoni habeat, ergo modus hic Physiognomizandi penitus est inutilis, quod si non omni quaque; ita tamen est, vt solus non possit esse, qui hominum naturas doceat, & vt præter hunc nullus alius existat.

,, *Sed ex hominibus electionem facere oportet patientibus eandem passionem. ut si fortis inspiciat aliquis signat, fortia animalium in unum accipientem oportet perscrutari, quæ passiones his quidem omnibus insunt, aliorum autem aĩalium nulli accidant.*

Qua ratione vtendum sit signis, quæ in animalibus reperiuntur, & quomodo communia à proprijs seiugi possint, docet, exponens methodum, & viam obseruandam, vt per propria signa, passionum in anima existentium, præsentiam cognoscamus. Est igitur tex. sententia hæc.

Qui vult propria signa alicuius passionis in anima existentis cognoscere, v.g. fortitudinis. Ille primo considerabit tres, vel quattuor homines, in quibus scit reperiri fortitudinem, atque in quònam signo particulari corporis conueniant, scrutabitur. Et cum viderit hos tres, vel quattuor fortes homines, habere os latum, & extremitates magnas, deinde ad ferarum genera inspicienda transibit, in quibus scit esse fortitudinẽ, vt ad Leones, Tauros, Aquilas, Tygres. Et cum in his omnibus & latum os, & extremitates magnas reperierit, probabile iam ipsi effectum est, quod cuicunque inest latum os, & extremitates magnæ illi etiam animali insit fortitudo. Sed neque hic consistendum est. Verum tertio videndum est, numquid reperiatur aliquod genus animalis, cui adsit fortitudo, & idem non habeat magnas extremitates, atque os latum simul, & si nullum reperiri continget, iam pronuntiabis, quod eius fortitudinis, quæ in anima est, proprium signum in corpore appareat, extremorum membrorum magnitudo, & oris latitudo, sic enim conuertentur inter se animæ fortitudo, & oris latitudo, ac extremorum magnitudo. Cum igitur hæ passiones corporeæ nempe oris latitudo, & extremorum magnitudo inesse apparebunt omni forti, & nulli non forti, ea fortitudinis esse propria signa dicemus, & sic in alijs etiam procedemus animi passionibus.

,, *Si enim ita quis elegerit, quòd eadem sunt signa fortitudinis prædictis animalibus, non solum fortitudinis communem inesse passionem eorum, quæ sunt in intellectu, sed & alia quædam, sic utique dubitabit, utrum fortitudinis, aut alterius signa sint.*

Suam modo dictam methodum, ac viam confirmat dicens, Qui aliter faciunt, nequeũt cognoscere distinctè quænam passio sit in anima eius, cuius naturam inspectant.

Si itaque aliquis sic non processerit, vt dictum est; sed elegerit signa in his quidem animalibus existentia, ea tamen quæ etiam in non fortibus reperiantur; sed v.g. in impudentibus, tunc dubitabit, & nesciet nunquid in anima eius, cuius naturam quærit, reperiatur fortitudo, aut impudentia, & an vtraque, aut altera tantum harum passionum inexistat.

,, *Sed oportet ex pluribus eligi animalibus, & non habentibus ullam passionem cõmunem manifestam, cuius utique signa respicias.*

Quomodo itaque id sit distinguendum docet, & ait: Si volemus discere rationem, qua possimus impudentiam à fortitudine distinguere, speculemur, quam plures animalium species, & eas seorsim contemplemur, in quibus sit impudentia, non autem fortitudo, item & capiamus eas in quibus sit fortitudo, & non impudentia, & quodnam corporeum signum insit omni impudenti, quod in forti nullo reperiatur, animaduertamus. Datis igitur duobus animalium generibus, quorum vnum sit forte, vt leo, alterum impudẽs, vt canis, quando altera passio animæ in altero animalium genere inerit, & altera in altero, tunc animaduertendum, si extremitatum magnitudo non insit impudentibus, insit autem omnibus fortibus, & tunc illud proprium fortitudinis signum habebimus;

Musca

Musca etiam, & Elephas sunt animalia nullam communem in anima passionem habentia; quorum Elephas fortis est, musca vero impudens, & musca non habet extremitates magnas, Elephas autem habet; neque solum inter Elephantem, & muscam, sed inter alia quam plura animalia, idem est discrimen, quotum animalium, quædam fortia sunt, quędam impudentia; cum ergo apparere videbimus in aliquo homine extremitatum magnitudinẽ iure fortem poterimus dicere. Omnino autem videtur supponere Aristoteles, quod etiam in primo posteriorum dicebat, vnum quodque genus habere propriam passionem, quæ illi per se, & secundum quod ipsum inest, & cui tale inest genus, vel de quo prædicatur; illi etiam passio generis inexistit, vel prædicabitur, quod est ac si diceremus, In vno quoque indiuiduo siue subiecto, & substantia singulari composita, quot sunt differentiæ, seu prædicata illam constituentia, tot etiam sunt potentiæ siuè impotentiæ naturales agendi vel patiendi, & tot etiam accidentia sensibilia in eo appatent. Singula enim differentia proprij cuiusdam operis principium est, & proprium quoddam signum in subiecto imprimit, in quo est, vt animam talẽ esse doceat, exempli gratia cum ad leonem constituendum, & ad faciendum ipsum aptum, & idoneum ad fortiter, & generose pugnandum requiratur calor tantus in tali gradu, cum siccitate coniunctus, calorque hic sic dispositus in corpore eiusdem faciat magnas extremitates, etiam in anima addit potentiam, & vim ad repellenda quæ instant pericula confidenter, similiter equo, asino, & mulo inest in corpore vngula solida, ijs omnibus inest etiam vis quædam calcibus petendi offendentes, & repellendi quæcunquæ nocent, necesse est etiam eorum formam, & essentiam habere communem quandam differentiam secundum quam, & dicuntur sub eodem genere esse, & singulis competere solidam vngulam, & calcibus repellere noxas.

„ *Quæcunque itaque signorum stabilia sunt, aliquid stabile significant. quæ autem adueniunt, atque discedunt & deficiunt, quomodo utiq; signum uerũ erit non manentis, in intellectu. Siquidẽ enim stabile aduenieus, & deficiens signũ quis suscipiet, contigeret utique ipsum quidẽ uerum esse, non tamen conueniens erit, non perpetuo consequens rem.*

Ex signis q sint ad signif. cãdum apta.

Qua ratione inuenienda sint signa, & quomodo proptia à communibus, distinguenda sint, dictum est hactenus. Nunc ex inuentis quænam ad usum recipienda sint, & quæ non, docet. Dicit ergo signorum, quæ in corpore apparent, quædam ab externa causa, quædam ab interna oriuntur, ab externa dico, vt nigredo ex sole, rubor ex multo motu, calor ex defatigatione, vel ex longa mora ad ignem, pallor ex multo timore, vel longo carcere, horum quædam breui, quædam diu permanent, breui manet calor ex motu; nigredo ex insolatione diu perdurat, sed signa ab externa causa nihil eorum, quę sunt in anima, nisi per accidens significant. Quæ vero sunt à causa interna, ea etiam vel mutabilia sunt, vel immutabilia, mutabilia dico, quæ ad mutationem ætatis, etiam à causa interna variãtur, vt balbuties in pueris, aut multa manuum iactatio, nam prius signum procedente ętate, ac posterius refrigerata caloris vehementia remittitur. Immutabilia sunt, quæ cum à natura facta sint, tota ætate vitæ permanent, vt otis latitudo, extermitatum magnitudo, & huiusmodi. Horum signorum, quæ sunt ab interna causa. Hæc est regula, signa stabilia, & permanẽtia permanẽtes, & stabiles in anima denotent affectiones. Mutabilia verò mutabiles, quale igitur signum, tale erit signatum, si ergo signum fuerit obscurum necesse est etiam obscuram, & parum esse efficacem illam passionem, quæ ab hoc signo determinatur. *Reg.*

Quod ergo signum instabile, & natum deficere non sit capiendum Atistoteles ptobat dicens. Si quis igno instabili utitur ad Physiognomizandum aliquando erit uerus, aliquando falsus, at quicunque talis est, ille nescit (oportet enim scientem esse i permutabilem

bilem à sua scientia, ergo qui vtetur mutabili signo aliquando sciet, ac verum dicet, aliquando non; quod si hoc fugiendum est, patet quod mutabili signo non est physiognomizandum, aut prædicendum quidquam stabile, sed tantum mutabiles passiones mutabilibus signis prædicemus. Quam ferè sententiam prosequutus est primo posteriorum, cum demonstrationem esse ex necessarijs medijs ostenderet.

,, *Quæcunque autem passiones factæ in anima non in aliquo permutant signa quæ sunt in corpore, quibus utitur Physiognomon, non erunt huiusmodi, cognitiones arti: ut quæ sunt circa opiniones, & scientias Medicum, aut Citharædum non contingit cognoscere. nam addiscens aliquam disciplinam, nullum permutauit signorum, quibus utitur Physiognomon.*

Et quoniam posset iure dubitare aliquis, nunquid omnes passiones, & habitus, & qualitates animæ cognosci possint, ceu opiniones, cogitationes, & consilia, nihilque animus secum ipse comminiscatur, cuius inditium non det corpus, vel in vultu, vel in corpore reliquo, ideo huic dubitationi respondes hoc locò ait.

Non omnes passiones, & habilitates animæ posse prædici à Physiognomo, & quænam illę sint in hac parte declarat.

Nō oēs animæ passiones nouit phy siogn.

Repetentes igitur signorum diuisionem supradictam dicamus, signorum alia existūt à causa externa, alia ab interna, sic etiam passionum, quæ in anima hominis sunt; aliæ sunt à natura, aliæ verò sunt studio, & doctrina acquisitæ, aliæ alia ratione. Vtcunque autem sunt, aliæ immutant corpus, aliæ nihil mutationis in corpus inferunt.

Quæ igitur nullam faciūt mutationem in corpore nullo modo deseruient physiognomo, nam per corporea signa, cognoscit animæ passiones, quare cum quædam passiones in corpore vestigium sui non imprimant, eædem cognosci non poterunt per corporis inspectionem. Passiones autem animæ, quæ non possunt cognosci illæ sunt, quæ circa partem cognitricem, ac præcipuè intellectum contingunt, causa est, quoniam cum intellectus nō sit virtus in materia, neque etiam mutationes, quæ circa ipsum contingunt, materiā mouere possunt, & corpus afficere, nisi id per accidens contingat, quatenus s. cum cognitione sit iuncta passio animæ sensitiuæ, quæ phantasia dicitur, immersa materiæ. Passiones igitur animæ, quas non contingit physiognom. ex corporeis signis cognoscere (quoniam in corpore signum non imprimunt) sunt doctrinæ, & opiniones rerum ab omni affectu corporeo remotæ, atq; seiunctæ, quæ potius quietes quædam sunt, quam motus, quod igitur aliquis sit medicus, aut citharædus non cognosces, hoc est quod talem fuerit assecutus habitum, quod autem ad talem magis, quam ad aliam cognitionem homo sit dispositus bene cognosci potest, potentiam igitur perfectiorem, aut imperfectiorem, & inclinationem ad scientias, & virtutes magis, uel minus promptam in adolescente reperiri iudicabit quidem Physiognom. ast quod didicerit musicam, bene, vel male, non potest cognoscere, habitus enim per doctrinam acquisiti, cum signum in corpore non faciant, cognosci nequeunt per signa corporea, nisi per accidens.

Ex hoc itaque cap. cuius sententiam explicauimus, hæc pręcepta seligi possunt, ad artem physiognomicam vtilia. & primum est.

Præcepta quædā huic arti conferentia

1 Cui homini inest figura corporis, aut pars referens partem corporis animalis bruti, illi eidem inesse aliquam particularem passionem, vel inclinationem ad aliquam earum propensionum, siue potentiarum accedentem, quæ in anima sunt illius bruti, credendum est.

2 Amplius & cui inest effigies, & corporis dispositio, qualis inest Germanis, vel Aegyptijs, vel Aethiopibus eidem priuatos mores talium populorum, vel propensionem ad illorum mores, & habitus inesse, probabile est.

3 Tertium est cui in facie apparet species quædam hominis lachrimabundi, aut ridentis,

tis, aut dolentis, aut rixantis; eidem in anima credendum est, talem morem illi apparentiæ respondentem, adesse, maximãque propensionem ad illas operationes, & affectus hře.

4 Cui insunt tales mores naturales, eidem etiam probabiliter inerunt omnes, qui ab eadem causa oriuntur, & qui his cognitis sunt cognati.

5 Et si cui habenti in facie talem apparentiam, vel talia signa in corpore, inerunt tales in anima passiones, pariter & quibus in corpore vel in facie inerunt opposita signa, illis etiam in anima oppositas passiones, & dispositiones adesse, putandum est.

6 Communia signa nihil certum, & peculiare docent.

7 Particularium passionum propria, & priuata sunt signa, quibus designantur; sicuti communes communibus signis mõstrantur Propria passionis alicuius signa esse dicũtur, quæ vbi est passio, illa ipsa sunt, & vbi non adest, neque ipsa reperiuntur, & è contrario.

8 Stabilium passionum, stabilia sunt signa, mutabilium, mutabilia, obscurarum obscura, & è contra.

9 Quæcunquè in anima existentia, corpus non mutant, à Physiognomo cognosci non possunt.

Expedita secundi cap. explicatione, antequam ad vlteriora procedamus quędam ex his, quæ hactenus dicta sunt, colligere licet. Quorum vnum est.

Quinq; esse locos nobis suppeditantes modum, ac viam cognoscendi naturales hominum inclinationes, qui singuli singillatim capti insufficientes sunt, at omnes simul aliquid docere possunt.

4 Horum primum est à similitudine, quæ intercedit inter qualitates, & partes brutorum, cum partibus, & qualitatibus hoīum, cuius loci maxima supra fuit explicata. quæ est.

Cui homini inest qualitas, vel pars corporis quæ in certo animalis corpore reperitur, eidem inest etiam dispositio in anima similis illi, quæ in eo bruto ponitur.

Secundus est à certis moribus regionum. Cui enim insunt secundum corpus qualitates, quæ in corporibus hominum talis regionis, vt plurimum existunt, illi insunt etiam mores, & habitus, ac inclinationes animæ, illarum regionum propriæ.

Tertius est ab apparentia, & specie vultus. Cui enim inest species, & apparentia in vultu, quam talis affectus animi solet mouere, illi eidem inest & ad talem affectum multa propensio.

Quartus locus est à cõtrarijs. Nam si cui inest talis corporis qualitas, illi inest talis aīæ dispositio, ergo & cui inerit opposita corporis qualitas, eidem inerit opposita dispositio.

Quintus omnium maximè probabilis locus est à ratione, qui vtitur syllogismo. Maxima est, cui insunt tales mores, & dispositiones eidem etiam cognati, & consequentes talium morum, & ijs annexi, omnes probabiliter insunt, vt supra dictum fuit.

Alterum quod hoc caput nobis insinuat, continet diuisionem, ac distinctionem passionum, & accidentium, quę homini insunt, secundum quod est homo, hoc est animalis certa species, alijs perfectior, & quodammodo animal omne.

Affectiones dico, proprietates, passiones potentias, & habitus, & dispositiones, ac demum qualitates, secundum quas hæc facit, aut patitur, facere, aut pati potest.

Cùm autem homo sit quoddam compositum, quod constat ex propria forma, quę anima est humana; & corpore organico, quod illius est materia, factum quidem est, vt pene omnes sint affectiones compositi, attamē, quædam sunt, quæ videntur esse animæ tantũ, vt intelligere, & velle, eas autem voco proprias animę functiones, quarum vsus, & actio nullam penitus in corpore mutationem, quæ sensibus percipi possit, natæ sunt facere. Quędam rursus videntur esse tantum corporis humani affectiones, vt claudum esse, aut gibbosum, aut tali temperamēto præditum; at neque hæ sunt sine anima, neque illæ sine corpore penitus existunt. Plurimæ verò sunt compositi, quarum aliæ ab anima principium

capien-

capientes in corpus desinunt, aliæ à corpore in animam perueniunt, vt docet Aristoteles, irasci, misereri, odisse, amare sunt animæ, & ab hac in corpus deriuantur; item timere, sperare confidere, gaudere, tristari, & huius modi. Aliæ vero à corpore vsque ad animã perueniunt, tales sunt febres hecticæ, & hypochondriacæ passiones, & quam plurima morborum genera, quę cum corpus male afficiant, animam etiam pertentant, & moueant. Aliæ demum sunt, quæ quamuis compositi existant, in animam tamen sensitiuam non perueniunt, vt illam moueant, nisi excessus sint, vel defectus valde præter naturam, tales sunt affectiones animæ vegetatiuæ, ut ali, augeri, cibum cõquere, corporique applicare. Similiter quædam etiam sunt animæ affectiones, quæ secundum se corpus non mutãt, ceu sunt scientiæ, & morales habitus, & artes etiam, quæ nisi ad emergiam venerint, non cognoscuntur, & vt cunque sint, aliæ sunt generis, aliæ speciei, aliæ indiuidui tantum, irascitur enim, & mouetur Socrates vel vt est animal, vel vt homo, vel tandem, vt est hoc aliquid.

Hæc igitur est distinctio affectionum secundum genera, quæ in homine reperiuntur.

An fiat ... mu... non appare... signũ

At dubitabit aliquis, si anima & corpus sunt vt materia & formæ, quare; & ad aliquid secundum esse, hæc autem talia sunt, vt si fiat mutatio in vno necesse sit etiam fieri in altero, Quomodo igitur diximus quod fiunt multæ affectiones, & mutationes in anima, quarum nullum vestigium apparet in corpore, vt de scientijs, & habitibus ab externo factis. An respondendum est verum esse quod nulla fit mutatio in anima, nullaque noua introducitur affectio, in qua particula aliqua corporis non mutetur, & afficiatur; sed affectiones illæ corporis, vel non remanent, vel, ad externa vsque non perueniunt. Vt qui discit canere, vel sonare, vel logicam, aut Geometriam, ille sane patitur, & mutatur secundum aliquas interiores particulas, sed vt diximus, mutationis internę, uestigium in corpore non apparet, quod autem habitus scientiarum, & artium sint in materia, exemplo Orbilij patet, qui saxo percussus in capite omniũ quæ sciebat, disciplinarũ est oblitus, aliter enim disposita corporis particula, atque esset prius, quando habebat hunc scientiæ habitum, mutata est passio animę, sed corporis mutatio cum facta sit tantum secundum partes internas, neque ad externa peruenerit, sensui non apparet.

QVORVM SIT PHYSIOGNOM. & quibus procedat & medijs. Cap. III.

„ *Oportet ergo determinare circa qualia quædam est Physiognomonia (quoniam nõ circa omnia) & ex quibus singula signa accipiantur. deinde consequenter de manifestissimis circa unumquodque declarare.*

QVod per signa liceat, humanę animæ affectus, & passiones siue dispositiones cognoscere, & ꝙ qui hactenus hanc artem tractarunt locuti fuerint imperfecte, & qua ratione processerint, ex supradictis est manifestum. Nunc autem quorum, & ex quibus sit ars Physiognomica ex professo docebit. Hoc est circa quas passiones uersetur; & ex quibusnam signis propositum inquirat. Dicit igitur, quoniam Physiognom. non uersatur circa omnes passiones animæ humanæ, neque de omnibus potest rationabiliter iudicare, sicuti dictum est. Oportet nos primum nouisse, distinguere cognoscibiles à non cognoscibilibus. Deinde est determinandum, quænam signa sint capienda, & quæ non; si quidem quę sunt mutabilia, aut communia admitti non debent. Amplius distinguendum est, quod signorum immutabilium, quædam sunt manifestiora, & efficaciora, quædam uero minus certa.

Phy-

„ *Physiognomonia ergo est, sicut & nomen ipsius dicit, circa naturales passiones eorum quæ sunt in intellectu, & eorum quæ superacquiruntur, quæcunque aduenientia transmutant signa eorum quæ physiognomonizantur.*

Cum ergo hæc sint peragenda, primam definitionem huius artis colligit, & eandem à nominis interpretatione confirmat. *Q͡d sit Physiognom.*

Est Physiom. ars cognoscendi humanæ animæ inclinationes, naturales que affectus, qui in nobis fiunt, & insunt, per signa propria, & stabilia, vnam quamque passionem naturaliter consequentia; huc referenda est passionum animę distinctio de qua supra quod s. aliæ dicuntur innatæ, aliæ super acquisitæ, siue illæ doctrina, educatione aut aliqua alia ratione adipiscantur. Et vt cunque sint, aliæ non afficiunt corpus, neque in corpore mutationem faciunt, aliæ penitus secundum se, aut sensibiliter ipsum mutant. Hæ cognosci pos sunt, priores, nequaquam, vt iam sæpius fuit dictum.

„ *Qualia autem hæc sint posterius declarabitur.*

Hæc ergo Physiognomia sic dicta prout nomen sonat; quod nihil aliud sibi vult nisi naturæ cognitio, quæ forma est, & omnis motus, ac mutationis principium, qualia itaque sint hæc accidentia, quæ corpore mutato in anima fiunt, & qualia non, infra se dicturum recipit.

„ *Nunc autem dicam ex quibus generibus signa accipiuntur, & sint omnia. Ex motibus enim physiognomonizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus in facie apparentibus, & ex lenitate, & ex uoce, & ex carne, & ex partibus, & ex figura totius corporis. In uniuersum igitur huiusmodi sunt, quæ dicunt Physiognomones de omnibus generibus, signa.*

Quarum rerum sit Physiognom. secundum genus fuit expositum. Nunc genera rerum ex quibus signa colliguntur enumerat, quænam, & quot sint. Hæc autem nouem esse videntur. *Vnde nam capiantur iudicandi signa*

Primo signa capiuntur ex motibus, nunquid sint naturales, aut præter naturales, tardi, aut veloces vniformes, aut difformes, continui, aut interrupti, decentes, aut indecentes, aut aliquo alio modo affecti.

2 Secundo ex figuris partium, & membrorum corporis, nunquid pulchra, aut turpis naturalis, aut præter naturam recta ne, aut distorta sit corporis figura, qualis pumilionum, gibbosorum, aut claudorum.

3 Tertio loco colores, qui in cute in pilis, tum capitis, tum partium corporis cæterarũ, in oculis, in vnguibus, in dentibus, in labijs, in lingua se se offerunt.

4 Quarto docet considerandam esse faciem, siue morem, qui in facie apparet. Qui enim faciem in figuram timidi, aut irati, aut aliquo alio affectu perturbati hominis naturaliter constitutam habet (quod signi genus Aristoteles uocat apparentiam vultus, & morem) cum etiam timidum, aut ad alium affectum propensum esse iudicare oportet.

5 Quinto ex cutis qualitate, an sit lenis, aut aspera glabra, vel pilosa, vel aliter disposita, lenis dicitur cutis, quæ æqualis est, nullamque habet asperitatem, quæ tactu est delicata, huic opponitur asperitas, & scabrities.

6 Sexto ex uoce eiusque qualitatibus, nunquid sit grauis, vel acuta, aspera, uel suauis, æqualis, aut inæqualis, vox enim cum sit vel animi inditium, vel in ipsa sit, quod animum indicat, in eadem etiam elucescere vestigia passionum animi probabile est.

7 Septimo ex carne; nunquid caro, sit tactu mollis, an dura; calida, aut frigida; multa, aut pauca; molles enim carne apti mente fuerunt dicti; qui uero aliter affecti sunt, aliter etiam sese habere credendum est.

Octa-

8 Octauo ex partibus, hoc eſt membrorum numero, & quantitate, quales nam ſint corporis partes, & quantæ magnæ ne, aut paruæ loco ſuo poſitæ, aut non, aptæ, aut ad vſum ineptæ.

9 Nono, ex totius corporis figura, & forma, qui enim plus iuſto parui ſunt, aut penitus turpi, & diſtorto corpore affecti, turpes etiam & male diſpoſitas animi affectiones habere probabile eſt. Differt autem locus nonus à ſecundo, quod in ſecundo conſideratur tantum figura partis, nunc autem agitur de forma totius corporis, & octauus conſiderat ſitum, ſubſtantiã, & quantitatẽ partium, ſecundus ſolam partium figuram ſpeculatur. Tot igitur ſunt ex Ariſtotele fontes, & capita, vnde Phyſiognomica ars deducit ſua ſigna.

Mihi autem videtur omnes hos locos nouem poſſe commode ad quattuor tantum cõtrahi, nempe ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Motum; dando ſubſtantiæ, quintum, & ſeptimum locum in quibus conſideranda proponitur, & cutis, & caro, quatenus eſt tactilis. Ad quantitatem reducemus octauum, & nonum, in quibus membrorum magnitudo, numerus, & ſitus ſpectatur, & totius corporis figura, proportio, & vſus. Ad qualitatem tres locos referemus ſecundum, tertium, & quartum, qui formas, & diſpoſitiones ſingulorum membrorum, colores, & mores, quos vocat apparentias in facie præſertim ſeſe offerentes contemplantur. Ad motum reducitur primus, & ſextus. In primo conſiderantur corporis motus locales, tum ſecundum totum, tum ſecundum partes, vt oculorum, manuum, labiorũ, & capitis, in ſexto vox contemplatur, ea enim ſonus eſt, at ſonus non eſt ſine motu.

Videtur autẽ inter hos Ariſtotelicos modos, & eos, qui antiquorum dicti ſunt, hoc eſſe diſcriminis, quod illi erant potius rationes, & methodi procedendi, & veniendi in cognitionem affectionum animi, Hi verò Ariſtotelici loci, videntur, non methodi, ſed illarum principia eſſe.

,, *Si igitur immanifeſta, aut non recte deſignans eſſet talis explicatio, ſufficiant quæ dicta ſunt.*

Diuerſo modo apud diuerſos interpretes legitur, hæc particula mihi autem videtur Ariſtotelem prætexere excuſationem quandam, & talem eſſe eius ſententiam: Quod ſi videatur ſupradicta ſignorum explicatio, aut non ſatis clara, aut non perfectè ſignificans animi humani proprietates, id Ariſtoteles non negat, neque affirmat, ſed dicit, quod ſigna, quæ ſupra in genere fuerunt explicata, iam poſſunt ſufficere ad oſtendendum, quod proprietates animi humani per externa corporis ſigna cognoſci valent.

,, *Nunc autem fortaſſe melius eſt ſingillatim de omnibus, quæcunque manifeſta ſunt ab his quæ phyſiognomonizamus, exactius explanare, dicentem cuiuſmodi ſigna referantur ad ſingula, quæcunque in prædictis declarata non fuere.*

Et quoniam artis omnis actio verſatur circa ſingularia (medicus enim non hominem, ſed Calliam ſanat) ſi quidem actiones, & operationes ſunt ſingularium, & circa ſingularia, dicit, quod manifeſtum erit ex longa, quam faciet inductione, quomodo prædicta ſignorum genera nata ſint deſignare naturam animæ humanæ, cum ſingula ſigna referantur ad proprietates ſingulas, quæ per ipſa ſigna exponuntur.

QVOD

QVOD COLORES IN HOMINVM corporibus indicant. Cap. IIII.

„ *Colores ergo significant, acuti quidem calidum, & sanguineum: albi cum rubore bonam indolem, quando in leui corpore accidit hic color.*

SCopus est, id agere, quod in fine prioris capitis promissum fuerat, declarare nempe quid prædicta signorũ genera denotent, atque à coloribus incipit, vel quoniam nobis notiores sunt, & antequam figura appareat distincta, cognoscuntur, vel quod per ipsos figura manifestatur; De coloribus igitur acturi, operæ pretium facturum arbitror, si dicã quid sit color in homine, & vnde nam oriatur, & quotuplex. Item quomodo alij virorum sint, alij fœminarum proprij, amplius quinam sint vnius cuiusque regionis peculiares, & qui sint mores regionum, qui tales colores comitantur; demum quot esse solent Italorũ, Gallorum, aut Hispanorum colores, cur tales, taliaque animi accidentia significent, quibus expeditis ad Aristotelicum tex. exponendum deuenio.

Aristoteles appellauit colorem esse extremum corporis diaphani actu existentis in corpore determinato, & colorata dicitur superficies in qua reperitur terminatum perspicuũ, & videtur, cum ab externo lumine receperit actum.

Vnum quodque enim compositum, vel diaphanum est, vel ex diaphano conflatum, si quidem ex quattuor elementis constat, quorum tria sunt diaphana, cum ergo in superficie actuatur à lumine externo id diaphanum, quod ibi adest, talis dicitur color, & superficies huiusmodi colorata appellatur. Cum ergo colores sint extremitates compositi corporis, & corpus sit vario modo compositum, inde varij etiam oriuntur colores, cum autẽ nos de coloribus hominum agamus, qui ex quattuor humoribus constant, varijs coloribus præditis, necesse est pro eorum mixtura, varios etiam in cute hominis à causa interna colores reperiri; qualis ergo est naturalis quattuor humorum mixtio à principio formante in utero matris facta, talem etiam esse hominis colorem est putandum.

Qui in homine secundum naturam simpliciter reperiuntur colores sunt tres, duo extremi, albus, & ater, medius vnus qui quodãmodo ad rosam accedit, & rosam refert; Horum vnum quemque deinde habere latitudinem credendum est, nam & ad album referri potest pallidus, subflauus, & squalidus, & ad atrum fuscus & luridus.

Ad roseum vero, & puniceus & ruber, & purpureus. In regionibus in quibus homines naturaliter sunt albi, vel rosei candidior vt plurimum est fœmina viro, vbi autem atri sũt homines, lucidior est nigredo mulieris, quam viri, naturaliter enim plus humoris aquei, & minus melancholici in fœmina quam in viro solet reperiri, quare vir fœmina etiam est robustior, & ad agendum promptior.

Cæterum, vt regionum proprij reddantur exacte colores non expectandum est, sed breuiter, & typo quodam colorum differentias contractas ad Europæ præsertim populos, percurremus.

Ex Petri Appiani ac geographorum quorundã neotericorum sentẽtia nouem sunt climata; quibus si addas partem, quæ est sub æquinoctiali comprehensa; Iam decem plagas terræ feceris, neque solum hæ plagæ, ac climata colores, & hominum mores natæ sunt variare, sed præter has addi possunt, & aliæ causæ, nempe regionum quidam particulares situs, & exercitia. Sunt enim.

Parentes, qui partem morum, & qualitatum in filijs existentium sibi vendicant; Cibi etiam communes, & qui sunt in vsu continuo, quibus tamen cibis præponendum est temperamentum, & sexus, nam quamuis natus sit cibus temperamentum naturale aliquo pa-

cto tandem alterare, magis tamen temperamentum agere in cibum dici potest, quam cibus in sexū, aut temperamentum, educatio succedit, per educationemque intelligo illam primam puerorum nutritionem, & assuefactionem, ad hoc potius quam ad illud studiū, siue artificium, vel ministerium; Amicitia, & consuetudo, mores quam plures latenter inducit, sic vitia, & virtutes ex amicitijs sensim assuescendo in nobis pullulant, & crescunt, nec fortasse alio modo magis, quam disciplina, & assuetudine homines tales fiunt, assuescimus autem facillimè ex necessitudinibus, & amicitijs, cum enim alios videamus tales esse, & sic operari, tales & nos facile efficimur sic operantes. Quare non vltimam partem sibi vendicant disciplinæ, & studium cui homo se applicat.

His demum addenda etiam est electio propria, nam homo in manu arbitrij sui positus est, & sponte fit bonus, vel malus, & suarum operationu m, & habituum p quos talis dicitur præcipuè secundum animam, ipse principium est; ac causa, vnde iure propter bonitatem laudatur, & propter malitiam vituperatur, prædictæque causæ pleræque nihil in homine agent, nisi aut consenserit voluntas; & electio, aut saltem non dissenserit, neque contradixerit, aut non curans, aut non animaduertens. Tot igitur sunt colores, & causę, secundum quas homines tales dici solent. Sed ad propositum accedentes.

Dicebamus vniuersalissimas terræ plagas, in quibus hominum corpora secundum colorem, & magnitudinem maximè differentia sunt, esse decem.

Ex varietate climatū varÿs hominū mores.

Harum itaque plagarum prima diuiditur ab æquinoctiali, & vsque ad principium eius climatis, quod Diamæroes dicitur extenditur duratque quo vsque horologium variatur sensibiliter saltē per dimidium horæ; secundā plagam Diamæroen vocant. Tertiam Diasenen, quartam Dialexandrian, Quintam Diarhodon, sextam Diarhomen, septimam Diaponton, Octauam Diaboristænεon, nonam Diariphæon, Decimām Diadanian, quæ plaga vsque ad articum circulum pertingit, quinimò, & per tres circiter gradus vltra illū procedit; Qui ergo sub æquinoctiali habitant, diuersi admodum sunt, si quidem qui in montibus altissimis, & ijsdem frigidissimis degunt, fereque continua niue opertis, plerūque cæci sunt, parui corpore; colore liuido, crudeles, feri, ingenio immiti, ad seruiendum inepto. Qui vero prope mare in locis sabulosis viuunt, parui etiam sunt, sed fusci, macri, & exsiccati, quoniam illis in locis præter paucum cœlestem rorem, non descendit aqua pluuialis, omnes enim vapores, aut absumuntur, aut ad altissima montium iuga feruntur; ibique persistunt, quo loci continuam aiunt esse nebulam, niuemque frequentem. Viri huiusmodi latrones sunt, inhospitales, plerunque crudeles, sanguinarij, carentes omni sē-su iustitiæ, loci enim siccitatem, & squalorem, in quo nati sunt referunt, qui verò mediterranea, & campestria colunt, oliuæ colorem habent, & fuscedinem, cum quodam splēdore, ac luce referunt, mediocres corpore sunt barba, & pilis ferè oībus naturaliter carent, præterquam in capite, carnosi, & pingues; tota enim regio ad calidum, & humidum magnopere inclinat, & ferè quotidie descendunt illa in loca imbres; his animus inest tū mulierosus, tum etiam muliebris, crudelis, rixosus, instabilis, iracundus, audax, impius, à doctrinis abhorrens, parere nescius, in imperando insolens, arrogans, & superbus, in aduersa fortuna humilis, abiectus, & vilis. Cum enim aeris temperies, eodem in loco quotidie varietur, eadem tamen ad calidum, & humidum semper magnopere inclinat; etiam vltra quam humana natura requireret, cumque in hac plaga sit aer maximè inæqualis in ea, quam diximus latitudine factum est, vt habitantium corpora, & facie, & temperamento, sint inter se similia, animi autem magnopere discordes, Caloris enim excessus (vt ait Hippocr. in lib. de aere, aquis, & locis) animi peruersiones, & feritatem inducit, humiditas instabilitatem, & abiectionem, à calore igitur audacia, ab humiditate præsentanea nascitur mutatio, & in aduersa fortuna abiectio, & fuga, ab vtraque simul qualitate superbia, & iniustitia; quod autem tales sint qui in noua Hispania, & in Mexicano, & Peruano tractu habitant, ex historia patet.

Mores eorum, qui sub æquinoctiali manent

Sub

2. *Quales sint habitatores clim. Diametroes.*

Sub climate Diametoes positi ficciorem,& calidiorem multo fortiti sunt regionem, quia diminuta humiditate vehementior efficitur calor;siccior autem illa plaga est, vel qa minus abundat fluminibus,minus enim montuosa est, vel forte quia solis mora est maior supra orizontem,vel quia terræ tractus,& natura illorum locorum ferè arenosa, quales etiam sunt campi,& Lybiæ,& Arabiæ,tum petreæ,tum desertæ,vbi abundat arena,& ferè nunquam pluit;his igitur in terris tractus Aethiopici multo est nigrior hominum color,quã sub æquinoctiali,& nigrorẽ quendam habet,qualem videmus in tabulis ex ligno nucis veteri confectis,optime perpolitis,& oleo inunctis,horum corpora ficciora sunt, & ferè ossea, sine pinguedine vlla, & præcipuè viri, qui sub dio degunt, vehementissimus enim solis ardor hęc loca torret,pili nigri,& admodum crispi sunt,& breues,barba itidem perpauca subtilisque,tales(aiunt)esse Aethiopes,qui campestria habitant. Isti igitur sunt timidi,furaces astutissimi, admodum perfidi,& quibus nullus amor, nulla adsit iustitia, pessimi,superstitiosi,instabiles,natura potius ad seruiendum,quàm ad imperandum parati,at longe secus dispositi sunt,qui montes habitant,humaniores namq; sunt, & mitiores, quoniam temperata magis est regio illorum.

3. *De habitator. clim. Diasenes.*

Sequitur plaga,quæ Diasenes climate continetur,cuius gentes, vt plurimum sunt atrę vt carbones,paruo corpore,pilis nigerrimis,eisdemque crispis, labris crassis, oculis crassioribus,animo timido,infideli,mendaci,astuto,ad mutandam religionem parato,ad capescendas scientias non inepto,maior autem est siccitas sub hoc climate,quam in pręcedenti,quoniam plerunque toto anno imbribus catent,quare parum, vel nihil frugum colligunt. Vnde factum est,vt & magnis furtis inseruiant, & iniustiores forte existant, quam eorum etiam natura postularet.

4. *De clima. Dialexandrias.*

Paralellus Dialexandrias per vrbem Aegypti transit Alexandriam citra Tropicũ cancri positam;ea gens est,quæ altiorẽ Aegypti partem habitat,subcinericio, & fusco pręditą colore,quæ vero propinquior est mari mediterraneo,ea magis ad albedinem accedit. Horum corpus est satis amplũ,pingue,& robustum,caro succi plena,cutis lenis,& mollior,regio abundantissima, & secundũ plurimas eius partes propter Nilũ magnopere humida. Homines leuissimi sunt,vt testatur Herodianus,rixosi, turbulẽti, lusibus,ac iocis mordacibus dediti,scurrules,laborum impatientes,admodum audaces,atque insuperabiles, dum se vincere posse credunt,abiectissimi,viles,ac pusillanimes,dum timent,liberales, veneri, ac ventri indulgentes,curiosi,faceti,mendaces,placidi,& satis naturaliter politici,ad scientias & artes apti,quas antiqui Sacerdotes exercebant. Non enim adeo calore, aut siccitate premuntur,sicuti qui supradicti fuere.

5. *Clim. Diarhodos.*

Diarhodos per Insulam Rhodũ Asiæ transiens,Asiaticos ferè populos comprehendit, & eos præcipuè qui Asiam minorem incolunt. Horum color plerunque subflauus est,cum quodam splendore,& nonnulla fuscedine ad albedinem declinante, talem ferè colorem in castanearum cortice nondum probè maturarum licet tueri,his corpus magnum est, succi plenum,ac valde humidum,animus mollis,effœminatus, quietis amator, ambitiosus tamen; gens garrula, vana,superba,seruilis tamen,non admodum iniurijs,rixis,aut contumelijs dedita.

6. *Clim. Diarhomes.*

Qui clima Diarhomes habitãt,quales sunt,qui insulas maris Aegei, & in faucibus Ionij positas,quique vltra Appenini portionem sunt, & vsque ad mare procedentes,Siciliã, Sardiniam, & loca Italiæ maritima versus meridiem incolunt, colorem valde differentẽ habent, nec non & corpus secundum quantitatem, & animum secundum mores,primum enim,vt ait Hipp. omnibus Europeis naturaliter adest,vt sint feroces,male sociabiles, & animosi,ijs autem,qui in climate Diarhomes habitant feritas quidem minuitur, ast superbia non deficit; est autem plerunque cutis colore florido, & roseo, ad fuscum tamen aliquantisper tendente, quandoque etiam flauo, & mellino, corpore car-

noso, statura procera, potius, quam parua, aut saltem mediocri, capillo nigro viribus firmis, fac e ad asperitatem tendente, quare & moribus etiam superbis prædi ti sunt, magnanimi, ac liberales videri volunt, & cum sumptibus, quos superbia dictat, & ambitio, non possint sufficere, aliena quandoque affectant magis autem videri quam esse quærunt, honorum cupidi, ac dominationis; neque gulæ, neq; somno admodũ dediti, audaces, animosi, impatientes contumeliæ, victoriæ appetentissimi, vnde sæpe acutissimi existunt aleatores, tractus hic propter magnam differentiam locorum, maris, montium, vallium diuersas admodum gentium sortitus est differentias.

7. *Plaga Diapontu.*

Diapontu plagam habitant, quæ loca citra Appeninum in Italia colũt gentes, & quæcunque in eodem paralello reperiuntur, vt quę Istriam, Dalmatiam, Croatiam, Galliam Narbonensem tenent, hæ sunt colore albicante ad roseum tendente, vel ad subflauum pal lorem verum & earundem color multiplex est, cum enim in medio ferè 90. graduum positæ sint huiusmodi gentes, particularibus regionum dispositionibus facillimè afficiuntur, horum animus prudens est liberalis, ad disciplinas aptus, iustitiæ amator, & non immansuetus, sed ciuilis, & natus obedire legibus. Verũ vt dixi, multiplex, & varia est harũ gentium natura, facies, & mos, & animus in pluribus versutus, sui amator, adulator, superbus, contumax, in lasciuiam, & luxuriam promptus, omnis commoditatis amator.

8. *Clima Diaboristeneos.*

Diaboristeneos clima post prædictum sequitur, horum hominum color albus est, & floridus, barba subrubra, & capilli fului, corpus amplũ, robustum, valens, carnosum, durum, frigoris, & laborum patiens, vino, & venationibus gaudens, animus planus, apertus, simplex, sed suspiciosus, & in suspicionibus atrox.

9. *De his qui sub climate Diariphaos.*

Omnes ferè inter se similes sunt eiusdemque coloris, ac corporis Gentes, quæ sub climate Diaripheos, dicto, degunt, colore enim præditi sunt cãdido, florido, & ad rosam accedente, aurea illis barba, & coma promissa oculi glauci, corpus procerum, amplum, robustum, animus suspiciosus, tumidus, iracundus, crudelis, vino, & ventri deditus, laboris, & algoris patiens, ad artes manuales exercendas apprime aptus, sæuus, contumax, irrisor, cruentus, pacis inimicus, bellicæ laudis amator.

10. *De his qui habitant Clima Diadanias.*

Clima quod Diadanias appellatur, eo quod per Daniam transeat mediam, Moscouitas, & Tartaros continens. His quidem color adest subfuscus, & liuidus, alijs vero cum flauo rubore mixtus, & ad Germanorum colorem accedens, priores, qui magis sunt septẽtrionales habent corpus mediocre, latum, neque carnosum, neque pingue, sed potius ossiũ capilli subnigri, plani, barba corticem nucis referens rara, sed crassa, plana, oculi subraui parui canini, de his autem, ac de similibus supradictis veritas sit penes auctores, in hoc climate alias repertos fuisse gigantas Olaus magnus refert, acerrimos pugiles, & robustissimos, gentes sunt ferocissimæ, & bellicosissimæ, crudeles, & durissimæ, quæque continua bella tumultus, & contentiones præ manibus habeant, eædem tamen suis hospitalissimæ sunt, & quam minimum veneri deditæ, amicis liberales, & placidæ, inimicis inexorabiles, & si tumultuentur violentia, sola possunt peruinci, & cohiberi, nimius enim propter antiparistasim plerunque fit interior calor, vnde hæc agitatio mentis, & impotentia nascitur; quibus itaque Italis, aut Hispanis, aut alijs hominibus in temperatis plagis natis, & habitantibus aderunt colores, & corpora viros huius modi referentia; ijsdem etiam tales animorum propensiones adesse probabile est; Cum supposuerimus vnam quamque propensionem animi non acquisitam, sed ingenitam in corpore suæ præsentiæ vestigium aliquod relinquere; si quidem, vt dictum est, animi, & corporis sit consensus vnus, & conspiratio vna.

Quales sint in vniuersum Europæ populi.

In Europa diuersæ ad modum sunt hominum figuræ, diuersaque corpora quidam colorem habent candidum & roseum, pilos fuluos, aut rutilos, procera corpora, & carnosa, & robusta, aĩos feroces suspiciosos, frigoris, & laborum patientes; Alij eodem colore ple

run-

runque præditi, sed capillo sub fuluo membris mobilibus; & his adest animus inquietus; vehemens, litibus deditus, iracundus, irrisor, ludibundus. Quidam alij, cum magis ad atræ bilis temperamētum accedant sunt colore fusci, pilo nigro, corpore mediocri, robusto; animo cōstanti, audaci, superbo in fortuna prospera toleratu difficiles, in aduersa humiles.

Repetiuntur quidam alij qui quoniam circa 45. gradum habitant quasi in mediocritate positi ad vtranque partem facilè inclinant, quare alij ex his nigros capillos habent, alij ruffos, quosdam pingues, quosdam alios macros videbis, non vultus, non color vnus, vndè factum est, vt magnopere etiam inter se moribus differant, alijque ciuiles sint, & humani, alij ex aduerso feroces, & crudeles, ita vt nusquam videantur in eadem regione nati, atque educati. Discriminis, ac diuersitatis huius Hipp. doctissime vt cætera omnia, causam refert in libro de aere aquis, & locis in magnas, & frequentes temporum anni mutationes, & ad modum diuersas horum locorum inter se constitutiones terrarum, fontium, fluminum, & ventorum habitudines, cuius enim regionis facies diuersa est, & ab anni tempestatibus diuersimodè affecta, diuersamq; habet ad solem cœliq; plagas ratiōnē, illa potest diuersas parere aeris temperies, ac dispositiones. Vnde diuersi fructus, & cibi, quare & diuersæ corporum constructiones, & colores, ex quibus & diuersas in animis oriri propensiones probabile est; non quod non sit possibile (vt ait ille.)

Veruecum in patria crassoque sub aere nasci; summos uiros, & magna exempla daturos, id enim non negatur vnquam, sed illud fit doctrina, & assuetudine ex rationisq; præcepto naturalem inclinationem peruincente.

Quidam hæc audiens dubitabit nunquid doctrina, quæ hic traditur tota materię innitatur, & nullam aliam causam præter materialem agnoscat? quare in eundem errorem nos labi dixerit, in quem notat Aristoteles antiquos incidisse, qui omnia tribuentes materiæ, vix vllam aliam agnouerunt, aut tetigerunt vnquam causam: At possem primo respōdere, quod materia, & forma sunt ad aliquid, neque alterius cognitio sine altera haberi potest; dicente Aristotele relatiuorum quantum vnius determinatè cognoscitur, tantum etiam alterius cognosci, quare si cognoscemus materiam etiam cognoscemus formam, cuius est materia. Secundo dico, formam apprimè consideratam fuisse, cum rationem, & proportionem consideraremus, quam inter se habent quattuor humores, corporis humani principia, & qui ex his eleuantur spiritus, quæ proportio ratio est, & ratio est forma. Quod ergo hic foret iracundus, & instabilis cum causa afferebatur; ratio, & formalis causa assignabatur, quoniam. s. bilis, & sanguis dominabantur alijs duobus humoribus secundum virtutem in proportione, exempli gratia dupla, quamuis moles passiuorum posset esse maior; Tertio notandum est nos non de habitibus loqui, sed de potentijs tantum, & impotentijs, quæ sunt secundi generis qualitates, quas in 2. de generatione dixit passiones, & habilitates materiæ, si non primæ saltē secundæ, pro vt magis, vel minus apta est, & elaborata ad talē, vel talē formā suscipienda, quod si abusi sumus nomine habituū ad significandas potentias, id factum est, ideo quoniā potentiæ carent proprijs noībus.

An cognitio physiogn. materia innitatur

Homines ex quattuor humoribus fabricatos esse omnes affirmant, sanguine, pituita, bile flaua, & melancholia.

Quinã colores, à quib. fiãt humorib.

Illi in quibus sanguis prædominatur, colorē album, roseum & floridum habent; horum animus ad lusus, iocosq; natus est, mitis, placidus, & ciuilis scientijs tamen ineptus. Qui biliosi sunt, & ad ignis naturam accedunt corpus mediocre habent, molle, non robustum, capillos ruffos, cutē subflauā, & ad colorē mellinū accedentē, pituitoso tēperamēto prędi, cutē ad modū habent albā, pilos planos, & subcinericium quendam colorem æmulantes, corpus carnosum, & humore plenum aquę naturam referunt. At quicunque bilis atræ, siuè melancholiæ naturalis sortiti sunt temperamentum, terrā imitantis, horum corpus naturaliter durū, & tangētibus frigidū est, color subniger, seu liuidus, capilli subfulci, & inter

nigrum, & fuluum positi, castaneæ maturæ colorem imitantes, has omnes temperaturas in Italis licet conspicere, & præter has, quæ ex istis componuntur; Plerunq. autem nouem colores in Italis solent conspici, fuscus quem in cortice surculi iuglandis viridis aspicere solemus. Huic succedit cinericius, vel plumbeus qualis est saligneus cinis malè coctus puniceus color similis epati à corpore animalis recenter extracti. Ruber vti pruna, & flammeus vti nomen docet, videntur differre secundum magis, & minus, Roseus à rosæ colore, mellinus à melle dicitur, liuidus magis ad albedinem accedit, vibicis iam abeuntis color. Pallidum colorem nulli non cognoscunt, præcipuus in his, qui timent, Albus est, quem in frõte, & in manu bene valentis, & pulchræ fæminæ spectabis; refert ebur, & rosæ partẽ quam vnguem appellant; tot igitur fere sunt colores nostratium, qui si naturales sint, & stabiles, certas passiones portendere solent, de quibus aliquid dicamus.

Morū ex colorib. prænotiones.

Fuscus

Quibus itaque inest fuscus color, hi melancholia adusta præditi sunt, frigidi, & sicci, quare etiam timidi, & auari, & propter hoc inuidi, ideo maledici, implacidi igitur, & quia frigidi sunt, non bene sperantes, & animo abiecti, eãdem etiam ratione voraces, & crudi, frigidi enim est appetere, plusquam concoquere possit, & vt plurimum epar calidũ habent, quod facit stomachi calorem debiliorem eius naturalem humorem caloris pabulum absumens: & propter multos flatus ab impotente calore, ac debili generatos, ijdẽ erunt libidinosi, & garruli, cum dicere incipiunt, quamuis prius Harpocrate viderentur magis taciti, & elingues, habent etiam graciles suras, & pilos longos, subtiles tamen, & nigros in cruribus. Et quoniam frigidum, & siccum terram refert, hæc autem stabilis est, igitur obstinati erunt, ac duræ ceruicis, queruli, morosi, cæterum acri ingenio præditi, ad scientias nati, ac speculationes præcipuè, stabiles enim sunt, scientia vero potius, ait Aristoteles, quietem quam motum significat; quales igitur sunt, & secundum irascibilem, & concupiscibilem potentiam dictum est, quæ tamen omnia loco proprio in contemplatione complexionum diligentius exponuntur.

Color cinereꝰ

Cinericius color nascitur ex pituita pauca, quæ melancholiæ adiuncta est, vt aqua terræ mixta fuscedinem facere solet, humidiores igitur hi sunt, quam prædicti, quare magis apti ad credendum, facilius igitur persuaderi se sinunt, & aptiores sunt, qui decipiantur; Honorum igitur non ad modum sunt appetentes, sed ad parendum parati, siquidem facile credunt, & alijs deferunt; ex aqua autem ac terra cum sint compositi, quæ duo elementa nata sunt alijs subsistere, magis, vt dictum est, parere, quam imperare sciunt. Quod si in potestate sint constituti, intolerabiles, duri, crudeles, ac feri existunt, principiorum enim suorum naturam referunt, grauia enim elementa in sublimi eleuata stare nequeunt, & violenter inferna pellunt, & vrgent, & molesta sunt illis à quibus sustinentur; & quia tales sunt, lente iram concipiunt, cum autem conceperint, diu retinent. Ijdem auari etiam sunt, alienorum raptores, nisi timore impediantur, quæ non habent, cupiunt, quæ habent, reijciunt, hoc enim proprium aquæ est, vt in mari aspicitur, marinisque agitationibus, viles, & abiecti, paruo lucro dediti, mendaces, rusticani, odiosi, obliuiosi præcipuè cum ætas fuerit grandior, ratò autem his confidere poteris, quoniam maximè proprij sunt, & præ suis commodis nihil aliena curant.

Puniceus.

Puniceum colorem, siuè epaticum, qui in facie habuerit, illum dixeris furiosum, dolosũ, iracundum maxime, qualem Domitianum, & Maximinum fuisse ferunt; denotat enim à multo calore assari sanguinem crassum, & melancholicum, horum quosdam vidimus apud nos, audacissimos, crudeles, nulli non infensos, ex ignea enim ac terrea natura conflata est horum temperies, ignis, & calor audaciam ministrat, obstinationem, & perseuerantiam terra, quare cum superiores sunt, ferri non possunt propter multam insolentiam, cum vero aduersa premuntur fortuna, desperati, inconsolabiles, animo fracti sunt, eadem de causa libidine multa laborant, & quoniam calidi sunt bibaces admodum existunt.

Aca-

A calore autem habent terræ coniuncto, quæ stabilis est, vt maxime sint perspicaces, callidi, & ingeniosi; & qui in artibus, & scientijs possint magni euadere, si laborum essent patientiores: *Igneus* Qui prunarum referunt colorem, neque prædictis meliores sunt, instabiliores tamen, quoniam magis ad igneam naturam accedunt, quoniam igitur calidi, ideo sunt audaces, & propter id etiam rixosi, & quoniam ignis est superemi- nere, ideo superbi, contumeliosi, & contentiosi existunt; placidi tamen, & qui comitatem prima facie monstrent, & affectent, quamuis faciles in iram ferantur, & & leuissima de causa amicitijs renuntient; *Flammeus.* at qui flammei, prædictis, in omnibus similes sunt, nisi quod magis sunt instabiles, & magis iracundi, quique & manibus, & pedibus stare loco nequeant; creduli, irrisores, ambitiosi, & curiosi, semet laudantes, & extollentes, inconsiderati, & admodum mutabiles, qui leui de causa affirmant, quod negarant prius; videntur autem præcipuè iuuenum mores referre; *Roseus.* Roseus color, calidam, & humidam denotat complexionem, sanguineam igitur, ad aerisque accedit naturam. Qui tales sunt bona indole, præditi existunt, placidi igitur, ac ciuiles admodum, dociles etiam, veraces, vrbani, læti, & quamuis bonum habeant ingenium, non tamen adeo subtile est, ac exactum, quale est eorum, qui naturalem melancholiam in sui complexione prædominantem nacti sunt, de quibus meminit Aristoteles primo trigesima-prima problematum. Quoniã autem vt dictum est aer omnes facile recipit impressiones, ac formas, homines tales ideo facile disciplinas recipiunt, eas tamen difficile retinent, & quoniam aer omnibus adhæret, & omnia replet, propter hoc omnino sunt sociabiles, eademque de causa facile alterantur, turbanturque, subito tamen redeunt, versatile enim, ac varium nacti sunt ingenium: *Mellinus.* Mellino colore præditi, bilem cum sanguine mixtam accedente tamen aliqua parte pituitæ sortiti sunt, quare & horum mores, hos omnes humores, atque elementa referunt; caloris igitur erunt paulo plusquam temperati, & facile mobiles, aut ad iram, aut ad desiderium; neque adeo tardi, vt videtur Portæ.

Quare neque etiam valde iracundi, vt Polemoni; quoniam autem melancholia naturalis non abundat, non admodum scientijs apti dicentur, & propter bilem, & sanguinem nugaces erunt, & cum suis nugis non adhibetur mens, irascuntur, prompti erunt igitur ad dicteria, & libenter alijs obloquentur, rident, atque irrident libenter, ac tota die ociosi modo his, modo illis, amicis etiam, & propinquis detrahunt, ventri, ac veneri dediti, liberales tamen, potius quam auari, & propter bilem qui laudari cupiant, & propter sanguinem libenter cum alijs maneant, & sodalitia colant, quamuis plerunq; sodalibus detrahant, his committenda non sunt secreta, neque enim tacere nouerunt, quod accidit omnibus garrulis, & nugacibus, tales autem sunt instabiles, etiam existunt, & paruorum honorum cupidi, qui scilicet volunt credi, quod res omnes sciant, & quod illis multa fides haberi debeat, ex his nonnulli sunt adulatores, sanguine, & pituita, illos inclinante, vt facile alienos induant, aut simulent mores.

Quod si Mellinus color magis ad flauitiem, quam ad candorem, aut ruborem declinarit, eos homines probabiliter iracundiores dixeris, calidiores, & ambitiosiores; si vero magis ruborem participabunt, ad sanguinemq. magis accedent, loquaciores erunt benigniores tamen, & magis placidi, & ad sodalitates parati. Qui liuidum habent cutis, & faciei colorem, pituita, & melancholia temperati existunt, timidam, inuidam, & malignam naturam, hic color designat.

Quos peruersos, & improbos ait ex Aristotele Porta, ego hos crederem multum valere memoria, pituita enim recipit impressiones, retinet autem ater humor, & propter hoc etiam non ineptos speculationibus, oportet enim intelligentem phantasmata speculari; quæ suggerit memoria; viros tamen dolosos, & sibi tantum vtiles, & minime omnium ad amorem, aut ad ambitionem propensos existimarem.

Pallidus.

Qui pallido sunt ore, ex pituita & flaua bile cũ melancholia coniuncta suam sortiti sũt corporis temperiem, timidiq; erunt, & cogitabundi, timentes enim pallescunt, & quoniã tales, multa animo agitant, neque vnquam in eadem persistunt determinatione, & pauca perficiunt, acerbi etiam, ac morosi, auari, vel alienorum auidi, & fures potius, quam raptores, aut latrones. Nam meticulosa illorum natura non patitur, vt latrocinium, & violentiã exerceant, cum autem ad liuorem illorum color magis accesserit, vberiorque fuerit ater humor, tunc dolosi erunt, voluptatibus immoderatè dediti, ventris, & veneris serui, maligni, ingrati, inuidi, acerbi, qui iram, & stomachum nunquam deponant, & cũ his, quos semel oderunt, nunquam perfectè in gratiam redeant; Simulatores, ac dissimulatores pro vt sibi ratio postulare videtur, talem dicunt fuisse Vatinium, & Salustium, & vnum ex interfectoribus Cęsaris Cassium, amplius & Catilinam, quem ingenio malo fuisse aiunt, intestinarum discordiarum, ciuilisque cædis appetentem, rerum alienarum auidum, suarum profusum, neque Attilam, quem flagellum Dei dixere, neque Actiolinum maxime impium, ac crudelem Tyrannum ab hoc colore abhorruisse ferunt, non quod naturaliter talis esset, nam pulchra, & liberali facie fuisse in iuuentute scribunt, sed ex habitu fero, crudeli, & tyrannico in anima contracto conuersa est in pallorem fœdum facies, & in terribilem, ac minacem quendam rictum, sic ergo qui pallenti naturaliter sunt facie, macra insuper, & liuida; & continue terram tuentur, rarò, ac vix loquuntur, doloso animo præditi erunt, inuido, & maligno. At si à causa externa, vt propter studia, aut ægritudinem talis contracta fuerit facies, hoc casu non adeo male erit sentiendum.

Albus.

At si color valde albus fuerit in facie secundum naturam, & non ex morbo, aut externa causa, & cũ hoc colore non desit succus, & caro, hos ad fœminas referas; timidi igitur erunt, & maximè fœminis similes, & cum tales sint, dices multo humore non probo abundare, ingenio igitur crasso præditos, & rudi, aptos ad concubitus, non quod ualde stimulentur, sed quod facile ferant, neque valde à multa lædantur venere, admodumque molles etiam, si quidem fœminam referunt, & quoniam molles, ideo misericordes, & propter eandem causam ihertes, & ignauos, simplices, & qui facile decipi possint, parcos, mansuetos, viles appellabis, nulli scientiæ, artiue naturaliter deditos. Tales igitur ex coloribus poterimus probabiliter dicere homines, horum omnium rationes, & causas exactius infra expediemus. Notandum tamen est, quod color omnium signorum, quæ stabilia, & firma putantur, minime certus est, nam colores, quamuis naturales sint, facile alterantur ab oppositis que etiam causis possunt ijdem prouenire; uidemus enim frigore digitos, & carnẽ nigrescere, ac luridam fieri, calore solis etiam eandem suscipere passionem intuemur, & eadem causa oppositos quoque parere solet, nam lintea uidemus sole candescere, hominum uero faciem nigrescere.

Coloribus parum credendum.

Quare non admodum coloribus propter has causas fidendum est; amplius neque colores solos oportet spectare, sed etiam alia signa, si quidem color quandoque ostendet hominem esse talis temperaturæ, uel timidum, & malignum, sed parte altera os amplum, frons quadrata, & nasus magnus, obtusus, & rotundus, eundem magnanimum, fortem, liberalem, significabunt. Vt autem dictum est signa hæc solã quandam inclinationem denotant, nullam tamen necessitatem inferunt, in nostra enim manu positum est has uocationes, siuè inclinationes sequi, aut nosmet ipsos ad oppositas traducere operationes, unde oppositi nobis mores efficiantur ac naturalia signa demonstrent. Cœterum, cum longam hanc digressionem tandem absoluerimus, ad Aristotelis textum exponendum redeamus.

Colores ex Arist. aliquid indicare.

„ *Colores ergo significant, & c.*

Quod colores significent, & cur, & quid nam ex supradictis patet. Nune idem Aristoteles probat duobus tantum assumptis, quasi diceret; Acutus, & albus colores sunt in humano

mano corpore nati fieri, & hi significant aliquid; ergo qui in corpore fiunt colores aliquid significant, probatque maiorem, quoniam albus color cum rubore, & cutis lenitate, significat bonam indolem; Acutus vero hominem calidum, & sanguinea temperatura præditum, nempe in quo sanguis subtilis, & floridus prædominatur; qui ad naturalem accedit bilem suauem, & saporem saccharati cinnamomi referẽtem; cui sicut sacchario, si accidat exuri à nimio calore, efficitur amara. Videtur autẽ Aristoteles hos duos accepisse colores tanquã eos, qui frequẽter in hominibus quinti & sexti climatis reperiuntur; (si in septem climata diuidamus partem terræ habitatam, vt olim fiebat) albus color temperiem magis ad frigiditatem, acutus, hoc est rubeus, aut purpureus magis ad caliditatẽ inclinare indicat. Albus pituitam dominari, purpureus subtilem, floridum, & vegetũ sãguinem superare docet, qui duo humores in nobis sunt præcipui, alij vero duo potius quodammodo excrementa, & ex necessitate materiæ adesse in corpore videntur, quam quod per se intendantur, accidit tamen vt iisdem humoribus bile. s. & melancholia, etiam calor naturalis, & anima ad quam plurima vtatur, non tamen primo, neque enim ex bile, aut melancholia primo, & simpliciter quo ad partes similares nutritur homo, sed magis ex sanguine, & pituita. Quod igitur albus color per se non significet bonam indolem supradictum est, sed si cum rubore iunctus fuerit, ita vt roseus quidam fiat color, & caro, siue cutis sit lenis, & mollis, tunc illum hominem bona indole præditum dicemus, est autẽ indoles hominis naturalis quædam propensio, siue instinctus, potentia, & habilitas commoda ad functiones, & humanas operationes certo modo obeundas. Bona vero indoles, *Quid* quæ est ad laudabiles actiones, virtutesque. Mala quæ ad damnabiles destinata apparet. *sit indo-* Triplex est bona indoles ad scientias, ad virtutes, & ad artes, & quæ simpliciter bona est, *les.* ad omnes hos laudabiles habitus æque se habet, similiter triplex mala ad peruersas opiniones, & cognitiones, atque ad ipsam ignorantiam, sed eam, quam dicunt prauæ dispositionis, ad vitia, & ad inertiam, siue ad malas, & turpes artes hominem inclinat; Item tũ bonæ, tum malæ indolis tres gradus, primus quem ratione, ac consuetudine vincas, secundus, qui vix & cum multo labore superatur, tertium aiunt insuperabilem esse, qui quamuis expellas furca tamen vsque recurrit; & mala perrumpit tandem fastidia victrix. Sed ad Aristotelem.

Qui acuto præditi sunt colore, hoc est flammeo, vel rubro illis multus adest sanguis, & subtilis; ergo & calidi erunt, & temperaturæ sanguineæ, cum bile subdominante, His per syllogismum annectamus, quæ sequuntur; Erunt celeres igitur, & vehementes in operationibus suis, etiam iracundi existent, placabiles tamen cito, propter sanguinis benignitatem. Qui si lenem, & delicatam habeant cutim, & adolescentes sint, bona indole præditi erunt ad scientias, virtutes, artesue percipiendas apti. Quod igitur colores nati sint in humano corpore significare aliquid ex his est manifestum.

„ *Pili uero molles quidem timidum, duri autem fortem. Hoc autem signum sumptum est ex omnibus animalibus. timidissimus enim est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimum habent: fortissimus autem leo, aper, & pilum durissimum habent. Est autem & in auibus hoc idem uidere. uniuersaliter enim quæcunque quidem habent duram pennam, fortes: quæcunque autem mollem, timidæ: & particulariter est hoc quidem uidere in coturnicibus, & in gallis.*

Quod per pilos non minus, quam per colores liceat Physiognomizare, nunc docet, videtur autem pilus aliquomodo inter partes corporis posse censeri, & licet *Pilorũ differẽtias aliquid significare.* non sentiant pili ornamentum tamen, & vtilitatem corpori afferunt, vt in supercilijs, & palpebris manifestum apparet, quod si pili aliquid portendunt, tanto

magis

magis partes sentientes, & præsertim necessariç ad vitam, erunt significatrices passionum animæ nostræ.

Quid sit pil.

Est pilus corpus tenue, & siccum ex halitu fumido fabricatum, propter internũ calorẽ illum exsiccantem, per poros cutis extrusum & in longum extensum. Effectus igitur est caloris naturalis, quare & eius vires potest referre, & quoniam eleuatur ab humore viscoso, quo nutriri corpus contingit, eiusque propago est, aliquando etiam eius, quo nutrimur qualitates indicabit, quare & temperiem, nutrimentum enim concoctum, & assimilatum est idem actu cum eo, quod debet nutriri, ergo tum ratione causæ materialis, tum ratione causæ efficientis potest significare aliquid de corporis qualitatibus, in quo reperitur; rotunditatem habet pilus, à poris cutis, à cute, vel à materia ex qua colorẽ, duritiẽ, & mollitiẽ, qualis enim in brutis, ferè est cutis, talis etiam pilorũ color: ergo à cute, à calore, & materia, quod sit longus, breuis, multus, paucus, planus, vel crispus, rectus mollis, aut contrarie dispositus, aut omnino nullus habet, propter enim cutem crassiorem in vola manuum, & pedum non fiunt pili, propter eandem latiorem, & rariorem non fiunt in mento, & labris mulierum. Cum autem multæ sint pilorum differentiæ, quattuor solas nunc accipit Aristoteles, duritiem, mollitiem, multitudinem, & paucitatem, sic ergo argumentatur, pili sunt particulæ vel additamenta corporis; sed pili aliquid de moribus animæ indicant, ergo particulæ corporis sunt aptæ ad Physiognomiam, ergo & ex partibus licet Physiognomizare. Probatur maior inductione, si quidem pili molles significãt timidum, duri robustum, & audacem, quæ sunt animi, & animalis qualitates, compositi scilicet ex anima, & corpore, pilos igitur indicare qualitates hominis ex his est manifestum; Quod autẽ pili molles timiditatem indicent, docet Aristoteles. Supposita hac propositione vniuersali, cui omni adest signum, quod reperitur in omnibus fortibus, & in nullis non fortibus, illi etiam inest fortitudo; sed pilorum mollities est signum tale, quod inest omnibus non fortibus, & nullis fortibus, durities vero omnibus fortibus, & nullis nõ fortibus, ergo durities pilorum significat fortitudinem, & mollities timiditatem; quare quo molliores pili eo dicemus timidius animal, & quo duriores, eo fortius, & audacius.

Pili molles timiditatẽ, duri fortitudinem indicant.

Id à posteriori confirmatur, Ceruus, lepus, & ouis sũt animalia timidissima, hæc pilos habent molles, ergo quorum pili sunt molles, illa sunt timida animalia; fortissimus leo, & Aper, & vterque durissimum habet pilum. Neque solum à quadrupedum natura minorem probat, sed etiam auium; nam Aquilæ, & accipitres, & indici galli fortes sunt, & hç aues pennas habent duras (pennæ enim pilis respondent) ergo quorum pili duri, ea sunt animalia fortia, Anseres vero, & auiculæ quarum pennæ sunt molles, eædem etiam sunt timidissimæ, ergo pili molles timiditatem, duri audaciam indicant. Causa autem propter quam fortes, & audaces sint illi homines, & animalia quibus inest pilorum durities, & crassities in promptu est, si quidem robustum, & forte animal dicimus, quod multo calore abundat, & cuius partes, membra, corpus, & nutrimentum est durum, solidum, ac robustũm, & sanguis crassũs, & fibrosus; Cum ergo pili, ac pennæ prædictæ multum calorẽ arguant, & nutrimentum esse lentum, & viscosum, sanguinemque, vt dicebat Aristoteles, fibrosum, & terreum, & multus calor, & huiusmodi sanguis animalia constituat robusta, & audaciora, vt idem testatũr, exemplo Taurorum, consequens est dicere, quod pilorum durities, audaciam indicet, atque ex opposito pilorum mollities frigiditatem sanguinis, & aquositatem monstret, frigiditas in animo timorẽ inducit, & in corpore torporem, ac debilitatem, quare quorum pili sunt molles, illi sunt debiles, ac timidi, frigoris enim præsentia, cum caloris paucitate iuncta est, frigidi autem est cõstringere, pili igitur tenues à poris exeunt, quare cum subtiles sint, hac de causa molles etiam sunt, amplius paucitas caloris non probe excoquit alimentum, existit igitur ferè aquosum, quare molle, mollis enim est aqua; quod ergo molles pili indicent debilitatem corporis, & timorem animi, & propter quid ex his manifestum est.

Simi-

" *Similiter autem & in generibus hominum hoc idem accidit. quicunque enim apud septemtrionem habitant, fortes sunt, & durorum pilorum: qui autem apud meridiem, timidi, & mollem pilum habent.*

In hominib. pilos esse spectados.

Quod dixit supra vniuersaliter, id signo ab hominibus desumpto vult confirmare, & methodo vtitur, quam supra docuit in secundo capite, quæ est vt primum reperiamus homines, in quibus clare adsit signum, quod passionem animi indicare credimus, deinde ad animalia conuersi, videamus, in quibus eadm ambo inessent, animi, scilicet passio, & corporis signum, & in quibus non ambo, sed vtraque absint, item & an reperiatur in quo adsit alterum & non alterum, vt si animal sit, quod habeat magnas extremitates; neque sit forte, & pariter e contra reperiatur aliquod forte, cuius magna non sint extrema; sic igitur hoc loco facit, & cum demonstrauerit in animalibus brutis simul esse pilorum duritiem, & audaciam, mollitiem, & timorem, & cui non inest timor, illi neque pilorum mollitiem adesse, Nunc etiam ex hominum differentijs idem docet; Homines septemtrionales sunt fortes, & durorum pilorum, meridionales timidi, & mollium pilorũ, ergo quibus inest pilorum durities, illis inest audacia, quibus mollities illi adest timor. Septētrionales autem robustos esse, non eos qui sub polo habitant, sed Germanos, Gothos, Sarmatas, clarum est, Causa est quoniam per antiparistasim, propter externum frigus, & crassiorem aerem, calor in partibus internis concentratus, & vnitus magis existit, quare valentior, & maior est. Alimentum præterea excoctum magis lentorem, ac crassitiem acquirit, quod enim excoquitur, incrassatur vt plurimum, & coctio fit, incrassando, vt. 4. Meteor. quare potenter per cutis poros educitur halitus, & cum illius propter externum frigus crassitiem pertetebrauerit, crassus, durus, ac robustus remanet pilus. In Aethiopibus autem, quoniam propter externi caloris magnitudinem internus euocatur, & interiora frigescunt, pauca fuligo eleuatur, quare & pili pauci, quos cum exterior calor torreat, crispi exeunt, & nigri plerunque, & pauci, & molles, & subtiles; pauci quoniam materia pauca, subtiles quoniam non valde excocta, & ad aqueum, vel aereum accedens, molles quoniam subtiles, & fortè subtiles, quoniam cutis pori calore externo aliquantum torrētur, ac constipantur in quibusdam partibus, & in alijs dilatantur, & sic intorquentur, vt tortos & crispos faciant pilos; vt in his accidat, quod in pellibus ad ignem appositis licet conspicere; In his autem locis, in quibus multus est humor, & calor, vt sub æquinoctiali nullum fere est corporis membrum, præter capitis partem superiorem, in qua sint pili, nimis enim propter calorem aperti sunt pori, & propter multum aqueum vaporem minima fuligo quæ cum sit non concocta, quare neque viscosa & continuari non possit, ac propriũ terminum capere, non fit pilus.

Pilorũ qualitatem mores indicare.

" *Pilositas autem quæ est circa ventrem, loquacitatem significat. hoc autem refertur ad genus auium. proprium enim auis est eorum, quæ sunt circa corpus, pilositas, quæ circa ventrem est: eorum autem quæ sunt circa intellectum, loquacitas.*

Et quãtitatem etiam idē facere.

Quod pili secundum qualitatem aliquid significant, docuit, nunc etiam secundum quantitatem idem facere docet; agens de multitudine pilorum, & ex consequenti patebit etiam quid eorum paucitas portēdat. Dicit igitur quorum multi sunt pili circa ventrem, illi sunt garruli, & loquaces; probatur, quoniam qui tales sunt referunt aues, quarum vēter pilosus est, & hæ sunt garrulæ, ergo quorum venter pilosus est, illi sunt loquaces, & garruli, ex auium similitudine igitur inferimus in homine garrulitatem, causa vero propter quam pilositas ventris garrulitatem indicet in auibus minoribus præsertim, hæc forte est, quoniam vbi multa pilositas efficitur, ibi est mediocris calor, & multus humor tenuis, ex quo multus vapor eleuatur; multaq. fuligo, sed tenuis, vnde multus, sed mollis pilus existit.

sit,timidi enim sunt omnes garruli, & instabiles maximè,quod in auiculis clare apparet.
Quare multum agitatis humoribus tenuibus,ascendunt etiam multi spiritus ad caput, & arteriam asperam, ad os, & linguam inde promptissime partes illæ mouentur, quare vox efficitur, & garrulitas. Qua propter si quis quærat vnde est,quod aues,vt luscinia & hyrundines, & quam plures aliæ ante coitum adeo continenter cantent, cum vero ouis incubant,non canant. Hanc crederem causam posse assignari, dum auis, cuius humidum naturale est tenuius,quam quadrupedum, amore coitus accenditur,quod fit accedente ad nos sole,calor in ea augetur, & tunc contingit humidum agitari,quare spiritus plures, & vapores,quàm prius generantur, & in spiritus mutati ad caput,ac principium motus, & sensus feruntur, vnde fit continens motus ille, quem cantum appellant. Adaucto autem calore,ac partibus tenuibus iam resolutis,fixoque in partibus solidis eodem,tunc ouis incubant,neque amplius canunt auiculæ,probe referentes eos,qui calida febri iam laborāt, & tunc morosiores,ac ferociores fiunt,quā prius,ex aucto calore,ex siccitate,in quibus audaciæ, & morositatis consistit ratio, præcipuè autem pilositas circa ventrem existens id arguere videtur,quoniam vēter est humorum incoctorum sedes,hi autem cum à calore agitantur,si aquei fuerint,nati sunt multos mouere flatus, & inæquales, naturaliter ad superiora tendentes. At quamuis vera foret hæc propositio,non tamen ideo vera est opposita, nempe si pilosi circa ventrem sunt garruli,ergo non pilosi,non garruli, nam sublato antecedente non necessario tollitur consequens;videmus tamen quod tacere ijsdem auibus accidit,quæ partem illam naturaliter,vel certo tempore pilis vacuam habent,vt gallinæ cū ouis incubant, partem eam pennis nudam habent, similiter lusciniæ,hyrundines, & fortè quam plurimæ aliæ aues,quæ tunc temporis silent, quod etiam coruo accidit, igitur quibus inest venter pilosus,illi sunt garruli, & qui non sunt garruli, sed taciti glabrum habebunt ventrem, quare & aliqui glabrum habentes erunt taciturni. Mihi autem videtur totam rationem Aristotelis, & plurimas huius scientiæ inniti huic principio: Quod natura in ijsdem,vel similibus semper eodem modo,vel proportionato,vel simili operatur.

An pilositas sit garrulitatis signum.

Ast id simpliciter verum non est,nam fœminæ plerunque pilosum ventrem non habēt, attamen sunt garrulæ. At fœminis,quam plura alia insunt garrulitatis,præter hoc signa, aut sane fœminis inest venter pilosus, & pilis pluribus abundant, quæ loquaciores sunt alijs. Habent enim loquaciores, & calidiores cæteris fœminæ à pube ad vmbelicum vsq; lineam pilorum,qui vel sunt flaui,vel nigri,vel plani, vel crispi, quæ nigros, & crispos habent cœteris & loquaciores, & in venerem proniores existunt. Sed rursus pueri, ac puellæ natura garruli sunt, attamen pilis omnino carent, simpliciter enim glabras habent partes illas, imo impuberes, multo loquaciores sunt, quam cum iam pubescunt, ac pilos emiserint.

An pueris nondum adest signum,sed causa signi cum iam adsit, ideo garruli sunt, multo enim humore abundant, & multo calore,vnde neque tacere,neque stare loco possunt. Procedente vero tempore, & calore iam incipiente superare humidum aqueum, & eleuare quid fuliginosum,& terrestre,pili tunc apparere incipiunt. Fœminas vero, quæ circa ventrem inferiorem partes,calidiores viris habere restatur, Hipp. & ratio suadēt,nam & ossa Ilium latiora, & magis, quam viri patula habent, calidi enim est dilatare,quatenus igitur pili calorem ventris inferioris,ubi humidum sedem habet, significant, eatenus loquacitatem etiam mōstrant,quare dummodo calor adsit, & humor tenuis, etiam si pili propter aliquam aliam causam non aderunt, cui id eueniet, & illum garrulum dicemus semper. Pueris autem pili circa pubem non adsunt,quoniam, vt dictum est, eorum humidum multum quidem est,ast nimis aqueum, ac subtile, & cutis laxa, & aperta nimis; An tandem dicemus pilosum ventrem loquacitatem quidem portendere; non tamē ideo sequitur,quod omnis loquax ventrem pilosum habeat; non enim loquacitas, pilositatis causa,

causa, vel è contra, sed à qua causa garrulitas ab eadem plerunque pilositas circa ventrem sequitur.

„ *Caro autem: dura quidem, & boni habitus natura insensibilem significat.*

Ex illis nouem fontibus, vnde Physiognomica signa deducebantur, caro vna erat, & locus hic septimus fuerat. Quod autem caro inter.

Carnis differētias ad passiones mōstrare.

Physiognom. fontes, & locos sit ponenda, probatur. Quoniam caro siue dura sit, siue mollis, significat certas animi passiones. Caro igitur inter fontes Physiognom. dinumeranda fuit, & carnem significare patet, quoniam si caro dura fuerit, hoc est, tactui resistens, non flacida, neque fluxa, sed musculosa, & torrosa, etiam significat bonum habitū dicemus, nempe naturalem corporis aptitudinem, ad operationes, hoc est corporis robur, & sanitatem inculpatam, sed tales videntur insensibiles, hoc est insensitiui, & inepti ad exquisitè cognoscendum differentias sensibilium paruas, causa est, quoniam cum sint paratissimi ad agendum, duram nacti substantiam, difficile ab externis patiuntur, & quoniā sensitiui est pati, difficile igitur patiuntur à sensibilibus, & præcipuè tactiuis parum mouentur, iure igitur quorum caro est dura, illorum corpus robustum quidem est, sed ad exactè sentiendum, & de sensibilibus iudicandum ijdem sunt inepti; horum igitur animus rudis est, ad rerumque cognitiones, ad speculationem, & prudentiam ineptus. Caro igitur dura duas qualitates designat, vnam animi, & alteram corporis, vt ex his est manifestum.

„ *Lenis autem & ingeniosum, & instabilem:*

Quid sit caro

Actum est de carne dura, nunc de leni dicendum. Caro est substantia similaris, mollior in animali proprio termino terminata ab initio generationis, ex sanguine menstruo matris à seminis virtute fabricata, & postea continue ex sanguine instaurata, in homine, inter ossa, & cutem naturaliter constituta, ex qua musculi, motus localis instrumenta fabricati sunt, hæc autem de qua loquimur musculorum caro est, & non viscerum; Durior efficitur, quando sanguis multum participat terræ, fibrosusque est, & sanus, & aptus concrescere, quare duram facit carnem.

Lenis autem siue flaccida, languidaq; fit, & tactui cedens, quando sanguis multū participat aquæ, vnde similis est lacti asinino, in quo est pauca portio caseosæ substantiæ, vt in columbino sanguine. Hunc morbosum vocat Aristoteles, quare si caro lenis, flaccida, & tactui cedens, aquæ dominium docet, aqueum autem omne humidum est, & omne humidum facile in omnes species vertitur, & quod tale est non seruat diu susceptas.

Quare instabile dicitur, ergo cuius caro est mollis, & flaccida, illū iure dixeris instabilē. Amplius, & ingeniosum, quoniam ingeniosum dicimus, qui facile rerum formas, ac differentias apprehendit, & subtiliter discernit, & discurrit. Hoc autem est intelligere, idest pati, pati autem omne à principio humido, in naturalibus existit, proprium enim humidi est, vt facile alieno termino terminetur, quare cuius caro mollis est, ac nata facillime pati, hic etiam aptus ad intelligendum, & ingeniosus est; dubitandum tamen est, an maior sit instabilitas, aut ingenium, & quod tales doctissimi non euadant, præcipuè instabilitati tribuendum est, nihil enim, aut parum eorum quæ infunduntur retinent, quare semper vacuus eorum est intellectus, non ergo scientes, & prudentes admodum fiunt.

An est ingeniosus sit leuis, et idē possit esse ingeniosus, & robust

„ *Nisi in forti corpore, & habenti extremitates potentes hoc acciderit.*

Poterat credere aliquis, omnes ingeniosos esse leues, cui dubitationi, respondens, quod scilicet, omnes carne molles, & ingeniosi non sint leues, declarat, excipiendo eos, qui robustum habent corpus, & extremitates validas: Hoc est manus, & pedes robustos.

Hi

Hi enim si ingeniosi planè fuerint, attamen non etiam instabiles. Sed dices si mollis caro fit à sanguine aqueo, & flaccido, quomodo possunt esse in eodem extremitates magnę, & fortes? ex iisdem enim nutriuntur media, & extrema; Vnde non erit in medio corpore caro mollis, & in extremitatibus robusta, & dura. An sanè id experientia falsum esse apparet. Quorundem enim inferiores partes duræ sunt, & pilosæ, superiores autem mollissimæ & glabræ; Dicendum est igitur forsan sanguinem mēstruum, ex quo prius animalis, siuè hominis partes in vtero matris cōstitutæ sunt, esse heterogeneum, siue diuersarum partiū, & potuisse fieri, quod partes quædam crassiori sanguine, quædam aliæ ex tenuiori fuerint constitutæ, deinde quoniam, & sanguinis massa, quæ in venis est, illa etiam diuersarum est partium; & ita natura comparatum est, vt singulæ partes sibi proprium, & magis simile attrahant alimentum, attractumque in se ipsas, suamque vertant naturam, contingit ergo, cum à principio partes extremæ factæ fuerint ex parte crassiore, & meliori sanguinis menstrui, consequenter etiam in lucem edito homine, quæ pars sanguinis crassior est in venis pariter ad partes, quæ à principio crassiorem susceperunt existentiam confluat, & ita sanguine tenuiori nutriatur pars carnis superior, crassiori vero inferior, & idem sanus sit, & probè secundum naturam dispositus, vt compositum quoddam dissimilare, & sic possibile fit, quod homo sit carne mollis secundum quam plures medias corporis partes, deinde extremæ sint etiam robustæ, & duræ. vel etiam extremorum fortitudo, & robur fit à Spirituum multitudine in ea loca propter magnitudinem vasorum, & multum calorem naturalē confluente, vnde ligamenta etiā sicciora effecta robustiores illas partes efficiunt.

Qui autem tales sunt, non ideo instabiles, vt priores dixeris, quoniam temperatur eorum humiditas siccitate, quam multus calor inuehit.

Quare in his quatenus adest humiditas naturalis in partibus, vbi est principium sensus, eatenus adest mentis aptitudo; quatenus autem siccitas etiam partes alias obtinet, eatenus robusti sunt, & stabiles etiam mente, & quod semel placuit, diu arridere solet, nam quod recepit humiditas, illud retinet siccitas.

An oēs carne molles sint apti mēte

Sed si molles carne apti mente sunt, cur mulieres, quæ mollissimam habent carnem aptissimæ non sunt mente? Nam dicit Aristoteles primo Politicorum eas habere arbitrium deliberandi inualidum, respondet Suess. quod duplex est mollities, altera à prædominio aquæ proueniens, quam ille morbosam, laxam, & facientem corpus debile, & laboribus ineptum vocat, talemque humiditatem ab aqua prouenientem, & facientem inferiores partes carnosiores, crassiores, & corpus debile, ac morbosū attribuit mulieribus, quare cum tales sint à prædominio aquæ, & aqua ad pituitam referatur, quæ obtusos facit, ideo mulieres carne quidem molles esse ait, at carentes ingenio. Quidam ex præceptoribus dicebant, mollem esse muliebrem carnem, quoniam in illa erat multū excremētitij humoris, qui à diminuto illarum calore, neque concoqui, neq; expelli poterat; vnde & glabrę erāt, & facile defatigabantur, cuius indicium erat, quod singulis mensibus, quæ sanæ erant, hoc est magis secundum earum naturam dispositæ, sanguinem per inferiora egerebant, quoniam in illis extabat maior alimenti, siue humidi copia, quam concoqui, aut in substantiā suam conuerti posset.

Hinc accidebat propter humorem habere illas quidem mollem carnem; sed quoniam humor erat maxime excrementitius, & aqueus, quare & frigidus impediebatur tum propter hoc, tum propter paucitatem spirituum earum ingenium. An vero etiam dicemus mulieres, quarum corpus est mollissimū, in suo genere, eas esse ingeniosissimas, verumēt instabilissimas, & natas momento temporis, idem velle, & nolle, quæ pulchriorum, & delicatiorum propterea passio est. Vnde Virgilius.

Varium, & mutabile semper fœmina. Et alibi.

Illa dolos, dirumque nefas in pectore seruat.

Er

Et dixit Aristoteles non quidē carere ingenio, ast intellectum habere imperfectum, quod de pueris, & adolescentibus dixit, sed illas habere ingenium inualidum, quoniam earum tum discursus, tum conclusiones propter nimiam mollitiem, & instabilitatem ab humore nimio factam, sunt praepropери, & confusi, & inordinati, vnde etiam credulae existunt mulieres, vanae, & decipi faciles ex se, vel propter inexperientiam, at eędem obstinatae, superbae, & iracundae, quoniam sibi nimium confidunt, & arrogant, cum sapere sibi ipsis videātur, suam in discurrendo subtilitatem, & malitiam, siuè astutiam, quam prudentiam, & ingenium vocant, agnoscentes, quod formosioribus est peculiare; quae volunt uiris imperare, & omnibus dominari humidum enim terreo sicco leuius est, illique naturaliter supereminet. Hoc in terra prima siccorum optime apparet; non igitur ad duplex humidū confugerem, vt dicerem viros esse molles humido aereo, fœminas autem aqueo, sic enim cum aer sit multo leuior aqua, & supra illam positus naturaliter, & omnium ferè elementorum instabilissimus, & aptissimus alterari, & mutari continue, efficeretur, quod vir esset multo instabilior, & multo magis obliuiosus, & superbus; & mutabilis, quam fœmina; quare magis assignarem causam superiorem.

Earum etiam passiones respondent Aristotelicis dictis, habent enim extremitates paruas, & imbecilles, quare iisdem quidem remanet ingenium, sed instabilitas maior, & mutabilitas etiam, quae ingenium perturbans, operationes suas inualidas efficit, & si vafras, & callidas magis, attamen minus prudētes. At an ingenium virtus quaedam naturalis est? quare medietas quaedam? illi igitur excessus, & defectus opponitur; plus iusto durus deficit, plus iusto mollis excedit, quare & ingenium laeditur, in muliere excedit mollities, quare minus est ingeniosa viro, in robustis viris deficit, & ideo rustici rudes, & duri iudicantur.

3, *Motus autem tardi quidem mollem intellectum: acuti vero calidum.*

Vnus etiam, & inter alios primus fons Physiognomicus, erat motus, idest incessus, nisi uelimus per motum simpliciter omnem localem hominis intelligere mutationem, eam nimirum, quae manibus etiam fit, & digitis. De locali igitur Aristotelem loqui simpliciter dicendum est. Hic ergo motus & ipse significat aliquid, natura enim principium est motus, igitur iure motus inter signa Physiognomica reponendus est; nam cum motus localis, uel sit celer, uel tardus, amplius uel partes corporis frequenter, uel raro agitentur, & moueantur, sat est Aristoteli, (ad docendum hoc, quod motus localis in homine aliquid significet) accipere has duas differentias, nempe tardum, & celerem, quem ipse uocat acutum. Tardus igitur motus debilitatem uirtutis motricis indicat, aut remissionem; quare cui tardus est motus, illi moderata paucitas est spirituum mouentium aut multus humor, multaque grauitas corporis, & consequenter pauci per comparationem spiritus ad mouēdum ueolciter, qui autem secundum corpus talis est, ille ad fœminam accedit, fœmina mollis est, & in corpore molli habet etiam mollem animam, cui igitur inest motus tardus, illi inest etiam mollis animus. Mollem dico animum, imbellem, misericordem, dubiosum, mutabilem. Homoque erit piger in suis actionibus, & negligens, quique magis aliis, quā sibi ipsi uelit consulere. At uersa uice cui motus inest acutus, hoc est celer, & uelox, illum probabile est, multo calore abundare, & multos spiritus habere, qui uero calidus est, iracundus est etiam, & audax, & impiger, & animum uehementem, & ad actiones paratum habet, quem uocat calidum, desumpta similitudine ab igne, qui calidus est, & maxime inter omnia elementa ad agendum paratus. Quales autem sint, qui loco stare nequeunt, quomodo in his non sit motus acutus, de quo loquitur Aristoteles, & quomodo puerilem animum adepti fuerint, qui manibus continue ludunt, easque, ac digitos continenter iactant, infra uidebimus.

Varias motuū species aliquid significare.

An magnanimus sit tardi motus.

Dictum est tardum motum significare fœmineam naturam, mollemque animum. s. imbellem, & pusillum. At contra contingit dubitare, si magnanimus est tardi motus, vt dicitur quarto Ethicorum, & tardus motus significat imbellem, & mollem intellectum, magnanimus igitur erit mollis; at magnanimus non solum non est mollis, aut pusillus, sed infractum, & grandem animum habet. Secundo videmus item celeres gressus, & motus veloces, ac præcipites puerorum, & puellarum esse, præcipueque amentium, & qui manus, pedesque loco tenere nequeunt, illi nusquam animum habent grandem, sed leuem, & mobilem, & maximè mollem, ergo tardus motus non significat mollem animum, sed potius oppositus motus mollitiem arguit.

Quare si hoc verum, profecto aliter intelligenda sunt Aristotelis dicta, ac primo aspectu sonant. Primum igitur credo mollem animum ab Aristotele illis tribui, qui facile credunt, quos leues, & futiles vulgo vocant, neque leues dices, quod scilicet sint prompti ad mouendum, & ad negotia magna fœliciter, & maturè peragenda, sed leues puto, qui facilè moueri, & pati possunt, aeri similes, qui leuis est, qui mihi videntur habere mollem intellectum, qui bardi sunt, qui stupidi, qui creduli, qui eodem temporis momento, & flere, & ridere, qui in vtranque partem facile torqueri possunt, & quorum intellectus naturam refert aeris, vel aquæ, quales sunt plebeij, & vulgares homines, & inter hos præcipuè hydropici, diuturno morbo laborantes, valetudinarij, & simile genus hominum, mulierculas superstitiosas, garrulas, & futiles referens. Hoc genus inquã hominum (dicit Aristoteles) habere tardos motus, & intellectus molles. Quare pro solutione notandum est ex Galeno in libro de pulsuum differentijs, tardum motum posse esse duplicem, alter enim est tardus, magnus, fortis, alter vero tardus, paruus, languidus, prior tarditas motionis sequitur viros graues, & magnanimos, qui sedato quodam motu, & voce graui, & placida, sed magna res suas agunt, & loquũtur, sic Virgilius de Turno agẽs, media in vrbe Troiana clauso, minitantibus undique Troianis inquit, ille sedato pectore.

Motus tardus duplex

Incipe si qua animo virtus, & consere dextram.

Sic Turno multa ira æstuanti, Respondit, sedato corde Latinos, hoc est quiete, Quare non celeriter, nec præcipiti quadã, ac feruida dicendi ratione, sed placida, tarda, & quieta vtuntur magnanimi, sic Iuppiter paucis agit in principio decimi in concilio Deorum, sic quietissime alloquitur iratam Iunonem, & vltima Troianis minitantem.

Es germana Iouis, Saturnique altera proles,
Irarum & tantos voluis sub pectore fluctus?

Vbi notandum est Virgilij artificium, qui stabiles nouem spondeos, tribus tantum intertexuit dactilis, ut tarditatem magnanimi Iouis exprimeret; Alter reperitur tardus motus, cum quo iuncta est paruitas, & languor uirtutis mouentis, hic sequitur homines debiles, pusillanimos, & nullius pensi.

Tarditas prior non prouenit ex defectu uirium, & caloris, sed quoniam alio totus calor, spiritusque omnes nempe circa caput ad maiora inuenti occupantur. Quare cogitabundi, & speculãtes tardo, ac lento incedunt gradu, & sæpius subsistunt, hac igitur de causa in his quasi semper magna considerantibus, motus est tardus, sed robustus, & æqualis. In alijs tardus quidem est, sed paruus, & propter defectum uirium, & spirituum, aut propter improportionatam magnitudinem cum mouente uirtute, inæqualis.

Ad argumentum igitur dico, tardum, magnum, & robustum, sequi magnanimum uirum; Qui uero tardus est paruus, & inordinatus pertinet ad mollem, & debilem intellectum, hoc est, indicat hominem pusillanimem, uilem, rudem, & habetem.

Huic autem tardo motui, de quo nunc loquitur, opponit acutum, idest celerem, & promptum, & referentem flammas, quæ stare nesciunt, quem motũ ait, significare calidũ intellectum hoc, est, promptitudinẽ, &, ut sic dicã, idoneitatẽ ad actiones, & sciẽtias, sicuti

bardum

bardum, ſtupidum, & hæbetem vocabat ſupra mollem, ceu naturam aquæ referentem, ita nunc vocat ex oppoſito intellectum calidum illum, qui promptus eſt, velox, feruidus, & perſpicax ad ea peragenda, quæ ſunt ex vſu prout res ipſa poſtulat.

Quid ſignificet Ariſt. per vocem intellect.

Noto autem hoc loco, vt etiam toto hoc libello vocem intellectus non ſignificare rationem, aut partem animæ, quam mentem dicimus, in quo præcipua conſiſtit ratio, & forma, & perfectio hominis, quam diuidunt in agentem, & poſſibilem, de quibus vtriſque tertio de anima agit Ariſtoteles, ſed per intellectum nunc ſignificat habilitatem quãdam humanæ animæ, ſiuè hominis potentiam, & paſſionem, ſecundum quam homo magis, vel minus dicitur aptus ad actiones magnas, vel paruas obeũdas, & idoneus ad artes, ac ſcientias magis, aut minus, has, aut illas capeſſendas, ſunt enim hæ compoſiti paſſiones, quare, & per quæ inſunt compoſito accidentia ſenſibilia cognoſci poſſunt, quæ vero, vt dictũ eſt, ſunt intellectus (quatenus intellectus eſt) operationes nullo egentes organo, neque in corpore ſignum imprimunt, neque humano conſilio præſagiri poſſunt, hocque eſt quod dicunt Theologi, ſolum Deum hominum corda, & voluntates cognoſcere, ac ſcrutari; at Phyſiognomia eſt pars naturalis Philoſophiæ, aut ſub illa continetur, ſolas igitur paſſiones, quæ ſunt in materia contemplatur, quæ vero, neque educuntur de ſinu materiæ virtutes, neque ſunt à natura, ad ipſum non pertinent, neque à Phyſico, niſi ſub ratione negationis, cognoſci poſſunt.

Ad ſecundum argumentum quod eſt, motus celeres eſſe in pueris, & in aliquibus fœminis, at in pueris eſſe intellectum mollem, non autem callidum, & ſagacem, ergo motus acutus, & celer non ſignificat ingenij acumen, & calliditatem, vt videtur Ariſtoteli.

Poſſumus reſpondere tripliciter quod motus celer, & acutus duplex eſt alter quidem ordinatus, alter inordinatus, poſterior proprius eſt puerorum, vt ait Horatius.

Sume catelle negat, ſi non des, optat, & cum hoc poſteriori non eſt poſitum ingenium callidum, & verſatile, & velox, ſed cum priori tantum motus celeritate, quam præcipuè in Gallis uidebis, qui quaſi ignem flammamque in ſe habeant, impetu magno, & uehementi concitatione, ordinata tamen, & continenti agunt, quæ ſibi ipſis ſunt agenda. Secundo modo reſpondemus pueros habere intellectum acutum, ſed imperfectum, quare, quamuis puer velox ſit, & promptus ad diceudum, & agendum, propter inexperientiam tamen imperfectè agit, & propter organorum deſeruientium imbecillitatem, non tollitur tamen quin intellectus ſit velox, & promptus, vt etiam in fœminis, in quibus eſt motus acutus, ſed vel propter eaſdem cauſas contingit error. Tertio non eſt putandum quod intellectus, hoc eſt animus ſimul atque mollis eſt, ſubito ſit malus, & ſi igneus, ſit bonus, ſed virtus animi noſtri à natura eſt, & omnis noſtra perfectio in mediocritate conſiſtit, quare ab extremis corrumpitur, & à medio conſeruatur.

„ *In Voce autem, grauis quidem & intenſa fortem: acuta autẽ, & remiſſa timidũ.*

Vocis indicia

Vox etiam ſignificat animi mores, & ſignum eſt corporeum, ac ſenſibile, de qua voce quattuor memorat qualitates, quod ſit grauis, acuta, intenſa, & remiſſa. Vox, & ſonus dicitur grauis, quando multum aeris mouet tarde, qualis eſt vox taurorum, acuta, quæ parum mouet aeris celeriter, acuta autem vox multum penetrat, & mouet auditũ in pauco tempore, vt ſonus, quem facit lima cum ſerram ferream acuit, intenſa, quæ multum aerem velociter mouet, vt tubarum, vel bellicorum inſtrumentorum, vel tormentorum encorum ſonitus. Hæc enim ſoni ſpecies grauis eſt, & intenſa. At grauis, & remiſſa eſt, quæ multum quidem aerem, ſed tarde mouet. Remiſſa igitur ſimpliciter, quę aerem tarde mouet, quare acuta vox, quæ eadem remiſſa exiſtat paucum aerem, & tarde mouebit, qualem in ęgrotantibus licet audire.

Quid significet vox grauis, & intēsa.

Cum ergo multus calor laxa faciat, & aperta instrumenta, & multum aerem moueat; cui vox grauis, & intensa est, illum calidum esse circa præcordia dicendum est, quare audacem, & ferocem, taurum enim, vel leonem refert, cuius autem vox remissa, & acuta adest, illi paucus calor circa præcordia viget, ac pectus angustum, & aspera arteria parua, cui autem interna, quæ sunt circa cor frigent, illi adest timor, ergo cui talis vox illi naturaliter inest timiditas, & tunc vox faucibus hæret, aut vox exilis admodum redditur, & exigua, vt Virgilius ait, græcis accidisse, qui Aeneam videbant armatum, tollebant enim vocem exiguam & clamor frustrabatur hiantes, cum metu ingenti trepidarent, sic etiam senes, qui timidi sunt, & nonnullæ mulieres natura talem vocem habent.

Quid acuta, et remissa.

„ *Figuræ autem, & Passiones, quæ apparent in facie, secundum similitudines accipiuntur passionis: quando enim patitur aliquid, fit vt si hoc habet, quandó aliquis irascitur, irascibile signum eiusdem generis.*

De apparētijs passionum.

Duos mihi videtur fontes signorum Physiognomicos simul hoc loco nectere, nempè faciei apparentiam, & totius corporis figuram, vt doceat ex vtroque nos posse animi mores coniectari; passiones autem appellat apparentias faciei, aliàs dixit mores, quæ sunt naturales quidem, similes tamen illis dispositionibus, quas solent in hominum vultibus, & faciē imprimere passiones animi, quos affectus dicunt, vt iram, verecundiam, timorem, odium, amorem, lætitiam, tristitiam, & huiusmodi.

Figuram autem, quam post apparentias explicat, intelligit formam corporis accidentalem, secundum quam dicimus Platonem cani, vel equo esse similem in facie, aut moribus. Videtur itaque circa apparentias talis Aristotelis sententia. Apparentiæ faciei significant hominem esse propensum ad illum affectum, qui solet talem apparentiam sua præsentia in facie producere, sic enim quando aliquis irascitur, contrahit supercilia, & toruis tuetur oculis Cui igitur naturaliter, quamuis non irato, talem videbimus adesse faciem, siuè oris rictum, talem virum natura ad iram propensum dicemus; cum illi adsit facies, quam ira efferuescens solet excitare, ac promere; est itaque propositio, aut regula, cui adest à natura facies referens irati, vel dolentis vultum, illum hominem iracundum, vel querulum dicemus. Natura enim in ijsdem secundum speciem eodem modo semper operatur, nisi quid impediuerit, sic igitur ab apparentia licet Physiognomizare.

Reg.

„ *Mas autem fœmina maior est, & fortior, & extrema corporis fortiora, & crassiora, & habitus melioris, & potiore secundum omnes uirtutes.*

De figura.

Vltimo loco ponit figuram totius corporis, quæ vna erat ex locis, vnde licet Physiognomizare, ait ergo, Mas est maior fœmina in eadem specie, & fortior, & extrema corporis crassiora, & fortiora habet, & exquisitius fabricata, & simpliciter est melius dispositus secundum omnia, quam fœmina.

Qui igitur formam mulieris æmulabitur, secundum corpus illi etiam animum muliebrem adesse probabile est, & in qua muliere species quædam virilis apparebit, in eadem reperiri virilem animam, est verisimile, sic etiam qui quodammodo formam equi, aut bouis æmulatur, nescio quid equinum, aut bouillum in eiusdem anima reperiri credibile est, quod ergo supradicta signa sint apta indicare mores animi, ex his patet.

QVA

QVA RATIONE PROCEDENDVM SIT IN IVDICANDO, & quibus signis maior fides, quibus minor sit adhibenda. Cap. V.

„ *Signorum autem quæ sunt in partibus fortiora sunt, & quæ accipiuntur in moribus, & secundum motus, & figuras.*

QVod modi, & signorum genera ab ipso enumerata possint ostendere naturam, & dispositiones subiecti in quo sunt, & quales sint animæ propensiones iam supra dictum est. Quoniam autem capita, & fontes sunt plures, rationabiliter poterat quærere aliquis; nunquid omnes æqualiter ostendant, an aliqui certiores sint alijs. Huic quæstioni respondere se nunc parat Aristoteles, & ait, signa quæ sumuntur ab apparentia, quam uocant morem, & à motibus, & à figura corporis, omninò alijs sunt efficaciora, uel quoniam minus à uoluntate pendent, uel quoniam magis ab ea animæ parte, quæ uirtus est in corpore, & immediatius nascuntur, faciei enim apparentiam prolibito non mutabis, neque corporis formam, aut saltem maxima cum difficultate, quare non immerito Terentianus Chremes admirabatur, quod uultum pro libito fingeret Syrus seruus; motus quoque immediatè pendet ab anima, eius enim illa est principium. Secundum quod est natura.

Signa à more, motu, et figura capta alijs certiora.

„ *Omnino autem uni quidem signorum credere stultum est: quando autem plura conueniunt, quæ sunt in uno, magis utiq; conueniet, ut quis accipiat uera esse signa.*

Aliam etiam tollit dubitationem, numquid uni signo sit credendum, ut si quem uidero extremitates magnas habentem, quamuis deinde strictum & glabrum habuerit pectus, & carnem mollem, & os paruum an debeam illum esse fortem, audacemque dicere? Huic respondens ait, esse stultum, uni tantum signo penitus credere, nulla cœterorum habita consideratione; sed tunc iudicandum est, quando plura in uno conuenerint significando affectu; Nam quod à pluribus affirmatur passim, uero similius putamus. Noto autem, ut aliquid certi dicere possimus, duo requiri, unum est, ut plura signa sint, quæ idem testentur, alterum est, ut nullum quod designet contrarium affectum, uel consequens ad contrariũ, adsit, ut dico fortem hunc esse, primum quoniam habet magnas extremitates, latum pectus, pilosumque, os grande, carnem duram, deinde quoniam in eodem non apparet quidquam eorum signorum, quod uel timorem arguat, uel animi mollitiem, uel auaritiam, quæ duo per se quidem non opponuntur fortitudini, at comitari solent tamen timiditatem.

Vni tãtũ signo non confidendũ

Not.

„ *Est autem alius etiam modus secundum quem aliquis physiognomonizet: nullus tamen aggressus est. Vt si necesse sit iracundum, & tristem, & paruum, secundum morem, inuidum esse, etsi non sint inuidi signa: ex illis tamen prioribus contingat utique Physiognomoni, & inuidum inuenire, maxime quidem, quando talis proprius modus fuerit eius, qui philosophatus fuerit. posse enim quibusdam existentibus necessarium esse proprium putamus Philosophiæ.*

Quod dictum fuit, animaduertendum esse in iudicando, non solum non adsint signa, quæ contrariam affectionem indicent, verum etiam neque ea, que sub contrariam doceãt; dat occasionem nouæ quæstioni, quæ est. Numquid aliquis alius sit modus physiognomizandi, & iudicandi præter prædictos, quoniam diximus quasdam passiones esse aliarũ consequentes, & comites, videtur enim, etiam nos ex vna cognita passione, in alius cuiusdam notitiam posse venire: Huic dubitationi, siue interrogationi satisfaciens ait, præter prædictos reperitur etiam alius physiognomizandi modus, quem hactenus nullus per-

Esse aliũ Physiognomizandi modũ pter dictos supra

petrractauit, qui est, vt ex vna passione, iam clare in anima existente, ad aliam transeamus per syllogismum; vt si aliquis sit iracundus, & tristis, & hunc, quamuis nulla in eius corpore signa apparuerint inuidiæ, tamen ex syllogismo poterimus dicere inuidum, & rationabiliter, & hic modus est maximè proprius physiologi, nẽpe à notis nobis ad ignota procedere, quod est, ex quibusdam positis aliud quoddam ab his consequens inferre, & hoc est, vti syllogismo, hæc enim syllogismi ratio est.

„ *Quod est, quando cõtraria sunt huic iuxta passiones, physiognomizare etiã mala.*

Neque solum ex antecedente possumus consequens inferre syllogismo, verum etiam ex opposito oppositum; ut quoniam videmus huic inesse contraria signa illis, quæ bonum significant, dicemus cui contraria adsunt signa bonitatis, adesse etiam passiones bonis cõtrarias, quæ sunt malæ, si enim liberalem videmus, frontem latam habere, & cui inest frons non lata, non liberalem vocabimus, similiter si liberalem inferimus esse iustum, neque alienorum rapacem. Auarum, etiam si nulla signa iniustitiæ, aut rapacitatis habuerit, & iniustum, & rapacem dicemus, sed hęc à contrarijs signis contraria affectionum animę illatio suspecta est, nisi signa fuerint propriã, & necessaria, & conuertibilia, nam si respiratio est signum vitæ, non sequitur, quod non respirans sit mortuum; nam non respirant pisces multi, & tamen viuunt.

„ *De voce secundum passionem intendens quispiam, acutam putarit, duplicem ob causam iracundi vocem ponendam esse. Indignatus enim & iratus intendere consueuit vocem, & acute loqui: segniter autem dispositus remittit uocem, & grauiter loquitur. Rursus autem animalium fortia quidem grauis uocis sunt, timida autem acutæ uocis. Leo quidem, & taurus, & canis latrabilis, & gallorum qui sunt animosi, grauiter uociferantur: ceruus autem, & lepus acutæ uocis sunt.*

Dubit. Nunquid uere aliqd vox portendat.

Vox erat vnum ex septem capitibus, siuè fontibus, ex quibus contingebat fluere signa Physiognomica. Circa hanc vocis naturam mouet dubitationem, qua quęritur numquid vox vere aliquid possit portendere, & ait quod non, nam si quis respexerit ad vocem, & per eam voluerit iudicare, poterit fortasse decipi. Quoniam exempli gratia capiens vocẽ acutam, illam putabit aliqua ratione significare iracundum, & audacem eandem autem alia quadam ratione dicet esse mansueti, & timidi indicem, attamen vt eodem in subiecto contrarias simul esse qualitates, est impossibile, ita eodem signo oppositas indicari affectiones, videtur irrationabile. Et quod vox acuta significet audacem, & iracundum poterit ostendi, (vt dictum est) dupliciter vno modo ab apparentia, quæ est secundum morẽ, quoniam omnis iratus, & indignatus consuetus est intendere vocem, & acutè loqui; quare cui adest vox intensa, & acuta, illum iure dicemus esse iracundum, & fortem, est enim

Regula

regula, de qua dictum est supra, quod cui inest apparentia consequens actum talis passionis, illi inest propensio ad talem actum, & operationem secundum illam passionem, & dispositionem. Secundo si ad locum Physiognomizandi ex oppositis animum applicuerimus, similiter vocem acutam iracundi signum esse dicemus. Si enim mansuetus vocem remittit, ac voce submissa, & graui loquitur, ergo si propositum signum, proposita passio concomitatur, & oppositum opposita sequetur, sic igitur cum mansuetus grauiter loquatur, & è conuerso, qui acutè loquitur, ille iracundus erit. Quare acuta vox signum dabit audacis, & iracundi. Ex opposito quod vox acuta, non sit signum iracundi, sed potius timidi, imbellis, & mansueti, id confirmare licet, loco à figura, & similitudine brutorum. Dictum enim est in vltimo capite, siue loco, qui à figura totius corporis appellatur.

Regula

Quod quorum hominum corpora, vel actiones aliquod certum animal referent, illorũ etiam

etiam animi propensiones, & mores eiusdem animalis imitantur.

Quo stante, cum animalia fortia habeāt grauem vocem, & timida, & imbecilla acutam, grauitas fortis, & iracundi dicetur esse signum, acumen vero timidi, & mansueti, ex hoc ergo loco qui à figura; seù similitudine animalis dicitur, inferemus, quod cui inest vox acuta, illi insit timor, & mansuetudo, at cui insunt hæ duæ passiones, illi non inest iracundia, & audacia, ergo vox acuta iracundum, & audacem non significat.

Sic igitur ex diuerso signorum capite in opposita distrahetur iudicantis animus. Quod autem vox grauis insit fortibus, & acuta timidis probat pluribus exemplis. Taurus enim, & Leo, & gallus generosus, & canis molossus, quales, qui ex Corsica solent aduehi grauē pro suo quisque genere habent vocem; horum animalium singula sunt iracunda, & fortia, ergo cui grauis vox inest, illi etiam fortitudo adesse reperitur, & iracundia. Ex aduerso ceruus, & lepus, & hædus, & agnus acutam vocem habent, hæc animalia sunt timida, ergo cui vox acuta illi timor adest, & mansuetudo. Patet igitur quod vox eadem oppositas designabit passiones.

Sed forte & in his melius est, non eo quod ipsorum uox est acuta, & grauis, fortem aut timidum ponere: sed arbitrandum est, fortem quidem fortis, remissam autem & imbecillem timidi.

Videtur moliri solutionem, ac dicere Aristoteles, quod vox acuta, & grauis potest capi dupliciter, vno modo simpliciter, & in genere, altero modo secundum vnam quamque animalis speciem; simpliciter igitur, & in genere non est verum, quod vox acuta significat iracundiam, & fortitudinem, & grauis mansuetudinem, & timorem quoniam multa sunt animalia, quę grauem vocem habent, vt leo, & taurus, quę nunquam sunt timida, & abiecta, nisi ægrotent, aut senio sint confecta, secundum autem vnam quamque speciem est verum. In vna enim, & eadem specie animalis, illud singulare quod habet vocem grauiorem fortius est, naturaliterque iracundius, quam id quod remissiorem habet, vt in genere gallorum, qui grauius sonat animosior est illo, qui vocem habet acutiorem, cuius rei indicium est, etiam in genere canum, & hominum, mulieres enim acutiorem habent vocem, & eædem timidiores viris sunt si secundū naturam fuerint dispositæ, & nullo teneātur affectu, ergo eiusdē speciei indiuidua, quæ grauius sonant, ijs audaciora sunt, quę acutiorem vocem habent. Hoc igitur videtur sibi velle Aristoteles, quamuis difficulter admodum id notent verba textus, sicque. *Solutio dubit.*

Fortasse respondendum est prædictæ dubitationi, quod non dicitur animal forte, aut timidum, eo quod illius sit vox simpliciter acuta, vel grauis, sed putandum in eadem specie illud animal particulare, quod audax est, habere grauem vocem, & id quod timidum est, in eadem specie habere acutam, si comparetur igitur vox hominis fortis cum voce hominis timidi, patebit, quod vox uiri fortis erit grauior uoce uiri timidi, & imbellis; quod uidemus clarè, nam uox uiri ægroti acutior est uoce uiri sani, & pueri uox item acutior est uiri, atque id merito, ubi enim maior calor, & robustius organum, maior aeris mouetur portio, unde uox grauior existit. Sed uidetur dubitandum nunquid absolute in eadem specie sit uerum, quod grauiorem habens uocem, sit robustius animal, quam quod acutiorem etenim uaccas esse minus robustas tauris certum est, attamen uaccæ dicuntur grauiorem habere mugitum, quam tauri. An sanè dicemus uaccarum uocem uideri grauiorem, quoniam in fine acuitur, opposita uero iuxta se posita magis elucescunt: sit enim A. B. uox uaccæ, cuius A est pars grauis, & B. pars acuta, hæc extremitas B. facit quod A. uideatur sensui grauior, quam forte esset, taurorum autem simpliciter tota grauis est, quare cū nullam faciat sensus comparationem non iudicat etiam, neque adeo mouetur à grauitate Taurinę uocis sicut mouetur à uoce uaccina, sic ergo uox uaccæ propter acuitatem magis mouet *Dubit.* *Vbi nō fit cōparat. ibi nec iudicit.*

mouet auditum, & propter hoc magis etiam uidetur agere, & grauior iudicatur, at re uera taurus grauius mugit; quoniam nihil acuitatis eius uox habet. Vel tandem dicemus non comparari uoces inter se animalium, etiam solo sexu, uel ætate diuersorum, ut est uacca, & taurus, sed dicendum est, quod inter tauros ille fortior est, & robustior, qui grauiorem uocem emittit, minus qui remissius boat. Similiter, & inter uaccas, uitulosq; idem iudicandum est. Vnum quodque igitur animal comparatum cum indiuiduo alio suæ speciei, & sibi propinquo, ac simili, quanto habet acutiorem uocem, tanto etiam est debilius, & timidius eo; cum quo comparatur.

An fortis sit iracundior debili.

Secundo uidetur dubitandum nunquid fortior, & robustior sit iracundior debili, & timido.

Videmus enim plerunque fœminas uiris esse iracundiores, & similiter ait Aristoteles ægrotos esse iracundiores sanis. Hi autem sunt minus robusti, & fortes, quam sani, & fœminæ quã uiri, non igitur uerum, quod fortius, & robustius, & audacius animal, sit etiam iracundius. Parte altera uidetur quod robustius etiam iracundius existat, quoniam fortitudo à calore cordis ualido, & exuperanti uenit, audax enim animal calidi cordis est, ira autem nihil est præter accensionem sanguinis circa cor, quare cui inest robur, illi necessario etiam inest propensio ad iram, quoniam circa cor multus adest calor, facile igitur accendi potest, atque adaugeri, nam in habentibus symbolum facilis est transitus. An possumus respondere, quod iracundia, & iracundus potest dupliciter considerari, uel quod sit duræ difficilis, & grauis iræ, & ut sic loquar, uehementis, & terribilis, cuius proprium est difficile moueri, motum difficile quiescere, & talem extensiuè iracundum dixeris, terribilis enim est, & diutissimè durat, quoniam in materia crassiori, & magis ad atram bilem accedente sedem habet, & talis ira est uirorum fortium, sic Achilles Hectorem mortuum etiam raptauit circa muros Ilij, neque eius morte etiam ira viri deferbuerat. Altero modo iracundus dici potest, qui promptus, ac celer est ad iram, impetuosus, & minima de causa accensibilis, & talem intensiue dices esse iracundum; qua ira laborant fœminę, & homines senes, miseri, & ægroti, qui cum facile irascantur, facile etiam iram deponunt, & leniri possunt; de priori igitur genere iræ videtur loqui Aristoteles, vt eos dicat iracundos, qui sunt audaces, & fortes, ac calidi, & robusti. Horum enim ira est quasi ignis in quercus lignis accensus, mulierum vero ira, & ægrotorum ignem in paleis accensum refert, irascuntur autem facile, quoniam dolent, at sine dolore nulla est ira.

Est autem potissimum, quando signa non sunt in confesso, sed sub contrariantia, nihil ponere, nisi sint discrepantium inter se, quædam quibusdam credibiliora.

In hac parte documentum dat, quo vtamur ad iudicandum, tale autem est, Nihil est affirmandum, quando signa non sunt certa, & habent contrarietatem aliquam inter se, vt cum videam ego ex pilis hominẽ posse iudicari timidum, ex partium autem magnitudine eundem fortem, tali casu suspendendum est iudicium, nisi alterum signum, altero præualeat, vt si à pilis sumptum signum, quoniam sub obscurum est, cesserit ei, quod capitur à magnitudine extremitatum, secundum illud iudicabo, & dicam eum esse fortem, qui magnas habuerit extremitates, quamuis pili tenues, & leporini apparere videantur. Duo igitur in hac parte habemus documenta, quorum prius est. In quo corpore apparuerint duo signa æque potentia, & contrarias passiones indicantia, in hoc sustinendus est assensus, neque erit vllo modo iudicandum.

Reg. 2.

Alterum est, cum duo apparebunt signa contraria, quorum vnum altero sit manifestius, & robustius, secundum id, quod est fortius, ac robustius est iudicandum, vt si ex voce aliquis, quoniam acutior est, appareat timidus, at ex altera parte latum habeat pectus, & magnas manus, ac pedes, illum dices esse fortem, nulla ferè habita vocis ratione.

Et

„ *Et maxime quidem in speciem: sed non in tota genera referre decet: similiora enim sunt quaesito. non enim totum genus hominum physiognomizamus, sed quaedam eorum quae sunt in genere.*

Aliud documētum in iudicijs seruandum.

Aliud est documētum, quod ad locum, siue regionem, & tempus, & aetatem nos respicere iubet, & sic quam fieri potest maximè accuratè accedere ad propositum quaesitum iudicandum. Nam circa singularia versatur omnis ars, & de singularibus fit iudicium per applicationem regularum vniuersalium, quae quo magis ad particularia accommodātur, eo magis videntur verae; dicit ergo debemus nostra praecepta accommodare speciei, & nō generi, hoc est illi vniuersali, quod quam minime fieri potest, generis naturam referat, sed sit constrictum, & determinatum, ad certa loca, & regiones, & tempora, & ad sexus, & homines. Causamque affert dicens: quod haec vniuersalia sic coarctata, & constricta sunt magis propria, & magis similia quaesito, quod supponitur fieri de singulari signato, cuius naturā, & mores quaerimus, non enim nos de toto genere humano iudicium ferre tentamus, neque de omnibus humani generis passionibus, sed de quibusdam & de certis hominibus tantum, certo in loco habitantibus, & certas quasdam habentibus conditiones, quę quam pluribus alijs conueniunt, eadem loca colentibus, iisdemque cibis vescentibus, & consimiliter corpus exercentibus, ac demum de ipsis indiuiduis similiter, & non omnes animī passiones iudicamus, sed eas tantum quibus accidit mutare corpus, illudque ipsum afficere, & alterare, ita vt aliquid sensibile in ipso relinquatur, quod sit sensibus aptum cognosci.

Quaeritur cur plura sint signorū genera quae nō alijs praestent.

Hoc loco dubitare contingit, cum septem sint signorum genera supra declarata, quaenam sint alia alijs certiora, & praestantiora, namque vidimus, quod vox minus videtur significare, quam pilus, & fortè pilus apparentiae cedit; apparentia autem omnino minus significat, quam corporis figura tale animal, vel talis regionis hominem referens; videndum est igitur quodnam genus signorum sit certius, & aptius ad veritatem iudicandam, & quale non, & quomodo plura signa vnum aliquando indicent, & quomodo non, sic enim facilius cum haec sciemus, iudicare poterimus, quid decernendum, & minus continget erroris.

Quale sit propriū, ac praecipuum iudicandi signum.

Primum igitur illud signum sciemus magnoperè esse, & significatiuum, & maxime aptum ad iudicium faciendum, quod est proprium illius moris quem indicat, illudque dicitur proprium, quod ex ratione illius moris, vel affectus nascitur, vt carnis mollities dicitur propria passio hominis magnopere sensitiui, & ingeniosi, causa est, quoniam qui dicit sensitiuum valde, dicit hominem passibilem maxime, passione perfectiua, cuius autem caro passibilis est, hunc necesse est secundum substantiam humiditate naturali abundare. Quę causa est quod homo sit maximè aptus ad sentiendum, quare, & ad intelligendum; nam etiam intelligere est pati quoddam. Nec solum oportet proprium esse signum, uerum etiā stabile, nam proprium signum est timoris, color pallidus, pili imbecilles, & molles, & oculi conniuentes, sed color non semper manet, oculos etiam potest, qui uolet obfirmare, & pilos decidere continget, & duriores nasci. Alterum signum est corporis propria constitutio, & forma, siue conformatio, quā pro cuiusque natura unicuique non solum secundum speciem, sed etiam secundum numerum adesse uidemus.

Cui partes secūda sint dāda.

Cui tertia.

Tertium locum in significando sibi uendicant communia signa, illa autem sunt, quae ex principijs proprijs & formalibus alicuius passionis non proueniunt, & non minus hanc, quam alteram passionem possunt indicare, ut frons aperta, & eleuata, & oculi firmi, & immobiles, impudentiae, & fortitudinis communia sunt signa, non tamen sat est illa esse communia, sed etiam sint immobilia oportet, & non habeant contrarium, sed habeant quo determinentur, ut oculorum immobilitas, & rigor signum commune impudentię, & forti-

fortitudinis; ferè nihil indicauerit certi, nisi ad sit signũ aliud propriũ, quod fortitudinem indicet, non autem impudentiam, ex quibus duobus simul iunctis tanquam genere, & differentia commune determinatur, & vt sic loquar, specificatur, vt cum dico hominem esse animal bipes respirans, tales differentiæ cum auibus communes sunt, at si addidero sine pennis, determino priores, & simul conuertibilem faciam prædicationem. Quæ vero neque propria sunt, neq; stabilia, neq; à principijs internis orientia, & nimis communia sunt, & contrarietate non carent, & parum, aut vix apparent, illis nihil omnino, aut admodum parum in iudicando confidere poteris.

Quibus nihil tribuendum.

Figuræ igitur, & apparentiæ secundum morem, & proprijs signis multum tribues in iudicando, nisi sub contrarium appareat, aut repugnans aliquod in eo, quod iudicandum est, nisi etiam ætas, regio, educatio, studium oppositum morem introduxerint. Cum vero opposita signa apparebunt, aut non apparebunt, pro eorum absentia, aut præsentia, atque pro eorum magnitudine, ac firmitate iudicium, vel firmabunt, vel labefactabunt. Quartum locum dabis incessui, hic enim cum animæ motricis sit opus immediatum, qualis illa sit, facile exprimit; nam ex motiua irascibilis, & concupiscibilis potentiæ vires colligere licet; non enim est motus localis propriè dictus in animalibus, nisi per appetitum, & voluntatem. Quintum locum darem carni, & cuti, & partibus similaribus. Hæc enim est propria materia constituens animal rationale, qualis autem est materia, talem esse formã iam dictum est supra; Cui carni, & cuti inhæret color pilusque, plerunque naturam carnis hinc habebis, deinde ex carne tanquam propria materia, qualis debeat esse informans actus ex membris, quasi ex instrumentis qualitates, & operationes artificis iudicabis, mẽbra autem partes corporis dissimilares sunt, quæ immediatè deseruiunt operationibus animæ, ex figura igitur carne pilis, & partibus hæc dissimilaria membra componentibus, & comitantibus, quid censendum, aut sperandum sit videbis, nisi aliquod in contrarium appareat signum persuadens oppositum. Colori deinde, & voci vltimum tribues locum, nam facile variatur color, si quidem, & regio, & ætas & alimentum, & exercitium, & quamplura alia colorem mutare possunt, vnde cum difficile stabilis sit, difficile etiam illi confidere poteris, & eo magis cum (ut dixi) eosdem ab oppositis causis fieri colores, nihil ueter, quod in Asiaticis, Tartaris, & Aegyptijs eundem ferè colorem habentibus, & tota pene diametro inter se dissidentibus licet animaduertere; uox autem maxime omnium uariabilis est, atque inter omnia signa differentias habet maxime mutabiles, & ipsa omnino instabilis existit, nam & per ætatem mutatur, & per affectus, etenim ira, amore, odio, timore, tristitia, lætitia subeunte uaria efficitur uox, quam etiam maxime afficiunt destillationes, raucedines, ægritudines, & alia ferè sexcenta, unde ponendum est, quod uocis differentiæ minimam inter omnia signa uim habeant. Quis ergo sit in iudicando signorum ordo, & quæ certiora, uehementioraque sint, quæque debiliora ex his manifestum est. Ita autem natura comparatum est, ut priora derogent posterioribus. Posteriora uero tantum imminuant priorum significationem. Vt caro, & pili duri significant fortitudinem, si cui igitur adest signum illud, eidemque aderit etiam uox acuta, quæ docet timiditatem, tunc iudicabo fortem, & non timidum uirum, quoniam caro in iudicando locum potiorem obtinet, quam uox; quæ cum sit acuta tantum imminuit, & fortitudinem remittit, ut non penitus sit tanta, quanta uidetur significari à pilis, & carne dura, & firma. Non tamen omnino eã tollit, & obliterat, unde si duo signa æqualia, & æqualiter apparentia, & oppositas passiones designantia in eodem subiecto reperientur aliquando, quorum unum sit prioris ordinis, & alterum posterioris secundum indicationem signi, quod est prioris ordinis iudicabimus.

Cui 4.

Cui 5.

Cui 6.

Not.

Duo signa eiusdẽ ordinis opposita in eodẽ sub. esse nequeũt

Quod autem duo signa æque significantia duas oppositas passiones sint eiusdem ordinis, fieri non posse, testatur Suess. non enim (ait ille) possibile est in homine esse duo signa

æqualis

æqualis ordinis, & æqualiter clara, & stabilia oppositas passiones designantia, vt caro dura, & mollis circa faciem, collum, & humeros, quoniam in eodem vigore, & in suo esse summo impossibile est in eodem homine timorem simul, & audaciam reperiri, hoc est opposita esse simul actu in eodem subiecto, secundum eandem partem corporis, & potentiã animæ in eodem tempore.

Aduertendum est etiam, quod plura secundi ordinis certa, stabilia, & simul conuenientia, ac consentientia superant illud, quod quamuis sit primi ordinis, tamen solitarium est, & eo magis cum incertum erit, & non probe apparens, & manifestum. Quoniam plura paucioribus semper, & apparentia magis, ijs, quæ minus apparent, & certiora, ac pollentiora, incertioribus, & debilioribus præcellunt, & ad iudicium ferendum magis idonea existunt. *Documen.*

De signis igitur vniuersaliter in humano corpore natis reperiri, & significantibus passiones animę, tot dicta sunt.

Finis Primæ Part.

COMMENTARII IN PHYSIOGNOMICA ARISTOTELIS

Pars Secunda.

DE CHARACTERIBVS, QVI VT PLVRIMVM animi dispositiones, & inclinationes comitari solent. Cap. VI.

Fortis corporis signa. Pili duri: figura corporis erecta: ossa, & costæ, & extrema corporis fortia & magna: & uenter amplus, & contractus ad se: armi lati & distantes, nec ualde colligati, nec omnino dissoluti: collum forte, non uehementer carnosum: pectus carnosum, & latum: coxa contracta: suræ deorsum contractæ: oculus charopus, nec ualde expansus, nec omnino clausus: squalidior color in corpore: acuta frons, recta, non magna: natis neque lenis, neque omnino rugosa.

HÆC secunda est pars libelli, in qua duo facit, in primis describit, siue enumerat characteres, & signa, quæ naturas, & species vnam & viginti hominum comitari solent; deinde methodum affert, qua obseruata liceat cuiuscunque priuatæ naturæ indiuiduum hominem statuentis quo ad fieri potest, vestigia, & characteres venari. Prior igitur particula quasi quædam est particularium inspectio, vt inde methodus vniuersalis conflari possit. Iure autem id videtur fieri ab Aristotele, quoniam, cum supra Physiognomicam artem esse ostensum sit, & eam certis signis vti; Quæ secundum genera enumerauit, & per ordinem digessit, vt quæ nam potiora forent, quæque minus valerent, cognosceremus, consequens erat (quoniam omnis ars ad particularia descendit) ad dictorum praxim quandam accedere, & prius ostendere, quod qui tales sunt talia habent signa, primum enim sic patebat, hoc posito, quod anima & corpus maximam habebant connexionem, passionesque, & affectiones animæ signum in corpore faciunt, ex quo facilius conuersam cognoscere licebat. Quod quibus talia aderunt signa, illi talibus moribus præditi erant, quod postea in tertia huius libelli parte fiet.

Mihi autem nunc Aristotelis sententia declaranda est, & confirmanda ijs, quas potero rationibus, & quosdam characteres, præter Aristotelicos, ab alijs animaduersos depromam, quos vel confirmabo, vel reijciam, prout recta ratio postulare videbitur. Crederem

autem

autem hos tantum 21. attulisse, tamquam satis superque sufficientes ad constituendam idoneam inductionem, ex qua constet vniuersale, quod methodi, & scientiæ dicitur principium. Nam, vt mihi videtur, in horum signorum enumeratione nullam aliam intentionem habuit Aristoteles, nisi vt ostendat veritatem eorum, quæ dicta fuerunt supra; si quidem dixerat signis quibusdam posse naturas, & inclinationes hominum cognosci; id vniuersaliter fuerat enuntiatum, & confirmatum etiam, sed quoniam in methodo artificiosa, non solum vniuersale est speculandum, sed etiam in particularibus oportet se exercere, & illa considerare, ideo post vniuersalem supradictam rationem, & methodum, nunc secundum illam ad contemplanda particularia se conuertit, & an Theorica, praxi respondeat, experitur.

Fortis Corporis Signa.

Forte corpus appello robustum, non tamen simpliciter, sed comparatum cum hominibus, & Ijs, qui sunt sui generis. Non enim hominem cum Leone, aut Tauro comparamus, aut virum cum fœmina, aut iuuenem cum puero, vel sene, vel sanum cum ægroto, sed fortem, aut mollem dicimus in comparatione ad eos, qui sunt sui generis, ætatis, regionisque. Homo igitur ille dicitur, habere corpus robustum, qui comparatus cum alijs suæ speciei, maiores moles per spatium æquale in minori tempore mouere potest, & æquales per maius spatium in minori tempore, & talibus præditus est qualitatibus, quas enumerauit Aristoteles. Non credendum est autem singula hæc fortem designare, sed putandum, hęc omnia esse debere simul, & conuenire, ac inuicem iungi, & quod vna conditio non potest, omnes simul faciunt, ad hoc, vt aliquis sit robustus. Vt enim, cum definitio hominis sit animal rationale, mortale, tota simul; si quod animal sit, non ideo subito est homo, & similiter si mortale tantum fuerit cum animali, non dicitur homo, sic non est fortis, & robustus simpliciter, qui vel pilos tantum duros habebit, aut figuram erectam, aut magna ossa, lacertosque, sed omnes conditiones, & prædicata simul conuenire oportet, ad hoc vt robusti nomen apte dari possit.

Amplius neque quamuis omnia hæc uni adsint, ideo necessarium est illum ipsum esse fortem, primum, quoniam omnes naturales propositiones, aut si non omnes, quam plures saltem versantur circa materiam contingentem, & sat est, si ipsæ sint veræ, nam vt plurimum deficiunt à necessario vt docebat Aristoteles primo Priorum: Non tamen ob hoc inferendum est, hanc cognitionem esse vanam, quia non sit necessaria simpliciter, si quidem omnes artes, & naturales contemplationes ferè, vt medicina, & militaris sunt huiusmodi, & tamen non penitus despiciuntur, nam est quoddam prodisse tenus, si non datur vltra, neque parum est, si non semper à proposito scopo aberremus. Supponendum est igitur in his sublunaribus nihil esse necessarium eorum, quæ videmus, & sentimus, & causas quascunque posse impediri, ne suum producant naturalem effectum, si non simpliciter, at saltem, vt hic, & nunc, Socratē enim non aliqua scientia à morte liberabit, attamen quod nunc, & hic non moriatur potest prohiberi, & euitari.

Nam cum duæ sint vniuersi partes, illa superior necessaria, in qua nihil per accidens, nihil à casu contingit, & hæc inferior contingens, in qua causæ per accidens, non minus, quam illæ, quæ per se sunt plerunque valent, & operantur; factum est, vt humana ingenia facili negotio possint decipi, ita vt eorum iuditia fallantur sæpius, & quandoque videre continget virum omnia signa modesti, & ingeniosi habentem, qui tamen ex opposito, aut propter aliquod internum latens impedimentum, aut propter malas eius consuetudines, & electiones, immodestus, impudens, importunus, rudis, impurus, & ineptus existat, supponendum est etiam, quod supradictum fuit, non de moribus, morumque differentijs, qui mores entelechiæ, hoc est perfecti habitus dicuntur, aut de

externis accidentibus, aut de electionibus animæ, & liberi arbitrij determinationibus, artem hanc aliquid asserere velle, hoc enim ridiculum, & impossibile est.

Pili duri.

Ad primum igitur propositum reuertentes, dicamus, homo ille dicitur habere corpus robustum, cuius pili sunt duri. Causam innuit quarto Meteororum, quorum enim animalium sanguis est fibrosus, & crassus, illorum pili etiam crassi, & duri sunt, quibus autem talis adest sanguis, illi sunt robusti, ergo robustis insunt duri pili, & maior propositio eo in loco probatur exemplo tauri, qui cum sanguinem maximè fibrosum habeat, & talem, vt subito extra uenatus coaguletur, idem animal robustissimum est, si ergo robusto inest sanguis fibrosus, & crassus, & cui talis sanguis, illi insunt pili duri, vt exemplo tauri, & apri patet, robusto igitur pili duri adsunt. Cæterum cui pili duri adsunt, illi etiam crassos inesse necesse est, qui enim tenues sunt, molles quoque apparent. Causa igitur materialis, ex qua pili duri sunt, dicetur sanguinis fibrositas, & crassities; uerum hæc sola causa nõ est roboris, si defecerit calor, nam crassus est etstud in is sanguis, illa tamen non est robusta.

Verum requiritur etiam causa efficiens, multus calor sedem habens in crasso sanguine, vt multus ignis in ferro candenti; cum enim multus sit calor, multum siccat, multosque attollit fuliginosos vapores crassos, ac uiscidos, qui cũ ad cutim peruenerint laxos poros habentem propter multum internum calorem, calidi enim est heterogenea disgregare, exeunt pili crassi, quare, & duri.

Cur pili barbæ crassiores cæteris.

Vnde ut concausa, ceu instrumentum concurrit, cutis laxitas mediocris, cuius inditium est, quod quoniam laxior est cutis menti, quam reliqui corporis humani, ideo pili barbæ sunt crassiores capillis.

Qua ratione efficitur etiam, ut si euellantur pili, ijsdem in locis crassiores renascantur, nimirum laxiore facto foramine. Poterit autem esse uniuersalis huiusmodi regula.

Reg.

Quorum corpora, uel corporis partes sunt robustiores, illorum pili, uel pennæ, aut secũdum totum corpus, aut secundum partem illam robustiorem erunt crassiores. Hinc pili marium plerunque sunt crassiores pilis fœminarum, & pili manus dexteræ erunt sinistræ duriores, quoniam in dextera est maior calor, quare cutis laxior, & calor superat, quoniã magis dextera, quàm sinistra laborat, & mouetur; & pili circa pudenda mulieris eiusdem erunt crassiores, & nigriores, quam pili capitis, pars enim illa in muliere capite calidior est. Quod igitur, & cur robusti pilos habeant duros ex his patet.

„ *Figura corporis erecta.*

Figura erecta.

Secunda hæc passio est, siue secundus character in corpore robusto apparens, non est autem quod dicat Aristoteles, habens figuram erectam est robustus, sed bene ait robustus omnis in suo genere figuram habet erectam, quod in Canibus robustis, Tauris, Leonibus, uidemus, qui eleuatum, & erectum quodãmodo corpus gestant, aut saltem caput, ut etiam uiperæ præsertim cum irascuntur. Amplius in adolescentibus idem apparet; hos enim si aspiciamus, cum iuuenes sunt, & eosdem senes spectemus, uidebimus alia ratione ab adolescente ferri corpus, atque sene. Quod ergo robusti corpora recta ferant ex his est manifestum. Propter quid autem tales sint nũc est dicendum; pilorum durities à materiali, at stare erectum à causa efficienti procedit. Cui enim robur multum inest, illi necesse est multos spiritus inesse; quare, & multum caloris, ubi calor, ibi ignis est, cuius proprium est petere sursum, & secum ferre ea, in quibus præualet, quod uidemus accidere in radijs ex pyrio puluere factis, qui si accendantur, impetuose in aera feruntur, & ascendunt. Hac igitur ratione, quæ calorem multum possident, erecta sunt, cuius inditium etiã est, quod irati caput attollunt, & eriguntur, irasci auem etiam est calorem augeri, nam ira est ebullitio sanguinis circa cor, ebullitio à calore fit.

Quod si quis dixerit si robusti calidi, nunquid & calidi erunt robusti? nequaquã, etenim robu-

robustum corpus duo requirit, vt facile agat, & difficile patiatur. Qui enim robustus, v. g., facile alios mouebit de loco, aliorumque manus aperiet, at suæ difficillime aperientur, difficulterque ipse mouebitur. Vt igitur agat vehementer, & facile, multo calore, & igne eget, vt autem resistat multo sicco, & terra; quapropter robusti ratio, atq; ipsum robur in igne, & terra positum est. Quare, vt videmus, ferrum candens multo magis vrere, quam flammam; sic quamuis homo acutus, seu vehemens, atq; ingenio promptus, & robustus æqualem vim caloris habeant, tamen propter materiæ discrimen diuerso modo afficiuntur. Nam etiam ignis est, qui in prunis, & carbonibus inest, & qui in fumo, quem flammã dicimus, attamen propterea quod fumus est tenuior multo, ac rarior, quam sit carbo, ideo minus vrit, minus calefacit, & facilius tollitur, ac pellitur; promptissimus enim ad agendum est ignis, sed facillime patitur, & videtur, quod quæcunque apud nos localiter mouentur à causa, & principio interno, id illis contingat, aut propter ignem, aut cum igne, aut tandem nõ sine igne.

An ca liai cēs robusti.

„ *Ossa, & costæ, & extremitates corporis fortia, & magna.*

Tertium signũ est robusti viri, quod ossa sint magna, & fortia, hoc est dura, & fractu difficilia; quod sit verum, patet, nam boues, qui vitulis sunt robustiores, & capones pullis gallinaceis, ijdem ossa habent maiora, & duriora; causa vero, quòd ossa sint dura, eadem est, quæ duros faciebat pilos, sanguis sæpe fibrosus, & durus, ac terreus, & calor, qui quo diutius aliquid calefacit, eo siccius reddit; Si ergo fortis, & robusti corporis proprium est, vt in ipso siccitas, & terra præualeat, ossa autem naturaliter in omni animali sint sicca, in robusto erunt siccissima, quare robustissima, & apta maxime resistere externis offensã tentantibus. Quoniã autẽ robustus calidus est, & vbi calor, ibi est vis nata dilatare, & extẽdere, quod vero extẽditur multũ loci occupat, hocq; magnũ est, ergo robustũ corpus magna, & dura habet ossa, quod etiam testatur Virgilius de Entello, quem robustum uolens ostendere ait.

Ossa magna.

„ *Et magnos membrorum artus, magna ossa lacertosque.*

Exuit. Verum neque character hic conuertitur, non enim si quis fortia, & dura ossa habeat, sicuti senes ille subito erit robustus, deficit enim calor, in cuius ratione situm est actionis principium, neque simul atque etiam magnum est corpus aliquod, illud ideo robustũ est. Nam creuisse potuit, quoniam minimum resistebat materia calori, unde facile potuit dilatari; Quò factum est, ut multi, quorum corpora magna sunt incuruentur etiam in iuuentute, quoniam naturalis deficit calor; quod si dicas nonnullos incuruatos esse fortissimos, ac robustos. Non tamen sunt omnino curui, sed aliquãtisper, maximeque id fiet, propter materiæ densitatem, ac siccitatem, quæ maxime resistebat calori agenti, quare in orbem quodammodo contorqueri cum incipiat, dum siccatur, & corpus, quod ab ipso patitur secum trahens, eodem modo etiam afficit, & quodammodo incuruat, & contrahit. uidemus autem ferè omnia, ut coria, & arbores, et plura, quæ iam concipiunt ignem, dum amplius siccantur contrahi, et à recta figura discedere, et incuruari. Patet igitur, quod robusti ossa sunt magna, et dura, et propter quid contingat; Costæ item, cum sint ossa, ipsæ erunt magnæ, hoc est latæ, et amplæ, atque admodum duræ, ut de quodam homine memini, qui cum robustissimus esset, costas adeo latas habebat, ut nihil ferè cartilaginis inter unam, et alteram caderet, unde contigit, ut calore oppresso, cito moreretur, cum pulmo nõ posset attolli, et respirare; Quæ magnitudinis causa est in cæteris ossibus, eadem est in costis, quin etiam amplior, quoniam propinquiores sunt cordi, totius caloris fonti.

Obiectio. Resp.

„ *Et corporis extrema sunt fortia, & magna.*

Extrema corporis uocat manus, caput, pedes, quæ si magna fuerint, ac robusta, ea indicant totum corpus esse robustum. non dico magna solum, nam multorum extremi-

Extremitates mag.

tates, vt pedes, & manus sunt magnæ, vel secundum longitudinem tantum, vel secundum latitudinem tantum, vel secundum crassitiem, vel etiam secundum omnem dimensionem, & tamen illi robusti non sunt,

Quod patet exemplo quarumdam mulierum, aut virorum etiam, quorum pedes magni sunt, & longi, & lati, ijdem tamen imbelles omnino sunt corpore, vt omnes ferè gibbi, qui potius monstra sunt, quam secundum naturam aptè fabricati. causa est materiæ mollities, & prædominatio humidi, quæ à calore, quamuis mediocri mouetur, attamen inordinata, & indigesta remanens, mole quidem magnum, virtute tamen paruum facit membrum, non solum igitur magna debent esse extrema, sed etiam robusta, ita vt actiuè, & passiuè multum roboris possideant, & tunc à parte ad totum licet argumentari. Cuius extrema sunt robusta, & fortia, illud animal totum videtur esse robustum, & forte, cuius, vt visum est, causa effectiua est ignis, & calor, materialis autem est siccitas, & terra, & vtrçque simul requiruntur ad hæc signa producenda, quoniam ratio fortis, & robusti hominis in multa terra, quæ multo igni coniuncta est, reponitur, cuius causa formalis est certa proportio, & complexio multæ terræ, & ignis, quatenus hæc primum siccorum est, alter autem primum calidorum, videtur autem in complexione robusta ignem pene totum terræ frigus expunxisse, illiusquè siccitatem proprio sicco quodamodo intendisse, & sic robustum hominem produxisse,

„ *Et venter amplus, & contractus ad se.*

Venter amplus & contractus Per ventrem intelligit Aristoteles, vt opinor, totam illam cauitatem, quæ continet membra nutritioni seruiẽtia, nimirum, stomachum, siue ventriculum, epar, lienem, & intestina; amplum autem intelligit, hoc est longum, & latum, vt multa sit distantia ab ore ventriculi ad pubem, & ab vna notharum costarum ad oppositam, siue ab vno capite ossis ilium ad alterum, quæ ventris inferioris est latitudo, contractum autem intelligit ventrem, qui planus est, & pene concauus, & oppositus ei, qui tumidus est, & ceu prægnantium mulierum attollitur. Est igitur signum quartum roboris naturalis venter amplus, et ad se contractus, quam contractionem videmus in leonibus, et tauris, etiam et in canibus generosis. *Ventriosi imbelles.* Cæterùm ventriosi homines plerunque imbelles sunt, & proprio pondere cum impediantur, vix se ipsos, et multo minus alia mouere possunt, vix enim corpoream molem superat vis motrix. Cur autem robustus ventrem amplum habeat, hæc causa videtur, quoniam robusto multus calor inest, quare et multum humidi consumit, ergo multa eget instauratione, qua propter, et multo cibo, at cibus si multus est, necessario et locum requirit amplum, in quo reponi naturaliter possit, locus autem cibi est venter, ergo robusto amplus venter requiritur, in quo multus cibus ingeri possit; verum non solum amplitudo, & capacitas requiritur, sed etiam quod sit contractus, hoc est, non tumens, non prominens, vt in prægnantibus, et ventriosis, non inflatus, vt in hydropicis, et gulosis hominibus, et heluonibus (in his, n, præter naturā amplus est) non decidens, vt in antiquioribus fœminis, quæ iā dudū pepererunt) sed cōtractus, hoc est cōpressus, et cōcauus, potius quā conuexus.

Quoniam hæc compressio vigorem musculorum abdominis, et robur eorumdem docet, robusto enim duri, et compressi adsunt musculi, cuius inditium est, quod ex opposito debilis habet carnem musculorum flaccidā; quare cui non flaccida sm̄ naturā dispositio, ille nō debilis est, At non flaccida caro inest ei, cui musculi solidi, et duri existunt, ergo qui carnē non flaccidā habent, illi musculos robustos nacti sunt, quare, et robusti existunt; sit igitur ratio talis, robusto oēs musculi duri, et compressi insistūt, et qui facile versus propriū principiū contrahūtur, ergo etiā musculi abdn̄is idē patiētur, cui autē tales sūt abdn̄is musculi in se ipsos cōtracti, illi cōpressus est vēter, robusto igitur cōpressū esse ventrē ponēdū est, at cōtractionis huius causa est calor, q̄ fortis existēs, humores, flatus, & pinguedinem

absumit, quæ tumorem ventris solent causare. Quare, & ita natura comparatum est, vt adolescentes magis compressum habeant ventrem senibus, & sani ægrotis, & viri fœminis, robustiores enim, & calidiores; non ergo vir ventricosus pulcher erit, minime etiam robustus ac secundum naturam dispositus, sed neque omnino sanus, aut diu prospera valetudine fruetur, nam signum est, quod calor naturalis potius à materia, & humore excrementitio superatur, quam ipse superet, ac vincat.

„ *Humeri ampli, & distantes.*

Humeri ampli.

Eadem ratio est huius positionis, & superiorum, nam causa efficiens hoc est naturalis calor semini inexistens, quo vtitur vis formatrix cum sit fortis valenter mouet, atque extendit materiam, unde partes illæ in quibus maxime viget, sicut sunt pectus, & oppositi armi distenduntur, & lati efficiuntur, & distantes apparent, non tamen secundum circulum sed secundum lineã rectam, qui enim incuruos, siuè conuexos habent humeros, illi nescio quid malignitatis, & animi demissi, potius quã corporis robusti, & magni animi inexistit, nam signum est, materiam rebellem esse, & calorem non adeo fortem fuisse, qui illam resistentem superaret, hoc in gibbis experientia docet; quod igitur signum prædictum ostẽdat robustum virum, non est dubitandum. Nam si in robusto, ossa, & costæ sunt magnæ eiusdem rationis est armos pectusque & ex ossibus magnis constantia membra esse lata, & magna, quare, & extremitates inter se distãtes habebit, si ratio talis, Robusto inest multum caloris, & ossa magna, & corporis partes extensæ, cui hæc insunt illi armi lati, & distantes adsunt, Robustus igitur humeros magnos, latosque habebit, nam aliter magna ossa non haberet, vt tamen dictum est, latitudo hæc secundum naturam esse debet, ac secundum rectam lineam elementa enim ex quibus est nostrum corpus nata sunt recta moueri.

„ *Nec ualde colligati, nec omnino dissoluti.*

Humeri non colligati.

Nam si nimium colligati essent, male se ad opus explicarent, & uirtutis formatiuæ impedimentum, quare, & debilitatem, arguerent, colligatos appello male formatos, non perfecte dearticulatos, nec probe distinctos, ut ad actiones quorum sunt instrumenta bene, & omni quaque parati non sint. Si ergo humeri colligati arguunt materiæ impedimentum, & uirtutis formatiuæ, siue caloris naturalis debilitatem, probabile est, cui non insunt humeri colligati, oppositam inesse dispositionem, atque ideo multum caloris, ac spirituum, quæ robusto uiro accidunt. Quare cum talis humerorum dispositio calorem naturalem spiritusque maxime uiuidos esse doceat, iure fortis, robustique corporis sunt indicia.

„ *Neque omnino dissoluti.*

Hoc est neque ijdem humeri adeo male ligati, & compacti erunt, ut cadere uideantur, debilis enim uiri hæc signa sunt, arguunt enim huiusmodi humeri hominem laxa admodum, & fluuida materia, & corporis compage præditum, & nimis facile cedentem calori naturali, quare si cui inest hoc signum, illi inest carnis laxitas, & humiditas superflua, cui hoc illi non adest requisita siccitas, uerum siccitatem de ratione robusti esse diximus, est igitur inferendum, quod armi laxi, & dissoluti, debilitatem potius quam uirium robur ostendant, quod fuerat propositum, quare robustus latos humeros bene compactos, non omnino dissolutos, neque admodum ligatos, & constrictos feret, sed medius erit inter utrunq; prædictorum extremorũ medietas autem in his cõpositis perfectio est, & uirtus.

„ *Collum forte, non ad modum carnosum.*

Collum forte.

Quod collum (quatenus est pars corporis) si robustum fuerit totius corporis robur significet, indicant Tauri, quorum collum robustissimum est, & ipsi quoque multo

robore, secundum totum corpus præditi. Causa autem, propter quam robustum corpus animalis, etiam robustum habeat collum (hoc est totam illam partem, quæ inter caput, & humeros intercedit) hæc esse potest. Quoniam, quæ multo robore prædita sunt animalia, ea etiam principium neruorum, & motus omnis uigorosum habent, quare, & necessario amplum, virtus enim omnis naturalis, eadem secundum speciem existens, quo maior est, maiorem etiam suæ materiæ molem requirit. Quare quæcunq; animalia multo robore prædita sunt, cum collum, & ceruix sit prope neruorum principium, hanc partem, & amplam habent, & non admodum carnosam, quoniam robur illius partis, non in multa carne, sed magnis ossibus, & neruis est posita, si enim carnosum, & pingue admodum esset collum, exuperantiam humoris denotaret, verum iam suppositum est robur in sicco, & calido, non autem in humido esse repositum.

30. *Pectus carnosum, & latum.*

Pectus latum. Sexta hæc (ni fallor) est proprietas fortis, quod pectus habeat carnosum, & latum, non enim sufficit quod sit carnosum, nam & fœminæ carnosum pectus habent, & qui stricto sunt pectore præditi quandoque carnosum habebunt, & quam plures uiri, quoniam temperatum calorem habent, multa carne abundant circa pectus, sed hæc à robusti ratione non pendent. Robusto autem ita adest pectus carnosum, vt non mammæ, quasi lactanti fœminæ extendantur, & pendeant, sed carnosum ita est, vt costarum nullum appareat vestigium, thoracisque musculi sint carne multa & robusta præditi, non autem adipe, aut seuo multo; causa est, quoniam robustum animalis corpus dicimus, quod promptum est ad motum, & ad agendum; animal, quod est huiusmodi, instrumenta motus robusta, & valida habet. Hæc instrumenta musculi sunt, robustus igitur homo validos musculos sortitus est, carnosos igitur, nam musculus nihil est præter fibrosam carnem, de ratione igitur musculi caro est. Magnus igitur, ac robustus musculus necessario multa carne præditus fuerit. Et latitudo à multo calore, qui circa cor existit, causatur, calidi enim est dilatare. Cui autem multus calor, & eidem multi adsunt spiritus, & cui multi spiritus, illi etiam amplus debetur locus, in quo spiritus efficiuntur, hic cum sit pectus, oportet id esse latum; Amplius robusto inest multus calor, eget igitur multa refrigeratione, quare, & multa aeris attractione, verum multus aer, amplum pulmonem, & locum in quo colligatur requirit, locus hic est pectus, In robusto igitur necesse est pectus esse latum, non tamen in medio concauum, nam figura talis respirationem impedit, aut minuit, sed neque conuexum, id enim iam vitium est in conformatione, & auium, aut brutorum potius, quam hominis naturam referunt, qui tale pectus nacti sunt, sed latum, & planum robusti hominis, & secundum naturam bene dispositi debet esse pectus.

31. *Coxa contracta;*

Coxa contracta. Hoc etiam ad robur pertinet, vt sit iam septimum signum, & sumitur à prædominio, quod habet virtus formatrix super materiam, vel forte à naturali dispositione partis organicæ. Per coxam intelligimus totam illam partem humani corporis, quæ à natibus & inguine, vsque ad genu protenditur. Hæc ergo ex magno osse, multisque musculis, & multa carne, fibris, ligamentis, neruis, venis, & arterijs constat, insigne enim est instrumētum corporis humani ad motum, Suess. videtur velle quod coxa contracta opponatur fœmineæ coxæ, quæ secundum illum est prominens, & arguit multitudinem materiæ, ego autem non solum prominentem sed crassam admodum, & multa molli carne refertam credo naturaliter coxam muliebrem (non tamen musculosam, & torosam, sicuti est virorū fortium, in quibus figuræ musculorum dearticulatæ & distinctæ apparent, ipsique musculi conglobati, & contracti videntur) sed ita delicatam, & mollem, & vniformē esse, ut nius

uis, vel lactis referat pressi massam. Quare contractam coxam dicerem illam, cuius musculi indicant, quod versus suum principium contrahantur, tales enim musculi parati sunt ad trahendum crus, & pedem ad partes anteriores, vnde oritur velox motus, qui robur mouentis virtutis arguit, quare sit ratio. Cui robur, illi adest multus spiritus, & multa promptitudo ad motum, cui hæc adest, eidem & instrumenta motus robusta adsunt, sed instrumenta hæc sunt præcipui crurum, & coxendicum musculi, ergo cui robur corporis inest, eidem quoque validi musculi adsunt, at hi sunt, qui uersus principium suum viuide, & prompte secundum naturam contrahuntur, ergo cui robur, illi solidi, & contracti musculi inexistunt, quare, & coxæ contractæ etiam sunt, vt infra dicetur. Memini me uidisse robustissimum virum, qui vix brachia extendere poterat, adeo præ robore illi contracti erant brachiorum musculi, & idem cum in cursu esset velocissimus & diutissimè duraret, duram habebat coxarum carnem, mediocriter pilosam, & vix ad posteriores partes poterat inflectere crura, vt si calce retrorsum percussurus esset aliquẽ, nequaquam id facere poterat expedite.

„ *Suræ deorsum contractæ.*

Eiusdem generis signum est hoc cum superiori, & ab eadem causa pendet; per suram intelligo partem carnosam, quæ à genu versus pedis calcem producitur, quæ tibiæ adhæret in parte posteriori, quæque retrahit tibias ad nates attollens pedem. Quando igitur dicit, Suras deorsum debere esse contractas, ita ego intelligerem, quod carnosi illi musculi, quibus demandatum est hoc munus, vt retro trahendo attollant pedem, debent esse in parte superiori carnosi, & crassi, at cum procedunt versus calcem pedis, quo in loco implantantur, quoniam tunc degenerant in validissimum tendinem, necesse est quod illi cõtrahantur, & minorem molem ostendant, vnde contractæ deorsum apparent suræ, si quibus igitur, vt experimento patet, multa caro adest circa pedis calcem, & malleolos, illis paucus adest vigor, fœminasque referunt, & ad motum uidentur inepti; ex aduerso, quibus contractæ deorsum suræ, apti ad cursum, quare, & robusti erunt. Causa vero est, petita ab optima instrumenti conformatione, & enim robusti musculi, sunt multis fibris præditi, cum autem multas fibras habent, crassos etiã tendines producunt, robusti igitur musculi crassos in fine habent tendines, qui si comparentur cum parte carnosa superiore ipsius suræ, sunt multo subtiliores, quàm sit ipsa caro musculosa. *Sura contracta.*

Iure igitur dixit fortibus suras deorsum contrahi, hoc est in tendinem degenerare, qui mole minor est, quam sit tota sura, sed longe firmior. Hinc factum est, quod mulieres, cum nequaquam sint natura robustæ, hanc suræ contractionem non patiuntur, neque apparet, in his præsertim, quæ delicatiores sunt, tendinum prædictorum ferè uestigium aliquod, causa est quoniam minus fibrosa, & magis mollis est earum caro, quare ad calcem usque pedis sura illarum insensibiliter degenerat, & teres malleolus, & calcaneus paruum pedẽ, & carnosum, & mollem excipiunt.

„ *Oculus charopus, nec valde expansus, nec omnino clausus: squalidior.*

Octauum fortitudinis signum suppeditant oculi, & rationabiliter quoniam est à cerebro uis neruorum, qui primi sunt motus instrumenta, qualis oculus, tale cerebrum esse debebit, & quale cerebrum à quo trahunt originem nerui, tales etiam ipsi erunt, à neruis autem non solum sensus, sed uis omnis motiua pendet; quare motus localis, qui roboris præcipua operatio est, rationabile signum erit oculus, ab eo enim cerebri qualitas, & uis dignoscitur. *Oculus cæsius.*

Charopum oculum fuluum interpretatur Suess. & Leonis uocat colorem auctoritate Virgilij, qui fuluum vocat Leonem, quem cæsium dicebat Catullus, neque tamen cæsius

color

color uidetur coincidere cum fuluo; idem deinde ex auctoritate Gellij, videtur ex ruffo, & viridi productum.

At sane fuluum, & cæsium colorem esse eundem non putandum est; sed cæsium quasi cælium, hoc est cælestem dictum volunt, hic uero nulla ratione est fuluus, aut rubedinem sapiens; sic & Mineruam cæsiam dicunt, quoniam hic color est proprius oculorum eius, qui pugnis, & bellis delectatur, quales Sarmatæ.

Porrò fuluus color ille est, quem in auro, aut in cortice aurantij mali aspicimus, at ille color bilis multitudinem indicat, biliosi vero non necessario sunt fortes, & robusti, quin fœminæ, quam plurimæ, quę eędem iracundissimę cum sint, omnium maxime imbelles, & timidæ existũt; Thesaurus linguæ grecę charopos vocat, ex Plutarcho oculos Germanorum glaucos scilicet, truces, & truculentos, glaucum autem dicit esse colorem maris incipientis intumescere, atque irasci.

Ego autem quod ad Virgilij auctoritatem pertinet, putarē vocari leonem fuluum, nõ ex colore oculorum, sed ob eius pellem, quæ fulua est, & quo ad oculos robustorum non tantum crederem colorem esse respiciendum, sed alacritatem quandam, & spirituũ multitudinem, quæ colorem quendam sub flauum, & quasi igneum generat, cum quadam nigredine iunctum, quem colorem licet intueri in flamma ex nauali pice excitata; hunc, Hesichius ait, in oculis Herculis apparuisse, & Virgilius. Diuini signa decoris, Ardentesq; notate oculos; duo igitur nunc intelligo per hanc vocem in oculo significari, nempe alacritatem, seu spirituum copiam, nec non & colorem glaucum, vel cæsium, quem proprie videmus in flore lini, sed ita ardentem, vt præ ardore, & spirituum copia in flammeum sub obscurum, seu saturum ruborem degeneret, cui etiam interpretationi videtur assentire Aristoteles, cum viri pulchritudinem exponit in Rhetoricis cuius talem esse aspectum dicit, vt simul delectationem, & terrorem, siue reuerentiam generet.

Galenus quoque inter cæteras causas coloris cælij oculorum affert humoris paucitatē, & puritatem, vbi autem paucitas humoris adest, vbi præualet siccitas, quæ intrat rationem roboris, vt dictum est supra, & hunc colorem ad calidum internum referunt quidam, ex Aristotele dicente, meridionales ideo nigros habere oculos, quoniam interna frigent, quare pauco spiritu, & calore abundant, externa vero, quoniam calore aduentitio uruntur, nigrescunt. At aquilonares cæsios habere oculos ob nimium calorem internum. Quod si res ita se habet, clarum est, oculum charopum esse ardentem, & cæsium, dicereque in homine multum esse caloris sicci, & spiritus, quare qui robustus est, tales oculos possidet alacres, & cæsios, Tota autem ratio desumpta est ex 14. sectione problem.

Verum nõ satis est in robusto talem esse oculum nisi addideris cum certa mediocritate coniunctum, ut neque plus iusto sit expansus, neque clausus.

Oculus expensus.

Qui enim oculus expansus est, nimisque aperitur, & magnitudinem habet, materiam multam, & uirtutis operantis debilitatem arguit, quod etiam teste Hipp: in prognosticis accidit ijs, qui morbo acuto laborantes sunt perituri, cum enim debilis admodum facta sit uirtus, quæ corpus regit, ac gubernat, oculum in somno claudere exacte non potest, expansus itaque quodãmodo remanet, atque albedo apparet, quod uicta, ac succumbente uirtute iam mortem instare docet si quem igitur naturaliter eodem penè affectu preditum uiderimus, quem in ægroto, & præter naturam disposito contingit apparere aliquando, illum sane hominem breui periturum non affirmabimus, in eo tamen uirtutes animæ ita affectas dicemus, ut ab eo similes effectus ijs, qui in ægroto uidentur, expectare possimus, hoc est, operationes debiles, & imperfectas expansus igitur, & nimis apertus oculus, tum propter rationes prædictas, tum quoniam nimium à natura propria, hoc est à naturali mediocritate discedit bonus non est, quare neque corporis bonam dispositionem, ergo neque salubritatem, neque robur quod necessario ponit sanitatem, illi, qui tali præditus est oculo,

lo,

lo, ineſſe dices. Similiter ſi nimium clauſus, & conſtrictus ſe ſe offerat oculus, illum probabile eſt, non eſſe bonum, vtrumque enim extremum cum mediocritati opponatur ęque damnabile eſt, virtus autem compoſitorum omnis naturalis in mediocritate conſiſtit, quoniam ex contrarijs ſimul mixtis, ac temperatis reſultat. Oculus igitur plus nimio clauſus reſolutionem neruoſarum partium indicat, non potentium oculos, et palpebras attollere, præter naturalem igitur cerebri ſtatum deſignat, quare non bonum, non igitur arguit inculpatam, et perfectam ſanitatem, nam deficit in optima temperie humorum, ergo neque naturale in corpore robur erit. Cui igitur expanſus, aut concluſus plus iuſto fuerit oculus, illum probabiliter non dixeris robuſtum.

„ *Color qui in corpore ſqualidior.*

A colore cutis ſumit Ariſtoteles nonum ſignum, quod comitatur robuſtos. Dicit ergo robuſtus cutem habet externam ſqualidiori præditam colore, primum videndum eſt, quis ſit color hic, deinde, quòd tali colore pręditi ſint robuſti, demum cur id fiat. Squalidum colorem latini videntur dicere eum, quem habet arens, ac præ ſiccitate ſterilis ager, qualem videmus in ſubalbido puluere viarum publicarum, vel in terra exſiccata, et ad arenoſum accedēte, proprie ſqualor à ſquamis piſcium, et à quodam horrore ſubliuido dictus videtur, ſic ſqualentes angues, et piſces ſquamis obſitos ſqualidos dicunt, et ſordidũ ſimiliter ſqualentem appellamus, ſic Virgilius ſqualentem barbam Hectoris, et concretos ſanguine crines, et Lucretius ſqualida vocauit membra; et Statius ſqualidum ſudorem eo, quod multus faciat membra ſqualida. Mihi videtur, quod color ſqualidus ille dici poſſit, qui in alba, ſed aſpera, et inæquali contingit ſuperficie, propter quam aſperitatem cum vna particula alteri ſupereminéat, factum eſt, vt vna proijciat vmbram ſupra alteram, et nigroris quãdam generet apparentiam. Sic qui ſordidi ſunt, cum inæqualem cutem præ ſordicie habeant, vocantur ſqualidi, et ſenes, qui rugoſam faciem habent, ſqualidi dicuntur. Hoc autem loco non virum ſqualidum, ſed colorem vocat robuſti ſqualidiorem, hoc eſt, accedentem ad ſqualorem, non autem penitus, et perfecte ſqualidum, quem videmus in mortuo, et multa fame, multoque dolore vexato, et macro. Græca vox αὐχμηρότερον, quam ſqualidiorem interpretes uerterunt, arentem, ſiue ſicciorem, ſignificat colorem, quem terræ ſterilis, et exſiccatæ dixere; quis igitur color ſit iſte ex prædictis patet.

Color corporis.

Quod autem ſit talis robuſtorum color docet Sueſſ. dicens, ſi albi, ſiue candidi, et nigri ſunt timidi, ergo ſqualidi erunt fortes, nam oppoſitorum oppoſitos eſſe colores probabile eſt, ſed ratio non uidetur omnino firma, primum quoniam albi non ſunt timidi, quod patet in Germanis, qui albi ſunt, nec tamen timidi, & contra nigri Aethiopes & habitatores Guineæ, qui tamen ſunt timidiſſimi, & multo magis niger albo colori opponitur, quam ſqualidus, adde quod de animi fortitudine nunc non eſt ſermo. Fuſci etiam ſunt Hiſpani, ijdem audaciſſimi, neque quidquam uetat, res oppoſitas iiſdem eſſe præditas coloribus, uidemus niuem frigidiſſimam, & aqueam eandem eſſe albiſſimam. Caphuram, Salnitrũ, Aphronitrum calidum, & candidum.

Nigerrimus eſt quidam lapis, quem uocāt indicem lydium, idem etiã eſt frigidiſſimus, at contra pix calida, quæ tamen nigra eſt.

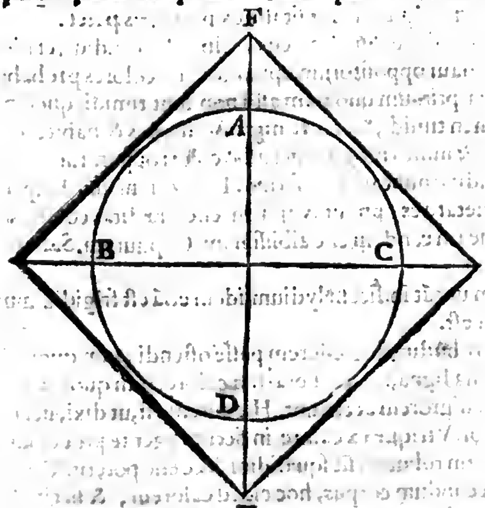
Quare quod tali colore affectus ſit robuſtus, ſic crederem poſſe oſtendi, tum quoniam ebeni, & illicis duriſſima, & robuſtiſſima ligna, tali ſunt prædita colore, tum quoniã Tauri cæteris robuſtiores putantur, qui ad nigrorem accedunt. Hic autem eſt, ut dixi, uel terræ arentis præ ſiccitate, uel cineris color. Vtrique ex calore in ſiccum agente proueniunt, unde ſi cauſa afferenda eſt, propter quam robuſtus ſit ſqualidior, hæc eſſe poterit. Quoniã robuſtus omnis eſt calidus, & ſiccus ſecundum corpus, hoc eſt ad calorem, & ſiccitatem inclinat, non tamen ita, ut omnino ſit exſiccatus, ut qui laborant febre hectica, calidum, &

ſiccum

siccum corpus maximè circa exteriora fit colore squalidiori, robusto igitur color inerit squalidior; minor iam supra declarata est, nam in temperie humana robustus ad calorem, & siccitatem declinat, terræ enim, & ignis est actiuum robur, vt dictum est, cuius inditium est, quod melancholici quidam, dum adaucta melancholia, & accedente paroxismo febrili, humor ille plus iusto incalescit, & ardet, illi furentes, audacissimi, & robustissimi efficiuntur, quod passim videre est in quibusdam fœminis, quæ huiusmodi melancholicis spiritibus vexari putantur; maior item ex hoc existit clara, quoniam videmus æstiuum puluerem, & cinerem tali colore squalido præditum. Dico tamen robustum, non squalidum, sed ad squalorem accedentem: Nam squalidus simpliciter omni humore priuatus est, at squalidior docet in corpore siccitatem, in exteriori dominari, non tamen omniquaque, optima autem præditum temperie corpus humanum, intus calidum, & humidum, extra siccum, & frigidum esse debet, scilicet terminatum proprio termino, taleque necessario siccum est, & in ipso præualet terra, sed sciendum est, signum hoc quamuis robustum sequatur; in iudicando tamen minimum illi fidendum est, & eò magis si fuerit solitarium.

„ *Acuta facies, recta, non magna.*

A faciei figura capitur decimum signum viri robusti, Acutam faciem crederem dicendã illam, quæ non est rotunda, hæc enim muliebris est, nam si rotunda foret, non esset recta, & acutam ideo vocat, quoniam mentum producitur, & ab ore ad extremum menti, quod existit spatium, extra circulum protrahitur, cuius centrũ est in medio superciliorum, & circumferentia per os, & summam frontem fertur, per faciem autem intelligimus omne spatium, quod est à fronte summa, vbi incipiunt capilli, mensuratum à linea perpendiculariter supra nasum procedente, in extremumque desinente mentum, & à foramine auris vnius ad alteram. Hæc autem in vno quoque naturaliter disposito tanta esse debet, quantum est spatium, quod ab extremo pollicis ad extremum digiti medij exacte expansum intercedit, quare cum illud spatium non æqualiter ab omnibus sit complexum, neque eadem est faciei longitudo in vnoquoque. Quorum igitur extrema parua sunt, illos fortes non esse, dictum est, tales autem, & manus habent paruas, neque magnum possunt spatium capere expanso suo spithamo, vnde paruam faciem habent plerunque. Quid igitur per acutam faciem intelligendum sit, ex his patet, vel ita, vt clarius intelligatur (qualis debeat esse facies viri robusti, & quæ dicatur longa, & quę non) mente concipiamus quadratum cui inscriptus sit circulus, in circulo inscribatur facies uirilis in prospectu posita, sic cõtinget extremos frontis capillos circumferentiam tangere in puncto A, vtrisque auris foramina, in pũctis B. C. oris labrum superius sua extremitate tanget; D. at extremũ menti vsq; in E, angulum quadrati producetur, sicut vertex capitis perueniet ad F.

A. D. itaque linea notat perpendicularem ab extremitate capillorum supra frontem locatorum, ad

labrum

labrum vsque superius; D.E mentũ, B.C. faciei latitudinẽ, quę est ab aure ad aurem, F.A, & D.E linea capitis anteriorẽ longitudinem indicat, quę linea septima erit pars eius, quę ab apice ad imam plantam traducta totam virilem staturam metitur, quæ vero facies mentum habebit non protensum usq; ad E, seu paulo minus, quo magis ad circuli circumferentiam accedet, eo magis fœmineam referet speciem.

Recta etiam debet esse facies non concaua, neque conuexa, non orbicularis, hoc enim ideo dictum est, ut hę tres figuræ expungantur; & excipiantur. Cæterum longam faciem, illam scilicet cuius mentum acutum est, bellicosum quidem hominem significare, audacem, atque indignabundum reperio, non tamen fortem; & robustum, & Aristoteles infra dicet, quod facies magna pigritiam significat. Quare hac lectione relicta, & repudiata interpretatione Suess. forte pro facie legenda est frons (quod præcipue grecũ nomen sonat) vt per frontem acutam, & rectam, & non magnam, intelligamus eam, quam Aristoteles infra magnanimo, & leoni attribuet; frontem igitur acutam dico, habentem angulos acutos ijs in locis, vbi cum capillis iungitur, rectam similiter voco, quæ neque cauitatibus, neque tuberculis, & prominentijs sit repleta; & non magna neque parua, sed sita in mediocritate, hoc enim est secundum naturam, si quidem magna frons refert asinos, & præcipuè conuexa; qui inertes sunt; parua autem est porcorum, aut simiarum, quorum animalium vtrumq; prauos mores animi, & nusquam robustum corpus exprimit. *quid lõga facies indicet.*

Quod igitur robustus frontẽ habeat acutã, sic patet, ast idem demonstrare ex principijs prædictis est valde difficile. Verũ quoniam, & alia accidentia confirmata sunt, de hoc etiam aliquid tentandum est afferre probabiliter.

Supponamus itaq; elemẽta, q̃ in nostro corpore reperiunt, & illud ipsũ statuũt, refractas quidẽ habere suas qualitates, formã tñ propriã nõ exuisse omnino, quare, & suarũ operationũ continue vestigia in vno quoque composito in quod superant, & dñantur ostendere, ex quo dicamus. Si robusti ratio in calore posita est, moderate excedente alias qualitates, & cum siccitate iuncto, ignemque calor hic referat, ignis est proprium sursum ferri, & pyramidem referre, pyramis autem acutos angulos habet, quare robusti ratio, & essentia, quoniam ignea est, oppositas partes terreas, quales sunt capilli, aut eorum materia penetrans, & vrgens, tum à dextris, tum à sinistris, ijs nimirum in partibus, quæ facilius cedunt conficiet angulos acutos; Et forte sic frontem dicemus acutam; eadem autem ratione recta erit, in rectum enim mouetur ignis, & recte fertur, cum non impeditur, at quoniam diximus, robustum habere materiam solidam quidem, attamen naturaliter cedentem calori valide agenti, ideo efficitur, vt frons sit recta. At quando concaua, vel curua est, vel orbicularis, vel tuberosa frons, tunc materiam rebellem, & motui ineptam, & caloris formantis arguit ignauiam; quare huiusmodi frons longe à robusto distat, in forti similiter non est frons magna, namque hanc bouis, vel asini diximus, sed est non magna, non autem parua, verum mediocris, & secundum decentiam, etenim iam diximus, robustum, valde secundum naturam esse dispositum, quare partes eiusdem neque deficiunt, neque excedunt ab ea, quæ est secundum naturam dispositione, sic igitur fortè rationabiliter dicemus, robustum, neque magnam, neque paruam habere frontem, sed acutam, & rectam. *Magna frons et parua mala.*

Natis, neque lenis, neque omnino rugosa.

Nates, aiunt, à nitendo dictas, duę sunt carnis prominẽtiæ crassę, secus os sacrum positę, quibus sedẽdo innitimur. Has tantum in homine reperiri dicunt, cæterum neque vox grę-ca ἰσχίον hoc præcipue sonat, neque videtur probabile Aristotelẽ ad hanc partẽ ab oculis, & à fronte subito decidisse, vox græca ἰσχίον lumbos interpretatur, siue coxendices; & eum locum proprie indicat, cui à morbo ischiadico torqueri accidit; amplius asserunt quidam,

dam, quod Nates nigræ, & pilosæ roboris signum sunt; vnde Herculem melampygum quasi nigras nates habentem vocabant, qui heroum omnium fortissimus est habitus. & vt pingues, & molles nates sunt fœmineæ, & debilitatis indicium, ita osseas, & duras, & macras robur indicare aiunt, attamen de læuore, & de rugositate nihil hactenus dictũ est, sed infra nates acutas, & osseas fortibus tribuit; non autem mediocriter se habentes inter leuorem, & asperitatem, siue rugas. Alij, loco natium, genas legunt, sunt autem genæ partes, quæ sub oculis sunt repositæ, verum vox hæc græcæ litteræ nusquam respondet, atque nusquam memini vidisse, quod nates, & genæ apud Græcos eodem nomine vocarentur, Suess. legit nates, & has, si tales fuerint, quales ait Aristoteles, fortitudinis signum esse dicit, quoniam referuntur ad decentiam, mihi autem multo maior decoris, & conuenientiæ portio consistere videtur in hoc, quod nates sint carnosæ, rotundæ ad magnitudinem, & pinguedinem inclinantes, lenes, candidæ, & glabræ, quam quod sint neque leues, neque rugosæ, quæ verba quandam medietatem inter rugas, & extensionem asperitatem, & leuorem, videntur notare.

De genis igitur forte possemus syllogizare, quod roboris signum forent; siquidem robustus est, in quo præualet siccitas, & calor, in quo præualet siccitas, in eo non est leuor, ex Arist. secundo de generatione, leues igitur nõ erunt genæ, sicuti in pueris sunt, & mulieribus. Verum neque rugosæ, nam rugæ senectutem indicant, vbi senectus ibi deficit calor naturalis, vbi huius defectus est, ibi neque robur aut ad actiones promptitudinem vllam esse posse iam supradictum est. Quæ eadem ratio quo quo pacto ad nates etiam detorqueri forte poterit, quamuis huius passionis non sic videantur esse capaces, vt forte sunt genæ, cum earum cutis sit crassior, & solidior caro naturaliter; Cum ergo leuor ad humiditatem referatur, eiusque prædominium indicet, in forti autem non dominetur humiditas, igitur in forti, non fiet leuor, & eo minus in natibus, quæ robustæ magis sunt, quam reliquæ corporis carnes, verum neque rugæ aderunt, siquidem istæ caloris arguunt defectum, quem in robusto mediocriter excedere diximus; At si loco natium, vel genarum legeris coxas, & de carne coxarum ossa vestiente locutum putabis Aristotelem, iam nulla amplius suberit dubitatio, hæcque legitima videbitur passio robusti, vt caro, & cutis coxarum, neque sit lenis, neque omnino rugosa, hoc est non sit flaccida, ut debilium, non lenis, & mollis, ut fœminarum, nam hoc indicat multitudinem aquosi humoris, in quo posita est debilitas uirtutis mouentis, sicuti robur in siccitate, non sit rugosa, quoniam passio hæc absentiam spirituum arguit, & siccitatem quidem, sed præter naturalem, & terrestrem tantum, non autem cum igne iunctam prædominari, quibus rationibus colligo, robusti coxas debere esse non lenes, non rugosas, idest non quales habent meretrices, uel anus. Talia igitur sunt corporea, & sensibilia robustorum signa, quæ Aristoteles attulit ad describendum fortem, siue robustum uirum, & maxime secundum uirilem naturam, & conditionem dispositum.

Quibus signis fortes cognoscantur

His autem secundum corpus alia quædam addere possumus, quibus, qualis nam sit animi fortis dispositio cognoscere, & colligere tentabimus; primum autem non credendum est eandem esse robusti, & fortis definitionem, siquidem robustum dicimus corpus; fortitudo uero ad animam refertur, neque semper fortis robusto corpore præditus est, & plerunque in robusto corpore uilis anima, & timida moratur, robustissimo corpore, ac ualidis uiribus præditi sunt cameli, & asini maiores, muli clitellarij, & exsecti boues, molli tamẽ, satis placido animo, & ad parendum parato donati; ex aduerso paruuli quidam canes, apud matronas in delicijs habiti sunt audacissimi, & minimum genus lanarij, nimirum auis, magnitudine alaudæ, quam dicunt Itali buferlam, adeo audacia pollet, ut robustissimo non cedat accipitri.

Robustissimus est struthio camelus inter aues, at idem timidus, audax trochilus, quem regulum uocant, si quidem ex Aristotele ferè cum aquila pugnare audeat; patet igitur,

quod

quod simpliciter eadem non est robusti corporis, & fortis animi ratio, & propensio, siue natura; & valde differt fortis à robusto, & ratio est, quoniam robur in sicco terreo positum est, vt videtur Aristoteli quarto meteorum, at fortis ratio in calore, atque ignea siccitate posita est, vnde etiam diuersæ sunt vtriusque passionis definitiones, nam robustus est, qui facile labores sustinet, ac perdurat in eis, fortis vero, qui pericula non refugit, sed illa volens spe laudis ductus, & honesti aggreditur, & sustinet. Factum est igitur, vt hæ affectiones inter se distinguantur, vt plerunque robustus non sit fortis, & fortis etiam quandoque non sit robustus, alia enim est ignis, alia terræ siccitas, quã differentiã pluribus Ducibus olim, & in nostris temporibus etiam experientia comprobauit. *Fortis à robusti differt.*

Nam Dux Alexander Farnesius fortissimus fuit, at præcipuè vltimis temporibus vix corpus sustinebat; Idem de Carolo Quinto Imperatore legitur, & de Rege Muleasse, qui vicit Regem Lusitaniæ vltimum; nam quamuis moribundus esset, fortissime tamen dimicauit contra prædictum Regem, cumque vicit.

Idem fecit Seuerus Imperator, qui suos milites, non pedes, sed caput imperare docuit. Fortem fuisse ducem Philopemenem, nemo negabit, ille tamen debilis erat, tunc præcipuè, cum captus fuit; robustissimus contra erat Maximinus Imperator, eum tamen nemo fortiorem Decio dicet, aut Iuliano Secundo, qui apud Persas obijt; robustissimos quosdã recenset Plinius, qui currũ à quattuor equis agitatum sistebãt, illi tamẽ fortes, vt Marcus Marcellus, aut, ut Fabius Maximus non dicuntur.

Omnino igitur fortem à robusto discerni, ac diuidi patet, quamuis per quandam similitudinẽ fiat (vt hìc) robustus dicatur fortis; ita ergo differant, vt altera affectio sit terræ, & altera ignis, cum autem hæc duo elementa conueniant in sicco tantum, aliquando efficitur, vt expulso frigido incalescat omnino terra, & vir robustus etiam fortis existat, vt de Hercule, de Theseo, Achille, & cæteris heroibus legitur; aliquando autem præualet animi robur corporeis viribus, vt in Vlisse, & in Diomedes, quandoq; autem corporis, vt in Aiace Telamonio. Ergo non ab re fuerit primum alia robusti signa, quæ præter Aristotelem ab auctoribus afferuntur, recensere, deinde quæ animi fortitudinem admittant, quæ penitus expungant demonstrare, sic enim robusti, & fortis perfectè natura innotescet; & Aristotelicæ intentioni satisfiet, qui cum animi qualitates ex corporis affectibus cognosci posse velit, illum de animi robore & fortitudine, non autem de corporis viribus tantum tractare voluisse putandum est. Primùm itaque robustum vocabimùs, cui hæc insunt ex Aristotele; Pili duri, ossa, & costæ magnę, extrema corporis magna, dura, robusta, collum breue, carnosum, ceruix erecta, dura. Pars capitis posterior vnde incipit spinalis medulla, alta, eleuata, magna, tumens, cute dura, & crassa prędita, frons breuior, acuta, & crassis capillis cooperta. His adde ex recentioribus frontem neque leuem, neque asperam, sed potius ad asperitatem inclinantem, pedes, pedumque, & manuũ articulos robustos, magnos, sed crassos potius quam longos; crura multa carne, & dura uestita, musculosa, carnosum mediocriter pectus, & corpus, non tamen pingue, uox durior, & inæqualis, & clangorem referens, motus æqualis, non celer, neque tardus, qualem uidemus taurorum, & equorum, qui ex locis circa Oceanum Gallicanum, ubi populi Frisij commorantur, solent deduci. Si tales sunt robusti. *Quo quando robusti fit fortis.* *Qui sint robusti.*

In his ergo præualet terra ab humore subacta, & multo calore excocta; duram igitur habent carnem, quare, & insensibiles ferè sunt, tardi igitur mente, & rudes, & ad scientiarum genus ferè omne inepti, & qui raro quidquam subtilis contemplationis addiscere possint, paucaque secundum electionem, & voluntatem, sed potius ex habitu operentur, minime igitur omnium dolosi, & fallaces, non rapaces, non auari, neque tamen prodigi, creduli, & quibus credunt maxime fideles.

Quod dicunt in Germanis apparere, robusti enim, & fideles sunt, ijdemque non admodum dolosi, quare neque vlli maledicunt, neque inuidi sunt, ideo neque maligni, & propter hoc neque naturaliter timidi, nisi eorum periculorum, quæ non nouerunt, timentque potius spectra nocturna, & laruarum incursus, quam lupos, aut vrsos, aut homines armatos; nesciunt enim subtiliter discurrere, quia sunt ad hoc inepti.

Nam dictum est, quod duriori sunt carne prediti, referuntur enim ad terram bene calore excoctam, obstinati igitur in his, quæ semel admisere, & duræ ceruicis homines, neque ad simulandum, aut dissimulandum parati, & ex se operari, & prouidere, aut sibi, aut alijs, nisi ex habitu, & experientia nouerunt, sociabiles, gregalesque sunt, & viuūt facile secundum leges.

Vnde factum est, vt Respublicæ hac de causa magis apud hos durent homines, quam apud eos, quorum ingenia sunt feruida, turbida, & seditiosa, acutaque; qua ratione derisi fuerunt olim quidam populi cum ijsdem legibus se victuros esse, & suam conseruaturos libertatem putarent; quibus Veneti propriam tutati sunt, hactenus, & tutantur, alia enim ingenia, alias leges, & alios viuendi ritus postulant, neque omnia omnibus commoda sunt, & conueniunt, est etiam apud nos quoddam rusticorum genus hiberna de glande vuidum, quod præter arare, aut fodere nihil aliud nouit.

Quare ferum, & inciuile quidem est cum alijs, cum suis autem maxime amicum, & officiosum, verum id non ex electione, sed potius naturæ quodam ductu, aut ignorantia, & suspicione facit.

Quoniam autem ad terram referuntur, & in his prædominatur, superbi non sunt, & raro queruli, neque gloriosi, neque inflati, neque garruli, aut alienorum negotiorum percontatores, neque admodum iracundi, aut feroces, nisi cum se decipi, aut ludibrio haberi putauerint. Atque plerunque suspiciosi sunt, quoniam exacte non discernunt, non enim sunt acri præditi ingenio, nam duram carnem habent, si quidem robusti; edaces, & ijsdem de causis sunt, & bibaces, quod de Hercule legitur, quodque quotidie in robustis videmus, & quoniam rudi ingenio sunt, neque imprudentes, neque mendaces erunt, neque impij, aut nefarij, nisi casu in talium hominum sodalitio fuerint, non enim sodalibus contradicere sciunt, & quam susceperunt impressionem firmiter tenent, nati enim videntur potius ad parendum, quam ad imperandum, neque fortiter, nisi necessitate cogente facient, & vitam magis, quam honorem amabunt, nisi aliter ex habitu, & lege assueti sint opinari, tales igitur sunt homines robusto corpore præditi, ac prędictis corporeis notis instructi, quæ quo plures apparebunt in homine aliquo, eo dixeris esse robustiorem, & prędictis animi propensionibus magis affectum.

Qui vero pauciores eundem minus robustum, & minus secundum animum, talem pronuntiabis.

Quid sit fortis. Ex aduerso fortem magis, quam validum, siue audaciorem, quam robustiorem dices, cui hæc inerunt signa, facies quædam virilis, & ad leonem accedens, mentum acutum, os magnum, vox canora, magna, grauis, & lenta, æqualis tamen; figura erecta, armi lati, oculus cæsius, vel leoninus, subobscurus, mediocris, non apertus, neque clausus, concauus, immotis intuens palpebris, & se parum mouens, non tamen immobilis, vt de Nerone dicitur, sed & siccus, aut cum quodam splendore turbidus, parum ridens, rarissimè lachrimans, aut doloris signum monstrans.

Capillus supra frontem naturaliter eleuatus, quasi colliculum effingens, caput mediocre potius, quam magnum, mediocriter compressum, frons quadrata, nasus ad magnitudinem inclinans, latus, in fine rotundus, tenuia labra, superiusque cooperiens infe-

inferioris partem, incessus stabilis, mediocris, potiusque tardus, quam celer.

Humeris recuruis præditus, qui inter gradiendum se commoueat, & fixis vestigijs procedat.

In hoc homine probabile est, igneam siccitatem secundum naturam prædominari, terræ autem adesse subdominium, quæ dispositio ex opposito reperiebatur in eo, qui secundum corpus dicebatur robustus. Quicunque igitur talis erit, verè secundum naturam dicitur aptus ad fortitudinem animi, quæ audacia, aut etiam temeritas esse poterit, nisi à recta ratione fuerit castigata, & quicunque talis fuerit secundum corpus, probabile est eundem de se magnificè sentire, quare ambitiosum esse, ac superbum, & honoris cupidum, qui tamen id sæpè dissimulet, ast parum latere sciat.

Qui natus est ad animi fortitudinem.

Promptus igitur est ad beneficandũ, & quoniam magnanimus, vel superbus est, libenter ab alijs non capit, & se alijs obligari, ac debere dolet, atque non libenter sibi recenseri data beneficia, aut objici audit, sed irascitur. Iustus etiam, vel ad iustitiam videtur natus, quoniam non dolosus, non fallax, sed simplex, & apertus, & propter hoc neque inuidus, neque malignus, non enim timidus, nam fortis est, & ad ignem refertur, cum abest à periculis sedatus, & quietus, quare neque garrulus, neque percontator, neque de vllo murmurans, nulli conuicians, & maledicens, & si iratus maledixerit alicui, id facit coram, & in facie, & non leuiter, neque leui de causa; in periculis, hoc est, cum in rem præsentem venerit, acer, celer, promptus est, ferè enthusiasmo correptus, rerum omnium oblitus præterquam eius, quam agit, erit etiam mulierum amator, & qui facilè illis credat, & ab illis decipi possit, calidus enim est, spirituque plenus, simplex, & apertus, quod de Sampsone Hæbreo, & de Scipione, & Cæsare legitur.

Erit etiam liberalis, & placidus, iracundus tamen, & amarus si fuerit læsus, & in iracundia terribilis, nisi cesserit lædens, & pœnitentiam volens egerit, ita, vt pœnitenti credat.

Quod si contigerit concurrere signa robusti corporis, & fortis animi simul, quod rarò sanè fieri solet, propter eam, quæ est inter siccitatem ignis, & terræ differentiam, heroicus homo statuetur, qualem fuisse Thæseum, Herculem, & Hectorem, antiquitus poetæ fabulantur; hic igitur, cui herois fortis nomen posset aliquo pacto secundum naturam tribui, tales habebit notas, erit erectę staturæ, os humerosque Deo similes gerens, idest, cum quadam dignitate, & admiratione longè pulcherrimus apparebit. Corporis magnitudo ad excessum potius quam ad paruitatem declinans, terrorem simul, & benignitatem, amorem, & timorem, quam reuerentiam vocant spirabit facies, quæ proprietates intelligi facilius, quam verbis designari possunt.

Qualis & herois forma.

In iuuentute capilli flauiores cum quadam fuscedine, & in extremitate crispi, & lucentes in medio plani, vox magna, grauis, æqualis, motus magnus, lentus, vniformis, partes in quibus pili naturaliter residere solent, maxime vestitæ pilis duris, solidis, hirtis, subfuscis, sicuti de Hercule, cuius nates, ac genitalia multis, ac duris pilis vestita fuisse legitur, frons mediocris, quadrata, tranquilla, non rugosa, neque tamen rursus leuis, aut splendens, aut mollis, & fœminea, oculi mediocres, cęsii, lucidi, splendentes, sublimes, inter siccum, & humidum medii, in quibus quædam animositas, & elata clementia apparet, mediocriter stabiles, non inquieti, neque terram semper aspicientes, neque huc, & illuc volitantes, facies oblonga, color squalidior, cum quodam mediocri rubore; nasus magnus non depressus, neque acutus, sed in fine rotundior, latum pectus, & humeri bene carnosi, aures exculptę, & mediocres, & bene articulatæ, manus, ac pedes magni, & robusti, demum tales erunt qualem Achillem, Pyrrhum, aut Thesęum canunt poetę.

Hoc loco notandum est, quod vt plurimum qui à natura ad virtutes heroicas, hoc est ad excessum virtutum aliquarum instructi, ac producti sunt, illi ijdem etiam ingentibus vitijs plerumque sunt inquinati, quod de Alexandro, de Cæsare, de Hercule, de Achille sentire iure possumus, & illorum exemplis confirmare; superauit patrem Philippum Alexander in virtutibus, fortitudine, magnanimitate, & liberalitate, eundem etiam vicit crudelitate, intemperantia, insolentia, ambitione, vinolentia; Cæsar similiter clementia, & magnanimitate, facundia nobilis, idem fuit, patriæ suæ tyrannus, & alienorum raptor, & mœchus turpis; Hercules furiosus etiam vxorem, & proprios necauit filios.

Achille autem nemo sæuior, nemo iracundior extitit, quem Horatius, tum Græcis, tum Troianis sæuum appellat, inexorabilem, acrem, superbum, & qui in doctrinis, & sapientia excelluerunt, vt Salomon, Plato, & forte Aristoteles etiam, maximis vitijs obnoxij fuere; amauit Salomon vsque ad impietatem, & insaniam, Plato puerorum amoribus magis, quam par esset philosopho, & viro probo, & minus quam decebat virum temperantem dedit operam; malignitate, inuidia, & ingratitudine notatus fuit Aristoteles, quæ vitia dicuntur ab ipso exercita fuisse in Platonem aliosque philosophos, & in Alexandrum ipsum, cui omnia debebat, à quo honoratus, ornatus, auctus maximopere fuerat, neque Socrates omninò laudandus est, nam præter eos puerorum amores, quos, quales nam, & quam recti forent, nunc non iudico, ille sane moribus, & institutis patrijs contradixit, & quantum in se fuit tollere, & destruere patriæ suæ ritus sacros tentauit, & mores; ita, vt vere vulgari prouerbio apud Italos receptum sit; Vestem, & pannũ, cuius pars exterior pulchra est, interiorem, & inuersam esse turpem. At vestes, quæ partem non habent exteriorem, quam ipsi appellant rectam, eædem neque habere inuersam.

Cur magnis virtutibus annexa plerumq; sint magna vitia.

Causa autem propter quam magnæ virtutes, quæ homini à natura insunt, non autem à studio, & educatione acquisitæ, plerunque magnis vitijs, & ingentibus comitatæ sint, forsitan poterit assignari, cum primum posuerimus hanc distinctionem; quod eorum habituum, qui in nobis sunt, alij laudabiles sunt, alij illaudabiles; quidam secundum se, neque boni, neque mali, eorum autem, qui laudabiles sunt, alij propriè vocantur virtutes, & hoc nomine acquisitæ dicuntur, ad differentiam earum, quæ impropriè dicuntur virtutes, quæ naturales sunt, vt sit contra distinctio quædam inter naturales, & virtutes acquisitas, quas recta ratione suadente suscepit appetitus, & iam in habitu tenet. Nulli igitur inest virtus vna acquisita, cui non insit recta ratio actiua, hæc autem est prudentia; quare cui inest vna virtus acquisita, illi inest prudentia, huic autem inest virtus omnis, vel teste Aristotele sexto Ethicorum, quod etiam dixit ille; Nullum numen abest, si sit prudentia.

Hoc ergo modo, cui inest vna virtus; illi inest omnis virtus, siquidem prudens cum habeat habitum recta ratione actiuum, in omnibus agibilibus semper rectam seruat rationem, quare si circa voluptates occupatur, temperans est, si in periculis versatur est fortis, si circa pecunias operatur liberaliter agit.

Iure itaque cum Aristotele dicendum est, quod cui inest vna virtus acquisita, illi inest omnis virtus, prudentiam enim habet, secundum quam, vt dictum fuit, cum agat, necesse est omnes actus laudabiles efficere, ex quorum iteratione exoritur habitus, qui dicitur vera virtus acquisita.

Qui autẽ talis est, oẽs naturales inclinationes vicit, & nullis vitiis est inquinatus; hic ergo est, quem ardens euexit ad æthera virtus, quiq; verè fœlix dici põt, facilius autẽ virtutem acquirunt, qui sunt perfectiores homines, hoc est, magis dispositi secundum naturam,

tales

tales sunt, quorum anima est omnia potentia simpliciter, & non magis ad vnam, quam ad alteram contradictionis partem naturaliter propensa, sed mere liberum habet arbitrium, & potestatem ad vtramlibet. Hæc hominis perfectio naturalis est; ut eius anima sit omnia pura potentia, nihil autem actu eorum, quæ in alijs animantibus, aut compositis viuentibus reperiuntur, vnde si quem naturaliter ad aliquam brutorum operationem inclinatum videmus, vt ad rapacitatem, aut vindictam, illum leonem referre, aut aquilam dicimus, at simpliciter homo non magis ad hunc, quam oppositum actum dispositus est, cumque hoc verum sit, efficitur etiam, si in humano corpore leonis, aut canis vestigia apparuerint, eadem in anima etiam expectare debeamus, nisi ratio, aut institutio, aut educatio recta prohibuerit, ita enim natura comparatum est, vt omne agens agat sibi simile, quare cum anima sit causa efficiens corporis, probabile est, in ipso relucere corpore animę propensiones, qualitates, & accidentia.

At qui habent aliquam virtutem naturalem, illi à naturali hominis statu recedunt, quoniam eam non sunt sortiti dispositionem, quę sit simpliciter pura potentia (sed secundum quid, & quodamodo) & videntur in naturam eius animantis degenerasse, cuius referunt partem, vel propensionem aliquam; Habent igitur quandam naturalis temperamenti dispositionem, quæ nata est talem entelechiam in bruto facere, quare quædam, quæ consequuntur eam bruti temperiem, eidem inerunt; diuersa igitur quædam dispositio ab hominis natura necessario illi annectetur, quę tantum ab homine deficiat, quantum illa laudabilis excedebat, defectus hic est vitium. Necesse est igitur, cui aliqua magna virtus naturalis inest, illi etiam aliquod inesse vitium; vt sit tota demonstratio, cui inest aliqua summa virtus secundum naturam, & non acquisita, ille non est dispositus secundum naturam hominis simpliciter existentis omnia potestate, qui talis est, non habet rectam rationem simpliciter, hic autem in actionibus non est bonus, aut prudens, igitur cui inest aliqua virtus naturalis, ille non est simpliciter bonus, & prudens, quo maior autem videtur illa virtus naturalis, eo magis etiam à naturali statu hominis simpliciter desciscit, vnde cum hoc desciscere sit vitio affectum esse, & quo magis elongatur, eo magis deficiat, effectum est, cum maximis virtutibus innatis annexa esse maxima vitia; nam quantus est excessus in vno, tantus defectus in altero. Et propius accedentes exemplo causam confirbimus.

Cui aliqua magna virtus inest à natura eidẽ & à natura vitium aliquod adest insigni

Est Alexander Macedo naturaliter calidus, & siccus, & in vtroque proportionate excedens hominis corpus eucraton, igitur ignem refert, ergo in ipso apparebunt ignis effectus eritque citatissimus ad operationes, & motus, omnibus supereminere volet, contrarijs oppressus violentissime se eximet, igitur audax, periculorum contemptor, gloriæ appetentissimus, liberalissimus, magnanimus, at quoniam calidus, & siccus etiam alienorum rapax, crudelissimus contra obstantes, insatiabilis, auidus, mutabilis, & facile spernens, quæ prius cupierat, hæc enim ignem referunt, & secundum analogiam in his sunt, in quibus prædominatur. Patet igitur quod à qua causa prouenit fortitudo, & robur quæ habent rationem, & apparentiam boni, ab eadem oritur, libido, & vehemens iracundia, & crudelitas, quę maxima sunt mala. Quinam igitur sint fortes, & qui robusti, & quomodo inter se conueniant, & quomodo differant ex his manifestum est.

DE TIMIDO.

QVÆ SINT TIMIDI PASSIONES ANIMI, & quæ corporis inditia. Cap. VII.

„ *Timidi Signa, Pili molles: corpore inclinatus non erectus: suræ sursum contractæ, circa faciem subpallidus. oculi imbecilles, & nimium conniuentes: & extrema corporis imbecilla: & crura parua: manus longæ, & graciles: lumbi autem parui, & imbecilles: figura contensa in motibus: non temerarius, sed supinus, & stupefactibilis: mos qui est in facie, facile mobilis: mæstus.*

Timidũ forti, hoc est robustum imbelli, (qui enim suarum sunt virium conscij reuuũt, ac refugiunt, si sapiunt pericula, & pugnas) opponit Arist, iungitque vtrumque oppositum simul, quoniam oppositorum est eadem ratio, & iuxta posita cognoscuntur facilius, & eiusdem generis sunt extrema: sicuti autem vsurpauit fortem pro robusto, & pro eo, qui confidens, & audax est, ita nunc per timidum intelligit debilẽ eum, qui neque perferre quidquam, aut pati potest.

Timidi itaque, de quo nunc loquitur Aristoteles, & cuius signa enumerat, hęc ratio est, vt timidus dicatur, qui cum corpore mollis sit, ac debilis, & inualidus, animo etiam trepido præditus est, vt neque pericula subire audeat, neque propellere, aut sustinerẽ valeat, sola in fuga, & sui ipsius occultatione, aut in alienis auxilijs, & societate propriæ salutis omni spe posita, passio puerorum, ac fœminarum propria, quare neque laudem, neque dedecus curant admodum, sed omnium malorum pessimum putant mortem, & verbera, & plagas, & dolores corporis cęteros. De his igitur nunc futurus est sermo, quos, ait Aristoteles, esse huiusmodi qualitatibus præditos.

„ *Pili sunt molles.*

Pilos habent molles, quales sunt leporum, subtiles, & extensos, non autem crispos, nam si fortium crassi sunt pili, igitur timidorum sunt subtiles, & molles, causa vero est.

Pili mollities timoris index.

Quoniam si pili molles sunt, ergo & subtiles, ergo foramina cutis occlusa, ergo non sũt lata, nam calidi est dilatare, cum in humido existit, vt in bulliente aqua videtur, deficit igitur calor, & frigus dominatur, deficiente calore, deficit spiritus, & causa eleuans multas fuligines, ex quibus pili fiunt crassi, & duri, sunt igitur molles, & subtiles; quare quibus insunt huiusmodi pili, eisdem inest paucus spiritus, & calor, cui hæc, illi inest timor, & imbecillitas. quare cui pili molles, & subtiles, illi timor, & imbecillitas, & animi, & corporis insita mollities inest; ad lepores enim, & oues, vt dictum est, referuntur, canesim autem terram referunt, sed macram, quadam albedine, quam illis dat pituita, præditam.

„ *Inclinatus non erectus.*

Quid indicet corpus inclinatum.

Eadem species probationis cum superiori signo; nam si fortis est erecto corpore præditus, ergo inclinato, & non erecto fortis non erit, sed potius timidus, causa vero assignari potest. Quoniam qui non est corpore erecto caret causa sursum trahente, & dirigente, quæ ignis est, cuius igitur corpus nõ est rectum, illud caret igne, aut ignis prędominio. Hoc enim est leuissimum corpus, & sursum tendens, caret igitur calore, ergo præsens frigus est, quod de ratione timoris dicimus esse, timorem enim in frigido ponimus, & qui timent, frigent. Virgilius, sic ait. *Mihi frigidus horror,*

Membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis,

& curuitas in senibus præcipuè spectatur, illi autem frigidi sunt, & hyemem referunt.

Quare qui curui constricti, non explicatum, & expeditum corpus habentes, ad actiones itæ,

vitæ, naturaliter carent calore, qui tales frigidi sunt, curuati igitur frigidi, & frigidi timidi, ergo curuati sunt timidi, & propter hoc iuuenes audaces, calidosque erecto corpore incedere videmus, & oculos attollere contra; Eos autẽ præsertim timidos dicemus, quorum recuruum est dorsum, quique inclinatum caput habent antrorsum, & terram spectant hærentq; quod clare videmus in his, qui timent, non secus, atque in his, qui stupent, quod testatur poeta, dum ait.

Dum stupet obtutuque hæret defixus in vno, & alibi.
Obstupui, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit.
Vnde stuporem, & timorem esse eiusdem generis passiones patet, & alibi.
Diriguit visu in medio, calor ossa reliquit.

„ *Suræ sursum contractæ.*

Oppositorum oppositæ sunt dispositiones, & quæ ad oppositum opus instrumenta seruire debent, ea etiam merito disponuntur opposito modo, nam qualis finis est, talia sunt etiam quæ ad finem diriguntur, furæ deorsum contractæ robur significabant, iure igitur si sursum contrahuntur, imbecillitatem arguunt, & timiditatem; hæc contractio sursum surarum mulierum est propria, (harũ enim suræ sunt sursum contractæ.) Per suras sursum cõtractas intelligendum est, musculosam illam carnem, (quæ propriè à Latinis sura dicitur, quæque est solum in hominibus) in posteriori crurum parte, esse ferè pauciorem circa genua, quam circa malleolos pedis, vt sit sensus; quorum suræ sunt carnosæ circa malleolos pedum, & magis ferè, quam prope genua, illi sunt timidi, molles enim, quoniam humidiores iusto. Quibus igitur tales sunt suræ, illis musculi parum sunt fibrosi, sed solum carnosi, quibus autem adsunt parum fibrosi musculi, illis parum etiam adsunt virium, quoniam multum humoris, robur autem in sicco positum diximus. Imbecilles igitur sunt, quorum suræ sursum contractæ sunt, quæ contractio ideo contingit, quoniam circa principia musculorum minus carnis adest, quam oporteret, demum dispositio hæc omnino fortium suris opposita est; Non igitur accederem ad Suess. qui ait, partium harum crassitiem a frigore prouenire, neque video Aristotelem dicere has partes esse crassas, sed quidquid carnis in suris adest, id si occupauerit partem superiorem circa genua, & principium suræ, & pars prope talos sit carne nuda, & degeneret in crassum, & robustum tẽdinem signum est viri magnis viribus prædit, & robore multo pollentis. Sin autem sursum strictæ, & cõtractæ fuerint suræ, & carnosæ, vbi deberent in tendinem desinere, signum est hominis imbellis, & ad naturam fœminæ accedentis, nam contrariorum sunt contraria signa.

Quid suræ importent

Suess. reijcitur.

„ *Circa faciem color pallidior.*

Pallidus color ille est, quem in cinere bene cocto conspicimus, hic timidorum iure dici potest color, quoniam timentes pallent, Noto tamen, quod duplex est pallor, alter quem generat frigus, & spirituum calorisque inopia, qui proprie ad liuorem quendam accedit. Hunc refert color foliorum oliuæ, aut salicis inuersorum, alter est pallor, quem videmus in ossibus crematis, in quo, cum albedine quædam species fusci coloris apparet. Horum prior est timidorum color, posterior vero, qui squalidus supra dicebatur virorum fortium est; fusci enim sunt ex adustione multi caloris siccitatem inducente, & propter humorem in fuliginem conuersum, colorem album inficiente, omne enim humidum oleosum præsertim dum vritur nigrorem facit, quare si pallidus color cum liuore frigiditatem arguit, ac spirituum inopiam, cum hæc timorem causent (timida enim animalia, vt lepores, & cuniculi, & oues, frigida esse scimus) patet quod cui hic color, illi etiam timor aderit. Mihi autem videtur talem colorem potius subpallidum appellandum, & eam referre aquam, cui pauca sit terra admixta, hic enim pituitæ vitreæ color est, amplius equos pituita abun

da nte

dantes, & ideo albos, non admodum videmus generosos haberi, & ex aquilis, & falconibus, quæ minus nigræ sunt, minus etiam sunt feroces, & fortes, quod testatur auctor, qui de auibus, & præcipuè de his quæ rapto viuunt nostris temporibus scripsit doctissimè.

5, *Oculi imbecilles, & nimium conniuentes.*

Quintum est hoc inditium timiditatis, siue etiam imbecillitatis virium, imbecilles oculos voco, non qui male formati sunt, colore, & compositione peccantes (vt ait Suess.) sed eos, qui neque lucem magnam spectare possunt, neque multum, diuq; in operatione persistere, quæ vtræque affectiones ex defectu spirituum oriuntur, sicuti charopum, & cæsium oculum dicebamus, multitudinem spirituum arguere, & ideo fortitudinem, sic cum hic oppositam dispositionem indicet, probabile est, oppositũ etiã morẽ significare, neq; solũ imbelles oculi id arguunt, sed præcipuè si multum conniueant, hoc est, si palpebras continue, ac ferè semper moueant, id enim docet mouentis virtutis, & palpebras deducentis magnam imbecillitatem, quod etiam in paralisi, & membrorum tremore notauit Galenus. Hac igitur de causa quos videmus continuè claudentes oculos, & nictantes eos dicemus esse timidos. Sed dubitabit aliquis, cur quam plurimi cum fortes, & audaces sint, parum tamen vident, atque id certum est in quibusdam etiam animantibus, vt in apris, qui cum ferocissimi sint, non exquisitum habent visum, è contra lepores (aiunt non nulli) etiã dormientes vident. Ratio etiam hoc ipsum confirmare potest; nam si qui maxima ira agitantur, & quasi furiosi sunt, penè non vident, neque discernunt oculis quid agant. Maxima autem ira exagitati sunt audacissimi, & robore multo pleni, ergo qui feroces sunt, & audaces, non exactam habent vim videndi, & magnum illum Rolandum Caroli Magni Francorum Regis Nepotem luscum dicunt, siue strabonem; ille autem idem toto orbe canitur, & celebratur tanquam omnium sui temporis herorum fortissimus. An duplex est visiuorum spirituum peccatum excessus, & defectus, si & quantitate excedunt, & perturbati, ac nimio calore exæstuant, arguunt fortem, si deficiunt, timidum faciunt, lusciosum, & male uidentem; cur ergo ex fortibus quidam male videant patet; non secus atque ex timidis non nulli, Suess. ait timorem ex eo adesse homini quoniam cerebrum sit humidũ, sed in omni homine cerebrum inter cætera membra est humidissimum, neque verum est ab humiditate, vt ille ait, aut à siccitate, sed à frigiditate pendere timorem, cuius inditium est, quod senes timidi sunt, siquidem frigidi, at iuuenes bene sperantes, & confidentes quoniam calidi. Noto tamen quod tria sunt genera timidorum, alij sunt tantum in frigiditate excedentes, deinde circa humidum, & siccum bene temperati, & tales erunt fœminæ, alij vero, qui in frigido, & humido excedunt, & hi sunt timidi, & ad omnes actiones inepti, ac plus iusto creduli, & quibus omnia persuadeantur. Demum sunt.

Cur plurimi audaces parui videãt.

triplex timidorum genus

Alij frigidi, & sicci vt qui ad senectutem accedunt, hique sunt prudentiores cæteris, sed suspiciosi, & valde suspensi, in actionibus, obstinati, & ceruicosi, & qui alijs vix, credant iuratis, omnesq; hi sunt timidi, quoniam frigida sunt præditi temperatura.

6, *Et extrema corporis imbecilla.*

Succedit sextum signum, quod illi opponitur, de quo supra, fortem scilicet habere extrema corporis robusta, & magna, sic timidus cũ sit contrariæ naturæ, habet extrema corporis parua, & imbecilla, paruitas non tantum arguit defectum materiæ, quam caloris mouentis imbecillitatem, verum neque sufficit ea esse parua, nam forte quidã erunt, quorum extrema non admodum erunt magna, robusta tamẽ. Sed oportet etiam esse imbecilla, quod arguit motricis virtutis impotentiam; quod autem hoc sit signum debilitatis, sic potest ostendi, cui extrema corporis sunt imbecilla, & parua, in illo est paucus calor formans, & virtus motrix est debilis, cui hæc insunt, ille est timidus, ergo cui parua sunt corporis

poris

poris extrema ille imbellis est, ac timidus, ratio enim timoris, ut sæpe dictum est in frigidi copia consistit, aut naturalis caloris paucitate, nam frigidi est coarctare, & constringere, & congregare.

Hoc autem est quoddam secedere, & retrotrahi, quod proprium videmus esse eorum, qui timent, quasi quod conscia suæ imbecillitatis natura non aggrediatur opus vllum, neque mouere audeat, quod perficere non potest.

„ *Et crura parua.*

Non solum parua dico, hoc est breuia, sed parua secundum omnem dimensionem, nempe breuia, & subtilia, quales habent quædam aues, quæ in paludibus degunt, quæ ualde timidæ sunt, magna ossa, magnosque lacertos habent fortes, ergo timidi parua ossa habẽt, crura uerò, cum sint ossa, parua esse probabile est. Cui igitur parua erunt ossa crurum, hoc est subtilia, & debilia, ille timidus erit eadem de causa, nam hęc crurum debilitas etiam uirtutis formatiuæ debilitatem, motiuæque docet impotentiam. Vt autem in maiori quãto probabile est maiorem inesse uirtutem, sic in minori minorem dices.

An qui breuia habent crura sint timidi.

At contra instabis, fortissimus fuit Diomedes, & Nicolaus Picininus, utrique parui præ cæteris, Selimus primus, qui patrem occidit, ac fratres, confecit maxima bella, Regem Persarum uicit, Aegyptum, ac Syriam suo imperio adiecit, Armeniam. & Ciliciam cepit, attamen, ut legitur, crura breuissima habebat, longum uero corpus, scilicet à natibus ad humeros, ut pulcherrimus equo insidens uideretur, at pedes, nisi foret indutus longa ueste, monstrum referebat. Responderem sanè, non fuisse absurdum si monstruosa anima tot parricidijs infecta, & cruenta simile sibi etiam habitaret corpus, erat enim omnium terribilis, maxime inexorabilis, & sæuus, & nullo modo referebat Alexandrum, quem ipse sibi imitandum proposuerat. Ast ille quamuis breuia haberet crura, attamen eadem erant crassa, & robusta, nihil deinde uetat, in eo qui non sit natura audax, aliquod signum esse timiditatis, nõ enim qui habẽt talia crura subito est timidus, sed quibus pręter crura adsunt etiam omnes aliæ conditiones ab Aristotele supra enumeratæ. Vltimo materia hęc, quã pręmanibus habemus, probabilis est, quare non necessarium est quod simul atque aliquis est talis, subito etiam sit timidus, præterquam quod institutio, & educatio non solum aptę sunt naturam nostram alterare, sed etiam in contrarium habitum restituere, & eam, quæ prius habueramus inclinationem penitus abolere. Deinde Diomedes, & Picininus non habuerunt crura parua, sed ipsi breui corpore pręditi, ast robusto, & proportionato fuere.

„ *Manus longæ, & graciles.*

Manus graciles.

Hoc inter alia signa proprie, ac pręcipue timiditatem, & corporis, & animi imbecillitatem, & abiectionem significat, nam nullos vnquam me uidisse memini timidos, & uiles, & nullius pensi uiros, quibus manus longæ, digiti subtiles, & debiles non adessent, primũ autem id à posteriori clarum est, nam hæ fœminarum manus sunt, in fœminis enim laudamus, ut Petrarcha testatur, manus longas, & subtiles. Scimusque fœminas probari, si timidæ, & minimum audaces, temerariæq; fuerint, sed uerecundæ, & pudibũdæ si igitur fœminæ pulchræ (hoc est secundum fœminilem naturam dispositæ) habent manus longas, & graciles, fæminęq; omnes sunt timidæ, & imbelles, ergo quorum manus sunt longę, & graciles, illi erunt timidi, & imbelles.

Ratio autem, propter quam timidis adsint manus subtiles, & longæ hæc fortè potest esse, longæ quoniam materia est mollis, & obediens calori extenditur igitur, subtiles ideo sunt, quoniam parum aluntur, quoniam & uis attrahens alimentum debilis est, hęc autem est calor naturalis, ergo cui manus sunt subtiles, illi inest debilis calor naturalis, tales autẽ timidos diximus. Itaque manus apparent longæ, quoniam cum calor moueat propter

suam

suam debilitatem ad unam partem tantum, non autem æque ad omnes, contingit ad eam magis, & promptius mouere ubi est minor resistentia, ibi autem est minor resistentia vbi natura humana, siue materia hominis nata est magis ferri; At certum est, quod non solum hominis, sed etiam cæterorum viuentium propensio est, vt promptius secundum longitudinem, quam secundum crassitiem augeantur, quod in arboribus, in quadrupedibus, vt in equis, & in pueris conspicitur, prius enim ac facilius, & promptius secundum longum crescunt, quam secundum latum. At dices contra in iuuenibus acrior, & maior est calor quam in pueris, illos tamen minimum secundum longitudinem, multum secundum crassitiem augeri videmus. At illi iam longitudinis metam attigerunt, nondum tamen latitudinis, quare naturaliter longitudinem crassitie, & latitudine priorem esse hac ratione patet. At profecto manuum diminuta crassities longiores digitos demonstrare solet, etiā nihilo facta maiore longitudine, qui enim graui, & longo morbo gracilescunt, etiam si aliquando re vera quidquam illis secundum longitudinem non sit additum sic apparent, destructa nempe corporea substantia, secundum crassitiem effectum membrum subtilius, videtur longius factum. Iure igitur dictum est, quod quorum sunt manus graciles, & longæ, illi timidi sunt, & imbelles, id enim frigiditatem, & siccitatem arguit complexionis, & temperaturæ. Præter hæc mihi videtur quod omnia animalia, quæ timida, & frigida sunt, habeant membra oblonga, & tenuia, quod in cancris, in araneis quibusdam, in maioribus locustis terrestribus, in quibusdam papilionibus, in tipulis, ac in omnibus ferè exanguibus animalibus, & insectis, quæ naturaliter alijs frigidiora sunt, licet aspicere, secus in crabronibus, & in vespis videbis quorum pedes multo breuiores sunt, quod etiam in muscis apparet, non quoniam illæ sint fortes, sed quoniam sunt impudentes, quæ passio, quædam (vt diximus) habet signa cum fortitudine communia.

Qui iuuenes paruum crescant.

,, *Lumbi parui, & imbecilles.*

Nonum signum. Quod etiam ex prædictis sequitur, eandem etiam rationem habet, cum enim paruitas in corpore duplici de causa fiat; aut propter debilitatem virtutis agētis, aut propter paucitatem materiæ, manifestum est, Aristotelem de ea paruitate loqui, quæ exoritur ex debilitate virtutis agentis, quod indicatur, cum ait, lumbos paruos, & imbecilles, hoc est factos tales, non tm̄ ob materiæ defectum, sed propter agentis debilitatem. Lumbi sunt quidam musculi dorsum, & spinæ partem inferiorem anterius trahentes, quorum vsus præcipuus est in venereis. Nunc autem per lumbos totam illam partem dorsi intelligemus, quæ à costis nothis incipiens in os sacrum desinit, & quinque vertebris absoluitur, quibus interius appositi sunt renes, illa igitur intercapedo lumbi vocatur, quo in loco dicunt vulgo positam esse libidinis sedem; & delumbati, & elumbes dicuntur, qui debiles sunt sm̄ hanc partem, & vix se ipsos possunt attollere, & erigere, quibus igitur pars hæc debilis est, & parua, necesse est vertebras esse paruas, & ossa etiam parua, & musculos paucis fibris præditos, quare; & debiles, at quorum parua ossa, & debiles musculi, cum hæ partes tales sint ob debilitatem virtutis formatricis, & paucitatem caloris operæ pretium est, quod huiusmodi homines sint debiles, quare timidi; maior etiam arguetur timiditas, si cum partibus his etiam extrema fuerint male formata, sic enim semper virtutis formatricis imbecillitas magis, magisque explicabitur, ac clarescet, quare & calor minor, minorque aderit audacia. Audacis enim proprium est dilatare (calidus enim est,) hostes propulsare, & pellere, & alios petere. Quorum oppositum facit timidus, suę imbecillitatis sibi conscius.

,, *Figura contensa in motibus.*

Id declarans Suess. ait hæc ad verbum.

Figura

Figura in motibus contensa, & commensurata, hoc est non inuerecundus, sed supinus, hoc est, otiosus, & frigidus, timet enim ne reprehendatur.

Hic sanè loquendi modus satis improprius est, attamen videtur significare, quod figura contensa sit eadem, atque commensurata, & sit idem dicere hominem figuræ contensæ, ac dicere commensuratum, & non inuerecundum, & supinum. Sed quomodo contensa potest esse commensuratā? nam contensa figura est timoris inditium commensurata in fine libelli fortibus tribuetur quare idem esset fortis, & timidus. Secundo quærimus signa corporis per quę robur, & debilitatem, audaciam, & timorem animi passiones, aut compositi affectiones cognoscamus; Sed verecundia non est signum corporis, quare contensio motus, quæ est res visibilis non est verecundia, aut ociositas. Etiam dubium est quid per supinum intelligat, an corporis situm, & positionem, aut animi affectionem, ita per translationem dictam, contensum in motibus stare supinum, vtrique impossibile est; Nam supinus stat cęlum spectās, contensus in motibus mouetur, non stat, sed etiā cōsiderabilius est, quod subdit supinus, idest ociosus, timet enim ne reprehendatur, quasi qui timent reprehensionem stent ociosi? quinimmo maxime damnantur ociosi, nam & hi propriè sunt, qui reprehensione digni sunt, tantum autem abest, vt ociosus verecundum significet, quin potius totum oppositum sonet, ocioso enim animo aliquid audire, & expectare, idem ac securè significat. Securus nihil timet, quare neque infamiam, quam tamen primo, & per se timet, qui erubescit: Quare his omissis dicamus, quid probabiliter per contensam figuram intelligere possimus, non sanè remissam, nam videtur totum oppositum significare dictio (quamuis Molinius sic legat) sed eam dico, quam qui aspicit, in illa videt, quasi quandam difficultatem erectionis, vt quodammodo violenter appareat, & contense, intenseque sustineri pars superior, & quasi neruis, aut funiculis quibusdam violenter sursum erigi, sed continuè terram versus inclinet, terramq; aspiciat, quod proprium etiam esse videmus eorum, qui erubescunt, vel timent, vt caput, oculosque ad terram inclinent, quod, vt mox dicam, quoniam nascitur à multa frigiditate, & virium imbecillitate, caloreque seipsum contrahente, ideo talis figura timorem, & animi abiectionem demonstrat. Quoniam igitur huiusmodi dispositio ostendit imperfectam quandam corporis fabricam, neque bene vnitam, & cohærentem, & membra quodammodo non perfectè formata, & distincta, manifestum est talem etiam fuisse vim formatricem, quare, & calorem non admodum esse potentem, ligamenta, ac neruos debiles, qui laborant, & non facilè pondus membrorum sustineant, cuius inditium est, quod huiusmodi homines facilè languent, atque defatigantur, si ergo pauco præditi calore sunt, & membris imbecillibus, atque sanguine tenui, facileque mobili, & aquam referente, consequēs est eos esse, & timidos, & debiles, nam timidi ratio, vt dictum est in frigido, consistit. Aut figuram contensam, seu intensam in motibus dicemus, illum hominem habere, qui ita incedit, vt concitate aliquid, & vehementer velle facere videatur, quodammodo iactans crura, cum quadam laboris, & multæ festinationis apparentia, id ex Aristotele quarto ethicorum capite tertio afferri potest, vbi vtens eadem voce, ait, magnanimum esse in motibus non contensum, quod interpretantur non concitatum, idest, tardum, remissum, & non vehementem, quoniam nihil existimat magnum. Quare si magnanimus in motibus corporis non contensus est, & opponitur pusillanimo, debili, & timido, putare possumus contensam motus figuram oppositam esse remissæ, significareque debilitatem, & timiditatem. Tales autem homines malorum sunt morum inuidi, & maligni, nam timidi sunt, quoniam frigidi, vnde auari etiam, & qui neque ament, neque ab vllo amentur, quare illiberales, & inamabiles sunt, horum autem vnum, quodq; ad frigidum refertur, cuius proprium est indiscrete res congregare, ac stringere, & ab alijs separare.

Quid sit figura contensa.

Dubit. quid p supinũ intelligatur.

Non

Non temerarius, sed supinus, & stupefactibilis.

Iure id dictum est, nam si in quibus abundat calor, & ignis, illi sunt temerarij, hoc est plus iusto audaces, in quibus sane deficit, erunt minus quā oportet audaces, immò nimiū considerati, & suspensi, qualem legimus fuisse Niciam Atheniensem. Est temerarius, qui temere agit, temerè autem agere dicuntur, qui sine vlla consideratione quodlibet aggrediuntur, & casu operantur, nulla scilicet præcedente deliberatione, temerarium autem nunc capimus, prout consulto, & considerato opponitur, & qui præceps ruit nulla habita eorum, quæ facit ratione. Cum igitur timidus sit frigidus, & frigidus sit difficulter mobilis, præceps autem non sit difficulter mobilis, timidus non est præceps, at temerarius est præceps; timidus igitur non est temerarius, neque tamen ideo credendum est timidum, vilem, & debilem esse prudentem, nam sic esset in mediocritate positus, & secundum naturam affectus, & laudabilis, quare non esset vere timidus, laudabilis autem secundum se non est timidus, sed supinus est, & stupidus, per supinum intelligo, quem Martialis negligentem vocat hominem, & Catullus inertem, qui non deliberat, neque concludit, propriè autem timidi, quoniam frigidi, ab actione remoti existunt, atque inertes, & quoniam inertes, & negligentes, ideo stupidi etiam, & hianti ore apparēt, & quasi rerum admiratores vno in obtutu hærent defixi, quæ positio oris supina dicitur, & stupida, stupor autem à frigido fit, & stuporem inducit pituita, quare frigidi stupidi sunt, ergo neque rerum suarum, neque alienarum satagunt, & ideo supini vocantur, est supinus qui in terram iacet ventre sursum verso, & metaphoricè negligentem significat. Sic Seneca supinum vocat negligentem, sic Martialis supina aure audire, hoc est negligenter accipere, quæ dicuntur, illaque nihili facere.

Mos qui est in facie, facile mobilis, mæstus.

Vltimum signum est hoc, & præcipuè videtur timorem, qui animi affectus est, aut dispositio notare. Quoniam autem quæ à natura fiunt, vel semper, vel plerunque eodem modo fiunt, nisi impediantur, quod fit in timentibus ex affectu, si idem in alijs etiam, qui naturaliter propensi sunt ad timendū apparuerit, nō erit valde mirabile. Id antē sibi velle vr̄ Arist. in hac positione, quod qui propensi sunt ad timorē, illi sunt tales, vt facili negotio eorū facies mutetur, cū enim naturaliter humana facies animi motus sequatur, & illorum animus sit debilis, & facile mutetur, pro varia eius agitatione facies variatur, quare dispositio, quæ circa faciem apparet, facile mobilis est, quam dispositionem vocat Aristoteles morem. Id etiam videtur quodāmodo sentisse Italus poeta Petrarcha, qui ait, dū in amore timeret, faciem suam diuersissimas mutationes ostendere, & breuissime in eodem statu perdurare, est igitur hæc positio. Propensi ad timorem facile mutabilem faciem habent, & è conuerso, quorum facies mutatur facile ad timorem sunt propensi; quoniam debilem animum, & abiectum sortiti sunt, nō fortem, neque constantem, igitur mutabilem. Quorum animus facile mutatur, eorum facies etiam mutatur, quare timidorum facies prōpte mutatur; & parua de causa pallescit, & iterum naturalis reuertitur color, quod sane in pueris, & mulierculis plane conspicitur. Contingit enim, si quem strepitum de improuiso audierint, aut aliquem insperato ignotum intrantem conspexerint, subito pallescunt, & aliquando hiant, & stupide defixis oculis manent, neque quid faciendum sit deliberant. Causam autem, propter quam facies sequatur motum animi, & indicet subinde eius affectus, hanc esse puto, affectus (ex primo de anima) sunt passiones in materia, & in corpore (vt iram dicunt ebullitionem sanguinis,) quare, & cæteræ passiones sunt formæ corporis certi, nimirum sanguineæ massæ, & sanè certa passio certam requirit materiam, vt ira bilem, lætitia sanguinem purum, mæstitia atram bilem stupor pituitam. Quæ

omnia

omnia quattuor humorum genera in suis naturalibus vasis contenta , & simul mixta parant materiam affectuum, quæ dum existit circa cor , & primum sensiterium à percepta imagine, & iudicata habere rationem molesti , aut iucundi per calorem , & spiritum excitata ad actum traducitur, & fit actu talis ; inde eleuantur alterati spiritus siue cum spiritibus vapores, qui per arterias ad cerebrum, neruorum, hoc est motus voluntarij, principium peruenientes illud pro sua qualitate vario modo vellicant , & afficiunt, contrahunt , & dilatant , calefaciunt, refrigerant, magis minusque exsiccant, aut humefaciunt , facta autem in principio quacunque etiam parua mutatione , vt primo Physic. contingit mutari , quæ à principio pendent, quare, & nerui, & arteriæ, quæ cor, & cerebrum sequuntur, mutantur, & quoniam facies cerebro est propinquior, principio instrumentorum sensus, maximis insignita arterijs , ac neruis prædita , hinc sequitur , vt omnes mutationes, & passiones in materia, aut cum materia , aut non sine materia existentes , quas contingit fieri circa cor , & cerebro participari , ita vt illas aduertat , & iudicet anima, omnes, inquam , faciem aliquo modo multum , aut parum alterent , varient, & de suo statu priore moueant, & sui aliquod signum monstrent .

Quo cordis affectus mõstret facies.

Sunt autem homines mæsti, ideo ad timorem propensi , quoniam suspiciosi , & frigidi, neque enim spe , vel confidentia viuunt , sed his carent ; Quoniam si fortes sunt bene sperantes, & hi sunt læti, ergo qui non bene sperant, aut non confidunt, non dixeris lætos, sed mæstos , cum autem timidi , neque sperent , neque confidant, iure vocabis mæstos, & tristes , quæ sane videtur esse timentis nota præcipua , nullum enim timentem , quatenus timet, lætum videbis, sic Virgilius Mæstum vocat timorem .

Quales igitur sint timidi notæ, ex Aristotelis sententia, iam patet.

Dub. An timidus habeat mẽbra contracta.

Cæterũ quæstione dignũ est, cum dissolutum, & contractum videantur opposita , neq. fieri possit , vt opposita sint actu simul in eodem , quomodo timidus ex Aristotele habeat contracta membra, cæteri verò Physiognomi, & inter hos Porta dixerint, dissoluta, & laxa timorem arguere .

An contractum potest capi dupliciter, vno modo quatenus significat rude, & imperfectum, quod accidit vocibus contractis, quæ abbreuiatæ vulgo dicuntur .

Altero quatenus significat bene iunctum, & ligatum , sic legales contractus ligamenta quædam sunt .

In priori significatione contractum membrum indicat timorem , in posteriori robur, similiter dissolutum , vel significat male cohærens , vt quasi cadens , vel significat dearticulatum , & perfectum , & quod vulgo vsurpamus resolutum , in priori si cæperis (dissolutum) significatione timidum indicabis , soluit enim frigus multa , dum calor fugiens , & secum humorem trahens singula deserit, sic Virgilius .

,, *Extemplo Aeneæ soluuntur frigore membra.* Facit enim timor , & frigus , ne possimus mouere membra retractis ad interiora calore , & spiritibus, & desertis exterioribus , quare & metuentibus , rigor , & tremor accidit , at si solutum cæperis , pro vt bene dearticulatum , & distinctum significat in sua membra corpus , profecto robusti , & fortis viri erit signum .

DE INGENIOSO.

CAP. VIII.

Ingeniosi signa. Caro humidior, & mollior non boni habitus, neque valde pinguis: quæ circa humeros, & collũ macriora, & quæ circa faciem: & colligata quæ sunt circa humeros, & inferiora laxata: bene soluta, quæ sunt circa costas, & secundum dorsum non carnosus: corpus album mixto rubore, & purum: cutis tenuis: pili non valde duri, nec valde nigri: oculus charopus, humidus.

De timido dictum est, de ingenioso modò dicendum, cuius enim sensitiua potentia propensa est ad timorem, illius vis intellectiua prompta est ad inquisitionem, & inuentionem mediorum quibus sibi ipsi possit prouidere, hoc autem est ingenij munus, & enim, cum prudentia moderatus quidam timor iunctus est, à quo excitatur, cautus enim prudens est, qui autem sibi cauet, dubitat ne aliquid mali sibi accidat, quod est timere. Cum ergo ex ijsdem fere principijs oriatur timidus, et ingeniosus, iure post timidum annexus est ingeniosus; porrò vt certa ratione procedatur, primum quid sit ingenium, & ingeniosus dicamus, deinde ex definitione eiusdem videamus, quænam sint ingenij causę, & proprietates, & quomodo cui ingenium inest, illi adsit caro humidior, & mollior, & non bonus habitus.

Ingenium qd. Est ingenium (vt mihi videtur) vis homini à natura insita per quam aptè, acutè, & subtiliter, media inuenire, perspicere, atque accipere potest ad propositum finem concludendum, & consequendum, tam in actionibus, quam in speculationibus, diciturque ingenium quasi in nobis genitum, à qua voce deinde ingeniosus denominatur, perspicacia autem, & solertia videntur excellentia eiusdem. Ingenium vocauit Alexander Aphrodiseus promptitudinem naturalem ad cognoscendum quid sit veri in vnaquaque re. At etiam in inuentione boni exercetur ingenium. Alij quidam vocant ingenium esse vim insitam, qua ad inueniendum id, quod ratione indagari potest, peruenimus, sed vbi non est ratio, ibi non erit ingenium, attamen ferarum dicimus ingenium liberale, vt leonis, vel sęuum, vt tigridis, sed dicimus etiam ingenium significare morem, & placitum viuendi modũ, sic Plaut.

,, *Ingenium patris habet*, hoc est patri est similis moribus.

,, Idem, *Ingenium auidi nondum per noram hospitis*. Hoc est nondum morem, & naturam auidam, & auaram hospitis cognoueram probe, & Liuius de Appio loquens, quod ipse suo ingenio viuere cæpit, turbidò, nempe, & morosò, quare si hoc modo vsurpatur ingenium patet descriptiones illas vniuersaliter omnia ingenij non comprehendere significata.

Terentius *Cum ingenijs conflictari huiusmodi*. Hoc est cum hominibus talibus, ait Donatus, & tu adde, huiusmodi mores habentibus, neque solum mores, sed dicito, per se, & naturaliter tales, vt habeas, non ex affectu, non ex morbo, non ex causa accidentali truculentiam, & asperitatem illis inesse, uerum per se, & ex naturali, & interna causa, & secundum quam illi sunt tales, hoc est à naturali humorum, & corporis temperie pendere.

Cæterum, aut ego puto ingenij uocem esse omnino æquiuocam, aut per ingenium humanum intelligere nos debere, uim nobis insitam ad nostras operationes faciendas secundum rationem, & modum quendam certum, ac determinatum, & hanc esse

uim

vim eandem cũ indole, ſic enim vox græca εὐφυὴ bonam indolem, & bene natum hominem dicit.

Videtur Ariſtoteles igitur ſignificare naturalem illam bonam diſpoſitionem, ac promptitudinem ad inueniendum, & perſpiciendum quid in vno quoque rerum genere agendum ſit, aut ſentiendum, aut tandem moliendum, idque ſonat græca vox, quæ vocat ingenioſum, quaſi bene natum, ſiue bonam naturam habentem, in qua ſignificatione vocẽ hanc videtur vſurpaſſe Horatius cum ait:

Graijs ingenium dedit ore rotundo.
Muſa loqui. Hoc eſt habent excellentem aptitudinem ad poeſim, & hanc à natura acceptam. Videtur idem poeta ingenium ab arte contra diſtinguere, dum ait.

Natura fieret laudabile carmen, an arte
Quæſitum eſt. ego nec ſtudium ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit video ingenium.

Huius igitur ingenij, quod ſignificat naturalem quandam promptitudinem ad inueniendum, & perſpiciendum quid in vno quoque rerum genere ſit agendum, ſentiendum, aut eligendum, tradit Ariſtoteles, nunc ſigna quædam, quibus hanc qualitatem poſſimus cognoſcere.

Verum ſi ingenium eſt hoc, quod deſcriptum eſt, nempe naturalis promptitudo, ad inueniendum, perſpiciendum, eligendumque quid in vna quaque re ſit commodum, Primum patet duas eſſe ingenij proprietates, altera in actione poſita eſt, inuenire enim, & inquirere quodãmodo eſt operari, altera in paſſione, nam doceri, & diſcere eſt pati. Vtrũ igitur in actione, aut paſſione magis conſiſtat ingenium? profectò priorem tempore paſſionem dicerem, nam, & qui inuenit, ac perſpicax eſt, ad eligendum, ideo talis eſt quoniã exacte cognoſcit differentias rerum, etiam paruas, à quibus mouetur; cognoſcere autem eſt ſentire, & intelligere, quod eſt mutari, & pati, quare inuenire aut eſt pati, aut ſine paſſione non ſit. Diſcere autem, quoniam eſt de prima ad ſecundam traduci potentiam, ideo pati propriè dicitur, vt nihil magis, quare vtraque pars ingenij in ipſo pati poſita eſt, quãuis perfectionem præcipuè ſignificet: Ceterum ſi ingenioſitas, (vt ſic loquar) hoc eſt habilitas ad diſcendum, & inueniendum eſt paſſio realis, & ipſius compoſiti, ergò eſt in materia, habet igitur propriam materiam, de qua infra quædam dicemus.

An ingenium magis in actione, aut paſſione cõſiſtat.

Nunc quænam ingenioſum hominem ſigna conſequantur, contemplemur. Dicit ergo Ariſtoteles ingenioſi habent carnem humidiorem, & molliorem quam ſit illa, quam habent robuſti, neque habent valde bonum corporis habitum, hoc eſt ſunt pallidi, & macri, neque valde pingues exiſtunt; corpore namque obæſo præditi, qualem fuiſſe ferunt Vitellium, rude nacti plerumque ſunt ingenium.

Ingenioſi ſigna

Tertium ſignum eſt, quod cum ingenioſi ſint, vt plurimum macri, partes tamen macriores ſunt, quæ circa humeros, collum, & faciem qualem præcipuè legimus fuiſſe Antoninum Pium, & eius ſucceſſorem Antoninum verum, quem Philoſophum vocabant. Humeros colligatos quarto loco ponit, hoc eſt, vt ego puto, coniunctos non expanſos, ſed conuexos, & incuruatos, & fere ad quandam gibboſitatem accedentes, ſic enim experientia viſum eſt, ingenioſos homines plerunque tales eſſe.

Quinto inferiora laxata, & bene ſoluta, quod etiam in manibus, & cubitis non ſecus, atque in poplitibus eadem de cauſa contingit, nam molles ſunt huiuſmodi viri. Sexto ingenioſus, neque dorſum, aut coſtas debet habere carnoſas. Septimo color albus purus rubori mixtus, vt roſas ex parte externa iam pallentes, & heſternas referat. Octauũ ſigni à cute ſumitur, quæ tenuis, mollis, ac leuis ſit. Nonum à pilis, qui neq. duri, neq. debet eſſe

nigri omnino, sed neque molles, vt in timidis, neque rubei, vt iracundis, sed medio modo dispositi.

Tot ergo sunt Aristotelica signa quibus ostendi ingeniosum hominem, dicit.

Noto autem, non ideo ingeniosum esse, cui quædam adsunt, neque necessario talem esse cui omnia, sed cui nullum horum inest, ille non necessario est ingeniosus, at cui quædam insunt aliquando quidem aliquid ingenij possidebit, aliquando autem non; quare si vnum, vel alterum aderit signum, deinde opposita alijs, illum hominem neutiquam dixeris ingeniosum.

Cur ingeniosi molles carne.

Cæterum ad reddendam rationem eorum, quæ ab Aristotele dicuntur, & ad causas inquirendas deueniamus. Primumq. videamus quænam sint naturales causæ huius passionis propositæ, quæ est ingeniosos carnem molliorem, & humidiorem habere. Si itaque ingenium est quale diximus, nempe naturalis habitus, & promptitudo ad inuenienda media, quibus vtendum sit ad agendum, & contemplandum, & in vniuersum ad omnes actiones, & scientias, necesse est. Cui ingenium adest illi adesse bonam ad cognitiones, & disciplinas dispositionem, ergo docilitatem, & memoriam, vt ait Cicero. Cui autem vtræque adsunt, hic necessario perfectionem quandam naturalem habet eius partis, secundum quam est homo, hæc autem est per quam homo ratiocinatur, rerumque formas cognoscit, & memorat, at hoc est pati quoddam, oportet igitur compositum illud, cuius perfectio, & forma ipso pati determinatur, habere etiam materiam natam recipere talem formam, hoc est maxime receptiuam externarum impressionum, & ideo sensitiuam esse maxime, quare magnopere etiam passibilem (sunt enim, vt alias dictum est) materia, & forma ad aliquid, quare humanum corpus cuius est forma cum ingenio bono iuncta, necessario erit maximè sensitiuum, ergò maximè passibile ab externis, quare carnem habebit molliorem, vt etiam secundo de anima fuit dictum, at si caro fuerit mollior, ergo etiã humidior, molle enim ad humidum refertur.

Cui igitur ingenium adest, & ingeniosus, hoc est, qui habet naturalem quandam aptidinem, secundum quam commode valet vti ratione, discursuque, & memoria, ille etiam propter eandem causam habet carnem molliorem, humidioremque, & cui talis adest carnis affectio ille erit ingeniosus.

Not.

Noto autem in corpore humano duplicem esse humorem, simplicem, & compositum, posterior item duplex est, alter omnino dissimilaris est, & partium diuersarum, qualis est sanguis, qui in venis, & arterijs continetur, hic enim quamuis secundum sensum similaris videatur, nequaquam tamen est; & hic etiam duplex est; alter naturalis, alter excrementitius, naturalem humorem voco, qui in venis, & arterijs est, & qui ex his vtrisque constat simul iunctis quo vescuntur membra, & continue instauratur animalis vita; excrementitium dico corruptum, qui febres, & dolores generat, non corruptum, sed inutilem vt sanguinis serum, vrinam, sudorem, muccum, & quæcumque talia sunt, quorum præsentia humanæ actiones, & munera lædi, aut impediri quocunque modo solent.

Simplices vero humores dico eos, ex quibus compositi constant, quorum alij naturales, alij præter naturam existunt. Naturales voco, vt bilem, pituitam, melancholiam, sanguinem, præter naturales vero corruptionem horum simplicium, & transitum in oppositam, vel mediam dispositionem, vt cum acescit, aut salsa efficitur pituita, quorum humorum præsentia, pro loci, pro quantitatis differentia, & pro varietate suæ affectionis diuersimode cum afficint corpus, organũ humanæ animæ, diuersos etiam mouet plerunq; in homine affectus, & illũ variè sapere, & sentire, operari psuadet. Nullũ tñ horũ humorũ quos simplices appellauimus, esse talẽ putaueris, qualis est purus aer, vel aqua elemẽtaris,

quæ

quæ ſunt corpora ſimpliciter ſimplicia, ſi modo reperiantur, ſed huiuſmodi dicuntur humores ſimplices, quoniam ex his alij, quos compoſitos vocauimus, conſtituuntur.

Non boni habitus.

Secundum eſt ſignum ingenioſorum, non bonus habitus, ſignum tamen hoc non ſēper adeſt. Quod autem non bonus habitus, & ingenium in eodem ſubiecto reperiantur aliquando, patet exemplo quorundam ægrotorum, qui ſenſus exquiſitiores, & præcipuè auditum habent, cum prope mortem ſunt; quam eſſent prius, cum bene valerent, quod animaduertens primum Homerus, deinde etiam Virgilius, morientes vaticinium edere finxerunt, Homerus Patroclum Virgilius Orodem dicentem inducit, dum animam efflabat Mezentio.

Ingeniosus non est boni habitus.

> *—Nec longum lætabere: te quoque fata*
> *Proſpectant paria, atque eadem mox arua tenebis.*

At ſupra fuit poſitum, quod quorum ſenſus exactiores ſunt, illi magis polleant ingenio, quare bene diximus, idem ſubiectum ſimul, & ingenio, & non bono habitu inſignitum poſſe reperiri; Non dicit autem malum habitum, ſed non bonum, qui ſanè eſt, ceu medius inter bonum, & malum; ſi ergo bonus habitus ille eſt, qui in hominibus robuſtis reperitur, carne firma præditis, colore ſqualido ſanguineaque, & melancholica temperie, ex oppoſito non bonus habitus eſt ille, quo qui præditi ſunt, & pallidi, & macri, & debiles, & flaccida, & molli carne ſunt præditi; nam ſi bonum habitum ſequitur caro dura, & robur virium, cui neque robur virium eſt, neque caro ſolida, & dura, ille nuſquam bono habitu præditus dicetur.

Quod autem ingenioſi non bono habitu ſint præditi, ſic quidam recentiores probare videntur, ingenioſi habent poros carnis latos, à quibus craſſiores ſpiritus euaporant. At à quibus ſpiritus craſſiores euaporant, & ſoli ſubtiles remanent, illi non bono habitu præditi ſunt, ergo ingenioſi non bono habitu ſunt præditi, aſt mihi dubium facit maior propoſitio, quomodo enim ſi per poros latos euaporant craſſiores, non etiam ſubtiliores euapotare facilius, & melius poterunt? ſi enim per foramen duorum pedum exit canis, vel ouis, tanto facilius exibit mus, aut lacertus, cum ſint animalia minora, quare potius oppoſitū, quam propoſitum ex his ſequi puto. Qui enim laxiores habent poros, facilius fuligines eijciunt, & excrementa, & qui ſtrictiores, & minores poſſident ſubtiles quidem ſpiritus emittent, craſſiores vero remanebunt, vnde robuſtiores euadunt qui minus laxos poros habent.

Quorundam ratio. ingenioſos eſſe nō boni habit.

Quare alia ratione id omnino confirmari poteſt, hoc modo, ingenioſum nempe habere carnem humidiorem, & molliorem, cui caro talis ille non bono habitu eſt præditus, ergo ingenioſus non bono habitu eſt præditus. Maior confirmatur, nam ſi robuſtus habet carnem duram, & muſculos firmos, & ſanguinem craſſiorem, & robuſtus ſit bono habitu præditus; ergo qui bono habitu præditus eſt, carnem habet duram, quare qui non duram habet, nec bonum habitum habebit; at non duram habet qui molliorem, & humidiorem; ergo qui carnem mollem, & humidiorem habet, ille non bono habitu præditus eſt. Minor ſuperius fuit oſtenſa; Amplius ingenioſum eſſe, quandam animæ humanæ perfectionem diximus, quo autem perfectior anima humana eſt, eo perfectiorem facit hominem, perfectiſſimus homo, perfectiſſimum animal eſt, animalis perfectio eſt eiuſdem ratio, & eſſentia, hæc autem eſt ſenſus, & ſentire; ergo perfectiſſimum animal exactiſſime ſentiet, atque eo potiſſimum ſenſu, ſecundum quem determinatur animal, qui omnium eſt primus, talis autem eſt tactus, ergo ingenioſus homo exquiſitum maxime

Cur ingenioſi nō ſint boni habitus.

tactum habebit; At tangere est pati, & affici, ergo ab omni sensibili secundum tactum prompte patietur, ergo alieno termino terminari probe natus erit, quare humidior, & mollior, at si facile ab externis patietur (vt in prædicamento qualitatis dictum est) erit igitur insalubris, quare non bono habitu præditus; ergo ingeniosus est non bono habitu præditus, quod fuerat probandum.

,, *Nec valde pinguis.*

Ingeniosus est macer.

Profectò si non est bono habitu præditus ingeniosus, non igitur bene nutritur, quare si perfectè non nutritur, neque potest esse pinguis, siue id fiat propter calorem non valde robustum, siuè propter laxitatem cutis, siue sit propter obstructionem, facile enim hoc morbo tenentur ingeniosi, si quidem melancholicos esse diximus, qui frigidiores sunt, & angustiora nacti sunt vasa, & generant multa excrementa, quæ faciunt obstructiones, & extraneum calorem augent, vnde vt plurimum debili præditos esse stomacho, docet experientia, & plus appetere cibi, quam possint concoquere, hinc cruditates, & flatus fiunt, & in hippochondrijs rugitus.

,, *Quæ circa humeros, & collum macriora, & quæ circa faciem.*

Humeri colli et facies macra.

Tertium erat hoc signum, causa autem propter quam macriores habeant humeros, collum, & faciem, hæc forte poterit esse; nam si ingeniosi melancholico sunt habitu præditi, ergo sicco, non igitur pingues esse possunt. Præcipuè autem sicca est incalescens melancholia, quæ ingeniosis seruit, & talis est circa instrumenta, & principia sensus, & rationis, ergo circa cor, & cerebrum, iure igitur partes, quæ sunt circa cor, vt humeri, & quæ sunt circa cerebrum, vt facies, & collum, quod vtrique commune est macræ sunt.

Ego tamen crederem, ingeniosos ideo macram habere faciem, quoniam siccam, siccam autem est, quoniam cerebrum ad melancholiam quandam naturalem accedit, idque propter spirituum iugem motum calidius efficitur, vbi enim est motus creber ibi calor, vbi calor perennis, ibi tandem siccitas exoritur, at siccitas maciem facit; quare cùm ingeniosus multas circa caput continue sustineat agitationes causatas à frequentibus cogitationibus, quæ ingeniosi propriæ, ac particulares sunt, incalescere cerebrum necesse est, vigilare, exsiccari, & tandem macras fieri partes, quæ circa faciem sunt, probabile est, qua eadem de causa dicunt, curas, vigilias, amorem, & inuidiam pallidos, ac macros homines facere.

,, *Et quæ circa humeros, & collum.*

Qui ingenio pollent tres partes habere macras, dicit Aristoteles, nempe faciem, collũ, & humeros, de facie dictum est, quod autem partes, quæ sunt circa humeros sint macræ eadem forte etiam causa est, quoniam circa cor frequens fit spiritus agitatio, spiritus inquam melancholici, & siccioris, quare partes, quæ circum sistunt efficiuntur calidiores, sicciores igitur, quare, & minus abundant carne. An melius dicemus ingeniosos habere humeros carne destitutos, quoniam habitu non bono præditi sunt, non igitur perfectè nutriuntur, quare neque multam carnem habent, omnes enim qui perfectè, & probè concoquunt, & nutriuntur, nisi multum laborauerint, aut multis premantur negotijs, & curis, plenum habitum nanciscuntur. At tenuem & subtilem sanguinem habent ingeniosi, non ergo fibrosum, ergo neque solidam carnem generant, sed eam quæ facili negotio tum ab externa, tum ab interna causa soluatur, & fluat, macri igitur. Sed cur potius circa collum, & humeros, quam circa pectus, & mammas, itẽ circa crura, & coxendices? amplius quam plures sunt ingeniosi, quorum suræ, & coxendices, & nates perpauca carne sunt præditæ; adde obæsos circà crura, & coxas, & callipygas ingeniosos non vocabis. An dicemus calorem, & spiritus, & sanguinem tenuem, & ad siccitatem quandam igneam accedentem,

Cur ingeniosi superiores partes sint macriores.

non

non tamen in excessu, vel omnino præter naturam humanam rectè dispositam, à corde quidem originem habere, sed in suo principio sicuti cætera etiam omnia non adeo valentem, ac robustum esse, sicuti est, cum iam ad venas, & arterias iuguli properat, vt per collũ ascendat ad caput, quod vento accidit, & descendenti lapidi, qui vires acquirunt eundo. Hac ergo de causa mammas carnosas aliquando habebit ingeniosus, at humeros, & collum nequaquam, etenim in angustioribus vasis collectus calor, & à suo principio mediocriter distans magis se ipsum manifestat; Qua ratione factum est, vt vulgo homines insulsi, rudes, ac segnes habeantur, quorum gula circa iugulum non promit quendam fonticulum, & quos obæso, ac pingui præditos collo videmus, vulgo boues, & rudes vocamus. Vt autem illi ad quorum superiora maior portio caloris, & sanguinis tenuioris fertur sũt macri circa partes superiores, eadem de causa, quorum partes inferiores maior caloris portio occupat, illi, exilia habent crura, & suras pauca indutas carne, quo factum est, vt qui magis, quam oportet veneri indulgent, & luxuriosi sunt, illis crura, & suræ sint macræ, & vt priores sunt ingeniosi, ita posteriores lasciui, ac multa libidine continenter agitantur, & si multo coitu delectabuntur, euaporato calore, & eodem debiliori facto generantur multi flatus, hinc sequitur, vt primum quidem stomachus debilitetur, at pudenda diu magisque tendantur; si vero contigerit, & ad superiora, & ad inferiora per uices calorem ferri, illum eundem hominem, & ingeniosum, & mulierosum, & in his lasciuijs apprime videbis perspicacem, & promptum.

Obæsi circa collum rudes.

Non est autem putandum, quod cui multus adest calor, illi omnino, & perfecta contingat coctio, & robustus sit, atque carnosus, hoc enim neque verum est, neque necessarium, cum caro multa pinguedoq; à temperato, & à remisso potius calore, quam à vehementi producatur; amplius noto, quod duplex est calor, hic quidem aereus, & humidus, quo qui abundat, crescit multum, & multum carnis sibi asciscit, & bene digerit, alter est, qui ad igneam, & siccam quandam accedit dispositionem, & tantum abest, quod hic carnosos faciat homines, vt potius eorum habitum, & carnem colliquescere faciat, quod in hectica febri, aut putrida etiam diu laborantibus apparet. Vtranque dispositionem in auibus, ceu gallinis, & anseribus, columbis etiam, & alijs quamplurimis conspicere licet, cum calore humido abundant, pulchriores sunt, & subinde cantillant, & quasi gestientes in venerem feruntur, cum deinde parere oua incipiunt, minuitur humidum, & crescit calor igneus, & iam macriores fiunt, & gallinæ, quæ multiparæ sunt, cum penè fuerint effætæ, omnino macrescunt. Dissoluto deinde humore, & siccitate adaucta calor exacuitur, sic debiles, & febrientes ad incubatum accedunt, & tunc cum oua fouent, siccissimo sunt habitu, quare & calidissimæ quasi febrientes sentientur, & sic aucta etiam siccitate efficiuntur acutiores, ingeniosioresque, & iracundiores, audaciores, atque ignotos rostro fodere appetunt, & tangi nolunt, parum autem comedunt, quoniam ex alimento, sicuti accidit febricitantibus, interna calore naturali destituta excrementis abundantiora fiunt, quare & illorum præsentia minuitur cibi appetitus, videmus autem, & febrientes acutius sentire, & quosdam vegetius intelligere, nisi materia ad caput irrepat, quod in auibus dum ouis incubant, animaduersum est, nam cum alias ignauæ sint, & meticulosæ, dum tamen foetus educunt, & oua fouent, tunc, & sagaces existunt, & ferociores, his ergo, & huiusmodi rationibus confirmari potest tertium signum, quod arguit ingenium.

Caloris multi vis, & opatio.

Sed rursus erit dubitatio. Quomodo fieri potest, vt ingeniosi sint calidi, & melancholia abundent, & ijdem plerunque timidi sint, & debiles, si quidem non bono habitu præditi sunt, videtur autem esse contradictio huiusmodi, si enim ingeniosi sunt calidi, & melancholici, quare sicci, cum ingeniosi sint debiles, & non robusti, ergo calidi, & sicci non sunt robusti, at supra dicebamus, robusti rationem in calido, & sicco positam esse; Amplius si ingeniosi habent carnem mollem, at melãcholici terram referunt, quæ dura est, ergo ingeniosi,

Dubit. An ingeniosi calidi sint, & melancholici.

ingeniosi, cũ melancholici sint, carnẽ necessario durã hẽbũt. Tertio quòd nullo modo ingeniosi ad melancholiam accedant, potest confirmari, qm̃ sunt molles, qui neque illiberales sunt, neque morosi, neque admodum obstinati, & duræ ceruicis, quæ melancholicorum sunt passiones, non igitur melancholiam tribues, aut robori, aut ingenio.

At contrarium supra affirmauimus; pro huius dubitationis solutione.

Respondere, quod robusti, & ingeniosi cum vtrique sint melancholici, inter se tamen distinguuntur, Nam longè diuersæ sunt spẽs melãcholię, quę in alterutris existunt, etenim priores habent pilos duros, corpus erectum, & validum, extrema robusta, & magna, collũ forte, pectus carnosum, & latum, cutim duram, carnem solidam, non mollem, nec flaccidam, sanguinem fibrosum, & crassum, at in ingeniosis totum adest oppositum, etenim & pili sunt molles, & caro, & cutis flaccida, lenis, corpus debile, non robustum, extremitates mediocres, subtiles, pectus non carnosum, neque admodum latum, omnino glabrũ aquosus sanguis fibris carens ferè. Videtur igitur melancholicus humor causa, tanquam materia in hominibus, & audaciæ, & timiditatis, & ingenij, & inertiæ, roboris, & imbecillitatis virium, prudentiæ, & furoris. Vtrum igitur eadem causa oppositos parit effectus? sanè dicendum est, quod eadem causa numero, si opposito, & diuerso modo afficiatur, quod oppositos etiam, diuersosque pariet effectus, & idem sol opposito modo dispositus, nunc diem, nunc noctem, nunc hyemem, vel æstatem affert, idem ferrũ, candens vrit, in aquam mersum & extinctum refrigerat, sic materia prima quantuis vna, eademque existat propter varias dispositiones, quas ab agente recipit, ac retinet, tantæ, ac tam diuersæ rerum facies, se promunt.

Melancholia varia species.

Eadem causa oppositorum.

Omnigenis perfusę coloribus in genere omni. Quomodo autem pro diuersæ melancholiæ affectione diuersitas affectionum, & indolis in hominibus appareat, exemplo vini nigri docuit Aristoteles 30. problematum primo; idem etiam ferri exemplum docebit, primo intuitu, atque cum primum tangitur ferrum, frigidum est, durum, graue, rubiginosum, actionibus, artibusque ineptum, sic homo humore melancholico refertus, & præcipuè circa præcordia, nisi calorem conceperit, nisi exercitatus fuerit, iacet incultus, inuisus, inutilis, & sibi, & alijs, sicque frigidum, & siccum causari temperamentum dicimus, & hominem talem melancholicum vocamus, in quo non solum secundum molem, sed etiam secundum virtutem, quoad humana natura patitur, præualet terra, vel humor, qui terram in homine refert, vnde qui tale sortitus est temperamentum, auarus, meticulosus, impurus, rudis, inersque efficitur, durus, obstinatus, inofficiosus, inciuilis, aliorum fugiens vestigia, & hic carnem quidem habebit duram, & cutim asperiorem, non tamen erit robustus, non enim tantum habet caloris naturalis, nec spirituum, qui materiam exagitare, rare facere, & calidiorem reddere possint, & propter hoc neque probe nutritur, & ideo debilis erit secundum corporis vires, & quamuis sit talis, non ob hoc erit ingeniosus, quoniam calore caret, ac spiritibus, temperamentumque hoc frigidum, secundum cerebrum, & præcordia erit, & homo hic aquosum sanguinẽ habebit, stupidumque genus anserum, vel asinorum referet, Quod si ferrum ad ignem ponatur, eleuabitur primum quidam vapor fumidus, & ingratus, & ferrum nigrius reddetur, eodem modo cum aliquem calorem conceperit quæ circa præcordia est, melancholia, homine superiore, carnosiorem, & robustiorem aliquanto, parum tamen audaciorem, at sui maximè amatorem, & sibi commodum tantum producet, cui quamuis cutis, & caro sit priore mollior (est enim succi paulo plenior, quare, & priore etiam paulo ingeniosior) non semper tamen eandem mentis seruabit aciem, & in his tantum valere videbitur, in quibus fuerit exercitatus. Cõcepto ampliori calore ferrum exuit nigredinem, & sensim fit rubrum, deinde à rubore ad candorem transit, & tunc molle est, ac aptissimum in quamcunque conuerti speciem, cum autem tale est, si in aquam frigidissimam immerseris fit durissimum, & friabile maxime, si minus frigida sit,

Exemplũ quo Melancholia faciat oppositos effectus.

minus

minus etiam durum erit, & pro aquarum quibus temperatur differentia modo argenteū, modo aureum, aliquando violaceum colorem referet, sic melancholicus succus secundum rationem, quam, dum calefit, suscipit, modo ingeniosos, placidos, & humanos, modo tristes, & solitarios, modo crudeles, immisericordes, & durissimos, alias vates, diuinatores, & furentes facit homines; calidi enim est disgregare, & attenuare, mouere, & subtilem facere materiam, in quam agit, subtilior, quæ circa cor est, materia, & calefacta ingenij præstat acumen, vt ait Galenus, & si mediocris fuerit calor, mediocriterque sursum ferantur in caput vapores calidi, & sicci, cum in cerebrum humidius peruenerint, ab ipsius frigore, & humore naturali, temperati hominem cautum prudentem, & de multis dubitantē, cunctantem, & quærentem multa, & multa scientem facient, siue (vt melius loquar) ad perdicta faciunt aptum. Crescente adhuc calore, & constanter, ac vniformiter ascendente prædicto calido, siccoque vapore in caput vehemens, & magni consilij oculatissimus efficitur, atque Apollinis enthusiasmum illum de quo Plutarchus, concipit homo, & nescio quid iam supra vires agitat, cogitat, aggreditur, audacterque perficit, hic est ille ardor quē dicebat Virg. à Dijs mentibus humanis addi, & si rursus magis magisq. creuerit calor atque etiam partes acriores, ac solidiores materiæ incaluerint, sursumque euaporauerint, & dum torrefiunt, ardentes, & torridæ in cerebrum ferantur, furor phanaticaque exagitatio, & insania exoritur, aut saltem ille sybillinus affectus, quem Virgilius in sexto expressit. *Melancholia effect' varij.*

At Phœbi nondum patiens immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum. Tanto magis ille fatigat
Os rabidum fera corda domans, fingit premendo.

Huiusmodi genus hominum pallidos macros videbis, carne laxa, oculis concauis, siccis, lucidis, cuteque leui præditos, debiles, quietos, taciturnos, cum non vritur melancholia, at si incendatur, tunc eosdem aspicies rubro colore infectos, micantibus oculis, audaces, feroces, robustos, furiosos, præcipuè in vehementia adustionis, hos gradus expressit in Amata Virg. quæ in principio leniter conquerebatur, deinde concepto furore bacchari incepit, tandem se occidit, idem in sybilla, idem in Didone obseruatum fuit, quod Seneca in Hercule furente similiter effinxit; dicendum est igitur crassum, & melancholicum succum pro diuersitate ipsius passionis, quā à calore concepto patitur, has affectionum differentias ex se producere, etenim contingit eleuari ab ipso ad cerebrum vapores varios pro uario calefactionis gradu, & cum spiritibus misceri, & sic cerebrum affici, ac disponi, vt longe alius, atque alius, quam prius erat, appareat per uices homo, vt apte superiori aeri comparari possit, qui se diuersum ostendit, pro varietate vaporum, qui à terra solis virtute calefacta oriuntur, perfacta exustione, & incinerato humore si calor euaporauerit, timor, & tristitia penitentiaque dictorum, ac factorum, vitæque tedium quoddam succedit, donec iterum concepto calore, iterum agitetur humor, cieanturque calidi vapores, & sicci, fumum acrem lignorum referentes siccorum, vt quercus, aut roboris antiqui, eademque audacia, eadem vis, ac tandem eadē reddit dementia, hac ratione Alcmæonem, & Horestem agitatos fuisse credibile est, atque has immissas furias, hanc fuisse Alecto, quæ Turnum excitauerit; Contingit autem sic fieri, apprehensa imagine, & facta impressione in spiritus sub ratione rei admodum tristis, & molestæ, vt erat Turno perdere vxorem amatam, pariter & regnū dotale iam dudum animo comprehensum, sic subito oritur ira, & desiderium propellendi, quod nocet, fit igitur vehemens spirituum agitatio, & commotio, ex hac motione calor in sanguine, & præcipuè circa præcordia concipitur, deinde eleuantur vapores, primū crassiores, & frigidiores, & sic in principio lente, & mediocriter dolere videtur, succedente tempore, cum acrior fiat calor, acriores etiam attolluntur vapores, & tenuiores, qui ventriculos, & cerebri tunicas vellicant,

vellicant, tūc sæuæ altius iræ cōsurgunt, deinde cū valde doluerit, & acutissime quid agendū sit explicauerit, procedēte, & amplificato calore fit furiosus, vel deficiēte fit ineptus ad exequendum, quæ apte, ac solertia magna excogitauerat, quare desperat, tacet, ac dolet, quod cuidam Principi Italo olim contigisse recentiores quidam Historici narrant, cum enim maximis negotijs premeretur, varijsque bellis implicatus pecuniæ inopia laboraret, ille disertissime de rebus in quæstionem propositis disputabat, idemque prudentissime deliberabat, quid foret agendum, at cum in rem præsentem veniret, postpositis omnibus bonis consilijs, ad peiorem, & prius in consultatione reiectam partem se conuertebat, in hoc vno fœminis magnopere similis, quas aiunt, semper quod est peius ex sibi propositis eligere.

Cur quā plures, q̄ potēter elegerūt impotenter perficiunt.

Sic etiam quampluribus vsu videtur euenire, qui cum valeant acumine ingenij, quod potenter elegerunt, impotenter exequuntur. Deficit enim calor, neque suppeditantur spiritus ad executionem consiliorum, in speculationibus pene toti consumpti, nam difficile est, quod idem calor tam diu, tam ordinatè, & vniformiter perseueret, qui simul consilio prudenti, & maturæ expeditioni possit sufficere.

Amplius multiplex est melancholicus humor, nam alter est secundum naturam, qui dicitur ater humor, quique est pars sanguinis, crassior, siccior, & frigidior, & hic facit homines robustos, & stabiles, & cum accensus fuerit facit eas affectiones, quarum meminit Aristot. trigesima problematum primo, qui vero est præter naturā, & ab Hippocrate appellatur aqua, & facit homines pallidos, macros, debiles, timidos, ingeniosos tamen, si mediocrem calorem humor hic conceperit, si paucum omnino, rudes, bardos, actionibus, & scientijs ineptos ex his igitur quomodo, & fortes, & timidi, & rudes, & ingeniosi, possint melancholici vocari manifestum est.

„ *Et colligata, quæ sunt circa humeros.*

Humeri ligati.

Quartum signum viri ingeniosi, quod sit verum confirmatur, nam si ingeniosus est debilis, & debilis non est fortis, atque hic habet armos, & humeros latos, distantes inter se, neque valde colligatos, probabile est ingeniosum, qui fortis non est, neque robustus valde colligatos humeros habere, ita enim natura comparatum est, vt rerum contrariarum, contrariæ plerunque sint qualitates, quatenus scilicet sunt illæ res contrariæ. Dicamus autem quid sit habere armos colligatos, & quomodo, & cur ingeniosus sit huiusmodi affectione præditus.

Colligatos humeros appello non exactè elaboratos à natura, non latos, non rectos, non distinctos, sed conuexam quandam figuram, & quasi gibbosam præ se ferentes, colligati autem humeri remanent, & valde iuncti, quoniam naturalis calor est mediocris, vel quoniam parum terræ in composito aderat corpore, vel alibi occupabatur totus calor, nimirum circa interiorum partium formationem, quæ in ingenioso sunt optime elaboratæ.

An ingeniosi habeat calorē debilē.

At rursus in eosdem nodos incidimus, nam si ingeniosus est melancholicus, & idem calidus, & siccus, quomodo debilem aut mediocrem habet calorem, cum siccitatem, caloris dicant cotem, vnde fit valens, & fortis, & quomodo vim corporis formatricem à qua contracti, & informes extiterunt humeri, appellabimus inualidam, & impeditam, cum sit idē ac calor valens? & si melancholicus homo est, quomodo habet tenuem cerebri substantiā, vt ait Galenus in artis Medic. libro, & si habet tenuem sanguinem, & cerebri materiam, quomodo melancholia abundat cum (vt dicitur trigesima sectione problematum) sanguis melancholicus crassus sit, idem autem secundum seipsum non potest esse tenue, & crassum, calidum, & frigidum, robustum, & debile.

Hanc quæstionem mouit alias vir quidem doctissimus Germanus, difficultatemque admirans, durum sibi ait uideri, quod nullus eam hactenus animaduerterit, at satis superque

que ex his quæ dicta sunt supra solutio patet; tũ ratione duplicis humoris melancholici, tũm ratione caloris, qui magnus extensiuè, & intensiuè dici potest; quinetiam dicamus considerari, & vocari hominem, vel melancholicum, vel pituitosum dupliciter, aut secundum totum corpus, aut secundum partes principales, vt cor, cerebrum, epar, & si melancholicus est, vel naturali melancholia, vel præter naturali, & hæc præter naturalis est, vt ex bile flaua, vel ex sanguine, vel tandẽ ex atro humore adusto, & vtcunque; qui vel multo, vel pauco, vel moderato calore afficitur, & mouetur.

Amplius ait ille vir, crasso opponitur tenuis, & subtilis, tenuitas de aqueo; & seroso dicitur humore, subtilitas ignis penetrationem, & acumen designat. Ex his ad dubitationẽ *So.* dicamus, ingeniosum esse calidum, & siccum non secundum totam corporis molem, sed tantum circa præcordia, & partes, quas hyppocondria dicunt; tenuemque ac subtilem habere cerebri substantiam, & ferè flaccescentem, quod in anatome insignis, & callidissimi furis obseruatum olim fuit à doctissimo viro, & melancholia qua abundant partes illæ, est quidem naturalis, plerunque tamen partes aliquas ex bilis flauæ adustione generatas, seu mixtas habet. Qui verò dicitur robustus, & vegetus, ille secundum totum melancholicus est, & naturali melancholia hoc est, sanguine crasso, & fibroso per totum corpus eodemque multo calore extensiue magis, quam intensiue affecto abundat, verum ingeniosus habet debilem calorem, secundum totum corpus, & præcipue circa stomachum. Ex aduerso circa iecur plerunque iusto calidior est intensiue, & circa præcordia sanguis feruet ob multas obstructiones quibus contingit affici omnes ingeniosos; quoniam eorum calor à stomacho ad alias partes euocatus vitiosam facit coctionem; vnde pituita, & crudus humor molestus est, qui plerunque sapientes, vt inquit Horatius, male torquet. Habet autem ingeniosus tenuem cerebri substantiam, non tamen tenuitatis aqueæ, sed potius aereæ, quorum enim cerebri substantia crassa est, & terrea, & pauco calore prædita, illos bardos, & crassos dicimus, in stupido igitur rudi, & bardo homine, pigroque, & nullius pretij, sanguis est crassus, pituitosus, & frigidus, & refertur ad boues senes, aut ad veruces.

Qui magis, & qui minus ingeniosi

In robusto, & viro vegeto, & vt dicunt, vigoroso, sanguis crassus quidem est, et fibrosus, & etiam calidus, qui terram, & ignem referat, non autem, vt superior aquam terra coinquinatam, & horum cerebrum firmum, & robustum, & solidum est, & ad quandam accedit fuscedinem, quale penitus fuerat illud cuiusdã ferocissimi latronis, & audacissimi, quod in manu nobilis anatomici videre licuit. Tales sunt tauris, & leonibus similes; qui vero tenui, & calido pleni sunt sanguine, aerem referente benigni sunt, iocis, & risibus dediti, sed quoniam eorum calor non est vehemens, neque quodãmodo, qui ex huiusmodi sanguine eleuati spiritus cerebrum petunt, illud vellicant, & excitant, effectum est, vt multum non videantur ingeniosi, at quorum sanguis tenuis est, sed multo calore aduritur, & figitur, præcipuè circa præcordia, si moderatum habuerit sedimentum, dum eleuantur ex hoc sanguine circa præcordia calefacto, & (vt voce Chymica vtar) fixato, spiritus, & vapores ordinati, & vniformes, ac mediocriter sicci, & propter siccitatem simul vniti, in cerebrum tenui præditum substantia ferantur, illudque ipsum mediocriter vellicent, & excitent, primum quidem redditur homo aptissimus ad sentiendum, deinde ad inquirendum, & inueniendum, & iudicandum. Cum autem subtiles sint hi spiritus, persæpè hominem faciunt inconstantem, & aliquando ex fastu (vt ait Scaliger) obstinatum. Hac igitur ratione proposita dubitatio solui probabiliter potest; & sic patet quomodo ingeniosus sit melancholicus, melancholiaque aduratur circa præcordia, non autem quoniam sanguine sit præditus fibroso, crasso, & terreo, quo abundat robustus.

Inferiora laxata. *Extrema laxata.*

Per inferiora, vt supra dictum est intelligere possumus extremas partes, vt manus, pe-

des,

des, ac genua; dicamus igitur ingeniosum hominem habere inferiora, hoc est, membra corporis extrema, & à thorace remota, laxata, scilicet non arctata, neque interse stricte colligata, sed tales habere dearticulationes, quæ facile in omnem partem conuerti possint; videmus enim adoloscentulos molliores, habere laxiores dearticulationes, & ita laxè colligatas, vt pollicis extremitas facilè modò partem superiorem radij, modò inferiorem siuè internam tangat. Ingeniosus igitur habet membra extrema, laxe ligata; causa est quoniam ingeniosus mollis est, humiditateque naturali abundat, neque multum terræ secundum molem possidet, qui talis est habet extremitates laxas. Ingeniosus igitur extrema laxe colligata habet, maior propositio ex ratione ipsius humiditatis nota est; nam si humidum sicco opponitur, & quæ sicca dura sunt, ergo quæ humida erunt mollia, hæcq; facile ductilia sunt, & contrahuntur, & deducuntur, quæ talia sunt, ea laxa vocantur, ergo iure dicimus, quod qui mollis est, & naturali humiditate abundat, ille habet extrema laxa, & præcipuè membra inferiora, ceu pedes, pedumque dearticulationes circa digitos, & talos; & genuum dearticulationem. Non tamen credendum mollitiem, & humiditatem simpliciter abundare in ingenioso, sed talem esse, qualem videmus recentem ceram rubram, quæ ductilis sit, & bene subacta, vt possit omnes rerum figuras suscipere. Hac autem similitudine, puto, nos facile posse doceri, quomodo robustus non sit admodum ingeniosus, sed & quomodo iuuenis, & mollis sit aptus ad discendum, & memorandum, senex vero, & ineptus, & qui facile obliuiscatur, & difficile addiscat, teneat autem quæcunque iuuenis didicit. Mente itaque concipe cæram esse melancholiam, & resinam terebinthi referre bilem, cum mediocri pituita coniunctam, sanguinem esse cinnabarim quo rubra efficitur, cuius opus est, & colorare, & simul miscellam constringere. Si ergo superet plus nimio, cæra difficile rerum formas suscipit, rumpitur, non est ductilis, sed durior permanet propter siccitatem, si superat terebinthus omnibus rebus adhærer, confundit, nec quas suscepit imagines ritè retinet, si vero mediocris fuerit, & apta compositio, & suscipit formas rerum, & illas retinet aptè; vt cæra bene subacta facile suscipit figuras, sic agitatus labore, & disciplina, prædictus humor afficitur, & rerum simulachra prompte admittit; cum cæra vetusta est, non recipit noua, sed quæ recepit idola olim diutissimè retinet sic antiquorum meminere senes, recentium memoriam non seruant. Quod à nobili quodam viro sæpius dictum audiui, qui quærebatur, se aptissime versus Virgilianos posse recitare memoriter, quos puer didicerat, seruorum autem nomina, quin, & filiorum sæpissimè memoria excidebant.

Costa bene soluta.

,, *Bene soluta, quæ circa costas.*

Pars est hæc posterior quintæ proprietatis, seù signi, quod in ingenioso agnoscit Aristoteles, cum nempe habere partes, quæ sunt circa costas bene solutas; porrò per ea quæ circa costas; Intelligo ego costas ipsasmet, & sternum, siue pectoris os, & modum loquendi græcum agnosco, sic in principio Perierm.

,, *Sunt ergo ea quæ sunt in voce*, hoc est voces ipse, sunt conceptuū inditia, & primo physicorum. *Ea quæ sunt circa principia scientiæ, quæ de natura est, determinanda*, quod significat principia naturalia esse primum declaranda, sic ergo, & nunc dicit, quæ circa costas debent esse bene soluta, hoc est, costę debent esse bene solutæ. Quid per solutum intelligamus supra etiam, dum proprietates robusti exponebantur, explicatum fuit, cuius armos dicebat Aristoteles latos esse debere distantes, nec valde colligatos, nec omnino solutos, nam dicebamus solutos humeros, & male ligatos, ac dearticulatos esse eos, qui quasi cadere, & per accidens copori, siue thoraci iuncti videntur, ita vt non eius cuius sunt humeri, sed quasi mutuo capti possint iudicari, talis enim dispositio arguit humoris prędominium, & superfluam abundantiam, aut nimium mollem materiam, & facile calori cedentem,

qui

qui tamen illi impotenter, & inordinatè dominetur, vt cum plumam robustus vehementer proijcere tentat. Ad rem igitur dico solutos quidem debere esse humeros, sed non simpliciter, & omnino, ea scilicet ratione, quæ ostendit caloris imbecillitatem, sed bene, hoc est secundum rationem, ordinem, & perfectionem quandam, quæ in mediocritate licet consistat, attamen magis ad dissolutionem accedit, quam ad oppositum, sicuti fortitudo magis ad audaciam, & liberalitas magis ad prodigalitatem accedit, Fortis igitur simpliciter in medio sitos habet humeros, & ita affectos, vt neque colligati, neque dissoluti appareant, at ingeniosus habet bene solutos, hoc est commodè iunctos, & non omnino, sed ita, vt per eam solutionem non impediatur illorum operatio, sic igitur possum dicere, ingeniosum habere armos bene solutos, hoc est perfectè, & probe dearticulatos, vel solutos, hoc est laxè ligatos, ita tamen, vt illorum actio non labefactetur.

Causa verò, propter quam ingeniosus tales habeat armos, est, quoniam habet mollem carnem, in illo igitur superat humor, & circa pectus est multus calor in comparatione ad reliquum corpus ipsius, quare, cum eo in loco calor, & humor dominentur, calor autem sit virtus actiua, & humor passiua ex qua formatur corpus, propterea ingeniosorum humeri, & costæ fiunt bene formatæ, & armi probè constructi, propter humorem autem dissoluti, sed mediocriter propter calorem rationabiliter materiæ prævalentem, eique dominantem, formantem, & terminantem. Existunt secundum naturam igitur ingeniosi tales.

,,. *Et secundum dorsum non carnosus.* ***Dorsũ non carnosum.***

Dorsum vulgo appellatur pars corporis humani, quæ sub scapulis incipiens, vsque ad os sacrum per ea loca, in quibus iunguntur spinales vertebræ, cum ossibus ilium protenditur, latitudo autem dorsi terminatur, vbi incipiunt incuruari costæ; porro cum dorsum vocat Aristoteles in ingenioso non carnosum esse; puto, intelligendum præcipuè partem illam, quæ immediate sub scapulis posita est, quæque ex parte posteriori opponitur cordi, & cui sunt implantati musculi, qui brachia ad posteriora deducunt.

Huius indicium est, quod senes, qui prudentiores sunt iuuenibus, minus sunt carnosi, adde in eodem genere, quæ obæsiora, sunt etiam minus perspicacia, & callida, sic macras Vulpes, & Lupas uidemus esse, plenis, & carnosis, & pinguibus astutiores, ferocioresque, vt

—Quos improba uentris
Exagitat cæcos rabies.

Sed ratione, hoc etiam confirmari potest, etenim si qui sunt ingeniosi, calidi sunt circa pectus, & cor, & subtiles habent humores, nisi adurantur, sæpè autem aduruntur, adustique crassescunt, propter quod obstruunt venas meseraicas, vnde fit, vt difficili negotio transeat nutrimentum ad epar, & propter eandem causam amplius incalescat, quo præter modum, propter prohibitam transpirationem, incalescente exsiccatur humor innatus stomachi, vnde fit frigidior, & concoctio vitiatur, & hac vitiata non generatur probus succus, ex quo fit nutritio diminuta, sic sequitur, quod qui sunt ingeniosi plerunque non bene nutriantur, hi ergo sunt macri, tum secundum totum corpus, tũ præcipuè circa eam partem, vbi viget magis calor siccus, quæ est dorsum, circa scapulas, & pectus: Adde ingeniosos mollem habere carnem, ergo exactum tactum, quare, & gustum, sunt igitur prompti ad varietatem saporum, ac epularum cupiendam, fit igitur, vt inde plura appetant, quam possint digerere, & quam plurima comedant cum datur occasio, repleti igitur multo cibo, potuque coctionem vitiant, & sic non nutriuntur, aut saltem malus succus generatur in ipsis, quod opus est varietatis ciborum, ideoque ille ait.

Vides, vt pallidus omni,
Cana desurgat dubia.

At reuera puto propriam rationem propter quam non est carnosum dorsum ingeniosi esse, quoniam multus illi calor ad igneam naturam accedens circa diaphragma, & iecur adest, at multus calor igneus multum exsiccat, cui autem contingit à calore exsiccatio, illi multum carnis non adest; ergo hac ratione paucam habent carnem ingeniosi, quodque multus calor igneus sit circa phrænes, siue transuersalem musculum, & cor ipsis ingeniosis, iam supra fuit declaratum; quod ergo, & cur dorsum non sit carnosum in ingeniosis patet.

Corpus album mixto rubore, & purum.

Corpus album, et roseū et purū

Hoc etiam requiritur ad ingeniosi hominis constitutionem. Primum autem per corpus album mixto rubore intelligo cutim, non tamen omnem, neque enim frons ruborem debet habere, & genarum cutis rubicundior est, quam partes aliæ faciei, quæ vero pectoris candidior, vt plurimum est, quam ea quæ circa latera, & iecur reperitur, & quæ in manuum exteriore parte ruborem non requirit.

Dico ergo corpus album in homine ingenioso requiri, hoc est omnino præualere debere, in illo alborem, ast ruborem deinde, secundum diuersa corporis loca, additum iri, alicubi enim parum, alibi multum requiri, nullibi omnino deficere debere; nam quamuis candida frons esse debeat, candida manus, & digiti, nihilominus suspicio quædam, & imago ruboris etiam ab oculo notari debet.

Causa est, quoniam hæc membra sunt viua, calida igitur, sanguinem, & spiritum tenuem habentia, si itaque ingeniosus est subrubeus, ergo in omni corporis parte rubor aliquis debet subapparere.

Cum autem dico ingeniosum candidum esse, mixto rubore, de facie puto præcipuè esse intelligendum; id enim est magnoperè secundum naturam, vt facies candida, labra rubra, mentum cum candore parum ruboris habeat, vt vix sentiatur, nasus magis, quam mentum purpureus, & genæ partem rosæ exteriorem referant.

Ceterum id coloris ex temperie ingenioso accidit, cum ipso adolescente prædominetur bilis naturalis, cum subdominio pituitæ cum melancholia coniunctæ, in quibus subtilior viget calor. Hunc colorem Tibullus in Apolline descripsit dicens.

Candor erat, qualem præfert latonia Luna
Et color in niueo corpore purpureus.

Sed oritur dubitatio multiplex; primum enim, si hæc est propria ingeniosi passio, ergo cui non inerit, ille non est ingeniosus, at quam plures pallidi ingeniosi sunt.

Dub.

An ingeniosi albi, & subrosei.

Amplius plerosque tali colore præditos, stupidos, & bardos videmus; puerorum deinde hic est color, illi autem non apti sunt ad disquirendum, & inueniendum, & inuenta discernendum, distinguendum, & iudicandum, quod est proprium ingeniosi; rursus albo, & roseo colore præditi sunt Germani, & Poloni, quos plerunque simpliciores multo videmus, minusque astutos, quam sint Itali.

Amplius ingeniosi sunt Arabes, & Aethiopes, Hispani, & Pœni, hoc est sagaces, & astuti, qui tamen nullum cum rubore candorem habere possunt, etenim nigri ferè sunt, & ex his quidam carbonem extinctum referunt.

Demum si melancholiæ subdominium habent, sunt ergo terrei, ergo subnigri, aut pallidi, nullam igitur cum candore habent concordiam. His igitur, atque huiusmodi dubitationibus posset debilitari sententia Aristotelis.

Qui-

Quibus respondentes primum dicamus, hanc esse quidem ingeniosi passionem, verum neque omni conuenire, neque soli, neque semper, vt cum ingenioso conuertatur, vt risibile cum homine, sed sicuti medicum, aut bipedem esse dicimus proprium hominis, ita ingeniosi proprius est color candidus cum rubore, aut neque etiam hoc modo verum est, sed solum hoc signum ab alijs separatum nihil ostendit, cum alijs vero iunctum facit ad ingeniosi constitutionem, sic ergo describens hominem, illum appellauero animal sine pennis, bipes, latos habens vngues, si cæpero vnam quamque conditionem separatam, nulla hominem significabit, omnes tamen simul cum eo conuertentur. *Sol.*

Et ad primum quod facit dubitationem, respondeo, quod neque omnis ingeniosus est candidus, & subrubeus, neque quicunque talis est ille est ingeniosus, vt neque omne implume est homo, neque homo dici vere potest implumis, priuatio enim habitum præsupponit, vel forte dicam ingeniosum probabiliter sequitur talis passio, non tamen omnem necessario, amplius neque conuertitur, vel etiam ingeniosus duplex est, alter secundum naturam, alter vero ex accidenti: qui secundum naturam ingeniosus est, cum sanguinem subtilem, quem biliosum, siue naturalem bilem dicunt, & spiritus multos circa caput habeat, & pituita non careat, in hoc quod habitamus climate, probabile est, eum esse candidum, & roseum; at qui ex adusta bile, & pituita cum melancholia compositus sagax, & acutus apparet, ille per vices potius, & non semper talis est, prior sibi semper est æqualis, & constans, maximè sociabilis, & benignus, posterior secum sæpè dissidet ipse, neque sibi constat, neque eadem vis ingenij continuè permanet, quare passio hæc præcipuè ingenium ostendit, quatenus est signum, quod docet hominem probe temperatum esse, ac secundum naturam dispositum.

In his aūt quos videmus candido, & rubro colore præditos, stupidos, & bardos esse, probabile est, talem colorem ex multa pituita cum sanguine coniuncta oriri, vel solum in superficie sanguinis est abundantia, interius autem deficit, aut sanguis est purus non autē subtilis, & biliosus. At dixi non ex sanguine puro colorari pituitam, sed ex bilioso, calidoque, vel melancholico naturali ad hoc, vt sit aliquis ingeniosus; ex Galeni enim sententia melancholicus sanguis est causa propter quam rubea, & fulgens sit tota sanguinis massa.

Verum enim vero non sequitur, si ingeniosus est talis, quod quicunque talis est, ille etiam sit ingeniosus, non enim in facie, sed circa cor sanguinem melancholicum, in cerebro autem naturalem pituitam spiritibus, & partibus subtilioribus melancholiæ misceri oportet, & si pueri talem plerunque habent colorem, neque ingeniosi sunt, illi non melancholico, sed puro sanguine abundant, neque tantus est eorum calor, vt possit adurere humores, & eleuare spiritus vniformes, & continuos, sed dissipati, diuersi, inter se dissentientes cum sint, ac similes fumo qui attollitur, cum incipiunt vri viminum fasces, ideo factum est, vt stare loco nequeant, & nunc lugeant, nunc rideant, canant, taceant, optent, quod non habent, despiciant, quod sunt consecuti.

Quod de Germanis, & Polonis, siue Sarmatis dicitur, forte negandum esset populos illos esse ingeniosos, quoniam robusti, & bellaces: at ex altera parte quæ maxima sunt ingenij humani monimenta ab ipsis, & penes ipsos sunt inuenta; primum enim horologiorum inuentio ad ipsos refertur, item bombardarum, & quod maximum est Typographia, & ars imprimendorum librorum omnem humani ingenij solertiam superat; ad ipsos etiam refertur inuentio organorum, & quarumdam tubarum, quibus vtuntur recentiores tubicines, quare non est, quod dicas eos ingeniosos non esse, at forte contemplationibus dediti non sunt, neque in his valebunt admodum, causa est, quoniam melancholico humore non abundant, aut quoniam non contingit adeo apud ipsos aduri humor hic, vt aduritur apud Italos, & Hispanos, ferocissimè

autem sunt, cum in illis aduritur bilis, & si pituita eisdem adesse videtur, colore candido nimirum id testante, ea potius in superficie, quam in intimis corporis dominatur, & quod de Aethiopibus, & Arabibus adfertur, qui candidi non sunt, ingeniosi tamen, & quo nigriores sunt, eo sūt etiam acutiores, primum quidem id accidit propter solum natale, Aristoteles autem loquitur de his, qui in quinto, & sexto climate habitant.

Amplius, neque rubor in Arabibus, & Aethiopibus deest, & quibus inest, illi etiam magis secundum naturam hominis sunt dispositi.

Et purum.

Quid sibi velit Aristoteles per hanc vocem non reperio apud vllum, puto tamen, hanc esse sententiam, vt corpus exterius hominis ingeniosi debeat esse candidum, rubore suffusum, & purum, quæ vox, vt mihi videtur, reijcit quosdam homines, qui candidi quidem sunt, ruboremque purpurascentem habent, sed obductam, modo faciem, modo manus, nonnunquam alias corporis partes lentigine quadam, & furfure, aut fuluo, aut cinericio, aut subfusco, quod sanè arguit, (vt suo loco dicemus) bilis flauæ, aut atræ exustionem, quo fit, vt tales homines iracundi, & obstinati, peruicaces, duri, increduli, asperi sint, ad serpentes enim, & viperas aliquo modo videntur posse referri, qui huiusmodi corio teguntur; si igitur cuius corpus, & cutis non est pura, quamuis sit mixto rubore candida, ille non est ingeniosus, ergo ingeniosus purum habebit colorem. Bene igitur Apollini, ut ingenioso Tibullus colorem tribuit.

Qualem contexunt amaranthis alba puellæ
Lilia, & autumno candida mala rubent.

Et ipsum, idem poeta dicit in corpore niueo purpuram habuisse mixtam. Quod igitur purum in niueo corpore qui habeat colorem, hoc est non maculosum, ingeniosus sit, ex his patet.

Pili nõ duri, nõ nigri.

Pili nec valde duri, nel valde nigri.

Penultimum signum ingenij à pilis desumptum; quid sit pilus supra dictum fuit, ingeniosos talibus pilis præditos esse docent vulpes, mustellæ, & genus brutorum, quod præ cæteris ingeniosius cēsetur, inter aues etiam, quæ molliores habent plumas solertes magis esse videntur, tum in nidis condendis, & tuenda prole, tum in prouidendo sibi ipsis; atque pullos conseruando, vt de sitta aue, de mollissima monticodiata recensetur, ac alijs quam plurimis enumeratis ab Excellentissimo Bononiensi Ornithologo. Primum igitur pili in ingenioso valde duri esse nequeunt, quoniam mollem habet carnem, & forte spiritus tenues, & humores tenuiores, si cum alijs comparetur hominibus; At quorum caro mollis est, sanguisque tenuior, illorum pili crassi esse nequeunt, quare neque duri, ingeniosus igitur pilos duros non habebit, sed quamuis crassiusculi forent propter carnis molitiem, cuius pori apertiores possent esse, attamen ratione materiæ ex qua oriuntur, duri esse non poterunt, dictum est non valde futuros duros, quoniam non erunt mollissimi, vt leporum, id enim timiditatem arguit nimiam, & caloris debilitatem, neque erunt, vt aprorum setæ, sed medio modo dispositi, crassiores propter pororum laxitatem, molliores propter materiam, vnde mediocritatem quandam inter durum, & molle obtinebunt.

Aldrovãdus ornithologiæ scriptor

Nec valde nigri.

Iidem pili valde nigri esse non debent, nam melancholici humoris adustionem, & sanguinis nimiam crassitiem ostenderent; qui enim fumus crassior est, ille etiam nigrior

nigrior apparet, qui magis ad ignem accedit, fit etiam magis albus, quod videmus ſi picem accendamus, aut reſinam, aut colophoniam, teda etiam, & pini lignum cum primum ignem concipiunt huiuſmodi fumum nigrum emittunt, qui tenax eſt, craſſus, & viſcoſus, & ferè idem in cæteris etiam lignis videtur, vt qui ex his excitatur fumus primus craſſior, idem etiam nigrior appareat, terra enim, & aqua iuncta ſimul cum ab igne patiuntur in principio nigreſcunt, donec abſumpto humore ſuccedat, vel albus, vel pallidus, vel aliquis alius color, quod in lateribus, qui in fornace coquũtur clarè apparet, & in luto à ſole exſiccari cæpto.

Non ergo ſunt valde nigri, quoniam qualis cutis, talis plerunque eſt pilus, ſed ingenioſi cutis nigra non eſt, verum candida, & roſea, ergo neque ipſi erunt nigri; amplius ſi eos abundare ſanguine dicimus pituitoſo cum bile, melancholiaque naturali temperato, & ad purum ſanguinem accedente, cum qui tales ſint, atros, & aduſtos naturaliter non habeant humores, ergo neq. pilos atros, non tñ candidos, hoc enim eſt pituitæ, quam inſenſatos facere homines, & ſtupidos dictum eſt; non fuluos, quoniam hoc eſt bilis, non aureos etiam, vt de Commodo legitur Imperatore; quorum crines aurea ſcobe perfuſi videbantur, huiuſmodi enim capilli moderatam caloris in bilem, & ſanguinem purum denotant actionem; ſed quoniam ad hoc vt aliquis vere dicatur ingenioſus requiritur, vt permaneat, in ſpeculationibusque ordinem, & firmitatem obſeruet, ideo tantum caloris habere debet, quantum ſufficiat ad faciendos humores craſſiuſculos, & eleuandos ſpiritus continuos, & vniformes, quæ actio cum ſanguinem melancholicum requirat, hoc eſt craſſiorem, nimirum, & fuligines, quæ inde eleuabuntur ex quibus pili naſcuntur aliquid nigroris contrahent.

Quare quorum hominum capillos dicunt eſſe pulchros, hos volunt aureos, & criſpos eſſe in extremitatibus, at prope pellem ſubnigros, & ad colorem caſtaneæ maturæ accedentes, quam ex arbore circa principium Nouembris excerpimus.

Hac ergo ratione ingenioſorum pili, neque valde nigri eſſe debent, neque valde duri, aliter ingenium non arguerent.

„ *Oculus charopus, humidus.*

Oculus caropus, vel cæſius.

Qualis ſit oculus charopus in characteribus fortium explicatum eſt, adde etiam ex theſauro linguæ græcæ, charopum oculum vocari gratum, & iucundum, & charopi apud Græcos vocantur, qui cordis lætitiam vultu produnt; hæc paſſio videtur iure ingenioſo conuenire, quoniam ingenioſus eſt ſecundum naturam humanam bene diſpoſitus; aſt quoniam ſpiritibus plenus eſt, ingenioſo ideo oculi læti, ac iucundi videntur; cæterum color hic à latinis cæſius dicitur, teſtante Aulo Gellio, qui in confinio fului, & viridis cum aliquo ſplendore poſitus eſt, pulchrorum, & fortium oculos tales eſſe ait Lucianus, & in hoc vtrique conueniunt, quod probe temperati ſint, & diſpoſiti quamuis magis ad animam, & formam referatur ingenioſus, ad materiam vero, & corpus bene compactum magis reducatur fortis, & robuſtus.

Homerus leonibus charopos aſſignat oculos, quo nomine etiam Germanorum oculos in Mario vocat Plutarchus; & interpres vertit horrendos, quaſi, qui ſpectantibus terrorem incuterent.

Ego ſanè cum alias diligenter leonis iubas, pilos, oculos, & totum corpus ſpectaſſem, nullam penitus ſimilitudinem inter ipſius colorem, & eum, qui in oculis Germanorum exiſtit, potui animaduertere. Leo enim fuluus omnino erat ſecundũ pellem, & oculi ſplendentes igneum quoddam, obſcurum tamen, videbantur referre, quorum neutrũ ſpectabã in oculis Germanorum, qui floris lini colorem, aut cœli exæquant potius; per charopum

igitur intelligerem lætum, iucundum, & benignum, qualis profecto est eorum, qui multis, iisdemque subtilibus, & sanguineis abundant spiritibus, quam sanè proprietatem in ingeniosis supra agnouimus. Si ergo Ingeniosus multis abundat spiritibus claris, tenuibus, & calidis, cum hi iucundum, & hilarem oculum possideant, quæ hilaritas nascitur ex calido, & humido tenui, & illuminato, siue etiam cæsia sit coloratio, siue non, hic color, & aspectus dicetur charopus. At quoniam mihi non carere dubitatione videntur omnino ea, quæ hactenus de ingenio dicta sunt, neque ex prædictis satis liquere puto, nunquid sanguinis crassi, & melancholici, an vero subtilis, & biliosi sit passio hęc, de qua loquimur, ingeniosaque propensio, hunc ipsum tanquam materiam, an illum requirat sanguinem, aut aliquem alium humorem, si quidem Aristoteles videtur sentire in 30. problemat. quod ingeniosi melancholica præditi fuerint temperatura, & ideo melancholicus sanguis materia sit ingenij, quod supra etiam obseruabamus; ex altera parte dictum est, Galenum medicorum facile principem sensisse, in calido, & tenui sanguine ingenium positum esse, alij sanguinis, & igneorum spirituum dotem vocauere, quod vix videtur probabile, cum obtusa, & crassa quædam quotidie se se offerant ingenia, multo sanguine, multisque spiritibus abundantia, & è conuerso quidam sint ingeniosissimi, & maximè solertes, in quorum facie, ac téperamento nihil sanguinis elucescit, vt ferè Chamaleontes possint putari.

Quæ ingenij materia.

Ideo, quando se se iterum offert occasio loquendi de ingenio, cum iam quid sit diximus, nunc qualenam sit, & quotuplex, & cur tot sortiatur differentias dicere tentemus; neque id graue sit legenti, quando scribenti fuerit leue. Quidam putarunt ingenium in brutis, æque atque in hominibus esse, & nullo alio nisi ipso magis, & minus differre, à qua sanè opinione non visus est abhorrere Plutarchus, in eo libro, quē inscripsit, Quod ratione vtantur bruta, vbi quam ingeniosè agant, qua ratione, modoque sibi caueant exactè disputat, si quidem determinantes, ipsum quærere, inuenire, & inuenta iudicare, an ex vsu quærētium sint, esse ingenij essentiam, aut opus proprium; quibus hæc, aut horum vestigia adesse viderunt, illa ingenium habere, ac etiam rationem putarunt; magisque ad hoc persuadebantur, quando quosdam homines adeo rudes bardos, ineptosque videbant, vt potius caudices, aut stipites, quam homines haberentur. Videbant præterea pueros in quibus ratio, & intellectus futurus est, adeo male scire cognoscere quærere, & reperire, & iudicare, quid sibi foret vtile, aut inutile, vt multæ bestiæ longe ipsis magis intelligentia, & iudicio, & prudentia instructæ apparerent, & adeo plurima à pueris præter omne rationis vestigium fieri videbant, vt aliquando dubitarent, potius bestias, quam homines vocandos esse pueros: Putarunt quidam aut esse partem concupiscibilis, aut sine hac non esse ingenium; At sanè licet ingenio agere, vt in contemplationibus; vbi nullam partem habet concubiscibilis appetitus; Quidam recentiores, qui magni putantur philosophi, opinati sunt ingenium irascibilis potentiæ passionem esse, neque sine irascibili esse posse. At sic in omni animali esset ingenium; bruta enim, & ipsa irascibilem habent appetitum, at cum ratione esse ingenium diximus, vel ipsamet ratio, quæ non est in brutis; insuper, si in quibus est ira, in illis etiam inest ingenium, ergo in infantibus, cum manifesta, & certa sit ira, etiam ingenium esset. Demum si ingenij proprium est quærere, & inuenire, at irascibilis reijcere, & repellere malum, & quod dolorem infert, aut illaturum putatur, patet has potentias habere diuersa obiecta, quare, & diuersas esse penitus inter se, ergo ad rationalem potentiam, non autem ad appetitum, aut ad motiuum principium, aut vegetatiuum pertinebit ea habilitas, quam ingenium dicimus, cuius exitus ad actum hic esse videtur, vt primum sensu, & intellectu cognoscat homo, deinde ingenio ex his quæ cognouit, vtatur ad disquirendum, & inueniendum quid in re cognita sit conducibile, iudicio inuentum determinet, quare sicuti est eiusdem potentiæ videre colores, & animaduertere, quòd ille sit color, & iudicare, quod colorem sentit, pariter eiusdem erit potentiæ, & quæ-

Ingenium non esse appetitū.

rere,

rere, & inuenire, & iudicare, quid sit verum, & bonum, aut oppositum, ex his igitur patet ingenium, esse vim, & potentiam animæ ratiocinatricis, quæ ad intellectum refertur. Intellectus operatio duplex est, simplex, & composita, ipseque actiuus, vel speculatiuus, ergo, & ingenium tum in definiendo, tùm in affirmando, & negando, persequendo, aut fugiendo tàm in speculatiuis, quàm in actiuis, & factiuis se se manifestat.

Iudicij & ingenij discrimẽ.

Videtur etiam quod ingenium, & iudicium sit idem re, differat autem ratione, nam hæc vis est ingenium quatenus inuenit, quatenus autẽ inuenta iudicat, iudicium dicitur. Si ergo tale est ingenium quale definiuimus, ergo bene diximus, quod virtus est, & potentia quædam, quandoque enim homo vtitur ingenio, & iudicio, quandoque non, ergo aut in materia est, aut non sine materia, vbi enim potentia, ibi est materia.

At si vtitur corporis particulis, vel similaribus, vel dissimilaribus, non dissimilaribus sane, quoniam nõ videtur potentia organica, neque homo iudicat, aut oculis, aut auribus, sed videt, atque audit, similiter neque manu, aut pede; sed neq. similaribus, vt sanguine, ossibus, neruo, carne, & similibus. clarum enim est, quod ad inueniendum, & iudicandum his non vtimur, quare ingenium non videtur habere organum certum quoddam, neque propriam, & determinatam esse materiam eiusdem, sed aut toto corpore homo inquirit, & iudicat, aut certis quibusdam partibus interioribus, quæ quales sint, nunc est perscrutandum.

Materia ĩgenij.

Profectò, si inquirere est quoddam agere, & penetrare, & in partes varias ferri, & iudicare, supponitur opposita cognoscere. Hoc autem est quoddam suscipere, ergo potentia, quæ inquirit, & iudicat cognoscere debet, at cognoscere est cognoscibilium formas apprehendere, ergo & denudata esse debet ab omni contrarietate, & æque ab omni distare; & seiunctam esse, cum ergo quatenus est cognoscitiua rerum omnium, omnibus careat, & facillimè omnia admittat, & admissa retineat, erit sicca, & humida, & neque sicca, neque humida, sed æque ab vtroque extremo distabit, medietas ergo est passiuorum, at quatenus inquirit, & inuestigat debet penetrare, & disiungere ab inuicem, quæ naturaliter sunt seiuncta, & actu tamen inter se confusa, & eatenus calidam, & igneam naturam sapit, promptitudinem etenim quandam ad motum designat, quæ ignem refert.

Sunt ergo passiones prudentis ingenij fortè, non multum ab ignis qualitatibus remotę, quas expressit in Aenea Virgilius, dum ait.

Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc.
In partesque rapit varias, perque omnia versat.

Verum quoniam ingeniosus coniugit, & cogit simul multa prædicata, & hoc est opus frigoris sine hac qualitate non erit, quare medietas erit actiuorum, & ideo prudens grauis est, & in actionibus nõ est præceps, ingeniũ igitur nõ est potẽtia, quæ requirat materiã subtilem, calidam, penetrãtem, & ad motum promptam, sed necesse est etiam talem esse, quæ quod recepit, iungat, retineat, & in eodem statu permaneat.

Quæ enim potentia retentrice carent ingenia, in principio quidem videntur aptissime disquirere, at paruo temporis momento confunduntur, neque priora, aut posteriora disponunt, & retinent, quod autem dat stabilitatem, & firmitatem in actionibus est graue, & siccum, hoc autem terra est, secundum analogicam; spiritus igitur, quibus vtitur ingeniosus, quique sunt materia ingenij, sunt ignei, & terrei, vt inquisitionem aggredi, & inuentionem perficere durando, & inuenta retinere possint.

Sed hæc sunt contraria duo, toto genere distantia, & extrema, quæ nusquam sine medijs necti simul possunt, at media sunt aer, & aqua, oportet igitur hanc materiam, & substantiam, quæ ingenij rationem sustinet in se suscipere aquam, & aerem, vel eorundem elementorum vires, & potentias, quales sunt humiditas, qua cognoscibiles recipit formas & frigiditas, qua omnia cognita simul nectere valet, atque cogere, ex illis ergo, quæ his quat-

quattuor elementis proportione respondent in nostro corpore, mediante calore naturali animato constituitur, & conflatur medietas certa, hoc est quoddam corpus tenue, & subtile, aptum ferri sursum, mouere, & penetrare, suscipere, ac retinere, durareque vniformiter, & huc atque illuc circumuerti, & per omnia versari, & tanquam Proteus omnia fieri, atque hoc subiectum, & materia, quę instrumentum est illius virtutis, quam vocamus ingenium.

Ex quibus fiat haec medietas, & quae sint ipsius causa.

Huius igitur compositi, si primum respexeris principium ex quo; erit humorum naturalium massa, certo modo disposita in vasis circa cor praecipue existens, cui suppeditat penetrationem, & acrimoniam bilis, at firmitatem melancholia naturalis, promptitudinem ad admittendum, atque ad recipiendum sanguis, & pituita, quae vtriusque bilis tum flauae, tum atrae excessus temperant, & vt ex terra sole calefacta eleuantur spiritus calidi, celeres, sicci, prompti ad omnia peragenda, quae vehementiam, celeritatem, violentiamque requirunt; vt ventorum turbines, & fulmina, ac fulgetras, comaetas, cadentes stellas, & huiusmodi, sic ex melancholico sanguine circa cor existente, dum incalescit, & aduritur, spiritus eleuantur, qui non minus hominem quatiunt, & agitant, quam venti, & turbines percellant aerem, quare etiam quodāmodo verè dixit recentior philosophus, qui de anima scripsit, quod ingenium est dos sanguinis, nam etiam si non in sanguine primum, tamen in eo, quod ex sanguinea massa consurgit, reperitur. Materialis igitur ingenij descriptio poterit esse huiusmodi. Ingenium est vis, & potentia, quae consistit in corpore subtili, & spiritnoso eleuato à sanguinea massa per calorem cordis naturalem ad cerebrum vniformiter ascendente, quoniam igitur est à corde, ideo est calida, quoniam autem ad cerebrum peruenit, quod est frigidum, & humidum, adeo temperatur, vt fiat medietas actiuorum, & quoniam recipit, ac retinet, et passiuorum principiorum; ab extremis omnibus remotū, vt statuatur quoddam subtilissimum corpus, quod neque calidum, neque frigidum, neque humidum, aut siccum, durum, aut molle, graue, aut leue dici possit, quoniam aeque ab omnibus distat extremis. Et sic materiam habemus ingenij, nec non, & efficientem causam. Forma, & finis cui, erit ipsamet hominis anima, quae dum iuncta est corpori, non operatur nisi phantasmatum speculatione, & organis. At huius corporis subtilis causa cuius gratia est, vt possit omnium sensibilium imagines recipere, & propter hoc omnibus principijs sensibilium caret, atq. oīa habet, quare & his, quae illa sequuntur; huius propria, & naturalis forma est illa ratio, ac proportio, quam proprie dicimus ingenium, habilitas nempe, aptitudoque, ex certa illa, atque armonica praedictorum humorum proportione resultans, qua vtimur, vt rectè discernamus verum à falso, bonumque à malo iudicemus, & eligamus; hoc igitur ingenium est, hae sunt illius proximae causae. At prima quidem Deus est, à quo omnia optima procedunt, omne enim donum perfectum, & omne datum optimum desursum est à patre luminum, ingenium autem, & intellectum esse optimam, & perfectissimam rem docet Aristoteles tertio ethicorum, illud ipsum vocans bonum pulcherrimum, quod à natura homini inest, neque ab vllo alio accipere, aut discere licet, non ergo studio, aut arte comparatur ingenium, sed ea vis est, quam pro sua benignitate Deus nobis donat. Vnde à veris philosophis, & Christianis theologis intellectus, & rectum consilium dona Spiritus sancti sunt vocata; secundam causam vniuersalem Arabes, & astrologi dicunt coelorum certum aspectum, quo materia certo modo disponitur ad suscipiendam naturalem, hoc est à Deo naturae auctore procedētem dispositionem; At praeter coelum coelestesque aspectus, vis formatrix ea est, cui tanquam causae propinquiori huius dispositionis materialis, quae nata est suscipere perfectam ingenij formam attribuenda est fabrica; Homo enim generat hominem, & non lectus lectum, dicebat Aristoteles, illumque cieт, ac generat vna hominis vis; quare insita semini virtus auxilio materni caloris proportione respondentis calori solis, (qui de seminibus mandatis terrae excitat vim illis inexistentem, & plantas producit) ea est, quae fabricans hominem miscet etiam, & alterat, & disponit, quat-

Materialis descrip. ingenij.

tuor

tuor humores prima quattuor hominis materialia principia, ita vt fiat massa quædam primum sanguinea, ex qua oritur, deinde organum ad suscipiendum intellectum, & ad exercendas operationes, quæ sequuntur intellectus adeptionem, accommodatum.

Cur tătasit ingeniorum diuersitas.

Cur autem, cum vna sit hominis forma non tamen sit vnum, & idem omnium hominum ingenium; causam puto, præter Dei voluntatem, vnam posse dici, variam scilicet dispositionem, & secundum magis, & minus alteratam prædictam materiam, quæ prima suscipit ingenij formam. Vt enim quod idem sonator, & tibicen aliquando melius, aliquando peius sonare videatur, ipse non semper est causa, sed tibię, & cytharæ tribuendum est, quæ quandoque magis, aliquando minus bene disposita est, & chordis bonis munita; sunt enim quædam chordæ, quas falsas vocant, quæ nunquam quouis adhibito studio, vt armonicè cum alijs conueniant, fieri potest, ita quod anima vna, & eadem aliter, atque aliter sit disposita, & aliquando neque sibi constet, neque cum alijs conueniat, non ipsi sed diuersę dispositioni organorum, & huic præsertim supradicto corpori medio tribuendum est, nascitur hæc varietas dispositionis, forte à causis accidentalibus, aliter enim dispositus pater, & mater, aut animo, aut corpore, vel propter affectus, & passiones, ceu lętitiam, metumque, & huiusmodi, vel propter cibos, vel propter loca, & regiones, vel anni tempora, aliud semen producunt, ac procreant, vnde, & diuersi seminis, vel diuersimode affecti vim diuersam, & diuerso modo dispositam esse probabile est, quare factum est, vt frater, à fratre mirificè differat, & vnus cessare, & ludere, & vngi.

Paru' error in principio, magn' in fine.

Præferat Herodis palmetis pinguibus. Alter
Diues, & importunus ad vmbram solis ab ortu,
Siluestrem flammis & ferro mitigat agrum.

De passionib. ingeniorum.

Habemus ingenij causas, & cur ita inter se differant; nunc eiusdem passiones, ac proprietates videamus; ac primum supponamus iudicium, & ingenium non differre inter se secundum rem, sed secundum rationem, & cosiderationem tantum.

Amplius electionem, & iudicium in actu se mutuo consequi, ita vt posito vno ponatur alterum, & ablato auferatur. Quamuis autem ingenium, atque intellectus (vt etiam Socrati referente Xenophonte videtur) minimum habeat cum corpore comercij, à corporea tamen lęditur imbecillitate, & mala dispositione, quoniam illa prædicta massa, quam materiam, siue subiectum in quo est ingenium, si male fuerit temperata mentem impedit, ne perfectè suo munere fungatur, aliquando enim obliuio mæror, furor, obstinatio, animi deiectio, & desperatio, aliquando etiam animi quædam motio, & elatio à corporis insolita dispositione prouenit; ergo idem ipsum corpus male affectum ingenio, & menti, quæ illo vtitur, oberit ne possit apte inquirere, & inuenire, & inuenta iudicare, & iudicata eligere, & electa ad actionē reuocare. Pi ŏpti igitur ad intelligendū, & inueniendum, & inquirendum erunt; quorum spiritus sunt tenues, calidi, & mediocriter sicci, quare celeres sunt in suscipiendis imaginibus, & mutandis, vertendis, & peruertendis, non igitur quiescunt imagines, at quies imaginum susceptarum memoria est, iure igitur dictum est, quod ingenio prompti ad intelligendum, & iudicandum, memoria non valent, possunt tamen reminiscentia non mediocriter vti, est enim discursus quidam, aut non sine discursu reminiscentia; qui ergo iudicio, atque ingenio perfecto sunt præditi, excellenti vtuntur discursu, cuius vt dictum est, conclusio iudicium est, & electio, & in his calor, & pura bilis id præstat. Qui verò tardiori sunt ingenio, nec facile discunt, minus tenues, & minus celeres spiritus habent, ijdem quieti propinquiores sunt, quod igitur susceperunt retinent.

Ingeniosi obliuiosi.

Acuti q sint.

Qui tardi memores.

Et ideo magis quam priores dicuntur esse memores, magisque ater humor in his dominatur, & terram sapiunt. Idem refert Chalcidius sensisse Platonem, qui ingenium vocat vim quandam animæ, simillimam ceræ, quæ si perfecta est facit homines acutos ad intelligendum, & celeres ad discendum, & solertes ad iudicandum, & perspicaces ad eligendum quid in vna quaque re sit conducibile, verum, vel bonum; Ceræ autem, vt dictum

est

est natura videtur vniuersales differentias ingenij explicare. Quæ igitur cæra durior est, ea ideo difficilius suscipit rerum imagines, at cum primum illas assumpserit, diuturnius retinet, quæ vero nimium mollis est, imagines quidem promptissimè recipit, at cum primum impressor discedit simul secum etiam imago recedit, & aboletur, vt in aqua apparet, atq; in illa cæra rubra, quæ multum, & plusquam par esset terebentinæ habet admixtum; nam facile quidem imprimitur, sed adeo præ sua mollitie adhæret imprimenti sigillo, vt non remaneat sigillatio facta; sic igitur accidit, vt quidam ingeniosi obliuiosi sint, quidam pariter stupidi, & bardi homines parum habeāt memoriæ, quoniam imagines non suscipiunt, priores igitur quoniam non retinent, posteriores, quoniam non recipiunt, obliuiosi dicuntur. Iure autem obliuio videtur sequi homines ingenio carētes, quoniam obliuio ex frigido est, & humido, nam hoc non bene recipit, humidum non retinet, vt videmus in aqua aut cœno gelu rigente, breuiter enim quam cæpit formam gelu seruat, sed ingenium in temperie optimarum qualitatum videtur positum esse, quare qui non habet calorem vegetum in specie humana nō potest esse ingeniosus; Vt igitur plerunque iudicio, & ingenio prompti parum memoria valent, ita qui memoria parum valent, non sequitur, ideo sunt ingeniosi, non enim valet consequentia conuersa; nam propter frigus obliuiosi non sunt ingeniosi, sed stupidi, qui verò propter calorem, ac summā celeritatem, & imaginum agitationem sunt obliuiosi, illi possunt esse ingeniosi.

Ingeniosi immodesti.

Ex hoc ergo cum calore multo abundent, variasque imagines agitant, patet, quod dicebat Plato, difficile esse reperiri hominem ingeniosum, qui idem non sit mansuetudinis, & modestiæ expers. Vidimus hoc in ingeniosissimis pictoribus, & sculptoribus, & quibusdam poetis nostrorum temporum, qui immansueti, & feri, truces, & immodesti erant, & rarò qui maximi in artibus, aut scientijs aliquibus excelluerunt, ijdem maximis vitijs detenti non fuere; maximæ enim (vt supra dictum est) virtutes à maximis vitijs circumseptæ, atque obsessæ sunt plerūq. Causam puto, quoniam mansuetudo, & modestia, comitas, & placiditas, siue humanitas, & benignitas, & virtutes moris quædam mediocritates sunt, & ad nescio quendam timorem accedunt, at mediocritas excessui caloris repugnat, timor vero ad frigus refertur, igitur modestus, & mansuetus excedentem calorem non habet, at ingeniosus excedit in calore sicco, qualis est qui ab ignita terra eleuatur, & à præcordijs ad caput feruntur multi spiritus; igitur vir talis, raro modestus, ac mansuetus esse potest, pro vt testatur Aristoteles etiam xxix. sectione problemate septimo, dicens ingenio, & doctrina præditos, ideo cæteris esse iniustiores, quoniam acrius, & subtilius, quam alij, voluptates, & fœlicitatem rimantur, & sectantur, quæ res raro, aut vix sine aliorum offensione, & iniuria acquiri possunt, acriter autem rimari, & subtiliter reperire posse rerum differentias, & qualitates, ingenij est opus, atque hominis multis spiritibus abundantis.

Ingeniorum discrimina pro locorū differētia.

Multum etiam discriminis à loco, & regione illi aduenit, nam feruens est ingenium truxque, & ferum in his, qui loca frigidissima colunt, quoniam à circunsito frigore concentratur calor, & spiritus ne foras exire possint prohibentur, vnde sicuti olla humore plena igni apposita, si bene cooperta fuerit amplius efferuescit, & cum multo strepitu spumam, & humorem emittit, eadem sane ratione cum frigus circumpositum poros cutis obstruat, caliorque interior crescat, à frigore in partes intrinsecas reiectus, atque coactus contingit spiritus vehementes, perturbatos, ardentesque caput petere.

Vnde, & dum loquuntur, & dum aliquod aliud negotium tractant, quasi furore percelli videntur; bellaces igitur sunt huiusmodi viri, obstinati, duri, truces, & fortes, & eadem de causa corpus magnum, album cum rubore, & musculosum sortiti sunt, nisi sub circulo polari habitent; ijs enim in locis ob nimium frigus, liuorem contraxere quendam, & mediocri sunt corpore præditi, quamuis satis secundum humeros lati sint, & robusti, quod idem Aristoteles in problem. dicebat.

Et eadem forte est causa, quæ cõfirmari poterit dictum cuiusdam scriptoris Galli, quærentis causam propter quam Galli, & Germani cum quodam hostili irrisu per petulantiam, & procacem quendam in modum sæuiant in hostes, & quasi ridentes iisdem victis insultent, eos raptent, feriant, dilanient. Ex altera parte meridionales, vt Afri, Arabes, Hispani, Aegyptij, Syri cum quadam tristi iracũdia, atque acerba amaritie desæuiunt in victos, vt hi ex affectu iræ, & cum dolore ferrum exerceant, illi vero ex odio, & cum voluptate hostilem sanguinem petulanter effundant.

Cur septentrionales alio modo, ac meridionales irã exerceant.

Vir ille diuersis id tribuebat cõplexionibus, at credere intimius esse cõsiderandũ, & supposito, q̃ hoc verũ sit, dicerẽ causam esse q̃m Meridionales sunt melancholici, & adusto humore abũdant, & interiora illis frigent, q̃m exteriora maximè calescunt, & sic euocatur calor, quare cum obiecti præsentia contingit, quod interior hic humor melancholicus accendatur, qui austerus, & acerbus est, & totus mæstitiam spirans sæuitiam cum mæstitia, ac dolore quodam exercent. Ex aduerso Galli, ac Germani, quorum interiora multo calore abundant, multoque bilioso sanguine referta sunt, pro vt eorum cutis, & corpus totum testatur læta bundi, ac cum voluptate, & hostili sarcasmo crudeles sunt. Quod autem viri illius Gallici dictum verum sit, cognoscet, qui historias leget Italicas, ac contemplabitur, qua ratione in Italos sæuierint quondam Galli, Germani, Gothi, Vandali, Longobardi, & quomodo Græci, Mauritani, Saraceni, & Arabes eosdem affecerint.

Amplius Gallis, & Hispanis alternatim bona pars Italiæ subiecta fuit, qua ratione illius regionis populi ab vtrisque tractati fuerint, ipsi testari poterunt. Iulius Maternus inquit, Scythas esse ingenio fero, & truci præditos, quoniam biliosi, & melancholici sunt. Si modo Scythas vocat, quos nos Tartaros dicimus, & Moscouitas; hos enim persæpe vidimus temperamento bilioso, & melancholico præditos, sub nigri enim, ac liuidi sunt, crassoque abundant sanguine, siue quod lac concretum cum sanguine potent equinò, siuè quod multo melle viuant, uel quod externum ingens frigus interna multo calore impleat, vnde aduritur bilis, ac sanguis, & fit fit crassior multo, quam sit in Germanis. Externas vero partes mortificat, stringit, ac liuidas facit. Gallos ille vocat stolidos, & gloriosos, quod ego non video. Stolidi fiunt, quorum spiritus sanguinei, & pituitosi sunt, & facies purpureum haber cum albore colorem, sed penè remissum. Tales sunt pueri, & fœminæ, at acutissimos plerosque, ac prudentissimos reperies Gallos, propriamque illorum esse vehementiam, & promptitudinem ad agendum, quæ ex bilioso habitu, & subtili oritur sanguine. Omnes enim penè sunt roseo colore præditi, aureis, & flauis crinibus, oculis lætis, ac ridentibus decori. Italos idem vocat acutos, & inter hos præcipue Siculos, & qui tractum Neapolitani Regni incolunt. Puto Italos esse inter se diuersissimos, quoniam sub XLV. gradu maior pars Italiæ, vel circum circa posita est. Vel magis quoniam per montium, paludium, lacuumque diuersitatem, variamque habitudinem ad solem, ac cœlum, & aquarum, ciborumque differentem naturam, adeo diuersè afficiuntur, vt non videantur eiusdem, sed longe remotarum regionum homines, qui vltra, & qui citra Appeninum habitant. Olim Siculi imbelles habebantur, lasciuos, & dicaces vocat Quintilianus; quidam patrius illorum scriptor instabiles, molles, ac seditiosos appellat, quod probabile videtur, nam cœli, solique bonitas, & vbertas eos molles corpore facit, sic enim multo humore alente, vt ait Albertus Magnus, verisimiliter abundant, quare molles fiunt, fœminasque referunt, instabiles igitur, nam qui molles sunt facile patiuntur, pati autem est moueri, qui facile mouentur sunt instabiles. Cæterum si sunt instabiles rationabiliter etiam sunt seditiosi, illi enim facile seditiones agitant, qui suis principibus fidem non seruant, tales autem sane qui mobiles, qui inter se contentiosi, qui tumultuosi existunt, quæ omnia in sui ratione inconstantiam, & instabilitatem accipiunt, ille idem auctor auaros dicit Syros, & Arabas, & Phœnicios, cuius indicium est, quod præ cæteris Phœnices omnium

Syrorũ & Arabum ingenia.

nium primi mercaturam, & nauigationem exercuerunt, hoc autem desiderio rei familiaris augendæ fecisse probabile est, quod desiderium subolet nescio quid auaritię, si quidem auaros æris auidos vocamus; at Syri auari erunt, quoniam timidi, timiditas autem his inest quoniam, & interna frigiditas, quam diximus omnibus ferè meridionalibus adesse, & ijs qui propè tropicum habitant, propter externum calorem. Arabes autem, si qui alij populi, latrocinium exercent, & rapto viuunt, vel id cogente regionis, quam habitant, sterilitate, vel quoniam phænicibus sunt ficciores, & minus frigidi, melancholici autem proprium est, si quando incaluerint vehementer appetere, & impotenter quærere, quod etiã clare apparet in his, qui Aphricæ Cesariensis, & Tingitanæ deserta colunt.

Persarum ingenia. Quod de Persis olim, & hodie quoque fertur esse eos iactabundos, & elato animo pręditos, ac precipuè qui Taurisiũ incolunt, deliciososq. esse Assyrios; verũ non forte locorũ natura id facit in Persis, sed quoniam imperare iam per longissimum tempus assueti sũt. Medi autem, & Bactriani parere, quare illi iactabundi, elati, ac superbi. Medi autem cum parere soliti sint, nescio quid seruile meditantes, veneri, ac vino indulgent, sed in multis horum populorum vulgaribus, & inueteratis institutis, siuè illa virtutem, siuè redoleant vitium naturalis propensio superata apparet.

Ad prudentiam itaque, & scientiam hoc est ad contemplationes, & actiones veras, & rectas perficiendas requiritur ingenium, & iudicium certum; atq. vt hoc sit, certo quodam modo disposita debet esse sanguinis massa.

Cur alijs alia probentur. Sed cur alij alijs moribus, & studijs tenentur? an quoniam ingenium est inuentor mediorum, sine medijs enim non est rationis opus, media suppeditat sensus, diuersis in locis, diuersæ res, & diuersimode affectæ repetiuntur, quare, & diuersæ apparentiæ, inde opiniones diuersæ, quare & mores, & studia, prudentia autem, & scientia ambæ in sua definitione rationem capiunt.

Sed ad rem; Ingenium aptum ad inueniendum, acre & subtile, habet corpus maxime sensitiuum; & quod est actionibus aptum, magis abundat bile, & sanguine puro, quod vero cõmodius est speculationibus, & scientijs magis melancholicum est; scire.n. est quiescere quoddam, & scientia est quies, vt primo de aĩa, at agere, & actio, est motus, & mouere.

cur qui sunt in contemplationib. præstantes in actionib. nõ valent. Contingit autem, viros in actionibus magnos raro valere in contemplationibus, & è contra, quoniam quod paratum est ad motum, ineptius est ad quietem, vt cubus lapideus sphæraque differunt, quoniam cubus ad quiescendum idoneus est, sphæra vero ad motum nata videtur, conueniunt autem vtrique in materia lapidea; similiter actiui, & contemplatiui in hoc, qđ ambo melancholiã hñt cõuenire videntur, at contemplatores per se, vt scilicet durent spiritus vniformes, & cum quadam quiete recipiant, & retineant contemplãdas imagines; at actionibus dediti per accidens fiunt melancholici, adusta nempe bile, & sãguine crassiori effecto, vnde qui in iuuentute ingeniosi indagatores vocabãtur, ijdem cũ consenuerint, iudicio exacto præditi dicuntur; vtrique igitur effecti ficciores, non tamen simpliciter sicci secundum cerebrum, acutiores apparent, prudentię autem, & scientiæ siue perspicaciæ, & iudicij perfecti non parum in sicco repositum esse videtur, vel teste Heraclito, quem aiunt dicere solitum, in luce sicca habitat sapientia, hoc est in spiritibus tenuibus, & luminosis, non obscuris, & frigidis, at siccis, positam esse ingenij vim, & iudicij acrimoniam; idem putabat animæ sapientiam corporis sanitati maxime esse similem, cũ vtraque siccum ad suam requireret existentiam; Mihi autem videtur subiecto, & materię, quæ ingenij susceptibilis est, quasdam, tanquam passiones accidere, & hoc præsertim ordine stuporem, ruditatem, tarditatem, ambiguitatem, varietatem, instabilitatem, quibus opponuntur habitus oppositi, & à quibus denominantur homines furiosi, feruido, ac turbulento ingenio præditi. At prudens, & ingeniosus in medio positus est, accessus autem & recessus à prudentia ad stuporem, aut furorem causatur à caloris dispositione, vt ab

agente

agente instrumentali, & ab humoribus, qui in corde sunt, eorumque mixtione, vt causa materiali, pro vt magis, aut minus accedunt ad supradictam temperiem: præualente igitur pituita, frigoreque fit stupor, si vero cum frigore melancholia prædominetur, asinina ruditas, & indocilitas quædam emergit, si melancholicus humor præualebit cum mediocri calore, & bile flaua, tarditas quædam ingenij quidem, vt in Catone fuit, apparebit, quæ tamen vinci studio potest, & si per adauctum ætatis calorem succus melancholicus incaluerit amplius, probabile est ex ipso spiritus eleuandos esse, qui materiam seueritati, prudentiæ, & honestis desiderijs suppeditent, & si pituita præualuerit cum æquali sanguinis, & atræ bilis subdominio, ambiguitatem quandam, & hæsitationem in omnibus continuam aspicies, ita vt qui hanc sortiti sunt temperiem semper in consultationem dubiosi omnia reuocent, nihil asserant, sustineantque semper, vt Pyrrhonij, assensum, & quasi noui Arcesilai, quid sit affirmandum, aut negandum nesciant, si vero bilis flaua cum subdominio sanguinis præstiterit, varium, & mutabile, fœmineumque dabit ingenium, & instrumenta intellectui, adeo inualida parabit, vt qui tale sortiti sunt temperamentum, futiles, instabiles, volubilesque magis, quacunque auicula se se offerant, & si loco bilis dominabitur humor ater cum sanguinis sub dominio, & modica bile perspicacia orietur, & ad inquirendum subtilitas cum acrimonia quadam, sed plerunque apte inuenta, probe discussa, & acriter iudicata nõnunquã inopportune, inepte, ac præter ratiõe executioni mandabũtur, taliaq. ingenia eruditionibus, ac doctrinis magis, quã actionibus, & negotijs videntur esse idonea.

In his autem temperamentis supponendum est calorem naturalem tanquam plectrum ab anima, & voluntate tanquam à manu, & musica motum, diuerso modo agere, mutare, alterare, exercere, & illam materiam humorum, vt chordas testudinis, vel cytharæ, varijs causis, rationibus, & occasionibus pro susceptarum rerum, per sensus varia imagine continue mutari, donec steterit, & certam susceperit formam, & habitum, vnde homo dicitur, vel prudens, vel sciens, vel perspicax, aut ineptus, & iners.

Si autem contingerit, quod bilis, & melancholia prædominatæ fuerint, vtræque tamen naturales, & harmonicè inter se, (vt supra dictum fuit) iungantur, vt duo, & vnum, temperataque fuerit horum siccitas à pituita, & sanguine, his duobus humoribus in sesquialtera proportione consentientibus efficitur prudentis materia, Hanc igitur materiam, siue humorum massam in corde, & circa ipsum existentem, cum mediocris, moderatusque calor, & benignus accẽderit, eleuantur spiritus, quià cerebri opportuna, hoc est benigna, & naturali frigiditate elaborati, sensatum, prudentem, modestum, iustumque efficiunt hominem, nempè naturaliter aptum, & dispositum ad acquirendas virtutes huiusmodi; hicque ille est, qui optime possit opposita. Huius sic dispositi intellectus, quoniam nactus fuerit opportuna instrumenta, si ad optimas traductus fuerit exercitationes, & disciplinas, diuina, ac vera Dei Imago apparebit.

Quod si hæc temperata probè humorum massa diu, multumque, et propter longam caloris actionem, multum prioris humoris euanuerit, calliditas, et vafrities exorietur, præualente nimirum siccitate cum calore, si vero bilis minor fuerit, eodem calore manente, ex melancholiæ prædominio grauitas, et stabilitas cum seueritate elucescet, qualem fuisse ferunt Fabium Maximum.

Callidum vero dixeris Annibalem, Eumenem, et Lysandrum, quorum ingenium resolutum, exercitatum, promptissimum ad actiones, quale aiunt habuisse Iulium Cæsarem, qui in celeritate ponebat spem oẽm, omneque bene gerendę rei momentum, ad prædominium bilis vtriusque cum mediocri sanguinis, et pituitæ subdominio referendum est; Quicunque hoc sortitus fuerit ingenium, et temperamentum, irritatus immitis erit, neque ad parcẽdum inimicis paratus, nisi per assuetudinem, et disciplinam, aut dissimulationem, in ipso ascititia, et nõ naturalis fuerit ad clementiã, et mansuetudinẽ dispositio, qua volebant

quidam omnino Pompeium secundum naturam propriam carere, quem Cicero aiebat; dum cum Cæsare gerebat bellum, iam syllaturire, hoc est in crudelitatem, & sæuitiam inclinare, ac incipere syllam imitari, proscriptionesque ciuium meditari.

At si supra hanc eandem humorum temperiem calor magis, magisque se efferet, feruidum quoddam, & ad mala omnia inclinatum orietur ingenium, crudele immansuetum, nihil non arrogans sibi; & qualem volunt fuisse Achillem Thetydis filium, Mariumque seniorem; at si melancholia acriter prædominata fuerit cum bile multa, & pauco sanguine, & pituita, cum massa hæc calorem conceperit, furere hominem videbis, cui vt sybillæ, non vultus, non color vnus, non comptæ manebunt comæ, & supra solitum, dum concepto multo calore adurerur vtraque bilis, fiet robustus, acer, solers, futurorum etiam, quæ non nouit vates, & propheta; & poeta; qui etiam ex tempore versus fundat, atque omninò insanus, & qualem dicebat Horatius esse illum, quem

Vesanum tetigisse timent fugiuntque poetam,
Qui sapiunt, agitant pueri, incautique sequuntur.

Hos eosdem sæpe antiqui phanaticos, & quasi à Demone obsessos putarunt, à quibus cum recesserit calor, & omnis deferbuerit vapor igneus, tunc neque se loco mouere posse videntur, neque corpus sustinere, & plerunque dictorum, & factorum non meminere.

Ex his itaque quid sit ingenium, & iudicium, & quæ ipsius materia, & quomodo sit intellectus instrumentum, & quales eiusdem sint passiones, & differentiæ manifestum est.

Patet etiam pro spirituum, quos diximus esse ingenij materiam, tenuitate, alios alijs esse ingeniosiores, quare qui in locis salubrioribus, & depuratiorem, ac tenuiorem aerem habentibus habitant, naturaliter etiam acrius ingenium, & iudicium plerunque consequuntur. Idque dicitur, plerunque fieri, non enim ideo negatur

Summos posse viros, & magna exempla daturos
Veruecum in Patria, crassoque sub aere nasci.

Nihil enim mortalibus arduum, nihilque est adeo difficile, quin facies, cum voles etenĩ

(Labor omnia vincit.
Improbus.

Aristotelicis signis ingenium demonstrantibus bonum, excellens, & ferax, addunt alij, ne corpus sit valde magnum, nec valde paruum; nam homo longus raro dicitur sapiens, paruus autem vix bene potest discurrere, in paruo enim loco magnus rerum numerus, & amplum agmen ordinate se explicare non potest; capilli omnino medij inter molles, & duros, nigros, & flauos, sic enim prædominium bilis vtriusque cum mediocritate naturali docetur, dentes mixti, vt scilicet quidam sint lati, quidam deinde stricti, & ijdem rari potius, quam densi, parui, quam magni, lingua mediocris, & subtilis, non longa, quorum enim longa, & subtilis est, illorum crudele, & malignum est ingenium; referuntur enim ad serpentes, manus graciles, sunt enim non boni habitus ingeniosi, quare extrema sunt gracilia, molles etiam manus habent, quoniam illorum caro mollis est, & quoniam eorum materia mollis, & naturalis calor non admodum vehemens extensiue, sed potius intensiue, ideo digiti longi, sunt etiam graciles, nam si longi, & crassi, robusti essent.

Vocant quidam ingeniosos, qui femora carnosa habent, ego depiges, & fæmora pauca carne, & eadem laxa, molli, & flaccida præditos dicerem ingeniosores ijs, qui oppositam dispositionem habent, hac vna ratione, quoniam debiles, & non bono habitu præditi sunt ingeniosi, vt supra ostensum fuit.

Porta opinio.

Quod addit Porta ingeniosos habere oculos obscuros, an Aristoteli cõtradicit? q̃ supra dicebat, ingeniosi oculũ esse charopũ, & humidũ? hunc exponebamus iucunditate, ac splendore plenũ, nam multis spiritibus, ijsdemq; tenuibus, & puris refertũ dicebamus ingeniosi caput, & cerebrum, quare si ingeniosus multis, ijsdemque puris spiritibus abundat, obscu-

ros

tos oculos (& vt vulgo dicitur) mortificatos non habebit, Idem ait oculos debere esse magnos, at Aristoteles, vt refert Diogenes, paruos habebat, qui genus humanum ingenio superauit, & omnes

Extinxit Stellas, exortus uti ætherius Sol.

Ego crederem oculos debere esse mediocres; Vulpes, quæ malitiosæ sunt, & maxime astutæ paruos habent, videtur autem astutia excessus quidam ingenij.

Addunt nonnulli frontem in rectum porrectam, ego dicerem magnam, & quadratam, ita tamen, vt magnitudo non sit excedens, nam si quorum frons est parua, illi sunt indisciplinabiles, vt infra dicit Aristoteles, ergo quorum non parua, illi non erunt indisciplinabiles, sed dociles, namque passio præcipua ingeniosi est docilitas.

Quadrata igitur frons esse debet, neque conuexa, & multo minus etiam concaua, verum plana, & æqualis non turbida, non nebulosa, non tristis, sed in his omnibus mediocris. *Qualis sit frōs ingeniosi.*

Capilli non crispi admodum, nam crispi feruorem quendam nimium indicant, bonum autem ingenium mediocritatem requirit, non crassi, non recti, sic enim duri essent, & suilli.

At sanè raræ texturæ sunt plerunque, qui ingenio pollent, debiles enim, quare hac de causa non admodum pinguem nacti sunt faciem, quoniam multa pinguedo remissionem quandam caloris denotat & paucitatem. Hi vero, qui ingenio valent, calore abundant, temperatiori quidem, sed potius ad excessum, quam ad defectum vergenti, at (vt sæpè diximus) intensiuè potius, quam extensiuè.

Addit Porta supercilia magna, rara, commensurata; quid per magnum intelligat dubium est, si significat pilos longos, id consentit cum publico Venetorum adagio, qui hominem magno præditum iudicio, & verè prudentem, & callidum putant, cuius supercilia sunt longa, & crispa, vtpotè cui multus sit in sincipite calor.

At si per vocem (magna) intelligit extensa, & longa, & lata, & crassa, id profecto non est verum, si quidem accidens hoc, nescio quid obscuri, terrestris, & belluini in spiritibus docet esse, cum enim ex fuligine oriantur pili, quæ excrementitia pars est eius, ex quo sunt spiritus; quale est excrementum, vt medicis videtur, talis etiam natura est eorum, quæ talia edidere excrementa, quod si rara sunt supercilia, pauca est fuligo, paucum excrementum, quare, & tenuiores spiritus, & si longi pili, vniformis calor, & intensior, si in extremo præcipuè, sint crispi. Cæterum sibi constare non videtur, nam eodem in capite dicit, ingenioso oculos esse obscuros, paulo infra vocat splendentes, item ait in eodem loco faciem debere esse graciliorem, paulo infra mediocrem, & pinguiusculam, addit etiam manus graciles, & molles, & paulo post articulos fortes, & bene solutos; verum si fortes, ergo robusti, ergo duri, non igitur molles, vt ille inquit, neque fortè bene soluti. Asserit idem ingeniosum oculis magnis præditum esse, e contra libro tertio capite primo, etiam ex Aristotelis auctoritate grandiores oculos improbat, & ad boues refert, vt potè qui pigritiam, segnitiem, inertiam indicent, quod exemplo Domitiani confirmatur. *Portæ opinio examinatur.*

At re vera grandes oculi, cum multum, & excedentem in cerebro humorem adesse pronuntient; neque humoris multitudo ad bonitatem ingenij sit vtilis, nescio qua ratione oculorum magnitudo ingeniosum demonstrare possit, & eò magis cum ipsemet Aristoteles mediocres probet, ingenium enim virtus est, & omnis virtus in mediocritate posita est.

At dixeris Socratis magni erant oculi, & tamen præstantissimo fuit ingenio præditus.

Huic respondeo obiectioni dupliciter, vno modo ingeniosum dicimus habere plerunque oculos mediocres, non tamen tollitur, quin etiam aliquando reperiri possint ingeniosi, quorum oculi non sint mediocres, sed vel magni, vel parui, non enim necessario sequitur, est ingeniosus, ergo habet oculos mediocres, & si non habet oculos mediocres, ergo non est ingeniosus. *Socratis oculi*

Amplius quis est, qui dicat Socratem fuisse ingeniosum, ego stupidum, bardum, ebriosum, libidinosum, male feriatum legi iudicatum à quodam physiognomo, quod idem ipse non negauit suas malas inclinationes opè doctrinæ se superasse professus.

Additur à quibusdam modicus risus, & breuis; Porta fletum, & derisionem modicam etiam adiungit; at videtur dubium, nam si ingeniosus habet spiritus leues, puros, & splendidos, hi profectò sanguinem referunt, à sanguinis abundantia in ventriculis cerebri recepta fit delirium cum risu, ad delirium igitur videretur accedere ingeniosus.

Amplius si risus in calore, & humore consistit, cuius indicium est, quod antiqui Poetæ venerem vocant risus amatricem, quæ calorem, & humorem requirit, & ideo in mari nata dicitur, cur igitur ingeniosi non sunt risui dediti? & eò magis cum paucos reperias ingeniosos, qui ijdem non sint magnopere venerei? Responderi fortè posset. Ingeniosum, si adolescentulum capiamus, & in principio cum nondum ex adustione adaucta est melancholia, esse lætum, ridentemque, quod de se ipso testatur Horatius; At cum adaucta ætate amplius aduritur sanguinis, & humorum qui in corde sunt massa, quando tunc magis melancholicus, & crassior fiat sanguis, minuitur risus. Atque ingeniosi proprium est inquirere, & cogitare, qui verò cogitabundi sunt grauitatem, non risum præ se ferūt, & ni fallor, propensiores sunt ad fletum, quam ad risum, magis enim sequitur cogitantes, & alta contemplantes fletus, quam risus, acres enim spiritus in contemplationibus in cerebrum feruntur, & eò totus sursum trahitur calor, quare aduruntur humores, salsique fiunt, & descendentes vellicant oculorum angulos, vnde fiunt lachrimæ cōtemplantibus, & attentè aliquid considerantibus. Homines item Sanctissimos, & grauissimos, raro risisse, sæpissimè fleuisse legitur, & si Democritus ridebat curas, necnon, & gaudia vulgi, faciebat id, quoniam ineptias putabat, & nugas, quę ab hominibus impotenter, aut fugiebantur, aut desiderabantur.

Non irrident autem vllos ingeniosi viri, nullos subsannant naturaliter, quoniam passio hæc ignorantis, & insensati est, non autem ingeniosi.

Nam ingeniosus cum subtiliter iudicet, ac penetret multa, quæ alij rident, in alijs tanquam mala turpia, & in semetipso peiora, & maiora aliquando animaduertat, excusat illos, & miseratur potius, quam alienas derideat imperfectiones, vel damnet, & tot de ingenijs, eorumque signis dicta sufficiant.

DE INSENSATO.
Cap. IX.

Insensati signa. Quæ sunt circa collum, & crura, carnosa, complexa, & colligata: cotylæ rotundæ: humeri sursum contracti: frons magna, circularis, carnosa: oculus pallidus, obtusus: crura circa talum crassa, carnosa, rotunda: mandibulæ magnæ, carnosæ: lumbi carnosi: crura longa: collum crassum: facies carnosa, sublonga satis: motus autem, & figuram, & morem qui apparet in facie, secundum similitudines accipit.

Hebetis signa.

QVem rudem, & hæbetem virum dicimus, Aristotelicus interpres insensatum, siuè insensitiuum vocauit, quæ dispositio ingenioso opponitur, at oppositorum eadem est cognitio, iure igitur vna post alteram ponenda fuit, & facile ex prædictis qualis sit hæc passio, patebit; primū itaque quid hæbetudo sit, ingenijque ruditas dicamus, deinde, vnde procedat, ex his quænam sint passiones eiusdem exponemus.

Sibæ-

Si hæbes ingenium acuto, & acri opponitur, & acre dicat habitum secundum naturam, profecto hæbetudo est priuatio quædam, & præter naturalis dispositio, vt surditas, & cæcitas, quare si oppositorum sunt oppositæ differentiæ, & definitiones, quoniam definientes ingenium diximus illud esse vim, & potentiam secundum quam homo potest facile quærere, discere, & inuenire quid in vna quaque rè bonum sit, aut verum, ergo hæbetudinem ingenij dicemus esse naturalem impotentiam, secundum quam homo non facile potest quærere, discere, aut inuenire, & iudicare quid in rebus sit verum, aut bonum.

Est ergo de secundo genere qualitatis ingenium, & ingenij hæbetudo, & ruditas, & acrimonia, & vt molle dicit impotentiam resistendi, durum autem, quod facile resistere potest sectori, ita ingenij acumen dicit potentiam, ruditas, & hæbetudo impotentiam, & inhabilitatem, qua qui affectus est cum difficultate inquirit, & quoniam imperfecte discurrit, male discit, ac monstrata recipit, difficileque patitur passione illa, quam perfectiuam vocant, & quoniam non discit ab alio, neque à se ipso inuenit, aptè; ideo ita dispositus est naturaliter, vt illi qui affectu impediuntur, illis enim accidit à passionibus obtenebrari, & impediri iudicium, huic autem à naturali, hoc est interno, principio accidit error, contingit igitur, vel in totum, & simpliciter aliquem læsas habere omnes ingenij vires, & operationes vt neque ex se inquirat, neque ab alio discat, neque demum inuenire quid quam possit, aut ab alijs inuenta iudicare sint vera, nec ne, aut bona.

Contingit etiam aliquando apte ex semetipso res inuenire, inepte tamen discere, aut etiam ineptius iudicare; quid igitur sit ingenij hæbetudo, & quotuplex, ex his manifestum est; & si acrimonia ingenij, & hæbetudo sunt contraria, igitur circa idem subiectum versabuntur, vt cæcitas, & visio circa oculum, sed opposito modo dispositum, quoniam opposita resultare debet forma.

In massa igitur quattuor humorum in cauitatibus cordis existentium, & in spiritibus, qui exinde à calore naturali eleuantur, & per arterias in cerebrum, cerebrique ventriculos feruntur, ingenij consistit hæbetudo; hæc enim acuti ingenij materia est, quare cum massa hæc erat armonice disposita, & calefacta, vt dictum est supra, fiebat acumen, nunc autem inconsonanter si bilis flaua, & atra misceantur, & medium superent extrema, fiet omnino hæbetudo; quam sequentur signa ab Aristotele enumerata, propriam igitur materiam hæbetudinis dices multam pituitam, aliquando cum melancholia prædominantem alijs duobus humoribus, ac præcipuè bili naturali, quam sanguinis dicunt florem; aliquando sanguini mixtam, & cœteros humores superantem, propterea insensati aliquando pallidi, & fusci, aliquando crassi, & subrubei spectantur, sic materiam, & formam hæbetudinis habemus, bona itaque, & consonans temperies ingenium, mala, & disonans ingenij docet, ac notat ineptitudinem; finem non habet huiusmodi inabilitas, nam finis bonum est, priuatio vero bonum non est, amplius nemo ingenij ruditatem, nemo cæcitatem, nisi stultus, aut male sanus desiderat; bonum autem est, quod omnia appetunt.

Causa efficiens huius ruditatis est virtus, naturalisque vigor deficiens, debilisque, vel à materia rebelli impeditus, vel tandem caloris naturalis imbecillitas, aut eiusdem impedimentum, ne possit agere, atque operari, pro vt natura hominis requirit.

Quid ergo passio hæc sit, & qua ratione efficiatur, quæque eiusdem sint causæ vniuersales ex his manifestum est, Nunc passionum causas, quas proponit Aristoteles inuestigemus, harum prima est.

Quæ sunt circa collum, & crura carnosa.

Collū & crura carnosa.

Vt sit propositio demonstranda, Rudis, & insensatus collum, hoc est præcipuè ceruicem habet carnosam; quod sit vera propositio patet ex his, quæ infra dicentur, huiusmodi col-

lum Taurorum esse, hi autem rudes, & insensati sunt, hoc est, neque astuta animalia, neque callida vocantur, quæ Tauros, & boues referunt.

Amplius obæsos homines non dicimus ingeniosos, & vafros, qualem fuisse ferunt Dolabellam, & Antonium, quos non timere profitebatur Cæsar; sed pallidos, & macros, qualis erat Cassius, & Brutus. Cur igitur insensatus habet collum crassum, hoc est multa carne, & multa pinguedine plenum? An quoniam ingeniosus opposito modo dispositus est? verum id non est dare causam, sed probare tantum ipsum quod est.

Dicendum est igitur insensati calorem esse posse multum, & magnum extensiue, non tamen intensiue; non enim ad igneum accedit, sed proprie aereus est, & terreus, nam ingeniosi in se nescio quid igneum habent. Quare si insensati calor non est igneus, sed remissus, cuius talis est calor illius spiritus non sunt ignei, tenues, & acuti, sed remissi, crassi, & obtusi, at spiritus, & calor huiusmodi alimentum, & sanguinem defert, atque applicat corpori, non tamen illud ipsum resoluit, applicato alimento, neque resoluto per igneum, & excedentem calorem, carnosum, & pingue fit corpus, igitur insensati carnosum erit corpus, quare collum, & crura. Sed dices cur potius collum, quam reliquas partes attulit Aristoteles? *Cur colli carnosum.* hanc puto causam, vt doceret spiritus, qui caput petunt habere calorem remissum, cum enim ad caput feruntur per collum, & venas iugulares transeunt. Si igitur eo in loco existentes antequam cerebrum intrent, dant signum caloris remissi, neque subtiles, aut acutos se præbent, tanto minus erunt, cum cerebrum intrarint, atque ab illius naturali frigiditate fuerint refracti.

,, *Et crura carnosa.*

Crura carnosa. Eadē passio etiam cruribus, quæ conuenit collo accōmodatur, insensati igitur crura carnosa, & quod hoc sit verum, ex prædemonstratis patet; Nam si ingeniosus habet carnem mollem, & est non boni habitus, & macer, ergo cuius caro non est mollis, sed dura, & plena, ac boni habitus ille non est ingeniosus, sed potius insensatus, at cuius caro est dura, ille robustus est, robusti crura sunt bene carnosa, si quidem musculosa, & colligata, ac sursum contracta, iure igitur dictum est, quod insensati crura sunt carnosa. At nos propter quid nunc venamur, & profecto videtur eadem causa, nam calor cum à principio suo, nempe à corde elongatur, cum secundum se crassus quidem sit, non tamen terreus, sed neq; igneus, verum austrinum, & vaporosum referat habitum, potest quidem concoquere alimentum, idque applicare, ac replere, non tamen tantus est, vt possit resoluere. Sicuti igitur videmus austrinos vapores caput replere, sensus aciem remittere, somnum excitare, mentem, siue mentis aciem hæbetare, sic calorem huiusmodi, corporis quidem partes replendo carnosas facit, animi tamē acumen sua crassitie, ac humiditate retundit, in sicco enim repositum esse animi vigorem, ac mentis sanitatem supra dicebamus.

,, *Complexa, & colligata.*

Crura complexa. Tanquam synonimum videtur vsurpare nomen vtrunque, & hanc passionem non solum cruribus, sed etiam manibus, & brachijs tribuit, neque fortè iniuria, si quidem eadem est ratio, & causa (nisi quid præter naturale impediat) quæ alit, & brachia, & crura. Attamen non credo omnino esse eadem nomina complexum, & colligatum, sed putarem, quæ circa suras, & crura complexa dici, cum scilicet musculi non sint ita distincti, vt appareant, quomodo in forti dicebamus; Sed in insensato ponimus eos apparere interse complexos, & coniunctos, vt eorum distinctio non animaduertatur.

Colligatos eosdem dico quasi ad operandum, & mouendum pene ineptos, sic enim in forti ponebantur humeri non admodum colligati, vtpotè, qui commode ad operationem propriam obeundam prompti essent, sic etiam hoc loco, colligatas dico partes, quæ circa

crura.

crura, quoniam qui insensati sunt ad motus, & ad operationes sunt tardi, & inepti, quare, & propter id etiam contingit, quod quæ ad motum in brachijs, & cruribus deseruiunt instrumenta, quæ proprie sunt musculi, colligata, & quasi impedita appareant. Sicut enim bonus sector iudicari potest, qui bonam habet serram, ita non bonus erit, qui non bonam in suis sectionibus serram vsurpare solet.

Quod igitur, & propter quid insensatus habeat collum carnosum, & crura, & brachia colligata, & complexa ex his patet.

Dub. An robustus sit insẽ satus.

Sed dubitari continget nunquid fortis, & robustus sit insensatus, & è contra an insensatus sit robustus, videtur enim primo aspectu fortem, & insensatum in idem recidere, quibus enim insunt eadem signa, & consequentia signorum ijsdem etiam videntur inesse, quare si fortis, & insensati sunt eadem signa, probabile est omnem insensatum esse fortem, & versa vicè, fortem, ac robustum eundem esse insensatum, maior nullam videtur habere dubitationem, signum enim, & signatum sunt ad aliquid, & quorũ effectus sunt ijdem, etiam ad sunt eędem passionum, & affectuũ causæ, quorum eędem causæ, & principia, illa secundum substantiam sunt eadem: minor probatur, primum ex Aristotele, nam pili in vtroque sunt duri, podes magnos vtrique habent, id etiam in sue videmus, qui rudis, insensatus, & idem fortis est, collum etiam fortis, & insensati crassum, & carnosum est, dura etiam in vtroq; caro, nam nisi in insensato esset dura, ergo mollis, quare insensatus esset ingeniosus.

At sanè oppositum ratio persuadet, nam quorum diuersæ sunt operationes, illorum etiam sunt principia, & causę diuersæ, quare etiam essentiæ, non igitur idem vllo modo est insensatus, & robustus.

Amplius neque verum est signa vnius, & alterius esse eadem, saltem collectiue, quæ enim sunt in vno, illa eadem iuncta simul in alio non erunt, ex quo manifestum est, neque omnem fortem esse insensatum, neque omnem insensatum fortem, sed bene possibile est quandoque simul iungi, non autem semper.

Notandumque est duplicem esse posse causam hæbetis, & insensati, alteram in spiritibus positam, alteram in cerebro, & instrumentis potentiæ ingeniosæ deseruientibus.

Porro spiritus duplici de causa etiam producunt hæbetudinem, aut quoniam crassi sunt propter pituitam, & propter frigiditatem, & qui tales sunt, nusquam sunt fortes, aut robusti, Vel crassi sunt, propter sanguinis naturalis crassitiem, à qua eleuantur, & tunc, vel multo calore sunt affecti, vel pauco, si multo ijdem sunt insensati, robustique, & audaces; si autem fuerint mediocri calore prædití, insensatum quidem efficient hominem, & robustum etiam, non tamen audacem; Rursus si spiritus in altero peccarint extremo, & plus iusto subtiles fuerint, etiam insensatum facient, non tamen simpliciter, sed ardelionem, multa principiantem, multa molientem, plurima promittentem, nihil agentem, penitus iudicio carentem, & penè ridiculum. Si vero propter malam cerebri dispositionem, quod scilicet, vel nimia sit refertum pituita, vel meatus obcæcatos, & distortos habeat, vel præter rationem melancholia abundet, ille idem erit quidem rudis, & insensatus, nequaquam tamen fortis, aut robustus, signisque hæ dispositionum differentiæ proprijs cognosci poterunt omnino.

Quare ad argumentum in contrarium allatum neganda est minor. Ad cuius probationem, cum dicitur in vtroque pilos esse duros, & duram carnem, & carnosum collum, & extremitates magnas, primum meminisse oportet, insensatum, vel à spiritibus fieri, vel propter instrumenta talem esse, & eum, qui à spiritibus duplicem esse, vel à melancholicis, vel à pituitosis, qui propter crassitiem spirituum à pituita eleuatorum, & qui referũt nebulam illam, quam autumno super paludes difusam videmus, illi non habent pilos duros, sed planos, mollesque, & quandoque, propter obstructionem meatuum, subtiles, & hi nullum vestigium fortitudinis possident, qui vero à melancholico humore sunt crassi, & duri propter

Spirit' melancholic' duplex.

caloris

caloris defectum, vt in asinis; hi etiam nullam fortitudinis nobilis partem præ se ferent, quamuis aliqua signa habeant patientiæ, & tolerantiæ.

Amplius neq; vnicum signum fortudinis in corpore obseruatum, subito fortitudinem, aut robur necessario infert, ac demonstrat, nec verum est, quod insensati caro semper sit dura, insensati enim plerunque œdematosi sunt quodammodo, quorum caro non est dura, quinimo laxa adeo, vt nihil magis laxi, & mollis reperiatur. Neque idem est collum robusti, & insensati, nam collum insensati non solum carnosum est, sed adipe multo refertum, at robustus collum habet latum, & amplum non adiposum, sed magis osseum, & eius amplitudo non propter carnis, vel sæui multitudinem, sed propter vertebrarum, & ligamentorum magnitudinem se se explicat. Quod ergo non omnis robustus sit insensatus, & insensatus omnis non sit robustus, & cui insensato accidat esse robustum, ex his patere arbitror. Ante tamen quam vlterius procedatur aduertendum est quosdam legere.

„ *Quæ circa collum, & crura debere esse colligata, & complexa:*

Idque de vasibus præcipuè intelligere; quod Polemoni videtur, vt sit sensus, Insensatos homines habere vasa, quæ sunt circa collum, & carnem crurum, atque in ipsis cruribus immanifesta, & quæ sensu vix percipiantur, sic ergo sunt complexa à carne, & colligata, vt conspici nequeant, & vix possint seiungi; Causam esse putarem, quam prius attuli, sanguinis scilicet, ac spirituum remissam caliditatem, quæ neque dilatat, neque explicat vasa, pro vt recta, & perfecta hominis constitutio requireret.

„ *Cotylæ rotundæ.*

Cotyla rotūda Quidā putāt subesse mendum in textū Aristotelis, quid enim commune sit ingenio cum acetabulis coxarum se nescire aiūt, sed per cotylas, κότιδα, idest, occiput legendū credūt, vt sit sensus Aristotelis huiusmodi. Insensatus habet occiput rotundum, & prominens, in quo sanè videbitur cum robusto conuenire, cerebelli enim amplam vim, & validam dispositionem notat, quare motus principium validum, & validius multo, quam ipsius sensus, quod si res ita se habet, vt κότιδα, non autē cotylam legere debeamus, facilis est demonstratio huius accidentis, quod, vt dixi, virium robur naturaliter indicat; sit igitur ex eodem principio demonstratio. Quorum occiput est rotundum, illorum cerebellum amplius est, quorum tale est eorundem etiam portio neruorum motiuorum, seu principium motiuum proportionate maius est, quam sensitiuum principium. Quare illi ad motum aptiores quam sint ad sensum, minus igitur sensati, quare eorum caro non est valde apta pati, si inepti ad patiendum, ergo ad sentiendum etiam sunt inepti, qui tales sunt vocantur insensati, ergo quorum occiput prominens est, & cum quadam rotūditate maiore, quā naturalis, illi sunt insensati.

Quare, si quos posteriorem capitis partem prominentiorem habere cum quadam rotunditate, conspexeris; illos corporeis valere viribus dices, quod probationi propositum fuerat, verum ingenio parum valere putabis.

„ *Humeri sursum contracti.*

Humeri contracti. Insensati signum tertium est, vel si etiam placebit, quartum, si crura à collo diuiseris; porrò quid per contractionem membrorum intelligamus, supra declarauimus.

Ea membra præ cœteris dicimus esse contracta, quæ perfectè, & probè à natura non fuere elaborata, distincta, & fabricata, sic contractum, & attractum, vulgo à frigore dicimus hominem, cuius pedes, manusque se se explicare nequeunt præ frigore; si ergo humerorum contractio arguit caloris innati imbecillitatem, & imperfectionem, & præcipuè circa cor, quod omnis caloris, & virtutis vitalis est fons, & principium, oportebit vtique spiritus

ritus esse subfrigidos, non ergo acutos, celeres, & tenues; probabile est igitur quorum humeri sunt contracti sursum, & crassi; & quodammodo gibbosi, illorum spiritus non esse acutos, & calidos, & celeres, sed crassos, & tardos, at qui tales sunt, vocantur insensati, quod ergo humerorum mala dispositio, membrorumque mala conformatio, & fœditas iure pariant ingeniorum socordiam, & ruditatem ex his potest colligi, nō quod quorum humeri sunt tales, illi subito sint insensati, sed quod, vt plurimum, qui habent humeros sursum contractos, non explicitos, non expansos, videntur insensati, & non subtili ingenio præditi.

Frons magna, circularis, carnosa.

Frons magna carnosa

Quartum signum à fronte deductum. At sanè omnia hæc signa, quæ ingenij acrimoniam, vel obtusitatem designant, aut à capite, ab his, quæ circa caput sunt partibus penè decerpta sunt, quoniam, aut cerebrum est ingenij subiectum, aut principale instrumētum, quo vtitur, qui secundum ingenium operatur, quod fortè verum est, nam homo ingeniosus, ingenio vtitur, & cerebro, sicut qui valet sanitate, & corporis particula.

Frontem magnam carnosam, & rotundam ingenij hæbetudinem significare est Aristotelis sententia, boues enim, & asini, quorum magna est frons id in parte ostendunt.

Quidam neoterici, qui de his notis scripserunt, putant paruam frontem indocilitatis esse indicium, magnam tarditatis, rotundam vero hæbetudinis.

At, vt ego puto, non facile est harum passionum propter quid inuenire, tentandum tamen est afferre aliquid, nè penitus à suscepto munere deficiamus, ac primum propter quid insensatus magnam frontem habeat.

Frons dicitur totum spatium, quod à supercilijs incipiens, vsque ad sinciput versus suturam coronalem scandit, quo loco capillorum radices incipiunt, & hæc frontis dicitur latitudo; longitudo autem ab altero ad alterum temporum versus suturam, quæ apud petrosa ossa porrigitur, quo loco etiam capilli perueniunt, ita vt ex tribus partibus capilli frontem terminent, quartam partem claudant supercilia, & hæc longitudo frontis vocatur spatium inter vtraque tempora interceptum, per quod lineæ, & signa quædam conspiciuntur inducta, quibus quidam nebulones, falso sibi Physiognomi nomen vindicantes, de futuris rerum contingentium euentibus, & de his, quæ à libero pendent arbitrio aliquid certi prædicere se posse credunt, aut saltem idiotis persuadere conantur, mouetur autem sola in nostro corpore cutis frontis naturaliter à supercilijs versus sinciput, item & à sincipite ad supercilia, & tertio modo corrugari, etiam contingit versus nasum, magna igitur frons est, quæ secundum longitudinem, & latitudinem excedit, immodicam vocat Albertus, & Rhasis, & hæbetudinem portendere putant, quod sit verum docent ex hoc, quoniam tali fronte præditi referuntur ad boues si contigerit esse robustam.

Causam venatur Porta, & ait esse materiam abundantem, aut agentis operationi inobedientem, aut partem cerebri anteriorem esse magis pituitosam; verum ex his tribus rationibus, quas Porta affert, prima non multi esse videtur momenti, non enim vera est propositio, quæ ait, vbi magnitudo, & multitudo materiæ ibi est imperfectio, & vitium. Nasus enim magnus plurimum habet materiæ, attamen probitatem morum, ingenium acre, & purum iudicium denotat. Item in capite magno vberior est materia, quam in paruo, at paruum nunquam bonum, magnum autem non semper malum dicunt medici.

Amplius non video quomodo sequatur, magna est frons, ergo multum materiæ adest in capite, ergo est inobediens causæ efficienti.

Quare fortè dicendum est, quorum magna est frons, illorum os magnum est etiam, at sub magno osse magnus est locus, & magnum cerebrum, & multum frigoris in ipso, quod eius qualitatis est principium, vt cor caloris, quare nisi latum sit pectus, & consequenter multus calor, probabile est in caput spiritus cum peruenerint, nimium refrigerari, & ideo non

Cotyla rotūda

ergo insensatum significet frons carnosa, magna, & rotũda, & cur quibus hæ insunt passiones, adsit etiam ingenij hæbetudo, & ruditas patet.

,, *Oculus pallidus, obtusus.*

Oculus obtusus somniculosus

Quintum signum ex eodem fonte depromptum; quod autem insensati oculus sit pallidus, hoc est quasi dormitabundus, & qualem habent qui comate, vel lethargo laborant, ex hoc potest confirmari, quoniam ingeniosi oculus est hilaris, viuidusque, ergo ex opposito insensati oculus erit turbidus, mæstus, & pallidus, hunc referrem ego ad colorem oculorum boum, aut ouium, illæ enim ipsæ, cum mirificè sint insensatæ tales habẽt oculos pallidos, siue aqueos, & obtusos, hoc est nescio quo modo mœstos, & pauorem præ sẽ ferentes.

Cæterum huius affectus facile est rationem assignare, si enim insensatus habet crassos, aqueos, & frigidos spiritus, & cerebrum eodem modo affectum, cum quale sit cerebrum, & spiritus, qui in cerebro existunt, talis sit substantia, color, & habitudo oculorum, manifestum est, quod insensatus oculos aquam cum pauca terra coniunctam referentes, ac spiritibus destitutos habebit, tales autem oculi vocantur pallidi propter naturam humoris, & obtusi propter defectũ spirituũ, ex his ergo qđ, & cur insensatus tales habeat oculos patet.

,, *Crura circa talum crassa, carnosa, rotunda.*

Carnosa circa talos crura.

Sextum signum est, quod concomitatur insensatos, omnino autem insensati secundum totum corpus carne, & ea quidem pituitosa pleni sunt, abundant enim pituita, & mediocri melancholia cum sanguinis subdominio, carnosa igitur, & pinguia habent corpora, namque, vt dictum est, calor naturalis est remissus. Talos diximus esse partes, quæ sunt circa pedes, quo in loco ossa tibiæ cum pede iunguntur.

Partes igitur prope pedes, si carnosæ fuerint, si rotũdæ, crassæque insensatum hominem demonstrant, nam tales etiam fœminarum sunt, & earum præcipuè, quæ multa carne, multisque aqueis abundant humoribus: Harum passionum causam puto eandem, quæ supradicta, insensato igitur multa inest cum mediocri calore sanguinis pituitosi copia, cui talis inest temperatura, illi multa copia carnis circa membra adest, quare & carnosas habet suras, carnosaque brachia, si carnosa, igitur crassa, & quoniam tendines in carnem degenerant, & humidiores iusto sunt, vnde rotunda existit illis crurum pars inferior.

Videtur autem mihi hoc idem timidis, & fœminis esse commune signum, quatenus scilicet, tum timidi, tum insensati proprium est, & mediocrem, & remissum habere calorem, qui carnem generat, & locis prædictis apponit. Rotunditatem autem, quæ fœminea passio est, causari puto, eo quod molles omnino sunt tendines, & multa carne vestiti, vnde naturaliter rotunda pars tendinum, si ipsi super, & circum addatur materia mollis, rationabiliter inducit figuram rotundam.

,, *Mandibulæ magnæ, carnosæ.*

Mandibula magna.

Hos referes ad asinos, quorum mandibulæ magnæ sunt, quo ad ossa, & carnosæ, quo ad materiam, quæ ossa vestit, & ambit, per mandibulas intelligemus partem inferiorem, cui insertum est mentum, quæque solæ in omnibus penè animantibus perfectis, & respirantibus, præter psitacum, & cocodrilum mouentur in mandendo. Si ergo mandibulæ sunt magnæ, magnaque ossa, quæ in capite sunt, probabile etiam est, hominem multa parte terrestri refertum caput habere, si vero carnosum caput est, calorem mediocrem habet, spiritusque remissos, & ad aeris naturam, non autem ad ignem accedentes, at vero tales spiritus aere ingenium non producunt, vt dictum est supra, cur igitur insensato adest carnosa, & magna inferior mandibula apparet.

Lum-

,, *Lumbi carnosi.*

Secundum dorsum diximus ingeniosum esse non carnosum, sed macrum; quare probabile est, carnosum secundum dorsum, & præcipuè iuxta lumbos esse insensatum. Causam dicebamus propter quam ingeniosus est macer circa dorsum, & lumbos esse, quoniam calor circa præcordia multus est, & igneus, quare, si nec multus, nec igneus erit lumbos faciet carnosos, & pingues, quod in exlectis porcis hyeme discerptis videmus, horum enim cum remissus sit calor, lumbi pingues, & crassi sunt, Hi cum in quiete diuturna, multo cibo vescantur, efficiuntur maxime pingues, & præcipuè circa lumbos, ergo cui mediocris est calor, & non igneus, sed vaporosus, illi etiam adsunt lumbi carnosi, & crassi, Cui autem talis calor adest ille insensatus est, ergo insensati carnosos habent lumbos; quid autem sit lumbus iam satis supradictum est. Quidam non solum lumbos dicunt carnosos, sed dorsũ totum, & partes quibus alligatum est diaphragma, mihi autem videtur partes penè omnes posteriores; si plus iusto fuerint pingues, & præcipuè nates id docere, & hoc maximè, cum vti dictum fuit, caro pituitosior, & candidior fuerit, & calor remissus.

;, *Crura longa.*

Dubit. Hoc signum à quibusdam non cognoscitur, & adulterinum vocatur, & pro longis breuia substituunt, vt sit in littera mendum; legunt igitur quorum crura breuia, & subtilia sunt illi indociles sunt, quoniam deficit naturalis calor, referuntur enim ad aues, quarum nonnullæ tales sunt.

At mihi dictum hoc non videtur omnino verum, primum enim in genere auium multo magis indociles, & magis insensatæ sunt, quæ habent crura longa, & gracilia, quam, quæ breuia; videmus enim quamplurimas aues palustres, ciconias etiam, & grues, ardeas, & si quæ aliæ sunt, quæ præter palustres crura habeãt longa, & subtilia, vix posse cicures fieri, cuius generis omnes sunt, quæ cauda carent.

Si igitur res ita se habet, breuitas crurum indocilitatem non sequitur, cum eam longitũdo comitari videamus. Adde breuia crura Selimus primus Turcarum Imperator habebat, illum nemo vnquam insensatum dixerit, sed crudelem, superbum, bellacem, suspiciosissimum. Crura igitur & longa, & crassa puto esse insensati signum, & talia insensato plane notantur in homine. Sed primum qualia sint futura hæc insensati crura designabo, deinde propter quid talia putem, exponam.

Hos plerunque insensatos, indociles, ineptos ad inquirendum, ad inueniendum, ad imitandum, ac iudicandum vocamus, quorum crura, & membra, quæ à genubus vsque ad digitos pedum sunt talia, nempe ossa crurum, longa, crassa, male dearticulata, caro vndique æqualiter se se offerens, & circa genua, & immos talos, vt non suræ, sed contusæ carnis, aut farinæ male infarctæ, aut ouorum cum butiro agitatorum quidam sacculus videatur.

Quæ vero circa talos, & pedum principium sunt vasta, incondita, male elaborata, ita vt omnino crassiora sint hæc inferiora, quam superiora propè genua, pedes lati, vasti multa carne referti, plani, inter se ferè æquales, non bene articulati, & pars præcipuè, quæ pedi, ceruix, seu collum dicitur, depressa, & æqualis ei parti, quæ propè digitos est, digiti breues, humiles, male dearticulati, debiles vngues habentes; Huiusmodi igitur membra hominẽ, & indicant insensatum, & stolidum, ac indocilem, & vilem, atque id ratio persuadet, nam passim, quos tales videmus irridere solemus, vt bardos, & stupidos, & Italico prouerbio quodam, eosdem notamus, tanquam omnino stultos, et indociles, et viles, eosque præcipue, quorum pars circa talos posita tota plena est carne crassa, inarticulata, alba, et ad quandam rotunditatem accedente, adde, quod eosdem nostri vocant etiam effœminatos, impuros, & impudicos, habitum enim meretricium circa partes has referunt.

Quod

Quod enim si crura sunt vasta, & longa, & crassa, certum est multam superesse materiam, & illam sanè præualere, & humores, qui duobus inferioribus respondent elementis prædominari, quoniam autem eadē crura male formata, & non dearticulata dicimus, id caloris, ac virtutis formantis imbecillitatem, & materiæ ineptitudinem, & inobedientiam notat. Crassius vero crus propè talos præternaturalem quandam dispositionem indicans, nihil boni potest significare. Quando autem his in locis multum adest carnis, & multum humorum docet neque calorem esse talem, vt resoluat multum humidū, & humores esse crassos, & subfrigidos, non autem dicebamus tales reperiri in ingeniosis, qui melancholia quidem non carebant, at ea naturalis erat, & cum tenui commixta sanguine, multo calore abundabat. Quæ vero in huiusmodi rudibus reperiretur hominibus melancholia, sedimentum quoddam est terrestre pituita participans, vt dicere possimus in ingeniosis, & carentibus ingenio reperiri quidem melancholiam, sed in prioribus secundum virtutem, & quatenus sicca est præualere, in rudibus, & stolidis secundum molem, & quatenus frigida est denominari, quod ergo viri stolidi, & insensati, longa, & crassa habeant crura, & carnosa, & propter quid, ex his clarum est.

,, *Collum crassum.*

Ferè eadem dicta sunt supra in primo signo, cæterum illa, quæ ibi ponuntur ad partes, quæ circa collum sita sunt, potuerunt referri, nunc de collo loquitur, ceu totò quodam. Dicit ergo cuius collum est crassum, non crassitie ossis, & vertebrarum, aut musculorum distinctorum, & robustorum, sed crassitie carnis mollis, & adipis, quod ille est insensatus, causa est in promptu, supra enim diximus huiusmodi passionem arguere debilitatem, & remissionem caloris ignei, cuius proprium est resoluere, & attenuare, quare neque tenues habet spiritus, qui tale nactus est collum, neque acumen ingenij vllum possidet. *Collum crassū.*

At videtur dubitandum nunquid sit verum, quod collum crassum significet hebetudinem, nam quorum collum est crassum, illorum etiam, vt plurimum breue est, breue collum remissiorem quandam audaciam significat, id in Tauris videmus. Vbi mediocris timor, ibi prudentia est, non autem ruditas; an dicendum collum crassum non esse secundum se breue, at videri quidem propter crassitiem, longis enim hominibus si accidat incrassari videtur minui, nescio quo pacto eorum longitudo, cum tamē re uera sit eadem, sic ostium, sic cubiculum, quo illud latius est, quo istud amplius, & maius, eo videtur minus altum, & eleuatum, omnino autem breuitas, & crassities differunt, breuitas enim præcipuè ab ossibus, & vertebrarum colli tenuitate, & humilitate causatur, & crassities aliquando est ossium, at nunc effectus est multæ carnis, multique adipis partem illam vestientis, & occupantis propter caloris remissionem. *Dubit.*

,, *Facies carnosa, sublonga satis.*

Quod facies insensati sit carnosa, etiam in principio huius capitis dictum est, nam mediocris calor, & sanguis minus tenuitatis, & minus bilis habens, quàm sanguinea massa ingeniosi, in capite, vel facie generat carnem, cum autem calor non sit vehemens, non resoluit. Sic ergo contingit faciem esse carnosam, & subalbidam, id dominium pituitosi docet sanguinis, per sublongam satis, intelligunt quidam faciem referenrem bouillā, quæ magna est, longa, & lata, quare si vere magna facies pigritiam significat, hæc autē motus tarditatem, & inhabilitatem, quæ sequitur caloris remissionem, remissus calor, paucos neque admodum acres eleuat spiritus, his deficientibus ingenij deficit acumen, & loco huius hebetudo succedit, ergo qui magnam faciem habet, ille hebes, & rudis erit. *Facies carnosa, lōga.*

Pigritiæ index Magna facies.

Quod autem magna facies sit pigritiæ inditium, id dupliciter inferri potest, primum sanè, quoniam si magna est facies, magna etiam subsunt ossa, quare, & multa pars terrestris tale caput occupat, terra igitur secundum molem prædominatur, hæc autem cum secundum molem, & virtutem præualet, frigus, & ineptitudinem qualem in asinis, & bobus affert.

Altera ratio est, quod qui ita dispositi sunt, vt magnam faciem habeant, vt plurimum etiam multum carnis possident, quare cum hæc etiam remissum calorem monstret, certū est, stupidum hominem hoc signo notari; Cæterùm diximus debere esse sublongam, at hæc virilis est. Respondeo mediocriter longam esse virilem, quæ verò in longitudine peccat ad asinum, vel bouem refertur: Dico igitur, si quorum facies rotūda est illi penè furiosi sunt, quoniam calidiores, qui contrario modo dispositi fuerint, forte calore non abundant, si ergo multus calor æque ad omnes partes mouet, & æque ab omnibus trahit partibus, cum non est multus ad vnam tantum partem, atq; ad faciliorem mouebit, Nō multus circa caput, mouebit materiam tantum in longum, & faciet talem faciem, quam longam, & bouillam diximus, cum igitur hæc remissi caloris sit signum, rude etiam, atque hebes ingenium notabit. At dices, legi sublongam, quæ vox de longitudine detrahit. Respondeo addi vocem satis, quæ longitudinis auget dispositionem.

,, *Motus, autem, & figuram, & morem, qui apparet in facie secundum similitudinem accipit.*

Quid sibi velit, hoc loco Aristoteles multi dubitant; Porta valde corruptum dicit esse tex. & vix intelligibilem, ego crederem sic posse exponi, motus localis, siue ille sit progressiuus, siue sit partium corporis accipit secundum similitudinē figuram, & morem, hoc est refert, ac similis est illi figuræ, ac mori. i. qualitati, quæ apparet in facie, quasi dicat motus insensati est, similis illi figuræ, ac dispositioni, quę in facie apparet; & si in facie eiusdē elucescit quędam pigritia, & tarditas, & quasi sopitus sensus. Sic etiam in motu lentus est, ac tardus, & irresolutus, & quid prius agat, quid suscipiat, quid omittat, non scire, non discernere ostendit. Porta ait, sic intelligendum esse Aristotelē, vt dicat, sicuti facies, & os hębetis, est stupidum, & hians, & oscitabundum, & ad omnia se cum quadam admiratione, atque stupore conuertens, ita etiam vult motum eius esse talem, at vt mihi videtur id nō est exponere, sed diuinare, quid sibi velit Aristoteles; Quare iterū dicamus motum esse operationem corporis, quatenus corpus est, & motum animalis progressiuum esse animalis, quatenus animal est; huius enim proprium est, vt dicitur octauo Physicorum à principio interno, & secundum se moueri localiter, & tale animal in specie, talem habet motum specialem, alio enim modo naturaliter homo, & alio bos, vel auis mouetur. Particulares autem homines, qui inter se differunt accidentalibus differentijs, quas vocant indiuiduales, ipsi etiā proprios, & priuatos motus habebunt, qui secundum speciem ijdem erunt, at quibusdam accidentalibus inter se distinguentur differentijs, nō secus enim, ac Socrates differt à Platone, etiam motus, qui à Socrate fient, quasdam particulares habebunt distinctiones, quibus à motu Platonis discriminantur. Cum igitur ingeniosus, & hebes homo differant accidentalibus differentijs probabile est, etiam vtriusque motus ab inuicem distingui, si igitur motus localis, & corporeus animalis fit ab ànima, quæ vtitur calore naturali, & spiritibus ad mouendum tanquam baculo, quo mouet lapidem homo, probabile est, quod qualis fuerit motus, talis erit naturalis calor, talesq; spiritus mēbra mouentes; at stupido, & insensato calor naturalis est remissus, & spirit⁹ tardi, & crassi, ergo, & motus, qui ab hebeti fiunt, erunt tardi, & pigri, & cuius motus videmus esse tardos, pigros, irresolutos, & fine quodāmodo carētes, illum ipsum dicemus ingenio hebetem rudem, ac stupidum;

Portæ expositio.

dum; sic igitur, mea quidem sententia, ait Aristoteles Motus insensatum sequi, & similes esse ijsdem passionibus, quas in eius facie conspicimus, vt omnia sibi consentiant, si facies stupida est, os hians, oculus obtusus, motus etiam, q. est ab homine talem faciem habente, has omnes referet qualitates; quis igitur, & qualis sit (ex Aristotelis sententia) insensatus, ex his manifestum est.

Adduntur Aristotelicis proprietatibus quædam alia, quibus insensatus dignosci possit; & primũ, Porta dicit crura debere esse breuia in eo q stupidus est; & μικρὰ, apud tex. græcum Aristotelis legere oportere, non aut μακρὰ, & in vna littera ibi fuisse mendum, parua autem crura, & breuia vult dicere imperfectionem, & ruditatem naturæ, ac virtutis formatricis; id quod, & auctoritate Adamantij, & Polemonis vult confirmare eos, qui dicunt insensati esse paruos articulos, & breue collum, at huic opinioni supra responsum est; & non parua, neque breuia legi crura, sed subtilia, & tenuia, in quibusdam, quo ad ossa tibiæ, verum eadem carnosa, & multo humore plena, vtcunque tamen, & crura, ac suræ, tum longiores, tum breuiores iusto, nec non, & magis crassæ, aut magis tenues, quam deceat, illaudabiles sunt, neque boni quidquam præ se ferunt, omne enim extremum vitiosum est, & vitium omne malum; ingenium autem, ac iudicium bonum quædam virtus est, quoniam ab extremis recedunt illi, in quibus hæc reperietur, & secundum naturam dispositi erunt, membraque nulla mediocritatem longe transibunt, nam virtus omnis naturalis est quædam medietas.

At si insensatus breuia, & parua debebat habere crura, eadem deinde non oportebat assignare luxurioso, & improbo, & timido, qui enim tales habet proprietates raro, aut nunquam erit insensatus; & si dixerit exilitatem non significare breuitatem, sed subtilitatem; iam supra dictum est, & eiusdem Portæ etiam auctoritate confirmatum, quod insensatus, & rudis habet crassas tibias, & carnosa crura, quare per exiles non potest intelligere graciles, & subtiles. Hac igitur de causa nullum in tex. subesse puto mendum, si intelligatur Aristotelis dictum, prout supra declarare conati sumus.

His etiam additur color cum multa carne valde albus, & alborem illum referens, qualem videmus in lacte recocto iam ad acorem vergente, hic enim color, & paucitatem spirituum, & pituitæ ostendit abundantiam; sed nec minus ingenio obest (inquit quidam) color valde niger, Ast notandum, si conspectus fuerit in ijs regionibus in quibus homines albi nasci solent, vt in Italia, Gallia, & Germania, & locis circum sitis, forte color hic subniger ingenij prauitatem monstrabit, causam quidam afferunt esse; quoniam tam valde albus, quam valde niger præter naturam est in nostro climate, ergo vt valde album ad pituitam carentem spiritu, & calore, ita nigrum sine vllo splendore, ac luce, sed simile colori, quem later habet, qui diu sub aqua stagnanti steterit, puto ad melancholiam calore destitutam referendum esse.

Sed aliquis dubitabit, quoniam supra dictum est Pœnos, Aethiopas, Aegyptios esse acutos homines, callidos, astutos, & fallaces, at ijdem, vel nigri sunt, vel fusci, aut atri coloris, non igitur color niger rude ingenium monstrat, neque euaseris, si dixeris colorem subfuscũ fatuitatẽ denotare, si fuerit apud eos populos, q. naturaliter albi sunt, nã neq. verũ omnino est. Aquilo colore præditũ fuisse, scribũt, Octauianũ Augustũ, fuscus item erat Traianus, q. tñ, & optimi, & maxime ingeniosi, & prudẽtes viri fuere, quare, puto ego, primũ, colori minimũ esse tribuendũ, videmus.n. & calidissima, vt calx viua, & aphronitrũ alba esse, & q frigidissima niuẽ, & nymphæã esse pariter cãdida, similiter quædã nigra calida sunt, vt pix, bitumẽ, piperq. quædã vero frigida, vt cassiæ fistulæ pulpa, & tamarindorũ, quare solus color rei naturam non docet, quod etiam supra adnotabamus, sub tropicis nigros habitare, aut fuscos homines, & hos propter caloris æstum sic esse affectos; & vltimi scythri, & orcadum populi, & qui sub circulo arctico habitant, illi etiam subfusci sunt, vt Tartari;

An color niger ingenij hebetis sit index.

 Dicerem

Dicerem igitur tam albos, quam atros posse vtrosque esse ingeniosos, & vtrosque rudes, albus rubori mixtus, qui sanguinis subtilis prædominium monstrat, ingeniosum indicabit. Albus vero pallens, qui pituitam superare docet, ex aduerso rudem facit; ater, qui ex calore adurente producitur, ingenium, qui ex melancholia prædominante cum frigore generatur, hebetudinem designat.

Postremo, si ingenij ratio calorem quærit, hebetudo autem frigus, nemini dubium, cum frigus, & albedinem, & nigredinem parere possit non minus ac calor, quod nimium non erit credendum colori, sed aduertenda est causa, quæ colorem facit, & secundum illam est iudicandum; si itaque pituita pura, & vitrea, crassaque ea sit, quæ faciat albedinem, neque calor decens adsit, quid aliud quam summam ruditatem, summamque hebetudinem expectabimus? si autem sanguis purus, aut bilis mediocri pituitæ, eidemque naturali miscebitur, iam ingenij specimen possibile est expectare, eodem modo, si ater color à pura, & præter naturali pendebit melancholia cum modica pituita coniuncta, defeceritq. calor, & spiritus, durum hominem, asperum, hebetem, rudem, rusticanum aspicies, neque quidquam boni expectabis, sed cũ quadã ruditate malitiã crassam, & pene ridiculã habebis, cuius imaginem videre licet aliquando in rusticis, qui cum furati egregie fuerint, furtum deinde tegere, & curare nesciunt; ego sanè rudis, & fatui hominis, eiusdemque improbi præcipuum puto signum in facie apparens, quod tale est, frons dura, & aspera, oculus tenebrosus, paruus, siccus, concauus, & in tuendo intentus, & fixus, & quodãmodo in vno hærens intuitu, & hæc de insensato, & rudi sint dicta.

DE INVERECVNDO.
Cap. X.

Inuerecundi signa. Oculus apertus, & splendidus: palpebræ sanguineæ, & crassæ: & parum curuus: humeri sursum eleuati: figura non rectus, sed parũ pronus: in motibus præceps, rubeus corpore, color sanguineus, facies rotunda, pectus sursum contractum.

INsensati ratio impassibilitatem quandam dicebat, nam ingeniosi erant valde molles, & valde sensati; in eadem impassibilitate consistit inuerecundia, teste Aristotele secundo Rhetor. Meritò igitur, cum in genere conueniant, & sic cognata existant, insensato inuerecundus adiunctus est; mihi autem videtur, quod optime postpositus sit inuerecundus insensato, quoniam à naturalibus, & elementaribus qualitatibus magis distat inuerecundus, quam insensatus, & hoc est, quod fortè dicit Suess. quosdam putasse verecundiam, & inuerecundiam in homine non à principijs elementaribus ipsius, aut eorumdem qualitatibus pendere, sed à proprietate quadam ignota originem trahere. At mihi non penitus id placet; Nulla enim est in homine earum passionum, aut habituum, quæ sunt in materia, quæque certam materiam requirunt, quæ non oriatur, aut sequatur elementa hominis propria, ex quibus eius corpus constat; Vt autem rationabiliter ostendi possint quæ dicuntur, primum ponemus quid sit inuerecundia, quæ eiusdem causæ, & post hæc Aristotelicas inuerecundi propritates, & nonnullas alias, quæ à classicis auctoribus afferuntur, demonstrare conabimur. Aristoteles loco supra dicto inuerecundiam, siue impudentiam vocat impassibilitatem, ac contemptum malorum, quæ infamiam inferunt, quare inuerecundus est, qui non veretur infamiã, siue q. ab infamia non tangitur, illã nihili faciẽs, & sicuti robustũ dicimus, qui vel nihil, vel difficile patitur ab externo aere, vento, & tempestatib. ita inuerecundum, qui ab infamia nihil, aut parum mouetur, vocare solemus.

Affectus igitur quidam est, siue potius indolentia, & priuatio affectus illius, quem dicimus pudorem, seu verecundiam, neque mirum esse debet, si in cognitione inuerecundiæ mentionem facimus de verecundia, & pudore, ita enim naturaliter accidit, vt priuatio per habitum cognoscatur; neque enim silentium, aut tenebras, nisi per comparationem ad lucem, & sonum cognoscere poteris.

Merito igitur in cognoscenda impudentia necesse est, meminisse pudoris, quid ergo sit inuerecundia, nempe nullus dedecoris metus, nullaque cura ex his paret, nunc causas proprias scrutemur, si pudor affectus est, ergo, & impudẽtia; sed omnis affectus, & passio animalis, virtus est, & qualitas in corpore. Vtræque igitur passiones pudor nimirum, & impudentia habebunt communem materiam, nam oppositorum est eadem materia, & genus, sed opposito modo disposita.

Quæ sit pudoris materia.

At quænam est materia pudoris? profecto cum sit pudor, vt ille ait, in transitu quodam, & in ipso fieri, & cito moueatur, citoque prætereat, ac declinet, non erit in solidis partibus, at neque in humore melancholico tantum, quoniam hic terræ respondet, male mobilis autem est terra, amplius si in melancholia resideret hic affectus, ergo vbi vigeret melancholia, & ætas frigida, & sicca, qualis est senum, illa sanè maxime erubesceret, verum quoniam passio est adolescentiæ, & puerorum, probabile est, neque in solida materia, qualis est caro, & ossa, neque in humore melancholico sedem habere hunc affectum.

Nunquid in pituita, at pituitosi albi sunt, & frigidi, & rudes, & insensati, qui autem pudore afficiuntur erubescunt, incalescunt, & quid deceat, & quid non, dignoscere incipiunt. Amplius pituitosis, & extremam senectutem referentibus sola cordi est vtilitas, quid homines de illis sentiant, non quærunt, honoremque non faciunt multi; diuerso itaque modo videntur dispositi pudibundi, ac pituitosi, vel senes, ergo neque pituita causa est materialis huius affectus.

Restat igitur, vt vel sit sanguis, vel bilis, at si ponamus bilem sanè videbitur ira, bilis enim motus ira esse videtur; quid erit ne sanguis? at risum, & lætitiam puri sanguinis affectum esse, & in hoc tamquam in propria materia sedem habere, alias dictum est. Quare sanè mihi videtur, neque in bile sola, neque in puro sanguine positam esse verecundiam; sed vtroque humore non sine aliqua melancholiæ parte vti pro subiecto, si quidem qui verecundia afficitur, dolet, atque apparentem contemptum, aut instantem animo agitat, hic autem, cui adest facit sanguinem biliosum ebullire circa cor, non est ergo sine bilioso humore pudor.

Hæc tamen differentia est, quod irato bilis circa cor æstuat, verecundia oppresso circa faciem, & tempora, & aures ebullit. Gyæ Duci Virgiliano propter iram.

—— Exarsit calor ossibus ingens.

Et cum à gubernatore Menœte sibi impositum, seque delusum fuisse crederet, illum ira impulsus in mare proiecit; ex aduerso Lauinia, cum videret pugnam propter se ardere, amantemque coram haberet Turnum, illumque in prælia ruentem aspiceret, propter dolorem lachrimæ eruperunt, atque quoniam dubitabat, ne propter id male audiret apud ciues suos, pudore detinebatur, & ita illi plurimus igne.

Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.
Indum sanguineo, veluti violauerit ostro,
Si quis ebur.

Hæc ergo est differẽtia inter irã, & pudorẽ, vt ira sit ebullitio sanguinis biliosi circa cor, at pudoris materia circa faciẽ, tẽpora, auresq. consistere videatur, & euocatio quædã sanguinis dici potest, cõtra vero qui in principio in iram feruntur, videntur pallescere, nẽpe ad interiora currente sanguine, sed neq. solus sanguis biliosus huius passionis materia est, nã iuuenes in quib. præcipua feruet bilis magis deberẽt pati affectum hũc, quam pueri, qđ tñ

videtur esse falsum, amplius qui facile erubescunt, prompti sunt ad virtutum genera omnia, & præcipuè ad temperantiam, vnde dictum est pudorem esse virtutis colorem, quod de ira non est dicendum, quare bilis, & sanguinis puri mixtura, videtur esse propria pudoris materia, ita tamen, vt non sint æquales portiones, non enim simul misceri possent, sed bilis ex aliqua parte superet sanguinem purum, & ita, vt non amarities, sed acrimonia quædam, si quis illum gustaret, perciperetur, sitim enim sentiunt, qui erubescunt, non autem amaritiem in ore, quam cum siti percipiunt, qui ira detinentur, harmonica igitur proportione, simili ditono, aut semiditono sane superari sanguinem à bile dicemus, & sic ætatem puerilem præcipuè sequitur pudor, quoniam in hac ætate præualet huiusmodi materia, vbi autem præparata est materia, si contingat adesse efficientis virtus, quantulacunque, subito sequitur effectus; nec tamen, puto ego penitus melancholiam abesse, nam qui erubescunt timēt infamiā, timor nō est sine frigore, aut frigoris principio; frigidi naturalis duo sunt in nobis principia materialia, pituita, & melāchólia pituita nō potest esse, nam pp hanc hoīes stupidi fiunt, & bardi, & propter hāc nō sunt ingeniosi, at quicunq. erubescunt, quid deceat, quid non, cognoscunt, quare neque sunt insensati, amplius si in caput pituita ascenderit somnum, & capitis grauitatem generat, pudentes, & erubescentes horum nihil sentiunt; quare non pituita, sed melancholiæ portio aderit, & iure quoniam, qui pueri erubescunt, (si quidem præualet tunc sanguis, & bilis, melancholiæ) procedente tempore efficiuntur biliosi cum subdominio melancholiæ, quales esse dicebamus ingeniosos, & ad veram virtutem natos, qui enim sanguis erat, propter calorem transit in melancholiam, quæ adaucta, cum bileque mixta spiritus subtiles, acutos, stabiles, & efficaces emittit; si ergo quę diximus vera sunt, operæpretium erit affirmare, materiam ex qua educitur affectus pudoris, & in qua potentia verecundandi, (vt sic loquar) sita est, esse mixtionem quamdam bilis naturalis cum sanguine puro, inter se armonice vtrisque conuenientibus, cum subdominio naturalis melancholiæ, & talis massa est pudoris materia.

Pudor virtutis color.

Pudoris materia

Hæc igitur mixtio si à calore agitata fuerit, qui calor excitatur à specie dedecoris præsentis, aut imminentis, vel ab eiusdem speciei suspicione, & agitata hæc materia ad oculos, aures, & caput ascenderit, facit ruborem in facie, & hæc est causa efficiens, ex vtrisque patet etiam forma, & ratio pudoris, quæ posita est in agitatione, & concursu dictæ materiæ à calore excitatæ, & in faciem traductæ propter suspicionem dedecoris.

Finis autem eius, qui pudore afficitur, non sane, (vt mihi videtur) est ille, quem quidam aiunt, vt se testetur dedecus timere, & probum esse.

Sed quoniam finem affectantis proprium est, vel ad bonum moueri, vel à malo abhorrere, vel contra malum insurgere, vt illud reijciatur, sanè pudor non est motus ad bonum, neque à malo, sed necesse est, vt sit contra malum, quoniam ergo externum quoddam malum, quod dicitur dedecus se promit, & offert, spiritus calor, & sanguis, illi quodāmodo se se opponit, & cum dedecus, & honor, & infamia à ratione, & iudicio, quod fit in capite cognoscatur, & in cognoscendo pars illa afficiatur, & patiatur, necesse est etiam talem corporis partem, dum patitur incalescere, & quoniam caloris est ad se trahere, & ad partem læsam semper concurrunt spiritus, & sanguis, hinc factum est, vt ad faciem, & oculos concurrat sanguis, & calor, & sic eorum, qui pudore afficiuntur rubescit facies, & genæ, demittunt autem oculos, quoniam timent dedecus, & iudicium præsentium exhorrent, timent autem quoniam in eo, quem dixi sanguine ad faciem traducto pars est sanguinis melancholici, & frigidi. Exprimūtur etiam aliquando lachrimæ propter dolorem, qui spiritus, & humores ad oculos concurrentes exurit, eosque acres reddit, & aptos ad irritandam virtutem expultricem; neque erubescentes audent hiscere, & loqui, quoniam interna agitatio, & spirituum, ac sanguinis multitudo perturbata impedit instrumenta, at, vt ego puto, affectus omnis nubem, ac tenebras menti inducit, præcipuè autem timor, & pudor, quod videmus

in

in Andromache, illa enim ab Aenea interrogata, nunquid seruaret connubia Pyrrhi, pudore exardens.

Deiecit vultum, & demissa voce locuta est.

Igitur cur non loquuntur erubescentes? quoniam affectu tenentur, at omnis affectus mentem turbat, turbata mente, & præsertim dedecus timente, quoniam patitur caput, aut ea, quæ circum caput existunt, homo loqui non audet, vt pote qui semper errare dubitans, maiorem sibi pudoris, ac doloris pararet causam.

Cæterum, cum iam quid sit pudor, & eius causas dixerimus, nec non, & præcipuas eiusdem passiones; Nunc de proposita impudentia pauca dicamus.

Quid impudẽtia.

Iam pudorem diximus esse apparentis dedecoris timorem, vel dolorem ex perturbatione animi surgentem propter apparentem infamiam, & dedecus; quod si hoc est; Impudentia igitur erit securitas quædam, & contemptus apparentis dedecoris, vel impassibilitas ab apparente dedecore, homo igitur pudens perturbatur ob apparens dedecus, impudens, neque mouetur, neque eius mens, ac ratio desinit pro sua voluntate operari, quando huius passionis materia stabilis erit, & à motu, ac passibilitate longe semota.

Principium igitur stabilitatis erit melancholia, quare opposito modo disponetur massa hæc, & materia impudentiæ cum materia pudoris; dicemus igitur impudentiæ materiam esse in primis melancholiam cum sanguine, & æquali pituita ipsi sanguini coniunctam, cui minimum bilis accedit, & quod sit verum confirmari potest, quoniã in quib. prædominatur melancholia, illi non facile mouentur, quies autem, & stabilitas omnis à terra, & ab humore terram referente in his inferioribus pendet.

Impassibiles item sunt impudentes, impassibilitas ad siccitatem refertur, primum siccorum terra est; humanam terram dicimus melancholiam.

Sanguis purus in hac massa adest, impudentes enim rident, & subsannant eos, qui infamia, & ignominia illos notare tentant, neque quid de illis sentiat populus, curant.

Minimum bilis adesse in ea massa ponebatur, quoniam impudentes optime discurrunt, & quid faciant vident, spiritus igitur subtiles habent, qui caput petant, spirituum subtilitas à bile est, attamen tanta non est, vt circa cor facile ebulliat, propter contemptum, quem non curat homo impudens, quare non ita irascitur; adesse quidem igitur bilem patet, paucam tamen, ex his igitur materialem causam, & formalem impudentiæ habemus, efficiens vero est absentia, aut insensibilitas eius rei, quæ facit pudorem.

At demum impudens quatenus homo est, vtitur impudentia tanquam habitu quodam ad demoliendа, & deijcienda impedimenta, quæ turpes voluptates possent impedire, & qui impudens est, ideo impudentiam mordicus tenet tanquam scutum, quo dedecus, infamiam, & ignominiam reijciat, ne in suis turpibus, & belluinis cogitationibus, & actionibus impediatur ab honesto, vnde dictum est, impudentes potius canes esse, quam homines, & hominis nomen non mereri; quid igitur sit, & qualis impudentia patet, nunc an Aristotelicarum passionum rationem reddere possimus, tentandum est.

Oculus apertus, & splendidus. *Oculus apertus*

Primum hoc est impudentiæ signum ab oculis iure sumptum, nam in quo loco præcipuè solet conspici pudor, in eodem etiam apparere debet impudentia, si quidem contraria nt, & contraria circa idem subiectum nata sunt fieri, idem autem subiectum est corpus mero vnum existens in eodem loco, supra itaque dicebamus hominem pudore affectũ, ulos deijcere, quod exemplo Andromachę probatum fuit; causam dicebamus, quoniam locum capitis, & oculorũ, (qui præcipuè afficiuntur in verecundia) concurrebat sanis bili cum pauca melãcholia commixtus, aggrauabat autem partes, quibus accedebat, are deorsum ad terram declinabant, & ferebantur: Nunc igitur ex opposito, impudenti, &

ti, & dedecus contemnenti non fertur sanguis ad caput, & oculos, cui id non accidit illi probabiliter, aut saltem ex hac causa non grauantur oculi, quare neque concidunt, igitur aperti sunt, impudens igitur apertos oculos gerit; an etiam ex quadam proprietate eius, qui contemnit, hoc idem potest inferri? impudens enim contemnit dedecus, ergo & præsentes nihili ducit, neque eos quidquam veretur, sine igitur vlla passione eosdem tuetur, apertis igitur oculis manet. Hoc enim proprium est eius, qui aspicit aliquid, quod ipsi, eiusque oculis nihil damni, aut incommodi putat afferre, puluerem autem, vel fumum, vel solem semiclausis oculis tuemur, nescio quid enim mali inde timemus, & sentimus, sic etiã in pudore, vnde pueri dum pudore afficiuntur manum oculis opponunt, vt potè qui præsentium obtutum ferre nequeant; Splendidi etiam sunt impudentium oculi, quoniam vt dictum est, multa melancholia abundant, quæ dum exuritur, multi spiritus ad caput feruntur, quibus oculi splendescunt, quod genus passionis conspicere licet in his, qui melancholico morbo afficiuntur, quem vocant hyppocondriacam passionem, in hominibus enim huiusmodi, oculi splendentes, & maxime aperti conspiciuntur, vulgo etiam videmus pueros dum se mutuo despiciunt maxime apertis, & diductis oculis se inuicem spectare, quasi, quos ita aspiciunt, ideo parui faciant, vt neque nobilissimo, & maxime offensionibus exposito membro, quod vel à paruulis muscis, & ab atomis puluereis lædi solet putent ab homine contempto, & despecto inferri posse noxam; hac ergo ratione impudentem habere oculos apertos, & hiantes, eosdemque splendidos putarem, oppositamque corporis dispositionem sequi ad oppositam affectionem, & si verecundo hæc adsunt propter talem rationem, in verecundo opposita propter oppositam inerunt.

Palpebræ sanguineæ (margin)

,, *Palpebræ sanguineæ.*

Palpebræ sunt oculorum tegumenta mollissima, coöperientia oculos in somno, & quibus cauetur, ne oculorum lædantur pupillæ, his utrinque annexi sunt pili rigidi, ac recti tãquam uallum externa arcentes, quæ offendere acies oculorum possent; cuius indicium est, quod si cui ceciderint, ille, & à minimo puluere, & à lumine, & ab omnibus ferè occursantibus, quantumuis minimis, offenditur, quod accidere, experientia monstrauit in his, qui lue venerea affecti cum essent, pilis omnibus spoliati fuere, sanguineæ igitur, & crassæ sunt palpebræ, quæ multo sanguine, eoque præsertim melancholico sunt plenæ, quare si quorũ palpebræ crassæ, & sanguineæ sunt, illi multo sanguine melancholico refertam habent faciei cutim, crassæ igitur sunt, quoniam melancholicus adest succus, sanguineæ autem, quoniam melancholicus humor, si naturalis est, sanguinis puniceum refert colorem; si vero cutis tali sanguine referta est, ergo, & venæ capitis exteriores, probabiliter etiam interiores, at qui sanguine melancholico nutriuntur, cum ille terram referat, saporemque stipticum habeat, probabiliter etiam cerebri potentias habebunt terram, terræque qualitatem referentes, terra immobilis est, siccaque, externas impressiones difficile admittit, impassibilis igitur, quare quorum palpebræ sunt sanguineæ, & crassæ, illi spiritus terreos, & impassibiles penè gerunt; hæc autem passio est, quæ sequitur impudentem.

Amplius impudens honorẽ nihili facit, dedecus contemnit, bene audire non curat, q̃ talis est imperare, præesse, alijsque supereminere non appetit; laudari non gestit, non ergo bile multa abundat, sed quoniam opposito modo disponitur, & terram videtur imitari in duritie, obstinatione, depressione, iure dicimus esse melancholiam circa caput, quare, & circa oculos, at si hoc uerum, est probabile oculos & hoc humore esse repletos, ergo, & palpebras sanguineas, & crassas, quod est secundum signum impudentis hominis.

Humeri eleuati. (margin)

,, *Humeri sursum eleuati.*

Tertia est nota, qua impudentes cognoscimus; quid per humeros intelligamus iam supra

pra

prædictum est, eleuati vero humeri non sunt contracti, sed illi qui ferè eleuantur ad altitudinem ossis hyoidis, si enim ab angulo externo ossis hyoidis lineam transuersalem æqui distantem ab vtraque auricula traxeris, plerunque in his, armi, siue humeri superficiem superiorem penè tanges; In his igitur, qui sunt naturaliter dispositi, cum protendunt brachia ad genua, & stant recti, si mente conceperis lineam rectam, transeuntem per medium cauitatis illius, quæ superstat sterno, vel ossi pectoris, queque vulgo dicitur fonticulus gulę, inter vtrãque clauem positus, illius lineæ extremæ super processus vltimos ossium humeri cadent, in ea parte in qua extrema clauicularum cum extremitatibus ossium spatulæ iunguntur, & sic humeri naturaliter erunt dispositi, nec valde colligati, neque omnino dissoluti dicentur; si vero ita dispositus fuerit à natura homo, vt eadem linea ab extremitate vtraque processuum spatularum protracta cadat supra angulum ossis hyoidis vocati, illius cui annexa est lingua, & cuius beneficio exeritur, & reducitur, tunc virum sic dispositos habentem humeros dicemus esse impudentem, & eundem sursum eleuatos habere humeros iudicabimus.

At ego sanè huius affectus causam valde difficilem puto, propter quid silicet, qui tales habet humeros sit impudens, tentandum tamen est aliquid probabile afferre; primum igitur forsan dicet aliquis, fortis latos habet armos, & humeros, nec valde colligatos, neque omnino dissolutos, hoc est medio modo dispositos, timidus ex opposito humeros habet strictos, & contractos, & male articulatos, timidi enim passio est auaritia, auari, & qui dare nolunt, neque audacter negare valent, humeros contrahunt, calidi siquidem est dilatare, frigidi contrahere; Ingeniosus itaque macros habet, latosque mediocriter humeros, colligatos tamen, insensatus vero sursum contractos, at insensatus est ineptus ad intelligendum, & non exactè sensibus vtitur, sensatus vero aptè intelligit.

Atqui apti mente molles erant, hoc est maxime passibiles, igitur impassibiles insensati, at impassibiles etiam inuerecundi, si ergo insensatus, & inuerecundus eandem habent impassibilitatis affectionem, cum eadem affectio ab eadem causa proueniat vt plurimum; ergo, quæ in insensato causa est impassibilitatis, eadem erit etiam in impudente, sed hæc est differētia, quoniam insensatus est impassibilis à veritate, rerumque imaginibus, si quidem non habet iudicium, siue ingenium, hic vero impudens impassibilis est secundum bonum, & malum honestum; à quo, vel nihil, vel difficulter patitur, at causa impassibilitatis in insensato erat prædominans pituita cum melancholia coniuncta, quam mediocris mouebat calor, eandem etiam melancholiæ abundantiam in inuerecundo, atque impudenti agnoscebamus, licet calor amplior existat, pari pacto nunc etiam dicamus, insensatus habet sursum contractos humeros, eadem passio est in impudente, ergo probabiliter ab eadem causa procedit, atque eò magis, quoniam insensatus etiam impudens est, qui quoniam nolit agnoscere suos errores, etiam videtur insensatus.

Causam ergo propter quam insensatus habebat eleuatos humeros, dicebamus esse quoniam calor non erat fortis, & acutus, & quoniam materia erat rebellis, duraque, & dilatationi inepta, eadem ratio etiam nūc quodāmodo est, quoniā materia impudentis est impassibilis, impassibile non dilatatur, quod non dilatatur contractum est, contractum eleuatur, igitur materia, ex qua impudentis factum est corpus videbitur esse contracta, difficilis, & dura, quare, & humeri, qui ex hac materia sunt, non erunt bene dearticulati, sed contracti, & sursum eleuati.

At sanè videtur mihi aliter dicendum, non enim frigiditatem in impudente agnosco sed impassibilitatem cum arrogantia; cum igitur impassibilitas adsit, hæc autem à duritie, quæ à siccitate, necesse erit in ipso primum siccorum præualere, quare melancholiam, & hanc quidem secundum sè tenacem, & rebellem, quare etiam pituitam adesse, quæ idem facit, quod aqua terræ mixta, & ab igne multo passa, ignis enim ineptam omnino ad patien-

tiendum facit terram, quod videmus in lateribus, & in ollis in fornace excoctis; cum igitur tali materiæ multus fuerit additus calor, cuius proprium est ascendere, quoniam in formatione materia est dura, & rebellis, humeros quidem non faciet bene expansos, neque dearticulatos, at quoniam calor viget, eiusque proprium est sursum ferri, trahet secum materiam, in eaque suæ operationis vestigium imprimet, sic igitur impudentis erunt humeri contracti, & simul sursum eleuati, est ergo huiusmodi syllogismus.

Impudens est impassibilis secundū materiā ex qua est, & massam sanguinis ex qua fiunt spiritus, at secundum formam arrogans, & sè ipsum amans, & qui non posse reprehendi putat; qui talis est habet rebellem materiam, & inobedientem, & multum calorem, igneum autem, & præter naturalem, sic affectus propter materiam membra habet cōtracta, & non bene dearticulata, quare, & humeros contractos, at propter calorem igneum sursum attollentem, eosdem humeros etiā habebit altos, & eleuatos, ergo impudens & contractos, & eleuatos habet humeros, quod fuerat probandum; si autem humeri sunt sursum eleuati probabile est, & eum qui tales nactus fuerit humeros esse parum incuruatum, nam si recti sunt homines, cum eorum humeri secundum naturam dispositi sunt, neque sursum contracti apparet, neq. eleuati, ergo cū eleuati, & contracti sunt, facient non rectum apparere hominis corpus; amplius si eleuati sunt humeri, necesse est ossa claiculatum esse paulo breuiora, quare ad sè contrahere principia scapularum, ergo necesse est oppositam partem eleuari, eam nempè, quæ in dorso residet supra costas, & sic eleuatis scapulis necesse est hominem, cui id accidit incuruatum apparere, & nescio quādam gibbositatis apparentiam, & suspicionem dare.

Dubit. Quæ sit differētia īter signa īpudentis, & audacis.

Sed dubitant quidam, quomodo, & qualis erit differentia inter impudentem, & fortem? Nam secūdum formam impudens omnino à forti differt, primum enim ex vtriusque definitione quod differant, patet: Nam fortis est, qui sedato animo secundum rectam rationem sè sè periculis intrepide offerre, & ea repellere potest: At impudens est, qui ignominiam, & honorem æque despicit, securus animo quid de se homines sentiant; amplius fortis bonus, & laudatur, & alijs vtilis est, & commodus: Impudens sibi tantum commodus, & arrogans est, qui sibi multo plura tribuit, quam mereatur, superbus igitur, at fortis est magnanimus, impudens sè laudat, sè iactat, non quod valde honorem æstimet, aut curet, sed quoniam alios despicit, quæ omnia à forti mirifice distant, ille enim tacitus est, vt de græcis, ait Homerus, quos taciro spirantes robora vultu Troianos strictis ensibus appetere dicebat, & aggredi. Ex altera parte non videtur differentia inter fortem, & impudentem, primum enim fortis habet carnem duram, fibrosum sanguinem ex melancholico humore, & pituitoso conflatum; si calorem habet multum, si in iram fertur, & vehemens est, si pericula, & mortem contemnit, profecto non videtur ab impudente distingui, nam & impudens habet materiam rebellem, & inobedientem, ergo, & corpus durum, ergo sanguinem melancholicum, & quoniam impudens non curat honorem, & ignominiam, quæ maxima esse mala videntur, & passim iudicantur, vel testante Horatio, qui exiguum censum, turpemque repulsam maxima mala credi vulgo affirmat quoniā dedecus, & ignominiam videntur afferre, res etiā minores, vt pericula, & verbera contemnet, si igitur non secūdum materiam, non secundum causam efficientem, neque etiam secundum accidentia differt impudens à forti, cur ergo sub diuersis capitibus hæ duæ propensiones fuerunt positæ? accidentia autem eadem esse fortis, & impudentis, si non omnia, saltem aliqua Aristoteles ipse asserit in prima huius libelli sectiuncula, vbi cum supposuerit eadem esse signa impudētis, & fortis, docet quomodo ab inuicem possint hæ diuersæ propensiones distingui: Dicit autem, vtrosque intrepidam faciem habere, oculos attollere contra, & audacter solere asserere, quæ sentiunt.

An pro difficultatis huius solutione dici potest, non esse mirum, si duo, vel plura accidentia

dentia diuersis insit rebus, & eadem consequantur etiam opposita, quando accidit opposita esse sub eodem genere, & vnumquodque genus suas habet proprietates, quæ æquè prædicantur de omnibus illis de quibus genus prædicari contingit, deinde supponendum puto duas esse, vel plures etiam caloris species, vnam elementarem, quæ sanè ignea vis est in siccitate quadam posita, alteram proportione respondentem elemento stellarum; prior corrũpit, & subiectum in quo est destruit, posterior conseruat, & perficit, quæ positio, neq; ab Aristotelicis placitis dissentire videtur, (si quis attentè legat, quæ in libro de partibus animaliũ habentur) calorẽ dici multipliciter eo in loco leget, nam & calidius dicitur etiam multis modis, vt sic loquar, extẽsiue, hoc est, quod diutius durat, & tardius refrigeratur; vt calidius est aurum ignitum, quam ferrum, vel intensiue, quod vehementius vrit, & agit, vt ferrum ignitum; hoc enim, si corpus tangat humanum, magnopere ledit, & vestigium relinquit, quod ab auro ignito fieri negant, id caloris genus benignum, & extensiuè vigorosum, & valens est in forti, & robusto, vnde factum est, quod non sit præceps, at neque negligens, neque contemptor humanæ gloriæ, sit mitis, & placidus, huius enim calor est, vt iuuenis validi in media æstate ad solem laborantis cuius calet corpus quidem, & æstuat, sed blandus est calor, & tangenti non valde molestus, quin & moderatus videtur.

Alter calor est intẽsus, & igneus, febrilem, & ingratam caliditatem siccam, quæ pellem facit asperam, qualem in causone, aut febre ardenti sensu percipimus, repræsentans; Intense agens, non diu tamen durans, nisi materiam aptam reperiat, qualis est ferrum. Hæc est melancholia adusta, & præter naturalis, in qua confirmatus est, vt in febre hectica, quidam calor acutus sensui improportionatus, & molestus, talem igitur in impudenti, esse puto, calorem, & in arroganti, quod vt mihi videtur, exemplo sensibili potest confirmari; in plaga patriæ meæ spirat zephirus, item etiam subsolanus, primo introitu, primoque in limine, vtrique videtur æqualiter moderati, sereni, placidi, æstumque lenire pariter, & refrigerare corpora, at longe aliter res sè habet, nam subsolanus caput replet, distillationes parit, sensus hebetat, nebulosum aerem facit, rubiginem parit, corpora extenuat, fructus denique penè omnes lædit, quarum rerum oppositum ab ipso zephiro sensibiliter percipimus, quæ diligentissimè à doctissimo Fabritio Paduanio Forolouiensi in suo libro de ventis enumerata, & declarata fuere, vnde bene nostrates zephirum spirare flores, & puerili facie præditum fingunt, at subsolano trucem aspectum tribuunt, ex cuius ore fundi niues, tempestates, & nimbos fingunt; quo ad calorem igitur, & causam efficientem patet esse diuersos insensatos, impudentes, & fortes, sed etiam ratione materiæ, nam duplex est melancholia, altera naturalis, sed crassiuscula etiam, cum qua contingit pituitam reperiri, cũ puro sanguine coniunctam; & hæc cum moderate calescit materia est, quæ fortem facit; cuius caro, & corpus materiam quidem solidam habet, aurum tamen referentem, non autẽ chalibem, aut vitrum, cum enim aurum durissimum sit, & patientissimum ignis, attamen tractile est, & in tenuissimas bracteolas ductile, at altera est melancholia ex flaua bile adusta, vel melancholico succo cremato generata, quæ si cum pituita iungatur, eaque maxime crassa, & impura, statuit mixtum quoddam naturam saxorum fluuiatilium imitans quodammodo in hoc, quod diu calorem seruat, quæ materia circa cor existens cum incaluerit, spiritus impudenti pro eius propensionibus ministrat, vnde patet, quod & secundum causam efficientem, & secundum materiam cum inter se differant impudens, & fortis, non est mirum si etiam secundum formam, rationem, ac signa distinguantur.

,, *Figura non rectus.*

Impudens non habet rectum corpus, vel ob eam, quam mox diximus causam; si enim scapulæ sursum eleuatæ sunt, & humeri contracti, impossibile est ipsum habere figuram rectam; amplius diximus impudentis materiam esse calori inobediẽtem, licet multus etiam *Figura non recta.*

sit calor,

ſit calor, nam quodammodo eſt prærer naturalis, ſi cum natura hominis temperati ſimpliciter comparetur, quare inæqualiter motum fuiſſe à virtute formatrice probabile eſt, quod inæqualiter motũ eſt, illud non eſt rectum, nam rectum eſt, quod æqualiter inter ſua extrema reſider, quod autem non æqualiter, rectum non eſt, ſic igitur corpus impudentis omnino rectum non eſt.

Parum prona.

,, *Sed parum pronum.*

Id primo aſpectu videtur dubitãdum, quare impudens habeat corpus parum pronum, quoniam qui erubeſcunt viſum inclinant, ac vultum deijciunt, terramque aſpectant, ſic corpus pronum efficiunt, hoc eſt ad terram inclinatum, iure autem, ſi pudens, & impudẽs, ſunt contraria, & pudens hoc modo diſponatur, impudens oppoſito modo debebat affici; An reſpondendum, non ſemper oppoſitorum eſſe oppoſitas qualitates, ſed ſępè etiam eaſdem, calor, & frigus oppoſita ſunt, & tamen, vtrumque congregat, vtrumque herbas ex ſiccat; album, & nigrum, vtraque nocent oculo, ſi exceſſerint, & tamen ſunt oppoſita; non ergo impoſſibile eſt pudentis, & impudentis eſſe eandem paſſionem, at non eodem modo diſpoſitam, ſiquidem calor, & frigus congregant, non tamen eadem, neque eodem modo, & ſi vtrumque ſiccat, non tamen eadem ratione, nam frigus fortè humoris tantum auferr actum, at calor auferr actum, & potentiam, quod videmus in luto à calore, & à frigore exſiccato; hoc ergo nunc accidit, nam pudens, dum erubeſcit oculos ad terram deijcit, ſi quidem vultum obiurgantis, aut à quo obiurgari poſſe tacitè ſuſpicatur, pati non poteſt, quaſi rem, quæ illi dolorem incutit, aut poſſe incutere putat, fugiens.

Qui erubeſcit igitur per accidens vultum, & ora ad terram inclinat, verum impudens non faciem ad terram inclinat, non deijcit vultum, non terram ſpectat, ſed eius corpus eſt propter melancholiam prædominantem, & propter rebellem materiam pronum, & incuruum, & hęc curuitas eſt circa ſcapulas, & vertebras dorſi facta à natura, erubeſcens autem collum tantum in anteriorem partem inflectit, & terram ſpectat: Amplius quid mirum ſi idem ſequatur oppoſita, quatenus ſunt ſub communi quodam genere comprehenſa, ſic enim, & bipes, & quadrupes, & rationale, & irrationale dicimus mortalia, item, & ignis, & aqua ſunt corpora, & elementa, & ſimplicia; non igitur abſurdum eſt, ſi impudens, & pudens corpus non rectum habuerint, quamuis, vt dixi impudens per sè ſit tale, & pudens per accidens, ſed curuitatis ſpecies ſunt omnino diuerſæ.

Quod ergo dixerat paulo ſupra, nunc etiam referr, impudẽtem ſcilicet habere figuram non rectam, ſed parum pronam, hoc eſt in anteriorem partem incuruari, parum tamen; memini autem me legiſſe talem fuiſſe Heliogabalum omnium hominum impudentiſſimum, & fœdiſſimum, & cum Neronem dicat Suetonius ceruicem habuiſſe obæſam, probabile eſt cum inſenſati ſigno, impudentis etiam coniunctam fuiſſe notam.

,, *In motibus præceps.*

Quintum ſignum impudentiam arguens, eius eſt, qui in motibus ſuis præceps eſt, quiq. incõſiderate mouet̃, aut ſaltẽ moueri videtur, q̃ ceſpitat in loco et plano, & pedes inæqualiter tollit; qui manus incondite mouet, qui non aduertit, quæ faciat, quæ requirat, quæ habeat, Hæ paſſiones videntur ex impudentis, & inſenſati principijs pendere, nam impudentem calidum diximus, & igneo, ſed craſſo ſpiritu abundare, eſt enim eius ſpiritus, & calor ei ſimilis, quem percipimus in menſe Auguſti propè horam xx. cum craſſus quidam, & apprime calidus vapor in cœlum, ſiuè in aerem craſſum, & nebuloſum, ſeu caliginoſum attollitur, quem vaporem prope ſtipulas, & domorum tecta, circaque eorumdem extremitates potiſſimum videmus efferueſcere, atque æſtuare, ſi igitur calidus eſt, ergo in motibus celer, at quoniam eſt impaſſibilis, & durus, & obſtinatus poteſt parum ingenio valere, inconſide-

consideratus igitur, inconsideratum autem, & ad agendum promptum præcipitem dicimus, ergo impudens est in motibus præceps, nec solum in moribus, sed etiam in resolutionibus, electionibus, & actionibus, proprium enim est impudentis, cum sit securus de eo, quod homines de ipso sentiant, ad pauca respicere, & præcipitanter aggredi quæcunque sibi suggerit affectus, & cupido, talis igitur erit impudens.

„ *Rubeus corpore.* *Rubeus corpore*

Hanc non capillorum, sed corporis passionem, ac præcipuè faciei puto, hoc colore conspicuus erat Domitianus, quem petulantem, atque omnino impudentem describit Suetonius, memini quosdam alios facie rubeos, qui ceu canes, aut muscæ erant impudentes, & Aristotelico dicto videtur concordare vox, qua designamus impudentem, quem perfrictæ frontis dicimus hominem, si igitur frontem, faciemque perfricuerit aliquis, frictione excitatum calorem attrahere sanguinem ad faciem, & ei rubescere probabile est, Quod si dixeris verecundos, sub rubeos, & ipsos esse, & verecundi proprium erubescere, modestosq. etiam roseo colore plerunque præditos. *Obiectio.*

Ad hoc possum respondere, primum quod aliud est erubescere, aliud rubeum continuo esse, erubescunt modesti, eundem oris ruborem seruant impudentes, amplius ruboris multæ sunt species, nam, & puniceum colorem à mali punici cortice dictum rubeum vocamus, & qui remissior est rubicundus dicitur, & rutilus magis ad ignem accedit, & qui dilutior existens, sanguineus, & roseus, & purpureus, sub nomine rubri continentur, dico igitur impudentes colorem rubrum, hoc est puniceum habere, qui modesti sunt roseum ostendere, cum igitur colorem in facie, ac in fronte præcipuè conspexeris, vel corallorum, vel malorum punicorum, illum impudentem, petulantem, crudelem infidelem omnino dixeris. *Resp.*

At ego præter hæc puto illum esse impudentem, qui corpus furfurea quadam lentigine rubra infectum habet, aut vt melius loquar, ruffa, quem colorē dicimus ruffum in quibusdam bobus, & in calthæ floribus apparentem, & in ære etiam deterso, ex quo ruffum vocat Terentius Getam, qui enim tales sunt multa bile cum pauca pituita coniuncta nō sine melancholia adusta abūdant, quam humorum dispositionem ad impudentiā referri diximus; quod autē, qui huiusmodi lentigines habent sint procaces, & impudentes, ac fœminæ præsertim, prouerbio receptum est; quando Itali nullum ruffum, præter vnum fuisse vnquam bonum asserunt, ruffos igitur, seu rubeos corpore vocari posse impudentes patet.

„ *Color sanguineus.* *Color sanguineus.*

Hoc quod nunc dicitur mihi persuadet, vt ruffo colore præditum dicam impudentis corpus, deinde in facie ponam colorem sanguineum, siuè phœniceum, aut puniceum, cui sententiæ accedit auctor thesauri dictionum græcarum, qui locum hunc Aristotelis citans, vertit corpus subruffum, sic ergo corpus habet subruffum, si carnem spectes, lentigine plerunq. aspersam, & maculosam, qualem Neronis cutim fuisse dicebamus, & capillos ruffos, calthæ flores nempè referentes; ast facies deinde sit sanguinea, quem colorem dat melancholicus sanguis, qui caput, cerebrum, & faciem occupat; si ergo impudens hoc sanguine abundat, cui aliqua addita est portio pituitæ, ac bilis probabile est, etiam huiusmodi sanguineum, siuè puniceum colorem in impudentis facie spectari.

„ *Facies rotunda.* *Facies rotūda.*

Nullum ferè inuenies, cuius facies sit rotunda, & sanguinea, pilique capitis ruffi, qui bonus sit, & modestus, si naturalem propensionem ratione, & electione non correxerit, vulgoque homines faciem virginalem habentes in sæuos degenerare serpentes dicunt, talemque fraudis faciem, & ora potissimum fingunt.

Impudens igitur ex Aristotele faciem rotundam habet, at sanè totum oppositum esse deberet, nam si virgo omnium maxime est pudibunda, & verecunda, cum virginis facies sit rotunda, & rosea, rotũditas, & rosæ color in facie modestiam, & pudorem potius, quam sæuitiam, & crudelitatem significare deberent; oppositum tamen sentit Aristoteles, & vulgare dictum, & experientia: sæuissimus fuit tyrannus Actiolinus quidam de Romano, idem, & rotundam faciem, & sanguineam habebat, eodem modo affectus erat Domitianus, Otho rotunda facie præditus, & prodigus, & procax fuit. Commodus fuluam cæsariem habuit, vt aurea scobe infectos gestare putaretur capillos, colorem in facie purpureum, quasi mixtis rosis candida iunxisset lilia.

Hic tamen fuit non solum impudicus, & impudens, sed crudelis, & omni vitiorum genere inquinatissimus, illud idem de Carino, de Diadumæno, atque alijs quampluribus poterimus affirmare, qui cum pulchra, roseaque facie, ac virginea forent insignes, pessimi omnium extitere, huius passionis ratio non minus, quam superioris difficilis est, ergonè, qui faciem pulchram habet, atque rotundam impudens erit? An dicemus naturaliter virilem faciem oblongam esse, muliebrem rotundam, quod si rotunda viro accidat, præter naturam illi adest, nihil igitur boni portendit.

Sed neque id est causam rei assignare, quapropter aliud quærendum est, meminisse igitur oportet Aristotelem posuisse impudentes esse in motibus præcipites, & colore sanguineo præditos, si igitur præcipites sunt in motibus, ergo maxime calidos, & concitatos gerunt spiritus, probabile igitur est arctum, & paruum esse caput, si autẽ caput tale est, vtique facies parua et videtur, & in sè ipsam contracta, non igitur oblonga, sed rotunda, impudens igitur rotũdam probabiliter habebit faciem, & e conuerso cui talis aderit facies impudens dici poterit. An quod facies sit rotunda à formatrice virtute, & à materia capiendum est?

Si ergo, vt sæpius diximus, in impudenti materia est secundum sè male passibilis, quare dura, & rebellis, vis autem formatrix, siue calor est similis æstuanti vapori, quem in mense Augusto videre aliquando solemus, crassum, calidum, & trementem. profecto virtus generans, & formans embryonem, quæ in medio reperitur, eiusdem fœtus materiam non penitus obedientem mouet quidem, sed impotenter, & imperfectæ ita vt orbicularem formet faciem, & caput, & corpus quantum figura hominis patitur, quare, & eleuatæ sunt scapulæ, & incuruum corpus, quoniam non adeo potest vis formatrix materiam superare, vt in longum extendat mentum, & caput aliqualiter compressum producat, ceu esse debet, sit calor A. in medio B. C. D. E. materiali massa positus illam mouet, atque agitat, quoniam æque obsistit, æqualiter igitur B. C. D. E. à centro A. recedunt, neque magis cedit B. D. quam C. E. quare sic facies rotunda permanet, si vero minus rebellis, & minus obsistens esset materia naturaliter C. E. opposita secundum longitudinem facilius mouerentur quam B. D. secundum latitudinem inter sè opposita, sic enim fieri à natura videmus.

Pectus sursum contractum.

Pectus sursum contractum. Planum pectus, & mediocre secundum naturam est, si vero ab hac decesserit forma, quattuor simplices figuras recipiet, aut enim concauum erit, & timiditatem arguit, pusillanimitatem, auaritiam, & abiectionem; dispositio contraria ad aues refertur, quarum pectus conuexum, & carinatum propriè est; (non enim dico conuexum, quod rotunditatem notat) quibus tale adest pectus illi sunt loquaces, percontatores, rerum nouarum cupidi, assentatores, blandi; si vero pars inferior sit tuberosa, & magis eleuata quam superior, malignitatem quandam significare aiunt, sed vnde nam hoc excipiatur ab his, qui talia affirmant nescio, non enim rationem vllam, qua suam sententiam confirment afferunt.

At si circa iugulum, & clauiculas colli cõtingerit eleuatio, & pars, quæ eo in loco posita est sur-

est fuerit prominentior, & se supra inferiores extulerit, huiusmodi dispositionem aiunt, significare inuerecundiam, quoniam vitium est in formatione; at ego sanè, si vitium in conformatione circa pectus significaret impudentiam, non video qua ratione depressum & concauum, & gibbosum pectus impudentiam, & arrogantiam non dicat, quando hæc etiam sit mala conformatio: Puto igitur illud dici contractum, quod strictum est, & confractum, vox enim contrahere illud ipsum significare videtur, & quæ contrahuntur illa constringi, & minora fieri iudicantur, quare dicerem impudentes habere pectus contractum sursum, hoc est habere partem pectoris, quæ propè, ossa iuguli existit arctiorem, quam homines recte, ac secundum naturam formati habere solent, sic enim cum ad eum locum peruenerit calor, & spiritus coarctantur, calidiores igitur, ac crassiores ascendunt, sicciores itaque, quare & minus apti pati, & recipere externas exiles impressiones, hæc autem erat impudentis ratio, vt esset ab his imaginibus honoris, aut ignominiæ impassibilis, quæ multo sunt tenuiores, quam illæ quæ mouent sensus, & phantasiam sub ratione delectabilis, & molesti, vtilis, aut inutilis; mihi enim videtur hunc esse ordinem vulgariter in obiectis, quæ ordinarie homines solent afficere, vt primo loco maxime afficiantur, & ex sè sint nata mouere, quæ secum iucundi, aut molesti iunctam habent apparentiam, vnde efficitur, vt non solum bruta omnia, sed præcipuè pueri, & adolescentes, qui maxime viuunt vitam animalis voluptate, & molestia, ducantur, quod Epicurei putabant dicentes.

—Non nè videtis
Nil aliud sibi naturam latrare, nisi vtque
Corpore seiunctus dolor absit, mensque fruatur
Iucundo sensu, cura semota, malisque.

Secũdo loco imagines sub ratione vtilis, & inutilis afficiunt homines, minus enim remotum est hoc phantasma, & minus à sensu seiunctum, quamuis futurum respiciat, & propter hoc senes, & qui parum caloris habent, vtilitatem quærunt, & sunt auari, dum timent, nè carentes necessarijs ad vitam instrumentis male, & moleste vitam ducant, eosque mouent magis res, vt aurum, argentum, vestes, prædia, & huiusmodi, quam laudes, coronæ, statuæ, quas res, qui quærunt (vt ego arbitror) magis in longitudinem prospiciunt, quam qui opes desiderant, omnes enim bonum appetunt, & bene viuere quærunt, quod quoniam est res iucundissima, falso modo argumentantes, siue maligne decepti, voluptatem credunt esse maximum bonum; neque hanc, aut illam, sed omnem sic effectum est, vt ad pauca respicientes adolescentes, & qui fatui sunt, præter voluptatem nihil quærant aliud, & sępè decipiantur, falsum pro vero captantes. Qui autem prospiciunt amplius in longitudinem, vt bene viuant, instrumenta vitæ quærunt diuitias, putant enim, quod.

Virtus, fama, decus, diuina, humanaque pulchris
Diuitijs parent, quas qui collegerit ille
Fortis erit, sapiens, pulcher, rex denique regum.

Ignorantes, ad fabricandam tabulam, aut arcam, præter instrumenta, serram nempè dolabrum, & bipennem, etiam artem requiri, qua qui carebit nunquam tabulam, aut arcam faciet, at quicunque magis sapiunt, & longius prospicere valent, primum virtutem quærunt, ex qua honor, & nomen boni sequitur, cui cætera postea adijciuntur, nam vt ille ait.

—Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet vnica vitæ

Acutiores igitur esse etiam debent, & tenuiorum spirituum, quare, & rationabiliores, qui honorem, & ignominiam multi faciunt, quam, qui paupertatem, & diuitias

sibi proponunt, at magis belluinam sapiunt naturam, qui solum voluptate, & molestia ducuntur, quæ fuit Aristotelis primo ethicorum sententia, cum igitur impudentes honorem, aut dedecus parui faciant, merito irrationabiles dicemus, quare, & secundum corpus eas passiones habebunt, quæ talem arguunt irrationabilitatem, hæc autem est pectoris angusta structura circa colli iugulum, nam hic locus angustus, neccessariò spiritus, ac calorem comprimit, cogitque, vt inde in cerebrum erumpant violenter, ac tumultuose, quod igitur primum sè sè offert parum considerantes, aut accipiunt, aut reijciunt, vnde neque vtili, aut inutili multum, minusque dedecore, aut honore mouentur.

Exactius tamen, & magis ex proprijs, passionis huius causam quærentes dicamus: Angustia pectoris circa ossa iuguli ostendit, aut caloris naturalis debilitatem, aut materiæ, quæ circa fontem caloris reperitur inobedientiam, non sanè calor naturalis debilis est in impudente, sed robustus potius, ergo multam materiæ inobedientiam, quare resistentiam, siccitatem igitur, & impassibilitatem, hanc ipsam esse propriam passionem impudentis dicebamus, impassibilis autem est, quoniam melancholicus est, melancholiaque, (vt sæpè dictum est) terram refert, primum siccorum, & propter quam quæcunq; apud nos sunt, proprio termino terminantur, cur ergo pectus sit sursum contractum in impudentibus, & quales sint secundum corpus impudentes ex Aristotelis sententia manifestum est, His autem Aristotelis passionibus corporeis Porta quædam, alia quædam etiam Polemon addit, nempe impudentem habere crassum in extremo nasum, procacem intuitum, hoc est qui in eos cum quibus loquitur, & à quibus corrigitur, aut ignominia, sè affici, & notari audit, intuitum firmat, & figit, eosque audacter etiam cum quadam irrisione iracunda spectat, & ratio id suadet, nam si erubescentis proprium est demittere oculos, & dolere, aut lachrimari etiam probabile est, impudentem opposito modo disponi, & attollere oculos, & toruè tueri, aut irridere, qui illum notat, irridere etenim est cõtemnere, contemnit autem impudẽs, Caput acutum, & in verticem protensum, supercilia longa, & crassa, nasus statim à fronte magnus, & aduncus, hæc enim omnia melancholiæ cum pituita coniunctæ dominium circa caput docent.

Impudentium alia signa.

Risus altus, & magnus, quem cachinum vocant, multos enim atque calidos, & perturbatos spiritus notat, iungitur risus hic, cum spirandi quadam difficultate, quæ producitur propter depressum pectus circa ossa iuguli.

Vtrum autem impudentes suras habeant carnosas, & crassas nescio, nam si impudens ad insensatum accedit, insensato crura sunt longa, non tamen ideò carnosa; si vero ad fortem, siuè robustum referas, contractæ quidem erunt deorsum suræ, non tamen ideo carnosæ, aut ex opposito carnæ priuatæ, crederem, ego si melancholico habitu præditus est impudens, & calor multus est circa pectus, & cerebrum, mediocriter habere suras carnosas, & flaccidiores, quod opus est sanguinis melancholici exusti, non autem constantes ex eo humore melancholico, ex quo fortium caro, & corpus est compositum; Pectus glabrum, forsan hoc est propter cutis densitantem, aliter enim esse nequit, hoc namque esse impudentis signum memini me in pluribus animaduertisse, qui cum impudentissimi essent glabrum, ac depile pectus habebant, talem etiam fuisse Caligulam, Neronem, Heliogabalum, Galienum credibile est, ex eorundem corporis statura, quamuis fortè Heliogabalus nondum ad eam peruenisset ætatem in qua pili de pectore solent erumpere, occisus enim est, dum annum xvi. (vt aiunt) ageret, Pedum, & manuum digiti breues, & vngues recurui, quod, & materiæ, & caloris prædicti naturam sapit, caloris enim excellentis proprium est ex siccando contrahere, quæ terrestria sunt, quales sunt vngues.

Oculos ponunt ignitos, aliquando etiam magnos, & liuentes, & extra etiam prominentes, hoc est multum apertos, qui enim impudentes sunt, contemnunt, at qui contemnunt oculos valde aperiunt, & diductis palpebris quos rident, & despiciunt, tuentur, sicci etiam sunt, & splendentes, hos enim spiritus producit melancholicus humor cum torretur.

Stant etiam horum oculi, & quasi immobiles apparent, quod causat impassibilitas humoris.

Supercilia eleuant, quoniam quos despiciunt, diximus, diductis oculis spectare, quæ operatio vix sine superciliorum eleuatione (vt patet experientia) fieri potest. Quod quidam aiunt, hos suspirare, & cur; satis non video; cæterum quoniam impudentia, & alij habitus, atque affectus huiusmodi, quorum principia vocantur potentiæ, vel impotentiæ naturales, sunt virtutes in materia, (& enim naturales sunt passiones) necessario sequitur, quod in definitione impudentiæ, & aliarum affectionum, sit quoddam, quod rationem materiæ habeat, & aliud quod formam referat, & efficientem causam, porro materia corporea est, ac demum corpus, quare quæ certam passionis, siue potentiæ materiam designāt ea sunt, vel corpora, vel dispositiones corporeæ, sic dicimus iram esse ebullitionem sanguinis, quæ vero formam sequuntur minus corporeæ sunt, & minus sensibiles secundum sè existunt, sicut igitur passiones, quæ materiam consequuntur expositæ sunt, & per ipsas cognouimus talem materiam in corpore Socratis, vel Calliæ reperiri, & quoniam talis materia talem importat formam, ideo inferre potuimus etiam impudentiam, siue propensionem ad huiusmodi affectum in Socrate reperiri, vnde dicebatur impudens.

Nunc quæ impudentis formam consequantur, ex Theophrasto in libro de characteribus videamus impudentis fermè ratio, vt videtur Aristoteli, consistit in hoc, quod non timeat turpia facere, vel pati, vel audire, nam si idem vocat pudorem esse ignominiæ timorem, & fugam, qui non fugit, neque timet ignominiam, ille impudens est; at Theophrastus adit ob turpem quæstum, vt sit melioris famæ contemptus ob turpelucrum, quod idem videtur placuisse Platoni in Hipparcho, non quod non aliæ sint occasiones impudentiæ, sed quoniam hæc maxime vera, & vulgaris est, quæstus enim gratia quamplurimi famam parui faciunt, quod vulgato quodam exemplo Principis cuiusdam apud nos cōfirmatur.

Erat Princeps quædam Matrona pulcherrima, & quæ tum à marito, tum ab omnibus pudica maxime, ac sancta credebatur, scurra quidam illam deridebat, neque adeo honestam, ac pudicam credebat esse, ceu alijs videbatur persuasum, Huius, scurra vt periculum faceret, quodam die interrogauit, an sui copiam faceret, si quis ei donaret aureos mille, negauit, & erubuit mulier, illius dicta detestans, subdidit scurra hoc parum est, ideo turpe, quid si duo millia numorum aureorum darentur? etiam negauit, cum tria, & quattuor diceret, & tandem, ad centum millia peruenisset, illa ridens dixit, tantum mihi promittere posses, vt tandem persuaderi paterer, clarum est igitur quæstum vim maximam habere, & lucri cupiditatem maxime posse, qua ratione dictum fuit à Theophrasto ob turpem, & paruum etiam quæstum famæ melioris obliuisci; verum enim vero, si hoc affirmandum est, pauci omnino erunt pudibundi, & verecundi, paucos enim puto reperiri, quibus auri pondus immensum persuadere omnia non possit, nam si aurum probatur igni, nec minus homo auro probatur, vt ille ait, certum est.

Fore enim tutum iter, & patens
Conuerso in pretium Deo,

Aurum per medios ire satellites
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo.

Talis igitur est ratio, & forma impudentiæ, si ergo impudens famam, & hominum de sè bonam opinionem contemnit, paratus est alios irridere, & naso suspendere, neminem igitur curat, nisi quatenus, & quousque sua interest, proprius est, alios ergo non amat, neque amare scit, aut saltem simulare, liberi igitur hominis speciem præseferre videtur, cum tamen non verè liber, sed dicax potius, & molestus vocari debeat, & quoniam aliorũ contemptor est, & irrisor, igitur neque amatur, neque homines illi libenter obsequuntur, nisi spe aliqua ducti, odioseque officio funguntur, cum ergo neminem curet, omnesque despiciat, si quem deceperit, si cui iniuriam fecerit, illum ipsum adire, ab eoque aliquid, aut mutuo, aut dono petere nõ dubitabit, & si repulsam passus fuerit, audacter sè nihili facere profitebitur, si reportauerit quod cupiebat eum ipsum ludibrio habebit, & ceu fatuum irridebit, & quamuis non vocatus ad cænam, tamen apud amicum, aut vix cognitum libenter accedet, & cum multo risu patinas tragematum, aut cõditorum ex Saccharo primus in tunicæ manicas peruertet, damnoseque bibet, & procaciter, ac petulanter seruis imperabit, perinde, ac ipse cœnæ, aut domi sit dominus, eiusdem etiam generis est, qui cum apud amicum cænat, porrigit seruulo partes, quas domum de mensa ferat, simulque etiam sibi implet sacculos, & chirotechas, alios inuitare apud amicum, plures vmbras secum adducere solet, atque audet, & quandam superbiam, & elationem supra alios præsefert, perinde, ac si ille princeps, alij forent subditi; quæ omnia hominis, qui sè plus nimio amet, & præ sè vno ceteros omnes contemnat, sunt certia indicia.

Ex theophrasti characteribus.

Sol. Quod si de verecundo, & pudente sermonem non faciat Aristoteles, nemini mirum esse debet, quandoquidem contrariorum est eadem disciplina, & vno cognito facile est alterum etiam cognoscere, sed contra Ingeniosum, & insensatum, timidum, & fortem diximus esse contrarias passiones, & infra etiam contrarias vocabimus iracundiam, & mansuetudinem, tristitiã, & iucunditatem, attamen harum vnaquæq. ab Aristotele fuit pertractacta.

Quare crederem aliter esse respondendum, nempè Aristotelem hoc loco, nhil aliud moliri, nisi inductionem quandam, mediante qua habeamus in corpore reperiri quædam signa, quibus animi passiones, siue potentias, & inclinationes naturales ad certos actus, affectus, & habitus producendos certo quodam modo melius, aut peius dispositas cognoscere possimus, hæc autem inductio ex multorum particularium collectorum indistinctè, & indeterminatè, prout sè sè offerunt, facta est, quare mirum non est; si quædam captæ sunt affectiones, quædam prætermissæ, non enim ad rem propositam necessarium est omnes inclinationes naturales, & omnia habituum commemorare principia, sed forte etiam posset aliquis dicere modestiam impudentiæ opponi, de qua nunc loquetur, & rè vera modestia si non est pudor, & modestus si non est pudens, sanè sine pudore, & verecundia esse non videtur.

DE

DE MODERATO.
Cap. XI.

,, *Modesti signa. In motibus tardus, & loquens tarde; vox tarda, & plena spiritu, & mitis: oculus hilaris: non splendidus, niger, neque valde apertus, neque omnino clausus, conniuens tarde, oculorum enim qui celeriter conniuent, hi quidem timidum, illi vero callidum significant.*

Motus tardus

VOcem, qua notauit Aristoteles passionem, siuè potentiam ab ipso nunc signis corporeis indicandam, alij interpretantur, modestiam, alij moderationem, propriè autem, vt ego puto, vox κόσμιος ornatum significat, eum scilicet, qui rectè, atque ex ordine agit omnia, qui compositos habet mores, quique legibus paret, vox enim à quo deriuatur, ordinem, compositionem, & distributionem cum venustate, ac decentia significat, alij putant, quæ hoc loco scribuntur esse signa temperantis, nonnulli mitem exponunt; Porta verecundum his notis designari autumat.

Primum autem Portæ omnino accedere non possum, nam si verecundum, & inuerecundum opponi inter sè credit, necesse sanè est, aut omnia, quæ inuerecundum sequuntur, aut saltem plurima opponi his, quæ verecundo adesse autumat; Et si quæ sunt in hoc capite expressa, sequuntur verecundum, illis quæ supra dicta fuere opponentur, vtrumque autem non omnino est verum, primum enim non omnia, quæ ipse Porta enumerat in cap. eius, qui impudens est, cum verecundo, & pudenti habent contrarietatem v. g. impudentem vocat canem, & impudentis proprium characterem caninam vocat naturam, at certè nihil magis est ad adulationem propensum, nullum animal eo est amantius suorum dominorum, quæ duo nunquam in impudente, vt supra diximus, possibile est reperiri; parum curuos (ait ille) esse impudentes, at pudentes non sunt recti, crassum, & aduncũ nasum dat impudenti, sed neque pudens simum, neque subtilem nasum sortitus est, & pectus glabrum habet impudens secundum Portam, & pudens pilosum non habet, pueri enim nulli pectus pilosum habent, quorum (si ingenui sunt) propria passio est verecundia, faciẽ longam Portat dat impudenti; rotundam Aristoteles, quam igitur dabit pudenti? sanè nullam, aut ex longa, & rotunda mixtam, nec omnia quæ sunt in superiori capite his, quæ in præsenti scribuntur opponi patet, nam præter accidẽtia motuum, & oculorum nulla est oppositio, nam impudens motus habet præcipites, huic de quo loquitur Aristoteles in tex. tardi motus tribuuntur. At si opponeretur impudentia potentiæ, quæ in hoc capite contemplatur, cum hic sit laudabilis affectus, quoniam in mediocritate consistit, oporteret eum motum esse medium inter præcipitem, & tardum, vt enim fortis laudatur, & medius est inter audacem, & timidum, si contingerit audacem esse præcipitem, & manu nimium promptum, non sequetur, quod fortis sit tardus, & manibus nimium parcens, sed erit medio modo affectus non nimium præceps, neque nimium tardus, sed maturabit, quando res postulabit, & manu, ac viribus pericula cum occasio sè sè offeret, propulsabit, non ergo puto, de verecundo hoc loco tractari, & verecundi signa propria ex professo declarari.

Quod si quis dixerit, cur igitur oculorum quædam passiones, quæ hic traduntur opponuntur illis, quæ supra dictæ sunt, at dicere possumus, esse multa signa, quæ separatim, ac singillatim capta eadem pluribus possunt potentijs adesse, at omnia simul collecta, cum vni aderunt, vtramque potentiã comitabuntur, aliam nullo modo consequentur, amplius quid

quid mirum est, si idem non solum duo diuersa, sed etiam opposita sequatur? Animal sequitur hominem, & equum, & corpus viuens, & mortuum sunt substantiæ, & animal, & planta sunt animata, & aluntur, nemo tamen dicet animal, & plantam esse idem; amplius dictum est supra modestum esse verecundum, & verecundiam passionem modesti, quare non est absurdum, si quædam modesto adessent, quæ omnino opponerentur inuerecundo, vt ei, qui comitatur immodestum, vt enim verecundia ad modestum, sic impudentia sè habet ad immodestum, cum ergo vox græca ad verecundum accommodari non possit, qui mitem exponunt nesciunt idem esse, ac mansuetum, & hæc duo nomina esse synonima? de mansueto autem infra dicetur, similiter, qui temperantem transtulerunt, non animaduertunt tarditatem illam in motibus, & voce non esse temperantis passionem; Deinde conuiuens tardè, vocatur signum eius passionis, quæ media est inter timidum, siuè ignauum, & celerem, agilem, & vehementem, sed quod ponitur medium inter has passiones non est verecundia, de verecundo igitur agi, & verecundi signa in hoc capite non tradi rationabiliter asseri potest.

Dicemus igitur, neque de modesto, sed de moderato, nunc agi; primum autem quid sit vtrumque videamus, deinde quomodo hæc sint moderati accidentia, tertio cur illi adsint explicemus. Modestus à Francisco Patritio Caietano Pontifice, & modestia, auctoritate Nonij Marcelli deduci dicitur à modico, vel à modo, vt Cicero, Modestiam communiter philosophi eam dicunt virtutem, quæ apud Aristotelem caret nomine, quæque versatur circa mediocres honores, & ignominias, quę eam rationem habet ad magnanimitatem, quam liberalitas ad magnificentiam, solentque eam definire esse virtutem, qua homines appetere paruos honores, & fugere, aut pati paruas ignominias sciunt, prout recta ratio præscribit.

Quid sit modestia. Alij dicunt modestiam esse virtutem, qua cupiditates rationi parere coguntur, sed hac ratione modestia esset virtus simpliciter, aut saltem eadem cum moderatione, & temperantia Piccolominei, hoc enim nomine virtutem moralem in vniuersum vocat, eamque esse dicit, quæ præscribit modum cupiditatibus; si ergo per modestiam intelligemus eam virtutem, quam Aristoteles descripsit post magnanimitatem, profecto à moderatione distat, quę media est inter ambitionem, & honoris debiti contemptum, cuius exemplũ nobis dedit Pomponius Atticus, qui adeo modestus fuit, vt sua sorte semper contentus extiterit, neque maior, aut minor sè ipso haberi, voluerit; si ergo hæc modestia est, & non quæ in secundo Magnorum moralium definitur, manifestum est, quod à moderatione distinguetur, & non de hac, sed de moderatione, nunc agetur; est moderatio virtus quędam, quæ humanas

Quid moderatio. actiones ita metitur, ac dirigit, ne fines, quos honestas præscribit, aut fugiat, aut longius prætergrediatur, docet igitur, vt ille ait, intra cuticulam sè cohibere suam, & vnum quemque metiri sè suo modulo, optare igitur ephippia bouem, optare equum trahere aratrum, est immoderati proprium, & eius, qui sibi, suisque finem cupiditatibus imponere nesciat.

Moderatus igitur erit, qui iram, vt Philippus Macedo, cum fuit oculo priuatus, & qui libidinem, vt Scipio in Hispania, cum illi pulcherrima virgo fuisset oblata, & qui ambitionem, vt idem, cum Rex vocari audiret, cohibebit, & propriè moderatus est, qui secundum illam vulgarem sententiam, sustinebit, & abstinebit, & æquam mentem rebus in arduis seruabit, non secus in bonis ab insolenti temperatam lætitia; de hac ergo moderatione laudabili, & de potentia, secundum quam homo ad hanc virtutem dicitur habilis, nunc tractatur, & quænam signa in corpore humano conspici soleant, hanc habilitatem, siuè potentiam consequentia nunc docetur, non quidem omnia, sed pleraque, vt sufficiãt ad eam, quæ instituta est, inductionem perficiendam.

Quid ergo sit moderatio, & moderatus, & quod huius signa tradantur ex his patet, sunt autem huiusmodi.

In mo-

In motibus tardus, & loquens tarde.

Si moderatus eſt, qui ſuis actionibus præſcribit terminos, quos recta ratio docet, & moderatio mediocritas quædam eſt in actionibus, patet paſſionem hãc materiam, præter eam maſſam (in qua exiſtit hominis naturalis temperies) non habere, quę igitur ſimpliciter ſeruit homini perfecto, & ſecundum naturam diſpoſito materia, ex qua ſpiritus generantur ab omnibus contrarijs æquè diſtantes, erit ea etiam, quæ moderationis rationem ſuſtinebit, hoc eſt, moderatio conſiſtet in temperata ſecundum naturam hominis quattuor humorum mixtione, ita vt ſtatuatur quoddam mixtum æque ab omnibus contrarijs diſtans, & in potentia ad omnia patienda, ac ſuſcipienda; quam maſſam cum calor ab externis obiectis, atque imaginibus impreſſis agitauerit, eleuantur ſpiritus æquales, & temperati, qui rectæ rationi maxime parentes, ac rationis præſcriptum ſequentes; nullam libero arbitrio vim, nullam repugnantiam faciunt, vnde ſequitur, vt homo finem ſuum facile obtineat, qui virtus eſt, aut ſecundum virtutem operari, & viuere, quod eſt bene, ac beate, & fœliciter degere, & actiones vitæ ſecundum rectæ rationis præſcriptum, & normam exercere.

Si ergo res ita ſè habet, manifeſtum eſt, quod moderatus erit tardus, nã cõſideratus eſt. Quare, neq. præceps, aut celer in ſuis executionibus, conſideratus autem eſt, quoniã temperatus, & talis eſt, quoniam ſecundum naturalem hominis temperiem eſt conſtitutus, dico autem tardum, non ſolum in motu progreſſiuo, eo quod habet moderatum, ac temperatum calorem, ſed etiam in omni actione propter eandem rationem temperatè ſè gerit; & ideo etiam loquitur tarde; nam ſi loqui eſt linguam mouere, & motus moderati eſt tardus, etiam in loquendo tardus erit, & not. quod non ſolum tardus erit in loquendo, hoc eſt qui multum temporis ponat in proferendis vocibus, & qui lente loquatur, verum etiam, qui multum, ac diu cogitabit, quæ dicat, quod proprium eſt viri moderati, & modeſti, hocque ipſum natura docuiſſe videtur, quæ linguæ frænum naturale adhibuit, ac duo valla vnum oſſeum, alterum carneum eidem præpoſuit, vt iterum, atque iterum conſiderarent homines, antequam loquerentur. *Not.*

Non quærit moderatus aliena ſcire, hic enim garrulus eſt, aliena non ſcrutatur ſecreta, cõmiſſaque tegit, neq. ſua laudat ſtudia, aut aliena reprehendit, & hoc eſt, quod dicit, tardè loquitur, quoniam conſiderat quid ſit dicendum, priuſquam os aperiat, & vox tarda; hoc eſt, & dum loquitur lente voces profert, ac temporis multum in loquendo, ſiue proferendo vocem inſumit, quoniam motus eiuſdem ſunt tardi.

Vox tarda, & plena ſpiritu. *Vox tarda. ſpiritu plena.*

Præterquam, quod tarda eſt moderati viri vox, habet hoc aliud, quod eſt plena ſpiritu, Nempè nõ exilis, vt ægrotantium, quæ aliquando quidem tarda eſt, ſed acutior, & vere debilis, hic autem vocem Tauri imitatur, quæ grauis eſt, quare tardam dicit, & ſpiritu plenam, hoc eſt multum aeris extenſiue mouentem, cauſam eſſe credo, quoniam cum moderatus ab omni vehementi affectu ſemotus ſit, & multos ſpiritus gerat, illi non ſunt concitati, quare acute, & celeriter non mouent aerem, vnde acuitas vocis naſcitur, ſed quoniam tarde mouent, & multi ſunt, ex ratione tarditatis ſpirituum multum aeris mouentium efficitur, ut uox ſit grauis, quam ſpiritu plenam appellat; hanc regiam eſſe uocem quidam Poeta Italus ait, alij ſedatam uocãt, & Virgilius Sedato corde latinũ loquentẽ introducit.

Quod ergo moderati uox ſit tarda, ſedata, & ſpiritu plena, & propter quam cauſam, ex his manifeſtum eſt.

Et mitis.

Paſſionem hanc aliqui putant ad hominẽ aliqui autem ad vocem pertinere, ego quam- *Mitis.*

uis

uis credam omnem moderatum esse mitem, nam nisi esset mitis, non esset moderatus, puto tamen ad vocem reduci posse, & vocis esse adiunctum; eam dico vocem esse mitem, quæ suauis est, non rauca, non inæqualis, non stridula, non acuta, non iracundiam, aut molestiam, aut odium, aut aliquem alium affectum repræsentans.

Porta. Porta qualitatem hanc non agnoscit in suo verecundo, quē penè his Aristotelicis describit qualitatibus, hanc dixi passionē esse vocis, si enim corporis signa hic enumerantur, cum mitem in propria significatione cæperis, passionem non dixeris corporis, quare ad vocem referetur, & pro suaui, & placida capietur, suauis igitur erit, & mitis vox moderati viri, non intensa, neque admodum remissa, non exilis, neque magna; causa est, quoniam huius vox est tarda, & plena spiritu, quare grauis, ergo æqualis, & sibi constans, & ob id mediocris, secundum naturam igitur, at omne secundum naturam placet, atque suaue est, igitur moderati vox mitis est, & suauis.

Iure autem mihi videtur dictionem hanc (mitis) debere adiungi, & accidens vocis reputari, quoniam particula coniunctiua, & sensum, & verba copulat, & accidentia, & attributa, quæ simul iungit eidem, (vt dicunt) nomini substantiuo annectit.

" *Oculus hilaris, non splendidus.*

Oculus hilaris. Quinque attributa oculorum moderati viri enumerat, quorum tria affirmatiuè, & duo negatiue enunciantur; horum vnumquodque consideremus quid sit, & cur illi accidat.

Oculus hilaris. Hilaris dicitur homo, qui vultu gaudium, & lætitiam præsefert, & propriè hilaritas ea dicitur iucunditas, quam sensus in facie, & gestibus hominis agnoscit, & iudicat, sic Cic. lib. de finib. oculus igitur iucundus spectantibus, & eos ad spem amoris, & commodi excitans propriè dicitur hilaris, oportebit igitur tria tali oculo accidere, primum vt sit secundum magnitudinem naturalem dispositus, nō magnus, neque paruus, Secundum, vt pars alba sit candida, & mediocriter sicca, nigra vero sit omnino pupilla, ex hac enim contrariorum propinqua positione idem oritur, quod videmus in quibusdam picturis, quæ ex albo, & nigro, claro, & obscuro constare vulgo dicuntur, illis enim contrarijs aptè iuxta inter sè positis, & membrorum solidæ partes, & quæ attollantur, & quæ deprimi videantur, apparent; Tertium requisitum est, spirituum clarorum multitudo, qui ineffabilem quandam qualitatem oculis porrigunt, secundum quam dormiens, aut somniculosus à vegeto, & vigilanti, viuus à mortuo oculo omnino distat, ac distinguitur; quod autem moderatus habeat oculos hilares probatur, quoniam moderatus ad virtutem natus est, ergo bene temperatus, ergo ingeniosus etiam est, multos igitur claros spiritus habet, qui per cerebrum ad oculum feruntur, at hanc esse unam causam hilaritatis oculorum dicebamus, amplius si moderatus est temperatus, & secundum naturam dispositus, ergo, & illius partes secundum naturam, & quo ad quantitatem, & quo ad qualitatem erunt tales, totus igitur oculus erit pulcher, at pulchra sunt aspectu iucunda, & hilariter spectantur, ergo moderati oculus hilaris apparet.

" *Non splendidus.*

Nō splēdidus. Solet in oculis aliquando quidam apparere splendor, qui furias, & adustionem humoris biliosi denotat, est autem similis illi fulgori, quem nocturnum cœlum purpurascens, & coruscans ostendit cuius meminit primo Methcor. Aristoteles, oritur in oculo splendor hic ex uaporibus siccis, & claris, qui cum uisiuis spiritibus iunguntur, & uapores illi à flaua bile, dum uritur, eleuantur; hinc factum est, ut maxime ad iram sint prompti, quibus tales oculi adsint, at quoniam moderatus non multa flaua bile abundat, sed temperatus existit, eius oculi huiusmodi vaporibus non abundant, quare neque sunt splendentes quodam flammeo nitore, sicuti luporum, aut canum, qui splendor, præter naturalis cum sit, terrorem

rem potius, quam voluptatem incutit; neque etiam omnino sunt obscuri, vt vel sceleratorum, & mala conscientia agitatornm hominum, vel mortuorum oculi esse solent, sed tantum splendoris habent, quantum sufficit ad exhilarandos tuentium animos, & ad prficiendam visionis operationem, quæ necessario aliquem ex sui natura requirit splendorem, aut splendoris inchoationem, est enim in potentia oculus, quale est actu diaphanum, quod à coloribus contingit moueri, & affici; non ergo splendidus est oculus viri moderati eo modo, quo est lupinus, vel caninus, sed lucidus, hilaritatem, & animi compositionem demonstrans, & est hæc secunda oculi passio, eaque negatiue expressa.

„ *Niger.* — *Niger.*

Tertia conditio oculorum moderati, vt sint nigri, oculus igitur, hoc est pupilla, in eo qui moderatus est, nigra apparet, causa est, quoniam temperatus multo spiritu, & multo abundat benigno sanguine, quare, & cerebrum tale erit, igitur, & vtræque meninges; quarum cum sint portiones cornea, & vuea, suorum principiorum à quibus oriuntur, testantur naturam, propter hoc etiam moderati oculum dico esse nigrum, quoniam homo animal diurnum est, natum ad hoc, vt in luce operetur, & lucem amet, & cum oculus niger natus sit magis inter diu, quam noctu videre, contra cœruleus, & cæsius noctu melius videat, quam niger, colligendum est temperatis, ac secundum naturam dispositis hominibus oculum esse nigrum, moderatus igitur, qui temperatus est, oculum nigrum habebit, quod non accidit ijs, qui sub polis, aut propè polum articum habitant, quorum oculi cæsij plerunque sunt. An quoniam apud illos noctes longissimæ sunt, & dies turbidi, & obscuri?

„ *Neque omnino clausus, neque valde apertus.*

Est quarta proprietas, quæ oculis moderatorum contingit, negatiue expressa, non minus quam secunda; duo sunt hæc extrema, quæ ab oculo negantur, ne sit valde clausus quales sunt plerique porcorum oculi, neque omnino apertus, ceu sunt leporũ, quos aiunt apertis etiam oculis dormire, causam autem huius passionis poterimus hanc dicere, quoniam moderatus, vel modestus temperatus est; igitur secundum totum in medio situs est, quare, & secundum partes, ergo, & operationes siue dispositiones partium mediocritatem quandam seruabunt, ergo oculus neque plus iusto clausus apparebit, neque magis apertus, & expansus quam deceat, cæterum si timidus lepus est, si oculos magnos, & expansos habet, manifestum est magnos oculos, vel auctoritate etiam Portæ, qui Aristotelem habere auctorem dicit, non esse moderati proprios, neque moderatum pro verecundo capiendum. Porta enim, cum quid portendant oculi magni exponeret, hos ait inuidiam, impudentiam, pigritiam, & inobedientiam significare. At cur id fiat, nequaquam dicit. — *Non clausus non expansus.*

Qui vero clausos gerunt oculos, & vix illos, vt cõspiciatur albedo aperiunt, quique continuo claudunt, venerei, insanientes, vani, voraces, iniusti, feri dicũtur. Quare cum verecundus non sit inter hos medius, non accedo Suess. qui de verecundo nunc ab Aristotele tractari dicit, non autem de moderato; Et quidem Suess. ait Nunc Aristotelem explicare naturam eorum, in quibus prædominatur frigus, & frigidum esse verecundum; siquidem timidum; nõ possum, non mirari, nam si timido colligitur circum præcordia sanguis, & à circumferentia ad centrum feruntur spiritus, verecundanti autem, & erubescenti ex aduerso à centro ad circumferentiam sanguis excurrat, non possum, non oppositas passiones timorem, & verecundiam putare, nisi quoniam solis motus facit diem, & noctem, eandem putemus noctem, & diem, & cum sint ab eadem causa, nihil esse discriminis inter calorem, & frigus, lucem, & tenebras.

Deinde quomodo passio, siue accidens quod hoc loco exponitur, potest à frigore pendere, cum vox, quæ in hoc homine de quo loquimur sit sonora, & plena spiritu? Et si subdit

suauitatem, vt ille loquitur, à frigore oriri, quid nam id sibi velit, & vnde hoc cœperit, non video, si enim frigidi est constipare, & constringere, qua ratione plena spiritu sit vox facta à frigore, intellectu est difficile; & in frigoribus maximis quoniam crassior, & immobilior est aer, minus rationabiliter auditur, quo fit vt dum ningit, vix campanarum percipiatur sonitus, amplius si vox, & sonus est motus, vel non sine motu, & omnis motus natus est calefacere, & quæ calefaciunt, aut actu, aut potestate calorem habent, patet igitur quod motus erit à calido, quare, & sonus, & quo maior calor mouens fuerit, vel à motore in mouendo excitabitur, probabiliter eo maior etiam sonus erit, sic vehementissimum, & calidissimum austrum sonare magis, quam aquilonem percipimus, sic quę igne disploduntur ęnea tormenta vehementissime sonant, quoniam mouens velocissime, & maxime mouet, mouens autem est ignis primus calidorum.

Quod demum addit, nullam doceri posse causam, cur hæc signa verecundiam, aut modestiam significent, crederem illum potuisse commodius loqui, si dixisset sibi non apparere; non enim vllus est naturalis effectus, si modo effectus est, qui causam non habeat, aliter naturalis effectus non esset, effectus enim, & causa sunt ad aliquid; quod vero ait has esse proprietates, & apparentias, & obseruationes tantum, non secus atque in astrologia factum est, credo ipsum errare, nam in astrologia nulla sanè potest assignari causa, cur qui in medio cœli Saturnum directum habuerit, aut Iouem in Horoscopo ille tristis seuerus, & curiosus sit, hic nobilis, & fortunatus, at horum, quæ dixi, certa ratio, ni fallor, aut probabilis saltem afferri potest.

Conniuens tarde.

Conniuens tarde.

Vltima hæc oculorum passio, eademque affirmatiue prolata, quæ moderationem significat, conniuere, est palpebras oculorum alternatim claudere, & aperire, magis autem claudere, aut ad claudendum propensionem quandam habere significat, & conniuere per translationem dicitur non videre, passio igitur oculorum est conniuentia, quæ nihil aliud significat, nisi illum naturalem palpebrarum motum, quo aperiuntur, & clauduntur oculi vigilantium, momento ferè temporis, quæ passio cum motus sit, de ea tarditas etiam, & celeritas, & frequentia, & raritas dicitur, quorum igitur oculi non frequenter, sed raro, & temperate nictant, & conniuent, illos vocat moderatos Aristoteles.

Cuius passionis quòd sit vera; affert rationem dicens; qui celeriter conniuent, vel timidi sunt, vel præcipites, & calidi, hoc est feruidiores, quam temperatum deceat, vel eodem minus; timido enim promptè clauduntur oculi deficiente calore, præcipiti promptè aperiuntur, ob eiusdem excessum; His adde moderati, neque sunt timidi, neque feruidi, & præcipites (non enim essent moderati) ergo moderati non celeriter conniuent, tardè igitur, vel mediocriter, sed propter quid moderati tarde conniuent? iam enim quod hoc sit verum patet, nunc propter quid hoc contingere possit speculemur.

Profectò tarde conniuere est raro palpebras oculorum mouere; abest igitur causa propter quam frequenter moueãtur, quare eius causæ oppositum, siue sit priuatio præsens erit, sæpè nictant, & palpebras mouent, qui enixè, & vt dicitur intensiuè sunt calidi; ergo qui raro conniuent non sunt calidi intensiue, hoc est non sunt ignei, & biliosi, poterunt tamen extensiue multum caloris habere, & possunt diutius perdurare in operationibus, hoc ergo frequenter conniuere accidit respectu causæ mouentis, quæ robusta est, & valida, caloris scilicet ignei subtilis, & valde secundum sè motiui ceu flamma est, quæ stare nescit, & qui frequenter ita conniuet præceps est, & calidus, vt dicit Aristoteles, & sic enunciabimus cum à causa efficiente hanc passionem pendere cognoscemus.

At quoniam idem effectus etiam accidere potest ratione causæ materialis, & rei motæ, & sic timorem indicat, quomodo id fiat dicamus. Cum igitur quod mouetur graue fuerit, vt

rit, vt vix ipsum superet virtus mouens fit creber motus, quod docuit Galenus causam palpitationis, & tremoris membrorum assignans, cum enim mox virtus mouens superet, mox superetur, effectum est, vt membrum attolli, ac statim deprimi, & deponi videatur, qui creber motus dicitur tremor, cum igitur in timido sit parum caloris, & hic frequenter circa cor versetur, & externa deserat, quales sunt palpebræ oculorum, effectum est, vt propter caloris inopiam eosdem attolli, & subito deponi videantur; at caloris inopia non adest in viro moderato quoniam temperatus est, & secundum naturam dispositus, non igitur, etiam propter hanc causam, moderatus frequenter conniuebit, si igitur neque ratione causæ efficientis, aut materialis illi adest frequens conniuentia, ergo tarda, quæ frequenti opponitur, illi inerit, quare moderatus tardè, & rarò conniuet, quoniam tantum habet caloris innati, & adeo valentis, & robusti, vt omnino possit secundum naturam omnes exercere operationes vitæ, & omnia rectè, & prout ratio postulat exactè disponere, quare sicut affirmatio est causa affirmationis, & negatio negationis, ita si negatio erit causa affirmationis, affirmatio etiam negationem causabit, quare si deffectus, siuè excessus multi caloris facit frequenter conniuere, ergo mediocritas non frequenter conniuentiam causabit.

DE IVCVNDO, SIVE BENIGNO. Cap. XII.

Iucundi signa. Frons ingens, & carnosa, & lenis: quæ sunt circa oculos humiliora apparent, & facies somnolentior, neque intensè aspiciens, neque remissè, & in motibus tardus erit, & remissus: figura, & more, qui est in facie, non præceps, sed videtur bonus.

QVi vocem ἐύθυμον, qua Aristoteles vsus est interpretati sunt, varij, vario modo transtulerunt, quidā enim animosum, alij iucundū, nonnulli hilarem, & lætum, sunt qui benignum, sunt etiam, qui securum, & tranquillum exponant, & certè Dictionario, quod Thesaurum vocant, vox, ἐύθυμος tranquillum, & benignum significat, hoc est qui bonum habet animum, & promptum ad benefaciendum alijs, Primùm autem animosum non possum admittere, nam & significatio obstat, & quæ ab Aristotele signa afferuntur nullo modo ad animi motum possunt pertinere, est animosus, qui in sè animi vehementiam habet, Cicero fortem, & animosum ferè idem, & in tuscul. & pro milone significare autumat, quin etiam animosum dicimus superbum, & inflatum, & iracundum, sic Ouidius.

Pyrrhus Achilleides animosus imagine patris.

Hoc est superbus, & iracundus ad similitudinem Achillis patris, & animositatem latini vocant animi impetum, ac vehementiam in corde sedem habētem, quam Speusippus definiens, ait esse impetum violentum partis animæ irrationalis procedentis absque ordine mentis ad actionem, & si animositas hæc est, quam diximus, quomodo animosus poterit esse tardus in motibus? quomodo somnolentiorem habere faciem? cum ex opposito totus ferueat, totus in actione constitutus sit?

Non ergo animosi signa ab Aristotele, nunc tradi dicemus, nunquid iucundi, & læti? verum neque lætus somnolentus est, neque in motibus tardus, videmus enim lætos saltare, & tripudiari, & sè loco cōtinere nequire, quod est in Clinia Terentij, qui gestiens præ letitia, apud sè non esse, Syro testatur, neque sè cohibere posse, adde qui magna aliqua læti-

M tia, aut

tia, aut voluptate affecti sunt, necesse est, vt illam ostendant, amicisque communicent, adaucto enim calore adaugeri virtutem motricem animalis oportet, qua adaucta promptius etiam ad motum fit animal, non igitur iucundum dicemus esse cuius signa prosequitur Aristoteles. Nisi per iucundum intelligamus benignum, & humanum, & paratum nulli dispendium, at omnibus cōpendium facere, tranquillumque, & securū, qualis ille est, qui, cum nemini noceat nulliusque sibi sit sceleris conscius, tranquillo, & ocioso viuit animo.

Quare ego de tranquillo, & benigno homine sermonem habere opinor, hoc est de eo, qui propensionem habet à natura talem, vt tranquillus sit, benignus, & humanus, qui nemini noceat, non ira, non ambitione, non libidine agitetur; cur autem viri huiusmodi post moderatum facta sit mentiò, videtur esse harum duarum vocum affinitas, ferè enim, qui moderatus est, ille idem benignus, & tranquillus existit; nam si moderatus rectæ rationis metas non transit: facit igitur, quod decet, laudabilisque est, neminem igitur offendit neminem etiam probabiliter timebit, securus igitur, ac tranquillus viuet, quin etiam, quoniam secundum naturam dispositus est, natura autem hominis est, vt sit humanus, & benignus, ergo moderatus benignus erit. Benignum igitur, & tranquillum, de quo nunc futurus est sermo, eum dicimus, qui bono animo præditus est erga omnes homines, talis autem placidus est, & qui amicam quandam propensionem in omnes habet, quare neque multa bile abundabit, (amara enim est hæc,) neque multa melancholia, siquidem hæc acerba, & austera est, ergo sanguine, & pituita, cui igitur circa cor, ac cordis vētriculos prædominabitur sanguis purus cum pituitæ naturalis subdominio illum benignum, & tranquillum dicemus; aerem enim, & aquam, quæ promptissimè alienas suscipiunt, ac deserūt qualitates, imitabitur.

Quis sit benignus.

" *Frons ingens.*

Frons ingens.

Ingentem frontem dico, quæ in longitudine, & in latitudine multum protenditur, hanc frontis magnitudinem Gal. significare segnitiem, & tarditatē dicit. Porta ad boues refert ex Aristotele infra excerptum; at sanè sic persuaderi potest, si magna est frons, etiam magna sunt ossa sincipitis, quare, & magnum cerebrum, ergo principium frigoris, & humoris naturalis magnum est, ergo eorumdem multa copia; quare, & animal in actionibus tardum, pacatum, non feruens, ergo non iracundum, neque ferum, benignum igitur, & tranquillum, quapropter, cum benignus non sit iracundus, neque ferus, neque ad nocendum paratus, rationabiliter magnam frontem habebit, quoniam magnum sinciput, ergo magnum cerebrum, quare, & promptum instrumentum, quo bilis feruor, & melancholiæ temperetur durities, austeritas, & acerbitas, & spiritus vehemens, qui ex vtrisque, cum aduruntur, eleuari solet.

" *Et carnosa.*

Carnosa.

Carnosa etiam frons est, quoniam totum corpus supponimus abundare sanguine puro, & pituita naturali, quibus vtrisque humoribus præcipuè constat, & paratur caro corporis.

" *Lenis.*

Lenis.

Lenem appello cutem læuigatam, & quæ tactui non sit aspera, qualis est caro rusticorum senum, & eorum, qui laboribus multis, multisque vigilijs corpus exercent; dico igitur, quod frons benigni est lenis; quoniam benignus carnosus est, & multo sanguine puro, multaque pituita abundat, pituitæ autem proprium est, lentorem quendam

rebus

rebus inferre, etenim lene ad humidum refertur, sicut asperum ad siccum, quare quibus adest multa pituitæ naturalis copia cum puro sanguine, illorum cutis est lenis, & tactu mollis, & æqualis, quod videre licet in deliciosarum puellarum tactu, quarum carnes sunt lenissimæ.

Quæ circa oculos humiliora. — *Oculi humiliores.*

Suess. hoc explicat, quòd Aristoteles velit benignum gerere supercilia, & palpebras demissiores, credo ego sanè sicut superbus erecta, & sursum eleuata gerit supercilia, ita benignum (qui mansuetus est) depressa naturaliter habere, non tamen contracta, sicuti, qui admiratur, in arcu supercilia, sed demittere naturaliter supercilia, eo modo, quo cõsueuere demittere, qui in somnum labuntur, neque oculos continere possunt apertos, sic ergo quæ circa oculos, hoc est palpebræ, & supercilia, & genæ, sunt humiliores, hoc est sunt paulo depressæ, ac demissæ magis, quam naturaliter, & communiter in hominibus secundum naturam dispositis solent apparere. Causam esse puto, quoniam partes illæ carnosæ sunt, pituita abundantes, & valde laxæ mediocribus spiritibus, & illis remissioribus prædi tæ, collabuntur igitur, & descendunt, quare humiliores existunt.

Et facies somnolentior. — *Facies somnolentior.*

Si ergo supercilia demissa sunt, si palpebræ conniuent, profecto facies somnolenta apparet, qui enim somnum appetunt, & ad somnum inclinant hac ratione afficiuntur, causa verò propter quam somno dediti, & somni sint grauioris, & profundioris est, quoniam sunt paulo pituitosiores, & cerebrum habent humidius aliquanto, & frigidius, qua ratione somnus solet conciliari, quod in pueris, & in his patet, qui lethargo oppressi propterea male afficiuntur, quoniam pituita nimia cerebrum abundat, quæ iusto frigidior est, & humidior.

Neque intensè respiciens, neque remisse. — *Nõ intẽse, nõ remisse intuẽs.*

Intento, qui respiciunt obtutu, hi vel impudentes sunt, vel admirabundi, impudentes quidem quoniam contemnere sè profitentur, quos spectant, ideo intente, apertisque oculis illos spectant, vt supra dictum est, qui vero admiratione tenentur contractis internè spiritibus, & circa obiectum admirabile occupatis, quasi oculi, & palpebræ conuellantur, illorum nerui versus suum principium retrahuntur sequentes spiritus, qui circa medium cerebri, aut eo in loco, vbi contemplantur phantasmata collecti sunt, & sic ipsi quoque intentos tenent oculos, ceu stupidi solent, at benignorum, & tranquillè viuentium oculi, non possunt esse hoc modo intenti, quoniam, neque impudentia, neque admiratione tenentur, neque remissi plùs iusto, & conniuentes aspectant; nam, qui verecundia afficiuntur sic tueri solent, ab vtroque igitur extremo benigni sunt remoti, quoniam, neque impudentes sunt, neque erubescunt.

Quod si ad materiale principium rem referemus, hunc esse effectum sanguinis, & pituitæ, ac spirituum, qui ex tali massa oriuntur, reperiemus, & qui tranquilli sunt, & nulla cura premuntur hoc modo præcipuè dispositi apparent, non enim circa cor feruor vllus, vt furibundi, neque nimium frigido sanguine aggrauantur, vt insensati videantur, & stupidi.

Et in motibus tardus erit, & remissus. — *Motus tardus, & remissus.*

Non solum de motu progressiuo putarem id intelligendum esse, sed indistinctè de omni motu locali, siuè hic pedibus, siuè manibus fiat à benigno, & tranquillo homine.

est autem differentia inter tardum, & remissum motum, siue gressum, nam tardus dicitur motus, qui multum temporis insumit in paruo spacio prætergrediendo, sicuti celer, qui paruo temporis spacio multam magnitudinem pertransit, & motus remissus intento opponitur, & cochlea, & testudo potest intentè, & remissè moueri, tardè tamen semper mouebitur, remissusque præsens motus, dè quo agitur, videtur dici in comparatione ad præcedentem, quare remissus est ille motus in quo peragendo minus spirituum, minusque diligentiæ ponit mouens, minorique studio affectat finem, ad quem dirigitur motus, quam prius faceret, cum autem maius adhibet studium, maioremque curam, ac sedulitatem ponit, ille motus dicitur intentus.

Quoniam autem factum est, vt qui maius adhibet studium in suo motu, ille videatur, & moueri celerius, ideo sæpè dicimus idem esse cursum intendere, & motum accelerare, & remissè procedere, & tardè prætervehi, propriè tamen duo hi termini, vt dictum est inter sè distinguuntur, quare sensus hic esse videtur; Benignus habet motum tardum; hoc est non mouetur celeriter, cum graditur, aut cum aliquid agit; at in suo motu est remissus, idest, non ponit multum studij multumque curæ, & intensionis in perficiendo eo, quem incepit motu, sed facit sedatè, & tranquillè, quæcunque facere instituit, in quo videtur bouis motum referre, qui sedatè, ac tardè mouetur, etiam si omni solutus sit labore, & pastum, aut potum eat; motus hic sanè à principijs proprijs benigni videtur pendere, namque si verum est, quod benignus sit sanguineæ temperaturæ, cum pituitæ subdominio, profectò, neque celer, neque intensus erit, celeritas enim, & motus contentio bilis flauæ, ac multi caloris intensi effectus est, qui non reperitur in benigno, amplius pituitosus frigidus est, frigidus non est celer, sed tardus, & animalia multa pituita cum terrestri qualitate abundantia, vt cochleæ, & hyemali tempore glires serpentesque tardo, & torpido quodam motu mouentur, nam frigidi proprium est sistere, & quietē inducere, sicuti calidi, est agitare, & motum facere; videmus etiam in vita communi, & humanis actionibus rem ita esse, quod qui tranquillo, atque ocioso animo sunt, illi remisso, ac tardo gradu mouentur, si vero aliqua cura, aut negocio contingat premi, & agitari, eosdem videmus, intensius, & celerius moueri, quasi quærant onus deponere citius, quod apparet in baiulis, illorum enim plurimi, cum grauiori premuntur onere; tunc celerius, & contentiori gradu mouentur, & quasi præcipitanter pes pedem vrget, sic enim, & minus premi credunt, & minori tempore durare laborem, bene igitur dictum est, horum hominum gressus, ac motus esse tardos, & remissos, quod fuerat probandum.

Figura, & more, qui est in facie non videtur præceps, sed probus.

Secūdū figurā, & faciei apparentiā probus.

Figuram philosophi esse genus vnum qualitatis ponunt, quam definiunt mathematici esse superficiem, quæ linea vna, vel pluribus continetur, quo modo dicimus circulum, triangulum, & huiusmodi rerum species esse figuras, sed figura etiam dicitur inanimatorum corporum externa circumscriptio, secundum quam illa terminantur; At Simplicio videtur, quod tam de animatis, quam de inanimatis dici possit figura, quæ propriè qualitas est, vt figura, & accidentalis forma sit idem, est autem forma hæc accidentalis qualitas quædam, quæ corpora naturalia, & artificialia certis extensionibus, & coloribus terminat, & circumscribit, vnde res naturales formosæ, aut deformes dici solent; ex quibus lineis partium, & coloribus resultat pulchritudo, aut turpitudo, secundum quod magis, vel minus seruatur naturalis mos, & proportio, proprium est formarum, quæ in corpore, & facie præsertim sè sè offerunt, vt quædam placeant, aliæ displiceant, quædam simpliciter, aliquibus tantum aliæ, & earum, quæ placent,

aliæ

aliæ honorē, & reuerentiam pariunt, vt de Priami forma legitur, aliæ amorem excitant, & libidinem, vt de Helena, & de Paride scribitur, quædam gaudium, & lætitiam quandam, siuè delectationem, vt de Alcibiade, quædam amorem cum quodam timore ingenuo, vt de Scipione Africano, & Agesilao dicitur, & de Alexandro Magno, quorum aspectus alacritatem, quandam, & lætitiam in militibus suis generabat.

Quædam aliæ species, & formæ odium, nonnullæ contemptum, & risum mouent, sicuti de Philopæmene notatur Achæorum duce, qui adcò turpis, & deformis erat, vt quædam matrona eum lixam, aut calonem, aut quendam seruum mediastimum crederet, quid ergo sibi velit figura, quæ in facie apparet, & quomodo secundum ipsam pulchri, aut deformes dicamur, & quotuplex esse possit, ex his patet. In hac significatione, sunt versus quidam antiqui de forma, & figura accidentali diuorum loquentes, illarumque discrimen insinuantes.

Forma Mercurius potest placere,
Forma conspiciendus est Apollo,
Formosus quoque pingitur Lyæus,
Formosissimus omnium est Cupido.

Huius formæ proprium est, vt in facie, oculis, genis, & fronte precipuè appareat, & conspiciatur. Cæterum mos, de quo loquitur Aristoteles, inueteratus habitus secundum quem aliquid promptè agimus, vel patimur, à quibusdam solet definiri. Varro morem vocat animi institutum, quod sequi debeat consuetudo, at Festus morem dicit institutum ad religionem, & diuorum cultum pertinens, videtur igitur præcedere morem, deinde consuetudinem sequi, & dicitur mos quasi modus per syncopen. At quoniam cum aliquis secundum aliquem morem, & habitum operatur, vt cum irascitur, aut miseretur, aut amat, aut cupit, quodam certo modo afficit os vultumque suum, illumque ipsum variat, & diuersificat, efficitur, vt hanc dispositionem vocemus morem in facie apparentem, hoc est moris signum, eadem voce signum, & rem signatam denotantes, vt quoniam, dum irascitur homo, contorquentur oculi, frons crispatur, genæ fiunt rubræ, tumescunt labia, si talem in facie apparentiam, siuè dispositionem conspiciamus, illum in morem irati dispositam habere faciem dicemus; quam uis nulla correptus sit ira; simili modo, si aliquem demittentem visum, & suspirantem leuiter, atque oculos, sub claudentem, & auersantem sè sè, cum in moremmisericordis disponi asseremus.

Huiusmodi igitur figuram, & morem, & in hac significatione captum repetiri in facie benigni dicit Aristoteles, est igitur sensus; Qui benignus, & placidus est, habet faciem certo modo compositam, ac delineatam, vt in ipsa appareat, & elucescat bonitas quædam, & consideratio in suis actionibus, vt neque preceps sit, neque agat celeriter, & confestim, quod mox laboret mutare; huius ratio hinc peti potest, quoniam si anima causa est in triplici genere causæ, vt secundo de anima dictum est, atque potentiæ sint eiusdem accidentia, quoniam omne agens assimilat sibi passum in quod agit, secundum quod pati potest, & volens finem, facit etiam ea, quæ ad finem requiruntur, probabile est misericordem, aut iracundam, aut benignam animam, hoc est ad has qualitates propensam, secundum naturales illas potentias, quas dicimus esse de secundo genere qualitatis, etiam corpus, corporisque organa, & partes ad misericorditer, aut iracunde agendum dispositas esse, & si natura vult finem iræ, aut misericordiæ, & nisi per instrumenta corporea operetur, nullaque alia suppetant, necesse est etiam ad miserandum, & ad irascendum disposita esse corporis membra, quare & in corpore vestigia harum passionum, siuè potentiarum apparere, & conspici rationabile est, quæ magis

quam aliæ ad actum secundum accedunt; sic si quis vult secare necesse est serram sibi paret, & quæ parata est, necesse est finem quodãmodo referat, cui dirigitur, & in quem vsum est comparata.

Dub. Sed dubitabit aliquis qualis naturà debeat esse facies in morem boni viri, & non præcipitis composita? non pulchram dices, nam multi pulchri pessimi, vt de Commodo, & de Macrini filio, de Absalone legimus, non turpem, nam turpis odiosa est, odiosum bonum, non vocabis, siquidem bonum est amabile, odiosum verò nullum amatur, non medio modo dispositum, nam quamplurimi horum, & mali, & boni, & neutri reperti sunt.

Resp. Ego boni viri ætate florentis talẽ esse putarẽ faciẽ in nostris regionibus, vt si ős sit alba, ęqualis, quadrata, non depressa, non tumida, non globosa, tpa macriora, oculi mediocres, concaui, placidi, non toruè tuentes, non turbidi, non splendidi, sed neque obscuri, nasus rectus in fine rotundus, non simus, neque aduncus, albus mediocriter, genæ subroseæ, facies ad longitudinem deflectens, labia subtilia, rubra, æqualiter sibi cohærentia, dentes parui, candidi, mediocriter inter sè distantes, oris fiscura mediocris, magis tamen ad magnitudinem accedens, quam ad paruitatem, barba subænea, non rara, non crispa, genas, & mẽtum vestiens, mentumque sit oblongum, bifidum, ossa maxillarum mediocria, non magna, sed neque iusto minora; aspectus deinde remissus, benignus, & facilis, ad quandam humilitatem accedens, vt in facie nulla superbia, nulla iactantia, sed sola placiditas, & ad benedicendum, & benefaciendum alijs propensio quædam spectetur; quam faciem in hunc morem, & figuram compositam dico fieri ab anima talem propẽsionem habente, & iam perfectionem suscipiente, quoniam reperit corporis temperiem, & humorum quattuor crassim aptiorem ad hanc, quam oppositam pariendum operationem, vt si quis quærat cur potius serra ego diuidam lignum, quam ascia, respondero, quoniam serram habeo in prõptu, asciam non habeo, & sic sector vocabor, cur autem talem crassim, & temperiem sortitus fuero, id iam à Dei voluntate pendet, neque est, quod humana vis eò peruenire possit, qui vero id cœlo, cœlorumque dispositionibus, aut patris, matrisque affectionibus tribuunt, similes sunt illis, qui interrogati quisnam fecerit statuam, respondent malleum, & scalpellum causas fuisse.

Bonum itaque virum dicimus maxime secundum naturam humanam dispositum, temperamentumq. habere ab extremis æque remotũ, moderatum igitur, quare, & benignum; at bonus, in facie morem, & figuram boni prę sè fert, quare, & benignus morem boni ostentat, quod fuit probandum.

Dub. *An viri probi facies probitatem quæ in anima est demõstret.* Sed quærendum videtur, nunquid omnes boni figuram, moremque boni in facie gerant, an nulli, aut tantum quidam, & quidam non; primum enim, quod omnes boni morem, & figuram in vultu habere debeant suæ dispositionis, superiori ratione potest confirmari, nam si bonus secundum naturam est dispositus, ergo, & sibi omnino similis, facies igitur etiam disposita erit secundum naturam, in facie igitur bonitatis figura apparebit, omnes igitur boni specimen bonitatis in facie habebunt, & quasi monetæ characterem, quo cognoscuntur quid valeant, & possint, raro enim fit, vt pulchri non sint boni, & vt ait Plutarchus, qui formam culpat, in animam quoque, vt humanæ pulchritudinis causam cõtumeliosus est, & sanè, vt dicebat Plato, pulchritudo, res est iucunda visu, delectabilis auditu, & sensus omnes iuuat, captat, ligat, & quidam antiquus pythagoricus formosos, vel deos, vel deorum vocabat statuas, quoniam illos cæteri homines colebãt, quibus hoc vno, quod pulchri sunt, si quando benefecerint, gratiam non reposcunt, sed sibi satis gratiæ relatum putant, quod illi passi fuerint sibi gratificari; quare si formosus talis est, operæ pretiũ igitur est, vt omnis formosus sit bonus, & omnis bonus sit formosus, quod enim omnia appetunt, id bonum est, quod si omnes pulchram formam appetunt, & pulchritudine lætantur, & gaudent, formosoque gratificari cupiunt, omnes igitur pulchri sunt boni, nec b[illegible] esse potetit

terit, qui non sit pulcher, nam si amantur amabiles, amabilesque sunt, qui placent, placent, autem pulchri, amantur, igitur pulchri. Quod si quidam optimi non sunt pulchri, quidam igitur optimi non amantur, quod non amatur, nec amabile est, neque bonum, igitur optimi, nisi simul & pulchri erunt, non amabuntur, si non amabuntur, neque amabiles, neque boni iudicabuntur; iure igitur pulchri sunt boni, & boni pulchri, & qui secus sunt, neque boni, neque pulchri dicentur.

Ex altera parte, qui mentem ad Helenæ, ad Paridis eximiam conuerterit pulchritudinem, qua vna Europa, atque Asia longo collisa duello penè interiere, nihil boni cum pulchritudine iungi animaduertent. Pulcherrimus Maximini filius, pulcherrimus Diadumænus, nec ipsis pulchri minus fuere Adonis, Atys, & Ganymedes, Endimion, Narcissus, Hylas, & Phaon, quem Sappho poetria deperijt, at sua purchritudine boni viri nomen nusquàm assecuti sunt. Si enim boni viri est bene agere, hoc est cum recta ratione operari, & propter hoc laudari, nulli horum; quidquam boni egisse reperietur, nisi quod degerint more ferarum in summo ocio, summaque lasciuia, quod nunquam bene agere, beneque viuere dixerimus. Non igitur omnes boni sunt pulchri, neque credendum, quod simul atque aliquis pulcher est, idem sit bonus, neque si bonus est, ideo pulcher erit; quis enim Aesopo turpior, quis Epitecto deformior, atque strigosior, quis Aristotele fœdior, quem recaluastrum fuisse ferunt, fronte magna, oculis perparuis, facie pallida, barba rara, ventre prominente, exilibus cruribus, vt præ pudore vestem longã, talarem semper indueret; quod si tot sapientiæ, ac bonitatis proceres fuere turpes, nihil cõmune videtur pulchritudinem cum bonitate habere, neque inferri potest, pulcher est, igitur bonus, neque si bonus est, ergo pulcher, nam, & reperiuntur pulchri mali, & mali, qui turpes sunt, & quidam boni pulchri, quidam etiam turpes mali; ratio etiã, ni fallor, id persuadere videtur, vt multo plures sint turpes boni, quam mali, & quod plerunque pluchri sint mali, non solum secundum naturam; sed etiam secundum habitum, & consuetudinem, iam superius dictum fuit.

Cæterum ita natura rerum fert, vt quæ apud nos sunt, non omnino, & simpliciter bona sint, quoniam participant materia, quæ omnis imperfectionis radix est, & principium, sed neque omnino mala, quoniam formam possident, quæ rationem habet boni secundum cuius cõmunicationem hæc, vel illa in suo genere, aut etiam simpliciter meliora, vel peiora dicentur, vt homo simpliciter melior est cæteris animantibus, quoniam magis forma, & ipso esse participat, in genere autem suo Socrates videtur melior Callia, & vir fœmina, quoniam in eò rationis operationes, & virtutes magis elucescunt, certum est igitur, apud nos nihil esse posse ex omni parte beatum, in omni igitur subiecto naturali susceptibili erit aliquid, quod rationem bonitatis habebit, & aliquid, quod malum poterit dici, non tamen in eadem parte subiecti, neque secundum eandem considerationem, erit Socrates bonus, & malus, quare si pulchritudo est bonitas quædam, & exterior illa sit, non ob hoc eadem etiam interior, & si bene formata sunt interiora, non necessario bene etiam erunt exteriora elaborata, cui autem non secundum rationem interna disposita sunt, ille bonus non est naturà, sed necesse est, vt assuetudine, & disciplina talis fiat, raiò igitur, vel vix pulchrum, qui bonus sit, reperies, & bonum, qui sit pulcher, non enim simpliciter perfectum potest facere natura, sed cum vnam perficit partem in altera deficit, quare si pars, quæ magis formam recepit perfectior erit, quæ materiam refert è contrario, plerunque male affecta apparebit; siquidem minus elaborata erit; quod exemplo patet ab omni penè rerum genere desumpto, omne enim genus habet duo extrema, quorum vnum perfectionis, & bonitatis, alterum priuationis, imperfectionis, & malitiæ rationem habet, vt in coloribus, saporibus, in odoribus, in omni demum natura conspicere licet, quare, & quæ ex his constant, si ex vna parte perfecta sunt, ex opposita talia esse non posse manifestum est,

Hoc

Hoc enim in fructibus certissimum est, melopepones si sapidissimam, & optimam carnem habuerint, vana plerunque, & irrita semina sortita sunt, si ex aduerso sint optimo pleni semine, ipsi insipidi, & inepti ad cibum existũt, similiter quæ poma, quæ pyra, quæ denique pruna sunt intus à vermibus exesa, & carie, ac situ affecta, & in externa parte pulchriora apparent, & maturitatem præcocem præ sè ferunt, odoratiora, & sapidiora gustui videntur, quare, neque bonum pulchrum est, neque pulchrum bonum, sed vnum ad apparentiam, & ad sensum, alterum vero ad essentiam, & ad intellectum pertinere videtur, vnum ad substantiam alterum ad accidens, vnum ad interna, alterum ad externa respicere, quæ singula inter sè distincta sunt, ac omnino diuersa, bonum propriè probatur ab intellectu, pulchrum iudicat sensus visus, & auditus, si de pulchro loquimur, quod in corporum naturalium superficiebus conspicitur, est enim pulchritudo dispositio partium externarum corporis secundum substantiam, quantitatem, & qualitatem, & situm, prout cuiusque natura maxime requirit, quare pulchrum hominem dicimus illum, cuius partes corporis secundum hæc prædicamenta, maximè dispositæ sunt, prout huius natura postulat.

Sol. Ad hanc igitur dubitationem dicendum est, quod duplex est animi bonitas, altera naturalis, & altera acquisita, pulchri secũdum corpus, hoc est, secundum naturam quo ad corporis requisita dispositi, plerunque habent etiam bonitatem naturalem, ea autem est propensio, & habilitas quædam ad sequendum rationis imperium, cum enim natura sit internum agens, & quod à cētro incipit agere, ad circumferentiam mouens, probabile est, si exteriora perfecta sunt, etiam interna multo perfectiora esse, aliter enim ridiculum esset in necessarijs deficere, non necessaria autem diligenter procurare. Quæ vero vsu, & exercitatione, ac disciplina quæritur bonitas, ea nequaquam in pulchro, sed neq. in turpi adest, nisi illam, vterque sibi labore, & studio parent. Plerunque autem accidit cum pulchri amentur, dum pueri sunt à parentibus, & ab ijs quibus eorum cura demandata est, leniter corripiantur, neque libenter ijs molestia ingeratur, quare quodammodo, vt de Alcibiade scribitur, cum ipsis liceat facere quodlibet, pulchri efficiuntur, & euadunt insolentes, superbi, petulantes, lasciui, contumeliosi, vt potè, qui præ pulchritudine sua omnia sibi conuenire putãt, neque vllius rei sè rationem reddere debere cogitant; sic igitur factum est, vt pulchri facie, plerunque sint ex habitu mali, qui verò sunt turpes, deformesque ex altera parte continuè, iurgijs, minis, reprehensionibus, verberib. dum pueri sunt, obtunduntur, & violenter quodammodo in viam virtutis detruduntur, neque à quoquam, nisi contigat eos esse bonos æstimantur, aut magni fiunt, hac de causa contingit turpes non secundum naturam, sed ex habitu, & educatione bonos esse, quod Socratis exemplo clarum est, sed de his alibi satis dictum est.

Naturaliter igitur homines, neque boni, neque mali sunt, vt pulchri, & deformes, sed bene verum est, aliquos magis ad bene agendum, aliquos minus esse dispositos, prout magis, aut minus impedita gerunt naturalia organa, sed tàm turpes, quàm pulchri sunt ipsi in manu arbitrij sui, & omnes habitus, secundum quos homo dicitur bonus, vel malus, vel medio modo dispositus ab humana pendẽt electione, & volũtate, vt tertio ethicorum dictum est, nosque nostrarum actionum principia sumus, vnde neque fortunam culpare debemus, si quid mali fecerimus, aut quid aduersi nobis contingerit, sed ignorantiam nostram, aut malitiam reprehendere oportet, tanquam malorum veram causam, quando nos nostris iniquis moribus, imprudentia, inuidia, ambitione, ira, & sexcentis alijs vitijs mala nobis asciscimus, & præ amore insano nostri, excusationes, & tegumenta semper nostris sceleribus obducimus, & iusti, boni, sanctique videri omninò volumus, Non enim Iuppiter, sed Epimetheus Pãdoræ vas aperuit, quod ergo pulchri non sint semper boni, & quomodo aliquando, ex his patet.

Ad benigni autem naturam iterum reuertentes, si ille sanè est, quem definiuimus supra, nempè

nempè eum, qui bono animo est in omnes, & propensionem quandam ad beneuolentiã erga omnes homines habet, & sanguineum temperamentum cum pituita est sortitus, iam sanè certum est, quod placidus erit, mansuetus, non iracundus, non morosus, sed affabilis, & comis. Quoniam autem non multa bile abundat, neque excessum caloris habet, ideo non admodum erit audax, sed timorem præ sè feret mediocrem temperatus, & continens in venereis erit, non est enim audax, neque immodestus, quoniam autem frigidioris, vt aiunt, ventriculi est, appetere cibum potumque, quandoque magis, quam possit cõcoquere, hac de causa, & somniculosior fiet, & grauabitur caput, & minus vegeto, ac subtili præditus ingenio iudicabitur, & quando pituitosus est, neque audax, neque magnanimus, neque magnificus, sed mediocritate contentus, & modestus, & blandus item, potius, quam officiosus erit, nam laborem subterfugit libenter, quoniam pituitosus, ac subfrigidus est, blandus autem quoniam placidus, & nullis displicere cogitat, & quoniam blandus, ideo non semper verax, sed multo plura pollicebitur, quam re vera præstet, uel etiam præstare possit, quare apud multos male audiet, tanquam homo versutus, & callidus, cum tamen ex opposito sit imprudens, cuius indicium est, quod neque de paupere diues vnquam fiet, & si fuerit non augebit rem familiarem.

Vanus etiam erit, & multa cogitans, quæ non exequetur, obliuiosus etiam, etenim frigidus, & ad laborem ineptus, & quia vanus multa etiam promittet, multaque dicet, & suorum secretorum futilis auctor, nam pituita, & sanguine abundans, quod scit, retinere nequibit, & quoniam garrulus est, etiam alienorum erit percontator, non vt alijs noceat, sed tantum vt loqui possit, garrulitatis enim materiam quærit, & cum garrulus percontator sit, idem etiam erit fatuus, siquidem pituitosus est, & sanguineus; pituita enim aqua est, aqua quas recipit non retinet formas, sanguis refert aerem maximè omnium mobilẽ, & in omnem partem uersatilem, & quoniam talem habet temperiem, ideo etiam erit in rebus agendis secundum sè inefficax, quoniam efficaciam producit multus calor, & sanguis biliosus, & melancholicus, quare neque beneficium rogare sciet, neque neganti replicare, neque si ipse rogabitur, quod facere non vult, inficiari valebit, audacia enim, & calore carere diximus, cuius hæc sunt opera, tardus erit ingenio, siquidem pituitosus, & subfrigidus, & tardus etiam in loquendo, quamuis loquax sit, deficit enim calor, quare neque clamosus, neque iurgiosus, quoniam benignus, & mitis, subfrigidusque, & tardus, ludorum amator, ocio enim delectatur, si quidem laborem refugit, neque mentem exercere affectat, mediocriter tamen victoria lætabitur, quoniam sanguineus, attamen non est ambitiosus, & quoniam mitis est, ideo etiam misericors, & pius, non inuidus, non maledicus, benignus enim est, credulus tamen plus iusto, proprium autem hoc est temperaturæ sanguineæ, & pituitosæ referentis aquam, & aerem, & cum sit credulus, etiam obsequiosus est, persuadeturque nullo negocio, neque enim callidus est, & astutus, & quoniam est talis, ideo plerunq; suspiciosus, quoniam pituitosus ideo segnis, & somnolentus, non illiberalis est, neque lucri cupidus, sed officiosus, quare neq. inflatus, aut superbus; & obliuiosus, quare studijs scientiarum non aptus, non enim spiritus subtiles, & vniformes, & multos, & calidos, & stabiles habet, prout requiritur ijs, qui scientijs dant operam.

Hæc igitur, & huiusmodi secundum rationem videntur esse accidentia eius uiri, quem benignum, & iucundum, siue bene moratum diximus, vel placidum, & de quo in præsentia loquitur Aristoteles; Mihi tamen uidetur, quod hic descriptus nusquam uere iucũdus dici possit, iucunditas enim non est in vino eo, quod sit tantum suaue, ac dulcedinem in sè habeat, sic etiam aqua mulsa esset iucunda, & suauis, sed ideo dicimus suaue vinum, quoniam cum dulcedine coniunctum habet nonnihil generositatis cum stipticitate quadam blanda, & nõ ini ucunda, sic iucundus homo nõ est simpliciter blãdus, & obsequiosus, sed qui cũ obsequio, & placiditate, atq; humanitate iunctã habet virilitatẽ, ac mẽtis acumẽ.

Ac

est, cui autem contrahitur cutis, illi adsunt rugæ, ac fit rugosus, ergo tristis est rugosus, recurrente enim circa cor sanguine, & spiritu partes externæ, & præsertim facies pallidæ, & vacuæ spiritu, sanguineque fiunt, quare, & rugosæ apparent, quod fuerat ostendendum.

„ *Et macri oculi.*

Oculi macri.

Sicut, qui ex affectu tristes sunt, illi rugosam habent faciem, ita, qui secundum naturam ad hanc passionem propensi sunt, talem habitudinem possident, neque solum faciem rugosam habent, sed etiam oculos macros, quę eadem proprietas ab ijsdem causatur principijs, nam si rugosa est in tristibus facies, quoniam deficit omnis succus, deficit autem, quoniam ad partes internas calor, & sanguis contrahuntur, necessarium etiam est oculos carere succo, quare macros apparere; amplius, aut propter fletum macri sunt oculi, aut propterea quod tristes parum dormiunt, sicciores enim, aut quoniam vitiata concoctione non nutriuntur, vtcunque autem res sit, passionem imitantur, qui enim ex causa diù tristantur, & rugosam frontē, & concauos habent oculos; quare quib. hæc insunt, quamuis nō mœreant, eandem tamen ad mœrorem, & tristitiam propensionem habere est probabile, tales sunt, qui atra bile laborant, quare mętoris materiam atram bilem, & eam pręcipuè, quæ non incalescit, vel quæ ex aliorū humorū, & præcipuè flauæ bilis assatione genita est, dicere merito possumus, quibus enim adest, ac prædominatur, illi sunt mæsti, quibus autem abest, atque prædominatur sanguis, & si quæ portio inest melancholiæ naturalis, illa tamen frequenter incalescit, sunt læti, hilares, optima spe præditi ridentes, & iucundi.

„ *Confracti.*

Confracti.

Quidam legunt distorti, quæ passio in lugentibus, & graui mærore detentis plerunque contingit, huius passionis meminit Hipp. in libro de pręsagijs primo, si enim peruertantur, aut caui nimis sint, exitiosum censet signum, id enim videtur accidere, quando musculi oculum mouentes conuelluntur, ac retrahuntur, quod si fit propter siccitatem, id sanè pessimum est si verò accidat propter vaporem acrem, & salsum, qualem contingit eleuari ab atra bile circa cor exæstuante, & quæ calorem quendam præter naturalem conceperit, non sanè mortem in proximo esse ostendit, sed bene temperamentum denotat siccum, & hominem tristem, & vt ille ait, malè feriatum, Timonis æmulum, hominibus odiosum, & quem mori velint vxor, mater, pater, tales igitur oculi in mæsto naturaliter, ex hac causa proueniunt.

Qui verò legunt confractos, vel refractos, quasi demissos, & in sè ipsos recidentes interpretantur, quod etiam intelligi potest ex eadem passione prouenire, mæsti enim, atque ab atra bile circum præcordia obsessi lucem, & lætas res, & omnia vim habentia dilatandi, & calefaciendi moderatè quodammodo, tanquam rem interioribus suis spiritibus contrariam fugiunt, quare, & instrumēta, quibus lucem hauriunt, oculos nimirum demittunt, & occludunt, ac noctu potius, quam interdiù incedūt, simile enim simili delectatur, eo enim conseruatur, vt contrario tollitur, hinc factum est, vt illos dicamus habere oculos confractos, & remissos, conclusos, & introcedentes, quo facilius oppositam fugiant lucem, internis tenebris spiritus vitales obsidentibus omnino aduersam.

„ *Et confractiones oculorum duo significant.*

Hoc est oculorum confractio, & demissio est p assio, quæ homini accidit dupliciter, aut propterea quod mollis est, & effœminatus, aut propterea quod est demissus, & mitis.

Suess. documentum hoc esse per sè notum, & patens ait, mihi multam videtur habere difficultatem; primum enim; quid sit oculus confractus non docet, deinde qua ratione fieri possit, vt idem signum duo denotet, ac duas causas significet non explicat, tandem ratio

erat

erat afferenda, qua constaret confractionem oculorum, vtramque passionem designare, ac demum quomodo cognoscere possemus, nunc mollitiem, nunc tristitiam significari, quæ cum ille nequaquam fecerit, nobis, quibus hæc non sunt nota, omnino facere, tentandum erit.

Confractionem oculorum, demissionem, & constrictionem quandam, siuè conniuentiam significare diximus, in fœminis hoc apparet, quæ cum honestæ, & pudicæ sunt, aut esse simulant, illæ demittunt oculos, & ipsos cohibent, lumenque non emittunt, sed terram aspiciunt, & vix attollentes in angulis angustè pupillam trudunt, & ita subtuentur, qua ratione aliquando amantes tueri solent virgines, sic Dido cum honestissima esset, Ilioneo responsura.

Tum breuiter Dido vultum demissa profatur.

Etiam hæc oculorum remissio, & confractio potest suspicari in Sinone, & in Achemenide, nec non, & in ipso Aenea, cum Didonem apud inferos alloqui tentaret, certe Sinon id insinuat,

Namque, vt conspectu in medio turbatus inermis
Constitit, atque oculis phrigia agmina circumspexit,
Heù quaenam tellus, inquit, quæ me æquora possunt
Accipere. Aeneas verò
Demisit lacrimas, dulcique ita fatus amore est.

Vt præ sè quandam commiserationem, & tristitiam ferret; ex his igitur, quid oculorum confractio significat patet, est enim oculos ad sè retrahere obtutumq. cohibere, quod probabile est fecisse Sinonem, cum primum circumspexisset agmina Troiana.

Quod autem idem signum possit duo etiam opposita designare patet, quoniam oppositæ etiam causæ possunt eundem producere effectum, nam paupertas, & diuitiæ possunt causare lætitiam, paupertas nimirum absens, & præsentes diuitiæ, sed & vnus solis motus causat hyemem, & æstatem, diem, & noctem, & vnum, & idem signum, vt pallor timorem, & amorem indicat, non est ergo absurdum idem signum duo diuersa, & opposita designare, & eundem effectum à diuersis causis posse oriri, vt cum calore, & frigore arbores, & plantæ exarescunt, & eodem igne limus durescit, & cæra liquescit.

Oculorum igitur demissio, & vt ait Aristoteles, confractio mollem, & fœmineam significat propensionem, & animum pauidum, & humilem, ceù vt plurimum habent fœminæ, causa est, quoniam huiusmodi demissio est effectus, quem faciunt, qui timent dedecus, & facile erubescunt; recurrentibus quidem ad oculos sanguine, & humoribus, atque illos grauantibus, quare demittunt, vel quoniam fœminæ non sunt audaces, & molles, facile igitur patiuntur, & dolent, refugiunt igitur, ergo qui molles sunt, & misericordes, & fœminæ facile oculos demittunt, ergo hæc oculorum demissio molle, & fœmineum arguit ingenium, idem signum tristem etiam animum denotat, quoniam qui tristes sunt multa melancholia occupantur circa cor, quare vapores atri quamplures attolluntur, ac in caput feruntur, qui cum terrestres, & graues sint, & atri oculos inficiunt, aggrauãt, & lucem odisse cogunt, qua ratione demittuntur oculi, sic igitur signum hoc tristitiam denotat, & animi quandam desponsionem.

Qui enim tristes illi melancholici sunt, quare admodum sè infelices iudicant, atque auxilijs omnibus destituti, qui tales sunt illi abiecti, humiles, & demissi existunt, ergo oculorum cõfractio, vel fœmineum, & mollem animum, vel tristem, & pauidum, & abiectum significat, cognosces autem quando passio hæc fœmineum animum significabit, si caro fuerit mollis, si cutis alba cum rubore suffusa, si frons sinè rugis, si labia rubra, & aures subtiles, & subrubeæ; è contra dices animum humilem, tristem, & remissum ostendi, si frons fuerit

rugosa,

rugosa, si facies macra, si color pallidus, si oculi concaui, si vox balbutiens, & impedita, labia exilia, & subalbida, sic igitur inter fœmineum, & abiectum animũ ponetur discrimen.

Et in figura humilis, & in motibus remissus.

Species humilis, & remissa

Hominis ad tristitiam nati hic vltimus est character, quem nempè videbimus in figura, hoc est corporis specie, positione, & habitudine esse humilem, demissumque, & in motibus, idest in operationibus remissum, tardum scilicet, non contumacem, non contradicentem alijs, non volentem tueri suam positionem, talis igitur erit tristis, quoniam timidus est, omnis autem timidus sibi metuit, neque alios contra se irritare vult; qui autem elatus est figuram gerit superbi, superbia odium prouocat hominum, & eos in se irritat, ergo tristis non est elatus, & superbus, sed humilis, & demissus existit, ergo figuram, & speciem demissi, & humilis repræsentat vir tristis; pauorem autem humiles facere homines, docet Poeta dum inquit.

— Mortalia corda.

Per gentes humilis strauit pauor. Et alibi victus Turnus humilis, supplexque oculos, dextramque precantem protendit; tristis igitur, est secuudum mores remissus, hoc est non habet mores, hoc est incessum, non habitum oris, & corporis, non voces elatas, & superbas, non minitatur, non blasphemat, non conuiciatur, sed dolet, aut tacens mussitat, & tot de tristi dicta sint.

Dub.

An tristis sit melancholic.

Sed dubitabitur, an sit verum, quod tristis sit melãcholicus, videtur enim quod nõ, nam pueri, & fœminæ facili negotio mærent, lugent, & dolent, neque tamen melancholici sunt amplius, neque videtur verum, quod melancholico habitu præditi sint tristes, quamplures enim nouimus melancholichos, qui ijdem adeo læti, & iucundi erant, vt plerunque in scurras degenerarent; Franciscum Bernam legimus fuisse habitu melancholico præditum, ille tamen multis salibus, iocis, lusibusque abundabat, melancholicus Cicero, cuius tamen iucundissima quam plura leguntur apophtegmata, & quidam nostris temporibus, qui comędias faciebat, facetissimus erat in scæna, dum personam gerebat, & in theatro recitabat, ille idem deposita persona, adeo tristis erat, adeo demissus, vt lætitiæ mærorem incutere potuisset, ac nescire se qua ratione id sibi contingeret dicebat; vt nihil non personato læti, & iucundi succurreret, cum autem personam susciperet nunquam cessaret, rapidoque amni feruentior in iocos, & sales ferretur, dicebat autem se, cum primum loqui inciperet in scæna, quandam horripilationem sentire, aliquando maiorem, aliquando minorem.

Sol.

Cui dubitationi, quo ad primam partem respondentes dicamus Pueros, & fœminas facile dolere, non quoniam sunt melancholici habitus, sed quoniam sunt molles, quare facile afficiuntur, & quãtumuis paruum dolorem sustinere nequeant, & quoniam molles, ideo humidi, quare in lachrimas citò abeunt; qui verò melancholici sunt non omnes lugent, neque enim molles sunt, & melancholia terram refert, quæ primum est principium siccorum.

Notandum deinde, quod duplex est tristitia, altera ex affectu, & propter causam externam, & sic plerunque mulieres, & pueri facilè tristantur, eodemque temporis momento rident, & plorant, vernæ similes tempestati, quæ eadem die solem, & pluuiam æstum, & frigus promit, altera vero est tristitia naturalis sine vlla causa, quæ dicitur potius propẽsio ad mærorem, & tristitiam, quam vera tristitia, & hæc neque in pueris, neq. in fœminis existit, ea est, quæ nascitur ex habitu melancholico, priorem tristitiam, cum excesserit, excipit risus, iocusque, at hanc posteriorem, neque risus, neque iocus vllus secundum sè delectat.

Quærebat secunda pars, cur multi melancholici sint adeo festiui, & faceti, videtur

N etenim

etenim debere esse oppositum, tristis enim, & iucundus habitus opponuntur, quare si iucundus festiuus est, talem non posse esse tristem, & melancholicum certum est, hoc sanè confirmauit experientia, quod multi melancholici sunt festiuissimi.

An dicendum melancholico habitu præditos posse capi dupliciter, aut cum aduritur, & incalescit humor, & cum eleuantur vapores, & spiritus subtiles, & clari, tuncque sunt festiui, dicaces, & ad lusus, iocosque paratissimi, eodem humore desinente, eoque refrigerato concidit omnis festiuitas, & lepor omnis abit, hoc idem alias vidimus in quodam, qui amore Heroico, (vt aiunt) detinebatur, & per vices, & typos quosdam insaniebat, & præcipuè circa vesperas; primum enim ille loquebatur serio, & cum foret catenis ligatus suam dolebat sortem, seque infælicem vocabat, deinde anxiè, & cum quodam vehementi studio historiam suorum malorum semper eandem, atque eodem modo narratam audire astantes volebat, & siue illi aures præberent, siuè non, incipiebat maledicere amasiæ, deinde etiam vocabat, iactabat manus, pedesque, & caput quassabat, totusque flãmeus fiebat, oculi splendebant, intorquebatur vultus, & os, vt timorem spectantibus incureret, deinde cum multum, diuque furijs agitatus fuisset, tandem deficiens sudore madebat, & in soporem resoluebatur, spumam ex ore emittebat, deinde submissè loqui incipiebat, dictorum, factorumque pudebat, quorum tamen sè non dicebat meminisse, nisi in confuso, sub nube; hac ratione etiam probabiliter afficiebatur Sybilla, cui non vultus non color vnus; Non comptę mansere come.

Inflammato igitur, & ardescente illo humore hæc fiunt, eodem deficiente, rabida ora quiescunt, & cædit furor, & remissè loquuntur, qui prius elati, ac furiosi videbantur, si igitur frigidus sit circum præcordia sanguis, melancholichus homo tristis, remissus, spè bona destitutus iacet, tacitus, diffidens, timens. At cum ab externis obiectis, & sensibilium conceptis imaginibus calor reuocatus fuerit, qui operationem aggrediens, & suadens motum agitare incipiat atrabiliarium sanguinem, eo incalescente surgunt vapores tandem clari, lucidi, calidi, qui in cerebrum delati illud ipsum ad propria munia exactè perficienda excitant, inde homo spes iubet esse ratas; sollicitudines animi deponit, cantat, saltat totus lætus, ceu vino madeat, & ebrius sit exultat, & tunc disertus est, & facundus, iucundus, & festiuus.

At si adaucto calore amplior, & feruidior ascendat in caput spiritus, non solum confidens, & audax, sed furiosus efficitur, & manu promptus, neque sibi constat, neque sè agnoscit, deficiente demum calore, & remanente tantum cinere humoris iam combusti, ad sè redit homo, & frigefacto sanguine tristior efficitur, & iterum dolet, & factorum, ac dictorum per errorem, & insaniam piget, talis erat ille, qui amabat, nam frigescente, & immota materia cuius passio, & accidens erat amor, ille quiescebat, & sapiebat, verum cum primum agitari cæperat, tunc pro agitationis magnitudine eleuatis vaporibus in furias, & rabiem ruebat, quod idem de Horeste intelligendum est; Quodq. vera sint quæ dicuntur, indicio sit, quoniam euacuata bile atra, & humore peccante, aut pœnitus ad primam reuertuntur sanitatem, nisi impressio facta sit in cerebro, & per essentiam ibi iam adsit causa morbi, aut saltem affectus valde mitigatur; neque ab his multum puto distare comedi, siue histrionis supradicti historiam, ille enim, ceu Pythia sinè tripode, cortina, & sacrificio diuinare non poterat, similis, in hoc illis, qui ex tempore canere solent, hi namque sinè lyræ, vel testudinis sono nesciunt cantum exordiri, ita ille histrio, nisi personam susciperet, nisi ascenderet in scænam penitus, nihil salis, nihil facetiarum sua habebant dicta, imò neque loqui scire videbatur, enthusiasmo igitur quodam, tunc occupabatur, & huius rei signum est illa horripilatio, & frigus, quod per artus sibi permeare sentiebat; hic itaque cum naturaliter esset tristis, & ideo melancholichus stabat tacitus; cum

sumebat

sumebat personam,& in theatrum descendebat, quasi signo dato calor ad interiora recurrebat,quod notabit illa horripilatio,caloreque reuocato secundum habitum iam acquisitum mouebatur massa illa,in qua bilis atra præualebat, & sic ad caput vapores calidi, & lucidi ascendebant,quibus ille agitatus facetias, & sales effundebat, sic etiam qui amabat, certis horis,in quibus solitus erat videre amasiam,aduenientibus mente mouebatur, & ea furiosus dicebat,atque faciebat, quorum supra facta est mentio.

Nec minus cæteri amantes etiam, qui lapides nondum iactant,horas,& momenta sentiunt, nam cum adest hora, in qua solent ire spectatum amasias suas, illam probè recognoscunt, neque excidere potest de memoria etiam si vellent, & vt lapides deorsum ferri semper nituntur, ita adueniente eo tempore omnia impedimenta, & omnia fastidia superant,vt illas conueniant,causam puto, quoniam habitus secundum quem agunt est forma quædam particularis in materia certa, & determinata existens, secundum quam componitur quoddam particulare compositum, at omne compositum singulare agens suæ actionis habet determinatum tempus, & locum, quare certo tempore, & loco habitus agit eam actionem, & motum cuius est principium, amplius si habitus introductus est à reiteratis actionibus,quæ impressionem fecerunt in prædictam sanguinis massam, cum illæ actiones tempus, & locum determinatum sui esse habeant, necesse est etiam temporis, & loci impressionem,& signum in habitu introducto relinquant; nam quod dat formam, dat etiam consequentia formam,quam introducit.

DE CYNAEDO. Cap. XIV.

„ *Cynædi signa. Oculus confractus,genu flexibilis, inclinatio capitis ad dextram, motus manuum supini & dissoluti,& ambulationes duplices,hæc quidem circunclinantis,alia vero tenentis lumbos,& oculorum circunspectiones,qualis vtique fuit Dionysius Sophista.* *Impudici signa*

EGo cynedum hoc loco non puto intelligendum hominem, qui patiatur muliebria, sed mollem,& dissolutum,quales plerunque sunt,qui hoc turpissimo vitio laborant, cur autem de his nunc loquatur Aristoteles videtur ex superioribus causam afferri posse, quoniam cum supra dixisset confractionem, siue demissionem oculorum duo significare, tristitiam,scilicet,& mollitiem,quando,& qua ratione tristitiam, & naturalem mærorem notet dictum fuerit, nunc quomodo eadem passio mollitiem indicet declarabitur.

Mollem autem hominem eum non voco,cuius caro sit humidior,aut qui tactu polleat, aut qui aptior sit ad sentiendum, & patiendum, sed mollem dico hominem voluptatibus deditum,quales erant corybantes,quales Sacerdotes cybeles, & qui glabelli sunt,qui crines cincinnatos odoribus sparsos ferunt,qui sibi frontem,faciemque vellicant,& pingunt, qui comam molliter alunt,qui toti lasciuia difluentes,calorem, aut frigus,vel minimum pati nequeunt,qui pedibus ire per stadium non possunt,quibus & hæc,& illa fastidium inducunt,& quales sunt quædam nostrates mulieres,quę incedere nequeunt,nisi duo, vtrinque famuli illas sustineant, tales olim dicebantur esse Sybaritæ, tales etiam apud Virgilium Phryges vocat Numanus dicens,

Vobis picta croco,& fulgenti murice vestis
Desidia cordi: iuuat indulgere choreis.

N 2 tales Ho-

Homerus fuisse procos Penelopes recenset, quorum meminit etiam Horatius eos dicens fruges esse natos consumere, nebulones, & Alcinoos.

In cute curanda plus æquo operata iuuentus,
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad sonitum cytharæ cessatum ducere curam:

Hos ad viuum pinxit Apuleius in suo de asino aureo libro, cum Sacerdotum deæ Isidis mentionem facit, qui nequissimè, ac turpissimè viuebant. Mollities igitur est naturalis quædam impotentia ad omnem laborem sustinendum, cum procliuitate, ac propensione maxima ad voluptates omnes corporeas, impatientia igitur quædam est laborum, & propensio tolerantiæ opposita, sed tolerantes, & patientes sunt, vel quorum corporis habitudo est solida, & robusta, vel quorum temperies interna est melancholica cum bilis flauæ subdominio, quare ex opposito, qui molles sunt, pituitoso crederem præditos temperamento cum sanguinis, & paucæ bilis subdominio, vnde fit, vt colorem quendam roseum sortiti sint, & propter paucam bilem facile excandescant, facileque ira euanescat, naturalem hanc inclinationem secundum sè, non admodum malam puto, at si educatio, & institutio inclinationi consimilis accesserit, facile in maximum vitium crescere posse arbitror, ita enim homines à labore ad libidem sunt procliues, vt igitur stipula, vel pyrius puluis naturaliter, quidem ex sè non ardet, si tamen ignem exceperit, continuo flamma attollitur, & furit æstus ad auras, sic ille, qui promptus est naturaliter ad mollitiem, si semel ad has deflexerit voluptates, & eas gustauerit,

Vt canis à corio non abstinebitur vncto.

Dicit igitur Aristoteles, homo mollis habet oculos remissos, & confractos, hoc est compositos, & in semetipsos conuersos, non autem huc, & illuc peruagantes, sed cum quadam arte, & quasi ex insidijs circumspectantes, quales solent esse oculi meretricij, qui lenes, & subridentes compositi in morem amantium, modestè, & latenter subtueri simulant prætergradientes, & illarum formam spectantes, vel laudantes.

Quod ita affecti sint molles dictum est; propter quid autem, quamuis ex dictis colligi possit, addamus tamen iterum, molles pituita, & sanguine abundant, qui sunt huiusmodi existunt subfrigidi, & tolerantia omni priuati sunt, fugiunt igitur omnem laborandi occasionem, ociosi libenter sedent, & somniculosi, oculi igitur eorum graues sunt, neque multis spiritibus pleni, cumque sic affecti sint, in sè ipsos concidunt, neque huc, atque illuc pererrant, quoniam hæc irati dispositio est, vt testatur Virgilius in Didone, quæ ira æstuans huc illuc voluebat oculos, totumque pererrabat luminibus tacitis. Molles igitur viri habent oculos in sè ipsos concidentes, & remissos, ergo confractos, quod erat probandum, remissos autem, & in sè ipsos concidentes oculos, supra dicebamus etiam confractos,

Genua flexibilia.

,, *Genu flexibilis.*

Modus loquendi græcus, vel poetica Synecdoche, genu dicitur pars, qua iungitur ossi femoris os tibiæ, cui super ponitur patella, nempè officulum illud rotundum, quod est in fine femoris, & in principio tibiæ, vel dicemus genu esse de articulationem, qua simul iunguntur ossa femorum, & tibiarum, quidam genua dicta volunt, quoniam in ventre matris existentè fætu genis applicantur, at hoc videtur omnino falsum, neque ad genas, & faciem vsque, aut perueniunt, aut peruenire possunt fætus genua, quidam à generando dicta volunt genua, quoniam ibi vis generatiua contineatur, quod puto ridendum, & si in timore, aut syncope, & animi deliquio, & in quibusdam venereis congressibus genua labant, non ideo dicemus vim vitalem, aut genera-

tiuam

tiuam ibi cõsistere, sed causa est, quoniam pars illa exanguis est, & totum corporis pondus sustinet; quæ si quando à copia spiritus destituantur, & calore, tunc necesse est eã labare, & tremere, at vnde dicatur, quamuis parum referat, si tamen ambitiosius id quærere vellem à voce græca putarem deductum, flexibile autem dicitur, quod facile flecti potest, sic digitos flexibiles dicimus, qui facile flectuntur, & homines flexibiles, qui nullo, aut saltem paruo negotio sibi persuaderi sinunt, flexibilitas igitur juncturarum, laxitatem ligamentorum importat, laxitas ab humoris abundantia producitur, humor exuperans molle facit corpus, hac ergò ratione, qui corpus molle, & delicatũ habent, quoniam laxas sortiti sunt iuncturas, necessario etiam, & genua multum flexibilia possident, & non solum in anteriorem partem, sed etiam in latera; Quidam cynędos, proprieque pathicos credũt eos, quorum genua, cum incedunt crepitant, sed nulla est ratio, præter vnicam mollitiem, cum enim laxa admodum dearticulatio sit, efficitur, vt modo superius, modo inferius ossa aliquantisper de proprio loco decedant, & subluxari quodammodo videantur, cum autem ad locũ suum reuertuntur ossa, tunc sentitur ille strepitus, & ridiculi sunt, qui credũt, quod semen eorum, qui muliebria patiuntur eò traductum genua soluat, & talem crepitum faciat, neque enim vlla ratio est, quæ id vnquam possit persuadere.

Inclinatio capitis ad dextram.

Inclinatio capitis ad dextrã.

Nullo modo adduci possum, vt credam huius affectus naturalem causam verè posse reddi, quod enim molles caput inclinent, id sanè probabile est, at quod magis ad dextram, quam ad sinistram partem incuruent, ego planè non video, & memini me duos medicos eximios cognouisse, qui vtrique caput, alter ad dextras, alter ad sinistras inclinabant, neuter tamen erat omnino mollis, sed alter ambitiosus, veterator, dissimulator, & nemini amicus, sibi ipsi tantum commodus; alter superbus, arrogans, neminem præter sè vnicum scire putans, iactator propriorum bonorum, & scientiæ suæ, alienæ autem obtrectator, at amicis maximè beneuolus, & officiosus, quamuis iracũdus, ac sęuus esset valde, factũ autem est, vt posterior atrę bilis morbo periret, alter languescẽte calore ex aqua inter cutẽ decederet.

Vt igitur etiam Suess. ait, nulla videtur ratio, propter quam inclinatio capitis ad dextram dicat mollitiem; sed cum Adamantio legerem collum inclinatum, simpliciter hoc ipsum docere, nisi velimus magis ad partem dextram, quam ad sinistram inclinari caput, quoniam facilius est resolui musculos sinistros, quam dextros, siquidem pars sinistra debilior est, quam dextra, vt potè quæ minus nutritur, quoniam minus calida est, quod illi accidit, quoniã minus mouetur, & minus exercetur. Sed iterum propositũ examinantes theorema, videamus propter, quid molles collum inclinent ad dextram, aut ad sinistram; primum enim ad partem posteriorem non possunt, vetantibus id vertebris, ac fortissimis musculis anterioribus, qui in processibus ossium iugali, & pectoris sunt implantati, tristes autem, & cogitabundi ad partem anteriorem conuertuntur, & inclinant caput, quoniam, vel lucem fugiunt, vel timent, nè eorum cogitationes à visibilibus occurrẽtibus impediantur, reliquum igitur est, vt qui molles sunt, cum laxos habeant musculos, plus iustoque humore redundantes, vel ad dextram, vel ad sinistram, ceù dormitabundi caput inclinent, adde, quod horum capita multo plena humore excrementitio sustineri non possunt, quin sic inclinentur, & fortè magis ad dextram, quam ad sinistram, propter supra dictam causam.

Motus manuum supini, & dissoluti.

Manuum motus dissoluti.

Adderem ego etiam lenti, & tardi, hoc enim experientia comprobat, molles enim, & quales hic delineantur, videre poteris, dum manus mouent, adeo lentè, adeo tardè mouere, vt mirum in modum offendere, & displicere videantur. Dicit igitur, quod molles habent motus manuum, supinos, & dissolutos: manuum motus eos intelligo, qui fiunt ab homini-

minibus, dum loquuntur, aut cum aliquid tractant, vulgo gestus dicũtur, & si excedant, gesticulatores deinde vocantur, supinos appellat Porta, languidos, & benè, vt arbitror, nam qui supinos vocarunt, per quandam similitudinem, siuè translationem, vsi sunt voce supini; quæ vox propriè significat eum, qui iacet ventre cœlum versus,

Vnde manus ad cœlum tendere supinas, quod dixit Virgilius, est ad cœlum tollere palmas, ponitur autem pro ocioso, inertè, & negligenti, quod Iuuenalis, & alij quidam fecere, quare motus manuum supinos intelligerem ociosos, inertes, negligentes, & remissos, quæ cum à temperamento molli, subfrigidoque procedant, iure etiam hominem hunc, de quo sermo est, consequuntur, quod sic demonstrabitur, si homo est mollis, ergo pituitosus, quare subfrigidus, ergo lentus, ergo in motibus iners, & negligens, ergo nõ celer, & vehemens, sed supinus, & remissus, quod fuerat probandum.

,, *Et ambulationes duplices, hæc quidem circum clinantis, aliæ verò tenentis lumbos.*

Ambul. duplex.

Quid sibi velit hoc loco Aristoteles facilius est diuinare, quam ex his, quæ ab expositoribus dicuntur, aut interpretibus afferuntur, intelligere, id ego sic exponendum puto, quod in quibusdam mollibus animaduerti, vt illorum ambulationes videantur duplices, ex hoc quoniam, dum tu aspicis illos motum velle incipere, dubitas, nũquid magis ad dextras, an ad sinistras sint facturi principium, & cum iam incedunt, modò ad hanc partem, modo ad illam mouent humeros, & cõtorquent, vt in humerorum motu referant eam agitationem, quam faciunt ferrariæ terebræ, cum perterebrant vrceos, & vasa scissa, quæ filo ferreo iungi tentantur, talem motum, & incessum memini habuisse virum quendam, mollissimum, qui deinde ex vrbe pulsus perijt, hanc ergo puto esse duplicem ambulationem, hoc est compositam, & referentem lineam curuam, qualem faciunt angues, dum mouẽtur per puluerem, aut qualis est litera græca ξ, aut etiam S, & declarans Aristoteles, quomodo fiant dictæ ambulationes duplices, ait quod vna ambulatio, quæ incipit ab vna parte Ven. Gr. dextra videtur esse motus hominis circum inclinate, & circumducere volẽtis corpus ad sinistram, & cum iam corpus incipit inclinari ad sinistram, tunc videtur oriri alter motus à musculis lumborum dextræ partis ad sè trahẽtibus, & quasi retinentibus dorsum, & os femoris dextri ad læuã inclinãtis, qui motus, ni fallor, totus tribuendus est musculis sexti, & septimi paris mouentibus inæqualiter dorsum, & collum, motus autem hic non debet esse celer, neque præceps, sic enim mollitiem eam non ostenderet, quam nunc intendimus, sed est tardus, & in sè ipso inæqualis; causa huius motus est musculorum mollities, & ferè quædam resolutio, cum enim hi molles admodum sint, & tendones, ac fibras debiles habeant, rectà, & secundum naturam non possunt mouere, quare similes his, qui iam ætate, aut morbo, sunt confecti, mouentur, qui potius trahunt corpus, quam verè ferant, & moueant, sic ergo puto intelligendum Aristotelem, dum hos molles, & remissos, ait, duplices facere ambulationes, noto tamen hoc loco quosdam legere

,, *Aliæ verò tinentis lumbos.*

Sed vox græca videtur significare potius, imperantis, & superantis, vt sit sensus talem esse ambulationem, vt cum ad læuam incipiat contorqueri fęmur dextrum, & ad eam partem inclinari corpus, tunc dextri musculi lumborum vincant illum motum, & retineant fęmur, & corpus, ne eò vertatur, ad læuam scillicet, quo vergere videbatur.

Oculi circum spicientes.

,, *Et oculorum circumspectiones.*

Vltimum signum est delicatorum, qui quã ratione incedentes contorquent corpus, ita etiam

etiam mouent oculos, & hoc eſt, quod ait, circumſpectiones oculorum in delicatis, & mollibus eſſe duplices, hoc eſt, modo ad hanc, modo ad aliam partem, quæ circumſpectio ſic ſolet fieri, prout animaduertenti delicatorum, & mollium obtutum fiet clarum, hi caput tenent inclinatum ad alteram partem, illudque ipſum ſatis ſtabile, non enim collum frequenter mouent, aut torquent, laborem enim fugiunt, deinde collo, & capite immoto tenent oculos ſemiapertos, & ferè terram ſpectantes, deinde pupillam, & oculum, modo huc, modo illuc tenerè, & delicatè conuertunt, vt neſcio quandam laſſitudinem doceant.

Taſſus poeta Italus quandã mulierem deſcripſit totam laſciuia, & delitijs fluentẽ, quam ſic oculos mouere dixit; huius etiam motus cauſa eſt mollities, & ſuperflua humiditas excrementitia, quę aggrauans muſculos efficit nè poſſint grauia membra leuare, & cõtinẽter, ac robuſtè mouere, quoniam autem, qui molles, ac delicati ſunt vndique voluptates perquirunt, & oculus aptum eſt inſtrumentum, neque in eò mouendo multus ſit labor, factum eſt, vt perquirentes, quod placeat, huc, atque illuc oculos cõtorqueant, neque tamen caput moueant. Talem autem fuiſſe, ait Ariſtoteles quendam Dyoniſium Sophiſtam, nimirum homo illis temporibus notus, in quo licebat intueri ſigna, quæ hic Ariſtoteles expreſſit, huius notitiam nullam reperi, plures enim Dyoniſij, quorum meminit Suidas poſt Ariſtotelem, fuere, & nullus, præter tyrannum delicatè vixit, de quo probabile eſt Ariſtotelem, nunc non loqui, nam tyrannum non Sophiſtam dixiſſet.

Cæterum præter has notas multæ aliæ etiam corporeæ ſunt, quibus molles, ac delicatos cognoſcere licet; vna eſt delicatorum, ſi ſæpè frontem, & genas contrahant immotis ſupercilijs, quem motum in quibuſdam mulieribus, quæ sè pulchras, & delicatas credunt facile eſt inuenire, eſt autem, adeo paruus motus hic, vt niſi animum adhibeas, non agnoſcas; cauſa eſt, quoniam omnia illis præ mollitiæ putere, ac diſplicere videntur, quare ſic contrahũt frontem, & genas, vt aliquid, quod diſpliceat, & à quo offendantur, ſibi occurriſſe præ sè ferant; amplius abominantur, & dicta, & facta aliorum, & ſi quid turpe, putre, aut aliqua ratione iniucundũ, viderint, audierint, tetigerint, illud ipſum execrantur, & ſubitò sè aqua fluuiali luſtrant, purgant, abſtergunt, excreant, vt vix pati poſſint, ideò riſum, & ſtomachũ ſpectantibus mouent.

Habẽt inſuper vocem exilem, infractam, acutam, inæqualem, tremulam, canotam qualem habent luſciniæ, vel cardueles, molles enim, & delicati cum ſint, parum aperiunt laringem parum caloris habent, quare paucum mouent aerem, eumque imperfectè, vnde vox exilis, & tremula exit, ferunt, item pedes extra conuerſos, & crura etiam ad exteriora vergentia, ſuras ad interiora, & quem Itali vident,ità ambulantem, vt pollices pedum ad exteriora conuerſi ſint, & exteriora reſpectent, illum tanquam mollem hominem, & nimis delicatum rident, cauſa huius affectus eſt quędam reſolutio muſculorum, qui pedem mouẽt, & ad interiora trahunt, facilius autem hi, quam cæteri videntur poſſe reſolui, quoniam minus caloris innati poſſident, ſiquidem ſupra omnes ſiti ſunt, & ſolam cutim ſuperpoſitam habent, quare etiam ab externo frigore facilius affici poſſunt, neque collum firmum habent, ſed quaſi, cum tarditate tremula, modo ad vnã partem, modo ad alteram leuiter conuertunt, eundemque referunt motum, quem videmus aliquando fieri à quibuſdam cantoribus, ac ſonatoribus plebeis, qui mirificè ſuo cantu, ac ſono delectantur, & præ voluptate molleſcentes, ac difluentes, modo ad vnam, modo ad alteram partem caput, & oculos torquent, iactant, & vertunt, eadem cauſa eſt defectus ſpirituum æqualium, & ſiccorum, quales ſunt, qui ab atra bile naturali eleuantur; hi autem abſunt, quoniam temperamentum mollium, & delicatorum nullo modo eſt melancholicum.

Labiorum contractionem addit Porta, dicerem ego labiorum morſum quendam, videntur enim molles meretriculæ perpetuò cum labijs ludere, & illa ſuauiter mordere, id fortè à conſuetudine traductum eſt, quam laſciuentes induxere ſibi ipſis, dum enim, cum

amaſijs

amasijs ludunt, sic labra labris mordere, sibi inuicem, & sugere solent; at vocis clangorem simpliciter non agnosco, id enim vocis genus ad aquilam, ac fortes videtur referendum, sed benè verum est, quod dum huiusmodi homines irascuntur, aut irasci simulant, nescio quendam sonitum faciunt, qui similis est sturnorum stridori, aut illi sono, quem facit serra, cum acuitur, & cum lima ad extremum tractus motum peruenit, quod fit spiritu violenter per loca stricta educto, violentia vero fit ab ira; si illos irasci aliquando contingat.

Cur autem mentum habere debeant longum molles non video, nam hi referuntur ad fęminas, at fœminarũ propriũ est habere rotundam faciem, qui verò rotũdam habent, non habent longum mentum, cum, & hoc membrum sit pars vna faciem constituens, quod autem comati sint, quod cincinnis ornentur, hoc profectò verum est animi mollis signum; quare non potui, nõ valdè mirari, quosdam nostrates, qui cum martiales, ac bellicosi videri velint, & ensem diù, noctuque appensum ferant, omnibusque timorẽ incutere profiteantur, tamen alunt comam, cincinulos ferunt, crispantque extrema crinium, quasi meretriculæ, quapropter probabile est vt quam contradictionẽ hæc signa ferunt in corpore, eandem in animo habeant; at sanè nullam habent, sed Martem simulant, Bacchum, ac Venerem viuunt; Horum hominum ignauissimorum exemplar expressit Apuleius in eò milite armato, quem quidam olitor adeo pugnis, & calcibus malè accepit, maleque mulctauit, vt nisi mortuum simulasset, mortuus verè fuisset.

Suspirant etiam plerunque, suspiria tamen non magna, non densa sunt, hos græcari dicebant antiqui, quod lasciuire possumus appellare, quam passionem in libro magnorum moralium delineauit Aristoteles, hos dicens trahere potius pallium, quam de terra velle tollere, quoniam nimis laborem fugitant, ægrotantesque imitantur, & sè miseros non esse quidem credunt, sunt tamen, & sè esse dicunt, atque apparere quandoque volunt, sic enim hominum amorem per speciem quandam misericordiæ sè captare posse autumãt; tandem his oculi tremunt, sæpeque alterum occludunt, molliter tuentur, palpebras continuè motant, pupillas ad angulos reducunt, & venereum nescio quid, aut magis meretricium spirant, quæ omnia ferè signa in his, qui sè muliebria pati non inficiantur videre licet, naturanè, aut electione id suadente obscurum est.

Dub. An sint q à natura ad muliebria patienda inclinētur.

Vtrum igitur aliqui ad præposteram venerem patiendam à natura fuere instituti? Sicut ad iram, ad misericordiam, ad seruitutem, ad dominium? at sanè si audiamus Aristotelem in prob. sectione 4. prob. 27. reperiri quidam videbuntur nati ad patiendum, quales sunt, qui cum occlusos habeant meatus, qui in penem feruntur, ijs circa sedem in glandoso parastate, & circa locum, qui peni, atque intestino recto cõmunis est, remanet, ac colligitur materia seminalis, quæ ibi collecta, dum excretionem excitat sui, pruritũ quendam cier, vnde tenentur huius turpis concubitus desiderio, existunt tales, qui spadonum, & exectorum statum referunt; Verum parte altera, absit, quod dicamus vllo homini à natura darũ esse pati muliebria, hoc enim est virili naturæ nimis magnam facere iniuriam, illam culpando turpissimi sceleris, quod à nequissima, & iniuriosissima exoritur consuetudine. Nemo enim est adeo improbus, atque adeo male feriatus, qui pati hęc turpia velit, nisi aut mente, aut corpore toto sit penitus æger, neminemque puto nisi turpi, & infami lucro delinitum, ad hæc infanda sustinenda persuaderi, idque adeo dirum, & execrabile facinus apud viros probos habetur, vt quidam Sanctissimus Sacerdos maluerit Idolis sacrificare, quam muliebria pati, neque id ab Aristotelis sententia remotum est, quos enim ait naturà esse tales non vocat eos secundum naturam dispositos, sed monstra, nam verè monstra hæc sunt, & præter naturam facta vocari debent, & sicuti in ignẽ, aut pelagus antiqui proijciebant Androginos istos etiam multo magis proijcere oporteret; hi enim primum (quantum in sè est) humanum genus perdunt, aut perdendi præstant occasionem, deinde naturę imponunt, quæ cum illos masculos fecerit, sè ipsos fœminas esse mentiuntur, sed quamuis turpes,

turpes,& deteſtabiles ſint,qui deprauatum huiuſmodi ſortiti ſunt morem,at multo tamen magis deteſtandi ſunt, omnique pœna, & ignominia digni, qui electione, & habitu tales ſunt effecti, quorum ſi mores ſpectemus omnino communione, & comercio bonorum, quin & hominum ſimpliciter indignos iudicabimus,Hos enim æque male audire,ac dicere paratos reperies,conuicijs alios laceſſere,turpia ſemper dicere,intemperantiam non ſolum veneris,ſed cibi,potuſque profiteri,petulanter,ac procaciter ſtipem dono petere,ſi donantur irridere donatorem,ſi non acceperint conuintijs proſcindere, lenocinium promptè offerre,ſecreto quid ille,vel ille dixerit deferre, furari cum licet,aleis libentiſſime ludere, ſi decipere poſſint non erubeſcere, inſolentes, temerarij,arrogantes, cum enim aliquando sè quibuſdam nominibus amatorijs vocari ſentiant, verè sè amari credunt, & sè magnos, ac honorabiles putant,talibus igitur,& ſexcentis alijs turpibus vitijs,huiuſmodi genus cynedorum inſignitum eſt,neque à natura vllum ad hoc turpiſſimum vitij genus factum eſſe putandum eſt, ſed vt dictũ eſt,vt quamplura alia monſtra, ſic contingere aliquando quoſdam naſci ita male diſpoſitos,quos tamen non agnoſces,niſi iam ex habitu tales facti fuerint,iterata enim turpi operatione actu mollitiem præter naturalẽ acquirentes,actu etiam mores, qui talem ſequuntur turpitudinem aſſumunt, ſed de his fortè pluſquam deceat dictum eſt,& tum ſecundum animam,tum ſecundum corpus horum ſigna,& characteres expoſiti fuere, nunc ad amarum ſiuè acerbum, & acerbitatis indicia exponenda veniamus.

DE ACERBO.
Cap. XV.

Acerbi ſigna: Facie remiſſus, nigri coloris, macer, quæ ſunt circa faciem quaſi abraſa:facies rugoſa,non carnoſus,recti crinis,& nigri.

AMarum quidam hoc loco ponũt pro acerbo,neque propriè,ſed metaphoricè dictum capiunt vocabulum, eſt autem propriè amarities ſapor, q̃ guſtui humano inimicus eſt,opponitur enim dulci,qui congeneus eſt,& quo nutrimur,nutriri enim putãtur animalia dulci penè omnia,ſalſo autem, & amaro nulla, quod ſi veratrum coturnicibus, & ſalix capris cibus eſt,quæ vtræque plantæ nihil ſaporis dulcis,ſed potius ſalſi,& amari præ sè ferunt, id genus ſaporis condimenti rationem habere dicunt, aut fortè, quod nobis videtur ingratum,illis,illorumque naturæ conſonum, & gratum exiſtit; fit autem amarities à ſicco terreo aduſto,nam ſic mel,cum vritur efficitur amarum, & quæ putreſcunt, dum exſiccantur amara fiunt; hac ratione abſynthij corticem vocant medici amarum, & aloes ſuccum concretum, in his enim omnibus præualet ſiccitas à calore paſſa, videturque eſſe ſalſedo via ad amaritiem,cuius indicium eſt,quod amarum dicitur mare,cum tamen ſalſum ſit,& ita comparatum eſſe,vt ab acre ad ſalſum,ab hoc ad amarũ procedat natura,manifeſtumque fiet lixiuium contemplantibus,hoc enim primum aqua eſt inſipida,deinde coquitur, cui cum parum cineris fuerit additum dulcedinis imaginem præ sè fert, deinde fit acrius addita maiore cineris copia,procedente tandem coctione,atque adaucto cinere fit ſalſum, demum in amaritiem degenerat, cum adeo exuſtum fuerit, & ex quernis lignis factum,vt poſſit ſal ex ipſo coagulari;quid igitur ſit amarus ſapor, & quomodo fiat,ex his patet. *Acerbi indicia*

Per tranſlationem ẽt dicitur de hominũ moribus,& ſic eos,qui plus iuſto ſunt iracundi, & feri amaros vocauit Ariſtoteles in ethicis,quorum igitur mores ſunt iniucũdi, importuni,& ſuperbi,qui odio, & vltionis cupidine ardent, ij omnes vocantur amari, ſic Virgilius amaros hoſtes, & hoc nomine Mezentius vocat Aeneam, ſic amarulentum dicit Plutar-

chus

chus Coriolanum, cuius etiam moris erat Marius, ac præcipuè in senectute, neque ab hoc etiam abhorrebat Sylla, omnes enim hos amariores fuisse dicimus, sicut etiā de Pompeio sentit Cicero, quem iam Syllaturire dicebat, hoc est incipere imitari Syllæ amaritiem, & sæuitiam:

At, vt arbitror, sicut est magnum discrimen inter saporem acerbum, & amarum, nam acerbas appellamus vuas immaturas, & poma, & limoniorum succum, amarum aloen, & absynthium, ita inter amarum, & acerbum hominem; nam amarus celerrimè irascitur, acerrimè iram persequitur, cito placatur tamen, & iram deponit, Acerbus non cito irascitur, iratus sæuissimè iram exercet, neque facilè illam deponit; hic frigoris est soboles, in amato calor superat. Nunc igitur acerbum describentes dicemus, illum esse, qui per multum temporis irascitur, & desiderium vltionis seruat diutius, & nusquam iram videtur deponere, nisi post vindictam, & in rhetoricis acerbum peccare dicit, eo quod nimis ardeat sumendæ pœnæ desiderio, neque placatur nisi post vindictam, quare acerbitas morum, de qua hic agi puto, sic definiri poterit, vt sit qualitas siue potētia facilè suscipiendi iram, & eam diutissimè retinendi, neque remittendi, nisi post vltionis consecutionem. Duplex autem esse videtur, hæc quæ est in moribus odiosa qualitas, altera, quæ iram acutā significat, facilem scilicet ad irascendum propensionem, ita vt minimo negotio exasperetur animus, & ira exardescat; sed quę deinde cito etiam deponatur, & hæc videtur ignis naturam sapere; altera vero est, quæ non facile sumitur, & difficile ponitur, & nunquam nisi vnica vindicta lenitur terræ naturam referre putant quidam, hanc vocant acerbam, priorem amaram; posterior ad atram bilem, amara ad flauam magis refertur. Amaras puellas facile reperies, non facile acerbas, amarities iuuenum, acerbitas magis est senum.

Aristotelem de prima specie iracundorum certum est non loqui, sed de secunda, de ijs scilicet, qui ex atra bile tales existunt, cuius indicium est, quod tristes, & subnigri, & remissi sunt, qui bilis atræ sunt effectus, quid igitur sit acerbitas, de qua nūc sumus acturi, & quęnam sit eiusdem materia patet, dicimus enim, esse bilem atram accensam circa cor excalefactum ob imaginem apparentis contemptus cum damno, & dolore, mihi enim videtur acerbitatem protinus damni opinionem includere, multosque acerbos, & morosos notaui nunquam valde excandescere nisi quando cōtemptui subest damnum, quod si hoc non adesse cognouerint, lenitur dolor, & ira multum remittitur, hæc autē, de qua agimus, actus non est, sed habilitas, & potentia quædam, quæ eandem cum actu materiam habet, sed tamen in hoc est differentia, quod habilitas materiam potentia talem, affectus nō solum potentiam sed etiam actum requirit. Dicimus igitur, quod, qui hanc habent potentiam, siue propensionem ad acerbitatem, & morositatem, sunt temperie melancholica præditi cum bilis subdominio, hæc enim ignem concipit, illa retinet conceptum.

" *Facie remissus.*

Primū igitur acerbi facies remissa, apparet, nam acerbus est melancholicus, igitur frigidus, at frigidus omnis remissus est, ergo, & acerbus est remissus, profecto minor difficultatem nō habet, sed neque, quod melancholicus sit frigidus, nam hæc melancholiæ ratio est, at frigidus remissus est, siquidem calidus, & æstuans, celer est, & concitus; eum remissum vocamus, cuius operationes sunt tardæ, & segnes, cuius autem operationes segnes sunt, eiusdem facies contrahit morem, & animi characterem ab ipso impressum gerit in facie.

Color niger.

" *Nigri coloris.*

Acerbus est nigri coloris, non dico illum esse Aethiopem, sed si comparaueris, cum alijs suæ regionis, & patriæ, illum ijsdem futurum nigriorem, neque secūdum capillos tantum, sed secundum cutem faciei, manuum, & totius penè corporis videbis; magnopere tamen

hæc

hæc nigredo solet apparere circa hyppocondria, & præcipuè dextrum, quod videri absurdum potest, cum atra bilis colligatur in liene, qui occupat latus sinistrum; causam autem propter quam sint nigriora hyppocōdria etiam esse puto, quoniam ijs in locis sanguis generatur, qui cum nigrior sit, partes etiam illas magis fuscas facit, & magis circa dextrum latus id contingit, quoniam eo in loco subest Iecur totius sanguinis fons, & origo, qui primo illum nigrorem facit, si ergo acerbus atrabiliarius est, & hic niger est, quoniam atra bilis secundum sè talem, vt vox sonat, habet calorem, ergo colligendum est acerbum colore nigro præditum esse.

Hoc, vt plurimum colore præditos videmus Hispanos, quorum forsan nonnulli, & hoc vitio sæpè laborant, acerbi enim proprium est, quam passus est contumeliam non proferre, animoque retinere, donec occasio venerit sumendi vindictam, non enim præcipites, & furiosi sunt, vt Galli, sed tempus locumque expectant, quo suam voluntatem exequantur.

„ *Macer.* *Macri.*

Tertia hæc passio est acerbi; Eos dicimus esse macros, qui non solum carent pinguedine, & sæuo, sed etiam carne sunt priuati, & quorum musculi consumpti sunt, & præter cutem, & fibras nihil ferè ossa cooperit, caro fit ex sanguine concocto, & à tertia digestione conuerso in eam substantiam, quam rorem appellant, qui fibris circumpositus siue interpositus carnem facit, & musculum incrassat, & adauget; si ergo id verum est, colligere debemus acerbos, cum melancholici sint, & remisso calore, & pauco humore dulci præditi; eosdem etiam male nutriri, naturaliter enim melancholici, & præcipuè, qui tales sunt ob eam, quę ex adustione orta est, melancholiam malè nutriūtur, omnesque macri sunt, quod in ægrotis videre licet; ergo dicemus acerbos omnes non solū remissos, & nigros, sed etiam macros esse.

„ *Quæ sunt circa faciem quasi abrasa.* *Facies abrasa.*

Hoc est, acerbi habent partes, & membra faciei, quæ solent in alijs esse multis pilis vestitæ ferè nudas, vt mentū, cilia, supercilia, nasi extremę partes internæ, & aurium foramina, has enim partes faciei plerunque videmus esse pilosas in his, qui secundum naturalem temperiem sunt dispositi, isti autem paucos omnino pilos habent.

Primum igitur, quod hoc sit verum, vulgari quodam prouerbio Italico potest confirmari, quo monemur, cauere iram illorum, qui raram habent barbam, & cutem fuscam, causa est, quoniam hi sunt multa bile adusta præditi, qui quem conceperint calorem iræ, illū ipsum diutissime retinēt, cur autem id accidat, nunc exponendū; Acerbos iam atra bile abundare, & remissum calorem naturalem habere diximus, siccam igitur terram, & frigidam referunt, quæ ferè nullas parit herbas qualia sunt quædam loca montana appenini, quæ vulgo salsa vocantur, squalida, omni virore priuata; quare ita etiam hæc temperies pilos non producit, si enim pili ex viscida, & vnctuosa fuligine fiunt à multo calore eleuata, quæ poros cutis petēs eos perterebrat, & ab externo frigore coarctata in pilum vertebatur, vbi non erit calor multus ibi non erit causa efficiens, quare neque pilus, sed in melācholico ex adustione non est multus calor naturalis, quamuis igneus quandoque, & extraneus abundet, ergo neque erit causa effectiua pilorum, ergo neq: pili, & præcipuè circa faciem, quæ cum sit macra, & ossea caret ea materia, nempè fuligine viscida, & vnctuosa ex qua fit pilus, sic ergo deficit materia pilorum.

Sed dices vndę fit, quod isti atrabiliarij ferè semper calidi sunt, & illis nasus, & caput feruet, atque vnctuosum existit, adde quod etiam videntur raræ texturę, at totum oppositum esse deberet, nam frigidi sunt, neq. potest esse vnctuosa facies, & caput, quoniam sunt macri, neque laxos habere deberent poros quoniam frigidi, frigoris enim est constipare, & con- *Dubit.*

Resp. constringere, non autem laxare, & aperire, An respondendum, quod duplex est calor, alter naturalis conseruatiuus, & proportione respondens elemento stellatum. Alter vero est præter naturalis, & cui adest, eiusdem destructiuus; & respondet elemento ignis, quod omnia miscet, omniaque destruit, corrumpit, & in propriam (nempè igneam) naturam vertere tentat, primo calore eget melancholicus, secundo aliquando ex accidẽti potest abundare, sic secundum sè terra calorem non habet, aliquando tamen calidior est igne, qui innatum habet calorem, hoc autem præter naturali calore abundat, si contingerit semel humorem illum nigrum incalescere, & ignem concipere.

Cum autem id fiet, & feruescat humor, tunc acres vapores ad caput tolluntur, sicque prohibetur somnus, pori laxiores fiunt, vel necessario eo dissipato succo, qui faciẽ, & caput nutrire debebat, propter caloris præter naturalis acredinem, & violentiam macra remanet facies, pili rari, nasus, caputque, vnctuosum, resoluta scilicet in vaporem ea parte destinata nutritioni membrorum superiorũ, eadem etiam ratione, quamuis homines hi calidius habeant caput, & plerunque caluescant, ferè tamen semper laborant catharro, caluescunt sanè, quoniam sicci sunt, & vapor ille, qui ex atra bile eleuatus sursum petit caput exsiccat, & poros laxat, vnde primum non adest materia pilorum, deinde etiam si adessent propter laxitatem meatuũ pili non starent, canescunt citissimè, deficiente naturali humido, sic enim factum est, vt cum herbis deest alimentum arescant, dum autẽ fiunt aridæ simul etiam albescant, catarrho etiam tentantur, nam caloris illius præternaturalis propriũ est, ad sè materiam trahere, & tractam non coquere, sed liquefacere, consumere, & partibus non appoponere, quæ cum fiant, necesse est præcipitari in subiectas partes (neque enim cerebri calor naturalis errores præter naturalis ignis potest corrigere) quæ præcipitatio humoris excrementitij propriè dicitur catarrhus, siue fluxio, cum à superioribus ad inferiora fluat.

Hunc morbum, qui passione hyppocondriaca laborant, plerunquè patiuntur, rarique sunt, qui calui, cani, & fluxionibus obnoxij non sint, propter obstructiones circa membra principalia generatas ab humore crasso, facto à cruditatibus, quas debilitas caloris innati, & præternaturalis prædominium produxit. Nihil igitur absurdi ex his sequitur, & præsertim, cum positum sit naturalem calorem esse quandã medietatem, qui cum excedit, aut deficit iam præternaturalis vocatur.

Rugosa facies.

Facies rugosa.

Nullam etiam difficultatem id habet, Nam si mestus, ergo etiam acerbus rugosam habebit faciem. Verum ego non de facie omnino hæc crederem dici, sed potissimum de fronte, id enim est proprium viri acerbi, vt rugosam, & contractam fontem gerat, siquidem, vt dixi, omnis acerbus, tristis est, quamuis non omnis tristis sit acerbus, causa eadem est, nam si acerbus con nutritur secundum faciem, & caput; qui non nutritur rugosam habet pellem, necesse est igitur, vt rugosam faciem, & præcipuè frontem habeat qui est acerbus, videtur autem, hæc propria passio illorum, qui animo vindictam agitãt, & cum aliqua difficultate se voti compotes posse fieri dubitat, illi etenim animum, nunc huc, nunc diuidunt illuc.

Vultus autem, qui animum sequitur, nunc contrahitur, cum res dura, & difficilis apparet, nunc distenditur, & rugæ abeunt, cum spes aliqua elucescit; qui enim spem supponit, boni expectationem dicit, hæc autem quædam est lætitiæ species, at lætitia ad calorem refertur, cuius proprium est dilatare, vnde propter lætitiam duæ illæ fœminæ apud liuium mortuæ dicuntur, quibus insperato superuenerunt filij, quos mortuos in pugna lugebant.

An acerb. & tristis differãt

Sed videtur, quod inter acerbum, & tristem non adsit differentia, siquidem tristis etiam rugosam habet faciem, est macer, est remissus, quæ omnia diximus in acerbo reperiri.

An di-

An dicendum est, non ex hoc sequi quod acerbus, & tristis sint ijdem secundum substantiam, quamuis vtrumque eadem consequantur, & equum esse animal, & bouem, & vtrumque constat esse quadrupedem, non tamen bos est equus; At supra etiam diximus omnem acerbum esse tristem, non tamen omnis tristis est acerbus, Imò plures sunt tristes, qui neque amari sunt, neque acerbi, quinimo inter vtramque passionem multa intercedit differentia, quam in contemplando actum vtriusque potentiæ, siue habilitatis cognoscemus, ita enim contingit, vt ex actibus, atque actuum differentia, cognoscatur, & potentiarum natura, & diuersitas, sic auditiuam potentiam a visiua distinguimus, quoniam aliud est videre, aliud audire, aliud sonus, aliud color, vnus oculis, alter auribus obijcitur, contingitque videre non audientes, & non videntes audire. *Resp.*

Tristes igitur sunt, qui mœrent propter aliquem præsentem dolorem, aut propter mortem filij, aut amissionem bonorum, aut timorem mortis, aut alicuius alterius rei, quæ rationem mali habeat, quare humiles sunt, & remissi, neminique, quatenus tristes sunt, nocere affectant, sed modo hos, modo illos orant, & obsecrant, auxiliumque vndique implorant, præcipueque Deum diuorumque opem suppliciter inuocant, & vt ait Lucretius.

Et quocunque tamen miseri venere parentant,
Et nigras mactant pecudes, quas manibus diuis
Inferias mittant.

Horum proprium est, vt se miseros omnino putent, & continuè doleant, nunc timore, nunc inuidia macerati, & vt ille dicit.

Ipsi se in tenebris volui, cœnoque queruntur.

At parte altera acerbitas itæ affectus est, & vltionem vnam prosequitur, & quærit, non ergo mæret, quoniam hic, vel ille in præsentia commodo, aut incommodo afficiatur, sed quoniam non potest, prout vellet, suam exequi vltionem dolet, neque humilis est, sed inflatus, sibique ipsi persuadet turpem esse animi abiectionem, & humilitatem, neque supplices vlli manus, & præcipuè inimico, vllo vnquam tempore porrigeret, sed mallet mori, & semper eos à quibus iniuria fuit affectus lędere cogitat, & cupit, neque ad Deum, diuosque supplex recurrit, quoniam continuo desiderio vltionis ægrotat, nusquam memor, quod dixerit Dominus, Mihi vindictam, & ego retribuam. Cum igitur acerbi, & tristis actus, & passiones omnino inter se distinguantur, rationabiliter etiam potentiæ, & habilitates, quæ vtrumque respiciunt actum, sunt inter se distinctæ, quare idem neque ab Aristotele repetitur, neque, etsi in vno, aut altero accidenti conueniunt duo, vel plura genera rerum sequitur, quod subito illa sint eadem omnino secundum substantiam, & essentiam.

,, *Non carnosus.*

Quod faciem carnosam non haberet supra ostensum est, sed neque secundum totum corpus, qui acerbus est carnosus dici potest, causa est, quoniam acerbum caloris esse remissi dictum est, eumque temperaturæ melancholicæ, & abundare atra bile adusta, quæ nutritioni inæpta est. Si ergo acerbus talis est, ergo temperaturam habet frigidam, & siccam, ergo non calidam, & humidam, at si acerbus non habet calidam, & humidam temperaturam, cum carnosus habeat talem temperaturam (ratio enim carnis in calido, & humido posita est, siquidem caro sanguinis soboles est) ergo colligemus acerbum non esse carnosum, quod fuerat propositum, & si non est carnosus, ergo neque musculosus, ergo neque robustus, debilis igitur corporeis viribus, neque aptus erit ad tolerandos graues labores, quare sæpè voluntas est supra vires, & plura vult quam possit perficere, sicque, & maleuolentia longè superabit inimicos suos, quos vigore, & virtute vincere non potest, & quoniam, neque carnosus, neque sanguineus est, seu macer, formosus non erit, *Nõ carnosus acerbus.*

O quare

quare, neque amabilis primo aspectu, neque vllo alio modo iucundus, siquidem tristis est.

Nigri crines recti.

„ *Crines recti, & nigri.*

Per rectos intelligit Suess. non crispos, neque cincinnatos, sed extensos, ego puto crines rectos intelligendos, sursum eleuatos, quales sunt crines eorum, qui timent, illis enim comæ arriguntur, & id ratio videtur suadere, siquidem acerbis recurrit sanguis circum præcordia, neque multus est, his autem comas arrigi probatur exemplo timentium, quibus crines arriguntur, cedente nimirum ad interna calore, & sanguine, dicamus igitur, acerbi sunt melancholici ex bile adusta, siue ea flaua sit, siue atra (vtraque enim aduritur promptè) qui tales sunt crassos habent pilos, & hirtos, pili hirti, & crassi sunt recti, ergo acerbi rectos habent pilos; quod autem maior vera sit, ex hoc patet, nam dictum est, quod qui atrabiliarij sunt plerunque meatus habent cutis apertos, & cæteris laxiores, quare etiam sunt aptiores ad fuligines, quas paucas habent emittendas, vnde crassiores pili fiunt, cum autem crassiores sint, ideo etiam rectiores existunt, vel dicamus frigus esse causam huius rectitudinis, nā quæ gelu affecta sunt coniuguntur, frigidi enim est congregare, & constipare, quæ constipantur durescunt, dura rigida sunt, quæ rigescunt, si nihil impedierit, rectam figuram obtinent, in acerbis igitur pili rigidi erunt, cum in illis frigida, & sicca præualeat temperies, constat igitur quod rigidos, & rectos habebunt crines.

Nigros item quoniam atrabiliarij sunt, cuius propria est nigredo, cum igitur humor hic sit niger, & adustus, nigram, & adustam facit fuliginem, quare etiam, qui ex illa oriuntur crines erunt nigri, vt ipsamet docet experientia, dicimus igitur acerbum, & pilos capitis nigros, & rectos habere, tot ergo conditionibus corporeis, ex Aristotelis sententia designatur, ac describitur acerbus.

An acerbus hēat caput paruū.

His conditionibus addit Porta caput valde paruum, at nescio qua ratione id contingere possit, nam capiti valde paruo, paruum etiam inest cerebrum, quare, & principium natiui frigoris erit necessario debile, nam in minori quāto minor est virtus, & eo magis si similare sit, aut quatenus similare capiatur, si autem frigus minus est, ergo calor maior, vnde qui caput paruum habent, instabiles sunt, & ceu folia volubiles; at diximus acerbos esse atrabiliares, & hos esse frigidos, & opposito modo dispositos.

Amplius ex eodem Porta, auctoritate (ut ipse ait) Auicennæ exiguum caput denotat imperfectionem omnis virtutis, & quod homo ille perfidus sit, & velocis iræ. D. Thom. referente eodem Porta, vocat eos, quorum caput paruum est, impetuosos, uiolentos, instabiles, alibi etiam dubios, & irresolutos, & nihil unquam perficiētes eorum, quæ assumpserīt. At horum nullum omnino tribuendum est illi de quo loquimur acerbo, non enim est impetuosus, neque violentus, sed tempus, locumque expectat, non est instabilis, sed nimium, & plus iusto in sua ira obstinatus, neque est dubiosus, sed nimium resolutus, ita ut nulla alia ratione, nisi per uindictam quiescat, Non igitur bene datur caput paruum acerbo, & ei, qui sæuæ, & diuturnæ est iræ, quod si dixeris esse insani signum, at tunc tanto minus acerbo cōueniet, nam certè struthio camelus, cui datur paruum caput acerbæ iræ non est.

Subdit ille, inconcinnam habet figuram, at figuram hāc amaros quidem indicare, hoc est promptos ad iram, non tamen acerbos putarem, cognoui enim, quamplures gibbos, & distortos, qui erant sæuæ, & præcipitis iræ, non tamen acerbæ, quales descripsimus.

Nares addit patulas, hoc etiam signum est iracundi, & ad equos referri dicebat, eosque animosos, qui dum irascuntur patefaciunt admodum nares, at hoc etiam caloris magnitudinē docet, dicebamus aūt acerbos esse frigidos, & atræ bilis humore detineri, quare neq. spiritū fortē, velocē, & spissū habebūt hmōi acerbi hoīes, nisi cū affectu iræ detinebūtur, &

simul

simul contingat atram bilem exuri, tunc enim fortè spiritus incalescent, & anhelitus erit spissus, & fortis, at nos hominem secundum potentiam, & habilitatem ad acerbitatem, non autem in actu existentem contemplamur, addit ille loquelam subflauidam, Hoc certè mendum est, nam qua ratione flauam, aut subflauam possit dicere loquelam nescio, inter sapores enim, & odores est quidem aliqua cognatio, & Cardanus etiam saporibus, quamuis satis audacter, & colores nectit, at quid commune habeat color, cum sono nondum audiui, vt à coloribus ad sonos possint nomina traduci, vt dicamus aliquem habere vocem albam, vel rubram, vel cęruleam, aut flauam, si vero legendum est, fluidum, vt vox appelletur fluida, hoc est fluens, at vox omnis, & fluit, & alata sunt verba.

Et semel emissum volat irreuocabile verbum.

Neque quomodo alia fluida, alia stătia verba possint dici, video, sed neque legemus flaccidam, hoc est debilem, & eneruatam, nam cynædi hæc vox est, & mollis non autem acerbi, Oculos deinde ponit siccos, & sanguineos, quod fortè verum est; At nescio, cur deinde dicat oculos esse fuluos, nam si sanguinei quomodo sunt fului siquidem fuluum dicit colorem auri, aut iubarum leonis, aut qualem in cortice videmus dulcium malorum aurantiorum, nisi fortè velit oculos sanguineos dici respectu adnatæ cui annexæ sint sanguineæ plures venulæ, at postea respectu pupillæ, an sit oculus fuluus, saltem erat declarandum. sed neque puto id admitti posse, cum ipse agens in capite xi. de coloribus oculorum, dicat, splendentem, & sanguineum oculum vesaniæ proximam audaciam significare, & qui vehementissime irascuntur sanguineos habere oculos, etiam testimonio Homeri certum est.

Quod vltimum addit pallidi, subrubri, sicci, vtrum de corpore, an de oculis acerborum loquatur incertum est; primo enim aspectu de corpore loqui videtur, quoniam supra dixerat, quod supercilia, & frontem cōtrahunt, & sursum corpus ducunt, quæ sanè operatio non videtur posse dari oculis, non enim ipsi sursum contrahent corpus, hoc enim non est oculorum, sed hominis, & habentis corpus, officium, Si verò id accomodaueris oculis, quomodo dixeris acerbū habere oculos pallidos subrubros, siccos, & paulo supra, oculos sanguineos, & alibi fuluos, hæc enim simul esse nequeunt, neque eadem etiam significare possunt, neque secundum ipsius mentem, quędam horum colorum significationes possunt acerbo accommodari. Quare pace tanti viri qua ratione hæc, quæ diximus, posuerit, ego sanè non video, sed de his satis.

At hoc loco pro aris, focisque, quod dicitur, Physiognomo certandum est, ponit Suess. Physiognomones, qui causam horum signorum quærunt, impudenter agere, quoniam (ait ille) hoc quærere est ęgredi facultatem physiognomicam; Atque satis esse Physiognomico signa ex obseruatione colligere, & posse illa referre ad ea, ex quibus colliguntur, additque id supra sic ab Aristotele fuisse definitum, vt physiognomonis ratio in hoc vno cōsisteret, sic ergo physiognomum esse empiricum quemdam, non autem scientificum putat, neque credit eam naturali philosophiæ subalternatam esse, aut ab ipsa accipere principia, attamen, cum ita maledixerit physiognomiæ, laborem suscepisse interpretandi physiomica placita, ipsum non pudet, & qui tantus est philosophus manum apponere irrationabili sermoni, & nugas physiognomicas, vt ipsi videtur contemplari. At sanè nimis male meretur de hac facultate vir ille. *Dubit.*

An dicendum est, vt quidam, Physiognomiam esse artem, (coniecturalem tamen) cum circa particularia occupetur, & illorum propensiones prosequatur, sed si ars est omnisque ars habitus est, cum recta ratione, si rectam habet rationem physiognomia non sine causæ cognitione procedere potest, ratio enim, ordo natura, & causa, aut idem sunt, aut vnum sine alijs esse nequit; amplius vbi ratio, ibi syllogismus quare necessario, & vniuersale hoc autem causa est, vt ꝙ sim bipes quoniam homo sum; quod si id verum est, non omnino physiognomū dicemus ignorare cās eorū, quæ dicūtur, qñ principia sumit à naturali philosophia. *Particularia*

An fortè melius dicendum est non esse artem simpliciter, nam omnis ferè ars est factiua alicuius eorum, quę aliter esse possunt, at Physiognomia nihil facit, sed esse sciẽtiam, quoniam est habitus per demonstrationem acquisitus, sed duplex demonstratio propter quid, & quia, vtitur autem demonstratione quia, & dicemus esse scientiam subalternatam, & in ipsa demonstrari quod. Ast per principia in physiologia capta, aut ostensa demonstrari propter quid, sensitiuorum enim est dicere quod sit, superioris autem propter quid, vt primo posteriorum. Sicuti igitur se habet perspectiua ad Geometriam, & musica ad Arithmeticam, ita se habet Phisiognomia ad naturalem scientiam, non igitur est mera coniectura, neque est ars, sed scientia, verum dans quod, nõ autem propter quid, nisi per naturalem scientiam, neque officit, quod eius theoremata non sint necessaria, nam ad scientiæ constitutionem sufficit, quod theoremata habeant veritatem, vt plurimum, & non ex se, sed ex accidenti, & per externam causam impedita, deficiant à necessario, vt Aristoteles primo Priorum docuit, scientia igitur, & demonstratio esse potest huius, quod homo habet quinque digitos in manu, quamuis contingat reperiri, qui sex habent, & qui quattuor tantum.

Physiognomia est scia.

Si ergo à naturali Philosophia principia sumit Physiognomia, & dat quod, à physiologia sanè propter quid mutuabitur, vt de perspectiua, ac armonica dictum est. Non ergo excedit limites suæ cognitionis phisiognomus, si causas requirit suorum signorum, si vniuersalia statuit theoremata, si dubitationes, quæ conclusiones suas labefactare videtur, tollit, neque sequitur si ex principiatis principijs procedat, ideo illi nomen nullum scientiæ tribuendum esse, & vt omnis facultas rationalis tam principia quam principiata habet, quorum hæc quidem probat, illa supponit, sic etiam physiognomia, & ipsa habet principia, & principiata, & si habet principia, ergo causas suarum conclusionum poterit affere, ergo non est contenta ipso quod est, sed etiam propter quid tentare poterit.

Neque obstat quod primo posteriorum dicitur, sensitiuos artifices, quod est docere, intellectiuos propter quid, nam cum sensitiua, & intellectiua cognitio simul iungantur, vt sensus, & intellectus, vt vniuersalis, & particularis propositio, vt maior, & minor in prima figura, vt totum, & pars, neque pars sine toto, neque minor sine maiori, neque singularis sine vniuersali probè, & perfectè cognosci poterit, ars autem omnis, & omnis scientia, vel notitia etiam de genere honorabilium bonorum est, ergo secundum se etiam perfectè haberi potest, quare ea ipsum propterquid habebit, si non omnino ex sè, tamen à superiori facultate petitum.

Nec verũ est, quod ille ait Aristotelem id affirmare, sed Aristotelis sententia est. In signorum inuentione, ac constitutione ipsius quod est, ad sensum recurrendum esse, vt hæc confirmetur positio, quod certa animi passio certum habeat in corpore signum, quod illam consequitur, sicut certam animam certum corpus sequi solet, non enim corpus leonis animam ouis, aut cerui habet, sed leoninam, ita pauor in anima, aut audacia in corpore habet, quod audaciæ, aut pauori respondeat, non igitur adeo male sentiendum est de naturali physiognomia, vt illam penitus ratione vacantem, & causarum ignorantem esse dicamus, sed illa explodenda est, quæ de futuris contingentibus, de humanis actionibus, aut cogitationibus certi aliquid asserere putat, ac promittit, illa inquam penitus reijcienda est, cum nihil in se veritatis, nihil rationabilitatis includat.

DE

DE IRACVNDO SIVE AMARO. Cap. XV.

„ *Iracundi ſigna. Rectus corpore, figura bene coſtitutus, animoſus, ſubruffus: humeri diſtantes, & magni, et lati: extrema magna, & fortia: lenis, & circa pectus, & circa bubones: barbatus probe, capillorum ambitus floridus, deorſum tendens.*

AMaritiem iracūdię in genere ſupponi diximus; qui enim iraſcitur, aut qui promptus eſt ad iram, illā vel celeriter ſumit, ac ponit, vt accidit pueris, & dicitur amarus, at ille de quo ſupra egimus, qui ſiue celeriter, ſiue non, ſumit iram, & tardè ponit, dicitur acerbus, cum igitur de acerbo dictum ſit, nunc de amaro verba facit Ariſtoteles, ſic enim ſecundum partes totum ipſum iracundi genus nobis innoteſcet; hoc igitur loco per iracundum proprie intelligimus, & in ſpecie amarum, eum nempe, qui minima de cauſa promptè iram ſumit, præceps ad vindictam fertur, citò tamen quieſcit, & iram deponit, vt de sè ipſo teſtatur Horatius, quem dicit. *Iracundi ſigna*

Iraſci celerem, tamen, vt placabilis eſſem.

Mihi autem ſimilis horū ira videtur pulueri illi pyrio, quo vtimur ad explondēdas bombardarum pilas, ille enim celerrimè ignem concipit, illumque ipſum celeriter etiam ponit, quamuis vehementiſſimo cum impetu, & terribili ſonitu, & fragore accendatur, & fumo, & flammis omnia repleat.

Dicitur amarus ducta metaphora à ſapore amaro, qui cum primum linguam attigerit, & guſtum mouerit, ſubito expuitur, & reijcitur; qualis igitur eſt ſapor amarus, ſi comparetur, cū guſtu, qui ab illo abhorret, & ſubito reijcit, talis eſt vir hic celeris iracundiæ in communi hominum congreſſu, cum primū enim sè ipſum manifeſtat, illum homines reſpuunt, & odiosè, cum illo conueniunt, vel dicitur amarus, qui hoc laborat vitio, quoniam in ipſo bilis, & humor amarus prædominatur, à quo paſſio hæc exoritur, eſt autem amarities vehemēs impetus bilis celerrimè accenſæ propter appetitū vindictæ ob apparentem contemptum, quamtumuis paruum, quare eadem ipſius materia erit cum ira in vniuerſali, nempè bilioſus ſanguis, at ad incaleſcendum promptior, & ad remittēdum etiam calorem aptior, tenuiſſima igitur erit bilis, nam tenuia promptè quidem recipiunt impreſſiones (quod videmus in aere puro, & ſubtili) ſed promptè etiam deponunt, & ſanguis bilioſus ſecundum sè, & naturam ſuam purus exiſtens, tenuis adeo eſt, & adeo ſpirituoſus, vt momento incaleſcat, & frigeſcat, patet igitur, quod tenuiſſimi, & multi ſanguinis bilioſi aptitudo ad ebulliendum circa cor ob appetitum vindictæ excitatum ab apparenti contemptu dicitur amarities, quid igitur hæc ſit, & in quanam materia, & quomodo, & à quo fiat clarum eſt. *Amarus vir qualis ſit.*

Si hoc igitur verum eſt, huius viri penè tota complexio, & omnes ſpiritus erunt ignei, at ignis eſt recta ſurſum petere, & quæ ab igne ſurſum feruntur, eadem recta aſcendunt, amari igitur figura erit recta, & ſic bene dictum eſt, amarum hominem habere corpus rectum, cauſa eſt, quoniam in ipſo præualet humor, qui ignem refert, quod ignem refert, actiones etiam ignis repreſentat, inter quas eſt ſurſum petere, hoc eſt ſurſum erigi, quare amarus eſt corpore rectus. *Rectus corpore*

„ *Figura bene conſtitutus.*

Alij bene coſtatum legunt, at profecto accedit magis ad græcum codicem hæc ſecūda lectio; nam vox διατεταγμένος nihil aliud ſignificat, niſi bene circa coſtas diſpoſitum, ſiue habentem bonas, & amplas coſtas. *Species bene cõſtituta.*

Crederem posse intelligi, quod latum haberet pectus, & magnum thoracem, qui vitio amarulentiæ, & promptitudine laborat ad iram, eam scilicet passionem, quam aliqui animositatem vocant, quod si ita est sentiendum, in promptu causa erit, nam amarus multum habet ignei caloris circa cor, & costas, caloris multi proprium est dilatare, iure igitur, qui amarus est, siue animosus latas, & firmas costas habebit, & pectus extensum.

Animosus. ,, *Animosus.*

Tertium est hoc signum, viri ad iram maximè prompti, sed vox hæc, quæ apud latinos vsurpatur, ni fallor, mihi non videtur reddere significationem græcę vocis, quę est ἰυθυμος, nam animosum vocamus eum, qui in sè vehementiã animi habet, impetum, & violentiam quandam, sic Ouidius Pyrrhum vocat animosum imagine patris, Magnanimum, fortem, & constantem, aliquando etiam iracũdum; quarum significationum nulla præsenti seruit considerationi, signa enim nos contemplamur sensibilia, per quæ ad insensibilia perueniamus, & accidentia corporis, quibus cognoscamus animę passiones, & quænam sensibilia signa, quibus respondeant animi propensionibus, at quãcunque cæperis animosi significationem, nullum sensibile accidẽs denotare inuenies, adde, quod nullum horum capitum, quæ inducta sunt, vllam continent vocem, quæ animi passionem indicet.

Obiect. Et si obieceris in capite modesti seu moderati, legi quod sit mitis, quæ videtur significare quale quoddam accidens circa animam. Respondeo ibi non de animæ accidẽti, sed de qualitate vocis esse sermonem, & per mitem vocem indicari quandam qualitatem, quam iudicat auditus, non enim ibi dicitur, quod moderatus sit mitis animo, quamuis rè verà sit mitis, sic etiam non negarem per vocem hanc, animosi, quam interpretes attulerunt exponentes ἰυθυμον significare passiones proprias iracundi, verumtamen certum est, intentionem Aristotelis esse denotare aliquod accidens sensibile, quod inesse solet corpori, cui anima aduenit iracunda, & ad amaritiem prona, Sensibiliũ autem accidentium, ex sententia Aristotelis, triplex est genus, vnum proprium, alterum commune, tertium per accidẽs, proprium est, vt color, & albedo respectu visus, commune, vt hominis motus, & figura, per accidens, vt risus, & hilaritas in facie, quod enim rideat Callias, quod lætus sit oculis vides non tamen per se, verum per accidens cognito tali motu, ac figura; Si ergo animosus non significat obiectum per se, & proprium sensuum, si neque forte commune, attamen significabit quoddam obiectum per accidens, ridentem enim Socratẽ sentio, non quod risus sit commune sensibile; sed quod per communia cognoscitur, quæ ridenti accidunt, Cum ergo animosum dicamus vehementem, alacrem, confidentem, magnanimum fortem, amplius securum hilarem, lætumque hominem, & prompto animo præditum, nullam harum significationum esse puto sensibilem magis, vehementia, & lætitia, & benignitate, quæ in facie conspicitur, apparet enim non minus hic mos in facie, quam tistitia, aut motuum tarditas, aut somnolentia, aut aliquis alius eorum, qui ab Aristotele in his capitibus enumerantur.

Dico igitur iracundum siue amarum esse animosum, hoc est in vultu præ se ferre vehementiam, lætitiam, ac benignitatem quandam, quam plurimi ex nostratibus olim in nobiliori quodam uiro omnium iracundissimo agnoscere poterant, causa est, quoniam amarus ille est cuius circa cor adest magna copia humoris biliosi, qui talis est, abundat sanguine subtili, & calido, subtilem, & calidum sanguinem sequitur spirituum multitudo, lætitia, & benignitas in facie apparens.

Iracundum igitur, & in amaram iracundiam propensum, dum quietus est vocabimus tranquillum, & benignum non minus quam spectantibus videatur mare, cum quietum, & nullis ventis agitatum est, nam, & in eo, & de illo omnia sperare, sibi omnia promittere posse putabis, si autem ventis percelli, ac turbari contigat, tunc horribile, ac dictu ineffabile monstrum sè sè explicat, tot erynnis sibillat hydrias, totque facies crudeles offert mortis,

quid

quid ergo per animositatem, & quomodo mos iste animosus, hoc est hilaris, vehemensque, cum quadã confidentia suimet ipsius, in vultu amari, & iracundi appareat, & propter quid, ex his dictum est; Noto, quod animosum dixi à Suess, interpretari spirituosum, & dum exponit suum hoc verbum ait, spirituosum esse illum, qui magnum, & longũ facit anhelitum, vel respirationem, & inspirationem, causam affert, quoniam iracundus est maximè calidus circa præcordia, ideo magnam facit respirationem, sed quid vetaret dicere, hũc hominem esse magni anhelitus, & inspirationis eò quod latas, & amplas habet costas, quæ cum magnam statuant pectoris cauitatem, magnumque pulmonem necesse est etiam multum aerem inspirari, vt illius cauitates impleantur. *Not.*

Vt tamen istam viri huius non refello sententiam, ita etiam illi non adhæreo, nusquam enim, cum Aristotelica voce cõuenire videtur, neque memini, quod vnquam græci vocem, quæ spiritum vocat loco eius, quæ animum significat, aut è contra vsurparint, quamuis id latini, quandoque fecisse videantur, qui animam non solum pro eo principio per quod viuimus vsurpant, sed etiam animam spiritum, & flatum vocant, vt Virgilius.

— Quantum ignes, animumque valent. Sic Plautus, *Anima fetet vxori tuæ.*

Subruffus.

Subruffus color.

Subruffus color ille est, qui inter fuscedinem, & rubedinem medius est, fuscus dicitur color, qui ad nigredinem accedit, fuscas violas vocauit Claudianus, & proprius color est Indorum, & eorum, qui sub æquinoctiali habitant, fusci etiam vocantur Aegyptij, cum itaq. à ceruleo, & fuluo ad nigredinem fit transitus iam fuscus color efficitur, ruffus uerò dicitur, qui non planè ruber est, sed ad illum proximus est, impeditur enim à fusco, ruffum autẽ uocamus colorem quem homines in capillis, & barba quandoque habent, qui cum ad æris colorem accedant ænobarbi dicentur; subruffi minus claritatis adepti sunt, & referunt flammam multo fumo temperatam, quam cõspicies in superiore parte illius flammæ, quæ excitata in lignis antiquæ roboris, non diù durat, & ille color propriè dici potest subruffus, neque diuersa ratione fit color ruffus in prædictæ flammæ parte, atque in homine de quo loquimur iracundo, Vtrum autẽ pili sunt tantum subruffi, an caro, & cutis, aut tum pili, tum cutis? crederem hunc præsertim esse in pilis barbæ, & capitis colorem, at nihil prohibet, si reperiamus etiam in cute colorem subruffum, quin illum dicamus esse iracundum, nam tali præditos colore uidemus omnino iracundos, & ita ad iram pronos, ut neque aspectum amicorum subridentium tolerare possint, quin motionem aliquam spirituum subito non præbeant.

Dico itaque primum, iracundum esse subruffum secundum pilos, deinde etiam secundum pilos, & cutem, & hunc esse iracundissimum, & præ iracundia penè amentem, & furiosum. *Subruffa cutis iracundi.*

Primum itaque, quod positio sit uera, uel publico adagio, apud Italos cõfirmatur, quod est omnem ruffum habere malum aculeum, metaphora desumpta à uespis, quæ aculeo feriunt obuios, cur autem id sit, facile probari potest, nam si amarus, uel promptus ad iram abundat sanguine bilioso, & calido, cum sanguis hic producat fuligines subruffas, ex quib. fiunt pili, rationabile est iracundum esse subruffum, atque syllogismi huius minor non habet difficultatem, iracundus enim bilioso abundat humore, quare calido, & sicco sanguine, quod autẽ sanguis hic fuligines subruffas producat ex hoc, pbat nam rubor his adest propter sanguinem, qui rubicundus est magnopere, fuscedo autem propterea, quod aduritur, omne autem, quod rubrum existens aduritur subfuscum, & subruffum efficitur, quod in ligno barasiliano, & in rubrica fabrili, & in ochra patet, hanc enim ultimam, cum penè aureum referat colorem, si combustam spectes videbis esse subruffam, quod etiam in rubrica, & ligno supradicto spectabis, quamuis nõ ita clare, cum ergo tales fuligines ad cutis meatus

tus peruenerint, eo in loco in pilos formantur, quare qualis est fuligo, tales etiam esse pilos probabile est, Quatenus ergo signum dant pili huiusmodi, multum subtilis, & biliosi sanguinis adesse, eatenus indicant hominem iracundum, non enim esset iracundus, qui tali careret materia, amplius, si caro siue cutis, & pilus eundem colorem fuerit adeptus, iam tandem totam corporis massam ex eo bilioso sanguine ali, & nihil in corpore esse, quod bilem non redoleat signum est, si enim extrema cutis, quæ secundum se temperata est, vel subfrigida, vel saltem externo remissa frigore nõ potest penitus mutare materiam ex qua alitur, necesse est fateri illam esse potentem admodum, quæ potius vincat, quam vincatur.

Cuius igitur faciem subruffam videris, capillosque eiusdem etiam coloris, illum maxime iracundum dices, si vero fuerit purpureus, iam sanguineus est, at si ruffus biliosus, si subruffus cum quadam fuscedine, caloris excellẽtiam, à quo ferè vritur bilis significat, & proprie, amari, & furentes fiunt hi viri, cum excanduerint, dulce enim, vt mel, & saccharum, cum exuritur amaritiem contrahit.

Cutis splendida.

Si autem contingeret multam pituitam huic bili misceri, vnde color, subalbus fit, & cutis splendida, ceu si vncta foret, similis læuori, quem relinquunt cochleæ, cum super lapides transierint, vel ebori iam antiquiori, isti homines horrenda, crudeli, & sæua quadam rabie efferantur, & nullum est malum, quod illis minimum non videatur, leuique de causa irascuntur, iratique nulla ratione, nisi cruore pleni iram deponunt, & vix aut parum illam manifestant, pituita enim lentorem dat, bilis vero appetitum feruidum suppeditat vindictæ, nam cum vnumquodque natum sit generare sibi simile, cum materia adest, ceù ignis, cum ligna præsto sunt, crescit in immensum, sic iræ æstus vehementissimè augetur, cum materia adest in quam recipiatur, ac diù permanet, cum suppeditatur quod eam retineat, & foueat.

Memini virum quendam cuius barba, & capilli erant ruffi, faciesque subruffa cum quodam lentore, ac læuore, oculi ignei, frequenter aspiciebat terram, non loquebatur, sæpè Deum inuocabat, illique gratias agebat, vix secum loquentem intuebatur, lentè de inimicis conquerebatur, nunquam illis maledicebat, rugosam, ac nubilosam frontem, cum læui rubore habebat. Hic omnium hominum pessimus, neque Deum, neque sanctos verebatur, aut timebat, abutebatur religionis velo ad decipiẽdos homines, fratrem, & patrem occidit, sororem stuprauit, eamque deinde necauit, Technas astutissimas cõsanguineis, amicisque non minus quam inimicis construxit, Vnde mortes, infamiæ, discordiæque intestinæ multis contigere, quis igitur, & qualis sit hic subruffus pilus, & quid portendat manifestum est.

Humeri magni lati.

Humeri distantes, & magni, & lati.

Quinta amari, siue iracundi nota, quæ ferè eadem est in forti sicuti, etiam, quæ sequitur. Causam puto quoniam iram fortitudinis, ac roboris cotem vocant, perfectè igitur fortem, & robustum ad iracundi speciem accedere necesse est, & si ira omni carebit non bene dicetur fortis, quare Virg. iure Aeneam facit irasci dicens,

Saua, iamque altius ira.
Dardanio surgunt ductori.

Si igitur fortis habet latos, magnos distantes humeros, & fortis est ad iram propensus, quæ male dulcior per pectora virorum fortium excurrit, etiam necesse est, quod ad iram pronus habeat latos magnos, & distantes humeros, prout ratio infert, non tamen è contra qui talis est, subito amarus, & iracundus dicetur, causa vero eadem est, & ex ijsdem principijs pendet, nam si iracundus multum caloris ignei habet circa cor, & pectus, cui multum inest caloris illi etiam inest multa vis extendens, & dilatans, vbi vis hæc adest, ibi fit dilatatio, & amplificatio, nisi quid impediat, restat igitur, vt iracundo dilatentur, & amplificentur

centur loca circa cor, & diaphragma, partes hæ sunt pectus, & armi, & dorsum, iracundo igitur, & ad iram prompto adesse solet latitudo humerorum, quare, & distantia vnius ab altero, quare, & magnitudo, cum nihil sit habere pectus magnum, nisi vnum humerum ab altero valde distare.

„ *Extrema magna, & fortia.*

Per fortia extrema intelligo robusta, quod enim in animo forte est, illud in corpore robustum, sicuti quæ in animo iustitia, in corpore sanitas per similitudinem potest dici. Hoc sextum signum est, quod etiam forti conuenit, & propter eandem causam ad iracundum transfertur, nam si iracundus intensè calidus est, & ad ignis accedit calorem, cum multi caloris sit dilatare, & multam ad sè materiam attrahere, necessario hos affectus in iracundo spectabimus, vbi enim est multa materia, & causa agens est potens, & robusta, necesse est res magnas effici, & robustas etiam, hoc est ad agendum promptas. *Extrema magna.*

Cæterum fortè orietur alicui dubium, nunquid animosus, vel amarus à forti, & robusto differat, & videtur quod non, siquidem dicimus quod amarus habet fortia, & magna extrema, quæ eadem forti tribuuntur, amplius quod habet magnos, & latos humeros, quæ etiam omnia in forti ponebantur; at sanè dicendum (quod sæpè, ac sæpius reiteratum est) non sequi, si eadem accidētia duobus insint, quod illa duo etiam sint secundū substantiam, aut speciem eadem, nam, & bos, & homo mouentur, & respirant, nunquam tamen eadem esse dicentur. *Dubit.*

At bene verum est, quod inter se conueniunt secūdum partes quasdam definitionis, fortis, & iracundus, quare, & rationabiliter si quæ in formæ partibus conueniunt, ea etiam in materię conuenire debēt, sunt.n. ad aliquid materia, & forma, cū igitur viro forti cōueniat iracundia, neque sine illa fortitudo sè promat, sic enim Aeneam Virgilius facit iracundum, sic Achillem dicit Homerus iracundum, & acrem. Si secundum animum fortis, & amarus conueniūt in aliquo vtrisque etiam esse idem secūdum aliquam partem subiectum corpus, est rationabile; Distingui tamen potest iracundus à forti, vt vegetatiua à sensu, nam datur vis vegetatiua sine sensu, at sensitiua non dabitur sine vegetatiua, sic fortis nō est sine iracundia, datur tamen iracundus, & amarus sine fortitudine.

Sed dices fortem fuisse Socratem, fortissimeque mortem sustinuisse, fortem Scipionem Africanum, qui quamuis in exilium actus fuisset, populo tamen Romano non succensuit; neque minus fortis Sertorius, qui idem tamen mitissimus in omnes, si vnos exceperis Iberos obsides, & horum vnumquemque ita mansuetum, ita placidum legimus, vt nihil addi possit. *Obiect.*

An dicere possumus quod fortitudo duplex est, altera naturalis quædam propensio ad repellenda pericula, quæ cum damno dedecus etiam adferūt, & cum hac semper iuncta est ira, ea enim præcipuè vtitur iracundiæ vigore tanquam instrumento, ad repellēdum quod affligit. Altera est acquisita, quæ secundum rectam rationem operatur, & hæc à modestia, à mansuetudine, & placiditate non separatur, talem habuerunt viri supra memorati, at Achilles, Aiax, Telamonius priorem illam naturalem habebant, neq. ea plerunque secundum rationem vtebantur, vnde sæuus, tam gręcis quam Troianis fuit Achilles, & Aiax, tandem semetipsum occidit, cum prius furens oues trucidasset, Vlissem, & Menelaum, & ipsum Agamemnonem se occidere clamans.

An etiam dicere possumus, quod duplex est fortitudo vna militaris, altera ciuilis, prior in agendo posita est, & secum iram quasi cotem requirit, eiusque vsus est cum inimicis; posterior in patiendò tota consistit, & constantia, siue patientia dicitur, cuius vsus est præcipuus in pace, cum amicis, & conciuibus; & hæc iram non requirit, sed potius mansuetudinem, & ab hac omnis iracundia, & omnis amarities longè abest, & disiungitur. *Resp.*

Mihi

Mihi autem videtur, quod secundum corpus, & secundum animam iracundus distinguatur à forti, quin & secundum rationem, ac definitionem, aliter enim definimus fortem, aliter iracundum, & amarum, Amplius materia fortis est naturalis melancholia, cum subdominio flauæ bilis, at iracundus puram bilem requirit cum sanguinis subdominio, iracundus calidus est intensiuè, sed vt flamma facile mouetur, agitatur, & extinguitur, at fortis calidus est extensiuè, & vt ignitum ferrum diù calorem accensum seruat, iracundia præcipuè solet exerceri, cum domesticis, cum amicis tenuioribus, cum familiaribus, at fortitudo respicit hostes, & ignotos, & in periculis gliscit, iracundia turbat, & sine perturbatione rationis non exercet actum suum, at fortitudo longe ab omni rationis turbatione posita est; ex his igitur quod secundum actum, & formam differant clarum est, differunt etiam secundum corpus, nam caro fortis robusta est, & dura, eiusdem pectus pilosum, & crura incurua, & contractæ sursum carnes, quæ suram componunt, collum crassum, & non vehementer carnosum, ex aduerso iracundus primum sanè pectus habet glabrum, & carnem, cutimque lenem, & collum longius, neque à carne abhorrens, quare omnino inter se has duas passiones, & secundum animam, & secundum corpus differre certum est.

Glaber circa pectus.

„ *Lenis circa pectus, & inguina.*

Septima nota est, qua iracundum cognoscere possimus, & hac etiam à forti præcipuè distinguitur, qui partes has multis opertas pilis habet, quoniam multa, lenta, & viscida materia abundat, vt dictum fuit, ponemus igitur hanc esse passionem iracundi, siue amari, vt pectus habeat glabrum, & circa inguina etiam talis sit, non quidem quod depilis sit circa pubem, sed inguina, vbi sunt emunctoria iecoris nullis pilis sunt vestita, & sub ascellis vbi ponuntur, quæ cordi deseruiunt pauci, ac rari omnino, & subtiles fient pili.

Suessanus inquit, quod qñ hæc loca sunt glabra, denotant prædominium sanguinis in principalibus membris, sed quid sibi velint, & cur id notent hęc signa, & quomodo ad propositam rem faciant, neque ille dicit, neque ego video, ac primũ sanè si hæc depilatio prædominium sanguinis denotet, nuquid deinde sequitur, quod cui prædominatur sanguis ille sit amarus, & iracundus? An ex opposito ille est iucundus, mitis, & omnino placidus? Amplius in quibus prædominatur sanguis purus, ac benignus, illos pilis refertos videmus in dictis partibus, nam calidi, & humidi sunt, quare, & materia, & efficiens sufficit pro pilorum generatione.

Aliam igitur, vt opinor, rationem oportet adducere, qua ostendatur, quod iracundus, & amarus glabrum habeat pectus, & inguina, neque solum, credo legẽdum esse, glabrum, sed etiam læuem, hoc est læuigatum, politum, deplumatum, non asperum, & tactui iucundum ita vt sit sensus, iracundus, & amarus, paucos, aut ferè nullos habet pilos in pectore, & circa inguina non multos, & partes has habet læues, ac politas, & non asperas, sed omnino tactui iucundas, & placidas, & æquales.

Quod pectus sit depile, ac penè glabrum, & quod læuis sit cutis, & tactio mollis, & delicata, sic confirmari potest, & ex causa pilorum materiali, & ex causa etiam, quæ instrumentalis est, quæ deficit, si igitur cuius sanguis est subtilis, ac lentus minimè, illi perpauce sunt fuligines, quæ sint crassæ, & lentæ, & viscidæ, cui id adest illi pauca materia pilorum suppeditatur, deficiente materia tollitur etiam effectus, ergo amaro, & iracundo non aderit pilorum multitudo, & eo magis, cum pori cutis fuerint valde laxi, nam sic euaporat materia, neque restat vnde oriri possit pilus, cuius indicium est, quod qui naturaliter amari sunt, ac admodum celeris iræ illorum dorsum semper vnctuosum est, & pectus pariter, & inguina, quoniam subtilis materia est, quæ resudat, & laxi meatus.

Quod autem circa pectus, & inguina fiat pori aperti admodum, cofirmatur, quoniam multum caloris ignei huiusmodi homines habent circa præcordia, hic autem aperit, & dilatat

latat, quæ passio præcipuè contingit in læui, & polita cute, nam cum hæc sit læuis, & æqualis, probabiliter etiã est subtilis, & tensa, quare necessatio, & apertiores in ipsa insunt meatus; patet ergo hac duplici de causa, quod sæuæ, & acutæ iræ homo glabrum habet pectus, & inguina, cutem similiter læuem, & politam, & eam præsertim, quæ circa partes illas, posita est, quod probare sic possumus.

Primum quoniam subtilem habent sanguinem, & calidum, ergo carnem laxam, & mollem, quare, & cutem læuem, & in his præsertim partibus, quæ multo calore abundant, ceu pectus, & inguina, ex quo patet hos eosdem esse acutissimos in inuentionibus, & cogitationibus, sed quam læuissimos, & in suis opinionibus mutabiles maximè, quæ passio illorum sequitur materiam, quinimo, & timidos, & quæ phantasmata, & nocturnos lemures plus iusto timeant, plus iusto etiam creduli sunt, & qui velint sibi alios credere, & irascãtur non credentibus, quæ sunt proprietates eorum hominum, qui sanguine bilioso, subtilique abundant, & igneum calorem insitum habent, vnde, & promptè etiam verecundantur, etenim iracundus contemptum abhoret, igitur honorẽ, & decus maximè appetit, vbi igitur timet, ne dedecus incurrat, oritur passio, quæ pudor dicitur.

Dubit. An iracũdo sãguis ebulliat circa cor, dũ irascitur.

Sed dubitare vtique posset aliquis, an verum sit quod dicitur iracundo recurrere sanguinem, & calorem circa cor, eoque in loco ebullire, si igitur hoc verum est, vnde fit, quod irati quidam adeo clamãt, & rubri, imò punicei efficiuntur, & se cõtinere nequeunt, & ignem spirare videntur, quasi furiosi labra distorquent, & loco stare nesciunt, hæc signa sunt caloris externa corporis iam occupantis. Amplius si iracundo recurrit sanguis circa cor, & eò fertur calor omnis, cũ hic recursus caloris ad interiora, & sanguinis timoris rationẽ intret, iratus igitur timebit, & eadem erit timoris, & iræ ratio, nam vterque affectus significat recursum, contractionem caloris circa cor, & esse hoc verum patet, nam eædem passiones vtrunque sequuntur affectum, etenim, & tum timido siue actu timenti, tum maximè irato contigit sitis, item silentium, vt vox exire nequeat, pallor etiam multis adest, pedumque multa instabilitas, sunt etiam, qui in maxima ira nequeunt excrementa retinere, & præcipuè tenuiora, suspirant vtriq. & metem habent turbatam, vt quid sit ex illorum re, quid faciendum, quid petendum, vel fugiendum sit, omnino ignorent, neque præuidere possint.

Ex aduerso mihi toto genere diuersi videntur affectus ira, & timor, diuersæque vtriusque potentiæ, nã si ex distinctione finis distinguuntur operationes, & diuersæ operationes diuersas potentias requirunt, quæ diuersæ potentiæ à diuersis formis naturalibus pendent, & cum diuersæ formæ diuersam etiam habeant materiam, & diuersa corporea materia in loco diuerso existat, effectum est, quod nullo modo timor, & ira possint esse simul, aut eosdem putari, aut saltem cognatos affectus, vt spes, & amor quorum alter, nempè amor vix vnquam, aut raro (de venereo loquor) à spe disiungitur, quam quidam poetæ amoris pabulum vocarunt, quo sustinetur, ea ratione, qua ligna ignem alunt, & sustinent.

Pro solutione huius dubitationis supponendum, quod qui sanguinem habent biliosum subtilem, & tenuem illi sunt paratiores alijs ad patiẽdum, & seruiendum affectibus quamplurimis. Videmus enim misericordem eundem esse iracundum, & ad amandum paratissimum, & cum amat mirificè pronum ad zelotypiam, & ad iram, & plurimum sperare, eundemque facile timere, ita vt possit dicere se continuè versari

Inter spem, curamque timores inter, & iras.

Quinimo nõ puto ego vllũ esse, q̃ speret, q̃ idem nõ timeat, siquidẽ sperare, est bonũ expectare, hoc aũt expectare est carere, q̃ est dolere, qui vero dolet, ad iram promptus est; amplius, qui bonum expectat semper metuit ne impediatur, & ne de spe decidat, quare nõ est spes sine metu, neque ira sine dolore, adde nec erit spes sine lætitia, putatur enim tanquam præsens, q̃ speratur, quare plurium affectuum eadem videtur esse materia sanguis tenuis, ac spiritus, forma vero diuersa, prout ea materia diuersimode afficitur, ac diuersis etiam in

locis

locis existit. Primum igitur dicamus verum esse, quod irato recurrit sanguis circa cor, sicuti etiam timenti, sed magnopere differunt, quoniam irato sanguis accenditur, & ebullit, & sic æstuat, vt ex illa æstuatione dilatetur, & moueatur à centro calor ad circumferentiã, & secum trahat sanguinem omnem, vnde factum est, quod principium iræ, & pauoris videatur esse idem, & in utroque affectu moueatur sanguis, & spiritus ad cor, sed in timore manet circa cor, imò circa partes inferiores, & imum vẽtrem calor coit, unde sequitur ventris, & urinæ fluxus, nempe calore, & spiritibus eas partes dilatantibus, & aperientibus, at in ira à corde ad superna recurrit calor, & sic ille pallor, qui in principio iræ in facie apparuit, subito euanescit, & in eius locum succedit calor, ac rubor multus.

Iratorũ passiões quæ, & cur.

Et quod quæritur, cur irati clament, maledicant, minitentur, rubri, & punicei efficiantur, oculos sistere non valeant, qui splendent, ut ignis, furiosique suspitent, labra torqueãt, stare loco nequeant, spumam ex ore, & anhelitum uehementem emittant, quod inferius excrementa exeant aliquibus, quod nonnulli attoniti uideantur, sitiant, sileãt, pallescant, Vna eademque distinctione his satisfit accidẽtibus, nam iram capere possumus, vel in principio cum incipit, vel cum est in fieri, uel demum quando iam facta est, & tota accensa est flamma, quæ iratum exurit, duplicemq. motum, ac duplicem statum sanguinis, & spiritus licet animaduertere; primus motus est accessus ad cor, quando nempe ex oborto damni, & contemptus phantasmate, ad cor spiritus, & sanguis recurrunt. Alter motus est, quando à corde ad faciem, & extrema feruntur, primus etiam status est quando circa cor manent, secundus quando sunt circa faciem, manus, pedes, & totum corporis ambitum occupant, quibus ita dispositis, cum quæritur cur irati clamant, minitentur, oculos contorqueant, & furiosi uideantur, inflammatamque faciem habeant, id accidit reuersis præcipitanter spiritibus, & sanguine à corde ad faciem, & secum ferẽtibus igneam illam inflammationem, quã circa cor cõceperũt, quę durat, donec deferbuerit; Eadẽ de causa agitatis spiritibus, & sanguine subtiliori, & calidiori torquentur, mordentque labra, iactant manus, & pedes, stare nequeunt, caloris enim ignei proprium est motum facere, vt frigus quietem, & statum inducit, at vehemens ille anhelitus, & suspiria, quæ in irato reperiũtur, & apparent, aliquando indicant multum caloris circa cor concipi, & hæc passio accidit, quando etiam stat calor, & sanguis circa cor, neque dum etiam totus ad extrema corporis translatus est, spumã per os, vrinam per inferiora aliquando emittunt; cum à corde spiritus, & calor affatim moueri incipit, & indistinctè, tam ad superiora, quàm ad inferiora uergit. Contingit igitur propellere quæ sese offerunt, dilatare, & aperire, vnde spuma, quibusdam etiam excrementa exeunt, aliquibus sudor salsus, nonnullis etiam lachrimæ, vt ait Virgilius de Gya.

Tum vero exarsit iuueni dolor ossibus ingens
Nec lachrimis caruere genæ.

Vellicat enim calor acris, & insuetus cerebri partes anteriores, & eliciuntur lachrimæ. Si uero attoniti uidentur aliquando irati, & pleni pallore, id fit in principio, quando ad cor colligitur sanguis, & spiritus, & tunc etiam silẽt, deficiunt enim circa linguam spiritus, quoniã ad cor recurrere congregati eo in loco, ubi est dolor, ut testatur Poeta quidam Italus de quodam marito, qui uxorem suam adulterium moliẽtem reperit, utrique (inquit) pallidi, utrique attoniti, & taciti stetere.

Irato, & timẽti, quæ sint cõmunia.

Quæ igitur irato accidunt, quatenus illi sanguis, & calor fertur in cor, eadem etiam timẽti eueniunt, ut pallor, & sitis, & urinæ emissio, utrique enim uehementer, ita afficiuntur, quoniam interna mirificè ex recursu spirituum ad cor incalescũt, utrisque enim cor dolet, quæ uero timẽtis sunt passiones quatenus sanguis, & spiritus circa cor coagulantur, & constipantur, ibique toti remanent, illæ nihil cum irato conueniunt, & quæ sunt timẽtis in irato non apparent, cui si quando excrementa exeunt id accidit, quoniam sub diaphragma, & in uentrem inferiorem recedit calor, unde pedes stare loco nequeunt iubente, siue monstrante

ſtrante natura, quænam debeant in timore particulariter exerceri membra, & ſi manus torpeſcunt, quæ è conuerſo in irato agitantur, pedibus tamen timor addit alas, quod ergo timidus, & iratus valdè differant patet; Bene verum eſt, quod iracundi, & timidi in ſanguinis promptitudine ad motum valde conueniunt, & aliquando iræ iunctus eſt metus, & vtrique colluctantur ſimul, & videntur circa eandem materiam fieri; ſed differunt, quoniam ſanguis in timidis currit ad cor, & ibi colligitur, vt infra feratur, in iratis ad cor colligitur, vt inde totus moueatur ſurſum; Item multus eſt calor iracundorum, paucus timidorum tenuis ſanguis eſt timidorum magis aquea tenuitate, at iracũdorum tenuitas potius ignem, & aerem refert; his igitur atque huiuſmodi differentijs, & paſſiones, & habentes paſſionem diſtinguuntur.

,, *Barbatus probè.*

Alij barbatum ſolummodo legunt, neque vocem probè adijciunt, mihi videtur Ariſtotelem voluiſſe afferre ſignum, quo iracundus amarus, ab eo qui acerbus eſt diſtingueretur, vtrique igitur tam acerbus, quam amarus prompti ſunt ad iram, ſed vnus facilè remittit, alter non facilè, diſtinguendi igitur inter ſe non ſolum aliquo ſigno ſecundum animam, ſed etiam alio aliquo ſecundum corpus, ſecundum animam ſigna ſunt, quod ille inexorabilis eſt, huius verò ira facilè miteſcit, ille triſtis eſt, hic lætus, & iucundus, ille malignus, ceù de Tyberio dicitur, hic benignus, & placidus, cum vacat ira, vt Alexander Magnus. *Barbatus.*

Item ſecundum corpus etiam probabiliter differunt, nam acerbus facie remiſſus eſt, coloris nigri, at amarus rectus eſt corpore, & colore ſubruffus, recti crinis, & nigri in acerbo, at hic, de quo, nunc agimus, capillos deorſum tendentes, & eorum ambitum florido colore, hoc eſt aureo præditum habet. Acerbi faciem, & mentum abraſum, & quaſi depilem habent, ex altera parte amari, vt pote ab illis oppoſita differentia ſecundum ſpeciem diſtincti habent mentum probè pilis veſtitum, dicimus igitur, quod amarus mentum, ac malas multa barba obſitas habet, & quod hoc ſit verum perſuaderi poteſt, quoniam contraria contrarijs concomitari probabile eſt, ſub eodem genere eſt acerbus, & amarus, & oppoſitis differentijs inter ſe diſtinguuntur, hic celeriter ponit iram, acerbus diutiſſimè ſeruat, acerbum ſequitur menti abraſio; & depiles malæ, & barbæ paucitas. Amarus verſa vice, barbam plenam, & mentum multis pilis refertum habet.

,, *Capillorum ambitus floridus deorſum tendens.*

Vltimum amari ſignum à capillis acceptum, cum proximum à barba deductum foret; capillorum dico extremitates eas, quæ frontem, & tempora, & ceruicem terminãt, horum natura eſt, vt interne nigrorem, & fuſcedinem quandam habeant, in parte autem extrema aureum quemdam colorem, quem floridum vocat, demonſtrent, cur autem vocet floridum colorem, hunc ſubaureum, ſiue ſubcroceum, quidam dicunt, quoniam talis color capillorum pulcher eſt, & decens, & talem colorem volunt eſſe in iubis leonum, flauos crines vocauit Virgilius additos Aeneæ à Venere; duo igitur in his capillis requiruntur, flauities nimirum; & extenſio, quas duas proprietates ſi cum tertia connectas pulchram facies cæſariem in homine maſculo; nam crines viriles debent eſſe nigri, aut ſubfuſci in medio, deinde in extremitatibus rutili, ſiue vt diximus aurei, demum criſpi mediocriter; quæ tertia conditio in pulchro, & manſueto viro exiſtit, at in iracundo deficit, horum cauſas, nunc afferamus. *Capillorũ ambit' floridus.*

Omnia orta naturam ſuorum principiorum teſtantur; pili igitur, & capili ipſi, quoque id ſeruabunt; qui ex humorum maſſa eleuatis vaporibus à calore generantur, igitur referunt humores, ex quibus naſcuntur, qui ſunt ſanguis, & bilis flaua, hi humores, cum

purpurei sint, & ad ignitum aurum accedant, si amplius à calore passi fuerint capillos internè nigriores, externè magis ad croceum accedentes colorem facient, causam diuersi coloris puto esse, quoniam remotior est ab humido pars vltima capilli, quare siccior, & ob hoc minus nigra, ita enim natura factum est, vt quæ humore nigrescunt eadem, cum siccantur ad alborem accedant, quod in madefactis lateribus patet, atque in filo, & herbis, quæ siccari incipiunt, sic ergo, cũ interius, ac ꝓprius cutim sint subfusci, in extremo deinde flauescũt.

Dubit. *Cur in amaro non crispentur capilli.*

Sed cur in amaro non crispantur, sed potius sunt plani, & extensi, at sanè cum multus, & igneus sit calor crispari deberent, ignis enim, & caloris ignei proprium est hoc, vt crispet, & corruget ea, quæ ab ipso exiccantur, quod in corio, & in hædina carta omnino patet.

Solut.

An dicendum crispari ab igneo calore intensiori quęcunque multum in se habent humoris aerei viscidi, & oleosi, qui dum ex fugitur, ne detur vacuum, necesse est corrugari meatus à, quibus exiuit exsuctus humor, at si contigerit, vel humorem non adesse in eo, quod ab igne patitur corpore, quare non educi, aut si fuerit ita probè mixtum, vt educi non possit, tunc non corrugatur corpus, aut demum si calor non fuerit adeo fortis, vt corpus omnino siccare possit; In his igitur iracũdis fortè dicere possumus, cum extremæ capillorum partes sint siccę, sed multum remotæ à calore illo vehementi, qui exsiccare potest, & calor, qui in iracundo est, quamuis sit intensus, quoniam tamen materiam habet tenuem, & ipse subtilis est, & facile remittitur, quare quo magis distat à suo principio eò minus agit, vt calor flammæ remissior est, quam prunæ, in extremo igitur capillorum, cum minimum agat calor, illos non crispat, sed planos relinquit.

Aut fortè melius dicemus, capillos fieri crispos propterea, quod meatus cutis, sunt intorti, in amaro non sunt intorti, in illo igitur capilli nõ sunt crispi, & probatur minor, quoniam in amaro calor est intensus, & subtilis admodum, celerrimè igitur fertur per poros cutis, eosque aperit, & extendit, rectos igitur facit, pili itaque sunt recti, namque exeunt per rectos meatus.

Dubit. *An iracũdi habeãt capillos crispos.*

Sed mihi hoc valde dubium est, nam, & sensus, & ratio repugnare videtur, siquidem vidi quam plurimos iracundos, amarulentos, quorum pili in extremo erant crispi; amplius passio est præcipua puerorum, & puellarum, vt illis crispentur capilli, & hi promptissimi, sunt ad iram, quam præpropere sumunt, properęque ponunt, addatur, quod sicci est crispari, & ideo ferè omnes capilli, cum in extremo sint sicciores, non solum crispantur, & contrahũtur, sed diuiduntur, & subtiliores se ipsis fiunt; quando igitur siccissimi ferè sint capilli iracundorum, illos etiam maximè crispos dicemus, nunquid igitur mendum est in textu? An interpretabimur, quod capillorum ambitus deorsum tendens nõ denotet priuationem huius affectus, qui ponit capillos crispos, sed significet, quod hi homines, qui sunt valde iracundi paruam habeant frontem, & capillorum extremitas deorsum tendat, hoc est versus, aures, frontem, & oculos, non quod careant fronte, sed quod rotundior, & angustior in his, sit quam in acerbis, & diuturnæ iræ addictis.

Hoc idem etiam videtur cõfirmari posse Aristotelis dicto, qui infra ait, qui magnã frontem habent, valde tardi sunt, referunt enim ad boues, ergo opposito modo affecti iræ acutæ, celerisque admodum, & penè præcipitis in suis actionibus existent, & propter hoc non tardi necessario non magnam frontem habebunt, paruam ergo, & cum dicit Aristoteles in iracundo, siue amaro capillorum ambitum deorsum tẽdere, id significari interpretabimur, quod amarus paruam habeat frontem, & capillis supradictis terminatam, & si id ita intelligatur, fortè nihil aderit dubij, vt ambitus capillorũ deorsũ tẽdens quasi sit figura quędam semicircularis, & semicirculi pars cõuexa sit versus nasũ, & medius pũctus semicirculi naso ad perpendiculũ immineat extrema vero eiusdẽ iungant, cũ terminis tpum, videtur aũt id respondere ẽt illi causæ, quæ facit iracundum probè barbatum, nam multus calor, multum vaporem eleuat, qui in partibus, vbi non admodum laxa est cutis, cum inciderit facile pilos mul-

los multos generat, & sub fuluos quos floridos vocat, est enim quasi flos capillorum flauus ille color, & dicetur floridus, quoniam, vel delectat, vel vt flos ornat capillos, & frontem. Qualis igitur, ex Aristotelis sententia, sit vir iucundus, & amarulentus, ex his est manifestum.

His signis addit Polemon, & Porta alia quædam, Polemon faciem rotundam, hoc enim mulierum, & puerorum videtur proprium, & fieri à virtute formatrice, quæ igne abundat, ignis enim ascēdere prohibitus, cum in se ipsum conuertitur globosam facit figuram, item supercilia conuersa, hoc est supercilia, ita disposita, vt eorum pili quosdam vortices, & gyros, ac circumuolutiones ostendant, q̄ indicium est causam efficientem esse valde igneam, proprium enim ignis est, & flammæ suam extremitatem in gyrum conuertere, & quæ ab ipso mouentur eadem ratione in circulum torqueri, quod aspectanti flammam caminis brumali tempore accensam constabit.

Nares concauas.

Ego patulas legerem, quales habent generosi, & iracundi equi, capita alta ferentes, hoc enim illorum proprium est, & caloris ignei prædominiū circa cor mōstrat, quare multum aeris, cum requirant ad refrigerandum multum cordis calorem, etiam instrumenta, quæ multum aerem possint recipere illis assignantur; adde etiam acutum nasum, quorum enim extremitas nasi est acuta illi ex ipso met Aristotele, sunt sæuæ, & præcipitis iracundiæ, in acutum enim desinit ignis, quare, & quæ ab ipso non impedito fiunt, ea etiā acumen, quoddam referunt, hac eadem ratione quorum digiti sunt acuti adamodum, & caput etiam, sequa iracundia erunt prædici, hos vocat Aristoteles habere caput pineatum ad instar fructus pini arboris, & notat impudentia. Sed, qui impudens est, non videtur esse iracundus, nam despicit honorem, & infamiam impudens, qua potissimum mouetur iracundus. *Patulę nares.*

An dicemus iracundum, & impudentem in hoc conuenire, quod vtrique sunt audaces, & prompti ad petendum, & ad exequendum, quod concipiunt, valde tamen diferūt, quod impudens æquo animo propter admixtam melancholiam, vel pituitam tolerat repulsam, & vna atque altera deterreri nequit, at iracundus nullam repulsam pati potest, quatenus igitur in aliqua parte secundum formam cunueniunt, eatenus etiam secundum materiam, & corpus conuenire non est difficile, multa alia addit Porta, quod frons sit circularis ad medium sui declinans, vt supra diecebamus, quando explicabatur Aristotelis textus dicentis, ambitus capillorum deorsum tendens, quod sit tumida frons, & tempora, quod supercilia tortuosa, quod in verticem se se promant capilli in sincipite, & quasi cristam effingāt, quod color carnis sit mellinus, vel citrinus (sed hos non puto iram facile deponere posse, vt faciūt qui candidi, cum rubore sunt) quod dentes sint admodum acuti, & recti, quod vox in principio sit grauis in fine acuta, & intensa, collum crassiusculum, longum, venis sanguineis apparentibus refertum, lingua velox, pectus flammeum siue rubeum, guttur asperum, & laringis bronchium siue angulus exterior prominens, huius etiam ait esse proprium inter loquendum maxime iactare digitos, oculos habere sanguineos (dicerem rubros, & igneos, quales sunt luporum, & leonum) splendidos, & siccos ex Plutarcho, idem Porta in iracundiam pronos eos appellat, quorum oculi sunt truces, os turbidum, ac spumosum, immaniter clamantes, sermone præcipiti loquentes, manus iactantes, sed quam dicit fœdam visu faciem Aristotelicis pictis conuenire non videtur, secundum ipsum enim, non est turpis omnino iracundus.

DE MANSVETO. Cap. XVI.

Mansueti signa. Grauis specie, carnosus, caro humida, & multa: bona magnitudinis, & commensuratus: figura curuus, cursus capillorum sursum vulsus.

Mansueti signa. QVinque signis corporeis docet Aristoteles cognoscere paratum ad mansuetudinem, at primum, cur de mansuetudine, nunc agitur, dicere possem, species iracundi contemplatæ fuerunt, nunc ad mansuetum se conuertit, contraria namque sunt, at contrariarum est eadem ratio, ac scientia, aut certè non est necessarium inducenti per omnia discurrere singularia, sed quæcunq. se se offerunt illa concipit, magis autem ocurrunt, quę sunt cognata, quam diuersa; cognata autem sunt, quæ sunt ad aliquid, quæque sunt, sub eodem genere posita, ceù contraria; iure igitur mansuetudinis, postquam de iracundia, atque ipsius speciebus tractauit, signa quædam affert.

Est mansuetudo virtus, quæ vsum iræ moderat, atque cohibet secundum, quod recta ratio præscribit, ac postulat, recta ratio est, quæ laudabilem causam, & iustam nobis mõstrat irascendi; & iterum ab ira desistendi; hoc fit si rectè considerentur circumstantiæ, nempè quibus sit irascendum, propterquam causam, quomodo, vbi quando, & quousq. non enim irascendum est superioribus, & maioribus, aut rebus inanimatis, aut ratione carentibus, aut ijs, qui uolentes, & nascientes in nos peccarunt, & causa propter quam ille peccarit contemplanda est; non enim, qui Theophilum Imperatorem Constantinopolitanum, olim multis conuitijs, & contumelijs impetiuit, cum insanus nesciret, quid ageret debuit ideo morte multari similiter, neque Romani quidam milites iure irascebantur, cũ illis rem Romanam deserere volentibus se se opposuit exerto ense Scipio, quomodo etiam, & quousq. nam cum sis mortalis non est seruanda ira immortalis.

Nec scutica dignum horribili sectaberis flagello.

Loci etiam, & temporis ratio habenda est, nam in templo, coram principe in propria, in aliena domo, aliter, atque aliter procedere debemus, de quibus alibi fusius dictum fuit. Quod igitur mansuetudo sit clarum, at si potentiam spectemus, hoc est naturalem habilitatem ad suscipiendam eam virtutem mansuetudis, quæ dicitur acquisita, cum hæc potentia sit naturalis qualitas, ergo forma in materia, & si certa qualitas, & forma certam videtur etiam requirere materiam, quæ rationem, ac vim sustineat illam, secundum quam dicimur prompti, ac magnopere habiles ad capiendum habitum mansuetudinis.

Si ergo acerbitas in melãcholia, & bile posita est, amarities autem in prædominio bilis, cum sanguinis subdominio, sanguisque causet, quod bilis accensio non diu duret, sed retusa eius siccitatem propter præsentiam humidi benigni in sanguine reperti citò desinit, ac placidus efficitur amarus, restat igitur mediam dispositionem, non in pituitæ prædominio positam esse nam insulsa est pituita, non in atra bile, cum eandem pituita, sic enim fiet insensatus, & plumbeus æque, ac asinus, ergo in puro sanguine, cum subdominio bilis, & pituitæ in portione æquali ponetur ratio mansueti, parum declinantis ad oppositum iracundiæ, & ad defectum potius, quam ad excessum, quoniam sanguis calidus est facile accendi potest, sed quoniam humidus, & aereus facile ẽt refrigeratur, neq. vehemens est, siccitate enim calor acuitur, humiditate retunditur at quoniam bilis non deficit, promptitudo non abest in actionibus, & deficiente quantitate melancholiæ, non permanet tristitia, & acerbitas, sed immemor est iniuriarũ mansuetus, neq. illos persequitur, nisi prout recta ratio postulat, & efficiens

efficiens causa mansuetudinis ea est, quæ ita adamussim hanc materiam humorum miscuit, vt hæc habilitas potius, quam opposita resurgeret, de qua iam supra dictum fuit, & sicuti virtutum omnium, ita huius habilitatis vna prima causa est Deus, secundariæ cœlum, cœlique dispositiones, locus, regio, patris, matrisque temperatura, tum simpliciter, tum eo tempore, cum semen emiserunt, & genuerunt hominem, adde cibum, & potum, & animi accidentia, adde educationem, atque institutionem cuius est momentum maximum, & quęcunque corporis humani temperiem possunt alterare, & mutare animum, quibus principijs sic constitutis; Nunc qua ratione demonstrari possint passiones, quas Aristoteles ait reperiri in corpore hominis naturaliter inclinati ad suscipiendam virtutem, & habitum acquirendum mansuetudinis dicamus.

„ *Grauis specie.*

Grauis specie.

Est mansuetudo, de qua nos loquimur, potentia naturalis ad sustinendas contumelias, & mala mediocriter, quæ in quiete sanguinis puri, & biliosi circa cor moderatè incalescentis consistit, erit igitur grauis specie, hoc est eius figura, & corporis effigies grauitatē quandam præ se feret; grauitatem in moribus appello secūdum apparentiam esse, quando in facie, gestu, totaque persona apparet quædam qualitas, qua aspicientes persuadentur, hominem non nisi ratione recta monstrante, de propria opinione decedere, quando autem iam habituata est, dicitur firmitas, & constantia quædam animi in vultu, in sermone, in motibus, in rebus agendis apparens, quæ propria est virorum, vt ferocitas iuuenum, inconstantia puerorum. ex his igitur clarum est, quid sit homo specie grauis, quod inesse mansueto probabitur, nam mansuetus est ille cui quiescit sanguis circa cor, neque multo calore eius humores in ventriculis cordis agitantur, qui talis est de propria opinione leuiter non mouetur; illi igitur inest constantia, & firmitas in verbis, & in vultu hanc qualitatem diximus grauitatem referre, ergo mansuetus figuram grauē repręsentat, propositiones assumptæ, ex terminorum definitionibus confirmantur.

„ *Carnosus, caro, humida, & multa.*

Caro multa.

Secundū signū est, mansuetū esse carnosum, & multā, eamq. humidam habere carnem, id confirmatur; nā caro est soboles sanguinis, & eius, qui maximè probus est, & sm̄ naturā dispositus, alimur .n. dulci tantum, dulcis autem in corpore humor sanguis est, ubi igitur multus, & benignus sanguis ibi multa caro, quare cum in eo, qui mansuetus est reperiatur multus sanguis, & purus, ut diximus, patet illū ēt esse valde carnosum, quoniā aūt tēperies illius est ex prædominio sanguinis cum pituitæ subdominio, patet humidum in ipso præualere, est igitur, tū ratione sanguinis, tum ratione pituitæ temperies hæc paulo humidior, & cū qualis est temperies talis sit caro, necesse est mansuetum habere carnem non solum multam, sed etiam humidiorem, quare non duram, mansuetus igitur non est robustus, sed quoniam multus adest humor, & mediocris calor, mansuetus ad insensatum magis, quam ad ingeniosum accedet, spiritus enim acres (ut dictum est) ingeniosus requirit.

„ *Bonæ magnitudinis, & commensuratus.*

Mediocris molis, & cōmensuratus

Duo continet hoc signum, vnum respicit quantitatem, alterum qualitatem, mansuetus igitur dēt esse bonæ magnitudinis, hoc est mediocris staturæ, & magis uergens ad magnitudinē, quā ad paruitatē, qm̄ nimis magni sūt penè insensati, & quasi caudices, uel asini, unde fuit dictum, homo longus rarò sapiens, neq. n. facilè magna moles moueri potest, & qm̄ cor nimiū à cerebro distat refrigerātur spiritus, priusquā ad ipsum perueniāt, & in tā lōgo motu fatiscūt, neq. calor cordis tēperat̄, vt ipsi⁹ natura postulat, si vero iusto minores fuerint in paruo corpore cōfundūtur spiritus, & plus iusto incalescūt; restat igit̄, vt magnitudo

debeat eſſe moderata, & ad exceſſum magis, quam ad deffectum accedens, in manſueto;.

Et id quoniam ſunt multæ carnis, multique nutrimẽti, & laxi, ac molles, materia autem mollis facile cædit calori, quare manſuetus neceſſario habet corpus mediocriter magnum, præualente ſcilicet temperato calore, & agente in humorem benignum, & obediẽtem materiam, eſt igitur bonæ magnitudinis manſuetus, Nec non etiam commenſuratus, illum voco commenſuratum, cuius partes corporis naturalem ſeruant inter ſe proportionem, id autem fit, quando vna alteram excedit, aut illi æqualis eſt, ſecundum quod, vt plurimum fieri ſolet à natura.

Măſuetus cur ſit cōmēſurat'. Dico igitur ſic manſuetum eſſe commenſuratum, cauſam puto, quoniam manſuetus eſt ille, cuius materia calori naturali eſt obediens, & facile alterabilis, & mobilis ſecundum naturam, cuius materia talis eſt, ille efficitur commenſuratus. Minorem ſupra confirmatam vidimus. Maior ex ſe clara eſt, nam incommenſuratio, quæ in corpore humano, aut in animalibus etiam alijs ineſt, ſi ab interna cauſa oritur ea fit, vel propter agentis imbecillitatem, vel propter materiæ inobedientiam, vel demum propter vtrumque, quare ſi propoſita cauſa propoſitum producit, oppoſitam oppoſitum facere probabile eſt, incommenſuratus eſt immanſuetus, manſuetus igitur eſt commenſuratus.

,, *Figura curuus.*

Quartum eſt manſueti Signum. curuitas rectitudini opponitur, quamuis autem hominis, figura tam ad latera, quam ad poſteriorem, & anteriorem partem incuruari poſſit, attamen, quoniam magis ſecundum naturam eſt incuruari ad anteriorem partem, quam ad alias vllas, & ſecundum naturam diſpoſitus eſt manſuetus, ad anteriora incuruari, ſi futurus eſt curuus, non autem ad poſteriora probabile eſt, neque curuatio eſt multa, neque circa ſcapulas, ſic enim videretur gibbus potius, quam curuus, ſed incuruari ſolet circa principia, & vertebras lumborum, & vbi vltimæ coſtæ nothæ dorſo, ſeù ſpinæ iunguntur.

Quod autem manſuetus ſit curuus mediocriter, videmus, quoniam ſenes, qui minus iracundi ſunt quam iuuenes, incuruati incedunt, amplius, qui iraſcuntur caput attollunt, & ſe ipſis videntur fieri rectiores, ſpiritibus ſcilicet, & multo calore caput, & faciem petentibus, qui igitur contraria diſpoſitione afficiuntur, probabile eſt, etiam circa corpus affici diuerſo, & oppoſito modo, ſic ergo manſuetum incuruum eſſe credibile eſt, cauſam puto ex ſupradictis inferendam eſſe, nam ſi manſuetus plerunque magnum corpus habet, & molle, & calorem temperatum, cum qui tales ſunt naturaliter incuruentur, *Cur ſit curuus.* manſuetum igitur curuum eſſe dicemus. maiorem confirmare oportet, quæ tunc clara erit ſi cōſiderabimus, quia contingit homines naturaliter ſecundum figuram incuruari; certum eſt ſenes, qui grandiori, & longiori, ſunt corpore incuruari, cum ſeneſcũt, ſenes autem fieri frigidiores ſecundum naturam, quam iuuenes eſſent, ergo propter defectum caloris incuruatur corpus, conſpicimus etiam aliquos adoleſcẽtes, qui cum vix puberes ſint, & multum excreſcerint, incuruari, aut quoniam corporis materia nimium mollis eſt, aut quoniam calor naturalis non poſſit totam illam corporis molem rectam ſuſtinere; legimus, & audiuimus, cum Imperatore Carolo Quinto fuiſſe quemdam gigantem, qui excedebat menſuram ſeptem pedum: hic vix incædere poterat, & incuruatus ſemper, in manibus Scipionem, quo ſe ſuſtineret ferebat, ratio igitur hæc eſt, quoniam corpora longa, & ex molli materia conſtantia, quę multũ non excedunt in calore illa incuruantur, pondere nimirum ad terram vergente, & calore, ac ſpiritu preſui tenuitate illud ipſum non ſuſtinente, nec erigente, quod ſi hoc verum eſt. Non ſolum propter caloris impotentiam, ſed etiam propter materiæ mollitiem incuruari neceſſe eſt corpus, colligemus igitur iure dictũ fuiſſe corpora longa ſecundũ figuram, molliaq. ſecundum materiam, & temperata ſecundum calorem incuruari, ex quo ſequitur, & manſuetum eſſe curuum ſecundum figuram, hoc eſt leniter, neque indecore curuari, quam paſ-

ſionem

sionem in plurimis mansuetis videmus, neque fere vllum talem obseruauimus vnquam, qui idem mansuetus non fuerit, & moderatus etiam, nisi ex catarrho, aut ex aliquo externo accidenti incuruari illum contigerit.

" *Cursus capillorum sursum vulsus.*

Vltimum signum, quod non parum dubium videtur, quid sibi uelit cursum capillorum sursum velli, aut verti; Suess. vt semper, nihil addit, nisi quod hoc signum refertur ad leporem, & ad ceruum, & ad oues, sed qua ratione hæc animalia pilos habeant sursum versos, neque ille, neque alius, nec minus ego vidi; certum est ouium esse pilos implexos, & annulosos, leporũ autem, & cerurũ planos; alij ne uerbum quidẽ addunt, quod si aliquid diuinandum est, in memoriam reuocemus, in figura iracundi, & amari nos dixisse illum ipsum habere ambitum capillorum deorsum tendentem, cum autem iracundus sit mansueto oppositus, an dicendum est iure mansuetum habere capillos sursum uersos? qua ratione igitur expositum est superius signum, & cõfirmatum, eadem ratione, sed ex opposito nunc id, quod proponitur declarandum erit.

Diximus ambitum capillorum deorsum tẽdere in iracundo, hoc est ante frontem incuruari, & descendere, & illam in medio præcipuè angustiorem facere, qua scilicet parte imminet naso, rationem attulimus, quoniam id in leonibus, & in tauris conspicimus, & causa est multus calor ad eam partem delatus, qui cum eo deducat materiam multam pilorum, neque rara admodum sit cutis (nam sicuti moderatus calor dilatat, ita multus, sed non in summo, corrugat cutim) effectum est, ut eo in loco multus capillus nascatur, multusque promineat, unde etiam adolescentes nostrates cum se pulchros, generososque monstrare velint, hanc partem crinium præcipuè alunt, & affectant, vtpotè qui se credunt sic animosiores, & magis uiriles apparere, quod si est, quod diximus verum, ex opposito per cursum capillorum sursum vulsum intelligemus, quod frons sit magna, & capilli non descendant in frontem; sed sicuti in iracundo conuexum arcus, quod faciebant extremitates capillorum erat versus nasum, & oculos, ita nunc ex opposito concauum arcus respiciat oculos, & frontem, & conuexum uersus capitis apicem sit positum, & hoc sit, quod dicitur, cursum capillorum, hoc est extremitatem capillorum, vbi incipit frons esse sursum vulsam, siue conuersam, hoc est opposito modo dispositam ad ea, quæ in iracundo, & amaro existebant. *Cur mansueti capilli sint sursum versi.*

Quod aũt mansuetus sit talis patet, namq. animalia magnam frontẽ habentia mansueta sunt, ut boues, ut cerui, & lepores quæque animalia ad mansuetudinem inclinant à frontis magnitudine non abhorrent, causam autem huiusmodi passionis talem possumus assignare; Quibus moderatus est calor, & circa cor, & circa faciem, ac cerebrũ illi non multum fuliginosi uaporis eleuatur, quibus autem id contingit deficit materia capillorum, & præcipuè circa eas partes in quibus minor est naturalis ascensus talis fuliginis, hæc autem sunt frons, & partes, quæ sunt in extremo frontis, quæ primæ, & canescunt, & caluescunt: ergo mansuetus capillos sursum uersos habebit, & frontem magnam, quod fuerat probandum. His adiũgunt à nõnullis constans intuitus, tardus motus, uox grauis, tarda, & mollis, at de intuitu constanti, quid dicã non habeo, impudentis enim passio potius est, quam uiri mansueti, qui plerunque etiam modestus est, nisi per constantem intuitum intelligamus, eum, qui irato, & iram concipienti opponitur, quem intuitum expressit in Didone Virgilius, quæ dum Aeneam audiebat

—Iam dudum auersa tuetur
Huc illuc voluens oculos, totumque pererrat
Luminibus tacitis.

Quare sicuti iratus oculos huc illuc uertere solet, ita ex aduerso mansuetus constantes habet oculos, non quod in uno obtutu defixus hæreat, sed in medio dispositus, quæ aspicit

quiete

quiete tuetur, tardus motus, à moderato calore prouenit, qui etiam uocem tardam, & mollem propter multam humiditatem facit, eandemque grauem, grauitas enim quieti, ut acumen uocis motui accedit, quæ enim sonum grauiorem faciunt tardiori motu feruntur, quã illa, quæ acutum producũt, quare cum mansuetus temperatum calorem cum humido iunctum habeat, iure dicimus illum etiam habere vocem mollem, tardam, & grauem.

Not. Notandum semper tamen, quod vna tantum nota, aut etiam duæ ex his non possunt inferre, quod homo sit mansuetus, neque enim hoc dicitur, sed quod mansueti omnes, vt plurimum, talibus sunt præditi qualitatibus, & signis circa corpus, quibus possunt cognosci, & hæc omnia obseruantes possunt putare esse verum, quod passiones animæ in corpore habeant aliquid, quod illis respondeat, & vt anima equi, vel bouis nõ habet corpus canis, vel cerui, sed certa anima certum requirit corpus, cuius sit actus, ita etiam passiones, & inclinationes animę certam corporis petunt dispositionem secundum quam passio illa, & sustineri, & exerceri possit, cum corpus animæ sit, & subiectum, & organum potentiarum eiusdem.

DE SIMVLATORE.
Cap. XVII.

Simulator. Pinguia, quæ circa faciem, & quæ circa oculos rugosa, somnolenta facies de more videtur.

CVius figura hic describitur, εἴρων grecè dicitur, quem non simulatorem, sed potius dixeris dissimulatorem, cum nempè, qui cum alios iuuare possit, se posse negat, qui est, vt ait Horatius.

Dissimulator opis propriæ, sibi commodus vni.

Simulator enim profitetur esse, quæ non sunt, at dissimulator vult persuadere ea non esse, quæ sunt, cui opponitur insolens, & arrogãs, qui persuadere vult se posse, & scire ea, quæ neq. põt, neq. scit vllo mõ, ego tñ hoc loco non dissimulatorẽ tm̃, sed ẽt simulatorẽ, & extenuatorem rerum suarum, & aliena cum irrisione extollẽtem, & oĩno non vera dicentem, & cauillatorem notari censeo, & eum, qui res, ac verba cum irrisione in deteriorem partem capere solet, huius, ex Theophrasto, mores sunt, vt inimicos suos adire, & illos alloqui possit, coramque laudare, quibus insidiatur, quod de Domitiano scribit Suetonius, qui auctorem Summarum pridie, quam crucifigi mandaret in cubiculum vocauit, assidere in toro iuxta se coegit, securum, hilaremque dimisit, partibus etiam de cæna dignatum, quod pariter in alios, & in virum quemdam consularem fecit, nam cũ sequenti die illum capite esset damnaturus, secum tamen in rheda gestauit, & in maiori, quam prius gratia habuit, & cõspecto eiusdem accusatore, vis, ait, cras hunc nequissimum seruum audiamus? quis igitur sit dissimulator, & mẽdax, ex his patet; cur autem nunc Aristoteles potius meminerit huius, quam alicuius alterius potentiæ, vel dispositionis, ait Suessanus, quod hactenus oppositos habitus, aut per oppositas dispositiones processit, nunc alterum tãtum habitum explicat; at ego admittendum non puto Suessanum, quasi quod dissimulator non habeat contrarium, aut quod cynædi contrarium exposuerit, quare responsio nulla mihi videtur, Dicerẽ igitur, aut Aristotelem nullum seruasse ordinem, & illa assumpsisse, prout se se offerebant, vt suam stabiliret inductionem, Vel forte melius, cum passionum, & inclinationum, quæ in anima reperiuntur quædam clarè pendeant ab humorum massa, & mixtione, quædam autem obscure, & appareant à ratione, siue ab vsu, & instituto pendere potius, quoniam quamplures

earum

earum, quæ sunt prioris generis sumpsit Aristoteles, nunc ad alias quasdam, quæ potius secundum placitum, & ex habitu, quam secundum naturam nobis inesse videntur, enumerandas, & contemplandas se conuertit, vt sua inductio maiorem vim habeat, vel etiã dicemus, cum passionum, quæ nobis insunt, aliæ sint simplices, aliæ compositæ, & de simplicib. quasdam enumerauerit, nunc aliquam compositarum etiam affert, mihi autem videtur passionum, siue potentiarum materiam posse armonijs probè comparari, quarum quædam, sunt quodammodo prima, vt diapason, & diapente, quædam verò ex his componuntur, atque in has resoluuntur, sic etiam iracundia, mansuetudo, iucunditas, & iustitia, timor, & audacia, & his cognatæ, & similes inclinationes, videntur esse simplices quodãmodo, nã ex certa humorum simplicium mixtione oriuntur, at dissimulatio veracitas, promptitudo ad ludendum, alienorum desiderium, munerum amor, & his opposita non ex uno humore, aut simplici humorum mixtione, sed multiplici, & composita videntur oriri, animaduertimus enim in amatore munerum esse auaritiam, & ambitionem, auaritia quatenus rei familiaris suæ amittendæ significat timorem, ponit frigus, & atram bilem, quatenus autem auiditatem rerum alienarum dicit calorem, calidi enim est attrahere, ambitio audaciam denotat, quæ timori contraria est, & honoris desiderium, quod nequaquam, cum auaritia conuenit, vnde verissimum est, quod dicebat Plutarchus virtutem esse ęqualitatem, & identitatem quamdam, quæ nullum contrarium secum admittit, vitium autem inæqualitatem, compositionem, & oppositorum mixtionem.

Hac forsan ratione dicere possumus, post enumerationem earum passionum, quæ simpliciter à materia pendere certum est, ad has quæ materiæ compositionem requirũt etiam recensendas animum adiecisse Aristotelem, si ergo dissimulator ille est quem recensuimus, quænam eiusdem sit materia quærẽdum est, nam potentia quædam naturalis est, forma igitur in materia, iam enim supra etiam ex Aristotelis sententia confirmatum fuit omnes illas qualitates, quæ in anima apparent, & quarum ope proprias exercet operationes animã esse in materia, & certam requirire materiam in qua existant. Hoc enim est omnis naturalis formæ proprium, vt sit alicuius materiæ actus, & perfectio; quæ igitur erit dissimulationis? si perpenderimus quid nam illa sit, & quomodo fiat, fortè innotescet.

Descripsimus supra qualis esset dissimulator, & mẽdax, qui cum irrisione in deteriorem partem semper aliena dicta factaque trahit, huius nunc definitionem, quæ demonstrationum futurarum sit principium afferre tentemus, dicentes dissimulatorem esse, qui quod potest in alienum commodum, se posse negat facere, aut dicere, non sine irrisione tacita, aut apparenti; mendax igitur est, quoniam irridet contemnit, & quoniã alios iuuare non vult, non est benignus, sed inuerecundus, & in humanus, & cum contemnat alios, paratissimus est ad iram alijs excitandam, quare, & odio habetur, & quoniam irridet salsus est, quare, & aliquando iucunde auditur, fœnum igitur, vt dicitur in cornu habet, & propterea quod ridet, nescias vnquam verum, an falsum, ioco, an serio loquatur, similiter eius proprium est omnia sua occultare, aliena propalare, difidere omnibus, neminem sibi vere amicum credere, cum ille nullum amet, se à nullo amari, etiam sibi facile persuadet.

Dissimulationis materia

Dissimulatoris proprietates.

Ita autem factum est, vt dissimulatoris viri, & mẽdacis hæc sit natura, vt nunquam rem dicat, prout est, augeat, alteret, minuat, semper excusationib. plenus; semper iudicium dat de rebus, quas refert, nec sibi constat, huius igitur ingenium, & natura non simplex, nõ aperta, sed astuta, & callida est, & ad decipiendum parata, vt huiusmodi homines magis, quàm viperas, summopere fugere, & abhorrere debeamus, si igitur res ita se habet, vt Theophrasto etiam videtur, clarum est, quod nõ sine atra bile huiusmodi passio esse potest, hæc enim terram refert, vt autem plurimæ sunt terræ species, vt in primo cœli, & quarto meteororum dictum fuit alias, ita etiam plures sunt species, ac differentiæ melancholici humoris, terram autem videmus esse obscuram, grauem, frigidam, & quamdam densam tenacem, fructus

sine

sine labore non patientem, plerunque decipientem, & frugum spem mentientem, quatenus igitur non est benignus, neque humanus, & alios contemnens, & despiciens aliorum iuditium, & bonum nomen eatenus in ipso abundat melancholia, & ea præcipuè, quæ ex amara, & flaua nascitur bile cum aduritur, sic enim refert terram illam, tenacem, duram, & salsam in qua nihil succi dulcis, cum reperiatur, nullum etiam plantæ genus nutrit, eadem ratione probatur in hoc præualere melācholiam, quoniam sua occultat, & tenebras factis, ac dictis suis obducit, sola enim terra inter omnia elementa obscura est, & non diaphana, & quoniam irridet alios, hoc est alios in turpitudine se deprhēdere putat, etiam solus sibi sapere videtur, ideo se præstare cæteris credit, superbus est igitur, & propter hoc etiam in eodem bilis flaua dominatur, ita vt ex vtrisque flaua scilicet, atque nigra exusta fiat miscella intemperata, vbi aliquando hac, aliquando illa præualente, aut calorem suscipiente, modo obscurus suorum depressor videatur, modo irrisor, ac salsus alienorum subsannator appareat, in ipso igitur hos duos humores melancholiā; & flauam bilem, ex adustione exuperare probabile est, cuius rei inditium, quod melancholica laborantes passione, cū contingit illum ipsum humorem aduri, sic irridentes, & subsannantes videmus sine causa præsentes, & se valde extollentes, & multa fiducia plenos despicere omnes alios, sicuti autem in laborantibus hæc per accidens contingere aspicimus, ita & in his, qui cum sani sunt proximè tamen accedunt ad talium ægrotantium dispositionem, eadem fieri posse ex temperie naturali putandum est, vt in prognosticis Hipp. fuit dictum; prædominium igitur est melancholiæ cum flaua bile, quæ duo simul nectuntur mediante pituita crassa, vitrea, & frigida, & qui sortitus est temperiem hanc malignus est, & propositi mali tenax, & ratione frigoris agere non vult, quamuis suadente bile flaua multum se posse putet; vnde effectum est, vt vitream faciem vulgo habere dicamus talē hominem, & quendam in eius vultu alborem, cum pallore lucenti iunctum aspiciamus, quis igitur sit dissimulator, & quomodo hæc potentia posita sit in prædominio flauæ bilis amaræ, seu vitellinæ, quæ per exustionem deinde atra, & acerba fiat cum subdominio pituitæ vitreæ, ex his non omnino irrationabiliter colligi potest; quæ habilitas tunc ad actum exibit, cum sensus phantasmata producet, quæ ad hanc potentiam mouendam sint conuenientia, & nisi vetuerit ratio, aut institutio, & educatio cum ad actum venerit operabitur, & si sæpius id faciet introducetur habitus, secundum quem homo, dissimulator, & mendax, & cauillator dicetur.

Pinguia, quæ circa faciem.

Huius igitur hominis, inquit Aristoteles, partes, quæ sunt circa faciem, esse pingues, vt genas, mentum, collumque, siue gulam, non dicam autem frontem; quoniam id ad insensatum referebatur, quod igitur dissimulator talis existat, exemplo Socratis; cuius hoc erat priuatum vitium, confirmari potest, & etiam Domitiani, vtrique autem pinguem habebāt faciem, & maxillas, & mentum, quod etiam visum est in Vitellio eodem penè vitio secundum animam, & secundum corpus laborante, quamuis huic præter pinguedinem accederet etiam rubor quidam, qui illum semper ebrium esse dicebat.

Pinguem eum vocamus cuius calor cum multo humido alente est temperatus, quod enim post nutrimentum resudans ad membranas peruenerit frigore, ac densitate illarum collectum, efficitur pingue, quare necesse est multo humore cum medioeri calore temperatam esse eam corporis partem, quam dicimus pinguescere, hinc factum est, quod in quiete animalia pinguescunt, quoniam remittitur calor si probe nutriatur, & nutrimentum concoqui contingat. Cum igitur dissimulator, & mendax ille sit, in quo bilis adusta, & pituita præualeant, remissum ergo quodammodo habebit calorem naturalem, & cùm inuerecundus sit circa faciem non laborabit, neque multus eò feretur calor, quare dissimulatori, & mendaci quies est secundum vultum, parti corporis cui accidit quies, illi etiam inest moderatus

deratus

deratus calor, hic autem si tantus sit, qui possit attrahere, concoquere, & adiungere, non autem resoluere, facit partem cui adest pinguem, ergo dissimulator est secūdum faciem talis.

An fortè breuius? dissimulator, & mendax est circa faciem carnosus, quoniã multa pituita eademque crassa abundat? secundum cuius motum, & habitudinem varia mendacia fingit; proprium enim est aquæ si crassior est inæqualiter, imagines nunquam eodem modo, quo recipit reddere, vnde diuerso modo in aere, & in aqua apparent, quæ in vtroque elemento conspicere contingit, sic ergo, qui dissimulator est, ac mendax, circa faciem est pinguis.

, , *Et quæ circa oculos rugosa.*

Palpebras, & circum circa positas partes rugosas dicit, est ruga cutis duplicatio recedente eo, quod cutem extendebat, hoc autem, vel humor est, vel spiritus, quibus igitur circa oculos pauci sunt spiritus, & paucus sanguis subtilis illis insunt rugæ circa oculos, & oculorum angulos, quæ passio in senibus, & in his, qui non probe dormierunt, & in his qui multū lachrimarunt aut veneri operā dederūt spectatur, deficiēte sanè, vel humore, vel spiritu, vel vtroq. quib. partes prius distendebātur, si ergo dissimulator, & mēdax predictæ est temperaturę, et inuerecūdus est, vnde nihil patitur circa faciē, ꝓbabile est paucos spiritus ex se circa caput habere, & per accidens paucos eo ferri, quare factum est, vt rugosos habeat oculos. *Circūsita partes oculis rugosa.*

Sed dubitandum est, an sit verum, quod dicitur, primum quod pars, quæ non mouetur, neque exercetur sit pinguior ea, quæ exercetur, & mouetur, nam videtur hoc esse falsum, apparet enim exerceri, & moueri dextram, quiescere sinistram, & tamen semper sinistra est tenuior, & minus pinguis quam dextra. *Aut venet: operum dederūt.*

An dicendum, quod supra etiam tetigimus, nempè quod calor idem respectu earumdem partium, si illarum sit æqualis motus, & vsus, cæteris æqualiter se se habentibus secundum naturam, partes illas etiam æquè nutrit, & auget, at si contigerit motum vnius partis augeri inæqualiter magis nutrietur hæc altera pars manebit in suo statu, vel dico motum posse capi dupliciter, aut enim est proportionatus ei, quod mouetur instrumento, & membro, & sic membrum, quod exercetur crescit, aut improportionatus, est iustoque maior, & tunc tantum abest, quod vegetum magis, & robustū reddatur membrum, quin strigosius, & tenuius apparet, quod in equis Claudianis ac militibus notatum fuisse ab Asdrubale scribit Liuius. Cum ergo motus dextrę fuerit illi proportionatus calor fit magis vegetus, magis igitur attrahit, perfectius cōcoquit, & apponit membro, neque enim tantus est, vt resoluat nutrimentum, & extenuet, & huic determinationi accedit medicorum placitum, qui dicunt frictiones in principio calefacere, deinde in medio implere, ad extremum inanire membra, quæ multam frictionem sustinuere.

Sed dices cum non resoluatur attractus ad oculos humor, quomodo rugosi sunt circa oculos? An diximus non multos spiritus, neque multum caloris ad eorum caput, & præcipuè anteriorem partem, atque oculos ascendere, qui vero ascenderunt spatio temporis flacescunt, & sic rugæ fiunt, cum enim mendacia, & dolos struant, circa cor, qui adsunt spiritus, & in partibus interioribus omnes stabulantur, vnde pars exterior his priuata concidit, & sic fiunt rugæ circa oculos, vt est dictum, ergo probabiliter mendax rugosus est secundum eas partes, quæ circum oculos positæ sunt, quæ passio in cogitabundis, & merentibus spectatur.

, , *Somnolenta facies de more videtur.*

Dissimulatores, & mendaces vocat Aristoteles habere faciem somnolentam de more, non sanè, quod hi homines sint somnolenti, & insensati, hoc enim nusquam est verum, sed *Somnolenta facies.*

dicit,

dicit, quod mendax, & dissimulator affectam gerit faciem eò more, & secundum eandem figuram, quam habet somnolentus; videamus igitur, quæ sit somnolenti figura primum igitur somnolentus ferè claudit oculos, & si quid tuetur penè aperit, semi apertos igitur habet, & oblique, ac limis (vt aiunt) oculis spectat, caput etiam inclinat ad terram, vel ad latera, modo hoc, modo illud non audit, neque aduertit, aut non audire, & non aduertere simulat, & pallorem quendam splendidum præ se fert.

Talem igitur faciem dico habere virum dissimulatorem, fallacem, & mendacem, causa est, quoniam ad eius caput vapor pituitosus, cum atra bile iunctus scandit, vt ferè vigili comate affectam præ se ferat faciem, cum autem mendax sit, & sibi conscius mendaciorum, refugit nescio quo modo naturaliter alios aspectare, & lucem tueri, fortè iuxta illud diuinum dictum, quod qui male agit odit lucem, pessime autem omnium agit, qui mentitur, mendacium enim est per se malum, & omnis mendax malus, & veritatis inimicus, Dei est hostis, (Deus enim veritas ipsa est,) & omnium hominum, vel teste Theophrasto pessimus, si ergo, qui male agit lucem odit, & qui lucem odit oculos claudit, aut oculos in terram inclinat, hic autem morem somnolenti refert, ergo dissimulator, & mendax, qui male agit, morem somnolenti expressum in facie geret, quod fuerat propositum. Aspectum, & faciem elegantem his signis addunt quidam, qualem habuisse, ferunt, Domitiani, sed Tyberius omnium hominum maximus simulator, & dissimulator faciem multis tuberculis plenam gerebat, sed quatenus isti adulatorium ingenium nacti sunt, eatenus etiam faciem honestam præ se ferunt, vocem similiter remissam, & tarde verba pronunciantem, quoniam cum atra bile pituita iuncta est, quę frigus naturale auget, cuius operatio tarda est, ad quietem enim accedit.

Quod autem hic, de quo agimus omnes se in facies sit facilis conuerti, quod etiam incessum, & motum omnem variabilem inæqualem, & versatilem habent, nusquam id nisi à flaua bile, & pituita habere potest, quarum vltima promptè agit, altera nata est promptissimè pati, & passiones etiam magis, quam aer retinere, & ex hoc propterea, quod cum atra bile iungitur. Notatum autẽ est, qui continue manus agitant, dum loquuntur, plerunque esse mendaces, ac præcipuè si digitum indicem ori apponunt, id enim signum esse aiunt, se tũc cogitare mendacium, ac fallaciam, qua audientem decipiant, videturque id contingere propter motum, quem in fingendis mendacijs interius faciunt, eorundem passio est, vt inæqualiter ambulent, modo tardo, modo concito gradu, amplius oculos paruos, concauos, & glaucos habeant, quod de Aristotele, apud Diogenem Laertium legitur, causam puto eandem, quam supra diximus similiter spirituum defectum, ac probi sanguinis, vel aquei humoris mixtionem, cum bile exusta; qui vero credunt oculos crassos, & prominentes simulatorem, aut dissimulatorem significare, illi fortè errant, nam duplex mendax, alter callidus, & astutus, & huius parui sunt oculi, cuius autem sunt ingentes oculi mendacem quidem aliquãdo, sed vanum potius, nebulonem, ac blateronem dices, quam fallacem, & subdolum hominem.

DE

DE PVSILLANIMO. Cap. XVIII.

,, *Pusillanimus. Paruorum membrorum, & paruorum articulorum, macer, & paruorum oculorum, & paruæ faciei, qualis vtique fuit Leucadius Corinthius.*

Pusillanimi signa.

PVsillanimo opponitur magnanimus, qui cum re vera sit magnis rebus dignus, se quoque ijsdem dignum putat, ast pusillanimum dico, qui minoribus, quam re vera sit, se dignum censet. Cur autem de pusillanimo, nunc agat eadem, quæ supra causa afferri potest, hæc enim quædam composita passio est, ex timore, & ambitionis vacuitate, nec non, & fatuitate, nam caret ingenio, atque iudicio, cum nesciat discernere, quid ipse valeat, & quid distent æra lupinis, timet autem, ne male audiat, & ne maiora quam par sit affectet, desiderat igitur honorem; sed quod faciunt stulti, dum vitat vicium, cadit in contrarium, huius materia est eadem, quæ timoris, nempè atrabilis per se, & naturalis pauco prædita calore, cum pauca bile flaua, cuius auxilio honores contemplatur, sed vetante inopia caloris, non agit, quæ debet, nec se dignum censet ijs, quæ vere illum decent; talem fuisse Leucadium Corinthium dicit Aristoteles, sed quisnam hic esset, vt tunc erat clarum, nunc mihi est obscurissimum, at in eius locum Claudius Cæsar Imperator supponi potest, quem timidissimum, pusillanimem, ac omnino fatuum dicit Suetonius, cum igitur pusillanimus sit temperaturę melancholicæ, & simul paucum calorem habeat, necesse est omnino propter debilitatem causæ agentis, & propter duritiem, & siccitatem, & resistentiam causæ materialis parum distendi, ac dilatari secundum corpus, paruus est igitur, quæcunque enim aliqualiter minora sunt in suo genere alijs, quæ sibi sunt cognata, multo magis timida sunt, sic minor canis maiore timidior est, & puer viro; Si autem corpus pusillanimorum est paruum, necesse est etiam, vt membra sint parua, nam cum ex membris sit corpus, si membra forent magna, corpus esse paruum non posset, si modo proportionem, ac naturalem Symetriã habere deberet, huic videtur etiam rei allusisse Horatius, qui dum esset corporis exigui fatetur, & se paruum habere animum, dicit enim se corporis esse exigui, & alibi.

Dÿ bene fecerunt, me quod parui, quodque pusilli
Finxerunt animi,

Sic ergo, qui pusillanimus est parui corporis, & paruorum membrorum existit.

,, *Et paruorum articulorum.*

Articuli parui

Nodos, & iuncturas membrorum vocat Plinius articulos, vt digitorum nodos, vnde articularis dicitur morbus, qui nodos, & iuncturas membrorum, & ossium occupat. Dicit igitur, quod pusillanimus habet pauos articolos, & iure si paruum corpus, paruaque membra, necesse est etiam paruos habere articulos, Nam si magnos haberet articulos, fortis esset, vt supra visum est, at qui pusillanimus est timet, neque fortis est, igitur non potest habere magnos articulos, si autem casu contingeret in paruo corpore, paruisque membris magnas esse dearticulationes monstrum magis, quam homo dici posset, neque sub vllam regulam redigeretur, sic igitur pusillanimus, & corpus, & membra parua habebit, siquidem, & animum habet paruum, probabile autem est formam suam sequi materia, & illi consentire.

Q *Macer.*

;, *Macer.*

Macer

Secundum pusillanimi signum: Macra animalia dicuntur tenuia, & exilia, aliqui à voce græca deductum putant vocabulum, quæ vox longum significat, quæ enim macra, & exilia sunt, longiora videtur, at Varro à marcore deductum putat, nam, quæ macra sunt, quasi marcida dicuntur, marcent autem, quæ iam ad corruptionem tendunt, & vt ait Plautus, misera conditione sunt tantum pellis, & ossa, quæ talia sunt, non nutriuntur, hæc qualitas solet triplici de causa accidere, aut propter imbecillitatem innati caloris, qui non potest mutare cibum, illumque concoquere, & apponere, aut propter cibi inobedientiam, duritiem, & contumaciam, qui non potest mutari, & hæc vna eadem est, improportio scilicet agentis in passum; secundo, id fieri solet propter caloris excessum, qui membra, carnemque liquat, vt in febrili ardore, & tandem propter vasorum obstructionem, cum calor impeditur, ne per corpus dilatetur, cum autem paruum corpus habeat, paruaque membra vir pusillanimus, probabile est non ex caloris excessu, sed neque ex obstructione venarum, sed ex eiusdem imbecillitate, quam deinde sequitur etiam obstructio macredinem corpori accidere, an fortè passio hæc est omnium, qui temperiem frigidam, & siccam nacti sunt, nam si pinguedo in calido, & humido posita est, macredo, quæ huic opposita est, in frigido, & sicco ponetur, cum ergo pusillanimus sit melancholicus cum pauco calore, ergo in ipso præualet frigiditas, & siccitas, at in quo præualet siccitas, & frigiditas, ille caret carne, carnisq. causa, quare macer est, ergo pusillanimus est macer, quam passionem si in suas cās redigerimus, non aliunde, q̃ à caloris debilitate, & à materiæ inobedientia pendere concludemus.

;, *Et paruorum oculorum.*

Paruorũ oculorum.

Est caloris opus extendere, frigoris corrugare, & terrestris materia frigida, & sicca est, difficile dilatatur, quare melancholicus, & pauco calore præditus parua omnia membra habebit, oculos etiam, sed pusillanimus est melancholicus, & pauco præditus calore, sequitur igitur, vt etiam paruos habeat oculos, neque solum paruos, sed etiam siccos, & quodammodo immobiles, & attonitos, vt videantur illius oculi quo ad statum, & colorem, & siccitatem referre oculos locustarum, & cicadarum, qui duri dicuntur.

;, *Et paruæ faciei.*

Parua facies.

Vltima passio pusillanimorum, eadem autem causa est huius, & cæterarum, nam cum totum corpus, membraque omnia sint parua, est etiam operæ pretium, vt parua sit facies, si facies membrum est corporis. Amplius melancholicus est pauco calore præditus, ergo magnas extremitates habere non potest, ergo neque nasum, neque os, neque demum oculos, genas, mentum, aut frontem, tota igitur facies erit parua; Sed dices si parua facies sequitur volubilem, & mobilem hominem, quomodo sequetur etiã pusillanimum. At iam dictum est, non esse absurdum, quod idem signum duas sequatur potentias, amplius cum pusillanimus sit timidus, paruo negotio de sententia decedit in peius semper omnia trahẽs, & ferè de quacunque re agenda dubitans, & desperans, quare non est absurdum si etiam mutabilitatis signum illi adsit.

An pusillanimus sit melancholic.

Dubitabitur iterum, quomodo fieri possit, vt pusillanimus sit melancholicus, nam si pusillanimus est mutabilis, melancholicus non est mutabilis, sed obstinatus, etenim ad terram refertur, quæ dura est, & sicca, ergo pusillanimus non est melancholicus; An respondendum, melancholicum antequam susceperit vllam impressionem, & in potentia est ad oppositas, tunc paruo negotio mouetur, & qñ prior species nondum illi adhæsit, facile tollitur, est enim duræ, ac difficilis apprehensionis, at cũ deinde susceperit bene, diu susceptã retinet sententiam, sic ergo cum nondum persuasus vere est, (& si videtur alijs persuasus melancho-

lancholicus,quoniam non contradicit,)facile mouetur, cum autem vere persuasus est,& si non videatur persuasus, tunc difficile potest de sententia moueri, ac mutari, vel dicemus, melancholicum non facile mutari ab his, cum quibus habet symbolum, ideo non facile à dolore, à mæstitia, ad bene sperandum, & ad lætitiam traducitur, ex aduerso facile mutatur ad ea,ad quę habet inclinationē,facile enim de spe decidit,& facile ad timendū,&diffidendū,& ad dolendū traducitur,vel rursus dicamus,nō pp melācholiā,sed pp pituitā,quę cum melancholia iuncta est,pusillanimum facilè quandoque mutari,eo quod timidus est.

;, *Vt Corinthius Leucadius.*

Non possum non credere,quin mendum sit in textu; nam quis est iste Corinthius Leucadius?sanè vtrumque nomen gentile est,alterum deductum à ciuitate,alterum à quadam Insula,quam olim Neriton dicunt nonnulli appellatam,quamuis aliter videatur Virg.sentire,sed quomodocunque res sit,nihil ad propositum nostrum facit.

DE TALORVM AMATORIBVS.
Cap. XIX.

;, *Talorum amatores.Iusto breuiorem cubitū habentes gaudentes parta victorria.*

PArtem hanc diuersi diuersè interpretantur, & textum esse mendosum negari non potest,nec græcus minus,quàm latinus,putat Sueff.illas esse tres conditiones pusillanimi,qui nempè sint aleatores,iusto breuiorem habeant cubitum,& sint saltatores,in hoc satis oscitanter loquens, nam supradictum est, quod nunc quęrimus, quæ signa in corpore sint inclinationibus animæ respondentia,at ego ab eodem peterem,nunquid sibi videatur, quod aleatores sensibili charactere in corpore apparente cognoscātur,cum potant,vel dormitant,deinde qua ratione vellet aleatores esse pusillanimos?mihi videntur plus iusto audaces, & præcipites, qui paruo temporis momento in discrimen ponunt quandoque omnes suas fortunas;item vbi nam inuenit,quod verbum illud gręcum γαλιαγκῶνες,quod ipse interpretatur alterum brachium pusillum habentes, id significet? & cum alterum, cur non vtrumque? deinde quid cum pusillanimo cōuenit signum hoc,quod furacitatem egregie denotat?Si verò saltatores sint pusillanimi,aut corpore parui ipse viderit,memini,peritissimos saltatores,& magno corpore præditos,& audacissimos,& arrogantes,ac superbos, putoque hanc esse passionem ferè propriam horum,qui saltationem exercent,saltandique, & chorças ducendi artem docent, non igitur illi accedo, Putat Porta Aristotelem posuisse hoc loco figuras tres,nempè aleatoris,amatoris gloriæ,& saltatoris,sed signa excidisse,solos titulos capitum remansisse, sed quomodo γαλιαγκῶνες interpretetur gloriæ amatores ipse viderit?puto ego,verbum hoc cum gloria nihil commune habere,nam vulgo interpretatur habens cubitos breuiores iusto,dicit igitur ex Polemone legēdum talorum amatores, hoc est,lucri cupidos,nam sunt eędem passiones in cupidis lucri,quę in amatorib. talorum. Ego sanè, vt nullo modo accedo Suessano literarum græcarum penè rudi, ita ꝑ parte cum Porta conuenio,credo enim in tex.errorē esse,textumq.mendosum,& mancū,& vnum esse titulum de amatorib.ludorū,siue hi sint aleatores, siue talorum lusores. Dicoq.vnum tantum signum huius passionis in corpore afferri ab Aristotele, quod vero subinngitur. *Aleatores.*

,, *Gaudentes victoria.*

Puto alterius capitis esse titulum, in quo Aristoteles signa ponebat eorum,qui alios superare,illisque dominari cupiunt,quique imperiosi vocantur,ego aūt non agnosco,q̃ ponitur de his,q̄ saltationib.& chorębis erant dediti,q̃ siquis aliqd ꝓbabilioris afferret,illi inbētis-

ſime accedo Aleatores igitur (hoc eſt qui plus nimio delectantur aleis, vt de Vitellio Imperatore ſcriptum eſt, ſunt qui iniuſta quadam ratione à quibus non deberent, & quod non deberent lucrari quærunt, quare, & lucri cupidi dicuntur) habent hanc paſſionem, vt iuſto breuiores cubitos habeant, hoc eſt dearticulationem, ſiue partem illam, quæ eſt à cubiti nodo, vſque ad pericarpium, ſiue vbi manus cubito, & radio iungitur, in his minorem apparere, ſi cum alijs comparentur hominibus, qui eandem habeant corporis ſtatutam, quod ſanè id ſic oſtendi poteſt, aleatores ſunt lucri cupidi, neque modo iuſto lucrari volunt, æris igitur, & pecuniarum auidi, alienorum igitur cupidi, propriorumque parci, contracti igitur, & ſecundum corpus ad dandum inepti; qui tales ſunt, probabiliter dearticulationes breues habent, (nam ad melancholiam difficile extenſibilem, & pauco calore ſicco incaleſcentem talis paſſio reduci debet) ergo talorum amatores, & lucri cupidi probabiliter huiuſmodi brachiorum breuitatem habebunt, & è conuerſo, quorum brachia breuia ſunt; illi cupidi luſores exiſtunt, ac memini ſanè, me vnum, atque alterum adoleſcentem vidiſſe, qui hanc brachiorum figuram habebant, & vtrique auariſſimi, & aleatores promptiſſimi erant, vt nihil aliud meditarentur vnquam, præter ludum, & aleas.

His addit ille denſos capillos, erectos, & nigros, quorum neutrum ponit Polemon in auari figura, ſed denſi fortè ſunt capilli, & barba denſa, at nigros pilos non puto, cum habeant colorem cutis ſubruffum; Porta addit oculos pingues, ſplendidos, & luridos, quod vix quomodo ſtare poſſit video, Polemon legit pro luridis, nitentes, quod puto magis eſſe probabile; Quod vero diximus.

Choreis gaudentia signa.

Gaudentes parta victoria, alij legunt ſaltatores, ſanè qua ratione id etiam ponatur, non video, & vox græca quamuis mendoſa ſit, nuſquam gaudentem victoria virum, ſed ſaltatorem ſignificabit, huius ego ſanè tituli ſigna omnia deperdita eſſe puto, quare ſi nihil adeſt, neque quidquam addemus, videtur autem mihi, quod qui ſaltationibus, & choræis gaudent; ſint amatores mulierum, laſciui, & propter hoc formam colant, flauos crines habeant, faciem decoram, ſubroſeam, naſum longum, in extremo craſſiuſculum, oculos habeant ridentes, mediocres, humidos, & calidam, & humidam complexionem ſint ſortiti, vt tamen calor humorem ſuperet, illumque adurens, plerunque ad ſalſedinem inducat.

DE AMATORIB. MVNERVM.

Cap. XX.

,, *Amatores munerum. Quibuſcunque eſt ſuperius labium eleuatum, & forma proni, & rubicundi.*

Donantium ſigna.

NIhil penitus commune habet titulus latinus cum græca voce, & quæ ſigna in textu afferuntur, neque cum græca, neque cum latina poſſunt accomodari interpretatione, adeo omnia manca, & mutila, perplexa, & confuſa exiſtunt, vox græca ſignificat liberalem, largum, & ad donandum paratum; interpræteſ quidam dixerunt donorum amatorem, non quod dare, & donare, ſed quod donari velit, & ſit auarus ſimul, & ambitioſus, quem ſanè titulum poſſibile eſt Ariſtotelem poſuiſſe, verum vox illa nihil horum ſignificat; puto ego ſicut titulus, ſeu locus liberalis viri caret ſignis, ita ſigna, quæ ſequuntur, omnino careant titulo, & ponendus ſit titulus ſupradicto ſigno, amatoris controuerſiarum, & litium, quod video etiam in quibuſdam interpretibus textus Ariſtoteli-

lici

lici factum fuisse, quo autem loco id repererint me latet; Porrò si amatoris munerum, hoc est liberalis, & optantis donare, & alijs benefacere aliqua signa sunt afferenda, dicemus, si qui donare amant, & delectantur cum alijs bene fecerint, liberales sunt, ergo & placidi, & benigni erunt, quare, & iucundi, & parati ad amandum; at in calido, & humido, & in sanguine positum esse amorem, dictum est, sanguinei igitur erunt, cum subdominio pituitæ, quare, & colore albo præditi, & magnos oculos, & humidos habebũt, & capillos subflauos, & frontem magnam, & raros dentes, præcipuè autem laxos manuum, & pedum articulos, longos, & candidos vngues, qui verò ex opposito sunt amatores munerum, hoc est, quærũt donari, & muneribus affici; hi cum ambitione coniunctam habent auaritiam, & opposito modo sunt dispositi, nam cum bile flaua, atram quasi æqualibus portionibus mixtam habent, (& dico flauam non autem biliosum sanguinem) qua adducuntur, vt alijs supereminere velint, & honorari, & magnifieri, indeque dona, vt honoris signa expetunt, & propter atram bilem, cum tenaces sint, & duri, etiam alienorum appetitores, eo quod sunt auari, ideo hac etiam ratione quærunt donari, & si suis æqualibus dona data viderint, inuidia afficiuntur, dolent, &

Liberalis signa, & proprietates.

Donari cupientis signa.

Ipsi se in tenebris volui, cænoque queruntur,

Ex bile igitur vtraque prędominante hominem hirsutum videbis, prolixos crines, prolixamque barbam (mouet enim bilis flaua, mouetur atra) faciem subfuscam, oculos concauos, mediocres, siccos, splendentes, supercilia inflexa, hi enim talis temperaturæ sunt effectus, os latum potius, quam strictum, sed turpe, & hians, in speciemque appetentis, & affectantis pueri aliquod cibi genus, dispositum, humeri alti in se, & versus collum contracti, & pectus mediocriter latum, carinatum, vt in auibus videmus, totumque corpus erectum, & parum in anteriorem partem inclinatum, vt vix nisi diligenter aduertas id cognoscere possis, quod signum refertur ad passionem, & habitum, quem induunt homines, cum dona recipiunt, parum enim inclinantur, & aliquid blanditiarum in ipsorum facie spectatur, quasi donatori applaudentes, se dono lætari doceant, addunt quidam, quod homines huiusmodi habent aures, nasum, & manus valde paruas, & referunt ad lupos, vel aues rapaces, adde colorem subfuscum faciei, siue subcinericium, splendẽtem, oculos cum rubore igneo huius passionis proprium esse signum, quandoquidem in Turcarum genere seù Maurorum, & eorum, qui ad meridiem accedunt, ferè hic color, & habitus est, ex vtraque bile conflatus, & hi maximopere sunt munerum amatores, & ambitiosi adeo, vt piaculum sit ad principes, & magnates Turcas, Mauros, Persas, & Arabas manibus vacuis accedere, quod etiã olim in vsu fuit apud Reges Persarum, qui regem enim adituri, atque allocuturi erant, semper aliquid muneris secum ferebant, quales igitur sint, & datores, & captatores munerum, ex his esse potest manifestum.

Sed oritur dubitatio quomodo fieri possit, & sit verum quod diximus, nempè pusillanimi temperiem esse ex prædominio atræ bilis, similiter, & amatorem munerum, eadem ponimus temperie affectum, & quod magis est amarum diximus biliosum, & superbum etiam, & paulo post misericordem, an hoc est impossibile? quomodo enim vna materia plures habebit simul formas, & quomodo diuersæ formæ diuersam non habebunt operationem, & materiam? siquidem dictum est, quod materia, & forma sunt ad aliquid, vt facta mutatione in vna, necessario fiat in altera, An dicimus iram, misericordiam, amorẽ, odium, & huiusmodi passiones posse tripliciter considerari, vel cum sunt in energia, & operatione, & tunc necesse est vnã particularẽ fieri operationẽ, & particulari, ac determinato mõ affectam adesse materiã, bilẽ scilicet flauam, & eam aduri ab excitato calore ꝑ apparẽtem contemptum, & offensionẽ imminentem, vt ꝓptius corporis organa, quod molestiam affert, ac viuidius repellere possint, & nisi talis adesset materia, (flaua nempè bilis circa cor) quamuis calor excitaretur, quamuis dolor, ac contemptus perciperetur, non tamen ideo

Dubit. An captator munerum, et pusillanimus, sit eiusdem temperamenti.

insurgeret offensus ad propulsandum, quod dolorem affert, videmus enim, qui multo sanguine abundant, qui stolidi sunt, quamuis despiciantur, & offendātur, & se offendi doleāt aliquando, rident tamen, neque irascuntur, deficiente nimirum bile, quod etiam in lethargicis conspicitur, quos ad iram prouocari volunt medici, vt detergere possint hac ratione spiritus, seu vapores pituitosos, qui cerebrum, & partes corporis internas occupant, sic igitur cum in energia sunt affectus necessarium est, talem materiam non simpliciter, sed tali quodammodo affectam circa cor, & in eius ventriculis reperiri, tātumque caloris tali modo recipere. At si fuerint in entelechia, & in habitu, nihil aliud docent, nisi præualere materiam, in qua solet esse propria ratio illius affectus, vt si quem video habentem habitum iracundiæ, dicam illum abundare bilioso, & subtili humore, in hoc enim residet habitus, hoc est, anima dum in iram ruit, & ex ira operatur spiritibus ex hoc humore generatis vtitur ad suas operationes iracundas, vt faber vtitur ascia, vel serra ad lignum diuidēdum, & sic ad energiam cum venimus, vt vnum perficiatur opus vno egemus, & vtimur præcipuè instrumento, vt oculo ad videndum, lingua ad gustandum, & tunc cum gustamus, non loquimur, nihil tamen vetat, quin ascia, & serra cum non secamus, & non setamus, & non diuidimus possimus etiam vti ad aliquod aliud opus, nempè ad poliendum, aut etiam ad pellendum inimicum, qui nobis vim inferre vult, at si iram, & odium, & huiusmodi passiones contemplati fuerimus, quatenus neque in energia sunt, neque quatenus sunt in entelechia, & habitu, sed tantum quatenus dicunt potentiam, inclinationem, & propensionem quandam secundum magis, & minus, (in omnibus enim sunt omnes potentiæ, & inclinationes homini naturales, potest enim fieri omnia homo, potest etiā omnia facere) si inquam iram, & odium capias, vt potentias, & inclinationes quasdam dicunt, tunc non determināt sibi certam, priuatamque materiam, sed vt ipsæ sunt in inchoatione, & rudimento cōmuni ita etiam materia communis adest, neque ad hanc magis, quam ad illam formam determinata, & actuata, quamuis facilius hanc, quam illam possit suscipere, vt si in taberna fabri lignarij videro multas asseres, & multa ligna, nusquam dixero arcas, vel scamna hæc esse, sed bene illam esse paratiorem, & aptiorem materiam ad faciendas arcas, quam sint tigna, & trabes quędam, sic etiam cum talia in homine, seu in Callia video signa, vt nasum acutum, & oculos flammeos, in illo dico esse aptiorem materiam ad habitum iracundiæ suscipiendum, quam mansuetudinis, aut liberalitatis, at sicuti ex illis asseribus potest contingere, vt faber arcas non faciat, sed potius paret nauim, aut tabulam, sic etiam intellectus, & anima ex temperie humorum pro libito, hanc vel illam potest educere formam, & operationem, cum humores illi sint talium participes formarum, & materia humorum secundum naturam humanam disposita sit talis, vt naturaliter omnes suscipere valeat, hęc enim naturalis, humorum temperies refert musicum organum, & simile est illi instrumento, quod vulgari nomine harpichordum vocant, in hoc enim multæ sunt chordæ inter se certo modo cōcordes, non sonant tamen, nisi pulsentur, cum autem tanguntur à sonatore secundum artem operante, variæ modulationes pro tangentis libito exoriuntur, ita cum secundum virtutem intellectus, & volantas humorum illam tangit temperiem, armonicos excitat habitus, & laudabiles facit operationes, vt autem contingit quosdam sonatores magis partem vocum acutarum, alios autem magis partem grauem exercere, ita accidit quosdam homines magis vti biliosis, alios magis melancholicis spiritibus, & sicuti eorum instrumentorum quædam sunt aptiora ad sonitum acutum, quædam ad grauiorem, ita humanorum corporum quædam ad hos, quædam ad illos affectus, & operationes exercendas sunt magis idonea, & sicuti supra idem musicum instrumentum contingit, sonatorem diuersas cantilenas, & melodias etiam quodāmodo oppositas mouere, ita non est absurdum animam humanam pro libito ex hoc instrumento corporeo ita affabre facto varias, & omnino diuersas ciere actiones, & affectus, hoc ergo modo forte nihil absurdi sequetur, si dixerimus. Neque mi-

iuim

rum est cũ contingat vnam, & eandem animam pro diuersis externis instrumentis varias actiones facere, eandem etiam pro internorum, & non visorum instrumentorum diuersitate diuersas, & oppositas moliri operationes.

DE CONTROVERSIARVM Amatoribus. Cap. XXI.

Amatores munerum. Quibuscunque est superius labium eleuatum, & forma proni, & rubicundi.

CVr id reponam tituli in locum eius, qui ait amatores munerum, dictum est, nam quæ afferuntur signa, neque amatori munerum hoc est liberali, neque eidem munera appetenti, & auido conueniunt, adde quod quidam latini textus hunc habent titulum, quo factum est, vt supradictos titulos carere signis, & signa hæc carere titulo crediderim. Porrò lis, controuersia, & disceptatio videntur idem, vel propè significare, est controuersia, vt Plautus, certarum personarum de re aliqua disceptatio, & contentio, aut propter existimationem, aut propter vtilitatem, & commodum, aut propter voluptatem etiam, nam contendunt, & rixantur propter hoc etiam quandoque homines, quamuis id potius brutorum quam hominis esse deberet passio.

Si ergo qui certant alterum alteri supereminere, illumque superare contendunt, neque est contentio sine ira, neque ira sine bile, amatorem controuersiarum biliosum esse probabile est, & quoniam cedere non vult, obstinatum quoque, nam si cederet non contenderet, ergo etiam atra bile non caret, vtraque igitur bilis dominatur, cum subdominio sanguinis, cuius causa in victoria exultat, nam hæc passio est iuuenum, in iuuenibus autem promptus est sanguis. Cum igitur talis sit amator controuersiarum qualem etiam ait Agamemnon, fuisse Achillem apud Homerum, cui semper erant cordi contentiones, & pugnæ, & bella, probabile est, virum hunc esse superbum, inexorabilem, acrem, iracundum, impudentem, importunum, amarum, quandoque etiam dissimulatorem, & simulatorem, prout è re sua sibi esse videtur; quis igitur sit cõtrouersiarum, & litium amator, & quod nam sit illius temperamentum, ex his patere arbitror.

Cæterum posset dicere aliquis, nunquid igitur reperitur vllus, cui sit cordi contentio? sanè reperitur cui contendere placet, non tamen per se sed per accidens, per se enim querit superare, & alijs pręstare, cum autem vult quod alij etiam cupiunt, hinc factum est, vt per accidens dicatur aliquis amare contentiones, & controuersiarum amator; his tria signa adscribit Aristoteles, primum est quod superius labrum habent eleuatũ, quod sanè signum (mihi videtur) ad passionis speciem in actione existentem referri posse, quos enim cõtendentes si respexeris, cum aduersarium audiunt, illique respondere gestiunt, os aperiunt, & superius labium attollunt, nimirum non est contentio sine ira, vel iræ saltem aliquo calore, non est ira, nisi sanguinis ebullitio circa cor, quo bulliente attollitur copia vaporum, & spirituum, his sursum petentibus, sursum enim ferri certum est, quoniam ignei sunt, vnde illos, qui in iram ferri incipiunt, attollere brachia videmus, quosdam alios, vt de Socrate legitur iactare manus, & sibi vellere comas; Didonem inducit Virgilius, sibi pectus tundentem palmis, & comas flauentes abscindentem, quod si hoc verum est, probabile est etiam superius labium attolli, & ex habitu deinde, sublatum apparere, vt sit demonstratio. Amatores discordiarum, & contentionum sunt propensi ad iram, qui tales sunt his facile ebullit sanguis

An sit q cõtẽtionib. delectetur

circa

circa cor, & multa copia spirituum calidorum fertur in caput, istis membra attolluntur, & motum spirituum sequuntur ea quæ ita affecta sunt, vt id pati possint; tale est superius labium, & manus, & oculi, ergo amatores contentionum naturaliter habent labium superius eleuatum, & caput etiam tollunt, & manus iactant, & eadem de causa colorem rubeum habent in facie, & propter præsentiam multi spiritus biliosi oculos rubeos, parnos, & ignitos habent, & faciem ad rotunditatem accedentem, hæc enim est actio bilis, vt supra dictum est.

,, *Et forma proni.*

Forma & specie pna Secunda est nota hominis contentiosi, hanc proprietatem vocat Porta alio modo, & ait, contentiosos esse forma, siue specie præcipites, puto ego id sibi velle Aristotelem, quod illi qui sunt contentiosi, sint tales, vt in ipsorum facie, & figura aspiciētibus appareat quædam propensio, atque promptitudo ad præcipitandas omnes actiones suas, immodestia, remeritas, & contumacia, & proterua quædam, & infrænis petulantia, passio hæc in nobilibus, diuitibusque adolescentibus sæpius elucescit; gerunt enim eleuatum caput, irrident alios, vel illis maledicunt, & deposito pudore sibi licere arbitrantur, quæ alijs ipsi magnopere vitio verterent, exsybilant, quos alij suspiciunt, dicta, & facta moliuntur præter rationem, vt oculos omnium in se ipsos conuertant, quos etiam, vel non nouerunt, vel alias offenderunt, aut offendere gestiunt; conueniunt, ab illisque officiū flagitant, vt velequum, vel pallium, vel nūmos commodent, atque si casu negarint, aut se non posse causauerint, subito conuitiantur, & illis vel præsentibus maledicunt, & se par pari relaturos spondent, ea demum in ipso vitia siue qualitates spectabis, quarum meminit Theophrastus in libro de characteribus, vnde Suessanus ridiculus est, qui locum, hūc declarans ait, amatores munerum esse in figuris immodestos, quasi qui donari desiderant immodestas faciant ore, & vultu figuras, quod totum oppositum esse debet, promereri enim, non irritari homines volunt, à quibus donari expectant.

Qualitates corporis contentiosorum. Sed nihil, vt arbitror, sibi vult Aristoteles in hoc secundo signo, nisi quod contentiosi habentos, & faciem dispositam, ita, vt proteruitas, & petulantia quædam, & præceps temeritas in ipsa spectantibus appareat.

,, *Et rubicundi.*

Rubor. Tertium signum est, quo contentiosi dignoscuntur, quod scilicet sunt rubicundi, non eo rubore, qui rosam refert, sed illo, qui in malorum punicorū cortice deprehēditur, neque solum genæ hoc colore infectæ sunt, sed frons, & pectus, causa est, quoniam bile, & sanguine multo, vt dictum est abundant, cum subdominio melancholiæ, vnde factum est, vt eorum rubor ad quandam accedat fuscedinem, & malorum granatorum cortices imitetur adultos, hæc Aristoteles, quibus, si libet, addamus alia, quibus adamussim contentionum, & iurgiorum, & iniuriarum amatorem delineatum habeamus, vt illum tanquam bouem in cornu fænum habentem euitare, & effugere possimus.

Contentiosi ꝓprietates. Huius capilli subnigri citò canescunt, in fronte medij descendunt, rugosa frons, caperatam dixit Porta; quæ crebrò attollitur, multis lineis signata, aures mediocres, sed patulæ, & inconcinnæ, oculi ignei, splendentes, sicci non magni, sed neque parui, immobiliter, & procaciter tuentes, supercilia eleuata ferè iuncta, magna, in arcum tendentia, corrugata, genæ non minus, quam frons rubræ, ruberque nasus, acutus in fine, cum naribus patulis, collum carnosum non minus, quam facies tota mediocriter carne plena, barba, quam supra diximus rara, extensa subfusca, cum quadam flauedinis suspicione, caput eleuatum, facies lata, mentum crassum, & carnosum, & breue, manus crassæ, & digiti breues, & vngues rotundi, & parui, brachiaque breuia potius, quam longa, totumque corpus rectum quidem

cum

cum scapulis tamen eleuatis ita, vt circa dorsum videatur adesse gibbositas quædam, vox in principio magna, grauis, inæqualis, quæque deinde in acutum desinat, præcipuum autem signum est illud, dum loquuntur exsibillatio in fine verborum, & quæ in facie apparet insolens, proteruaque procacitas; Talem quendam nouimus omnium hominum amantissimum controuersiarum, & contumeliarum, & iurgiorum, qui nisi alijs contradiceret, mortuus esset, quem (vt ille ait)

Odit, & ipse pater Pluton, odere sorores
Tartarea monstrum.

DE MISERICORDIBVS.
Cap. XXII.

Misericordes. Quicunque pulchri, & albi coloris, & habent oculos pingues, & nares deorsum distantes, & semper plorant. Idem etiam amatores sunt mulierum, & genitores fœminarum, & circa mores in amorem propensi & semper memores, & ingeniosi, & calidi. horum autem signa dicta sunt. Misericors est sapiens, & timidus, & modestus. immisericors insipiens, & inuerecundus.

MIsericordiam definit Aristoteles in rhetoricis esse dolorem ex apparente malo corruptiuo, & nocente, quod in eum cadit, quem indignum putamus, quodque nos etiam, vel nostrorum aliquem posse pati quandoque credimus ita, vt ferè propinquum esse dubitemus; sed Viues non solum putat misericordiam mouere, ea, quæ dicuntur mala corruptiua, & dolorem inferentia, sed omne malorum genus, quale namcunque sit, aptum mouere misericordiam dicit; miseremur enim deformium tardorum rudium, & stultorum, quorum nullus dolorem sentit, miseremur simplicium, infantum, mulierum, senum, & ægrotorum, quos videmus, illis quæ sustinent, aut quæ imminent malis, esse impares, & qui magna deturbati fortuna fuere, & qui cum boni viri fuerint, suis votis secundum rationem institutis potiri non potuere; nemò enim est, qui non misereatur Bruti, Cassij, Catonis, Sertorij, quinimmo Gnei Pompeij, & eius filij Sexti, quare, vt mihi videtur tam ad notos, quam ad ignotos, præsentes, & præteritos extenditur miseratio, & tam ad eos, qui passi, quam ad eos qui passuri sunt, aut nunc actu patiuntur malum, nam, & Dido miseretur Troianorum defunctorum tot periculorum generibus. Miseratus est Deiphobum Aeneas in inferno inuentum, in quem sciebat nihil mali amplius casurum esse, quin idem miseratus est Didonem, eamque lachrimis prosequens, nihil respondentem, nihil curantem quid ille diceret.

Quid, & quorum sit misericordia ex his patet, Agesilaus simul sapere posse, & misereri negabat virum bonum, & sic Stoici, hunc etiam, vt alios omnes affectus ex humanis animis euellere conabantur; at ni fallor vt quidam sentit Italicus scriptor, nihil est æque secundum hominis naturã, ac afflictorũ miserescere, nascitur enim ex congruentia, & similitudine humanorum animorum inter se, si enim vnum est summæ sapientiæ, summæq. bonitatis præceptum, vt inuicem se homines diligant, & vnusquisque proximum suum, sicut se ipsum, colat, nihilque à Deo dilectus Apostolus Ioãnes aliud cõtinuè sonabat, & repetebat, quam Diligite vos filij ad inuicem, & peccatrici mulieri, quoniam multum dilexerat, multum etiam peccatorum remissum fuit, quare si amare optimum est, cum qui miseretur, non possit non amare, optimum vtique est misereri, & miserebitur vir bonus alienorum malorum, errorum, infortuniorum, stultitiarum, neque vt Democritus ridebit, sed potius, & humanius multo,

multo, vt Heraclitus in lachrymas, & fletum soluetur; Deme ex humanis animis misericordiam, quid in illius locum substitues, præter immanitatem, sæuitiem barbaram, & inhumanam? quare animis hominum auferre misericordiam, est ab hominibus humanitatem euellere, & illos in feras conuertere, dolenti igitur condolere, & cum flentibus flere, & cum possis, afflicto opem ferre, id officium est hominis probi, & secundum naturam dispositi; Mansuetissimus igitur est hic affectus, & parat animos ad amicitiam, & beneficentiã, est igitur quædam placida mollities cordis miseratio, nam duri, atque crudeles sunt, qui nec lachrimantur, neque alienis malis ingemiscunt, & possunt sine vlla motione pati, & interesse, & videre, miserijs magnis, tormentis, & doloribus grauibus hominem male haberi, quem malum non putant, neque ab illo vnquam offensi fuerunt, neque iniurios fuisse sciunt, hanc cordis mollitiem, & commiserationem tollit, ira, odium, consuetudo cruentãdi se, & sæuiendi, vt in miliriã, infima, item & depressa conditio, omnibus afflictata malis, ita, vt putes te non amplius ullo maiori malo posse affici, & suprema conditio, vt ex humanis te exemptum casibus, nihilque tibi nocere posse putes, cum igitur talis sit affectus misericordiæ, illum in puro, & dulci sanguine situm esse arbitror, cum subdominio tamen bilis puræ etiam, & naturalis, & quicunque tali præditus est tẽperie, vt sit sanguineus, cum subdominio puræ, & naturalis bilis, eius nempe, quem subtilissimum sanguinem vocamus, ille vtique ad misericordiam propensus erit, & miserans lachrimas emittet, & nulli nocere sustinebit, cuius indicium, quod pueri, & puellæ, & virgines, quæ vt plurimum magis ad tale temperamentum accedunt, cæteris etiam sunt ad miserandum propensiores, amplius si amor sanguinis est passio, mouetur autem præcipuè affectus hic in ijs, qui amãt, eandem igitur materiam esse amoris, & misericordiæ probabile est.

Quoniam autem quicunque misericordia tanguntur, illi ijdem etiam irascuntur, & indignantur contra eos, qui doloris causa videntur, ideo non est misericordia sine ira, hæc autem non sine bile, igitur necesse est subdominium in misericorde bilem habere, sed miseretur, qui timet sibi, ac suis idem posse accidere, humanæ cõditionis memor, ergo & principium timoris in eodem est, quare & aliqua particula melancholiæ in hac misericordis temperie reperitur, at timor ad frigidum refertur, non ergo vehementi calore æstuat, qui miseretur, cuius indicium, quod irati, & furiosi, vt in bello, nusquam miserescere solent.

Causas miserationis habemus, nunc Aristotelica signa exponamus.

,, *Quicunque pulchri, & albi coloris.*

Pulchri & albi misericordes.

Pulchros vocamus eos, qui secundum quantitatem, & qualitatem corpus habent maxime secundum naturam dispositum, & pulchritudo corporis est dispositio, maxime secundum naturam ad omnia naturalia munera perfecte obeunda, quæ dispositio nihil aliud est, nisi proportio quædam mutua membrorum suis coloribus, distantijs, & figuris, & motibus naturalibus perfectè fabricatorum. Misericordes igitur sunt pulchri, quoniam sunt homines maxime humani, in quibus præualet sanguis cum subdominio bilis, at quoniam hi sunt dispositi secundum naturam, ergo pulchri, nam hominis natura in calido, & humido existit, & in calore temperato, cum itaque tales sint sanguinei, atque hi sint pulchri, misericotdes, ergo dicemus iure esse pulchros.

,, *Et albi coloris.*

Iam dixi misericordes esse pulchros, at pulchri in quinto, & sexto climate sunt albi, cum rubore roseo mixti ergo misericordes sunt albi, vnde factum est, vt Arabas, Aethiopas, & Lybicos homines, quidam auctor nobilis, vocet crudelissimos, & immites, abundant enim atra bile, & parum sanguinis, nisi adusti habent, quare, quam semel receperunt impressionem retinent, & odium, atque iram, quam conceperint nunquam, nisi cum exterminio

eius,

eius.quem oderunt,deponunt, & propter id quando sæuè, & immaniter se gerunt, cum quodam odio, & dolore id agunt; contra septemtrionales,ridentes, & lętabundi in alienis malis lasciuiunt, & exultant, atque crudeli quadam ratione iocantur: Non enim putant idem ipsis ex ingenij habitudine, aut ex mala educatione obduratis, accidere posse.

,, *Et habent oculos pingues.*

Lipposos legit Suess.hoc est lippos vel ad lippitudinem propensos, quam bene id faciat ipse viderit, Dicit igitur ille,quod misericordes habēt oculos lipposos, quoniam cerebrum habent humidum,quasi viderit ille cerebrum vllum siccum;at quomodo erunt lippi,& pulchri simul,qui misericordes sunt? & si lippitudo est morbus,deficiente morbo desinent misereri;quare relicta Suess.expositione,& vulgari etiam,quæ ait misericordium oculos esse pingues,cum Phauorino,& Budeo dicamus,esse tres proprietates misericordis,quæ ab eodem veniunt principio,prima est,vt sit pulcher, festiuus, & iucundus aspectu, & qui vulgo appellatur mitis,& placidus,secunda est,vt sit albi,siue cādidi, & rosei coloris simul mixti, qui color est pulchriorum fœminarum,quarum genæ, sicuti candida mala autumno rubere solent,tertia verò est,vt pulchros,& placidos, & nitentes oculos habeat, quæ tres passiones ex eodem principio pendēt, nempè à sanguineis spiritibus, cum pauca bile coniunctis, caput petentibus,& oculos,vnde,& festiuitas,& placiditas,& color,qui placet,tum in malis,tum in oculis elucescit, & se se promit.

,, *Et nares deorsum distantes.*

Sursum distantes legit Porta,quid sibi velit non video,nam si sursum distantes erunt nares, ergo patulæ, at patulæ nares iracundi hominis, & immitis indicium est, si verò sursum distantes, hoc est sursum contractas significare velit, iam hoc signum est irridentis, & alienas actiones, & dicta subsannantis, quod si dixeris vocem græcam significare sursum, non autem deorsum, primum respondeo, non esse hoc vnum, & solum mendum in hoc textu, deinde dico etiam,nullum,si rectè perpendantur verba græca,mendum extare,nam id sibi volunt,nempè,misericordes habere nares sursum,hoc est ex ea parte,quæ versus oculos est, politas,exculptas,abrasas,& tandem bene,& affabrè factas,& pulchras,iureque id intelligi hoc modo debet,nam misericors est pulcher,& præcipuè secundum oculos festiuus,& iucundus,partes igitur,etiam illæ, quę sub oculis positę sunt,vbi primum nasus incipit,sunt subtiles,quasi abrasæ,& quodam modo expolitæ, & excauatæ, vt cauitatem quandam statuere videantur,quæ figura est vt plurimum in his mulieribus,quæ longum,rectum,& pulchrum nasum habent,huius rei ratio est,quoniam misericors pulcher est secundum faciem, quare, & bene factum habet nasum, & partes narium, quæ circa oculos bene fabricatas, & probè exculptas, molles, & delicatas, & quasi abrasas, quæ omnia vox græca significare posse videtur, sine detrimento vllo propriæ significationis.

Nares bene sculptas.

,, *Et semper plorant.*

Non id intelligēdum est quod misericordes plorent actu,nimium enim infelices essent, neque vlla pulchritudo, aut iucunditas in eorum esset aspectu, sed semper plorant, hoc est eorum facies nescio quandam figuram in se habet hominis ad plorandum propensi, & accommodati,vel semper plorāt, hoc est semper propensi sunt ad lachrimas,vt illis facile sit lachrimas excutere non minus,quam risum,ad vtrumque enim propter sanguinem,qui in ipsis abundat, æque sunt parati,hoc autem in puellis manifestum est, quæ eodem temporis momēto,minima de causa,& rident,& plorant,causa autem,propterquam misericordes proni sunt ad lugendum,quoniam sunt humidi,& mediocriter calidi, facile igitur ex multo humore eleuantur vapores,qui cum ad cerebrum ferantur vertuntur in aquam,& lachrimas,

In spetie plorantis.

mas,& sic facile plorant, videtur autem, vt dixi passio, puerorum, amantiumq. puellarum, & quasi omnium, qui humido multo abundant, vnde & qui pituosi sunt, dummodo pituita sit naturalis; & dulcis, si modo modicum caloris amplioris conceperint in lachrimas funduntur, nam cum calore pituita aliquid salsi conceperit vellicādo cerebri inferiores membranas per oculos, & nares, ceù aqua exit.

;; *Iidem etiam sunt amatores mulierum.*

Amatores mulierum.

Hoc mihi non videtur esse signum corporeum, quod sensu cognosci possit, qualia sunt ea, quæ in superioribus recensuit, sed videtur potius esse quædam proprietas misericordis, vt sit mulierum amator; per amatorem mulierum intelligo, illum, qui pronus est in mulieres, quique illarum delectatur consuetudine, qui illis obsequitur, qui illas deperit, qui cum ijsdem libenter versatur, & iungitur, in hoc à lasciuo, & libidinoso distinctus, quod lasciuus est, qui in vita, & sermone mollis est, & plus teneri, & mollis, quam robusti, & virilis habet, & lascitia dicitur mollities, cum petulantia quadam, animi virtutem, & probitatem non curantis, sed cum procacitate solam voluptatem affectantis; libidinosus, æque mares, ac fœminas cupit, non quod illas amet, sed tantum quod ex illis quærat voluptatem, quare libido erit effrænata quædam cupiditas venereæ voluptatis, at amatorij dicuntur, qui certas mulieres appetunt, & affrænato desiderio illas depereunt, & efflictim persequuntur, absentia dolent, præsentia summopere delectantur. Amor igitur de quo loquimur est maximum quoddam desiderium potiendi, ac fruendi consuetudine personę amatæ, ac sumendi ex illa omnem cupitam voluptatem, promereri igitur gratiam amasiarum quærunt amatores, quod neque lasciui curant, neque admodum inuestigant; misericordes igitur dico esse tales amatores, & fœminarum, non autem puerorum, nam qui pueros amant, præter naturam dispositi sunt, & valde melancholici, & frigidi, & turpes visu, quorum nullum est in misericorde, amant igitur fœminas, & illis mirifice oblectantur, quoniam sunt calidi, & humidi, sit ergo ratio talis. Misericordes sunt calidi, & humidi, & maximè secundum naturam dispositi, in calidis, & humidis, cum calore moderato reperitur propēsio ad amorem fœminarum, cuius indicium est, quod eiecto semine, quod calidum est, & humidū in amatum corpus, amor, aut extinguitur, aut delinitur, ergo misericordes sunt ad amandas fœminas propensi, & misericordiæ, & amoris maxima est familiaritas, amantes enim nihil aliud vnquam petunt, nisi, quod amasiæ illorum misereantur, & illarum misericordiam implorant, idem Dido apud Virgilium, nihil præter misericordiam Aeneæ petit, vt labentis domus misereatur, & mentem crudelem abeundi exuat, & eadem per Annam verba iterum, atque iterum referre facit, misericordiam ab amato Aenea quærens, sic igitur natura factum est, vt amor misericordiam moueat, & misericordia ad amorem sit aditus, & via.

;; *Et genitores fœminarum.*

Fœminarum genitores.

Secunda proprietas est misericordium, vt naturaliter sint aptiores ad fœminas, quam ad mares generandos, causam puto, quoniam propter humiditatem multo semine abundant, at quia mediocris est calor multitudinē seminis abunde concoquere nō possunt; Vnde cum semicoctum sit semē imperfectius generat, imperfectior autem est mulieris, quam viri natura, & pauciori calore eget, quare hac de causa amatores mulierum, & qui maximè dant operam Veneri, aut nullum, aut fœminas tantum generant, idem videmus in his qui debiliores sunt, & subfrigidiores, nisi mulieris temperamētum semen mutet, atq. adiuuet, si modo id fieri potest, vt aliquando masculum generet, qui deinde totus matrem repræsentat.

Mihi igitur videtur misericordes esse viros molles, & effœminatos, & ad fœminam magis

magis quam ad virum accedere, cur ergo Virgilius heroem Aeneam inducit flentem, dicit enim cum Didonem uidisset in sylua, cum his qui impotenter ex amore sibi manum consciuerant, illum emisisse lacrimas, & alibi de eodem;

Mens immota manet, lachrimæ voluuntur inanes

An dicemus maximè pium, & humanum à Poeta fieri Aeneam, quem dicit secum patrios portasse penates,

Quem subijsse humeris confectum ætate parentem.

At heros cum sit homo virtutes habens in excessu, humanitatem etiam in excessu habet, & alienis malis dolet, misericordiamque quoddam modo heroico, sicuti iram etiam aliquando exercet, Lausum etiam inimicũ, & sæuissimi Mezentij filium miseratus est, quare heros misericordia quidem tangitur, prout ipse valde humanus est, attamen mens manet immota, neque misericordia illum de recta ratione flectit, miseratum fuisse propriam filiam Agamemnonem est credibile, illam tamen, cum id crederet esse è Repub. Dianæ offerebat, & sacrificabat nulla habita ratione proprij, aut alieni doloris, quod igitur misericordes sint fœminarum amatores, & genitores ex prædictis satis patere posse arbitror.

,, *Et circa mores in amorem propensi.*

Tertia passio, quæ naturam comitatur misericordis, ille enim est propensus in amorem, hoc est, natus est misericors ad amandum alios, ad humanitatem, & placiditatem, dictum enim est, quod maximè est secundum naturam hominis dispositus, natura hominis est humanitas, ad humanitatem igitur natus, & cum humanus sit placidus, & paratus ad benefaciẽdum alijs, benefacimus autem his quos amamus, quare mores habet amatorios talis homo, & ad amorem est propensus, amare enim, est bene velle, cui autem bene volumus, ei etiam prodesse quærimus, & dum prosumus lætamur, & hoc opus est officiosi viri, & eius qui sit, vt dixi, valde secũdum hominis naturam dispositus, ciuilis enim est homo, & sociabilis, quare, & nõ potest esse nisi cum alijs, & sic aliena sententia, & voluntate est terminabilis, quare obsequiosus, & humanus, iure igitur ratio, & temperies illius in humido, & calido aerem referẽte posita est, at calidus, & humidus ad amorem, & coniunctionem cum alijs propensus, est igitur ad amorem propẽsus est misericors, quod autem amor calidum, & humidum affectet, argumento est vernum tempus, etenim amori, generationi, cogressibus, & conuentibus dicatum est tempus, & ideo veneri sacratum est, & ab ea Aprilis etiam mensis cognominatus est, sic igitur ad amorẽ, qui circa mores est, hoc est ad placiditatem, & ad humanitatem nati sunt misericordes. *In amorem propensi.*

,, *Et semper memores.*

Vel quod bene sint prompti ad memoriam, vel quod sua, & aliena facta, dictaque promptè memorent, vel quod grati sint, & beneficiorum memores, attamen videtur secunda sententia magis dictis Aristotelis quadrare, quin etiam naturæ misericordis, ille enim ceù, senex laudator est acti temporis, & sibi videntur semper, quæ præterierunt, siue bona sint, siue mala, esse præsentia, & præsentibus maiora, Verum etiam quod gratus sit, & acceptorum beneficiorum memor; primum igitur quod memor sit, hoc est aptus ad recordandum misericors probatur. Nam aptus ad memoriam ille est, qui facile imagines externorum sensibilium recipere, & retinere potest, hic autem necessario est humidus, nam humidi est recipere, & requirit modicum calorem, qui terminet, talis est dispositio misericordis, ergo misericors est memor, amplius, & semper aliquid rememorat, nam misericors paratus est ad patiendum, comparitur enim, quare, quoniam facile, & omnino patitur, illi inexistunt multæ impressiones, cui insunt multæ impressiones, & phantasmata, ille etiam multa didicit, *Memores.*

dicere autem referreque, quæ fuerunt, est memorare, quare misericors semper aliqua recensere potest, semper igitur memor dicetur.

,, *Et ingeniosi, & calidi.*

Calidi ingeniosi.

Duas passiones vnam animæ, alteram corporis hoc loco affert, quod sanè ingeniosus sit misericors dubiũ est, nã humidus est, & memor, ingeniũ aũt in sicco posuimus, an sanè dicemus ingeniosum esse misericordem, quoniam mollis est, mollis autem carne, aptus est mente, mollis autem est, quoniam ad patiendum paratus est, dicendum igitur quod ingenij duplex est ratio, altera in percipiendo, & recipiendo, ac demum patiendo, altera vero in inquirendo, & iudicando, & omnino in agendo, misericors ingeniosus est, in recipiendo, in discendo, in cognoscendo, sed in inquirendo, & iudicando suo marte, quæ sint è re, non adeo est perfectus, amplius quid si dixerimus in actionibus ingenio valere, at in contemplationibus non adeo? prior tamen responsio magis fortè probabitur.

,, *Et calidi.*

Hæc est altera passio, quæ corporis est, misericors habet membra corporis tactu calida, quinimo non misereri poterit, nisi calor per externa corporis membra difundatur, nam misereri est aliorum malis pati, & illis desiderare ferre opem, in omni desiderio, quoniam est motus ad extra, probabile est calorem ab internis ad extra ferri, qui igitur miserantur in actu miserescendi secundum partes corporis externas calescunt, nisi timor aliquando huic passioni iunctus id impediat, quod idem in iratis accidit, illi enim multo etiam calore circa partes corporis exrernas replentur, cum igitur qui actu miserãtur sint calidi, ergo & qui propensi sunt ad misericordiam facile partes externas corporis calidas habebunt, & calidiores apparebunt alieno tactui.

,, *Horum autem signa dicta sunt.*

Epilogat quodammodo, quæ dixit, nempè se misericordis passiones, ac corporea signa explicasse, non quod alia non sint, nam misericors quoniam mollis est, habet suras pingues, & carnosas, collum inclinatum, carnosa, & fœminea genua, frontem demissam, pedes mediocres, & alia quam plura, quæ molli conueniunt, sed quoniam fortè quæ sunt præcipua, & maximè conuenientia proposito relata fuere, post hæc iam se ipsum colligens, & huic capiti finem imponẽs qualis sit misericors, & passiones, quæ ipsum sequuntur, etiam ex oppositis docebit, at puto ego, & in hoc loco præcipuè, & in toto libello multas esse lacunas, multa inuersa, puersa, mutata, & abolita esse, quare cõtinuationẽ vbiq. nõ expectabimus.

,, *Misericors est sapiens.*

Misericors sapiens est, timidus, & modestus.

Hoc est bene cordatus, & cautus, non insensatus, non præceps, non delirus, non furiosus, quoniam in illo non abundat bilis, neque atra adeo comburitur, vt talis fiat, est enim mollis, & humidus, quare non potest esse furiosus, & præceps, cum igitur sit humidus, ergo mollis, quare bene sensatus, & ingeniosus, cautus igitur, & prudens, hoc est, qui etiam sibi prospicere possit, ne quidquam enim sapit qui sibi non sapit, Est & timidus misericors, nam frigidiusculus est, & mollis carne, amplius misericors dolet, cum videt aliquem ea mala pati, quæ putat sibi posse euenire, hoc autem est timere, sibi putare malum accidere posse, igitur timidus est vir misericors. Item est modestus, modestiam vocant cupiditatum moderationem, secundum quod recta ratio præscribit, & earum cupiditatum, quę hominis sunt proprię, quare neq. ambitiosus est, neq. superbus, & ex altera parte, neque despicit vllum honorem, sed verè modestus est, neq. multum irascitur ob paruas

contu-

contumelias, & offensiones, causa est, quoniam est temperatus humidus, & timidus, & qui sibi consulat, tales autem non sunt insolentes, neque ambitiosi, sed moderati, & temperantes, ergo modesti erunt, qui misericordes sunt, & modestos dico istos (vt sæpè) non quod habitum modestiæ consecuti sint, cum primum sunt misericordes, sed quod proni, ac propensi ad misericordiam, & ad dolendum de alienis malis, ijdem etiam parati sunt, & dispositi ad timorem, modestiam, & ad prudentiam, cuius indicium est quod

,, *Immisericors est insipiens, & inuerecundus.*

Insipientem voco furiosum, stultum, arrogantem plus iusto confidentem, quæ omnia illi ex immoderato calore inexistunt, secundum quem, & agitatur, & furit, est igitur, hic immisericors, & talem esse dico, qui non ex ira, non ex odio, non ex alio affectu, sed ex natura propria est talis, vt nullo modo moueatur, sed delectetur, & gaudeat alienis malis, vt de Caligula, & de Vitellio legitur quorum hic bene olere mortuum hostem dicebat, & melius ciuem, & coram sumpto supplicio noxiorum dicebat oculos se pascere velle, alter iugulari iubebat deprecantes, vt expirantium videret faciem quibus modis pallescerent.

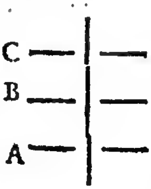
Est etiam inuerecundus ille, qui misericordia caret, nam inuerecundus, vt diximus, in motibus est præceps, Misericors non est talis, ergo misericors non est inuerecundus, & inuerecundus non est misericors, quare immisericors inuerecundus, hoc est nulla tenetur verecundia, sed vt supra dictum est, petulans procax, & explodendus de communi hominum societate, vt potè cui deest verecūdia, illi non solum virtus, sed ad virtutem etiam deficit propensio, & habilitas.

DE VORACE.

Cap. XXIII.

,, *Voraces. Sunt hi quibus id, quod est ab vmbilico ad pectus, maius est, quàm quod inde est vsque ad collum.*

VOraces appello non gulosos, qui circa qualitatem tantum peccant, qui edere nolūt, nisi adsit pauo, aut peregrina lagois, sed voraces dico, qui in quantitate peccant, qui cenant quod tribus vrsis satis esset, vt de Mænio dicebat Horatius, quæ passio non solum animi est, sed corporis, hoc est quamuis omnes sint passiones compositi, nihilominus hanc magis ad corpus, quam ad animum pertinere certum est; Voraces igitur illi sunt, inquit Aristoteles, quorum portio corporis anterior, quæ est ab vmbilico ad pectus, (hoc est ad extremum eius ossis pectoris, quod dicitur à græcis Sternon, à latinis fortè os thoracis, vbi scilicet ensiformis connectitur cartilago) est alijs maior; concipias lineam rectam transuersa transeuntem per vmbilicum, quæ sit A. & alteram lineam, quæ transeat per principium ensiformis cartilaginis, vbi illa scilicet nectitur thoracis inferiori parti sit B. deinde ptotrahas aliam, quæ tertia sit, sub ossibus iuguli quæ sterno nectuntur, & sit C. sunt ergo tres lineæ A. B. C. Si ergo sit maior distantia ab A. ad B. quam ab ipso B. ad C. dico talem esse voracem, & multi cibi cupidum, quod probatur, si enim inter A. B. cadit ventriculus, & locus in quo ponitur magnus est, rationabiliter etiam ventriculus magnus est, & si magnus est ventriculus, opere, prætium est, cum hoc sit vas, & receptaculum cibi, in magno vase multum cibi poni posse,

Quis sit vorax.

quare si cui magnus est ventriculus, illi multo cibo est opus, & qui multum cibi requirit, ille est vorax, ergo cui magnus est ventriculus ille vorax est, sed cui maior est distantia ab A. ad B. quam a B. ad C. ille habet magnum ventriculum, ergo cui maior est distantia ab A. ad B. quam a B. ad C. erit vorax, igitur vorax ille est cui maior est distantia ab vmbelico ad principium sterni quam ab eodem principio, vsque ad ossa iuguli siue ad finem superiorem ossis pectoris, sic ergo talem hominem voracem dixeris, neque id solum, sed simpliciter omnis cui longior, & latior sit pars prædicta quam thorax, semper vorax est, idem magnum habet os, & deforme, & dentes magnos, & turpes, & os multa pituita semper plenum, vt ferè, dum loquitur, audientes conspurcet saliua, videtur autem huiusmodi genus hominum debere referri ad lupos, sues, & canes, vnde etiam morbosum quendam appetitum medici famem lupinam, vel caninam vocant, quoniam autem hic affectus ex atra bile ad stomachum regurgitante efficitur, qui naturaliter tali propensione afficiuntur, eos esse atrabiliarios probabile est, & ideo stomachi frigidioris, frigidi enim stomachi est appetere plus quã digerere possit, & quoniam atrabiliosi sunt, ergo & pallidi, & macri, & colore lurido prediti, & multo flatu abundãtes, tum quoniam hæc passio est atræ bilis, tum quoniam, cum plus edant, quam concoquere possint, à diminuto calore necesse est multam fieri cruditatum copiam, vnde multus eleuetur frigidus vapor, quem dicunt flatum, qui cum melancholicus sit, & terreus, & stipticus difficile de intestinis exit, quare plerunque distendi, & disrumpi videntur, aliquando autem putrescentibus cruditatibus magnopere fætent, non feces solum, atque halitus inferiores, sed pedes, caput, axillæ, ac demum oris etiam spiritus, quo affectu cum quidam nobilis iuuenis teneretur, nemo secum versari poterat, aut illi se adiungere, habent etiam gutturis bronchium, siue laringem valde prominentem, vt œsophago multos cibos admissuro, detur etiam multum spacij; Vox grauis est, & tarda, & debilis, vt vix, & cum difficultate trahere spiritum videantur, costæ debiles, exiguæ subtiles, pectus glabrum, & conuexum, vt melius possit recipere pulmonem, si quando contingat propter nimium cibum in stomacho congestum, sursum trahi, & adaucto ventriculo cedere locum, manus graciles sunt, quare, & longæ videntur, & tortuosæ, hoc est laxæ, & extremi digitorum articuli sursum versi, quod causatur à multa pituita, & sanguine aquoso, per totum corporis ambitum effuso, vnde articulos laxari contingit, & sic torqueri digitos, & disiungi, multus enim, & copiosus cibus à mediocri calore male concoquitur, oculi etiam sunt obscuri propter atrabiliosum vaporem, sunt magni quasi de capite exeuntes, & ferè immobiliter tuentur, hoc idem fieri videtur quoniam impedita respiratione à nimio cibo sequitur id ipsum accidens, superiora enim calescunt, & exeri oculi, atque violenter elidi videntur, quid igitur sit vorax, & qualis, ex his patet, cæterum qui talis est, homo nequam, neque ingenio, aut memoria plerunque valet, fortitudine, magnanimitate, humanitate, ac demum omni laudabili more spoliatus, ac priuatus viuit, vt sibi, & alijs grauis ab omnib. aut despiciatur, aut odio habeatur, natus tantum consumere fruges.

Voracis signa.

Qualis sit vorax sm animi.

DE

DE LVXVRIOSO.

Cap. XXIV.

Luxuriosus. Qui est albi coloris, & hirsutus: rectis capillis, & crassis, & nigris: & tempora hirsuta, oculus pinguis, & lascinus.

NON per luxuriosum iutelligo, quem latini vocant, nimis molliter, & delicatè viuentem, quod nomen à luxu deducitur, significante superfluam, & nimiam rerũ ad vitam pertinentium profusionem, deriuari autem videtur vox hæc, à luxo, deducto, à verbo luo, quod soluo significat, vnde luxata vocantur, ossa de proprio loco mota, & eiecta, & soluta, quare luxus, & luxuria est vita à recta viuendi ratione, & modo deiecta & versus excessum exclusa; de hac igitur nunc non est propositum Aristotelis agere, sed de libidinoso, & de eo qui supra ab amatore contra distinctus fuit, illo scilicet, qui omnes sequitur, omnes appetit mulieres, cum omnibus rem habere, in omnes arrigere, omnes quas uidet vehementer inire cupit, qualem Boccac. scribit fuisse quendam seruulum impostoris illius, qui ostensis carbonibus, & quibusdam pennis psytaci populum deludere solebat, est igitur huiusmodi luxuria nimia veneris libido, & intemperata, & immodesta profundendi seminis auiditas; in quodcunq; se se offerat obiectum, ad hunc actum apparens habile, ergo in his necesse est non parum seminis reperiri, sunt igitur humidi quidem, sed & multo calore, multoque vapore spirituoso, & flatulento abundant, quare & humore salso; hæc enim omnia ijs qui veneri dant operam adesse certum est, nisi enim adsit semen, non erit quod eijciant, si deficiant flatus non erigent, si abfuerit calor vasa non dilatabuntur, neq. exibit semen, nisi presto sit humor salsus, non erit quod titillet sensum, atque excitet ad venerem, igitur oportet pro ratione seminis calido, & humido, libidinosum, si non simpliciter, saltem secundum partes corporis inferiores abundare, at propter flatus & salsum humorem, probabile est, hunc esse atra bile præditum, quare ratio libidinosi de quo loquimur, posita est in sanguine cum subdominio atræ bilis præter naturalis, ex assatione tum flauæ bilis, tum sanguinis exortæ, ac constitutæ; hæc igitur libido, est accensio massæ sanguineæ, & melancholicæ ex adustione facta circa cor, & partes genitales propter appetitum emittendi semen ob apparentem; & sibi persuasam voluptatem, quam consequi facile sperat homo, qui libidine tentatur, quoniam igitur est multa spes ergo audacia, & in sanguine calor, & sine calore nihil efficietur, & si cupido est emittendi semen, necesse est ipsum etiam adesse, deponi autem curatur quod irritat, quod est, vel acre, vel amarum, vel salsum, hoc autem à pituita, vel aliquo alio adusto fit humore, quare has omnes materiæ qualitates in hoc de quo loquimur aderunt, ex quo sequitur quod libidinosus sit albi coloris, non vt ait Suess. quoniam semen sit album, nam si quæcumque habent semen album essent libidinosa, omne sane animal quoniam semen habet album, cum peponibus, & cucurbitis, quæ etiam albo semine sunt plena, esset libidinosum, quod videtur esse ridiculum, sed dico ego libidinosum, esse albi coloris, hoc est, pallidam, & subcinericiam habere faciem, qualem nimirum habent, qui plurimo abundant humore melancholico adusto, qui cum secundum se sit, vt Medici dicunt, incineratus, colorem etiam hunc in cute generat, cuius indicium sunt morbi quidam cutanei, ut lepra, & scabies quædam alba, & elephantiasis, qui omnes cum melancholiæ adustæ abundantiam significent, ijdem tamen, & simul albedinem

Luxuriosi signa.

monstrant, si ergo libidinosus abundat atro humore adusto & salso, cum qui tali plenus est humore cutim habeat cinericiam, & pallidam, ergo libidinosus pallidam, & cinericiã siue albam faciem habebit, quod fuerat omnino probandum.

,, *Et hirsutus.*

Libidinosi hirsuti.

Hæc secunda est libidinosorum nota, & nulla alia ratione Satyri finguntur hirsuti, hoc est valde pilosi, nisi quoniam sunt libidinosi, dicitur autem hirsutum, quasi setis horridũ, est ergo libidinosus hirsutus, & præcipuè circa crura, & partes genitales, & ratio videtur in promptu, vbi enim est multus calor & multa materia fuliginosa ibi multus est pilus, sed in libidinoso circa inferiora multus est calor igneus, & ascititius, non tamen naturalis, & probus, & multa fuligo, ergo in libidinoso multus est pilus, quare hirsutus est, maior dubitationem non habet, minor probanda est, nam in libidinoso supra dictum est præualere humorem melancholicum, multumque flatus esse, qui nunquam nisi à diminuto calore procedit, rationabile igitur est non adesse calorem, An dicendum quod duplex calor naturalis, qui est aereus, & proportionatus calori cælesti, & hic est paucus, & propter hoc flatus fiunt, alter vero est igneus, & hic multus est, & causat pilos, in libidinoso non est prior, sed posterior abundat, & quoniam hic calor multus est, ex sanguine melancholico ab hoc calore præter naturali, (cum aduri contingat) fit multa fuligo, quæ materia est pilorum, & quoniam deficit caro, & ideo cutis in se ipsam concidit, & multo calore quoque corrugatur, effectum est, vt pilosa admodum fiant crura, & brachia etiam, & pudenda, & nates, neque solum pilus, sed multus furfur etiam membra occupet, qui ab eodem efficiente nempe extraneo, & præter naturali calore humorem salsum adurente generatur, hunc autem in libidinoso multum reperiri, supradictum est, hoc enim excitatur eius appetitus ad uenerem.

,, *Rectis capillis, crassis, & nigris.*

recti & crassi capilli

Tres conditiones libidinosorum capillis tribuit, quod sint recti, quod crassi, & quod nigri, capillorum hanc erectionem sane non noui, nam potius timidi, aut aliquando in iram ruentis hominis est hoc signum; quosdam enim, tanquam porcos nouimus, aut apros, quibus, cum in iram feruntur, attolli conspiciuntur capilli crassi, & duri, quare crederem ita posse intelligi hoc signum, vt diceremus in libidinoso pilos esse erectos, hoc est, vt quidam exponunt, non tortuosos, non obliquos, non crispos, sed planos, & recte extensos, mihi enim videntur qui libidinosi sunt ex ipso sensu tales habere capillos, in quibus multum melancholicæ, & terreæ materiæ elucescat, quæ materia causa est, vt & nigri sint, & duri, non minus quam plani (vt dixi) & extensi; si ergo libidinosus adusta melancholia abundat, quare & fuligine multa, & calorem habet igneum, necesse est attolli multos vapores viscidos, qui multos generent capillos crassos, quoniam crassa est materia, & cutis capitis rarior, nigros quoniam materia est melancholica, & nigra, & rectos, hoc est non sursum elatos, sed planos, & extensos, quoniam multa bile, & sanguine puro non abundant, à quibus flaui, & crispi fiunt capilli.

Sed dices, Aethiopes, & Mauri ferè omnes sunt melancholici, & ijdem crispos habent capillos, & semper nigros. At respondebo crispari ab externo non autem ab interno calore, amplius videmus populos illos esse libidinosos, & maxime Zelotypos, & quo quisque populus magis ad meridiem accedit Zelotypia magis laborat, quare si passio est hæc libidinosi, clarum est, quod libidinosus nigros habet capillos.

Et sursum erectos, hoc est crispos, & ita crispos vt ea pars vltima capillorum sursum vertatur, quod arguit tortuositatem cutis, ex qua exit, hæc autem tortuositas à multo calore cutim cogente, & corrugante solet oriri, aut à materiæ crassitie, dum à calore agitatur,

lore

videmus enim fumũ picis, dum vritur tortuosè sursum ferri, quid ergo, si dicemus signum esse libidinosi hoc vnũ, si quis crispos, nigros, & crassos habuerit pilos capitis? nam sanè id verissimum est quod siue extensi siue crispi sint capilli dummodo sint crassi duri, & nigri semper libidinosum designant, Ad hoc dubium fortè dici potest in libidinoso capilli extensi sunt, cum externus calor est minor, & internus non valde etiam intensus, sic Hispanos minus crispos videbis, quam Mauros, & hos minus quam Aethiopas, at in locis magis ad septentrionem accedentibus idem libidinis signũ est, quamuis capilli non ita crispi existant, quoniam externum ambiens non adeo calidum est, vt in primo, secundo, & tertio climate.

„ *Tempora hirsuta.*

Quartum signum est, quod libidinosus habeat hirsuta tempora, & passio hæc omnino à superioribus causis pendet; per tempora intelliguntur partes illę, quæ supra os iugale capitis positæ sunt, ex vna parte frontem, ex altera aurem habentes, atque hæ sunt, quæ primæ canescunt, temporalis musculus hic positus, sub osse iugali occultatur, hoc loco quędam, vęnæ, & arteriæ quarum pulsus etiam tactu percipitur sursum feruntur, in libidinosis igitur tempora sunt hirsuta, ac multis plena pilis, eadem ratio est, quoniam multa suggeritur materia, ex illorum temperie, & illa præcipuè obsidet loca, ad quæ ampliora vasa perueniunt, vt in temporibus, quorum natura est, vt raro, vel nunquam pilis exuantur, & caluescant, nisi id fiat morbo ab externa causa exorto, vt lue gallica; valde igitur pilosa dico tempora libidinosorum hac de causa quoniam multo crasso, & melancholico abundant sanguine, à quo multi ad illas partes peruenientes vapores crassi, & viscidi pilorum faciunt multitudinem, & copiam.

Hirsuta tempora

„ *Oculi pingues, & lasciui.*

Pingues, & lasciuos oculos quos vocant interpretes, Polemon, & alij dicunt, ocellos pulchros, sed stolidos, & male sanos, vocem, pulchros, dicerem, pætos, qualem habuisse venerem fingunt poetæ, & hoc modo sanè intelligendum esse ratio suadet, lasciuum, & libidinosum habere pætos oculos, hoc est, qui huc, atq. illuc velociter conuertuntur est, enim pætus, qui oculos habet tremulos, & se facillime in quamuis partem momento vertentes; sic igitur dicimus intelligẽdam esse vocem græcam, quam illi, pinguis vocabulo reddunt, vel pætos hoc est, sursum versos, & ductos, hoc enim proprium est oculi pæti, & venerei, vt sursum torqueat pupillam, vnde nata est Aristoteli occasio in libro problematum quærendi, cur tum coeuntes, tum morientes sursum ducant oculos, passio hæc ad proprietatem coeuntium refertur, ratio autem propterquam libidinosus pætos habet, & sursum contortos aliquantulum oculos, & bene mobiles est, nam diximus hos atra bile, cum sanguine mediocri abundare, ab hac, cũ incaluerit, multi vapores calidi, & sicci eleuantur, qui ad cerebrum cum peruenerint, & ad oculos præcipuè, vbi passio hęc originem habet, eo in loco calidam, & siccam faciunt impressionem, qua quodammodo conuelluntur, & contrahuntur nerui oculi mouentes pupillam, & sic sursum torquetur, sic ideo ocellos pætos habere dicit Aristoteles libidinosum.

Oculus lasiuus pinguis hoc est pætus.

„ *Et insani.*

Alij lasciuos legunt; Suess. declarans quid per insanos oculos sibi velit Aristoteles, ait, nihil aliud significare nisi oculos sursum, & deorsum fluentes, ita vt insani solent, quorum oculi sic affecti sunt, at Hesichius vocem græcam interpretatur ita, vt petulantem, proteruum, & improbè libidinosum significet, vt etiam per vocem diminutiuam designat Aristoteles, qui non oculos, sed ocellos vocat pætos, & insanos, hoc est pætulantia, & lasciuia difluentes, quorum meminit Ouidius ex Helena dicens.

Insan.

Tu modo me spectas oculis lasciue proteruis
Quos vix instantes lumina nostra ferunt;

Cum itaque libidinosus atra bile abundet, & ea propter amasiæ summum desiderium conceperit calorem maiorem circa cor, tunc vapores, & spiritus, vt sic loquar, igniti caput, & oculos petunt, eosque vehementer mouent, & contorquent, & cum quodam turbato splendore, lachrimas etiam pene imminentes testante, spectant, quas amant, vt penè de eorum cauitatibus exilire velle videantur, tanto ardore tantaque procacitate se offerunt, vt non solum internum fateantur ignem, sed verba, vultusque petentis, instantis, & tandem manum intentantis, & rapientis præ se ferant.

Hæc, cum in actu amor est, ac lascinia exardescit, spectantur, cum autem propensionem tantum habet, aut ad hanc natus est homo passionem, similiter hæc quidem apparebunt, multo tamẽ minora, & remissiora signa, talis ergo est Aristotelis de lasciuo, siue libidinoso sententia; vna autem, & præcipua horum inter alias nota est, vt sint lasciui, ac amorib. dediti omnino pallidi, vel iuxta illud Poetæ, Palleat omnis amans, altera est, vt facile supercilia, & palpebræ decidant, siue tandem sint paucis pilis vestitæ, crura etiam, sunt subtilia, & macra, nempè in semen conuerso alimento, quod debebat in carnem, & musculos suram vestientes conuerti, crassiores tamen, quæ sunt ad talum particulæ, pedum digiti breues, & parum fissi, caluis etiam, & raros capillos habentibus, plerunque hæc inest passio, siccitas enim caluitiei causa est, sicca fiunt autem venere corpora, amplius salso humore abundant, ex quo, & canities, & caluities præcox venit, facies in aliquibus aliquando rubra qualẽ describunt fuisse Sylenum, sed rubor sit in fronte, non in genis, & breui loco conclusus, pallescant cæteræ circum sitæ partes, & venæ frontis sint valde conspicuæ, & statura non sit magna admodum, quosdam ita nouimus summa libidine male affectos, vt ferè nihil vnquam aliud, præterquam de venere, ac coitu loquerentur, quibus adeo pilosæ, ac exiles erant furæ, & coxæ, & caro laxa, vt miraculum esset, quod ita starent, & continue huc, illuc cursitarent, Inter libidinosos etiam numerant claudos, & nõ magna statura præditos, & fortè eadem ratione, de qua supra, nam alimẽtum, quod in corpus, aut partem claudam non cedit, totum in semen conuertitur. Fœminam Porta lasciuam, & procacem describit, hoc modo pallidam, vel subfuscam, (vt de sappho testatur Ouidius) gracilem, non carnosam, staturam habentem rectam, mammas paruas, mediocriter duras, pilos in crurib. pectine, alis, mento etiam, & pectore, & circa podicẽ nigros, crassos, duros, asperos, capillos nigros crassos, breues, vocem non subtilem, altam clangorosam, audacem, tumultuosam, superbã, garrulam, crudelem, ebriosam pauco abundantem menstruo, adde nasum simum, nares expansas, & latas, os magnum, labia crassa, oculos ardentes, nigros, vel etiam ceruleos, siccos, ridentes, venis sanguineis notatos. Cæterum mulier operosa cui non sedere, non tacere, non in gynecio cõsenescere sit cordi, sed agere, & cum viris negotia gerere placeat; vnde factũ est, vt pleræq. mulieres, quæ viragines, & heroinæ ab antiquis celebratæ sunt, libidinosæ fuerint, neque id olim, sed etiam temporibus nostris, à verò non fuerit remotum, neque fortè præter vnam Zenobiam, alias facilè reperias, (si Simiramim, si Sapphon, si Atalãtam, si Amazonas penè omnes contemplatus fueris,) quę castæ fuerint, & pudicæ; causam puto harum passionum esse vnam vnicam, quoniam abundant calore multo, & atra bile, quarum vna ad hãc affectionem suppeditat materiam, altera causam effectricem; quod igitur, & qualis, & cur sit talis lasciuus, ex dictis iam est manifestum.

Lasciua fœmina, q̃ sit.

DE

DE AMATORIBVS SOMNI.

Cap. XXV.

„ *Amatores somni. Qui habent superiora maiora: curui pedes, calidi, habentes carnem boni habitus, elegantes forma, & hirsuti circa ventrem.*

Amatore somni q sint.

PAssio hæc, cuius nunc signa traditurus est Aristoteles, magis materiam, & corporis temperiem sapit, quam cæteræ superiores, somnus autem nihil aliud est, nisi cessatio, & quies animalis à sensu, & ab omni functione, quæ ab ipso quatenus est animal, efficiuntur, causata à vaporibus humidis eleuatis à calore circa interna viscera retracto, & caput, ac cerebrum petentibus; videtur igitur in somno fieri quædam quasi obstructio spirituum, qui per neruos, & artus perfectè non ferantur, estque ligamentũ quoddam, sensuum, naturale tamen, quo sic vires reparantur, & tollitur fatigatio, somnolenti igitur sunt, quib. talis humor pituitosus abundat, aut vapor crassus caput occupat, quod patet exemplo lethargicorum, & eorum, qui soporosis premuntur affectibus, & morbis, in quibus omnibus pituita in capite, & ventriculis cerebri abundat, & si purgetur ad sanitatem restituuntur.

„ *Superiora maiora.*

Superiora maiora.

Primum igitur horum signum est quod habeant superiora corporis maiora, hoc est caput præsertim, sic enim in libro de somno dictum est, & sic pueros, & pumiliones, quoniam magnum caput habent, videmus etiam deditos somno. Causam puto quoniam, qui magnum caput habent, illud etiam multa materia, multoque vapore plenum possident, multus hic vapor, & materia talis est, quale est cerebri temperamentum, quod cum frigidum sit, & humidum, tale hominum genus caput habebit multo humore frigido refertum, at quorum caput iusto est humidius, illi sunt somnolenti, ergo amatores somni maiores habent corporis partes superiores, quam inferiores.

At si somnolenti sunt illi, quorum capita sunt maiora quam naturaliter alij homines soleant habere, probabile est viros hos ignauos, & inertes in actionib. esse, oscitabundos nullius ingenij, nulliusque momenti, ita vt his mortua sit viuis propè vita, & videntibus, vt vigilantes stertant, cuius indicium est quod actiui, & magni, & bellaces viri, vt de Alexandro Magno, Cæsare Marco Bruto, & quam plurimis alijs legitur, parum admodum somno indulgebant, nam (vt ille) quid est somnus gelidę nisi mortis imago? Vigilantibus enim, & non dormientibus parantur bona.

„ *Curui pedes.*

Curui pedes.

Secunda passio, vel nota somnolentorum, quam Suessanus ad Vrsos dicit referri, q̃ sunt somniculosi, ego credo illum nunquam vrsinos pedes vidisse, at si viderit non animaduertisse nunquid curui sint, nec ne, at hoc bene scio vocem græcam longe aliter, & legendam, & interpretandam, atque ille, nam vox illa, non curui pedem, sed tardi gradum, & pedibus claudum, mutilumque designat, vt in thesauro græcarum vocum dicitur, neque etiam ad vultures transfertur, vt nescio quibusdam videbatur, quid enim commune cum vulturibus habent pedes humani? dico igitur somnolentum esse tardi gradum, & in suo incessu quandam segnitiem, & pigritiam ostendere, causa est, quoniam somnolentus multo humore, &

medio.

mediocri calore, ac crassis lentisque abundat spiritibus, qui talis est à calido, & sicco (vehementiæ nempe, & celeritatis causa) longe abest, tardusque, & in suo motu lentus est, ergo amator somni in suis motibus est lętus, & tardus, vt dum incedit etiam dormire videatur, credo etiam, q pedes claudos, & mutilos habent, somnolentos esse, & somno deditos, cuius causam puto, quoniam quę alimenti humidi pars ad pedes exsiccatos, aut deficientes deferri deberet, tota ad superiora ascendit, vnde, & corpus maius, & humidius efficitur, quare, & ad dormiendum promptius.

,, *Et calidi.*

Somnolenti etiam hæc nota est, sed vix video, an ad totum corpus, an vero ad solos pedes hoc sit referendum, quidam dicunt hanc esse passionem somnum appetentium, vt calidos pedes habeant, neque aliter dormire sit possibile, aut valde difficile, ego ex aduerso video dormitionem esse quendam recessum caloris à circumferentia ad centrum, quare necesse est extrema frigescere; & si sudant dormientes id fit quoniam multus vapor à calore concentrato eleuatur, perque ambitum corporis dispergitur, & cum peruenerit ad cutim laxatam exit, & fit sudor, puto igitur quorum frigidi sunt pedes non dormire, non propterea, quod calor absit, sed quoniam sensu iniucundo, & doloris pleno affecti quiescere non possunt, quare neque dormire, motus enim quidam est dolor, sicuti voluptas quies est, voluptatem esse quietem patet; quoniam in quadam perfectione operationis naturalis consistit, perfectio autem omnis finis est, & finis terminus motus est, & quies; quare (quod etiam magis cũ textu græco videtur conuenire) dicerem, somnolentos esse calidos secundum corpus, ita vt tactui eorum, qui manus ipsis applicant calidi appareant, sed calor quem iudicat tactus multiplex est hic siccus, ille humidus, & vtcunque alius, est blandus, alius acutus, vel in principio, vel in fine, vt in febribus diuersis contingit cognoscere, porro calor, qui obsidet membra somno deditorum est blandus, & humidus siue vaporosus, & qualis est illorum, quibus sudor iam cutim appetit, & quales sunt manus adolescentium, & pueror ũ boni habitus, aut etiam mulierum cum aliquãtisper laborauerint; huius passionis hæc mihi videtur causa, somno dediti multo humore pleni sunt, qui cum in internis partibus collecto calore valde calescat, multi vapores calidi, & humidi ad totum corporis ambitum feruntur, hi cum ad extremam corporis cutem peruenerint omnino eam calido illo vapore inficiunt, & sic somnolenti membra tactu calida apparent, & à tangentibus iudicantur calida; Accidit etiam somniculosis, vt eorũ pedes re vera sint calidi, & humidi, & plerunque fætidi quoniam totum corpus humidum est, & calor ad inferiora delatus superna frigidiora reddit.

,, *Habentes carnem boni habitus.*

Caro boni habitus.

Tertium signum eandem passionem indicans, somnolentos esse boni habitus, hoc est recte valentes, quod ex eadem causa, atque somnolenti oriens ratione, hoc vt intelligatur dicamus, primum quid sit caro boni habitus, & sic patebit hanc in somno deditis reperiri; carnem esse sanguineæ massæ sobolem iam dictum est, & nihil aliud nisi sanguinem circa musculorum fibras naturaliter concrescentem, quæ vacuum inter eorũ fibras implens, & quasi infarciens, robur illis adiũgit, & præbet, vt facilius musculorum motus, & operationes perficiantur, & minus à motu fibræ lædantur, & hęc quæ in musculis reperitur propriè caro est, non autem glandularum, aut internorum viscerum substãtia, quæ impropriè caro vocatur. carnis differentiæ diuersæ, nam alia est humida, mollis, rara laxa, spongiosa, flaccida, alia etiam ex aduerso sicca, dura, densa, compacta, firma; quæ in eodem membro secundum speciem existens, in diuersis hominibus variatur, pro varietate sanguinis ex qua fit, talem se exhibet, quare si sanguis humor scilicet, qui à cæteris tribus tertius contra distinguit naturali-

turaliter fuerit dispositus, erit vtique calidus, & humidus, & aerem referens in venis alios humores cæteris elementis respōdentes superabit, tū mole, tum virtute, quare, & caro, quę ex hoc efficietur sanguine erit tactu quidem mollis, quoniam sic humorem referet, at quoniam calor est conueniens, qui illum terminat, & infarcti, & pleni existent musculi, neque erit laxa caro, nec flaccida, sed compacta, & firma, & solida; ab effectu igitur ad causam sic primum procedemus, & cui caro est boni habitus, illi eadem adest mollis, sed compacta, & firma, cui caro talis illi sanguis adest calidus, & humidus, multus, & probus, ergo cui caro boni habitus illi multus est sanguis, & multus humor calidus, & humidus; & è contra; somni amatori multus inest sanguis prob. humidus, & calidus, cui hoc adest ille habet carnē probi habitus; deditus igitur somno carnem habet probi habitus, carnosus igitur est, neque exsiccatus, aut emaciatus, sicuti sunt, qui propter studia, aut dolores vigilijs vacant.

,, *Elegantes forma.*

Formosi somno dediti.

,, Quarta nota est somniculosorum, vt sint forma eleganti præditi, formosos voco, non autem pulchros, nam pulcritudo potius in partium symetria, & certa quantitate videtur consistere, at forma in qualitatibus corporeis, nempè colorum varietate, & tactilium qualitatum concinna quadam dispositione videtur reposita, vnde pulchros non dicimus paruos ex Aristotelis sententia, sed formosos, & elegantes, iure igitur somno dediti, quoniam carnem habēt calidam, & humidam, quare, & colore subroseam, & tactu mediocriter firmam, & compactam, ijdem formosi esse videntur, quo habitu quidam dicebat præditos esse, qui flore iuuentutis abutuntur, & eos omnes esse somniculosos, & vinosos, quin & voraces, & quibus hæ non aderant conditiones, nusquam tentandos, vt potè qui à teterrimo vitio alieni nusquam poterant persuaderi, sed ille nequissimus nebulo, q̃ de his scripsit, si Aristotelem in prob. sectione quarta consuluisset, non ita male de formosis, & calido, & humido habitu præditis, sensisset; non enim temperies, vt millies inculcatum est, ad quidquam vitij, aut virtutis cogit homines, namque in omni temperie boni, & mali esse possunt, sed solum præbet quasdam dispositiones, & habilitates, vt promptius, & perfectius aliquid facere, assequi, aut pati possimus, vt in collibus, & planis nascuntur vuæ, sed vt plurimum lætiores tamen in collibus, at quoque etiam felicius, & melius in planis proueniunt, quam in certis collium locis; qui enim, aut ad septentrionem vergunt, aut occidentē solem respiciunt, & in locis altioribus consitæ, aut nimijs ventorum flatibus sunt expositæ multo minus generosæ sunt, quam multæ in locis planis cultę, & educatę, vt vere dici possit, omnis fert omnia tellus; arte, cultu, mangonio mansuescunt plantæ, & arbores, industria, & educatione leones discunt parere homini, nullumque adeo ferum est ingenium, quod non mitescere possit.

Si modo culturæ patientem accommodet aurem.

Sed ad propositum primum redeuntes, si elegantes, & formosi somnolenti sunt, ergo ingenium hebes habebunt, neque acre iudicium possidebunt, & si memoriam non infelicem nacti fuerint, reminiscentia tamen non ad modum valebunt, nam illa, vel ratiocinium est, vel eius species, mediocriter ergo in litteris proficiēt, nunquid igitur ad arma nati fuerint? sed habitudo muliebris veneri magis, quam marti similis militares respuit labores. Huiusmodi igitur homines ciuiles sunt, & ocio pacique magis accommodati, œconomicam, & familiam suam curare, vxorem ducere, filios instituere, & educare conuenienter possunt; quales qui ad seruandum paternum nidum, colendosque proprios lares affabre facti sunt, à naturaque producti.

,, *Et hirsuti circa ventrem.*

Hirsuti circa ventrē.

Vltimum est somnolentorum signum circa ventrem pilositas, at de quo ventre sit Aristotelis

stotelis sermo dubium est, nunquid de stomacho, qui medius venter vocatur, & à medicis ventriculus, loquatur, aut de imo ventre, qui continet intestina, & qui est ab vmbilico ad pectinem, vsque aut tandem de vtroque sit intelligendum Aristotelis dictum, vt etiam videtur posse intelligi.

Quid p ventrē intelligat Aristoteles

Ego sane puto, Aristotelem indistinctè per ventrem intellixisse eam cauitatem, quæ continet ventriculum, epar, & lienem, & inferiora intestina, vtpotè cum cauitas hæc vna contenta tunica; tanquam vtre quodam, peritoneo appellato, omnia membra, quæ nutritioni, & generationi deseruiunt comprehendat, est enim membrana, quam peritoneum appellant, vestis quædam, quæ ambit, & continet stomachum, epar, lienem, renes, & intestina tum gracilia, tum crassa, quæ, vt mihi videtur, imum ventrem concludit, si ergo res ita se haber, per ventrem intelligemus cauitatem membra generationis, & nutritionis continentem, & pellem huic ventri superpositam dicimus esse pilosam in his, qui delectantur multo somno, causa est, quoniam pars hæc, in his est valde calida, & humida, quare sic poterit formari ratio, qua probetur somni amatores habere ventrem hirsutum, somni amatores sunt humidi, & calidi præcipuè circa ventrem, cui inest calor, & humor in ventre multus, in eo eleuantur multę fuligines, & vapores multi, in quibus fit generatio harũ fuliginũ generantur pili, ergo somni amatoribus circa ventrem multi pili generabuntur, sic igitur erunt pilosi circa imum ventrem, & circa vmbilicum, & ventriculi fuudum hic enim præcipuè viget cum calore humor, in his qui sunt boni habitus.

An somnolenti, & libidinosi sint eadem signa.

At dubitabit aliquis quomodo libidinoso, & somniculoso eadem insit passio, nam si hoc, ergo eadem causa, quare & ijdem in alijs etiam effectus. Cur igitur libidinosus oculos habet pætos, lasciuos, alacres, valde mobiles, at somno deditus, qui vigilans dormit, semisopitos immobiles, & conniuentes, vt vix lucem posse pati videatur; At iam sæpè responsum est, non esse absurdum duas passiones oppositas idem genus habere, neque etiam absurdum est vnum consequi duo opposita, & quæ sunt calida, & frigida tactum mouent, & dolorem inferunt, & delectationes, quare non est absurdum etiam si somniculosus, & libidinosus eadem habeant accidentia, quatenus in aliquo genere, quamuis innominato, conueniant, vt habere solidam vngulam asino, equo, & mulo, sic quatenus, tum libidinosus, tum somniculosus in hoc conueniunt, vt multo humido vtrique abundent, & eo subpingui, & non pure excrementitio, effectum est, vt vtrique idem habeant symptoma, & vtrisque venter sit pilosus. Amplius dico maximè differre libidinosum à somniculoso, nam calidior multo est libidinosus, quam sit humidus, è conuerso in somnolento humor calorem superat, & ideo libidinosi pili sunt duri, crassi, nigri, at somnolenti sunt molles subalbidi, subtiles, vnde arguitur etiam somnolentum esse meticulosum, libidinosum vero audaciorem.

Dub. An somnolenti pilosum habeāt ventrē.

At si quæ hactenus dicta sunt, in se ueritatem habent, cum multo pilosiora, hispidioraq; habeant corpora uiri, quam fœminæ, & adulti quam pueri, magis etiam deberent somno teneri, at hoc experientia falsum docet, nam uiri fœminis, & adolescentibus adulti, minus dormiunt, & ratio etiam id persuadet, quoniam sicciores, in sicco autem uigiliæ, in humido consistit somni ratio, at dictum est, quod qui somno magis dediti sunt, pilosiores existunt, hoc est si conferas homines inter se, cæteris paribus, illi qui sunt pilosiores, etiam somnolentiores existunt, at puerorum, & fœminarum alia est ratio, an etiam, multo aliter sentiendũ est, Nempè humidiores esse somni amatores, & quo magis humido abundant, eo magis in somnum ferũtur, quare cum in pueris, in fœminis sit maior copia humoris, maior etiam est propensio ad somnum, si uero conferas pilosos inter se dico pilosiores magis pronos ad somnum, at pueri antequam adoleuerint, neque pilosi, neque pilis priuati dici possunt, de his igitur non potest Aristotelicum dictum uerificari, ut de canibus qui nondum octauum diem attigerint, neque cæci, neque uidentes uocari possunt, at quid de fœminis dicemus, quas

quas enim scimus cæteris esse pilosiores, eas minus dormire cognouimus, ex Aristotelis tamen sententia deberent magis dormire; An in genere fœminarum, quę pilosiores illæ calidiores sunt, quæ autem calidiores præualente calore minus humidæ sunt, quare & minus somno sunt obnoxiæ, cuius indicium est, quod ędem etiam magis sunt lasciuæ, vnde vulgo dictum est fœminas barbatas omnino fugiendas esse, sic enim præualente calore in illis, turbido sunt præditæ ingenio, nihil intentatum, cum in furias, iramque ruunt, relinquere solent, oritur autem fœminis barba, & cum deficiunt menstrua, & cum plus iusto exsiccatur menti, & labrorum cutis, & internus calor fit acutior, quo tempore efficitur, vt etiam circa podicem ijsdem pili oriantur, & tunc virorum maximè efficiuntur appetentes, salso enim, & acri quoddam vapore, atque humore simul iunctis turgescunt inferiores partes, & materia, quæ euacuationem quęrit pruritum, & titillationem quandam excitat, sic ergo viris fœminæ per accidens fiunt etiam vigilantiores, & ad opera, & ad fraudes multò promptiores quam sint illi. *Vigilia in fæminis qd indicēt*

His addam quædam alia, quib. somniculosum facile cognoscere poteris, si prius distinctiunculam afferram, quod somniculosus triplex videtur esse, vnus, qui facile, & semper promptus est in somnũ ferri, quales sunt pueruli parui, qui nullo negotio oculos claudunt, & dormiunt, quidam alij sunt, qui suis horis naturaliter, & secundum consuetudinẽ somnum appetunt, at eum semel oculos occluserint, si totus illabatur orbis, non expergiscuntur, sed altum somnum, & morti similem dormiunt, tertij sunt, qui facile in somnum feruntur, & cum dormierint difficile exsuscitantur; primorum proprium est, vt magnum habeāt caput, sed multo etiam calore plenum, genas igitur rubentes habent, & oculos lætos, & carnem mollem, calidam, & vaporosam, qui vero stato quidem tempore somno occupantur, at cum semel obdormierint diutissime dormiunt, ebrijs similes sunt, & multo humori, igneus quidam admixtus est calor, non sine atræ bilis vaporibus, quæ passio accidit laborantibus affectu hyppocondriaco, nam quamuis non tententur somno, & diù possint vigilare, cum tamen dormire incæperint vix possunt aliquando expergisci, & marcidi videntur; qui vero, & semper dormiunt, & vix excitantur, & magnum habent caput, & plenum multa pituita, vt glires, atque vrsi, muresque montani, horum facies alba apparet tumorosa, labia albicantia; oculi semi somnes, & totum corpus in morem dormientis accomodatum, frequentius oscitant, & quandoque brachia extendunt, & locum quęrunt, vbi corpus ponant, vt commode accumbere possint. His oculorum vesiculas addit Porta, ego hanc putauerim, ebriosi potius, quam somniculosi passionem, & multos noui ex nimijs vigilijs vesiculas habere, idque ex causa; docent enim multam spirituum, & humorum effusionem factam esse; quare, & oculos, & anteriorem partem corrugatam, vnde vesiculæ apparent, quæ passio plerunque etiam sequitur illos, qui nimium vsi sunt venere, eadem scilicet de causa quoniam exsiccat venus, vt vigiliæ, studium, lachrimæ, & dolor, quin angustias meatuum, & venarum ponit idem, & sanè quorum venæ sunt angustę, aut multa carne obductę illi maximè sunt somno dediti, & cum dormiunt, non facile excitantur, quod Aristoteles in libro de somno, & vigilia docebat.

Somniculosorũ differentia. *Porta.*

DE MEMORE. Cap. XXVI.

Memores. Qui habent superiora maiora, pulchra, & carnosa magis.

Memoris viri signa.

VLtimum hoc est membrum tam longæ inductionis ab Aristotele, vt diximus institutæ, vt fidem faceret nobis per corporea signa licere etiam animæ propensiones cognoscere; primum autem dicendum est, quid sit memoria, & quotuplex in quo nam sit eius sedes, quæ eiusdem actio, & quorum; deinde qualis sit memor demonstrabimus, & finis presenti parti tandem imponetur.

De memoria quid sit dicendum est, memoria supponit phantasiam, phantasia sensum, hic sensibile, profectò sensibile est id, quod extra animam, & ipsum sensitiuum existens, cũ sit actu tale, qualis est sensus potentia, illum natus est mouere, & ad actum traducere, sensibile igitur est motiuum sensus, quatenus est sensibile, sunt enim ad aliquid; sensibilia propria dicuntur, odores, colores, soni, sapores, tactilesque qualitates, & ipsarum differentiæ; harum rerum præsentium impressiones, quæ fiunt, dicũtur sensationes, iudicium, & distinctionem inter has sensationes, & operationes, quæ ponit facultas, sensus cõmunis, & phantasia vocatur, vnum ac primum scilicet sentiẽdi principium, quare definiunt sensum cõmunem esse vim animæ, quæ externarum rerum varietates, suscipit, distinguit, iudicat, cum ergo formarum, quę ab actu, & operatione sensibilium fabricatę fuerunt reliquię in primo sensiterio remanserint, excitatur facultas, quæ phantasia vocatur, eadem cum sensu communi, ratione tamẽ ab ipso distincta, cuius opus est circa sensuum reliquias versari, hasque iungere, separare, inuertere, & secum ipsa multa effingere, quæ nunquam sub sensus venerunt, neque aliquando ventura sunt, huius iudicationi, & fini annexus est appetitus à quo deinde progressiuus motus exoritur.

Vt autem in sensu tria sunt, nempè res quæ sensibilis est, siue sentitur, & sentiendi facultas, ex quibus duobus fit tertium quod dicitur sensatio, siue sentiendi actus, & vt datur intelligibile, & intellectus, & intelligendi actus, sic etiam est imaginabile siue subiectum mouere natum phantasiam, & hæc sunt sensibilium relictæ in anima formæ, est fantasia, vis scilicet, & facultas, quæ nata est moueri ab his internis formis, illasque recipere, est etiam tertium quoddam, operatio scilicet, quæ dici potest imaginatio, nempè motio, siue operatio phantasiæ circa rerum simulachra, vt igitur externa sensibilia se habent ad sensum, ita interna ad phantasiã, sine externis obiectis non est sensatio, & sine internis non est phantasia, quare sensus, & phantasia videntur esse idem subiecto, & tantum inter se ratione differre, nam vtraque versatur circa obiecta sensibilia, sed est differentia quod sensus requirit eorum pręsentiam, ad hoc vt in actu exeat, phãtasia aũt iisdem etiam absentibus per interna, propriaque obiecta potest operari, anima igitur sensitiua vna, & eadem cum detinetur circa formas externorum sensibilium, præsentium dicitur sentire, & eius operatio est sensatio, cum eadem anima formas easdem sensibilium absentium considerat, dicitur phantasia; quid igitur sit sensibile, sensus, & sensatio, quid imaginabile, & imaginatiua vis, & imaginatio, quam quidam vocarunt phantasticationem, ex his patet.

Cum itaque motus factus à reliquijs sensibilium in primo sensiterio existentibus dicatur phantasiæ actus, & ipsa has receperit motiones, & facta fuerit actu, si eius operationis, simulachrum conseruabitur, & manebit iam memoria dicetur, quare imaginum conseruatio memoria est, perficitur autem, per reiteratã phantasiæ operationem, cum recipit igitur commu-

communis sensus, iudicat phantasia, retinet memoria, propriè tamen memoria est rei absentis, cum præteriti temporis cognitione repræsentata effigies in anima.

Hæ igitur omnes virtutes animæ sensitiuæ cognoscentis sunt eædem subiecto, & inter se sola differunt ratione, non igitur verum est, vt anterior imaginationi, posterior cerebri pars memoriæ assignanda sit, sed omnes eædem sunt, vt dixi, subiecto, bene verum est, quod cum virtutes sint in materia, vel non sine materia, pro varietate materiæ, & subiecti in quo eas exerceri contingit, modo meliores modo peiores, & imperfectiores faciunt operationes, totius igitur cerebri tota vis sensitiua videtur esse actus, & perfectio, quatenus scilicet est principium quoddam passiuum passione perfectiua, & impressiones externas per spiritus percipere potest, vnde quidam, quatenus cerebrum est corpus similare, dixerunt, esse principium sensus, quatenus vero dissimilare, & organicum, tunc causare morum, videntur autem prædictæ functiones fieri permeantibus spiritibus ipsum cerebrum, & ab eodẽ alteratis, & elaboratis, quare quales sunt spiritus, qui à corde in illud feruntur, & qualis erit elaboratio, quæ fiet eorundem à cerebro, tales erunt virtutes, tales & operationes, cuius indicium est, quod irato alia videntur, atque amanti, & alia quieto, & perturbationib. vacuo, & aliud sentit ille, cui ieiunus est stomachus, & qui bene potus est, alij enim spiritus prioribus, alij posterioribus suggeruntur.

Cum ergo memoriæ proprium sit recipere, & retinere, recipit autem quod patitur, & patitur, quod est passibile, necesse est principium memoratiuum esse passibile, & esse vim, & entelechiam materiæ passibilis, at principium passiuorum humidum est, ergo memoratiua facultas, vel in humido, vel in eo, quod est ab humido cõstitutũ corpus reperietur, vt in molli, & impressibili, quare necesse est animal natum meminisse multa, quod cerebrũ habeat molle, sed quoniam debet retinere, siccitas ẽt requiritur, nõ retinẽtur .n. impressiones nisi in sicco, vel in eo quod à sicco pendet, vt in duro, aut saltem aliquam resistentiam habenti, quare in infantibus non fit memoria propter nimiam humiditatem, neque in senibus propter nimiam siccitatem, sed qui medio modo dispositi sunt, & recipiunt, & retinent rerum impressiones, quod accidit adultis, si modo secundum naturam fuerint affecti, & cerebri temperies naturalis nulla ui externa, aut interna fuerit alterata; cerebrum igitur, vel eius substantia memoriæ sedes est, fortè etiam sensitiuæ animæ subiectum, aut saltem eiusdem primum organum; Pro illius igitur temperamento, quantitate, figura vna cum insito spiritu, fieri sensitiuæ animæ operationes, & munia contingit, & mollities igitur, & durities quædam, non simpliciter, sed talis, tum ipsi cerebro, tum neruis, & instrumẽtis quib. proprias perficit operationes inexistit, & calor, & frigus ronabile, vt his tanquam coagentibus causis sua exequatur munera; memoriam igitur aptè exercebit, atq. memorare poterit ille cuius cerebrum ita secundum naturam disponetur, vt recipere, & retinere, & referre imagines rerum cum loco, & tempore poterit, quare manifestum est, quod cui superiora, hoc est caput erit maius, ille erit paratior ad memorandum, quod experientia cõfirmatum est, multos enim nouimus valde memoria pollentes, quorum caput magnum erat, & crassum valde, causam puto esse quoniam, qui memorant aptè, multas rerum species, & eas in ordine debent redigere, qui vero id facere posse querunt, necessario vasa, & loca idonea habent, vt hoc aptè facere possint, magnitudo igitur vasis necessaria est in quo multi contineri possint spiritus, & in quo eorundem motus fieri cum ordine, & sine confusione valeant, magnum igitur cerebrum, ergo & magnum caput, sic enim natura requirit, caput pars superior corporis est, ergo qui memoria receptiua valent, necnon, & retentiua, simul, illi debent habere magnum caput, quo simul, & recipiant, & retineant, & per ordinem digerere possint, quæ iam receperint.

At quamuis, qui memoria pollent magnum caput habeant, non ideo putandum est, omnes quibus magnum caput adest memoria excellere, non enim conuertitur.

,, *Pulchra.*

Superiora pulchra

Non puto Aristotelem velle hominem, qui memoria valet esse pulchrum secundum faciem, aut qualem diximus esse a moribus deditum, & mollem hominem, sed puto superiora in hoc homine debere esse pulchra, hoc est affabrè facta, secundumque naturam disposita, & non monstruosa, nam si inconcinna fuerit capitis figura, etiam si magnum sit non ideo dicemus illud ipsum esse valens memoriæ instrumentum, nam signum erit abundasse quidem materiam, sed illam indigestam, & rudem, & à virtute formatrice secundum rectam, & naturalem rationem passam non fuisse, si ergo cuius caput magnum est, & informe probabile est cerebrum non bene esse affectum, & propter hoc illius munia impedita sunt, & cuius impeditæ sunt capitis, & cerebri operationes, ille non memorat, qui ergo bene meminit, bene formatum habebit caput, sed hoc est esse pulchrum, ergo qui bene memores sunt pulchrum caput habent, & bene formatum anteriorem sanè partem, nam frontem amplam habent, & bene tornatum caput, & eleuatum posterius occiput, vt mihi sæpius vidisse contingit; memores igitur, & superiora pulchra habent, & maiora quam sit consuetum cæteros homines vulgo habere.

,, *Et carnosa magis.*

Carnosa magis.

Tertium signum est, quod etiam de eodem capite prædicatur, nam qui valent memoria genas, & tempora satis carnosa habent, etenim qui memores sunt, facile impressiones rerum seruant, & si seruant necessario recipiunt, qui facile recipiunt humidi sunt, molliusque cerebrum habẽt, ergo memores sunt humidioris, & mollioris cerebri, vbi multum mollitiei, ibi multum etiam humoris, qui si secundum naturam fuerit, calidior erit, calida, & humida materia in homine secundum naturam disposita, promptè carnem generat, quibus igitur multum humoris, & caloris in capite inest, ijs probabile est superiora esse carne plena, iure igitur si quem viderimus habentem caput bene formatum, magnum, & carnosum illum dicemus esse aptum ad memorandum, & ad rerum imagines recipiẽdas, retinendas, & depromendas.

Alij addunt aures magnas, sed sanè paruæ esse non debent, neq. nimis magnæ ad asinos enim referuntur, qui quamuis admodũ retineant, difficile tamen recipiunt, os etiam in his valde scissum est, & barba rara, & pili molles, quæ omnia multam humoris arguunt abundantiam, facile etiam sudant, & calore torquentur, quamuis autem carnosa habeant superiora, nullo tamen modo pinguedine abundant, nam remissum nimis hæc calorem ostendit, qui non est in memore.

Dictorum hactenus Epilogus.

Hactenus ex Aristotelis sententia ostensum est, quod ex anima, cum hoc corpore iuncta efficitur compositum, ita vnum vt mutuo ad inuicem compatiantur, & anima ad motus, & affectiones corporeas mutetur, & affecta anima, corpus etiam mutationem sustineat, mouetur enim ad motum corporis, etsi per se sit immobilis, sic ergo mæstitiæ, & animi angores corpus afficiunt, & percussum, ac male habitum corpus animam, animæque actiones impedit, vt ille dicebat, quod Hector saxo ictus in pectore ab Aiace iacebat iam aliud sapiens, probabile igitur est, ex corporeis affectionibus posse nos cognoscere animæ dispositiones, quæ cognitio dicitur physiognomia, & hæc si regulis, & præceptis quibusdam complectatur dicetur ars ex signis corporis animæ inclinationes coniectans.

AN

AN MORES A' TEMPERAMENTO Nascantur. Cap. XXVII.

AT quoniam huic secundæ parti Aristotelici contextus summam manum imponere molior, antequam id fiat, dubitationem quandam necessarium explicare duxi, qua primo aspectu tota presens ars aboleri videtur.

Dubit.

Scaliger vir sanè magnus, & apprimè doctus, q contra auctorem librorum de subtilitate scripsit, putat mores vllos à tẽperatura humorum humanũ corpus statuentiũ nequaq̃ pendere, & aduersarios multitudine obiectionũ, & difficultatũ à se asserit esse obruẽdos, dicitq.

Rões Scaligeri cõtra phisiognom.

Forsan quidẽ iracundiæ fomenta à bile, & à calore esse posse, ast iracũdiæ habitũ ab hoc calore, aut humore pẽdere, iudicat impossibile, etenim si calor, & bilis flaua circa cor ardẽs non facit hominẽ iracundũ, ergo tãto minus atra bilis refrigerata faciet auarum, timidũ, & ignauũ, sãguis lętũ, & pituita insensatũ, sic à maiori ad minus, vt mihi videtur, argumẽtans, probat assumptũ, dicẽs se calidissimos, ac fortissimos viros cognouisse, eosq. habitu biliosissimo præditos, q erant mitissimi, & mansuetissimi, C. ęsarẽ, & Augustũ Neruã ẽt, & Pertinacem viros fuisse mites, quamuis bilioso prędit i dicerẽtur habitu, probat ẽt ab opposito si frigida sunt iracunda, & frigida nulla calida esse possint, quędã igitur iracunda non sunt calida, igitur iracundię non erit cã calid tas, aliter enim posita caliditate poneretur iracundia, neq. sine calore posset stare, item ait, canes iracũdissimos esse, eosdemq. frigidæ admodum temperaturæ, vt potè q libentissimè apricentur, cito senescant, citoq. deponãt alacritatẽ, & in rabiẽ facile ferantur, q docet frigiditatẽ cum siccitate iunctã esse, plus ẽt caloris, esse in lepore, q̃ in cabrone, & tñ cabro multo iracũdior, est, multoq. violẽtior q̃ lepus. Pariter odiũ, inuidia, auaritia, fastidium, maledicentia, fraudolentia, furacitas, non pendent à temperamento humorũ, sed hi sunt habitus morũ, ergo à tẽperamento morales non pendent habitus, minor dubitationẽ non habet, ille totus in probãda maiore occupatur, ridens igitur ait, Cuius humoris mancipium erit falsarius? aut incestuosus? deinde in omni tẽperatura videmus reperiri virtutes, & vitia, auaritiã, & liberalitatẽ, placiditatẽ, & arrogantiam, igitur ad temperaturam non est confugiendũ; amplius q à syderibus causatur, & ab illis dependet id ipsum tẽperamẽto nõ est tribuendũ, sed hæ ꝓpensiones, & mores à cęlo, & cęlestib. causantur signis, ergo nõ pendẽt à tẽperamento, nec qñ temperamentũ est tale, ideo dicendũ est, tales haberi mores, igitur temperamentũ ex quo talis hõ factus est, pictum esse, & insignitum his inquit proprietatib. quarum causæ nullis indagationibus ab humano ingenio erui possunt, exclamans tandẽ nullã vim in elemẽtis esse dicit, quod efficere potuerit insaniã nefandę veneris in Ptolomæo, nullũ ab elemento suppeditarẽ vestigiũ, & quo chymistã, pręstigiatorẽ, rabulã, fabrũ possis cognoscere, neq. locũ, aut educationẽ, quidq̃ posse putat, dicit enim è medijs alpibus descendere, q nauta futurus est, Venetus equitationẽ meditabit, hic caseũ, ille mala, alij vinũ, quidã acetũ, & pisces abhorrẽt, hoc à tẽperamento nõ põt causari, ergo morũ cã nõ est tẽperamentũ. Addit quosdã timere feles, vt ait Matthiolus, alios adeo abhorrere mures, vt pene aĩo deliquerẽt, nõnulli rosa mirificè ledũtur, alijs moschus odoratus syncopẽ inducit, quare cũ hęc à tẽperam. nõ fiãt, morũ, & passionũ indiuidui hoc nõ vocabis cãm, demũ inq̃t, si à calore fieret crudelitas, vel à frigore dolus, ergo cui maior caliditas, illi maior inesset crudelitas, & cui maius adesset frigus, ille esset dolosior, neq. id solũ in genere hominũ, sed ẽt belluarũ cõtingeret, q tñ falsũ esse supponit, cum multa calidissima aĩalia crudelitate nõ laborẽt, & frigidissima q̃plurima, vt testudo, & cochlea, nihil doli meditẽtur; addit alibi, si calidus, & humidus homo est maximè secundum naturam, & qui se-

cundum naturam dispositus est, ille sit sapiens, ergo quo calidior, & humidior eo sapientior erit homo, sed qui calidior est, & humidior ille præter voluptates corporis, nihil ferè meditatur, & somniat, ergo sapiens vir intemperatissimus, ergo fœmina virò prudẽtior, siquidem humidior, & puer, siue adolescens homine iam senescente prudens, atque versutus magis erit, est enim vterq. seniore, & calidior, & humidior; Alibi eandē tuens positionem dicit, neque sapientes, & bonos, neque malos, & insipientes esse à natura; sed ab electione, & voluntate pendere, quod si hoc verum est, ergo non sequuntur mores, & habitus temperiem corporis, vt dicere possimus Hic talem habet temperiem, & tale corpus, ergo & tales mores, ēt habebit, & cum in omne temperamentum possint cadere æque virtutes, & vitia, nihil ad hæc temperies faciet. Effusè paulo post ridet eos, qui credunt aliquid eorum quę in animo sunt mutari facta corporis mutatione, nam ridiculum esse putare, quod si quis gibbus sit, illi etiam gibba, & incurua sit anima, & si rectus sit, animam etiam rectam habere, certam quidem elementorum mixtionem requiri ad formam sustinendam, quæ vero sequuntur formam nihil à materia depēdent, aut cum eadem commercium habent, quis Socrate turpior, quis Aesopo fœdior, quis infelicior Epitecto stoico? qui claudus paruus, gibbus luscus seruus erat, ast hi tamen omnes tanquam sydera humanum genus sapiētia, prudentia, bonitate illustrarūt, ex aduerso pulcherrimus Alcibiades formosissimus Hylas, venustissimus Maximini filius, oris dignitate nulli cedebat Commodus, non Domitianus, non alij sexcenti, qui tamen, aut nequissimi, aut nullis virtutibus insignes fuere; tandē satyram scribere adortus belluas appellat philosophos minutos, & nimium materiales, qui hominum mores, & habitus elementorum temperamēto delegant, atque hos ex illorum formis nasci cēsent, vult autem ille vir, quod mos sit modus, & qualitas motionis, motio supponit id à quo pendet, hæc natura est, quæ dicitur forma, quare à forma motus pendet, & sine motu non est mos, patet igitur à forma pendere morem, sed forma non est materia, at elementorum temperies est materia, formā igitur non dices vllo modo elementorum temperiem esse, vel illam sequi, quare neque mores à temperie originem habere, aut aliquo pacto ad illam reduci, hæc ille multis agit.

Et alio quoddam loco supra naturaliter, vt ait, & metaphysice tractans, quam prę manibus habet materiam, inquit, tria esse, quæ omnia vocari possunt, vnum à se ipso, & per se ipsum, omnia est, & dicitur Deus, q̃ omnia facit, alterū est quod omnia fit, vt potè in quod recipi nata sunt omnia, & hoc dicitur materia, tertium est quo cum Deo omnia facit, illo enim Deus tamquam instrumento vtitur ad agendum, & hoc cęlum est, quæ si vera sunt, ex his inferri putat, quod elemēta nullam partem in rebus, aut formis rerum habeant, quæ vt patet, à Deo in materiam, per cœlum, tanquam per instrumentum imprimuntur, colligit igitur formam in vi agentis, non autem in potentia recipientis positam esse, vt formam muris, quæ est introducenda in fimum non dicendū est, quòd sit potius in fimo, quam in facultate solis, amplius si forma est perfectio quædam, & perfectio potius in perficiente sit, quam in perficiendo, necesse est, vt dicamus formam potius in agente, & generante, quam in materia recipiente, & quattuor elementis esse, ac reperiri.

Et in ea parte vbi quærit, an mixti forma sit eadem, & elementi prædominantis, partem negatiuam defendens ait, si mixta haberent formam prædominantis, animalia omnia, & viuerent, & nō viuerēt, viuerēt qm̃ illorum forma est aĩa, non viuerent qm̃ illorum forma, est eadē cum forma terræ, quæ in ipsis dominatur, at hæc non viuit, amplius & omnia, quæ apud nos, ferè essent vnum mixtum, quoniam in plātis, & animalibus, saxis, metallisq. vna terrę predominatur forma; si vna est forma omnium, ergo omnia vnum sunt, at hoc falsum, ergo neque vna est mixtorum forma, sed contrariæ, at ab ijsdem principijs contraria esse nequeunt, non igitur dicemus ex elementis omnes rerum formas educi, & illorum naturam sequi.

Et si nemo dat quod non habet, neque elementa, quam non habet, ipsa animam dare poterunt, & si non auara, neque ambitiosa sunt elementa, ergo neque auaritiam, neque ambitionem ijs, quæ ex ipsis sunt, dare poterunt, ex qualitatibus igitur elementarijs non trahit magnes ferrum, non intrat buffonis os mustela non purgat rhabarbarum bilem, sed hæ sunt passiones, quę illis per propriam formam insunt, quam formam cum suis proprietatibus ab ipso agente, & generante receperunt, sed quoniam videbat Alexander (ait ille) in quamplurimis mixtis præualere terram, & terræ formam putabat esse grauitatem, malo quoddam genio coactus est, credere, grauitatem, etiam mixtorum esse formam, hanc Alexandri (vt dicit ille) peruersitatem, cuius fateor, nullam omnino notitiam habere, duob. posse argumentis tolli asserit, quorum vnum est.

Quod grauitas non est forma terræ, quoniam formæ non suscipiunt magis, & minus, neque magis in vno, minus in altero existunt; amplius formæ rerum nos latēt, sunt enim substantiæ immersæ materiæ, quare cum grauitas sensu cognoscatur, & sit accidens non potest vocari forma substantialis; Dicendum est igitur posteriores formas continere priores, vt fortè numeri priores continentur à posterioribus, octo enim continet septē, & sex, & quinque, quare formam carnis non solum formā terræ, & aquæ, sed aliquid etiam amplius comprehendere; Quare non defectu materiæ negata sunt cornua equo, aut homini, & ex abundantia eiusdem concessa ceruo, & boui, sed quoniam vtriusque natura ita affecta est, vt illa hoc recuset, hæc petat, His ergo rationibus ille toto libro exagitat Alexandrum, & philosophos, qui aiunt, rerū naturalium, & sublunarium corporum mixtorum formas educi de potentia materiæ, & elementorum, & vt mihi videtur, insinuare, atque persuadere, vel sibi, vel alijs quærit, quod formæ omnes non educantur, sed inducantur in potentiam materiæ.

Rationes aliorum.

At quoniam eiusdem argumenti videntur esse nonnullis multa eorum, quæ in secundo de generatione dicta fuere contra Empedoclem, ea recenseamus, vt omnis scrupulus de (mentibus hominum, si qui vnquam hæc sanè legere sustinebunt) educatur, quo sibi quandoque persuadere possent ab Aristotele, & physiognomonibus verba dari, & in hac facultate nihil veri, aut vero consentanei contineri.

Emped. sententia

Dicebat Empedocles quattuor elementa esse æterna, modoque sub specie sphæri, modo sub forma mundi sensibilis manere, & rerum naturam, nihil aliud esse nisi horum mixtionem, & conuentum, ipsa autem putabat corpora elementorum esse immutabilia, & incorruptibilia, contra quem in secundo de generatione longissime disputat Aristoteles.

Inter cætera autem, quæ videntur fauere aliquo modo opinioni, & sententię prædictæ est id. Si res fierent congregatione, & disgregatione quattuor elementorum, vel rerum, & humorum habentium proportionem, & similitudinem ad quattuor elementa, & omnis earum virtus inde penderet, ergo casu res fierent, & non semper, aut plerunque ex homine homo, & ex oliua fieret oliua, at hoc falsum ergo, & id ex quo deducitur. Vt sit argumentum, si sola elementorum cogregatio facit mixta esse hęc, vel talia, cur potius ex homine homo quam oliua nascitur? quod si respondeat Empedocles, hominem, & frumentum non generari, quocunque modo conuenientibus elementis, sed certa ratione, & lege inter se coeuntibus, vt de ossibus in primo de anima ab eodem Empedocle dicebatur, tunc contra quærendum est, quidnam sit illud, quod hac certa ratione disponat elementa? non enim est fortuna, aut casus, quæ sunt per accidens, & causæ eorum, quæ raro fiunt, & vt casu non conuenerunt lapides, & ligna ad domum construendam, & cur porticus sit depressa, vel porta laxior meæ domus, quam tuæ, non lapidibus, & lignis, aut cæmento, sed causæ efficienti, & architecto, vel causę finali, nempè propter commoditatem aliquam, vt currus introducantur, tribuetur, ita necesse est aliquam esse certam causam, & non elemēta, quæ rem talem statuant, neque eo confugiet, vt dicat litem, & amicitiam esse causas generationis, nam illæ possunt quidem elementa congregare, quod autem sic potius, quam opposito modo, &

do, & potius fuerit oliua, quam castanea, quod factum est, nulla ratione à lite, aut cōcordia causâ igitur, & ratio propter quam sit homo risibilis, vel fortis, vel albus, non est materia, neque elementa, aut elementorum congregatio, sed natura, & forma, hæc enim est ratio propter quam vnumquodque tale aliquid est, ad elementorum igitur mixtionem confugiendum non est, dimissa forma, neque lis, & amicitia tantum, possunt res producere, & earum naturam statuere: At certum est, quod quæ sunt in nobis, vel motus sunt, vel quietes, sanè nullius motus videntur esse causæ elementa, vel eorum mixtio, siquidem causa, & principium motus, forma est, ergo quod causat motū est forma, sed elementa non sunt formę, mouentur enim, non autem mouent, non igitur causant motum, actiuè igitur illa nullū in nobis motum causabunt, quare neque humoribus, qui respondent proportione ipsis elementis, poteris assignare causam, quod ille indignetur, & alius horrescat, vel misereatur, similiter de quietibus sentiendum, quietem voco albedinem, sciētiam, & habitum, vel dispositionem, quæ sunt termini motuum, at terminus motus non est quod mouetur, non igitur materia est finis, neque causa quod habeat res talem finem, cum omnis materia æquè, & indistinctè possit esse, tam sub termino à quo, quā sub termino ad quem, si igitur materia, neque motus, neque quietis est causa, cum omne, quod est in nobis, vel sit motus, aut quies vel non sine horum altero, manifestum, quod materia affectionum, & diuersitatum, quæ in nobis sunt causa non est, quare si materia non est, ergo neque elemēta, quatenus sunt principia materialia mixtorum, ergo neque humores quattuor hominem componētes, sed aliqua alia quęrenda est via, & ratio quæ passiones in nobis existentes, motus, & differentias passionum causet, nec motus naturalis secundum Empedoclem est concordiæ, aut oppositus discordiæ operatio, quoniam vt in secundo de generatione dixit Aristoteles, necesse est amicitiam, si congregat, vnum tantum facere motum ad vnam tantum partem, quare si ignem sursum, quomodo terram deinde deorsum mouebit? his ergo, quæ ibi ab Aristotele adducuntur, patet nihil ab Empedocle sani afferri, quo positio prædicta seruari possit.

Addit Aristoteles textu 45. eiusdem secūdi de generatione quoddam, q omnino scaligeri sententiam cōfirmat. Docet enim nullo modo animam ex elementis posse fabricari, quare si non est ex elementis, ergo neque illius operationes ab elementis causantur, neque ea, quæ propter animam insunt corpori animato, propter elementa, aut elementorū qualitates talia esse dicemus; animam sanè non esse elementum, aut ex elementis patet, quoniā anima est incorporea, illa vero de quibus loquimur omnino sunt corpora, corporib. adsūt corporeæ affectiones, calidum, frigidum, durum, molle, & quæ ex his fieri dictū est in quarto meteorum, Hæc autem genera qualitatum animæ non insunt, non igitur illa est corpus, aut quid corporeum, neque igitur eius passiones ab elementis, aut eorum proprietatib. causabuntur, sed à rei forma, & in his, quæ habēt animam, ab ipsa anima fient, non enim musicum esse, aut geometram, aut ad has, vel illas inclinatum esse facultates à materia corporū deduces, id enim fieri non posse certum est, musicæ igitur subiectum est anima, vt albi corpus, & sanitatis animal, vt igitur valemus sanitate, & corpore, sic canimus musica, & anima, illa vt principio, hac vt subiecto; videamus etiam à quonam fiat mixtio, & quid sit illud, quod elementa simul nectit, & tenet nexa, hancque sanè esse cœli motionem dicemus, effectiuè igitur concurrit cœlum, necesseque est aliquid mixto, & ipsum dare, quod vel forma est, vel consequens formam, quare oportet dicere, non omnia, quæ in composito sunt, à materia, vel à quattuor elementis, & causa materiali pendere, videtur autem omnino cęlum ad mixtorum structuram adeo concurrere, vt non minus quam impressor, dum sigillū in ceram imprimit, afficiat quattuor elementa.

Diligentius autem, & exactius, qui contra prædicta se argumentari credunt, & non tantum Aristoteli, sed veritati inniti, hæc deducūt; materiam, scilicet nullo modo esse causam efficientem rerum generabilium, quare neq. earumdem passiones posse effectiuè causare, vt dica-

vt dicamus causam, propter quam hic sit iracundior, esse bilem quæ circa cor creuit, aut sanguinis subtilioris accensionem,

Amplius materiæ est pati, & moueri, cuius est pati, & moueri, illius non est agere, & mouere, aut passiones vllas inducere, materia igitur non potest vllas in composito passiones inducere, at quattuor humores hominis sunt materia, nulla igitur in homine erit passio, quæ ab his humoribus pendere, quæq; ab his causari possit; nullius igitur affectus, aut habitus in humores, & corpus referendus est, sed in electionem, & voluntatem, educationem, institutionem, & cætera huiusmodi.

Quod si quis contra maiorem dubitans, diceret multa esse quæ agunt, & patiuntur, mouentur, & mouent, vt anima cum moueat, attamen mouetur, vt etiam baculus, & manus, quæ cum moueant lapidem mouentur etiam, Respondet animam moueri per accidens, non autem per se: amplius secundum quem motum manus mouet, non secundum eundem omnino mouetur, Nam cum moueat baculum mouetur ab anima, quare non est idem motus, sed dicimus esse impossibile, quod id, quod mouetur quatenus mouetur, eatenus moueat, id à quo mouetur vt idem scilicet se ipsum secundum idem moueat & moueatur, sed bene mouebit aliud, hoc autem in octauo phy. diligenter demonstrat Aristoteles, aliter enim discens doceret, & ferens ferretur ab eo, quod fertur, iure igitur dictum est, quod cuius est pati, & moueri, quatenus patitur, & mouetur eius non est agere, & mouere illud, à quo patitur, & mouetur,

Rursus, ex eodem Aristotele argumentum est.

Causa & ratio propter quam vnumquodque tale aliquid est; dicitur forma, & non materia, sed quattuor elementa, siue humores non sunt forma, sed materia hominis, ergo non possunt quattuor humores dici causæ propter quas homo sit tale aliquid ens, vel tales habeat proprietates, & accidentia, Rursus vnumquodque est per propriam formam, & rationem, per quam etiam demonstratur, & scitur, scire enim est rem per causam cognoscere propter quam res est, causa autem hæc non est materia, non igitur quid quam scire facit materialis causa, & illam assignare nequaquam debemus, aut possumus, cum per illam nesciamus.

Dicebat Parmenides, vt illi tribuit Alexander, ignem, & terram esse omnium, rerum causas, ignem calidum, cuius proprium est disgregare, at terram frigidam, & frigidi esse congregare, horum vtrunque esse mouere, quare sic putabat elementa quæ sunt causę materiales esse effectrices, & motrices, vnde res sint absque alicuius alterius auxilio, & per insitum calorem, & frigus fieri, & produci, contra quem duabus rationibus instat. *Parmenidis opinio.*

Primum quod sic ponētes negant formam, quæ est actus, & rei perfectio, & non dant causam propter quam res est, nam potentias (volunt) esse tantum instrumenta quędam, quibus agens vtitur, instrumenta vero neque efficientem, neque causam propter quam res est dicere possumus, sicuti igitur serra se habet ad sectionem, & scamnum, scamnique structuram, ita calor ad calefactionem, & mixtum, mixtique generationem, sed serra nō est causa propter quam est scamnum, sed instrumētum, ergo neque primam causam dices esse calorem, aut frigus, aut quattuor elementa siue humores, vt ergo qui diceret scamnū factum à serra, vel ascia, negaret, agnoscere fabrum lignarium, vt causam scamni; ita qui diceret animal, vel plantam à calore frigoreq. productū fuisse, negaret naturam, & primam causam rerum, quæ his instrumentis vtens id, quod mixtum naturale dicitur, producit. *Contra Parm.*

Altera ratio similiter docens primas rerum naturalium causas non posse esse elementa, & calorem, & frigus, hæc est, Quod subit rationem primæ causæ agentis in aliquo genere in illo non agit, & patitur, sed agit tantum, in genere rerum naturalium calor, & frigus

frigus, siue ignis, & terra patiuntur, & simpliciter nō agunt, ergo hæc in genere naturalium primæ causæ agentes dici non debent, patitur autem ignis, quoniam, & ipse ad mixtionem venit, & præter naturam mouetur, quod omnino est pati.

Dubit. Sed dubitabit aliquis quomodo eo in loco ponat Aristoteles potentias in genere causæ instrumentalis, cum instrumenta ad causam efficientem videantur reduci, & instrumentū sit actu si agere debet, materia vero, & quæ materiam comitantur, quatenus est materia, ea non sint actu vllo modo, sed potentia.

Ponunt nonnulli quod duplex potentia, actiua, quæ non sequitur materiam, & passiua, quæ materię semper iuncta est, at puto ego omnes potentias, vel cum materia, vel non sine ipsa esse, nam omnes, siue sit calor, siue grauitas sunt propensiones quædam ad agendum, & mouendū, patiendū vè, at nō operabuntur, nisi excitentur ab agente aliquo externo, nō enim descēdet lapis, vel exibit de potentia accidentali, nisi remoueatur prohibens, cui secundum se nomen agentis conuenit, quare neque calor calefacit nisi adsit agens, quod illo vtatur, sicuti, neque secat serra, nisi lignarius illam manu capiat, & ad opus reuocet.

Dubit. Sol. Vel dicam potentias, & omne instrumentorum genus quatenus sunt alicuius gratia, quod est proprium materiæ, eatenus ad materiam referūtur, & eo magis si contingit instrumenta (vt in animalibus) esse partes compositi, & eius quod operatur, & si dixeris in æternis esse potentiam, & non adesse materiam, respondebo, illam potentiam, quæ semper in actu est, in libro periermineias vocari potentiam æquiuoce, nos autem de illa, quæ propriè dicitur, potentia loqui.

Solutio altera. Clarius autem, & expeditius dicere possumus distinguentes, quod naturales potentiæ possunt capi dupliciter, vel quatenus sunt cum suo actu coniūctæ, & sunt in energia, & hoc modo se tenent à parte efficientis, vel quatenus à propria perfectione, & actu sunt separatę, & sic pertinent ad materiam, & illam sequuntur. Vel dicamus dum exeunt ad actum concausas vocari, & instrumenta; sic calor est causa quædam instrumentalis ipsius motionis, quā facit homo, exempli gratia coctionis, at anima est primaria causa, quod dixit Aristoteles secundo de anima; qui naturalem calorem, viuendi non causam; sed concausam vocauit, quod etiam in primo de generatione, cum augeri animal cibo, anima, & calore voluit, vt nauim moueri, temone, nauta, & manu.

SVPRADICTAE DVBITATIONIS Solutio. Cap. XXVIII.

HIs igitur, & huiusmodi rationibus conati sunt facere difficultatem in physiognomicis quidam, & cum primam affectuum humanorum causam posuerint animam, & rerum cæterarum propriam formam; non autem potentias materiales, se penitus omnem physiognomiam de medio sustulisse putarunt.

Rōnes p physiogn. At ego ex altera parte puto rationibus quibusdā posse homines persuaderi ita, vt si non omnia, multa tamen in mixtorum generatione tribuant materiæ, & ipsis elementis, nam si nulla est differentia inter causam efficientem domus, & equi, nisi quod causa efficiens domus est externa, at equi interna, & equus fit, cum omne quod fit non sit, patet equum, cum fit non esse, habere tamen id ex quo fit, in se principuum scilicet internum per quod fiat, & fieri possit, nam si hoc careret non fieret, hoc autem sit verbi gratia A. vel id erit forma, vel materia, non dices esse materiam, nā materia ex suppositione est, quæ fit hoc, & mouetur, nō aūt, quæ facit, & mouet, erit igitur forma, sed dices nō est forma, nā si A. esset forma in materia ęqui iā esset ęquus, quare nō fieret, at fieri suppositū est, Dicemus forsan in ma-

in materia simpliciter adesse vim, & potentiam ad omnes formas, quam Virgilius innuit dicens,

Totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Quare, & in materia equi nempè illius semine A. esse potentiam effectiuam equi, quæ faciet equum, nisi impedita fuerit, hæcque est seminis forma, cuius est actio facere equum vt grauitas est forma terræ, cuius operatio est ferri deorsum, necessario autem eget aliquo externo grauitas, vt possit lapidem mouere deorsum, & vis quæ in semine adest, nisi ad actum reducatur, non operabitur, est ergo aliquid in elementis, & in materia ad certũ finem destinata, quæ alicuius operationis erit index, & principium, adde est eadem grauitas, quæ glebam mouet deorsum, & quæ motam deorsum sistit, & ibi illam seruat, & eadem vis est, quæ mouet semen, & facit equum, & illum factum seruat, videtur autem omnino cœlum concurrere, & multa rebus tribuere, sed in seminibus fortè agit ea ratione, qua in grauibus ille, qui truncat filum à quo pendet lapis, aut columnam deiecit, quæ pondus sustinet.

Amplius si quæcunque in mundo fiunt, & eiusdem dicuntur esse apotolesmata, ex his sunt, ex quibus est mundus, cum videamus mundum ex quattuor elementis, & cœlo conflatum, necesse est, ex his quæ mundum componunt, aut cum his proportionem habent constitutum esse vnumquodque apotelesma, quare si quattuor humores animalium elementis respondebunt, erit aliquod aliud, quod etiam cœlum referet, atque sicuti in mũdo quędam passiones causantur à quattuor elementis; quædam aliæ à cœlo; ita in apotelesmatibus, & præsertim in animalibus, & plantis multa accidentia ab his, quæ proportionem habent cum elementis, & materia; multa etiam à causa efficiente, & ab eo, quod respondet cœlo inexistere videntur.

Verum vt soluatur omnino præsens dubitatio, & ostendatur quomodo aliqua nobis inexistant à materia, & quattuor humoribus, & quomodo non, & quænam ea sint; primum quædam supponemus, deinde quid in hac dubitatione sentiendum sit, exponemus, tertio quæ dubitationem faciebant tollere tentabimus. *Oppositarum rõnum sol.*

Dicamus igitur in primis omnia naturalia corpora ex materia, & forma constare, eademque mobilia, cum sint ab aliquo moueri ad aliquem terminũ, nihil igitur esse naturalium corporum, & secundum naturam constantium, quod ad eius constitutionem materiam, & formam, efficientem causam, & finalem non requisiuerit; materia vero duplex est, hæc vniuersalis omnium, illa particularis huius, vel illius corporis; materia vniuersalis omnium est pura potentia omnia, hoc est ad omnem finem, & terminum est indefinita simpliciter, & indistinctè, & ceù Proteus potest verti, & mutari in *Suppositiones de materia.*

Ignemq́, horribilemque feram, fluuiumque liquentem.

At materia propria potest hoc fieri particulare, quæque apta est fieri equus, vel canis ad hanc equi, vel canis formam determinata est, vniuersalis materiæ ratio est in hoc posita, vt omnibus careat, & indistinctè omnia possit capere; at materia particularis formata est, & per formam illam, quam habet determinatur ad hoc, vt scilicet possit fieri equus, vel canis; quare in semine equi sunt rationes duæ, vna per quam dicitur esse semen, & actus illius, altera vero secundum quam respicit equum futurum, & dicitur potentia, non tamen sunt duo, sed vnum re, vt in linea A.B. punctus C. cum sit vnus, tamen principium est C.b. & finis a.c. Verum est igitur dicere, in materia hac, est nihil equi, & est aliquid eiusdem, nihil actu, aliquid potentia, & sic vt secundo physicorum forma, & priuatio sunt quodammodo idem, cur igitur ex semine equi nascitur equus, potius quã canis? quoniam in ipso est forma potestate equi, sed non canis, & quæ forma est seminis equi, est principiũ equini corporis; sic igitur dicemus, vt supra, primam materiam esse simpliciter indefinitam ad om-

ad omnem motum, quare & ad omnem terminum, quæ vero est secunda materia, & causa formata formis imperfectis, vt elementorum, & mixtorum inanimatorum, hæc definita est ad quendam terminum, & quendam motum: sed neque prima à se ipsa mouetur, Ast simpliciter causam vniuersalem agentem requirit; & particularis à particulari agente mouebitur, & ad certum motum, & finem determinatur, & vt in materia vniuersali, inexistit pura potentia, per quam potest fieri omnia, ita in particulari apparet potentia particularis, per quam animaduertimus, quod potest fieri hoc.

Suppos. de forma. Similiter circa formam quædam sunt supponenda, primum autem formam dicimus esse rationem, & causam propter quam res est tale aliquid, & materiæ actus, & perfectio, refertur igitur ad materiam, quæ propter ipsam formam existit, hæc autem duplex est vniuersalis, secundum quam vniuersaliter omnis materia perficitur, & actu existit, & particularis, quæ hanc materiam perficit, hoc autem perficere materiam (vt mihi sanè videtur) nihil est aliud, nisi eam determinare ad certum motum, hoc est facere habilem, vt magis ad hunc, quam ad alium motum, & motus terminum feratur, ut materia, quæ poterat esse lapis antequam grauitatem susciperet, aut leuitatem, tàm sursum, quàm deorsum erat apta moueri, at postquam ab agente passa fuit, & patiendo suscepit grauitatem, iam facta est aptior ad esse deorsum, quàm sursum, & ideo dicitur entelechia, & perfectio quædam illius primæ potentiæ, quæ quoniam imperfecta erat, & simpliciter indefinita ad esse deorsum determinata est, patet igitur formam in materia potentiam quodammodo esse, si respicis quod futurum est, aut terminum ad quem res illa nata est ferri, cum autem omnes naturales formæ sint habitus, & perfectiones materiæ, quæ dicit potentiam, semper, & ipsæ annexam habent aliquam potentiam, igitur motæ mouent, & hoc dupliciter contingit, vno modo cum ad certum terminum feruntur naturaliter, & violenter ad oppositum, vt lapidis grauitas in actum deducta ab alio mouet naturaliter deorsum, violenter cum sursum iacitur, altero modo formæ mouent naturaliter ad oppositos terminos, ut anima, quæ animatum corpus, tàm sursum, quàm deorsum, à dextris, & à sinistris mouet, si illã moueri, & mutari contigerit, cum igitur naturalia corpora habeant commune principium materiale, & sint ex materia, & forma, & tangi nata, & tangere, effectum est, ut mota moueant, agant, & patiantur ad inuicem, nullum igitur ipsorum mouebit, aut quidquam innouabit, nisi moueatur, neque mouebitur, nisi possit moueri, qui ergo cognoscit hanc potentiam, etiam quomodo res sit mouenda cognoscit.

Dico itaque cum ad cõstituendum effectum naturalem, quod corpus vocatur compositum, reperiatur quoddam quod habet rationem materiæ, & quoddam existat, quod efficiens appellatur, necesse est, quod accidentium, quæ in ipso naturali corpore elucescunt, alia à materia prius disposita, alia ab efficiente oriantur, quod exemplo artificialium potest confirmari, fit domus ab ædificatore, quod parietes sint duræ, quod sint frigidę, quod difficile mobiles habent à materia, nempè lapidibus, quod autem sint altæ, uel humiles, quod crassæ, uel tenuiores, quod rectæ, vel obliquæ, & curuatæ pulchræ, aut turpes, id omne pendet ab agente, similiter eorum quæ sunt in equo quædam ab eiusdem materia, quædam ab aliqua alia causa proueniunt, quod enim sit corruptibilis, quod sit passibilis, quod sit alicubi, pendet à materia ex qua est, quod autem sit velox, sit robustus, sit aptus ad ferendum equitem, ad parendum eidem, id omne pendet ab eo, quod dedit illi formã, & rationem secundum quam dicitur equus, non igitur absurdum est, quædam à materia inesse naturalibus corporibus, quædam etiam ab aliqua alia causa.

Amplius si quæcunque insunt corpori naturali de ipso dicuntur, quatenus compositum est, & secundum quod ipsum est, hæc autem est ratio ipsius, quæ (vt docuit Aristoteles primo de anima) si physica est, necessario habet materiam, & formam, ergo manifestum est, quod nulla passio inerit composito naturali, quæ illi per materiam, & formam

propriam

propriam non dicatur inesse, quæ sunt correlatiua, hæc autem relatiuorum ratio est, vt si fit mutatio in vno, semper etiam in altero fieri necessarium sit; fit autem mutatio dupliciter, aut secundum substantiam, aut secundum habitus, & dispositiones, dicimus fieri secundum substantiam mutationē in composito, quando corrumpitur, & desinit esse quod erat prius, at secundum accidens quando manente subiecto secundum qualitatem, aut quantitatem, aut locum, mutationes patitur; necesse est igitur si fiat mutatio in materia certa, & aliquid illi addatur, aut dematur aliqualiter etiam formam mutari, quare & compositum alterari, sic igitur diximus, quod si fiat mutatio in materia, illa eadem etiam in composito elucescet, & si forma aliquid pati possit idem etiam materiæ cōmunicabitur, sunt tamen omnes compositi passiones, non autem formæ; sed sicuti dicimus impressionem sigilli in cæra esse perfectiorem, aut imperfectiorem, ita etiam dicimus formam Platonis esse absolutiorem forma Socratis, non quidem ratione ipsius formę, illa enim vna est, & indiuisibilis, sed ratione participantis formam, colligemus igitur in omnibus compositis tàm naturalibus, quàm artificialibus esse quoddam à materia, & quoddam aliud à forma, sed neutrum ab altera sine altera exoriri, magis tamen ad hanc, quàm ad alteram pertiuere, & per alterutram compositum cognosci; habet horologium arenosum, à materia quod sit graue, quod sit combustibile, quod vero tempus mensuret, quod stet rectum, quod columnis sit distinctum, ab efficiente, cui cum placuerit dare talem formam, necesse est etiam dederit consequentia illam formam, & si illud ex tali conflauit materia, necesse est etiam eidem inesse, quæ materiam illam solent comitari; ex his, mihi videtur, quod omnes differentiæ (quæ in corporibus eiusdem speciei spectantur, & per quæ indiuidua inter se distinguuntur) oriantur ex varia materiæ dispositione, quæ aliquando quidem ab agente magis, aliquando minus fuit elaborata, pro ipsius dispositione, & preparatione, vt in monetis eiusdem cunei, quas videmus variationes, illas acceptas referimus materiæ, nam hæc argenti portio maiorem agenti causæ, illa minorem fecit resistentiam, & cum iam suscepit formam aliquando magis, aliquando minus impedit, ne formatū corpus suum finem assequatur, cuius gratia existit.

Quoniam autem naturale corpus, de quo agimus, omne est mobile, mouetur autem, vel à se ipso, vel ab alio, quæ mouentur ab alio, moueri ab externo motore in id ipsum agente, vel mediatè, vel immediatè certum est, vel nunc, vel aliquando, sic igitur homo mouet lapidem baculo, vel manu, & quod proiecit sursum mouit etiam, eique dedit habilitatem eundi eum in locum, ad quem proiectum est; moueri igitur hæc ab aliquo patet, siue localiter, siue secundum quantitatem, vel qualitatem moueantur, & vtcunque siue sit mouens vniuocum, & per speciem, siue æquiuocum, & per potentiam (ignis enim ignem facit, & duritiem) quod vero mouetur à se ipso, id omne animatum est, non mouebitur autem à se ipso naturaliter, nisi prius facta sit in anima mutatio, quoniam enim Socrates audiuit vocantem patrem, abijt, cum prius staret; necesse est igitur ante motum animæ fieri alios motus in eius corpore; à motore igitur, externo, tam quæ mouentur à se ipso, quàm quæ mouentur ab alio, moueri quodāmodo dici possunt, quæ autem naturaliter mouent illa tangunt, & afficiunt, quæ vero mouentur, quod moueantur habent à motore, quòd autem sic, vel aliter, peius, aut melius à materia propria pendet, vt duæ pilæ, quarum vna ferrea est, altera lignea, vtræque à flumine eodem mouentur, sed lignea supernatat, & facilè fertur, ferrea verò per fundum vix trahitur à fluente aqua, & hoc discrimen illis non à forma, sed accidit à materia. Manifestū est igitur, quod passionum composito inexistentiū, aliæ magis à forma, aliæ magis à materia pendent, quamuis singulæ neutrius separatim, omnes coniunctim sint vtriusque, quatenus compositum statuunt.

His positis ad ea, quæ in contrarium allata sunt sic, ni fallor, poterimus respondere.

Primum, non vt antiqui in secundo physicorum, dicimus res quæ tales sunt, ex necessitate materiæ, tales sortitas esse formas, & figuras, vt scilicet radices descenderint, quoniam grauiores, deinde rami, & vltima folia quoniam erunt leuissima ascenderint, & fundamenta domus descendisse, quoniam erant grauiora parietibus, quibus tecta, vt potè lignea, cum leuiora essent super steterunt, non sanè hoc dicimus, sed bene, quod eorum quæ domui insunt, alia quidem ab eius materia, alia à forma pendent, multaq. ratione materiæ illi inesse, non tamen quatenus est spoliata forma, sed quatenus illam sustinet, iam enim omnia accidentia diximus esse compositi, non autem materiæ, aut formæ separatim; Et passiones, quæ à materia pendent non à prima, sed à secunda oriri, & non ab ea, quæ est potentia, sed quæ iam actu formam habet, & sustinet, & subiectum dicitur.

Ad primū argumentum.

Ad argumentum igitur quando dicebatur, si flaua bilis circa cor adaucta, & ardens non facit hominem iracundum, ergo tanto minus faciet superbum, aut liberalem, sed primum, ergo, & secundum, ergo humores nihil moribus addunt, probat assumptum, quoniam fortissimos, & calidissimos dicit se cognouisse, qui ijdem erant mansuetissimi, ex aduerso quosdam frigidos, miseros, senes, maximè iracundos.

Huic primum responderem, nunquam dixisse, aut dicere, quod animi mores temperaturam corporis sequantur, sed sentire, quod facta mutatione in corpore, fiat etiam non in animæ substantia, sed in eiusdem functionibus quatenus illarum est anima principium, & sic necesse est aliquam in eadem anima apparere diuersitatem; sunt enim hæc ad aliquid, quare, & simul natura secundum, quod vnum est mouens, & alterum mouetur, itaq. oportet, (vt alias etiam dictum fuit) inter se conuenire, & compati eo modo, quo incorporea pati posse videntur.

Amplius notandum est tria in homine præter corpus considerari posse, animæ substantiam, quæ est secundum se immutabilis. Habitus eiusdem siue sint intellectiui, siue actiui, qui magis, & minus suscipiunt, amplius, & tertio loco sunt functiones, & operationes secundum habitus, quæ ipsæ mutantur, & alterantur ad mutationem organorum, vt fabri lignarij mutatur operatio ad variationem instrumentorum eiusdem, & Hoc est, quod dicimus facta mutatione in corpore fieri etiam, non in animæ substantia, & habitibus, sed in eiusdem functionibus contingit, vt facta mutatione in serra, fit etiam mutatio in sectione, at eundem numero nihil prohibet esse sectorem, & sicuti ex sectore, & serra fit vnū ad exercendum sectionis munus, ita ex animo, & corpore fit vnum numero ad functiones viuentis exequendas, & sicuti sectoris virtus vicium serræ, quandoque superat, sic recta ratio malas inclinationes extinguit, & omnino si vult tollit, & mutationum differentiæ, quæ circa operationes humanas spectantur, non omnes ab humoribus, aut eorum temperie oriuntur, sed quam plures alias causas habent, quod enim Socrates ex sanguine, & pituita, & vtraque bile cōstet, id illi à natura, & quatenus est homo aduenit, quod autem talem particularem humorum prædictorum nactus fuerit temperaturam, quæ verbi gratia à corpore tēperato discedit versus calidum, & siccum in secundo gradu, id fortè casu factum est, aut affectionibus seminis, & sanguinis parentum tribuendum est; accidit enim ex eodem patre, & ex eadem matre ortos esse duos gemellos, vnum marem, alteram fœminam, mas niger, fœmina alba, mari crines nigri, fœminæ aurei, amboque adeo ferociter inter se vsque ad diem hodiernum continuè dissident, cum iam vtrique agant annum decimum, vt nulla ratione simul in eodem cubiculo manere, de eadem mensa cibum capere possint; consuluit pater plures medicos discordiæ causam quęrens. Ab ijsdem enim principijs cum censeantur orti, eandem habere debere temperaturam, quare, & inter se conuenire, non autem dissidere deberent, Id alij cęlo tribuebant, alij eo quod in diuersis vteri loculis cōcepti sint, diuersos esse autumabant.

At dixeris, quod olim visum fuit doctissimo, & religiosissimo virò, quomodo potest idem

semen

semen diuidi, cadereque in duas cellulas matris generare, & producere fœtus non solum differentes sexu, sed contrarijs moribus, semen habere partes dissimilares, quin puto (ait ille) totum esse similare, neque posse diuidi, & si diuidatur, non fiet tanta inter fœtus differentia, imo neque generabit, aut saltem non perfectum, sed mutilum nascetur.

De cœlo nihil ego sollicitus sum, nam cum sit causa vniuersalis causat effectus vniuersales, & nihil particulariter in nobis, vt particulares sumus, vel parum admodum posse putandum est, nisi etiam sollicitum ipsum dicamus de ortu pecudum singularium, aut pulicis, & cicadæ huius, vel illius muris, quæ ab ipso sole productus fuit.

Amplius cœlum est causa necessaria, hæc inferiora sunt contingentia; si necessaria propositio cum contingenti nectatur sequitur conclusio contingens, vt docuit Aristoteles, non ergo horum inferiorum singularium causam efficientem dicemus esse solē simpliciter, aut cœlum; si institeris dicēs, sol & sophroniscus generant Socratem; Hoc sanè non negatur, at non ideo sol est causa propria, & adæquata existendi Socratem, sed sicuti vniuersalis propositio necessaria iuncta minori contingenti est causa conclusionis contingentis, ita sol, & sophroniscus est causa Socratis.

Illa maior necessaria iuncta contingenti non magis propositum, quam oppositum concludit, & cœlum cum sophronisco non magis Socratem generare, quam non generare pōt.

In eodem vtero nati sunt duo gemelli, adeo inter se similes, vt ouum ouo similius non esset, at rursus in alio concepti sunt duo fœtus mas, & fœmina maximè inter se dissidentes.

Putarem ego non eodem die marem, & feminam genitam esse, neque eodem seminis ictu, cuius indicium est, quod prius orta est fœmina, quam mas, vel spatio xxiiij. horarum, aut ferè, nihil aūt prohibet imò possibile est, semen quod ex me hodie decidit omnino esse diuersum ab eo, quod heri proiectum est, tum propter cibum, & materiam ex qua, tum propter animi dispositiones, ac caloris naturalis habitudinem; facta autem parua mutatione circa principium possibile est, imò solet deinde in fine maxima fieri.

Quin etiam possibile est eadem nocte ab eodem viro, tum masculinum, tum fœmininū fætum generatos fuisse, sicuti enim ab eadem seminantis villici manu cadere potest propè in eundem locum granum frumenti, & lolij vtrumque crescere, & adolescere, & quamuis eodem alantur nutrimento, semper tamen vsque in finem diuersæ plantæ sunt, folia, flores, & fructus, diuersi, ita etiam ex eodem vnius hominis genitali in eundem loculum muliebrem possunt duę partes seminū diuisim eiectę peruenire, vt differētia illa exoriatur, quoniam semen nō est similare nisi s̄m sensū, sed dissimilare, quare ex partib. diuersis, & oppositis ē constans, quæ calore loci discriminatæ secedunt, & fętus diuersos producūt, q̄d igitur vetat portionē sanguinis, & seminis in qua præualet atra bilis diuisā fuisse ab ea in qua flaua præualebat, cum pituitæ subdominio, cum in vna seminis parte atra bilis præualeret factus est puer melancholicus quietus, obediens, humilis, timidus, cum vero humor biliosus, cum subdominio pituitæ in altera seminis parte superaret, distincto semine, & sic constitutis diuersis principijs, diuersa etiam ex corpore materno, & cuique semini conuenientia alimēta suppeditata sunt, vnde diuersi, & inter se dissidētes gemelli sunt orti, sub eadem nutrice, aut in eodem lectulo nunquā quieti stare potētes, abhorrente masculo fœminæ præsentiam: & fœmina semper truculenter minas, & verbera intentante fratri; Hæc itaque temperies, quam vel casus, vel prædictæ causæ produxere, præter quasdam inclinationes, quas primas potentias vocant, nihil aliud composito tribuit, quas tamen, & cibus, & locus sodalitates, studia, institutiones, leges, consuetudines, & voluntas demum, ac ratio mutare, torquere, producere, & in oppositam partem conuertere potest.

Dat fortè temperatura potentias, & inclinationes, sed habitus, & mores, hoc est vti illa inclinatione, & temperamentum sequi, est voluntatis, & arbitrij nostri operatio, non igitur

mores animi sequuntur temperiem humorum, sed oriũtur ex actibus multiplicatis, qui per rationem, voluntatem, electionemque reiterantur; vt mihi propensio est ex temperie ad iram, ab externa specie moueor, & excandesco ita vt proijciam in terram pileum, id iterum, atque iterum noua veniente occasione facio, vel consentiente, vel non prohibente ratione, sic inducitur habitus, qui deinde aliquando ferè inuita operatur voluntate, patet igitur quod à principio interno, quod est in nostra voluntate prouenit mos, non tamen ob id negãdum, quin si temperies humani corporis, quæ quandam latitudinem seruat, casu limites excesserit, vt corrumpatur, tunc non sequantur operationes, quæ à materia pendent, & in quibus nullum ius habet ratio, vt cum occupato ab atra bile, aut flaua cerebro, fiunt maniæ, phrænitides, & furores.

Amplius si quis argumentũ viri docti parũ concludere diceret, profecto non esset mirũ, nam si quis negasset assumptum; nempè ardentem circa cor bilem non facere hominem ad iram paratum; consideranda restaret illius probatio, dicit enim ille, quod fortissimos vidit, eosdemque mitissimos, quare quorum calidum est cor illi homines non sunt iracundi, at ego dicam illos mites esse, ac mansuetudinem summam præseferre, quando non irritantur, neque circa cor feruet bilis, quoniam occasionem non habent, at si ipsis daretur occasio, quam iudicarent dignam, quæ illos moueret, vtique sæuire mirifice videres, vt de Rhinocerонte scribitur, proprium autem est hoc fortissimorum, & ferocissimorum, vt nisi ob magnam causam in iram ferantur, cum autem illam conceperint, diutissimè seruant, & vehementissime exercent, nam ferrum ignitum refert eorum natura; Secundo ait si frigida sunt iracunda, ergo calor, & bilis quæ calida est non parit iracundiam, quid si dicam, silex, & calybs sunt frigidi, & tamen ignem producere queunt, & ignis cum durus non sit lutum tamen durat, & calx, & aqua cũ frigida sint, calorem, & ignem parere possunt. At vtcunq. ignorandum non erat, aut dissimulandum frigidum, & calidum dici multiplex, & inter cætera secundum relationem, sic enim dicimus hominis cerebrum esse frigidum, cum tamen sit calidius quouis æstuoso aere, & dicimus aquam frigidissimam, nihilominus illa omnis nix, & glacies omnis, est multo frigidior, si ergo dicit vespas, & cabrones frigidos esse, & eosdem iracundiores lepore, & capreis, Respondeo non fieri bonam comparationem, hocque erit clarum si dammas cum dammis, & cabrones cum cabronibus comparabis, hyberno enim tempore, cum se ipsis sint frigidiores cabrones, & vespæ vix volant, & irritata fugiunt, abdũtque se magis, & retrahunt, æstiuo autem vicissim alios petunt, & vexati furere videntur, sicut igitur caprea calidior est animosior frigidiore eiusdem speciei, sic cabro, & vespa quæ in apricis stabulatur, & calidioribus locis, vehementior, iracundior, & ferocior existit, quam quæ in oppositis habitat id etiam in viperis, & serpentibus clarum est, quæ hyeme vix caput attollunt, verno, vel æstiuo sole tẽpefactæ ferocissimè in aduersos insiliunt, amplius senes, ægroti, & anus sunt iracundi, quoniam cum ira magnum habent symbolum, dolent enim, & se sperni putant suæ iracundiæ conscij, quæ res illi circa cor calorem non naturalem (hoc enim egent) sed febrilem, & præter naturalem accendit.

Ait odium inuidiamque, non pendere à temperamento, cum tamen sint habitus morum, & probat, ex hoc, quod ait, nullius temperamenti mancipium posse dici falsarium, aut arrogantem.

At primum possem ego negare, odium, & inuidiam, quam dico pendere à temperamento esse habitum, etenim habitus sunt secundæ potentiæ, & entelechię quædam, quæ verò pendent à temperamento sunt primæ potentiæ, amplius habitus sunt primi generis qualitatum, at quæ à temperamento oriuntur sunt secundi generis, item habitus secundum se, & sine externo agente exeunt ad operationem, qui enim callet musicam, & habet eiusdem habitum, cum vult, & non est impeditus potest canere; at quæ à temperie prouenıunt potentiæ egent externo perficiente, vt agant, & per se nihil faciunt, puer enim qui

potest

potest discere musicam, etiam si canere velit, tamen nisi prius didicerit, & habitum acquisiuerit, non magis quam lepus, qui caret potentia, canet, aut si quando cecinerit, id omnino imperfecte faciet, nulla enim potentia prima se ipsam perficit sine agente, & motore, deinde falsum est quod odium, & inuidia non pendeant à temperamento, amplius, & falsitas, & arrogantia, sed hæc, quæ diximus, vel vt habitus secundum quos tales vocari solemus considerari possunt, vel vt potentiæ quædam naturales à quibus non fit denominatio, primo modo non pendent à temperie at secundo pendere nihil vetat, hoc est humorum mixtionem, & corpus quo vtitur anima, habere habilitatem, & dispositionem ad suscipiendam arrogantiam, falsitatem, & inuidiam, qua habilitate caret saxum, vel arbor, vel aliquod aliud carens sensu, & inter ea animalia siue homines, qui sunt harum passionum seù habituum susceptibiles, dicimus Socratem Platone esse paratiorem, propterea, quod materia Socratis talium habituum susceptibilis minus nata est repugnare causæ efficienti externo in Socrate, quam in Platone, vnde planè constat ex his nihil in actu poni; sed tantum inclinationem quandam significari. Quod autem quatenus sunt potentiæ in determinatæ pendeant ex temperie, & per illam magis ad hanc quam ad oppositam partem habitus aliquando inclinent, & cur, & quo modo satis supra dictum est.

Quarto tribuit syderibus has dispositiones, quare à temperamento negat procedere posse, at ego primum negarem consequentiam, quid enim vetat temperamentum à cœlo, & syderibus causari, à temperamento deinde oriri potentias, & inclinationes supradictas? sed si negauero antecedens, id sanè difficile probabit, quamuis velit è summis alpium iugis in mare præcipitem volui eum, qui futurus est nauta.

At hæ sunt nugæ (vt ipsemet ait,) nam si illum cœlum causat, & talem facit, etiam temperiem huiusmodi corporis causabit, at neque cœlum, neque temperies id efficient, si illum occasio aliqua oblata ad mare non deducet, & cum dixit nullam vim elementorum potuisse facere Ptolemeum adeo nefandæ veneri deditum, Heliogabalum, & Commodum adeo turpes, crudeles, infames.

Huic ego etiam assentior, neque per temperiem tales factos fuisse dico, sed bene non repugnãte temperie, hos ipsos à sodalibus, à mala educatione, à vitiosis adulatorum moribus corruptos fuisse; & tales factos tandem extitisse, etenim soluti legibus, cum essent, quibus liceret omne, quod libebat, in omne genus vitiorum impellentibus adulatoribus, neque repugnante natura fuere submersi.

Idem enumerat, vt positionem suam probet, quosdam, mirifice timuisse feles, alios mures, non nullos omne genus serpentum, vt videntes exhorrescerent, quod rerum genus à temperie non posse pendere contendit, at ego neque omnia esse temperaturæ, vel materiæ secundæ affecta prodidi, sed quædam genera inclinationum ortum à materia ducere secunda, non quatenus est materia, sed quatenus iam formata est, vt dicatur sanguis, vel bilis, & non ob hoc tamen omnia, sed agens etiam multa tribuit, nempe formam, & cũ forma, quæ illam necessario sequuntur, sed si quis etiam tueri vellet, in Socrate præexitisse aptitudinem ad metuendum felem, antequam vnquam felem conspiceret, fortè, nihil absurdi diceret, nam nisi hanc aptitudinem habuisset, nunquã ad hoc, vt actu felem timeret, perduci potuisset.

Et si dixeris quænam est hæc quattuor humorum temperies qualis, & quanta, quam ponis huius effectus rationem, & causam? profecto vt assero adesse, ita quænam sit, & quomodo vocari queat nequaquam explicari posse arbitror, neque id mirum, cum harum potentiarum natura sit, vt immersæ materiæ careant nomine, an forsan dici potest talem propensionem originem ducere à forma, quæ sibi determinauit materiæ portionem, cui accidit esse omnino contrario modo dispositam illi, ex qua spiritus eleuantur, eius speciei spiritalis susceptiui, quare cum se se offert muris species turbantur spiritus,

& ab illa specie dissipantur, ea ratione qua tenebras fugari surgente sole videmus, aut aerē puluere plenū agitari, ab emphasi quā in illo producit concauū speculum sole illustratum.

Adfert etiam, si caliditas causaret crudelitatem, & frigus, dolum, ergo animalia quò calidiora, ea eo crudeliora essent, & quo frigidiora eo magis dolosa, at hoc falsum, nam frigidissima cochlea, frigidissimæ testudines, & lumbrici, quorum nullum dolosum animal est, similiter inquit, si calidus, & humidus homo est magnopere secundum naturam, ergo sapiens, ergo quo calidior, & humidior eo sapientior, & calidissimus, & humidissimus foret sapientissimus, sic igitur infantes, & pueri, adultis, & senibus essent prudentiores, & sapientiores siquidem his calidiores.

At facile est his respondere, quoniam nihil sequitur, si est prudens calidus, ergo prudentior erit, qui calidior, calidissimus igitur prudentissimus, nam & sic ignis esset prudentissimus, & ferrum ignitum prudentius carbone, causa est, quoniam in mediocritate, & temperie non autem in excessu consistit virtus omnis naturalis animalium, & plantarum; neque diximus nos vnquam temperiem causare mores, vt illi homini tales inessent, quoniam talis inest temperies humorum, sed bene posuimus propter hanc humorum temperiem Socratem aptiorem esse ad tales mores, & ad tales minus idoneum, & cum ex educatione, institutione, consuetudine, legibus, voluntateque talem susceperit morem secundum quem soletirasci, aut cupere, diximus mutationem in temperie factam, non quidem simpliciter, & secundum totum corpus, ita vt qui prius biliosum habebat, & calidum corpus sit effectū pituitosum, & frigidum; sed tantum secundum eam partem humorum in vasis circa cor existentium, qui sunt materia, & subiectum moris illius, & habitus, per institutionem introducti, neque solum humorem sed vas in quo humor continetur alteratū, & mutatum aliquo modo fuisse, introducta enim noua forma necesse est materiam mutari; In Socrate igitur, qui ante adeptum exercitio habitum mansuetudinis minima de causa clamabat, domesticos cædere solebat.

Nunc mitis silet, quoniam mutata operatione, mutatoque more, mutatum est etiam subiectum, quare minima bilis portio est circa cor, & caput, & si est non acceditur vti prius quo factum est, vt non facile irascatur amplius, & si irasci contigerit ob dignam causam placide admodum aget, & si quis iracundus, ex lethargo, vel alio morbo pituitoso, factus sit repente mitis, non dico morem eius mutatum esse, cuius indicium, quod abeunte impedimento pituitæ, ad idem rediret, sed dico impeditam esse functionem secundum materiam ex impedimento, aut absentia bilis, quę circa cor existens erat illius moris subiectum, in quo perstabat.

Sic etiam cuidam mihi noto aliquando contingit, vt ex longo morbo, & dolore capitis continuo obliterata fuerat omnium penè memoria eorum, quæ adolescentulus didicerat, neque quidquā succurrebat, contingit euacuato humore peccante, & sublato impedimento ad naturalem statum redire caput, omniumque memoria eadem successit, non igitur habitum memoriæ obliterauit affectio materialis, sed sua præsentia illius operationem impediuit.

Amplius non dico ego talem humorum fabricam hominem dolosum, aut temerarium facere, sed assero, quod qui dolosus est, aut temerarius, & qui facillime hos habitus suscipere potest, & longe promptius quam aliquis alius, ille certam habet circa principium suarum actionum, mixtionem, & temperiem humorū, quæ apta est harum passionum materia, & sicuti dico si est domus ergo est paries, at non è cōtra; sed si est paries poterit etiam esse domus; ita etiam si ille iracundię habitum exercet, ergo feruet circa precordia sanguis, at non è contra si feruet sanguis, ergo est iracundus, sed tantum assero esse ad iracundiam propensum, vt pyrius puluis, ad ignem recipiendum.

Et quoniam bonos, & malos non esse à natura, sed electione, & voluntate vir ille tutari conatur,

connatur, neque posse inferri tale corpus habet homo, ergo & tales mores, exemplo Epicteti stoici, Socratisque turpissimorum hominum, optimorum tamen, exemploque Cōmodi, & Domitiani, & Heliogabali, qui quamuis pulchri essent, mali tamen fuere; Respondeo hoc nihil ad rem, nam corporis temperies vniuersalis quædam causa est, quæ ad hoc genus morum potius inclinat, quam ad illud, ad nullam autem certum cogit sed volūtas, & electio ea est; quæ mores facit, nam nostrarum operationū nos sumus domini si secundum naturam, non autem secundum morbosum affectum simus dispositi, vitiatumque non habeamus principium, quod si Epitectus, si Socrates boni fuere, & Commodus, & Domitianus mali, id illis imputetur. Priores naturalem temperiem correxere, posteriores eadem abusi sunt quamuis forsan esset non mala.

Idem cum oblatrasset ponentibus, quod animi mores temperaturam corporis sequantur contra vtitur hoc argumento, mos est modus, & qualitas motionis, motum igitur supponit mos, motus autem est causatus à natura, & hæc forma est, & non materia, igitur à forma pendet mos, & ab anima non autem à materia.

Ego sanè eodē argumēto vti posse dicēs. Mos est motus affectio motus pēdet à natura, natura est materia, ergo mos à materia efficitur, sed rursus si mos est passio quādā motus, aut habētis motum, cum hoc sit corpus, passio igitur est corporis, corpus aūt constat ex materia, & forma, quæ cum sint ad aliquid altera sine altera neque esse, neque intelligi potest, quare si à forma, secundum ipsum, pendent mores, ergo à materia, nam forma sequitur materiam, & materia formam, neque altera sine altera existere potest.

Cæterum iam memoria tenendum est, quod affectionum, quæ in homine, quædam magis materiam, alia magis formam sequuntur, omnes tamen sunt compositi. Cum autem ad supra naturalia se eleuans ait, tria esse, Deum qui facit omnia, materiā ex qua fiunt omnia, & cœlum per quod Deus facit omnia ex hoc infert, ergo elementa nullam vim habent in rerum formis, & forma non à materia, sed à vi agentis dependet, ego sanè consequentiam putarem, esse falsam, Nempè materia omnia recipit, ergo elementa nullam vim habent.

Dico materiam duplicem esse primam, & secundam quam dicimus elementa, nam si sola prima materia per solum cœlum formas à Deo productas reciperet, & retineret, nulla res ab alia esset, distincta genere, sed quoniam certa forma certam requirit materiam elementa, elementorumque mixtio, & temperatio precedit, quam res debet recipere formam; Neque nego ego formam potius esse in perficiente, quam in perficiendo, sed bene dico, primum, quod perfectio est in perficiente, vt in principio, & efficiente, at in perficiendo, vt in subiecto, sic valemus sanitate vt principio, & corpore vt subiecto, & anima morum est principium, sed in corpore, & in elementorum temperie, vt in subiecto reperiuntur, & existunt, actus enim actiuorum in patiente disposito existunt, vt secundo de anima; Et cum argumentatur quod mixti forma non est prædominantis, nam sic omnium animalium, & plantarum vna esset forma, vnde inducit, falsum esse quod temperies quidquam agat; dico ego formarum alias esse vniuersales, alias particulares quasdam vltimas, & ita comparatum esse, vt sicuti numerus posterior priorem, sic forma succedens antecedentem continet, quare verum est omnia mixta, quæ termino proprio terminantur, esse talia, vt in illis terra dominetur saltem secundum molem, quatenus est communis quædam materia, ergo habent eandem formam, & omnia sunt idem negatur consequentia, & si sunt id accidit secundum vniuersalem formam, vt nos, & equi sumus æque animalia, at deinde distinguimur, vltima differentia, quoniam nos rationales, equi irrationales existunt; nulla itaque ratio est, quæ dicit omnia animalia esse vnum mixtum, Quare simul uiuere, & non viuere, Respondeo sunt vnum mixtum vniuersali illa forma, & quatenus grauia, non viuunt, at quate-

quatenus animam habent, & sunt animalia eatenus viuunt; quod etiam subiungit, nihil facit ad rem.

Quod scilicet nemo dat, quod non habet, elementa non habent ambitionem, non auaritiam, ergo neque id dabunt genus rerum; At contra similiter ego sol, motusque non habet calorẽ, ergo non dabũt calorem? & silex, & chalybs non habet ignem, ergo neq. ignem dabit? at vana hæc sunt, separatim calx, & aqua frigidæ sunt, neque calefaciunt, & coniunctim exurunt, separatim lapides non iunguntur simul; si vero coniungantur fit murus, aqua & farina non est panis, iuncta simul panem faciunt, similiter elementa separata, neque auaritiam, neque ambitionem habent, neque harum sunt capacia passionum, at iuncta simul, & certo modo temperata efficiunt subiectum aptum hæc ipsa capescere, vt igitur neque terra, neque aqua separata possunt fieri olla, aut vrceolus, si vero vtraque iungantur simul, & elaborentur iam efficitur massa quædã, & compositum aptum ad capescendam formam vrcei, & ollæ, sic elementa separata non sunt capacia auaritiæ, aut ambitionis, sed simul mixta, & certo modo fermentata, cum factum fuerit mixtum aptum suscipere animam, rationalem, & auaritiæ, & ambitionis, & liberalitatis, & aliarum passionum animi fiunt subiecta, & quod de his dico etiam de magnetis passionibus potest dici.

Dum autem contra Alexandri (vt ipse ait) preuersitates instat, supponit grauitatem non posse esse formam substantialem, qm̃ formæ non suscipiunt magis, & minus, at grauitas suscipit, quare non potest esse forma, at sanè mihi valde dubium semper fuit, an substantiales qualitates (quas formas dicunt) suscipiant magis, & minus, etenim est animalitas in his quidem magis, in illis minus, his clarius, illis obscurius ipsam participari contingit, si enim animali esse, est sentire, & præcipuè per tactum, cum tactus homini clarius, brutis multis obscurius communicatus sit, patet animalitatem, quę forma est, magis, & minus suscipere, & si non ratione sui saltem ratione subiecti, quoniam in aliquo quidem perfectior est in aliquo alio minus perfecta, quoniam materia minus est elaborata; at si dixeris formas esse fines quare indiuisibiles, quare non suscipere magis, & minus.

Huic obiectioni responderem, formas secundũ se captas, & in abstracto esse fines, & rationem indiuisibilitatis sustinere, at quatenus sunt in subiecto eatenus videntur magis, & minus recipere, amplius si omnes formę naturales, & corruptibiles ideo tales esse dicuntur, quoniam habent contrarium, at quæcunque habent contrarium suscipiunt magis, & minus, id enim magis, & minus suscipere, est ad mixtionem contrarij pati, ergo necesse est, etiam naturales formas, aut quæ habent formas in materia illas magis, vel minus participare secundum quod materia magis, vel minus agenti ressitit, & formam recipit, & sicuti accidit multas qualitates non suscipere magis, & minus, quæ tamen ab his denominantur indubitanter recipiunt, ita formæ substantiarum secundum se non recipiũt magis, & minus, quæ tamen ab his denominantur, vt hos & equus, quid vetat vt magis, & minus talia appareant.

Dum autem negat grauitatem esse formam, quoniam formæ rerum, nos latent, dico non omnes, sed tantum, quæ sunt immersæ materiæ, & quæ vltimæ sunt, at vltima differentia elementi non est grauitas, amplius si terram consideres pro vt terra est, eius ratio est terrestreitas, si pro vt alicubi situatur, est grauitas, & pro vt est elemẽtum est siccitas, cum frigiditate, vt Doctoris quatenus docet forma est doctrina, quatenus homo, est rationalitas, quatenus animal est, eatenus tactu determinatur, & si vnum quodq. potestate, & opere determinatur, ergo euius plura sunt opera illius etiam necesse est plures esse rationes quare nihil vetat aliquid vnum quidem esse subiecto, plura verò ratione, & forma, at dubitabis An in re vna plures formę, Respondeo Non, Nam vna tantum est vltima forma, quæ alias continet, vt 4. continet 3. & 2. sit res e___b___c___d___f dico formã, & terminum

esse

esse vnum f. actu b. c. d. contineri,& esse potestate,& præparationes materię vocari; Demum cum dicimus ex defectu materiæ cornua non adesse ouibus quibusdam, non sunt adducendi equi, vel canes, sed de ijs quæ sunt eiusdem speciei intelligendum est. Nam oues quæ sunt montanæ cornua habent, campestres carent, qm̄ in his deficit materia sicca, ex quibus sunt cornua, & falsum est, quod viro illi videtur, formas nullas educi de potentia materię, sed omnes induci. Ad argumenta ex secundo de generatione deducta; quorum primum est, si sola elementorum congregatio facit mixta, cur potius ex homine nascitur homo,& ex oliua arbor oliuæ, quam aliud aliquod? Quid si dixero elementorū non simpliciter mixtionem, sed certam mixtionem oleam generare? tunc quærit à quonam agente id fiat, Non potest esse casus, vt dicebat Empedocles, sed natura, quæ ex oliua facit oliuam; quæ autem causa facit oliuam, ea passiones etiam quasdam illi dat ab eadem forma prouenientes, quæ tamen in illam certam materiam recipi poterant; Hæc materię certa dispositio latitudinem habet,& pro graduum varietate operationē à forma prouenientem variat, Quod autem eorum quæ sunt in composito alia à forma, atque ab efficiente, alia vero pendeant à materia supra expositum fuit. Ad secundum argumentum cum dicitur quæ sunt in nobis, vel motus esse, vel quietes quorum neutrum ab elementis, & materia causatur; Respondeo, motus in nobis à materia non causari actiuè, sed passiuè, & ita etiam affectiones omnes, quæ in composito sunt, non causantur à materia, quatenus materia est, nisi sub ratione passiua, non autem vnquam actiua, vt homo ab anima vim irascēdi habet, quod sic possit irasci à bilis dispositione, quod autem ita vtatur ira, iam ab habitu supra inclinationem inducto, assecutus est; subiectiuè igitur à materia, effectiue ab agente, vel à forma tanquam à principio pendent.

Tertium argumentum si anima non est ex elementis, ergo neque passiones, & habitus qui sequuntur animam, quare neque mores. Responsum est, passionum, quæ in nobis, esse quasdam, quæ secundum formam insunt, quasdam secundum materiam, priores non inerunt nobis per materiam, inerunt autem posteriores. Amplius sit verum animam non esse ex elementis, at in corpus quod est ex elementis receptibilis est, quare & passiones in corpore, quæ recipiuntur, pro vt recipi possunt, in eodem apparent. Hoc autem posse, à materia dependet, quare sicuti sunt per formam, ita per materiam recipiuntur, at per differentias materiæ, quandoque diuersimode illas recipi contingit, & per vtrasq; aut per id quod est ex vtrisque operantur. Deinde non sequitur si anima non est ex elementis, ergo eius operationes ab elementis non alterantur, etenim homo non est ex ferro, & chalybe, attamen per ferrum, & chalybem multæ eiusdem operationes perficiuntur, sic etiam quædam hominis operationes per ea, quæ sunt ex elementis organa corporea fiunt.

Quòd vero dicitur materiam nullo modo esse causam efficientem generabilium, id omnino fatemur, neque oppositum vsquam teneri potest, neque possibile est mixti passiones à materia effectiue oriri, pro ut uidebatur Democrito, & Anaxagoræ, materiæ proprium est pati, & moueri, & semper passiue, nunquam concurrere actiuè, quod etiam docēt quæ sequuntur argumenta, nempe nullius passionis, & nullius effectus causam referēdam esse in materiam, hoc certum est, si formaliter, & effectiue loquamur, at materialiter & subiectiuè non est verum, videmus enim multas in nobis ab humorum mutatione contingere alterationes, quare argumentum quod additur nihil contra positionem nostrā habet, dum inquit; Quod forma est causa propter quam res sit, quare, & causat materiā, & materiæ affectiones, verum est, quod causat materiam forma finaliter, nam est materia in gratiam formæ, non tamen facit ipsam esse simpliciter, quamuis existere eandem faciat, hoc enim est primum formæ opus, vt materiam actuet, atque existere faciat.

Quod aūt additur ex Aristotele potentias materiæ esse, vt serra, qua vtitur faber lignarius, id omnino confirmat, quam tuemur positionem, vnde non dicimus nos scamnum factum

ctum esse à serra, vel ascia, sed per hæc instrumenta factum à lignario fabro, sic per talia membra, ita disposita cõtingere fieri tales operationes, & effectus, quorum mẽbrorum dispositio plerunque talis est, qualis fuit habilitas materiæ, quæ illam recepit.

Demum primas causas rerum effectrices non dicimus esse calorem, & frigus, vt verum sit omnia ab his fieri, sed ex Aristotele vltimo capite quarti meteorum habemus corporum mixtorum hæc similaria, illa dissimilaria esse, priora fieri à calore, & frigore, posteriora vero quorum similaria sunt materia non fiunt à calore, sed à natura, vel à cælo, vel ab aliqua alia maiori, atque excellentiori causa, quam sit calor, aut frigus.

His ergo & huiusmodi responsionibus credo tolli omnino posse rationes eorum, qui negabant corporeis signis complexionem consequentibus, aliquid certi asseri posse, neq; ideo ponemus id, quod Gal. libello quodam, quod animi mores temperiem corporis sequantur, multis argumentis, & auctoritatibus conatur astruere, nam vnusquisque, si contemplabitur, quæ Platonis, quæ Aristotelis, quæ Hippocratis dicta censentur, ea conuenire optimè videbit cum his, quæ diximus.

Est positio nostra, elementorũ mixturã facere temperiẽ, ex hac statui corpus similare, ex quo fit deinde dissimilare, qđ cũ certã sortitum fuerit harmoniã, & rationẽ efficitur aptũ ad munia animæ rationalis exequẽda, & cũ sic à natura fuerit terminatũ, anima rationalis aduenit, & statuitur homo, cuius operationes, & functiones sunt ab anima, tanquam principio harum; at quod possint fieri, corpus dat, vt materia, & subiectum, demum quod sic exerceantur, fit ab habitu, aut affectu, aut externa aliqua causa, siue illa sit per accidens, siue per se.

Hæc itaque, & huiusmodi forte contra prædictum virum non irrationabiliter adduci poterunt, nec ille, qui hanc ipsam opinionem adeo seuerè, ac durè insectatus est, vt puto, multum ab hac sententia distat; Dicit enim; Quod carnem perficit est forma carnis, & carnis forma formam terræ continet, vt trigonum continetur, à tetragono, si ergo hoc verum est, cum differentia trigoni, quod, vel sit orthogonium, vel oxigonium variet etiam tetragonum, vt modo fiat rombus, modo romboides, etiam pro varietate formæ carnis si non variatur, alteratur tamen forma equi, & diuersimodè operatur, quod si diuersa est forma carnis, ergo & terræ forma erit aliquo modo alterata, se igitur mutuo sequuntur, & variata operatio, variatum suppositum, quod operatur, ostendit; hocque mutatum est, quoniam eius ratio aliqua ex parte mutata fuit, non est mutatà ratio nisi mutentur ea, ex quibus est ratio, neque hæc mutantur, nisi etiam fuerit mutatio in subiecta proxima materia, neque in hac, nisi in illis principijs primis ex quibus illa ipsa est, quæ sunt elementa, in quorum mixtione consistit eiusdem ratio, sic igitur patet, quod operatio formam, forma sequitur materiam, & è cõtra, si materia pręparata talis existat, facile suscipiet formam talem, & si formam habuerit talem; operationem etiam omninò talem faciet.

Idem ait exercitatione 248. Ideo prudentissimum esse hominem, quoniam corpus, & corporis membra principalia sunt temperatissima, si cum alijs animalibus conferantur, vt inter corda animalium, hominis cor sit maximè temperatum, idemque de cerebro ait.

Item ex Aristotelis sententia probl. sect. 14. ait, optimam corporis constitutionem cõferre ad intellectum, & vt corpora differunt, sic etiam intellectiones, Quare si intellectio, quæ est operatio immaterialis, & immixta sequitur corpus, operæpretium esset, etiam morem, & affectum qui, quædam forma in corpore est, à varia corporis dispositione variè mutari, cum igitur diuerso modo hoc, & illud corpus affici videremus, varia etiam homines illos, & velle, & sapere putandum esset.

Ait idem disputans contra Alexandrum non temperamentum, sed stellas dare homini tales propensiones.

Et

Et ego dicam, si stellæ dant tales propensiones, quoniam dant talem formam, cum quæ dant talem formam, necessario dent etiam certam materiam, nam certa forma hãc sibi certam determinat, stellæ igitur sunt, quæ materiam determinant, hæcque est elementorum mixtio, ex his enim fiunt similaria corpora, quæ dissimilarium sunt materia, vt ait Aristoteles, stellæ igitur talem faciunt materiam, & tales dant eidem affectiones, quare quales erunt materiæ affectiones, talem esse etiam formam possumus inferre, ergo quale corpus talis etiam est anima; certa igitur elemẽtorum mixtio certam suscipit formã, certa forma, certas producit operationes; ergo certa elementorum mixtio certas facit operationes, sed certã mixtionẽ certa sequuntur signa. Ex his igitur signis corporeis, quales sint futuræ operationes compositi, etiam teste hoc viro, qui tantum tribuit astris, cognosci posse patet.

Necessario tamen ab operationibus ad formam, à forma ad materiam inferemus, & argumentabimur; at à signis materiæ ad formam, & operationes probabiliter tantum, & quod possit esse, colligemus, vt si domus est, ergo parietes habet, quare & lateres illi insũt, duri, & rubri, vnde si quoddam in quo, & durum quid, & rubrũ, & longum, latumque, qualis est figura parietis videro, probabile est, illud esse parietem, & si paries est, potest etiam esse domus.

Quare à forma necessario ad materiam, vt 2. phys. at à materia ad formam non necessario inferimus. *à forma ad materiam necessaria est illatio.*

Pariter dicit ille vir, in mollitie, quæ recedit ab intemperie brutorum ad mediocritatem simpliciter consistit tactus exquisitus, at mollities puerorum, & fæminarum recedit à temperata virorum mollitie, quare pueri, & fæminæ sensum, tactus non habent adeo elaboratum, & exquisitum, & certum, sicuti habet homo perfectus, & adultus secundum ipsum accidens iam corporis animæ functiones, & dispositiones immutant.

Verum Non etiam Plato, non Aristoteles, non Hippocrates aliud ab eo, quod diximus, sentire videntur, nimirum operationes hominum variari contingere, si instrumenta varientur, quæ, tum ex cibo, tum ex humoribus, atque alijs quampluribus causis varietatem concipere possunt.

Finis Secundæ Partis.

DE COM-

ctum esse à serra, vel ascia, sed per hæc instrumenta factum à lignario fabro, sic per talia membra, ita disposita cõtingere fieri tales operationes, & effectus, quorum mẽbrorum dispositio plerunque talis est, qualis fuit habilitas materiæ, quæ illam recepit.

Demum primas causas rerum effectrices non dicimus esse calorem, & frigus, vt verum sit omnia ab his fieri, sed ex Aristotele vltimo capite quarti meteorum habemus corporum mixtorum hæc similaria, illa dissimilaria esse, priora fieri à calore, & frigore, posteriora vero quorum similaria sunt materia non fiunt à calore, sed à natura, vel à cælo, vel ab aliqua alia maiori, atque excellentiori causa, quam sit calor, aut frigus.

His ergo & huiusmodi responsionibus credo tolli omnino posse rationes eorum, qui negabant corporeis signis complexionem consequentibus, aliquid certi asseri posse, neq; ideo ponemus id, quod Gal. libello quodam, quod animi mores temperiem corporis sequantur, multis argumentis, & auctoritatibus conatur astruere, nam vnusquisque, si contemplabitur, quæ Platonis, quæ Aristotelis, quæ Hippocratis dicta censentur, ea conuenire optimè videbit cum his, quæ diximus.

Est positio nostra, elementorũ mixturã facere temperiẽ, ex hac statui corpus similare, ex quo fit deinde dissimilare, qđ cũ certã sortitum fuerit harmoniã, & rationẽ efficitur aptũ ad munia animæ rationalis exequẽda, & cũ sic à natura fuerit terminatũ, anima rationalis aduenit, & statuitur homo, cuius operationes, & functiones sunt ab anima, tanquam principio harum; at quod possint fieri, corpus dat, vt materia, & subiectum, demum quod sic exerceantur, fit ab habitu, aut affectu, aut externa aliqua causa, siue illa sit per accidens, siue per se.

Hæc itaque, & huiusmodi forte contra prædictum virum non irrationabiliter adduci poterunt, nec ille, qui hanc ipsam opinionem adeo seuerè, ac durè insectatus est, vt puto, multum ab hac sententia distat; Dicit enim; Quod carnem perficit est forma carnis, & carnis forma formam terræ continet, vt trigonum continetur, à tetragono, si ergo hoc verum est, cum differentia trigoni, quod, vel sit orthogonium, vel oxigonium variet etiam tetragonum, vt modo fiat rombus, modo romboides, etiam pro varietate formæ carnis si non variatur, alteratur tamen forma equi, & diuersimodè operatur, quod si diuersa est forma carnis, ergo & terræ forma erit aliquo modo alterata, se igitur mutuo sequuntur, & variata operatio, variatum suppositum, quod operatur, ostendit; hocque mutatum est, quoniam eius ratio aliqua ex parte mutata fuit, non est mutata ratio nisi mutentur ea, ex quibus est ratio, neque hæc mutantur, nisi etiam fuerit mutatio in subiecta proxima materia, neque in hac, nisi in illis principijs primis ex quibus illa ipsa est, quæ sunt elementa, in quorum mixtione consistit eiusdem ratio, sic igitur patet, quod operatio formam, forma sequitur materiam, & è cõtra, si materia pręparata talis existat, facile suscipiet formam talem, & si formam habuerit talem; operationem etiam omninò talem faciet.

Idem ait exercitatione 248. Ideo prudentissimum esse hominem, quoniam corpus, & corporis membra principalia sunt temperatissima, si cum alijs animalibus conferantur, vt inter corda animalium, hominis cor sit maximè temperatum, idemque de cerebro ait.

Item ex Aristotelis sententia probl. sect. 14. ait, optimam corporis constitutionem cõferre ad intellectum, & vt corpora differunt, sic etiam intellectiones, Quare si intellectio, quæ est operatio immaterialis, & immixta sequitur corpus, operæpretium esset, etiam morem, & affectum qui, quędam forma in corpore est, à varia corporis dispositione variè mutari, cum igitur diuerso modo hoc, & illud corpus affici videremus, varia etiam homines illos, & velle, & sapere putandum esset.

Ait idem disputans contra Alexandrum non temperamentum, sed stellas dare homini tales propensiones.

Et

Et ego dicam, si stellæ dant tales propensiones, quoniam dant talem formam, cum quæ dant talem formam, necessario dent etiam certam materiam, nam certa forma hãc sibi certam determinat, stellæ igitur sunt, quæ materiam determinant, hæcque est elementorum mixtio, ex his enim fiunt similaria corpora, quæ dissimilarium sunt materia, vt ait Aristoteles, stellæ igitur talem faciunt materiam, & tales dant eidem affectiones, quare quales erunt materiæ affectiones, talem esse etiam formam possumus inferre, ergo quale corpus talis etiam est anima; certa igitur elemẽtorum mixtio certam suscipit formã, certa forma, certas producit operationes; ergo certa elementorum mixtio certas facit operationes, sed certã mixtionẽ certa sequuntur signa. Ex his igitur signis corporeis, quales sint futuræ operationes compositi, etiam teste hoc viro, qui tantum tribuit astris, cognosci posse patet.

Necessario tamen ab operationibus ad formam, à forma ad materiam inferemus, & argumentabimur; at à signis materiæ ad formam, & operationes probabiliter tantum, & quod possit esse, colligemus, vt si domus est, ergo parietes habet, quare & lateres illi insũt, duri, & rubri, vnde si quoddam in quo, & durum quid, & rubrũ, & longum, latumque, qualis est figura parietis videro, probabile est, illud esse parietem, & si paries est, potest etiam esse domus.

Quare à forma necessario ad materiam, vt 2. phys. at à materia ad formam non necessario inferimus.

à forma ad materiam necessaria est illatio.

Pariter dicit ille vir, in mollitie, quæ recedit ab intemperie brutorum ad mediocritatem simpliciter consistit tactus exquisitus, at mollities puerorum, & fæminarum recedit à temperata virorum mollitie, quare pueri, & fæminæ sensum, tactus non habent adeo elaboratum, & exquisitum, & certum, sicuti habet homo perfectus, & adultus secundum ipsum accidens iam corporis animæ functiones, & dispositiones immutant.

Verum Non etiam Plato, non Aristoteles, non Hippocrates aliud ab eo, quod diximus, sentire videntur, nimirum operationes hominum variari contingere, si instrumenta varientur, quæ, tum ex cibo, tum ex humoribus, atque alijs quampluribus causis varietatem concipere possunt.

Finis Secundæ Partis.

DE COM-

COMMENTARII IN PHYSIOGNOMICA ARISTOTELIS.

Pars Tertia.

INVENIENDORVM SIGNORVM METHODVS. CAP. XXVIIII.

,, *Videtur autem mihi anima, & corpus compati adinuicem: & animæ habitus alteratus simul alterat corporis formam, & iterum forma corporis alterata simul alterat animæ habitum. Quoniam enim animæ inest tristari & lætari, manifestum est quod tristes obscuræ facies sunt, & gaudentes hilaris.*

Aristotelis intentio.

TERTIA est huius voluminis particula, in qua Aristoteles proponit nobis methodum, ac viam quandam, qua docemur ab apparente conuenientia, & ab animalium brutorum similitudine deducta, de potentijs, & qualitatibus hominum aliquid enunciare, Sic autem cũ prædictis connecti posse videtur.

Nexus cũ prædictis.

Supradictum est, Physiognomiam esse, item de quibusdam animæ humanæ passionibus nos posse aliquid enunciare visum fuit, & quosdam diuersos modos attulisse, qui quamuis mali non sint, attamen singuli si per se capiantur sunt imperfecti, qui fuerunt numero septem, nempè, motus, color, faciei dispositio, qualitas tangibilis, vox, partium affectio, figura corporis totius, & partium, & quòd ex his, & per hos fontes, seù signa iudicare soleat Physiognomus, & his instrumentis vti possit ad prædicendum, longa docuit inductione.

Nunc aũt, qua rõne vnicuiq. nostrum liceat venari, & reperire signa, quibus possimus de inclinationibus hominum aliquid asserere, explicare molitur, sic enim probè constitutam, aut saltem delineatam fuisse hanc notitiam putabimus, cum & ipsam esse, & quidnam sit cognouerimus; & qua ratione eadem vti liceat perceperimus, sic enim, & qui ædificatoriã, vel sutoriam artem nobis tradere vellet, illas primum quidnam essent doceret, deinde, cum domos, aut vestes se facturás esse spondeant, secundo loco id verum esse confirmaret, ostendens, quod multas domus, ac multas vestes faciunt continuè, deindè tandem rationem, ac methodum tradens, quomodo, & domus, & vestes fieri contingat, & qua ratione abundabimus

bimus necessarijs ad domos, vel ad vestes faciendas, totam putaret ędificatoriam, vel sutoriam artem tradidisse; Hac eadem via processisse Aristotelem manifestum est, nam primũ quid sit physiognomia explicuit, & quid intenderet docuit, deinde longa inductione demonstrauit, ex corporeis signis posse nos animi propensiones venari.

Quod reliquum erat, igitur nunc exequi aggreditur, ac modum, & viam docere incipit, secundum quam possimus inuenire signa, & media ad iudicādum conuenientia, & quamuis sint plures modi, vnum atque alterum, & præcipuum nunc tangit illum, qui est ab apparenti conuenientia, alterius qui est per syllogismũ obiter meminit, vt potè qui sint, & huic cognitioni magis proprij, magisque naturalem deceant philophum, est enim physiognomia physicæ pars, vel illi subalternatur, subalternatæ cognitiones sensitiuorum sunt, vt dicebat Aristoteles, & circa sensibilia præcipuè versantur, & de ipso quod est, præcipuè sunt sollicitæ, relinquentes ipsum propter quid est superioribus; cum igitur conuenientia, & inconuenientia in corpore hominis cum brutis sit quoddam sensui apparens, rationabiliter hunc modum elegit, eum autem, qui est per syllogismum, quoniam maximè decet philosophum, ideo recepit; quæ igitur sit in hac parte Aristotelis intētio, & cur hanc intentionē habeat, ex dictis manifestũ est, nunc qua rōne suum scopũ attingat, ipsum dicentē audiamus.

Scietia subalternatæ versāt. circa ipsum q.

„ *Videtur autem mihi anima, & corpus.*

Vt igitur ab apparēte conuenientia, & discrimine in brutis cũ corpore humano sciamus eligere signa, & ex electis iudicare hoc ipsum tanq̃ principiũ inconcussũ est cōfirmaturus.

Vnumquodq. aīal habet duas species operationum, vnā propriam, & alteram cōem.

Ea dicitur in homine esse cōis, quæ ab alis pluribus aīalibus præterquā hominib. cōiter exercetur, & fit, propria vero, quæ vni tm̃ speciei, humanæ scilicet, & non alij cōuenit, communis cōibus vtitur, propria vero operatio, & propriũ, ac priuatũ sibi determinat organum corporeũ, quo perficiatur, & propriũ orgauũ habet, propriā, peculiarē potētiam, quæ illius organi actus rō, ac perfectio est, vt secandi operatio sibi determinat propriũ organũ, serrā, scilicet, non .n. malleo secabis, vel terebello, quę serra habet propriam potentiā secādi, quę est actus primus, per quē dicitur serra, vnde qualis serra talis eius potētia, & qualis potētia talis ēt serra est, nam illa serrę rō est, & pro harũ duarũ dispositione talem ēt fieri sectionem manifestum est, hæc igitur potentia secũda, siue actus primus, & organũ siue pars corporis operans, & operatio, videntur esse tria, quæ se mutuo consequuntur p se, & s̃m qđ ipsa sũt.

Quæ ppria hominis q sit. cōis opatio.

Ad hoc igitur ponendum principium, & fundamentum eorum, quæ sequentur. Aristoteles in principio capitis ait: Animam, & corpus ad inuicem compati.

Vbi primũ noto nos de aīæ illius parte loqui, quæ immersa materiæ est, quæq. corporeis vtiť organis, ea aũt pars, quę nullo addicta est organo, quę diciť intellectus, de quo locutus est Aristoteles in 3. de aīa circa principiũ, cũ sit immaterialis, & immixta corpori passionib. corporis, nisi p accidēs, nō afficiť, nō secus atq. hō ad serræ affectiones quodāmodo afficiť, quaten⁹ ē sector, sic & intellectus put substātia quędā ē, nihil patiť ad corporeas passiones, at quaten⁹ operās mediātib. phātasmatib. & corporeis organis, & vt aīa, ille ēt cōpati diciť.

Not.

Intellectus nō afficiť nisi per accidēs

Cæterum omnes animalium, & viuentium passiones esse animæ, & corpori communes, iam ēt in primo de aīæ demonstratum est, quamuis aliæ à corpore, aliæ aũt ab aīa originē habere videantur, vt si quis pp mortem filij dolore affectus in febrim, & atrophiā inciderit ab aīa, quod incepit morbi genus in corpus fluit, & recipitur, & rursus si quis ob nimios æstus, & nimium laborē febri fuerit correptus, illeq. deinde factus sit tristior, & præter solitũ timeat, & angatur, hęc à corpore incipiēs passio in aīam desinere, illiq. cōicari dicimus.

Ea aũt dicũtur cōpati simul, quæ sunt ita affecta inter se, vt si fiat mutatio in vno necesse sit aliqđ ēt in altero fieri, nihil tũ refert ēt si nō sit eadē numero, vel specie mutatio, & alterō, vt videmus in amantib. q se mutuo cōpatiunť, & cũ apparet mutatio in uno, eadē ēt, uel

Quæ dicantur simul cōpati.

secundum genus saltem, in altero spectatur, quod elegātissimè expressit quidam poeta Italicus, q̄ se turbari, lętari, tristari, ac dolere, & mille mutationes facere quotidie dicebat, s̄m qđ a masiæ faciē mūtari contigebat, hoc aūt ad inuicem compati est prima passio eorum, quæ sunt correlatiua, & quatenus sunt correlatiua, & eorū quæ vnita sunt, & maxime vna, cum autem nihil magis sit vnum, q̄ id quod fit ex materia, & forma, & ex anima, & corpore non est absurdum, si anima, & corpus ad inuicem nata sint compati maxime.

Dixi aūt in his quæ sunt correlatiua, facta mutatione in vno, etiam necessario in altero fieri, non tamen semper esse eandem numero, vel specie, vel genere; vt securis, & acumen, si quis enim corrumpit aciem, necesse est ēt, vt securim corrumpat, siue ferrum s̄m quod est pars securis, At si vnita non sunt relatiua nisi ex accidenti, vt inimicus cum inimico quatenus sunt inimici etiam compatiūtur, sed passio non est eiusdem speciei, nam passio hæc vni grata est, alteri ingrata, Socrates lætatur ex mutatione facta circa Platonem fuste percussum, At Plato tristatur, quare in correlatiuis aliqn̄ fit mutatio eadem specie circa vtrumq. aliquando aūt mutatio tm̄ s̄m genus. In aīa, & corpore, vt mihi videtur, fit mutatio, at non oīno eadem in specie, qm̄ vnum est incorporeum quoddam, & alterū corpus, & omne receptum se habet p̄ modū recipientis, quæ passiones sunt aīæ, illæ non oīno eædem in corpore elucescunt, vt sapere, & discere sunt aīæ passiones, & tm̄ in corpore nō apparent, q̄uis & corpus necessario concurrat, & sine ipso impossibile sit aīam mutari, siquidem sine phantasmatibus, & sensibus non intelliget, & discet, sentire aūt est pati, igitur aīa corpori compatitur.

Dub. An aīa patiat. Sed dubitabit aliquis si pati est moueri, mouetur autem, quod est mobile, cum anima sit incorporea, & immobilis, illam neque moueri aut pati est possibile.

Resp. At respondendum est pati, & moueri dici dupliciter per se, & per accidens, anima per se non patitur, sed per accidens ad motum corporis, & ad passiones eiusdem.

Dub. Rursus si patit̄ p̄ accidēs, & ad passionē corporis, igit̄ & p̄ se nō patiet̄, sed dictū fuit quasdā in primis esse passiones aīę, deinde p̄ aīam corpori cōicari, vt discere, & sapere; Amplius falsū fortè est, qđ patiat̄ corpus, & mutet̄ facta mutatione habituū circa intellectū, nā dictū est aīæ habitus corpus nō mutare si.n. à disciplinis mutaret̄ corpus sanè aliqđ appareret in ipso vestigiū mutationis, at nullū apparet, ergo nihil mutat̄ ex eo, q̄ aliqs sciētiā susceperit.

Sol. An fortè aliqn̄ magis mutatur qđ patitur p̄ accidēs, q̄ qđ p̄ se patit̄, vt si cui (ceu Orbilio cōtigit) pcusso occipite excidat oīum rerū memoria, illi qdem affectū fuit p̄ se corpus, p̄ accidēs aūt memoria, & aīa, attñ maior mutatio fuit circa illā, q̄ circa corpus. Hac ergo de cā dicimus aīam pati aliqn̄ primo, qm̄ magis elucescūt in aīa q̄ in corpore passiones quędam, oēs tñ sēper sūt cōes vtriq. quatenus id est cōpositum ex vtrisq. qđ illas passiones sustinet.

Ad s̄m dico impossibile esse, fieri mutationem circa animam, quin etiam facta fuerit in corpore aliqua mutatio, at earum, quæ in corpore fiunt quædā interiores sunt, & non apparent, quædam conspiciuntur, si fiat mutatio in habitibus cōtemplatiuis intellectus, qm̄, vt dictum est, non vtitur organo, neque est virtus in materia, illa mutatio non apparet in corpore, & sic dicimus mutationes habituum intellectiuorum non apparere in corpore, neque ad illorum pręsentiam corpus moueri sensibiliter, simpliciter autem non moueri corpus ad horum habituum introductiones, & mutationes fortè est falsum.

Aīam, et corp° īuicem cōpati. His igitur sic expositis; Quod anima, & corpus compatiantur ad inuicem sanè (vt mihi videtur) declarat dicens; habitus animæ alteratus alterat formam corporis, & forma corporis alterata animam alterat, quæ sanè declaratio, non habet difficultatem, potest etiam locum rationis sortiri, neque est absurdum, nam & declaratio, est quędam probatio, quando facit notum ex præcognitis, hoc autem est vti ratione, & syllogismo.

Vt igitur probetur ex his Aristotelicū dictū primū ponamus, quod habitus inueterata quædam dispositio, est, at habitus animæ est perfectio quædam, & entelechia secundum q̄ aīa per corpus est apta aliquid agere, vel pati, quod prius q̄ illam susciperet perfectionem, agere,

agere, vel pati propriè non poterat, vt ars fabrilis, vel ædificatoria est habitus animæ, quoniam est quædam perfectio, per quam anima potest facere mediante corpore, & instrumentis corporeis domos, & tabulas, quas prius facere non poterat; habet igitur anima à natura quasdam potentias primas, secundum quas potest suscipere omnes habitus, qui habitus istarum potentiarum dicuntur esse perfectiones, & actus primi; cum igitur hi habitus per doctrinam, & disciplinam plerunque inducantur in nobis, vel per inuentionem, & inquisitionem, patet vel per sensus, vel non sine sensibus ab anima suscipi, & in id, quod animam habet introduci; sentire autem est pati corporeum, quare habitus animæ sine corporea passione non introducentur in nobis.

Horum animæ habituum tres sunt species, aliqui dicuntur contemplatiui, secundũ quos dicimur docti, vel indocti, alij actiui, secũdum quos boni, vel mali appellamur, alij demum sunt factiui, secundum quos artificiosi, vel inertes, aut rudes artis vocamur; hoc tamen loco puto, Aristotelem abusum nomine habitus, & per ipsum intelligere omnem affectionem, & dispositionẽ animi, per quam sic, vel opposito modo anima afficitur, est igitur nunc captũ hoc nomen habitus, vt vox, quæ tam de affectu, quam de habitu vere dicto prædicetur, de forma corporis nunc dicendum.

Formam corporis vocat temperamentum hoc loco Suessanus, quod nullo modo videtur dicendum, nam paulo infra docens Aristoteles qualis sit forma corporis, quæ mutatur, ait quod tristes sunt obscuræ faciei, & vox græca προσωπον propriè significat formã accidentalem, quæ viuentium terminus est, de quarto genere qualitatis, quæque oculis est cognoscibilis, hanc autem formam, siue figuram corpoream alterari, cum mutatur secundum sensibiles qualitates omnes, aut aliquas, nunc est intelligendum, vt cum ex rubeo fit pallidus aliquis, aut ex pingui macer, aut lenis, & alba, & tensa fit cutis aspera, liuida, & rugosa, sic igitur mutari dicimus formam corporis, cum per excellentiam de facie loquentes mutatur ipsa, vel secundum delineationes, & partium situs, vel secundum colores.

Vt igitur hæc probetur positio, sic argumentari licebit, anima, & corpus sunt duo ita affecta, vt cum alteratur habitus animæ, simul etiam corporis forma alteretur, ac mutetur, sed quæcunque duo sunt sic affecta, illa compatiuntur ad inuicem, ergo anima, & corpus sunt ea, quæ ad inuicem compatiũtur, maior nullam videtur habere difficultatem, etenim iam declarauimus, nihil aliud esse compati, nisi mutatá re alia mutationem aliquam in se ipsum suscipere, sic tamen, & cõfirmari potest, quoniam quæ talia sunt, ea sunt correlatiua, & correlatiuorum proprium est simul esse natura, quare & mutari, & quiescere, vt octauo phys. dictum est, minor similiter confirmatur ab Aristotele in tex. & à signo, lætari, & tristari sunt habitus animæ oppositi, sed contigit hominem siue hominis animam ex læta fieri tristem, & ex tristi lætam, ergo habitus animæ contingunt mutari, ergo fit mutatio in habitibus aĩæ, sed ad lætari, & tristari contingit mutari corporis faciem, & figuram, ergo anima, & corpus sunt duo ita affecta, vt si fiat mutatio secundum formam alterius, mutetur & alterum, quod autem res ita se habeat speculantibus patet, qui enim læto, & hilari aĩo sunt, ijs plerunque etiam facies est læta, & subridens sic Helenus apud Virgilium.

Agnoscitque suos, lætusque ad mœnia ducit.

Sic Anchises aduẽtu Aeneæ filij inexpectato, aut magnopere affectato cũ aĩo lætaret̃, id ẽt lętitię genus facies, & vox sectabat̃, & q̃ tristãtur, faciẽ ẽt obscurã, & tristẽ hñt, vt in Achemenide videmus, & in Didone exprimi, ſm qđ, mõ ira, mõ amore ęstuabat, varia sẽtiebat, varia dicebat, & invarias sese mutabat facies, & cũ allocuta fuisset sororẽ, iãq. mori statuisset.

— Silet, pallor simul occupat ora.

Patet igitur qđ verum est aĩam corpori, & ambo ad inuicem compati, causa est, qm̃ aĩa est actus, & entelechia corporis viuẽtis organici, oĩs aũt actus, & id cuius est actus sũt duo ita affecta, vt si fiat mutatio in vno necesse est, ẽt fiat in altero, sunt .n. vt materia, & forma,

V 2 quarum

quarum hæc semper est in alio, nempè in materia, quæ semper est subiectum in quo est aliud forma scilicet, quare ex hoc patet, vt secundum hanc rationem, neque forma à materia, neque materia à forma per se disiuncta subsistat, & reperiri possit.

Not. Noto autem hilarem faciem, & lætam vocari, quæ multo sanguine, & multo spiritu plena est, hæc autem talis est, si ad ipsam contigerit cōfluere sanguinem, & spiritus, id effici solet, quando hi mouentur à centro ad circumferentiam, quod accidit, vt bono propinquo, atque præsenti occurrant, hoc autem secundum animam dicitur lætari, nempè ad præsens bonum moueri, vt ipso fruatur, & secundum quod fieri potest illi vniatur, hac igitur ratione in lætitia, & voluptate hilaris, & ridibunda apparet facies, & oculi læti, & subridentes, totum oppositum sequitur in dolore, cum enim ob præsentiam imminentis mali calor, & spiritus ad cor contrahātur, simulque sequatur sanguis, exterior facies calore, & sanguine priuata efficitur pallida, & corrugatur, & turbati animi affectū simul turbati vultus explicant, sic ergo vna rōne confirmatum est, quod anima, & corpus ad inuicem sibi compatiantur.

,, *Siquidem igitur anima dissoluta, formam, quæ est in corpore, adhuc existere contingeret, sanè & ita anima, & corpus compatibilia forent, quàmuis conferentes adinuicem non essent, nunc autem manifestum quòd vtrunque se se consequitur.*

Ego sanè hoc in loco existere mendum suspicor, quod ex his quæ à Porta dicuntur, colligere licet, aliter locus perfectum sensum non videtur habere.

Porta Porta ait, cum anima tristis est, corpus lugubrem faciem, & hilaris hilarem ostentat, dissoluta corporis forma dissoluitur & anima,

Suess. Suessanus primo dicit hoc loco Aristotelem respondere tacitæ obiectioni, nempè quod quamuis anima, & corpus mutuo sibi compatiantur, non tamen conferunt secundum caussalitatem propriè dictam, non enim corpus est causa animæ, nec contra simpliciter anima causat corpus, sed Deus, & homo sunt causæ animæ, & corporis simpliciter.

Sic igitur (ait ille) clarum est, quod se mutuo coalterant, siue sint, siue non sint sibi causæ, & paulo post dicit esse secundam rationem, quia eadem probatur positio, de qua supra, quoniam dissoluta anima forma, quæ est in corpore, dissoluitur.

At ego sanè nulli obiectioni Aristotelem respondere, neque id ex verbis extorqueri quacunque violentia posse puto, neque scio an sit verum quod ille ait, animam non causare corpus simpliciter, & per se, cum eam esse causam, in triplici genere causæ ipsius corporis iam fuerit ostensum in libro secundo de anima. Amplius ostendit se non intelligere, quid velit Aristoteles eo in loco, sol, & homo generat hominem, nihil enim aliud sibi volebat, nisi ad generationem cuiusque rei requiri causam vniuersalem, quam dixit solem, & causam propinquam, & particularem, quam vocauit hominem.

Mihi autem videtur fortè sic intelligēdum, dissoluta anima, hoc est cessante facere proprias operationes, si remaneret forma corporis secundum quam dicitur corpus organicum, quamuis alterum alteri non cooperetur, tamen necessario afficerentur ad inuicem, cum vnum formæ, & alterum rationem haberet materia, ergo tanto magis nunc cū ad inuicem sint conferentia, hoc ipsum dicere debemus, sunt autem conferētia, quoniam alterum propter alterum existit, hoc enim est propriū eorum, quæ formæ, & materiæ rationem habēt, an sanè, vt mihi videtur, hæc omnia facilius accomodari possunt, si ita legatur.

Dico aīam corpori maxime esse coniunctam, & adeo, vt si daretur, aīam dissolutam, & à corpore separatam reperiri, & corporis formam permanere, s'm quam illud dicimus esse organum, sequeretur etiam quod aīa, & corpus non possent non cōpati in suis operatonibus, quod si hoc est verū, ergo tanto magis dicemus illas ad inuicem compati, cum sint iuncta, consequentia uero in hoc posita erit, qm̄ permanente corporis forma pemanet necessario organi ratio; at quatenus organum est si patiatur, necesse est etiam compati illud cuius est orga-

organum, anima scilicet, vt patiēte serra necesse est sectorem, quatenus est sector, & ipsum compati, vel sic legamus, supponendo quod probabilissimum est mendum esse in textu, & talem fuisse Aristotelis sententiam.

Si anima dissoluta formam, quæ est in corpore tunc non existere contingit, ergo anima, & corpus sunt compatibilia, sed primum, ergo & secundum.

Et quoniam videbat Aristoteles aliquem posse subiungere, ergo anima est causa corporis, & corpus animę, si vno ablato alterum aufertur, quare corpus causabit animam? huic obiectioni, paucis vt solet, respondens ait, quod siue sint ad inuicem conferentia, siue non sint, siue vnum causet alterum, siue non causet attamen manifestum est, hæc duo se consequi mutuo, & ad inuicem compati, quod si ita legatur ex additione vnius particulæ negatiuæ tantum, mihi videtur tolli multa difficultas. *Obiectio.* *Resp.*

Noto autem impossibile esse anima dissoluta formam, quæ prius erat in corpore, & secundum quam vocabatur organicum, omnino permanere, Itaq. neque cadauer dicitur caro, & os nisi æquiuoce, neque ea, quę prius, omnino remanet figura, sed factum illud est penitus aliud; impossibile est enim mutari formam, & permanere vllum eorum accidencium, quæ illam formam comitantur, & subiecto in sunt secundum ipsam, vt visum est in primo de generatione, cuius vero argumenti sic ab Aristotele extorti partes satis notæ sunt, primum enim consequentia clara est; quòd scilicet si dissoluta anima non remanet corporis forma, & figura, quod corpus, & anima sint compatibilia, quoniam quæcunque duo sunt talia, vt ablato, seù mutato altero alterum mutetur, illa mutuo, & vicissim mutantur, quare sunt compatibilia. assumptum autem, quod scilicet dissoluta anima mutetur forma corporis nullam habet difficultatem, hoc enim experientia confirmat, amplius illam dicimus esse actum corporis, actus autem forma est, quare dissoluta anima necesse est formam mutari, quæ est in corpore. *Notãd.*

Noto item quod ait, (vtrunque se sc consequitur) id sibi velle quod anima, & corpus sunt simul natura, & se mutuo consequuntur, vt relatiua essentialiter, & tanquam materia, & forma, quarum vtriusque est esse, ad alteram referri.

„ *Maxime tamen id ex hoc manifestum fiat. Mania enim videtur esse circa animam: & Medici medicamentis purgantes corpus, & victibus nonnullis vtentes in ipsis permutant animam à mania: curationibus autem corporis simul, & corporis forma soluitur, & anima à mania permutatur.*

Illud idem propositum etiam à signo probat, dicens, si mania est morbus circa animam contingens, & mania curato corpore, & per purgationes mutato curatur, & esse desinit; ergo passiones, & morbi animæ mutantur mutato corpore, sed quæ sunt huiusmodi illa ad inuicem compatiuntur, ergo anima, & corpus ad inuicem compati certissimum est.

Maniam vocant Medici mentis alienationem sine febre, in quo à phrenesi distinguitur, quę continuè est cum febre; videtur autem Galeno maniam causari, quam desipientiam dicere possumus, vel melius furorem, ex humore, aut vapore feruēti in cerebri ventriculos, & substantiam effuso, vnde qui hac laborent iracundia, iurgijs, clamoribus, horrēdo aspectu, dentib. vnguibus pugnis persequūtur adstātes, & vt desipientiam puram, & somniculosam quandam, & ineptā inertiam causat pituita, sic effusus humor, vel vapor calidus, siue is sit à bile flaua eleuatus, siue sit à puro sanguinine, eo tñ calido, & feruenti, mania, & furor est, si ergo causa à vaporis, vel humoris presētia cerebri vētriculos occupāte, erit curātis medici scopus humorē hūc, vel vaporē purgare, & tollere, quare patet ꝙ mania purgato corpore ꝑ pharmaca deorsū trahētia bilē, & ꝑ reuellētia sanari pōt, sublato aūt tali humore, aut vapore à præternaturali statu mutari cerebrū ad statū naturalē certū est, qr in mania mutato, & curato corpore sanitatē subire, ac succedere clarū ē; ꝙ aūt mania sit aīę passio ex definitione

 patet,

patet, nam mentis abalienationem, & læsionem principis partis animæ vocant, cuius indicium, quod eius operationes turbantur, quod autem Mania sit mentis vitium, & idem curato corpore curetur eleganter docet Horatius his versibus.

— Fuit haud ignobilis Argis...
Qui se credebat miros audire tragædos
In vacuo lætus sessor, plausorque theatro,

Et paulo post, quod curato corpore sanatus fuerit, subdit.

Hic vbi cognatorum opibus, curisque refectus
Expulit Helleboro bilem, morbumque meraco
Et redit ad se.

Patet igitur quod passiones corporis, & animæ adeo sunt communes, vt curata altera alterum sanetur, & ad curationem corporis sequatur mentis sanitas; videtur autem per pharmaca intelligere ea medicamenta, quæ per vomitum, aut per aluum purgant, & ducunt humores peccantes; cum igitur mania sit mentis passio, & curato corpore, illa curetur, patet animam, & corpus omnino compati, & cum forma corporis, hoc est cum corporea constitutio, (quæ consistit in certa ratione humorum naturalium corpus statuentium) mutatur, & desinit esse, quæ prius erat, necesse est etiam animam permutari, sic primo de anima dicebatur, Hector iacet aliud sapiens, mutato enim corporis habitu, animæ etiam passiones, & dispositiones mutari certum est, sic ille.

Tempora mutantur, & nos mutamur in illis.

Et cum eramus paruuli sapiebamus, vt paruuli, at viri facti, vt viri sapimus;

„ *Quoniam igitur vtraque soluuntur palam, quòd sibi inuicem conferunt.*

Ais, et corpus sibi inuicē ad esse cōferunt.

In hac particula tria molitur Aristoteles, primum enim ex supradictis infert, quod anima, & corpus sibi inuicem conferunt, hoc est conducunt sibi inuicem, ad ipsum esse, & vnū alterius perfectionem causat, & alterum per alterum existit, itaque alterum sine altero operari nequeat, & vnum alteri sit quoddam maximè proprium, neq. erit corpus organicum, vel saluatur, aut saluari potest sine anima, neque anima sine corpore vllas operationes facit, aut facere potest, prout anima est, nisi aliquam propriam habeat, quæ nullo egeat organo ad hanc exequendam; si ergo anima, & corpus compatiūtur, & quæ compatiūtur, illa ad inuicem sunt conferentia, & ad esse, & ad bene esse, manifestum est, quod anima, & corpus ad inuicem conferunt, & secundum esse, & secundum bene esse, erunt igitur adeo inter se adaptata, vt certa anima certum, & particulare corpus habeat, & certum corpus sibi certā determinet animam, neq. vltra illā possit aliam quamuis admittere, aut secūdum aliam operari, neque quæ vna est anima in aliud corpus potest intrare, & eo vti, sed vt dictum est singula ad singula sunt determinata, vt enim tota, & vniuersalis forma ad materiam vniuersalem sè habet, & vt anima in vniuersali ad corpus susceptiuum animæ, sic certa anima, certum corpus sibi determinat, videmus etiam potentias animę, certas particulas corporis tanquam propria sibi determinare instrumenta, visiua enim potentia oculo, & nullo alio videt, similiter auditiua auribus, non autem naso, vel manu, sic ergo & particularis quædā anima corpus quoddam particulare, & proprium sibi requirit, quo sua exequatur munera, & pręter illud nullum aliud recipiat, aut recipere possit, causa est, quoniam anima est actus, & perfectio corporis illius cuius est anima, quod igitur anima, & corpus sibi inuicem conferant, ex his manifestum est, quare, & compatiuntur, vt apparet, tum in bonis, tum etiam in malis.

Certa facultates aīæ certam mēbrorum figuram sibi determinant.

Ex his secundam infert conclusionem, dicens quod virtutes animæ habent formas in corpore sibi conuenientes, hoc est formę membrorum corporis animati sunt similes ijs animæ potentijs, quæ his membris tanquam proprijs organis vti debent ad suas operationes exequen-

exequendas, formam autem corpoream non solum intelligo corporis temperiem, sed etiã illam figuram, & structuram certis notis delineationibus, & stigmatibus naturalibus, coloribusque insignitam, quæ sensibus cognosci possunt; sic igitur cum venatici, & leporarij canis crura, pedesque longos, neruosos, subtiles video, dico illum esse velocem, quoniam crura sunt instrumenta motus voluntarij, pro ratione igitur illorum, potentiam motiuam illi adesse puto, vnde cum illa ad velocitatem perficiendam appareant paratissima, ideo velox esse iudicatur, quare ab organi figura ad eius operationem, & ab hac ad potentiam cognoscẽdam procedimus, & quoniã potentia est iam secundum se determinata, cognoscimus, ex inde quomodo moueat, sic igitur dico qualis mẽbrorum figura est, & differentia indiuidualis illius membri, talis etiam est indiuidualis quædam differentia, quæ comitatur illam operationem, vt igitur omnes oculi vident, sed crassi, & albi parum acutè tuentur, qui verò parui sunt, & concaui, & nigricantes acutius, & exactius discernunt, sic igitur omnis viuentis anima in vniuersali suas habet potentias, & sua organa, particulariter vnaquæque, suas qualitates, & differentias tum specificas, tum indiuiduales, secundum quas vna ab altera differt, vnde quoniã leonis, & asini corpus diuersum est, ac penitus differens, dicimus etiam diuersas esse operationes, quare, & potentias, & animam in asinino corpore impossibile est, reperiri leoninam.

His sic declaratis Aristotelis dictum demonstremus, quod anima, & corpus sibi mutuo conferunt ad operationes animati corporis exequendas, medium est, quoniam se mutuo soluunt, idest ponuntur, & ponunt, tolluntur, & tollunt, fit syllogismus.

Demõstratio q aĩa, & corpus sibi mutuo cõferũt

Quæcunque duo ita sunt affecta, vt se mutuo tollant, & ponant, ita vt vnum sine altero, neque esse, neque intelligi possit, ea habent communes operationes, quæ sunt propriæ ipsius compositi, quod ex vtrisque constitutum est essentialiter, sed anima, & corpus organicum, cuius illa dicitur actus, sunt duo sic affecta, vt se mutuo tollant, & ponant, & alterum sine altero esse nequeat, ergo anima, & corpus habent communes operationes, quæ sunt propriæ illius compositi, quod ex anima, & corpore constat, & cuius anima dicitur esse actus, & perfectio.

Corollarium

Quare neque alterum ab altera separatum, vt tale potest agere, nisi vel anima, vel corpus propriam aliquam haberent operationem, quæ illis seorsum competeret, non quatenus talia sunt, sed aliqua alia ratione, vt corpus animalis fertur deorsum, non quatenus animatum, sed quatenus graue, sic etiam priuatum anima feretur deorsum, & si anima etiam habet aliquam operationem, quæ nõ vtatur corpore, vt intelligere, ea etiam separata, cum fuerit à corpore, poterit operari, & intelligere, sed neque corpus descendens, vt organicum corpus operatur, & mouetur, neque anima intelligens, vt anima id facit, sed vt intellectus.

„ *Manifestum insuper est, quòd virtutibus animæ similes corporis formæ sunt: quare sunt omnia similia in animalibus eiusdem cuiuspiam declaratiua: hæc verò minime.*

Ex hac modo illata conclusione aliud colligit Aristoteles, & ait, formæ corporis sunt similes virtutibus animæ, hoc est formæ, & figuræ, & dispositiones corporeorum membrorum sunt ita affectæ, vt aptè possint exequi operationem illam, quam nata est facere potentia; vt si anima cati, aut canis habet secum annexam potentiam, illa quidem capiendi murem, hæc quæ canis est anima inueniendi leporem, vel qualeam, oportet etiam instrumentum, quo hæc potentia suam exercet operationem, esse tale, vt illi consentiat, & sit verbi gratia pes vngulis munitus acutis, quæ possint cohibere muris fugam, & sint canis nares aptæ ad admittendum odorem leporum, vel qualearum, nam nisi ad sit instrumentum aptum, profecto non fit operatio, si autem non fiet operatio, frustra erit potentia, vnde cui

eiecti

eiecti sunt oculi de capite illum carere potentia videndi dicimus; sic igitur, ni fallor, dicendum est, non autem intelligendum, quod membra sint potentijs similia, hoc est, quod potentiæ, & membra eadem participẽt qualitate, hoc enim impossibile est, cum potentia sit incorporea, membrum autem corporeum, id autem cuius subiectum est corpus, in incorporeo reperiri non potest, quare quæ in corpore qualitas est, eandem in incorporeo reperiri nequit, corporeo enim, & incoporeo nihil est commune vniuocum.

Sic igitur infertur corollarium, quod scilicet, formæ, & figuræ membrorum corporis consentiunt, & sunt quales requiruntur ad faciendas operationes, quibus destinatæ sunt potentiæ, causa est, quoniam diximus, quod anima, & corpus sibi mutuo conferunt, & auxiliantur ad propria animalis munia obeunda, quæcunque talia sunt ea inter se conueniunt, & pars seruiens imperantis vsibus, & fini accommodata est, quæ pars seruit corpus est, igitur corporis membra potentijs animæ deseruientia illorum finibus, & operationibus apta, & conformia esse debebunt. Ex his infertur principium ferè primum, & vnum omnium eorum quæ dicturus est Aristoteles.

Membra brutis similia operationũ similiũ sunt signa.

Quæcunque membra in animalibus sunt inter se similia ea indicabunt, illorum animalium animas habere similes potentias, & operationes etiam similes exercere posse; hoc autem, ex prædictis pendet, si enim corporea membra viuentia consentiunt, & se conformãt cum illis potentijs, quæ vtuntur talibus membris ad tales operationes faciendas, patet sanè, quod quale membrum talis operatio, & potentia, similia igitur membra similes potentias, & operationes, dissimilia dissimiles etiam operationes, & potentias indicabunt; causa est, quoniam sicuti tota anima totius corporis, est actus, ita etiam singulæ potentiæ singularum partium corporis sunt actus, sic enim, & visiuam oculi, & auditiuam auris, & potentiam gradiendi pedum dicimus esse actum, & perfectionem, si ergo materia, & forma corpus, & anima sunt correlatiua, & vnum ad alterius esse confert, necesse est, vt se mutuo sequantur, & sicuti corpus se habet ad animam, ita pars corporis ad partem animæ, Atque & vt partes corporis ad inuicem, ita etiam partes animæ, quare partes corporis similes, potentias animæ similes arguunt, & partes corporis dissimiles etiam inferunt potentias dissimiles, & si totum corpus cum altero collatum est dissimile, probabile, sic etiam tota anima vel similis toti animæ, vel dissimilis dicetur. A corpore igitur, & corporis partibus ad animam, & animæ potentias argumẽtari poterimus, sit hæc igitur regula quædã.

A corpore ad potẽtias et ab his ad operationes proceditur.

Reg.

Quorum animalium, vel eadem, vel similia sunt corporis omnia, vel quædam membra illorum animalium operationes, & potentiæ, vel omnes, vel quædam, quæ illis membris vtuntur ad proprium munus exercendum, vel erunt eædem, vel similes inter se; sic igitur procedemus à corporis, vel membri forma, figura, dispositione, & temperie ad cognoscendam, & inuestigandam potentiam, à potentia deinde ad operationem inferendam, vt quoniam lupus habet latissimum os, & ventrem magnum, & his vtitur instrumentis ad explendam suam voracitatem, cui inerit os ualde deductum, & amplus venter, illum dicam habere promptitudinem ad voracitatem, & probabile erit illum esse voracem, nisi ratio, aut educatio id prohibuerit, sic ergo dicit Aristoteles.

Quod quæcunque sunt similia in corporibus animaliũ illa sunt declaratiua cuiuspiam qualitatis, quæ sit eadem in vtroque animali inter se comparato.

,, *Hæc vero minimè.*

Verba ista apud codicem Basileæ impressum non leguntur, in latino, & in codice tùm Aldino tùm Insingrij ita distinguuntur à prædictis, vt cum illis nihil habeant commune; mihi sanè videtur vocem græcam, quæ sectionem significat fuisse in margine, & à librario dum scriberet in textum intrusam, legitur enim græcè τομὴ, quæ vox significat diuisionẽ, & sectionem, vt scilicet aliquis diligens hoc loco notasset tex. diuisionem; nam re vera

quæ

quæ sequuntur à præcedentibus omnino sunt disiuncta, adde, quod ratio verborũ grammaticalis non patitur, vt legatur τὸ μὴ in neutro singulari cum præcedentia in plurali prolata sint. Demum id quod nunc subderet Aristoteles videretur destruere principium, quod mox positum fuit, nempe similia membra corporis similes indicare operationes.

Non tamen nego, quod aliquando similia non possint esse membra, & tamen similes non erunt forsan operationes, videbimus enim aliquando duos habentes nasum acutissimum, & eorum alter erit iracundus, alter autem maximè placidus, sed non puto omnino id nunc velle Aristotelem, quare neque ea verba addenda.

Noto autem quid sit potentia, & quotuplex, & quomodo aliquæ à membris corporeis indicentur, aliquæ autem non, est potentia (vt prius dictum est) qualitas quædam secundum quam corpora naturalia aliquid facere, vel pati posse dicuntur, quæ igitur talia sunt mouere, & moueri possunt, igitur composita sunt, quare potentia, vel est forma in materia, vel consequens formam. *Quid sit potẽtia.*

Potentiæ prima distinctione diuiduntur in primas, & secundas, primæ potentiæ dicuntur, quæ egent externo agente, & perficiente illas, antequam ad actum, & operationem veniant, mihi autem videntur referre Lyram, aut cytharam, quæ sit quidem chordis instructa, illæ tamen inter se nondum cõsonent, neque harmonicè conueniant, quod deinde fiet, quando accedente externo artifice has quidem tendet, illas remittet donec in certa conueniant ratione, quæ vel diapason, vel diapente sit, aut quid aliud tale, vnde postea sequi possit harmonia, & cum iam concordes sunt chordæ secunda est potentia, & si anima esset lyra ex se sonum mitteret, qualem audiri ferunt sponte sua, *Quotuplex potentia.* *Quæ sit prima.*

Dimidio Magica resonant vbi Memnone chordæ,

Hæc igitur est potentia prima, & ea dicuntur habere potentiam primam, quorum natura in hoc constituta est, vt possint ab externo perfici, & secundum certam rationem affici, vt ex se sine impedimento deinde operari possint, hæcque potentia prima est, sicuti materia quædam, & subiectum dispositum ad contraria vtraque suscipienda. Hæ primæ potentiæ, vel intellectiuæ sunt, vel sensitiuæ, & intellectiuæ, vel dicuntur factiuæ, quæ possunt in omnes artes fingi, vel actiuæ quæ virtutum intellectiuarum qualis est prudentia, & oppositorum sunt capaces, & per omnes habitus morum permeant, contemplatiuę demum quæ scientiarum, cognitionum que, & his oppositarum dispositionum sunt receptiuæ. *Quotuplex prima potentia.*

Rursus potentiæ primæ sensitiuæ, quæ scilicet pertinent ad eam partem secundum quã determinatur animal, aliæ ad cognoscitiuã partem, aliæ ad appetitiuam referri possunt, vt illarum quædam passiones, & accidentia dici possint, cum in actum, & vsum veniunt iam potentiæ secundæ sunt, & habitus dicuntur, nam qui à pueris delectari crudis cibis, & pomis cæperunt, vix carnes pati possunt, & qui abstemij consuetudine facti sunt, vinum omnino abhorrent, sic igitur sensum habemus in secunda potẽtia, at modus eodem vtẽdi sic, aut opposito modo pendet à dispositione supradicta, & ratione eorum corporum, quæ similares partes statuunt, ex quibus fit corpus animalis. *Quid sit potẽtia secũda.*

Quæ vero dicuntur esse appetitricis partis potentiæ illæ eædem sunt, quæ virtutum, ac vitiorum sunt capaces, non enim virtutes susciperemus, nisi illas suscipere possemus, vsu enim, & disciplina eas adipisci dicebat Aristoteles, at vsus, & consuetudo ea est, quæ de prima potentia ad secunda traducit principium eius operationis, quod operari contingit, sunt igitur potentiæ primæ rationes quædam imperfectæ, & indeterminatæ inchoationes, determinantur autem, quasi genera specificis differentijs, à proprijs perfectionibus & actibus qui, illis superueniunt ab externo agente, quod illas mouet, assuetudine, aut disciplina, aut vtroque modo.

Homines potentias primas à natura habent omnes, & quibus aliquæ non adsunt, impossibile

possibile

possibile est, illas ullo pacto acquirant, nam cum canis non habeat potentiam ad musicam, nullo modo illam unquam addiscet, similiter homo cum habeat impotentiam ad volandum nulla unquam ratione fiet volatilis, quid igitur sit prima potentia & quotuplex, & qualis harum una quæque, ex his est manifestum, & quod perfici non possit, sine passione eius, cui inest, & sine alteratione, & reali mutatione. Harum primarum potentiarum quæ in animalibus, & præcipuè in homine sunt, quædam existunt obscurissimæ, & harum nullum signum in corpore cernitur, immò potius vestigium oppositæ dispositionis videtur apparere, Aliæ vero obscuræ quidem sunt, sed studio, disciplina, assuetudine perficiuntur, & huius difficultatis signum aliquod, obscurum tamen subest, demum aliæ facili negotio perficiuntur, & iam aptitudines, & inclinationes naturales vocantur, & harum in corpore, vel in his quæ corpus sequi solent, certum vestigium continuè spectatur.

Secundarum potētiarum cōsideratio.

At secundæ potentiæ iam habitus sunt, perfectionesque, & quædam formæ, quæ vel naturales sunt, vel acquisitæ, & utcunque vel dicuntur actiuæ, vel passiuæ, & quomodocunque sint, vel utuntur certo organo corporeo, vel non utuntur, naturales potentias secūdas voco, quæ ad opus, ut exeant nullo externo agente egent, videt enim homo, & audit præterquam quod ab ullo videre, & audire didicerit, sic etiam cogitat, sic ridet, atque hæ, ut dictum est, vel utuntur determinato, & certo organo, & quales sint illarum operationes, ex organi dispositione cognoscuntur, qualem enim videmus esse oculum talem visionem, visiuamque potentiam fore auguramur, & qualia sunt crura talis etiam est progressiuus motus, & potentia mouendi.

Acquisitos habitus dicunt, seu potentias secundas non naturales, quæ doctrina, vel assuetudine, vel utroque modo nobis adsunt, ut potestas canendi, uel legendi, uel pulsandi cytharam, qualescunque autem sint, aliæ dicuntur actiuæ, quoniam earum uis in agendo, & mouendo consistit, sic ars saltandi, pingendi, & ædificandi habitus factiui dicūtur, qm̄ in his habendis nos aliquid, quatenus hos habemus, facimus, aut pro libito facere possumus.

Sic demonstrationem uocamus habitum sciendi, quoniam in ea habenda scimus. Passiui dicuntur habitus siue potentiæ secundum quas aliquid patimur, & certo modo determinati sumus, sic temperantiam habitum passiuum dicere possumus, qui temperans enim est, ita affectus est, ut mediocriter patiatur, & moueatur à uoluptatum corporearum præsentia, uel absentia.

Secūda potētiæ per signa corporea non cognoscuntur

Hos ergo habitus acquisitos, siue potentias secundas dixeris, qualescunque sint, siue actiuæ siue passiuæ, dico non posse per signa corporea cognosci, nunquid adsint nec ne, nisi forte per accidens, posset enim aliquis cum robusta brachia, callosas manus, faciem fuligine tinctam uiderit, illum fabrum ferrarium iudicare, simpliciter autem impossibile est, quoniam cum animæ aptitudo de potentia prima ad secundam traducta fuit, unde ortus est habitus, mutatio sensibilis in organis corporeis externis facta non fuit, unde non cognosci potest, sed tantum licet spectare aptitudinem, dicetque fortè physiognomus, hunc ad ædificatoriam, uel ad ferrariam illo esse magis, aut minus aptum, at quod hic sit ædificator, uel ferrarius nusquam nisi ab operatione cognoscet, cum autem aliæ certo, aliæ incerto utantur corporis organo, quæ certum organum sibi destinant facilius cognosci possunt, quam quæ incertum, ut facilius cognoscam, uel saltatorem, uel fabrum, quam philosophum, aut arithmeticum, uel geometram, nam superiores potentiæ, siue habitus cum utantur certis organis, illa etiam ab operatione secundum habitum facta afficiuntur, & certam induunt figuram, qua cognosci possint, quare ex brachiorum dispositione certa, quod sit ferrarius faber cognoscetur.]

Gesticulatorem, & manuum iactatorem excellentem noui, cui mortuo dissectæ fuerūt ab Anatomico manus, ille tendines adeo distinctos, & bene formatos, & apte affectos habebat, ut quilibet, uel mediocriter eruditus gesticulatoris manum iudicasset.

Am-

Amplius earum quæ non certo vtuntur organo, quædam sunt speculatiuæ, & hæ multo minus cognoscuntur, nisi ex consequentibus, quædam actiuæ, quæ quoniam vsu, & operatione perfici solent, ideo vestigium aliquod in corpore forte relinquent, priores tamen nullum; omnes autem, vt dixi, consistunt in rationibus quibusdam actiuorum cum passiuis, eodem enim modo semper agit natura, nisi quid sit, quod prohibeat, certusque habitus certam aliquam operationem respicit, & habitus simpliciter ratio simpliciter dici potest. & vt potentia omnis, vel actiua, vel passiua est, duplex etiam est habitus simpliciter, qui omnes alios complectitur, quare hic potest facere omnia, ille vero fieri, vt igitur à genere generalissimo ad genera subalterna, deinde per hæc ad species specialissimas, & indiuidua, quorum sunt operationes tandem deuenimus, ita à potentijs simpliciter ad has, vel illas potentias descendimus, quæ deinde cum ad actum veniunt, vel hoc, vel illo modo operantur, & mouentur, secundum quem agendi modum discriminatur irascibilis potentia hominis ab equo, deinde etiam Socratis à Platone, hic autem operandi modus particularis iam affectus dici solet, qui si diu permanserit, propriè, & in specie habitus vocatur, nempe inueteratus quidam modus & ratio quam obseruat potentia Socratis dum ad actum secundum exit, Ex his quid sit potentia, & quotuplex, & quæ corporeis signis cognosci queant, & quæ non manifestum est, amplius quid, & quomodo vnaquæque harum ratio possit dici.

Et quibus animalia operantur, hæ quidem propriæ passiones vniuscuiusque sexus animalium sunt, illæ vero communes.

In quibusdam codicibus loco vocis (sexus) quæ in meo legitur, ponitur vox (generis) quæ eadem in codicibus græcis existit, propria enim, & magis genuina hæc videtur esse lectio, quam vocis (sexus) non enim de sexu, sed de animalium generibus, & speciebus sermo est. Vtentes igitur voce generis, non autem sexus, dicemus in hac particula intentionem esse Aristotelis huiusmodi documentum afferre.

Communes passiones animæ animalium in corporibus eorundem, & si genere differũt habent communia signa; At propriæ passiones animæ alicuius speciei propria etiam signa in corporibus indiuiduorum illius speciei habent. *Docu.*

Pro cuius positionis, siue documenti notitia primum declaro, quid sit passio, & quid communis, & quid propria generis, speciei, & quæ dicitur esse indiuidualis, deinde illam ipsam positionẽ confirmare tentabo; vox passio æquiuoca est, propriè que agentis impressionem quatenus à patiente suscipitur, significat, communiter tamen passio etiam significat omne accidentis genus, quod alicui inexistit, plerunque ẽt dicitur de his quæ per se insunt accidentibus, vt primo poster. passio igitur est qualitas, quæ per se, & semper, vel plerunq; subiectum aliquod sequitur secundum quam, subiectum tale aliquid vocari potest.

Et si dixeris potentias, & impotentias esse qualitates, non tamen ab ipsis fieri denominationem, respondeo id contingere quoniam carent nomine, si autem nomen haberent, vtique ab illis etiam fieret denominatio, cuius indicium est, quod illæ quæ nomen habent absque vlla difficultate denominant subiectum, vt ex Simplicio in prædicamentis colligitur, etenim, & volatile dicitur, quod habet aptitudinem ad volandum, & quod potest fieri sciens, scientiarum dicitur capax. *Obiectio.* *Resp.*

Harum passionum siue proprietatum, quæ in vno quoque reperiuntur indiuiduo, quædam dicuntur esse generis, quædam speciei, illæ dicuntur esse generis, quæ in pluribus specie differentibus indiuiduis reperiuntur, vt posse moueri à se ipso secundum locum, irasci, & iucunda quærere, cum reperiantur in particularibus equis, bobus, & hominibus dicimus passiones generis, quæ vero in particularibus hominibus eædem sunt, quatenus sunt, homines, illæ dicuntur passiones speciei, & eædem in omnibus sunt, vt scientiarum capa-

citas,

citas, honoris, & diuitiarum appetitus sunt passiones hominis, quatenus homo, quare in omni homine secundum quod homo est, erunt eædem, & in vno indiuiduo, nempe in Socrate erunt etiam, sunt igitur duo proprietatum ordines prior generis, posterior speciei specialissimæ.

Not. Noto autem quod sicuti pluribus generibus potest subijci Socrates, ita etiam plures potest habere proprietates, alias enim habet, vt animal, alias vt est viuens, & quatenus est corpus, & substantia, & quoniam vnum quoddam est subiecto, plura autem ratione ideo contingit eidem plures inesse etiam proprietates, quarum quædam illi competent quatenus est homo quædam alię quatenus est doctus, & quatenus est Atheniensis.

Ex harum proprietatum, confluxu statuitur illa, quam vocant indiuidualem, siue indiuiduantem proprietatem, quæ constat concursu tot proprietatum simul collectarum, quarum numerum simul vnitum impossibile est in vno alio reperias, & hic est vnus, & verus modus indiuidualis proprietatis, quæ indiuiduo certo quatenus est hoc aliquid competit, quam indiuidualitatem quidam hæcceitatem vocasse visi sunt.

Alter indiuiduæ proprietatis modus intellectu difficilior quidem, at quem etiam assequi possimus, est positus, & consistit in certo modo, quem obseruat indiuidui certi particularis potentia, cum ad actum, & energiam transit, vt omnes homines irascuntur propter apparentem contemptum at iuuenes alio modo, ac senes, & inter iuuenes diuerso modo diuites, & potentes, quam pauperes, & inter diuites etiam alia ratione iram exercent biliosi, alia melancholici, & inter biliosos alio modo afficiuntur, qui abundant naturali, alio qui præter naturali bile, demum, & qui naturali bile exuperant iuuenes, & diuites etiam ab alio indiuiduo in his omnibus simili, erunt differentes, nam ratio, educatio, institutio, leges, externa oblata mirificam faciunt differentiam, quare modus certus, quem seruat Socrates ad exercendam suam potentiam irascibilem, ille est, qui mos dicitur, & secundum quem modum denominatur, qui mos, & modus cum non solum ab aptitudine naturali, sed etiam nasci possit ab ipsius electione, & ratione, & institutione, fit, vt proprietas hæc indiuidualis difficillimè cognosci, & de hac ipsa iudicari possit.

Nō oēs mores sequi tēperamētum. Vnde, qui mores omnes temperamentum corporis sequi putant, si qui sunt, illi toto, quòd aiunt, cælo errant; similiter si quis putaret nullius moris principium dedisse nobis temperamentum, hic etiam penitus esset falsus, sed cum neutra illarum vera sit, contingit vtrisque oppositas particulares esse veras, quidam enim mores temperamenta corporis sequuntur, & quidam non, vnde sequitur quosdam per signa cognosci, quosdam autem nullo modo posse, ex his igitur quænam sint passiones generis, & quæ sint speciei manifestum est.

Hoc autem loco, vt mihi videtur, per passiones Aristoteles intelligit potentias animæ, nam id per quod animal tanquam principium primum operatur, potentia est, vt visiua potentia dicitur illud principium per quod videmus; quare sensus est: Passiones, quibus tanquam principijs animalia operantur aliæ sunt propriæ illius speciei, sub qua illa indiuidua, quæ operantur, dicuntur contineri ita, vt præter indiuidua illius speciei nullis alijs competant, aliæ vero dicuntur esse communes etiam alijs, ita scilicet, vt non solum competant indiuiduis alijs eiusdem speciei, cum eo quod operatur, verum etiam pluribus alijs inter se differentibus specie.

Mihique videtur, quod omne subiectum quod operatur, nempe indiuiduum animal, atque vnum, de quo propriè dicitur operatio, & operari (actiones enim sunt indiuiduorum) Mihi inquam videtur, quod animal, quod operatur, quatenus operatur constet ex sex rebus, quarū tres se tenent ex parte formæ, & tres ex parte materiæ, quæ inter se eandem habent proportionem, & nexum necessarium, quem habet materia, & forma.

Hæ autem quæ se tenent à forma videntur esse anima, potentia, & affectio potentiæ, ex par-

ex parte materiæ est corpus, cuius totius ratio est tota anima, & organum, siue pars corporis organica, qua, vt plurimum vtitur potentia; & tandem qualitas corporea, & dispositio sensibilis, secundum quam quomodo sit affecta potentia, vt plurimum cognoscimus, quare, vt qualitates corporeæ, quæ in organis elucescunt, aliæ sunt propriæ, aliæ communes, sic organorum temperies quædam, videtur propria, quædam communis, & corpus vnum est, & ideo vnam sibi determinat animã, & ita vnum, vt ex vtrisque fiat, quod propriè, & verè, & maximè est vnum, vt autem corpus ex corporeis partibus constat, quarum quædam sunt similes alijs, quædam non, & similes vel secundum speciem, vel secundum genus, ita etiam in potentijs dicendum est, & in affectionibus potentiarum, vnde iure propter hanc essentialem connexionem ab uno ad aliud à corporeis affectionibus, & partibus ad cognoscendas animi affectiones, & potentias procedere possumus, & è cõtra.

Ex hac, quam diximus potentiarum distinctione, siue passionum propriarum, & communium infert, quod præcipuè intendit dicens: In proprijs operibus animæ propriæ passiones secundum corpus, hoc est, animal, quod proprijs suæ animæ potentijs exercet proprias suæ speciei operationes habet etiam corpus, siuè corporis partes, quibus exercet tanquam instrumentis, has proprias suæ speciei operationes, proprijs insignitas qualitatibus, per quas licet cognoscere affectiones potentiarum ad illas operationes obeundas, quæ propositio nullam habet difficultatem ex his quæ supra diximus, nempe sic esse disposita inter se animam, & corpus, vt vnum materiæ, altera formæ, & actus rationem teneat, quare cum vnum sit à natura factum primo; & per se vnum, & anima, & corpus faciant animal, cuius potentiæ, & organa propter operationes constituta sunt, necesse sanè est, vt simul coniurent, conueniant, & alterum ab altero pendeat, & cognito vno, cum sint relatiua alterum etiam cognoscatur.

Quod autem diximus de proprijs operationibus, illud idem de communibus est sentiendum, vt scilicet dicamus Animal quod exequitur communes operationes generis sui, per communes potentias animæ suæ, habet etiam corpus per quod illas exercet, communibus quibusdam insignitum qualitatibus quæ sequuntur partes corporis secundum quas cum alijs sui generis communicat.

„ *Communes quidem sunt, iniuria, & quæ est circa venerea excessus iumentorum, & non iumentorum communis est iniuria: porcorum, & asinorum habitus qui est circa venerea.*

Quas vocet, communes, & quas proprias cuiusque spetiei passiones duobus docet exemplis Aristoteles, quorum alterum declarat, quænam sint communes generis, alterum autem quæ sint speciei, cum igitur omnia ferè, aut quam plurima animalia irascantur, & molesta depellere aggrediantur, & venereas appetant voluptates, veneris appetitus, & molesti declinatio, siue repulsio dicitur esse communis quædam passio, nam pluribus animalibus in genere conuenit, quare, & hæc passio habebit quædam communia signa in animalium corporibus, & communes etiam quosdam modos, secundum quos ad actum secundum veniet; nam sicut se habet genus ad speciem, & species ad indiuiduum, ita mihi se habere videntur potentiæ, ad affectum, uel morem, & hi ad operationem particularem, genus vniuersale est, & per proprias differentias diuisum constituit speciem, sic potentia, verbi gratia, irascibilis per certos quosdam mores, modosque determinatur, ut hæc dicatur iracundia leonis, illa canis, & quæ est canis iracundia, & canino more exerceetur, habet etiam quoddam genus destinctionis, secundum quod dicitur iracundia canina, & huius canis, & causa est, quoniam operatio est singularium, hęc autem determinantur proprijs, & indiuidualibus differentijs, cum de ipsis, & in ipsis tamen sint, & dicantur etiam, quæ sunt generis, & speciei proprietates, & differentiæ.

Dicit igitur Iumentorum, & non iumentorum communis est iniuria, hoc est, tam homines quam bruta irritantur cum offenduntur, & ad repellendam offensionem insurgunt, cum igitur quam plurima animalia specie differentia habeāt hanc eandem operationem, igitur similem etiam habebunt potentiam, quare omne animal habet irascibilem appetitum, ergo, & omne animal habet etiam corporis organum aliquod, quo se tueatur, & offensiones propellat, vt ille dicebat, equo proprium est ferire calce, tauro cornu, leoni vngue, omnes igitur ferire quærunt, quare & in corpore habent aliquod membrum, quo id consequuntur, hoc idem est in genere, at specie differt, & vsu; omnia igitur à se malum molestum remouere cupiunt, quod faciunt vel illud repellendo, vel se ipsa remouendo, & retrahendo, hæc fugiunt, illa fugant, vel tollunt, sic etiam accidit in concupiscibili 01
appetitu veneris, & cibi, cum enim hæc sit communis operatio, adest etiam communis potentia annexa animæ, adest etiam, & in corpore quoddam, quod commune est membrum, & quasi genus, hoc autem proprijs quibusdam differentijs specificatur, non secus atque potentia ipsis affectibus, & moribus.

Noto autem morem, & affectum esse idem vt puerum, & virum factum, affectus, nouus est mos, at inueteratus affectus iam dicitur propriè mos, de quo supra, vt autem similiter in vindictam feruntur, & æquè iniuriam declinant tàm homines, quàm bruta, quare & eandem secundum genus habent potentiam, & ijsdem, aut similibus vtuntur instrumentis, & cum similia habeāt instrumenta, ita etiam contingit eosdem habere mores illius potentiæ, ita in venerem feruntur porci, & asini pariter, vt scilicet, nullam rationem loci habeant, & 02
præsentium, & subiectorum in quæ ruunt, nunquid matres sint, vel sorores, quare cum eandem habeant operationem, illamque eodem modo exerceant, illis inest eadem potentia, quare & mos similis, & corporis partes, quæ huic actui deseruiunt, erunt apprimè similes.

Proprium autem est, in canibus quidem, contumeliosum: in asinis autem indolens.

Dari proprias speciei passiones.

Exemplis genericas passiones explicuit, nunc specificas docet, in cane, & asino; dicitque canum proprium est contumeliosum esse, asinorum autem indolens, primū igitur quod hæc sint vera, & cur expono, postea quomodo hęc accidentia animarum talium, habeant etiam propria signa in corpore, sic enim proprias animæ potentias, & operationes comitari proprijs signis, & partibus corporeis facilè apparebit, quod hoc loco intenditur.

Quid cōtumelia.

Contumelia à cōtemnendo dicitur, contumeliosus igitur est, qui alium contemnit, contemnimus autem eos, quos nihili ducimus, aut putamus tales, qui neque etiam si velint, nobis nocere possint, contemptus igitur bonæ existimationi, vt dedecus honori opponitur, quod si circa idem versantur contraria, ergo re vera contemnere nos non potest, qui de nobis iudicare malè, aut benè sentire non valet, quare, qui non potest honorare, neque contemnere, vnde nemo propriè dicitur contemni ab equo, vel à boue, eo quod vocatus nō accesserit, canes igitur propriè non dicuntur contumeliosi, quoniam in quem cadit contumelia in eum cadit etiam oppositum contumeliæ, quod si solus homo est, qui rectè aut non rectè de me sentire potest, solus etiam me poterit contemnere, at per quandam similitudinem vocamus etiam canem contumeliosum, quoniam sicuti contumeliosus dicitur, qui non lęsus alios inuadit, illos lacerat præter causam, & mordet, & illos præcipuè, qui sibi viribus, aut alio modo non possunt esse præsidio, contumeliosus enim vilis est, & non parum timidus, quare se ipso, quos putat robustiores non lacessit, ita canes contumeliosos vocabimus, Nam canis non læsus neque prouocatus viatores, & præcipuè miseros, & quos videt magis fessos, & magis debiles, minora animalia, aut innocentia etiam sui generis adoritur,

ritur, crebris latratibus insultat, ac male accipit, quare hoc modo contumeliosus est.

Cur autem sit hæc canis passio, credo hanc ipsam ex eius temperie, & natura pendere, calidum, & siccum vocant canem, & ad siccitatem magis terrestrem, quàm ad igneam accedere volunt; terram igitur calefactam refert, qualem videmus in montanis esse, cum Syrius exurit agros, cui autem hæc inest natura, propter calorem illi inest appetitus supereminendi alijs, quare hic superbus est, super alios igitur se extollere quærit, contemnit igitur alios, & alijs insultat, contumeliosus igitur, & ijs præcipuè, qui miseri sunt, qui debiles, & à quibus non timet sibi, cum enim siccus sit, terramque referat, secundum aliud igitur non secundum se calidus est, in alio igitur non in se confidit, quare non propter virtutem, propriasque vires, sed propterea quod cui infertur contumelia debilis est, aut quoniam sit in propria domo, & cum suis dominis, in eorum præsentia, & tutela confidit, hac igitur de causa canem puto in pauperes, & pedites, & male vestitos præsertim contumeliosum se se præbere ad terrestrem enim accedit temperiem, ergo non est naturaliter magnanimus, vilis igitur, & timidus, vt plurimum. *Cur canes sint cōtumeliosi.*

At asinus ab Aristotele vocatur indolens, vbi per indolentiam non dico ego carentiam sensus, sed quod anima asini non cruciatur, neque tangitur inuidia, aut ira, aut mortis timore, aut alijs huiusmodi passionibus, quas aiunt philosophi per tristitiam, & mærorem, mouere animum de sua sede.

Vel indolentiam hanc dicemus esse eam obtusitatem, & iudicij carentiam, secundum quam non distinguit, neq; discernit eorum quidquam, quæ illi damnosa, aut vtilia sint futura, etenim, & in fontem ex quo bibiturus est vrinam emittet, neque curabit etiam, si locū, in quo recubaturus est omni sorde coinquinatū viderit, & fustibus, vel maxime cæsus vix de loco mouebitur, & contra offendentes raro, vel nunquam insurgit; puto autē ego præcipuam esse asini passionem hāc vltimam, quæ est quoddam consequens priores, ita, vt asini proprium sit, nihil curare quod, vel illi damnum, aut dedecus, siue oppositum afferre possit, quare nulla animi ægritudine tangitur, vnde indolens, & quasi epicureus carens omni sensu tristi, & omni dolore animi vacuus dicetur propriè asinus.

Huius passionis causam ex eiusdem temperie puto sumendam, aiunt enim esse animal frigidum, & siccum, sic Aristoteles, sic Albertus sensere at quod siccum est, difficile terminabile est alieno termino, non ergo externas suscipiet impressiones, non affectus; quare & impassibilis aliquo modo dicetur, & indolens, at causam propter quam adeo rudis, & indiscretus est asinus, hanc dicerem, quoniam frigidus est, & siccus, frigidi est contrahere, congregare, omnia, & ideo inordinate iungere, & nectere, quare non distinguere, neque discernere, neque penetrare, aut animaduertere, sicci vero est externas non recipere passiones, & terminos; vnde efficitur, vt asinus indiscretus sit, & indolens cui igitur homini inerit qualitas in facie, & capite similis illi, quæ est in capite & ore asinino, illi inerit instrumentum simile illi instrumento, quo asinus exercet indolentiam, & indiscretionem, conueniet igitur cum asino in instrumento, ergo & in modo vtendi instrumento, quare, & in propensione ad eandem operationem, cui igitur inerit facies asinina illi inerit propensio ad indolentiam, & vt dixi ad indiscretionem. *Cur asinus sit indolēs*

,, *Quomodo igitur commune quidem, & proprium conuenit distingui, dictum est.*

Ex prædictis infert conclusionem, iam clarum esse, qua ratione generica accidentia, ab accidentibus proprijs specierum distingui oporteat, generica sunt, quæ in pluribus indiuiduis specie differentibus existunt, specifica vero quæ in pluribus indiuiduis tantū inter se numero distinctis reperiūtur, generica corporū accidētia cōmunes, & genericas animarū

docent propensiones, & potentias, specificæ uero speciales, tum potentias, tum inclinationes exponunt, & quomodo hoc fiat iam dictum est.

,, *Opus autem est multa consuetudine, si quis debet esse sufficiens ad dicendum singula de his.*

Documentum hoc loco præstantissimum affert Aristoteles, quod non solum in physiognomicis, sed in omni arte, ac scientia maxime est memoriæ tenendum, dicit igitur qui vult esse sufficiens ad iudicandum de singulis hominum propensionibus, qualitatibus, & moribus, oportet illum esse maxime exercitatum, tum in cognoscendis brutorum naturis, tum in speculandis particularium hominum dispositionibus, iuxta illud, quod exercitatio perficit opus, sic in medicina, qui vult scire singulis morbis mederi, & multos sanare, illum oportet maxime exercitatum esse, neque satis est cognoscere causas, & uniuersalia, (quoniam medicus non sanat hominem, sed calliam) sed circa singula uersatum esse, similiter etiam in scientijs, ut uisum est Alexandro, nemo uerè dicitur sciens, nisi uniuersale fuerit speculatus, & in particularium contemplatione se exercuerit, hanc autem experientiam pediam dicunt, quæ nobis ex multis singularibus suppeditat vniuersale, quod principiũ dicitur scientiæ, & hoc deinde nobis ministrat propter quid, quare primũ ab ipso quòd, ad propter quid cognoscẽdum, & rursus, à propter quid ad quòd sciendum procedimus, & sicut vno tantum crure non possumus incedere, sed requiruntur vtraque, ita & pediam, siue experientiam cum scientia, & demonstratione, coniungere oportet, qui secus fecerit, fortè scire videbitur, sed iudicare nõ poterit an sciat, similiter qui se in particularibus exercuerit, quod hoc sit verum cognoscet, propter quid autem id accidat, nunquam percipiat, cui positioni videtur consentire Aristotelis dictum vulgatũ, quod oportet intelligentem speculari phantasmata.

,, *Quoniam enim ea quæ videntur in corporibus, dicuntur referri ad similitudines quæ fiunt ab animalibus, & ab actibus: & proprietates quædam aliæ à caliditatibus, & frigiditatibus fiunt.*

Locus ab apparenti cõuenientia deductus aptissimus est ad physiognomiam exercendam.

Si vlla est pars huius libelli difficilis, & intricata, est vna hæc, cuius primum dicam ego intentionem, quam puto esse hanc; Ex multis modis, quibus physiognomizamus; propositum est Aristotelis demonstrare, quod optimus omnium, & citissimus, siue inuentu facillimus, & aptissimus vsui ille est, quem vocat ab apparenti conuenientia deductus. Dicit igitur accidentia, quæ in corporibus humanis inesse per sensus cognoscuntur, vel sunt similia, ijs quæ sunt in brutorum corporibus, uel referunt eorundem mores, & operationes, uel tertio loco sunt proprietates quædam, quæ causantur in corpore humano à calore, aut frigore, & naturali temperamento, siue præter naturali, & externo; hæc autem accidentia, quæ in his apparent, alia quidem parum inter se differunt, ut vix distingui possint, & eodem nomine utuntur, ut pallores qui fiunt à terrore, & à morbo, uel labore, alia uero, & nomine inter se differunt, & multum habent inter se discriminis, ut curuitas & cæcitas, quæ paruam habent differentiam inter se, illa difficile cognoscuntur, ut in pallore, an sit ex timore, an uero ex morbo, sed necesse est ex usu, & consuetudine, quam habes cum eo, quem iudicaturus es, cognoscere, numquid terror, aut morbus illum produxerit colorem, quæ uero passiones, & proprietates inter se multum differunt facile sciunguntur, & facilius earum causæ percipiuntur.

Vtraque

Vtraque dicitur apparens conuenientia, & ab hac apparenti conuenientia iudicare naturam, & mores hominum est quidam physiognomizandi modus optimus, & citissimus, & qui hoc vtitur multa potest facile cognoscere, & hic modus non solum est vtilis ad cognoscendas propensiones vniuersales genericas, & communes, quæ sequuntur cõia signa, sed etiam eas affectiones, quæ sequuntur priuata signa, cuiusque spetiei, necesse est autem esse hanc conuenientiam inter signum, & signatum, vt vnum quodque signans conueniat cum eo quod signatur, & si commune sit signum etiam commune erit signatum, & si proprium fuerit signatum rationabile etiam est proprium esse signum.

Commẽdatio modi ab apparẽtia deducti.

EXPOSITIONIS ARISTOLICÆ Breuis iteratio. Cap. XXX.

ITerum itaque à principio aggredientes expositionem dicamus, esse scopum Aristotelis ostendere, quod modus de quo supra locutus est, & qui dicitur ab apparente conuenientia, sit omnium optimus, quod facit enumerando alios quosdam, deinde hunc eligendo, primum autem declaremus quid sit apparens conuenientia; Illa duo dicuntur apparenter conuenire, quæ vtraque participant aliqua eadem qualitate sensibili; apparet enim sensui illa conuenire, vt si iratus homo dentes ostenderet, & ringeret, vt canis, dicemus inter iratum hominem, & canem apparere conuenientiam, in hoc quod vtrique ringant, & buccas inflent rati, sic cum ægrotus, & territus, & amans palleat, hos interse apparenter conuenire enuntiamus, quare apparens conuenientia est mutuus consensus plurium corporum eadem sensibili qualitate participantium; hunc igitur modum quem dicimus esse ab apparenti conuenientia optimum, & citissimum, & factu facillimum, vocat, estque talis quædam argumenti species; cum asinus sit indiscretus, & indolens, & idem habeat maxillas inferiores magnas, & latas, & labia crassa, & pendula, & in his accidentibus conueniant quidam homines, vt sensibus apparet, probabile est, eosdem in indiscritione, & indolentia etiam conuenire, sic enim, vt signum apparens ad signum, sic etiam interior mos asini, & propensio se se habet ad interiorem hominis propensionem, sic igitur (ni fallor) ab apparenti conuenientia iudicari contingit.

Scopus Arist.

Quid sit apparens cõuenientia.

Principium autem videtur esse, quod natura semper eodem modo facit, nisi impediatur, & semper idem effectus ab eodem causa pendet; quare si in asino, & homine apparet idem accidens, ergo & eadem causa, quare & idem principium à quo pendet; proponitque huiusmodi antecedens per particulam subcontinuatiuam, (quoniam autem &c:) vocem, enim, non agnosco, sed putarim legendum.

Quoniam autem ea quæ videntur.

Nam & vox græca γὰρ hoc locò posita aliquando sic accipitur est ergo sensus.

Quoniam accidentia quæ apparent in humano corpore, alia sunt similia illis, quæ sunt in corporibus animalium, alia referunt habitus, & mores eorum, Alia vero sunt quædã proprietates, quæ oriuntur à frigore, & calore, & priorum, quæ scilicet referunt membra, vel habitus brutorũ, quædã ita interse conueniunt, vt vix distingui possint, quædã vero exactè discernuntur, & distinguũtur benè, sequitur, vt hic modus, qui fit ab apparẽti cõuenientia, sit optimus inter alios omnes, quare hic præcipuè est eligẽdus, & de hoc infra agetur.

Primum igitur noto nexũ hunc esse; in superioribus dixerat animum, & corpus consentire, potentias, & dispositiones, siue propensiones, & mores habere propria corporis instrumenta, quæ etiam erant certo modo affecta, quare conclusum fuerat licere à corpore

Cõnectatur cum superioribus.

corporisque affectibus ad animam, & animæ potentias, & mores cognoscendos procedere, deinde additum fuerat, duo esse genera accidentium, quædam communia generis, quædam propria speciei, & dictum est qua ratione cognosci possint, & distingui generica à specificis, tertio loco ostensum est, quod animæ animalium habent communes, & proprias potentias, quare, & corpora eorundem, ipsa quoque habent propria, & communia membra, vnde ab vno ad aliud possumus argumentando procedere; nunc quamuis alij sint physiognomizandi modi, hunc tamen tanquam omnium optimum, & maximæ in promptu existentem inter omnes probat, & ipso, qua ratione vtamur, docet.

Not. Noto item duo esse genera eorum accidentium, quæ in corporibus animalium repeniuntur, & in quibus illa ipsa conuenire posse dicuntur; hæc sensibilia illa, vero insensibilia, & sensibilium rursus quædam sunt ab anima, quædam à temperatura. Quam distinctionem paucis complectentes dicamus.

Quæcunque accidentia sensibilia animato corpori inexistentia quatenus animatum est, affectum eius indicare possunt, ea vel ab anima in corpus, vel à corpore in animam vsque perueniunt, hoc autem necessarium est, quoniam quidquid inest animato quatenus animatum est, vel illi inest per materiam, vel per formam secundum quod inter se iunguntur, & ex his vnum.

Quæ itaq. per animam illi insunt, vel pendent ab anima secundum quod ipsa est, & vel sunt eiusdem secundæ potentiæ, vel sunt, secundas potentias dicimus entelachias, & habitus, vt potentia visiua & auditiua, quæ scilicet, vt supradictum est nullo egent externo auxilio ad hoc, vt operentur siuè sint actiuæ, siue passiuæ, cum autem determinantur ad opus, & exeunt in actum secundum, diuerso modo operantur, pro organorum diuersitate, aut pro electione operantis, aut pro varietate affectus, aut habitus inducti.

Quæ vero primæ potentiæ sunt, & habilitates rursus aliæ magis, alia minus accedunt ad secundam potentiam, siue entelechiam, quare, & magis & minus afficiunt corpus, quæ magis accedunt propensiones dicuntur, & modus, quem obseruant cum ad energiam veniunt, mos dicitur, vtcunque autem, vel dicuntur esse generis, vel speciei accidentia. prout à partibus, & potentijs animæ proueniunt, quæ sint vel communes generi animatorum, vel propriæ speciei alicuius quæ vero accidentia ab anima mutata à causa externa in corpus veniunt, ea primum supponunt dispositionem in anima, & enim nisi potuisset affici anima, affecta non fuisset, neque factus fuisset musicus, aut faber Socrates, nisi potuisset fieri, & artem illam discere, mutata igitur dispositione, & animæ particula de prima potentia ad secundam traducta, necesse est; si operatio huius habitus corporeo debet perfici organo, necesse est inquam, quod organum illud aliquo temporis spatio afficiatur, sic qui artem saltatoriam didicerunt, multo aliter incedunt, ac pedes mouent, quam prius facerent, mutatur igitur anima à causa externa, quando de prima potentia ad habitum, siue secundam potentiam traducitur, & tunc perfici secundum illam primam potentiam, & propensionem dicitur, & id facilius fit, aut difficilius secundum quod magis, aut minus à perfectione distat potentia, & mutatio hæc cum facta est, vel dicitur esse ex habitu, & diu durat, vel ex affectu, & breui habitur; habitus autem introducitur in animam, vel electione, vel imprudenter, & insensibiliter assuescendo, nam qui assuescunt ludere, aut furati, aut falsum dicere, & nolẽtes, & non aduertentes mentiuntur; tot igitur, & tales sunt distinctiones eorum accidentium, quę ab anima originem trahẽtes, corpus animatum afficiunt, ita, vt per illa mos animæ, siue affectus possit cognosci, vt per signum signatum solet, & modus hic est, quem nobis in sequentibus persecuturus est. Alterum genus horum accidentium à corpore, corporisque principijs oritur, & in animam desinit, eamque mutat, & afficit, vt dictũ est, hocque, vel est à temperie, quæ nascitur à ratione mixtionis, quam habent inter se prima elementa hominis, nempè sanguis, pitui-

pituita, & vtraque bilis, secundum quam mixtionem dicitur esse tale corpus, propter eam rationem, quam habuerunt vincentes actiuæ qualitates cum passiuis, vel est temperies talis à principijs generantibus, vt si quis fuerit frigidior, & siccior, & ideo tristior, vel à causa externa fit cum vel ætas, vel morbus, vel educatio, vel studia, vel aliquod aliud causæ genus mutauerit corpus, corporeamque temperiem simul, & propensiones, atq. habitus, aut mores, quos anima siue potentia seruare solebat in suis operationibus, & muneribus exequendis, & hic alter est modus physiognomizandi per temperiem, & naturam corporis quam prius cognoscimus vel secundum totum corpus, vel secundum partes principales per propria signa, deinde cognita temperie corporis, eadem tanquam causa vtimur ad physiognomizandum, ac prædicendum quid de moribus, de propensionibus, & operationibus vnius cuiusque sit sentiendum.

Noto demum, quod eorum accidentium, quæ corpori accidunt, quædam parum adeo inter se differunt, vt cum habeant idem nomen, & eadem penitus esse videantur secundum rem, vix ratione distinguuntur, vt duo pallores, quorum alter causatur à terrore pellente sanguinem, & spiritus ad interiora, quare exteriora pallescunt, alter verò causatur à multo labore, qui spiritus dissipauerit, & subtiliorem sanguinem resoluerit, & crassiorem exusserit, vtrisque igitur nomine, & subiecto, & apparentia conueniunt, at distinguuntur ratione, nã alia est prioris, alia posterioris ratio, qui terrore pallidus est, impropriè hoc nomine dicitur nam, vt docebat Aristoteles, non videmur per passiones dici quales, citò enim abeũte timore, & abibit pallor, at qui propter laborem, vel morbum pallidus est diu sic permanet, neq. facili negotio illum exuit; quædam verò accidentia, quoniam multum inter se distant, & re, & nomine distinguũtur, facillimè discernuntur, neque in iudicijs, quæ ex his fiunt facilis contingit error, in illis autem quæ valde similia sunt accidentia sepè, & facilè fallimur, quoniam nimis similia sunt, vt plerunque vnum pro altero capiamus, credentes pallorem, qui propter timorem in Socrate apparet, illum à labore, aut morbo ortum traxisse: Sic quidã pater cum domi haberet filium, qui studijs legum dabat operam, & simul etiam in eadem domo habitaret pulchra quædam puella, amore, & vigilijs adolescens pallebat, pater autẽ legum studia culpabat, vt omnino iuberet eum à libris abstinere, at quoniam propter intermissa studia non cessauit causa palloris, neque cessauit effectus, donec vera causa cognita prouideretur. Not.

Huic deceptioni duo dantur remedia, vnum ex parte rei, alterum ex parte iudicantis, prius remedium quod est ex parte rei indicandę, tale esse videtur, ait Aristoteles, ad hoc ne decipiamur, & vnum pro alio capiamus in iudicandos.

Oportet, vt simus versati, & experientiam habeamus formæ, & faciei illius, in qua videmus tale quoddam signum apparere, quo vsuri sumus ad iudicandum, vt scilicet cognoscamus nunquid sæpè, aut rarò, vel nunquam alias talem habuerit colorem, si enim raro sic se habeat, palam quod color ille ab affectu aliquo, vt terrore, aut aliqua simili prouenerit causa, & hoc est, quod ait ex consuetudine formæ, siuę faciei, & vultus illius, in quo vides apparere conuenientiam coloris cum ægroto, vel mortuo cognosces; nunquid prædicere possis illum breuiter ægrotaturum, aut præcedenti nocte multum laborasse, multumque vigilasse, potui, ac veneri, plusquam oporteret operam dedisse. Documentum

Alterum supra posuit, quod est ex parte iudicantis, cum dicebat, volentem rectè iudicare, neque decipi, illum oportere maximè versatum, & exercitatum esse, atque multa obseruasse genera signorum in animalibus, & in quibus cum hominibus conuenirent, & in quibus differret, & quænam essent generis, quæ speciei, & quod nam signum cuique conueniret mori, & operationi, ne contingat nos fortem aliquando impudentem dicere, aut impudentem tanquam fortem, & probum virum laudare, sic enim, & qui iudicat ridiculus esset, & dedecus atque infamia iniustè infligeretur physiognomicæ cognitioni. docum.

QVOD MODVS EX apparentia sit optimus. Cap. XXXI.

,, *Est igitur & optimus modus, & citissimus, qui est ab apparente conuenientia, & contingit ita, eo modo vtentem multa dignoscere: & non solum vniuersaliter vtile est, sed ad electionem signorum singularium: electorum enim quodque decere oportet tale, vt quod eligitur vult.*

HOc est illud, quod ex prædictis inferri dicebam, & totum quod prædictum est, sibi vendicat locum antecedentis, hoc autem consequentis, & dicit, modus iudicandi de moribus, & operationibus hominum, qui sumitur ex apparenti conuenientia, quam habent inter se humana signa, & cæterorum animalium est optimus, & citissimus. Iam dixi per apparentem conuenientiam intelligi duorum accidentium, quorum vnũ sit in homine iudicãdo, alterum vero in aliquo alio animali nobis noto inter se similitudinem, & concordiam, vt vnum faciat memorare alterum, vt cum video frontem Socratis mihi succurrit porci frons, cui cum sit annexus quidam mos lutulentus, dico etiam ex hoc Socratem esse talem, & modus hic, vt dixi ab apparenti conuenieutia accidentium vocatur, quem dicit Aristoteles, optimum, quoniam est satis rationalis, ut supra ostendimus, etenim quale est instrumenrum talem esse operationem, & potentiam, & potentiæ affectum, & propensionem iam diximus; amplius quod maximè probabile est, similia instrumenta similes habere potentias, potentiarumque dispositiones moresque, ac demum ipsas operationes, hac igitur ratione modus hic dicitur optimus, si illum conferamus cum his, quorum mentio fuit facta in cap. secundo huius, alij enim ex signis generis tantum physiognomizabant, alij ex generibus solum sumebant signa, alij alia procedebant ratione, quos omnes supra singillatim captos insufficientiæ nomine damnauit.

,, *Et citissimus.*

Quoniam qui iudicaturus est, non eget longo discursu, non enim admodum à sensibus recedit, quare propter hanc causam citissime absoluit iudiciũ, quod secus accidit, cum syllogismo longius repetito, & rationibus à temperamento deductis argumẽtamur, cum igitur omnis cognitio nostra originem habeat à sensu, illa tunc citius absoluitur, quæ sensibilibus magis propinqua est, & illis annectitur, sic notissimum est oĩbus, quod ignis sit calidus, quod sol luceat, sic etiam quod homo sit artium, ac scientiarum capax, quod iucunda, & utilia affectet, iam enim hæc in promptu sunt; at quod anima sit substantia incorporea, quod sit immobilis per se, quod sit impartibilis, quod moueat, & quomodo hoc faciat laboriosum est, neque adeo expeditum, ut cito percipiatur.

,, *Et contingit eo modo vtentem.*

Vt diximus suum hunc modum commendat hac ratione, quoniam modus hic facit multa cognoscere, hoc est qui bene uti vult hoc modo illum oportet multa genera animalium cognouisse, & illorum operationes, & mores, ac modos, quos seruant dum ad operandum veniũt obseruasse, sic enim cognoscet, quæ pars corporis præcipuè laboret, atq. instrumentum

tum

tum sit cuiusque operationis, & vt pars illa operãdo afficiatur, & quodnam fiat vestigium, in parte corporis operante, & post operationem quid impressum remaneat, cuius impressionis deinde cum videmus imaginem, & similitudinem in aliquo homine, illi & similem morem, & operationem, aut saltem propensionem, & dispositionem potentię animi dabimus, est enim propensio, vt dictum est, primæ potentiæ qualitas quædam, secundum quam facile habitum, & perfectionem, quam nata est admittere, suscipit, & hic modus non solum valet ad cognoscendas, & distinguendas passiones generum, à specierum passionibus, & accidentibus, sed etiam valet ad cognoscendas singulares proprietates specierum, & indiuiduorum, necessarium est enim qui hoc vtitur modo, illum multa obseruasse, tam in hominibus, quam in brutis, & vidisse quænam quascunque sequantur operationes, accidentia, & quo more Persæ, ac Pœni dent operam iræ, quomodo Germani, & Scythæ, nam his vtrisque quidem est vsus iræ, ast, vt quidam auctor animaduertit, adeo diuersus, & contrarius vt septentrionales per iocum, & contumeliam ridentes sæuiant, & vlciscantur, quibus irascuntur, lybes, & Aethiopes, & Mauritani cum quadam tristi seueritate, & rabie sæua dolentes vindictam sumant de hostibus suis.

21 *Electorum enim.*

Legerem loco vocis (enim) autem, vt sit quoddam, quod notat hoc loco Aristoteles, cuius est talis sententia; qui hoc modo physiognomizandi vtitur, debet animaduertere, quod oportet vnum quodq. electorum, hoc est signorũ, quod ipse eligit, tamquam medium ad faciendum iudicium, id

22 *Decere oportet esse tale, vt quod eligitur vult,*

Hoc est, oportet conuenire, & esse simile beneque aptari ei, quod eligitur, hoc est ei de quo futurum est iudicium, hoc enim est quod eligitur iudicandum, & quod vult iudicare physiognomus, Breuius etiam hæc difficillima sententia,

Et quo fieri magis potest, Aristotelicis verbis accomodatius iterum exprimatur.

Modus physiognomizandi ab apparenti conuenientia est citissimus, quoniam vtitur medijs sensibilibus, & minimo eget tempore ad discurrendum, est etiam optimus, quoniã facit cognoscere, siue supponit vtentem ipso, multarũ rerum cognitiones habere, & non solum generum, sed etiam specierum differentias & proprietates cognoscere, & aptè inter se accõmodare, & determinare, quænam vniuersaliter omnibus, quæ particulariter cuiq. conueniant; oportet autem in eligendo animaduertat, quod decet, atque opus est, vnumquodque signorum electorum esse tale, quale requirit, & vult natura eius, cuius gratia eligitur, hoc est tale esse signum, quale est illud, quod signare, & iudicare volumus, nisi enim mediũ cum extremis consentiat, non erit apparens conuenientia, ac nullo modo dicemur physiognomizare per hũc locum propositum, quod sentiebat Aristoteles primo posteriorum ex eadem coordinatione media, & extrema sumi debemus.

23 *Amplius autem secundum electionem signorum, & syllogismo, quo vti opus est, vbicunque contingat, adiungentes conuenientibus conuenientia, vt si inuerecundus erit & parui loquus, & fur vtique erit & illiberalis, & fur quidem consequens inuerecundiam, & parui loquium illiberalis. In talibus igitur, quibusque oportet hoc modo congruentem fieri methodum.*

Hic est alter modus physiognomizandi, quem Aristoteles dixit maximè conuenire philosopho, qui modus est per syllogismum, & sanè videtur omnium maximè decens virum doctum, cum igitur modum prædictum valde laudauerit, qui est ab apparenti conuenientia, *Modus iudicãdi p syllogismũ*

tia,

tia, quique nititur ijs accidentibus, quæ ab anima in corpus veniunt, in ipsoque apparent, in præsentia quasi rationem habens alterius partis supradictæ distinctionis, quando secantes apparentia signa corporis humani, diximus alia esse ab anima in corpus, alia verò à corpore in animam peruenire; ait alio modo etiam posse nos physiognomizare à corporis, & membrorum temperie, ac dispositione vtentes syllogismo.

,, *Quo maximè est opus vti, vbicunque contingat a. &c.*

Vt sit hæc Aristotelis sententia, amplius præter hanc electionem signorum, & postquam signa hæc inueneris, licet etiam syllogismo physiognomizare, quo opus erit, te vti quando se se offeret occasio, & præcipuè cum à corporis temperiè, desumpta ratione, aliquid de passionibus, & propensionibus animæ dicere volueris, & hoc syllogismo vbique vtendum est, cum id potest fieri, iam enim ratio est syllogismus eorum, quæ dicuntur, dico vbique, idest non solum quando vtimur ijs accidentibus, quæ à corpore in animam vsq; perueniunt, sed etiam cum vtimur illis, quæ ab anima in corpus procedunt, & in omnibus simul iungendo conuenientia conuenientibus signis, vt corporis siccitatem, & caliditatem cum animæ iracundia, oris inuerecundiam, cum furacitate; sic igitur vtimur syllogismo iungentes conuenientia antecedentia, cum consequentibus conuenientibus, & inferentes propositam conclusionem.

,, *Vt si inuerecundus.*

Qua ratione vti liceat nobis syllogismo ad physiognomizandum ex collectis signis apparentibus, & quomodo simul iungenda sint docet exemplo, quod est huiusmodi si cognoscemus, verbi gratia, Socratem, quod sit inuerecundus, & taciturnus, ex his duobus signis inferemus quod sit fur, & auarus, & id consequemur syllogismo hoc modo, Socrates est inuerecundus, & paruiloquus, omnis inuerecundus, & paruiloquus est fur, & auarus ergo Socrates est fur, & auarus minor ex apparentia; apparet enim esse inuerecundum, & taciturnum; maior autem infertur, ex rationibus, & definitionibus, & ex his quæ consequuntur inuerecundum, & taciturnum, & hoc propriè est vti syllogismo.

Noto autem per inuerecundum propriè nunc significari illum hominem, qui honoris, & existimationis suæ nullam gerit curam, securus siue bene, siue male audiat, qui autem honorem nõ curat, neque virtutem curabit, quare in se ipso bonitatem nullam habebit igitur neque liberalitatem; malus igitur est, atque iniustus, cùm aũt taciturnus sit, neque propter reuerentiam hominum taceat (est enim impudens) sed propterea quod secum met cogitat, quid agere velit, male autem cogitet, & quoniam taciturnus sit, ideo etiam frigidus, & siccus, quare timidus, siquidẽ metuit semper ne sibi desint necessaria ad vitam, ideo efficitur auarus, si igitur auarus est, & malus, auarus autem, & malus male etiam rem habere quæret, non autem vi, quoniam timidus est, igitur dolo, at qui dolo alienas res inuertere affectat fur est ergo quicunque est taciturnus, & impudens eundem dices furem, & illiberalem.

Mihi autem non videtur, quod taciturnus propriè sit timidus, aut fur, sed per taciturnũ credo intelligere oportere illum hominem, qui distorte loquitur, qui data opera amphibologicè fatur, vt vix vnquam possis intelligere quid ille sibi velit, Itali hos homines loqui aglaamonice dicũt, voce à græca distorta, quæ pulchrum, & præclarum consilium seu vocabulum denotat, possemus nominare, hos loqui Idiomate, vafro, & furaci, qui autem tali more loquuntur nescio quid mali semper agitant, necesse est igitur vt limites rectæ rationis excedant, vel secundum irascibilem, vel secundum concupiscibilem; non secundum irascibilem, timidos enim, & honoris curam non gerentes, eos diximus, ergo secũdum concupiscibilem limites rationis excedunt, igitur vel in venereis, vel in cibo potuque vel in diuitia-

diuitiarum appetitu, vt cætera sibi commoda,& voluptates comparare possint,raro in venereis excedunt,nisi id illis contingat ex habitu,non enim calidi , & humidi sunt, sed frigidos supposuimus, quare in alienis desiderandis rebus mirifice occupantur, & quomodo id assequantur,dum continuo cogitant,efficiuntur solitarij,taciturni,impudentes,distortè, & occultè loquentes,propriam intentionem,& conceptus nunquam clare exponentes.

Sic igitur licebit etiam syllogismo physiognomizare , & hic vel optimus, vel maximè phylosophicus est modus , videtur autem Aristoteli quod furacitas sit consequens inuerecundiam,& taciturnitas illiberalitatem, mihi videbatur furacitatem oriri, ex vtrisque passionibus simul iunctis,nempè taciturnitate, & impudentia ; quod si hoc est verum, fortè syllogismo ex principijs internis corporis poterit deduci,& sic habebimus duos modos, alter qui vtetur signis inexistentibus corpori per animam,& eius potentias,& affectiones,alter,qui obseruabit signa quidem corporea, sed corpori quatenus est mixtum corpus, inexistentia , & ita ratione certa temperatum . Hac ergo posteriore via procedentes si quem inuerecundũ deprehendemus,illum dicemus esse furem, & si paruiloquum esse auarum.

Quã rõne p syllogismũ pcedi possit

Primum igitur per impudentiam,quæ apparens est passio corporis,(verbi gratia) Socratis inexistens temperamentum conijcerem, & ex temperamento furacitatem arguam, hoc modo, Socrates est impudens,ergo melancholicus est,cum subdominio pituitæ,ergo frigidus,& siccus primo,& humidus secundario,ergo tenax,nec facile alieno termino terminabilis,qui talis est alienorum est appetens,& tenaciter illa prosequitur,& assecutus quod fuerit, tanquam lutosa,& tenax terra tenebit,& intra se occultabit,sic igitur dicetur furax,hoc enim furis videtur esse proprium opus eodem modo ac multo facilius, si paruiloquus est , hoc est pauca submisse loquens , sequetur,quod sit illiberalis; nam qui pauca loquitur frigidus,& siccus est, ergo non est audax, sed timet sibi multum, quare se miserum, & pauperem putat,semperque egere profitetur , sua igitur alijs non communicat, id enim facit, qui abundat,non autem qui egere credit,qui talis est,illum dicimus esse illiberalem, ergo paruiloquus est illiberalis.

Talis igitur mihi videtur esse huius cap. explicata sententia,breuibus autem colligentes Aristotelica documenta dicamus.

PRÆCEPTORVM ARISTOTELIS Compendium. Cap. XXXIII.

Epilogus.

Primum fine supponit Aristoteles omnes, quæ tribuuntur operationes animæ illas esse compositi viuentis,& dicere animam irasci, furere , aut cupere sit perinde, ac si dixerimus eandem texere,vel filare,ex quo inferet,duos esse modos exercendi physiognomiam,quorum alter est desumptus ab apparenti conuenientia , hoc est innititur illi conuenientiæ, & similitudini quam habebunt interse duo,quorum tamen vnum altero sit notius nobis. Alter modus est per syllogismum prior semper dicit quod est,nunquam autem propter quid; at posterior qui per syllogismum,quandoque etiam propter quid affectat,mutuis igitur affectibus sibi respondere ad inuicem animam,& corpus ponit, mutuoque immutari,& alterari docet, & mutuis coniunctionibus se mutuo consequi,quod etiam Scaliger libro de insomnijs Hippocratem exponens infert , quod corpora sortita sunt figuras, & organa conuenientia, & correspondentia potentijs , & viribus animæ.

Vnde tertio principale documentum infert, quod quæcunque animalia habent similes formas, & figuras membrorum, & corporis totius, illa et similes animas,& similes animarum potentias, quare & operationes,quæ ex similibus animabus,& corporibus proueniunt similes

ac nutriatur, ſentiat, & moueatur, habet ab anima; nec lignum ſine igne comburetur, neque ſplendebit, neque corpus ſine anima vitales exercebit functiones, at pro ratione combuſtibilis diuerſi, ignis modo etiam diuerſo ſplendet, atque vrit, nam aliquando viridem facit flamam, aut cęruleam vt videmus in ſulphure, aliquando eandem ſpectamus nigram, vt in pice, quandoque calidior videtur, quandoque remiſſior, non nunquam magis vrit, aliquando minus, & pro ratione materiæ diuerſa diuerſimodè ſuas exercet operationes; ita pro varia coporis qualitate, & affectione variari functiones animati corporis videmus.

Quod igitur Socrates viuat, quod ſentiat, quod moueatur, quod iudicet, eſt animæ; vt quod combuſtibile ſplendeat, quod vrat eſt ignis; quod autem ſic vrat, ſic ſplendeat, eſt propterea quod tale eſt combuſtibile, & tale lignum, verbi gratia, ſalignum, vel quernum; ſimiliter quòd Socrates ſic moueatur, ſic ſentiat, ſic iudicet eſt cauſa diuerſitas corporis, quo tanquam inſtrumento vtitur ad viuendum, & operandum, hæc igitur corporea diſpoſitio, & affectio illa ipſa eſt, quam cognoſcere poſſumus, & quærimus per indicia corporis, hæc enim tale eſſe corpus, quare, & tali modo ſeruire ſuæ potentiæ, quare, & talem facere operationem docet, vt ſi ſpectauero oculum icterici, dicam omnia, quæ vides, eſſe lutea putas, nam quale eſt inſtrumentum talis eſt modus operationis, ſic vides te in hoc ſpeculo, ſi cognouero ego quale nam ſit ſpeculum, facile quod nam de tua facie ſis facturus iudicium præſentiam, nam ſi diſtortum videam, ſi male elaboratum ſpeculum, iudicauero te pallidam, & diſtortam faciem putare habere, & ita, cum corporis ſic affecta videam membra, quibus vteris ad certas operationes, quid de illa operatione ſentiendum ſit aptè cognoſcam.

Anima igitur animat corpus, & ſecundum illum dicitur eſſe animatum, ſecundum autem quod animatum eſt ab anima tales habet potentias, & tales, ſecundum autem quod ita affectum corpus habet, accidit vt potentiarum quædam magis, quædam minus aptæ ſint ad exercendum ſuum actum, quam aptitudinem propenſionem dicimus, & propenſio hæc eſt à corpore, vt fabri melior, aut peior ſectio à ſerra; quare, & per indicia corporis poteſt cognoſci, determinat igitur corpus quodammodo potentias magis ad hanc, quam ad illam operationem, vt cum videam duos homines quorum alter, ſit ventricoſus, & cruribus craſſis, & breuibus præditus, alter habeat crura longa neruoſa exiliora ſine ventre, & totus agilis, vtrunque dico habere potentiam ad currendum, at priorem eſſe impotentiorem poſteriori, ex his itaque arbitror, iam patere quid ſit mos, & modus, & qua ratione à corpore mutetur, & non mutetur anima, quæ enim eſt corporis huius actus quatenus eius actus eſt, neceſſe eſt, vt ad illius motum, & alterationem mutetur ſecundum eas partes, ſecundum quas eſt vis organica, mutaturque, vt dicitur ſecundum operationem, non autem ſecundum eſſentiam, eadem enim ſemper eſſentia eſt anima, vt præſentia ſolis, & lux, at calor, & operatio variatur ad variationem eius in quo, & per quod agit medium; & pro ratione aeris aliquando turbidus nubiloſus, ſe ipſo vel calidior, & liuidior apparet, potentia igitur eadem eſt, at non eodem modo ſemper operatur, neque eodem modo exercetur; temperies igitur corporis, quæ ſignis; & accidentibus ſenſibilibus à me deprehenditur, ſiue ſit totius corporis, ſiue partium principalium ea eſt, quæ mè docet modum, ac rationem, quam ſeruat, aut ſeruare ſolet vt plurimum, aut ſeruare poſſet, ſi operaretur, & in actum exiret, vt cum videam aliquem craſſo capite præditum, pituitoſoque habitu cerebri, illum dico eſſe obliuioſum, & ſomniculoſum, hoc eſt eſſe talem, qui male vtatur memoratiua potentia, neque ſeruet imagines aſſumptas, neque recipiat, & libenter dormiat.

Quid ſit propenſio.

Quod ergo de motibus animi, hoc est de modis, quibus vtitur, & quos animus seruat ad suas operationes obeundas aliquid rationabiliter possimus asserere, ex his puto esse manifestum, quod fuerat à principio propositum, neque ob hoc tolli liberum arbitrium, aut vim vllam illi afferri, vt infra dicetur.

Ad Galenum autem, & ad eos qui aiunt, in phrenesi, in amore heroico, in delirio, & melancholia, quam hyppochondriacam vocant, curato corpore curari animam, quare simul essentialiter necti vtrumque, ex prædictis iam puto patere, quomodo respondendum sit, quoniam non anima est quæ ægrotat, sed corpus quatenus est organum talis operationis, quare ablato impedimento anima suas operationes, vt prius bene agit.

AN CORPORIS DISPOSITIO Liberum arbitrium impediat. Cap. XXXIV.

Dub. AT iterum videtur dubitandum nunquid si ita res se habuerit, tollatur liberum arbitrium, & quæ ab homine fient ex necessitate materiæ, & organorum existant. Et quod tollatur, & impediatur, confirmari potest, quoniam nemo iustus erit, nemo fortis, nisi qui propensionem, & habilitatem ad iustitiam, & ad fortitudinem habuerit, nemò igitur laudandus, nemò damnandus, quoniam non propria electione boni, vel mali fuere, sed coacti, legislatores igitur iniusti sunt, qui puniunt eos, qui coactè peccant tanquam voluntariè peccantes: Ex aduerso, qui tribuit aliquid inclinationibus, corporeisque organis, & temperaturæ eiusdem, excusationem, & prætextum, atque clypeum iniquissimum malis prætexunt, & præparant, quibus protegantur in sceleribus deprehensi, dicereque possint; ego ita sum inclinatus, ad hoc agendum me trahit natura, quam licet expellam furca, tamen vsque recurrit, ab hac culpa vacuus sum, & immunis, mihi summopere displicet, & huismodi, qualia multa idiotæ homines, & nebulones se ipsos plus nimio amantes suis, vt plurimum, vitijs, & malis actionibus prætexere solent.

Solutio dubitationis. At huic dubitationi iam alias responsum fuit. & nunc etiam ex magis proprijs puto posse responderi, præter quam quod ei, qui dicit se natura cogi ad furandum, ad iniustè operandum, poterit etiam diccere iudex sè ita natura cogi ad suspendio afficiendos fures, ad necandos sicarios, & damnandos exilio iniustos, dico nihilominus temperiem, & membra corporis fortè inclinare, nunquam autem cogere, nisi admodum præter naturam statutum fuerit corporis temperamentum ita, vt vitiatum sit omnino principium.

Cæterum vt hæc omnia intelligi possint, dico, quod eorum, quæ ab homine fiunt, vel homini accidunt, quædam non possunt non esse, & fieri, & hæc dupliciter, vel simpliciter, vel ex suppositione, simpliciter non potest non mori homo particularis, vt Plato, non potest non esse in loco, non potest non esse grauis, & ferri deorsum, nisi quid impediat: ex suppositione dico Platonem non posse non respirare, non posse non comedere, si vult viuere, non posse non sentire si viuat, & sit animal, & de his certa ratio reddi potest, hæc igitur necessaria dicuntur.

Quędã alia sunt nõ necessaria, & ea sunt, quæ eidẽ possunt adesse, & non adesse ab eo non & fieri, hæc vel vt in pluribus, ei accidunt, vel vt in paucioribus, vel ad vtrũ libet; ea accidunt Platoni, ut in plurib. & fiunt, quorum habitũ habet, & paratum organum, ut uidet, audit, loqui-

loqui tur quoniam habet habitum,& organũ audiendi,videndi, & loquendi, at qm̃ loqui, & videre,eſt de genere eorum,quæ non ſemper ſunt in energia, quoniã non ſemper loquitur,non ſemper audit,aut videt,cum habeat organa ad hæc, extantibus organis iiſque ſecundum naturam diſpoſitis,dicam poſſe audire videre,& loqui,& id vt plurimum, facere pro libito;at iiſdem non extantibus,aut male diſpoſitis ita,vt non obediant potentiæ cuius ſunt organa,poſſibile eſt vere dicere , quod Plato non loquatur,vel male loquatur, & audiat, prout male affectum fuerit organum; quæ igitur Platoni ad ſunt vt plurimum, & ſibi certa determinant organa,& oriuntur ab habitibus,& perfectionibus illarum potentiarum quarum ſunt organa , talia ſunt,vt pendeant à voluntate ipſius quidem quo ad vſum, & exercitationem,plerunque tamen ſic efficiantur, quoniam tale organum habent.

Aliud genus eſt accidencium,& actionum,quæ ſunt ad vtrum libet,quæque Plato non ſolum poteſt facere,& non facere, ſed nulla cauſa adeſt propter quam magis ſic,quam oppoſito modo operetur,hæ ſunt operationes,quæ pendent ab illis potentijs,quæ ſunt aptitudines tantum,& primæ potentiæ,non autem perfectiones, & habitus, quæ ſanè potentiæ non habent certam , & determinatam partem corporis noſtri cuius præcipui , & proprij ſint actus,vt potentia ſaltandi ad numerum potentia canendi , & ſonandi cytharam , ſed tantum aptitudines, & habilitates quædam animæ ; quare neque certum habent organum , natæ tamen ſunt operari ſecundum membrum aliquod cuius primo , & per ſe eſt actus aliqua alia entelechia continens potentia in ſe non nullas alias facultates , vt quattuor,tria,&duo,vt vis motiua manuum continet geſticulatoriam,quam exercemus digitis, & cantus potentia, ſi ad actum perueniat , & perfecte per habitum ſuum operetur , vtetur illa manibus,hæc lingua, aſt manus ad cibum parandum primo, & lingua ad guſtandum facta eſt,ſecundario,& ex accidenti hæc membra videntur inſeruire his potentijs;cum igitur nobis notum fuerit, quonam inſtrumento vtantur hæ potentiæ , ſi contingerit illas ad actum perduci , & quale inſtrumentum talis ſit operatio,ex natura , & temperie inſtrumenti,qua ratione futura ſit operatio,& an illa potentia ſit proxima operationi,an remota iudicabimus.

Cum vero hominis anima ſit potentia omnia, & contineat omnes diſpoſitiones, & principia omnium actionum,& operationum, ſi fuerit homo cuius aliquod membrum referat nobis membrum alicuius animalis nati per illud membrum exercere talem determinatam operationem , pendentem à tali habitu animæ illi innato,tunc nos dicimus, quod ille homo habet illam potentiam propinquiorem habitui , & magis ſecundum illam eſt diſpoſitum operari quam ſecundum oppoſitam , vt cum Socratis anima omnes habeat in potentia prima diſpoſitiones, & affectiones quas habent ſingulæ animalium ſpecies ſeparatim captæ , in primo actu; effectum eſt , vt habeat etiam in potentia illam voracitatem quam habet lupus in actu, & enthelechia, quamque lupus exercet lato ore exertis magnis, & firmis dentibus, quæ ſunt propria inſtrumenta, quibus ille ad vorandum vtitur, ſi igitur & os tale,& tales dentes in Socrate videro,dicam illum habere voracitatis potentiam maximè propinquam actui primo , & facile talem potentiam in Socrate ad actum traduci poſſe, non tamen ideo dicam illum eſſe voracem ex habitu , neque non poſſe non voracem fieri, hoc enim falſum eſt , tum quoniam hæc voracitas in Socrate eſt prima potentia , tum quoniam eſt de genere earum operationum, quæ poſſunt fieri , & non fieri à Socrate , & ſicuti in principio facile eſt reſiſtere , quin ad actum deducantur , ita cum traductæ ſunt difficilimè retinentur , nè præſente obiecto , & data occaſione non operentur , & ſic quod à principio fuerat voluntarium, poſtea fit ferè , & quodammodo neceſſarium , poteſt enim Socrates ità vti ſuis dentibus , & ore , & non vti , & poteſt homo mouere pilam , aut rotam à principio , & non mouere , cum autem mouerit primum , non eandem facilitate poteſt retinere eandem , & Socrates cum iam ſæpius lupino more

suis dentibus, & rictu fuerit abusus magna, cum difficultate se cohibere potest.

In his igitur est liberum arbitrium, & sic homo, qui secundum naturam dispositus est, neque corruptus vehementer, circa principia, vt sunt insani, & deliri, vel furiosi, ille inquã ꝑlibito operatur, & suarum operationum est dominus, secundum qđ autem vel magis, vel minus accedit ad præternaturalem dispositionem organorum, sic etiam euenit, vt magis, vel minus videatur sequi rationem, & formam suam, quare, quorum organa penitus corrupta sunt, etiam si maximè velint, minimè tamẽ possunt facere, quin à fine naturali plerunque non aberrent.

Tertium genus operationum, & passionum quæ possunt non esse, & in paucioribus dicuntur, illæ etiam à potentijs primis humanæ animæ pendent, & nullum habent certum corporis membrum, cuius sint actus, & formæ, in his probabilius dicere poteris, non futuras esse operationes, quæ ex illis pendent, quam opposito modo, vt est in paucioribus accidens hoc, quod homo ceù piscis possit diù sub aqua degere, attamen fieri etiam potest, dico, quod difficile hoc poterit prædici, quoniam inter organa humana nullum est, quod re vera, & propriè ad hoc peragendum sit à natura productum, quod si quis longo exercitio hanc potentiam perfecerit, etiam aliqua ratione affectum apparebit corpus, quod facit talem operationem diù permanendi sub aqua.

Sic igitur nihil necessarij hæc scientia ponit, neque liberum tollit arbitrium, aut consilium, siquidem vnusquisque suarum operationum dominus est, principium enim est in cuiusque potestate, & instrumentum quamuis eiusdẽ qualitas, & dispositio à nobis nõ pendeat, est itaque in nostra potestate videre, & non videre, canere, & non canere, at bene vel male canere, & sic vel opposito modo, hoc plerunque ad instrumentum refertur, qđ etiam vsu, & exercitatione quatenus est pars animata perfici, vt plurimum solet.

Hactenus igitur quòd liceat ex signis coniectare hominum inclinationes, & mores, & quòd inde nulla sit necessitas, & quod non liceat dicere nos non esse dominos actionũ nostrarum, ex his puto manifestum esse.

PASSIONVM, HABITVVMQVE In animalibus distinctio, ex masculini, fœmininiq. generis comparatione. Cap. XXXV.

,, *Nunc autem primum tentabo genera animalium distinguere, & quæ ipsorum conuenit permutari, vt sint fortia, & timida, & iusta, & iniusta.*

Vsum iudicãdi ab apparẽtia cõueniẽti docet

INter oẽs modos physiognomizandi in superiorib. cum laudauit Aristoteles, ac cæteris præposuit, quẽ vocauimus (ex eiusdem instituto) ex conuenienti apparentia, hoc est, cũ viderimus in duobus animalib. siue etiam hominibus apparere idem signum corporeum, si vni ex habentibus tale signum nouerimus inesse talem propensionem, vel morem, etiam & alteri habenti idem signum, eandem propensionem inexistere iudicabimus.

Verbi gratia, video ego vulpem habere oculos per paruos, & nigros, eandemq. dolosam noui, item video Calliam pariter paruos, & nigros habentem, illum ideo vocabo dolosum, nam cum appareat idem signum in vulpe, & callia, & conuenienter iungatur cum dolositate, & fraudolentia, cum signum idem in corpore Callię intueor, eidem inesse, etiam in ani-

in animo vulpinam fraudem arbitrabor,& cum in apparentibus signis conueniant, etiam in non apparentibus conuenire putabo.

Cum inquam modum hunc,vt optimum,& facilem, & paratum ad manus esse dixerit, nunc qua ratione ipso vtendum sit,declarat, & à prima, & vniuersalissima differentia sexus,quæ reperitur in omnibus perfectis animalibus exorditur,qualis naturaliter sit mas,& *Initio.* qualis fœmina,secundum corpus exponens,nec non,& secundum animam,vt si cui indiuiduo maris,vel fœminæ aliqua propria inesse videbimus accidentia sensibilia,eiusdem animam tali qualitate affectam esse iudicemus, quæ solet esse priuatum quoddam accidens masculini,vel fœminini sexus,& ideo ait.

,, *Nunc primum tentabo distinguere genera animalium. Et docebo quænam sint accidentia,quæ conuenit permutari.*

Hoc est, quibus vti possumus permutatim ad arguendum.

Quasi dicat,& docebo quænam sint illa accidentia, quæ transferri possunt ab vna specie ad aliam, siue à generibus brutorum ad speciem humanam, vel ab vno indiuiduo ad aliud eiusdem speciei,vt possimus cognoscere inde qualitates animi, exempli gratia, quænam sint fortia,quæ timida,quæ iusta, & quæ iniusta, Non quod arbitrer iustitiæ,aut iniustitiæ esse capacia bruta, aut illa sensum iustitiæ habere, sed secundum quandam similitudinem dicimus iustiorem esse camelum,cane,aut gallo,quoniam ille cum propria matre coire non patitur, quod canis facit, & gallus, hoc ergo est, quod nunc sibi faciendum proponit,Quod vt consequatur,incipiet diuidere,genera animalium,& considerare in vniuersali quænam certa accidentia corporea comitentur certum sexum,& quisnam sexus habeat certas animi propensiones, quæ si cum signo vno iuncta existant, in quo alterum apparebit alterum etiā adesse probabile erit; Hoc enim est naturæ institutum semper eodem modo operari, nisi quid impedierit. *Natura opus propriū*

Notandum. Noto autem Aristotelem adduxisse duplex genus passionum animi, nempè fortitudinem, & timiditatem, iustitiam, & iniustitiam, quod ideo factum fuisse, puto, vt indicaret non solum de propensionibus potentiæ sensitiuæ, & appetitiuæ aliquid enunciare Physiognomum,sed etiam de propensionib.potentię rationalis posse aliquid afferre. Quamuis non iniuria possem asserere iustitiam non esse virtutem intellectus,sed moralem.

At contra omnis virtus est cum recta ratione,quare cui adest virtus illi adest ratio; An *Obiectio.* certè dicendum est? quòd virtus potest capi dupliciter vno modo propriè, cum significat habitum in mediocritate constitutum per electionem, hæc sanè in brutis non reperitur, & solius est hominis; At si æquiuoce iustitiam, & fortitudinem cæperis, quatenus significant naturales quasdam inclinationes referentes imaginem harum virtutum, profectò possunt, & in brutis, & in pueris reperiri.

Sed vtcunque, habet etiam anima rationalis quosdam habitus, & propensiones, quæ *Resp.* forsan sine organis corporeis exerceri non possunt; quatenus enim corpus informat sine corporeis instrumentis agere nequit.

At dices,si ex accidentibus corporeis operationes, & propensiones animæ rationalis po *Dub.* terimus pronunciare, aut etiam quo quo pacto olfacere; ergo anima rationalis erit virtus in materia, & non carebit organo vt Aristoteli visum est tertio de anima.

An aīa rōnalis ccept' sciri possint, à physiognomia Respondeo neminem,quacunque ratione naturali posse cognoscere passiones, hoc est cogitationes,& conceptus animæ humanæ,sed bene posse cognoscere passiones, hoc est, affectiones, & dispositiones instrumentorum, quæ destinata sunt ad tales conceptus,& intentiones exequendas, vtrum perturbata sint bene, vel male disposita ad talem quandam,vel huic oppositam operationem perficiendam,vt non noui ego senè quid cogitet faber, cum est in sua taberna, at si videro eiusdē capientem terebrum,aut maleum nō dicam

illum velle secare lignum, sed terebrare, aut clauum infligere, & si terebellum videro esse corruptum, & mancum, eum vocabo malum terebratorem, & talem operationem non bene facturum; Sic quòd sit ille iustus, hoc est quòd mihi restiturus sit meos, quos inuenit in via nūmos, aut quòd restituere cogitet, nec nè, non potest sciri à me, solus enim Deus est scrutator cordis; at cum ad ipsum accessero, illumque videro trucem, crudelem, iracunda facie præditum, ac totum perturbationibus deditum, quid aliud putare possum, nisi illum à rectæ rationis tramite deflexurum, neque mihi meos nūmos omnino restituturum? si ex altera parte pacatum, ac tranquillum hominem inuenero, probabile est, illum à iustitia non recessurum, sic igitur quamuis intellectus secundum se sit non organica virtus; tamen quoniam ad agendum vtitur organis corporis, & quale est organum plerunque, talis est operatio, contingit ex organorum dispositione, aliquo modo præcognosci posse, quem finem sortiri possit instituta ab intellectu operatio.

Quo operationes mentis cognoscantur.

„ *Distinguendum autem animalium genus.*

Prima est vniuersalissima differentia, ac distinctio animalium perfectorum in marem, & fœminam, quæ differentia sexus vocatur, dico igitur, quid sit mas, quid fœmina, & cur animalia perfecta hanc patiantur distinctionem, & quomodo mas, & fœmina sint eiusdem speciei, deinde quæ congruant vnicuique sexui, & cur.

Sexum dicunt à verbo Græco, quod ἕξιν, hoc est habitum significat, est enim primus quidam actus siue habitus qui competit animalibus perfectis, quatenus perfecta sunt, vt scilicet distinguantur in marem, & fœminam, masculum vocat Aristoteles animal, quod natum est generare in alio sibi simile in specie, fœmineum quod in se ipso, Videtur autem distingui mas, & fœmina per potentiam, & impotentiam (vt ait Aristoteles) nam mas est, qui habet potentiam concoquendi, constituendi, & secernendi semen, illudque ipsum proijciēdi in aliud sui generis, vnde sibi simile in specie fieri possit, ex aduerso fœmina impotentiam habet ad semen perfectum generandum, sed bene potentiam ad illud idem recipiendum; quare mas est vnde principium motus, & efficientem refert causam, fœmina vero ex aduerso materiam; Quid mas, & quid fœmina sit ex his iam est manifestum.

Cur autem animalia perfecta in marem, & fœminam distincta sint ex Aristotele libro primo de generatione animalium colligi potest, Aristoteles sane ait, quoniam mas est ut mouens, & vnde principium motus, & fœmina est, vt patiens, & materia, quæ duo necessaria sunt in omni transmutatione, sed agens, & patiens sunt re, & ratione distincta ergo mas, & fœmina re, ac ratione distinguuntur, cum tamen sint idem specie secundum totum, at secundum plures partes differunt, sic ait Aristotel. & cum mas, & fœmina simul iunguntur, misceri, & quasi plantas effici, & ab animalis officio, cuius proprium est cognoscere, & sentire (dicit) vtrunque discedere.

Cur in marem et fœminam distinguitur species q. Arist.

Quin etiam forte dicere possemus, in vnoquoque genere rerum, ac demum in omni natura, vt tertio de anima dictum est, in qua reperitur quoddam, quod habet rationem efficientis, in eadem etiam reperietur quoddam aliud, quod materiam referet, in quam illud efficiēs agit, & operatur; sed genus animalium perfectorum est quoddam ens in quo, si est quoddā, quod rationem efficientis habebit, & quoddam aliud erit, quod materiā referet; at efficiens, & patiens, mouens & motum, ita affectum esse potest, ut uel sit cōfusum simul cum eo, quod patitur, & mouetur, vel ab eo distinctum, & si unum horum modorum dabimus reperiri, necesse est etiam alterū dari, sed in plantis, & in animalibus Zoophytis, & in insectis quamplurimis, ut in anguillis id efficiens, & patiens confusa sunt, neque diuisi sunt sexus, ergo dabitur etiam, & quoddam aliud uiuentium genus, in quo hæc erunt distincta; & hoc est genus animalium perfectorum, quorum nempe pars agens vocatur masculum genus

nus

nus quod in alio generat, & in aliud agit, & ideo agentis, & efficientis rationem habet, alterum vero pars patiens vocatur fœmininum, quod patitur, & in quo fit generatio; hæc ergo dicta in aliquo quidem genere viuentium confusa sunt mas, & fœmina, in aliquo autem non, confusa sunt in imperfectis, distincta in his quæ perfecta sunt.

animal perfectũ in marem & fœminam distingui

Patet igitur, quomodo animalia perfecta sint sexu distincta, & patet quomodo mas sit perfectior, nobiliorque, quam sit femina, si quidem ad fœminam se habet, vt efficiens, & mouens ad materiam, & mobile, & ut pars imperans ad parentem.

Sunt autem eiusdem speciei, quoniam quod ex vtroque generatur est idem specie, quod eodem libro sensit etiam Aristoteles, neque enim mas à fœmina secundum essentiã, & formam differt, atque omnia membra sunt similia præter vnicum vterum, penem, & testium situm, & ideo Alexander Aphrodiseus maris & fœminæ differentiam appellauit, esse passionem primam materialem, quę scilicet causatur ab accidentibus materiæ, si enim acciderit illam esse elaboratiorem, & magis de ratione formæ (vt sic loquar) suscepisse, mas erit, sin minus in fœminam degenerabit, qua ratione, & monstrum, & inualidum habere arbitrium deliberandi, ac iudicium dixit primo Politicorum, si hæc igitur vera sunt, iure Aristoteles in marem & fœminam tanquam in primam, & uniuersalissimam affectionem accidentalem distinxit humanam speciem.

„ *Adiungentem id quod congruit vnicuique formæ.*

Hoc est, & cum diuiserimus speciem humanam in partem fœminilem & masculinam, reliquum est, vt enumeremus generaliter, quænam dispositiones sequantur masculinam, & quæ fœmininam figuram hoc est, sexus dispositionem & habitum, secundum quem dicere solemus, quosdam habere fœminilem formam, cum tamen sint viri, ex altera parte fœminas quasdam viragines vocamus, quoniã virilem præ se ferunt speciem, cum tamen sint fœminæ, & rationem sui dicti afferens ait.

Quæ sint maris, quæ fœminæ dispositiones.

„ *Sunt enim similes.*

Hoc puto sibi uelle formas uiriles, & fœmineas in hoc similes esse, ut singulas sequantur propria accidentia, hoc itaque ait, formis masculi & fœminæ addemus sua accidentia, in hoc enim differunt hæ duę formę inter se, ut unaquæque proprias habeat affectiones, & passiones, & similes sunt, quoniam alternatim possunt commutari, ut quædam mascula uideantur habere accidentia figuram, & formam fœmineam, & è contra fœminæ masculinam, masculasque passiones.

„ *Et quas conamur nutrire ferarum.*

Prosequitur hoc loco Aristoteles, quænam sint accidentia, & affectiones quæ sequuntur sexum fœminilem, ut plurimum, hæ autem quas hoc loco recenset sunt numero quinque; comparando igitur genus fœmininum in uniuersali cum genere masculino, ait, fœmina cuiuscunque generis sit, est masculo mansuetior, & animo molliore, & minus crudeli, & fero prædita, & minus robusta, & audax, & facilius parere assuescit, & cicuratur, & minus est iracunda; quas pene affectiones alibi ad uerbum, & præsertim in primo capite libri noni de historia animalium recẽsuit, Expeditis autem omnibus affectionibus fœminilium animorum hic ab Aristotele expressis, quænam ex eodem, & ex alijs addi possint breui percurramus.

Qualitates fœminiles

Mihi sanè uidetur tanquam in his quæ ferè per se notæ sunt, propositionibus Aristotelem procedere à posteriori, uel à signo, ut sit eius ratio talis; animalia fera, quæ nos aliquando nutrimus, & cicuramus, si contingit esse fœminei sexus, facilius mansuescunt, quam masculina eiusdem generis, & minus fera, & crudelia sunt, & (sic interpretor.

Mol-

Fæminæ, viris mitiores.

Molliores secundum animã fęminæ sunt) hoc est, habent mitius, & flexibilius ingenium, neque ita truculentum, & ferum vt mares.

Et timidiores.

Sunt minus audaces, sed timidiores, & facilius obediunt, & discunt capere cibum, & manus pati, ex quibus sequitur, quod minus etiam sint iracundæ, quam quæ sunt eiusdem quidem generis sed sexus masculini, ex hoc infert à partibus ad totum, ergo genus fæmineum cũ masculo cõparatum tale est quo ad animum, infert autem genus fæmineũ esse minus iracundum, quam masculinum ex præcedentibus conditionibus, nam si genus fæmineum est mollius, & aptius ad mansuescendum, & ad parendum, igitur naturaliter est aptius ad mansuetudinem, minus igitur ad iracundiam propensum, fæminile igitur genus naturaliter minus iracundum videtur, quam masculinum, (dixi naturaliter,) nam si quas reperieris fæminas esse masculis iracundissimis iracundiores, quod aliquando in specie humana contingit, illas omnino præter naturam esse dispositas, & vere monstra truculenta dixeris, discere autem, & disciplinas suscipere, & assuescere ad parendum, est quoddam genus mansuetudinis.

,, *Manifestum autem id ex nobis alicui est, quoniam cum ab ira vincimur, difficillime persuasibiles, & maximè respicimus, ne quicquam vsquã eueniat, ferimur autem ad violentiam inferendam, & patrandum, ad quodcunque ira impulerit.*

Et quod vltimo dixit fæmineum genus esse mansuetum, & ideo minus iracundum masculino, probat exemplo ab ipsis hominibus desumpto, loco ab oppositis, si homines cum irati sunt difficillime possunt persuaderi, & minimum prudentiæ habent, & plurimum audaciæ, nihilque vereantur, sed ferantur violenter ad patrandum quocunque ira suaserit, ergo ex opposito qui facile persuaderi possunt, neque multum habent audaciæ, & qui timent, neque violenter feruntur ad quodlibet audendum, minus feroces erunt minusque iracundi, sed fæmineum genus tale est, vt scilicet facile mansuescat, minusque sit audax, vt dictum fuit, ergo fæmineum genus minus est iracundum, quam masculinum sibi congeneum, & minus ferox, & audax, vt libro nono capite primo de historia animalium, vbi ait. *Sunt fæminæ moribus mollioribus, mitescunt celerius, manum facilius patiuntur discunt etiam, & imitantur ingeniosius.* Et eodem modo ferè suam positionem probat per genera discurrens, vt hoc loco, vt vere appareat, vel hunc libellum esse Aristotelicum, vel ab illo de historia animalium, & partem hanc, & quæ sequitur fuisse transcriptam.

Cum autem ea quæ in libro de historiæ animalium clarius, & politius dicantur, puto non inde fuisse transcripta, sed potius ab hoc in librum de historia animalium translata fuisse, quæ hic leguntur, non enim probabile est si quis transcripsisset obscuriorem, & concisum, magis locum redditurum fuisse, quam apud auctorem esset, qui idem ex professo tractaret.

,, *Videntur autem mihi magis malefica fieri fæminea masculis, & proteruiora, petulantiorauè, & illiberaliora, & impotentiora.*

Totum caput hoc, & præcipue pars superior, & hæc quæ exponenda est, mendis plena est, quod clarè patet, si cum græco comparetur antiquo, & manu scripto codice, In latinis libris vulgatis duas tantum quidam faciunt conditiones, nunc ab Aristotele fæminino sexui addi, nempè quod sit magis maleficum, & magis proteruum, alij quinque enumerant leguntque fæmineum genus esse iniquius, proteruius, petulantius, illiberalius, impotentius masculino.

Suessanus, & ipse, cui assentit, etiam codex meus græcus, quattuor tantum conditiones agnoscit, quarum vna est, vt fæmineus sexus sit magis maleficus, & ad male agendum, & ad peccandum promptior, quam masculinus, alteram verò conditionem quam interpretes

vertunt

vertunt petulantiam, putarem ego esse temeritatem, vt Aristoteles velit fœminas magis esse temerarias, hoc est magis inconsideratè agere, & sine ratione, & animaduersione, quam facere soliti sint masculi, magis enim temeritas decere videtur fœmineum genus, quam petulantia, si modo verbum hoc significat promptitudinem lædendi alios per contumeliam, vt petulans dicatur, qui proteruo impetu alios petit, & eo magis si nomen petulantiæ, vt videtur Ciceroni, opponitur pudori, qui communiter fœmineo sexui, & præcipuè hominum maximum solet esse, & vnicum ornamentum, tertia, & quarta proprietas est illiberalitas, & impotentia.

Comparatiue igitur de toto fœmineo genere, hæc quattuor prædicata enunciat, nempe sexum fœmineum esse magis maleficum masculo, & magis temerarium, illiberaliorem, & impotentiorem vbi per impotentiam videtur nonnullis, significare timiditatem, quod feminæ masculis sint minus audaces, & iam supradictum est, fœminas masculis minus fortes esse, quod in idem, vt puto, cadit, verum cum inpotentiores vocat fœminas, crederem, velle illas esse minus tolerantes, minusque patientes, & aptas ad vtranque fortunam ferendam quàm mares Impotens dicitur Dido quæ non potuit per ferre Æneæ discessum, impotenter etiam dicimus Ciceronem tulisse mortem filiæ suæ, & exilium, quoniam animo nimis abiecto, & demisso hæc infortunia exanclauit, quæ impotentiæ sic interpretatæ passio, optimè fœminili generi, & præcipuè humani sexus quadrat, hæc igitur, vt arbitror est Aristotelis de fœmineo sexu sententia, & cui attribuit hæc prædicata, quod sit masculino mansuetior, & præditus animo minus fero, & minus audax, facilius cicuretur, obediat, & assuescat obtemperare, & minus sit iracundus, quibus addidit mox etiam alia quattuor, quod nēpe sit maleficus, & temerarius, & illiberalis, & impotens magis, quā masculinus.

ATTRIBVTORVM CAVSÆ. Cap. XXXVI.

HOrum prædicatorum causam perscrutaturus primum noto, hæc in genere hominum fortè esse vera, ast in omni genere animalium nequaquam, nam primum Aristoteles excipit in libro nono de historia animalium vrsam, & pantheram; alij Tigridem etiā addunt, in viperarum, & aspidum genere fœminas multo sæuiores, aiunt, quam masculos esse, & præsentius habere venenum, & in venationibus exercitatissimi viri dixerunt, leænas ferocissimas, ac maribus ferociores se vidisse, in genere autem auium, & præsertim rapacium, si excellentissimo viro, qui ornithologiam scripsit, fidem adhibebimus fœminas, quidem maiori corpore præditas dicemus, at minus audaces, nisi cū pullos educunt, aut *Aldrouãdus.*
ouis incubant, tunc enim ex auibus, quam plures, vt gallinæ tum nostrates, tum Indicæ, aquilæ, falcones, bubones, & otij (aues nempe nocturnæ rapaces) mirificè sunt audaces; ex quadrupedibus autem canes, sues, ac forsan etiam quædam alia animalium genere fœmini sexus propter suos catulos, dum eos lactant omnibus masculis eiusdem speciei sunt audaciora, quòd in domesticis catis uidere licet, quæ cum alias fugiant externorum canum præsentiam, tunc eosdem audacissime adoriuntur.

Perpetuam igitur veritatem in omni fœmineo genere habere non puto; at in humana specie sane verificantur, vt enim hominis forma videtur esse potētia omne animal, & ideo omnis animalis bonos, & malos habitus apprehendere ac referre potest, cum illorū, qui in aīalibus sunt habituū, alij perfectiores, alij imperfectiores sint, tū perfectiores, tū imperfectiores homini poterant adesse, & cū homo diuidatur in virum, & mulierem, & hic in naturam perfectior sit, illa imperfectior, iure potentias perfectiores viris, imperfectiores mulie-

mulieribus, aut maiorem illarum partem cessisse putandum est.

At ad propositum reuertens iam tandem, cur hæc, & similia in aliquibus mulieribus adsint contemplemur, suppona musque mares, & fœminas; vt videtur Aristoteli primo de generatione animalium, quodammodo oppositis differentijs, siuè, vt aiunt, affectionibus inter se distingui, vt profectò accidit chirothecis, vel tunicis, quarũ pars vna exterior, q̃ melior, & pulchrior est, recta dr̃, altera vero interior, quæ minus spectãda est inuersa à nobis vocatur, hoc eodem modo, cum species humana totum quoddam sit, partem vnam, quæ exterior est hoc est in publicum exit, meliorem habet, alteram peiorem quæ interior est, & quæ priuatam domum colere debet, vnde etiam mulieres domi manere, & parta tueri; viri querere, peregrinari, negotiari, nauigare, militare debent.

Item, quod Aristoteli placuit, etiam virum, & sexum masculinum potentia definiri videmus, fœminam vero impotentia, & masculum habere rationem causæ efficientis, fœminam vero materialis, quare, & mares esse calidiores, perfectiores, & nobiliores, cum forma, & dans formam, & vnde principium motus sit præstantius opposito, quare hoc modo, ex eodem Aristotele primo politicorum, mas secundum naturam est melior, & perfectior, quam sit fœmina sui generis, ergo hæc parere, mas autem secundum naturam debet imperare, quæ omnia ex hoc, videntur principio exoriri quod mas est animal, quod in sua specie generando, rationem obtinet causæ efficientis, cuius opus est secernere semen, secretumque in aliud immittere, atque formæ principium obtinere, vnde quidam ex recentioribus medicis, summus quidem in tota Gallia, dicebat formam, & animam à mare, materiam, & corpus à fœmina fœtui suppeditari; si hæc igitur ex Aristotelis sententia, vera sunt, & vt ait Albertus hæc masculi ratio est; necesse est, ex opposito dicamus, fœminam esse animal, quod in sua specie, in operatione generationis vim obtinet causæ materialis, eiusque opus est, secretum à mare semen excipere, & materiam illi ministrare, ex his ergo sic prima passio prompte monstrabitur.

Farnel.

Cur fœmina sit mansuetior quã masculus.

Quod sit mansuetior fœmina quam masculus, quoniam fœmina materiam refert, aptior igitur ad patiendum, facilius ergo fingi potest, & externas recipere impressiones, quod huiusmodi est, faciliur cedit, neque perdurat obstinate, tale autem dicitur esse mansuetum, & minimè ferum, ergo fœmineus sexus virili collatus, eos habebit habitus, qui magis naturam materiæ sapiunt, cuius proprium est omnia suscipere, & fieri, posse, & cum ex his sit mansuetudo, fœminam viro mansuetiorem dicemus.

Non tamen putandum est hanc mansuetudinem, eam esse, de qua tractat Aristoteles in ethicis, & quam opponit iracundiæ, sed per mansuetudinem hoc loco intelligimus promptitudinem quandam ad deponendum priorem opinionem, & nouam assumendã, & ad hoc præsertim venire, cum timore, aut alijs affectibus facilè capiatur, quod profectò videtur declarari ab interprete, cum ait, illud ipsum genus fœmineum gerere animas molliores, hoc est minus contumaces.

Cur timidior.

Item ex eodem sequitur secundum prædicatum, si fœmineus sexus est mansuetior virili, ergo est præditus animo minus fero, & minus contumaci, mansueto enim ferum, & contumax videtur opponi; contrariorum vero hæc est natura, vt existente vno in subiecto alterum necessario absit, neque enim simul esse possunt, quare fœmina mansuetior est, minusq; contumax, & minus fera, & minus est audax quam mas, quoniam molliorem gerit animũ, facilius igitur percellitur, & mutatur, quoniam non resistit, id autem illi accidit, siquidem proprium est materiæ facile alienas recipere impressiones, easque parum resistere, cur igitur non sit audax, patet.

Adde uiro esse timidiorem fœminam, quoniam frigidior secundum totum corpus, & mollior, talisque est, quoniam comparata cum mare rationem tenet materiæ, ille causæ efficientis, at efficere est mouere, quod tribuitur calori, quare mas hac ratione calidior est

fœmina,

fæmina, igitur minus audax fæmina est, nisi furiosa facta sit, tunc enim ceu præceps torrens fertur, quî cum siluis armenta rapit, &

Sternit, agros, sternit sata læta, boumque labores.

At tunc cum in furias mulier ruit, nescio quo pacto naturam fæminæ exuit, & mare procellosum, aut ignem maximum ventis agitatum, aut illum ipsum nephandissimum cacodęmonem refert, vnde Adagium antiquum dicebat, ignem, mulierē, & mare esse tria maxima mala.

Cur facilius ei curetur Quartum prædicatum ex iisdem pendet, nam si ingenium fæmininum mansuetius est virili, & minus audax, facilius igitur recipit alienas impressiones, & minus audet contradicere, quod est huiusmodi facilius ei curatur, & quoniam recipit externas impressiones, ideo assuescit parere, quod testatur Aristoteles in polit. fæminā enim ad parendum natam esse arbitratur, minus etiam naturaliter est iracunda, quoniā mansuetiorem esse diximus; & vulgo etiam id Adagio receptum esse videtur, vt si quem cernimus esse modestum, placidum, & remissum, illum hominem sponsa dicamus esse mansuetiorem.

Cur sit magis malefica. Est deinde fæmina magis malefica, quam vir, hoc enim videtur etiam esse materiæ quoddam attributum, nam cum illi semper annexa sit priuatio, sicuti etiam fæminæ imperfectio, necesse est maleficam quādam propensionem fæmineo sexui annexam, puto tamen per maleficum nihil aliud esse intelligendum, præter hoc vnum, quod promptiores sint ad peccandum, & errandum fæminæ viris, errare autem est à rectæ rationis via, formulaque, & modo deflectere, quod est, malefacere, & ideo maleficum esse, causam puto quoniam habent arbitrium deliberandi, ac rationem ipsam inualidam, vt Aristoteli visum est, quod illis accidit, quoniam imperfectiores sunt viris, tales autem sunt, quoniam virilem sexum diximus habere rationem causæ efficientis, fæminā materiæ, & causa efficiens habet formā, & actu est talis, qualis est materia in potentia; quod vero habet actu formam perfectum iam est, quod eandem habet potentia, rudimentum quidem quoddam eiusdem formæ, & inchoationem, ast perfectionem non habet, vnde, & fæminam esse monstrum, & marem mancum, & (vt nonnulli) occasionatum, vocant.

Cur sit temeraria. Dicitur etiam temeraria, & illiberalis fæmina, temeraria quidem quī casu, & sine rectæ rationis modulo operatur; imperfectum enim habet rationis vsum, fortuito igitur, & casu multa agit, hoc autem est temerè operari, quare multum apud ipsam fortuna valet, vbi enim parum ingenij, ibi multum est fortunæ, & quoniam casu multas, & ferè omnes suas actiones incipiat, & prosequatur, dicimus illam esse temerariam, nam temerè agit, sic autem agit, quoniam ingenium habet inualidum.

Cur illiberalis. Illiberalis etiam est, quoniam timida, & talis est, quoniam non est audax, sed frigida, calore enim caret, in quo diximus operandi principium esse repositum.

Cur impotens. Est etiam impotens, quod vltimum attributum, dixi, significare inhabilitatem, & imbecillitatem ad tolerandos labores, & ærumnas, & animi molestias, quod exemplo Didonis constare dixi; Huius causam puto, quoniam molliori sunt animo præditæ, ideo facilius franguntur, nec possunt perferre dolores, & animo despondent, ac facile desperant, nam, timidiores sunt viris vt supra declaratum est.

Cæterum præter hæc attributa quam plura alia sunt ex eodem fonte, atque ex iisdem manantia, primum igitur supponendum est, quod naturaliter fæmina est mare imperfectior, ergo non est perfecta, atque talis, qualis secundum naturam suæ speciei, esse deberet, ergo vel excedit, vel deficit, unde factum est, si cupiat, magis quam oporteat cupere soleat, si renuit, uehementius abhorreat, & in omnem partem semper sit nimia, hic enim est imperfectionis character, ut à mediocritate recedat, si igitur accidit ad scientias, aut res bellicas fæminam aliquam propensionem habere, quoniam fęmina est, in mediocritate illius reisistare nequit, quare excedit, unde quę fortes, ac bellaces fuere fęminę plurimis

rimis

rimis viris fortiores extistere, vt de Penthesilea, & Camilla, vt de Amazonibus, & quadam virgine Gallica legitur, Similiter si in vitia labuntur, nauiter vitiosæ sunt, & à recto rationis tramite longisime deuiant, quod de Medea de Clytemnestra, & Pasiphae, Tarpeia, Ciri, & Eriphila Almæonis matre testatum reliquerunt scriptores; propter hanc causam quasi continuo egeant curatore, viris in custodiam traduntur, vt ipsis ducibus rationi parere discant, sub cuius cura, & regimine cum fuerint, si peccauerint in viros culpa, & ignominia cadit, vt pote qui virili officio fungi nesciant, quod est imperare mulieri, & illam regere, & ne peccet, ac labatur curare; vanas etiam garrulas, nullius consilij, iniquas, ingratas, superbas, importunas, amoris expertes, ad odium paratissimas, obstinatas, viles, infideles, obliuiosas, gulosas, procaces, sordidas, omniluxuriæ labe inquinatas quidam poeta italus vocat, hisque alia sexcenta scelera adiungit, Euripides etiam nullum animal muliere immanius dicit, quod videtur etiam Virgilio, cũ ait--- *Notumque furens quid fœmina possit:*

Quod tamen in paucis verificatur, nam quamplurimæ sunt optimæ; Causam puto esse, quoniam præter mediocritatem est, cum habeat rationem inualidam, & formam viris imperfectiorem, materiamque referat, hæc similis est elementis terræ, & aquæ, Hæ cum conceperint malignam qualitatem impense illam retinent, difficillimeque deponunt, quare fœmina cum nulla rationis coerceatur lege, nulloque teneatur vinculo, pudoremque, & timorem exuerit, necesse est vehementissime agitari, & ita furere.

Mulier blande loquẽs, male cogitat.

Euripides, quamuis naturaliter male de mulieribus sentiret, attamen non sine aliqua ratione videtur dicere, quod mulier blande loquens male cogitat, si enim quæ non alias blande solet loqui, te insperato blande alloquatur, probabile est, aliquid ex te velle, quod prius non quærebat, vt enim suspecta est inopinata lætitia, & risus sine causa in acutis morbis, ita etiam nihil fidendum est insolitis mulierum blanditijs, & eo magis si se credant à te amari, & prius duritiem, & grauitatem præ se tulerint.

Mulieres in calamitatibus impedimẽtum afferũt.

Impedimentum autem in calamitatibus viris semper inferre, ait Sophocles, nam cum timidæ sint, & impotentes, non secus atque cupiditas mẽtem, ita mulier virum virique deliberationes honestas impedit, quod clarissime monstrat exemplum leonis Armenij Imperatoris Costantinopolitani, qui cum Michaelem Balbum reũ Maiestatis, & iam conuictũ vltimo supplicio destinasset, superueniens vxor precibus, & prætextu religionis illius mortem diferri in diem sequentem obtinuit, cui Imperator respondit: Mulier factum sit quod petis, mox quid nobis nostræq; proli hisce tuis debacchationibus produxeris, clarè videbis, eadem nocte vinculis solutus Balbus Leonem Imperatorem, & eius filios occidit, ac Imperium sibi asciuit: Sed hæc puto lasciuiorum maligna dicteria.

Cur adeo mulieres ament.

Nam vnde fit si tot tantarumque calamitatum causa sit viris mulier, totque vitijs, & imperfectionibus plena, vnde inquam fit, quod adeo amatur, etenim solent commoda tantum amari, at mulieres, neque vtiles sunt, neq; cõmodæ: ex hotũ sententia, vnde igitur tantus in illas amor? non quidẽ casu contingit eas amari, qm̃ id fit, vt plurimũ, sed neq; electione, nam non possunt non amare plerunq. qui amant, etiam si, vt ait Anacreon, sciant amare malum, inuictiq. amẽt, vt Catullus in epigram. ad se ipsum, ait se cogi amare, & simul odisse, quod significauit Homerus, qui amorem, & venerem dulci amarum vocauit, etenim amaritiem ratio percipit, dulcedinem sensus. Quare necesse est sit natura, quę ad hoc impellat homines.

An dicemus vt Plato, fęminam esse alteram partem nostri quamuis imperfectiorem, nã vterque nostrum dimidiatum est suæ speciei animal, naturale autem est, vt quisque se ipsũ amet, ex vtrisque iunctis fit perfectum quoddam, quòd tunc aptum est generare; posse autem generare sibi simile perfectionis, præcipuum est signum non fit autem generatio; nisi duo sint simul pars .s. imperans, & parens, nam & videmus plantarum semina ferè omnia sic esse in duas partes distincta, & in quoddam communi conuenire, ex quo germen oritur;

oritur; si igitur propria perfectio est maximè desiderabilis, & iucunda, perfectio autem ad est cum generare possumus, & id possumus propriè, cum fœminis iungimur, illis igitur iungi est magnopere desiderabile, & iucundũ, sed si desideratur congressus, necesse est etiam illas desiderare, quare, & cupere illis bene esse, vt commode cum eisdem cõgredi possimus, cupimus etiam quod sint pulchræ, & sanæ, & lætæ non secundum se, aut propter illarum bonum, sed propter nos met ipsos. Et quoniam naturalissimum est generare sibi simile, ideo etiam iucundissimum est, omnis enim operatio naturalis, cum sit sine impedimento iucunda est, & iucunditatem, ac voluptatem omne animal quatenus est animal appetit; generare igitur appetit, aut saltem illud ipsum opus facere, quod cum generatione iunctum est, ad quod sequitur voluptas, quam ideo iunxit, cum illa operatione natura, vt eadem allecti homines ad generationem accederent, quam ni fallor nusquam alias aggrederentur, ita enim hæc operatio secundum se homini, quatenus homo est, repugnare quodammodo videtur, vnam igitur voluptatem, quam sibi homines multo maiorem, nescio quo pacto promittunt, quam re vera sit, & experientia ostendat, causam esse puto, secundum quam contingit homines amare mulieres, & illas sequi, ad hoc autem natura instigantur, quoniam naturalissimũ est appetere esse, quod cum mortalia assequi nequeant secundum numerum, saltem secundum speciem esse per generationem quærunt.

At quod viri magis ament, & vehementius concubitum appetant, quam fœminæ primum quidem, an sit verum nec ne ego valde dubito, etenim vt ait Lucretius.

Nec mulier ficto semper suspirat amore
Quæ complexa viri corpus cum corpore iungit

Arbitror tamen minus amorem detegere quam vir, quoniam maiori vinculo tenetur, religionis, timoris, & pudoris maiorque adhibetur diligentia ne peccet fœmina, quam vir; at si quid est, quòd persuadere possit, mares concubitum promptius, quam fœminas appetere, crederem esse naturam, & voluptatem, naturaliter est mas perfectior fœmina, & naturalissimum est generare sibi simile, merito igitur mas cupidior est concubitus venerei, atq. generationis, quam fœmina, voluptatem pariter, nam vt ego arbitror maior, saltem intensiue est viri voluptas, quam fœminæ, illa tamen extensiuè fortè magis delectatur, sic & intensiorem puto esse patrum amorem, quam matrum, quæ cum transeunt ad secundas nuptias facili negotio, & nomen, & maternum animum exuunt. *An fœmineas magis ament viri.*

Sed & certior, ac verior ratio est, quoniam masculus calidior est, quare, & calidius semẽ habet, actiuum igitur magis; magis igitur vellicat partes eas per quas transit, & cum sit spirituosus, & magis agat, probabile etiam est maiorem titillationem parere, cum transit per proprium corpus quam per extraneum, quæ sanè ratio de fœmineo semine, frigidiori, & imperfectiori dici non potest, neque per locos fœminarum penetrans semen masculinum illos ita potest afficere, vt proprios, per quos ferri contingit.

Ast huius rei, an scilicet mulieris voluptas maior vel minor sit quam viri, iudicio Tyresiæ rem remittemus, id tantum addam si contigerit fœminam esse calidioris temperamenti, nec solitam frequenter, cum viris rem habere, aut vehementer virum amare, cum quo concumbit, vehementissima adeo voluptate perfunditur, vt quandoque clamet virum mordeat, oculos contorqueat, suspiret, animo pene linquatur, & apud se præ voluptate non sit, & tota conuelli videatur, sin minus vix mouetur, aut vix monstrat se voluptatem vllam sentire; sic igitur de his dictum sit.

PROBANTVR PROPOSITA De sexu fœmineo. Cap. XXXVII.

,, *Fœminæ igitur, & quæ apud nos nutriuntur, valde manifesta sunt: quæ vero sunt apud syluam, omnes confitentur, & pastores, & venatores, quòd talia sunt qualia sunt dicta.*

SPeculatione particularium in diuersis generibus animalium tum domesticis, tum feris qualem esse diximus fœmineum sexum monet; si quidē, quæ fœminei sexus apud nos nutriuntur, vt canes, equi, boues, capræ, tales esse vidētur, & tales esse discimus à pastorum relatione, ferarum etiam quam plurimas, quæ sunt fœminei generis talibus præditas esse moribus referunt venatores, quare omnino tales esse credendū est, videtur autem iu totum quod nūc affirmatur, illi innixum esse principio, quod est in primo ethicorū, vnum quemq. rectè iudicare de his rebus in quibus eruditus est, & versatus, quod conuenit, cum eo quod dicitur, standū est peritis in arte, tres autem hominum videtur recensere species, nempè ciuiles, pastores; & venatores, qui ciuiles sunt sciunt rationem reddere fœminarum humanæ speciei canum quorundam, & equorum, pastores vero armentorum, & animalium, quę propriè vocantur domestica, at venatores, cum in siluis exercitati sint, probabile est, multo magis cognoscere feras bestias, quam nos qui in vrbibus, & in vmbra viuimus; At possum ego testari à venatoribus me audiuisse multo difficilius capi vulpem fœminam, & in casses peruenire quam masculum; quod fortè contingit quoniam fraudolentius est fœmineum genus, & timidius quam masculinum.

,, *At vero, & hoc manifestum est, quòd singula in vno quoque genere fœmina mare minoris capitis, & angustioris faciei, & gracilioris colli sit, & pectora imbecilliora habent, & minorum costarum sunt.*

Ingenium fœmineum, & qualisnam sit fœminilis sexus quo ad animam docuit, nunc quale sit secundum corpus, & eiusdem sexus corpoream, & sensibilem figuram, & qualitates docet, vt possimus cognoscere, quod cui inerunt hæc fœminea signa, vel membra fœmineo more disposita, probabile sit in eodem etiā fœmineos mores supradictos, vel eorum partem ad esse Primū igitur quas partes fœminæ tribuat Aristoteles explicabo, deinde fœminam delineare tentabo, & præsertim referens, quæ tum secūdum corpus, tum secundum animam illi inest, sic enim facilius ex organorum fęmineorum cognitione, quales sint operationes, & ingenia fœminarum percipere poterimus, igitur ponit quod sexus fęmineus in vno, quoque animalium genere, cum suo masculo comparatus; semper minus habet caput.

Quale sit fœmineū corpus.

Dubit. At primum ego dubito, an id sit certæ veritatis, mihi enim videtur, quod si caput leænæ sit minus mare leone, debeat etiam esse audacior multo lęna quam leo, minus enim refrigeratur cor, & nos videmus in genere hominum, quod qui minus habent caput inter cæteros sunt furiosi.

An certè dicendum est, qđ minus caput, & præcipuè in specie humana pōt capi dupliciter, si .n. comparaueris illud cum lato pectore, in quo est multū caloris, cui inerit minus caput, illi inerit maior audacia, & furor, at si capitis paruitas cum pectoris cōparetur angustia nequaquam audaciā ostēdit, sed bene cerebri paucitatem; similiter igitur fęmineum caput, vel

vel cum capite virili comparatur simpliciter; & sic dico illud ipsum esse minus semper viro, vel comparatur cum capite aliarum fœminarum; & inter fœminas, quæ habent minus caput, illæ cæteris sunt peiores, audaciores, magis vanę, & maleficæ, dico igitur fœmineum sexum habere minorem capitis quantitatem, quam habeat sexus masculinus eiusdem speciei, si non semper, saltem vt plurimum, quod videtur in vaccis, in equabus, in ouibus, & capris, causam puto quoniam vbi calor naturalis, & virtus formatiua est debilior ibi fit minor dilatatio, & ampliatio, sed in fœminis quatenus fœminæ sunt naturalis calor, & virtus formatiua est debilior, quam in viris, ergo contingit fœminas minori capitis amplitudine prædítas esse, quam sint eiusdem speciei mares, habet etiam fœmineus sexus faciem, angustiorem, cōtractiorem, & rotundiorem, est angustior facies, quam sit masculi, quoniam etiam caput est minus, in minori autem capite probabile est, minorem etiam faciem reperiri, & contractior facies est, quoniam angustior, & ossa minora; quoniam à multo calore distenta non fuere, & humor magis, quam siccitas in principio generante abundabat, vt difficile potuerit cogi, siccari, & terminari, Rotundiorem autem puto esse faciem muliebrem in suo genere, aut etiam fœmineam simpliciter, quoniam caloris debilitas id producit, cum enim validus est, recta sursum versus mouetur, & mouet, quod cum facere nequiuerit, & impediatur, reuertitur, & in orbem mutatur, faciem ad rotunditatem accedentem producit, & collum gracilius fœminis tribuit, quam maribus, quod in iuuencis, & in equis clare patet, tauri enim multo crassius collum habent, non solum quam vaccæ; sed etiam quam boues ex secti, & iure si enim crassum, & amplum collum robur uirium designat, cui uires imbelles sunt, quales sunt fœminæ iure collum non crassum, sed gracile habebunt, sed eadem vis formatiua, quæ caput paruum fecit, collum etiam gracile facere debuit, nam si collum fuisset crassum, non pp carnem, sed propter ossa, & vertebras, ergo, & principium vertebrarum crassum, & magnum fuisset, at hoc est os caluariæ, quod si magnum fuisset, necessario, & caput magnum etiam sequebatur, quod tamen paruum esse supponimus, si igitur caput est paruum, necesse est etiam collum esse gracile, quare & vertebrę paruę, ergo & spinalis medullæ materia pauca, quare, & nerui subtiles, debiles igitur, qm̄ paruo in corpore paruam etiam esse virtutem motricem probabile est, sic ergo cum ossa sint parua, & calor naturalis imbellis, neque nerui sicci, & valentes, sequitur, vt corpus fœminile sit imbecilius viri, hoc est carnosius quidem, sed minus valens ad motum, & ad labores.

Fœmina habētes paruū caput, cæteris sunt peiores.

Et minores etiam costæ sint propter eandem causam quoniam capitis caluaria minor, & subtilior est in fœminis, ita igitur efficitur, quoniam omnia orta naturam suorum testantur principiorum, sic itaque cum caput aliorum ossium neruorumque, & motus localis sit principium, quale caput est, talia esse in cæteris membris ossa, & talem esse virtutem motricem probabile est.

Coxendices autem, & coxas magis carnosas maribus.

Sic legit textus meus, alius autem habet, fœminam habere latera viro minora, & femora carnosiora; Porta legit partes circa ilia magis planas, non protuberantes, nec cauas, at mihi dubium est quomodo fœmina latera minora viro possit habere, cum experientia cōstet, atq. id anatomes doceat, ossa ilium fœminea esse magis sparsa, & latiora virorum, qđ accidit pp fætus comoditatem, & videmus macriores fœminas carnosis viris partes has habere latiores; quare à tex. græco antiquo non discederē, qui legit fœminas habere eas partes, quas greci vocant ischias, viris carnosiores, per ischias aut ex Polluce, intelligerem partes carnosas, quę ex utroque sacri ossis latere positæ, eam partem videntur formare, quā clunes, vt arbitror, vocant, quas à Græcis sic appellari putat Scriptor thesauri græci, quod sedentes sustineant, sic Aristoteles in hac significatione concepto vocabulo, quarto de historia animalium, ischias, hoc est clunes habet, & idem auctor libro secūdo Simiam clunib. &

ischijs carere dicit, quare si ita legemus, nullus remanebit scrupulus, fœminam habere partem illam, quæ ex clunibus, & ossibus coxendicum, & osse sacro componitur, carnosiorem, & ampliorem quam viri habeant, non quidem quod os sit maius, vel robustius, sed magis sparsum, & ampliori carne vestitum.

Causa in promptu est, nam fœminam diximus esse humidiorem, & molliorem, ergo & carnosiorem, amplius ab opposito, si enim marium, & virorum fortium clunes sunt verè osseæ, & duræ quod de Hercule traditur, rationabiliter fœminæ, quæ, vt dictum est, viris ferè sunt opposito modo dispositæ, habebunt & minora ossa, & molliores, & carnosiores clunes; inguina, & partes circum positas, & causa est, quoniam si vlla in parte abundat materia, & calor in muliere, in illa præcipuè abundat, in qua debet formari fætus, & vbi est multus calor, & humor, ibi fit etiam multa dilatatio, & carnis appositio, ergo iure circa pubem, & clunes, vt plurimum mulieres sunt viris multo carnosiores.

,, *Et femora etiam carnosiora.*

Per femur intelligo totum illud membrum, quod ab inguine incipiens, vsque ad genu producitur, quod membrum in fœminis plurima carne vestitum est, ita enim futurum erat commodius ijs, quę vitam sedendo in ocio vt plurimum consumere debebant.

Causa vero propter quam, tanta sit carnis copia in muliebri coxa, eadem est, iam enim diximus partes has, quæ circa loca generationis reperiuntur, esse calidiores, & humidiores in fœminis, quam in maribus, ideo etiam ampliores apparere, quod infra quoq; testabitur, cum virorum coxendices, & femora, minus carnosa esse dicet, id autem videtur consonum ei, quod dicebat aliquando quidam magnus anatomus: partes viriles superiores maiores, fœmineas inferiores crassiores esse, non quidem quod pedes fœminarum sint maiores, sed id sibi volebat, partes superiores hominis ab vmbilico in viris esse torosiores quam in fœminis, & è conuerso ab vmbilico ad pedes vsque multo maiorem carnis portionem esse in muliere, quam in viro.

,, *Genua autem flexibilia, & crura gracilia habent.*

Hæc etiam pars varie exponitur, clarum est, id vna voce à græcis explicari γονύκροτα, & hac eadem voce ad eandem sententiam exponendam vsus est Aristoteles quarto de historia animalium, quam ita Theodorus vertit, *Fœmina, quam maris genua sunt planiora;* at hæc vox apud Anacreontem, teste Hesichio, menticulosum significat, quod etiam latini animaduerterunt cum timentibus genua labare dicunt, sic Virgilius.

Genua labant, gelidus concreuit frigore sanguis, & alibi.

— Sed tarda trementi Genua labant.

Videtur igitur hæc genuum positio timiditatem innatam, quæ propria est fœminarum, ostendere, quare sic explicarem, fęminas habere genua planiora, & molliora, ita vt signum ossis eius, quod patellam vocant, Anatomi, nullum appareat, quod euenit quando ligamẽtum, & dearticulatio illa est, multa carne referta, non potest autem id fieri nisi etiam mollior sit, quare & laxior, sic igitur puto fœminas dici habere genua planiora, hoc est ita multa carne referta, ut patellæ nullum appareat uestigium extra, quod ideo contingit, quoniã carnosior pars existit, eadem de causa est illa dearticulatio laxior, quare & minus firma, quam in uiris, & cum talis sit, inde factum est, ut in timore facile labascere sentiantur, neq. consistãt, & ideo etiam diximus esse flexibiliora fœminarum genua, quoniam facilius mouentur, quam in uiris propter illarum laxiorem dearticulationem, unde factum est forsan quod nostrates rusticæ commodissime sedeant supra suas calces, & pedum partem posteriorem genuflexæ, quod difficile potest à uiris fieri, propterea quod eorum rubustior, & strictior genuum dearticulatio id uetat.

Et

,, *Et crura gracilia habent.*

Hoc etiam est fœminarum attributum, vt earum crura sint viris multo graciliora, & tenuiora, loquor autem præcipuè de osse, nam os suræ muliebre multò gracilius, & tenuius est, quam virile, sed si volumus etiam carne vestitum intelligere, suram profectò eandem minorem, & subtiliorem virilibus suris videbimus, attamen vt dixi, placeret fœminilem naturam quo ad ossa scilicet vtraque (nempè tibiam, & suram) ita esse disposita, vt horum ossium vtrunque, & ambo etiam simul iuncta minoris molis sint omnino, quàm sint ossa virorum, & causa est quoniam si à caluaria omnia pendent ossa, vt à corde omnes arteriæ, debilius cor, & frigidius minores habet arterias, ita & caluaria debilior, debiliora etiam, & minora, & subtiliora faciet ossa, at talem esse fœminilem caluariam diximus, iure igitur, & ossa tibię, & surę minora, & debiliora erunt, q̃ in viris naturaliter existant, qđ fuerat ꝓbandum.

,, *Pedes vero pulchriores, & formam totius corporis molliorem, quàm fortiorem. Minus neruosa autem sunt, & molliora prædita humidioribus carnibus.*

Atq; re vera vox græca καλλιστέρους nō pulchriores, sed magis scitos, & rotūdiores significat; &, vt mihi videtur, sic est legendum; Non enim pulchri possunt esse pedes feminiles, cùm parui sint, nequè enim pulchritudo esse potest in corpore, aut membro paruo, vel id testante Aristotele, qui formosum quidem esse posse ait, paruum, pulchrum nequaquam; est autem pulchrum membrum illud, quod maximè dispositum est secundum suam ipsius naturam, & quod rectam sui ipsius consecutum est rationem, & formam, quare non solum substantiam, sed quantitatem, & qualitatem exactè naturalem sortitum esse necesse est, aliter pulchrum non dicetur; sciti igitur, & quodammodo affabre facti, & visu iucundiores fortè erunt pedes fęminei, quam viriles, quoniam, si secundum fęminilem naturam fuerint compositi, ipsi erunt virilib. candidiores, & teneriores, & q; molliciei superiorum partium sint indices; at quod iure rotundiores legere debeamus, illud vulgatum persuadet, fęminilem pedem formosum, ac spectandum esse, si paruus candidus, sit & rotundus.

Hoc ergo prædicatum est nunc monstrandum fęminarum pedes sunt virilibus minores, & rotundiores, confirmatur esse minores, quoniam robusti viri, & audacis sunt maiores; quare si fœmina, & vir oppositas habent rationes, oppositas etiam habebunt passiones, & quoniam viri fortis magnæ sunt extremitates, siquidem calidior est; ergo imbellis fœminæ extremitates paruæ erunt, quoniam frigidior est, oppositas enim qualitates ab oppositis causis oriri probabile est, sic igitur fęminarum cuiusuis generis, & præcipuè mulierum pedes sunt breuiores, rotundiores, quam virorum.

,, *Et formam totius corporis molliorem, quam robustiorem.*

Per formam non intelligo rationem substantialem, vt mentem, & intellectum, sed formam voco externam illam qualitatem sensibus perceptibilem, quam dico molliorem, hoc est, quæ tactui parum resistat, non sit dura, sed læuis, mollis, delicata, & sensui iucunda magis, quam sit virilis, quæ nescio quid asperi, & duri in se continet, vt tactui videatur ingrata, est igitur hæc ostendenda positio.

Fœmineum corpus est mollius multò, quam robustius, probatur, quoniam corpus fęmineum est præditum carnib. humidioribus, & eiusdem totus habitus humidior est quam virilis, cuius indicium est menstrua purgatio, quæ sanguis purus est in bene valentibus, & sola quantitate peccans. At corpus humidioribus carnibus præditum est minus robustum, (nam robur in sicco positum est;) & magis molle quàm illud, quod ficciores habet carnes, ergo fęmineum corpus multo est mollius, quam virile mollicies igitur in fęminis vincit robur, & quo molliores sunt, eò minus roboris illis inexistit.

Not. Noto autem quamuis humidiores sint fœminarum carnes, quam virorum, & ideo molliores, non tamen ob hoc sequitur quod sint aptiores mente, quinimo tanta mollities obtusiorem illis facit intellectus operationem, nam duplex est mollities, altera quæ arguit aquæ prædominium, & ab humido aqueo causatur, & pituitoso, & hæc in fœminea carne reperitur, vnde factum est vt pituitosiorem habeant sanguinem, & vrinam, etiam subalbiorem, altera est, quæ ab humido aereo causatur, quæ in viris mollibus reperitur, & hæc quoniam multitudinem arguit spirituum, ideo cui adest illum dicimus mente plurimum valere, sed hæc dubitatio alibi diligenter excussa fuit.

MASCVLINI CORPORIS PASSIONES. Cap. XXXVIII.

" *Masculina autem his omnibus contraria habentia, eo quòd natura sunt fortiore, & iustiore genere, fœmina autem est timidior, & iniustior natura.*

Habitui fœminino ex aduerso opponit masculinum Aristoteles, & ait, quod masculinus sexus sortitus est corporeas dispositiones, & propensiones animi prædictis cõtrarias, vt scilicet masculum corpus habeat carnem duriorem, membra maiora robustiora, & animum iracundiorem, audaciorem ad liberalitatem, & magnanimitatem magis paratum, & causam afferens ait, quoniam masculinus sexus, secundum genus, hoc est in vniuersali, quo ad corpus est robustior, & fortior, & secundum animam etiam iustior, quam sit sexus fœmineus, qui imbecillior est, & timidior, & iniustior, quam sit masculinus, primum itaque quod sexus masculinus sit robustior jam supra declaratum est, quoniam duriorem habet carnem, id autem accidit quoniam calidioris, & siccioris est temperamenti, quam sit fœminilis; eadem etiam ferè de causa est audacior, nam si calidioris est tẽperamenti, promptior igitur est, quare & audacior; iustiorem etiam esse ostendemus, si primum quid sit iustitia, & de quanam iustitiæ specie, siue quid per iustitiam nunc intelligat Aristoteles dixerimus.

Iustitiã uocat Aristoteles habitũ, quo homines apti sunt ad res iustas agẽdas, easdemque uolunt, & agunt, & per iniustitiam intelligit habitum oppositũ, quo homines, & agũt, & uolunt iniusta, iniuriasque alijs inferunt, est autem actio iniusta ea, quæ preter rationem rectam efficitur, cum aliena offensione, sed de hoc habitu non loquitur, neque de naturali propensione ad hunc habitum, quoniam in genere comparat fœmininum sexum animalium, cum masculino, & nullum animal præter hominem iustitiæ, aut iniustitiæ capax dicimus, quare per iustum, aut iniustum illud intelligerem, qđ alias dictum est magis, uel minus obnoxium perturbationibus, ut sit sensus.

Genus fœminile magis perturbari quam masculinum, cuius indicium est, quod uidemus timidiores esse fœminas, cuiusque ferè generis, item prolis suæ amantiores, quam mares, igitur in genere uniuersaliter animalium uerum est fœmineum sexum esse iniustiorem secundum hanc significationem, quã sit masculinus, & etiam in genere hominum ꝓpriè, & simpliciter loquendo uerum' est fęminas uiris esse iniustiores, & quod fęmineum genus masculino sit iniustius, hoc est magis perturbationib. subiectum, patet quoniam diximus ipsum esse humidius, & mollius, quare facilius moueri, & mutari, unde efficitur, ut etiam facilius perturbari soleat, & similiter muliebre genus arbitrium, & rationem habet inualidiorem, quare minus secundum rectam rationem uiuit, quod est huiusmodi illud iniustius (nam supradictum est iuste agere, esse secundum rectam rationem operari) patet igitur

Mulierum rationẽ esse inualidam.

tur fœmineum genus esse masculino, etiam in genere humano, iniustius, quod probandum fuerat.

Ita ergo improprie, & communiter per quandam similitudinem capta iustitia magis generi masculino vniuersaliter, quam fœmineo conuenit, & proprie etiam si capiatur, videmus fœminas viris esse iniustiores, quoniam minus secundum rectam rationem viuunt, sunt enim viris auariores, timidiores, cupidiores, & omnibus perturbationibus magis subiectæ.

At diceret quispiam raræ sunt mulieres homicidæ, raræ sunt, quæ latrocinentur, quæ pyraticam exerceant artem, quæ sicariæ sint, quæ proditrices, quæ furentur, quæ aliena expilent patrimonia. *Dubit.*

An respondendum est, iustitiam, & iniustitiam nunc non ex effectu, sed ex affectu nos metiri, causa autem cur mulier sicaria non sit, non pyrata, non latrocinium, aut furtum exerceat, non est quod ipsa non appetat, & non velit, sed est quoniam timida est, & imbellis; quare sicuti libidine non tentari senem, illumque esse pudicum non affirmamus, quãuis non congrediatur cum mulieribus, neque illas subagitet, siquidem scimus id non facere, quia non potest, non autem quia non velit sic mulierem non dicemus iustam quoniam illas non exercet summas iniustitias cum deesset propter impotentiã, & metum non autem quod nolit timida enim cum nimium sit, sibi prospicit; at si spes sit fallendi misceret sacra profanis, eas autem quas potest iniustitias promptissime exercet, nam fallax est, dolosa, mendax, si verũ est, quod ille cum cogitat, nil nisi male cogitat, & vt placuit Euripidi.

Quod si dixeris mulieres esse deuotas, & maxime, religiosas, raroque impietatis vitio laborare, aut multo pauciores viris hoc nephando sceleris genere teneri; tunc aliquis quod supra replicabit, non virtutis, ac religionis amore, non propter bonitatem, sed timore pœnæ æternæ id facere, timidas enim esse diximus, quare religiosas non solum, sed plerunque, & superstitiosas esse; si autem desciuerint à religione in extremum impietatis vicium, & dęmonolatriam, siue dęmonum adorationem degenerant, quo factum est, vt fere omnes has sagas, & lamias quas vulgo striges appellat, sint mulieres, raro autem viri capiantur, & à malo dæmone seducantur, quod forte illis hac vna ratione præsertim contingit, quoniam sunt mutabiliores, & inconstantiores viris, quandoquidem & molliores existunt, persuaderi autem, & mutari facilius potest molle, & mutabile ingenium, quam constans, & durum.

At quando supra dictum est fœminas inualidum habere arbitrium deliberandi, neque vlla confirmatum ratione, primum sanè posset quęrere aliquis, quid hoc sibi velit, deinde an sit verum, demum propter quid, quibus quæstionibus respondens dico arbitrium deliberandi appellari vim, & potentiam à natura nobis insitam secundum quam possumus opposita, & alterius oppositi cum ratione voluntas electio est, quare arbitrij deliberatiui finis est electio, vt electionis actio, posse igitur ad vtramque partem contradictionis rationes, & argumenta afferre, hoc opus est liberi arbitrij, quod principium est eorum quę in nostra potestate sita esse dicuntur, huius potentiæ duplex est dispositio, vna bona, & perfecta altera non bona, bonam dicimus rationem, quæ vtens syllogismo, neque in materia, neque in forma peccat, non bona dispositio duplex est, altera quæ fieri potest bona, & dicitur imperfecta qualem habent pueri, & adolescentuli, qui nondum perfectè discurrunt, & à legibus, vel sub tutore, vel curatore detinentur, procedente autem tempore omnino sui iuris sunt, cum ad ætatem perfectam peruenerint; inualida autem dicitur altera, quæ tempore non potest perfici, neque coalescere, talem autem habent ex Aristotelis sententia primo politicorum fœminæ, quo fit, vt continuo egere dicantur curatore, & facile falli possint. *Dubit.*

Ex his igitur quid sit arbitririum, quid ualidum iudicium, & inualidum, & quid imperfectum

perfectum

perfectum patet, utrum igitur habent fœminæ inualidum deliberandi arbitrium? id sanè videtur lex attestari, quæ illis prohibet omnem administrationem, & rerum alienationem etiam propriarum sine auctoritate mariti; & ex quodam senatus consulto, & ex statuto quodam illis signanter prohibetur fideiussio, alienatio, & suarum rerum distractio; cum enim fœminæ fragiles, & molles sint, facile legislator eas posse decipi putauit; Aristoteles item id ex professo asserit, amplius cupiditati assimilantur, quare ratio illarum, & iudicium inualidum iure dicitur, non enim valet perfectè discurrere, deliberare que, atque eligere quid agendum sit, quod ergo verè habeant imperfectam rationem, iam clarum est, propter quid autem tales sint? An quoniam omnia res imperfecti ergo earum materia minus elaborata formam, quæ ratio est non perfectè suscepit, est autem hæc imperfectio, quoniam semen aliquid passum est, factaque parua mutatio fit circa principium, maxima fit, deinde in fine: Ast non puto esse verum, quod quidam aiunt, si ex sinistro teste fluat semen, fœmineam produci prolem, ex dextro masculinam, quamuis id exemplo arietum, caprorumque probare conentur, hoc inquam puto falsum, nam pictorem noui quendam cui iam adulto alter testis fuerat exsectus, & tamen vtriusque sexus liberos, vel sibi similes ex sua vxore susceperat; idemque etiam in quodam rustico audiui, qui cum altero careret teste, filios tamen, & filias ex vxore sua natos pro suis domi alebat, credo igitur perfectius quidem forsan semen fluere ex dextro, quam ex sinistro teste, at vtrunque posse indistinctè marem, & fœminam generare secundum quod contingit impediri, aut non, unde effectum est, vt quædam fœminæ in multis partibus naturam viri repræsententur, & quidam viri fœmineum corpus sortiti sint, secundum quod perfectius, ac calidius, & concoctius semen fuerit, aut nō, & magis, aut minus accidentaliter passum sit in matrice mulieris, aut sanguine aquosiori, & frigidiori plus iusto nutritum principio extitit, vnde non potuit virum perficere, quid igitur sit mulier, & qualis, & qua ratione imperfectam sortita sit rationem, & cur ex dictis patet.

Cur fœminæ uiro minorē rationē exerceat.

Exemplū masculi corporis.

His ita se habentibus videtur leo omnium perfectissimè assumpsisse maris formā.

Cum vniuersum genus animalis distinxerit bifariam Aristoteles in masculinum, & fœmininum sexum, nunc quasi speculum, aut imaginem in qua possibile sit virilitatem, aut animæ, & corporis masculini affectiones agnoscere proponit leonem, quem dicit perfectè assecutum esse formam masculinam, mihi autem videtur quod vnumquodque accidens, quod in pluribus reperitur, in aliquo sit quodammodo maximè propriè, & per se tale, in alijs autem secundum quod magis, aut minus ad illud accedunt, vt quodammodo formæ materiatæ videantur secundum magis, & minus ab indiuiduis participari, est in animaliū genere sensus, est auditus, est tactus, est motus, est masculina, est fœminina dispositio, habent animalia, vt sibi simile generent, habent vt propriam tueantur vitam, vel fugiendo mala, vel eadem repellendo; vnam quamque harum dispositionum in vnoquoque animalium genere videbimus, cōmunicatam, uni tamen clarius, & excellentius, alteri obscurius, & imperfectius.

Non igitur dicit Aristoteles quod leo omnium animalium sit perfectissimum, nam hoc non est, sed quod animalium omnium maximè masculinam figuram consecutus est; ut igitur ens primo, & per se dicitur de Deo, ipse enim est, qui est, à quo cæteris omnibus deinde communicatum est esse, & ut sol est omnis lucis sensibilis fons, & alia dicuntur esse magis, uel minus lucida secundum quod illi magis, uel minus similia sunt, sic possibile est, uisum in aliquo animali perfectissime reperiri, uerbi gratia in lynce, uel in aquila quæ ita uideat, ut ultra illius potentiam non sit animal, quod uidere possit, sic etiam de auditu probabile est dari animal, quod ita audiat, ut eius auditum nullum aliud animal superet, ceu de uulpe dicitur, quæ etiam appositis auribus supra glaciem

ciem cognoscit quanta sit glaciei crassities, & nunquid illius corpus possit sustineri, & apposita auricula terrę nouit nunquid subsint mures nec ne, sic de odoratu, aiunt enim vultures per spacium etiam centum stadiorum, vel vltra odorem cadauerum præsentire; gustus palmam gallinis dat Iulius Cæsar Scaliger, tactum exquisitissimum habet homo, & forte quoniã in hoc est ratio vniuersalis animalium, nam animal in esse per tactum statuitur, ideoque dicimus hominem omnium animalium esse maxime perfectum, vt autem de sensibus accidit, ita de cæteris dispositionibus, nam salacissimam simiam, dolosissimam vulpē, iracundissimam tygrim, inconstantissimum, & maxime mobilem murem montanum, quē vulgo fainam vocant, quasi faginam quod in fagis plerumque, vt ait Albertus habitet, atq; ex eorum fructu pascatur; sicut autem hæc animalia diuersas dispositiones in summo sibi secundum speciem suam vindicarunt vnamquamque singula; omnes autem omnia ita dicimus dispositionem, & proprietatem masculinam in leone elucescere.

In panthera, vero (quam pardalim vocat,) fæminei sexus, Non secus atque timiditatem in lepore agnoscimus, audaciam in mustela, venenum in basilisco angue, quem regulum vocant, quod autem leo formam habeat masculinam probat Aristoteles dicens.

,, *Leo enim habet os ingens.*

Masculina dispositio ait Suessanus potest colligi ex bonis corporis, & ex bonis animæ, non autem ex bonis fortunæ, quoniam leo nihil possidet, sed hoc ridiculum est. quid enim sexui masculino commune est cum bonis fortunæ? at melius ille dixisset, asserēdo affectionem masculam posse colligi ex qualitatibus animæ, & corporis.

In leone masculas affectiones apparere, & primum est, os valde diductum.

Videtur autem in masculo plurium specierum præualere magnitudinem, robur, & pulchritudinem, non tamen in omnibus, neque enim in genere hominum pulchrior vir fœmina, & vaccæ plerunque non sunt tauris minores, visam etiam mare audaciorem, & robustiorem dicit Aristoteles, attamen, vt plurimum res ita se habet, & forsan oculis aliorũ animalium videtur pulchrior uir quam fæmina, quamuis passim homines aliter sentire profiteantur, uenustatemque mulierum, ut propriam dotem, fortitudinem, & dignitatem uiris conuenire sentiant.

Quæ uero Suessanus hoc loco ex Alberto dicit de leone, quod febricitet, quod simiam ueneturr, quod sanguinem canis potet, profecto, & præter rationem afferuntur, & omnino falsa esse experientia docet, ad rem igitur accedentes uideamus, cur masculinum genus cuius in leone ideam agnoscimus, habeat illas proprietates quas enumerat Aristoteles, supponendo quod alias supra dictum fuit, omne animal masculini sexus comparatũ cum fæminis eiusdem speciei esse illis calidius, & siccius, quare audacius, & robustius.

Primum igitur dico quod leo habet os ingens, scissuram scilicet oris latam, & hæc passio est maris, quoniam signum est, quod tale animal sit multi cibi, quare, & multum concoquit, ualido abundat igitur calore, uel dicamus, cui inest leonina dispositio, illi inest masculinitas, cui hæc illi multus calor, & multi caloris proprium est aperire, & dilatare, disgregat enim dissimilaria calor, ergo, & os in formatione discindet, ac dilatabit, leo igitur & propter hæc masculus latiorem quam fæmina oris habebit scissuram, leoni igitur os est ingens, at latius forsan etiam lupo, ea præsertim de causa quoniam uorax magis est, quam leo; uidetur autem præcipuum uoracitatis signum magnus ille hiatus oris, & qui uehemēter uoraces sunt in genere hominum illi diductum, & patulum magis os habent; sic ergo masculo oris magnitudo tribuitur, & ampla scisio.

,, *Faciem autem quadratiorem.*

Quadratam habere faciem, & leonem, & uirum fortem, ac uirilem dicit; At non iam quadrata; sed oblonga, & quadrangula apparet, aut igitur per græcam uocem intelligemus

Quadratus vultus

mus frontem, quæ reuera in leone quadrata est, sicuti etiam eadem vox frontem aciei bellicæ significat, aut difficile est assequi quid sibi velit Aristoteles. Et profecto vox quæ πρόσωπον est apud græcos, vt ait Iulius pollux de homine tantum dicitur, & minus vniuersalis est, quam facies, vt sentit Gellius, significat autem proprie totum illud spatium, quod sub superciliјs comprehēsum continet oculos, nasum, genas, & mentum, quod spatiū vix quadratum æmulatur, sed potius frons in leone quadrata est, qua etiam Aristoteles magnanimos designat.

Aut forte vniuersaliter locutus fuit Aristoteles, & abusus est voce quadrati, vt figuram ad quadrangulum accedentem, & rotundæ oppositam designaret, quando quidem fæminarum facies rotunda est, igitur masculorum non rotunda, sed quadrangula esse debebit.

Cur autem masculinum animal, & vir fortis præsertim, frontem siue vultum habeat quadrangulum profecto mihi videtur difficile, an dicemus quoniam est perfectius masculinum genus quam fæmininum? at contra instabis cur igitur perfectiorem formam non habet, si quidem rotundum, & circulare omnibus alijs figuris perfectius est?

An, vt aliquid probabiliter afferatur, fortè dicere poterimus, vnicuique semini innatam esse virtutem formandi tale aliquid, quale est illud à quo profectum est, & id quo melius, & exactius possit perficere, vtitur duobus instrumentorum generibus, internis scilicet, & externis; præcipuum internum, & sibi insitum est calor naturalis, & spiritus, quem secum deuexit, externum suppeditatur à corpore, & loco, in quo decidit, neque id solum in animantium sed etiam in seminibus plantarum spectare licet.

Cum autem omnia procedunt secundum naturam, & eius actio non impeditur, sed tum interna, tum externa instrumenta naturali intentioni respondent, opus perficitur, quod cum maxime secundum naturam sit perfectum, & pulchrum, tūc etiam creditur; Cum igitur semen humanum, & ipsum natum sit perfectum hominem generare, si omnia concurrant, adsint que, vt par est, debita instrumenta, materiaque obediat, nihil que externi impediat, maxime dispositus secundum naturam efficitur fœtus; quare, & masculus erit, & masculinis insignitus accidentibus, quæ hominis propria sunt; at homini secundum naturam disposito, caput refert sphæram vtrinque leniter compressam, compressio hæc circa aures, & tempora facta, faciem quodammodo longiusculam faciet, ac saltem quadrangulum aliquo modo referentem, aut igitur sic dicendum est, aut certe aliam rationem reperire difficile erit, cur scilicet optime dispositus, & maxime secundum naturam affectus homo potius faciem quadrangularem, quam rotundam habeat, nisi quoniam ita à natura fuit institutum, non secus si quis quærat cur cancris caput datum non fuit, aut cur tot pedes illis, homini autem tantum duo; Quamquam nescio quo pacto valentior etiam potuit esse mandibula inferior, si figuram quadrangulam facies indueret quam si rotundam, minor enim est mandibula inferior in rotunda facie, quam in quadrangula, & in minori probabile est etiam minorem vim adesse, & minorem habere potentiam motricem, quare, & instrumenta motus quæ sunt nerui minora esse, & principium motus, quod cerebrum est, sic etiam minus existere, quod clare in fœminis posuimus, quarum caput est viro minus.

,, *Non valde osseam.*

Quadratiorem hoc magis ad quadratam, quam ad rotundam figuram accedere faciem masculam diximus, quod supra ostensum fuit, nunc subiungit non valde osseam hoc est non esse talem, qualem videmus asinorum, illi enim tardi sunt, & ad frigidum, & siccū temperamentum accedunt, plurimumque terrestris molis in illis prædominatur, facies igitur non ualde carnosa, & pinguis sed neque omnino macra verū medio modo disposita, & magis ad macredinem, quā ad pinguedinem, aut plenitudinem accedēs aliter enim videretur

Facies non omnino ossea.

rétur dubitandum, cum supra dixerit viri fortis squalidiorem esse faciem, at vir fortis masculo prælitus est habitu, quare facies squalidior masculum deceret.

Squalidam faciem habentis non perfectè nutriri partes videntur, cum vehemens calor resoluat multas nutrimenti portiones, quare necesse est macram faciem, & osseam habere, & puto color ille squalidior nihil aliud arguit, nisi multæ bilis atræ naturalis præsentiam, & caloris præstantiam, qui exsiccat humores, & coquit, vnde idem apparet color, quem aliquando in pratis, montanis augusto mense videmus, in quibus herba ad quemdam colorẽ cum virore, & rubore subalbidum accedit, qui color ferè in folijs vitium montanarum post vindemiam se se ostendere solet, est autem sub viridis color, qui ad croceum quodammodo accedere conspicitur.

,, *Mandibulam non proeminentem, sed equaliter pendentem deorsum.*

Adeo corruptus est totus hic libellus, vt vix multorum locorum excipi sensus vllus possit, varie pars hæc legitur, varie etiam interpretatur, quidam maxillam, quidam genam vertunt, sed quomodo gena dicatur superior, & inferior, vt maxilla, quam etiam vocant mandibulam non video, Porta sic legit.

Superiori maxilla non prominente, sed inferiori æquali.

At Suessanus alio modo nempè.

Superiorem genam non prominentem, sed deorsum decenter pendentem.

Alij interpretes inter se variant, ego ex quodam textu antiquissimo græco posse verti crederem. Hoc modo.

Superiorem mandibulam non præeminere, sed inferiori ad æquilibrium respondere.

Hoc est, vt puto, si lineam rectam perpendicularem excitaueris, quæ prope exteriorem partem oculi incipiat, quo loco iungitur os iugale appellatum, & deorsum feratur in inferiorem incidet maxillam, ita vt superior inferiori sit ęqualis, in hoc quod neutra excedat, & excedatur, quod apprime videtur conuenire ei, quam supra dictum fuit figuræ quadrilateræ, quam refert facies mascula, vel leonina, cuius quidem affectus eandem causam afferẽ, quod calor naturalis potens dilatat quantum sufficit, & quoniam naturaliter operatur hoc est cum ratione, & ordine effectum est, vt omnes partes decentem seruent inter se proportionem, est autem, vt octauo phys. idem ratio, proprio ordo, atque natura, aut si quid differunt inter se, attamen ex eadem cognatione desumpta sunt, & quæcunque secundum naturam fiunt, ordine ac proportione certa continentur.

,, *Nasum autem magis crassum quàm subtilem.*

Sed hoc primo aspectu videtur contradicere his, quæ infra afferet; vbi de naso loquens crassum segnitiei signum esse dicet, illosque, vel ad boues, vel ad sues referet, quorum neutrum videtur esse commune leoni, viro masculo, & forti. Porta nasum legit potius crassiorem, quam gracilem, vt scilicet mediocris quidem sit, attamen magis ad crassum, quam ad gracilem accedat, quod etiam conuenit, cum græco textu, qui nasum carnosum magis, quam gracilem legit, & profectò res ita se habere in leonibus videtur, vt illorum nasus sit plenior, & carnosior, & quos scimus esse viros fortes, nasos habent à puerilibus admodum differentes, maiores scilicet, & carnosiores, quod etiam ab Aristotele recipitur, qui infra nasum rotundum, & obtusum fortibus, magnanimisque dabit, & ad leonem referet, & iure nasus etiam talis esse debet, nam quãdo multæ materiæ potenter dominatur calor, magna etiam facit membra, & cum multus calor multa egeat respiratione, & magnam debeat aëris portionem attrahere, magnum etiam requirit instrumentum; qđ cum sit nasus non immerito magnus carnosusque est, potius quam paruus, & gracilis, ita tamen vt magnitudo vltra quod deceat naturalem dispositionem, non protrahatur.

Oculos

,, *Oculos charopos, concauos, non valde rotundos neque valde prominentes.*

Quid per colorem charopum intelligendum sit alias dum signa fortis prosequeremur exposuimus, est autẽ charopus oculus fuluus, uel cæsius multo splendore ob spirituum copiam refertus, mihi tamen uidetur quod oculi leonum accedant ad colorem quem habet aurum ignitum: cur autem talis color adsit fortibus, & uere masculis ibi dictum est.

Concauos.

Id attributi non admittit Porta, neque omnino leoni concauos dat oculos, sed ex adamantio legendum censet, leonis oculos mediocriter esse dispositos inter prominentiam, & cauitatem, ut à mediocritate sane abhorrere non debeant, cum id quod secundum naturam est animal masculinum referãt, propria autem passio est masculini sexus, ut magis sit secundum naturam, quam fæmininum quare etiam mediocritatem assequetur magis, nõ igitur concauos, quoniam dolosam arguunt naturam, quæ magnanimæ opponitur, non prominentes quoniam fatui sunt, & ad asinos referuntur, & hoc idem confirmat quod infra dicetur, cum oculos parum concauos dabit magnanimis, & leoni comparabit eosdem.

Nec valde rotundi debent apparere masculi oculi, nam qui rotundi sunt fæminarum sunt, at notandum per non rotundum non debere nos intelligere oculi corpus, siue organum totum, quod ex ad hata, & suis humoribus, & tunicis consistit, nam corpus id in homine exacte est rotundum, & perfectam facit sphæram, sed intelligemus per oculum non solum visus organum, sed etiam locum in quo reponitur, dicendumque est, non rotundum esse oculum in leone, sicuti in gallo, aut in plerisque auibus, vbi ad amussim circulum refert sed oculi partem, quæ visui patet oblongam figuram habere, & angulos duos, nempè interiorem, & exteriorem, & hoc est quod dicit, oculos non apparere rotundos, sed sphæram modice compressam referentes, dum in loco proprio existunt, quam figuram ciliorũ apertio ostendit, quod autem neque valde debeant esse prominentes, iam dictum est; nam fatuitatem hoc signum indicat, & qui tales sunt ad asinos referuntur.

,, *Magnitudinem vero moderatam.*

Est etiam masculi sexus attributum, vt magnitudinẽ habeat moderatam, etenim quodcunque animal in sua specie nimio plus paruum est; illud forte quidem iracundius erit aliquando, semper tamen imbecillius alijs, vbi enim magnitudo debita non est, ibi neque omnino vires, quæ requiruntur, esse possunt, quod in canibus paruulis, quod in equis, in bobus, in asinis licet tueri, quæcunque enim minora sunt iusto ijs, quæ sunt sui generis eadem omnia inualidiora existunt, videmus etiam ferè omnes mulieres, quamuis magnas omni viro mediocri minores, & in animalibus fæminæ maribus ferè semper minores esse, ut cõtemplãti aues, & armenta facile apparebit, magnitudo igitur corporis quæ deficit à mediocritate cum imbecillitatem arguat, ad leonem, & ad masculinum genus pertinere non potest.

Sed neque excedens magnitudo, omnis enim à mediocritate recessus prauus est, recedit autem, & qui superat, & qui deficit, & vulgo receptum est, corpora plus iusto grandia, & extensa minus virium habere, & sæpe.

Non est in tanto corpore mica salis.

Causa est, quoniã vbi adeo extensa est moles, calor naturalis deperditur; sicuti in magno cubiculo paruus ignis hebescit, neque corpus tantum regere aut sustinere potest; vnde viderunt patres nostri Bononiæ cum Imperatore Carolo Quinto quemdam gigantẽ, septẽ pedum, hic tam vasta corporis mole præditus, primum quidem se ipsum attollere nequibat, sed vt incederet continue deferebat scipionem cui inniteretur, deinde adeo pusillanimis,

nimis, & vilis, atque abiectus animo erat, vt neque solus stare auderet, natus tantum ad bibendum.

In masculo igitur, & leonina figura requiritur, & mediocris magnitudo, ea tñ quæ magis ad excessũ quã, ad defectũ vergat, vt si exactæ magnitudinis modus sint quinq. cubiti excedant aurem sex, septem, & octo.

Deficiant ex aduerso, 2. 3. & 4. induet fortis, & masculus sexus laudabilius numerum senarium quam quaternarium, qui numerus potius est fœminei quam masculini sexus, & hunc magis quam octonarium, aut vlteriorem.

Supercilium ingens, frontem quadratam in medio cauam magis.

Tria hic ab Aristotele ponuntur, & quo ad primum non lego ego supercilium ingens, sed moderatè magnum, non enim adeo debent eminere supercilia, vt oculos quasi sepeliant; iam enim diximus huic figuræ concauos oculos omnino non attribui, supercilium vocatur pars, quæ pilis vestita oculis imminet, cuius vsus est excipere, quæ sursum venientia in oculos incidere possent, illorumque operationem labefactare, in his igitur animalibus quæ masculinam nacta sunt formam, tumidius erit supercilium, tum quoniam os caluariæ robustius est, quare, & crassius, tum quoniam calor vehementior est.

Sed forte dicemus, cum vnaquæque pars proportionato quodam nutriatur humore, & cibo, si quæ pars verbi gratia biliosa magis cæteris erit, vel pituitosa probabile est, plus in eo membro generari talis humoris nimirum pituitosi, vel biliosi quam sanguinei, aut melancholici, si ergo singula corporis animalium membra omnibus quidem nutriuntur humoribus; qui in venis sunt, magis tamen vno hæc, quam alio (etenim clarum est pulmonem bilioso, cerebrum pituitoso magis sanguine ali,) si cui bene magnum, & bene dispositum caput videbimus illum pituitoso, sanguine abundare dicemus, sic etiam cum alicuius supercilia crassa tumida, carnosa, pilis vestita duris, crassis, & nigris spectabimus, cum hæc pars crasso, & melancholico sanguine præsertim nutriatur, probabile erit, animal illud eo sanguinis genere abundare præcipue in capite, & ea capitis parte.

Cum autem leo, & forte, ac robustum animal omne, fibroso sit, & crasso sanguine præditum, vt Aristoteles sentit quarto meteor. probabile est, supercilia, ossa, & partes corporis, quæ hoc sanguine nutriri solent, reliquis esse pleniora, maiora, & robustiora, quare si quis quærat cur supercilium magnum est, ac tumidum in leone, & in eo quod masculinam formam perfecte suscepit, Respondebimus, quoniam melancholico abundat, & fibroso sanguine, talem autem nactum esse masculum animal verisimile est, quoniam robustius esse debet, ac maiori calore præditum, calor nisi in crassiori materia firmatur, & durat, & si durities membris non accedat, robur adesse non potest; hac ergo ratione cur bene magnum, & crassum supercilium habeant, robusta animalia, probari potest.

Noto tamen, quod non conuertitur, non enim sequitur, si quæ sunt robusta, & masculam sortita figuram illa habent supercilia magna, quod, & conuerso cuicunque adsunt supercilia magna id etiam sit animosum, audax, & robustum, causam puto esse, quoniam humor melancholicus non semper calidus est, neque semper accensus, & calens, sed plerunque frigidus, & siccus, quare quamuis magna facere possit supercilia, quoniam tamen cætera non respondent, & præcipuè calor, quæ causa efficiens est, nullum ijsdem inest roboris, aut masculi sexus vestigium, nullaque ad actiones promptitudo elucescit. *Notãdum.*

Aa *Fron-*

,, *Frontem quadratam, & ex medio concauam.*

Quomodo frons dicatur quadrata ex ſe patet, ſi quidem mente concipiendum eſt, non quadratum, ſed magis quadrangulum ſiue paralellogrammum fieri, cuius maiora latera oppoſita ſint duo, quorum vnum ſuper ſupercilia feratur ad vtranque aurem, alterum autem quo loci deſinunt capilli, duo vero reliqua oppoſita incipiant prope externos oculorum angulos aſcendentia donec ad alia duo maiora peruenerint, quibus iungantur, non tamen putandum eſt, exacte fieri quadrangulum, ſed in medio ex parte ſuperiori aliquantulum ſuperior linea incuruatur, & capillorum pars quædam leniter deſcendit, ex aduerſo circa extremitates, vbi maiora cum minoribus lateribus concurrunt ad formandos angulos, retrocedunt parum capilli, & eam, quæ in medio frontis occuparunt particulam, in angulis retrocedentes compenſant, vt quadrangulum deinde perfecte formatum ſupponi poſſit; hæc ſanè virilis, hęc maſcula frõs eſt, docet enim caluariæ partem anteriorem probe ſtructam, exſiccatamque eſſe, prout naturæ ratio poſtulat, & actiuas qualitates optime paſſiuis prædominatas fuiſſe, vt nuſquam impedita virtute naturali effectrice, ſingula quęque locum ſuum ſint decenter ſortita.

Frons caua adulatoris eſt ſignum

Eadem autem ſubcaua apparebit, hoc eſt quamdam cauitatis tenuiſſimam præſe feret apparentiam, quorum enim caua multum eſt frons, viles potius adulatores, quam magnanimi ſunt; Cauſam huius vix deprehenſæ cauitatis eſſe puto, quoniam extrema frontis ſuperiora, & inferiora eleuari videntur, ſupercilia enim quæ partem inferiorem terminant tumidiora eſſe diximus, deinde in parte ſuperiori media; capillorum pars quædam prominet, vt colliculum neſcio quemdam præ ſe ferat, quo Italici plerunque gaudent, fortis viri ſignum eſſe putantes.

,, *Ad ſupercilia autem, & naſum ſub fronte velut nubes ſuperſtat.*

Hanc ſententiam infra clarius exponet, dum ait; Qui frontem nebuloſam habent audaces ſunt, referuntur enim ad taurum, & leonem, & rationem ſubdens inquit, nebuloſum habitum audaciam ſignificare, quoniam ſerenus, & hilaris adulationem, ſicuti qui medius eſt decenter ſe habet, cauſa ex prædictis manifeſta eſſe poteſt, nam ſupercilia & frontem; & partes frigidas melancholico nutriri ſanguine, eodemque repleri ſpiritu craſſo, calido, & ſicco fumum referente diximus, cum autem omnia orta naturam ſuorum principiorum teſtentur, & ſimul alantur ex quibus orta ſunt, cum ſupercilia, & frons hoc humore, ac ſpiritibus plena ſint, probabile eſt, triſtem, ac nebuloſam neſcio quamdam apparentiam generare; hac ergo de cauſa, ſi ad calorem, & ſiccitatem temperatam accedit maſculus ſexus, & leo qui exacte hanc nactus eſt figuram, credibile eſt, nebuloſum gerere aſpectum, ſeuerum, & qui, vt Ariſtoteli videtur in rhetoricis, ſimul timorem, & delectationem aſpicienti incutiat, hoc autem eſt dignitatis, quæ virum fortem decet, præcipuum veſtigium, hoc idem ſignum, quod nebulam vocat Ariſtoteles, in viris triſtibus, & grauibus, & cogitabundis apparet, quorum ſinguli ſunt melancholici; quare cui ineſt dominium melancholiæ circa caput, & oculos, illi ineſt hæc nebula, at robuſtis maſculis, & leonino præditis habitu ineſt melancholici humoris prædominium, ergo his nebuloſa frons ineſt, dico autem melancholicum humorem, non eum qui præter naturam eſt, ſed intelligo ſanguinem craſſiorem, & fibroſiorem, & quem, aiunt eſſe medium inter ſaporem dulcem, & ponticum, de quo etiam meminit Ariſtoteles, cum viros ferè omnes magnos ſapientes, ac generoſos dicebat eſſe melancholicos.

Grauis viri nota.

Supra frontem, iuxta nasum habet pilos inclinatos veluti asylum.

Quam plures interpretes hanc partem non vertunt; neque vocem, velut asylum, addut, & idem quidam codex græcus facit; apud eum tamen codicem, qui Basileæ impressus est, legitur hæc particula, cuius sententiam, ac significationem longe aliam puto, ab ea quam attulit Suessanus, ait enim asylum dictum ab hac littera A. hoc est sine, & sylo, quod supercilium significat, quasi sint sine supercilijs leones, sed ille dicit non consonare sentétiæ Aristotelis, neque id solum oportebat ab eo afferri, sed pudere hominem qui profiretur callere litteras græcas hęc nugari, ait, deinde συλὸν, esse supercilium, & paulo post semet corrigés, ait asylum significare, tabanum. At asylum in neutro significat templum, quod Romulus condidit; sed quid ex hoc sequitur? habetne leo templum, aut tabanum, aut aliquid his simile in fronte? hoc enim ille inquit, sic Aristotelicis verbis consonare, at ridendus est; non enim tabanus, à templo differt quod hoc in neutro ille in masculino genere pronuncietur, sed differunt quod asylum penitus græca vox est, & scribitur per y, at asilus per i latinum & omnino est latinum, quod testatur Virgilius, vel eodem Suess. illo recitante,

Cui nomen asilo

Romanum est, oestron graij vertere vocantes;

Ex quo patet cum vox græca non sit asilus tabanum significans, neque Aristotelem potuisse, neque voluisse de tabano intelligere, vt hic putat, non enim vnquam legi Aristotelem latinis vocibus vsum, & eo magis cum ei propria, & græca supperterent; duas itaque, puto, posse expositiones huic parti afferri, prior est, si legamus hoc modo, quo in omnibus latinis interpretationibus legitur. Nempe,

Leo habet comas, quæ sunt supra frontem è regione nasi inclinatas veluti asylum, iungentes vocem veluti asylum cum hac clausula, & tunc cipientes asylum, in ea significatione quam græci vsurparunt, hoc est non spoliatum, vt sit sensus leonem habere supra frontem è regione nasi comas inclinatas deorsum, & densas, vt potè qui his non spoliatus est; sed frontem capillis habeat ornatam.

At hæc interpretatio non placet, multo magis probatur, vt legamus vocem, (vt asylum) omnino ab hac clausula separatam, & sit tantum hæc sententia partis propositæ vox autem, vel vt asylum tollatur.

Leo habet comas inclinatas supra frontem, è regione nasi, hoc est leo, & qui masculinam induet formam habet capillorum tricam inclinatam supra frontem è regione nasi, nempe in ea parte, cui subest nasus ad perpendiculum; & hanc passionem maxime affectare videmus apud nos, qui audaces, ac militares videri volunt, aluntque illam partem comæ, & procurant, vt inclinata sit in frontem, & conuexa in medio gibbositatem quamdam indicet, quasi minorem portionem paruæ pilæ lusoriæ, cuius affectus causam puto difficiliorem non minus esse, quam demonstrare, quod leones asylum in capite habeant, quod si quid tentandum est dicere, profecto quod eò in loco luxurient capilli, maioresque euadant, id fieri necesse est, quoniam vel ibi cutis porosior sit, vel præter hoc, calor maior, qui causa efficiens est; porrò meatuum pleniorem esse eo in loco cutem probabile est; quoniam quæ frontem facit cutis est crassior cui subest musculus, quare pili in illa non poterãt fieri neque facile euaporare calor, cum primum autem inuenit poris refertam pellem affatim halitus, qui materia est pilorum, atque calor se diffundit, quo loco multum pilorum producit; sic igitur in summa fronte è regione oculorum hæc trica capillorum exoritur spissa, & inclinata, non autem crispa, vt moderatum calorem ostendere possit, & secundum naturalem statum dispositum.

,, *Caput moderatum veluti asylum.*

Caput fortis, & masculi.

Vtrique textus græci, qui sunt apud me Aldinus, scilicet, & Basileæ impressus, veluti asylum cum capite moderato adiungunt, & ni fallor, sic legendum est, vt sit sensus, qui masculinam habent formam, vt leo ijdem caput habent mediocre inter magnum, & paruum, & veluti asylum, hoc est, venerandum, & nescio quid reuerentiæ spirans, vt faciunt deorum asyla, est proprie asylum; locus venerabilis, & intemeratus quem violare sit nefas, à quo nullum abstrahere licebat qui eo confugisset, quale erat templum Dianæ, & Iunonis de quo Virg. erat autem locus hic phanum, vel templum certo deo dicatum, vnde neminem, qui eo fugisset, abstrahere per leges licebat; sic Philo inuiolabiles, & sacrosanctos homines, qui sine piaculo offendi nequeunt, vocat asylos, quales sunt caduceatores, qualesque erant olim tribuni plebis.

Sic igitur mihi videtur, esse Aristotelis sententia, vt leo habeat caput mediocre, & vt asylum scilicet venerabile, & timendum, quæ expositio non admodum refragabit, immo quadrabit cum his quæ dicit primo rhet. ad Theodectem, loquens de viro pulchro, quem ait ita esse iucundum aspectu, vt simul quoque dum spectatur, terreat, quod sane leonis videtur esse proprium, eius enim est terrere, & quibus superuenit timorem incutere, habet igitur masculus moderatum caput, quoniam maximè secundum naturam dispositum est, naturaliaque omnia in mediocritate constituta sunt, habet etiam, vt dictum est, venerabile, & timendum quoddam, quoniam robur spirat robusta autem lacessenda non sunt.

,, *Collum bonæ longitudinis crassum, commensuratum.*

Collum

Non est credendum Aristotelem, per collum bonæ longitudinis intelligere longum vltra medioeritatem, infra enim, colli longitudinem significare dicet timiditatem, & esse ceruorum passionem, quorum collum est longum, sed, vt docet vox commensuratum, significat mediocriter, quod notat etiam auctor Thesauri græci, sic bene magnum, vocari à græcis, quod magnitudinem habet mediocrem, & rationabilem, causam iam ex prædictis patere arbitror, nam omnino secundum naturam est figura mascula, & quod tale est, illud perfectum est, perfectum autem non excedit, non deficit, nihil illi deest, nihil exuperat, quod est huiusmodi in mediocritate consistit, collum ergo in figura mascula commensuratum erit, & mediocriter magnum, crassum etiam, quoniam cum figura mascula, & leonina robur supponat, robusto autem magna sint ossa, & magni lacerti, quare, & nerui validi, necesse est vertebras colli, per quas spinalis transit medulla, magnas esse, & validas, quare & propter hoc collum etiam crassum, & robustum.

,, *Crinibus flauis non planis, neque valde crispis.*

Crines.

Huius proprietatis Virg. conscius, addit Mercurio crines flauos, est autem flauities leonis propria, quem fuluum etiam Catullus vocauit, non minus quam Virg. flauum autem, à fuluo parum distare puto. proprie tamen flauus color ad aristas, & palearum colorem magis accedere videtur, fuluum vero dicimus aurum, & quasi eius colorem æmulatur; crines vtrique virorum in iuuentute consistentium hi sunt, videnturque ex vapore fumido nasci qui eleuatur ex bilioso sanguine, dum illum contingit exuri, quare bilem, & sanguinem clarum, & subtilem à calore pati arguit, quæ passio virorum est, & eorum quæ robusta sunt animalia, nō plani debent esse capilli, hoc enim est timidorū, & eorū qui parū śe caloris habent, sed neq. crispi, hoc .n. multū caloris, & multum bilis argueret, at quibus mul-

multus calor adest, celeritatem in actionibus nimiam, & inconsideratam temeritatem animaduertimus, quod longe à perfectione illa naturali abest, quam diximus adesse masculinæ figuræ, ac ipsi demum leoni, in quo hanc affectionem contemplamur.

Vt autem mihi videtur crispus capillus etiam timorem indicat, Æthiopas enim, & Meridionales ferè omnes maxime crispos videmus, fæminas etiam adolescentulas, cum secundum naturam dispositæ erunt, crispos videmus habere crines, & pueri etiam crispi sunt, qui omnes timidi potius, quam fortes sunt, aut audaces, ac robur vllum spirantes, quod testatur omnes ferè Physiognomi; qui valde crispos capillos meticulosum hominem significare dicunt; videmus autem, & canes qui crispum habent, ac longum pilum, omnes esse cæteris multo timidiores, quare, & minores habent dentes, & ad disciplinas aptiores fiunt, & celerius quæ monstrata sunt, addiscunt, quales igitur sint masculorum capilli patet.

,, *Quæ sunt circa humerorum claues spaciosa magis, quàm coniuncta, humeros fortes, & pectus iuuenile, & metaphrenum latum.*

Per ea quæ sunt circa humeros, humerorumque claues, vt nonnulli textus habent; intelligo partem pectoris superiorem, quam in leone, & supra in fortis figura explicabamus, necesse enim est, qui masculinam nactus est figuram, quique robustus est, siuè homo, siuè leo multo calore abundet circa cor, quare, & cum calidi sit dilatare, magnopere latam eam partem habere, vbi calor præcipuè dominatur probabile est; latum igitur est pectus superius circa ea ossa quæ claues dicuntur. *Humeri.*

Et humeri etiam lati, supra forti ab Aristotele tribuebantur, & Virgilius Æneam laudans dicit humeros latos habuisse, & Daretem, quam etiam proprietatem Statius Tydeo tribuit, vt eam passim omnes tanquam heroicam agnoscant; spatiosæ igitur, & non contractæ esse debent eæ partes, quæ sunt circa humeros, & pectus, vt dictum est, & humeri debent esse robusti, vt prompte vi multa valeant, & onera ferre, & propulsare, si quæ sunt pellenda, aut se trahenda.

,, *Et pectus iuuenile.*

Per iuuenile, vegetum legerem, non exsiccata, carne prædi̇tum, vox autem νεανικὸν quam iuuenilem verterunt interpretes, sonat etiam strenuum, validum, & ferox, nec non, & per magnum; quare dum ait iuuenile debere esse pectus præcipue de thorace, & ea parte, quam vocant os pectoris cōmuniter, intelligerem, quod Græci sternon appellant, est itaque hæc sententia.

Quod leo, & masculum animal siue maris formam, quod consecutum est, habeat latum magnum, & strenuum, ac robustum pectus, & partem eam anteriorem, quæ inter mammas residens vsque ad principium stomachi descendit.

,, *Et Metaphrenum latum.*

Phrenes antiqui septum transuersum vocarunt, est autem membranosus quidam musculus, qui spiritualia membra diuidit ab his, quæ nutritioni deseruiunt; quare pars dorsi quæ præcordijs obiecta est, propriè dicitur esse metaphrenum, quo loco sunt costarum principia, & vertebræ quibus iunguntur, eadem de causa pars hæc erit etiam lata, quoniam calor prædominatur humori, & materia est obediens, efficitur igitur, vt facile dilatari possit, & dilatata deinde secundum naturam à multo calore exsiccatur, & valida, ac dura efficitur; hac igitur ratione animalia robusta, & quæ masculinam sortita sunt figuram latum habent dorsum.

,, *Robustis costis, robustoque dorso abunde præditum.*

Eadem etiam ratio afferenda est, cum superiori, nam robustæ costæ sunt, robustumque dorsum; si naturalem sortitæ fuerint magnitudinem, si carnem duram habuerint, si validis ligamentis iunctæ fuerint suis vertebris; si vertebræ magnæ, ac valenter simul coniunctæ steterint, quæ omnes passiones effectus sunt caloris naturaliter prædominantis, & materiæ parentis, ita, vt nullo negotio natura perfectè suas operationes, & munera possit perficere, quæ omnia ferè in figura fortis etiam exposita sunt.

,, *Coxendices non carnosas, nec coxas:*

Coxa. Nihil horum habetur in textibus græcis, sed in latino vtroque meo textu legitur, (& sic habet etiam auctor thesauri græci) leonem habere dorsum, cui tribuuntur hæc tria prædicata, vt sit magnum, bene lateratum, & validum, tria enim verba idem illi significant; bene lateratum autem videtur vocari animal, cuius latera sunt firma, & valida, est autem proprie in homine latus pars corporis quæ sub axillis est, & supra os femoris, quo loco ensem ligamus, sic Virgilius

– Lateri argiuum accommodat ensem

Sic Cornelius Tacitus, *exsoluit à latere pugionem.*

Ponitur etiã firmitas laterum pro viribus, & spiritu, quare qui præditi sunt voce magna, & firma illos lateribus valere dicimus. Non nego tamen, quin qui masculinam formam sunt adepti clunes, natésque carne non multa, & dura vestitas ferant, nam hoc verum est, & supra id etiam confirmatum fuit; coxæ autem propriè vocantur ossa carne vestita, quæ ab inguinibus vsque ad genua producuntur, quæ sanè in robustis crassæ quidem, & osseæ sunt, & carnem non multam, neque quantam habent fœminæ possident, & quæ adest dura est, & fibrosa, & multis operta pilis, id enim validarum virium signum est.

,, *Incessum iuuenilem.*

In meo latino textu vno, atque altero desunt quædam, quæ in Basiliensi codice græco habentur, hæc autem sunt ad uerbum, incipiendo à Metaphreno.

Pectus iuuenile, & dorsum latum, & decenter, beneque lateratum, ac validum; amplius leo animal est habens clunes, & ossa laterum modica carne vestita, similiter etiam, & coxas, crura, & pedes robusta, & neruosa Incessumq́; iuuenilem.

Quæ sanè omnia partim supra in figura fortis, partim ex his quæ diximus apparent, paucis etiam eadem percurramus. Iam declaratum est pectus iuuenile intelligendum esse ualidum, & strenuum, quæ affectio ex multo calore orta in pectoribus fortium, & eorum animalium, quæ masculinam nacta sunt formam reperiri solet, cur etiam dorsum latum eidem tribuatur, & quid per dorsum intelligatur expositum est; amplius quid sit bene lateratum, quid latus, & quomodo de leone dicatur, & de forti, ualidum etiam debet esse, hoc est aptum ad labores sustinendos quod causabitur à carne dura, & solida à ualidis, & fibrosis musculis, & à neruorum magnitudine multos spiritus motiuos deferente, qui multi sunt, quoniam illorum materia multa cerebro suppeditatur, hoc autem accidit, quãdo cor multos generat uitales spiritus, quos per arterias ad cerebrum transmittit, & multi sunt cũ naturaliter multum aeris inspiratur, & multus sanguis abundat, quod contingit quando cor est calidum, & uegetum, ut in leonibus, & in uere masculis, & integra ætate præditis.

Habet leo clunes, & ossa laterum, siue ilium, non multa carne uestita, secus in fœminis apparet, causam puto, quoniam maiore calore abundat qui pinguedinem sub cute, & mollem illam carnem, atque multo excrementitio humore præditam colligi, ac conflari non patitur; Addo autem ego non solum carnem esse decenter modicam, neque tantum esse

in ma-

in masculino, quam est in fæminino sexu, sed dico maxime differre, nam mascula caro dura est, fibrosa, & asperiuscula, fæminea versa vice est mollis, laxior, & læuior.

,, *Crura, & pedes robusta, & neruosa.*

Profecto necesse est forti, & leoni id adesse, cum in eius pedibus, & cruribus anterioribus posita sit eiusdem maxima vis, & potentia, vno enim anterioris pedis ictu ferratos thoraces, & loricas discidit ac lacerauit, & hominem qui venabulo ipsum vulnerauerat discerpsit; robusta igitur crura sunt, & pedes, quoniam neruosa, & magnis tendinibus, & firmissimis ligamentis munita, quod ex robustissimo ac firmissimo vngue coniectari licet, cum vngues sint extrema tendonum, in quos degenerant musculi, & nerui, qui virtutem à cerebro suscipiunt.

,, *Iuuenilem incessum, & totum corpus articulatum, & neruosum.*

Iuuenilem basim, legit Suessanus, & nescio quid de spina, & de carina adiungit; An per incessum iuuenilem, strenuum, & vt vulgo dicitur, resolutum intelligemus? At ego hoc nō ad pedes, sed ad motum refero, vt scilicet strenuè, & potenter incedat, & exultet, ceu de Ænea, & de Turno inquit Vigilius, cum illum leoni assimilat de specula obseruanti in cāpis meditantem prælia taurum, hic autem incessus est valens celer, exultans, vt vix terram pedibus summis tangere videatur, qui sane incessus, & virtutis motiuæ robur, & caloris, ac virium præstantiam arguit, cum enim virtus quæ mouet corpus valida est, bene attollit corpus, & leue adeo monstrat, & agile, vt vix terram tangat, & vt ait ille.

Intactę segetis possit per summa volare
Gramina, nec cursu teneras offendere aristas;

Sic etiam dicimus totum corpus articulatum probe, & neruosum, hæc dearticulatio ea est, quæ musculos, & lacertos exprimit, cum igitur bene expressos videmus per totum corpus musculos, illum virum, aut quoduis aliud animal dicimus, perfectè ac probe à natura elaboratum finita enim, & probe formata sunt singula, quare perfectum totum est, & ad masculam figuram refertur, cum autem sic dearticulatum, & musculosum est corpus, illud ipsum esse neruosum necesse est, nam ratione neruorum, qui musculis spiritus, & virtutem motricem ministrant, ille artuum, & lacertorum tumor prominet, atque conspicitur.

,, *Neque valde durum, neque valde humidum.*

Corporis masculi, hæc etiam passio est, vt neque valde durum, neque valde sit humidū, sed mediocritatem inter extrema obseruet.

At primum subit dubitatio, quomodo corpus, & caro virilis dura valde non debeat esse? iam enim diximus, Herculi heroum omnium fortissimo nates osseas fuisse attributas, & ob hoc etiam quandoque Melampygum vocatum; amplius si idem, vt etiam Entellus, habebat, magnos lacertos, unde fit, ut carne priuatus sit robustus, & fortis, lacertus enī est caro. Dub.

Rursus, & ratio persuadet, quod ualde dura debeat esse caro robusti, & virilis, nam si fæminilis caro est ualde mollis, & iam certum sit, quod contrariorum, siue oppositorum sint oppositæ qualitates, & dispositiones, probabile est, in masculis, & uirilibus carnem esse mirificè duram; amplius infra de natibus loquens, dicet nates osseas fortem indicare, & osseū durum est, quare in leone, atque in eo animali quod sibi formam masculā assumpsit, probabile est duram ualde esse carnem.

Contrariū tñ hoc loco sentit Arist. & forte ēt id rōne confirmari potest, nā figura masculi in suo genere perfecta est, perfecto, ut sæpè dictū est, cū nihil deficiat, nihil supersit, accidit, ut in mediocritate positū sit, ergo figura masculi in mediocritate quadā sita erit, quare & euis appēdices, ergo, & caro neq. dura erit, neq. ualde mollis, sed mediocriter disposita. Sol.

Puta-

Putarem huic dubitationi posse respõderi, quod si per duram carnem intelligamus exsiccatam, qualem Aristoteles dat natibus simiarum, quod talis caro nullo modo conuenit forti, & hoc confirmatur ex eo opposito, quod illi apposuit nempe neque humidam, humidum autem non opponitur duro, sed proprie sicco; quare puto sic intelligendum, vt vir fortis, & leo, & quodcunque animal in sua specie masculam sortitum est figuram, & dispositionem, sit ita affectum, quod carnes illius neq. valde humidæ sint, quales sunt infantium, neque valde siccæ quales sunt simiarum, nam priores stupiditatem posteriores malitiam, & dolos arguunt; at quando dicitur quod Herculi osseas carnes, & nates tribuebant non de carne exsiccata, & ossea intelligendum est, sed quod clunes magnas quidem propter ossa, sed pauca carne vestitas haberet, eam tamen lacertosam, & validam; & magnos qui lacertos heroibus tribuunt, non tamen ideo duros, hoc est siccos, sed si quandoque duri appellabuntur, vox illa nihil importabit nisi robustos, & solidos non flaccidos, & remissos, quæ passio indicat spirituum inopiam, aut duri vocantur musculi, & dura caro, si comparẽtur cum vulgaribus hominibus, ab hac perfectione declinantibus.

Et cum dicitur, si fæminiles carnes sunt molles, & humidæ, ergo viriles debent esse siccę, & duræ, hoc non sequitur, sed si fæmineæ cũ tales existunt carnes, vitiosæ sunt, (etenim excedunt,) ergo quæ laudabiles sunt, in mediocritate positas esse, probabile est, quid ergo per nates osseas intelligendum sit, iam dictum est.

Dub. Sed rursus dubitabitur quomodo humidum duro opposuit; An supra diximus, hoc ideo factum esse, vt intelligamus, durum non accipere, Arist. in hac significatione, quod maxime tactui resistit, sed intelligere siccatum, vt sit sensus, neque musculi carnem plus iusto esse debere sicciorem, neque humidiorem.

Q. autem talis esse debeat caro leonum, & masculorũ, & cur talis existat etiã manifestũ est, nam in mediocritate posita sunt ea omnia quę perfectè secundum naturam consistunt, quæ vero animalia nacta sunt masculam naturam illa perfecta sunt, ergo in mediocritate posita, tum secundum totum corpus, tum secundum partes, quare, & carnem ab vtroque extremo declinare probabile est, & sic neque duram esse, neque mollem.

Notandum tamen cum mediocritatem dicimus non illam simpliciter, sed humanæ speciei intelligendam ita, vt masculus neque siccatus sit, vt ille Achemenides Virg. neque ita mollis, vt Atys Cybeles sacerdos.

,, *Ambulans tarde, & magnificè incedens, & se se in humeris cum incedit quatiens.*

Hæ sunt passiones motus, & incessus magnanimi, quem Aristoteles in ethicis, tarde incedere dicit; cum enim rebus magnis intentus sit, non velociter graditur, si enim calor est circa caput, aut circa cor non erit in pedibus. Cum autem magnanimus dicatur leo, iure etiam, & tarde incedet; illum aiunt, cum venatur, saltu feras insequi, quas nisi secundo, aut tertio ceperit, indignatus deserit, eundem cum periculo se subducit, scribunt, lente, ac tarde progredi, quasi dedecus, & infamiam fugæ vehemẽtioris metuat, quæ sola dedecoris, & infamiæ, aut verius culpæ nota, viro forti, & bono est metuenda.

Hanc incedendi rationem, vt arbitror, in Ænea expressit Virgilius, cum illum in quarto comparat Apollini, sic etiam de Anchise loquitur, quem alijs celsiorem iuisse dicit, est autem proprius habitus nusquam timentis, vt celso capite incedat, frontemque ferat erectã, & audacter huc illuc spectet, Contra mulieribus conuenit, vt terram aspiciant, & pudorem præseferant; & hunc incessum dixerim illum esse, quem vocant magnificum, seu magnanimo quodam more factum, Hoc modo antiquos sacerdotes pompas duxisse, legitur, & apud Apuleium incessisse eum, qui rosas obtulit, & corium illi dempsit a sininum.

Quod vero tarde, & magnifice incedentes humeros quatiant, hoc est, modo partem dextram, modo sinistram moueant, qui motus crurum concomitetur, hoc re ipsa licet inspicere

ſpicere in his, qui militariter incedunt, aut luſus militares exercent; hos enim videbis ita progredientes, vt cum crure dextro ſimul dextrum humerum moueant, & cum ſiniſtro ſiniſtrum; quem incedendi modum in domeſticis catis, ſi quando vel ſe ſe efferunt, vel canẽ quemdam externum adoriri volunt, clare ſpectare licet, quod igitur id fiat certum eſt; cur autem id accidat obſcurum.

Dici tñ poſſet, ꝙ qui tardè, & robuſte mouentur neceſſario totũ corpus modo ſupra vnũ pedẽ, modo ſupra alterũ ſiſtunt, vnde cũ firmati ſupra partẽ dextram procedere volunt, neceſſe eſt, vt non ſolum ſiniſtrum crus proijciant, ſed etiam ſiniſtrum humerum conuertãt, & aliquantis per in anteriorem partem inflectant, & ſic humeros ad ſingulos greſſus mouere, & torquere videntur.

An etiam poſſet dici; quod robuſtum corpus bene compactum eſt, & fortiter ligatum, quare partes, quæ coherent totæ ſimul mouentur, cum igitur ſuperiora cum inferioribus aptiſſime cohæreant, per latera, in leone, & viro forti firmiſſime iungantur, accidit ad inferiorum motum, ſuperiora ẽt eodem modo intorqueri, & humeros alternatim cõmoueri.

An tandem quædam ſunt proprietates, quæ ſequuntur naturam compoſitã vniuſcuiuſque, neque illis adſunt ratione propriæ materiæ, aut propriæ formæ, ſed propter nexum, quem habent materia, & forma ſimul? quod clare quandoque apparet in mixtione vini, & aquæ, contingit enim ſecundum varias complexiones vini, & aquæ ſimul ſaporem in diluto variari, & ille ſapor diuerſus non diluto, ineſt propter vinum, aut propter aquam, ſed propter certam illam rationem, & habitudinem ſecundum quam aqua, & vinum iunguntur ſimul, ita etiam quod leo, ſic moueatur, neque à materia, neque à maſculi forma petendum eſt, ſed ab eo nexu quem leonis maſculi forma cum propria materia habet, quis autẽ ille ſit, & qua ratione cõſiſtat profecto me latet, quod etiã plurimis differentijs rerum materialium accidit, quale igitur ſit corpus leonis qđ deſcripſit Ariſtoteles, in quo tãquã in ſpeculo, vt diximus, licet formam, & habitudinem maſculi perfectè ſpectare patet.

In qua figura deſcribenda mihi videtur præcipue laboraſſe circa caput, & faciem, quã illi dedit eſſe 1. quodammodo quadratam 2. non valde oſſeam, ſed neque valde carnoſã, 3. cum mandibulis æqualibus, vt ſuperior inferiori non promineat 4. Frontem quadrangulã 5. in medio depreſſiorem 6. in ſuperiori parte frontis capillorum tricas mediocriter incuruatas, & pendentes verſus naſum, 7. ſupercilia ingentia, & tumidiora 8. ſupra quæ, & ſub fronte veluti nubes quædã ſuperſtat 9. oculos cæſios, & formidabiles quorum obtutus vix tolerare queas eoſdem non valde concauos, neque prominentes oblongiores, vt de Auguſto legitur, ſic enim charopos interpretantur, qui ſcilicet, & placeant, & timorem incutiãt, 10. naſum craſſum magis, & rotundum quam paruum, & ſubtilem, 11. caput totum reuerentia dignum, neque magnum, neque parum, 12. crines flauos, non planos, ſed neque valde criſpos, & hæc de capite, ſecundum Ariſtotelis mentem, leonino aſſeruntur.

Secundo loco, collum contemplatur, quod ait eſſe debere mediocriter longum, 2. & craſſum, 3. & commenſuratum, vt deceat caput, & corpus ad quod refertur.

Ad humeros, & pectus, & eam partem quæ vſque ad ilia extenditur, tertio ſe conuertit, docetque humeros debere 1. eſſe ſpatioſos, & latos, 2. fortes, 3. expanſos, 4. pectus iuuenile, 5. dorſum latum, 6. robuſtas coſtas.

Quarto loco ſunt oſſa ilium 1. magna 2. firma, 3. clunes non carnoſæ, ſed validæ 4. femorum oſſa magna dura, 5. crura robuſta, neruoſa, 6. pedes magni non minus, quam manus robuſti, bene compacti.

Quinto totum corpus ſpeculatur, 1. quod mediocris magnitudinis eſſe debeat, nam pumiliones, & gigantes plerunque furioſi ſunt, vel fatui, & nullo corporis robore præditi, niſi penitus monſtra ſint, 2. item dearticulatum, & neruoſum, 3. neque valde exſiccatam carnem habens, neque nimium humidam, & mollem.

Sexto

Sexto tandem ad motum respicit, leonemque dicit, 1. tarde incedere, 2. addo, & magnos gressus facere, 3. magnificè, & superbè se mouere, 4. strenue, ac more quodam iuuenili progredi; 5. & dum incedit armos alternatim quatere; tot igitur proprietatibus leonem secundum corpus esse affectum docet, vt si has, vel his conditionibus similes omnes, vel plurimas in homine deprehenderimus, illum vel magis, vel minus ad leoninam, ac masculinam figuram accedere sciamus, & in eiusdem anima inclinationes insidere iudicemus, quæ similes sint ijs potentijs, quibus leo vtitur ad proprias operationes obeundas.

PASSIONES ANIMÆ MASCVLÆ. Cap. XXXIX.

,, *Quæ autem circa animam susceptiuum.*

DEscripsit corporeas leonis, siue masculi proprietates, nunc quænam sint animi dispositiones, quæ per has corporeas cognosci possunt docet, neque sane putandum est, omnes hic haberi, aut his habitis alias non posse inferri, nam non est difficile syllogismo, ex his quæ cognoscuntur plures, & ignota addiscere, sic enim natura effectum est, vt ex notis nobis ad ignota transeamus, quæ plerunque notiora natura existunt, sicuti faciunt ægroti, qui ex sibi sanis, simpliciter tamen non sanis, ad ea quæ sana sunt simpliciter vsurpanda, non minus quam alij valentes perueniunt, cùm hac ratione sanitatem receperint; nos igitur primum quid masculo, vel leoni tribuat Aristoteles, & cur videamus, deinde quidnam ex his attributis deduci possit speculabimur.

Primum igitur attributum est, quod leo, & animal masculinum naturaliter est susceptiuum, (legit latinus interpres,) ego acceptabile, & gratum cum Hesychio, legerem, hã vere leo videtur esse animal animi grati, si Solino credimus, & Plinio, refert enim, quendam leoni obuium, in cuius pede spina hæserat, extraxisse, leonemque gratum se præstitisse, idem ferè Elpi Samio accidisse, cui in Africam e naui descenso occurrit leo hianti ore, ascendit homo arborem maxime timens, adhæsit arbori leo quasi precabũdus, ille audacior factus, animaduertens quid fera expeteret, descendit, ac de feræ dentibus infixum os extraxit; quo beneficio adductus leo, quousque in Africa Elpis mansit partem prædæ continuo illi attulit, quare de illius gratitudine nõ videtur dubitandum; ingenui enim, & magnanimi propria passio est gratitudo, quod etiam Plinius, & Solinus Ælianus, & Albertus in libro de animalibus testantur; Leo igitur animal gratum est, ac memor accepti beneficij, gratum autem illud dicitur, quod se debere agnoscit; & pro accepta gratia cum potest aliam referre tentat, aut saltem habere docet, cur igitur animum gratum leo, vel masculum animal habet? An sane quoniam magnanimum est, ac sibi fidens? Nõ certè hoc videtur esse verum, nam magnanimum dicit Aristoteles, libenter quidem facere, at non libenter beneficium accipere; an id dicere est petere principium? nondum enim ostensum est, magnanimum esse, sed tantũ gratũ, alia igitur ratio inuenienda, & forte hæc est, quæ à natura, ac rei ratione pendet, si quidem leonem, & quod cunque perfectam figuram masculinam suscepit, dicimus igneam quamdam referre naturam in suo genere, & plurimum propter hoc, formæ participare; proprium autem est formæ, & ignis agere, se ipsum que propagare, pro ratione, ac natura eius quod potest suscipere, sicut igitur accensa candela, quæ accepit ignem alijs non solum cõmunicare potest, sed nec ideo quidquã de suo deperdens, communicat, ita animal quod perfectum est, quam accepit refert gratiam, sibi enim fidit, quare eadem confidentia, qua ductus accepit, eadem etiam beneficium restituit; Porro quo

signum

signum grati animi illud esse præcipuum, quod docet maxime perfectum esse animal, & optime figuram masculinam adeptum, quod est habere corpus moderata magnitudine prǽditum, totumque optime dearticulatum, & commensuratum, præcipueque facies illa verenda simul, & amabilis, cum ea nubecula grauitatem quandam supercilij decoram indicanre, grati, & benenati, siue ingenui animi, signũ est, videtur quoque, & hanc eandem esse iracundorum passionem, qui enim ea bile abundant, quam vocant subtiliorem sanguinem, purpureum quidem, & florentem, illi ad amandum promptissimi sunt, & liberales admodum, & quod beneficium acceperint, libentissime referunt, hanc videmus esse iuuenum naturam, qui ad liberalitatem prompti sunt, senes è contra auari, & illiberales, iuuenis igitur naturam ignis sapere videtur, vt, & libenter res ad se trahat, in se ipsum vertat, & libenter etiam se ipsum rebus alijs cõmunicet; est ergo gratus leo, & cur patet ex his.

Ingenui animi signum.

Ad hanc naturam nescio quo pacto vir bonus, & iustus accedit, est enim maximè secundum essentiam suam, & naturam dispositus qua propter mas est, ergo & bonus & ob id, & benefacere, iustumque, & gratum, esse vult.

Alij legunt acceptiuum, hoc est mansuetum, at hoc replicaretur.

,, *Liberale.*

Hoc est secundum attributum, & sane si est gratum probabile etiam est, vt sit liberale, illum dicimus esse liberalem, qui suas fortunas cum alijs cõmunicat, aut etiam alienas oblatas accipit, provt recta ratio postulat, nunc quoniam de hac liberalitate non loquimur, non enim leo habet rectam rationem, quinimmo neque rationẽ vllam, ideo per liberalitatem intelligemus propensionem naturalem ad participandum cum alijs, quæ bona nobis adsunt, aut à fortuna oblata, aut proprio labore parta, aut quauis alia ratione quæsita, quo sane modo, & puerulos dicimus liberales, qui nuces, aut edulia sua cum sodalibus cõmunicant, & sic canes nonnullos meliteos, qui facile patiuntur alios secum cibum capere, dicere solemus liberales, quod autem leonibus hæc insit passio testatur Ælianus qui ait, quas venati fuerint feras, cum ad satietatem cibo repleti fuerint, alijs superuenientibus reliquias non inuident, quod de aquila etiam me legisse memini, & apud feras huiusmodi liberalitas erit ea, quam Solinus ex Plinio (nisi fallor) fæminas, & pueros à leone exterreri ait, non occidi, sed impune dimitti, nisi cum vehemens fames illum agitauerit, quod ergo vestigium liberalitatis in leone appareat ex hoc manifestum est.

Neque mirum hoc videatur, virtutum, aut vitiorum exemplaria, & figuras in quam pluribus animalibus reperiri, nam merito id factum est, vt singula in habitu, & à principijs internis de potentia materiæ educta inessent singulis animalium speciebus, quæ deindè vniuersaliter in prima potentia omnia simul esse debebant in homine, qui ope intellectus, & liberi arbitrij vsu, eas ad habitum, & ad energiam reuocaret, quæ illi placerent, & sicuti cęterorum animalium forma in ratione quadam certa est posita, ita humana forma nihil est prærer ipsam rationem simpliciter; Quæ forma simpliciter, natura, ac ordo omnium, quæ hic sunt dici potest, iure igitur antiquorum quidam, hominem vniuersi compendium dixere, cuius humanę formę, exemplum mihi suggerit dictum illud, de omni, & de nullo, vnde forma syllogistica fluit, & à qua simpliciter omnis syllogismus vim capit.

Cur in brutis quadã sint virtutum exẽpla.

Cæterum ad propositum reuertentes dicamus, cur leoni, & viro vere masculo insit liberalitas.

Crederem causam esse, quoniam leo fortis est, ac robustus, non igitur timet, sed sibi fidit, qui autem sibi, suisque viribus confidit, neque timet quidquam, idem etiam fame, & inopia non metuit opprimi, & talis non est auarus, neque admodum copiarum partarum amator. Hic autem secundum liberalitatem dispositus est, nam hæc est liberalitatis proprietas, vt non admodum tangatur rerum externarum, & diuitiarum desiderio, sequitur

igitur

igitur hac de causa, vt leo, & qui naturam leonis refert, ceù vir vere masculus sit omnino liberalis; Vnde potest, tanquam à signo præcedens prædicatum confirmari: nam si liberalis est, ergo libenter dat quibus debet, ac libenter eorum quæ accipit meminit, talis gratus est leo igitur gratus.

Dub. At primo aspectu poterit credere aliquis ingratum potius, quam gratũ naturaliter debere esse liberalem, cum dico, non qui virtutem liberalitatis, sed qui tantum propẽsionem habet ad dandum, cum sit sibi fidens, & nusquam timidus; Primum sanè id potest confirmari ex Aristotele dicente magnanimum libenter beneficium facere, pudere vero si receperit, naturaliterque despicere quam plurima, quæ ab alijs mirificè quæruntur, ex quo sic potest argui, demonstrando liberalem non esse gratum; nam si magnanimus est liberalis, magnanimum autem pudet accepisse beneficium, & quem pudet, ille etiam dolet, dolens autem se accepisse beneficium, gratus esse non potest, patet quod liberalis non sit gratus, Neque gratus sanè liberalis, nam si dolens se accepisse beneficium gratus esset, cum grati proprium sit læto, & hilari animo beneficium rependere, patet, quod gratus propter acceptum beneficium lætus non erit at lætitia, & dolor contraria sunt, quæ simul in eodem subiecto esse nequeunt, amplius si magnanimus despicit naturaliter, & se dignum multo maioribus rebus putat, quam illa, quæ recipit, qui talis est, non solum referre gratiam, sed ne agere quidem vult, liberalis igitur omnino non erit gratus.

At ex opposito, & ratio idem confirmat, proprium enim liberalis est dare quibus debet, quando, & quomodo, præcipuè autem debet dare ei, à quo accepit, quare gratus est liberalis, non minus enim in accipiendo, quam in dando consistit liberalitas, idem autem videtur Aristoteli, & in ethicis; quare omnino eiusdem generis sunt gratitudo, & liberalitas.

Sol. Ad solutionem autem prædictorum dicendum est, magnanimum quidem non libenter beneficium accipere, quoniam id suæ imperfectionis quoddam testimonium est, libentissime tamen gratiam refert, nam id ipsum, se nihil dante inferiorem nihilque ipsi cedere docet; hoc igitur libentissime facit; accipere autem beneficium dolet; neque etiam, si dignum se putet rebus magnis, ideoque beneficium acceptum non admodum curet, sequitur, vt sit ingratus, vt enim vir pudens non libenter petit ab amico mutuam pecuniam, quoniam & egere, & alijs incommodo esse dolet, cum autem potest libentissime debitum restituit, ita vir magnanimus quãuis nõ hilari aĩo beneficiũ accipiat, lætissimo tñ idem ipsum reddit, & quasi quod debet, ex soluit, sic enim se met ipsũ in libertatẽ vindicare quodãmodo iudicat.

,, *Et magnanimum, & victoriæ amans.*

Prædictis, duo alia addit, quæ ex eodem fonte, ijsdemque pendent principijs, si enim gratum est, & liberale genus animalis leo, idemque vt dirximus in calido, & sicco statuam habet naturam, cum calidi, & sicci ratio cum igne ferè eadem sit, ignis autem proprium sit alijs supereminere, aliaque continere elementa, & perficere, vt forma quædam, quodque alijs excedit suspiciendum est, & valde bonum, quare & honorabile, quoniam bene facit, aut bene facere potest; sequitur, igitur quod liberale, & id animal cuius ratio in calido, & sicco posita est, sit valde honorabile, quod est huiusmodi magnanimum est, & magna tantum coniectat; ergo leo, & homo quicunque virilem animum, & vere masculum habet, magnanimus etiam est.

Magnanimitatem in leonibus esse, vel auctoritate omnium ferè scriptorum confirmatur, qui leonem magnanimum vocant; Notat Plutarchus Antonium in triumpho curru vsum fuisse leonibus tracto, vt doceret magnanimos suis armis cessisse, ipsum quoque leonem, inquit Solinus cum à canibus, & venatoribus premitur, ancipiti recessu timorem dissimulante contemptim abire, si in campis nudis, & patentibus vrgeatur, quasi testem ignauiæ reformidet; perinde ac honoris sensum haberet, hoc igitur magnanimi opus, & proprietatem

prietatem esse volunt sicut, & non nocere inferioribus, & puerulis, aut fœminis, quas contemnit præteriens, quod ergo quædam magnanimitatis vmbra sit in leone, & cur ex his patet.

Amare etiam uictoriam dicitur, & id in lib. de historia animalium testatur Aristoteles, & dum feras venatur, generose illas sequitur; sæpè pro sola victoria dimicans, causa eadem est, nam si supereminere cupit, ergo, & superare, ergo, & victoriæ amans est; mansuetum etiam esse, cum primum cicur factus est, & ludis, ac iocis delectari, cum non est ieiunus, nam ieiuno stomacho non placent ioci, docet Ælianus, & Plinius.

Refert Aelianus Berenicem vnum mansuetum habuisse, qui illam lambebat, & lingua tergebat, Hanno Chartaginensis alium ad clitellas, & onera ferenda mansuetum aptabat, videtur autem ideo mansuetum fieri quoniam gratus est, qui enim grati sunt, beneficijs deliniuntur, & captantur, & cum delectantur his rebus, habitu facto mansuescunt; Quod ergo leones grati liberales sint, magnanimi, & victoriæ amatores, & mansueti ex prædictis clarum. Quæ si uera sunt, ut dicuntur.

Mihi sanè videtur, leonis has omnes passiones ad appetitum irascibilem pertinere, qui maxime secundum naturam in hac fera dispositus est, eo modo, quo secundum habitum rectæ rationis in homine deberet esse; vt natura homini exemplum quoddam proponere voluerit, à quo doceretur vsum irascibilis appetitus, & quomodo illum vsurpare deberet; irascibilis enim obiectum est contemptus, & ignominia, & huic opposita passio, existimatio bona, & honor, sicuti concupiscibilis est iucunditas, & molestia, quę desiderium aut desiderij frustrationem, aut assecutionem consequuntur; propter irascibilem igitur potentiam rectè se habentem tales homines sunt, vt mansueti, magnanimi, laudis, & honorum cupidi vocantur, quare, & grati, & liberales, sic enim cum fecerint, bene audiunt, & laudantur, quod valde cupiunt.

Videtur autem quod masculinam formam suscepit magis ex irascibilis, quàm ex concupiscibilis appetitus præscripto viuere; vnde iram melle dulciorem dicebat Homerus, fluere per pectora virorum fortium; & magis venia dignum ducimus eum, qui ira perturbatus peccat, quam qui victus cupiditate rectum animi non seruat; fœminas etiam politici in domo referre appetitum concupiscibilem, filios autem, masculosque adolescentes irascibilem dicunt, promptior autem, & paratior est ætas adolescentium ad perfectionem rationis accipiendam, & ad viuendum secundum ipsam, quam sint mulieres, quas iam ex Aristotele rationem inualidam habere diximus; partem corporis, quæ potissimum potest esse signum desiderij victoriæ, & magnanimitatis, puto esse oculos, & supercilium illud, quale supra expressimus; memini enim plures magnanimos, & victoriæ appetentissimos, tales, & legisse, & vidisse, quod in Alexandro Magno præsertim, & in Iulio Cæsare, & in Augusto notant scriptores; oculi lucidi, clari subnigri, quasi micantes cum quadam dignitate seueri; eiusdem etiam qualitatis sunt quædam aliæ notæ, quæ illi ab Aristotele in libro de historia animalium assignantur, quod nimirum sit generosus, sit fortis iracundus, & terribilis si lædatur; nam diximus esse calidum, & siccum, igitur iracundum; magnanimum autem, quare, & generosum etiam, & quoniam talis est, etiam suis viribus maxime fidit, strenuumque, etiam eundem esse probabile est, sic valde simplicem, & ab omni dolo, & suspicione remotum, ait Plinius, & vt equus generosus auribus, sic ille cauda animi sui motus indicat, quod proprium est magnanimi, vt à dolis, atque fraudibus distet, nihil enim videtur esse vulpi cum leone commune, quare cum animi suos affectus non abscondat, signo aliquo manifestare debet.

„ *Iustum.*

Iustitiam in leone proprie dictam esse, non est cur quis credat, ait enim Aristoteles primo politicorum, soli homini sensum inesse iustitiæ.

At cum dicimus iustum leonem intelligendum est, masculi operationes vestigium iustitiæ continere talesque esse, vt similes sint illis, quæ à iusto homine proficiscuntur.

Iustitiæ propria ratio est, neminem lædere, & quod sibi aliquis nollet, alij non facere, quæ sunt diuina præcepta, est enim iustitia, quæ in se virtutes continet omnes, præcipuè tamen cum dicimus iustum, qui neminem lædendo, quod suum est cuique decenter reddit, neque alijs facit, quod sibi fieri nollet, talem ex historia videtur leonem esse, legitur enim apud Ælianum, leonem aliquando tale quid peregisse.

Fuit quidam qui vrsam, canem, simul, & leonem alebat, quodam die vrsus per procacitatem, & petulantiam canem contubernalem occidit, & vorauit; hoc viso exhorruit tantam iniquitatem leo, & vrsam adorsus truculenter dilaniauit, similiter cum Aristotele idem Ælianus, vt leonum monstret iustitiam ait, si quis leonem aggreditur, vt lædat, ille primum cauda terram, deinde tergora sibimet flagellat, nescio quodāmodo calcaria addens, & ad rem gerendam se ipsum incitans; cum autem qui adoritur si prior vulneratus sit inclementer vulnerat, sin minus, & exempli gratia iacto telo aberrasset, leoni sat est hominem prostrauisse, ac perteruisse, ita vltionis seruat modum, at quem pro dignitate, ac pro rationis rectæ modo pœnas, & præmia tribuentem videmus, illum iustum vocare solemus.

Quodque masculis, vt leoni, iustitiæ insit vestigium, sic persuaderi potest, nam viris excellentissimis, vt Scipioni Aphricano, Tito Manlio, Fu. Camillo, Agesilao, Aristidi, Pelopidæ, Epaminondę, Socrati, & vt, nonnulli dicunt Herculi etiam cum robore animi iuncta fuit iustitia, viris igitur apprime cordatis & masculam figuram referentibus iure iustitiam inesse dicemus, causa hæc esse forte potest; quæcunque animalia (quod in mulieribus, & vulgaribus hominibus certissimum apparet) cupiditati magis obediunt, & affectibus voluptatum, illa magis iniusta esse videntur, si autem affirmatio affirmationis, negatio negationis erit causa, quare si cui inest multum cupiditatis, illi inest parum iustitiæ, ergo cui inest parum cupiditatis illi multum inerit iustitiæ.

Cum itaque ijs quæ vere sunt mascula parum adsit cupiditatis, neque facile à desiderio eorum, quæ offeruntur, se trahi sinant, ergo illis quæ vere sunt mascula, animalia, quales sunt leones multum inerit iustitiæ, si comparabuntur cum fœminis sui generis, eò quod minus videntur cupiditatibus seruire, unde factum, aiunt, difficilius esse cassibus masculas capere vulpes, quam fœminas, quoniam minus se vinci ab appetitu sinunt, quod etiam de leonibus legi.

„ *Et amans eorum cum quibus versatur.*

Nam si gratus est, si iustus necesse est etiam, amet eos cum quibus versatur, cum ab illis, & cibum acceptum referat, & beneficio affectum se sentiat, causam autem puto in eius habitudinem naturalem reijciendam esse, nam cum siccus sit, si à teneris obedire, & ludere cum altero assueuerit, facile mordicus, quem recepit, morē retinet, in hoc à simijs, & à lupis differens, quarū mansuetudini raro fidere potes. At profecto si vera sūt quę apud recētiores

aucto-

auctores de leonibus legi, & præcipuè apud Ioannem Leonem Africanum, si etiam quæ audiui ab ijs, qui leonum curam gesserunt, qui eos tractarunt, ac venari sunt quique mansuefecerunt, & gubernarunt, aut dicendum est hæc fabulosa, & vana esse, aut leones mutauisse omnino naturam, non secus atque populi quidam, qui cum olim ferocissimi, ac fortissimi, & sapientissimi essent, nunc inertia summa, & ignorantia oppressi viles, & abiecti viuunt; vt enim videmus non Parthos, non Græcos, non, & Italos, esse eosdem, qui olim fuerant, sed longe alios mores habere, ita (ni penitus falsum velimus hoc loco, & in libris animalium dicere Aristotelem) necesse est credere mutatam esse leonum naturam, illiberalem, iniustam, crudelem effectam. Narrat Ioannes Leo.

In desertis Numidiæ ferocissimos esse leones, qui audeant centum homines adoriri, & quem primum occiderint, rapere iterumque redire, pueros fæminasque indifferenter discerpere, inter se ferocissime pugnare tempore coitus, vni leænæ plerosque incumbere, illamque sequi eo, quo canes apud nos more; Audiui quemdam aluisse leonem cum quo ludere solebat, videbaturque mansuetissimus, tandem cum Romæ præsentibus quibusdam periculum facere vellet mansuetudinis illius animalis, ijsque ostentare, quantum cum Rege ferarum ipsi liceret, dum pecudem quãdam voraret, accessit, ac manu caput attigit, vix tactus leo, nulla adhibita cura, nullaque mora hominem miserum vnguibus in pectore impactis, subito necauit, extractaque illius interiora cupientissime vorauit, relicta quam prius comedebat oue: Aliud etiam virtutis leonis nõ dissimile exemplum Florentiæ contigit, custos leonibus de more cibum de quadam satis alta fenestra porrigebat; assultabant leones, vt citius cibum assequerentur, quidam ex leonibus cæteris vegetior, ac robustior, strenue vsque ad labrum fenestræ peruenit; hominem arripuit, & secum in carceres detraxit, accurrerunt quot quot aderant leones; & omnes miserum custodem illos cibare solitum dilaniarunt, hæc igitur est eorum iustitia, hic illorum lusus, & iocus, Generositatis specimen non minus narrat idem auctor de leonib. montanis: Ait enim illos adeo viles, & ignauos esse, vt ceu lupi, solas oues aggredi audeant, & à pueris baculo se abigi sinant, vnde in Africa tractum dicunt esse prouerbium, cum in aliquẽ timidum, & degenerem animaduertere velint, soleant vocare, illum esse generosiorem, & fortiorem leonibus montis Atlantis; hi enim, vt dixi vel à solis fæminis se verberari patiuntur; quare uel Aristoteles famam secutus est, uel ita de leone locutus est, ut corporis uirorum fortium notas quasdã, quasi ad oculum offerret, quibus obseruatis uir masculus cognosceretur, quo etiam modo in geometricis supponimus lineam bipedalem esse, quamuis nullo modo sit bipedalis.

FÆMINEI CORPORIS, ET ANImi qualitates. Cap. XXXX.

,, *Pardalis autem, inter ea quæ fortia videntur, fœmineæ formæ magis est, nisi secundum crura, his autem operatur, & aliquod opus fortitudinis facit.*

PArdalem, quam vocat, puto esse pantheram, quæ in specie pardi, fæmina est, quamque, vt vrsam, dicit esse in sua specie ferociorem, quam sit masculus; primum igitur dicamus, quænam sit Aristotelis intentio, cur pantheram potius quam leænã acceperit, aut aliquam aliam molliorem si genus fæminile designare volebat, deinde quod sit talis tum panthera, tum quæ per hanc designatur mulier.

In memoriam reuocandum est, prima diuisione distinctum fuisse humanum genus in matem, & fæminam, quæ distinctio omnibus perfectis speciebus communis est; deinde enumerata sunt, quæ virilis, siue masculi corporis videntur esse indicia, & quænam accidentia sequi soleant secundum animum, ea animalia, quæ sortita sunt tales corporis notas.

Quæ, vt facilius memoria tenerentur tanquam exemplar nobis proposuit leonem, in quo omnia illa masculini sexus signa animaduerteremus, simulque quasi speculando illud ipsum in eius anima agnosceremus propensiones quasdam, siue habilitates, ex quibus, ceu argumentantibus in tertia figura, tandem consurgerent quædam propositiones vniuersales, quibus in exercenda hac arte vteremur, ceu regulis; vt cui inest frons quadrata cum antijs, seu tricis capillorum, flauiotibus naturaliter conuexis, & supra nasum pendentibus illi inest liberalitas, & animi magnitudo, aut cui inest incessus tardus cum motu humerorum illi inest gratitudo, & iustitia, & huiusmodi, cum igitur ea quæ ad masculinum sexum pertinebant sint executa, nunc ad fæmininum contemplandum se conuertit, eodem modo in fœmina omnium simpliciter perfectissima, demonstraturus exemplũ dicendorũ. Cur autem pantheram potius, quam leænam acceperit, aut equam, aut aliquã aliam fœminam, vt ceruam quæ ualde timida est, timorque mulierum est proprium, quæ-
Dubit. rit Suessanus, & dubitationi respondẽs ait, hoc ideo factum esse, quoniam sunt tres species sub eodem genere proximo communi quidem, innominato tamen, leo scilicet pardus, & leo pardus, quas simul misceri docet, non secus atque equi, & asini apud nos, medium esse leopardum, extrema leonem, & pardum, quare uidentur esse eiusdem speciei hæc tria animalia, dicit, autem, non accepisse leænam, quoniam nimis participat naturam masculinam, quasi uelit hic dicere pantheram esse penè eiusdem speciei cum leone, sed quoniam mas, & fœmina secundum qualitates uidentur opponi, & magis leoni opponitur panthera, quam leæna, ideo de panthera, non de leæna mentionem fecit, quæ scilicet secundum ipsum Suessanum, uidetur esse mollior, & minus fortis, quam sit leæna, quasi dicat si Aristoteles equo virum comparasset, asinæ mulierem debebat assimilare, quoniam minus generosa est quam sit equa.

At hæc sua positio non est vera, etenim si quid & Aristoteli, Æliano, & Plinio, & recentioribus credendam est, ferocius multo est animal panthera, quam leæna, & leonem aggredi non timet, atque cum illo pro cibo, & pro fætu dimicare, neque Hyrcanæ Tigridi omnium animalium, quæ cognoscuntur, crudelissimæ, ac ferocissimæ vllo modo cedit

cedit, neque est ut asina inter species animalium, quæ solidam habent ungulam; putarem igitur ego, pantheram ab Aristotele acceptam fuisse, vt ostenderet qualis est fœmina inter ea animalia, quæ fortitudinem sortita sunt, & quæ generosa nuncupantur, & ideo attulisse pantheram, vt exemplum fœmineæ fortitudinis haberemus perfectissimum, in sexu fœminili; hoc autem est panthera, non ergo fœminam simpliciter nobis vult describere Aristoteles, sed fœminam fortissimam, & quæ in genere fortium sit cæterarum idea, dico autē fortium, vt fortes, & robusti generari possint, fortes enim creantur fortibus, & bonis; & vulgo apud nos dicitur, quales vxores tales solere filios; in ijs etiam, quæ sunt non sensitiua eadem est ratio; nam quæ in montanis frumenta nascuntur, ex eodem semine ab his quæ in campestribus creantur, longe diuersa existunt, vt nihil penitus communis in pondere, & in colore, & sapore habere ferè videantur; non ergo Aristoteles pantheram speculandam accepit, eo quod effeminatior sit leæna, sed quoniam est ferocior, & perfectior, & dignior, quæ iungatur siue opponatur leoni, ut fœminam mari, quare putandū est animalium genus quoddam esse quod forte, & robustum dicemus.

Fœminilis fortitudo qualis.

Hoc diuidatur, secundum marem, & fœminam, fortissimum, marem esse, vt leonem, fortissimam fœminam, vt pantheram, ex his fortissimis deligendi sunt viri, & fœminæ, quæ secundum se probè dici possunt, & si cui viro aut fœminæ hæc inerunt accidentia, ex his orientur filij, optimi, in vtroque sexu, & secundum se perfecti.

Hanc igitur puto causam cur Aristoteles pantheram potius, quam leænam selegerit, & vrsam, quoniam vrsa nescio quo modo, casu factum, & ineptum, & turpe gerit corpus, at panthera tota pulchra est aspectu, quę videtur propria fœminarum perfectio, & vt quidam volunt odorata, quo aspectu, & odore feras reliquas, vt dorchadas, & hinnulos ad se allicere, allectasq. deuorare dicitur, sic igitur iure dixit Aristoteles, panthera inter ea quæ fortia animalia siue audacia, & robusta dicuntur, tenet primas partes in sexu fœmineo, quod inter animalia robusta, & audacia generis fœminei panthera sit omnium perfectissima, docet, & omnes partes habere, quæ naturam fœmineam decent, exacte, præter vnica crura anteriora quibus non minus quam leo potenter, ac strenue operans magis masculinum refert organum, quam fœmineum, pantheræ enim crura, & anteriores pedes mediocriter crassi robusti non carnosi duris, & strenuis unguibus sunt armati, vt non minus quam leo his pugnet, uenetur, & se tueatur; est autem fœmineæ temperaturę ratio in frigidiore, & humidiore proportione, quam uirilis posita, ita, ut fœmina uiro sit frigidior, & humidior secundum totum corpus, quamuis forte secundum aliquam partem superet, sicut autem se habet mulier ad uirum in specie humana, ita simpliciter in genere animalium perfectorum, & eorum præcipue quæ audacia, & robusta uocantur, se habet panthera ad leonem, quare sicuti leo est idea uirilitatis perfectæ, ita panthera perfectam nobis fœminei sexus ideam proponit, hanc igitur arbitror esse Aristotelis sententiam; est itaque, talis panthera, præter quam in anterioribus cruribus, & pedibus, & causa diuersitatis est quoniam his exercet opus fortitudinis, quoniam unguibus, & uenatur, & quæ apprehenderit fortissimè tenet.

Habet enim faciem paruam, os magnum.

Quod talis sit panthera, nempe facie parua prædita comparatione corporis, id ipsum docet experientia, & qui uiderunt uiuas testantur, os latum illi commune est cum omnibus carniuoris, adde quod inter fœminas hæc omnium audacissima est, naturaliter tamen in genere hominum mulieres omnes habent faciem, & os uiris minus, causam credo, quia minori sūt calore circa partes illas præditæ, & pauciorē nactę sūt materiā, unde, & caput minus existit, & minus ēt os, nisi necessitas alimēti cogat, quare cū panthera ꝑ capitis natura

minus deberent os habere, quam aliud genus fœminile respectiue, aut saltem quam pardi mares, eandem tamen cum illis sortitæ sunt latitudinem, propterea quod tali oris rictu necessario egerent, propter cibi, quo vescuntur naturam, & quamuis audacter pro magno reposuerit paruum Porta, puto tamen ita legendum, vt stat.

,, *Oculos paruos, concauos, albos.*

Tria sunt oculorum huius animalis attributa, quod sint parui, neque possunt esse rationabiliter magni, cum caput paruum sit, & animal sit totum aspectu pulchrum, paruos autem non solum vocat Plinius, sed similes oculis felium, vt scilicet cum luna eorum radij augeantur, & minuantur, in sole hebescant, in tenebris radient, aeris autem, aut marini fluctus colorem imitantur.

An sanè causa, cur parui sunt oculi, hæc vna est, quoniam spirituum multitudo, ac calor vegetus igneus, & dilatans est mediocris, neque quantus, est in leonibus, aut quoniã panthera animal capite sicco præditum est, & sicco cerebro, ceu cati domestici, concaui autẽ sunt, quoniam parui, nam si magni exerti essent, aliter enim in paruo capite stare nequirent, concaui malitiosum indicant animum, & sane hæc sunt symptomata duo, ab eadẽ, vt puto, causa prouenientia, nam cum parui sunt oculi, & concaui, siccitas adest, & calor, & spirituum quantitas moderata, minus igitur mouet à centro ad circumferentiam, vnde sequitur, quod & minores, & minus porrecti, & exerti appareant oculi, & sic magis concaui esse videantur, albos autem dico hoc est cyaneos, & ad aeris colorem accedentes, quẽ colorem plerunque in felium oculis deprehẽdimus, & ab eadem causa fieri colorem hunc Galenus in libro artis medicæ dixit, mediocritas enim spirituum cum siccitate quadam, & luminis abundantia tales causat oculos, quales videmus in noctuis, & in domesticis felibus, quorum oculi noctu lucent, quòd pauco humore, & multo lumine eorum oculi abundent, est autem paucus humor quoniam oculus est paruus, & quoniam paucus est aqueus, & vitreus, & siccus humor chrystallinus, ideo est lucidus admodum, quo fit, vt noctu magis videre possint, quam ea animalia, quæ nigros habent, non credendum tamen est, pantheras, & huiusmodi animalia, quæ oculos cæsios, vel glaucos, vel, vt vocant, noctuinos habent noctu, & in tenebris melius, quam interdiu videre, hoc enim falsum est, nam media nocte in tenebroso cubiculo occlusis fenestris, & sublato lumine sic male, pene videt noctua, vt homo, quod experientia compertum est, & assertum ab excellentissimo viro, qui ornithologiam recens scripsit, vnde animalia hæc non tota nocte, sed sub vtrumque crepusculum in dubia luce, venari solent, nocte autem intempesta, ipsa quoque quiescunt, vnde rustici instare diem suspicantur, cum volantes noctuas, aut bubones etiam obscura nocte animaduertunt.

Malitiosi signum.

Aldr.

,, *Ipsosque circum vagantes magis.*

Quarta est oculorum, pantheræ proprietas, ut sint circum vagantes, hoc est, vt puto, sint in continuo quodam motu, & circum circa rotari videantur, memini enim me diligenter oculum huius feræ inspexisse, eumq. deprehendisse, non stantem loco sed continue agitatũ non secus, atque stellæ nobis nictari, & scintillare continue apparent, quo motu, & agitatione quamdam acerbam, & superbam sibi comparabat speciem, vere toruam, & timendam, vt non iniuria, & Aristoteles, & Ælianus eius aspectum cæteris feris, timorem incutere dixerint, circum agitatio ea forte à spiritibus exoritur igneis, & pauco humore temperatis, circum vagatio enim agitatio est, ac motus, motus autem motorem arguit, motor est spiritus, hicque, vel quoniam calidus est, vel quoniam continue mutatur è mutabilissima animalis phantasia, & cupidissima, facit illam oculorum præpetem, & continuam agitationem.

Pron-

,, *Frontem longiorem, versus aures rotundam magis, quam planam.*

Quidam legunt frontem angustiorem, quam scilicet leones habeant; ast id mihi ferè idem est, nam illi quadratiorem habent, panthera oblongiorem, est alius textus, qui frontem longam, & aures paruas, & rotundas legit, quam lectionem peruersam vocat Porta, sed tamen aures paruas mihi videtur habere panthera, & rotundiores, & mulier etiam omnis viro minores aures sortita est, adde, & rotundiores, nam minus etiam naturaliter est os, quod illis aliqua ratione respondet, dicamus itaque frontem esse longiorem si comparetur cum leonibus, non quoniam reuera sit longior quoniam illud fieri nequit, cum minus habeat caput, sed longior videtur, quoniam angustior, vt longiorem iudicamus hominem cuius corpus est subtilius, & tenuius quamuis sit breuior eo, qui paulo pleniori præditus est habitudine, causa est, quoniam, si pulchrum, & symetrum est caput pantheræ, cum sit minus necesse est etiam proportionate minorem esse frontem, & arctiorem, & successiue diminuta, latitudine videri longiorem, rotundam autem versus aures, si quidem ea in parte retrahentur pili capitis; At non hoc mihi videtur sentire Aristoteles, sed partem, quæ circa tempora tumidiorem esse, & in sphæræ, aut pilæ, aut portionis globosæ formam attolli, id enim in his animalibus animaduertisse videor, vt pars frontis quæ prope aures apparebat, tumidiuscula videretur, quod signum audacis superbiæ in suo genere manifestè docet, audax, superba, & immitis est panthera, vt pote quæ teste philosopho, numquam cicuratur, neque obsequijs vllis deliniri, aut mansuefieri potest, sic igitur rotundam magis, quam planam, legerem, vt rotunditas illa, nō circulum, sed tumorem quemdam indicet, quod etiam denotat vox illa (non planam) quæ si de figura circulari loqueretur, fuisset superflua; nunc autem vt intelligeretur, rotundam, idest in tumorem eleuatam, addit vocem (nō planam.)

Audacis superbiæ signum.

,, *Collum longum, & gracile valde.*

Mihi (vt verum fatear) non contingit hanc colli pantherini longitudinem aduertere, non nego tamen in mulierum genere hoc esse peculiare accidens, vt illorum colla sint longiora, & graciliora collis virorum, naturaquè etiam molliora; cuius passionis crederem esse causam calorem diminutum, qui si in longum mouet, non tamen secundum omnes dimensiones id potest facere, quod facit in maribus, vbi vigorosior, & vegetior est; At dicet aliquis, quid timidæ ne sunt pantheræ? at illas immites, & feroces admodum diximus, Respondetur ex Aristotele illas etiam aliquo modo esse timidas, cuius causa est, quoniam habent cor magnum, vt tertio de partibus animalium testatur; in magno autem conceptaculo, vt ipse ait, calor exolescit, sanguisque frigidior efficitur; Inter illas autem feras, quas ait cor habere magnum, & ideo pauidas esse, enumerat, murē, leporem, ceruum, hyanam; asinum, pātheram, mustelam, & hæc omnia animalia aperte timida esse ait, & magno corde prædita, idemque de alijs quoq. timidis esse sentiendum, vt vniuersalis sit regula, Quorum corda sunt proportione sui corporis maiora, illa sint timidiora, & quæ timidiora illa maiorem sortita sunt cordis molem, & quæcunque talia sunt, ea etiam magis dolosa sunt, & magis fraudulenta, & minus aperta, & ingenua; Sed propter hoc non videtur tolli dubitatio, siue contrarietas in Aristotele, qui timidam ait esse pantheram, eandem tamen esse pardis, & quæ sui generis sunt audaciorem, & magis strenuam; quapropter nō videtur posse dici timida; An respon. pantheram cum leone comparatam timidam esse, & malignam, si vero cum alijs animantibus, quæ sunt fœminei sexus, esse audaciorem, quam sint aliæ fœminæ, quamuis non solum de vrsa, sed etiam de quibusdam equabus audiuerim referri, qđ plurimis equis maribus essent generosiores, qualis erat quædam cuiusdam Itali Imperatoris, omni generoso equo generosior, & pernicior, sed id vocari posset monstrum, ego autem ideo puto pantheram dici posse timidam, quoniam vt aiunt fuga sibi salutem comparare

Dubit.

Reg.

parare quærit, neque pugnat, nisi aut propter catulos, aut propterea quod aliter se tueri nõ posse putat, aut demum propter cibi auiditatem, quo sollicitatur.

,, *Pectus costarum expers.*

Dicit textus, sed quis vidit animal perfectum, ac respirans sine costis? bene igitur legit Porta ,, Pectus paruis costis, & non apparentibus præditum; quæ proprietas abundè in virginibus bono habitu præditis, nec non, & in pueris obæsioribus spectatur, vt in eorum thorace, & pectore, nullum costarum vestigium appareat; Pectus igitur videtur esse exossatum, & sine costis, quoniam paruæ sunt, tales autem sunt, quoniam multus humor, & mediocris calor dominatur; cum igitur materialis causa absit, (ex terra enim fiunt ossa, & vbi magna ossa, ibi terra multa) necesse est ossa, costasque minores esse, neque apparere, quæ eadem passio etiam in felibus nostratibus fœminis, pantheram quandam paruam referentibus facile potest animaduerti, hac ergo ratione fœmineum genus minores costas habere probabile est, hoc est subtiliores, & debiliores quam virile.

,, *Et longum dorsum.*

Pantheras tales esse, res ipsa ostendit, causam puto, quoniam saltu venantur, vt etiam tigres; quare se in arcũ flectunt, deinde vehementi impetu elongantes corpus, se met iactant, & certe longiores leonibus apparent, sunt enim tenuiores, quo longiores videntur, sed etiã in fœminis humani generis id aliquo modo spectatur, quoniam, si spectes locum in quo ipsæ se cingũt ab eo ad pubem vsque, & ad cocygem, multo maius intercedit spatium, quam à loco in quo cinguntur homines vsque ad eosdem terminos pubis, & cocygis, cuius causa est quoniã cum vtero deberent ferre fœminæ, & locum capaciorem, vel saltem longiorem sortitæ sunt, quare longiori dorso præditæ sunt. His adde quoniam robustiora, strenuiora, & calidiora futura erant animalia masculini generis, & pectus sit locus, & fons caloris, quibus maior futurus erat calor, iisdem etiam maior thorax debebatur caloris enim vehementis proprium est dilatare; ex quo fœminam, minorem quidem thoracem, maiorem autem, & longiorem ventrem inferiorem habere oportuit.

,, *Femora carnosa, & coxas.*

Sic latini textus. Porta clunes legit, & rectè, nam loquitur Aristoteles de illis carnosis partibus, quæ ossa illium cooperiunt, & circum quaque vestiunt, quæ propriè in his animalibus, & in fœminis secundum naturam rectè dispositis pleniores apparent; has igitur partes in pantheris, & fœminis carnosiores, & obæsiores esse patet, causa est, quoniam, ex Hippocrate, pars hæc in fœminis propter generationis instrumenta calidior est, quam cæteræ sui corporis, calor autem tantus est, vt attrahat, digerat, apponat, non autem vt resoluat, cum igitur multus sit humor corporis fœminei, quod indicant menstrua, ad ea loca ducitur, ibique coalescens in multam carnem, mollem, & lenem excrescit, vnde circa partes illas fœminæ maribus videntur esse crassiores; eadem etiam de causa coxæ sunt carnosiores, quoniam propinquiores calori, & humore attracto participant; in genere autem humano memini, doctissimum virum, dum anatomen exerceret, dixisse ideo mulieribus crassiores *Arantius.* clunes, & obæsiores datas fuisse, quoniam cum seruanda foret domus, neque illas deceret hucatq. illuc excurrere, sed artes sedendo exercere, vt texere, & filare, aptiores ad hoc munus erant, quando illis commodius sedere licebat, quod contingebat, cum partes prædictas carnosiores à natura haberent, & pinguiores.

,, *Quæ sunt circa ilia, & ventrem læuia magis.*

Per læuia, si intelliges glabra, profecto falleris, nam pilosæ magis circa ventrem sunt

pan-

pantheræ, at puto id velle Aristotelem, quod partes, quæ sunt in illis locis, pilis mollioribus sint coopertæ, quã alibi, quoniam, cũ carnosiores, & obæsiores sint, quare, & humidiores, tenuiorem etiam, & molliorem edunt halitum, vnde & mollior succedit pilus, eadem etiã de causa contingit in mulieribus, partes illas esse læuiores, & delicatiores, quam sint cæteræ, non solum quoniam magis coopertæ permanent; sed etiam quoniam cum circa ea loca sit multus calor, & magna vasa à quibus multus humor adfertur, & excoquitur, effectũque est, vt multa caro humidior ibi generetur, ex qua deinde sequitur illa mollities, & iustè id factum est, vt virili corpori, quod partes has duriores, & exsiccatiores habet quodammodo opponeretur fœminea constitutio tamquam contraria, ex contrarijs enim est generatio, quæ maris est, & fœminæ operatio.

Color autem varius.

Idem sentit quinto de gener. animalium, & id pantherarum generi tanquam propriũ tribuit; omnes enim vult tales esse; at memini legisse alicubi pantheras esse albas, non minus quam vrsas, dicitur autem sub artico polo omnes vrsas esse candidissimas, & nõ minus in mari expiscari quam lutræ, aut fibri, si autem intima, per externa cognoscuntur, probabile est variam pantheræ pellem, variosque pilorum colores, a varietate materiæ causari, ex qua cum diuersi eleuentur halitus, alij magis pituitosi, alij melancholici magis, effectum est, vt pili varij exoriantur, albi, nigri, subrubri, siue flaui, & quoniam actio est hæc naturalis, ideo etiam ordinem certum seruat; Ex hac autem colorum diuersitate varium, ac subdolum huius feræ, & numquam aptum ad mansuetudinem ingenium notare licet, nam si in brutis (vtpote quæ rationem, & intellectum non habent) operationes plerumque sequuntur potentias, & inclinationes naturales, quibus bruta, neque resistunt secundum se, neque resistere, è re sua esse putant, cum hæ potentiæ, & inclinationes sint humorum primorum, & eius rationis quam inter se habent, apotelesmata; in quibus variam, & multiplicem, & instabilem humorum deprehendemus mixtionem, in ijsdem ingenij instabilitatem, & varietatem, quare & fraudem, ac dolum diuinabimus, hanc autem varietatem in pelle quidẽ pantheræ conspicimus, at in muliebri corpore non videbimus, sed in animo multo maiorem; quod Plutarchus à vulpe obiectum fuisse pantheræ dicit, cum enim illa de varietate suæ pellis exultans gloriaretur, respondit vulpes suam interiorem esse multo picturatã magis, magisque variam, ac distinctam, quam foret illius exterior.

Et totum inarticulatum & incommensuratum est.

Inarticulatum non vocat, ideo pantherarum corpus Aristoteles, quod illæ articulis careant, hoc enim ridiculum esset, sed ideo dicitur inarticulatum, quoniam lacertorum tori, & musculi non spectantur in panthera, & in muliebri corpore, sicuti in virili, & in leone; sed sunt molliores, & humidiores, quare non ita terminati, & distincti, vt perspici possint sub cute, quæ deinde etiam cum pinguior sit quam virorum cutis, effectum est, vt difficilius appareant, sic igitur pantherarum, & fœminarum humani generis corpus vocat parum articulatum, quoniam non apparent musculi, & dearticulationes expeditè, sicuti in viris, & in leonibus.

Et incommensuratum est.

Iam quod incommensuratum sit muliebre corpus diximus, cum partes quæ sunt sub cinctura longiores in illis, quam in viris, ostendimus, at incommensuratius simpliciter est muliebre corpus, quam sit virile, quod etiam Albertus Durerus nobilis pictor in suo libro de humanis mensuris testatur; primum sanè, quæ solet esse reliqui corporis mensura, caput, minus est iusto, & facies rotundior instabilis adeo se promit, vt inde regula non possit elici, idem

idem de ore dicendum est, cui si penitus responderent aures plus iusto paruæ essent, collum etiam longius est, quam deceat, neque illi crassities proportionata existit, breuiora sunt iusto brachia, si cum manibus quæ longiores esse debent, comparentur; si vero partes inferiores cum superioribus aptentur, penitus incommensuratæ sunt, & crura coxis minus conuenientia, & pedes parui, & teretes, non respondent coxarum, & clunium crassitiei, & pinguedini, iure igitur incommensuratum esse muliebre, & pantherarum corpus dictum est ad uirile comparatum, & ad leonem, causam esse putarem, quoniam cum calor sit mediocris, & materię perfectè non dominetur, neque naturaliter, hoc est perfectè mouet, ergo nec cum mensura exacta, & uniformi, ex quo contingit incommensuratum fieri corpus; si enim cum calor, & uirtus formatrix perfectè dominatur materiæ, corpus cõmensuratum, & exquisitum fit, probabile est, cum non exactè dominatur, neque exactum, atque commensuratum fieri, & si incommensuratum corpus, animam similem sortitum esse, uerisimile est, in corpore hoc in commensurato uarium, mutabile, & irrationabile reperiri ingenium (si modo uera sunt quę in superioribus de habitudine animę, & corporis inter se dicta fuere) videtur iure asseri posse.

,, *Forma corporis talis est.*

Pantheram descripsit Aristoteles, ut in illa exemplum fœmineę perfectionis spectare possemus; quoniam ut excessus, & defectus rerum cognoscere possimus fieri oportet comparationem ad quoddam, quod determinatum sit, id autem est quod perfectum, & formatum, & secundum naturam dispositum est, uno enim tantum modo res bona est, at mille modis imperfecta, & nequam.

Ideo ut humanos mares iudicamus, & qui magis, & minus ad masculinam accedant figuram, cognoscimus speculando partes leonini corporis, & ingenij, ita etiam fœminas fęminarumque ingenium cognoscemus, contemplando pantheram, quæ perfectam figuræ fęmineæ decentiam, secundum Aristotelem uidetur referre.

Nunc ad animam se conuertens, ut in leone fecit, ceu leoni tribuit quod sit liberalis, & magnanimus, iustus, & apertus, ita pantheram uocat pusillanimem, hanc enim esse passionem puto, quę opponitur magnanimitati, vt enim dixi, non videtur panthera se periculis obijcere, neque pugnare, nisi cum necessitas cogit, alias autem fugere, & se abscondere non putat turpe, timida igitur est, quare neque fortis, neque magnanima; cor enim, vt ex Arist. diximus, magnum habet, q̃ est signũ pusillanimis subfrigidioris animi, & mollioris.

Videturque hoc idem Aristoteles in principio libri noni de historia animalium sensisse, cum fęminas dicit esse masculis eiusdem speciei molliores, malitiosiores, astutiores, insidiosiores, & in nutrienda prole magis sollicitas, mares contra ferociores, animosiores, simpliciores, minusque dolosos, & insidiosos.

Furaci ingenio præditam etiam dicit pantheram, nam & furaci liberale opponitur, & dolo furari ei, quod est apertè, & libenter dare.

Atqui rapere, quæcunque possunt pantheræ expertum esse aiunt in Syria, & Africa, quã etiam naturalem passionẽ inesse mulieribus nouimus, illę enim sunt viris illiberaliores, & tenaciores, frigidiores enim, & timidiores, quibus vtrisque rationibus factum est, vt mulieres viris videantur magis furaces, & dolosæ, hoc est promptiores ad decipiendum, facile etiam mutantur, & de earum ratione, est hoc modo mutari, neque in eodem mentis statu permanere, quod autem pantherarum genus dolosum sit, ex eo modo quem obseruat in captandis simijs facilè conijci potest.

Has mirificè scribit Aelianus simias appetere, quare vbi frequentes cõueniunt, eo panthera se proijcit, ac spiritum retinens, mortem simulat, simiæ quæ supra arbores morantur infensissimum hostem pauentes, & admirantes tuentur, & quamuis prostratam videant,

tamen

tamen descendere non audent, donec vna alijs confidentior sensim ex arbore descendens primum pede posteriori de arbore suspensa tangit, ac leniter premit, non mouetur panthera, illa audacior facta arborem deserit, & mortuæ insultans circumquaque insilit, descendunt aliæ, & saltationem simijs conuenientem aggrediuntur circa pantheram, quam mortuam putant lætantes, quod earum sæuissimus hostis iaceat, tunc confestim surgit panthera, & alias vnguibus, alias dentibus necat, plurimas discerpit, & sic earum vlciscitur petulantiam, aut credulitatem, similiter Aristoteles (ex quo, probabile est, Plinium idē transcripsisse) ait eas, dum venantur, doli genus quoddam nectere; consciæ quod earum aspectu, & odore feræ aliæ delectentur, at capitis, & vultus terreantur atrocitate, occultant intra vepres caput, cum aliquò peruenerint, vbi feras esse suspicantur, odore illectæ illæ ad pantheram spectandam accedunt ipsa arreptas protinus enecat.

Quod igitur pusillanime, fallax, illiberale, & dolosum animal sit panthera, & ex hoc etiam, genus omne fæminile ex prædictis patet, amplius iniustum, crudele nesciens mansuefieri, hoc enim de pantheris præsertim scribit Aristoteles, vt autem dicebamus virilem sexum, & genus masculinum magis secundum irascibilem appetitum viuere, sic ex aduerso sentiendum est, fæmininum genus magis concupiscibilem appetitum sequi; vnde, & facilior, & aptior est ad struendas insidias viro mulier.

Animalia igitur, quæ videntur fortia, conuenientiora transumpta, masculinæ formæ, & fæmininæ, dicta sunt, alia autem quæcunque sunt, facile est vtique pertransire.

Hoc est, vt sane mihi videtur, cum animalium, (vt etiam in alijs rerum generibus accidit) quædam sint perfecta, quædam imperfecta, & perfecta sint, quæ fortia, siue strenua, & robusta sunt, quæque à se ipsis propellere possunt damna, & incommoda; imperfecta autē quæ non possunt, sed necesse est, vt fuga sibi consulant vel alio modo, & se à periculo subducant, perfecta vero, & strenua diuidantur, in marem, & fœminam, iam diximus, qualia sint, tum secundum corpus, tum secundum animam, quæ sibi masculinam, & quæ fœmineam formam assumpserunt, hæcque ipsa speculati sumus, in leone, ac panthera tanquam perfectis maribus, & fœminis in genere perfectorum, & strenuorum animalium, quoniam autem, vt sæpius iam dictum est, rectum sui, & obliqui indicium est, perfectum similiter sui, & imperfecti regula est, hoc enim indeterminatum est, & indefinitum, at perfectum, est certum, & signatum, cum de perfecto, & omnibus numeris absoluto mare, & fœmina in genere strenuorum, & fortium animalium sermonem fecerimus ex his quę dicta sunt supra quales sint aliæ fœminæ, & mares in alijs generibus non strenuis cognoscemus vt enim per regulam rectam cognoscimus ligna, quæ magis, & quæ minus sunt obliqua, sic per cognitionem fœminæ in suo genere fœmineo perfectæ, alias fœminas etiam in alijs generibus imperfectioribus positas cognoscemus, quo enim magis, aut minus pantheræ corpus, & mores referent, eo magis, aut minus perfectam fœminam in suo genere, & genus illud etiam melius, aut peius vocabimus, idem de maribus dico, ad quos se habet leo, vt panthera ad fœminas, exempli gratia, cum vacca sit fœmina in genere strenuorum, & fortium, tauri enim fortes sunt, & robusti, dico quod quæ vacca cum altera comparata magis ad qualitates corporis pardalis accedet illa etiam in suo genere, vt fœmina erit perfectior, & melior, sic in genere hominum, quæ mulier corporis dispositiones quasdam pardalim referentes habuerit, & animi inclinationes similes ijs, quas habet panthera, sortita fuerit, ea in genere mulierum maxime mulier dici poterit, hanc ergo puto esse huius loci expositionem, & sententiam, Et cum dicit.

Alia

,, *Alia autem quæcunque sunt.*

Hoc est qualitates tum corporis tum animi aliorum animalium, quæ sunt extra genus strenuorum, & perfectorum, poterunt pertransiri hoc est contemplari, ex comparatione prædictorum, ita enim res fert, ut contrariorum sit eadem scientia, & cognito vno contrariorum facile alterum cognoscatur, vt autem se habent inter se mas, & fœmina in genere perfectorum, ita etiam se habent mas, & fœmina in genere imperfectorum, & sicuti se habet totum genus perfectorum ad totum genus imperfectorum, ita mas, & fœmina generis perfecti ad marem, & fœminam imperfecti generis, iure igitur dictum est, quod cognitis maribus, & fœminis perfecti generis facile est, & mares, ac fœminas imperfecti, & totum genus imperfectum simul cognoscere.

,, *Quæcunque autem ad physiognomonizandum inspicere conueniet ab animalibus, in electione signorum dicetur.*

Quæ a brutis signa capi possint. vt horum cognoscantur inclinationes.

Hoc est, cum igitur in vniuersali, qua ratione sit procedendum, & quomodo corporea signa cum animi dispositionibus conueniant diximus, nunc intimius rem considerantes, ad certiorem cognitionem propensionum animæ humanæ, quæ possunt ex similitudine, quam habent partes humani corporis cum brutis colligi, & inferri, deueniamus, & quænam ab animalibus, & brutis signa eligere debeamus, vt de homine possimus aliquid certi afferre sic igitur se ad sequentia continuat, & quomodo ab vniuersalib. ad singularia descendere oporteat docet; hæc igitur mihi videtur esse huius loci sententia, cum vniuersaliter dictum sit, quomodo à natura, & similitudine animalium, tum masculorum, tum feminorum ad cognoscendas viri, & mulieris animæ propensiones procedatur, nunc quoniam post communia, & vniuersalia ad singularia, & propria est deueniendum, nobis erit explicandum, quomodo ex singulis signis ab animalium corpore sumptis, & in homine similiter apparentibus, poterimus humanæ animæ dispositiones, & inclinationes cognoscere; patet igitur, quod electio fiet signorum, quorum vsus erit exponere tantum speciei humanæ passiones, quare cum partes aliquas hominis reperiemus, quæ certum quoddam brutum referant, probabile est in illius hominis anima reperiri quandam propensionem, quæ similis sit illi, quæ est in prædicto bruto, dispositioni, quare sicuti se habet totum corpus ad totã animam à qua perficitur, & actuatur, ita se habet pars corporis ad partem, siue ad potentiam animæ, & è contra.

Quare sicuti se habebit totum corpus vnius animantis ad totum corpus alterius, sic, & anima vnius ad alterius animam, ergo, vt pars corporis vnius ad partem corporis alterius animalis, sic etiam se habebit pars animæ vnius ad alterius animæ partem, vnde si pes, aut manus hominis quodãmodo similis erit anterioribus, aut posterioribus leonis, aut simie, aut canis pedibus, probabile est in illius hominis anima reperiri quasdam propensiones, quæ affectiones aliquas, siue habitus animæ horum animalium referant, qua ratione igitur in vniuersali, & quomodo particulariter sit, ex signis sensibilibus repertis in corporibus brutorum physiognomizandum, & aliquid prædicendum de naturalibus hominum inclinationibus, & animi propensionibus ex his est manifestum, cuius dicti praxis inferius exercebitur ab Aristotele.

DICTO-

DICTORVM EPILOGVS. Cap. XXXXI.

PLanũ est, cognitionẽ hanc nõ esse eorum omnium, quę animę humanę accidunt, quis enim hominũ cogitationes nouit? solus Deus scrutator cordiũ; sed neq. eorũ cognitio per physiognomiam esse potest; quæ per habitũ intellectus acquiruntur, neq. eorũ omniũ, quæ sũt ẽt in anima appetitrice ꝑ consuetudinẽ introducta; nã virtutũ, & vitiorũ quę à nobis acquiruntur ꝑ electionem volentibus, & scientibus, aut aliquãdo ẽt nõ aduertentibus, signa in corpore nulla plerunq. apparent, quare neq. deprehẽdi possunt, nisi ꝑ operationes & effectus. Restat igitur, vt physiognomia versetur tantũ circa quasdam animæ humanæ qualitates, quæ illi insunt à natura, quatenus. s. tale corpus informat, siue quæ composito insunt ꝑ materiã, & ab anima tanquã principio exerceri solent, hæ aũt sũt potentiæ, & impotentiæ naturales, quę habilitates à quibusdã dicuntur, quarum alię magis alię minus ad habitum, & perfectionem accedunt, quã entelechiam, siue potentiã secundã vocant; sunt etiam, & modi, secundum quos non solum has proprias, sed communes speciei, & generis exercemus propensiones, nam omnes homines irascuntur, quod autem hic certo quodammodo, ille alio admodum diuerso afficiatur, id fieri contingit dupliciter, vel ab habitu acquisito, & tanquam ab externo principio, de quo per hanc scientiam non est cognitio, vel fit à materiali causa, & intrinseca, & huius cognitio ad præsentem pertinet tractationem, quem enim videmus habitu pituitoso præditum, aut sanguine frigidiori, illũ ipsum minus iracundum, neq. adeo ex ira furentem, & insanientem, vt alium quemdam biliosi, & melancholici temperamenti dicemus; quod ergo non omnium, & quorum sit physiognomia, & propter quam causam ex his est manifestum.

Anima & corporis nexus.

Animæ autem, & corporis nexus maximus est, vt supra etiam ostensum est; Nam sunt materia, & forma, ex quibus adeo fit vnum, vt nihil magis vnum sit in his inferioribus; Accidit tamen, huic vni, vt sit viuẽs, & animal, atq. homo, at vnius vna tantũ est propria operatio, plures vero communes, Harum principium anima est, quæ corpore tanquam instrumento operatur, at compositum est quod agit, quare si agenti proportionatum debet esse instrumentum, necesse est corpus animæ aptari, & illi atq. illius operationibus accommodari, sic igitur effectum est, vt quale sit corpus, talem ẽt esse animam iudicemus. Et si inter se consentiunt, ergo ex altero alterius passiones inferre licebit, & certa anima certũ habet corpus, & quod fit ex utrisq. certas etiam habet potentias, quibus sua munia exerceat, ex vtriusq. nexu emergentes frustra enim anima equi, vel bouis haberet potentiam ad volandum, cum careat instrumentis ad hoc peragendum necessarijs:

Cum autem passiones istæ sint effectus quidam naturales in corpore naturali existentes, non sine certa causa esse poterunt, hæc duplex est materialis, vel efficiens. Materiam voco ex quo inexistẽte aliquid fit, vt quod tabula sit combustibilis, causa est, quoniam ex ligno, quod autem sit quadrangula, vel exacte affabre facta, pendet ab efficiente in quo principiũ motus habuit; De causa materiali nunc agitur hæc corpus est organicum, dissimilare igitur, quare ex similaribus quæ ex quattuor elementis conflata sunt.

Ex quibus fit homo.

Hæc castigata, & ad elementa hominis traducta iam sunt quattuor humores naturales, sanguis nẽpe, vtraq. bilis, & pituita, ex quibus tanquã propinquiori subiecto fiunt, tũ corporis partes solidę, tum spiritus pręcipua animę instrumẽta: Quę sunt animæ, & corpori communes, passiones, plurimum alterari contingit; & à causis externis, ut à regione, ab aere, ab ætate, à cibo, & potu, & similibus, studia etiam consuetudines, & leges, uoluptates, & dolores maximẽ possunt mutare, ubi fit, ut aliter de eodẽ sępe, & aliter sentiamus, ut

A quibus, & quomodo mutetur homo.

Empedocli, & Homero uidebatur, percussiones enim corporis, ut in Hectore, & uulnera hominum uoluntates, ac sententias mutant, quare alij alijs studijs tenentur, & diuersis diuersa placent, & mutatio etiam fit à causa interiori, & cum hæc mutata est, in corpore etiã mutationem facit, mutatio enim in principio quamuis modica, maxima in fine sequi solet, sic in affectibus parum immutato corde mutatur, & spirituum generatio, & totum corpus alteratur, introductisque nouis phantasmatibus, nouę habilitates, & dispositiones excitantur, ex quibus noui habitus, qui quasi nouæ formæ noua producunt opera, quæ sanè interior mutatio, si à receptis phantasmatibus per sensus rectè dispositos, ab electione, & uoluntate fiat, propriè tunc à principio fieri intrinseco dicimus, & per se, si autem aut per cibos, aut propter aerem, aut propter uulnera, aut morbum, & morbosos affectus mutatio contingat in massa sanguinea, & spiritibus tunc dicimus eam omnino à principio externo generatam esse, cum itaque hæc ratio materiæ sit, materialesque causæ sint, quibus passiones physiognomicas exponimus, iure Aristoteles animalium genera per differentias primas materiæ conuenientes expressit, quæ sunt maior, & minor elaboratio, quæ dicitur perfectio, & imperfectio, mas, & fœmina, nam quod equorum, hi meliores, pulchrioresque sint, illi turpiores, & peiores non accidit propter formam, nam in omnibus equis eadẽ est forma, sed causa est materia, quę minus pfectè aut magis formam susce pit, & agentis admisit operationem; Illud animal dicitur esse perfectius, quod ad sui conseruationem est magis aptum, & paratum, hoc autem est, quod res noxias, & pericula promptè propellere potest, resistere, & sustinere, neque facile corrumpi, aut de suo statu moueri, quod autem tale est, strenuum, forte, & robustum dicitur, perfectum igitur animal est strenuum, atque audax, ut leo, cuius inditium est, quòd etiam in specie humana, qui strenui sunt, & fortes ijdem uiri perfecti, & probi, & cordati dicuntur, quasi quod perfectio, & fortitudo, seu uirium robur cum audacia coniunctum perfectionem in animali dicat, neque in sentiendo, & patiendo, sed in agendo, & resistendo consistat, & quoniam eadem materiali differentia genus perfectum diuiditur in masculinum, & fœmininum sexum, eadẽ de causa Aristoteles in genere fortium exemplar maris, & fœminæ leonem, & pantheram attulit; omnium enim strenuorum masculorum cuiuscunque generis uidetur leo fortissimus, audax, & strenuus maximè, similiter inter omnes fœminas cuiusque sint tandem speciei, audacissima, & fortissima uidetur esse panthera, cuius nomen præsertim ferocitatem summam sonare apparet,

Quid perfectum animal

Cunctã animaliũ varietas.

Videtur aũt huius diuersitatis aliũ esse causã, quod necesse est in mundo, omnia quæ possibilia sunt reperiri, & esse, nã uniuersũ est, quare nihil excludit, & perfectũ est, quarè oĩa continet, & nihil deest, oportet igitur in eo fortissima aĩalia, & ferocissima reperiri amplius, & timidissima, & maximè imbecilla, & quæ media sunt, & inter ferocissima quędã erunt species, quibus æque masculis, & fœminis erit attributa ferocia, quod in manticora Plinij obseratũ est; quædã aliæ erunt, quæ non æqualiter participabunt eadẽ fortitudine, & inter has quædã sunt, quæ fortiorẽ habent masculum, vt leo, & aquila, quædam ferociorem fœminã, vt panthera, & vrsa. Bene noto quod in genere ferocium plures sunt masculi; qui robore, & præstantia uirium fœminas superant, pauciores qui superantur à fœminis, neq. credendum est, hanc strenuitatis, aut imbecillitatis distinctionem solis terrestribus forsam conuenire, sed inter uolatilia, & aquatilia eadem ratio uiget, aquilas enim, & falcones, & accipitres uidemus esse fortes ac strenuos, contra columbas, sturnos, alaudas timidissimas, similiter in genere aquatilium ferociter exultat delphinus, & maiores etiam prouocat pisces, physiteres, & orcæ, & phocæ præsertim Indici maris, & qui vocantur tyburones, & Balenæ sæuissimæ sunt, & ferocissimæ, ex opposito quamuis maximè, & cætacei generis testudines, illæ tñ timidissimæ sunt, quod etiam in vulpæ marina, & in galeis quamuis ad magnitudinẽ cætaceorũ accedãt, animaduertitur; est ẽt bos marinus, quem nonnulli manatum

Not.

tum credunt maximus ille, ſed timidior, & cicuratur, & cum homine piſcatur, inſipidus quidem, attamen iniuriarum memor, & ſi genus inſectorum percurramus, ſiue illa volatilia ſint, ſiue aquatilia, ſiue tandem terreſtria, veſpas, & cabrones au daciſſimos, timidiſſimas cicadas ſpectabis, ſic etiam in alijs. Iure igitur ſecundum materiam omne animal in perfectum diuidetur, & imperfectum quaſi in ea duo prima oppoſita, quæ formæ, & priuationi reſpondent, & genus deinde perfectum, & generans ſibi ſimile, in maſculinum ſecatur, & fœmininum, vt diximus.

Cumque temperatum eſt vnum quodque in ſuo eſſe ſecundum propriam ſpeciem, id dicimus eſſe ſanum, & valens, ac propriam natum eſt perficere operationem, quæque in maſculo perfectio eſt, ac temperies; in fœmina eſt intẽperies, & imperfectio ſunt, enim res diſparatæ, & quæ homnis temperata eſt conſtitutio, non eſt equi, & bouis aliter bos, & equus præter naturam diſpoſitus eſſet, neque operationes quæ ſunt equi, & bouis perficere poſſet, immo neq. bos eſſet, aut equus, vt igitur ſingula propriam nacta ſunt materiam, & formam propriam, ita etiam propriam temperiem ſortita ſunt, & operationem; Amplius addatur, quæ eſt vnius hominis conſtitutio temperata, & ſana, ea in alio eſt morboſa; Adeo nigri guineæ ab Hiſpanorum diſtant temperie, vt quæ vni ſunt ſana, alteri ferè ſint lethifera; in Inſula Medera cum ſol ad illius venit Zenith, quotidie fiunt pluuiæ, tunc nigri bene ſe habent, ac valentet omnes operationes ſuas exercent, ex aduerſo chriſtiani, quicunq. albi ſunt, pene animas efflant, neq. tantũ viriũ habent, vt vix ſe ipſos mouere poſſint; quare quæ eſt primi, aut ſecundi climatis hominum conſtitutio, & temperies, eam in ſexto, aut ſeptimo climate nõ eſt quod quæras, itaq. & diuerſos habent cibos, & mores aerẽ herbas, atq. arbores diuerſas; unde non nullis grauibus viris nunq̃ arriſit, quod Arabica medicamenta Italis, aut Germanis applicarentur hominibus, primum enim non eadẽ eſt virtus, non eadem temperies, uerbi gratia lactucæ, aut fęniculi naſcẽtis in Aphrica, & in Germania, adde quod neque eadem eſt utrorũq. conſtitutio, unde neque ſi eam quæ eſt in Aphricano ſolo induxeris, in Germanicũ plantam res bene cadet, ſed ſingula ſingulis animalibus, & locis, & temporibus decenter à natura ſunt reddita, & quoniam ſingularium differentiam pręſertim ſexti climatis inquirimus, Qualis ſit naturaliter maſculus, & qualis fęminæ contemplemur.

Maſculus homo cũ ad caliditatẽ uergat cũ mediocri ſiccitate cõiunctã picis nauticę, aut colophoniæ naturã referet, qualis aũt ſit illi corpus, & ſupra in deſcriptione leonis, & paulo ante, ex Ariſt. ſentẽtia dictũ eſt, nunc aũt quæ corporis cõditiones quaſdã animæ indicẽt dicamus, ut facilius ſit, cognoſcere, quęnã cuiq; reſpõdeãt, deinde ſi unã talẽ in corpore Platonis exiſtere uiderimus, quid ſentiendũ de Platonis anima dicere probabiliter ualeamus. Primum itaq; à capite incipiamus. Cui capillus eſt nigrior craſſiorq. quã fœmineus, medius inter criſpũ, & planũ (qđ ſignũ cũ materiã craſſiorẽ, & melãcholicã doceat abundare ex qua eleuãtur fuligines, talẽ crinẽ generãtes) dicemus, & ſanguinẽ habere fibroſũ, & corpus robuſtũ, & ingeniũ audax, mediocre ſimplex, & apertũ, frons quadrata, & cui antię illæ capillorũ inſidẽt, mediocriter eleuatæ magnanimitatẽ portẽdunt, & qui tales sũt miri ficè honorari cupiũt, & honorẽ affectãt, ſupercilia dura magna lõga, qualia uidemus in pleriſq. Venetis Senatoribus prudẽtiã, & rerũ cognitionẽ multã arguũt, adde grauitatẽ, & ſtabilitatẽ, & conſtantiã, indicat .n. ſuperciliũ illud, qđ cogitationibus magnis, & aſsiduis frequenter homo det operã, unde ad illas partes effluxo calore, & exhalatione fumida, exoritur pilus, lõgus, craſſus duruſq. Oculus caropus ſiuè cęſius mediocris, nõ ualde concauus, nõ prominens animoſitatẽ, & ferociã notat, eſt .n. leonis proprius oculus; Nubecula, quã ſupra naſũ ĩminere dicimus, nulla res alia eſt, niſi rugoſus quidã, & uix apparẽs tumor, qui cõtractionẽ quãdã leuẽ frõtis indicat, quo ſigno grauitas, & ſeueritas, ut plurimũ notatur, naſus craſſus, nõ acutus, ſed potius magnus, quã paruus liberalẽ, & mãſuetũ animũ ſignifi

cat facies magna,& nõ ossea probitatis,& mãsuetudinis præcipuũ est indiciũ,talẽ vidimus pictũ Traianum Imperatorem,ad huius ẽt figuram accedit Titi facies,quorum hominum mansuetiores,aut meliores non vidit illa ætas;os ingens, & dentes firmi,non rari, mediocres, & candidi,qui virorum magis quam fœminarum proprij sunt,diuersa notant; nam magnum os voracitatem, & simplicitatem;dentes firmi, & non rari, & numero 32. indicant viuacitatem, hos enim viuaciores esse volunt,quorum firmiores sunt dentes;& plures & non rari,quasi natura ei animali cui longam præparauit vitam, instrumenta etiam plura firmiora, & duratura diutius fuerit largita;mandibulæ superiores inferioribus sint æquales, neque excedant,neque excedantur, nam sic homo deformis esset;at masculum natura perfectum facit,quod perfectum est secundum naturalem statũ illud omne pulchrum est;tales igitur esse debent mandibulæ, & partes capitis,quæ concinnitatem in animo, & in cerebro, & in sensibus docent,hoc signo,vt mihi videtur,taciturnitas, & non curiosi hominis animus expromitur;Aures mediocres bene exculptæ,dearticulatæ hominem ad disciplinas habilem, & cui veritas persuaderi possit,docent,si enim in externis,& non necessarijs perfectè suum finem assecuta est natura, in necessarijs etiam, & quæ de ratione viri sunt, probe se gessisse probabile est,caput moderatæ magnitudinis ad maius tamẽ,quam ad minus accedens, & ut ait Aristoteles,venerabile,ita ut hominis huius prima facies,& nobilis aspectus magnam spem generet in illis qui auxilio egent,qualem fuisse dicunt Hectorem, cuius aspectus vim, & robur in suorum militũ pectora inspirabat, cui forte alludit Virgilius, cum inducit Hecubam ferè Priamum senem irridentem qui sumptis iuuenilibus armis in mortem ruebat,dicens.

Non tali auxilio, nec defensoribus istis
Tempus eget, non si ipse meus nunc afforet Hector.

Signum hoc,si quod aliud est,confidentiam,audaciam,&promptitudinem ad agendum, & in rebus strenuitatem demonstrat,auctoritatemque cum grauitate coniunctam,integritatem etiam, & animi probitatem ab omni fuco, & fallacijs remotam præ se fert.

Magnitudo totius corporis.

Magnitudo etiam totius corporis moderata quidem secundum se,in comparatione vero ad mulieres maior esse debet,quæ magnitudo temperata hominem,non insidiosum,neque dolosum indicat,qui enim dolos struũt,(quod in vulpibus, & catis videre licet)omnes vel parui sunt,vel cum hoc præsertim faciunt quodammodo se se met contrahunt, & quasi se ipsis minores fieri,& apparere tentãt;videmus ẽt animalia parua multo magis esse dolosa,quam magna,& vt vis in magnis,sic dolus in paruis manet,collum crassum,& cõmensuratum,& crassities non ex multo adipe,sed ex magnitudine vertebrarum,& musculorum oriatur,ac tendinum,qui caput mouent,robur denotat stabilitatem, & firmitatem quamdam animi,humeri lati, & fortes, pectus amplum, iracundiæ, ac audaciæ index est, dorsum latum,& robustum,costæ magnæ, & solidæ, quas in virili homine reperiri ait Aristot. nihil aliud à prædictis ostendent,nisi quod tolerantiam,& patientiã laborum, & in aduersis æquanimitatem addunt;clunes, & coxæ mediocriter carnosę,sed carne solida,nõ molli, neq; flaccida,vires ẽt indicãt,& robur,& strenuitatẽ,ac prõptitudinẽ ĩ periculis subeundis, ꝑsertim aũt hæc significãt ĩ ꝑegrinationib. patiẽtiã,vt possint lõga tolerare itinera, & multas regiones obire, & à mutationib. ciborũ, aeris, & locorũ nihil,aut mediocriter affici, & alterari;crura neruosa,& sursũ cõtracta,robur partiũ inferiorũ ĩ incedendo,in cursu,& agilitate designãt,totũ aũt corpus qđ bene dearticulatũ est,qđ torosũ,& lacertosum dicitur, ꝑfectũ, & sm̃ naturã bene cõstitutũ, nihil aliud nisi animi simplicitatẽ, & ingenuitatem, non dolos nõ iniustitiã monstrat,quam ingenuitatẽ sequitur ueriloquentia,& iustitia quã tñ non proprie dictam capimus,sed eam dispositionem secundum quã nõ lacessiti nemini graues sumus, neminemque iniura afficimus. Carnem solidiorem Aristot. quam rariorem, aut molliorem tribuit masculo,quoniam est robustus;Incessus grauis, tardus, erectus, magnani-

gnanimitatem, victoriæ appetitum, superbiam, imperiositatem monstrat, quæ eorum, qui sibi confidunt, neque quidquam timent propria esse solet, huic incessui tribuit etiam vehementiam, in his quæ aggrediuntur, non tamen impetum præcipitem, sed consideratum; succedit humerorum in incessu commotio, & quædam concussio, quam viris, & masculis assignat, quæ sociabilem virum, & satis mansuetum indicat, & qui cum amicis, non male possit conuenire, qui gratus sit, & accepti beneficij memor, qui possit veniam petentibus ignoscere; Huic viro alibi, carnem attribuit Aristoteles calidiorem tactu, nam calor in ipso superat, quo factum est, vt sit ferocior, & impiger, & nouarum auctor rerum; muliere autem corpus maius habet, ac firmius, & melius compactum, quoniam robustior est. Inter ea tamen quæ viri, & masculi propria sunt, hoc maxime notat Aristoteles, quod partes ab vmbelico superiores sunt maiores, crassiores, firmiores, & carnosiores quam sint inferiores, secus in fæmina, quæ passio masculinum habitum præcipuè ostendit, quare, & in animo adesse proprietates, viriles, vt magnanimitatem, constantiam, & liberalitatem, & ingenuitatem, ossa maiora crassiora, & solidiora quæ in viris, quam in fœminis sunt, mansuetudinem denotant, qualem videmus in bobus, & asinis etiam, ad mansuetudinem enim nata esse videntur, quæ multa terra abundant; neque sit mirum si opposita in eodem apparere videntur, nam secundum quod diuersimode afficiuntur, id contingit; videmus enim ferrum esse frigidissimum, si autem igni imponatur calidius, ac feruidius multo quam flāma, ac pruna ipsa efficitur, qualis igitur sit homo masculus tum secundum corpus tum secundū animam ex his est manifestum.

FOEMINILIS CORPORIS, ET Animi pasiones. Cap. XXXXII.

RElíquum est, vt eadem methodo fæminile corpus, & animum describamus ex Arist. hic, & alibi, quæ adduci solēt referentes, est fæmina in quo animal sibi simile natum est fieri, materiæ igitur, seu loci in quo, rationem subit, igitur est humidior; nam quod materiam refert alieno termino facile terminatur, hæc autem humidi natura, & ratio est, si humidior est, & materiam referens, igitur ab efficientis ratione distabit; quod calidum est, calidi enim est agere, & mouere, & facere, & formare, subfrigidior igitur erit muliebris temperies, & sanguis, qui per uenas, & arterias illius deferetur, pituitosior quodāmodo; mulierem igitur dicemus esse pituitosam cum subdominio sanguinis, aut sanguineam cū subdominio pituitæ, & magis fœmineam temperiem esse, puto priorē, nā humidiorem fœminā credo, & frigidiorem quam conueniat sanguineæ temperaturæ, etiam cum subdominio pituitæ, vtrasque tamen formæ muliebris existimo capaces, vt autem viri perfecta, & summa virtus in animo, & illa est secundum quam vir magnanimus, & fortis dicitur, & propriè præditus virtute, cuius uirtutis officium proprium est benefacere, & prodesse multis, & maxime propter hoc laudatur, & honoratur, & carus est patriæ, & amicis; ita muliebrem perfectionem in corpore puto ex Aristotele consistere, & illam esse, quam dicimus pulchritudinem, & secundum quam mulier formosa, & pulchra dicitur, per quam proprietatem maxime iucunda, & appetibilis apparet, & propter quam maxime amatur, & cara est ijs, qui illam cupiunt, aut possident; potest autem id confirmari, tum quoniam hoc maxime gaudent nomine laudari mulieres, hocq́. donū, inter alia maximè colunt, maximè exoptant à Deo, & vt ille air, formam puellis optat sancto.

Murmure, cum Veneris phanum videt Anxia mater,

Tum qm̄ hoc dignum præmium putauit Europa, atq. Asia, quo grauiter duro, & lento

bello colliderentur, neque fuit solus Patis, qui Helenam cupiuerit, vel Theseus solus, nam & Virginiam adeo amauit Appius, & Lucretiam Sextus Tarquinius, vt dignas putarint, propter quas omne nephas admitterent, neq; minus Hercules pro Iole, aut Omphale, aut pro obtinenda Deianira laborauit, quam pro fama, & immortalitate (secundum antiquorum captum) consequenda, cum ergo hanc corporis formam illæ maxime exoptent, & tanquam rarum, & diuinum quoddam donum suspiciant, & colant, & vnice sit iucundum, delectabile in muliere, quo vno illæ, & ad declinanda mala, & ad alliciendos, & sibi subigendos homines vtuntur tanquam proprijs armis à natura sibi concessis.

Meritò dixi hanc esse summam fœminæ, quatenus fœmina est, perfectionem, vt enim se habet anima ad corpus, materia ad formam, sic mulier ad virum, quare, & perfectio muliebris ad perfectionem virilem; si igitur viri perfectio est in anima, ergo quæ mulieris est, ad corpus pertinebit, dicamus igitur, qualenam esse debeat corpus muliebre omnibus numeris absolutum.

Absoluta muliebris forma.

Capilli multi longi, subtiles, densi, aurei; in extremo mediocriter crispi, tactui mollissimi, frons candida, nullis rugis, aut lineis notata, longior quam sit virorum, & ad rotunditatem circa tempora accedens, vt inuersum arcum turcicum referat, in qua neque tumor, neque gibbositas appareat, neque nubes vlla, non vlla seueritas, aut tristitia, sed læta, & pudica quædam hilaritas, capilli propriè timiditatem indicant, & impotentiā resistendi, frons autem prædicta blanditias arguit, hoc est talem fœminam aptè scire blandiri, & blandiēdo etiam datam negare fidem, vt quamuis id fieri audias, & sentias, dolere tamen, & illam incusare nescias; facies rotunda, visu iucunda, & elegans, omnis doli promptam signat artificem, quæ sciat mendacia, dolos, & insidias struere, os paruum parumper, & vix hians timorem, earum etiam rerum, quæ non sunt timendę, & plures homines hoc ore dotatos videbis timere lemures, & somnia, & phantasmata, similiterque esse pauci cibi, & facile saciari, quamuis gulosi sint, hoc est in qualitate peccent, non tamen voraces, quoniam multum cibi non appetunt, aut exquirunt, dentes parui, candidi breuiusculi pari numero 28. tantùm, non rari, neque densissimi, hoc etiam indicat timorem, sed magis mollitiem, & vitæ breuitatem, & virium impotentiam, labia crassiuscula, corallina cinnabarim imitantia, parumper hiulca, ita tamen, vt dentes vix conspiciantur, dum tacet, aut non ridet, immota, hoc est, ea mulier non contorqueat, neque mordeat, neque sibimet sugat, quæ impudicitiæ, aut vanitatis notam afferre solent; labra inquam descripta, mirificam muliebri faciei comparant gratiam, & dignitatem, docent, hæc quoque à venereis uoluptatibus non omnino auersam, auaritiæ tamen, aut illiberalitatis non paruum est signum, nec non, & falsitatis, his labris īsignitos uidemus Aethiopas, & eos nigros, qui ex Aphrica, uel Guinea, afferuntur, quorum præcipua passio est auaritia, uel furacitas, & turpe mendacium, neque omittendus est nasus, uultus, honor, & ornamentum, qui rosæ partem exteriorem referat; mediocris, rectus, mundus, cum obtusitate quadam acutus, narium autem foramina parua quæ signa sunt animi garruli, instabilis, & uani, adde mendacis, & gloriosi, quinetiam superbi; mentum rotundum, candidum, glabrum, & candor nescio quamdam suspicionem rosei coloris uideatur intuentibus afferre, nullum autem penitus uestigium, aut in labris, aut in mento, nec sensus ullus pilorum uideatur, nam hoc pessimum, & dolosum animum indicaret, cui neque pater, aut filij fidere possent, tale mentum pulchrum, glabrum, & rotundum, & carnosum indicat ingenij obtusitatem quamdam, & tarditatem effœminatam.

Quod si mentum suspicionem scissionis in medio, aut concauitatis cuiusdam uidentibus incutiet, indicat animum à rebus uenereis non abhorrentem; & qui optime sciat illecebras, & blanditias iucundissimas in illo actu intexere, & fabricare; linguā paruam, breuem, purpuream decere mulierem certum est, quæ tamen uix, aut nunquam uideatur, & uix summitas aliquando inter loquendum appareat, linguam hanc sagacitatem, & credulitatem

litatem ſignificare quidam dicunt, mihi ad ſerpentes, aut ad canes referri poſſe uidetur; ſignumque iniqui animi, & malitioſi ingenij putarem, eius inquam ingenij, cui cordi foret lites ſerere, maledicta referre, contumeliaſque comminiſci, ut inde bella, & inimicitiæ oriantur, quod à muliebri ingenio nuſquam abhorrere uidemus, & teſtatur Euripides.

In ſupercilijs genis, & oculis præſertim muliebribus omnes ueneres, & lepores omnes, ſedere ab omnibus poetis græcis latinis, & italis paſſim decantatum eſt, ſupercilia debent eſſe nigra, ſubtilia, diſiuncta, mollia, & leniter inflexa, quæ animum inſtabilem, & varium etiam ſignificant, oculi ad paruitatem declinantes ſubnigri, concaui, vagantes, ridibundi hilares, ſplendentes, morum proteruitatem, laſciuum, ſubdolum, & inconſtans ingenium indicant; quæ vero eiſdem conueniunt malæ rotundæ, glabræ, omnino carnoſæ, roſeæ, & referentes, quæ autumno candida mala rubent, aut liguſtra roſis iuncta, mendax ingeniũ, & importunum cum quadam lenta ſegnitie, & impotens monſtrant, quibus tamen qualitatibus adiunctus eſt pudor, & quædam verecundia; his ſuperſtant tempora, quæ candida non minus, quam frons eſſe debent, & ſine oſſium vllorum ſuſpicione, non tamen tumida, non depreſſa; ſed parum admodum, & vix concaua, quod ſignum doloſum ingenium, & verſutum, ac paratum ad inſidias ſtruendas docet, aures exculptæ, breuiuſculæ, molles, & delicatæ colore roſarum diluto aſperſæ, promptum ad verecundiam animum, ſed timidum, & puſillanimem denotant, caput totum potius paruum, quàm magnum, rotundius, quàm viri, decorũ, erectum, eleuatũ docet inconſtantiã, ſuperbiam, & arrogantiam illam fœminilem, quà ſibi omnia à uiris debere tribui autumant, collum longum, valde gracile inarticulatum, candidum, lene, nullis rugis obſeſſum; debile, & pudẽs, & meticuloſum neſcio quid inſidere animo indicat, carnoſum pectus, candidum, glabrum in quo nulla videntur coſtarum indicia ſignificant loquacitatem, garrulitatem, timiditatem, longum, & arctum dorſum iniuſtitiam, & ſegnitiem, venter glaber, candidus, planus ſine rugis circa pubem parumper eleuatus, quaſi colliculus quidam, cuius inferior pars in angulum inclinatur, & linea quadam diſtinctus, deinde iterum ad pubem eleuatur, vt ſexus nullum veſtigium appareat, ſummam quidem mollitiem, cæterum verſutiam, & inſtabilem animum arguit; coxa, & latera carnoſa mollia, læuia, glabra ſubfrigida, candida ſe mutuo tangentia fœmora, & ſtricta, cupidum, infidum, varium, & mutabile ſignificant ingenium, nates pulchræ, candidæ, rotundæ, carnoſæ, lenes, frigidæ, mollitiem animi, dolorum, & paſſionum impotentiam demonſtrant. Corpus totum male dearticulatum, paruum, ſi cum viro mediocri conferatur, & incommenſuratum, aſtutiam, malitiam, inuidiam cum ſagacitate cõiunctam oſtendit; Manus longæ, ſubtiles, ſtrictæ, candidæ, digiti longi, teretes, albi, carnoſi, non craſſi, non rugoſi; illiberalitatem, & timiditatem important, crura, & tali carnoſi, nõ articulati, hoc eſt tales, vt dearticulatio non appareat, mollitiem in anima deſignant, timorem etiam, & leuitatem, genua eburnea, carnoſa, rotunda, ſubfrigida, in quibus dearticulationis nullum ſentiatur veſtigium, aut ſuſpicio; quæque ad interius vtræque modice ſe conuertant, & ferè ſe tangunt, molliſſimum animum, & timidum, & vere fœmineum, ac mendacem manifeſtant, pedes parui, rotundi, candidi, carnoſi, contracti, decentes admodum, eumdem timorem etiam, & animum ad miſericordiam; & ad mollitiem propenſum ſignificant, etenim neſcio quid veneris arguunt, paruoſque, & decentes pedes habebat Venus, & Thetis argenteos, non minus ex mari, quàm venus orta; totius corporis color eburneus (præter genas, quæ roſas, & labra, & mammarum capitula, quæ corallos, aut rubinos imitari debent) cum ſanguinis, & pituitæ prædominiũ, & ſubfrigidum quemdam ſignificet habitum, ſequitur vt mollitiem quamdam ſegnem in animum inducat, ut igitur virum decebat ſqualidior color, ſic eburneus fœminæ conuenit, caro humidior, laxior, & leuior, quam virilis timiditatem, & impotentiam, & ad dolos promptitudinem docet, & quoniã caro mollis, factum eſt, vt citius creſcant, & ad naturalem ſuam magnitudinem

veniant

veniant, quam homines masculi, quoniam tenerior, humidiorque cum sit illarum materia etiam calori suo facilius paret; quamuis sit remissior, quam in viro, vnde effectum est, vt naturaliter sint breuioris vitę, nam præcociores etiam fructus inter eos, qui sunt eiusdem speciei serotinis minus durant, sed & hoc corporis augmentum precox animi acumen aliquando hæbetat, calor enim minor efficitur cum idem in maiori vase, quam prius recipiatur corpus igitur mediocris magnitudinis sit, etenim nequit fieri, vt in maiori corpore ita adamussim omnia fabricentur, & perfecte excudantur, sicut in mediocri; vox acuta, canora, mollis, decens interrupta, eandem mollitiem notat, & effæminatum non solum animum, sed ad libidines etiam turpes inclinatum; nisi educatio, aut lex, aut ratio obstiterit; risus in formosa muliere modicus omnino esse debet, at labia tamen nescio quo blando, & iucundo more subridentia videantur, arguit aũt signum hoc, & libidinem, & versutiam, metus quæ tali sunt bucca raro incassũ rogantur, nisi animi elatio, aut quid aliud, vt lex, religio, & pudor earum inclinationem impediat, hæc de risu Porta, quoniã Aristoteles nullibi, quod sciam, quid risus portendat, exposuit, neque earum differentias notauit; gressus breuis, tardus, inuersis ad partes exteriores modice pedibus fractus, & quodãmodo à digitorũ summitate incipiens, cum quodam decore, totum corpus ferens, segnitiei signum est, & vt sic dicam animi irresoluti, & qui cogitationibus magnopere dant operam hoc solent motu procedere; Nemo autem ideo sit, qui, si mulier omnes habeat has conditiones, illam subito putet, esse pulchram, & omnibus numeris absolutam, non enim hoc verum est, sed, vt barbitos, aut lyra non ideo dicitur armonicè, & concinnè parata, quoniam pulchras, & probas habeat chordas, aut quoniam sit aurata, sed quoniam armonicis inter se numeris concordant, ideoque bene sonat, & laudatur, sic mulier nisi prædictæ partes inter se aptè conuenerit, & concordauerint, neque pulchra, neque decora est.

Quæ autem dictarum partium perfectio est; & quasi anima, dicitur venustas, decor, & concinnitas, ac partium quædam inter se naturalis concentus, & vnio, quæ ferè nec verbis explicari possit; quem concentum partium, gratiosus quidam motus, ac totius corporis situs exornat. Hactenus ex Aristotelis, & peripateticorum sententia, qualis sit masculus, & fœmina in specie hominum fuit expositum; videturque Aristoteli quod sicuti corpus masculinum, & fœminile inter se opponuntur, ita etiam animi inclinationes ad modum esse diuisas, & viros ad virtutem magis paratos, quàm fœminas, quas iniustas, pusillanimes, garrulas, timidas, impudentes, malitiosas, maleficas insidiosas, ad simulandum, ac dissimulandum paratissimas vocat, amplius auaras, segnes, furaces, cupidas, varias, infideles, credulas, molles, debiles, misericordes, dolorum impatientes, molestas, inefficaces, nusquã recte perficientes negocia, iracundias, quę deinde tamen facile mitescant, superbas, contumaces aliorũ probis monitis, incõsideratas, præcipites. Quæ tñ tãta, & tot nõ sũt, vt aiũt.

Cum igitur masculus, & fœmina pro se quisque natura tales existant putandum est humanam speciem esse quasi lineam quamdam, cuius extrema, & prima principia sint vir, & mulier, hunc dicemus A. illam G. quibus vtrisque, & secundum animam, & secundum corpus, quæ perfectè, & purè competunt singulo, quatenus talis est, conueniant; inter hæc extrema sint media B. C. D. E. F.

a ——— g

necesse est igitur primum ipsi D. simpliciter medio, aut A. & G. vtraque adesse, aut abesse vtraque, si vtraque simpliciter aberunt, ergo D. in specie humana non esse, quod est contra suppositum, vel si esse poneremus, rationem hominis non haberet, quam materialiter his qualitatibus determinauimus, nõ igitur vtraque habebit, ac iam contraria simul esse nequeunt secundum suam perfectionem, non igitur in D. simpliciter est A. neque simpliciter est G. sed secundum quid, est enim medium hoc non per abnegationem, sed per vtriusque extremi participationem quodammodo.

Num videbitur igitur D. & sm̃ corpus Androginos, & secundũ animam ad vtrumq. habi-

habitum paratus; quare prædictarum animæ dispositionum nullam in habitu habebit, sed æque omnes in potentia, vt argilla vda ad omnes figuras vasorum se habens, ad quemcunque animæ habitum, at B. virilem quidem dispositionem minus tamen quam A. retinebit C. vero, & plures partes fœmineas, & secundum corpus, & secundum animam habebit, vir tamen erit, degener, timidus, vilis, auarus, malitiosus, vt autem C. ad A. ita E. ad G. se habebit, magisque ingenuam fœminam referet F. quam G. & in F. & E. inæqualiter tamen, virilium membrorũ imaginem virilesque obseruate mores poterit.

Quid igitur colligemus? neminem esse hominem in quo vel viri, vel fœminæ non reperiantur aliqua membra, & propensiones, & hoc, vel simpliciter, pro, vt in A; & in G. vel secundum quid prout in intermedijs B. C. D. E. F. & quod in hac latitudine speciei humanæ obseruatur, idem de alijs sentiendum est; & sicuti hæc sexus discrimina indiuidua speciei humanæ mutant, ita loca, climata, cibi, aer, & cætera de genere hoc, alterant sexus prædictas qualitates, alia enim est campestris fœmina, alia montana, & quæ nata est in Aphrica, & quæ habitat Sarmatiã; vtræq. quidem comparatæ cum viris suæ regionis erunt timidæ, vtræque subdolæ, si inter se cõferantur, audax erit Sarmatis, aut Germana, & Pœna timida, sed dolosior, & insidiosior, at e contra Germana erit apertior, & simplicior, & aptior, quæ decipiatur; Id exemplo nostratum patet, nam audaciores, & laborũ patientiores apud nos sunt montanæ mulieres, & liberales magis, at e contra, quæ loca paludosa, & campestria habitant, sunt debiliores timidiores, & minus aptæ ad labores tolerandos; quæ vero in medijs regionibus habitant medio modo sunt dispositæ, & vtroque participant extremo; hæc igitur sic determinata sint, unde patet quod nobis inexistentia corporis membra mascula, vel fœminea tales etiam vel oppositas in anima indicant propensiones, quæ deinde alterantur, augentur, uel minuuntur prout locus, aer, cibusque, & cætera superius dicta requirunt; uerum igitur erit affirmare, quod in quolibet indiuiduo, uel fœminile est corpus, uel masculinum, aut membrum aliquod fœmineum, aliud masculinũ, aut utrumque simul confusum, hocquè masculum referens, illud uero fœminam, quare uel in anima cuiusque indiuidui erunt omnes dispositiones uiriles, uel omnes fœmineæ uel quædam, quæ uel alteratæ, uel adauctæ, uel diminutæ se se patefacient, pro, ut locus, ætas, aer, cibus, educatio, institutio, studia, parentes, legesque patientur, ut autem in uirili sexu speciei humanæ sunt, aut esse possunt imagines, & similitudines omnium ferè, & singulorum membrorum cuiusuis perfecti masculi, sic etiam in muliere possunt omnes cuiusuis animalis fœminei sexus artuum imagines reperiri, quare, & nulla est inclinatio, nulla propensio naturalis, animalis, quamuis ferocissimi, aut humilis, quam in aliquo homine non reperias crudelissimæ tigres, ferocissimæ pantheræ, ast crudelior multo, & Scilla, & Medæa, & Acciolinus de Romano, libidinosissimæ sunt simiæ, & multo libidinosior fuit Phedra, & Messallina, & Faustina, & Iulia, & forte quam plures aliæ, quarum nomen, & fama cum suis dedecorosis scelerib. sepultæ sunt; at Tigris, quæ proprios filios discerpat nulla legitur quędã uero matres etiam proprium partum patribus comedendum apposuerunt, quinimo ipsęmet uorarũt quod aliquãdo faciunt, nostrates feles, ut Iosephus in expugnatione Hierosolimitana scriptum reliquit; in specie humana igitur omnia sunt potentia, quæ in alijs sunt in actu, quare, & sua membra aliorum animalium, si figuram referre possunt, credibile est etiam, & in anima similitudinem harum propensionum, quæ sunt in animalibus existere, iure igitur dictum est, omnis animalis masculi in uiro, & omnis fœminei sexus in muliere apotelesmata reperiri posse, homo enim, quodammodo est omne animal, & totius orbis quædam species, & imago quare pars hæc fœmineum, illa masculinum refert genus omnis autem species, & collecta simul indiuidua, omnes, & singillatim singula singulas passiones nata sunt repræsentare; eleganter igitur dictum fuit ab Aesopo, cum facto homini non superesset, quid illi dare posset actus; Mercurium iussu Iouis, omnia dolia, & omnes py-

pyxides in quibus erant proprietates animalium lauisse, & loturam homini tanquam formam, & perfectionem suam tribuisse, vnde factum fuit, quod homo nullam quidem absolutè propriam perfectionem, at omnium inchoationes, & rudimenta sumpserit, quibus mediantibus, quid quid alijs tributum est animantibus sibi ipsi arrogare etiam possit.

Neque ideo putandum, mulieribus uiros esse multo meliores, quoniam ipsi sunt duriores, & fortiores hoc est robustiores.

Virorum etenim illæ sunt partes, & tandem memores sint uiri, quod fructus sunt mulie bris uentris, qui si bonos se esse credunt, & causam unde orti sunt, non probare non possunt bonus enim fructus bonæ arboris est fructus, sed esto etiam acerrima ficus est, & amara olea, uersi quoniam illa dulcissimos fructus, hæc utilissimum humanæ uitæ humorem fundit, utraque excolitur, amatur, & omni diligentiæ genere curatur, sic igitur neq. illaudatæ sunt mulieres, neque desunt auctores, qui illas exornent, & diuinis propè honoribus celebrent cum illa sint, quæ generi humano æternitatem conciliant, quæ ciuitates implent, & homines Dei imaginem producunt.

Finis Tertiæ Partis.

COMMENTARII IN PHYSIOGNOMICA ARISTOTELIS.

Pars Quarta.

DE PASSIONVM, HABITVVMQVE SIGNIS à corporis partibus ſumptis.

Quibuſcunque pedes bene formati, & magni, & articulati, & neruoſi, fortes ſunt ſecundum ea, quæ ſunt in anima, reducuntur ad maſculinum genus.

METHODI omnis hæc communis quędam ratio eſt, vt cum vniuerſalia ſpeculata fuerit ad particularium cognitionem deſcendat, in quibus exerceatur, & ſic duplici cognitioni ſatisfiat, ei nempe quam ſcientiam, & alteri quam experientiam, græci pediam dixere, hactenus igitur vniuerſaliter de his quæ ad naturæ humanæ cognitionem pertinent egimus, nunc ad particularem exercitationem deſcendendum eſt. Primum itaque in memoriam eſt reuocandum, quod humanum genus per duas primas differentias ſecundum materiam, ſiue ſecundum corpus diuiditur, in marem, & fœminam; quare omnis homo vel ſortitur fœmininum corpus, vel maſculinum; corporis autem humani cum actus, & perfectio ſit humana anima, cui tanquam proprium inſtrumentum ſeruit corpus, hęcque anima, & corpus ſint ad aliquid, plerunque cui ineſt corpus fœmineum, illi etiam anima fœminea, & cui maſculinum illi maſcula etiam ineſt anima, ſicuti autem tota anima totius corporis actus eſt; ita pars animæ partis corporeæ certus actus eſt, & ſicuti tota anima toto vtitur corpore ad eas operationes obeundas, quæ totius ſunt hominis quatenus homo eſt, propriæ, ſic etiam priuata potentia priuatis vtitur membris, ad priuatas operationes exercendas, quæ ſecundum illas potentias homini competunt; quare cui (vt dictum eſt) tale inſtrumentum adeſt, illi probabile eſt, talem etiam adeſſe propenſionem, & potentiam, homini igitur ſecundum quod ſortitum eſt corpus maſculum, neceſſe eſt illi adeſſe corporeas quaſdam partes, quæ illius maſculinitatem oſtendant, & vt corpus ſimpliciter maſculum dicatur, faciant, prima maſculini corporis differentia eſt membrum, quod virile dicitur, pedes deinde, manus, caput, & cætera membra, à fœmineis differunt, & totum etiam corpus virile à fœmineo certis qui-

busdam

busdam delineamentis, & accidentibus distinguitur; prima passio corporis masculi, est robur, & virium motiuarum, & actiuarum præstantia, in omni enim ferè genere animalium præcipue tamen humano, vir fœmina est robustior, & fortior, cui igitur inest figura masculina, & partes corporis omnes virilem in modum formatæ, ac dispositæ illum secundum corpus dicimus esse robustum, & in eodem reperiri etiam dicemus, quæ robur corporis cõsequuntur, aut quæ sunt ei cognata, & aliquo modo connexa, vt si robustum est, igitur facile resistat externis, neque facile patiatur, aut alteretur, solem, & frigus bene perferat, patiens sit famis, & sitis, & huiusmodi. Ei autem, quod in masculo corpore reperitur robori in anima mascula respondet audacia, quare, & robur, secundum corpus, & audacia secundum animam, est prima passio hominis, quatenus est masculus, has deinde, & secundum animam, & secundum corpus congeneræ sequuntur; congeneas voco qualitates, quæ ab ijsdem principijs, vel à similibus secundum proportionem pendent, vel vna alteram infert, aut simpliciter, aut secundum proportionem; sic audaciam, & impudentiam, timorem, & auaritiam, mollitiem, & desidiam congeneas dicere solemus passiones. Fœminilis corporis præcipua ratio est muliebre pudendum, secundum quod dicitur esse fœmineum animal, & huic partes reliquæ corporis secundum formam, ac delineationem respondent, pulchritudo autem, ac partium venustas, & concinnitas in specie humana, fœminea est passio, cui secundum animam respondet timor; & dolus, & solertia quædam seruilis, quæ ingenuitati opponitur.

Referri igitur ad masculum nihil est aliud, nisi habere membra, quæ similia sunt masculinis membris; quare, & probabile est in anima esse etiam passionem de illarum genere, quæ masculis insunt. In anima autem humana dictum est reperiri potentias, habitus, & affectus, de potentijs sermo nobis est; habitus enim in nostra positi sunt potestate, & ab arbitrio pendent; potentiæ vero sunt qualitates, quæ materiam concomitantur, sicuti in libro 2. de generatione dictum fuit, quarum quamuis aliæ magis sint propinquæ habitui, & perfectioni, omnes tamen sunt potentiæ, quæ siue propinquæ aut remotæ sint, materiam sequuntur, & ex ipsa educuntur, & pullulant, hic igitur inter alios physiognomizandi modos vnus est, vt scilicet, ad hæc duo principia, omnia corporea signa deducantur masculini scilicet, & fœminini sexus per quæ cognoscamus, quæ masculæ, quæque fœmineæ potentiæ in cuiusque anima existant, & hic modus etiam si non det causam propter quam res, est facilior tamen est alijs, & in promptu magis, vt interrogantibus possit satisfieri, sed iam ad examinandum Aristotelicum apotelesma veniamus, quod est huiusmodi.

APOTELESMA PRIMVM.

Quicunque pedes bene formatos, magnos, articulatos, & neruosos habent, illi sunt fortes secundum eas passiones quæ in anima.

Apotelesmata putaui vocanda, hæc Aristotelis pronunciata, deducta voce à verbo græco, quod ex Eusthatio ad primum Iliad; significat propriè decreta, & effectus horoscopi, hoc est quid quid cælum ex astrorum concursu in cuiusque genitura futurum de illo qui natus est statuit, & ob id Apotelesmatici olim vocabãtur, qui, & Chaldæi, & Genethliaci, & Astrologi hodie dicuntur, qui nihil non planetarum subijciunt potestati, & propterea (ex Firmico) non solum apotelesmata vocantur Astrologorum responsa, sed, & prædictiones, & iudicia omnia in vniuersali prolata (qualia sunt hæc Aristotelica) meritò nomine apotelesmaton significari possunt, quo nomine etiam Iulius Cæsar Scaliger vocauit effata Hippocratica in eo libello, quem de somnijs inscripsit; Hæc igitur est sententia Aristotelis.

Quicunque homines habent pedes bene formatos, magnos dearticulatos, & neruosos

siuè

siuè musculosos illi sunt fortes, aut verius audaces, & manu prompti, atque ad actiones obeundas parati, siuè ad audaciæ habitum valde propensi, & habiles.

Pedes bene formatos dico, qui secundum naturam válde sunt dispositi, hoc est, sunt rationabiliter longi, & lati, ita tamen, vt non dedeceant, docent enim virtutem formatricem validam fuisse, tum quoniam membra aptè, etiam secundum naturam perfecit, tum quoniam, si in extremitatum fabrica, vbi iure est debilior, non defecit, probabile est, etiam non defecisse in principio, & in his partibus quæ sunt circa principium. Bona igitur formatio ad virtutem efficientem pertinet, illiusque robur, & rectam dispositionem denotat, sicuti mala conformatio eiusdem debilitatem, & impotentiam arguit, oppositos enim effectus ab oppositis oriri causis rationabile est.

Magnitudo autem se tenent à parte causæ materialis, magna enim corpora sunt, quæ multum materiæ sunt sortita, ad hoc autem, vt naturale compositum perfectum sit, & materia, & forma requiritur, illa, vt multa potius sit quam pauca, sed forma deinde dominetur, & illam bene disponat, sic animal fit magnum, & bene formatum non tantum secundum partes, sed etiam secundum totum.

Tertia proprietas est articulatio, membrum dicitur dearticulatum cum partes ipsum statuentes, bene ad inuicem distinctæ sunt, ac perfectæ, vt earum termini, ac finis sensibus cognoscantur, & ipsum etiam membrum ab alijs probe seiunctum sit, & determinatum, quod item, vt bona formatio, ad virtutis efficientis reducitur perfectionem quam arguit, & docet, vt effectus causam; vt signatum solet ostendi à proprio signo; diximus enim hanc doctrinam à posteriori, vt plurimũ procedere, & ex his quæ nobis nota sunt, probare suas conclusiones.

Neruositás etiam neruorum bonam significat dispositionem, nam neruum nunc non puto intelligendum esse, pro ea particula corporis, quam medici sensum ferre dicunt, sed neruum voco partem illam, quam tendonem vocant ex neruo, & cartilagine compositam in qua motiuum robur præsertim consistit, necesse est igitur neruosos esse pedes, si debent esse robusti, & magnos, qm̃ si parui forent, robusti esse nequirent, nã in parua magnitudine multa virtus esse nequir, & duorũ corporum quæ sint eiusdem speciei, vtrisq. sm̃ naturam dispositis, non ægrotantibus, non senio, aut alia aliqua ratione debilitatis, semper maior vis, maiusq. robur est in maiori quam in minori, sm̃ quam rationẽ cõtingit etiã adolescentẽ, esse puero robustiorẽ, quorũ igitur tales sunt pedes, illi habent animã talem, vt inter eius potentias, ea quæ fortitudinis habitũ, & operationẽ respicit, sit præcipua, & maxime prompta, vt in habitum exeat; per fortitudinem non intelligo veram virtutẽ, aut habitudinem ad sustinendas res aduersas percussiones, & vulnera, & mortem, sed audaciam, & ad pericula subeunda, & prompte sustinenda, vt tandem sit sensus, homines quorum pedes sunt bene formati, magni, dearticulati, & neruosi, illi sunt parati ad audaciam, & efficaciter possunt se offerre periculis, & confidere, confidentia enim, & audacia loco hoc, nomine fortitudinis significari videntur.

Hoc apotelesma, vt probet Aristoteles, ait, quòd reducuntur ad masculinum genus, vt sit argumentum, quorum pedes sunt bene formati dearticulati, neruosi, & magni illi reducuntur ad genus masculinum, at quæcunque animalia masculinum referunt genus, illa sunt fortia, ergo quorum pedes sunt bene formati, magni, neruosi, & dearticulati illi sunt fortes, & audaces secundum animam, vt facile pericula despiciant, & timore nullo teneantur, & plerumq. etiam supra vires aggrediantur ea, quæ deinde perficere nequeunt, quo fit vt viri isti non sint valde prudentes, & cauti; Minor confirmatur, quoniam quæcunque formatricis uirtutis ualiditatem significant, & caloris excessum illa masculinitatem designant, masculum enim calidum,

& siccum diximus, & ignem referre, pedes autem formati bene, & magni uigorem, & ualiditatem causæ efficientis denotant, quare, & pedes tales ad masculinum genus referuntur, maiorem supra declarauimus; audaciam enim, & confidentiam ad marem dicebamus referri, non secus, atque timiditas, & diffidentia ad fœmineum genus; Cum enim in vnoquoque genere duæ sint secundum naturam species (omne enim genus in duas species seu partes per opposita s differentias diuiditur) vna semper rationem melioris, nobiliorisque, altera peioris, & ignobilioris habet; siue genus id secundum differentias materiales, siue secundum formales diuidatur; quare cum genus animalium perfectorum, & ipsum secundum materiam diuidi soleat in marem, & fœminam, contingit marem habere rationem melioris, & nobilioris, fœminam vero ignobilioris, & peioris; quare cum omniũ oppositorũ hæc sit natura, vt vnum melius sit, alterum peius, & vt dicebant antiqui alterum sit sumptum ex coordinatione continentium, alterum vero contentorum, siquidem peior qualitas peius sequetur genus, & melior melius comitabitur; ergo si audaciam, & pedum magnitudinem, & neruositatem in corpore virili videbimus, in fęminili pedum paruitatem, & debilitatem, & in anima timiditatem agnoscemus.

Dub. Neque dubitandum est, quod dixerimus vnum extremorum semper boni, alterum mali rationem habere, eo quod bonum in mediocritate consistit, extrema autem vtraque à medio recedunt; Nam huic dubitationi satisfiet, si considerabimus, quod extrema in abstracto si capiantur, semper vnum habet rationem priuationis, & mali, alterum verò formæ, & positionis, & boni, uel cum in omni motu sint duo termini, unus sit à quo, alter ad quem tendit quod mouetur, inde factum est, ut necessario unus rationem boni, alter rationem mali, & priuationis teneat, sic album, & nigrum, dulce, & amarum, calorem & frigus morbum, & sanitatem, parem, & imparem numerum opponi dicimus; si uero capiamus contraria in concreto, & prout in subiecto sunt, cum subiectum naturale, & compositum fuerit, quare non sit extremum, sed extremorum participans, melius illi uidetur esse, ac magis secundum naturam dispositum apparebit, si æqualiter quodammodo ab utroque extremo recedat, & in mediocritate sit positum.

Quin etiã simplicia corpora ab his excessibus extremorum distare uidentur, qui enim elementaris est ignis, & aqua, neque excessum caloris habet, qualem in flamma, & prunis uidemus, neque aqua glacialis frigore concrescit, & riget sicuti quando per frigoris excessum in glaciem uertitur, omne igitur si principiatum est, quoniam fit ex contrarijs in mediocritate quodammodo consistit; si autem pincipium est, neque etiam in excessu positum est simpliciter, sed tantum rationem contrarij sustinet, materia enim cum ex sui natura omnis sit expers qualitatis, sua hac naturali priuatione excessus extremorum contemperare uidetur, ut quamuis in igne nullum penitus sit frigus, in eodem tamen excessus caloris non reperiatur naturaliter, & si excedat calor non amplius ignis, sed pruna, uel fumus accensus, uel quid aliud dicetur. Hanc puto esse Aristotelici huius apotelesmatis sententiam.

Nunc quænam ex hoc deduci possint contemplemur, quorum alia secundum corpus, alia secundum animam dicentur, ea secundum corpus adsunt, quæ ex ijsdem corporeis principijs ducunrur, at secundum animam, quæ ex posita potentia, & propensione inferri rationabiliter possunt aliæ habilitates, ut si quem ad auaritiam propensum uidemus, illi etiam inclinationem ad furtum, & ad iniustitiam tribuemus. Cui ergo pedes magni, & bene formati, & neruosi fuerint, illi, probabile est, & magna adesse ossa, quare & caput, & robustum os caluariæ, & bene formatum, & densæ texturæ, nam si raræ, iam esset molle, & non robustum, neque ossa forent magna,

ceu

ceu suppofuimus, & quoniam densa textura est, non facile ab aere, & ab ambienti læditur, & robustum erit cerebrum, & capitis pars posterior eleuata, & tuberosa, quoniam cerebellum magnū est, neruosi siquidem pedes sunt; Quoniam autem bene formati pedes supponuntur, probabile est, corpus etiā esse quadratum, & concinnum, & mediocriter incuruatum in partem anteriorē, ita tamen, vt vix curuitas percipiatur, & lati sint humeri, & costæ magnæ, dearticulatæ, & manus magnæ, & robustæ; nasus item, & os magnum, & color faciei squalidior, & pectus pilosum, osseum, & quale demum in masculi descriptione supra diximus; quoniā autem pedum officium est mouere corpus, & illud ipsum sustinere, tale autem genus pedum certo modo sustinet, ac mouet, qui magni sunt bene formati, neruosi, & dearticulati illud ipsū corpus, & bene mouent, & validè sustinent, quare quorum tales sunt pedes, non solum ad motum sunt apti, sed ad standum, neq. facile de vestigio moueri possunt, aptiores igitur sunt ad resistendum, quam ad cedendum, & fugiendum, neruosi enim sunt, & magni, si uero, & currere, aut fugere necesse sit, fugiunt, & ocyores Euro currunt; quod si hoc uerum est, tales igitur pedes eam animæ propensionē, & potentiam perfectam esse denotant, quæ tunc perfecte operatur, cum talia sortita fuerit instrumēta, hæc autem est motiua potentia, si ergo audax, & sibi confidens ad resistendum, & repellendum opposita; quæ imminent, & lædere ualent, requirit neruosos magnosque pedes, ac bene dearticulatos, cui tales aderunt, illum audacem dicemus, & quoniā audax est, & sibi confidens, superbus etiam, neque libenter ad alienum auxilium implorandum se conferet, & quamuis ad iuuandum alios sit paratus, aliorum tamen non promptê implorabit opem, impotentiæ enim id putat esse signum; siriculosus, & bibax erit, magis quam edax, carneq. magis, quā alijs edulijs delectabitur, sincerus, & apertus, non dolosus, non bilinguis, hoc enim iam fœminei generis accidens est, Hæc autem, & quāplurima alia syllogizando licet ex dictis colligere, ut alias fuit animaduersum.

Sed hoc loco dubitandum uidetur; primum, si una tantum pedibus inesset conditio, *Dub.* aut altera, aut tres tantum quid sentiendum erit? nam si idem prædicatum inest homini habenti pedes magnos tantum, quod inest illi, qui non solum habet magnos, sed etiam bene formatos, & neruosos, ergo aliæ conditiones erunt superfluæ, & Aristoteles reprehendendus, quæ prædicata non per se, vt per se, hoc loco nos docuerit; si vero non idem prædicatum inest, cur vni conditioni, & formæ subiecti vna non addita est passio, non autem quattuor conditionibus vna tantum; nam si figuræ æreæ triangulari contingit habere tres, passio hæc per se, & primo nulli alij nisi triangulari adest, & illi subiecto non quatenus est figura, vel quatenus est ærea tale inest prædicatum, sed quatenus est triangularis; vnius enim formæ quatenus vna est, operatio, & passio vna est tantum.

An sane dicendum ex quattuor illis pedum conditionibus simul iunctis fieri vnum *Resp.* tantum, sicuti ex animali quadrupede, mansueto, cornigero aratore fit vnum, quod dicitur bos, & sicuti vna est proprietas bouis, quatenus est bos, quæ primo, & per se illi, quatenus talis est, accidit; ita habenti pedes supradictos quorum forma illis quattuor conditionibus continetur, & describitur, adest propria quædam passio, quam audaciam diximus, hoc est promptitudinem ad resistendum laboribus, & robuste mouendum corpus, & sustinendum, quæ nocent, & repellendum, quę vim inferre tentant; si vero vna tantū ex his quattuor adsit cōditionibus, iam audacię vix vlla suspicio putabitur, quin imo cōtingit plerūq. pedes magnos, & pręcipuè si male formati sīt, timorē arguere, & materiæ tm̄ multitudinē, ac eiusdē inobedietiā, & virtutis formatricis debilitatē, si vero cū magnitudine, bona formatio ēt adsit, sed neruositas, deficiat, pfectā

non esse propensionem ad audaciam, sed inchotionem tantum quamdam adesse dicemus; illa autem perfecta dicitur potentia, siue propensio, quæ nullis, aut minimis eget exercitationibus, vt perfecte ad operationem exeat, & suum actum exerceat, sic egregiam dicimus habere potentiam, & propensionem ad musicam illum qui nullis fere, aut minimis eget adiumentis ad hoc vt actu canat, & paucis actibus, & exercitationibus potentiam ad perfectum habitum, & entelechiam traducit; at si contigerit hæc omnia adesse in pedibus, & deinde caput, & nasum, & os, & manus contrarium indicarent, in eo homine tamquam in monstro quodam, & secundum hanc partem præter naturam affecto, initium audaciæ quidem agnoscemus aliquod, at tale tamen, quod facile refrangi antequam susceptum opus perficiat, & impediri possit, Tales autem sunt, qui timidi audaces dicuntur, qui plerumque cum à periculo absunt, arrogantes sunt, in periculo deinde pusillanimes euadunt, & cum leones inceperint, in pecudes desinunt.

Pedes autem hos decere athletas certum est; & eos, qui pedestrem militiam exercitaturi sunt ad statariamq. pugnam non aliter dispositos esse conuenit, vnde, & Germanos, & Heluetios optimos dicunt, plerumque esse hastatos, quoniam, & eorum naturalis dispositio talis est, neque solum pedes tales habent, sed reliquum corpus, vt plurimum, his optime respondet.

Quid igitur sibi velit hoc primum Aristotelis apotelesma, ex his puto satis patere, & quænam ex hoc deduci possint, & propter quam causam.

APOTELESMA SECVNDVM.

,, *Quicunque autem pedes paruos, strictos, inarticulatos habent, & uisu pulchriores, quam robustiores, molles sunt secundum ea quæ sunt in anima, referuntur ad fœmininum genus.*

OPpositum habet hoc superiori apotelesmati, cuius hic videtur esse sensus. Quicunque habent pedes paruos secundum longitudinem, & secundum latitudinem, & eosdem inarticulatos, lenes, delicatosque, & visu delectabiliores, quam sint pedes robusti, illi habent propensionem ad mollitiem eam nimirum, quæ audaciæ confidentiæque, & patientiæ laborum, periculorumque opponitur, præualetque in his propensio ad mollitiem, & desidiam alijs, quæ in ipsorum anima reperiuntur potentijs.

Pedes paruos dicimus si comparati, tum corpori, cuius sunt pedes, tum alijs corporibus, quæ sunt eiusdem speciei, habentibusque eandem molem, defecerint, in illisque minor quam in alijs eiusdem speciei, quantitas materiæ existat, quod enim in magnitudine deficit paruum dicitur, sicuti quod in multitudine paucum; arguunt parui pedes materiæ paucitatem, sicuti magni dicebant excessum; vbi autem paucitas est materiæ, & minor quam naturaliter esse deberet, virtus quæ nata est esse in tali materia, neque ipsa valens, & viuida potentia est, (iam enim dictum est quommodo in minori quanto eiusdem speciei cæteris paribus, minor est virtus) si vero stricti sunt iam non erunt bene formati; strictũ .n. dicimus, qđ lato opponitur; latũ aũt est, cuius partes ĩter se dissident, & distinctæ sũt, medium erat bene formatũ esse, quare strictũ illi opponitur, qđ in primo apotelesmate bonã dicebat formationẽ etenim inarticulatũ docet, nam si dearticulatũ dici-

dicimus membrum, cuius partes distinctæ sunt; è conuerso strictum, quoniam partes confusas habet, neque bene distinctas, ideo inarticulatum dicemus; videmus autem hoc clarum in pedibus mulierum, qui cum breues sint, & rotundiores inarticulati etiam existunt, & paruos habent digitos, & nullum, aut ossium, aut tendinum apparet vestigium.

Et visu pulchri magis, quam robusti.

Differt bona formatio quæ in pede virili ab hac, de qua nunc agimus pulchritudine, nam huiusmodi pedes dicuntur non simpliciter pulchri, sed visui delectabiles, quoniam sunt albi, & molles, & rotundi, & nullam ossium habent suspicionem, sed tantum docent mollitiem quandam, quæ sensibus iucunda est, candidi igitur, & lenes, & rotundi, & delicati cum sint, ait Aristoteles pulchriores, siue visu esse delectabiliores, quam sint robusti, hoc est qui magis placeant videntibus illos, quam proprium munus, cui destinati sunt, promptè exequantur, non igitur secundum formam iucunditas huiusmodi pedibus, de quibus loquimur adest, sed à materia aquea, molli, & delicata id passionis genus pendet, ac prouenit.

Hæc igitur est vna pedum certa ratio, quæ indicat subiecto cui inest secundum corpus eidem, etiam secundum animam inesse mollitiem, secundum quam homo facilis est, vt persuadeatur, & timeat, neque resistere audeat periculis, & laboribus, proprie autem mollia ea vocantur corpora, quæ facile nata sunt cedere pellentibus, & in se met ipsa contrahi, & pellentem vim circumplecti, ad huius corporis similitudinem, facta translatione, animum dicimus mollem, qui & facile cedit persuadentibus, minitantibus, & instantibus, qui facile mutari, turbatique potest, qui labores, pauperiem, doloremque sustinere nequit, hic igitur est verborum, quæ apotelesma cōstituunt, sensus.

Quod probat Aristoteles dicens: referri ad fœmininum genus, hoc est pedes huiusmodi esse fœmineos, & fœminarum proprios; Nā qui tales pedes habent, illi secundum pedes fęminis sunt similes, quare, & potentia quæ in anima existens pedibus respōdet (vel quoniam ijs tamquam instrumentis præcipuè vtatur, vel quoniam illorum forma est, & ratio) illa inquam, animæ potentia, fœminilis erit, & talis qualem fœminas videmus esse fortitas, vt sit syllogismus.

Omnis homo cuius pedes sunt parui, stricti, inarticulati, & magis visui iucundi, quam ad vsum valentes, ille secundum hanc partem similis est fœmineo generi, & fœminam refert; at omnis homo qui fœmineum genus, ac fœminam ipsam secundum pedes refert, ille etiam secundum animam mollis est, delicatus, timidus, imbellis, inaudax, & impatiens laboris, doloris, & malorum, ergo homo cui pedes parui, & stricti, & inarticulati sunt, & visu iucundi magis quam ad vsum apti, ille est secundum animam mollis, inaudax & imbellis ad labores, & aduersitates tolerandas; æstus, & pulueris impatiens.

Hæ propositiones speculandæ sunt, an sint veræ, & propter quid sint, minor quod sit vera non est qui negare possit, nam si oppositorum, & oppositas formas habentium, oppositæ sunt qualitates, cum pedes his oppositi dicantur masculini, ergo iure hos fœmineos dicemus, propter quid autem huiusmodi pedes sint fœminiles causa est quoniam arguunt vim formatricem, calorem nempe naturalem esse debiliorem, & remissiorem, nam si intēsus, & viuidus magnos pedes, & formatos bene facit, ergo non intensus, neque uiuidus, non magnos, non articulatos faciet, si enim affirmatio, vt ait Aristoteles, est causa

affirmationis, negatio etiam negationis erit causa, at viuidus calor masculinus est ergo nō viuidus, fœmineus dicetur, quòd igitur minor sit vera, & propter qd ex his est manifestū.

Maior erat, qui fœmineum genus secundum pedes referunt, illi secundum animam molles sunt, inaudaces, inefficaces, & laborum, ac ęrumnarum impatientes.

Quod sit uera non habet difficultatem, at propter quid dubitandum est; qui etenim fœmineos pedes habent fœminas referunt, fœminisque similes sunt, quas in confesso est, esse secundum animam, molles, inaudaces, & ærumnarum impatientes, fœminarum enim ploratus, & eiulatus est proprius, quod Hercules œteus sentiens pudore suffusus dicebat,

Heù virginalem me ore ploratum edere,
Quem vidit nemo vlli ingemiscentem malo,

At ꝓpq̃d pedes hmōi potius mollitiem aīæ, quā dolū, infidelitatēq. & sexcentas alias fœmineæ aīæ propēsiones indicent, inquirendum est; nā nulla videtur ratio ꝑꝑ quā animū mollem, & imbellem talis pedum dispositio, & structura doceat, An certe ratio adest, neq. alia esse potest, præter hanc vnam, quod nempe ab ijsdem principijs, & ex ijsdem fiat pedum talis in corpore dispositio, & in anima talis affectio, quam mollitiem nominat; quęcunque igitur duo sunt ita affecta, vt ab ijsdem causentur principijs in eodem subiecto, si vnum illorum in subiecto reperietur, necesse erit etiam alterum adesse, vt flamma, & fumus, cum ab eodem principio generentur in ligno, nempe ab igne, si videbimus inflāmatū torrem, illum dicemus esse ignitum, & si ignem habet calidus est torris; quare cum fumat calefacere aptus est, & cum inflammatus est, etiam fumat, ergo quando duæ affectiones ab eodem principio natæ sunt fieri, existente una necesse est illud principium adesse, & alteram etiam, & e contra, si altera existat, vel non existat, necesse est alteram etiam existere, vel non existere, sic etiam medici aiunt, si bilis flaua peccat, & febrim tertianam facit, & non excedentem duodecim horas, & si febris non excedit typum duodecim horarum, exquisita est tertiana, & bilis flaua peccat, & hæ passiones se mutuo sequuntur, quoniam ab ijsdem pendent principijs, nemini igitur est dubium, quod quæcunque duę passiones ab ijsdem principijs, & causis pendent, si vna illarum in subiecto aliquo reperta fuerit, necesse est alteram etiam in eodem subiecto, & causas, ex quibus utræque pendent, omnino existere, huic principio subdamus, sed pedum paruitas, & inarticulatio, & iucunditas aspectus eorumdem, quæ in homine certo existit, & mollities animi, sunt duæ qualitates in eodem subiecto repertæ, quæ ab ijsdem pendent principijs, ergo cui inerit pedum paruitas, & figura constricta, & inarticulata secundum corpus, illi etiam inerit mollities secundum animam, quod autem eadem sint principia quæ faciant in corpore tales pedes, & in anima mollitiem, sic puto ostendi; animam iam diximus esse formam, & actum corporis, partesq. corporeas eiusdem esse instrumenta, & qualia sunt instrumenta tales esse operationes, animam item causam esse in triplici genere causæ, & etiam ipsam uti proprietatibus materiæ, calore, & frigore tamquam principijs actiuis instrumentalibus, & secundum horum dispositionem, & habitudinem quam habent inter se agere, & mouere, siccitatem autem, & humiditatem ab eadem anima usurpari, tamquam principia passiua, & secundum harum passiuarum qualitatum dispositionem, & rationem quam habent inter se effici, vt hæc, vel illa potentia passiua magis, aut minus ad entelechiam accedat.

Cum igitur pedes parui sunt, & delicati, parum adesse materiæ terrestris, siue siccitatis manifestum est, ergo in passiuis præualet aqua, saltem secundum virtutem, vnde efficitur, vt paruus sit, & mollis pes, & cum læuore quodam delicatus, & pulcher visu, & quoniam talis est, ideo ad vsum est ineptior, quoniam non est robustus, nam si foret pes robustus pręualeret non solum secundum molem, sed etiam secundum virtutem terrea siccitas; sed quoniam vis aquæ dominatur, ideo etiam est inarticulatus, nam humidi est difficile retinere terminum, quamuis illum facile capiat; tales igitur pedes arguunt materiam, ex qua facti

sunt

sunt esse aquam, & terram, ita inter se coniunctas, vt secundum uirtutem aqua prædominetur terræ, hoc est, vt maior sit humidi portio, quam necessario requiritur, ad statuendos pedes secundum naturam perfectam, & minor sicci, & in vniuersum minor corporeitas.

At pedes sunt extremum alterum corporis, in quo naturaliter præualere deberet uirtus terræ, cuius indicium est, quod omnis ferè animalis partes extremæ, & quæ vel pedes sunt vel rationem pedis sustinent, sunt cæteris duriores, & id rationabiliter, quoniam reliquum corpus sustinere debent, minus igitur quam aliæ cedunt, quare cum resistant duriores existunt, alterum autem extremum est, in quo aquea vis prædominatur, in capite enim positũ est cerebrum, & illud frigidum, & humidum.

Hæc igitur sunt duo diametri extrema in quorũ altero naturaliter terra, in altero aqua prædominari, & præualere deberet, centrum autem est circuli, in quo principium mouens, quod anima dicitur, præcipue positum est, quod centrum in medio diametri existẽs, vtrorumque extremorum rationem habet, nec non, & utrisque opponitur; cum ergo extremorum, & mediorum eadem sit materia effectum est, ut cum in pedibus superet humor, ille idem etiam in corpore magis prædominetur, quare, & in centro, quod ab extremis æqualiter distat, & ubi est principium motus, præualebit; quod cum moueat, & disgreget, rarefaciat, & calefaciat, erit calor mouens spiritus maximè humidos, & ad naturam aquę, & nebularum albarum accedentes, at quorum spiritus tales sunt, & ad naturam albarum nebularum accedentes, illi sunt secundum animam faciles, qui persuadeantur, & instabiles, & non obstinati, quare neque duri, molles igitur, ergo quorum pedes sunt parui stricti, & inarticulati, & uisu iucundi, ijdem secundum animam sunt molles, ac inefficaces, quod probandum fuerat.

Cur igitur potius mollitiem animæ, quam aliquam aliam fœminilem passionem doceant pedum supradictæ qualitates, ex his puto manifestum esse.

Animaduertendum est autem, quod eadem penitus numero est materia, ex qua fiunt partes corporis, & ex qua spiritus, qui animæ deseruiunt, quare qualia uidemus esse corporis membra, tales etiam suspicandum est debere esse spiritus, talemque illorum esse propensionem, quales autem sunt spiritus talia sunt prima animæ instrumẽta, quare tales operationes, & propensiones, quæ uocantur animæ accidentia, & ab Aristotele nũnc, (Ea quæ sunt in anima.) Non ab re igitur à certa corporis parte, & ab eius cognita natura ad spiritus cognoscendos, & ad certam animæ propensionem ascendere possumus;

Nam sicuti se hẽt corpus simpliciter ad animam simpliciter. Ita etiam priuatæ ac particulares corporis partes determinant sibi priuatam quandam animæ potentiam, quare sicuti illa pars est in corpore, ita hæc potentia in anima, & sicuti cum talis pars adsit nempe inarticulatus, & paruus pes, tunc abest opposita qualitas, magnitudo scilicet pedis, & dearticulatio, ita in anima propinquior est entelechiæ, & actui potentia illa, quæ mollities, & timor quidam dicitur, quam ea, quæ huic opponitur, hinc factum est, ut sit difficilius fortem, & durum, & laboribus, ac periculis resistentem facere illum hominem, qui pedes paruos habuerit, quam illum qui magnos, similiter, & difficilius mollescent, uiri quorum pedes sunt magni, dearticulati, & neruosi, quam qui opposito modo dispositi sunt; Non ob id tamen tollitur quin usu, ac disciplina homo omnis in contrarium etiam trahi habitum non possit, ei ad quem naturaliter propensum esse dicimus; quod de Theodosio primo Romano Imperatore testatur Zosimus, Qui cum naturaliter mollis esset, & inefficax, attamen cum res id postulabat fortis, uirilis, ad agendum promptus, & audax fiebat; neque id mirũ erit ei, qui contemplans humanam animam, ipsam esse omnia, ac omnia posse fieri intelliget, quare, & mollis, in habitum audaciæ potest mutari, & audax, timidus, & imbellis reddetur, si ad opposita sexercitationes suæ naturæ traducetur, quod facere illud est quod aiũt, naturam expellere furca quæ etiam si aliquã-

do

do recurrat, refracta tamen, & semper minor apparet, vt tandem abolita putetur omnino.

Cæterum quæ ab hoc Aristotelico apotelesmate deducantur facile est cognoscere, primum enim secundum corpus ea sequuntur, quæ superiori opposita sunt; cuiuscunque igitur tales pedes erunt (si modo secundum suam factus fuerit naturam, neque humano capiti coniunctam habeat equinam ceruicem) ille faciem præ se feret omnino fæminilem, carnosam, & glabram, neque multis pilis circa genas vestitam; amplius, & ossa ideo erunt parua neque crassa, & caluaria capitis subtilis, & rara textura; & facilis ad patiendum ab externis, neque robur corporis multum aderit, & ad fugiendum erit paratus, neque loco facile stare poterit, pedesque, ac manus agitabit, nam animæ mollities hominem promptum ad omnem mutationem secundum animam indicat, ita eumdem etiam secundum corpus talem facit, vt facile manus, pedesque iactet, ac gesticuletur, quod in pueris, ac fœminis quibusdam est animaduertere, qui nunquam loco stare, nunquam extrema sistere sciunt, cum enim propter spirituum fluxibilitatem, infirmitatem, & mollitiem, qui nusquam sunt vniformes, continua fiat circa centrum mutatio, quamuis illa parua sit, & propter suam paruitatem insensibilis in anima, in circumferentia tamen, hoc est in manibus, & pedibus vehementer apparet; similiter secundum animam quæ ex mollitie sequi solent, illa eadem etiam de homine paruos pedes habente enunciabimus.

Si igitur mollis est qui facile cedit, hic igitur facile persuadetur, credulusque erit, quare, & plerumque superstitiosus fiet, & magis aliorum auctoritati, quam proprijs discursibus fidem adhibebit, & quoniam talis est, ideo secundum se irresolutus erit, & confusus ad scientias, & speculationes quidem ineptus, sed ad viriles actiones etiam multo ineptior, paratissimus ad iram, sed quam etiam prompte ponat, puerilem enim temperiē referet, & probabile est humidi esse temperamenti, & inter aquam, & aerem existere, facilis etiam est ad risum, & ad ploratum, nam fæmineos mores habet, fœmina autem facile mutabilis est, vel dicente Poeta

—*Varium, & mutabile semper*

Fæmina; Et quoniam est huiusmodi ad accipiendum etiam, & captandum paratus, accipereque cupiet, quoniam auarus est, auarus autem, & enim timidus, & talis nam imbellis, quæ imbecillitas mollitiem sequitur, aliena autem dicta, ac secreta captat, quando quidem curiosus, talisque est, quoniam garrulus est, & qui facilis in omnem partem conuertatur, si quidem externas prompte natus est accipere impressiones, quærit igitur cognoscere, & scire quamplura, quæ nihil ad ipsum pertinēt, quod est curiosi proprium, & garruli.

APOTELESMA TERTIVM.

3. *Quibus pedum digiti curui, inuerecundi, & quibus vngues curui referuntur ad aues curuorum vnguium.*

A Pedibus non discedens Aristoteles, inquit; Quod homines habentes digitos pedum, & vngues incuruos sunt inuerecūdi, duo igitur attributa corporis, nempe digitorum, & vnguium curuitas, inuerecundiam siue propensionem ad inuerecundiam docent.

Pedum digiti non secus atque manuum sortiri possunt quattuor figuras, aut enim recti sunt, aut concaui, aut conuexi, aut mixti; concauos dico incuruos, quorum pars inferior versus terram respiciens est concaua, & quasi arcum, aut semicirculum referens.

At conuexos digitos voco qui versus partem superiorem in curuantur, & eorum conuexitas respicit partem inferiorem, vt inuersum referat semicirculum; rectos, qui non magis supra quam infra curuantur, mixtos, qui ex concauo, & conuexo compositi videntur, qua-

les

les igitur sint digiti curui ex his patet; vngues etiam curuos vocamus qui inflectuntur, & catorum, vel leonum vngues repræsentant; est vnguis extremum tendinis, hic autem ab ossibus, & neruis trahit originem, qualis igitur vnguis talis neruus, & os; at nerui omnes à cerebro, ossa vero omnia à caluaria pendent, omnia que orta suorum principiorum testantur naturam; quare ex vnguium figura structura, & natura probabiliter cerebri, & ossium, & neruorum, & motiuæ virtutis substantia potest cognosci; incuruantur autem vngues propter siccitatem, & calorem, ceu videmus in his qui phthisi, vel hectica febre iam inueterata laborant; quare quibus in sunt huiusmodi vngues, in his, atque in principijs vnguiũ præualere siccitatem, cum calore probabile est. Inuerecundia pudori opponitur, eam autẽ puto significari affectionem, quam impudentiam supra dixit, & speciem quamdam audaciæ, & peruicaciæ, ac petulantiæ esse; propria verò actio, & operatio huius impudentis, & inuerecundi est, vt sit muscæ similis, & quamuis abigatur millies, impudenter tamen reuertitur ad idem, quare impudens ille est, qui non admittit alienas admonitiones, & reprehensiones, & ignominiam, & vituperationem pro nihilo ducit; quin immo illas magis irridet, externa igitur repellit, neque facile admittit, durus igitur, & propositi tenax, ad siccitatem igitur refertur hæc affectio respectu qualitatum passiuarum, & ex actiuis caliditatem sibi ascisiscit, ad audaciam refertur impudentia; audacem autem quodammodo fortem, iam supradictum est, fortem autem calidum esse.

Est igitur Aristotelici Theorematis sententia.

Homines habentes digitos pedum, & vngues incuruas sunt inuerecundi, huius dicti causam affert dicens, quod referuntur ad aues curuorum vnguium, quas rapaces vocamus. Aues quæ rapto viuunt, siue diurnæ sint, vt Aquilæ, & Falcones, & vultures, siue nocturnæ, vt noctuæ, bubones, & oti, atque huiusmodi, ferè omnes, rostrum habent aduncum, vngues, & pedum digitos etiam; nec solum curuos, sed robustos, & ad prædam capiendam, ac retinendam paratos.

Genus autem harum auium ferè non bibit, aut parum admodum, quamuis naturaliter sit calidum, & siccum, puto causam esse quoniam cum animalia vorent, quæ aucupantur, est probabile, eorum sanguine vtantur tamquam potu, quo sitim extinguant; sic Aquilas aiunt cum præcipuè senuerint sanguinem sugere, vnde ortum est adagium in bibaces Senes, alios memini dixisse, hoc ideo contingere, quod harum auium natura sit calida, & sicca, secundum se igitur abhorret humidum, & frigidum; sicuti enim stomachus naturaliter frigidus, & humidus, congeneis delectatur, ita etiam animalia, quæ calida, & sicca sunt conseruantur similibus, abhorent extranea, & magis etiam opposita, quare cum sicca, & calida sit horum temperies, effectum est, vt ab humido, & frigido, & demum ab aqua abhorreant; animalia autem hæc audacia sunt, prompta ad rapiendam prędam, neque facile abigi possunt, quod in miluijs clarum est, nec non & in eo accipitre, qui venatur passeres, est igitur Aristotelica ratio huiusmodi.

Homines habentes pedum digitos curuos, & vngues aduncos sunt similes auibus rapacibus secundum partem corporis, secundum quam rapacitatem exercent, at qui sunt huiusmodi illi sunt inuerecundi, & procaces ergo homines quorum pedes sunt adunci, & incurui vngues, ijdem inuerecundi existunt; minor nullam habet difficultatem, maior consideranda est.

Primum autem supponendum est, ea duo inter se dici similia, quæ in aliqua eadem cõueniunt qualitate, magis, aut minus talia vocantur, quæ eadem magis, aut minus participant; contingit autem qualitates easdem, reperiri in duobus toto genere differentibus, vt in cerussa, in niue maris spuma, & sale, & saccharo reperitur albedo, at in hoc dulcedo, in illo salsedo, acuitas in cerussa, aut acciditas quædã, in niue insipiditas, quoniam inter se differunt secundum genus, & substantiam, quatenus autẽ alba sunt, eadem rationem habent,

& sub

& sub eodem genere, licet fortè innominato contineantur, cui primo, & vniuersaliter inest albedo, & si duo sint homines qui eundem habeant oculorum colorem, quem cœlestem, siue cæsium dicunt, probabile est; & potentiam visiuam in vtroque esse similem, & simili modo suam operationem exercere, quapropter cum alter illorum noctu commode videat, alterum etiam commode videre enunciabimus; similium enim similes sunt operationes, & dissimilium dissimiles; & oppositorum oppositæ, quare quorum, & digiti, & vngues similes sunt digitis, & vnguibus rapacium, illos esse rapaces probabiliter dicemus, pariter etiam, & secundum animam easdem habere qualitates, quas videmus in rapacibus; quod auium genus tum audax sit insolens, & impudens, & inuerecundum; homines etiam quorum pedes, & vngues adunci sunt impudentes planè iudicamus, quod igitur hoc verum sit, iam patet: At quod aues rapaces sint audaces, & inuerecundæ, & insolentes, ceu musicè inductione confirmari potest, speculando naturam accipitrum, Aquilarum, Falconum, & aliorum huiusmodi volucrum rapacium, & aduncos habentium vngues, quarum propensio hæc est naturalis, vt procaciter impudenter, & cum nullo delectu, nulloq. amore, & (vt sic loquar) reuerentia, cibum summant de manu eorum, qui illas nutriunt; videmus etiam catos, qui & ipsi curui vnguis sunt, porrigentibus panem dominis, aut carnem insilire, ac vnguibus porrigentium digitos plerunque ferire, quod in canibus non est videre, propter quid autẽ, quicunque tales habeant pedum digitos, & vngues sint inuerecundi, nunc perscrutãdum; primum itaque accipiendum est quod qualis est habitudo primarum qualitatũ circa principia corporis, ex quibus illa cõstituuntur, quæ sunt cor, cerebrum, & epar; talia etiam sunt corporis reliqua mẽbra, & tales spiritus, quorum anima primus est actus, & quales hi sunt, tales etiam operationes, & potentiæ à quibus causantur, oportet autẽ putare hoc dici tum de qualitatib. actiuis, tum de passiuis, passiuæ qualitates aquã, & terram præsertim referũt actiuæ autem in elementis, quæ continent elucescunt, vt quarto meteor. dictum est; quare in quo superat siccitas in eo terra terræque qualitates, & quæ illius formam sequuntur, apparebunt, si cum siccitate calor, igneum erit animal, & ignis consequentia in illo extabunt; vt autem Aristoteles duo principia passiua vocabat aquam, & terram, & primum dicebat esse siccorum terram, & humidorum aquam non quidem simpliciter, sed tantum prout sunt materia corporum mixtorum. Ita etiam ignem, & aerem actiua principia dicere poterimus.

Nam interior ignis, & exterior aer, ea duo sunt quæ ad tuendam animalium vitam requiruntur. His igitur sic positis dico, quod cui sunt vngues, & pedum digiti incurui, illi inest calor, & siccitas circa principia interna corporis, spiritusque calidos habet, & siccos, at quodcunq. principia corporis interna, & spritus siccos, & calidos habet, est inuerecũdum, impudens, & procax, ergo cui pedum digiti, & vngues sunt incurui illi inerit inuerecundia petulantia, & audacia, & procacitas.

Causa igitur huius passionis est siccitas interna spirituum, cum calore coniuncta, ex igne igitur, & terra conflata videntur, & calcem viuam propriè referunt illorum spiritus, quare sicuti calx aquam, & humorem promptissimè trahit, sugit, absumit, ita hæc animalia rapacia vehementissime ad se trahunt, & vorant auidissimè alimentum; minorem contemplemur, quod pedum digiti, & vngues incuruati doceant circa principia corporis interna dominari siccitatem, cum calore coniunctam, nam si pedum digiti sunt incuruati necesse est, tendines etiam breuiores esse, quam corpus illud, cuius sunt tendines deceret, breuior autẽ fit tendo, & omnis cartilago, cum à calore sicco patitur, quod in hædinis carnis flammæ applicatis promptissimè cognoscimus; si ergo digiti curuantur necessario tendines contrahuntur, atque id à sicco illis accidit; si verò nerui sicciores sint, necesse est, & principium à quo pendent esse siccius; ergo quorum digiti pedum, & vngues curui sunt, illa circa principia interna habent siccitatem, & caliditatem. Maior etiam confirmatur eadem ratione,

nam

nam si principia interna sicca sunt, & calida, ergo, & cerebrum siccius secundum suas operationes videtur, ergo & sicciores spiritus; quare, & cor, à quo oriuntur, si autem cor, & principium primum, in quo anima residet siccius fuerit, & calidius, spiritus etiam sicciores; & calidiores pariet, quorum propria est audacia, siccum vero raro, ac difficile alienas formas admittit, quare, & impressiones, & phantasmata, non ergo docilis admodum est homo, cuius sicci, & calidi sunt spiritus, sed inuerecundus, ceruicosus, obstinatusque, & nihili faciens, quid de se alij sentiant, ergo quicunque ungues, & digitos curuatos habent, illi inuerecundi omnino erunt, & impudentes, quod Aristoteli visum est.

At primum dubitandum videtur, nunquid si digiti conuexi forent, idem etiam sentiendum esset? sane videtur quod non, si quidem liberales dicuntur quorũ digiti conuexi sunt, & in partem posteriorem conuertuntur, Amplius laxitati articulorum, & tendinum id attribuitur, Tertio, hæc affectio fœminarum est, & ad fœmineum genus refertur, qui vero digitos, & vngues incuruos habent masculinum referunt affectum, qui audaciam denotat, audacia autem est maris; amplius si dicas à calore, & siccitate cõtrahi, & contractos fuisse neruos, & tendines, qui mouent digitos, & vngues in partem interiorem, & versus volam pedis, manusque. *Dub.*

Vna etiam, eademque causa videtur, propter quam digiti, & vngues in oppositum flectantur, non ergo connexitas liberalitatem indicabit.

Huic dubitationi, puto, posse responderi hoc modo; Pedum digiti, manuumque, si longi & conuexi fuerint, articulationes docent esse laxas, & molles quare ad fœmininum genus referuntur, & quoniam mollia humidũ, & aquam referunt, hærent igitur alijs, alienasque suscipiunt passiones, persuasibiles igitur, & creduli, & si addatur calor, bene sperantes, quare, & benefici, vnde, & non illiberales vocantur, quod uero à calore, & siccitate non contrahantur ad partem superiorem digiti, & ungues, hanc puto esse causam, quoniam contracto principio promptius ea quæ principium sequuntur, mouentur, & contrahuntur, ad quam partem naturaliter inclinant, quam ad oppositã, cum itaque ad partem interiorem, & ad concauitatem magis naturalis sit tendinum motus, & sic natum sit mouere animal digitos, & ungues, horum enim officium est, ut corpus moueant, sustineant, & tertio comprehendant, quæ subijciuntur, ut facilius possint corpus sustinere, hinc manifestum est, talem concauitatem esse siccitatis effectum, cuius oppositum, erit humiditatis, quare quorum digiti, & ungues curuati sunt, illi sicci erunt secundum animam, uel animæ principia, & instrumenta prima, & qui opposito modo fuerint affecti, etiam oppositam nactos fuisse temperiem probabile est, neque uerum est adeo robustos esse musculos, & neruos, qui aperiunt manum, quam qui occludunt, quod re ipsa ex inspectione anatomica in promptu est cognoscere. *Resp.*

Secundo dubitari potest, an omnis inuerecundus, digitos aduncos, & ungues incuruos habeat, nam inuerecundæ sunt, & rapaces aues, quas picas uocant, & corui, cum, & mures rapiant, & pullos gallinarum, & auiculas, nequaquam tamen incuruos ungues habent, non igitur conuertitur, quare neque propria erit passio corporis, cui inuerecundia, & impudentia conueniat. *Dub.*

Putarem omnino non conuerti propositionem, & dicerem utique omnem hominem, cui tales adsunt pedum digiti, & ungues esse ad impudentiam natum, at è contra non omni impudenti contingit tales adesse digitos, & ungues; cum ex mala educatione non minus possibile sit hominem fieri inpudentem, procacem, & petulantem, quam ex naturali instinctu, & potentia interna. *Resp.*

Tertio quærendum etiam esse uidetur, an si quis digitos pedum tantummodo curuos haberet, non autem ungues, idem de eo esset pronuntiandum.

Non sanè ut mihi uidetur, nam ab externa causa possunt incuruari digiti, non mutatis unguibus,

vnguibus, & è contra si enim contingat calceos breuiores esse necessario, contrahuntur digiti, & inuertuntur, & aliquando incuruantur, contingit etiam, vt in magnis exsiccationibus, incuruari vngues, illæsis digitis, & immotis, omnino autem id secundum naturam esse videtur, vt prius incuruentur digiti, deinde vnci fiant vngues, maior enim causa est secundum quam exsiccantur vngues, quam ea quæ digitos curuos facit, cum, & dilatatis tendonibus, & breuioribus redditis incurui fiant digiti, nequaquam patiantur vngues.

Quos autem contingit tales habere digitos, illi plerumque, & breuiores habent, & robustiores, Nam crassiores, & solidiores, quare quorum manus robusta est ad modum, illorum contracta est, & crassa, & breues digiti, & crassi, quod in robustis colonis licet animaduertere; Impudentiam, & inuerecundiam sequi solet ingratitudo, irrisio, contumelia, despectus, & ad maledicendum, & blasphemandum propensio, sæuitia, & morum asperitas, & infidelitas quædam, & alia huiusmodi, quam plura, si enim impudens est aliquis, pudorem non habet, neque honorē, aut quid homines de ipso sentiant curat illos igitur, illorumque contemnit iudicium, & contumeliosus, quos contemnit nihili facit, quare, & irridet, proprium enim est irridentis hoc agere.

At quos multum æstimamus, illos non irridemus, sed honoramus, suspicimus, & veneramur; quoniam autem alios nihili pendunt, multumque sibi tribuunt, efficitur, vt se multum ament, seque bonos putent, & merentes omnia bona, si quis igitur illis bene fecerit, id non illius humanitati, sed suo tribuunt merito, & illum teneri credunt, quare neque gratias agunt, neque referre vnquam cogitant, quod hominum agrestium est proprium, & adolescentum, qui credunt omnes sibi esse deuinctos, nō minus quam fœminæ, quæ si quādo pulchræ sint aspectu, aut se tales credant, hac sua dote autumant, omnes homines obligatos, illis inseruire, iisque morem gerere, & omnibus modis obsequi, sæuitia etiam hoc genus hominum sequitur, nam cum omnes contemnant nullos æstimant, nullos amant, quare si à quopiam parum admodum offendantur, subito tamqam canes feræ irascuntur, & si nocere possint, sæue, & insigniter hoc faciunt, sin impediantur, ad maledicendum conuertuntur, & si hoc etiam non securum admodum putauerint iam ad blasphemias se conferunt, sic enim suum se putant contemptum, quem magnanimitatem credunt notum facere, & ita ab alijs, qui audiunt timeri, & coli debere existimant in futurum.

Ab ijsdem principijs asperitas morum oritur, quoniam qui irrisores contemptores hominumque deorumque sunt, vt ait ille, in cæteris etiam Mezentium imitantur, & cum nullos curent, ament, colant, æstiment, asperi dicuntur, à nullis enim amari, & coli hos certum est, inamabiles enim sunt, vnde, & asperi vocantur neque parentibus, aut vxoribus aut suis vllo modo cari esse possunt, & quod protulit de Nerone Suetonius, Hos mori iubet vxor, mater, pater.

APOTELESMA QVARTVM.

„ *Quibus pedum digiti coniuncti sunt, timidi referuntur ad coturnices, & ad aues strictorum pedum in lacubus morantes.*

HOc etiam à pedibus sumptum est; vtrum autem in tex. sit mendum valde vereor, nā in figura timidi ponebat Aristoteles supra manuum gracilitatem, & longitudinē, quare, & quidam alij longitudinem digitorum fœmineum, ac illarum nobile, & decorū dicebant accidens, fœminas autem, & pudor, & timor decet, putarem igitur sic pronunciādum præsens apotelesma. Quibus pedum digiti sunt longi, tenues, & coniuncti, hoc est non dearticulati, vel coniuncti, vt vix videantur ad inuicem diuisi, illi timidi sunt secundū

ca, quæ

ea, quæ in anima sunt accidentia; longos uoco in comparatione ad eos, qui secundum naturam masculinam dispositi sunt, non putandum est autem, fœminas subito digitos longos habere, sed bene quæ pulchros pedes habent, digitos etiam secundum proportionem ad suam plantam pedis longiores habent, quam sint virorum digiti, vt si planta viri sit, vt 12, & digitus virilis sit, vt duo ad 12, ex aduerso plãta muliebris cũ sit, vt sex eiusdẽ, digitus erit, vt vnũ cũ dimidio, quare longior hoc modo est fœminilis digitus, quam masculinus.

Tenuior etiam est idem, quoniam debilior, & mollior, nam si valentior esset, necessario & neruosior, quare, & crassior, & maioris molis, & enim cæteris paribus in maiori quanto eiusdem speciei maior est virtus, coniunctos voco, non dearticulatos, & non bene diuisos ab inuicem, notantes formatricis virtutis debilitatem, eam debilem dico, cum à proptio frigore non omnino libera est, neque materia perfectè obsequitur, vnde datur turpitudini occasio, turpitudo enim præter naturalis est dispositio, & hæc ab affectione agentis causæ pendet, cum impeditur ab opposito, & hoc dupliciter, vel quoniam agenti causa mixtum est, vel quoniam priuatio quæ in materia est agenti quodammodo rebellis est, ac magis resistit, aut minus, quam oporteret, vnde non perfecta existit naturalis operatio, sed aliquid est, quod vel demere, vel addere habeas.

Quorum igitur pedes tales digitos sortiti fuerint, illi secundum animam timidi sunt, timidos voco, qui magis quam oportet cædem pericula, plagas metuunt, quando non oportet, aut à quibus, aut tandem quomodo non oportet.

Quod timetur, malum est futurum sed imminens, hoc autem dupliciter terret, vel positiuè, vel priuatiuè, igitur timemus, vel ne nobis malum accidat, vel ne bono, siue id verum sit, siuè apparens, priuemur, friget qui timet gelidus etenim vocatur timor, & Virg.

—Gelidus coit formidine sanguis;

Non enim est timor nisi quædam contractio caloris circa principium, vbi est contractio ibi & causã contrahens, vel pellens hæc frigus est; proprium igitur est frigidioris temperamenti timor, propter quod, & senes, & fœminæ, & ægroti magis quam his oppositi timent, pueri autem non propterea quod sint frigidi, sed quoniam humidi, & inexperti, & creduli quandoq. nõ timẽda timent, cũ ijdem quæ deinde timẽda sunt, nihil metuant.

Quorum igitur pedes habent digitos quales diximus illi vocantur timidi, quod Theorema ab Arist. cõfirmatur, dicẽte, tales referri ad coturnices, & ad aues, quæ sũt strictorũ pedũ, steganopodas puto, quarũ digiti iuncti sũt simul, sicuti in anseribus, & anatibus.

Huiusmodi igitur homines assimilat Aristoteles duobus generibus auium, coturnicibus nempe, & auibus palustribus, quæ non solum longos digitos habent, sed simul iunctos, inter media pelle, Coturnices timidas ex earum perspecta natura cognoscemus; Hæ aues sunt maxime perdicibus similes, crassiores tamen corpore, & pennis colore subpurpurascẽte circa collum, eas tentari aiunt plerumq; epilepsia, non secus atq. aliæ quædam auiculæ, quæ picæ glandariæ vocantur, id autem ideo illis accidere putatur, quoniam meatus, per quos spiritus feruntur paruos, & strictos habent, & spiritus crassiusculos, ꝑ quã causam.

Easdem aues helleborum comedere, eoque victitare testatur Lucretius.

Nobis veratrum est acre venenum.

At capris cibus est, & coturnicibus idem.

Nam nõ sentire noxã probabile est, qm̃ ad principia vitę nõ peruenit veratri virtus, nisi valde alterata, peruenireque nequit, qm̃ venæ ac meatus tenues valde sũt, quare diu hæret antequã ad cor veniat, diuque manens mutat naturã, eædem coturnices digitos pedũ longos habent, pedesq. subtiles, & crura subtilia, quę omnia has aues frigidas, & pituitosas quare, & timidas arguunt.

Ast mihi profecto non videtur coturnices esse omnino timidas, & ita, vt quam plures aues, & animalia ipsis multo timidiora non sint, nam pedibus validis sunt, & pro-

be formatos digitos habent, quare suspicio non pauca mihi sit Aristotelem coturnices non scripsisse, nam, & quidam textus uocem hanc non habent, sed per coturnices, cum additione strictorum pedum, intellexisse fulicas, vel genus id auium tale videtur, nam, quæ dicuntur fulicę coturnicibus ferè similes magnitudine corporis sunt, & mollissimas habent pennas, & timidissimæ sunt, & ferè semper clangunt, quæ autem multum vocalia sunt animalia, plerumque timida; videmus enim timidas mulieres multo magis garrulas quam sint viri, quare dicerem. Qui tales pedes habent, fulicis esse similes, aut illis auibus, quæ in lacubus, & paludibus degentes continue obstrepunt, quę pedes habent strictos, hoc est digitos pelle simul coniunctos, quod animalium genus, puto, timidum esse, quoniam deficit calor circa principium, nam si calor non deficeret, sed validus esset, ergo, & vis formatrix quæ hoc tamquam præcipuo vtitur instrumento viuida esset, si autem hoc fieret, sequeretur, vt partes corporis extremæ etiam aptè formarentur, quare, & ab inuicem distinguerentur, caloris enim est disgregare, & distinguere, & si distincta forent extrema, ergo digiti pelle non simul iuncti; ergo neque pedes, vt diximus stricti, quod cum supposito repugnet, probabile est tale auium genus frigidum esse, qua propter, & timidum, vt igitur diximus, quorum pedum digiti sunt subtiles longi, iuncti, hoc est, nō bene, & perfectè diuisi, sed vniti simul, hi erunt timidi, & si timidi erunt secundum animam, & debiles secundum corporeas vires, & dispositiones, sequetur probabiliter, homines huiusmodi cito senescere, paucus enim est calor, neque diu durabilis, neque labores sustinere poterunt, & ab iniurijs externis aeris facile lædentur, sunt enim debiles, ægrotique facile sanabuntur, nam causa leuis erit secundum quam ægrotare contigerit; nec moles corporis magna erit admodum, nam caloris est dilatare, cum autem abest, aut fit constrictio, aut saltem materia non valde dilatatur, abundant carne plerunque, & adipe; hæc enim passio est, quæ à remisso fit calore, vnde effectum est, vt circa quadragesimum annum plures, & præsertim mulieres, & pinguiores, & carnosiores efficiantur quam essent, crurum, & brachiorum ossa exilia sunt, & debilia, nam, & vis corporea debilis est, neque uenereis gaudent admodum nisi melancholici sint, & flatibus abundent, & cum pedes stricti sint, pedumque digiti iuncti simul, probabile est in hominibus his manus strictas, & longas esse, & digitos longiores, & quasi inter se iunctos; pectus item strictum glabrum, & capillos molles, & cætera quæ timidi esse accidentia, docebat Aristoteles.

Passiones animæ. Secundum animam autem, quæ naturaliter insunt fœminis, de huiusmodi hominum genere poterunt enunciari; nam hæc dispositio corporea fœminilis est; contingit autem in fœmineo corpore animam fœminilem reperiri, non enim, ut iam sæpe dictum est, in corpore ouillo leoninam reperies animam, neque, ut Pythagoras, dixeris leoninam animam fortiri posse corpus agninum, quod sentit Aristoteles secūdo de anima, etenim certi corporis est actus certus, & quatenus certi corporis actus est, eatenus certum requirit corpus in quo sit.

Not. Notandum, vt mihi uidetur in his quattuor apotelesmatibus, quæ à pedum digitorumque natura, & dispositione sumpta sunt, duo ad masculinas, duo ad fœmininas dispositiones reduci; nam primum, & tertium ad mares, secundum, & quartum ad fœminas pertinent, est enim audacia, & inderecundia uirilis, seu masculi animalis magis propria, timiditas autem, & mollities, quæ secundo, & quarto docentur, ad fœminas spectant.

Videntur autem accidentia omnia, quæ naturaliter in unumquemque hominem cadere possunt; & ea præsertim quæ potentiæ animæ, & dispositiones uocantur corporis, esse tales, ut uel sint propriæ maris, uel fœminæ; cum enim species humana, absque medio diuidatur in masculum, uel fœminam, neque sit medium inter hæc duo nisi casu, & per accidens; (Androgyni enim sunt præter naturam) & nullum sit indi-

fit indiuiduum humanum secundum naturam affectum, quod non sit, vel masculinum, vel fœminum, necesse est accidentia, quæ è substantiæ ratione pendent esse talia, vt quædam magis naturam corporis fœmineam, quædam naturam masculinam repræsentent; naturaliter enim inter marem, & fœminam nihil cadit, vt inter par, & impar, oppositæ enim differentiæ, quibus genera diuiduntur, medio carent, secundum se, vt animatum inanimatum, sensitiuum insensitium rationale, & irrationale.

Quare, vt ens, & non ens, affirmatio, & negatio secundum se non habet medium, sic etiam masculinitas, & fœminilitas omni medio caret; nisi forte per vtriusque abnegationem reperiri medium diceremus, vt cum lapidem neq; cæcum neque videntem dicimus; Sed hoc non est ad rem, nam sermo est, de subiecto susceptibili, harum passionum, à quo non possunt ambæ negari.

Vt autem entium quædam magis perfecta sunt, quædam minus (communicatum enim non est omnibus æqualiter esse, sed his clarius illis obscurius, & quæ minus perfecta, magis ad non ens accedunt, & minus non entia magis de ente participant) ita etiam dicendum videtur, omnem hominem vel membra corporis, & animi passiones viriles habere, vel fœminiles; & id vel secundum totum, vel secundum partes plures, aut pauciores, tum animæ tum corporis, Viriles affectiones sunt entis, & melioris naturæ, fœminiles autem non entis, & peioris speciem sustinent; vt ergo ex luce, & tenebris omnes colores constare dicimus, & differre inter se secundum quod magis, & minus de altero extremorum participant, ita omnia humana indiuidua composita esse ex membris partes mares, & fœmineas referentibus, & sic, per marem, & fœminam determinari, asseremus, & ex his, atque consequentibus hæc, omnes indiuiduorum differentias statui, vt alia dicantur secundum totum mascula indiuidua, alia fœminea, & eorum quæ mascula sunt, quædam dicantur secundum certas partes fœminea, secundum quasdam alias mascula, item quæ partes, & affectiones dicuntur fœmineæ, vel masculæ, eædem secundum magis, & minus differunt, vt carnis mollities, & extremorum concinna paruitas; cum vtraque sint accidentia fœminilia magis tamen decet fœminam mollities quam extremorum paruitas; & similiter cum virile accidens sit vox magna, & grauis, & latum pectus, & robustum, attamen virilior, nescio quo modo, est dispositio, & magis propria virorum vox grauis, quam latum pectus, si modo pectoris latitudo à graui voce separari potest, & plures reperientur fœminæ quæ latum pectus habeant, quam vocem magnam, & grauem.

Notandum est etiam, eorum quæ in anima existunt corpus humanum sequentia, alia certiora, alia incertiora, & magis principijs corporis propinqua, si quidem audacia siue propensio ad audaciam, & confidentiam, seu videtur esse maximè propria virorum, At fœminas decet magis timor, & magis in alijs, aliorumq; auxilio, quam in se ipsis confidunt, Not.
Causam puto quam supra tetigi, virtutẽ formatricem, in certo quodam gradu caloris sitã, quo tamquam principio, ac præcipuo instrumento natura formatrix siue anima vtitur, ad formandum corpus.

Hæc virtus si secundum se fuerit, in eo gradu ultra quem si intenderetur perfectum, & secundum naturam non faceret hominem, cum materiam nacta fuerit obedientem, mas generabitur, in quo cum præualeat calor cuius proprium est dilatare, & disgregare, erit magnitudo conueniens, & potius magnus homo, quam paruus, & pectus latum, quam strictum erit; & quoniam calidi est mouere, & facillime moueri, & alijs superesse elementis, hic etiam promptus erit vehemens, & audax, è contra si calor secundum se ab eo gradu vltimo perfectionis declinauerit, iam remissior erit, & corpus fœmineum generabit, mollius, & pressius, & secundum animam minus audax, timidum, & sibi diffi-

dens, & alia quæ hæc sequuntur accidentia inerunt, ex his enim alia quæ congenea sunt inferri nihil vetat.

Dub. At videbitur absurdum virtutem formatricem esse in excessu positam, quando alias dictum fuit virtutem omnem naturalem in mediocritate sitam esse, & ideo ab excessu ac de-

Solut. fectu pati: An vtrumque verum, etenim si virtutem formatricem, & omnem naturalem, & moralem contemplabimur, videbimus eam, esse secundum se in summo, quoniam illi nihil addi potest, & iam suum finem vltimum attigit vltra quem finem procedere non potest, & si quid illi adiungeretur vtique corrumperetur, & sic secundum se virtus omnis, tam moralis, quam naturalis in summo esse dicitur.

Rursus uocatur medietas quædam, & ratio certo modo disposita, quoniam si quid accedat, aut si quid quam dematur, operatio laudabilis non existet; sic iustitia secundum se quoddam exactissimum, & bonum in summo positum dicitur, eius tamen operatio in mediocritate consistit, vt neque plus neque minus quam oporteat, aut quamquis mereat illi tribuat.

Ex his itaque quid physiognomica apotelesmata ab Aristotele à pedibus accepta portendant, & cur puto satis esse manifestum.

APOTELESMA QVINTVM.

Quibuscunque ea, quæ circa talos sunt neruosa, & articulata, fortes sunt secundũ animam, referuntur ad masculinum genus.

TAli vocantur tubercula illa ossea, quæ vtrinque prope pedes prominent, sunt autem extrema ossium, quæ crus statuunt, inferiora, quibus alligatur pes, & ea quæ circa talos existunt, caro, & tendines, & cartilagines, & cæt. quæ ibi sunt; In hac parte robur pedis, & vis, tum sustinens, tum mouens corpus humanum apparet; dicit ergo.

Quorum hominum partes quæ sunt circa talos, & pedis principia erunt neruosa, & bene articulata, illi habent dispositionem, & propensionem ad fortitudinem, hoc est sunt audaces, & parati ad subeundum omne genus periculorum, & ad omnes labores tolerandos; Non absimile dictum superioribus, quorum pedes erant magni, dearticulati, neruosi, illi audaces, & supra in figura fortis, suras dicebat contractas; quas nunc vocat neruosas; oportet autem, per neruosas partes hoc loco intelligere, eas desinentias musculorum, quæ in tendines degenerant robustos, & ossi calcis implantantur, vt sit omnino inter virilem, & fortem suram, & fœmineam, ac debilem hæc differentia, virilis sura sit, non carnosa, sed tota neruosa circa talos, & caro sit sursum contracta circa mediam suram, & uersus genua, & pars illa inferior, quæ talis iungitur, & calci sit bene dearticulata, firmiter implantata, & probè distincta, ut sub cute tendines magni, & solidi appareant.

At fœminilis ex opposito sit tota carnosa, non neruosa, non dearticulata, sed massa quędam mollis carnis uideatur, & multo quam uirilis crassior circa partes talorum, neque appareant tendines, neque ossa, & uix tali agnoscantur, aut potius talorum locum quam talos ipsos suspicari possis. Causam eandem cum superioribus, & huius existimabis esse affectus.

Nam si quæ sũt circa talos ea sunt neruosa, & dearticulata, ergo extrema corporis erũt, & neruosa, & dearticulata, ergo, & probè ac pfectè facta, igitur, & uirtus formatrix est potẽs, & ualida, quare, & circa pręcordia, & principia animalis prędominatur calor, & siccitas, ubi (in animali) circa principia dominatur calor, & siccitas tunc audax est, & promptum ad operandum, & ad subeunda pericula, refferturque ad masculinũ genus, ergo, cui

quæ

quæ sunt circa talos erunt neruosa, & dearticulata, ille secundum animam fortis erit, hoc est, vt diximus paratus ad subeunda pericula, & repellendas iniurias, non enim fortis est, hoc est insignitus illa fortitudine quæ virtus est moralis, nullæ enim morales virtutes innatæ sunt, sed omnes disciplina vsu, & exercitatione acquiruntur.

Medium Aristotelicum tale est, quorum quæ circa talos sunt neruosa, & dearticulata illi referuntur ad masculinum genus, & masculam animam, potentiasque masculas sortiti sunt; qui tales sunt illi secundum animam fortes, & audaces sunt, & ad labores atque dolores perferendos parati, ergo quorum quæ circa talos posita sunt, neruosa, & dearticulata existunt, illi sunt homines audaces, & tolerantes laborum, & dolorum, & fortes ad operationes obeundas. Assumptas propositiones puto ex prædictis satis patere.

Minor clara est, quorum quæ circa talos sita sunt neruosa, ac dearticulata, illi validam habent virtutem formatricem, quare, & calidi sunt circa principia vitæ, & ad ignem referuntur, qui tales sunt, masculini generis, & temperamenti sunt, ergo quorum quæ circa talos neruosa sunt, & dearticulata, illi ad genus masculinum referuntur, At maior multo notior est, nam quæ mascula sunt, & calida, & sicca, & ad ignem referuntur, quæ talia sunt, & audacia sunt, & strenue sua munia exequuntur, patet igitur, quod quæ masculini generis sunt, quæque mascula sortita sunt membra, eadem etiam sunt animalia audacia, & parata ad pugnam, & repellenda quæcunque illis noxam inferre tentant.

At quærendum videtur; si cui dearticulata quidem forent, quæ circa talos, non autem *Dub.* neruosa, aut si neruosa, & non dearticulata, nunquid foret fortis secundum animam; & dato quod fortis non foret, quis tandem esset; A quo vtræque absunt conditiones, neque vlla adest alia conditio, quæ audaciam doceat, illum puto, à nemine dicendum esse fortem, si vero neruositas quidem adsit, non tamen dearticulatio siccitatem quidem dominari, non tamen calorem esse in suo gradu, & perfectione, & secundum naturam suam indicat, nam si foret perfectè validus, materiam vicisset, & dearticulatas partes efformasset.

Hic ergo corpore quidem satis robustus, sed animo durus, & obstinatus, præualet enim siccitas, ad terram igitur refertur, quæ primum siccorum est; sicci autem est difficile formari alieno termino, terraque opaca est, quare, & parum alienas admittunt admonitiones, & obscurum, ac tenebrosum sortiti sunt discursum, vnde feri, & crudeles, & suspiciosi sunt.

Cui vero quæ circa talos existunt dearticulata, non tamen neruosa decentiam quandam referunt, & secundum eas partes aspectu sunt iucunda, quare formatricem virtutem validam quidem esse, sed deficere siccitatem, & humorem præualere docent; & nisi sit aliud, quod impediat, circa animam erit bona indoles, & ad agendum promptitudo, & ad artes, & scientias capessendas propensio, temperies enim calida est, & humida, secundum quam humani, ciuiles, & benenati fiunt homines, non plus, quam deceat manu prompti, non audaces plus iusto, sed neque etiam timidi, & viles, si autem contingeret ea quæ circa pedes sunt masculinam habere dispositionem, quæ vero circa talos fœmininam profecto nescio quid monstruosi animalis illud ipsum dicendum erit, exempli gratia timidum audacem vanum, inconstantem, robustum corpore in principio laborum, sed non potentem durare, & sicuti circa corpus contingit apparens præter naturalis dispositio, ita etiam secundum animam probabile est, misceri contrarias quodammodo affectiones atque potentias, & hominem non sibi constantem, varium, & omnino instabilem existere.

Erat quidã, qui pedes ꝓ paruos habebat si cũ reliquo fuissẽt corpore cõparati, at suras deinde cõtractas, beneq. carnosas, & latũ pectus, deĩde caput paruũ, & os, nasũq. iusto minorẽ

quare timidus, audaxque erat, vanus, instabilis, nunc leo, nunc lepus videbatur, cum inferioribus terribilis, cum superioribus vilis, & abiectus, cum amicis insolens, audax, manu promptus, cum inimicis meticulosus, taciturnus, non audens vel hiscere.

Idem erat valde edax, & bibax, & ideo etiam valde carnosus, obscenus in verbis, magis quam in factis, omnino talis secundum animam, qualem esse decebat hominem qui corpus tale sortitum fuisset.

APOTELESMA SEXTVM.

,, *Quicunque autem sunt tali carnosi, & inarticulati, molles sunt secundum animā; referuntur ad fœmininum genus.*

NVllam habet difficultatem hoc apotelesma, & consimile est secundo, in quo dicebatur pedes visu iucundos, & paruos mollitiem arguere; est autem huius sensus; homines quorum tali, & partes, quæ circa talos positæ sunt carnosæ, & inarticulatæ, & indistinctæ, vt neque tendones appareant, neque talorum extrema, sunt omnino secundum animam molles, rationē huius dicti affert, quoniam homines tales referuntur ad genus fœmineum, hoc est habent partes quæ sunt circa talos, quales naturaliter solent habere mulieres secundum naturam dispositæ; hoc enim illis proprium est, & peculiare, & propter hoc laudantur, si contingat illis pedes paruos habere; & partes quæ sunt circa talos carnosas, succosas, molles, lenes, & rotundas, & fusi quadantenus forma imitantes.

Est igitur talis deductio Aristotelicæ rationis; quicunque homines habent partes quæ sunt circa talos, carnosas, & inarticulatas, illi sunt secundum corpus similes fœminis, at quicunque sunt similes fœminis, illi sunt molles secundum animam, neque laborum tolerantes, neque periculorum, aut molestiarum patientes, sed facile animo despondent, ac desperant ergo qui talos habent inarticulatos, & carnosos, sunt secundum animam molles, & impatientes: Minor inductione iam probata fuit, & rationem habet, nam tales partes, ut dixi, & abundantiam humoris, ac materiæ, & defectum caloris, & formantis virtutis imbecillitatem arguunt, vbi autem hæc reperiuntur, iisdem adsunt fœminea membra, & dispositio fœminilis; Maior etiam supra declarata est, nam si fœminea sunt membra, & fœminilis temperies ergo humidior, & frigidior virili, simpliciter enim fœmineus calor remissior est virili (quamuis forte secundum aliquam partem videatur esse calidior, vnde ossa ilium sunt in fœminis, quam in viris latiora) quod autem fœmina omnis remissiorem habeat, quam vir calorem, testatur etiam Galenus causam reddens cur putauerit Hippocrates nullam fœminam vnquam ambidextram apparuisse; cum id eò fieri dicat, quoniam naturaliter fœmina uiro frigidior est, non ergo tantum caloris in ulla fœmina reperiri potest, ut ea fiat habilis ad usum æqualem utriusque manus, nam si id contingeret, nō amplius fœmina, sed uir esset.

APOTELESMA SEPTIMVM.

,, *Quicunque crura habent articulata, & neruosa, & robusta fortes sunt secundū animam, referuntur ad genus masculinum.*

DE cruribus tria enunciat Aristoteles, quod sint articulata, hoc est, musculosa, ita, ut appareant quodammodo distincti sub pelle musculi; Quod sint neruosa, hoc est

contracta,

contracta, vt supra dictum fuit; & tendones fortes habeant; tertio quod sint robusta, ita, vt promptè, facilèque, diu, & celeriter mouere, & sustinere valeant corpus; crus autem nunc significat illud totum, quod à genu ad pedis principium porrigitur, constans ex duobus ossibus magnis, pluribus musculis venis, neruis, & arterijs pelle vestitis iunctis, ac terminatis ad statuendum organum; quod mouere, ferre, & sustinere debet totum animal, siue ipsum hominem; de hoc ergo homine cui contingit talia crura (enunciat Aristoteles) illum esse fortem, hoc est valde propensum, & paratum ad exercendas operationes, quæ forti, & audaci viro conueniunt, & in textu sui dicti causam affert, dicens, quod quicunque habēt talia crura hi referunt genus masculinum, huic propositioni addas, & quicunque referunt secundum membra corporis genus masculinum, illi etiam secundum animam habent propensiones, quæ in masculino genere solent reperiri; tales autem inclinationes sequuntur ignem, & viuidum calorem, vt audacia, & propensio ad fortitudinem, & magnanimitatem, ergo cui insunt crura tales conditiones habentia, eidem etiam inest secundum animā ad fortitudinem, & ad tolerantiam laborum, & periculorum propulsationem propensio; minor prima nullum habet dubium, illa enim virilia esse crura patet, sunt enim opposito modo disposita, ac illa, quæ paulo ante fœminis tribuebamus, videtur autem adeo proprium esse hominis secundum corpus robur, & secundum animam audacia; & secundum quod compositum est oris dignitas, & corporis, atque capitis erecta statura; & fœminæ secundum corpus mollities, secundum animam pudor, & ignominiæ metus, & venustas ac gratiosus quidam decor, vt communiter uituperetur tum mas, tum fœmina, qui proprijs carens; oppositis dispositionibus affectus reperitur; maior iam sæpè repetita fuit, nam qualia sunt membra, talis est uis quæ illis utitur, & tales spiritus prima animæ instrumenta.

APOTELESMA OCTAVVM.

Quicunque crura gracilia neruosa habent luxuriosi sunt referuntur ad aues.

DE crurum qualitatibus etiam nunc agit, & ait, si quis habuerit crura neruosa quidem, & robusta, sed non dearticulata, hoc est non musculosa, uerum subtilia; ille erit secundum animam luxuriosus; gracilia crura dicuntur habere capræ, & perdices, & qualeæ, passerculi etiam, & uniuersaliter genus ferè omne auium, & earum præsertim, quę cum dormiunt uno tantum pede ac crure innituntur; gracilia crura satyris, & faunis dedit antiquitas, hac forte de causa, ut eos admodum esse luxuriosos indicaret, qui autem tales sunt, quoniam neruosa habent crura; & ideo etiam robusta; iure ad masculinum genus referuntur, tum quoniam secundum has partes robusti sunt, tum quoniam non est proprium fœminarum, gracilia crura habere, ad masculos igitur potius pertinebit.

Hoc loco, ut mihi uidetur, per luxuriosum Aristoteles intelligit appetentem coitum, & seminis eiectionem, qui nullam differentiam faciat in sexu, & in ætate, loco, & tempore, quod experientia ipsa confirmatur, nam qui ueneri multum dant operam secundum crura gracilescunt, & quicunque secundum naturam, non autem propter morbum gracilia habēt crura, illi ad modum salaces, ac uenerei sunt; cæterum iam Aristotelicam rationem contemplemur, ait ille,

Quicunque habent crura neruosa, & gracilia referuntur ad aues, ijsque secundum hanc partem similes sunt, at quicunque similes sunt auibus secundum crura, ut scilicet sint neruosa, & gracilia, illi sunt luxuriosi, & in uenerem plus æquo propensi, verū neque hoc de ulris tantum, sed etiam de fœminis est intelligendum, & eo magis si contingat tibias esse in utrisque pilosas, cum calore enim etiam adesse materiam terrestrem, & melancholicam pili designant, ex qua contingit flatus, & humorem quendam salsum generari, qui uellicans,

cans, & mordens partes generationi destinatas, tum homines, tum fœminas irritat ad venerem: Minor propositio ex ipsamet inspectione patet, nam nullum ferè aliud animal in comparatione ad corpus suum crura, & tibias habet graciliores, & neruosiores, quam genus auium, & earum præsertim, quæ minores sunt, & quæ cauda carent, vt grues, & huiusmodi; causam propter quam aues talia sint sortiti crura puto, quoniam illis volandum erat, quare tota pene caro debebat alis seruire, pedes autem leuiores facere oportebat, sed robustos, vnde graciles fuere, sed neruosi, ob id multa caro in coxa est, tendinesq. omnes in crure, & sicuti se habet caro humanæ suræ ad tendines, qui sunt circa virilem talum, ita se habet caro coxæ ad eos neruos, qui sunt in cruribus auium, patet igitur quod cui tales sunt suræ, illi referuntur ad aues, maior nunc consideranda est, quod scilicet, qui referuntur ad aues, hoc est qui similes sunt auibus in habendis suris neruosis, & gracilibus, illi sunt libidinosi, & profectò nemini dubium est, quod medium hoc à signo est, nam hoc sibi vult, quod gracilium crurum, & neruosorũ homines sint libidinosi, exemplo auium, aues enim gracilia, & neruosa habent crura, auesque ferè omnes sunt admodum luxuriosæ, & præcipuè minores, ergo quæ crura neruosa, & gracilia habent, illa sunt animalia libidinosa, cur autem aues crura neruosa, & gracilia habeant causa est ex Aristotele quoniam aliter impediretur volatus, & corpus non bene libratum foret.

Dub. At magnopere videtur dubitandum, an verum sit, quod dixit Aristoteles, nempe habẽtia crura neruosa, & gracilia referri ad aues, genusque auium esse, vt dicit, omne libidinosum, etenim clarum est, omnes aues, tam nocturnas quam diurnas, quæ aduncum habent rostrum, & vngues curuos esse pauci coitus, neque admodum in libidinem ferri, causam ex Aristotele afferre possumus, quoniam cum semen genus quoddam sit excrementi, & excrementum in auibus adunco rostro, & vnguibus præditis, ferè omne in pennas, & vngues abeat, ipsæque sint ob hoc calidæ siccæ, & terrestres, efficitur, vt minus supersit alimẽti, quare, & minus fecundæ sunt, vt minusque irritantur ad coitionem, vnde sunt minimũ libidinosæ, vel etiam, vt quidam dicunt, quoniam cum raptu viuant, natura ijs quæ rapiẽdæ erant auiculis prouidens, & earum conseruationi quantum fieri poterat consulens, paucas ex rapacibus, multas ex rapiendis produxit, non ergo verum est, quod qui auibus similes sunt, ij sint libidinosi, quoniam non omnes aues sunt libidinosæ, tum exemplo rapaciũ tum ex eo, quod dicitur de turture, quæ castè, & solitariè viuit, si contigerit consortem vitæ, & thalami perijsse.

Qua permoti dubitatione quidam in hanc venere sententiam, vt per aues intelligerẽt gallos, vt esset sensus, quarum crura sunt neruosa, & gracilia, illi sunt similes gallis, qui autem similes gallis sunt, secundùm animam eadem propensione participant, quæ in gallis maximè se promit, hæc autem est libido, & in uenerem propensio, ergo quorum crura sunt neruosa, & subtilia, illi sunt libidinosi, quod autem vox græca ὄρνιθας aues significat quæ gallos, gallinaceumque genus significet, cõfirmatur auctoritate Alexandri Aphrod. & in geopon. Didimus, per oua auium intelligit ea, quæ Columella vocat oua gallinacea, Idem testatur Atheneus, qui nescio quendam Mirtillum inducit vocantem, nomine auiũ græco gallinas, & apud auctorem prouerbiorum ὀρνίθων γάλα legitur, quod latine lac gallinarum interpretatur.

Mihi igitur videtur, cum Aristoteles ait, quorum crura neruosa sunt, & gracilia, hoc est carne nuda, illos esse libidinosos, quoniam referuntur ad aues nihil aliud intellexisse nisi quod sunt similes gallis gallinaceis, quod vero gallorum in suo genere robusta sunt crura clarum est ex sola experientia, & id confirmat etiam ratio, si quidem gallorum crura ossea sunt, & calcaria habent, quæ omnia siccitatem arguunt, in sicco autem robur esse supra ostensum est, vnde fit quod robustissimi carnem durã habent, fœminæ, quæ imbelles sunt, mollem, signum roboris, hoc est etiã, quoniam in pugna his ipsis vtuntur calcaribus, quibus ple-

bus plerunque catent gallinæ, quod uero sint salaces galli testatur Varro, & Columella, & id experientia quotidiana constat. Videmus enim gallum unum pluribus sufficere gallinis.

Dub.

Cur habentes crura subtilia & neruosa libidinosi sint.

At propter quid quorum crura talia sunt, ijdem sint libidinosi examinandum est, profecto libidinosos dicimus, qui continuo emittendi semen desiderio sollicitantur; si ergo quibus insunt crura supradicta inest continuum hoc desiderium illos dicemus esse libidinosos omnino, inest autem tale desiderium illis, quibus inest causa materialis, & causa efficiens. Materialem uoco multitudinem seminis, efficientem dico calorem cum salsedine quadam spirituosa coniunctum, partes inferiores uellicantem; Ex his igitur assero.

Qui crura habent subtilia, & neruosa, & robusta accidere, ut nutrimentum ad inferiora multum, & præsertim humidius non perueniat, quare superius remanet, alimentum autem concoctum, & nulli parti determinatæ applicatum semen est, ergo multo semine abundant, quorum crura sunt subtilia, quod uidemus in claudis accidere, isti enim cum crurum alterum non probè propter uitium nutriatur, salaces admodum sunt; sic ergo cum multo semine abundent causam materialem habent libidinis continuæ, & cum materia turgeat, irritat, expultricem uirtutem, & hoc est desiderium coeundi, Quodque sit passio in materia patet optimè in adolescentulis, qui cum mirifico ueneris ardore teneantur, & in amplexus alicuius mulieris auidissimè ruant, sibique spondeant se uelle pluries cum illa rē habere, attū cum primum quæ turgebat materia seminis, & quęque maximè irritabat exiuerit, subito desiderium abit, neque nisi noua suggeratur seminis materia iterum aggrediuntur opus, & quod est mirabilius, quam prius desiderabant subito abhorrent, & fugiunt, ratio forsan est, quoniam abeunte causa abit affectus, adolescentulus semine turgens deperibat mulierculam eodem semine disposito, opposito modo disponitur, opposito modo dispositus oppositos affectus percipit, quo fit, ut mulierem illam negligat, quam affectabat prius; habent igitur cupiti concubitus causam, quorum crura sunt gracilia, & quoniam eadem sunt neruosa, ergo robusta, quare calida, & sicca, ad terramque accedunt; at quod calidum est, & siccum, salsum est, nam salsum est siccum terreū à calore vehementer passum; in his igitur salsus adest humor, qui partes inferiores ad expulsionem prouocat, & multus calor multum etiam spiritum ex humido excitat, quo, & membra generationis excitantur, & turgent.

Quorum igitur crura sunt gracilia, & robusta, ac neruosa his propēsio adest ad coitum, quare, & libidinosi existunt, quod erat demonstrandum.

Ex ijsdem pendet principijs, quod garruli sint, quod frequenter cantillent, nam calor, & multus spiritus sibi ipsi continue difformis, nouorum phantasmatum continens est materia, quare leuissima de causa nouæ illis succurrunt imaginationes, vbi enim maximè disposita est materia, ibi minimo negotio recipitur forma secundum quam materia determinatur, vt vbi est puluis pyrius, ibi facillime, & minima de causa ignis excitatur.

Quod multas imaginationes, leuesque sequatur garrulitas, & cantillatio docent auiculæ, & adolescentes dum amant, qui continuè occinunt.

Eadem de causa iracundi sunt, mutabiles; pugnaces, audaces (& quales dicunt esse gallos propter gallinas, & venerem) qui sunt rixosi, canori obstreperi corpore mediocri, cruribus robustis, calcaribus duris, vnguibus incuruis aliquantulum rostro robusto, & sub adunco in extremitate, crista breui rubicūda, capite elato, oculis rauis, splendentibus, quod præcipuum est salacitatis indicium; tales igitur sunt, & huiusmodi, tum secundum animā, tum secundum corpus, quorum crura sunt robusta, neruosa, sed subtilia, quod erat propositum, & patet, quod huiusmodi homines sunt libidinosi, & propter quid, hos autem quāuis ad gallos referat Aristoteles, cum galli masculinum genus representent, propriumque sit masculi præ se ferre libidinem atque lasciuiam quamdam, sicuti fœminę ostendere pudici-

pudicitiam, & temperantiam; & venereæ voluptatis inappetentiam, ideo homines hos ad masculinum genus referemus.

APOTELESMA NONNVM.

Quicunque crura valde superflua habent, & parum disrupta, hi sunt odibiles, & inuerecundi, feruntur ad apparentem decentiam.

COmmunis est hæc interpretatio huius apotelesmatis, quæ in vulgatis habetur codicibus, ego nullo modo sic posse legi puto; quid enim sibi vult habere crura superflua, & parum disrupta, vtrum duas, aut tres suras, siue crura, aut tandem quomodo parum disrupta crura dicentur? quare, puto, sic agendum, vt sententia hæc, deinde veritas, & veritatis causa aperiatur; primum itaque verborum significationem exponemus, exinde quid sit sentiendum apparebit.

Non puto Aristotelem nunc de crure loqui, sed vocem κνήμη proprie accepisse in sua significatione, quæ tibiam significat, hoc est cruris os maius, ex hac enim, & sura componi crus dicit Celsus; & per crus intelligi totum illud membrum, quod à genu vsque ad pedem, & talum porrigitur, tibia igitur os exterius significat, interius suram dicimus, os tibiæ in parte interiori carnem non habet, in exteriori carnem habere incipit, puto igitur, quod cum hic, de quo nunc loquitur Aristoteles, sit præter naturam dispositus, neque secundum animam, neque secundum corpus formosum esse; quare cum tibiæ à parte exteriori, eaque supposita ad perpendiculum Mammis, & extremitatibus ossium ilium erunt superfluæ, hoc est plus iusto tumentes, & multa carne plenæ, & parum disruptæ, hoc est, & caro illa ita sit disposita, ut contiguæ uideantur carnis portiunculæ, & quasi musculi appareant, & imaginem quodammodo referant, eius intestini, quod colon appellant, si quando fuerit carne suilla oppletũ, ut quasi videatur, corpus ex multis ita confectũ illi (ait interpres) sunt odibiles, sed græca uox, ex characteribus Theophrasti significat hominem ualde perfrictæ frontis, & summè impudentem, qualem ibi dicit Theophrastus, esse, qui coram honestissimis mulieribus, & sine causa tracture uirilia auderet, atque petulanter obscæna loqueretur, & per risum, & contumeliam alienis rebus abuteretur, eadem uoce uidetur usus Aristophanes, ut ostenderet mendacem extremè impudentem; mihi tamen propriè uidetur significare uox hæc, qua utitur hoc loco Aristoteles, hominem contumeliosum præ impudentia, & quoniam talis est, ideo odiosum execrabilem, & abominabilem, quodque in hac significatione capiat βδελυρὸ declarat, quæ subsequitur uox, designans impudentiam propriè; quare, ut diximus, Apotelesmatis propositi sensus hic erit, cuius plus iusto, & præter rem carnosæ sunt tibiæ in parte exteriori, cum quibusdam tumiditatibus referentibus eas, quas videmus in intestino, colon appellato, cauitates, & receptacula, illum dicimus esse præ nimia impudentia abominabilem, & odiosum; sed cum hæc scripsissem ad manus codex græcus antiquus mihi peruenit, in quo hac legebatur sententia.

Quorũ tibie sunt valde superuacaneæ, hoc est multa carne redũdanti repletæ, quæ, quasi fluere videatur, tremula sit, & parũ dearticulata, illi sunt præ impudentia oĩno abominabiles, quæ sñia, vt mihi vr̃ experiẽtiæ quadrat, & clarior, & certior est superiori, habemus qđ significet, qđ autẽ sit uerũ in primis experiẽtia ego testari possum qui duos cognoui talibus tibijs præditos, quorum alter, quamuis iam natu grandior, adeo impudens erat, ut passim doleret coram oĩbus se non esse adolescentẽ, & imberbem, ut saltem absque expensa reperire posset, qui eo abuteretur, coráq. omnibus, & præcipuè uerecundis adolescẽtibus absq. delectu obscænissima quæque, & proferebat, & profitebatur, alterum autem adeo extreme, atque insolenter impudentem, ut quid, & superiores, & amici, & inimici de illo sentirent

tirent

tirent omnino despiceret, cumque sæpissimè, ac diutissime in carceribus detrusus foret, maleque audiret apud quam plurimos, non ob hoc dolebat, aut se miserum dicebat, uerum, & homines, & Deum contemnens, omnes ridebat.

Aristotelicum autem medium, quo probat suam positionem est, referri ad apparentem decentiam; at quid sibi hoc uult? ait Suessanus, Aristotelem argumentari loco ab oppositis, ut sit sensus quoniam qui uerecundi sunt, habent tibias, prout decet carnosas, ergo quorum tibiæ plus quam decet carnosæ fuerint illi erunt inuerecundi, sed hoc est dicere oppositum, ut intelligamus oppositum, ut si quis quærat cur Socrates non respirat, alius respondeat quoniam est uiuus, hoc est mortuus. Idem penitus est dicere refertur ad decentiam, hoc est ad indecentiam, mihi sanè, (ut uerum fatear,) non apparet, quid sibi uelit Aristoteles, posset aliquis credere, & interpretari uocem græcam ἐπιπρέπειαν, pro conuenienti specie, ut foret sensus. Qui tales habent tibias illi sunt inuerecundi, hæc enim est species, & figura illis conueniens. At mihi uidetur, quod hoc etiam est ipsummet petere principium, & ignorum, per ignotius exponere, an forte possemus explicare uocem illam, quæ designaret ultra mediocritatem, & ultra id quod conuenit, nam, & uox ἐπὶ aliquando supra denotat, ut Hæsichius, & πρέπον decus, & conueniens significat, quare forte dicemus, Quibus tales adsunt tibiæ illis inest dispositio supra id quod deceat, quorum tibiæ supra quam deceat carnosæ, illi sunt præ impudentia inuerecundi, ergo quorum tibiæ sunt tales illi præ impudẽtia sunt abhominabiles, sed maior, quo ad me, nullam habet in se ueritatem apparentẽ, quin immo mihi uidetur conclusione ignotior, restat igitur, ut dicam, Aristotelem non re)uera, rationem sui dicti afferre, sed tantum indicare ad quod nam genus hominum referuntur hi, quorum tales sunt tibiæ, cum enim hominum genus primo in fœmineum, & masculum distinguatur,

Rursus tum masculinum, tum fœmineum, uel est secundum naturam, uel præter naturam, secundum naturam dicimus illud, quod est secundum quod humana forma, ratioque requirit, & est secundum decentiam, hoc est pulchras partes decorasque habet, & pro ut decet, ac natura requirit, est dispositus; præter naturam itém duplex est, uel infra, uel supra quod deceat, dicimus illum, cui tales adsunt tibiæ in excessu peccare, hoc est supra quam deceat habere carnosas tibias, quare, & excessum in animo habere, & supra quam deceat esse impudentem, aut in alio genere excessus peccare.

Hunc itaque ad fœminile an ad virile genus reduces? non sanè ad fœminile, etenim indecens nimium est, fœminas esse inuerecundas, quarum prima, & maxima virtus est pudor, & castitas; ac temperantia; ergo ad virile, at neque virum decet adeo perfrictæ frontis esse, atque adeo prostituti pudoris, vt præ impudẽtia sit abhominabilis, & execrabilis; quare etiam si ad virile referatur genus, non tamen ad id quod est secundum naturam, sed ad præter naturam dispositum reducetur; hoc autem duplex est, vel est infra quam deceat, vel supra nõ ad id in quo deficit forma masculina, sed ad excessum, hoc est ad genus, quod superat ipsum conueniens, reducendus est ille, cui tibiæ prædictæ sic præter naturaliter affectæ ad sunt. Hæc Aristotelis, vt puto, sententia est, quã tenere poterimus quousq; melior subeat, propter quid autem cui tales adsunt tibiæ, illi etiam adsit impudentia abhominabilis nunc inquirendum; supponamus igitur primum, quod etiam supra in figura inuerecundi diximus.

Impudentiam esse impassibilitatem quandam ab inhonesto, & turpi, illum enim, qui non mouetur ob imminens dedecus, neque vllo modo afficitur, egregrè dicimus esse impudentem, quare in sicco excedente, & calido positam esse hanc passionem putamus, in sanguine igitur crasso, & adusto circa cor, & præcordia existente, hoc principio sic posito, dicamus, Cui insunt tibiæ multa carne in excessu, & valde supra quam deceat, obductæ, quæ tremula sit, & inelaborata, neque apte in musculos digesta, vt solet esse in forti, illi partes inferio-

inferiores in humido, & calido excedunt, vltra quam conueniat, & quoniam inferna, & superna sunt loca opposita, & in locis oppositis, quæ ponuntur, secundum naturam opposita esse, & opposita qualitates etiam oppositas habere, probabile est, ergo cui insunt inferna partes excedentes in humido à mediocri calore non probè elaboratæ, eidem partes superiores, & quæ sunt, intus sitæ excedere in sicco exactè digesto, & à multo calore terminato, credi potest, cui autem circa præcordia sanguis adest siccus, & calidus, & adustus illis, & tales spiritus adesse necesse est; taliter autem dispositos, nauiter uocauimus supra in figura inuerecundi, excellenter impudentes, ergo quibus tales tibiæ aderunt iure canibus dicemus esse impudentiores; præ calore enim audaces sunt, & præ siccitate, quæ est circa præcordia, non admittunt neque mouentur populi uocibus, securi quid homines de illis sentiant, qualis igitur sit huius apotelesmatis sententia, & cur talis esse possit, & quomodo ex his patet.

APOTELESMA DECIMVM.

Qui genu flexibiles cynædi, referuntur ad apparentem decentiam.

SIc legit textus latinus, antiquus autem habet, qui sunt secundum genua crassi; Alius quidam Basileæ impressus legit.

Quorum genua sunt plana illi sunt cynædi. Ego nullum possum omnino probare; est uox græca de cuius interpretatione disputatur γονύκροτοι uox hæc in thesauro interpretatur ita, vt sit cum Blæsso, & Balbo, eadem; Hesychio paraliticum significat, hoc est habentem membra resoluta; at si respiciamus, quomodo uox hæc, quam loco isto usurpat Aristoteles, est composita ex γόνυ, quod genu, & κρότον quod pulsum significat, præcipuè manuum, cum videlicet extētæ strepitum quemdam emittūt, patebit Aristotelicum apotelesma cum vulgari dicto conuenire, vulgariter enim affirmatur, quod quorum genua inter ambulandum crepitum quemdam emittunt; illi sunt molles; quam sententiam præter Portam ex Aristotele, etiam Polemon, & Adamantius agnoscunt.

Quibus igitur inter gradiendum genua crepitum emittunt hi molles sunt, non autem simpliciter dico cinædos, vt scilicet præ posteram pati venerem delectentur, sed tantum ad mollitiem, & ad naturā fœminilem referri dico, & hanc eandem corpoream affectionē ad τὴν ἐπιπρέπειαν hoc est ad excessum eius quod decet, vel ad id qđ excedit cōuenientē, & naturalem dispositionem reduci, non enim decet genua inter eundem crepitare.

Dub. Sed dubitandum videtur quomodo significet excessum nunc vox hæc, qua vtitur Aristoteles, cum signum hoc non arguat virilitatem vllam, sed qui tales sunt ad fœmineum genus referantur. Puto ego, superiorem passionem ad masculinum genus referri, præsentē autem ad fœmininum, & sicuti superior passio corporea docet quemdam excessum in masculino genere, decet enim virum habere carnosas tibias, at superuacue carnosas, & multo magis, quam deceat, excessum quemdam indicat qui excessus in anima significat quod magis quam conueniat homo talis est impudens, & inuerecundus, ita passio presens quam genibus accidere diximus, ut inter eundum crepitent, ostendit quemdam excessum in genere fœminino, qui excessus hic est, quod cui insunt talia genua crepitantia non solum fœmineum genus referat, sed superat etiam id quod fœminam decet, magisque mollis est, atque eneruatus, quam quęcunque fœmina delicata.

Hanc ergo puto esse Aristotelis sententiam, quod autem id verum sit, quotidiana experientia confirmari potest, nam qui adolescentes molles sunt, & genua carnosa habeant, & intus innuentia, & ferè dum ambulant se collidentia mutuo, & talem strepitum edentia plus iusto fœminiles habent mores, & fœminę tales cæteris magis lasciuæ, ac meretricium

tricium motem seruantes, & magis mollescentes, talem corporis habitum seruant, sic ergo genua mouentes, intemperantiæ magnæ, & fœminei cuiusdam habitus videatur esse insigniti.

Causa passionis huius.

Cur autem id accidat nunc est videndum, profecto cui genua inter eundum crepitant, ille laxos habet articulos, & ligamenta mollia, & eneruata; qui talis est, totum habitum, in quo prædominatur humiditas cum mediocri calore possidet, hic est pituitosus cum subdominio sanguinis circa cor, & præcordia, qui talis est ille habet spiritus referentes naturam vaporis ex aqua dulci, & clara, eleuati autem spiritus huiusmodi humidi sunt, & maximè alienis formis, & impressionibus, terminabiles, quibus tales adsunt spiritus hi facillimè persuadentur, neque resistunt externis mouentibus, molles igitur, & delicati sunt, ergo cui adsunt crura inter eundum crepitantia illi extremæ sunt mollitiei, tum animi, tum corporis.

Noto hęc quæ hactenus dicta sunt apotelesmata, alternatim alia ad fœmininum genus, alia ad masculinum referri, cum autem hæc masculinitas, & fœminilitas sint quodammodo formæ naturales, & ideo in mediocritate positæ, excessus, & defectus in vtrasque cadit; sunt ergo tres masculi, & tres fœminei gradus, duo in mediocritate qui decent; duo in excessu, & duo in defectu, qui à sensibus iudicantur, an sint secundum decentiam nec ne.

At si cui crepitant genua illi inest mollities, nunquid cui non crepitabunt ille mollis non erit? aut si mollis erit subito ne etiam crepitabunt? Respondetur primum sublato antecendente non semper tollitur consequēs amplius materia hæc est naturalis, & in naturalibus non est necessitas simpliciter, sed tantum vt plurimum, non ergo cui crepitant genua illi necessario inest mollities, sed vt plurimum, neque habitum dicit hæc qualitas, sed tantum propensionem, & dispositionem quam vocant potentiam; vnde potest etiam non mollis esse ille, cui crepitabunt, cum id genus potentiæ siue qualitatis, vel à ratione, vel ab habitu opposito possit corrigi, & erit mollis, cui non crepitabunt, cum talis per habitum fuerit redditus, & si cui crepuerint etiam ab opposito habitu corrigetur; habemus igitur quid ex hoc apotelesmate, probabiliter enunciari posit.

Dub.

At rursus dubitandum magis esse videtur, vnde factum est, quod ad demonstrandum primum, & secundum apotelesma non vsi sumus ijs principijs, quibus nunc vtimur, at ad demonstrandum passionem abominabilis impudentiæ sumpsimus hoc principium, quòd contraria loca continent contraria corpora, contrariorum autem corporum sunt contrariæ qualitates, quare, & contrariæ virtutes, vnde post modum effectus contrarij, si igitur excessus humidi est in extremis, defectus eiusdem est in medio, quare, & quorum pedes multum sudant, & putidi sunt, vt plurimum obstinati erunt, & ceruicosi, & impudentes; si ergo hoc verum est, cur non etiam quorum pedes sunt magni, neruosi, dearticulati, bene formati, & per consequens robusti siccique, ijdem interiora non habent opposito modo dispositæ, vt scilicet secundum animam sint molles secundum corpus humidi, debilesque, siquidem contraria loca, corpora continent, ad quæ sequuntur contrariæ qualitates, & virtutes; neque hoc habet principium dubitationis, videmus enim in mundo hoc clarissimè factum, ignis, & terra opponuntur, nam alter leuissimus est, & rarissimus, altera grauissima, & densissima; & in locis oppositis collocantur, ergo quæ opposita sunt, loca etiam opposita occupant. Rursus ad demonstrandum decimum apotelesma usi sumus hoc principio, quod omnia orta naturam suorum principiorum testantur, quare cum ligamenta sunt laxa, & nerui molles, etiam ossa, & cere-

brum iusto erit mollius; quare & tota substantia mollior, & principium præcipuè motiuum, quare, & secundum animam est mollities, cur igitur eodem modo non dicimus in nono apotelesmate, quod ille sit mollis secundum animam? aut cur etiam nunc non dicimus, cui crepitant genua illum esse audacem, & inuerecundum?

An sane respondendum videtur; multo diuersam rationem esse eorum, quę secundum naturam disposita sunt, & eorum quæ præter naturam, si quidem, & homines, animalia, & quæcunque ea sint, si secundum naturam formata esse contigerit, cum externa bene disposita, perfectaque habuerint, interna etiam bene elaborata esse docebunt, nam si virtuti formatricis vis, & potentia in externis elucescit, tanto magis illam ipsam pollere circa principium suum putabimus, si quidem si de quo minus inesse deberet, & inest, ergo & de quo magis, vt vulgo dicitur; quare cum externa robusta, & dearticulata, & bene formata videmus, iure etiam interna magis, ac melius disposita esse censendum est, si quidem natura ea est vis agens, quæ ab intus ad extra mouet, at quæcunque præter naturam disposita sunt, illa etiam male formata esse contingit, quare neque probe mixta, elaborataquè cum itaque animalis corpus ex quattuor constet elementis, atq. ex primis quæ in ipsis sunt qualitatibus, si bene mixtum fuerit, probequè formatum partes partibus respondebunt, & omnia erunt inter se consentientia, & conspirantia, sin præter naturam, quare & non probe facta fuerit mixtio, necesse est, si excessus vnius elementi, aut elementaris qualitatis reperitur in vna parte, defectus in opposita parte reperiatur, quare vt in pumilionibus videmus, si parui sunt pedes, & caput erit proportione maximum, & in quibusdam fœminis, extrema sunt carne destituta media corporis carnosa, si ventricosæ sunt natibus carent; & aliquando posteriora carnosa, & anteriora carne destitura; vt enim dictum est, cum ex sicco, & humido factum sit animalis corpus, & secundum naturam dispositum sit in mediocritate, illud quod est præter naturam affectum necesse est, vt in mediocritate non existat, quare & in excessu sit, & in defectu, cum igitur nimia humiditas sit circa pedes, vel manus, nimiam siccitatem in partibus oppositis adesse probabile est; sic ergo in hominibus, quorum sermo factus fuit ab Aristotele, cum superabundantiam, & excessum quendam carnis malè formatæ, & non bene à calore superati, & digesti humidi sit in partibus inferioribus, & externis, probabile est, in partibus superioribus, & internis oppositum reperiri, nempe siccitatem, informem irrationabiliterque à calore male digestam, & temperatam, ad quam dispositionem sequi dicimus obstinationem, superbiam, impudentiam, petulantiam, irrisionem, aliorumque contemptum; hac igitur ratione dubitationem priorem tolli posse putarem.

Quo autem ad posteriorem iterum insistens in priori responsione dicerem, hunc cui genua crepant esse dispositum secundum naturam muliebrem, & ideo interna, externis esse consimilia, & correspondentia, quare & secundum corpus, & secundum animam mollem esse; vt enim superior ad genus masculinum, ita hic de quo nunc loquimur ad genus fœmininum refertur, amplius cui crepant genua, vel cætera corporis membra laxa sunt, & consentiunt, vel non, si consentiunt ille mollis est, sin minus non ideo quod genua crepent mollis dicitur.

At si crura fuerint carnosa, & superflua, & cæteræ deinde partes sint proportionatæ, & secundum naturam dispositæ non ideo sequetur, quod ille sit impudens; plus enim ponderis, & veritatis habent plura naturalia signa, quam vnum, aut alterum præter naturale. Videtur autem præcipuè significari, & notati vitio impudentiæ ille, qui cum habeat enormia crura, reliqua deinde

corpo-

corporis membra pauca sunt carne vestita, vt totus ille homo præter naturam omnino dispositus appareat.

APOTELESMA XI.

Quicunque coxas osseas, & neruosas habent, illi sunt fortes, referuntur ad masculinum genus.

CRuribus annexæ sunt coxæ, quarum nunc mentionem facit, hæ sunt membra, quæ ab acetabulo ossis ilium incipientia ad genua vsque deducuntur; vnico osse, eoque maximo constantia, & multa carne vestito, quæ decem musculos femur mouentes constituit; est igitur Aristotelis sententia, quicunque coxarum habent ossa magna, femorum carnem, & musculos neruosos, illi, & corpore sunt robusti, & animo fortes, atque audaces, magna ossa, hoc est crassa, & robusta, sic Virgilius cum Entelli robur docebat, illi magna ossa, lacertosque tribuebat, quæ enim sunt longa ossa, & subtilia, debilia sunt, & quæ breuiora sunt similiter præter naturam, quæ proportionata, & crassa sunt terram prædominari, & ossium principium robustum esse demonstrant, quæcunque autem præter naturam illa semper improbanda existunt, siue excedant, siuè deficiant, in vno autem excedunt, & simul in altero deficiunt, quoniam à medietate recedunt, cæterum neruosas coxas eas esse dicit, quæ habent carnem fibrosam, & robustam, caro autem fibrosa est, cum musculus est validus, quare, & caro solida, quam supra in figura fortis contractam vocabat, hoc est in semetipsa consistentem, non deductam, non fluxam, flaccidam vero, aut facile in omnem partem tractilem. Si autem fibræ sunt in coxis robustæ ergo id à quo principium sumunt robustum est, & secundum naturam masculinam dispositum, cuius naturæ est proprium, vt sit audax, & fortis quare Aristotelis ratio hæc erit, quorum coxæ sunt neruosæ, & magnis ossibus ac robustis præditæ, illi habent ea membra disposita secundum naturam masculinam; qui habent membra secundum naturam masculam disposita, illi corpus habent masculum, masculo corpori masculus etiam competit animus, at masculus animus fortis, & audax est, ergo quorum coxæ osseæ sunt, & neruosæ, illi fortes erunt secundum animam.

Causa autem propter quam masculus omnis in sua specie robustior est secundum corpus, & audacior secundum animam, si cum alijs suæ speciei comparetur, quæ masculi non sunt sexus, alias dicta fuit, quod masculus fœmina est calidior, & in eodem maior est ignis portio, quam in fœmina; At calidi est attrahere ad se materiam attractamque dilatare, & dilataram formare, & siccare, siccum enim est, quod proprio termino terminatur, hinc sequitur marem, vt plurimum, esse fœmineo corpore maiorem, & vt plurimum materiam habere solidiorem, quare carnem, & ossa duriora, & propter hoc etiam robustius est corpus maris, quam fœminæ, vt autem ferè semper, nisi ex accidenti robustius est animal masculum, quam fœmineum; ita non semper corpore est maius, contingit enim in aliqua specie mares fœminis esse minores, ceu de quibusdam scribitur auibus, & piscibus, mares tamen semper audaciores sunt, & robustiores; huius autem effectus causam puto, quoniam eadem materiæ portio, cum siccior est minorem locum occupat, quam cum est humidior, siccior autem cum fuerit, magis etiam calorem conceptum retinet, quare hoc modo quamuis minor sit mas, attamen robustior, & audacior est fœmina, in sicco enim robur consistere iam demonstratum fuit, quatenus igitur siccior est catenus robustior, quatenus autem calidior, catenus audacior, ignis enim maximè actiuus est, & penetrat, aperit, rarefacit, continet etiam, ac superat, & velociter

fertur, ad quæ animæ consequi videtur audacia, quare quo calidior est mas fœmina, eò etiam dicitur esse audacior, cæterum audaciæ, & roboris videntur esse prima signa ea quæ in coxis, cruribus, & pedibus spectantur; Quæ Naturalis sunt instrumenta motus, in motu autem præcipuè spectatur robur, & audacia, & velocitas; Nam mouere corpus promptè magnaque pondera sustinere, robusti est proprium, & audax illud animal dicitur quod aggredi, & adire labores, & pericula non dubitat,

APOTELESMA XII.

,, *Quicunque coxas osseas, & carnosas habent sunt molles, referuntur ad fœminam,*

COxam intelligit Sueß. iuncturam vertebrarũ simul cum neruo vertebram continente, & os similiter, & id confirmare nititur ex Plinio Iuniore, & ex Suet. Plinium refert dicentẽ, quod quidã per leue, ac lubricum pauimentum vadens fallente vestigio cecidit, coxamq. fregit, quæ parũ aptè collocata reluctante ætate male coijt; Suet. ait, In Augusto dicere, coxendice, & femore, & crure sinistro, nõ perinde valebat. At si dictionum græcarũ thesaurũ consulamus, per vocem, quam hoc loco vsurpat Arist. intelligemus præcipuè totum illud membrum ex carne, & osse compactum, quod desinit in poplites, & genua, & incipit, atque implantatur in parte superiori in osse laterum, ex parte in qua ea sunt magna acetabula, quæ os feminis recipiunt, quare sane valde dubito, quid sibi Sueß: velit, cum suis illis vertebris, nec sat scio quid vertebris commune sit cum coxis, & femoribus, & clunibus, neque Plinius, aut Suetonius suæ fauent causæ, vt ex ipsa re clarum est, quod autem id membrum significetur voce coxarum testatur. Celsus dicens, coxis proxima sunt genua, Aristoteles igitur ait; quicunque coxas osseas habent, & carnosas molles sunt, referuntur enim ad fœmineum genus.

At Porta, cui ego in hoc adhæreo, mendum in textu esse putat, & profectò sic legi non potest, nam includit contradictionem osseum esse, & carnosum, nam si osseas coxas dicimus, quæ multum ossis habent, carnosas quæ multum carnis, & illæ duræ sunt, hæ molles, si molle, & durum opponuntur, osseum etiam, & carnosum non conueniunt; amplius si osseum, & neruosum ad marem referuntur, & quæ hoc loco dicuntur ad fœminam, cum, & mas, & fœmina neruosum, & carnosum inter se contrarientur, necesse est, vt osseum opponatur illi voci quæ hoc loco cum carnoso coniungitur, qua propter loco vocis, osseas, legerem ego exosses, nam osseum, & exos. videntur opponi, vt neruosum, & carnosum, quare osseæ, & exosses opponentur coxæ.

Cuicunque igitur coxæ exosses, & carne multa mollique plenæ aderunt, illum dicemus esse molle, & effœminatum, refertur enim ad genus fœmininum, Nam proprium est fœminarum, vt clunes, & coxas, & femora habeant admodum carnosa, & multo pleniora viris, in quibus superiora, cum calidiora sint, etiam maiora existunt quam in fœminis, quare sic Aristotelis ratio potest deduci, Quorum tales sunt coxæ illi referuntur ad fœminas, at qui ad fœminas referunt ijdem sunt molles, & timidi, ergo quorum femora sunt carnosa, & exossia illi sunt molles, & timidi, quod minor sit vera non est dubium, sensui enim patet, talia esse fœminarum fœmora, & coxas, nempe carne plenas, & in quibus ne minimum quidem ossium subolet vestigium; Noto autem loqui de fœminis secundum naturã humanã dispositis, & in mediocri ætate cõsistẽtibus, sanis iuuenculis, & ad generationẽ aptis, causã superius attuli, qm̃ superiora frigidiora sũt in fœminis, quã in maribus. Ast ex Hippo posse dicere causã pp quã fœminarũ mẽbra sub vmbilico posita sunt crassiora,

& carno-

& carnosiora, & molliora, quam virorum, esse hanc præcipuam, quoniam, & in hac parte maior calor est in mulieribus, & maior humoris copia, quàm in viris reperiatur; siquidem cum in his fieri debeat generatio, quæ calore, & humore perficitur necessarium fuit caloris, & humoris plurimum mulieribus adesse, non quidem in toto corpore sed in ea præcipua parte, in qua fit generatio, vnde effectum est, vt matrix, siuè vterus sit cæteris partibus corporis, & calidior, & humidior, quod menstruus sanguis etiam indicat, vbi autem est multum humoris, & caloris ibi etiam multum carnis generatur, quare hac de causa fœminæ partes inferiores habent multo pleniores carne, quam viri, qui sint eiusdem ætatis, & temperamenti. Vt à fine incipientes dicere possimus, si in mulieribus debet fieri generatio fætus, & præcipuè in vtero, necesse est, ibi adesse, & calorem, & humorem, ex quo, & à quo fiat, vbi dominatur calor, & & humor in animalis corpore, ibi est dilatatio ossium, & multa caro, hinc factum est, vt ossa ilium in fœminis sint expansa magis, quam in viris, & carnosiores nates, & coxæ, & molliores propter excessum humoris, qui omnino à calore, quamuis maiori in hac parte, quam alijs, non potest superari; quod minor ergo sit vera, & propter quid ex his est manifestum. Maior erat, qui referunt fœminas secundum corpus illi sunt molles secundum animum, hoc est habent propensionem ad mollitiem, & timiditatem quòd iam supra satis superque ostensum est, ea autem innixa est huic principio, quod anima, & corpus sunt inter se correlatiua, vt materia, & forma, & certa forma sibi certam determinat materiam, & materia certam requirit formam, & facta variatione penes materiam, necesse est formam variari, & si illa variatur, probabile est materiam mutari, videtur autem hoc manifestum, nam & morbis, & ætate, & exercitationibus si mutetur habitus corporis, notamus etiam propensiones desideria, & animæ plurimas inclinationes mutari, vt quandoq. penè alij credantur; Præter hoc autem qui tales nacti sunt coxas; probabiliter videntur effæminati, lasciui, cinædi, crudeles, insidiosi, maligni, inuidi, mendaces, timidi, prodigi ad lusus, ac iocos proni, sed indignabundi, mobiles tamen, & leues, in aduersis pusillanimi, in prosperis intolerabiles, si quando cum alijs fuerint contumeliosi, si soli mansueti, & quieti, superstitiosique, cum alijs pene irreligiosi, & imprudentes, & qui corrigi nolint, & corrigentes odio habeant, & quæcunque alia mediocriter calidum, & humidiorem habitum corporis sequi dicimus, animaduertendum tamen est, non simul atque alicui tales inerunt coxæ, hæc omnia accidentia de illo enuntiari posse; etenim multæ causæ sunt, quæ hæc impedire *Not.* possunt, etiam præter liberum arbitrium, & educationem, siquidem nil uetat fœmineis clunibus, coxis, & cruribus annexum aliquando esse pectus masculum, & vere leoninum, vt de Selimo primo Turcarum Imperatore legitur, & de Othone primo, qui Galbæ successit in Imperio, hoc tamen est prætter naturam, & cum id accidit superiora inferioribus non consonant, magis quam si humano corpori ceruix iungeretur equina, nisi quod sic de specie exiremus, & mixtio fieret specierum, nunc autem licet mascula, & fœminea forma non seruetur, sed confundatur, non tamen exceditur species, sunt enim distinctiones materiæ mas, & fœmina, vt supra dictum fuit non speciei, & formæ. Cæterum neque difficile est ea quæ enumerauimus accidentia demonstrare.

Nam quorum coxæ sunt tales, & reliquæ partes corporis etiam correspondeant, vt omnes fœminam referant, primum quidem iure effæminati dicuntur, cum ornatu, & incessu, & voce fœminam referant, & lasciui sunt, quamuis non multum seminis eauittant; nam cum conuertatur in carnem, & coxarum crassitiem alimentũ non superabundat ita, vt vehemẽter coitũ appetãt, sed lasciuos dico, qñ, & verbis, & moribus, & motibus, ac toto demũ corpore lasciuiã quãdã, & mollitiẽ præseferũt, & qđ de Adonide, & de Athyde in fabulis legitur, vt de Heliogabalo, & de quodã Ptolomeo Ægyptiorũ Rege dicitur

idem de his ſit ſentiendum, & quonia m laſciui, & effœminati, etiam ad omnem libidinis ſpeciem inclinati ſunt, nam quo excrementum humidum vergit, eo etiam, vt ait Ariſtoteles ſemen fertur, cum igitur multa humiditas ad partes inferiores horum conſiſtat, eò etiã & ſemen illorum fertur, & ſi uiæ per quas tranſit obcæcentur iam gliſcẽte, ac turgente materia, excitatur pruritus, vnde hoc hominum genus in fœmineam libidinem proni ſiunt, & quoniam ad fœminas referuntur timidi ſunt, & ob id creduli, & perſuaſibiles, quare, & leues, & propter eandem cauſam inſtabiles etiam, caput enim paruum habent, quare neq; bene ſenſati ſunt, hoc eſt non prudẽtes, & qm̃ timidi inſidioſi ſunt, quare, & maligni, vnde etiã ſequitur inuidia, puſillanimes enim ſunt, quod propriũ eſt inuidorũ, & cũ ſibi timeãt, & maligni ſint, & puſillanimes, effectũ etiã eſt, vt ſint crudeles, cũ enim timeãt, ne ſibi noxa infligatur aliqua, facile ac minimo negotio ad tollẽdam timoris cauſam incitantur, quare crudeles efficiuntur, id in Nerone, in Vitellio, in ipſomet Tyberio licet conſpicere, qui cũ timidiſſimi eſſent, iidem etiam crudeliſſimi extitere, ſecus in Traiano, in Auguſto, in Antonino ſpectare licet, & cum molles ſint, & laſciui ad luſus, ac iocos proni ſunt, & cum ipſis, ſi qui iocantur, facile iraſcuntur, timidi enim cum ſint, ſubito ne contemnantur, ac rideantur metuunt, contemptus autem apparens iram excitat, ex quo quando aſſociati, & in ſociorum viribus confidunt, tunc contumelioſi ſunt, & arrogantes, vileſque canes imitantur, qui cum dominis ſuis, aut in propria domo, & curia audaces, extra timidi exiſtunt, cauſam finalem, puto, vt naturalem illum timorem inſitum tegant, & ſibi ſe non timidos eſſe perſuadeant; aut id faciunt, vt alios deterreant, ne ipſis noxam inferant, quoniam omnes metuunt, vt igitur à nocendo ſibi abſterreant homines, & ſe audaces monſtrent ac fortes, libenter contumeliam exercent, & crudelitatem; quo vitio omnes penè fœminas, quæ regnarunt (neſcio an unam excipiam Zenobiam) laboraſſe etiam diebus noſtris compertum eſt, eadem de cauſa, quoniam ſibi timent, cum ſoli ſunt, neminem lædunt, modeſtiam ac iuſtitiam ſimulant, quo factum eſt, vt in periculis viles, & ſuperſtitioſi appareant, & cum in ſecunda fortuna conſtituti ſunt, ſi neminem ſibi poſſe nocere putent, intolerabiles, inſolenteſque euadunt, eiuſdem rationis eſt, vt ſint mendaces, & infideles, etenim mobiles, & leues eſſe diximus, & creduli, ſed omnium peſſimum eſt, quod incorrigibiles ſunt, non enim, cum ſe mirifice ament, ſeque probos putent, corrigi patiuntur, indignantur enim, & timidi, & ſuæ imbecillitatis ſibi conſcij ſemper ne deſpiciantur, timent, quare cum ad monentur omnem admonitionem in deſpectus trahunt ſuſpicionem, quod fœminis, quã pluribus accidit, atque ijs præſertim, quæ cum pulchræ ſibi eſſe perſuaſerint, amari cupiunt, vnde dolent mirifice, cum ex aduerſo aliquid illis contingit, quod huiuſmodi opinionem ſuam tollere poſſit,

APOTELESMA XIII.

„ *Quicunque nates acutas oſſeas habent ſunt fortes.*

DE natibus, & clunibus, quæ partes ſunt coxis, ſiue femoribus ſuperpoſitæ inſtituit ſermonem, eo, quem ſuſcepit ordine procedens. Quæ partes ſint, quæ nates vocãtur omnibus eſt in confeſſo, videntur autem homini datæ, quoniam ei, qui artes exercere debebat, neceſſarium erat quieſcere, quod prompte exequi non poterat propter corporis ſui rectam ſtaturam, niſi ſediſſet; non enim erectus ſtare ſemper valuiſſet, ſed neque humi ſtratus, vt autem ex eadem materia dicimus conſtare cornua, & dentes ſuperiores animalium, quoniam videmus omnibus cornigeris deeſſe ſuperiores dentes, & ferè conuerti, niſi camelus exciperetur, cui materia dentium in callum quendam palati degenerauit, quare cum careat cornibus, neque tamen dentes habet, ita eadem videtur eſſe, quæ caudam, & nates

nates producit, quibus enim nates adſunt illis cauda non prouenit, & quæ caudam habent natibus omnino carent, vt in equo, aſino, boue, cane, & quamplurimis alijs videre poſſumus, ſimia quoque cum rudimentum quoddam habeat natium, & locum quodammodo in quo fieri debebant, ideo illa etiam cauda caret; dicit igitur Ariſt. quicunq. nates acutas & oſſeas habent illi ſunt fortes. Supra in figura fortis ei aſsignauit, neque leues, neque rugoſas nates, nũc aut dicit acutas, & oſſeas; quid igitur per acutũ intelliget? nõ enim acutæ sũt nates, vt ſagittæ, vel ſpinæ, ſimiliter neq. acutas dixeris eas, vt ſonos, vel ſapores vocamus, quare ſicuti ouorũ quædã dicimus eſſe rotunda, quædã autẽ oblonga, & acuta; ita etiã natium quædam rotundæ apparent, & vtræq. ſimul acceptæ ſphærã quodãmodo ſtatuunt dimidiatã, in duas quartas diuiſã; & hæc fœminarum ſunt, quædam aliæ coni rectanguli portionẽ, aut parabolæ ſectionẽ quandã æmulantur, & hæ ſunt virorum; oſſeas autem voco, vel quod pauca ſint carne veſtitæ, ſi cum fœmineis comparentur, vel oſſea dicuntur, quoniam caro dura eſt nimis, ad oſſis imaginem, uel multo magis ſecundum rationem, oſſeas dicemus, quoniam ipſis magna oſſa ſint ſubiecta, & dura; ſic enim in figura fortis dicebamus, illi adeſſe oſſa, magna, & dura, & robuſta; ſic ergo cui nates ſunt acutæ, ac magnis oſſibus præditæ, ille fortis eſt, & audax ſecundum animam, & iure ad maſculum habitum refertur; cui enim maſcula corporis adſunt membra, ille ad maſculum refertur, moreſque habet maſculos, qui ſunt audacia, & magnanimitas, cui autem tales nates adſunt illi membra maſcula adeſſe experientia certum eſt, ergo cui adſunt tales nates ille fortis eſt, & ad audaciam, ad labores tolerandos, & contemptum periculorum paratus; Neutra aſſumptarum propoſitionum difficultatem habet; cauſa etiam propter quam cui adſunt duræ nates ille ſit fortis nota eſt; nam cum corporis robur in ſicco, & calido ſed terreſtri poſuerimus, calidaque, & ſicca membra non facile patiantur, ſed ad agendum parata ſint, ſi in externis corporis partibus ſecundum naturam ſiccitas, & calor præualuerit, probabile eſt, & quæ circa principia ſunt partes calidiores eſſe, & ſecundum naturam ſicciores, quare cum ex talibus humoribus calidi, & ſicci eleuentur ſpiritus, hominem audacem, & pene temerarium faciunt, etenim nihil aliud eſt aptitudo, ac naturalis inclinatio, quæ potentia naturalis dicitur, niſi certa ſpirituum diſpoſitio, ſecundum quam nati ſunt magis ab hoc, quã ab oppoſito affici obiecto.

Hinc contingit ſi ſint duo, à quibus audiantur eadẽ conuicia, quod hic ridebit ille iraſcetur, quoniam prior ſpiritus habet ineptos ad patiendum ab eo male dicto, poſterior uero tanquam fomes ad ignem paratus eſt ad ſuſcipiendam paſſionem, & ad iraſcendum, cum igitur ſpiritus ſunt ſicci, & calidi, ut accidit in melancholicis, quando eorum humor aduritur, illi ſunt fortes, & audaces ſecundum animam, ſed quorum nates ſunt oſſeæ, & acutæ illorum etiam ſpiritus, & totus ſanguis eſt calidus, & ſiccus, ergo quorum nates ſunt oſſeæ, & acutæ illi ſunt fortes, & ad pericula prompti.

APOTELESMA XIIII.

,, *Qui vero nates carnoſas, & pingues habent ſunt molles.*

DE natibus maſculorum ſupra diximus, nunc eas quæ ad fœmininum genus referuntur contemplatur; Nates carnoſas dico, quæ multa carne abundant, pingues autem quæ non rugoſæ ſunt, ſed diſtentæ, ac læues, & tactu delicatæ, quales ſunt puellarum, cum ſunt ſucci plenæ, & ſecundum naturam diſpoſitæ.

Has ſignificare animi mollitiem docet Ariſtoteles, quoniam ad fœmineum genus referuntur; cui igitur inerunt tales nates non ſolum carnoſæ, & pingues, ſed glabræ, læues, delicatæ, ac rotundæ, ut ſupra dicebamus, ille ſecundum hanc partem ſimilis erit fœminis,

namil-

nam illæ cum secundum naturam sunt dispositæ tales sortiuntur nates, cum autem secundum has partes, quæ motui seruiunt imitentur fœminas, hocque organum sit organo fœminarum simile, probabile est, vt eadem ratione ac modo suam perficiant operationem, quo fœminæ, cum igitur clunes, ac nates fœminarum sint instrumenta, quæ incessum mollem, tardumque in fœminis faciunt; quæ libenter vitam sedentariam ducunt, vtpote ad quam videntur à natura factæ, vnde illis dedit optima ad sedendum organa, ad ambulandum aũt non valde apta, nam pedes paruos, molles, & non dearticulatos habere fœminas diximus, probabile est, cum vsus talium natium, & clunium in mulieribus producat motũ, tardum, mollem, & delicatum, eundem etiam in viro, aut illi similem producere quare cum motum hunc tardum, & fœminilem sequatur animi mollities, & eneruis quædam, ac fluxa dispositio, ergo quibus tales adsunt clunes, & nates ijsdem animum mollem, & eneruatum adesse est uerisimile, quando, vt dictum pluries est, quale est organum talis est operatio organi, & qualis est operatio eiusdem talis etiam est potentia, quæ eidem inest; quod igitur nates carnosæ, ac pingues mollitiem animi arguant, & propter quid ex his patet.

APOTELESMA XV.

51. *Quicunque autem habent modicam carnem veluti delicatam mali moris sunt, referuntur ad simias.*

DE natibus etiam sermo est, atque hæc est tertia passio, quæ natibus ab Aristotele tribuitur, vt sit sensus, quorum nates sunt opposito modo dispositæ, quo dispositas diximus esse in fœminis secundum naturam. Illi sunt mali moris, itaque si nates in fœminis sunt carnosæ, & pingues, in his de quibus est sermo, nulla sit pinguedo, sed exsiccatę appareant, hoc est, pauca carne, eademque flacescente præditæ, quales videmus in simijs, quarum hæc præcipua est corporis passio, etenim simiæ neque penitus nates habent, vt homines, neque omnino ijsdem carent, vt cæteri quadrupedes. Huiusmodi etiam nates apparent in quibusdam senibus macris, & multo labore consumptis, nam cum macri sunt pinguedine carent, ideoque exsiccatæ videntur, quoniam autem labore confecti sunt, caro pauca est, eademque corium potius coctum, quam carnem humanam referens, quæ sanè caro ostendit in sanguine, quo animal nutritur prę ualere siccitatem, quare melancholiam; neque multam adesse caliditatem, nam si naturalis calor dominaretur nates, vt in fortibus essent osseę, & caro dura, atque robusta; itaque mihi videtur hanc esse differentiam inter has, & supradictas nates, quod illę sunt carnosę, at hæ carne carent, illæ sunt extensæ, magnæ, duræ, & solidæ, sed pilosæ, & asperiores tactui; hæ verò rugosæ, flacidæ, paruæ, exsiccatæ sine succo, & humore vllo, ac præsertim sine carne, & pilis, vt cutis asperior corium vetus calore siccatum repræsentet; Has Horatius aridas nates vocat, cum de quadam anu libidinosa, & procaci loqueretur, cui igitur tales insunt nates ille ad simiam refertur, hoc est in hac parte est similis simiæ, quod animal est hominis figuram referens; habet enim aures, & cilia, & dentes similes homninibus, mammasque gerit duas in pectore, & brachia, & manus, & digitos, & vngues, & quamplura alia membra homini similia, rudiora tamen, & imperfectiora si cum homine conferatur, siue hominis corpore, videaturque esse medium quoddam animal inter ea quæ duos, & quattuor habent pedes, ideo quodammodo, vt bipes caret cauda, & habet nates, vt qudrupes autem rudimentum habet caudæ, & natibus destituitur, neq. recta incedit, sed quattuor pedibus mouetur, quod autẽ ait Albertus, interiora simiæ membra ab humanis distare, id neque Galenus, neque sensus ipsę confirmat, nam cum dissecari uiderim plures simias, eas in paucis ab homine differti-

re, &

te, & in his solum, quæ notat Galenus animaduerti, Mali moris ait interpres esse simiam, ego vocem hanc, dicerem, ex Politiano malignum, & prauum ingenium significare sic enim κακοηθείαν malignitatem, & prauitatem notare aiunt. Ingenium dicitur prauum, & malignum illa naturalis propensio, & inclinatio hominis secundum quam homo, cum male fecerit, & alij nocuerit, delectatur; propriè autem, qui sine causa male facit, alijsque nocere quærit, & tentat, & delectatur, cum res vtiles alijs, & sibi innoxias perdit, aut perdere tentat; ille dicitur ingenio prauo, & maligno præditus; nam sicuti benignum, & humanum dicimus, qui omnibus, etiamsi ab his non beneficium acceperit, neque speret, prodesse cupit, & in effectu prodest, sic ex aduerso illum dicimus malignum, qui etiam non lacessitus, & nocet, & nocere tentat, resque aliorum perdere, & corrumpere gestit, in quo refert quoddam puerorum genus, qui nescio qua ratione ducti, si quid ad eorum peruenerit manus, libentissimè frangunt, destruunt, peruertunt; cum autem nocumentum, & offensio hominibus, ac rebus infligatur, aut violentia aperta, aut dolosè, proprium est maligni, & praui ingenij, dolosè, & occultè nocere. Cæterum deprehensus in malo, non pudet, sed pudere simular, vt errorem agnoscere dicat, & petat veniam, at sane id figmentum est, ex Theophrasto, qui ait maligni proprium esse, subsanare, & irridere saltem apud se, qui illũ deprehenderit, vel defendere suum errorem, vel etiam pugnare, & quod latenter incepit, apertè prosequi, ingenium hoc in Tyberio, & in Adriano obseruatum fuisse memoriæ proditum est; nam Tyberius occulte plurimis interitum parauit, & Adrianus nullos architectos, nullos artifices se ipso maiores putabat, & illorum operibus continue aliquid opponebat, & magnanimitati, ac factis Traiani semper detrahere conabatur, unde & pontem, qui supra Danubium erat, demolitus est, & quamplura alia dedit malignitatis, & praui ingenij exempla; quid igitur significet Aristotelicum apotelesma ex his est manifestum.

Ingenium maligni quid.

Nunc quod sit verum, & propter quid uideamus. Primum autem sciendum est, tunc probabiliter ex natibus hoc nos posse concludere prædicatum malignitatis, quando aliæ corporis partes, vel idem indicauerint, uel nullæ adsint, quæ oppositum persuadeant, nam si quæ fuerit, quæ contrarium indicet, secundum quod fuerit principalis, uel natium significatio tolletur, uel minuetur; dicit itaque, Quorum nates sunt exsiccatæ, & modica præditæ carne, illi sunt praui, & maligni ingenij, probatur quoniam sunt similes simijs, cum igitur referãt in hac parte simiæ corpus, probabile est, his animum hominis indicari, secundũ eam potentiam, quæ cum ad actum deducitur aliquo pactò uel natibus, uel partibus quibus nates annectuntur, homo vtitur; tales itaque nates simiam referunt; at simiæ nates secundum naturam illius animalis dispositæ indicant qualis nam sit simiæ caro, & temperamentum; ergo cui tales adsunt nates, quales dicimus adesse simijs probabile est illos talem habere carnem, quare, & talem sanguinis massam, quare, & causam efficientem esse talem, ergo, & calorem cordis, & spiritus esse simijs pares; at quorum calor, & spiritus simiam refert, illorum etiam animæ habebunt propensiones simiæ, & paratæ erũt ad eiusdem bruti mores exercendos, simia uero est praui, & maligni ingenij, iracunda, sæua, & inuida, ergo cui tales aderunt nates, illum maligni, & praui ingenij dicemus esse hominẽ.

Not.

At quoniam, ut supra, sicut tota anima ad totum corpus, ita pars, & potentia animæ ad partes corporis se habet; cum igitur tota anima simiæ informet simiæ totum corpus, & qualis sit uisiua potentia, & auditiua, ex eiusdem sensorijs cognoscamus, ex pedibus itaq; anterioribus, quod ad gesticulationes, & lusus sit parata simia, & ex posterioribus ad saltandum, & utriusque partis dispositione, quod possit arbores scandere, Quomodo nates ingenium prauum, & malignum significare possunt? certe difficile est; nam neque uidentur nates esse instrumentum exercendæ malignitatis, sicuti pedes exercendæ saltationis, aut gesticulationis; neque in natibus conspicere possumus propensionem ad malignitatẽ, aut benignitatem, sicuti tardas, vel celeres operationes in pedum structura, & forma.

Dubit.

An si-

An sane membra, quæ seruiunt omni operationi, præsertim autem malignæ, & dolosæ sunt in duplici discrimine, alia enim sunt primaria, & immediata, alia vero sunt secundaria & coadiuuantia; quoniam igitur totũ corpus, & omnia ferè membra, & præcipuè interna cum in se nescio quid rudis, & incõcinni habeant ad dolosam, & malignam actionem concurrunt, illa tamen cognosci nequeunt. Interna enim membra non videntur, quæ vero externa sunt, & secundo concurrentia ea sunt sensu cognoscibilia, inter quæ cum sint nates, ab his malignitatis proprium signum accipimus.

Quod, & qñ nates ĩgeniũ indicēt

Quod autem nates quodammodo concurrant ad dolos, & prauas operationes texendas contemplantibus eos, qui dolosè agunt, vel dolos meditantur erit manifestum.

Si enim nates ideo à natura sunt fabricatæ, vt sint instrumentum sedendi, & quiescendi, sedendo autem, & quiescendo paratiores sumus, & magis expediti ad contemplationẽ, inquisitionem, & inuentionem, manifestum est, quod vsus natium videtur esse proprius eorum animalium, quæ quiescendo suam operationem debent exercere, quæ ergo animalia perfectè discutrunt, cogitãnt, contemplantur, & intelligunt perfectas etiam, & completas habent nates, vnde solus homo, qui prudentissimus est, nates etiam optime dispositas sortitus est, prudentẽ autem vocamus, qui bene vtitur intellectu, & ratione, quare si vtens perfecta ratione, & intellectu, & prudens perfectas nates habet, ergo quod non perfectas nates habet, non perfectè vtetur ratione, & intellectu, tales sunt simiæ, quatum nates imperfectæ sunt, & tantum inchoatæ, ergo, & imperfectè vtuntur ratione quodãmodo, imò nusquam vtuntur, cum non habeant, sed tantum imaginem, & vmbram quandam. Quæ vero animalia talia sunt illa sunt timida dolosa, maligna, hæc enim est vt quędam vmbra rationis, sed non bonę, & perfectę, ergo natium priuatio, & exsiccatio, quam in simijs spectamus iure dolosum, & malignum ingenium significat, etenim docet non probe, ac perfectè operari, praue igitur, & præter rectam rationem, sic igitur nates, & natium qualitates in homine ingenium, & propensionem ad bene, vel male agendum, & ad eligendũ quod decet, aut non, designant; An dicemus nates, quoniam admodum carnosæ sunt, secundum quod carnosæ, carnis, & sanguinis temperiem significant? quare, & causas efficientes, & materiales spirituum, quos diximus esse prima animæ instrumenta? ex his autem natibus frigidum, & siccum, præcipuè autem siccum temperamentum ostenditur, quod deinde sequitur ingenij prauitas, timor, & malignitas, & dolus, Meritò igitur dicemus, cui homini tales insunt nates, illi inest caro similis simiæ, quare etiam temperamentum, ergo, & spiritus, ergo, & eas habebit inclinationes, & propensiones in anima, quæ sunt in habitu in simia, erit igitur malignus, & inuidus dolosus, & perfidus.

Non enim dico ego, illum habiturum esse animam simiæ, sed cum sui spiritus sint similes spiritibus simiæ, quod ille homo habebit, in potentia prima quidem, sed admodum parata ad habitum suscipiendum, & perfectionem, illas qualitates quæ sunt entelechiæ, & habitus simiæ naturales; vt non dico christallum, aut adamantem splendere, aut lucem emittere, & radios, vt solem, vel ignem habere, sed bene esse in potentia proxima, & quæ facillime reducetur ad actum, & quauis occasione oblata etiam leuissima splendorem suscipere, & magis quam multa alia lucere, quæ talem non sunt dispositionem sortita.

Ad propositum igitur reuertentes, ex his clarum puto cur tales nates morem simiæ malignum indicent, ac prauum, simia, igitur sĩ secum media sit inter bipes, & quadrupes terrestre, necesse est vtroque extremo participet, proprium est igitur hominis habere nates & non caudam, quadrupedum habere caudam, & non nates; simia ergo quatenus est media inter extrema, neque habet nates quoniam non est homo, neque caudam quoniam omnino non est quadrupes sed quatenus ad hominem accedit, eatenus nates habet, & è contra; quo igitur modo nates habet, eo modo ad hominem accedit, imperfectæ, & vix inchoatæ sunt, ergo, & simia quatenus est simia imperfectum, & inchoatum refert quodam-

modo-

modo hominem, qui autem talis est, nō bene secundum rationem operatur, imitari tamen eos videtur, qui secundum rationem operantur, hoc autem facere est maligne operari, & peruerse, patet igitur quod simia quatenus est simia, & caret carnosis, & perfectis natibus, sed tantum rudimentum quoddam illarum habet, & caret ratione, cuius inchoationem, & vmbram quandam videtur habere imperfectam, & distortam, secundum quam peruersè, prauè, & malignè operari dicitur, quod idem est, atque ex instinctu naturæ; ergo qui habet carnem, & temperiem referentem simiam, probabile est illum peruersè, & malignè operari, & si, vt simia operatur, rationabiliter etiam in eodem reperientur partes cor poris secundum quas simia à reliquorum animalium corporibus distinguitur.

At forte dicet aliquis si simiæ peruersè, & malignè operantur, quoniam imperfectam habent rationem, & rudimentum quoddam intellectus. Nunquid igitur simiæ animalia sunt rationalia, & rationem habere dicemus? si enim album, aut dulce dicimus inchoatum, & imperfectum quod dulcorem aliquem habet, & alborem, aut illorum imaginē, & similitudinem, sic etiam in simia dicemus esse intellectum, & rationem quamuis cum multa irrationalitate, & ineptitudine coniunctam.

At sanè responsum est prius, & nunc etiam respondendum est, in simia neque rationem, neque intellectum esse, nisi æquiuoce, sicuti igitur se habet ignis, vel nocturna flamma ad solem, ita, (vt mihi videtur) se habet anima simiæ ad humanam animam; ignis enim, & calefacit, & lucet, ac vmbras mouet, vt sol, verum longe diuersa est ratio lucis, & caloris qui est in sole, & qui est in igne, alter enim viuificus, & æternus est, alter vero corruptiuus, & corruptibilis, & quæ noctu lucet flamma non videtur à stella distingui, prope tamen accedentes quantopere inter se differant, cognoscent; sic ignaris, & parum exacte rem considerantibus anima simiæ rationalis quædam putabitur virtus, qui vero intimius, ac proprius rem contemplabitur, animæ humanæ secundum quod hominis est, ac simiæ nihil esse commune vniuocum cognoscet, neque inter has duas virtutes esse maiorem conuenientiam, quam sit inter diaphaneitatem, & densitatem cæli, & christalli. At quoniā diximus nates *Dub.* exsiccatas, & modicam habentes carnem, peruersum, & malignum ingenium ostendere, simiamque referre, nunquid igitur quorum nates erunt valde turgidæ, & succi plenæ optimum habebunt ingenium, & bona erunt indole præditi? sic igitur fœminæ viris essent meliores, & præstantioris indolis, & naturæ, moresque laudabiliores haberent, ac magis secundum rationem operarentur, quam homines, at hoc videtur falsum, ergo, & falsum erit depiges, & exsiccatas nates peruersi, & praui ingenij esse inditium, nam si fœminarum ingenium subdolum, & malignum supra docuit Aristoteles, fœminæ autem habent carnosas, & molles nates, non autem exsiccatas, manifestum est, quod quorum nates molles, & carnosæ sunt illorum prauum, & malignum est ingenium, non ergo verum quod dicebat depiges nates prauitatem ingenij dicere.

Huic dubitationi crederem posse responderi; primum quod mediocritas laudabilis est, *Resp.* omne autem extremum vitiosum, vitiosique operatio vitiosa, & illaudabilis est; quare, & depiges nates, & carnosæ nimium, sunt vtræque igitur improbandæ, extremū enim quoddam sapiunt, extremūq. etiam indicant, quare & illaudabile, quæ autem mediocriter carnosæ etiam solidæ, & osseæ sunt, illæ ingenium, naturamque masculinam ad bonos mores propensam declarant, contrariorum autem cum eadem sit scientia, quæ à mediocritate discedunt, vtraque vitiosa sunt, quatenus autem hoc excedit, illud deficit opposito modo à laudabili mediocritate recedunt; Simiarum igitur siccæ, & nimium turgidæ, ac carnosæ nates vtræque à mediocritate, & perfectione ea, quæ secundum rationem rectam, & mores probos, & laudabiles facit, discedunt, & propter hoc tum simiæ, tum fœmininæ nates indicia praui moris sunt; at quoniam longe diuerso modo recedunt, etiam diuersa, & opposita indicia existunt, nam minus ab illa perfectione mascula, & virili discedit mulier

quam

quam simia, deinde excedit fœmina in humido, deficit simia ab illo, quod viri proprium est, ac masculum statuit.

A latitudine materiæ humanæ non recedit fœmina in tantum, vt desinat esse homo, at simia tantum abest, vt nomen hominis, & formam illi attribuere non possis, eiusdem speciei est mulier, cum viro, non eiusdem est simia, peior igitur est indoles simiæ, quam fœminæ, illa non potest persuaderi, neque ad frugem reduci, mulier ad bene faciendum persuaderi, & cogi potest, patet igitur quod vtraque, nempe & simiæ, & mulieres à recta ratione deficiunt, sed quod alio, & alio modo id accidat in simia, & muliere, & quod in fœminis naturale mentis acumen ab humido obtunditur, & à mediocritate reuocatur, in his autem animalibus quæ depiges, & exsiccatas nates habent, propter siccitatem, accidit, vt corũ ingenia distorta, obscura, terrestria, & ideo sint maligna, inuida, perfida ad male, & perditè agendum paratissima.

Dub. Sed cum omnis dispositio indiuiduorum in specie humana, vel ad masculinum, vel ad fœmininum genus reducatur, vel tandem sit mas, vel fœmina in suo genere perfecta, nunc cui tales adsunt nates ad quodnam genus reducemus; nunquid ad marem, an ad fœminã? si mores animi respicimus, vtique ad fœmininum, fœmineam enim animam occupari diximus à malignitate inuidia, timore, perfidia; si vero corporis qualitates ad masculinum genus rationabiliter redigemus, etenim si nates, & caro calida, & humida nimium, est fœminea, quæ ex aduerso disponitur ad oppositum genus reducetur.

Resp. At mihi quod & supra, videtur posse responderi, cum masculinum genus sit in mediocritate, fœmineum vero extra quodammodo, sicuti prodigalitas videtur liberalitati similior, quam auaritiæ, ita hæc dispositio magis ad masculum, quam ad fœminam accedit, vt autem tam prodigalitas, quam auaritia sunt vitia, & sub genere vitij vtræque comprehenduntur, manifestum est, quod prodigalitas à liberalitate magis, quam ab auaritia distat, ex quo factum est, quod auaritia, & prodigalitas possunt esse simul in eodem subiecto, ut in rapacibus uidemus, ut in Nerone, & in Domitiano, & quibusdam alijs principibus obseruatum est; qui malè, & iniustè parta pessimè, & iniquissimè dilapidabant; sic ergo hi quorum nates sunt exsiccatæ si considerentur quo ad corporis temperiem magis accedunt ad marem, quam ad fœminam, hoc est magis distant à naturali temperamento fœminarũ, quã masculorum, at si animi qualitates conferantur inter se, dico hunc hominem cuius nates sunt siccæ magis similem esse moribus fœmineis, quam masculinis, quoniam excedit à mediocritate, & uitiosos mores habet, non secus ac fœminæ, atque illis similes.

APOTELESMA XVI.

Qui lumbosi, amatores ferarum sunt, referuntur ad canes, & leones videbit vtique aliquis, & canes ferarum amatores, lumbosos esse.

QVos interpres lumbosos vocat, crederem esse eos, quorum latera fortia, & robusta sunt, hoc est quorum musculi, qui à vertebris circa renes positis oriuntur, & in ossa coxendicum, & ilium implantantur, & desinunt, sunt mediocriter carnosi, sed neruosi, & magni, & probè formati; dicuntur ab Aristotele ferarum amatores, hoc est uenationis studiosi, & ad uenandum propensi, uenationis autem studium, ut mihi uidetur, est desideriũ quoddam persequendi, & capiendi feras, non quidem pisces, aut aues, nam illa piscatio, hoc aucupium dicitur, sed propriè quadrupedes syluestres, quæ solent nomine ferarum designari.

Quidam uenationem bellicam meditationem uocant, & regium quoddam studium, nam Reges plurimos, & Principes incessanti uenandi desiderio, ac libidine olim detensos fuisse

sos fuiſſe legimus, ferarū autem aliæ fuga tutæ, vt lepores, & capreæ ſilueſtres, aliæ pugna, vt leones, & Pātheræ, & Tigrides, aliæ vtroq; mō, vt apri, lupi, & onagri, & tauri mōtani ſibi sūt præſidio; plurimi nobiliſſimū, ac ſtrenuiſſimū vocāt exercitiū, & in hoc multū virtutis militaris eluceſcere putāt; mihi ſanè videtur ex hoc ſtudio poſſe inferri hoīem hmōi eſſe alienorū, & præcipuè uetitorū ualde appetentē, uirū audacē inquietū, uictoriæ cupidū, & cui cōtentio, & pugna ſit cordi maximè, quare, & factioſum, & rixosū eſſe probabile eſt. *Quales venatores.*

Neq; id præter rationē uidetur, nā ſi uenādi cupidus, uenationumq. ſtudioſus ille ē, qui feras, tū fugaces, tū bellicoſas, & pugnaces perſequitur, capere, & occidere auet, ac delectātur, manifeſtū ē, illū, & audacē eē, & laborādi cupidū, nō .n. abſq. labore, & audacia opus huiuſmodi pōt fieri, capere, & occidere agreſtes feras, & quæ nocere tentant, aut ſe ipſas tuētur, illaſq. ſuperare, genus qddā ē uictoriæ, præcedit .n. cōtētio, iure igitur uenādi cupidū, cōtētionis, & uictoriæ ſtudioſū dixi, quare, & iracūdū, & manu promptū, dūrū, & crudelē, nā ſicuti ſtudia ī mores abeūt, & mores naturā mutāt, ſic ēt natura ſtudiū rei ad q̄ homo naturaliter ꝓpenſus ē, excitat, ex ſtudio mores oriūtur, & naturalē inchoationē ꝑficiūt.

Propriū ēt eſt uenatorum, quas nō cæperūt feras ardēter ꝑſequi, & multa ī dagine cōtinēter quærere, quas uero iā cæperūt oīno deſpicere, ex quo alienorū, & eorū q̄ nō ſine labore poſſunt obtineri uidentur eſſe amatores; quæ deinde cum conſequuti ſunt nihili faciunt quod ergo uenationum amatores quidam exiſtant, & quales ſint, & quinam eſſe dicantur illi, quos interpres uocat lumboſos ex his eſt manifeſtum.

Cæterum quod lumboſi ſint uenationū ſtudioſi primum ex Ariſt. probemus, deinde propter quid tales exiſtant dicemus, & quænam hæc conſequantur.

Eſt Ariſt. poſitio lūboſi sūt uenationū ſtudioſi, qđ probatur, qm̄ lūboſi sūt, in parte illa corporis, q̄ eſt ſub hyppocōdrijs; ſimiles canibus uenaticis, & leonib. qui ſimiles sūt his animalib. referunt animalia, q̄ sūt uenationū ſtudioſa, ergo lumboſi ſunt uenationū ſtudioſi. *Aristotelis poſitio.*

Minorē Ariſt. declarat, reuocās auditorē ad ſpeculādos canes uenaticos; hi .n. qui admodū ſint uenationū ſtudioſi, & qui cū leporē, aut ceruū uidēt, loco ſtare nequeūt; ita affecti sūt, ut neruoſos admodū, & robuſtos, & cōrractos uerſus ſuū principiū habeant illos muſculos, qui à uertebris, & coſtis infernis oriētes in oſſa coxēdicū, ſiuè iliū deſinūt, canes igitur ad uenationē apti, neq. uētricoſi, neq. lati, aut laxi sūt circa oſſa iliū, ſed ſicuti homines robuſti lato pectore, & ſtricto aluo sūt præditi, ſic uenatici canes laudātur, quorū pectora lata, & ampla sūt, at circa lūbos, & umbilicū ſtricti sūt, ſed neruoſi, ut ēt uidetur Xenophōti, qui canes leporarios laudat, quorū ilia nec mollia ualde, nec dura sūt, inter magna, & parua, clunes obæſas poſterius carnoſas, ſuperius mediocres, inferius cōtractas, inferiora uētris cū ipſo uētre inania, & alia q̄ ī libro de uenatione legūtur, ſed hāc ēt paſſionē, q̄ interpres hoc loco uocat lūboſitatē; agnouit eodē ī libro Xenophon, dū leporem deſcribit, ut eius agilitatē ad curſū oſtēdat, & robur; dicit .n. pectus nō anguſtū, & latera tenuia, & caua clunes obæſas habeat, qđ ergo talis eſſe debeat canis uenaticus, & qđ homines qui hāc canum ſecundū corpus nacti sūt paſſionē, ſint uenationū amatores ex his manifeſtum eſt.

Nunc ꝑp quid paſſio hæc lūboſis accidat contēplādū; itaq. ponamus naturā eſſe de genere eorū agentiū, q̄ ꝑp finē agūt, animalia igitur cū ipſa ſint naturæ opera ꝑp aliquē finē inſtituta fuiſſe, certū eſt, finis animaliū eſt ipſorū operatio, vnde & formā talē habent, quæ illius operationis eſt principiū, cū aūt totū animal ſit huius gratia, ēt aīalis mēbra erūt talis operationis organa, eſt .n. animalis corpus organicū, ut totū animal ad totā quandā operationē, ita certū membrū ad certā ſuę operationis partē exercendā natū ē, ad q̄ aūt natū eſt, ad eādē ēt aptū, & ꝓpensū dicit̄ eē aīal, cuius tale eſt mēbrū, & quo magis aptū eſt ad talē obeūdā oꝑationē eo magis aīal illud inclinatū dicim⁹, & ꝓpēsū ad id ipsū præſtandū, quare cui aīali uidemus cornua valde acuta cornupetā, & cui vngues magnos aduncos, & robuſtos, illud ēt rapax appellam⁹. Et cui alas neruoſas dearticulatas, & robuſtas celer ad vo

landũ, quare fm qđ organa magis disposita sũt ad certã operationẽ, sic ẽt animal illud magis inclinatũ ad talẽ obeundã dicimus; lumborũ musculi, & qui sũt dorsi, & mouẽtes coxas illi sũt, quibus ad incedẽdũ, & ad saltãdũ, & currẽdũ vtimur, si itaq; contigerit alicui animali hos musculos esse robustos, & neruosos, illũ maximè aptũ, quare, & dispositũ, & propensũ ad saltũ, & ad cursũ dicemus ergo, & ad laborẽ, ijs aũt vnusquisq. delectatur ad quę propẽsus est, & inclinatus, lætabitur igitur cursu, & saltu, & labore multo, & alios superare pulchrũ putabit, lætabitur igitur victoria ẽt, & contendere cursu delectabitur, qui aũt, & victoria gaudẽt, & cursu, & saltu, ac laborare, & laborãdo superare alios studẽt venationis sũt studiosi, nã venationis desideriũ ex victoria labore cursu, & persuasione voluptatẽ quærit; cui ergo homini tales musculi inerunt, quales diximus ille erit venationis studiosus, Quoniã est si animalia, quæ ad venationẽ nata sũt, illa tales lumborũ musculos habent cui igitur ẽt homini similis inerit lumborũ dispositio, illum ad venationẽ paratũ, venationisq. studiosũ dicemus, si ergo interrogati fuerimus cur lumbosi sint venationũ studiosi, respondebimus id esse, qm̃ sortiti sũt mẽbra talia, qualia sũt eorũ animaliũ, quæ naturaliter producta sũt ad venãdũ, sicut si quis quęreret ꝑꝑ quid aues pectore carnoso præditæ diuturno volatu possũt vti, dicã qm̃ habẽt musculos, qui alas mouẽt, robustos, validos, & neruosos.

Cæterũ, vt dixi, nõ ego simpliciter signũ prædictũ puto significare studium venationis, sed credo speciem pro genere ab Aristotele positam fuisse, vt sit sensus.

Lumbosos esse aptos ad currendũ, & saltandũ, & ad omnẽ laborẽ sustinẽdũ, currũt aũt, & saltãt, & labores sustinẽt promptè, & sine dolore qui venationũ sunt studiosi, quare sic venationis studiosos huiusmodi viros vocauit, qui qm̃ sũt robusti geluq. durãtur, & æstu, ideo ad genus masculinum referũtur, qđ si tales sũt, vt victoria cũ labore delectẽtur ẽt honoris cupidi sũt, quare superbi, & ambitiosi, contẽtiosi ẽt præcipuè, cũ venationi dãt operã quare, & iracũdi, & cũ quærere, & captare q̃ nõ habẽt aueãt, alienorũ raptores, aut saltẽ cupidi sũt, q̃ vero habẽt immodice expẽdũt, & profundũt, etenim ambitiosi sũt, & superbi.

Sunt ẽt libidinosi, nã si cursu, saltu, & equitatione delectãtur, necesse est inferna incalescere, quare, & multũ alimẽti attrahere, vnde omnes equisones, & equorũ domitores, libidinosi, & venerei apprime existunt, & qm̃ continuo agitãtur spiritu, & in motu perpetuo sũt, vel saltẽ delectãtur, ad studia litterarũ, & ad contẽplationes idonei nõ sũt, sedendo .n. & quiescẽdo anima fit sapiens, nõ currẽdo, aut saltando; hos eosdem homines crudeles sãguinolentos credemus validi etiam sunt, & vocem magnam, & grauem, cum loquuntur emittunt, multum enim caloris circum præcordia habent.

Quoniam autem qui volunt finem, etiam ea quæ sunt ad finem amant, eadem de causa illos esse canum, & equorum amatores probabile est, & facere plurimi quæcunque ad feras, vel capiendas, vel indagandas sunt accommodata.

APOTELESMA XVII.

,, *Quibus ea quæ sunt circa ventrem pinguia, bene fortes existunt, referuntur ad masculinum genus.*

PEr pinguia circa ventrẽ nõ intelligit Arist. qđ vẽter debeat esse obæsus, nã quorũ uẽtres pingues crassi, & magni sũt, plerunq. rudes sunt, improbi, fatuiq. qđ ẽt testatur Galenus ad Trasibulũ, & homo uẽtricosus ẽt in comedijs apud poetas uir nequã, stolidus, & indiscretus habetur, qđ si quis dixerit, & Aesopum, & pertinacem Imperatorem fuisse vẽtriosos, vtriq. tñ viri boni. At quid mirũ, nõ .n. vna hyrũdo facit ver, & vẽtricosus Nero, & Vitellius pessimi, & intẽperatissimi fuere, nos nõ sẽper, sed vt plurimũ sic rẽ se habere dicimus, nã in naturalib. & in his præsertim, prædicata deficiũt à necessario, & possũt impediri, quod ita non sint semper; putarem igitur, hunc esse apotelesmatis præsentis sensum;

Quicun-

Quicunq; habent partes, quæ sunt circa ventrē, nēpè latera, siue hyppocōdria, & pectus vel pectoris infimā partem, costas, & lumbos, pinguia hoc est, vt ait græcus Thesaurus, pulchra, magna, & nitida, & quæ visum delectant illi, sunt circa aīām fortes, hoc est ad audaciā, & fortitudinē nati, hec idē supra in figura fortis dicebatur, quare eidē tribuebatur venter amplus, & in se ipsum contractus, quæ dispositio omnino ventricoso videtur opponi; est igitur, ni fallor, hæc Aristotelis sententia, quam ipse probat hoc modo.

Quicunq. lūbi, latera, costæ, & quæ partes sunt circa ventrē sunt magnæ, amplæ, & pulchræ, hoc est sēdm naturam hominis probè dispositæ, illi inest dispositio, quæ masculo conuenit corpori, quare & masculū refert; at quicunq. genus masculum refert, illiq. similis est, fortis, & audax est sēdm eas quæ in aīa sūt dispositiones, ergo cui insūt robusta, & ampla, & pulchra ea, quæ sunt circa ventrē mēbra, illū dicimus esse audacē, & robustū, & potentē pati dolores, & animi ægritudines.

Vtramq. propositionē superiori capite declarauimus, nā amplū ventrē magna ossa, costasq. masculino generi, ex Arist. tribuimus, & idē masculinū genus, diximus esse melius, audacius, & iustū magis fœminino; ꝑp quid aūt id inexistat nō est difficile. Nam cui venter, & quæ circa ventrē sunt ampla, pulchra, vel commensurata, & proportionata, illi inest multus calor, qui subiectā materiā bene regit, ac gubernat, ipsiq. dominatur; at ī quo præualet, ille audax est, nā si præualet frigus timidus homo efficitur, ergo cui inest talis vētris, & partiū quæ circa vētrē sūt amplitudo eidē ēt inest audacia, & propensio in anima ad fortitudinē; Cū ergo calor sit qui in corpore producit vētris, & mēbrorū, quæ sūt circa ventrē amplitudinē, & idē causat in anima, & in spiritibus propensionē ad audaciā; probabiliter igitur, cui talis inerit eorū quæ sūt circa vētrē mēbrorū dispositio, illū audacem dicemus.

Mihi tñ uidetur qđ debilius sit hoc signū fortitudinis quā id qđ à pedibus magnis, neruosis, dearticulatis, bene formatis, nec nō, & à crurib. desumitur, tū qm̄ si circa exteriora, & in circūferētia calor est fortis, & ualidus, probabile est, & fortiorē, & ualidiorē esse circa interiora, & prope centrū, at nō uidetur cō uerti, nam ēt si in uentre, & circa interna sit calor uehemens, & magnus non sequitur, ut in externis partibus, & à centro remotis sit etiā robustus, & ualens.

APOTELESMA XVIII.

„ *Quicunque autem, non pingues, molles, referuntur ad indecentiam.*

HOc est, quicunq. opposito modo fuerit dispositus, & partes, quæ circa uētrē sūt positæ, nō habebit amplas, & quales supra explicauimus, hic erit sm̄ animū mollis, & refertur ad indecētiā, hoc est, & ut illa dispositio est pulchra, & decēs hominē masculū, qui vere vir sit dicēdus, ita hæc dispositio dedecet, neq. masculo homini est cōueniens, turpis igitur, & præter naturā, nā dispositio pulchra corporis, & sm̄ naturā eadē est, quare turpis, & præter naturā in idē recidēt; hoc ergo modo si sentētiā Arist. intelligamus, nihil absurdi sequetur, ut aūt dictū eiusdē cōfirmetur, supponēdū est, qđ cōtrariorū cōtrariæ sūt qualitates, & cōtrarij effectus cōtrarias habēt causas, & cōtraria signa cōtrarias ēt designāt dispositiones; cōtrariū aūt est tū mediū, tū extremū in naturalibus dispositionibus, magis tñ contraria est media dispositio, quā altera, quæ à medio recedit, causa est, qm̄ utraq. præter naturam sunt, una autem quæ media est, sola sm̄ naturam esse dicitur sit ergo argumentum.

Quorū partes quę circa uētrē sitę sūt paruę, neq. inter se respōdētes, illi sm̄ has partes sūt turpes, neq. sortiti uirilem corporis dispositionem, quæ sit secundum naturam, & pulchra at quicunq. non sunt sortiti eam corporis dispositionem; quæ masculum referat illi reducuntur ad genus fœmineum, qui vero fœminis similes sunt illi molles sunt, secundum animam, viles, & timidi, ergo quorum hominum partes quæ circa ventrē posita non sunt amplæ, & decētes genus masculū, illi sunt sm animā molles, & viles, ac timidi, qđ fuerat probandum.

bandum. Habemus hoc modo, qđ sit verū Arist. dictū, nunc propter quid inuestigemus.

Dicitur qđ quorū vētres nō pingues, hoc est nō ampli, nō pulchri, & non decori, qđ illi sūt molles, cū sūt præter naturā virilē cōstituti, qđ dictū si nō dat causā attamen viā ad causam, & ipsum ꝓp quid suppeditat, si quidē quorū ventres non ampli, & nō decori illorū calor materiam non superat, quare neque secundum naturam disponit, frigus igitur dominatur, & in quibus dominatur non calor, sed proprium frigus, illi sunt molles, & timidi, quibus igitur venter non amplus adest, ijs timiditas mollities, & inertia adest.

Dub. Sed videtur dubitandum, an verum sit, fœminas non pinguem, hoc est non amplum habere ventrem, nam dictum hoc, quomodocunq. capiatur, semper est falsum, & primū falsum est fœminas non habere ventrē pinguem, nā patet ad sensū, & præcipuè in his quæ pepererunt ventrem esse carnosiorem, & pinguiorem quam in viris, & si ventricosos tum viros, tum fœminas speculaberis, multo maiore ventris sarcina fœminam videbis, quam virū oneratum, neq. in viro eas rugas, quas in uentre muliebri uidere est, unquā reperies, quare neq. pingues hoc est amplos dices. Nam fœmina omnis proportione maiorem, atq. ampliorem habet uentrem, quam uir ullus eiusdem mollis, & corporis, habent enim uterū fœminæ, quo carent uiri in quo plurima sunt uasa, quare, & sanguis, & spiritus plurimus, unde est uenter amplior, & os sacrū laterumq. ossa in fœminis expansa magis, & magis laxa quam in uiro; Experientia deinde confirmat, mulieres omnes si cum uiris conferantur secundum proportionem habere uentrem tum longiorem ab ima ossis pectoris parte, quam ensi formem, puto, appellant usq. ad initium ossis pubis, tum etiam latiorem, si ab umbelico tanquam centro per costas notas, & inguina deducatur circulus. Huius enim diametrū, quæ circulum in uiro sic formatum diuidit, reperiemus, minorē ergo in fœmina esse uentrē amplum, uerum est, sed, ut cunque legamus, uel non pinguem uel non amplum, uerum est quod ait Arist. mulierum uentrem non pinguem, aut nō amplum esse, nam possumus per uentrem ea, quæ sunt circa uentrem in fœmina intellexisse minora, & strigosiora, quam in uiro, etenim, & costæ, & lumbi minores sunt, at fœminiles ventris.

Masculis forte secundum molem erunt maiores, tamen secundum uirtutem nequaquā, ut pote qui, & minores fibras possideāt, quā uiriles, & minus duri, ac robusti existant.

Vel melius quod hyppocondria uirorum, & stomachus est amplior, & magis capax quā fœminarū, quare, & seruata proportione ēt maior, & amplior est cibus, quē capit uir, quā fœmina, & demū oīa minora sūt, nisi cū utero gerit, aut ex accidēti, cū iam pepererit.

Mihi tamen uidetur, neq. id obstare, nam tunc non amplius secundum naturam dispositus est muliebris uenter, sed proprie est indecens, & indecorus, cuius rei conscia mulieres, cum pepererint, non amplius nudæ uideri uolunt, utpote quibus uel ipsa uita carius est corporis decor, & uenustas; sed præter hæc quid de uentre alij senserint breuiter addamus.

Primum quidem uentris prognostica mirus necessitatis habere quam alia, sciēdum est, nam, & id supra dictum est, & causam puto, quoniam quam rationem habet terra cū plantis, ac plantarum quæ in ipsa natę sunt uiribus, & natura, eandem (credo) uentrē, & ea quæ in uentre sunt, rationem habere cum propensionibus, & proprietatibus animæ, ac forma illius animalis cuius est uenter, ut enim à terra trahit alimentū planta per radices, ita à uentre, atq. ab his, quæ in uentre sunt animal, etenim radicibus quodammodo respōdent uenę intestinorū, ut igitur à terra, & à radice ad fructū multa est distāria, ac differētia saporis, odoris, & coloris, & figurę, ac qualitatū cæterarū quā pluriū. Ita ab intestinis, & ab his quæ circa ipsa sūt, & animę operationes, & passiones ſm quas anima operatur; distāt plurimū, igitur cū Arist. conueniet Adamātius, & Polemon forti, ac robusto uētrē latū, magnū, sed cōcauū hoc est in seipsū cōtractū tribuūt, nā ſm qđ est magnus, & amplus caloris denotat virtutem, & dominium, secundum autem quod est, contractus in se ipsum, & concauus demonstrat materiæ obedientiam, & ad vnitatem accessum, & quod musculi quos ab

dominis

dominis vocant, sunt fibrosi, & robusti, probabile autem est, hos esse edaces, nam multum cibi digerunt, calidi enim sunt; Hercules enim edacissimus erat, qui omnium fortissimus dicitur, & eadem de causa ad bibendum prompti sunt, calor enim tandem siccitatem inducit; siccitasque calorem acuit raro igitur colicis passionibus, & flatuosis sollicitabuntur, non enim pituita abundat, plerunque tamen ijs obstructionibus, quæ ab infarcta melancholia in mesaraicis venis oriuntur, laborabunt, sic enim, & eundem Herculem insaniuisse, & Megaram vxorem, & filios occidisse legitur; nimius enim calor, qui plerunque in epate reperitur; humores natura in hoc temperamento crassiores exsiccat; quare, & condensat vnde prohibetur transitus liber calori, & transpiratio; ex quo vehementes vapores exustæ bilis, cum spiritibus mixti ad caput feruntur, & furorem, atque insaniam in huiusmodi viris excitant, ex eadem causa sequitur, vt non nunquam disenteria, & eo quod intestinis nascitur, vlcere laborent, temperamentum enim huiusmodi esse calidum, & siccum hoc est ex igne, & terra siue ex bile, & melancholia conflatum diximus; si vero magnus carnosus; & mollis venter fuerit; & à parte exteriori propendens, ut homo uentribsus sit, cui scilicet ita extendatur, ac prominet uenter, ut sibi genitalia uidere nequeat; hunc ipsum vocant stolidum, rudem, fatuum, hebetem, nisi ex morbo, ut hydrope talis fuerit; quod, & Galenus, & Plinius testantur, etenim tanto pondere obruta anima, ac naturalis calor, spiritusque ad tantam molem sustinendam occupati, pauci admodum ad caput, ac sensuum principium vehuntur, quare rudes, ac fatui sunt, & parum aut nihil, quæ dicant, considerant, loquaces igitur etiam sunt, quod in plurimis ventriosis, præsertimque in Vitellio obseruatum est, eosdem homines, aiunt esse, ebriosos, & intemperantes, crudeles, improbos, malignos, idemque Albertus Magnus, Rhasis, & conciliator ponunt; causam puto assignari posse, nam cui adeo magnus saccus adest, illi, vt repleatur multa requiritur rerum copia, quare edaces, ac bibaces sunt, ex quo veneris sequitur etiam desiderium, sed potius desiderio sollicitantur, quam quod in venere exercenda multum valeant, cum neque multi illis suppeditentur spiritus, neque materia seminis multa sit, vt pote quæ tota in tanti ventris nutritione conuertatur, sed hac causa efficitur, vt si fuerint libidinosi crura habeant subtilia, & debilia, crudeles sunt in imperio constituti, quoniam despicisse putant, maligni etiam quoniam in magno corpore, & ventrioso frigescit circa præcordia sanguis, quare neque generosi sunt, quod Neronis exemplo, & plurium, quos ventriosos nouimus potest confirmari, sunt etiam subsanatores, & irrisores aliorum, siquidem maligni, hocque exemplo Æsopi confirmari potest, qui natus ad risum prouocandum, & ad ridendos alios videbatur; si vero macer fuerit venter; & oppositus ventrioso, & paruus, & strictus nō subito talē hoīem optimæ dicemus indolis, nā extrema omnia vitiosa, & virtus est medium vitiorum vtrinque reductum; verum ventricosum hominem non sane ad virilem habitudinem, sed potius ad fœminilem, non tamen absolute referemus; calorem enim habet non excellentem, quare timidus est, non igitur omnino inconsideratus, & imprudens, sed valde ad agendum aliquando irresolutus.

Venter tumidꝰ qd notat.

Si compressum ventrē, & contractū videbis, carne tñ molli præditū, atq; ad tactum delicata, fœminilē aliquo modo ventrē dixeris, sed hominē prudentē ad contemplationes, ac scientias natum, timidiorem tamen (refertur enim ad fœminam) & pium, ac misericordem placidum, humanum, & bona indole præditum.

Caro vētris mollis.

At si vētris caro dura fuerit naturaliter, & aspera, & vēter ī se ipsū cōtractus, sub niger, & hirsutus, belluinum nescio quid spirabit quare ex Polemone rudicatē quādā; vel potius belluinā uersutiā demōstrabit; nā calor multus est, & materia crassa, & spiritus crassi, & multis excremētis pleni, quare mētis quidē acies excitatur, at ꝑ spirituū naturā turbidā, nō bene, & exacte possūt tales hoīs discernere, quid vere deceat, & quid iustū, & iniustū sit.

Caro dura.

Mediocritas laudabilis ē, & si uēter potius defecerit, ꝙ excesserit laudabilior utiq; fuerit.

APOTELESMA XIX.

,, *Quibuscunque dorsum ingens, & robustum fortes sunt secundum animam, referuntur ad masculinum genus.*

DOrsum carinæ instar, ea est pars in homine, quæ à scapularum incipiens principio, & à fine vertebrarum colli vsque ad os sacrum perducitur, superiot pars nomine humerorum soler vocari, quæ plerunque duodecim constat spondilis, siuè nodis, per quos spinalis, medulla, transit Metaphrenum dixit Aristoteles, quæ vero subiectæ partes sunt, ex quinque constant plerunque spondilis, & vsque ad os sacrum perueniunt, & propriè pars hæc, quæ lumborum musculos complectitur, ex carne, & ossibus cartilaginibusq. suis cōpacta, vocatur dorsum; huius igitur pars superior cum diaphragmati opponatur, ideo à quibusdam metaphrenum dicitur quasi post locum τῶν φρενῶν, pars autem hæc propria videtur hominis, si quidem solus est erectæ staturæ, qnod illi contingit mediantibus quibusdam musculis, qui sunt sexti, septimi, & octaui paris eorum qui in dorso positi sunt ad ipsū mouendum, ac præsertim erigendum; est igitur hoc dorsum, de quo enuntiat Aristoteles, quod cui homini inest ingens, hoc est magnum, & amplum in ea præsertim parte, quæ sub scapulis posita est, & non solum sit ingens, sed etiam robustum, quod talis homo est fortis, & audax secundum animam, quoniam refertur ad genus masculinum.

Nonnulli inter quos Vesalius, per dorsum intelligunt eam posteriorem ossium partem, per quam medulla spinalis transit, quæ constat ex his partibus ceruice, metapheno, lumbis osse sacro, & coeyge, pars vna quæque suas haber vertebras ceruix septem, duodecim dorsum, lumborum quinque sunt, at os sacrum in quinque diuidi posse autumant anatomici, quandoque etiam in sex officula, sequitur coeyx quæ constat ex tribus nodulis, quos dicunt in fœminis tempore partus cedere, ex lumborum, & metaphreni vertebris, & scapulis ac parte costarum posteriore componitur quod dorsum dicitur; pars supra humeros, & scapulas ceruix est, & post lumborum vertebras os sacrum. Quibus igitur dorsum ingens & robustum fuerit, ea qua diximus ratione, illi fortes, & audaces sunt secundum animam, quoniam referunrur ad masculinum genus, vt sit ratio quibus adest tale dorsum, illi masculam corporis dispositionem, ac formam sortiti sunt, at quibus ralis inest forma, & dispositio corporis, illi secundum animam fortes sunr, & audaces, & laborum tolerantes, ergo quibus tale inest dorsum illi sunt fortes, ac laborum patientes.

Mihi autem videtur, quod hæc amplitudo, caloris robur, & materiæ obedientiam declaret, amplius, & terram suprà aquam in composirione longe prædominari, terra autem sicca est, & dura, durum, & siccum resistit externis agentibus, patet igitur causa, propter quam quibus tale adsit dorsum, illi dici possint laborum tolerantes; Mihiq; videtur hanc corporis dispositionem potius significare tolerantium, & patientiam, quàm audaciam, & fortitudinem, à nonnullis actiuā vocatam, cuius inditium est, quod qui baiuli robusti, ac laborum tolerantes sunr, hoc sortiti, omnino sunt dorsum; & hi non audaces, neque fortes, neque prælijs apti sunt, non enim periculis parati sunt resistere, neque se se illis obijcere, sed tantum onera portare, & pondera subire, mouereque, & pati labores, & sæuo gelu, & æstu corpus duratum habere. Quare cui tale dorsum videbimus, illum secundum animam audacem non dicemus sed patientem, & durum.

APOTELESMA XX.

,, *Quicunque autem dorsum strictum, & imbecillum habent, molles, referuntur ad fœmininum genus.*

Contrariæ dorsi dispositiones iure etiam contrarias indicant animi qualitates, contrariorum enim contrariæ sunt passiones; strictum lato opponitur; imbelle robusto, id dorsum dicitur esse strictum, quod in latitudine deficit, & paruum est secundum eam dimensionem, si vero tale est, necesse est, & ossa lumborum esse parua, quare, & debilia, & calorem imbellem esse, imbelle autem dorsum est id, quod neque onera ferre, neque laboribus potest resistere; hos igitur quorum dorsum totum à costarum vertebris, vsque ad cocygem est strictum, & imbecille, ait Aristoteles dispositionem membrorum fœminilem habere, at quibus membra fœminilia contingunt, ijdem etiam secundum animam fœminiles propensiones habent anima enim corporis est actus; fœminiles inter dispositiones prima est timiditas, & mollities, & inertia quædam ad operationes, ergo quibus inest tale dorsum, quale diximus illi inerit mollities, & quæcunque mollitiem, & timorem consequi solent, præsertim autem obseruatum est, quorum strictum est dorsum, ac pectus, & metaphrenum illos omnino esse timidos cōfusos, & irresolutos, & eo maximè si caput fuerit magnum, sic enim modicus calor à frigore capitis, siuè cerebri remissior fit, quare frigidior effectus cordis habitus minus audacem hominem facit. Notandum tamen pectus, & dorsum, ac metaphrenum præcipuè strictū esse dupliciter, vel ratione causæ efficientis, vel materialis. illa si debilior fuerit ad mouendū; hæc si à vi formatrice nō bene potuerit elaborari, & fingi, si ergo ratione debilitatis caloris naturalis id contigerit, cognoscetur, qđ caro erit mollis, color subliuidus, ossa parua, caput debile; homo in somnū pronus, ad actiones, ad motus tardus, ad scientias ineptus, & qui strictū hac de causa pectus habet, quare & glabrum, inuidus est, malignus, timidus, mendax, dolosus, & eas qualitates possidebit, quæ in fœmineo genere solent esse secundum potentiam irascibilem præsertim; æque igitur, & contemni dolebit, & honorari gaudebit minima de causa; plus quam oporteat, neq. amore prosequetur, aut odio vllum intense, nam intensio caloris opus est, non frigoris. Not.

Si vero, eo quod nimium rebellis, & inobediens materia sit, pectus esse strictum contingit; caro dura est, & ceu exsiccata, nam inobedientia ex sicco inelaborato oritur, & ossa magna, & dura; & extremitates magnæ sunt non tamen dearticulatæ, non neruosæ, non bene formatæ, sed imbelles, his igitur cum calor in paruo reclusus sit loco, neq; caput adeo magnum fuerit, sed mediocre (nam caput quandoque magnum apparet) si ossa faciei, & maxillarum magna sint, & longa, & lata his inquam accidit, vt facile irascantur, & irati in furias ruant; & quoniam spiritus se ipsos confundunt male verū iudicant, licet in principio suorum sermonum videātur maximè rationales, cum autem calorem susceperint ampliorem, multi spiritus excitantur, qui confusi in loco paruo, & agitati dum in cerebrum perueniunt orationem incōstantem, vanamque producuntur. Vnde, & ijdem impudentes sunt, intemperantes, soli timidi, cum alijs audaces, & facinorosi; & quales suo loco describemus eos, qui cum ex terra, & igne compositi sint, terra inelaborata valdè igni præualet, aer autem minimam partem in compositione sibi vendicat; hæc ergo de dorsi dispositione sint dicta.

At si macrum fuerit dorsum, id vel ex atrophia, & morbo, vel ex calore acutiori, ac vehementiori resoluente pinguedinem, & nutrimentum prouenit, si ex ex atrophia, vel morbo id medici opus est, & obstructionem in venis, vel caloris maciem indicat, si natura dorsum sit macrum ob calorem intensiorem id hominem ad iram promptum, ingeniosum tamen,

men, &

men, & non omnino illiberalem denotat, de hoc autem accidente in figura ingeniosi mentionem fecimus.

Carnosū dorsum.

Plus iusto si fuerit carnosum tergus (ait Polemon) insensatum significare, calor enim remissus est; & spiritus humidiores, & obtusiores quare non penetrant; Polemon pilosi dorsi hominem sublimis consilij, & altas habentem cogitationes uocat, ad aues illum referens, ego ex aduerso hominem hunc rudem, belluinum, & amentem puto, & ad pecora refero, ubi enim circa pectus metaphrenum, & dorsum multi pili, ibi multa pilorum materia est, & multa fuligo, & multus calor, quare cum spiritibus multus uapor crassus terrestris, & adustus iungitur, qui in caput latus obscurat sua fuscedine partes, ac organa phantasiæ, & rationi seruientia, quare homo rudis apparet, atque ex eo quod non bene discurrit amens est, quoniam autem multum terrenæ substantiæ cum spiritibus mixtum habet, in hoc belluas refert, quare indiscretus est, pertinax, durus, iracundus, inhumanus, implacidus, ad cibum, & uenerem intemperans, & plus nimio propensus; non tamen semper sed per uices, & interstitia, secundum quod calor ille in crassa materia positus, modo ad superiores modo ad inferiores partes mouet vaporem.

Gibbosum

Si gibbosum est dorsum, & ad metaphrenum vsque, & vltra gibbositas producatur, & vitium sit in conformatione; hocque ex multa materiæ mollitie prouenerit, hominem sagacem, & ingeniosum significat, id enim è mollitie carnis habet, verum, & malignus, & dolosus, & omnino improbus erit, malignus quoniam timidus, improbus, tum quoniam vitium est circa cor, tum quoniam vasa, quæ spiritus sursum deferunt, cum incuruata, & præter naturam sint disposita, secus ac virum probum, & secundum naturam affectum decet, suggerunt; Si pectus à parte ante conuexum hoīem concauū dorsum, & metaphrenum habentem effinxerit, hunc Scotus putat apprime simplicem, ego tamen in primis breuis vitæ, quoniam impedita est respiratio, & timidum quoniam suæ sibi conscius est impotentiæ, & malignum, quoniam præter naturam dispositus est, hominem dicerem, & id exemplo facile confirmari posse putarem, effectum autem est ex eodem principio, vt quos cognoueris crudeles sint auari, & iniqui, crudeles etenim despici timent, quare cum possunt cōtra alios sæuiunt, hoc enim timidi, & vilis, & impotentis, cum dominatur, est proprium, auari, quoniam timidi, & iniqui, si quidem auari, sentiunt enim, maximum momentū ad illorum impotentiam subleuandam esse diuitias, & pecuniam, cū autem mares gibbi mali sint, peiores tamen multo sunt fœminæ, & iniquiores, & iniustiores, ita, vt illis nullum malum sit, quod magnum videatur, naturali enim fœminarum propensioni si etiam accidentalis addatur, longe admodum à mediocritate fit recessus.

APOTELESMA XXI.

Qui autem robustis costis fortes sunt secundum animam, referuntur ad masculinum genus.

Post dorsum, ad partes anteriores se conuertit, atque ad costas, quæ sunt ossa vtrinque à vertebris duodecim intra ceruicem existentibus, exorientia, & ad partem anteriorem procedentia ad ensiformem cartilaginem iunguntur, thoracemque statuunt, in quo cor, pulmoque, & diaphragma membra respirationi seruientia, caloris fons, & principiū, continentur, ipsæque costæ à pleura membrana à musculis inter costalibus, & cute vestiuntur, intra quinque inferiores ex vtraque parte positæ, continentur membra nutritionis, quæ non concurrunt neq. simul iunguntur, sed sēper minores existunt, ita, vt vltimę utrinq. oppositę omnium minimæ appareant.

Costæ superiores pectoris masculæ, si sint, magnæ, latæ, crassæ, & bene cum uerte bris

tebris iunctæ; necnon & cum pectoris osse, masculorum ossa sunt, quæ diximus maiora, & crassiora; & robustiora fœminarum, & inter masculos homines, qui cæteris sunt robustiores, maiora etiam sunt ossa sortiri, iure igitur quorum costæ sunt magnæ, ac robustę; illi ad genus masculinum referuntur, qui ad genus masculum referuntur, illi sunt fortes, ergo quorum costæ sunt magnæ, & robustæ illi sunt secundum animam fortes, audaces igitur, animo, & robusti corpore, mihi autem videtur præsens signum roboris, & audaciæ, quod ex costis sumitur (nam prope cor, & orginem omnis caloris sunt positæ) probabilius, eiusdem naturam docere, quam partes illæ, quæ longe absunt, neque immediate cordi, & spiritualibus membris iunguntur. scribunt quidā maximi roboris indicium esse, si costæ fuerint magnæ, & parum interstitij vnam inter, & alteram ceciderit; hocque exemplo cuiusdam Magnesij testantur, viri robustissimi, qui Imperatore Adriano vixit, cuius cadauer constans vnico osse ex costis, & starno, & vertebris continebat mēbra spiritualia, at ego memini temporibus nostris, medicum quendam virum, qui cum peruenisset ad annum vrcirer 40. subito suffocatus est, quęrentibus domesticis causam, dilecto corpore inuenerunt vno osse pectus constare, & inter costalia ossea esse, concludebatur igitur, vt se habent suturæ ad cerebrum, ita se habere interstitium costarum, & inter costales musculos ad cor; & sicuti deficientibus suturis, & nihil transpirantibus male afficitur animal; ita immoto reddito osse pectoris, & euaporare prohibito calore, necesse fuit animal suffocari, & mortem sequi. Erat vir hic robustus sane, sed valde melācholicus, etenim barbam nigram, caput magnū habebat, vir egregie silens, admodum suspiciosus, ferè semper terram aspectabat, sęuæ atq; horribilis iracundiæ, quam cum semel concepisset vix deponebat; erat autē siriculosus admodum, sed pauci cibi quæ omnia illi contigere dicebant ex adaucto calore, & mater iam adurente, qui cum primum ita est adauctus, vt nusquam proportionatam refrigerationem recipere potuerit, necessarium illi fuit mori, ac suffocari; qualis eius fuerit pulsus nescio, neque dicere audiui, probabile tamen est illum magnū, & celerem fuisse, & quod mirandū erat in somnum propensus erat, id autem eo quod magnum haberet caput; & humidius forte contingebat; magnus enim calor, & vehemens humorem illum liquabat, & in vaporem conuertens somnum inducebat; patet igitur extrema omnia vitiosa esse, ac præter naturam, ea vero quæ præter naturam disposita sunt, raro, vel nunquam diu durare possunt; violenta enim sunt quodammodo, quare breui pereunt; cæterum peius est secundum paruitatem, quam secundum magnitudinem peccare, & peior est gibbositas, quam strictum pectus, & latius iusto, minus malum est, quam quod decet strictius, & hoc de costis robustis.

APOTELESMA XXII.

,, *Quicunque autem non bene costati molles sunt secundum animam, referuntur ad fœmininum genus.*

QVid per non bene costatos intelligat Aristoteles videndum, atqui primo aspectu, cū hi ad fœmineum, illi ad masculinum referantur genus; & hæc sint duo genera, vel diuersa dixeris, vel opposita, necesse est non bene costatos eos esse, qui opponuntur supradictis, erunt illi igitur quorum costę neque magnæ, neque fuerint robustæ, sed paruæ, & imbelles, & consequenter multa carne, & molli vestitæ; non bene costatos igitur, ait Aristoteles, esse molles, hoc est, vt sæpius diximus, timidos, & debiles, probatur, quoniam qui non bene costati sunt in hac parte sunt fœminis similes, quæ eędem paruas, & imbecilles habent costas, qui fœminis similes sunt eas habent qualitates, quibus fœminæ afficiuntur, & eosdem mores, quos illæ habent, at fœminarum dispositiones, & mores sunt mollities,

timidi-

timiditas, & pusillanimitas, ergo quorum costæ sunt paruæ, & imbelles illi sunt molles, & pusillanimes, minor prima nullam habet difficultatem, id enim ipsa experientia, ac sensu manifestum est.

Maior probatur ex his, quæ supra dicta sunt, diximus enim fœminei generis esse proprium, vt corpus sit inualidius, masculo, & anima timidior, dolosior, & mollior, propter quid autem fœminæ costas tales habeant, nimirum minores, & debiliores clarum est; primum ratione causæ materialis, quoniam viro fœmina est humidior, ergo minus terrestris, quare, & in ea partes, & membra in quibus prædominatur terra viris cædent, hæc autem sunt ossa; ergo minora sunt in muliere quam in viro cœteris paribus, nam, & os caluariæ à quo alia pendent, est minus, & debilius quam virile, adde etiam causam finalem, nam homo natus est ad laborandum, & ad parandum res vitæ necessarias, illiusque propria virtus est fortitudo, robur, & audacia, & promptitudo ad loquendum, & sermone, & manu ad prosequẽdam causam suam; ex aduerso fœminæ, à natura paratæ videtur ad conseruationem partarum rerum, ad educandos filios, ad rem familiarem ministrandam; quare illarum propriæ virtutes sunt, temperantia, & pudicitia, formæ decor, & venustas, honestas, pudor, parsimonia, taciturnitas, humilitas, & patientia, vt cedanr, & se accommodent virorum suorum voluntati, arbitrio, & propensionibus, sibique legem ponãt, certam suorum maiorum, vt mariti parentumque voluntatem, cum igitur talis esse debeat mulier, mollis erit, secundum animam, quare & in corpore mollities reperietur, ergo & membra ad aquam accedent, molliaque erunt, parum igitur terra dominabitur, parumque superabit calor, ossa igitur non erunt magna, neque robusta, igitur fœminæ non habebunt costas magnas, & robustas quod fuerat probandum.

APOTELESMA XXIII.

„ *Quicunque autem sine costis sunt, & circum tumidi, & quasi inflati, loquaces & & stulta dicentes sunt, referuntur ad boues, & ad ranas.*

Sine costis non dicuntur, eo quod careant costis; hoc enim est impossibile, sed, vt exosses dicimus quorum ossa neque visui, neque tactui apparent, ita nunc ab interprete ficto uocabulo excosti dicuntur, quorum costę cum paruæ ac subtiles sunt, tanta carne supposita copertæ sunt, vt uisui, aut tactui nulla illarum opinio, aut apparentia se offerat, non solum autem hæc requiritur conditio, & differentia in subiecto, de quo prædicatũ propositũ dici debet, sed etiam, ut sit tumor, & inflatio circa partes illas, hoc est in ipsis à uertebris usque ad eam partem in qua costæ cum osse pectoris solent necti, appareat quidam uniformis tumor, & quasi inflatio nõ sane ex morbo, sed à natura, & uirtute formatrice producta, uidere autem est exemplum huius inflationis in rana, præsertim tamen in buffone irascente; nec non etiam in uacca prægnante, ac propè partum iam existente, sed, & liberaliter educata, & pasta; his igitur primum cutis lenis adest, siquidem extensa, uel distenta est, & caro mollis quoniam multus humor adest, ex quo, & multus uapor, natus in flatum degenerat. Amplius, & uertebrarum processus, qui spina dicitur, quasi in quadam conualle depressus apparebit, depressum etiam, & os pectoris propter tumorem carnis circa mammas existentem, quare uix in macris passio hæc corporis poterit apparere, nisi in hoc uno quod costæ uidebuntur in his, quam in alijs in medio magis curuatæ, & circa latera inflexæ magis.

Quibus igitur inerunt hæ circa costarum loca differentiæ, & qualitates corporeæ, hos, ait Aristoteles, circa animam tales habere dispositiones, ut sint propensi ad loquacitatem, siue fatuitatem, & ineptã dicacitatem, fatui à fando dicuntur, qui multa sine delectu, siue

ea bona

ea bona sint, siue non, siue dicenda, siue tacenda indistinctè effutiunt; vaniloqui autem, siue stultiloqui illi erunt, qui ea blaterant, & proferunt, quæ nata sunt audientibus risum excitare, & dant occasionem, vt ab illis ridiculi putentur, Polemon etiam idem ferè sentiens nugacitatem, & nequitiam ait significari à tumore circa costas existente; Petrus Apponensis bibaces vocat, Aristoteles horum corpoream qualitatem declarans assimilat bobus & ranis, verum quomodo hæc inflatio, & tumor circa costas sit boum naturalis, non video; Nam plurimi boues ne vestigium quidem tumoris huiusmodi habent; in aliquibus tamen vaccis potius per accidens, cum scilicet aut prægnātes, aut bene pastæ sunt, id spectatur, adde quod in boum genere, non videtur esse fatuitas, & nugacitas, nam quamuis bos rudis sit, & crasso ac hebeti præditus ingenio, non tamen videtur esse naturaliter vocale, & garrulum, siue obstreperum, neque ipsæ vaccæ, nisi aut cum fœtus earum abest, aut quando à socijs, & à locis notis sunt seiunctæ clamant, quin etiam ranæ, vt mihi videtur, non sunt adeo loquaces, & garrulæ, vt secundum se passio garrulitatis, & vocalitatis illis adsit; id enim, vt puto, magis auibus conuenit; crederem igitur, vt Aristoteles, qualis nam esset hæc corporis, & costarum differentia nobis declararet, attulisse exemplum boum, sed cum hoc non bene exponeret forsan suam sententiam, addidisse ranas etiam; & re uera bos pastus, ac bene plenus, similis est ranę cum turgescit, & vento repleta inflatur; est ergo Aristotelis sententia.

Cui latera, quæ circa costas posita existunt ac demum ipsæ costæ fuerint tumidæ, & inflatę, vt pastum bouem, vel inflatam ranam circa has partes referat ille erit fatuus, & stultiloquus, garrulus, & futilis auctor sermonum.

At sane propter quid hoc accidat cognoscere est apprime difficile. Nam cum inflatione costarum nihil videtur commune habere garrulitas, aut amentia, primum itaque causã huius passionis, quæ plerunque est in rana, & in boue inuestigemus, deinde in homine etiam, postea definitionem garrulitatis, & stultiloquentiæ quærere conabimur, vt quo magis fieri poterit ex proprijs huius effectus causam demonstremus, si enim ex quibus est inflatio costarum in corpore ex iisdem principijs insit garrulitas in anima iam propter quid hoc signum garrulitatem, & vaniloquentiam indicet erit perspicuum; bos terrestre animal est, si quidem pigrum, & sanguinem maximè fibrosum habet, nam celerrime coit extrauenatus, crescit autem cito, sed, & cito deficit; quatenus crescit multum habet caloris, & humoris multum; quoniam autem cito senescit, ac deficit, humor aqueus est; neque admodũ benè cum terra mixtus, & elaboratus, calor autem qui multus est, circa principium in materia non probe elaborata, neque ad vnguem mixta necessario illam dum afficit, mouet, inæqualiter, quare, & operatio vniformis non fit, ergo non æqualis fit dilatatio, sed maior vbi magis obedit materia, contingit autem eam magis obedire, vbi naturaliter minor est ipsius portio; hæc in costis est minor, non in principio non in fine vtrinque enim ossa sunt hic pectoris, ibi vertebrarum ergo in medio costarum fit maior extensio, effectum est igitur vt costæ in bobus, magis quam in hominibus, aut elephantis, aut canibus circa medium incuruentur, vnde cum pasti sunt distento nimirum amplius ventriculo turgere videntur, & inflari; hæc ergo forte potest assignari causa, cur boum latera, & costæ turgere videantur, vt autem dictum est, mihi videtur hoc potissimum fieri à ventriculo, qui cum duplex sit, & superior cibo multum repleatur effectum est, vt dum distenditur, costę, & præsertim nothæ recedant, & sursum eleuentur; quæ deinde cum valde sint in medio curuatæ figuram illam in boue pleno, quæ conspici potest, causant, hos ergo ad boues refert Aristoteles, & probabile est tales ex melancholia, & pituita prædominantibus temperatos esse, & tempestatem referunt illam, quam in Italia, & in circumpadanis oris percipimus, cum sol est in piscibus frigida enim tempestas est, & humida propter propinquam hyemem, at non deest calor propter propinquum vèr, quare, & arborum cortices, & rami tumescunt, & terra turgescit, ac her-

ac herbas, & flores emittere gliscit; at ranas terræ, & aquæ filias etiam poetæ dixerunt, in quibus cum pro corporis ratione, ac natura paucus calor adsit, neque eius materia, & humorem eam habeat viscositatem, quam in animalibus perfectis, & longæ vitæ obseruamus, contingit secundum se multum flatum excitari, & hoc modo turgescere illarum latera, uel quod re uera dici potest, ranæ ex terra, & aqua fabricatæ parum caloris habent, at lentorē quendam, qui cum crassiusculus sit in rubetis efficitur, primum, vt si quando comedantur, tota earum substantia in flatum resoluatur, & animal distendatur, & pereat; & cum sint animalia imperfecta admodum, inchoatum habent pulmonem, quare, & flatu replentur, & turgent; neque omnes ranæ, vt aiunt, sed mares tantum vocales sunt, nec vere vox est, non enim fit a aspera arteria, neque à pulmone venit, sed duabus repletis vesiculis aere, & accepta aquæ portione efficitur sonitus ille, tum tempore coitus, tum quãdo pluuia instat, quod ergo quorum substantia est ex terra, & aqua male simul commixtis, illorum costæ naturaliter tumeant, & inflatæ sint ex his, puto, clarum esse, qui ergo tales sunt referunt in hoc boues, & ranas, & cur boues, & ranæ hoc modo afficiantur, est manifestum, quod autem quorum latera, & costæ sic affectæ sint, ij garruli, & stulta loquentes dici debeant, ex definitione, & natura garrulitatis, & vani loquentiæ colligi posse arbitror, garruli enim dicuntur ex Theophrasto libro de characteribus, qui longos, & inconsideratos sermones effutiunt, sic, & Chrisostomus, sermones sine mente, & longos à garrulo pronunciari dicit, qui autem inconsideratè loquuntur, ac blaterant, illis omnino multa in phantasia continue suggeruntur, atque ab externis quibusque facillime mouentur, ergo, & patiuntur, illorum igitur spiritus animales maximè participant aere ac flatu, quare si cui multus est flatus circum præcordia, sed naturalis, & à prima naturę origine formante hominem productus, illi insunt tumescentia latera, & costæ incuruatæ nimium, sed quicunque multum habet aeris, multiq. flatus circa præcordia, illi misceatur etiam cum spiritibus animalibus, & qui talis est, instabilem habeat phantasiam, quàm plurima phantasmata, & vana perpetuo suggerentem qui autem hac passione afficitur, plurima inconsiderate effutit, qui talis est garrulus dicitur, & stulta loquens, ergo cui latera, & costæ intumescunt ille est garrulus, & stulta proferens. Memini me hominem nouisse, cuius non latera solum, sed totum corpus inflatum videbatur, & ipse tumens, tanquam buffo iratus continue blaterabat, etiam cum solus foret, & perpetuum flatum à parte anteriori, & posteriori emittebat, sed quoniam tantillum in ipso erat etiam melancholiæ, ideo libenter obloquebatur, & amicis, præsertimque carioribus detrahebat, præsentem statum continue oderat, & conquærebatur, modo regum, ac principum, modo rusticorum notans operationes, idem omninũ negocia sciebat paces, rixas, affinitates contrahendas, omnia demum facta, atque infecta canebat; sic ventosus, sic ampulosus erat, vt neminem loqui vnquam permitteret, ex vna re in aliam præter rationem, & nihil ad rem facientem transiens, ita ocij, ita negocij tempora distinguere nesciebat, cæterum, vt mihi videtur, probabiliter garrulitatem, & amentiam sequitur quidam despectus, qui enim tales sunt, & despiciuntur, & nescio qua ratione odio habentur, neque sua, neque aliena curare nouerunt, neq. negotijs apti neque in lusibus iucundi, huius mores præter Theophrastum expressit Horatius quadam satira insolentiam, & fastidium garruli, & blateronis effingens, & notans.

Cur inflati garruli

Quales sint garruli.

APO.

APOTELESMA XXIV.

Quicunque autem maius habent, quod ab umbelico est, usque ad extremum pectoris eo, quod est ab extremitate pectoris usque ad collum, sunt voraces, & insensibiles, voraces quidem quoniam ventrem magnum habent, quo appetunt cibum, insensibiles autem quia angustum locum habent sensus, atque in arctum redactum, ab eo qui recipit cibum, ita, ut sensus grauati sint propter repletiones ciborum, aut indigentias.

HOc vnũ est apotelesma, cuius causa ab Aristotele affertur, primum igitur declarandi sunt termini, deinde sententia explicanda, post hæc deducemus Aristotelicas rationes. Præsens apotelesma in tres partes distinguitur, prima continet probandum Theorema, secunda causas apotelesmatis, tertia documẽtum quoddam ex prædictis consequens, circa Theorema notandum. Huius datum est, siue subiectum.

Quorum maior est portio secundum longitudinem, quæ est ab vmbelico vsque ad extremum pectoris, quam sit illa quæ est ab extremo pectoris vsque ad terminum in quo ossa iuguli conueniunt. Quæsitum autem duo continet, nempe quod sint voraces, atque insensibiles, dicit igitur, quod si illa pars anterior, quæ ab vmbilico incipit, tanquam à termino inferiori, & ascendit vsque ad extremum pectoris, quo in loco ensiformis nectitur cartilago, & incipit os pectoris, si (inquã) hæc pars fuerit maior, hoc est longior altera parte, quæ incipit eo in loco, & desinit in extremo ossiũ pectoris in medio vtriusq. clauiculæ, eorum nempe, quæ nomine alio iuguli ossa vocantur, ossa duo scilicet supra os pectoris firmata vtrinque deducta, & fonticulum quendã formantia, qui est terminus colli, & principium pectoris, si ergo à parte inferiore, & extrema vtriusque ossis iuguli, lineam rectam producas eamque mediam scindas, punctus in medio situs extremum est longitudinis pectoris, sit A. vmbelicus, B. inferior extremitas ossis pectoris, C. pars superior quæ intra sedem ossium iuguli, siue clauicularum sita aliquantisper prominet, principiumque fonticuli gulæ, profert; dico si A. B. linea est æqualis lineæ B. C. quod ille vir est secundum naturam dispositus, & boni sensus, & in cibo, & potu temperatus, si vero A. B. est minor quam sit B. C. dico hominem esse acutum quidem, & ingenio bono præditum, sed debilium virium, & pauci cibi, ac potus, & qui raro, aut vix unquam famem sentiat, aptus igitur ad incdiã tolerandã, quare, & senibus similis, nõ igitur est lõgævitæ, at versa vice, si A. B. est maior quam B. C. tunc ex Arist. hic homo erit uorax, & insensibilis, hic sensus theorematis est.

Vmbilicus notus est, etenim est ea corporis pars, in uentris medio conspicua, per quam cum in utero matris est homo, alimentum capit, sunt enim uasa umbilicalia, nempe duæ uenæ, & totidem arteriæ, quæ tanquam radices in fætum traducunt sanguinem uenosum, & arteriosum, quibus animalis uitam uiuere possit; principium igitur animalis est umbilicus; & medium corporis eiusdem; nam si supinum posueris hominem, qui manus, ac pedes extendat, posita altera circini parte, quæ est immobilis in umbilico, & aperto eodem ita, ut usq. ad extremũ medij digiti terminũ perueniat pes alter, si circulũ effinxeris uidebis p extremos utriusq. pedis digitos, & mediũ vtriusq. manus digitũ transire circulum. Dub.

Voraces dico qui naturaliter apti sũt, & multũ, & multa comedere, ut igitur, mihi uidetur, uoraci absolutè tria possũt adscribi, primũ est, ut multũ cibi ingerat, deinde, ut diu, & celeriter comedat, & frequenter, tandem, ut omnia indistincte voret, atque in uentrem precipitet, idque illi demum non ex affectu, non ex habitu acquisito, sed naturaliter, & à principio constitutionis naturalis adsit, quæ qua ratione fiat, infra dicetur; uorax igitur est qui multũ, & multa deuorat celeriter, & frequenter. In hoc aũt uidetur gulosus, & ganeo

à vorace heluone differre; nam gulosus in qualitate peccat; neque vult comedere, nisi epulas opimas, deliciosas, & opiparè conditas, at vorax tanquam lupus, & multum, & multa comedens in quantitate peccat, & medium disfindi, quam dapes, cibumque superesse mauult, cuius generis plerosque vidisse contigit, qui bene xx. libr. panis comedebant, horum 12. quos lupos vocabant selegit quidam princeps Italus, cum hospitio excepisset Reginam Hispaniarum, & singulis, in prandio apponebatur, veruex coctus, pars quarta posterior bouis, & libræ panis cocti centum, & centum vini item, & in cœna, certatũ est ab his quattuor aut quinque continuis diebus, tandem penes quendam hetruscum victoria stetit, qui non solum portionem suam, sed sodalium reliquias comedit; erant homines hi nati consumere fruges, magni, macri, longis manibus, & pedibus præditi, lato ore, facie plumbea, dentibus magnis, amplissimo ventre, non tamen prominente, nisi cum bene comederant, ab omnibus irridebantur, & illi tanquam stupidi circũspiciebant, & cum admodum se cibo, & vino ingurgitassent, neque videre, neque audire sibi videbantur, neque quidquam eorum, quæ audiebant intelligere opinabantur, sed sicuti Cyclops apud Virgilium, supini iacebant, ciborum frusta eructantes, mero commixta; tales igitur voraces sunt.

Insensibiles voco, non qui sentiri nequeũt, aut vix sentiuntur, verũ neq. qui nõ sentiunt, quique insensitiui dicuntur, sicuti lapides, & plantæ, sed hoc loco dico insensibiles, siue insensitiuos, quibus obtusus, crassusque est sensus, vel quibus obtusum est ingenium, & iudicium rude, quique sunt pinguis mineruæ; qui neque loqui, neque tacere rectè sciunt, sibique neque alijs prouidere, qui demum mente capti, & communi sensu carentes dicuntur; & qui, si ais aiunt, si negas negant; assimilantur autem illis qui cum bene cenarunt, & diù vigilarunt præualente somno, neque vigilantes, neque penitus dormientes loquuntur, atque interrogationibus respondere volunt, apti igitur sunt huiusmodi homines, qui decipiantur, qui credant, & facile persuadeantur etiam, quæ sunt parum probabilia.

Ventrem dicit, quem vulgo stomachum vocamus, locum nempe ad capiendum cibum destinatum, retinendum, & concoquendum; locum vero sensuum dicit pectoris capacitatem, in quo reponitur cor, pulmo, & diaphragmate distinguitur à membris nutritionis.

Hunc locum sensuum vocat, quoniam credidit Aristoteles primum sensorium esse cor; etenim passionib. quæ sentiuntur perceptis idolis, sub ratione boni, aut mali magni à sensu communi, sentitur cor, aut partes quæ sunt circa cor notabiliter affici, vbi autem dolor est ibi plerunque, aut causa est dolorifica, aut id per consensum accidit; at si per consensum id accideret, non semper in obiectis, quæ efflictim amantur, aut fugiuntur circa cor sentiretur passio, & affectus, provt contingit percipi; qua ratione principium omnis vitæ dicimus esse cor; at vita animalis est sensus, & sentire est viuere, necesse est igitur vnum esse sensus ac vitæ principium primum cor, cui deseruiat cerebrum tanquam princeps instrumentum viuendi vitam sensitiuam, & cui iecur obediat, vt vitæ vegetatiuæ principale, ac proprium organum, vt enim ex Homero, ait Aristoteles, non est bonus multorum dominatus, sed debet esse vnus tantum dominus, & si homo est res vna ex materia, & forma compactus, cũ vnum, quatenus vnum est, habeat etiam vnum tantum principium, necesse est in homine esse vnum principium corporeum, quod immediate seruit animæ; & cui alia omnia membra pareãt, à quo pẽdẽt, & ĩ qđ dirigũtur, & cuius gratia oĩa fiunt, q̃ ĩ corpore fieri cõtingit.

Sensus voco grauatos, & grauari qñ præter naturã disponũtur, qđ cũ illis accidit, nõ rectè de obiectis iudicãt ꝓprijs, nã circa cõmunia, aut ea q̃ ꝑ accidẽs sũt, nõ est difficile, ẽt nõ grauatos peccare, sic ergo primã partẽ executi sumus. In secunda ponit Arist. rationes, & causas huius apotelesmatis, nam quæ continentur passiones æque masculino, & fœminino generi poterant accommodari; neq. ex alterius principijs deduci posse videbãtur, nã voracitas masculinũ potius est accidẽs, at garrulitas, & stultiloquiũ fœmininũ, quare cũ ita cõnexũ sit, neutrũ propriè sequitur genus, oportuit igit, vt ꝓpria ratio redderetur, qđ nũc fit,

Prior

C. Prior est igitur pars Th coorematis quorum portio A. B. est maior quam B. C. illi sunt voraces, probatur quoniam qui tales sunt illi habent ventriculum (hoc est membrum quo appetunt, & continent cibum) grandem, & valde capacem; quorum autem venter valde capax ciborum est, illorum & vehemens est ciborum appetitus, & multum cibi possunt capere, qui tales sunt voraces dicuntur, ergo qui
B. talem portionẽ A. B. maiorem habent quam B. C. illi sunt voraces. Minor quæ primo loco posita est, non habet difficultatem, etenim si locus qui naturaliter cõtinet ventriculum est magnus, probabile etiam est, ventriculum esse magnum, & si magnum est dolium, & multum vini natum est continere; quale enim est, ac
A. quantum quod naturaliter continet tale, ac tantum etiam esse debet, quod natũ est ab eo contineri.

Ex hoc etiam patet, quod sequitur, nam quorum venter valde ciborum est capax, cum venter natus sit capere cibum, illumque ipsum appetere in maiori quanto maior erit etiam virtus, & in minori minor, (cæteris tamen paribus) quare muliercula minus cibi, quam vir magnus appetet, ac comedet, patet igitur quod quorum venter est valde capax illi multũ cibi appetent, quæ vero sequitur propositio est conuersa definitionis voracis hominis.

Noto autem, quod singula membra habent certam propensionem ad propriam operationem, quæ propriam illorum est consequens formam; vnde cibi appetentia si forma non est ventriculi, provt re vera non est, illius tamen formam consequitur, etenim cum ipsius propria operatio sit cibum concoquere, & quæ perfectionem huius operationis facit sit eius forma, necessario supponit cibum adesse, quare cum non semper adsit necesse est, vt indigentiam percipiat, hoc autem est cibum appetere, & cum maior est maiorem, & cum perfectior vehementius quærit, & magis sumendo delectatur, nam desiderium ob præsentiam priuationis excitatur, quare si quis quærat cur cuius portio ab vmbelico, ad pectoris extremum est maior, quam quæ est à pectoris initio, vsque ad initium iuguli, sit vorax, dicemus quoniam maiorem habent ventriculum, id autem cognoscemus, quoniam in maiori loco maius etiam corpus locatur, in maiori autem corpore cæteris paribus, maior etiam est virtus, quæ secundum quod ipsum in illo existit.

Secunda positio est, qđ qui tales sũt, illi sunt insensibiles. Cuius rationẽ, & causã affert Arist. vt mihi videtur, desumptam à materia, in qua sensus principiũ est, probatur igitur.

Quod cuius ventris portio est maior, quam pectoris ille est insensatus, hoc est, (vt declarauimus) rudis, & crassæ mineruę, si quidem cuius portio ventris inferioris est maior, quã superior, pectoris, ille in angustum redactum habet cor, diaphragma, & cætera membra spiritalia; cui hoc accidit ille est insensatus, & rudis, ergo cui pectoris spatium minus est, quam, quod ventriculum continet, ille est rudis, & insensatus.

Minor nõ habet difficultatẽ, qđ si venter, quẽ vocaui A. B. est maior B. C. qđ ẽt B. C. erit minus illo, & minus spatiũ cũ habuerint spiritualia membra, necesse est, illa ẽr in angustũ cogi, Maior ẽt ꝓbatur, qđ quorũ pectus sit iusto minus, & ĩ angustũ redacta habeat mẽbra spiritualia, ille sit insẽsatus, hoc ẽ stolidus, & imprudẽs, atq; ineptus, qm̃ cuius pectus tale ẽ, illius mẽbra, quæ sũt principia vitæ aĩalis præter naturã affecta sũt, neq. cũ talia sint ꝑfectè suas oꝑationes exequi possũt, sed qñ ꝑfectè oꝑantur, & sm̃ naturã disposita sũt, tũc hoĩes bene sensari erũt, ergo cũ nõ sm̃ naturã disponuntur, neq. sm̃ naturã oꝑabuntur, ita .n. cõparatũ ẽ, vt si affirmatio sit causa affirmationis, negatio sit causa negationis, patet igitur angustũ thoracẽ, & præcipuè sm̃ longitudinẽ indicare compressionẽ, & angustiã quare præter naturalẽ dispositionẽ illarũ partiũ, ergo, & impeditã earũdẽ oꝑationẽ, at cordis, & partiũ spiritualiũ, prima, & ꝓpria oꝑatio ẽ, spiritus vitales creare, ac ꝓducere, & primũ sensiteriũ cõstituere, in quo recipiũtur mediãte cerebro omnes sẽsationes rerũ, si vero impediatur sẽsatio necesse est, vel nulla, vel imꝑfecta existat, imꝑfecta aũt sẽsatio ruditas, & insẽsibili-

tas dicitur, quare quorum portio inferioris ventris ab vmbelico ad imum pectus est maior, quam totum pectoris interstitium illi voraces sunt, & insensati, voraces quoniam magnum ventriculum, insensati quoniam locum primi sensiterij habent redactum in angustum, & oppressum ab eo loco, qui destinatus est ad cibum recipiendum; hæc Aristotelis est sententia.

Not. Vbi noto cum sensus, ac sensatio sit perfectio quædam naturalis, oportet illam in quadam determinata mediocritate, & magnitudinis, & temperamenti primarum qualitatum positam esse, vbi igitur quantitas est maior, aut minor quam oporteat necesse est, sensationis perfectionem impediri, sic etiam vbi qualitates primæ excedant, aut deficiant, & statuantur, & nectantur inter se ita, vt una aliam magis quam oporteat superet, tollitur primum hominis sensus, qui in mediocritate certa consistit, deinde etiam bruti, & sensus simpliciter; qua ratione effectum est, vt homines mutari, & tandem mori dicantur.

Ex hac notatione manifestum fiet documentum, quod ex præcedentibus deducit, nempe sensus impediri propter indigentias, & repletiones ciborum hoc est patet omnem excessum, & defectum ciborum mutare sensus, ac ipsorum naturam alterare, dum illos de sua mediocritate mouent, est enim sensus omnis, virtus in corpore, & certa ratio corporis, & hic sensus huius corporis, quare, & virtus.

Est demum Aristotelis documentum, indigentias, & repletiones ciborum alterare sensuum virtutes, & de suo naturali statu mouere; ita ut earum operatio, & iudicium de sua perfectione decedat, primum igitur quod sit uerum, deinde quomodo ex prædictis dependeat, tertio propter quid omnes indigentiæ, & repletiones hoc causant, ostendamus.

Indigentiam cibi, famem scilicet, & sitim uehementer humores acuere, & choleram excitare uulgo receptum est, nam, & ieiuno uentri narrandas non esse dicimus fabulas, & Virgilius homines in pugnam, & mortem acriter ruentes assimilat lupis, quos improba uentris exegit cæcos rabies, similiter repletiones ciborum aliud facere sapere, præter Terentianum Demeam, & alibi sine Cerere, & baccho uenerem frigere, indicant mutationes uentris ab inanitione ad repletionem, aut è contra etiam animum mutare certum est, sic Horatius de replectionibus.

Vides, vt pallidus omni
Cæna desurgat dubia, quin corpus onustum
Externis vitijs, animum quoque prægrauat vna,
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ.

Hoc idem meracior potus, hoc ciborum diuersitas, & uoracitas, animi tentando uirtutes, & illarum operationem peruertendo demonstrat, quomodo aūt ex supradictis inferatur patet, nā si cuius uenter est magnus ille multo cibo repletur, & cuius uenter talis est, idem dicitur esse insensatus, ergo qui multo cibo repletur insensatus est; ergo multam repletionem sequitur insensatio, & quoniam sensus, & sensatio in quadam mediocritate consistit, ideo ab excessu, & defectu corrumpitur, ergo tum inanitiones tum repletiones sensus grauant, & alterant, quæ sententia affinis illi, est, quæ in tertio Aphorismo primæ particulæ dicitur, euacuationes extremas, extremasque repletiones esse periculosas, nam nocent, corpori, & sanitati corporeę secundū Hyppocratem, animo autem, & prudentiæ secundum Aristotelem, at propter quid hoc accidat, etiam supra dictum est, si quòd sensus bonitas in mediocritate consistit ab excessu igitur, & defectu corrumpitur, & cum moderata inanitio, & repletio uitam conseruat, ergo immoderata corrumpet; immoderata autem est, quæ uel excedit, uel deficit ergo patet cur excessus, & defectus ciborum, & potuum grauent, alterent, corrumpant, atque immutent corpus hominum.

Neque solum hæc indigentia, aut repletio cibi peruertit sensationem, quinimo omnes cæterarum rerum, quæ ad uitam requiruntur indigentię, aut superabundantiæ non sensum tantum,

tantum, sed vitam ipsam cõuellũt, vel destruũt; venus enim immoderata, eiusdemque nimia, & præter rationalis abstinentia corrumpit hominem, idem de somno, ac vigilia, motu & quiete, atque animi accidentibus dicendum est, sic ætatis excessus non minus, quam defectus, & sensus, & iudicium lædit, vnde dicimus bis pueros esse senes, neque secundũ corpus tantum debiles efficiuntur, frigentque effœtæ in corpore vires, sed etiã sm̃ animam.

Quare si corpus, & anima sibi inuicem correspondent, & quæ sanitas est corporis, eadẽ est animi virtus, vt sanitas certam quandam requirit medietatem, ita etiam animi virtus, & perfectio in mediocritate consistit, & quoniam ex quibus sumus, ex iisdem conseruamur, & ab oppositis corrumpimur; ponendum est inanitiones, & repletiones omnes animam, & corpus offendere, & naturalem animalium sensum peruertere, aurea igitur vere est mediocritas, & virtus est medium vitiorum vtrinque reductum.

Ad eandem forte causam etiam redigendum est, quod dicitur omnium rerum esse facietatem, cum enim, & mel, & saccharum, & quod vis aliud genus rei, quamuis perditè optatæ excesserit modum, facietatem, & nauseam parit, quæ res in amore venereo praeclare patet, quam enim adolescentes efflictim deperiere, si casu consecuti fuerint, illisque ad libitum adsit, facietate capti, despiciunt, & abhorrent; præter autem dictas supra proprietates, quæ voracem sequuntur secundum corpus, & secundum animam, ille, quem diximus insensatum, pauper erit, remque sibi à maioribus traditam minuet; amplius, & obliuiosus, & oscitabundus, tam in proprijs, quàm in alienis, & quæ negotia incipiet rarò ad finem perducet, neque laborem, & molestias aptus erit sustinere, sed cito succumbet, manusque victas aduersitatibus celeriter dabit; neque sibi neque alijs consulere sciet, insensatus enim est, quare, & imprudens, & qui facile decipi, irrideri, atque illudi sibi patiatur; hæc iam ex Aristotele adducta sunt.

voracis qualitates.

At liceat aliquam aliam causam etiam venari, quæ forte si nobis non sit notior, tamen prior natura, & magis propinqua erit, primum autem videamus propter quid contingat aliquos habere ventrem pectore maiorem, alios minorem, alios autem æqualem, an id à virtute pendet formatrice? nam cum hæc sit, qui in semine spiritus est, & calor, & hic calor cum sit qualitas quædam substantialis, ratione materiæ in qua est videtur aliquando intensior, & aliquando remissior.

Intensiorem dico, quando materia est densior quidem, sed obediens, & ductilis contra remissiorem; cum igitur humanum semen sit secundum se dissimilare corpus, etiam si non secundum sensum, in ipsoque spiritus, & calor contineantur, si contigerit in ea parte, ex qua futurus est venter inferior calorem esse maiorem, & magis obedientem materiam calor, tunc magis dilatabitur, maiorque formabitur venter inferior, quam superior, & cum hac ratione excedet, necesse est minui pectoris quantitatem, Et calor, & spiritus ibi minor est, quoniam hic maior; sit A. B. C. semen per quod totum est vis formatrix D. cuius si contigerit maiorem partem quæ sit F. reperiri in B. dico quod necesse est minorem partẽ esse ipsius D. vel in A. vel in C. vel in vtrisque, quare sic contingit, vel ventrem imum fieri minorem, vel summum qui pectus est, vel vtroq. à medio, qui est inter vmbilicũ, & pectoris extremũ superari; Cũ aũt cõtingat hũc ventrẽ esse maiorẽ, ergo, & cõtẽta in hoc vẽtre, quare, & vẽtriculus erit iusto maior, & epar, multa igitur vẽtriculus capit, & qm̃ natus est expleri, ergo & multa appetere natus est, qm̃ multa capere potest, multa igitur cõgeret, vorax igitur erit; at qm̃ ĩ loco magno plerũq difunditur calor, & difusa virtus debilior est, si quidẽ contracta, & vnita fortior, cuius inditiũ est, qđ quorũ aĩaliũ corda sũt magna, illa sũt timida, ut ĩ ceruis, & ĩ ueruecib. & in leporib. licet obseruare; q̃ singula aĩalia ꝓ corporis sui ꝓportione magnũ oĩa cor habẽt, calor debilior appetẽtię causã roborat, refrigerati .n. uẽtriculi ꝓpriũ est, multo plus appetere q̃ cõcoquere possit, qđ Galꝰ uisũ est appetẽtior igitur est talis uẽtriculus, quã sit aptus ad digerẽdum male igitur digeret, sanguinẽ ergo spiritusq.

 genera-

generabit pituitosos,multamque in sanguine pituitam inducet, vitia enim prioris coctionis nusquam à posteriori possunt corrigi,erit igitur aquosus,ac serosus sanguis, & pituitosus, & cui huiusmodi adest sanguis ille erit macer non enim bene nutritur, & quoniam sanguis frigidus est, & pituitosus,erit etiam somniculosus, quare, & rudis, & insensatus, quæ passio pendet à spirituum imbecillitate, & à pituitoso sanguine circa primum sensiterium existente, sic igitur forte à causa efficiente petita ratione ostendi potest, & voracitas, & insensibilitas,quam Aristoteles ijs tribuit,quorum medius venter maior est pectore;sed circa ea quæ ab Aristotele dicta sunt magnopere dubitandum videtur.

Dub. An pectoris angustia, faciat insensatũ.

An verum sit,quod dicitur,pectoris angustiam, & paruitatem facere insensibilitatem, neque loquor de paruitate simpliciter,sed de illa quæ est in comparatione ad ventrem medium,in quo est stomachus, & epar, & cætera nutritionis membra, nam videtur falsum, si enim insensibilitas,ruditas, & oscitantia effectus est frigoris, indigentiæ spirituum, aut saltem qui humore multo excremẽtitio obruantur,& quorũ motiones pigræ sunt,& tarde, Cum ex aduerso quorum pectus est angustum,ita,vt cor, & pulmo arctetur,& locum magis quam oporteat paruum sortiatur,necessario illorum calor quamuis modicus, ita conclusus,æstuet, ac spiritus calidiores suggeart cerebro, vnde vehementior fit rerum appetitus, & ira prompta admodum, quare magis præcipitem hominem quam vllo modo insẽsatum illum dicerem cuius pectus sit minus,quam venter medius. Huic dubitationi crederem sic posse occurri. Dupliciter est angustum pectus vno modo, & non dearticulatum, sed tale, vt propter angustiam à primordio cor, & pulmo sint non exactè perfecta, & in hoc thorace spiritus fiunt imperfecti, & manci,neque exacte elaborantur, & hæc dicitur causa insensibilitatis,similes videmus aliquando pumiliones,qui in somnum sunt propensi admodum, & pueriliter loquuntur, & sapiunt, & breuissimum motum localem facile anhelant, eorumque pulsus est paruus celer, & inæqualis, exemplum huius arctationis videmus in his,qui laborant hydrope,qui cum respirationem habeant diminutam, attamen neque spiritus igneos habent,neque in discursibus, & resolutionibus præcipites sunt; nam secundum naturam,hoc est in quadam certa proportione,oportet calidos, & vehemẽtes esse spiritus vitales,non autem præter naturam, Altero modo dicimus esse angustum pectus, quando paruum quidem est, sed ea quæ continet membra quamuis parua magnitudine,qualitate tamen sunt perfecta,ita,vt propriam operationem promptè exordiri, & expedire possint,in his contingit, & spiritus aliquando calidiores,& acutiores generari,quare hi promptissimi sunt ad iram,quam etiam citissime deponunt,de his non est sermo,nũc apud Aristotelem,sed de prioribus tantum.

Dub. An quorum pectus latũ, sint audaces.

At rursus supradictum est quod quorum pectus est magnum, longum, latum, illi sunt audaces,& calidi,ergo qui strictum,non videntur tales;an rursus respondendum est,quod calor duplex est, alter quidem subtilis, & igneus qui facile mouetur, qui tollitur, qui extinguitur, qui non durat, neque efficax est,sed incipit quidem quod est agendum,sed non perficit, Alter vero terreus est qui difficile mutatur, qui non tollitur, non extinguitur, diu durat, & efficaciter incipit, & persequitur vsque in finem, quæ sunt agenda, quæque aggreditur;hoc posteriori modo calidum leonem, & aquilam dicimus,priori ratione calidos dicemus domesticos feles, & capras,amplius, & quoddam erucarum genus,cantharides, & buprestes, quarum natura adeo calida est, vt cutim quam tangunt valentissime exulcerare possint,à quo igitur fiat hæc pectoris naturalis angustia, & quomodo insensibilitatem producat, & quomodo non ex his patet.

Dub. An cor sit primũ sensiteriũ.

Vtrum autem cor sit primum sensiterium, & membrum quo iudicamus, & sapimus, ut christallinus humor quo primo uidemus supra quæsitum est,etenim sicuti neque solo christallino uidemus,sed oculo,ita neque solo corde iudicamus,sed toto,ut sic loquar,corpore aut membris principalibus, ut autem præcipua pars est in uidendo christallinus humor,

ita

ita cor videtur esse primum, ac præcipuum sensiterium, quo iudicamus quæ se offerunt sensibilia, ita, vt tanquam in specula sit caput, & principales sensus circa ipsum, in cuius centro iungantur, & inde in cor spectra deueniant, vt eo in loco fiat iudicium, nam si animalis esse & viuere est sentire, quod vitæ erit principium primum illud erit, & sensus, at vitæ est cor, ergo, & sensus, quare cum ipsum contingit arctari, & in suo motu, & operatione impediri, illud ipsum imperfectè iudicare de obiectis sensuũ necesse est; hoc autem est insensatum esse.

Rursus dictum est hos homines voraces esse, at contra nulla ferè animalia calida, & perfecta sunt, quæ minus voracia sint homine, leones, lupi, canes, oues, capræ, nihil ferè vnquam nisi de cibo cogitant; id de equis dicitur, quod vel edunt, vel capite dolent, differentiæ huius dicunt esse causam, quod homo maiora, & longiora habeat intestinorum inuolucra, quam vlla alia ferè animalia, quæ sint eiusdem magnitudinis; quare maiorẽ etiam dilationem in descensu ponit cibus, in homine quam in alijs animalibus excepto fortasse camelo de quo legitur, quod de tertio in tertium satis est illi, si cibũ sumpserit, cuius effectus causam finalem afferunt, quod homo ad actiones, & contemplationes natus, in cibo inquirendo, & sumendo continue vacare non debebat, quod brutorum videtur esse tantum proprium.

Sed si homines ad actiones nati sunt, & ad artes exercendas, & ideo minime omnium animalium cibo vacant, vnde factum est, quod maiorem sentiunt in cibo voluptatem, quã bruta, & multo plura edunt, quam illa, vt quid quid terra, quid pontus, quid æther cõplectitur in cibum hominis cadat, & illũ vix implere possit; rimãtur viscera terræ, vt tubera vorent, vt quosdam pisces reperiant saxa comminuunt, arborum cariem, & vermes ac fungos scrutantur, pisces, fructus, aues, quadrupedes angues etiam venenosissimos in ventrem conijciunt, & quod nullum brutorum tentat, neque à propria hominis carne, quædam nationes abstinent.

An dicemus hominem ideo esse omniuorum, quoniam est paruus mundus, si enim hominis forma intellectus est, & hic formarum forma, & locus dicitur omnes formas in se continens potentia; necesse est etiam, vt corpus illi respondeat, quare & manus instrumentum instrumentorum dicitur ab Aristotele, ergo, & corpus hominis animæ simile esse debet, illamque ipsam aliquo modo referre, quæ igitur ipsum statuunt principia, ceu quattuor elementa sunt, & quæ ex quattuor humoribus fiunt sanguine scilicet, & bile vtraque & pituita, referunt quæ in mundo sunt, si ergo mundus, quidam est, illique similis, cum ex quibus est, ex ijsdem conseruetur, ex omnibus est, ex omnibus igitur conseruari potest, conseruatur autem ex ijs quæ comedit, omnia igitur illi in cibũ cædent, quæ tamen calore suo confici possint, & quæ conficere nequit id ipsum præparat ars culinaria, hac ergo ratione omniuorum esse dicunt hominem. *Cur omniuor sit homo.*

At forte dicendum hominẽ natura scire desiderare, & propter hoc sensus diligere, quærit igitur, & sensum gustus experiri, & rerum sapores agnoscere, vt pote qui promptè rerũ declarant essentiam, Hinc factum est, vt varia in os coniectet, vt faciunt pueri, quorum cũ aliquando sapor arrideat, illa deinde in stomachum detrudit, & quoniam est animal sociabile, & imitatiuum, quod socio facere vidit, id ipsum etiam experiri voluit, sic factũ est, vt certum sibi cibum non reliquerit homo, neque habeat, vt cætera animalia proprium.

Qui vero credunt carnem esse hominis cibum naturalem, (vt puto) non rectè sentiunt; nam si cætera carniuora, vel vngues, vel dentes, vel stomachum ad captandam, & concoquendam carnem aptum habent (etenim quibus natura dat certam actionem, dat etiam instrumenta ad actionem illam necessaria) cum homo his omnibus sit destitutus instrumẽtis, carnem non puto esse hominis cibum proprium, sed quoniam, vt ait Aristoteles homo est animal, quod arte, & experimentis, vt plurimum viuit, necesse est, vt etiam cibum sibi

arte, &

arte,& prudentia paret, ars autem qua cibus hominis paratur multiplex est, ut primo politicorum agricultura, pastoralis, uenatoria, & aliæ plures; & ars pistorum, & coquorum ad hunc finem diriguntur.

Vt autem mihi videtur, cibus ille est hominis valde accommodatus, & proprius qui ad eius naturam complexionem, & temperaturam accedit, quò que magis, & vbique vtitur, quo solo deficiens incommodum sentit, quo sine alijs probe vescitur, si vero alij sine ipso fuerint, non placent, hic autem est frumentaceus panis, qui etiam à medicis optimi nutrimenti, & succi dicitur, cum bene paratus, subactus, & coctus fuerit, aut si quis alius est cibus, qui pani ex tritico facto sit similis, qualis est qui ex indito grano, & quibusdam leguminibus fieri solet, quod autem homo maiorem quam cætera animalia in sumendo cibo voluptatem sentiat, id passim ab omnibus dicitur, at contra canis à corio non absterebitur vncto, asinum in læto prato pabulantem vix ferro, & igne fugabis.

An dicemus aliud esse fami satisfacere, aliud voluptati, vrget male suada fames lupum, & canem adire pericula, & labores tolerare insanos.

At voluptate non mouentur, neque curant edere cum non esuriunt, aut bibere cum non sitiunt, quod frequenter nimium faciunt homines. At re uera maiorem percipiunt in cibis homines voluptatem quam bruta, si quidem exquisitiorem, & perfectiorem habent sensum tactus, quam cætera animalia, gustus vero est tactus quidam, nempe quo sapores discernimus; At sapor non est alimentum neque qualitas ad alimentū necessaria, sed quæ illud concomitatur, & quo tanquam indice cognoscimus, quidnam sit, quod commodum possit, aut incōmodum apportare, exactissimum autem sensum tactus diximus hominem habere, quoniam maximè est animal, idest temperatus, & in mediocritate extremorum constitutus, cuius inditium est, quod quæ nobis temperata videntur, canibus calida nimis apparent, felibus aūt frigidiuscula forsan, quàm nobis. In sumendo cibo voluptas est, quoniam hæc est operatio secundum naturam, est voluptas, quæ consistit in perfectione operationis secundum naturam, naturalissimum autem est se ipsum conseruare, & sibi simile generare, his igitur duobus cum dat operam homo, non secundum quod est homo, sed secundum quod est animal, secundum naturam operatur animalis, quæ in ipso perfectior est, animalis enim perfectio in sensu tactus consistit, quem homo habet exactissimum, perfectissime autem operatur, cum nusquam impeditur, non à parte obiecti, non sui, non instrumentorum, non externarum conditionum, tunc igitur uoluptatem percipiet, & quoniam perfectio finis est, & fini accidit eorum, quæ fiunt esse ultimum, inde efficitur, ut in extremo naturalis operationis sentiatur uoluptas, & si naturali propensioni addatur etiam habitus, siue habituata uoluntas, aut desiderium, cum non solum secundum naturam, sed etiam secundum uoluntatem contingat operari nos, ideo etiam maiorem percipimus uoluptatem, est ergo hæc in cibo uoluptas, & in hoc maior, quam in illo, quoniam hic magis, illo desideratur, uel ex aliorum relatione, uel ex odore, qui arridet, uel ex temperamento, aut quoniam assueti sumus hoc magis uti, quàm illo, quo factum est, ut quidam delectantur cæpis, & allijs, quidam eadem abhorreant, atque edulia in quibus hæc sint sustinere nō possint, & cum diuersæ sint hominum temperaturę, diuersis etiam delectantur cibis, prout Galeno uidebatur, qui frigidum uentriculum secundum naturam delectari frigidis, calidū calidis dicebat cibis, nam simile secundum naturam simili delectatur, & gaudet, contrario dolet, & mæret.

Contingit tamen hanc temperiem à consuetudine hominum uinci, mollis enim est humana natura, & facile in oppositum statum contrarijs habitibus deducitur, & statuitur. In sumendo igitur cibo quod insit uoluptas, & cur insit dictum est.

Cur deinde hæc istis, illa alijs placeant edulia, probabile est à naturali temperie procedere, quam indiuidualem nonnulli appellant proprietatem.

Non

Non crederem tamen maiorem esse voluptatem veneris, quàm cibi, si alia circum scribantur, melius enim est se ipsum conseruare, & esse, quam alios, & prior nobis est conseruatio nostra, quam aliorum generatio, quamuis natura generationem magis quam indiuidui quærat conseruationem, at secundum quid maior est veneris, quam cibi delectatio, nam promptius, & auidius adolescens amans, coniungi cum amasia desiderabit, quam cibum quantumuis illi suauem; at si æque destituatur, & cibo, & venere, puto futurum, vt fames amorem omnino longe fugabit, sine Cerere siquidem, & Baccho friget venus, fames illa est, quæ vere sedat amorem, & nugas de corde propulsat, corpori igitur pleno, & adolescenti saturo longe suauior est amasiæ concubitus, at qui fame premitur, & cibum cupit, aliud quam venereas animo agitat illecebras.

Cibi ne an veneris maior appetitus.

APOTELESMA XXV.

„ *Quicunque autem pectus magnum habent, & dearticulatum fortes sunt secundum animam, referuntur ad masculinum.*

AB vmbelico, & ventre, quem secundum dixi, ad contemplandum pectus ascendit Aristoteles, cuius vnicum tantum affert theorema, cui inest pectus magnum, & dearticulatum ille fortis est secundum animam, hoc est animam gerit audacem. Duo igitur sunt accidentia, quæ pectori debent inesse, quod scilicet sit magnum, secundum omnẽ dimensionem, nempe longum, & latum, & crassum siue altum, nam si longum sit, & strictum, vel latum, & breue, aut tandem quamuis longum, & latum foret, attamen tenue, & non crassum nusquam fortitudinem, & audaciam indicaret, sed cum strictum est pectus, pauidum indicat animum, & ad phthisim propensum, cum vero est breue impedita est respiratio, insensatumque demonstrat, at si tenue fuerit summam arguit debilitatem, caloris & spirituum, quare iure dixit pectus magnum, quod arguit materiæ copiam, sed requiritur etiam dearticulatio, quæ formam, & formæ, aut agentis causæ docet virtutem, & præstãtiam, est autem membrum dearticulatum, & ipsamet dearticulatio formatio, & perfecta distinctio omnium partium certum membrum componentium, quare dearticulatum, dicitur membrum, quod omnes suas partes distinctas, & secundum naturam perfectas, & finitas obtinet.

Dicit ergo cui pectus magnum, & dearticulatum est, ille ad genus masculinum refertur, qui ad genus masculinum refertur, ac masculo similis est secundum animam, ille fortis est, & audax, ergo cui pectus magnum, & dearticulatum adest, ille fortis est, & audax. Maior iampridem nota, dudum enim ostensum est, masculini generis hanc esse passionem propriam, vt sit audax, & forte, & periculis prompte se se offerat. Minor etiam declarata fuit, amplius tamen etiam exponetur, nã cui inest pectus latum, longumque, & per omnes dimensiones magnum, & dearticulatum, illi inest multa quidem materia, sed magnopere obediens calori multo, & cui inest multus calor in materia, illum ipsum secundum naturam continente, illi inest vis mascula; masculum enim diximus, in quo prçualet calor igneus, & siccitas terrestris ergo cui inest tale pectus illi mascula etiã inest indoles, & natura, cæterum quamuis plures aliæ sint pectoris corporeæ, & sensibiles dispositiones, de hac tamen solum locutus est Aristoteles; Nam hac cognita etiam oppositæ cognoscebantur, quæ nempe neque magnum, neque dearticulatum pectus habebant humanæ figuræ; illæ omnes ad fœmineum referentur genus; neque audacem, & fortitudinem, virileque indicabunt ingenium, carinata pectora aues referunt, & hominem vanum, mobilem, & fallacem indicant, atq; non valde timidum, caloris enim ignei non paucam quantitatem significat figuram hæc.

Catno-

Carnositas ad fœminas refertur carnosum pectus ruditatem, & timiditatem monstrat, superat enim excrementitius humor, & naturalis calor est remissus.

At si in mediocri corpore pectus fuerit latum, & dearticulatum non tamen magnum secundum omnes dimensiones, sed illi gibbositas quædam addita fuerit, illũ dices superbum iracundum, cupidum, rapacem, inuidum, malignum, quod tum experientia dictat, tum ratio idem ipsum diligenter contemplanti persuadere videbitur; calor formans ignẽ referens in se ipsum conuersus, & à materia impeditus gibbositatem, aut in spatulis quandam effingit curuitatem, calorem igneum sequitur iracundia, & superbia, ignis enim proprium est alia omnia superare elementa, & quoniam ignei caloris natura est attrahere, & quæ in propriam substantiam nata sunt posse conuerti, ad se rapere, etiam in composito cũ præualet suæ naturæ memor, hominem facit rapacem, atque alienorum cupidum, & propter hanc eandem causam inuidum, & malignum.

Not. Quales gibbi.

Concauum autem pectus, si homini ventricoso accesserit anhelitus inducit difficultatẽ, quare timorem cum audacia compositum, & cum à periculis abest hic superbus, audax, & terribilis, minaxque videtur, exæstuant enim in angusto, & male formato pectore calor, & spiritus; si uero instet, atque immineat periculum, compressi, & coarctati spiritus mutuo se impediunt, obruuntur, atque extinguuntur, non secus atque aduenit accensæ candelæ, quæ in parua cum fuerit inclusa laterna à semetipsa proprio fumo extinguitur, si prohibetur ne per opportuna exeat spiracula sic etiam præsens periculum, quod natum est timorẽ incutere, ad cor sanguinem, & spiritus repellit; quare eo in loco, quando pectus est, in medio angustum coacti extinguuntur, & frigescit cor iisdem extinctis, vnde timor existit.

Quod vero pectus planum est, & macrum mediocre, & glabrum notat hominem mediocriter timidum, glabrum enim est, quare, & sub frigidum, sed morigeratum, & bene compositum, nam figura ea media est inter concauam, & conuexam, quæ vtræque sunt præter naturam, & quoniam bene moratus est, etiam humanus, & quietus erit, & pacis amator; qui neque iracundus, neque terribilis, neque tamen stupidus, & vilis existat; nam ea quam diximus carnis carentia, docet calorem naturalem non esse penitus remissũ sed pectus sit depile, ac glabrum quoniam rariores sunt cutis meatus, & sanguis non multum terrestris crassitiei in se habeat.

Rubicundum pectus interiorem furorem, & irarum maximum æstum, siuè valde ad iram sæuissimam paratum hominem notat, ignis enim multus intima occupat.

Quod pilis refertum est, si conuenienter magnum fuerit, & dearticulatum, audaciam, vigoremque demonstrat, vigent enim spiritus, & calor qui in materia solida, & terrestri positus est, quare fuliginem emittit, ex qua pili fieri solent, idem propter terrestre prædominium, & melancholicum, erit obstinatus, & duræ ceruicis, liberalis tamen, quam diximus supra esse propriam audacium passionem; amplius, & luxuriosus, & in mulierum amorem pronus, & qui facile ceu Hercules, & Sampson illis seruiat; calor enim in melancholia positus multitudinem spirituum ad erigenda libidinis membra excitat, & ex humiditate adulta nascitur salsus, & acutus humor qui maximè excitat, & irritat partes in quibus reperitur ad expulsionem, vnde salacitas oritur, sic Martem antiqui ueneri iunxerunt, sit ex mari ortam dixerunt.

Demum quorum pectus paruum fuerit, & tuberosum illi mali moris erunt, & quibus nihil confidere oporteat, monstra enim sunt, & peccatum est circa principium vitæ, paruus autem error in principio, in processu deinde maximus euadit, contingit autem tale vitium, & ex materiæ inobedientia, & ex caloris defectu, quare muliebre genus non solum referunt, sed quæ in muliere vitia sunt, in hoc hominum genere in excessu esse, est probabile, nam timidi sunt, viles, maledici, obstinati, iracundi, inuidi, maligni, detractores, & delatores, & quæcunque alia vitia comitati solent, caloris debilitatẽ, & eiusdem ac spirituũ inordi-

inordinatum motum, sicuti enim cum membra sunt secundum naturam disposita, contingit animal ipsum ordinatè moueri, & operari, & tunc qui secundum naturã dispositus est homo bene se habet, ac rationabiliter procedit, sic etiam cui principalia mẽbra præter naturam se habent, illius neque ordinate se mouet calor, aut ordinate agit, quare neque secũdum naturam, neque rationabiliter; non igitur bonus esse potest, vnde locus est prouerbio factus, gibbosum nullum, nullumque tuberoso præditum pectore virum bonum, & secundum rationem viuentem facile reperiri posse.

APOTELESMA XXVI.

Quicunque autem metaphrenum habent magnum, & bene carnosum, & articulatum, fortes sunt secundum animam, referuntur ad masculinum genus.

QVi nam sint fortes secundum animam, & quid fortitudo dictum est supra, nẽpe aptitudinem quandam naturalem ad fortiter agendum, & propulsanda pericula, & sustinendas aduersitates; Per Metaphrenum, dorsi intelligere oportet eam partem, quæ pectori, & propriè diaphragmati opponitur, ex scapulis, & principio costarum, & vertebris per quas transit spinalis medulla, constans.

Est igitur sententia Aristotelis. Cui superius dorsum, quod pectoris ossi opponitur fuerit magnum carnosum, & articulatum ille erit fortis secundum animam, hoc est audax animosus, & paratus ad subeunda, & sustinenda pericula, causa huius assertionis est, quoniam, qui tale habẽt, dorsum referũt masculinum genus, at quorum corpus mascula habet membra, illi sunt fortes, & audaces secundum animam, ergo quorum dorsum tres illas habet conditiones, illi sunt fortes.

Minor consideranda est, quod quorum dorsum est magnum illi ad masculinum genus referantur, etenim si masculini generis propriũ est, vt in eius corpore præualeat calor cuius est dilatare, eiusdem ergo etiam proprium erit pectus dilatare, pectus igitur latum habebit, qui ad masculinum genus refertur, homo; quare etiam quæ opponitur pectori pars lata esse debebit, hac igitur ratione in masculo cum latum sit pectus, etiam dorsum erit latũ, aliter enim id fieri non posset, & dearticulatum quoniam in masculo genere præualet virtus formatrix, ac multo magis materiæ dominatur, quã in fæminino genere, quare si dearticulata membra dicunẽ quæ bene finita, & completa sunt, idque contingit cum valida est virtus generans; hæc autem valida est magis, in genere masculino, quàm in fœminino, ergo dearticulatam metaphrenum masculinum est, & qui id sortiti sunt ad genus masculum referuntur.

Vtrum autem oportet etiam dearticulatum esse ad hoc, vt aliquis sit fortis secundum animam? ego sanè id credo, nam si magnum sit, non tamen dearticulatum, materiam quidem multam adesse, verum non obedientem calori naturali, & formatrici virtuti in primordio non fuisse docet. *Dub.*

Si vero dearticulatum fuerit, attamen non magnum dorsum, virum dicemus bene quidem moratum, & rationabilem, & elegantem (nam uirtus formatrix, & calor superat materiam, quæ magnopere paruit in principio generationis) timidum tamen, vel circumspectum potius, quam audacem, apertum, & resolutum; requiritur etiam carnositas, nam nisi torosum fuerit dorsum, si carne destitutum apparebit, cum caro sit, quæ musculos statuit, qui motus sunt instrumenta, si caro non aderit, neque musculi robusti erunt, at masculina quæcunque sunt, ea cæteris, quæ sunt eiusdem generis robustiora sunt, quare quibus carnosum est metaphrenum, iisdem robusti sunt musculi mouentes brachia, & scapulas, robur ad masculinum genus refertur, ergo quorum metaphrenum est carnosum, magnum, & dearti-

dearticulatum illi ad genus musculinum referuntur, quod fuerat probandum.

Maior erat, quod quæ sunt masculini generis illa sint secundũ animam fortia, quæ quãdo satis superque probata fuerit, non est quod quid quam addatur amplius.

Cæterum noto cum dicatur, quæ masculini generis ea fortia esse, semper comparatiue hoc dici, & comparationem fieri cum indiuiduis, quæ sunt eiusdẽ speciei specialissimæ nec speciei tantum, sed etiam ætatis temperamenti, & naturæ, non enim adolescentulum, aut ephebum cum uiro iam adulto comparabis, sed alio adolescentulo, neque biliosum, cum sanguineo, aut pituitoso, sed bene tunc ceder, quando in omnibus alijs seruata fuerit æqualitas.

Amplius noto, quod membrorum, quæ in figura masculina reperiuntur, aliqua magis, alia minus ad masculinum accedunt genus, atque ad ipsum referuntur, ea autem magis marem indicant membra, quæ fortitudinis inditia sunt, fortitudinisque præcipua sunt instrumenta, quare magis manus, brachia, pedes, & lacerti, amplius pectus, & metaphrenũ fortitudinem indicabunt eam, quæ naturalis est, quam caput, aut uenter, aut dorsum, aut alia corporis membra, quid igitur metaphrenum hoc modo dispositum præsagiat ex his manifestum est,

APOTELESMA XXVII.

,, *Quicunque autem habent metaphrenum imbecille, & non carnosum, & in articulatum molles sunt secundum animam referuntur ad fœmininum genus.*

SEntentia clara est; etenim è diametro superiori opponitur, dicit Aristoteles, Quorum hominum metaphrenum est imbecille, ita, vt robur in se non habeat, & sit carne carens, & inarticulatum illi molles sunt, videtur autem opponi magnum, & paruum, erat illud superius magnum, nempe extensum, & valens, hoc vero paruum, & debile:

Vbi noto, vt magnitudinem, & dearticulationẽ sequebatur robur, ita hunc ad paruitatem, & non articulationem virtutis motricis sequitur imbecillitas; etenim virtus motiua organica est; quare, & corpus dearticulatum requirit, cuius inditium est, quod quæ corpora non sunt dearticulata, illa fermè carent motu, quod in lepore, atque in echinis marinis, in vrticis, & spongijs licet aspicere, videtur autem esse pene communis passio omnium eorum compositorum quæ zoophyta vocatur; & enim imperfecta admodom, & inchoata animalia sunt, & motum propter hoc habent obscurissimum, eum qui est secundum locum, quid autem sit inarticulatum esse ex prædictis patet, contrariorũ enim est eadẽ ratio.

Non carnosum autem, hoc est non torosum, non lacertosum, causa est, vt musculi robusti non fiut, caro enim lacertos significat siue musculos, ex hac enim, vt materia propria cõsistunt, cum nihil sit musculus præter quam caro fibris prædita, & certa membrana conclusa, quare cui inerit metaphrenum, & humeri, tales, nempe parui, & debiles, non dearticulati, & non carnosi, idest non musculosi, hic erit mollis secundum animam.

Ratio huius affirmationis est, quoniam talis metaphreni dispositio est fœminilis, & omnis fœminilis dispositio in corpore apparens, mollitiem in anima indicat, ergo cui tale adest metaphrenum ille mollis est secundum animam; maior sæpius demonstrata est, ad minorem deueniendum est; quod metaphrenum imbecille non carnosum, & indearticulatum sit fœmininum; id probatur, quoniam tale metaphrenum virili, & masculo oppositum est, quoniam causatur à virtute formatrice debili, & diminuto calore, talis autem calor, & virtus fœmineum genus effingit, & format, quare metaphrenum paruum est, in paruo instrumento, & in articulato, hoc est imperfecto non potest esse virtus magna, & propter hoc imbelle est metaphrenum, & quoniam informe est, & ad motũ ineptum, oportet

etiam

etiam lacertos non magnos esse, neque musculos torosos, quoniam non est carnosum; quod fuerat probandum.

Sed subito exoritur dubitatio, nam diximus fœmineum genus esse carnosius masculino; amplius quorum corpus est frigidius illorum etiam est pinguius, quare & carnosius, subfrigidum autem esse fœmineum corpus si cum viro comparetur certum est; demum cui dubium, fœmineum pectus esse virili carnosius, quare etiam metaphrenum, & id experientia confirmat, fœminarum enim humeri, & colla carnosiora videntur, quam sint virorum. *Dub.*

Ad hanc dubitationem respondendum est, & ad primum; dictum est fœmineum genus esse carnosius quo ad partes inferiores, non autem quo ad superiores, nam coxæ, clunes, & suræ muliebres sunt carnosiores viris, si inter se comparentur secundum proportionem, hoc est caro fœminilis superat ossium pondus, magis quam virilis, quo ad partes inferiores, at quo ad superiores non est eadem proportio, & maior est virilis caro in proportione, quam muliebris. At secundum argumentum verum est, quod aliquando contingit hominem cuius corpus est frigidiusculum, esse pinguiorem, sed non est verum quod omnis pinguis sit carnosus, nam, vt in auibus clarum est, aliud est esse pingue, aliud esse carnosum, multaque animalia pinguia sunt, vt maiales, & verueces, non tamen carnosa, & multa deinde carnosa, vt cerui aliquando, & damæ, & lepores, quæ non sunt pinguia; pinguior igitur plerunque superius mulier est, quam vir, non tamen semper carnosior; at vltimo quamuis fœmineum pectus uideatur esse carnosius uiro, hoc tamen non est uerum, caro enim non est, hoc est lacertus, & musculus, quæ abundet in fœminili pectore, sed cutis, & adenes, siue glandulæ, aut glandosum corpus ex quo mammillæ ad fœtum nutriendum sunt fabricatæ, contingere autem potest, quod etiam metaphrenum fœminile appareat carnosius, quam uirile, at non est uerum; uidetur enim esse tale, propterea quod cutis multa pinguedine tumet; at quod caro musculosa, & fibrosa consistat eo in loco, iam id esse falsum diximus; experientia enim constat fœminiles humeros, armos, & brachia esse teneriora, & debiliora multo, quam sint uirilia, & minus laboris tolerantia.

APOTELESMA XXVIII.

Quibuscunque autem metaphrenum curuum est valde, humerique ad pectus contracti mali moris sunt, referuntur ad apparentē conuenientiam, apparent enim partes anteriores conuenienter dispositæ.

DVrior huius apotelesmatis sensus esse uidetur, attamen, ut puto, hæc est senētia, cū de metaphreno tū uirili, tū muliebri sermonē fecerit, q̄ sm̄ genus inter se cōueniētia oppositis differentijs distinguuntur, qn̄ contingebat metaphreno præter has prædictas, alias etiam accidere dispositiones, & qualitates, de his etiam mentionem facit, dicens de formatione, & figura ipsius duo, quorum unum nunc, alterum infra ponitur; nunc ait, qui habet metaphrenum ualde curuum hoc est, ut referat semicirculum ab unius principio humeri ad principiū alterius ita, ut humeri ualde sint contracti ad pectus, ille est mali moris, hic aūt mos malus potest capi tripliciter, uel in uniuersali, ut tā sit ad actiones, quā ad cōtemplatione, & sciētias male dispositus, uel ad actiones tm̄, ut sit sēsus uirū hūc esse mali moris, hoc est in societate hominum non bene versari, quoniam sit inuidus, malignus, superbus, & qui bene cum alijs conuenire non potest, proprie autem, vt mihi videtur, ille dicitur esse mali moris, qui propensus est ad nocendum, & inferendum malum, & noxam alijs sine causa, quare & superbus, & obstinatus, & irrisor est, & quodammodo alienis doloribus,

go, & ad malam malus mos, & indoles improba sequctur, turpem enim animam inhabitare corpus turpe probabile est, & eo magis cum turpitudo, & præternaturalis dispositio non est cute tenus, sed penetrat, ita, vt noxa principalibus membris illata credatur.

At propter hæc, causa non apparet quòd cuius tales sunt humeri, & metaphrenum, ille sit mali moribus, & niger, vt dicebat Horatius, nam certum est, turpem fuisse Aesopum, turpem Plotinum turpissimum Epitectum, qui tamen viri optimi fuere, & sanctissimi; At forte hi in externis, & secundum superficiem erant deformes, internas autem partes secundum naturam dispositas habebant, inquirenda est igitur huius effectus causa.

Primū igitur qualis nā sit homo malorū morū cognoscitur ex eius charactere quem expressit Horatius satira tertia primi; hunc inquā vocans nigrū, quem interpretantur improbis præditum moribus, & ingenio malo, ad quam facile respexit, etiam Pythagoras, cum dixit; De ijs, quæ nigra sunt cauda, non est gustandum hoc est, alios, qui lædere gaudet, & hoc studiose, ac sedulo facit. Talem dicemus;

— Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante, solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere, qui non visa potest commissa tacere.
Qui nequit, hic niger est. Hoc est mali moris.

At epitectus, & Aesopus tales non erant, quod autem qui incuruum, & globosum habet metaphrenum ac præcipue à prima metaphreni vertebra, vsque ad quintam, maximè autem circa secundam, & tertiam; hoc certum est, & apud nos experientia confirmatum; & enim quos globosos dicunt habere humeros, vulgo multa malitia refertos vocamus, & ferunt Marcum Antonium talem fuisse, hominem impurum, & dolosum; at propter quid mali moris esse diximus, qui secundum se studiose prauus est, & alios etiam immerentes lædere gaudet? ac rodit absentes amicos, nec alio culpante defendit, an certe hic mendax est, & dicax, & mediocriter timidus, non enim absentem roderet; cum autem dicax sit, etiam mediocriter est siccus, at cum volens, & data opera sit prauus, obscuratā affe ctibus habet mentis aciem, & cum siccus sit, & mediocriter calidus melancholici est temperamenti, refert terram vere nouo calore modico calefactam, multi igitur vapores generantur quare & multi venti mense Martio eleuantur, at vapores sicci admodū, sed mediocriter calidi mentem, agitant turbant, odium, & inuidiam inducunt, ergo si cui talis inest metaphreni figura, ille circa principium animæ abundat humore, vel materia sicca valde, sed mediocriter calida, quæ cum multos vapores siccos emittat cum spiritu vitali iunctos hi propensum faciunt hominem ad iniquos mores, vt supradictum est, ergo cui inest tale metaphrenum, hic erit mali moris, & eo magis si contigerit vitium hoc communicari aortæ, & pulmoni, & cordi, hoc si quidem arteria prohibetur, ne rectè sursum in cerebrum feratur, quare & spiritus inordinatiores ascendunt, & inæquales, & ideo inæqualiter fegerit, & quoniam accidit hos eosdem spiritus propter eandem causam longiorem moram in ascensu trahere, ideo etiam perspicaces, & astuti apparent, sed, vt dixi maligni, & cum apti sint ad astutias, fingere possunt plura mendacia, & risus hominum captare, & dicaces videri, Hoc hominum genus mirifice odiosum est, quoniam neque ioco, neque serio, ex vsu esse possunt, studio, & ex delectuque praui sunt, quare, vt ille ait, hunc tu Romane caueto.

APOTELESMA XXIX.

,, *Quicunque autem metaphrenum eminens habent, gloriosi, & insipientes sunt, referuntur ad equos. Quoniam autem neque eurùum, vehementer oportet esse, neque concauum metaphrenum, medium siue mediocre est illud, quod requirendum est in eo, qui boni moris est, & bene natus dicitur:*

IN duo secatur præsens apotelesma, prior pars nouum prædicatum, & prognosticum affert præter naturalis metaphreni, posterior continet normam, & regulam secundum quam cognita naturali dispositione metaphreni, etiam præter naturalem eiusdem dispositionem cognoscere possimus.

Vt mihi videtur, hoc metaphreni prædicatum supradicto quodãmodo opponitur, illud erat conuexum, & sphericum, hoc dicitur eminens, & pineatum, non enim aliter esse potest, si ad equos referri debet, illorumque dispositioni circa hanc partem assimilari. Vt igitur videmus in equis eam partem eminere, in qua vtrique concurrunt armi, ea autem est, quæ ante Ephippium immediatè apparet discooperta, si eadem, aut similis eminentia in hominis metaphreno apparebit, illum dicemus esse gloriosum, at quod gloriosum, quidam interpretantur inepte liberalem, & inepte de se magnifice sentientem, se se que ostẽtãtem, videtur autem declarari eo verbo, quod in græco appositum, in latinum conuersum non fuit, quod demens significat, vt sit sensus, quorum dorsum prominens est, & aliquo modo pineatum illi sunt gloriosi, & inepte de se magnifice sentientes, & dementes, rationem affert, quoniam similes sunt equis, hoc est referunt eam in equi corpore partem; cui in eiusdem equi anima respondet iactantia, & inepta illa sui ipsius ostentatio, & dementia, quæ in eodem solet deprehendi exposita est Aristot. sententia, & quod tales sint equi circa corpus, pineatos enim armos habere cerni potest; Ast quod sint secundum animam tales, examinandum videtur, ac ponendum quænam ostentatio, & cuius generis dementia in equo deprehendatur, illa autem esse potest natura, quam Virgilius elegantissimè in georgicis exponit, quod altius ingrediatur, & mollia crura reponat.

Primus, & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto se se committere ponti
Nec vanos horret strepitus & paulo post
— Si qua sonum procul arma dedere.
Stare loco nescit, micat auribus, & tremit artus.
Collectumque premens voluit sub naribus ignem.

In equo ergo, vt mihi videtur, ostentatio consistit in hoc, vt altius quam deceat ferat caput, & superbe crura iactet, sibique placeat, hoĩem autem, qui primatum, & præcedentiam in omnibus sibi arroget, quæ nescit, quæ non nouit quæque ignorat se cognoscit, asserere audeat, & quæ remota sunt pericula rideat, nihilique faciat, stare loco nesciat, iratus cum strepitu spiritum trahat de naribus, & in Deum, atque homines, verba ignominiosa iactat, hunc dicam gloriosum, ventosum, arrogantem, ac simul dementem, inflatumque, & ampulosum; cui ergo, inquit Aristotelis, metaphrenum prominens, & in acutum vergens, & angulum obtusum referens inerit, ille erit ventosus, gloriosus, ac demens, quoniam erit similis equo, cuius hæc videtur esse proprietas, nam cum equus sit gloriosus, & demens, vt etiam in apologo de equo, & ceruo testatur Horatius, homo qui illi similis est secundum eam partem secundum quam eidem similis esse potest, illum etiam similiter secundũ animam referet, & ceu equus ventosus erit, & demens.

At mi-

At mihi sane est hoc dubium valde, nam pineatum metaphrenum neque equorum tãtum est proprium, sed asinorum, & mulorum, quin & boues idem videntur habere, quorum nullum ventosum, & gloriosum dicemus. Amplius quomodo pineatum tergus potest gloriosum, aut dementem hominem ostendere? quid enim partis habet tergus, & metaphrenum, in actione arroganti, & vesana?

Dub. An pineatum meta-phr. sit arrog. signum

Horum nonnulli occultas esse causas dicunt, & sola experientia rem talem comprobatam, sicuti incertum est cur, & magnes ad polum conuertatur, & cur quidam adeo horreant aspectum cati, alij animo delinquant ex odore vnico origani, alij demum adeo fugiant moscum, vt si eiusdem perceperint odorem subito deficiant, & subuertatur stomachus, & caput, cuius rei exemplum domesticum, & toties visum afferre possum. At sane nullus est effectus sine causa, & effectus æternus causam æternam, continuus habet continuam, mortalis, corruptibilis, & temporalis sibi causam vendicat etiam similem, impossibile autem est ab æterna causa aliquid noui fieri, nisi ea alio, atque alio modo disponatur, quod vero accidit noui, nouam etiam causam sortiri necesse est, quod si alicuius effectus causa ignoratur, non ideo ille causa caret, aut si occulta est, non simpliciter, sed nobis occultam esse contingit omnino.

Dubitatio hæc mihi quidem difficilis videtur, primum enim verum est equorum, & asinorum metaphrenum, boum etiam esse simile; equi, & asini in hoc etiam conueniunt, vt vtrique dementes sint, neque enim prudentem aut discretum, nisi ridicule dixeris asinum, muli ex vtroque participant, bouinum metaphrenum ab equino, vel plurimum distat, asini etiam ab equis, videre enim est equinum tumidius, esse, & minus ad angulum accedere obtusum, illud à rectis lineis, hoc equinum à conuexis fieri: In angulum acutum cedunt lineæ, quæ statuunt pineatum asini metaphrenum, quæ vero equinum curuatæ videntur, & portiones circuli quasdam ad angulum obtusum coeuntes præse ferunt, cum autem dubitatur quid commune habeat pineatum metaphrenum cum ventosa, & gloriosa anima, cum actionis ventosæ non sit instrumentum; forte dicendum est, si non est instrumentum ventosæ actionis, est tamen signum quod tale adsit interius instrumentum; neque etiam corrupta caluariæ figura, instrumentum est corrupti, & peruersi discursus, sed præbet inditium, quod peruerse affectum cum sit intra contentum cerebrum, illud etiam peruerse, & imperfecte operatur; neque tamen huius effectus ignotas penitus dixerim causas, omnis enim causa quatenus causa est, suo effectu simpliciter est notior, nihil tamen vetat, quin nobis ignota sit, sed ex his quæ nobis nota sunt cognosci potest. Quando enim ventositatis, & dementiæ accidentia speculati fuerimus, definitionemque inuenerimus illam esse virtutem, ac formam in materia cognoscemus, at quoniam certa forma certam sibi determinat materiam, & determinatam certo modo effingit, ac figurat, profecto quod probabiliter ventosi pineatum habeant tergus cognoscemus, quare quibus tale fuerit tergus ventosi etiam, ac dementes verisimiliter erunt.

Inepte gloriosus, & ostentator ille dicitur, qui signis, & verbis se alijs meliorem esse præter rationem demonstrare tentat, in paruisque se se effert, quare leuis, & ventosus dicitur, imprudens igitur, probabile est ergo, illum ipsum penes principia sensus multum bilis, ac subtilis sanguinis in proportione ferè æquali habere; vnde cum spiritus calidi, & instabiles, & aerem calidum referentes in caput ferantur propter bilem gloriosi, & superbi, propter sanguinem dulcem inepti, & festiui appareant, vt sic ex oppositis passiuis ferè æqualiter constitutos spiritus habentes, plerunque ridiculi existant, ridiculos autem dicimus, qui ridicula faciunt, eæ sunt ridiculæ actiones, quæ sine damno contradictionem, in se ipsis pene apparentem continent, vt si quis adolescens dum se pulchrum, & ornatum putat, & recta incedens, ad cælum caput attollit subito in lutum cadat, & sit mulier, quæ

cum se ornatissimam publice monstrare cupiat subito labatur, & interiores vestes tritas, turpes, obsoletas, maculis, & situ plurimo distinctas omnium oculis subijciat, si igitur talis est ventosus, & demens homo qui se præter rationem alijs præponere gestit procul dubio illum esse calidæ, & humidæ temperaturæ circa principia vitæ probabile est; at notandum quod materia non est probe composita, & subacta, nam si secundum humanam, & probã hominis temperaturam calidus, & humidus foret, hic neque ventosus, neque demens diceretur, ponendum est igitur quod duplex est in hominum specie temperies calida, & humida, vna proba, & laudabilis in qua calor, & humor cæteras superant quidem qualitates, attamen calor humorem in sesquialtera exempli gratia, vincit secundum virtutem, atque ita qui talem sortitus est temperiem ad omnes actiones prõptus est, & quiduis imitatur, ac discit, propter obedientem, ac maximè ad patiendum paratum humorem, in hac altera temperie de qua loquimur calor, & humor longe aliam inter se obseruant proportionem, & potius in super partiente, quam insuper particulari proportione iunguntur, non enim harmonice calor humori dominatur, neq. ille secundum rectam rationem calori paret. Sic ergo, vt puto differentia, quæ est inter has duas temperies, apparet; notandum est etiam in mixtione elementorum contingere discrimen, nam in proba, & perfecta mixtione, & præparatione materiæ hominis, maxime secundum naturam dispositi, facta est mixtio, & elaboratio talis humoris, & sicci caloris, & frigidi, vt nulla penitus vincat, & uincatur nisi secundum quod in locis proprijs id fieri accidit, vt scilicet in ossibus vincat siccitas, cædat in carne, calor in corde, frigus in cerebro superet, non quidem simpliciter, sed secundum quod recta mixtio ad formam hominis suscipiendam requirit.

In hac autem mixtione materiæ ex qua fit ostentator ineptus, & ventosus, ac demens in quo loco humor deficere deberet, verbi gratia, vt quattuor, deficit tantum, vt tria cum dimidio, & vbi calor remitti oporteret, ibi amplior est, quã membri recta ratio quæreret; quod si res ita se habet; contingit in vertebris primis dorsi, & circa principium costarum humorem magis, quàm oporteat abundare; calorem autem excellentem circa principia sensus, ac cor ipsum, in hoc homine esse, eundemque igneum, mouet autem ignis in acutum, vel anteriorem, vel posteriorem partem, si sanè anteriorem, pectus facit carinatum, & garrulos homines, fallaces, ac vanos referentes aues, at si calori impetum facienti in circum sitam cordi materiam cedant vertebræ, & costarum initia, efficitur pineata, & prominens metaphreni figura; docetque calorem multum cum humido improportionate iunctũ dominari, ex hac temperie ostensum est, attolli spiritus, qui ineptam, ac vanã illam pariunt ostentationem. Iure igitur ab Aristotele fuit assertum, cui metaphrenum est pineatum, & prominens ille insipienter gloriosus est, & ventosus, huius etiam proprium est, vt multa despiciat, absentes derideat, præsentes non curet, multa aliquando blateret, aliquando taceat, vt pompam ferens non nunquam incedat, aliquando vero huc, atque illuc cursiter, vt mihi Horatium legenti quandoque expressus Tigellius cantor videatur, cum igitur neq; curuum, neque concauum, neque acutum, neque depressum debeat esse metaphrenum, & omnes istæ figuræ sint improbandæ, consequens est, si extrema sint mala, mediocritatem esse bonam, & quærendam; & hoc est quod in secunda parte apotelesmatis dicit Aristoteles, Cum neque oporteat metaphrenũ esse curuum, vt arcũ, & conuexum, neq. oporteat idem esse concauum, quod carinato pectori opponitur; neque sit laudabile prominens & pineatum, & omnia hæc extrema sint, & figuræ præter naturales existant, consequens est, vt bene formatum metaphrenum debeat esse, planum, parum ad modum ad cauitatẽ accedens, vt vix oculi eam percipiant, & circuli magni paruam sectionem doceat; magnũ sit latum, carnosum, dearticulatum, vt supra dictum fuit, quale autem, & quantum debeat esse metaphrenum secundum latitudinem, sic est cognoscere, extenso homine alterum pedem circini in vmbilico tanquam in centro posito, deinde altero crure, aut manu, & brachio

chio quantum fieri potest extenso tanquã interuallo vtere, & fiat circulus, qui per vltimas partes mediorum manus digitorum transibit, & per extrema pollicis vtriusque pedum; huius circuli diametrum in tres partes diuidito; harum vnam si cæperis, amplitudinem, siue latitudinem naturalem humani metaphreni habebis; quæ ab hac sectione recedit, maior, vel minor existens, magis aut magis incuruata iam desinit esse secũdum naturam, neque bonam indolem ostendit, sed vitium subesse aliquod circa principium sensuum, aut in virtute formatrice fuisse docet, secundum quod vitium ad actiones aut contemplationes, aut factiones non bene disponuntur.

APOTELESMA XXX.

Quibuscunque ceruix est articulis prominentibus, & humeri, illi sunt sani, & fortes secundum animam, referuntur ad masculinum genus.

MVltum videtur esse differẽs in græco sententia huius apotelesmatis ab ea, quã Suessanus agnoscit, & quam interpres attulit, hanc Camers, & Celsus referente Thesauri græci auctore, sic interpretari videntur. quibuscunque pars superior humerorum inter vtraque principia scapularum cadens, nec non, & humeri ipsi fuerint extantes, & bene formati; illi secundum animam sani sunt, hoc est sibi bene constant, & ad rem loquuntur, & agunt; iure igitur videtur Aristoteles de hac parte loqui quoniam hæc immediate cum metaphreno iungitur, per ἐπωμίδιον. igitur intelligemus partem eam, quæ est inter vtrunque armum, quo loco posita est vltimæ ceruicis vertebra, neque os, aut cutem solam, sed totum membrum secundum quod oculis subijcitur, ac tactui, cupiendum est, quo sane loco sunt nexi musculi, qui collum, & caput mouent numero ferme 14. proprium tamen illorũ est munus caput attollere, & ad latera circum vertere, qui enim deprimunt, & incuruant ad partem anteriorem cum ceruice, & ea de qua sermo est, parte nihil habent commune; cum igitur musculosa est hæc pars, quæ caput mouet, necessario, & robusta est, & cum humeri sunt extantes (sic legunt) Dicerem ego dearticulati, & perfecti, vt bene conspiciantur ab alijs partibus corporis distincti, & per humerum intelligo proprie illam partem carne vestitam, & neruis, & cute, sub qua extremitas ossis brachij cum claniculæ, siue ossis iuguli capite ad vtrunque spatularum sinum conuenit, cum igitur pars hæc prominens, hoc est dearticulata (id enim græca vox à Camerte significare dicitur) fuerit, & bene affecta; docet hominem esse sanæ mentis, hoc est naturaliter esse bene dispositum secundum animam vt scilicet sit ingenuus, mediocriter fortis, & liberalis, & naturaliter placidus, verax, & mitis etiam, rationemque assertionis suæ afferens Aristoteles ait, quoniam hæc est masculi figura, vt sit ratio, quæ membra masculinum genus referunt, illa in homine arguunt animã habentem dispositionem ad masculos mores, & actiones, at cui adsunt humeri, & ceruix quales diximus, illi insunt membra masculini generis, ille igitur, & secundum animam masculas habebit dispositiones, ac sanæ mentis vocabitur, & ad operandum secundum virtutem erit apte ac probè à natura formatus.

Iam maior non habet difficultatem, minor erat, cui ceruix, & humeri sunt musculosi pleni, & bene formati, ille ad masculinum genus refertur.

Ratio est, quoniam masculi proprium est, vt eius corpus melius formatum sit, ac dearticulatum, quam fœmininum, perfectius enim est, quoniam robustior est, calor, & virtus formatrix in viro quam in fœmina. Causa uero propter quam cui talis adsit ceruix, & humeri tales, ille secundum animam sit sanus, hoc est secundum naturam dispositus, & naturales hominis habeat dispositiones, affectiones, & voluntates hæc potest assignari; quoniam effectus, & dispositio hæc corporis docet uirtutem formatricem fuisse ualidam, &

perfe-

perfectam, & quoniam quæ formauit, eadem est etiam, quæ conseruat, probabile est conseruatricem esse optime affectam, quæ vero conseruat ea est; quæ regit, & gubernat compositum, hæc uirtus est organica, quare, & actus corporis organici, igitur anima, cui ergo corporis partes sunt affabre factæ, ac optimè constitutæ illum, probabile est, & bene sanā, ac secundum naturam constitutam habere animam; hunc ergo rationabilē dicemus, quod de Hercule ait Virgilius; Nusquam rationis egentem fuisse.

Cæterum puto ego regulam satis certam, ac firmam esse, vt cui quæ circa cor sunt mēbra bene disposita, & recte secundum naturam fabricata, ille etiam sit bene sensatus beneque de rebus iudicet, quando affectibus non tenetur, pro vt naturaliter iudicandum, ac sentiendum est; cui autem contrariò modo affectæ sunt corporis partes, animam etiam sic dispositam habeat, etenim qualia sunt instrumenta, talis est virtus, quæ fabricauit, & talis est operatio cuius gratia facta sunt, & agens quod illis est usurum, quare cum quattuor sint instrumentum, fabricans instrumentum, & operatio, & uirtus vtens instrumento ad operationem obeundam, sicuti ergo si est operatio, necesse est adesse, & instrumentum, & instrumento utens ad operationem efficiendā, ita si est operatio talis, ergo, & efficiens tale erit, & instrumentum operationis qualitatē certam habebit; & e conuerso quale erit instrumentum, & tale secundum se ipsum fuisse, quod fecit instrumentum, & quod illo usurum est, & tandem talem futuram esse operationem rationi consonum ac probabile est, quid ergo talis ceruix, & humeri portendāt, ex his est manifestum.

Quidam aiunt ceruicem ualde carnosam mendacem significare, & blateronem, at primum, non uideo propter quid hoc afferi possit, uerum bene est, si ceruix pinguis admodum fuerit, & cutis tensa, sed læuis, ac mollis, quod homo hic erit garrulus, uerbosus, & rimarū plenus, carnosus autem, hoc est musculosus, nequaquam talis esse solet, causa uero propter quam ceruix pinguis ualde, hunc hominem designet, hæc esse potest, quoniam signū hoc arguit multum adesse humoris aerei, talem igitur uirum ad aues referes, quarum natura est garrula, quod experientia docet aeremq; refert, qui instabilissimus est aer, unde noua continue suggerit phantasia imagines, hinc noua emergunt incessanter uerba, quibus homo dicitur esse garrulus.

Quæ pilosa utrinque ceruix est, fortem, & iracundum denotat, ad leonem enim referuntur, cuius collum, & ceruix iubas habet, uerum neque pili sufficiunt, nisi, & robur, & armorum, siue humerorū prædicta dispositio aderit, cum ergo membra fuerint affecta, pro ut diximus, & addatur etiam pilus ceruici, signum est circa principium motus, & in spinali medula calorem esse robustum, cuius cum sit munus mouere, ergo uirtus mouens robusta erit, suppositum autem est instrumenta etiam esse uirtuti correspondentia, ergo, & ipsa robusta, dicemus igitur talem hominem esse ualidum, ac maxime ad genus masculinum accedere.

Si autem contigerit non prominentem, sed concauam, & depressam esse ceruicem, cum locus ille sit per quam transit spinalis medula, omnium ferè neruorum, quibus non solum mouetur, sed etiam sentit animal, principium, & instrumentum, si circa ipsam, & in ipsius initio contigerit error, probabile est, uires in corpore deficere, & uirtutem motricem debilem esse.

Neque id mirum, paruus enim error in principio maximi est momenti, cum ad finem peruenerit, tum igitur hac de causa, tum quoniam Aristotelicæ dispositioni depressa ceruix opponitur, probabile est, cui hæc adest, illum esse non solum debilem, sed morbis obnoxium, adde, & quodam modo penè fatuum, non bene cordatum, neque naturaliter admodum prudentem, sed timidum, & ignauum.

Osseam, ac duram ceruicem aliqui dant homini indocili, insolenti, ac rapaci, at conuenire qui-

nire quidem indocili;puto, & insolenti etiam, cur autem hæc rapacem arguat ceruix, non video, nam rapax aliena desiderat, quare, & violentus est, & audax, & multum in se caloris vehementioris habet, cuius proprium est attrahere, & attracta dissipare, in obstinato autem prædominatur humor qui terræ proportionatus est; durus enim obstinatus est, ac difficile mobilis; Inflexam igitur ac duram, & osseam ceruicē dicemus arguere prædominium humoris, ex quo ossa fiunt, quare melancholiam quæ terram refert, hæc sicca est, & difficile alienas capit impressiones, hoc autem est de ratione indocilitatis, propriè enim indocilis dicitur, qui impassibilis est secundum disciplinas, quique non potest capere, & admittere quæ audit, & cum talis sit si quę percæperit, illa retinet diutissime, neque facile de sua potest opinione moueri, quod est obstinati proprium, merito igitur cuius ceruix dura est, & rigida quæ nunsquam videtur posse inflecti ille indocilis est, & obstinatus.

APOTELESMA XXXI.

Quibus autem ceruix, & humeri imbecilles, & inarticulati, molles sunt secundum animam referuntur ad fœmininū genus, hæc dico, quæ dixi de pedibus, & coxis.

OPpositum est hoc superiori, neque vllam in se habet difficultatem; si ergo qui habet ceruicem robustam, & humeros dearticulatos magnos, & torosos ille est fortis, & validus secundum animam, consequenter igitur qui oppositos humeros habet, & oppositè dispositam ceruicem, ille idem etiam animam opposito modo dispositam habebit. De ceruice igitur, & de humeris duo prædicata corporea, siue sensibilia affert, nempe imbecillitatē, & inarticulationē, iam imbecillitatē dicimus impotentiam naturalem ad agendum illa, & patiendum ab his, quæ agere, aut à quibus pati vnum quodque à natura destinatū est; duplex autem est passio alia dicitur corruptiua de qua nunc non est sermo, altera perfectiua de qua loquimur, cum ergo homo natus sit ad gradiēdum, & naturaliter possit quotidie xx. milliaria procedere, si quis sit qui non possit progredi vltra spatium quattuor aut sex milliarium, illum dicimus esse imbecillem, & similiter cum homo possit pondus librarum centum naturaliter mouere, qui id non potest, quin neque libr. 50. illum dicimus imbecillem, & habere impotentiam passiuam, ast ex opposito, qui neque videre nisi magna potest, neque audire nisi sonos excellentes, illum dicimus habere impotentiam passiuam, nam non potest pati perfectiua passione ab ijs obiecti, à quibus naturaliter alij pati possūt & hæc etiam videndi, & audiendi dicitur imbecillitas; humeri igitur, & ceruix imbecilles vocantur, quæ perfecte, & exacte non possunt illud obire munus, ad quod peragendum vniuersaliter à natura, & humeri, & ceruix est instituta, si igitur non probe mouebit, ac sustinebit caput, si brachia non attollent humeri, si robuste non sustinebunt, si sub mediocri etiam pondere fatiscent, talē hominem habere humeros debiles, & impotentes dicemus. Inarticulatio vero dearticulationi opponitur, quare si dearticulatio est perfectio, & absolutio membri secundum propriam figuram constituti, ita vt exacte opus ad quod à natura destinatum est possit efficere, patet inarticulationem fore imperfectiorem, & rudimentū membri, quod neque propriam figuram exacte, neque propriam virtutem à natura suscepit, ita, vt possit perfecte facere opus ad quod fuerat destinatum Mollities animæ quænam sit, & quæ ipsam sequantur accidentia etiam supra fuit declaratū, est ergo Aristotelis sensus; Quorū ceruix, & humeri debiles sunt, & inarticulati illi sunt molles secundū animam, timidi, impatientes, naturaliter verecundi, & modesti, quod probatur, quoniam qui tales sunt ad fœmininū genus referūtur, cuius generis propria passio est mollities, vt iam ostensum est, nam in passiuis aqua prædominatur in genere fœmineo, in actiuis aeris vis præualet, secus in masculino genere cuius terra est principium passiuum, actiuum vero est ignis,

inarti-

bilitas, & ciuilitas, quam sequitur promptitudo ad beneficentiam, & liberalitatem.

Hæc, vt mihi videtur Aristotelis ratio est; minor prima non habet dubitationem, iudicat enim sensus tales humeros pulchros esse; quod autem pulchri sint secundum naturam humanam dispositi, non habet dubium, cũ nihil sit pulchritudo nisi secundum vniuscuiusque naturam apta partium dispositio, & cum toto conspiratio; corpora autem bene, ac naturaliter disposita bonam etiam animam sortita esse ex superioribus pendet principijs, nã, & quale corpus tales esse animæ diximus inclinationes, quas naturales vocant propensiones, quare qui corpore pulchro prædit sunt, liberalemque nacti sunt formã corporis, animam etiam liberalem sortitos esse probabile est, vel ipsa voce id ipsum testante; nam, & liberalis facies dicitur, quæ forma potest placere; & liberalis homo qui humanus, ac benignus est, ac ad donandum promptus, non quidem, vt lucretur, & propter se ipsum, sed propter illum cui donat ergo pulchri corpore ad uirtutes nati esse videntur.

Sed cur potius ad liberalitatem, quã ad fortitudinem, ad veracitatem, ad magnanimitatem ad iustitiam? omnes enim sunt virtutes, an, vt mihi videtur respondendum est, pulchros hoc est bene, & secundum naturam dispositos ad omnes virtutes quidem esse natos, magis tamen ad eas, quæ magis homini quatenus homo est conueniunt; Hic secundum quod homo est, maximè est sociabilis, quare ea quæ magis ad societatem humanã gignendam, ac conseruandam faciunt, magis etiam pulchrum decebunt, hæc autem liberalitas est, pulchrum igitur liberalem esse decet; quo naturali ac insito principio, aliquando abutentes adolescentuli, amasijs suis dicere solent, cum pulchræ sitis, uos decet esse humanas, ac liberales; quasi quod naturaliter homini insitum sit, vt credat liberalitatem, & pulchritudinem esse coniugatas affectiones, vt cui inest vna secundum corpus, illi altera insit secundum animam, quod ergo sit vera Aristotelis positio sic est manifestũ; At propter quid causa quæ pulchrum facit, eadem etiam liberalem facere dicitur? hoc enim videtur esse dubium, an sanè dicẽdum nullam aliam causam facere pulchrum hominem, nisi hanc vnam, quoniam contingit virtutem formatricem esse potentem, reperijsque materiam maximè obedientem, & secundum rationem, quæ requiritur, resistentem; hic virtus calor est; cuius proprium est, dilatare quare insitam etiam dilatandi, ac disgregandi propensionem in animo generat hominum, hoc autem nihil præter liberalitatẽ importat, liberalis enim est, sua bona communicare, & se ipsum (vt sic loquar) propagare, quod viri boni proprium est, nam bonitas quatenus bonitas communicabilis est, & quo magis communicatur, eo melior est, vt Aristoteles primo ethicorum testatur. *Dub.*

Aut fortè non ad alium finem natura homines pulchros facit, nisi vt alijs placeant, & hinc societas, & communicatio inter ipsos oriatur, cuius primarium vinculum est liberalitas, & beneficentia. *Dub.*

At rursus quomodo dictum est de ratione caloris, ipsum hoc illi inesse, vt disgreget, etenim, vt mihi videtur totum oppositum dicendum est; nã calidi est congregare, quod etiam Aristoteli visum est, quarto meteorum, quod sensibiliter docet ardens lucerna, videmus enim flammam accensam in lychno ardentem, ad se oleum, vel seuum trahere, quare & congregare.

Communiter respõdetur ignem congregare omogenea, disgregare heterogenea, nam oleum omogeneum est, caro, & ossa heterogenea, sed contra vnius, quatenus vnum est, vnus tantum est effectus, vt videtur Aristoteli secundo poster. amplius si quæ ex quattuor constant elementis sunt heterogenea, non minus oleum est heterogenum, quam caro, & si quæ habent idem nomen, & eandem definitionem illa omogenea dicuntur, non minus omogeneam carnem, quam oleum, affirmabunt.

An dicemus, ignis quatenus est ignis, vnam esse tantum operationem, vt sit in continuo fieri, quare & se continue propagare, cum autem continue fiat necessario etiam materiam

riam

riam requirit, quam ad se trahit, ea autem trahitur, quæ in naturam ipsius aptior est conuerti, talis est quæ habet cum ipso symbolum, id vero est aer, quare ignis ad se trahit aerē, qui in ipsum conuertitur, terram relinquit in cinerem versam, aquam in vaporem mutat, aut abigit, & sic congregat, & disgregat; & idem dum facit, propositum, & oppositum producit.

Vel dicam ad argumentum vnius, quatenus vnum est, vnus tantum est effectus, si vno modo fuerit dispositum, at si contigerit vnum diuerso modo dispositum esse, diuersos, non vnum pariet effectum, quod igni contigit cum diuersis rebus comparato, quod Virgilius vidit dicens.

Limus, vt hic durescit, & vt hæc cera liquescit
— Vno eodemque igni,

Ad secundam rationem dico, non minus carnem, quam oleum secundum sensum esse homogenea, nam eadem ratio totius, & partis, at secūdum rationem vtraque composita, disgregat autem, & ad se trahit oleum, siue partes quæ natæ sunt fieri ignis, & simul atque id facit, etiam oleum dissipat, quoniam alias partes olei, quæ aptæ non sunt fieri ignis, aut aer repelluntur, idem etiam de carne sentiendum, nam, & ipsa quatenus est heterogenea dilatatur, ac segregatur; quatenus autem homogeneas partes habet, nēpe humidum aereum, quod congregatur, eatenus idem, atque oleum patitur attracto enim cibo per calorem quæ partes sunt terrestres, terræ apponūtur, aqueæ aquæ, partibus siccis siccæ, humidis humidæ, & singulis minimis singula adijciuntur, & facta mixtione animal, & corpus fit maius, & ita dicimus crescere, & dilatari calore corpus animalis, & sic quæ crescunt, eo quod crescunt multo humido, multoque calore abundant.

Putandum est autem, quoniam omnia orta naturam suorum testantur principiorum, ita effectum esse, vt omnia composita sapiant quattuor elementorum primas formas, quāuis sub varia, ac diuersa, & vix cognoscibili figura; sic quem biliosum videmus eundem vocamus honoris amatorem, quare contumeliam non potest pati, & alijs supereminere appetit, quod est esse superbum, igitur biliosum dicemus esse superbum, ignis enim est superesse alijs elementis, eiusdem est esse instabilem, & nunquam in eodem loco, & dispositione persistere, quoniam continue fit; pariter in quo præualet ignis naturalis hominis, hoc est bilis flaua, videbimus secundum analogiam easdem qualitates, etenim leuis erit, instabilis & secundum corpus, & secundum animam iracundus, acuti desiderij, & velocis contemptus, superbæ, ambitiosæque voluntatis; quæ passiones igni, igneæque respondent naturæ, quod ergo humeri soluti liberalitatem indicent, & quod apparenti formæ corporeæ conueniat secundum animam propensio ad liberalitatem, & propter quid uisum est, nam, & Alexandrum Magnum, & Titum Imperatorem, & temporibus nostrorū auorum Ismaelē Persarum Regem legimus, pulcherrimos eosdemque liberalissimos fuisse, & omnes qui secundum propriam naturam liberales fuere, plerunque pulchros extitisse.

APOTELESMA XXXIII.

„ *Quibuscunque autem difficulter solubiles, conuulsi, illiberales sunt; referuntur ad apparentem conuenientiam.*

OPpositum superioris continet, quare cum ad oppositas dispositiones corporis sequātur oppositæ animi, vt signa, non autem vt causæ, non absurdum est; si bene soluti humeri arguunt liberalitatem, quod non bene soluti illiberalitatem, denuntiabunt; nam causas oppositas habebunt, quare, & opposita signa, & oppositas dispositiones animæ, quales sunt liberalitas, & illiberalitas ostendent; est autem hæc Aristotelis sententia quorum hu-

rum humeri erunt opposito modo dispositi à supradicto hoc est non soluti, sed contracti, & versus caput, & vertebras reducti, & quasi conuulsi, & tales qui referant pueros negantes, hos enim cum aliquid dare nollũt, videmus humeros contrahere, & uel ius collum reducere, quasi in se ipsos ferantur, qui dubitent dissipari, & secundum substantiam offendi, si quid eorum quæ possident dare cogantur, qui inquam tales, sunt illi vocantur illiberales; huius affirmationis ratio est, quoniam habent apparentiam conuenientem tali passioni, quæ dicitur illiberalitas, nam, vt dixi qui dare negant, & renuunt talem secundum corpus, & humeros figuram apparere, ac conspici faciunt; porro, vt mihi videtur, vox græca quam interpres vertit (solubile) perfectum, & completum significat; quod etiam vox solubile aliquo pacto innuit, siquidem solubile dicitur quod in partes diuidi potest, illud autem bene soluitur, quod partes suas distinctas habet, ac terminatas, hoc perfectis corporibus dissimilatibus accidit, quare quod partes bene solubiles habet, illud perfectum, ac distinctum dicemus secundum naturam, hoc in viris valde robustis conspicimus quorum humeri musculosi, & eorundem musculorum, ac ossium vestigia quædam spectantur in cute; è contra in muliere pulchra, qui eius videt humeros, informem quandam niuosæ carnis massam tueri suspicatur, non enim illarum cutis hanc musculorum se præsefert imaginem, quam in viris tuemur, quorum igitur humeri sunt sic affecti, vt fœminam referant illiberales sunt, quod probatur, nam qui naturaliter tales humeros sortiti sunt, illi eam habent à natura humerorum dispositionem, quam apparere videmus in his, qui alijs sua communicare negant, at isti, qui talem apparentiam habent secundum quam illiberaliter agunt, illiberales vocantur, ergo quorum humeri sunt huiusmodi, illi secundum naturam sunt illiberales, per illiberalitatem intelligo quandam inofficiositatem, & incommunicationem rerum suarum, quæ fœminarum propria est; ad parsimoniam enim, & auaritiam natæ videntur, illarumque opus esse conseruare, ac tueri parta, uirorum autem quærere, ac rem parare, quare hæ, vt domi maneant, illi ut foras erant nati sunt, timorem, & illiberalitatem non dedecet mulierem, at viri propria ornamenta sunt audacia, & liberalitas, quod si paratas ad dandum fœminas videris, vel eas præter naturam dixeris affectas, vel id ipsas facere cum passione aliqua perturbantur, nam si timent donant, aut si maiora se accepturas esse sperant; per se autem, & simpliciter, quoniam illis bene cupiant, quibus dant raro contingit pudicis, hæc ergo est Aristotelis ratio, quod tales humeri illiberalitatem indicent; & vt ad masculinum genus redigimus priorem dispositionem, ita hæc posterior ad fœmininum.

Quod si quis quærat, cur potius vsus fuerit apparentia Aristoteles, quam dixerit ad fœmineum, aut masculinum genus redigi. Fortè respondendum est, quod ex notioribus nobis semper, & præcipue in hac facultate procedendum est, at notiora multo nobis sunt, quæ sensibus apparent, quam alia omnia, hinc enim omnis nostra cognitio sumit originẽ, quare cũ occasio datur potius ex apparẽtia sensuum quam ex ratione, suas probationes profert; Deinde ad principium illud primum masculæ, & fœminilis dispositionis peruenire est facile, id autem & in superioribus factum fuisse potest obseruari, qñ ad hoc materiale principium deuenit, differentiæ inter marem, & fœminam cadentis: Neque mirum est, si in hac cognitione ita à posteriori procedatur, nam physiologiæ cum sit subalternare, quod subalternaturum proprium est obseruat.

Si quis autem quæret propter quid tum mulieres, tum qui tales humeros habent illiberales sint, ac timidi plus iusto, causam dicerem, quoniam frigidiores sunt circa principia vitæ, quam virum deceat, frigidum enim omnia contra-

here, ac constringere solet, quare humeros, & male dearticulatos facit, & non magnos admodum, hoc enim est opus eius quod dilatat, & perficit, frigidum autem esse circa præcordia fœminarum magis, quam virorum supra dictum est, cum ergo eadem sit causa, quæ contrahit humeros in corpore, & in animo propensionem dat ad illiberalitatem, cui tales videmus humeros illi dicimus adesse frigus circa præcordia, ergo causam illiberalitatis, quare & dicimus ad auaritiam propensum, & esse male sociabilem, ingratum hominem, sibi vni commodum, de nulla alia re præter quam de se, ac suis sollicitum, quam propensionem denotat senilis ætas, qui enim senes sunt, illiberales pene omnes, contra adolescentuli liberales, nisi per procacitatem, ac petulantiam, aut ex habitu opposito modo dispositi sint, aut præter naturaliter se habeant, causa est, quoniam senes frigidiores iam facti sunt circa cor, adolescentes vero calescunt caloris autem est dilatare, & dissimilaria discutere.

APOTELESMA XXXIV.

Quibuscunque autem ea, quæ circa clauem colli bene solubilia sunt, ij sensibiles existunt, nam bene solubilibus existentibus ijs, quæ circa clauem facile motum sensuum recipiunt.

A Pedibus vsque ad ossa iuguli, quæ à græcis claues colli dicuntur deuenimus, per claues igitur, vt dictum est, ossa iuguli intelligit, & per ea quæ sunt circa claues significantur partes gulæ circumsitæ inferiores, per quas ascendunt venæ, & arteriæ iugulares, quæ nutrimentum cerebro, & materiam spirituum ferunt in caput, amplius, & apud physiognomos valde attenditur dispositio particulæ illius, quam fonticulum gulæ vocant vulgo.

Qui itaque ex Aristotele partes has circa iuguli positas habent dearticulatas, & bene secundum naturam dispositas, hoc est distinctas, vt earum natura postulat, existunt sensibiles, hoc est habent sensus exactos, & promptè, & exquisitè sentiunt, amplius bene cordati sunt, cum autem tales maximè sint passibiles, necesse est eosdem carne molli præditos, quare, & prudentes, quod etiam qui partem physiognomiæ vanam profitentur, asserunt, dum aiunt, quorum magnus est gulæ fonticulus, illorum operationes prudentissimæ sunt, & viri prudentes habentur, & fortunati, & merito, nam nullum numen abest si sit prudentia præsens.

Sui dicti causam affert. Aristoteles, dicens, quoniam cum hæ partes fuerint bene solubiles operæpretium est, animal hoc facile motum sensuum recipere, hoc est pati à sensibilibus, & ea passione, quam vocant perfectiuam, de qua secundo de anima locutus est, ita affici, vt exactissime differentias sensibilium dignoscere valeat; est ergo Arist. ratio talis.

Quicunq. habent partes circa clauem colli existẽtes bene dearticulatas, ac distinctas illi nati sũt recipere facile formas sensibiliũ, qui tales sunt maximè sensitiui dicũtur, ergo qui partes circa claues colli bene solubiles habẽt, ijdẽ maximè sẽsitiui existũt, qđ fuerit ex Arist. demonstrandũ; primũ aũt assũptas ꝓpositiones contemplemur, deinde videbimus

debimus

debimus nunquid ad genus fœmininum, aut ad masculinum referantur, qui hoc apotelesmate discribuntur.

Prima igitur se offert propositio, quæ minor est, nempe, quorum partes, quæ circa clauem colli dearticulatæ sunt, ac distinctæ, & completæ, illi nati sunt recipere facile differentias sensibilium; quæ sane propositio, forte sic confirmari poterit, quorum partes circa claues colli positæ fuerint dearticulatæ, ac distinctæ, illis pauca erit circa has partes pinguedo, & cutis rara propter calorem vasorum, quæ inde transeuntes ad caput ascendunt, vasa autem hæc sanguine venoso quædam, alia arterioso plena sunt, quare quorum partes circa claues colli sunt bene solubiles, eorum vasa iugularia sunt grandia, & multo sanguine, calore, ac spiritibus plena; qui multos spiritus multumque probum habent sanguinem calidum, quare & subtiliorem, illi materiam habent, qua formas sensibilium plurimorum recipere possunt, hoc autem est, natum esse ad formas, ac differentias plurimorum sensibilium facile percipiendas.

Maior, autem nihil importat aliud præter conuersam definitionis eorum qui sunt bene sensitiui, bene sensitiuos enim eos esse dicimus, qui prompte formas rerum sensibilium recipiunt, facile retinent, atque earundem exquisite differentias, & conuenientias dignoscunt.

Sed dubitandum videtur nunquid qui sensitiui sunt ad genus masculinum reducantur, aut ad fœmininum, siquidem ad horum alterum tanquam ad ultimas differentias materiales generis animalium perfectorum diximus, necesse esse unū quodq; indiuiduum redigi, non hunc dices esse generis masculini, nam qui huius generis sunt illi, & fortes sunt secundum animam, & corpus habent valde robustum, quare ad agendum promptissimum ad patiendum ineptum, ad quod respexit aliquando Virgilius dum ait. *An sensitiui ad masculinum reducuntur*

Caniciem galea premimus, semperque recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

Et Horatius. Patientem pulueris atque solis eum dicit, qui habet impotentiam naturalem facile patiendi à quolibet, ac præcipue ab externo.

Amplius figuram fortis concomitatur cutis durities, & lenitas omnis abest, sed figura fortis est figura maris, cui igitur inest mollities ab eodem abest masculina natura, ac temperies.

Sed si masculum hunc affectum non dixeris, neque sanè fœmininum appellabis. *Dub.* Fœminei enim generis passio non est, liberalitas, nam, vt viri proprium est quærere, ita fœminæ parta tueri, quare, & illis non dedecet parsimonia, amplius si taciturnæ, si timidæ sunt probabile est, naturaliter illas etiam parcas esse debere; non igitur fœminas, non viros decet hæc passio, non ergo omnia quæ homini insunt à natura, vel generis fœminei, vel masculini passiones erunt.

An dices dari medium? at hic erit deinde Androginus, & qualem Herma phroditum fuisse fabulantur; & tunc cum utrunque fuerit, neutrum dicetur, sed quæ natura sunt facta, & non præter naturam illa omnia determinata sunt, at Androginos indeterminatum quoddam est, neque ullus unquam repertus est Androginus, qui in hoc magis quam in illud genus non inclinauerit, necesse enim est quodcunque animal indiuiduum perfectum, uel esse masculinum, uel fœmininum, quod si vtroque participauerit necessario magis in unam partem, semper quam in alteram inclinabit, quid quid de leporibus sit, quos aiunt utroque sexu esse præditos, id nescio, nec ratio suadet, eam n. proportionem inter se habent membra generationis virilia,

& fœminea quam habent rectum, & inuersum, vt enim idem pannus non potest simul, & secundum eandem rationem, esse rectus, & inuersus, neque eadem chirotecha recta, & inuersa respectu eiusdem manus est; ita non videtur, quod sit possibile in eodem, & præcipuè perfecti animalis indiuiduo, duos sexus reperiri, atque eundem hominem genitale suum eodem tempore habere inuersum, & rectum, sic enim in se ipso generaret, & lepus homine imperfectior, omnibus animalibus perfectis esset perfectior, qui nullo alio præter quam se ipso egeret ad generandum.

At dices duo membra generationis in vno quid vetat esse indiuiduo? Respondeo, quod mox dixi, & tunc vnum indiuiduum humanum essent duo, & non vnum, sexus enim à secretione dictus est, vt quo secernuntur, & diuiduntur ad inuicem indiuidua eiusdem speciei; nam si vnum indiuiduum ex duobus partibus dextra nempe, & sinistra est factum, & ex vtrisque coit membrum genitale, si duo erunt genitalia, ergo, & duæ dextræ, & duæ sinistræ partes simul iungentur, & sic, vt in monstris accidit, cum gemelli duo confunduntur, vnum indiuiduum non erit vnum, neque secundum naturam sed præter naturam dispositum dicetur, quid ergo? puto, huiusmodi constitutionem quam liberalitas sequitur ad masculinum potius, quam ad fœmininum referri, nam hoc aspectus docet; ut plurimum circa ossa iuguli sicciores, & macriores uiros esse, quam sint mulieres, & magis distinctas eorum partes, & musculos apparere amplius patet liberalitatem non esse muliebrem inclinationem, cum ad parsimoniam, & ad custodiam natæ sint, & frigidiores uiris existant. Pro solutione tamen notandum est, utranque partem tàm masculam, quàm fœmineam suas habere latitudines, sicuti linea a.b. quæ diuisa in medio per punctum c. ponit duas extensiones in priori, quæ est a.c. sunt plures masculorum species (ut sic loquar) in posteriori c.b. plures fœminarum, quæ ita disponuntur, ut quo magis accedunt ad b. magis participent fœminilem naturam, quo magis recedunt minus eam habeant, & sic in parte uirili etiam sentiendum est. Non potest autem fieri secundum naturam, & secundum id quod fit ut plurimum, ut aliquod indiuiduum naturaliter sit secundum corpus fœmina, & secundum animam uir, & idem punctus sit in parte lineæ a. c. & in parte c. b. si quidem diximus, quale corpus est, tales etiam esse animæ inclinationes, quæ tali corpore utuntur, nisi habitus, & educatio contrarium induxerint, nec officit quod de Amazonibus, quod de Camilla apud Virgilium legitur, quod de quadam Gallica Virgine. & de quam pluribus fœminis scribitur, quæ cum fœminæ forent maximè tamen audaces, & magnanimos gerebant animos, ac spiritus, neque supradictis repugnat.

Nam potest responderi primum hæc monstra fuisse, deinde hæc indiuidua secundum sexum fortasse fuisse fœminea, sed quo ad cæteras partes corporis uirilem habuisse dispositionem, amplius iam dictum est, quod habitu, & electione, ac uoluntate uinci potest naturalis corporis dispositio, & inclinatio.

Ad rationes igitur quæ huic uidebātur positioni officere, ne hoc apotelesma masculinū iudicaretur, respondeo, & primum cum dicitur maximè sensitiuos esse molles carne, quare ad fœmineū genus accedere, dico ad genus fœmineum quo ad hoc accedere quidē, non tamen sub eo contineri, sed intra latitudinem. a.c. comprehendi, ita vt ad c magis quā ad a. propinqui existant, quorum vero caro dura, est illi sunt masculi circa a. & illius principium.

Ad

Ad secundum eadem dico, quod masculinum circa. a. est robustum secundum corpus, & forte, & audax secundum animam, cum autem ab ipso à. in c. recedit continuo fit mollior secundum corpus, & minus audax secundum animam, quare, & magis consideratum, & sibi magis prospicit; vnde prudens vocatur, similiter durities, quæ figuram fortis, & masculi comitatur, non conuenit toti generi masculino æqualiter, sed secundum. a. magis apparet, continueque deflectitur, ac minuitur donec in c. peruenerimus, quo loco desinit esse indiuiduum masculinum, & in fœmininum iam transit, quoniam autem humana species, quæ in virilem, & fœmineam partem diuiditur, perfectio quædam est, & forma, & virtus & medietas, putandum est neque fœminam simpliciter, neque marem simpliciter, & exquisite omnino esse laudabilem, sed illum, & animo, & corpore apprime valere, & inter mares laudabilem esse, qui in medio portionis. a. c. constitutus est, qui autem in a. vel in c. à mediocritate formæ virili cum excedat, vel deficiat non omnino laudatur, neque id videatur mirum quod diximus naturales formas suscipere magis, & minus, nam quoniam sunt formæ in materia certa positæ ac natæ fieri, accidit, vt in quadam portione materiæ magis, & melius recipiantur, secundum quod efficitur, vt naturales formæ magis, & minus suscipere videantur, non enim sensitiuum esse quod est ratio animalis aut actiua potentia quæ determinat animal, quatenus est animal, eadem est in omnium animalium speciebus sed quibusdam clarius; vt homini, quibusdam obscurius, vt quam plurimis insectis, communicata est, quod etiam in particularibus sensuum potentijs certissimum est; Videmus enim animalium quædam, vt aquilas habere visum exquisitum, in alijs obtusum, vt in cicadis; quædam animalia excellentissimum habent odoratum, vt vultures, & canes, quædam autẽ ferè priuantur, ut homines, quorum nullum animal peiorem habere odoratum dicunt. Ergo inferes; substantiæ, & formæ suscipient magis, & minus, & sic fines, non erunt fines.

Respon. secundum se, formas non suscipere magis, & minus, sed respectu materiæ, in qua recipiuntur, nam hac in portione magis, in illa minus apparent, si non secundum essentiam, saltem secundum operationem.

APOTELESMA XXXV.

Quibus vero quæ circa claues conclusa sunt, illi insensibiles, difficulter enim solubilibus existentibus ijs, quæ circa clauem impotentes sunt recipere motum sensuum.

Oppositum habet præsens apotelesma superioris, & oppositam etiam infert in anima qualitatem, est igitur hæc sententia Aristotelis; quicunque habet partes circa ossa iuguli positas conclusas, hoc est contractas, constipatas, & carne refertas, quales videmus esse iuuenculas, sanas, & iam uiri potentes, aut uenerem expertas (cum enim uirgines esse desiuerunt, ijs collum incrassatur, & partes quæ circa iugulum existunt distrahuntur, & inflantur) & ut sic loquar, crassæ fiunt, quicunque (in quã) sic dispositus est circa partes, quæ ossibus iuguli sunt circumpositæ ille est insensibilis, hoc est non admodum exactos habet sensus, sed insulsus, & stupidus aliquo modo uidebitur, & hanc suam sententiam probaturus, ait, difficulter enim solubilibus, hoc est conclusis existentibus partibus circa iugulum (dixi autem iam quid conclusum significaret, nec non, & quid nam esset solubile; hoc enim est corpus cuius partes, quoniam disiunctæ sunt facile resolui, ac diuidi, & in sua principia reduci possunt) quare & ex opposito, quicunque habet partes

circa collum difficulter solubiles, ille est impotens recipere motum sensuum, hoc est non facile patitur à sensibilium formis, ea nimirum passione quam perfectiuam vocant, quare dicitur talis habere impotentiam naturalem ad sentiendum, nihil autem aliud est sentire nisi motum spiritualem sensibilium recipere, vel à sensibilibus pati secundum perfectionē, pati hoc est quoddam moueri, hæc igitur est Aristotelis sententia, nunc conflato argumēto eius propositiones sunt examinandæ.

Sit argumentum huiusmodi, quicunque habent partes, quæ circa iugulum sunt, conclusas, & non bene solubiles, illi inepti sunt recipere motum sensuum, qui tales sunt insensati, ac stupidi esse videntur, ergo huiusmodi homines, quos descripsimus, sunt insensati, & stupidi, siuè stolidi, ad minorem propositionem dicendum est, quod qui habent conclusas, & coarctatas partes illas, per quas transeunt iugulares venæ, illis paucitas spirituum ad cerebrum defertur; quare & animalis spiritus paucus; hic est qui recipit motus sensuum, ergo quibus inest conclusus fonticulus circa iugulum, illis etiam inerit impotentia patiendi à motibus sensibilium.

Maior nullam habet difficultatem, etenim nihil aliud est esse insensitiuum, nisi à sensibilium formis difficile, vel nullo modo pati, patet igitur quod quorum hominum conclusa sunt quæ circa collum, & iugulum, illi sunt insensitiui, crassæ igitur mineruæ homines, & qui facile decipi possint, cum non aduertant differentias sensibilium, creduli etiam sunt & qui rerum causas neque quærunt, neque oblatas aduertunt, aut aduertere curant; qua ratione efficitur, vt vulgus bardos, fatuos, & ineptos eos vocet quibus fonticulus deest, & multa carne replentur nerui, & ossa mouentia collum, & partes quæ sunt circa ossa iuguli, quod ergo tales sint, & propter quid, & quod talis dispositio ad genus fœmineum referatur ex prædictis est manifestum.

APOTELESMA XXXV.

Quicunque collum crassum habent fortes sunt secundum animam, referuntur ad masculinum genus.

COllum dicitur quod caput sustinet, cuius pars anterior gula, posterior dicitur ceruix, hocque nullam penitus habet dubitationem, quod signum animi fortis vocauit; videtur autem collum esse crassum in homine forti, & robusto, nam cum magna ossa habeat, & vertebræ ceruicis crassæ existant, caput etiam robustum est.

Quare, & nerui, qui à capite ipsi etiam robusti; & ideo magni, vnde collum efficitur, crassum, non dico pingue, sed magnam habens circumferentiam. hos ergo viros ait Aristoteles esse fortes secundum animam; quod sic probari potest per syllogismum.

Qui collum crassum habent referuntur ad genus masculinum, qui tales sunt, ij fortes secundum animam existunt, ergo qui collum crassum habent sunt fortes secūdum animam, minor probatur, nam tauros videmus collo crassiore præditos quam sint vaccæ; taurique sunt masculi, ergo qui collum crassum habent ad genus masculinum referuntur, causam sępius dixi, quoniam in masculo præualet multus calor, & siccitas, hoc est ignis, & terra; quare à terra crassitiem, & robur membrorum, ab igne audaciam, & promptitudinem ad agendum recipiunt, per calorem etiam multum alimenti attrahunt, & per eundem formant, vnde fit, vt moles non pinguedinis, aut humidi, sed carnis ossium, & neruorum paretur, quod autem maior vera sit, iam multoties uisum est.

Dub. Sed quærendum videtur, nunquid omne animal quod ad masculinū genus refertur sit forte, etenim cum dimidium generis animalis sit masculum, & alterum fœmineum sequeretur, vt illud forte, hoc esset timidum, at contra omnes lepores timidi sunt, & oues, & capræ, &

præ, & in genere auicularum omnes ferè timent, amplius, si omne genus masculinum forte est, etiã in specie humana, cui igitur inerit masculinitas, (vt sic loquar) illi inerit etiã fortitudo, sed cui masculinitas inest illi (vt supra vidimus) inest etiam liberalitas, fortis igitur erit liberalis, & liberalis etiam fortis; at liberalis, vt dictum est, aptus est mente ac prudens prudentes, & qui mente valent carnem habent mollem, hi timidi sunt, fortes igitur erunt timidi, quod contradictionem implicat, si omne masculum animal forte dicetur. *Dub.*

An respondendum est, quod vere omne masculum est forte, non tamen simpliciter, sed secundum genus quodque, vt in genere ceruorum, & ouium dico masculinam partem semper esse robustiorem fœminina, quando sicuti masculum animal simpliciter fœmineo est robustius, ita in vnaquaque specie animalium, vt mihi sanè videtur cæteris paribus, masculinum est fœmineo robustius, & audacius, quamuis non nolli pantheram excipiant.

Amplius noto masculum corpus esse duplex, alterum est quod instrumenta sexus masculini tantùm habet, cætera autem membra fœminea, quod in sacerdotibus cybeles, & quibusdam eneruatis, & pathicis adolescentibus licet videre similibus Adoni, aut Atydi à poetis descripto; Isti ergo secundum sexum dicuntur quidem masculi, sed secundum membra corporis cætera, & secundum animum, qui eorum membrorum dicitur esse entelechia, & actus, nequaquam.

Alterum dicitur masculum animal, quod nactum est corpus, & corporis membra decentia masculum, quare & animum, siue deinde sexus ac generationis membra virilia, siue sint muliebria, sic virilem dicimus Tomyrim, virilem Zenobiam, Semiramin, Penthesileam, & alias huiusmodi viragines, non quod sexum, sed quod corpus, & membra corporis virilia animumq; haberent; contra Paridem, & Narcissum, & Adonidem muliebres dicemus, quamuis membra generationis virilia habeant, quare, & hi adolescentes muliebres, & effœminati, illæ uiragines; & masculæ mulieres dicuntur.

Ex quibus respondere est facile argumentis, quæ difficultatem facere videbantur; & primum dico, quod omne animal masculum forte, & audax est; non simpliciter, sed comparatum fœminis, quæ sunt sui generis, quarę omnes capræ, & oues quæ sunt masculini generis, illæ eędem sunt etiam audaciores, quam fœminini, videmusque arietes, & hircos esse paratiores ad pugnam, quam sint pecudes, & capræ.

Et ad secundam rationem, quando dicitur, si cui inest masculinitas, illi inest fortitudo; cum cui inest liberalitas illi insit etiam masculinitas, fortis igitur, & audax erit liberalis, & placidus, ad hoc dico esse verum, proprium enim est audacis, & robusti viri mitem esse, ac mansuetum, cum non tangitur ira, aut non dubitat, suspiciosum autem plerunque est genus animalium, & hominum robustorum, & promptum ad iram, quod in Germanis populis licet intueri, qui cum suspicio ualde sint, ijdem etiam feroces, atque audaces admodum existunt.

Cùm autem dicitur liberalis omnis est aptus mente, & prudens, hanc non puto esse omnino veram, nam de liberali, secundum virtutem acquisitam hoc forte verum est, sed si loquamur de eo liberali, qui secũdum naturalem dispositionem dicitur inclinatus ad dandũ, omnino non est verum, potest enim dare aliquis, & non curare rem familiarem, quoniam vel timidus est, vel vecors, & iudicio carens, dicam igitur non esse simpliciter verum, quod omnis paratus ad dandum; & ad curandum minus, quam oporteat diuitias, & numos, sit prudens, & aptus mente, quare, & mollis carne, sed potius ex aduerso, dico prudentes omnes; & molles carne propensos esse ad illiberalitatem, & hos esse timidos, non dant enim quoniam timent, ne ipsi deinde indigeant, sed liberales ex electione omnes sunt prudentes, qui vero ex naturali dispositione, non omnes.

Tales autem sunt audaces de quibus loquitur superius apotelesma, & sic credere solui posse dubitationem.

APOTELESMA XXXVII.

" *Qui autem gracile habent collum imbecilles sunt referuntur ad fœminas.*

CRasso gracile opponitur, hoc fœminas, illud mares decere dicit; mares esse fortes dictum est, porro gracile collum dupliciter esse potest, aut eo quod musculi ceruicis exiles, vel quod ossa, & tendines, & partes aliæ, quæ collum statuunt sint tenues, & subtiles, loquitur Aristoteles de subtilitate secunda, quoniam qui tali colli gracilitate sunt præditi, illi propriè ad genus fœmineum referuntur, siquidem arguit formatricis caliditatis mediocrem vim, & materiam paucam, minoremque quam oporteret; quare cui collum subtile, illi etiam necesse est esse, & non robustum, quæ fœminei generis est passio; videmus enim fœminas subtilius habere collum, quam viros, qui vero subtile nacti sunt, quoniam carne, & musculis exilibus præditum, illi plerunque laborant atrophia, vel nimio calore igneo torquentur, quo caro soluta liquescit.

Rursus subtile duplex est, vel enim breue, uel longum, breuitas cum gracilitate insidiosum, & timidum ac crudelem indicat hominem misericordem, & iniustum, at qui longum, illi vere fœminas referunt, quibus si arctum pectus aderit, & contracti humeri, his phthisim imminere dubitandum est, cuius symptomatis rationem à medicis petere oportet, quæ talis esse videtur, calor acrior efficitur in pectore arctiori, & per collum strictum in caput delatum excitat distilationem calidiorem, subtiliorem, amariorem, ac salsiorem, quæ cum descendit facile pulmones vlcerat, vnde phtysis, quam tandem mors excipit, cui assertioni neque, videtur Galenus repugnare in comment. de morbis vulg. item prima, & secunda aph. part.

Dub. Sed quoniam supra dictum est, quorum subtile est collum, illi sunt imbecilles hoc est, & molles, & timidi, quærendum est, propter quid hoc accidat.

An causam dicemus, quoniam quorum instrumenta motus, & principia quibus mouentur, & innituntur sunt debilia, illorum etiam motus debiles sunt, & illi homines erunt imbecilles, quod non est dubium, nam orta omnia sua principia referunt, at homines habentes collum gracile, & ossa ceruicis subtilia, sunt illi quorum instrumenta motus, & principia mouentia sunt debilia, igitur, & ipsi debiles erunt.

In minori non est dubium, nam motus principia sunt nerui, qui oriuntur à spinali medulla, quæ talis, ac tanta est, quanta est spina, & ossa vertebrarum; & cauitates per quas transit, vnde si parua sunt ossa vertebrarum, & parua est medulla spinalis, parui igitur, & debiles nerui in quibus est uirtus motiua, quare quod mouet instrumentum erit debile, & si tales sunt uertebræ, ergo, & caluaria, quæ uertebrarum, ossiumque omnium corporis est principium, sic igitur, & quod mouet, nec non, & cui innititur principium mouens debile est in habentibus collum gracile, quare cui tale collum ille merito dicitur esse imbellis, unde etiam timidus, & ualde iracundus si pectus fuerit strictum, (ut diximus) & collum secundum se longum.

Pariter aduertendum est quod supra diximus, cui collum breue, & exile sit, illum esse timidum, insidiosum, & crudelem simul, & misericordem, primum enim ratio non allata fuit ab eo, qui hoc sensit, deinde misericordia, & crudelitas cum oppositæ sint dispositiones, in eodem subiecto non uidentur posse reperiri, amplius quomodo aliquis, timidus, & iracundus esse potest? si iracundia caloris effectus est, timiditas frigoris? & rursus, quod etiam experientia comprobat, quomodo aliquis eius miserebitur, contra quem sæuit? An uidetur posse sic responderi, collum exile, & breue arguit frigus circa cor, & caloris naturalis debilitatem, qui materiam terrestrem non potuerit dilatare, quoniam terrestris, est, & sicca,

& ficca, & ipse calor debilis ex quo contingit exile, & contractum membrum esse in quo dominatur frigus terrenum, & in eo timor adest, & quædam stipticitas, & ad aliena retinenda, quæ semel acceperit, propensio, quare frigus timorem, timor auaritiam, auaritia ad insidias animum inclinat, cum autem terra, terrestreque, quod semel suscepit, diu retineat, effectũ est, vt talis si quemquã odio habuerit, ab illo vehementius, sibi timeat, quare & illi struat insidias, quoniam palam negocium facessere non audet; deinde cum offensus vicissim etiam lædere cupiat, mortem, & vltimum supplicium meditatur, & animo voluit, sibi continuo timens; non enim sibi aliter caueri, sibique vnquam securus esse videtur, nisi penitus hominem de medio sustulerit; hic autem est proprius crudelitatis affectus; talẽ dicunt fuisse Neronem, Caligulam, & Tyberium, qui omnium suspiciosissimus fuit, & crudelissimus.

Idem autem homo etiam est misericos. At quomodo, quoniam hoc est misericordis proprium munus, vt de alienis malis doleat, quando sibi eadem euenire posse timet, ratione igitur sui, dolet in aliena causa, quare quoniam timidus est, ideo crudelis est contra eos à quibus timet, ne male afficiatur, nisi eos omnino tollat, & misericors est erga eos, qui ea mala sibi pati uidentur, quorum pars aliquando non parua sibi ipsi accidere posse putat, vnde si nihil timet sibi, neq. etiam miserescere solet, quare omnino desperati, & in maximis malis positi non misericordia tanguntur, neq. etiam qui malorum ignari sunt; cõtra autẽ Dido, quæ nõ erat ignara mali, miseris succurrere parara fuit, si ergo miseretur q. sibi timet, hic autẽ timidus est, & timidus insidiosus suspiciosus, & crudelus; ergo patet in eodem subiecto simul crudelitatem, & misericordiam esse posse, respectu tamen diuersorum, quod aliquando auditum in quodam principe sæuissimo fuisse, obseruatur, quos enim ad mortem destinabat eorundem lachrimis mortem prosequebatur, & Neronem dicunt aliquãdo execrasse, quod litteras sciret, quarum occasione cuiusdã capitalẽ sententiã, & damnationem subscribere cogebatur. Noto autem oppositas dispositiones, & habitudines non posse quidem esse in eodem subiecto secundum eandem rationem, & in eodem tempore ad actũ exire, at secundum diuersas rationes, & fines, & circa diuersa subiecta etiam simul exerceri posse nihil refert; sic etiam idem homo non potest esse filius, & pater respectu eiusdem sed respectu diuersorum nihil prohibet; sic quod ego sim crudelis erga te, & simul tui miserear in eodem tempore hoc est impossibile, at quod dum tui misereor, in Cæsarẽ sæuiam nulla est difficultas, nullũque impedimentũ quin id in eodem tempore contingere possit, pariter non est absurdum eundem hominem esse timidum, quoniam calor naturalis est debilis, qui non potuit dilatare pectus, & terram mouere, eundem autem esse iracundum quoniam in breui loco paucus calor conclusus facile ignescit, consciusque homo suæ imbecillitatis facile sperni dubitat, quare propter apparentem contemptum furit bilis, & cum iugiter id illi accidat fit maximè propensus ad irã, sic fœminæ, sic pueri ijdem timidi sunt, & valde iracundi.

Noto autem hac occasione oppositas vitiosas dispositiones vel naturales, uel acquisitas simul in eodem homine posse reperiri aliquando, nam qui auarus, & rapax est, idem aliquando profusus est, & prodigus, & qui iracundus, & superbus est, aliquando abiectus humilis, & supplex se præter decorem demittit, qui vero acquisita virtute ornatus est, contrarias dispositiones virtuti non admittit, bonum enim, vt ait Aristoteles malo contrarium est, nunquam autem bono, at malum tum bono, tum malo contrariatur, causam puto, quoniam, virtus acquisita perfectio est quædam cum recta ratione, illi igitur nihil addi, nihil minui potest, sibi ipsi igitur est consonans, at versa vice, vitium, ac naturalis dispositio, quę videtur esse ad virtutem, cum imperfecta sit omnino, antequã habitum rectæ rationis exceperit, & admiserit, nihil prohibet quin contrarietatibus implexa sit, & sibi nusquam constet; sic Alexandrum Macedonem magnum Regem, maximis virtutibus, & maximis vitijs,

mis vitijs,inquiunt,fuiſſe inſignitum,idem de Iulio Cæſare,de Alcibiade deque alijs plurimis ſcribunt;illorum enim natura,ac diſpoſitio cum in quibuſdam excederet, in alijs deficeret neceſſe erat,in nullis ſimpliciter rectum,mediumque attingebat, virtute autem acquiſita, & ſecundum electionis habitum parta qui ornatus eſt, ille ſimpliciter medium cũ attigerit in nullo excedit,in nullo deficit,quare ſibi ſemper ſimilis, immobilis, & quadratus eſt neque vnquam mouetur de proprio propoſito etiam ſi totus illabatur orbis.

Item quæſtione dignum eſt,an re vera fœminæ viris gracilius naturaliter habeant collum,hoc enim videtur eſſe falſum,vulgo enim videmus fœminas, & eas præcipuè,quæ plenioris ſunt habitus,&quæ vel non pepererunt,vel quibus deſiuerunt menſes fluere,has habere collum viris craſſius, & plenius,at contrarium nunc dicebatur, ſane videtur poſſe reſponderi, ſi contigerit eiuſdem habitus ac temperamenti, & ætatis eſſe virum, & fœminã, ſemper viri collum erit craſſius quam fœminæ.

Vel rurſus dicam vertebras colli, ac muſculos, & vaſa, quæ iugularia vocantur,in viro eſſe maiores quam in fœmina;nihil tamen prohibere,quin propter pinguedinem,collũ muliebre craſſius virili appareat,id enim propter remiſſiorem calorem merito fieri poteſt, generantem pinguedinem,qua apparent craſſiora eſſe mulierum membra,cum tamen oſſa, & tendines deinde tenuiores exiſtant.

Tertio dubitatur,quod vulgo receptum eſt,an ſit uerum uirginum colla eſſe graciliora, quam mulierum,quæ uirum expertæ ſunt, & ſi uerum eſt,propter quid hoc accidat? Certe uidetur uerum,tum auctoritate Catulli dicentis.

— Non illã nutrix,
Heſterno poterit collum circundare filo;

An virginum gracilio ra ſint colla.

Tum Diogenis cynici, qui quodam ueſpere obuiam uirginem cum ſalutaſſet,mane ſequenti, eandem non uirginem; ſed mulierem appellauit, uitiatam autem cognouit, quoniam craſſius erat effectum collum,quam foret heſterno die; at ſanè hoc à multis obſeruatum fuiſſe dicitur,neque omnino putandum falſum,quod à pluribus affirmatur, ſunt quidam,qui eandem aiunt eſſe cauſam propter quam ephebi,cumprimum uenerem exercẽt, ac ſemen emittunt,ſolent uocem mutare, ac grauiorem facere, & neſcio quædam ex Ariſtotelis ſententia ſe afferre dicentes,inquiunt, hoc ideo fieri quoniam calidior effectus totius corporis habitus dilatat laringem, & pulmonis arteriam,unde cũ amplior exeat aer, neceſſario etiam tardior fertur,quare uox grauior exit,pari pacto,aiunt, cum primum uenerem mulier experitur,totum corpus incaleſcit,quare, & dilatantur uenæ, & arteriæ, ergo & uaſa iuguli, unde efficitur colli craſſities maior,id quidam aiunt, & ut doceant corpus, quod ſemen emittit eſſe calidus eo,cui id non dum contigit, afficiunt corpora ad uenerem apta odorem quemdam caprinum emittere,quò carent pueri, & uirgunculæ, & dum uenus exercetur uirus quoddam ſentitur, quod caloris arguit prædominium.

At ex aduerſo,mihi uidetur ueneris proprium eſſe refrigerare corpus, & exſiccare, odoremque caprinum puto corruptionem arguere, quæ euocato naturali calore, & adaucto præter naturali, propter humoris ſecretionem mouetur; à partibus igitur omnibus ſi defluit ſemen,atque præſertim à capite, & corde, ut Hippocrate auctore, ſiue Polybo credidit Farnelius, & alij quam plures, neceſſe eſt ſecum multum ſanguinis, & ſpirituum multum à ſuperioribus partibus ad inferiores concedere,quare, & iugulares uenas, & arterias refrigerari, & intenſionem partium ſpiritu repletarum remitti,quæ uero remiſſa ſunt,cum ſonuerint, grauiorem edunt ſonitum, ut ſecundo de anima uiſum eſt;hac forte de cauſa, qui paulo ante uenerẽ exercuerunt,raucã uocẽ habent,cum remiſſo calore, & ad infernas partes recedente diſtillet humor à capite, quem repellebat prius caloris præſentia; hoc autem,in his qui propè mortem conſtituti catarrho ſuffocantur,uidere licet; ſed hæc non faciunt ad rem;neque de hoc eſt queſtio,poſito igitur quod uerum ſit uirgines,cum uenerem pa-

rem patiuntur, earum colla fieri craſſiora: Primum non putandum eſt, id ſubito, & affatim vel momento temporis fieri, hoc enim falſum eſt, ſed hæc, vt cæteræ mutationes ſenſim fiunt, neque veneris hanc puto eſſe paſſionem propriam, ſed ætatis, nam ſacras virgines videmus, cum ad perfectam ætatem peruenerunt, collum non minus craſſum, quam maritas mulieres habere, dicam ergo Virgines cum adoleſcunt, & toto corpore augentur graciliores eſſe habitus; cum autem viri potentes, & virum expertæ ſunt, & collum, & totum corpus craſſeſcere incipit, non quod venus hunc effectum producat, ſed quod contingit id fieri cum venus exercetur; & ſi placet, quod hoc ſit accidēs, à venere in mulieribus productū, ſanè multo motui, & agitationi id tribues, ceu volunt, qui aſſerunt fœminas, quæ in veneris actu ſemen emiſerunt, illis ideo auriculas rubras ſubito fieri, atque hoc eſſe in illis perpetuum, & proprium ſignum quod in proximo coierint, ſed forte à nimia, & inſolita voluptate excitatus ſpiritus, & à capite per arterias affatim defluens, illas dilatat, quare, & latius apparet collum, at vero remiſſior effectus calor, pinguius efficit collum, vt in adultis videmus mulieribus, fit autem propter venerem remiſſior corporis calor, & præcipuè in partibus ſuperioribus, quoniam ad inferiores fertur, & eo delatus ſuperiores deſtituit, quare minor fit reſolutio alimenti, unde craſſius collum, quoniam pinguius, qua de cauſa uulgo etiam dicitur, adultas fœminas habere feruidiores locos genitales, quam habeant adoleſcentulæ, & quo magis uenerem exercent, eo etiam feruentiores, fiūt eſt ergo clarum ex ſupradictis quod gracile collum imbellem animum, & uires debiles demonſtret.

APOTELESMA XXXVIII.

Quibus collum craſſum iracundi referuntur ad iracundos tauros.

QVid per collum intelligat Ariſtoteles ſupra dictum fuit. Huic ſi quædam differentia addatur, ut præter craſſitiem etiam ſit carnoſum, hoc eſt ſi cum magnis uertebris ſint magni, ac craſſi muſculi, tale collum ſignificare iracundiam dicitur; Notum eſt autem, quod iracundia duplex eſt, quemadmodum, & duplex eſt calor, qui in ſiccitate reperitur, ſecundum quod duplex eſt ſiccitas altera rara, altera denſa ex differentia materiæ in qua eſt; iracundum igitur dico utrunque, ſed cuius iracundia conſiſtit in calore igneo, ille refert catellos paruos in delicijs nutritos, qui iracundiſſimi ſunt, ſed illorum ira ceu cito accenditur, cito etiam ſedatur, & delinitur eorum animus, de his hoīb. iracundis non eſt ſermo, quorum pili rubei ſunt, facies roſea, oculi uegeti, & corpus ad motus paratiſſimum, quamuis facile defatigetur, & confeſtim deficiant uires, neque de iracundis, qui à prædominio quidem ſunt bilioſi, ſed cum ſubdominio ſanguinis, quorum natura puerilis eſt, & cito repetunt, quod paulo ante renuerunt, item neque Ariſtoteles intelligit illos, qui cum bilis dominio pituitæ ſubdominium habent, qui uehementer ſuſpicioſi ſunt, qui quacunque læuiſſima de cauſa offenduntur, qui cauſas querelarum aucupantur, qui abſentes amicos rodunt, nam ad tauros non referuntur iſti male feriati homines, iniqui, ſcorpioni, ſimies. Sed per iracundos nunc intelligi puto eos, qui in multa terra, ſiue melancholia multum ignem poſitum habent, hoc enim temperamentum carnem muſculoſam generare aptum eſt, quod uero igneum eſt cum ſanguine, aut pituita potius pinguedinem, quam carnem producet, quibus igitur tale erit collum, hos Ariſtoteles uocat eſſe iracundos, huius inquam generis iracundiæ præditos, quæ acerba dicitur, & cum animoſitate coniuncta, qualem deſcribunt poetæ Achillis, aut Herculis iram; nō enim confeſtim oritur, ſed cū accenſa eſt difficillime ſedatur, & furioſiſſimè per ignem, & per tela ad ulciſcendas fertur offenſiones; Talem autem omnino uidemus eſſe iracundum taurum, qui, ſi lædi, aut ab ignoto tractari, & ceu negligi ſentiat in hoſtem uehementer inſurgit, neque modum iræ

ponere nouit; horum igitur iuuencorum si colla spectemus illa sane sub breuia esse videbimus, circa principium occipitis bene pilosa, eadem carnosa, & carne dura prædita vertebrarum ossa magna, & solida; totum autem collum mediocriter, & quasi sine sensu in medio conuexum; caput aliè sublatum; cui igitur taurinum collum venit, illi etiam probabile est, adesse illam propensionem, & potentiam in anima, quę cum exit ad actum primo videtur tali collo vti, hæc autem taurina est iracundia, cui igitur taurinum erit collum illi etiam adesse taurinam iracundiam probabile est, videmus autem collum huic potētiæ deseruire, etenim patet spectanti, cum taurus in iram ruit, & se ad pugnam parat illi inflari collum, & attolli, & crassius ac carnosius apparere, corrugata nimirum sublato capite cute & impletis multo spiritu musculis, vt vehementior in hostem ferantur, quare hæc est ratio, cui inest taurinum collum, ille est ferus, & iracundus, sed cui inest crassum, & carnosum collum illi inest taurinum, hoc enim tauri diximus esse; ergo carnosum, & crassum collum iracundiam acerbam, & grauem denotat, quæque longum requirit tempus, ut concoquatur, est enim dictum, in multa melancholia cum multa sit flaua bilis, unde humor ille accendatur, qui terram refert, efficitur, ut uehementissime homo agatur in furorem non secus atque ferrum candens urere, lucere, & ardere uidemus, hoc autem accidens ad masculinum genus refertur, taurus enim masculum animal est, & sicuti tota species caprarum, ouium, dammarum, anserum, & anatum simpliciter fœmineum refert genus, ita tota species boum, leonum, equorum aquilarum, & falconum masculam quandam præsefert naturam.

APOTELESMA XXXVIIII.

Quibus autem est ingens non valde crassum magnanimi, referuntur ad leones.

QVod paulo ante dixit collum crassum, nunc ingens uocat, nam, ut mihi uidetur, tum leo, tum taurus in hoc conueniunt, ut utrique magnum habeant collum, non secundum longitudinem quidem sed secundum crassitiem, siue latitudinem, & profunditatem in hoc autem differunt, quod taurinum collum est ualde carnosum, leoninum autem nequaquam, ut sit sensus, in taurino collo superare carnem, in leonino ossa, & sic fiunt colla utraque ingentia, & crassa, sed prius est carnosum, posterius non carnosum, quare utraque etiam multum innati caloris ignei habent, sed in tauro melancholia cū pituita iūcta esse uidetur, unde carnosior efficitur tauri ceruix, in leone maior forte calor est; Ast cum eius melancholia non est iuncta tanta pituita, sed sanguis, si ergo in tauro tertium locum tenet pituita, quartum sanguis purus, primum bilis, quam excipit melancholia, In leone uariatur, nam post bilem flauam sequitur melancholia, deinde sanguis; ultima pituita, unde factum est, ut semper uehementi calore æstuent leones, qui uero in monte Atlante nascuntur, cum ab ambiente frigore loci eorum calor remittatur, neque iracundos, neque admodum magnanimos esse ait Io. Leo rerum Aphrican. Scriptor, sed uiles à fœminis loci fustibus solere aliquando etiam abigi, hæc ergo est apotelesmatis sententia, & Aristotelis ratio talis, qui collum habent crassum, & magnū, & non ualde carnosum sunt similes leonibus, qui similes leonibus sunt, illi sunt magnanimi ergo quorum collum magnum neq. ualde carnosum uidebis, illos dices magnanimos; minor ex sensus iuditio pendet, quod scilicet qui collum habent magnum neque admodum carnosum, in hac parte sint similes leonibus; ijs, inquam, qui in getulis nascuntur, & crescunt campis, & Numidię desertis, nec non, & in Syluis Mesopotamiæ, quos scribunt collum habere crassum, osseum uillosum, & robustum, secundum hanc igitur partem corporis contingit homines quosdā leonem referre; maior erat, quod qui similes leonibus sunt in hac parte illi sint magnanimi, quæ

mi, quæ propositio nunc consideranda est; primum autem declaro quid sit magnanimitas de qua nunc loquitur Aristoteles, hanc sanè non esse virtutem moralem patet, nam virtus est cum ratione, at in leone non est ratio, igitur neq; virtus, quare neq. vera magnanimitas sed aliqua dispositio quosdam effectus fere similes pariens, ijs quos parit magnanimitas in homine, ad cuius imaginem vocamus magnanimitatem naturalem hunc leonis affectum magnanimus est qui cum dignus sit rebus magnis, ijsdē etiam se dignū esse putat; magna autem apud homines ea censentur quæ ad honorem, & gloriam spectant, quare qui magnanimus est honores magnos ambit, ac persequitur, quoniam his se dignum putat, & nō fallitur, paruos autem, & paruas offensiones despicit, neque illis mouetur, vilia neque sectatur, neque curat, & infimorum hominum honores, & detractiones nihili facit; hac de causa etiam cum infimæ sortis hominibus affabilis est, atque humanus, si qui superbe, ac procaciter illum tractant, quo maiores fuerint, eo vehementius irascitur, & illorum vlciscitur iniurias; In hoc ergo similis est affectui leonino, quem magnanimitatem vocant, illum quidem secundum se innocentem, aiunt, nisi fame, vel rabie exagitetur, & oues, vel captas non aggreditur, aut prouocat; sed tauros, & vrsos, & elephantes, & si quem reperierit fœminam innoxium se præstare dicunt; cum aūt iratus est, aut vulneratus ferocissimus est, atque adeo terribilis, ut nihil sit quod illi pauorem incutere possit, quare ratio, secundū quam dicitur magnanimus leo, in hoc consistere videtur, vt indicet excessum, quemdam iracundiæ, difficilem quidem, quæ ad actum perducatur, cum autem deuenerit, & dignum fuerit nacta aduersarium, quæ vehemementissime, ac validissime operetur, & nocentia repellat; sic ergo qui similes sunt leonibus, quo ad ceruicē, & collū tali sunt magnanimitate præditi, & ad ferociam nati, cum læduntur, & innocentes, cum causam non habent, & nunquam inferioribus, & imbellibus insultent, neque illis iniuriam inferant, nisi vehementer lacessiti fuerint. Propter quid autem, qui tale sortiti sunt collum, quale leoninum, hanc habeant dispositionem, quam vocant magnanimitatem, ex prædictis facile est intelligere, nam si cui hoc adest collum, illi bilis cum melancholia præualet, eaque melancholia est, quæ dicitur sanguinis fex, crassus nempe, & fibrosus, sed naturalis humor, cum qui tali præditus est temperamento idem etiam robustum habeat corpus, & magna ossa, magnaque, & robusta ligamenta; Atque idem propter ignis prædominium alijs prædominari, & nulli cedere velit, & ijs qui cedunt benignum se se præstabit, humilesque tuebitur, qui vero resistunt, & se se opponunt propter multum ignem in multa terra, ferocissime aggredietur, & proteret; tales itaque actiones videntur esse similes ijs, quas exercet vir magnanimus, vnde merito dictum est quod qui crassum, & magnum habent collum, non autem carnosum, ij sunt magnanimi. Causa propter quam tum leo, tum taurus magnum habeant collum, leo autem non carnosum, & taurus carnosum ea est, quam supradiximus, quoniam in leonis temperie vltimo loco est pituita, at in tauro videtur esse terra, cuius indicium est, quod nigrior multo est leonis, quam tauri sanguis, quin etiam, si vera sunt, quæ traduntur, fibrosior.

Quod si dixeris extrauenatum tauri cruorem subito concrescere, & vt gypsum, si bibatur, hominem strangulare, quo modo Themistoclem mortuum ferunt, quare esse terrenum maximè, non autem pituitosum, quod de leonino non traditur; respondebo non negari quin sanguis taurinus non sit melācholicus, & terrestris, sed dicitur in illo minus esse ignis, & plus pituitæ quam in leonino, vnde vehementior, & crebrior est spiritus leonis, quam tauri, quo factum est, vt eiusdem halitus fætidus sit, & carnium reliquiæ, quæ illo anhelitu afflatæ fuerunt celerrime corrumpantur, quæ nusquam de Tauro dicuntur, quod autem tali prædita animalia temperamento security irascantur, & irata desæuiant, confirmant morbi quidam, qui ad hoc præter naturale tēperamentū humanū corpus conuertūt, vt phrenesis, & mania, & deliriū furiosū, & quæcūq. ex accēsa melancholia excitantur in

nobis affectiones, horum enim sic laborantium vnusquisque adeo ferociter in iram fertur, ac deseuit, vt iratus tigres longe admodum superet, quod ergo, & propter quid collum ingens, & non carnosum magnanimitatem arguat, & quænam sit hæc magnanimitas, & propter quam causam id fiat, ex his puto esse manifestum.

APOTELESMA XXXX.

Quibus est longum, & gracile collum, illi timidi sunt, referuntur ad ceruos.

CRassum collum, & gracile in primis considerauit Aristoteles, quid sibi uellent, & quænam animalium genera referrent, deinde crassum collum per duas differentias distinxit, alterumque vocauit carnosum, alterum non carnosum quidque vnumquodque horum portenderet, docuit, nunc resumens gracilis colli, quod crasso opponitur speculationem, idem ipsum diuidit secundum opposítas differentias, quæ sunt longum, & breue, duplex igitur est collum gracile, crasso oppositum, nempe longum, & breue de vtroque agit, ac prius longum contemplans ait.

Quorum collum est gracile, & longum illi timidi sunt, gracilitas passio est dimensionis illius, quæ profunditas dicitur, at longitudo colli indicat eam distantiam, quæ est inter primam vertebrarum dorsi, & foramen caluariæ, à quo exit spinalis medulla; qui ergo gracile, & longum collum habent dicuntur timidi, quoniam in hac parte sunt similes ceruis, quorum collum, & longum est, & gracile si cum reliquo suo comparentur corpore, timidi igitur, poterit aũt id confirmari ex eo, qđ oĩa ferè animalia quorũ collũ est longũ, & gracile timida sũt admodũ, vt anseres, anates ciconiæ, & grues, & ardeæ quæ licet aliquando cum falconibus pugnent, id potius necessitate ductas, quam volũtate facere dicendum est.

Nec mirum si animal timidum aliquando pugnet, nam & quandoque læsa repugnat ouis, neque difficile persuaderi potest quod collum gracile, & longum significet timorem, tum quoniam crassum, & breue indicat audaciam, & robur, tum quoniam hoc collum est proprium mulierum, in quibus censetur pulchrum; quod sit gracile, & longum, mulieres autem naturaliter timidæ sunt, illasque timor, & pudor omnino decet, causa autem est, naturalis caloris defectus, & spiritus qui ad caput feruntur, ex nimia distantia frigescunt, frigefacti autem timorem causant, frigidus enim horror sanguinem circum præcordia, vel teste Virgilio, coire facit; exaduerso qui breue collum habent, & caput paruum ex ardentibus spiritibus furiosi plerunque apparent, nempe minus quam par sit paruitate capitis, & cerebri temperante cordis feruorem, quare feruidiores spiritus audacius faciunt animal.

Cur collum lõgũ habentia sint timida.

Propter quid autem anseres, & anates, & quæ longum sortitæ sunt collum aues, adeo paruum habent cerebrum; an quoniam per collum, quæ distantia longa est à corde ad cerebrum tẽperantur, & refrigerãtur spiritus, si deinde magnitudo cerebri accederet, animal ad tantũ deueniret frigiditatis, vt nullã omnino audaciã haberet, ac promptitudinẽ ad ea quæ sibi ex suo vsu sunt, facienda; quod si dixeris lepus timidus est, nec tñ collũ habet anseris, aut gruis; non dico ego quod oẽ timidum animal habeat collũ longum, sed ex aduerso oẽ collum gracile, & longum habens timidum voco, qm̃ nimis refrigerantur spiritus, qui à corde ad cerebrum feruntur; at leporini timoris alia ratio est, nam ille magnum habet cor secundũ proportionem sui corporis, & caput magnum, & multo cerebro eodemq. frigido admodum abundans, & humido, vnde nostrates mulieres illud proijciant, cũ sibi persuaserint, epilepsia tẽtari, qui leporinũ cerebrũ comederint; cerui autem præter cor magnũ, & cerebrũ paruũ, illi ẽt collũ gracile, & longũ habẽt sm̃ pportionẽ sui corporis quare timidi sũt. qđ igitur habet collũ gracile, & longũ illud est timidũ, itaq. quæcunq. animalia cęteris suę speciei sortita sũt colla graciliora, & longiora, illa sũt timidiora, qm̃ ijs q̃ sũt suæ speciei, frigidiora existunt, qđ ergo collũ longum, & gracile timiditatẽ arguat, & propter quid

quid manifestum est, amplius, & passionem hanc ad fœmininũ genus pertinere, cuius proprium est à calore deficere circa præcordia, quare timidum esse.

APOTELESMA XXXXI.

Quibus autem breue valde dolosi, & insidiatores referuntur ad lupos.

ALtera gracilis colli est differentia, secundum longitudinem quæ dicitur breuitas, quando scilicet minus iusto spatium intercedit inter os caluariæ, & primam dorsi vertebram, debet enim interstitium colli inter caluariam, & dorsum esse totius corporis pars certa, si ergo vel longius est, vel breuius vitiũ est in formatione membri, quare, & in vsu, & operatione eiusdem, & vitiosa affectio apparebit in ea virtute quæ membro vtitur, secundum quod operationem suam exacte perficere nequibit; dicit igitur Aristot. collum ualde gracile, & iusto breuius propensionem ad dolum, & insidias arguere; dolosos dicimus eos, qui alios decipere possunt, & sciunt, & decipere delectantur; decipiunt autem qui aliud in ore aliud in corde gerunt, qui mendaces sunt qui aliud faciunt, aliud facere, se velle simulant, mendaces igitur dolosi sunt, neque solum mendaces, sed infidi, & ad amandũ parum propensi, sibi solis commodi, auari, parum, aut nihil bonam existimarionem curantes, nisi secundum apparentiam, non religionis, non sacrorum obseruatores, sed hypocritæ tristes, qui sibi vtilitatem, & voluptatem solam proposuerint; neque præter has duas res, quod quam aliud curant, abiecti, viles, inhumani, apparenter tamen blandi, & placidi, & benigni, amicorum amatores, & officiosi, quibus tanquam instrumentis ad decipiendos homines vtuntur, dolosi, & insidiatoris specimen apud Virgilium in Sinone spectare licet, hic autem proprie dolus, qui malus dicitur, & qui damnandus est ille appellatur, qui sub specie bonitatis, & virtutis alijs læsionem infligit, vel infligere tentat, cum ergo vel religione, vel amicitia, vel aliqua alia virtutis specie abutor, ad malum inferendum hominibus, tunc dolosus vocor, quod si dolositas, & ea præcipuè, quæ mala dicitur, ista est, quam descripsimus, dubium non est, à subtili bile, cum melancholia adusta, & modica piruita huiusmodi hominum temperamentum esse constitutum, cuius indicium est, quod dolosi plerunque pallido sunt ore præditi, simis naribus, oculos paruos habent, & intus absconsos, barbam raram, turpes, ac fœdi aspectu non nunquam sunt, fœminilemque referunt faciem aliquando etiam sub speciosa, & rotunda, & muliebri facie, voce sub tenui sonora, & fœminea sunt qui dolosum, & insidiosum animum teneant, in quibus bilis cum pituita iuncta, in partibus externis existens decorum quendam colorem inducit, quid dolus sit, & quid dolosus iam patet, insidiator autem proprie dici videtur, qui latenter, & ex insperato opprimere, & offendere alios q̃rit, insidiosos igitur uocamus, q. aut uitæ alienæ, aut alienæ pudicitiæ, aut pecuniæ cũ fraude, inhiant, fraus aũt est delitescens sub specie probi, nocẽdi desiderium, doli igitur, & insidiæ ferè in idem concidunt, nisi quod insidiatores uidentur esse magis in actu, & energia, dolosi uero in habitu, & entelechia, qui ergo tale collum ac ceruicem habent, similes lupis uocat Aristoteles in hac parte secundum corpus, quare etiam secundum animam qualitates lupi proprias habebunt, est secundum quosdam lupus siluestris canis; quare quoniam siluestris raro uerè cicuratur, & quamuis cicur uideatur, infidelis tamen est, & si dabitur occasio altorem suum laniabit, ac perdet, quod experientia probatũ ferunt; Adolescens lupi catulũ ab ubere matris abductũ diligenter aluerat, ille altorem amanter sequi uidebatur, aliquãdo cũ solus incederet hoc domestico lupo comitatus pede ad lapidẽ offenso in terrã ferè cecidit, subito assecla lupus irruit, ut hoĩem discerperet, q cõfestim surgẽs, & se colligẽs sclopo lupũ trãsfixit; adeo naturã expellas furca tñ usq. recurret, neq, ab hoc est diuersũ qđ alij contigit; quidã lupo comitatus, cicure dum p uia uagatur, su pueniẽte nocte de equo descẽdit, & arborẽ scãdit, domesticus lupus ululare

Quid sit fraus.

& crudelis,& ignobilis. Atq;,vt supra dictũ fuit, hoc ipsũ esse insidiosi, & raptoris tẽperamentũ docet lupina pellis, cuius pili cũ nigredine quæ melancholiã indicat coniunctã hñt flauitiem & albedinem aliquam, quæ vtraque bilis flauæ,& pituitæ sunt certa indicia.

APOTELESMA XXXXII.

,, *Quibus sunt labia gracilia, & in extremitatibus laxata ita, vt superius labrum protendatur supra inferius, in coniunctione labiorum, illi sunt magnanimi referuntur enim ad leones, videbit etiam aliquis hoc in magnis, & robustis canibus.*

A Speculatione colli ad labiorum contemplationem accedit Aristoteles, nulla habita menti ratione, quod nescio cur contigerit; An quia quam plura menda, & hiatus in hoc libello contigerint; possibile est, quæ ad mentum, & ad gulam pertinent penitus fuisse obliterata, nam, vt Polemon, & Adamantius testantur, non contemnenda sunt omnino menti iudicia, quod etiam docent recentiorum quam plurimi, etenim qui nacti sunt mentum acutum, instabiles vocantur, qui quadratum fideles, & amatores amicorum, qui rotundum dolosi, qui bifidum, & in medio concauum molles, & iucundi referuntur, ad fœminas, quare putandum est defectum in codice, non in auctore existere, at quid portendat mentum alias considerabitur, nunc Aristotelis sententia exponenda est, dicit ergo. *Menti signa.*

,, *Quibus labia gracilia, &c.* Labium dicitur cutis, quæ nata est dentes operire, & cibum ne exeat cohibere, est autem musculosa cutis, & fibris prædita, vt motum habeat, labiorum differentiæ sunt crassum gracile, durum, & molle, & gracilitas non minus quam crassities cum duritia, & cum mollitie iungi potest, quare quattuor erunt iugationes nempe gracile molle, gracile durum, & similiter crassum molle, & crassum durum, nunc autem Aristoteles labia gracilia tam mollia quam dura contemplatur, de crassis in genere tantũ meminit, forte quoniã ex dictis quid sentiendũ sit apparebit, aut sane. Quod probabilius est; iacturam in hac parte passus est codex. Dicit igitur cui labia gracilia, & in extremitate laxata, hoc est mollia; & propter naturalem mollitiem adeo laxa, vt superius non solum cooperiat inferius, sed etiam aliquantulum promineat, ille est magnanimus, probatur, quoniam qui talem labiorum habent positionem, ille refert in hac parte leones, qui & magnanimi sunt, ea magnanimitate de qua in præcedenti apotelesmate dictum est, & hunc labiorum rictum obtinent; quare hoc modo colligitur uniuersalis propositio.

Quorum labium superius laxum est ita, ut inferius cooperiat, & supra illud protendatur, illi sunt magnanimi, confirmatur à posteriori, per rationem deductam in tertia figura ab exemplo leonum, qui talem rictum sunt sortiti, simulque sunt magnanimi, & robusti ac fortes; at propter quid hoc sit uerum omnino cognoscere est difficile, cum hæ partes exteriores magnopere ab interioribus in quibus forma, & anima residet, distent; at si magnanimi proprium est despicere iniurias paruas, & illis non tangi, contingit autem secundum diuersas animi passiones diuersimode vultũ affici, quo factum est, ut alię sint amore captorum, aliæ iratorum, aliæ timentium facies, cum uideamus eos qui quodammodo dispiciunt alios, atq. aliorũ actiones, oris rictũ acuere, & labiũ superius ꝑducere supra inferius, ꝓbabile est; igitur hoc signũ cõsequi eã passionẽ animi in energia existentẽ, qđ si alicui aderit præter q̃ qđ actu talẽ passionẽ habeat, cõtingit illũ ad huiusmodi qualitatẽ cõtẽptus, & magnanimitatis esse inclinatũ. Alias ego à doctissimo quodã Musico, q̃ lituũ sonabat suauissimè audiui neminẽ, bonũ tubicinem esse posse, qui mollia, ac laxa admodũ labia non habeat, sed, ut mihi sane uidetur, & mollia labia sũt multo vsui tubicini, & ars hęc laxa, & mollia facit labia, cum enim sępè dum sonatur tuba, inflata distendantur, necesse est, ut laxa, & propter hoc mollia fiãt, non igitur mollities sm̃ se magnanimitatis est indicium, sed si iũcta fuerit cum alia cõditione, ut superius labiũ inferiori iungatẽ, & illi eidẽ modice

promineat, tunc magnanimum dicemus virum; noto igitur laxitatē, & labiorum coitum, & superioris prominentiam, requiri, vt magnanimitas, hoc bona quædam natura, & inclinatio ad virtutem hanc significetur, & puto nunc per magnanimitatem intelligendam esse liberalem quandam promptitudinem ad iuuandum alios, & ad neminem lædendum, & ad propulsandas vehementer iniurias, si quis ei iniuste facessere negotium velit, & secundum quam homines abhorrent, & refugiunt à rebus turpibus, vilibus, indignis, necnō dispositionem ad non seruiendum violenter, ad non adulandum, & ad nullas actiones viles, & abiectas faciendas, quæ videtur etiam esse leonis passio, & si nō ex eo prouenit, vt arbitror, fonte, ex quo fortitudo, & audacia nascitur, quod si per magnanimitatem, hanc prędictam intelligemus propensionem, cum hæc arguat temperiem quādam caloris aerei, in aqueo prædominantis, laxat enim calor, quæ sunt potentia humida, profecto aliquā huius affectus ex internis capitis principijs causam venari poterimus.

Cui enim adest hæc dispositio à natura illi etiam caput, & cerebrum optimam constitutionem sortitum esse probabile est, cerebrum bene constitutum, ac temperatum optimos sensus producit, nam secundum medicos sensuum est principium, & à sensuum natura, & actionum qualitatibus, qualis sit eius substantia cognoscitur, at cum sensus exquisiti sunt, necesse est, vt eorum instrumenta constent ex materia aptissima ad patiendum, talia sunt mollia, & hæc laxata sunt; quæ igitur in capite instrumenta sentiendi existunt ea mollia sunt, propter hoc igitur mollia erunt labra, & ideo bene sensatus homo, & quoniam calor mediocriter superat, cuius proprium est dilatare, probabile est labia non contracta futura, quare neque os patulum, aut hiulcum, hoc enim iam fatui signum est, ac stupidi, qui enim stupent os illis hiat, at magnanimi, stolidi, & fatui non sunt non igitur ore sunt hiulco pręditi, illorum igitur labia coeunt, & quoniam, vt diximus caloris est dilatare, & ampliare; ampla igitur esse labia, & quoniam ampla, aut æqualia aut alterum altero maius, sane cū vbi maior est calor, maior etiam fit dilatatio, quoniam maior est calor circa partem superiorem, in qua & maiora, & plura sunt vasa (cuius inditium quod fortiores sunt superiores dentes, & pluribus radicibus nituntur quam inferiores) ergo & labium superius prominebit probabiliter inferiori.

Si cui igitur inerit magnanimitas, illi etiam probabiliter inerit causa propter quam labia sint mollia, non patula, sed coeuntia, vt superius inferiori promineat, ergo & si cui hæc aderunt signa illum dicemus esse magnanimum, & leoni similem secundum eam quam explicauimus dispositionem, quæ generositatem quandam innocentem, & liberalem; ad vltionem tamen paratam, si irritetur significat.

Non contentus autem Aristoteles ostendisse exemplo leonis veritatem sui apotelesmatis subdit etiam; Videbit vtique aliquis hoc in magnis, & fortibus canibus nēpe, hoc signū labiorum videbis in canibus generosis, & audacibus; vt eodem modo possis argumentum condere; canes magni, & fortes sunt magnanimi, ijdem labium superius habent molle, & inferiori supercurrens, ergo talia adsunt labia superiora magnanimo.

Noto autem hanc non esse omnium canum ēpassion, viles enim tale non habent labra hæc, neque qui in delicijs plerunq. habentur; sed qui corsici vulgo dicuntur, aut gallici magni, & robusti existentes, illi talia sunt sortiti labia, & prædicto modo disposita, ijdem autem cum quadam seueritate, & grauitate blandi sunt, & paruis canibus innoxij neque diu, aut multum latrant, neque sine causa, & fideles sunt, audaces, ad se ipsos, & suos dominos tutandos, quæ dispositiones vno magnanimitatis nomine hoc loco notari vidētur.

Est autem magnanimitas inter virtutes actiuas, ceu rosa inter flores, quod ergo signum huiusmodi labiorum magnanimitatem indicet, ac propter quid hoc ipsum contingere possit, dictum est.

Noto etiam non esse absurdum in eodem animali diuersas esse dispositiones, quæ videantur

deantur oppositis inniti causis; animal enim ex contrarijs compositum principijs in diuersis locis oppositas passiones, & secundum se oppositas dispositiones, & habitudines ratione diuersa potest habere, est enim, vt composita armonia in qua non minus acutum quam graue sentitur, & suam operationem exercet, & si vtrunque non exaudiretur armonia non esset.

APOTELESMA XXXXIII.

Quibus labra gracilia, dura, & circa dentes caninos supereminentia illi sunt ignobiles referuntur ad sues.

LAbiorum gracilium, vi dictum est duplex erat discrimen nam, vel molle de quo supra vel durum de quo nunc est dicendum; illud dicitur durum, quod difficile alienæ vi & externo pellenti cedit, vt igitur quod in se ipsum cedens pellentem rem complectitur dicitur molle, ita quod opposito modo dispositum pellenti resistit durum est, ossa sic dura dicuntur, & lapides, & ferrum, & quæ in se ipsa secundum partes nata sunt non recedere, labia igitur quæ fuerint gracilia, hoc est minime crassa, sed cum gracilitate iunctam duritiem habuerint, vt coria quædam sicca videantur, ea dicentur dura; sed ad hoc, vt significent, quod dictat Aristoteles eadem ponit ita affecta esse debere, vt superemineant hoc est tumescant vtrinque circa dentes, quos caninos appellant, dentes vocantur instrumenta ossea, quibus in ore cibum preparant mandendo animalia, isti plerunq. sunt num. 16. vtrinque in viris, raro plures, aliquando pauciores in fœminis sunt 14. tùm in parte superiori, tum etiam 14. in inferiori, qui viri ad fœmineũ genus accedunt magis, 30. dentes gerunt 16. superiores, & 14. inferiores, similiter quæ fœminæ masculum referunt habitum ad numerum 30. dentium ascendunt, prius autem completur superior dentium ordo, quam inferior, quoniam & calidior, & maior, & vegetior est superior maxilla, quam inferior; Diuiduntur dentes primum in duos ordines superiorem, & inferiorem; rursus vterque in tres series, quarum prima est dentium, qui scissores dicuntur, quoniam cibum scindunt, & hi sunt quattuor, his adiuncti vtrinque duo sunt, qui canini vocantur, qui robustissimi sunt ad incidendum, & ad conterendum, vtrumque tamen vidi vnica tantum radice initentem; succedunt qui molares dicuntur, à molendo cibo, lati, & firmi, qui raro mutantur, & si in ætate puerili deciderint, raro renascuntur, in adulta nunquam; dentes de quibus nunc agimus canini vocantur, quoniam in his robur canum, leonum, & aprorum consistit, & his ad propriam tutelam, ad vimque inferendam vtuntur, labia igitur gracilia, & dura circa hos dentes, si prominentia fuerint, ita, vt tumorem quendam præse ferant, ex Aristotelis sentẽtia indicant hominem ignobilem.

Quid molle *Quid durum* *Dentiũ diuisio*

Ignobilitas nobilitati opponitur, est autem nobilitas propriè dicta, ex Aristotelis sententia primo rhetoric. virtus generis, & familiæ, & nobiles dicuntur, qui orti sunt ex ea familia, in qua iam pridem excelluerunt, & nunc quoque excellunt viri, in ijs bonis, quæ in ea ciuitate, in qua familia est, sunt in magno pretio, qui ergo nati sunt ex opulenta familia apud eos, qui maximi faciunt diuitias, & olim, & nũc diuitijs floruere, illi nobiles apud tales homines, & in tali ciuitate dicuntur, sic de alijs bonis, vt de virtute, de scientia, & de ciuili potentia est intelligendum, neque satis est ex tali natum esse familia, sed oportet etiam eum, qui nobilis dicendus est, talem esse, aliter enim degener dicitur, sed de hac nobilitate, aut huic opposita ignobilitate Aristoteles non loquitur hoc loco.

Quid ignobile.

Per ignobilitatem, puto intelligendam esse naturalem quandam dispositionem, quæ talem habeat proportionem, cum superiori qualitate, quam vocauit magnanimitatem, quam habet, labium gracile, & molle cũ gracili, & duro; quare sicuti hæc accidentia duo,

circa

circa idem subiectum nata fieri opposita sunt tamen, ea etiã oppositas causas habere probabile est, & ignobilitatem de qua hoc loco agit magnanimitati opponi, & ab oppositis causis in subiecto susceptibili fieri, dispositio autem opposita magnanimitati de qua supra mentionem fecimus, quæque vocatur ab Aristotele ignobilitas, (aut potius ab interprete litteralem sensum, qui primo se se obtulit, prosequente,) hæc fuerit, renitentia quædam; & inertia ad iuuandum alios, aut ad respondendum interroganti humaniter, & benigne, aut ad se facilem ostendendũ, est igitur rusticitas quædã inconcinna, & grauis, quæ turpem, & desidem, ac degenerem arguit animum, inuidum, alienis bonis marcescentem, vilem, ad propulsandas iniurias necessitate tantum cogente, se parantem.

Quis natura ignobilis.

Ignobilem etiam ex Aristotele hoc loco dicemus illum, qui à rebus vilibus, turpibus, inhonoratis libero homine indignis non refugit, neque abhorret, sed ceu amica lutosus, & turpibus lucris, & inhonestis voluptatibus animum adiungit, ad adulandum, ac seruiendũ omnino paratus, vt sibi nihil dedecori, nihil vituperio esse putet, dũmodo secure, & cum delectatione viuere possit, & illa leonis ita hæc, videtur esse porci naturalis propensio, sues enim lætari videmus vilibus rebus, & in sordibus, luto, ac sterquilinijs libenter versari, illumque eundem propter venerem, & cibum pugnare ferocemque se prebere, quod si alios sui generis grunnientes, & laborantes succurrere quærit, hoc illi quatenus est gregale animal, non autem quatenus est sus (vt puto) accidit, nam, & Elephanti sibi mutuo sunt præsidio, & aues non nullæ, cum vnam sui generis clamitantem audiunt, auxilium quasi laturæ adulant, at porcus, & præcipuè qui verres est, & non castratus horridus, immansuetus, turpis, deses, cui vere pro sale data est anima, ad propulsandas iniurias generositatem nullam ostendit, indocilis, cibi venerisque manceps, ad seruiendum paratus, nihil sibi turpe nihil indecens putans, *Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.*

Hæc ergo est Aristotelica sententia, vt illum cui labia exilia, sed dura fuerint, & circa caninos dentes sursum contracta, & eleuata, dicat esse ignobilem, hoc est hominem, qualem supra descripsimus, quam positionem confirmat exemplo suum; nam sues talia habẽt labia circa caninos dentes, & sues sunt ignobiles, ergo qui huiusmodi habent labia illi ignobiles, hoc est turpi, & indecoro, & inhonesto animo præditi existunt, argumentum probabile quidem, & à signo deductum, quare rursus dicam qui talia sortiti sunt labia illi suibus sunt similes, secundum hanc corporis partem, at qui similes corpore suibus sunt secundum hanc partem animum porcorum proprietates referentem habent, inter quas ea est præcipua, quam ignobilitatem animi vocant, ergo qui huiusmodi labia habent ignobiles sunt; & vt arbitror, hoc erat, quod antiqui de Circe fabulantes dixere, multos homines in porcos, alios in leones, quosdam in lupos, alios in vrsos fuisse conuersos. Quos homines, volebant fuisse, non secundum corpus, sed secundum animam inductos ex praua electione, & consuetudine voluptatibus illectos, ad suscipiendos eos ipsos habitus, quos videbant à natura his brutis esse inditos.

Quod ergo res ita se habeat certum est, propter quid autẽ ex oppositis dispositionibus capi potest; in tali enim homine qualem descripsimus secundum animum, probabile est reperiri temperiem melancholicam cum pituita, & eam melancholiam non magno, & uehementi admodum calore affici, quare propter id accidit, ut corporis extrema sint exilia, & gracilia quoniam humiditas deficit, & laxans calor, & propterea quod deficit, ideo siccitas prædominatur, quare & sunt ita, prominent autem supra caninos dentes, quoniam ex eodem temperamento frigido, & sicciori dentes canini maiores fiunt, eleuantur ergo, attolunturq;, quare & labium quod illos cooperit eleuari, & attolli necesse est, quod autem quæ uerris temperamẽtum sortita sunt animalia, caninos dẽtes magnos, & fortes habeant, præter ipsum illum suem, tum agrestem, tùm domesticum, & canem uilem, & rusticanum, idem & elephanti, & ursi docent; quorum ferè unumquodque hoc tem-

temperamentum melancholicum, cum subdominio pituitæ nactum est; quamuis deinde melancholia vnius sit diuersa secundum speciem à melancholia, & pituita alterius, & diuersorum animalium diuersimodè incalescat, non solum secundum magis, & minus, sed etiam secundum formam, & speciem diuersam, nam alius secundum speciem est elephanti, alius suis calor, quare alia etiam est species operationis, & alia ira, & cupiditas apri, alia elephanti; hanc igitur puto rationem afferri posse, propter quam contingat hominem, cui labia gracilia, & dura, & prominentia supra dentes caninos adsunt, illum esse ignobilem abiectum, & vilem.

APOTELESMA XXXXIV.

„ *Qui autem crassa labia habent, & superius inferiori propendens fatui sunt, referuntur ad asinos.*

Diuidi prima distinctione labia diximus in gracile, & crassum, gracileque rursus in molle & durum, quod promineret, vel simpliciter, vel secundum quid inferiori. De gracili, & eiusdem differentijs dictum est, nunc de crasso dicendum. Crassa labia voco quæ in extremo carnis multum habent, talia sunt quæ in Aethyopibus, & Mauris dictis, videmus, ea autem crassa rubra, & patula sunt omnino, vt illis fere semper labia hiet, crassum dicitur corpus, cuius profunditas longa linea mensuratur, aliquando tamen, & crassum dicitur, quod dēsum est, a c rato opponitur quomodo pannum dicimus crassum, & lignum crassum, sed de hoc non loquitur Aristoteles nunc.

Si quis igitur habuerit crassa labia siue sint mollia, siue dura, & superius promineat inferiori, ita vt hient, hunc dicit Aristoteles fatuum.

Propriè autem fatui dicuntur, qui multa fantur sine ratione, ac delectu, & sæpe errant, in multiloquio enim non deest peccatum, qui autem fatui sint, & vndenam dicantur alias expositum est; videtur autem proprietas hæc esse fœminilis, nisi quod puto fœminas habere crassas, & molles labiorum extremitates, & labia quæ fatuitatem docent, debent esse crassa & dura, quoniam referuntur ad asinos, quare & fatuitas de qua loquitur non in sermone, sed in quadam intellectus stupiditate, & pigritia motus, & actionum ineptitudine consistit; primum igitur quid labia crassa, mollia, & prominentia doceant, tum clausa, tum hiulca uideamus, deinde quid crassa, & dura speculabimur de quibus probabiliter Aristoteles agens, ea dicit indicare ignobilitatem; labia crassa, & mollia parumper contracta, vt vix hiscere deprehendatur fœminilia sunt, & fœminas decent, quæ his labijs potius vsui venereo aptiores, q uam uenustiores vulgo habentur, vtpotè cum persuasū sit multis pudendi muliebris orificium labiorum gracilitati, aut crassitiei simile esse; cum ergo hoc fœminile sit accidens, fœmineum etiam morem ostendet illumq; præcipuum, qui hunc in fœminis affectum sequitur; At videmus stupentes, admirantes, & nescientes, alienaque dicta auidè captantes hiulco ore manere, & labia diducere; dicemus igitur crassa, & mollia labia indicare hominem insulsum, fatuum, admiratorem, perconctatorem, alienarum rerum, suas negligentem, negligentia, & incuria laborantem, credulum insipientem, & imprudentem.

Huius affectus causam aliquam assignari posse puto; nam si labia crassa sunt, & mollia, probabile est multum humoris abūdare circa capitis principia, quare & carnosum erit caput, & carnosa facies, ergo & calor mediocris, qui non resoluit admodum cum autem in multo humido obedienti, mediocris est calor fœmineum genus, fœmineumque ingenium inducitur; quare cui talia sunt labia, ille, cum ad fœmineum genus referatur, iure timidum dicemus, & stupidum, & alienorum negotiorum auidum perconctatorem, suorum

Cur labia crassa fatuitatem significent.

Male autem de aliquo sentimus dupliciter, aut quoniam illum hominem pessimum iniquumque iudicamus, aut quoniam contemnendum, & nullius pensi censemus, prior odio habetur ac timetur; posterior cõtemnitur, & de eo perinde ac si caudex esset, vel stipes, aut asinus nulla ratio habetur; Qui autem facile alios contemnit, & nullo se egere posse putat, ille amator dicitur contumeliarum, parum expertus, & prudens, quales sunt iuuenes, & diuites, & nobiles nostri temporis, hi enim nullo se egere arbitrantur, quare & superbi, alios spernunt, & quasi sibi ipsis adulãtes, putant qđ alijs meliores sint, & excellẽtiores.

Secundum ætatem igitur adolescentes sunt, secundum fortunam diuites, & potentes, & læti qui nunquam experti sint infortunia, neque de spe sua præter opinionẽ deciderint, temperamentum illorum est biliosum cum subdominio sanguinis puri, vnde elati confidentes indignabundi sunt, petulantes, procaces, audaces qui sibi placeant, loquaces, nugaces, amoribus muliebribus impliciti, & quas amant saturi cito despiciant, de illisque æque facta, & infecta canant, monitoribus asperi, in vitium ganeæ, & iurgiorum proni, & quales esse hos testatur secundo rhetoricor. Aristoteles, qualemque fuisse ferunt, Alcibiadem, & aliquando, & Neronem, & Othonem Imperatores. Habemus quid sit amator contumeliarum, & qualis tum secundum animum existat, tum etiam secundum corporis temperiẽ.

Restat, ut videamus propter quid cui tale inest os, quare dixit Aristoteles fit contumeliarum amator, ait ille, cuicunque labium superius, & gingiuæ in ea parte in qua sunt inserti canini dentes, prominent, ita, vt speciem ringentis canis præseferat, ille est amator contumeliarum, probatur exemplo canum maiorum, & rusticanorum, illi enim talem habent rictum, & tunc præcipuè quando ringunt, & peregrinum, & pauperem ægrotum aggredi instituunt, at canes huiusmodi, & eo potissimũ tempore, contumelijs, & rixis se lætari indicant, ergo quorum dentes gingiuæque, & labia illo canino ritu naturaliter tumescunt, illi prompti sunt ad iras, rixas, & contumelias, neque id præter rationem iudicandum est, nam sæpe diximus quales sunt affectiones instrumentorum talem etiam putandum est, esse propensionem illius principij quod tali instrumẽto vtitur, propensionem inquam ad illam operationem, cuius imago aliqua, & rudimentum in organico corporis membro, sensui apparet; quod ergo id sic se habeat iam clarum est. Nunc propter quid, cui talis inest rictus, illi & contumeliarum adsit cupiditas quærendum, dicamus ergo in hoc theoremate sicut etiam in alijs, huius rictus siue dispositionis labiorum, & gingiuarum causam esse in propensione ad contumelias, non autem è contra, & vt rictus hic ad corpus humanum, ita contumeliarum cupiditas ad animam, quæ illius corporis actus est, se habet, & sicuti deprehensio turpitudinis in alio sine dolore, est causa quod nos ridemus, ridere autem est signum quod illam deprehenderimus turpitudinem; ita etiam cupiditas contentionis causam in se habet, huius canini rictus; & hoc signum dicitur, quare sicuti ex definitione depræhensionis turpitudinis dicimus propter quid inest risus illi insit. Ita nunc ex ratione, atque essentia cupiditatis contentionum, & contumeliarum, propter quid homo talem habens caninum rictum appetat contentiones, & paratus sit ad contumelias alijs infligendas, fortè apparebit.

Qui habet prædictam oris dispositionem illi homini naturaliter contracti sunt nerui versus suum principium, nam si dissoluti labia faciunt dissoluta, & vt medici dicunt, resoluta, ergo non resoluta, sed contracta labia, neruos labiorum motores versus suum principium retractos esse docent; retrahuntur autem ob siccitatem, & calorem; calidi enim, & sicci proprium est contrahere, & constringere neruosam, & membranosam substantiam, vt in hædinis cartis, & corijs, manifestum est; cui hoc accidit necesse est in principio neruorum, siccitatem, & calorem prædominari, ergo cerebrum erit biliosum, ergo, & propẽsiones naturam ignis referentes suppeditabit, ignis autem proprium est alijs supereminere elementis, aliena ad se rapere, inuertere, mutare, & aliorum corruptionem moliri, vt seipsum ex-

sum ex-

ſum extollat, maioremque faciat, operationes huiuſmodi ſunt ſimiles actionibus adoleſcentium, & diuitum, & potentium, vt dictum eſt, ſuperborumque, & ſuperioritatem ambientium; at tales vocamus amatores contumeliarum, & rixoſos homines, & inquietos, ergo manifeſtum eſt propter quid cui tales aderunt gingiuæ, & dentes cum tali labiorum diſpoſitione ille erit amator contumeliarum, quod fuerat probandum.

Neque videatur præter rationem dictum, quod nunc poſitum eſt, calore ſicco neruos contrahi, cum ſupra dixerimus contractos humeros frigoris eſſe operationem, nam ſciendum eſt, tum calorem, tum frigus congregare, attamen diuerſa admodum ratione, nam calor ſimilaria congregat, & præcipuè cum ſiccus eſt, diſſimilaria vero diſgregat, & ea præſertim, quæ ſunt humida; porrò neruus tum ſimilaris eſt, tum ſiccus à calore igitur cōtrahitur, at humeri cum organica ſint corpora, & ideo diſſimilaria à frigore cogi, & contrahi, à calore dilatari, & ampliari probabile eſt, & quod ſint diſſimilares, & organici patet, quando ex carne, oſſibus, neruis fibris ſanguine tum arterioſo, tum venoſo conſtent, quæ omnia inter ſe omnino tum nomine, tum ratione differunt.

APOTELESMA XXXXVI.

Qui autem naſum extremum craſſum habent, ſegnes referuntur ad boues.

EVndem ſequens ordinem ab inferioribus ad ſuperiora procedendo poſt labia de naſo mentionem facit, eſt naſus membrum ſatis notum, & cum diſſimilare ſit, ex quadā conſiſtit cartilagine, & certis oſſibus, ac cute qua veſtitur; ei quinque oſſicula tribuunt, cum cartilagine quadam, quæ nares diſcriminans inter ſeptum dicitur, naſi officium eſt meatū præbere aeri, quo & cor, & cerebrum refrigeratur, & odores ſentiuntur, habet eius extremitas paruos quoſdam muſculos, quibus eiuſdem foramina, & magis aperiuntur, & eleuantur, vt facilius odores captet; de hoc itaque membro quid Ariſtoteles, & propter quid, deinde quid alij ſentiant, dicemus, cum ergo naſus incipiat in ea parte, quæ immediate ſubeſt fronti vbi vtraque ſupercilia concurrere videntur, & deſcendat per faciem vſque ad extremas nares, ab his naribus exorditur Ariſtoteles, & ait, quicunque homines habent extremum naſum craſſum, hoc eſt partem, quæ ambit nares vtraſque, craſſam non rotundam dico, ſed bobus ſimilem, ita, vt pars, & cutis illa quæ narem vtranque format ſit craſſa, & carnoſa, adde etiam, & non flaccida, non eleuata, ſed potius depreſſa, illi ſunt ſegnes, hoc eſt in ſuis actionibus pigri, & motibus tardi, neque ſolum id puto in motibus corporis, ſed etiam animi verū eſſe, nam referuntur ad boues, vt ſit Ariſt. ratio, quorum nares in extremo ſunt craſſæ illi ſunt bobus ſimiles, at qui bobus ſimiles, mente & corpore ſunt ſegnes, igitur qui talem ſortiti ſunt naſum ſegnes dicentur; & minor difficultatem non videtur habere, quod ſcilicet qui nares boum habent, illi bobus ſecundum eā partem ſimiles ſint.

At ſi à parte ad totum fiat tranſitus, id ſanè videtur eſſe durum, poſſibile enim eſt, & leonem, & aquilam in aliqua particula lepori ſimilem eſſe, non tamen illorum mores iſti ſūt ſimiles, quare crederem oportere minori propoſitioni adiungere, quod ſint ſimiles in hac parte, & idem in maiore deinde replicaretur, nempe quicunque ſecundum narium extremitatem referunt boues, illi animo, & corpore ſunt ſegnes, quæ propoſitio primū per epilogiſmum confirmabitur, nam boues huiuſmodi nares habent, & boues animo, & corpore tardi ſunt, id de Aulo Vitellio, idem de Honorio Romanis Imperatoribus legitur; qui vtrique ſegnes erant, & talem naſum habebant; huius autem rei cauſa inuentu ſanè videtur eſſe difficilis, attamen an aliquid probabiliter poſſit afferri videamus.

Pro huius poſitionis demonſtratione duo mihi ſupponenda videntur, alterum eſt naſum eiuſ-

ſum eiuſque præcipuam extremitatem iracundiæ ſiue iraſcibilis potentiæ eſſe quoddam particulare membrum; in quo eiuſdem exitus ad actum apparet, aut in quo eiuſdem potentiæ effectus eluceſcunt; etenim ſi quem deridemus, cum naſo adunco ſuſpendere dicimus, & ſi quod deſpicimus, illud idem naſo reijcere uulgo dicimus, & cum aliquid diſplicet nares diſtorquemus, & attollimus, id etiam antiquis uiſum eſt, de irriſore, & reprehenſore ait Mart.

Naſutus ſis uſque licet, ſis denique naſus
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas.

Naſus etiam pro ſermonis acrimonia, & dicacitate capitur à Plinio, & ab Horatio, & Perſio, quare naſum habere, nihil aliud ſibi uelle uidetur, niſi paratum eſſe ad mordendũ, & reprehendum acriter alios, ſic Horatius dicebat de quodam qui eſſet

Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

ſi ergo naſus eſt iudicium affectuum iraſcibilis potentiæ, ergo, & qualis erit potentia iraſcibilis, tales erunt extrema nariũ, & pro illius potentiæ diſpoſitonibus diſpoſitæ etiam nares erunt, quare à naribus ad potentiam iraſcibilem, vt à ſigno ad ſignatum argumentari licebit, amplius neque ſolum iraſcibilis potentiæ, ſed etiam iudicij diſpoſitionem, & aptitudinem deſignat, vnde, & naſus pro iudicio ab antiquis captus eſt, ſic Horatius cum dixiſſet antiquos laudaſſe rancidum aprum; ſubiungit, non quia nullus, naſus illis erat, hoc eſt non quia carerent iudicio, idem auctor prouerb. teſtatur, cui adſtipulatur Martialis, cũ neſcio quandam nullo, vel paruo viuere naſo dicebat, quare ponemus non ſolum iraſcibilem, ſed etiam iudicatiuam potentiam, à naſo naſique qualitatibus deſignari, & iure nam, & ſi iudicium eſt, vel cum iraſcibili, appetitu, vel ſaltem non ſine virtute iraſcibili ſuas operationes facit (iudicium enim nihil aliud eſt niſi potentia per quam quidnam de propoſitis eligendum, & quid reijciendum ſit; homo determinat) ſine appetitu igitur non eſt iudicium, videmus inſuper, & qui iraſcuntur magnopere ſecundum nares rubeſcere, & partem illam inflari, & valde calefieri, non igitur præter rationem dictum eſt, nariũ, extremitatibus iraſcibilis potentiæ diſpoſitionem denotari; propter quid autem hoc contingat, addam quid putem, alias alij melius. Virtus quæ hominem format à centro ad circumferentiam mouet, quare ab umbelico ad partes externas, videturque per lineam rectam procedere, diametri vero extrema ſimul natura ſunt, quare & ſimul fiunt, & oppoſita ſunt ſecundum ſpeciem, eadem autem ſecundum genus; opponuntur ſecundum diametrum, & genitale, & naſus, quare ſi genitale vnius appetitus eſt inſtrumentum, & ſignum, ergo naſus erit forte alterius; At concupiſcibilis appetitus præcipuum inſtrumentum eſt genitale, ſi quidem actio generandi propter conſeruationem ſpeciei naturaliſſima eſt, quare, & iucundiſſima, & propter hoc uehementiſſime appetita, ergo iraſcibilis facultas, oppoſitam corporis partem ſecundum diametrum poſſidebit propter conſeruationẽm indiuidui data, cuius erit iudicium naſus, quare iraſcibilem facultatem à naſo, & eius diſpoſitionem putarem indicari, nam oppoſitarum potentiarum ſiue habituum oppoſitæ ſunt operationes, quare, & oppoſita inſtrumenta, & ſi in oppoſito membro adeſt oppoſitum diſpoſitionis ſignum, & alterius in altero aderit; quare ſi qualis eſt penis talis eſt ad uenerem appetitus, & concupiſcentiæ diſpoſitio, cuius concupiſcibilis appetitus obiectum eſt ſecundum nos uoluptas, & iucundum quod tactum reſpicit, cuius maximæ, & principaliſſima ſpecies eſt uenerea uoluptas, ergo, & qualis eſt naſus talis etiam eſt diſpoſitio iraſcibilis facultatis.

Alterũ qđ puto ſupponẽdũ eẽ tale quiddã ẽ, Animi, & corporis motus celeritatẽ, & tar-

ditatem sequi caloris dispositionem, calor autem talis est, & tantus, qualis, & quanta est bilis naturalis, quæ in corpore nostro ignem refert; neque id dubium est; nam quæ minus calorem participant animalia, ea uidemus esse tardiora, promptiora vero ad motum, quæ calidiora sunt, & ignis est in continuo fieri, continueque mouetur, ex opposito quæ frigore, ac gelu rigescunt, omnia quiescunt, & terra quæ frigida est, quiescit; si igitur calor motus principium est, & maior calor maioris motus, & inquietudinis causa est, vnde qui febriunt, quo maior febris est, eo magis etiā mouentur, & agitantur in lecto; ex his puto iam posse nos dicere propter quid, qui habent nares quales habent boues, hoc est latas, crassas, carnosas in medio depressas, duras sint segnes hoc est in corporis motib. tardi, & in suis cōsiderationibus, & resolutionibus segnes, & irresoluti, id probatur, quoniam qui tales habent nares illi remissam habent irascibilem potentiam, quare in his non abundat flaua bilis, non igitur sunt calidi, ergo neque celeries ad motum, segnes igitur, ac tardi secundum corpus; amplius quorum remissa est irascibilis potentia, & bilis pauca est, & remissus calor, illi spiritus non habent subtiles, quare neque acutos, non igitur sunt aeri ingenio præditi, quare neque ad negocia peragenda prompti, & resoluti, ex quo sequitur illos segnes, & remissos esse, & Niciæ Atheniensium Duci similes secundum animum, idque illis secūdum naturam accidit, quod senibus ex ætatis contingit dispositione, qui igitur nasum latum, & nares crassas habent, & bouem referentes illi sunt segnes. Hæc ex Aristotele, & satis, vt arbitror, probabiliter de naribus crassis, & boui similibus dicta sunt.

Quidā recentiores hoc idē signū indicare aiunt timiditatem mendaciū, & iure, nam si paucus est calor, ergo & sanguis subfrigidior, talem autem sanguinem sequitur timor, qui timidus est, idem etiam mendacijs delectatur, timet enim, & quod sentit ideo plerunque non vere profert, apertus ergo non est.

At quod idem sit luxuriosus, quā ratione non video, nam si luxuriosus est, qui veneris est appetens, hunc necesse est abundare multo humore salso, & etiam non paruo flatu, salsedo caloris soboles est, in hoc autem de quo loquimur remissum esse calorem, neque dominari bilem dicimus. Scotus qua ratione hunc ipsum pugnacem, & superbum perhibeat, neque ego plane video, neque ille dicit, non enim pugnaces sunt castrati boues, neque superbi, & nisi multum, & diu irritētur, non incalescunt, neque in furias, & in iram ruunt, quod vero addit asperam, & iniquam fortunam designare, id sanè ridiculum est, tum quoniam suæ fortunæ sibi quisque maiori ex parti faber est, tum quoniam nusquam est hæc fortuna, quæ res singulares disponat nullumq. numen abest, si sit prudētia præsens.

Quidā alij aiunt crassas, & latas nares rudē, fallacē, subdolū, gloriosū, inuidum, & luxuriosū demonstrare; at positio (vt mihi videtur) includit cōtradictionem, nā quomodo fieri potest, vt idē, homo sit rudis, vt aiunt, simplexq. necnō fallax, & subdolus, nam si fallax est, aptus igitur ad fallendū, fallere igitur potest, at simplex potius falli q̄ fallere nouit, & si luxuriosus est, & gloriosus, qua ratione sit inuidus non facile est videre, hæc enim non sunt bouis, quatenus bos est prædicata propria, neque ab eiusdem proueniunt complexione.

Alibi ijdem auctores quasi sui immemores, aiunt, nares magnas, & amplas arguere hominem proditorem, luxuriosū, vanum, falsum, audacē, infortunatū; sed cū nulla ratio afferenda est, unusquisque, quod illi placeat, effari potest, sanè si tales nares sunt bouis, proditorem nunquam, & audacē dixeris bouē; Porta Polemoni adscripsit, quod nares huiusmodi inuerecundū, & iniquū hoīem demonstrent, hoc in meo codice nō legitur, sed timiditatē plerunq. quidem sequitur iniquitas, raro aūt inuerecundia, vt supra in figura fortis dictum fuit; inuerecundus enim est, qui alienas reprehensiones, & quid de se homines dicant, despicit, nō igitur timet, quare si timidus est, qui tales nares habet, raro nisi ex habitu acquisito, vel affectu, vel qm̄ insensatus est dicetur, inuerecundus; Duo supersunt, antequā huic apotelesmati coronidem impingamus, horum alterum est, ad quod nam genus hominum re-

num referatur, qui talem sortitus est nasum, nunquid ad masculinum, aut fœmininum. Sanè fœminam referre mihi videntur, quoniam frigidius est horum hominum temperamentum, & timidius quam mares deceat, exectos nanque tauros refert; Alterum est, an vere boues temperiem frigidam, & pituitosam sortiti sint, qualem habere probabile est, quos segnes, & simplices dicimus. At contra videtur, nam ferocissimi tauri sunt, & robustissimi, neque vllo modo timidi apparent; ex altera parte breuem viuunt vitam citoque senescunt, quare vel paucum calorem habere, vel in tenui humore positum esse uerosimile est; at posterius falsum est, non enim adeo robusti essent tauri, & boues, restat igitur, ut parum caloris habeant; quare, & segnes sunt, & tardi motus. Putarem ego tauros in ætate florenti constitutos neque exectos esse temperamenti melancholici, & terrestris, at cum subdominio bilis, à qua calefacta melancholia, & retinet calorem, & animal ad rixas, & ad uim inferendam promptum facit, & robustum, & pro eius dispositione, ac natura etiam satis celerem; exectos autem boues, & iam extra iuuentutem suam constitutos, & ad senium inclinantes, puto, contrarium habitum sortitos esse, & pituitosos cum melancholiæ subdominio factos, cuius inditium quod exectis crescunt cornua, & corpus in ampliorem molem attollitur, hoc autem augumentum humori præcipuè secundum materiam attribuitur; remissus autem calor in pituita, & melancholia, simplices, & segnes, neque admodum ingeniosos efficit homines.

APOTELESMA XXXXVII.

Qui autem nasum extremum à summo crassum habent insensibiles sunt, referuntur ad sues.

SEcundum de naso est apotelesma, cuius, ut opinor, hæc est sententia; qui homines nasum habent incipientem à medio usque in finem crassum, rotundumquè, cum paruis narium foraminibus, & circum sita carne crassa, & rotundiori, ac demum talem qualem habent sues, illi sunt insensibiles, hoc est crasso, & rudi sensu, & ingenio præditi, ut neque facile aduertant cum aliquid sensibile sibi obijcitur, neque illud ipsum acriter percipiant, neque rerum differentias exacte dignoscant, & discriminēt. Quid sit insensibile, siue insensitiuum, hoc est ineptum ad diudicandas rerum sensibilium differentias, etiam supra fuit declaratum, hos ait philosophus ideo tales esse, quoniam referuntur ad sues, & præcipuè quos maiales uocant, castratos nempe. Hi enim cum admodum obæsi sint, multaq. referti pinguedine, obtusum sensum habent, unde memini quosdam perpingues sues aliquādo à muribus supra dorsum corrosos fuisse, cū illi tñ nihil sensissent; est igitur epilogismus, quorum nasus talis est qualem supra diximus, illi sūt similes in ea parte rostro, & naso suillo, qui tales sunt illi suibus sunt similes secundum animam, & secundum eam animæ potentiam, cuius operatio, & dispositio in hoc membro elucescit, hæc autem est insensibilitas, & sensus quædam carentia, ergo cui inest nasus talis suillum rostrum referens, ille erit insensitiuus, & indiscretus, neque aptus cognoscere, quid deceat, & quid non; talem sane porcū esse patet, quin & secundum illam partem præcipuè esse sensu destitutum, nam rostrum suillum durum est, & cartilaginem, parum igitur aptum ad patiendum, quare quoniam sentire secundum tactum, est quoddam pati propriè, minimè porcum secundum partem hanc dicimus esse aptum ad sentiendum; hoc autem præcipuum & principale suis instrumentum, quo & uictum quærit, & pugnas ciet; & in hoc uis eius tota posita esse uidetur, multiq; nerui eò deferuntur, quare si rostrū exactū sensum non habuit, multo minorē alias, partes sensum habere, putandū est: propter quid aūt homo talē habēs nasū sit insēsitiuus, hoc est rudis, & indiscretus, nō cognoscēs q̄d deceat, & q̄d nō, nihil, præter cibū, & uenerē curans, sic forte demonstrari poterit. Cui adest nasus crassus à medio ad finē usq. & suillum

referens roſtrum, in hoc virtus formatrix capitis non bene dominata eſt ſupra humidum aqueum,cum multa terra coniunctum, vnde improportionatus magnus, & non dearticulatus euaſit naſus,quando autem calor naturalis, & virtus formatrix non bene dominatur huic materiæ frigidæ, & craſſæ etiam cerebrum frigidius, & craſſius iuſto exiſtit, ſpiritus igitur craſſi, & confuſi, quibus autem tales ſpiritus contingunt,illi inſenſibiles dicuntur; quæ inſenſibilitas præter ſues etiam in quibuſdam animalibus eiuſdem temperaturæ agnoſcitur, ſenſuum autem obtuſitas impotentiam quandam ad patiendum arguit,ea exoritur materialiter à terra, & aqua non bene ſimul commixtis, & vt aiunt fermentatis,in qua ſane mixtione terra præualeat inæqualiter, & eadem formaliter prouenit ex defectu ſpirituum, & caloris innati, etenim iſti quaſi in farinacea maſſa fermentum exiſtant, ſubigunt materiam rarioremq. faciunt, & maxime aptam ad externas paſſiones,& percipiendas, & retinendas,quare ratio ſentiendi præcipue ſecundum tactum conſiſtere videtur, in humido, & ſicco terreſtri apte, & ſecundum certam quandam proportionem paſſo à calore actu in ipſo exiſtente, & dominante, quid itaque de his naribus ſentiat Ariſtoteles ex his manifeſtum,& per ſyllogiſmum conſequenter etiam inferemus hominem huiuſmodi, qui in hac inſenſibilitate refert ſuem,eſſe temperamenti humidi,ſubfrigidique, & ex caloris defectu inſenſibilitatem contraxiſſe; humidi enim proprium eſt pati, primum autem humidorum ſimpliciter eſt aer,vbi igitur non præualet aeris virtus, ibi non eſt ſenſus exactus,neque ſine igne eſt receptarum imaginum iudicium,hic autem his vtriſque caret;Amplius, & hic erit inuerecundus,quoniam inſenſibilis, & ex eadem cauſa immundus, & lutoſus,indecorus etiam, & in ſuis rebus ordine carebit,nam ſi ordinatus,ergo decorus, & pulcher, & aptus ad iudicandum quid deceat,quid non,exiſteret.

Alij ex hoc ſigno arguunt hominem cupidum, ſimplicem vafrum, ſecretum, vanum, quod autem hæc ex porci temperie ſequantur difficile(vt mihi videur eſt cognoſcere,Nam cupidi ſunt) qui prompte deſiderant, & quæ non habent,appetunt, prompteque etiam ad ſe trahunt, quod ignis eſt, calidum enim quatenus calidum eſt proprietatem habet ad ſe trahere quibus nutriatur,cupidi igitur in calore quodam excedunt, at ſuum genus tale nō diximus; ergo qui ad ſuillum temperamentum accedunt non videbunt iure dicendi cupidi,niſi cibi potuſque, & id ex ventriculi potius, quam ex totius corporis temperie, ſi autem tales homines ſimplices ſunt,quomodo vafri? & ſi vani erunt quomodo ſecreti? & ſi ſecreti forent,ideo non garruli,neque vani eſſe poſſunt,ſi modo vanos eos dicemus, qui futiles ſunt, & male commiſſa retinent.

Aliqui alij naſum deſcribentes, ſuillum aiunt, hunc debere eſſe magnum in extremo craſſum, & fædum, & rotundum, & paruis narium foraminibus præditum, ſic enim putant propriè roſtrum ſuillum referre; at ſane ſi parua ſunt narium foramina,patet quod neque multa erit naturaliter ſpiratio,quare neque multus calor in multa materia,eaque terreſtri; quam multitudinem fæditas, & craſſities docent; id autem præcipuè dicendum, ſi nares naturaliter non erunt rubræ,ſed ad alborem declinarint.

Sunt alij,qui naſum huiuſmodi ſuillum,hoc eſt ſumme craſſum in fine,oſtendere dicūt hominem nullius penſi; qui vero derident Albertum quod hoc ſigno dixerit immundum hominem ſignificari; non video cur id faciant, nam, & porci proprium eſt immunditijs delectari.

APO-

APOTELESMA XXXXVIII.

Qui naſum extremum acutum habent, ſæuè iraſcibiles ſunt, referuntur ad canes.

TErtium hoc eſt de naſo pronunciatum, quod eſt tale; quicunque habẽt naſi extremitatem acutam, illi ſunt valde iracundi, primũ autem declarandum eſt, datũ nempe, qualis ſit hæc naſi acuta extremitas, deinde, qualis hæc ſæua, & valida iracũdia, & poſt hæc cauſas, & conſequentia hanc paſſionem, ſiuè potentiã contemplabimur; naſus in acutum deſinens duplex eſt, vel tenuis, & paruus, vel mediocris, & potius ad magnitudinem, quam ad paruitatem inclinans, de priori ſermo eſt; nam poſterior non canum naſum, ſed auicularum roſtra imitatur; at quoniam multiplex eſt canum genus, & alij alia ſunt forma præditi, quos canes intelligat Ariſtoteles videndum, non ſanè, vt opinor, venaticos, illi enim non ſunt ſæuæ iracundiæ, ſed blandi potius videntur, neq. etiam quos gallicos vocant, ſed neque molossos, nam hi non habent acutũ naſum, quos igitur dicemus? eſt quoddam genus canum ruſticanum, quod apud noſtrates villicos in pretio eſt; horũ pilus ſubalbidus cum nigro mixtus, vel corticem chelydri, aquci nempe ſerpentis imitatur, vel lupi colorem; & figuram, aures paruæ, acutæ, rectæ ſicuti ſunt equorum, oculi flammei parui ſupercilia eleuata, & tumida, maxilla ſuperior longa, & naſus longus in acutum deſinens & parum admodum reſimus, os autem magnum longè, & latè diductũ; tales mihi videntur eſſe luporum naſi, quos nunc Ariſtoteles vocat acutos. Hos igitur ait ſæuè iracundos, hoc eſt propenſos eſſe ad iracundiam, non quod facile iraſcantur, ſed qđ ſi ira fuerint correpti, ceu Tydeus in Menalippum, illam acerbiſſimè exerceant, & in hoc ruſticanos imitentur canes, qui ſæuiſſime irati mordent, & quos iam cedere vident, & victos fugere in illos vehementiſſime deſæuiunt, hæc igitur, vt puto eſt ſentẽtia Ariſtotelis, quam ipſe probat exemplo canum; vt ſit eius ratio, quicunque naſum acutum habent illi ſunt ſimiles ruſticanis canibus ſupradictis, qui his brutis ſimiles ſunt, illi ſunt ſæuæ iracundiæ, ergo qui talem naſum habent ſunt valde iracundi, vel canes ruſtici talem naſum habent acutum ſcilicet, & hi ſunt valde iracundi, ergo qui naſum habent acutum, ſunt valde iracundi.

At propter quid quorum naſus talis eſt, illi ſint valde iracundi; nunc perſcrutãdum eſt, atqui iam ſupra dictum fuit, naſum iraſcibilis facultatis eſſe membrum, in quo tanquam in ſubiecto ſignum illius diſpoſitionis apparebat, ſicuti venereæ cupiditatis videbantur eſſe genitalia, qualis autem eſt virtus iraſcibilis talis igitur erit naſi diſpoſitio, quando ſignatum, & ſignum ſint correlatiũa, ſi autem virtus formatrix in calore excelluerit ſecundum eas partes, quæ circa naſum ſunt, flammæ atque ignis veſtigium apparebit, huius autem figura eſt piramidalis, quare acuta, cuius igitur naſus eſt acutus huius vis formatrix naſi, vſa eſt acriori, & vehementiori calore, at vehementior calor magis ignem refert, quam rem iſſus, ergo cuius naſus acutus eſt ille maximè promptus eſt ad agendum ſecundum eam partem in qua calor excellit, naſum autem diximus eſſe iraſcibilis potentiæ indicem, quare & hæc calore vehementi prædita ſumme erit actiua, quando autem excellit vis iracundiæ, tunc ſæue, & ſine vlla miſericordia operatur, homo, ergo cui talis naſus, illi eſt propenſio ad iram acerbiſſimam, & crudelem, vel breuius. Interrogati cur, quorum naſus acutus eſt illi ſumme ſint iracundi, dicemus, hoc ideo cõtingere, qm̃ eorũ natura eſt maximè biliosa, & violẽta, & vehemẽter calida, qui uero talẽ ſortiti ſũt naturã, illi ſũt iracundi valde; eluceſcit autem bilis furioſæ ac ſæuæ ſignũ in naſo præſertim, quoniam naſum diximus eſſe alterum uirtutis formatricis extremum, ut in medio ſit ratio, ſiue potentia ad utrunq; extremorum, in ſuperiori iraſcibilis in inferiori concupiſcibilis facultas, & ſecundũ quod

hæc vel illa organa parat, talis dicitur esse propensio, vt si quis artifex sibi talia pararet instrumenta, secundum quæ serram, vel malleum sibi perficeret, sector vel faber, vel malleator diceretur, sic quoniam secundum quod futura est concupiscibilis, generationis sibi fabricat organa, & qualia sunt organa generationis, talis etiam est facultas, quæ illis vtitur.

An aliquid se ipsũ generat,

Vtrum igitur aliquid se ipsum generat? non sane, sed alia est ratio virtutis generantis, & alia generatæ, & si facultas generans non re, attamen ratione differt ab ea quæ dicitur generata, sicuti faber idem numero dicitur differre à se ipso fabricante malleum, & vtente eodem ad clauos infigendos, ex his igitur puto causam claram esse apotelesmatis Aristotelici.

Ex prædictis autẽ sequitur ex syllogismo, quod si quis sit sæuæ, & crudelis iræ hic marẽ potius quam fœminam refert; erit igitur, & calidioris temperamenti saltem circa cor, & pectus; adde quod caput non admodum erit magnum, aliter non esset iracundus, calorem enim cordis temperaret cerebri magnitudo, cum subdominio igitur melancholiæ prædominabitur bilis flaua, & adustionem sentiens; quare, & non paucas facile in visceribus habebit obstructiones, vnde vehementior continue calor efficietur; frigidiusculum igitur hic stomachum sortietur, & plerunque à capite distillationes acres patietur; caput autem erit macrum, siccum, osseum, ergo capili rari, & crassiusculi subnigri, & in girum siue verticem contorti, facileque in caluitiem incidet, talem referunt fuisse Syllæ faciem, nisi quod rubescebat eius vultus, & sanguineus color ad nigredinem accedens multi, & acris caloris index, in illo præualebat, his addunt alij hominem hunc esse sagacem, debilem, memorem, at sicuti non dico insensibilem, itaque neque sagacem puto, peruertit enim animum ira, & illa ad iram propensio impedit animum, ne possit cernere quæ sint è re sua, eadem de caussa non dicam memorem, nisi offensionum, causa est, quoniã meminisse, & suscipere promte, & suscepta retinere, ac diutius seruare hic terra non ignis est effectus; dictum autem nõ in sola bile, aut acri, & igneo calore positam esse iracundiam hanc sæuam, de qua loquimur sed in bile quæ aduritur, & adusta in melancholiam vertitur quæ cum ignem, ac furias cõceperit, ceu carbo accensus multo ferocius coquit ardet, atque exurit quam faciat flamma; & sicuti videmus plures esse ignis species; ac dispositiones sic dicendum plures esse naturas iracundorum; qui enim iracundi sunt eo, quod sanguine subtili, & bilioso, & multo calore abundant, illi ceu pueri promptissime in iram ruunt, sed facillime sedatur illorum furor; etenim flammam referunt, in paleis, vel stuppa accensam, aut in puluerem pyrium receptam, quæ subito in immensum erumpit maximo cum fumo, sonitu ac fragore, & subito concidit ac deficit, qui vero amarabile abundant, tardius aliquanto accenduntur, sed, & diutius seruant iram, & non cito neque sine multa prece desistunt, ab ira, videntur autẽ similes lignis salignis, aut populneis ardentibus, nam minis potius, & rabiosa quadam indignatione quam vigore pugnant, hæc bilis si aduritur, adustaque per venas, & circa cor permaneat, igne iracundiæ concepto, latentem quemdam subpectore excitat furorem, & acerbitatem, quæ tempore non facile sedari potest, nisi cum offendentis dolore, aut morte, videturque similis ei igni qui in lignis marcidis roboris conceptus, cinere coopertus sine flamma, & sine multo fumo ibi permanet, fere insensibiliter perardens lignum, donec totum consumpserit, & in cinerem conuerterit, hoc iracundiæ genere qui tentantur, sine multo sanguine, & maxima vltione non quiescunt, si vero cum flaua bile, atra iuncta sit, seruatur ita, vt inueterata in odium vertatur; hac correpti ira locum tempusque obseruantes nihil aliud cogitant, nisi qua ratione latenter, & insidiose nocere possint, ac de medio tollere eos, quos odio habent, & à quibus se offensos putant, quibus, quocunque pignore pacem contraxeris, fidendum non est; nam hæc eorum propensio est, vt dolose semper affligere cogitent, neque ratione vlla mitescant, ignem referentes mortuum quem potentialẽ

dicunt,

dicunt, tactu frigidum, at si carni diutius applicatus steterit, illam exulcerat, & ad ossa vsque exedit; Nasi itaque acumen non omnes has species iracundiæ denotat, sed solum primam, ac secundam in quibus multus igneus calor apparet, nasi igitur acuti significationē, & propter quid habemus;

APOTELESMA XXXXIX.

Qui autē habent nasum rotundū, & obtusum magnanimi referuntur ad leones.

LEonis nasus, quorundam canum magnanimorum, & placidissimorum naso similis est, nam illæ partes quæ foramina ambiunt, eleuatæ, & rotundæ sunt; & pars superior vbi carneæ portiones iunguntur nullum ferè signum anguli demonstrat ita, vt quædam circuli portio ea sit, quæ totam nasi extremitatem circumdat. Quicūq; igitur nasum habent magnum proportionatum, & circa extrema rotundum, & obtusum, cum naribus mediocriter apertis, & vt aiunt, ad latera expansis, illi magnanimi sunt, quid hæc naturalis propensio ad magnanimitatē importet, quæ etiam magnanimitas dicatur supra explicatum est, satis igitur sit nunc dicere, quod magnanimus vocatur, qui neque paruis mouetur probris, neq; paruos curat honores, si autem grauius offendatur terribilis, contra maiores, vel æquales, surgit inferiores autem despicit bene audire apud probos præ omnibus rebus maximè curat, paucarum rerum, & non nisi magnarum operator.

Huius igitur temperamentum ad bilem cum subdominio naturalis melancholiæ referemus, secundum naturam enim omnino dispositus est; bilisque naturalis est & cum sanguine mixta, hæc coagmentatio, & temperies, placido facit, & cum amicis iucundos, quamuis sint taciturni; & per pauca loquantur; gaudent autem vino, & aliquando amoribus delectantur, sic martem ueneris amasiam finxere poetæ, & heroas antiquos nes fere amasse legitur.

Qui ergo nasum habent mediocrem, & circa extrema rotundum, & obtusum, hi sunt magnanimi, probatur quoniam referuntur ad leones. Hi enim cum talem nasum habeant etiam magnanimi sunt.

Mihi autem uidetur, quod hæc, & superior positio habeant prædicata diuersa, ne dicā opposita, etenim acutus, & obtusus à medio qui rectus angulus dicitur discedentes, alter excessum alter deffectum significat, si opposita, ergo ab oppositis causis, ergo, & opposita erunt signa, & oppositas designabunt animi affectiones; primum igitur non ab re dicemus extremitatis nasi has esse oppositas dispositiones, & differentias, ab oppositis igitur erunt causis, quare si excessus bilis naturalis subtilissimæ, qua utitur cum multo calore igneo uirtus formatrix causat talem nasum, ergo opposita dispositio uirtutis formantis causabit oppositum; Bili flauæ, maximè mobili opponitur, melancholia quæ stabilis est, ac terram referens; at ipsa secundum se non agit, calorem igitur adesse oportet, hæc ergo naturalis melancholia cum naturali bilioso sanguine composita, & calefacta deseruiens uirtuti formatrici circa extrema opposita, & nasum magnum moderate, & eundem obtusum, ac rotundum producet, eademque de causa neque parua, neque debilia erunt genitalia, & hic ad masculinum, non autem ad fœmininum genus referetur; cum itaque ab oppositis causis fiant, ut manifestum est, oppositas etiam animi indicabunt affectiones. Dub.

Oppositæ autem, (ut mihi uidentur) sunt dispositiones istæ, nempe magnanimitas, & sæua, atq; acuta ira; nā illa paruas, & minimas iniurias spernit, neque mouetur, nisi tarde à magnis, at hic sæuè iracundus à paruis etiam celerrime mouetur; magnanimus promptissimus est ad parcēdum, hic nisi exsaturato animo quiescit, magnanimus grauiter offensus

retinet

retinet iram, hic celeriter ponit, tandem, ut terra ad ignem, ita hic magnanimus ad præcedentem dispositionem.

Quare si quis interroget propter quid, quorum nasus est crassus, & rotundus, illi sunt magnanimi, hoc pnto esse respondendum, quoniam horum temperies ex bile utraque naturali, & naturaliter constituta conflata est; quod autem talem nacti sint temperiem illi, quorum nasus talis est ex prædictis patet, insuper, & quod talis temperies talem inducat in animis hominum propensionem.

APOTELESMA L.

Qui vero nasum extremum subtilem habent auiculares.

BReuissimum apotelesma cuius prædicatum, & probatio simul iuncta est; Prius duas in dato partes habebat, nempe rotunditalem, siue obtusitatem, secundum quam superiori apotelesmati opponebatur, & crassitiem, secundum quam huic opponitur; patet autẽ acutũ, & subtile non esse opposita, nam acuto opponitur obtusum, & subtili crassum quare aliqui nasum hunc tenuem, & gracilem appellant, potest autem gracile, & subtile esse non tamen in extremo acutum, ut quorumdam tibiæ, ac digiti, sicuti etiam esse crassum, & in extremo acutum, quod in magnis sudibus, & quibusdam ferreis molẽdinorum instrumentis apparet, illa enim crassa cum sint, extremam tamen partem acutam habent.

Primum igitur dicamus sententiam huius theorematis, deinde quod sit uerum, & propter quid, ut perfecte Aristotelicum placitum cognoscamus; sententiam hanc esse puto, quicunque habẽt nasum in extremitate subtilem ita, ut referat auiculæ rostrum, illi etiam habent animi dispositionem similem auiculis; quare cum auicularum ingenium sit leue, ac instabile, dicemus etiam quod illi, quorum nasus est longus, subtilis, rotundus, & in fine tenuis admodum, sint homines leues, & instabiles, cuius assertionis causa est, quod referunt auiculas, cum itaque aues paruæ habeant tale rostrum, ut asserum genus quod naso istorum simile est, & aues omnes, quæ sunt minores, sint leues, & facile mobiles ceu inter alias, motacillæ, & passeres, sequitur quod etiam illis quibus adest talis nasus ingenium sit leue, eos autem leues appello, qui facili negotio modo aiunt, modo negant, facile igitur persuaderi se sinunt, quare, & facile quas habent prius deponunt opiniones, igitur calidi, & humidi sunt temperamenti, igitur sanguinei cum subdominio bilis, quare, & ossa nõ admodum crassa habent, & cartilagines paruas, aures igitur nec erunt magnæ, neque caput magnum, nec magna brachia, aut crura.

Quod si cui inest talis nasus, illi inest temperamentum calidum, & humidum, hoc autem extremitates habet paruas, & subtiles, paruas ob defectum multæ materiæ, & terrestris molis, subtiles ob caloris actiuitatem in longum producentis materiam mollem, & facile cedentem, extremitatum corporis una est nasus, quorum igitur talis est temperies, talis est etiam nasus, & è conuerso, qui talẽ naturaliter nasum sunt sortiti, illi sunt (ut ostensum est) calidi, & humidi, & temperamenti sanguinei, cum subdominio bilis, qui tales sunt, illi leues, atque instabiles existunt, & pueros referunt, qui quæ modo cupiebant, subito recusant, eodem momento irascuntur, & mitescunt, rident, ac plorant; ergo quorum nasus rostrum auiculæ refert, illi leues sunt, instabiles, & horæ momento sententiam multipliciter uariant, uidentur enim instabilitatem uerni temporis, cui temperamento similes sunt, repræsentare. Quidam recẽtiores hunc nasum significare dicunt, hominem audacem curiosum, iracundum, uanum, credulum; at sane, ut audaciam non tollo, ita eam non esse simplicem, sed cum timore mixtam puto; talemque esse timidi audacem credo, qui procul à periculis ualde blateret, & cælum dictis territet, quando autem proxime imminet periculum

culum, si fieri potest, se ipsum abscondat; in hoc autem, & auiculas, & catellos refert, qui audaces videntur, sed si quis intentet verbera, subito fugiunt; bilis, & calor illum facit audacem; sed humiditas ad suscipiendū, & patiendum prompta, quæ instabilem, & vanum format, illi non concedit, vt sistere se possit, & stabilem se contra pericula, & infortunia ostendat; sed cum facile mutabilis sit, & in varias sententias paruo momento rapiatur effectum est, vt qui ante periculum audax, imminente periculo meticulosus euadat; credulus autem est, quoniam facile mutabilis est, humidus enim, & aptus ideo ad omnes formas recipiendas, & quoniam credulus, & instabilis, ergo & vanus, quare, & garrulus, & propter idem curiosus vel dicente Horatio.

Percontatorem fugito, nam garrulus idem est.

Quam habet autem iracundiam quoniam cito, ac leuiter sumit, eandem etiam leuiter, & momento ponit.

Alij eidem tribuunt in actionibus celeritatem, & promptitudinem, sed puto ego citos quidem, ac festinos esse in aggrediendis operationibus, lentos tamen in perficiendis, leues enim sunt, & quod petierunt, mox facile spernunt, repetuntque quod nuper omiserunt, ex affectu enim maximè viuunt; tot igitur sunt quæ de homine habente nasum auiculæ rostrum referentem dicenda videntur, quoniam autem tale temperamentum, ad fœmineū genus refertur, & temperamenti atque fœminei generis mores, & inclinationes hominem hunc habere probabile est, nisi ratio, lex, & educatio, quæ omnia potest, aliter determinauerint.

APOTELESMA LI.

Quibus incuruus à fronte mox deducitur nasus inuerecundi sunt, referuntur ad coruos.

HOc est, quorum nasus à superciliis incipit deorsum incuruari, ita vt referat corui rostrum, dico hos esse imprudentes, optime autem, vt mihi videtur, hanc descripsit habitudinem. Porta, primum enim media (ait) supercilia habent tumida, & vbi iungi supercilia simul annuunt angulus est parum concauus, deinde linea in conuexum subito attolli incipit, ac fertur vsque ad medium leuiter incuruata, deinde à medio ad finem concidens, portionem aliquam magnæ circumferentiæ refert.

Mihi videtur, effigiem dimidiati arcus turcici referre, ita tamen, vt abscissa sit vltima pars cui chorda annectitur, quicunque igitur hūc nasum habent, eos inuerecundos vocat; inuerecundum dico eum, qui aliorum opinionem de se bonam, vel malam nihil curat; tales format suos lenones Plautus, qui præ vtilitate nihil aliud curant, nullorumque amorem aut amicitiam, plusquam propria, vel quæcunque sint commoda, æstimant, vere putantes se suarum omnium cogitationum, atque actionum fines esse, nullorumque debere rationem vllam habere.

Hunc igitur hominem Aristoteles ait referre coruos, cuius hæc est natura, vt nulla habita ratione temporis, loci, & personarum rapiat de sacris altaribus semiambusta viscera victimarum; Quin etiam coram agricolis, pullos gallinarum rapiant neque mouentur alienis clamoribus, aut strepitu.

Videtur autem mihi nescio quid scurrulis in coruo cum inuerecundia mixtum esse, naturamque imitari eorum, qui cum irrisione, & sui quadam confidentia despiciunt alios, & incommodant, damnoque atque iniuria afficiunt, hæc autem confidentia, non in virtute, sed in uirtutis, & honoris contemptu posita est; quare quorum nasus talis est, referūt coruos secundum eam partem, secundum quā præcipue suam manifestant impudentiam;

at qui

at qui coruos referunt, & illis similes secundum animam sunt, ijdē ad rapinas, & furta parati sunt, & audacter in magnos, & robustos feruntur, dum putant se non posse offendi, illisque insultant, ut de coruis, air Aristoteles, qui tauros, & asinos aggrediuntur, illorumq; oculos fodere rostro tentāt, hoc autem est impudentiæ, & audaciæ non minimum opus; igitur quorum nasus talis est, illi erunt impudentes; hanc affectionem ex intimis oriri puto corui principijs, quare si similem reperiemus esse, hominis cui talis adest nasus, & corui temperiem, probabile erit, vtrosque etiam secundum dispositionem illam animæ, quæ cōmunem sequitur temperamenti qualitatem, esse inter se similes, quod si à corui temperamento nascitur, tum in corpore tali rostrum, tum in anima propēsio ad actus impudentes, probabiliter hæc etiam in homine reperiri putandum est. Quę itaque sit corui temperies, contemplemur, deinde, hæc eadem ad hominem propositum transferamus, colorem pennarum nigrum arguere melancholicum succum, certū est, at hic per secretionem in pennis tantum posset esse, quare carnem, & corpus etiam considerare oportet, illam eandem videbimus ferrugineam, duram, male olentem, quare nigrum, & adustum etiam in eadem humorem animaduertemus; Amplius idem ex animi moribus expiscari possumus, aiunt hanc auem furacem, & rapacem esse, amplius impudentem, sectatricem cadauerum, & valde voracem, has esse passiones, quæ ex melancholici succi prædominio cum bilis flauæ subdominio exustæ exoriantur, alias dictum est; & ratio id suadet; terram enim calefactam refert hic humor, ergo, & accidentia, quæ calefactam terram sequentur, ijs, quæ hunc humorem comitantur erunt proportionata; terræ proprium est, cum fuerit calefacta, & promptissimè humorem absorbere, & cum absorbuerit uehementissime retinere, quod si quid in illam impactum fuerit difficilime extrahatur; amplius cum calefacta est diutissime calorē tenet, halitumque calidiorem remittit, & magis etiam quam ignis urit, uehementiorque uidetur quam flamma, ex his, & furacitas, & uelox mobilitas, & garrulitas, & impudentia oritur, ut etiam supradictum fuit, adde affectus corporis, nā siticulosum aiunt præcæteris animalibus esse coruum, hoc autem sequitur adustam melancholiam, & terram torridam quæ humorem sorbet prompte, quod in excoctis lateribus clarissimum est, idem de Hercule, & de Poetis dicit Horatius, quos omnes ait apprime uino fuisse deditos, si quidem illis persuasum fuerat

Nulla placere diu neque viuere carmina posse
Quæ scribantur aquæ potoribus.

Similiter, & rostrum magnum, & ungues melancholici, & terrestris humoris prædominium denotant, quare corui temperiem naturalem dicemus in his regionibus esse melancholicam, cum subdominio bilis, & eam esse melancholiam, quæ humor ater appellatur, naturalis scilicet non ab excrementitio humore adusto generatus, cui admixta sit bilis flaua, naturalis etiam, sed ualde calida; quæ prædictum humorem mirificè calefaciens irrisionem illam superbam, rapacitatemque contumeliosam, & implacabilem discordiam cum suis inimicis producit, & conseruat, coruus igitur talem habet temperiem, & coruus habet tale rostrum cui igitur hoc rostrum adest illi talis adest rationabiliter temperies, & cui membrum aliquod huic rostro proportionatum, & simile illi etiam inerit, saltem secūdum illud membrum corui temperies, nam secundū naturam est, ut omnes naturales operationes, quæ eædem sunt, uel similes semper eadem modo, uel simili fiant, & ab ijsdem uel similibus agentibus, nisi quid impediat, procedant quod etiam in principio huius libri notatum fuit, habemus ergo propositionem hanc, quam loco maioris in demonstratione ponemus nempe.

Quicunque temperiem melancholicam cum subdominio bilis flauæ, & similem coruinæ temperiei sortiti sunt, illi sunt impudentes, & rapaces, & contumeliosi, minor nunc expiscanda est, quæ futura est talis; quicunque habent nasum statim à fronte incuruum, &

deinde

deinde deducitur, vt diximus, illi habent temperiem melancholicam, & coruo simimile; ergo, &c.

Et sane videtur propositio difficilis, quæ probetur, quænam enim conuenientia est figuræ cum humore melancholico? figura tota videtur esse uirtutis efficientis, & in ipsam parum, vel nihil conferre materiam, nisi quod illam suscipere potest, inhærendo igitur prædictis principijs, putare possumus, quod virtus, quæ nasum à principio format sit eadem numero cum virtute irascibili, & cum nasus sit magnus, vel virtutis effectricis robur, si bene formatus est vel materiæ multitudinem si informis existit, vel vtranque super abundare, si magnus apte factus apparet, indicat; coruinus hic nasus magnus est, neque deformis, igitur validam formatricem vim, quare, & irascibilem esse potentem; at ex parte materiæ cum tumida appareant supercilia, & statim à principio intumescere nasus incipiat, deinde concidat, & incuruetur, signum est quod materia agenti, licet robusto restitit in principio fabricæ, quare necesse est materiam esse duram, siccam igitur, & terrestrem, at terrestrem humorem atrum, & melancholicum dicimus, ijs igitur quorum nasus coruinus est, abundare melancholiam circa caput, nasum, & supercilia probabile est, at si ab eadem formatrice ni secundum genus (opposito disposita tamen modo) efficitur nasus, & genitalia, ergo & eadem materia, partes igitur illæ erunt etiam & ipsæ melancholicæ, ergo & uis appetitiua, irascibili similis erit, quare & tota anima sensitiua, quæ motus & appetitus animalis est causa; quod si hæc materiam sequitur, & de illius potentia educitur, illamque demonstrat (sunt enim ad aliquid materia, & forma) ergo cui talis anima sensitiua fuerit, ille melancholicum habitum cum bilis flauæ subdominio possidebit, & è conuerso, ergo cui coruinus nasus inest, ille temperiem melancholicam, & coruinam habere probabile est; quod fuerat ostendendum; hac itaque ratione per causam forsan demonstrata fuerit positio Aristotelica.

Alij addunt huic naso præter rapacitatem, & impudentiam etiam taciturnitatem, & occultationem suæ opinionis, hocque coruorum esse proprium autumant, quoniã, & monetas, & clauos, & huiusmodi, quæ furãtur naturaliter abdunt; At supra garrulum dicebamus; putarem igitur quam diximus garrulitatem, eam non esse quæ suos sensus prodat; quæ passio est vanum, & instabilem sequens animum, sed est garrulitas hæc propensio ad conuiciandum, & contumeliandum, irridendũ, & insultandum alijs, quæ propria est temperamenti sicci, & calidi; unde etiam libenter nuntij malorũ sunt, & cum suis malis nuntijs alijs dolorem intulerint, lætantur, ac rident, utpote qui parum, aut nihil curant alios præ sua magna impudentia.

APOTELESMA LII.

,, *Qui autem aquilum habent articulatum à fronte magnanimi sunt; referuntur ad aquilam.*

HOc est quicunque habent nasum representantem rostrum aquilinum, nempe dearticulatum in principio, & recta atque æqualiter usque ad medium ferè descendentem, deinde in fine aduncum, & recuruatum, ut aquilæ rostrum representet, hi sunt magnanimi, hoc est parati ad eas actiones peragendas, quæ sunt propriæ eorũ quos, uocamus magnanimos, hi autẽ, ut mihi uidentur, loco bilis flauæ, & præter naturaliter bullientis, sanguinem benignum habent naturali melancholiæ ꝓdominanti admixtum, quã sane tẽperiẽ ex Aristot. dicere possumus habuisse plerosque eorum, quos antiqui uocarunt heroas quorum hoc proprium erat parcere subiectis, & debellare superbos, promptissime alijs bene facere, ab alijs lente, ac remisse beneficia expetere, & accipere, ac cætera facere, quorum su-

rum su-

rum supra meminimus, ceu cum in fortunatis mansueti, humane, ac molliter se gerere, cũ fortibus magnis viris, & sibi æqualibus, vel etiam maioribus magnifice, ne dicam superbe, grauiter, & tumide tractare, hoc ergo est mores magnanimos habere, siue ad magnanimitatem propensum esse; cum igitur aquila rostrum habeat aduncum, qui naso proportione respondet in hominibus, & aquila sit quædam magnanimitatis imago; paruas enim non persequitur auiculas, non venatur muscas, sed ardeas, falcones, lepores, & ceruos aggreditur; ergo quorum nasus est aduncus ita, vt referat aquilæ rostrum illi sunt magnanimi.

Propter quid autem id contingat, quod naso præditi adunco sint magnanimi, nunc perscrutandum; sanè quod sit verum etiam antiqua Persarum opinione confirmatur, qui quoniam talem nasum habebat Cyrus maior, qui vere magnanimus fuit, ideo qui huiusmodi nasum habebant ceu magnanimos, & nobiles laudabant, Antiochum, etiam, quem accipitris cognomine appellant, talem habuisse nasum refert Appianus; si ergo huius affectus causa inuestiganda est, ita demonstratio forte statuetur; quicunque habent nasum crassum & in fine aduncum, & aquilæ rostrum referentem illi corporis temperamentũ melancholicum cum subdominio sanguinis subtilis sunt sortiti, qui talem habent corporis temperiẽ ijdem sunt magnanimi, & regalis spiritus pleni, feroces, alienorum raptores, contemptores hominum, aduersitatum, & periculorum tolerantes, propositi tenaces, constantes, ac duri, sed homines huiusmodi magnanimi vocari solent, ergo qui nasum aquilinum sortiti sunt, illi magnanimi dicentur.

Maior ex his quæ supra diximus, iam nota est, hæ namque passiones, siue propensiones in sua definitione suscipiunt subiectum animatum, in quo melancholia naturalis cum subdominio sanguinis puri, & calentis prædominatur, minor aliquam habet difficultatem, vnde factum est, quod qui talem nasum habet temperamentum siccum, & calidum sortitus fuerit, vt ex terra calidiore, & aere puro factus esse videatur; At sane nisi per analogismum persuaderi peterit, cum præcipuum instrumentum aquilæ, quo suas exercet operationes, sit rostrum figuram aduncam habens quo raptas aues, & captam predam scindere, & dilaniare facile possit, quæ igitur vis illi dedit rapto viuere, eadem, & tale rostrum suppeditauit, cuius inditium est, quod omnia quæ rapto viuunt incuruos ferè ungues, & rostrum habent, ergo cui rostrum aduncum fuerit, & robustum id animal rapto uiuet, hoc autem uiolentum est, ac ferox, quod dicitur etiam magnanimum, ergo cui rostrum aquilinum, hoc idem animal magnanimum erit; at magnanimi temperies est melancholica cum subdominio sanguinis calidi, & puri, ergo & cui tale est ad rostrum illi erit talis tẽperies; rostro autem in aquila respondet nasus in homine, cui igitur talis nasus, eidem inerit etiam aquilinum temperamentum, non simpliciter, sed secundum quid; & quodammodo, aliter non homo, sed esset aquila quod fuerat probandum; id igitur à finali causa sic fuerit confirmatum.

Talis autem nasi efficiens est facile eadem causa, quæ est rostri, calor scilicet in terrea materia humido iuncta quidem, sed à calore adeo excocta, vt humor multus euaporet, atque ideo pars extrema contrahatur, id autem in corio plus nimio exsiccato, licet aspicere, etenim in parte ultima corrugatur, & durescit, quæ autem causa fuit in aue, eadem etiam secundum proportionem in homine poterit reperiri, & cum irascibilis facultas, quæ est in entelechia in homine eadem formatrix quodammodo fuerit in semine nasi, & partium, quæ circa ipsum, dum erat in potentia prima irascibilis, cum in formato fætu contingat, hanc etiã esse aquilæ similem, probabile est etiam nasum quodammodo aquilæ rostro fecisse similem, & si corpus corpori simile sit, & animę dispositiones alijs animę dispositionibus similes existant, solent autem, vt mihi videtur, & experientia obseruatum est, homines huiusmodi cum grandiores natu sunt, admodum bibaces esse, crescente nimirum, & inualescente siccitate; & sic aquilæ senectutem, ut in prouerbio est, imitantur, quidam bellaces

viros

viros hoc naso prædítos dicunt, sic Mutium dictum cognomento Sfortiam, sic Mahometem primum, turcarum regem, & Alexandrum, & Georgium Castriotum habuisse nasum aduncum, scribunt.

APOTELESMA LIII.

Qui autem nasum concauum habent, & quæ ante frontem rotunda, circumferentiam autem superiorem erectam, luxuriosi sunt, referuntur ad gallos.

NAsum, quem nunc describit Aristoteles in galli gallinacei rostro agnosces. Tria huic in dato posuit primum est quod nasus hic in parte superiori infra supercilia sit concauus, pars autem frontis quæ naso imminet sit rotunda, & hoc est secundum, demum tertium est, vt ab illa cauitatè exordiatur linea, q̄ in gyrum cū se attollat in medio erigitur.

Horum notaui nasos, vt plurimum in acutum desinere; & rubentes esse, vere autem galli rostrum referunt, vt nihil magis sit, quod hoc repræsentet, de huiusmodi viris enunciat Aristoteles, quod sint luxuriosi.

Eos dico luxuriosos, qui in omnem venerem sunt propensi, nulla habita temporis, loci, aut personarum ratione; in quo ab amatoribus differunt, hi etenim certam personam depereunt, illi omnes omnis generis indistinctè petunt.

Vt sit ratio Aristotelis, cui inest talis nasus galli nostratis rostrum referens, hic galli naturales propensiones animi imitatur, sed qui galli naturam æmulatur hic valde est libidinosus, ergo cui gallinaceo rostro similis nasus contigit ille libidinosus est.

Videtur autem mihi inter hirci, & galli propensionem in venerem multam esse differentiam, si quidem gallus vegetus est, hilaris, ferox, audax, gestiens, & regiam quandam præseferens in gallinas auctoritatem, hircus ex aduerso veternosus videtur, tristis, demissus, abiectus, humilis, timidus, capellis potius deditus, quam illis imperans, & vxórius potius quam maritus, quare probabile est galli salacitatem ex bilioso sanguine, & spirituum multitudine oriri, quod & crista testatur semper rubens, & assiduus cantus, & perceptio mutationum temporis, Ille, enim cum tempora mutantur canens, tempestatum mutationem se præsagire docet, præsagiumque ideo facit, quoniam se mutatum esse significat, mutatur ab externo, quoniam facile mutabilis est, quod illi contigit quoniam spiritus, & humores leues, & subtiles habet, quare biliosos; hæc enim biliosi spiritus, & humoris natura est, vt facillime sit mobilis, refert enim ignem.

Hirci aūt salacitas ad humorē melancholicū, & flatuosum reducetur, hos .n. qui melancholia, & præcipue adusta abundant, videmus plus nimio deditos esse veneri, propter quid autem quorum nasus sit talis illi sint luxuriosi; nihilque nisi de venereis congressibus cogitent causam ex prædictis in promptu esse diximus. Valde enim tenui sanguine, & multo spiritu calido sunt pleni galli, quare, & qui temperamentum gallis simile consecuti fuerint talem etiam propensionem habere probabile est; quorum autem nasus, & quæ circa frontem sunt partes, existunt tales, vt galli imitentur rostrum hos temperiem gallis similē sortitos esse, & animæ similes propensiones habere probabile est; quare & ex consequenti eosdem ceu gallos esse admodum luxuriosos.

Videtur autem hæc passio libidinis, & luxuriæ potissimū cōsequi populos Australes, ceu Arabas, Pœnos, Aegyptios, eos qui quamuis minus Australes sint frigidioremque regionē habitent, maris tamen accolæ sunt, ac salsiores cibos capiunt, ex quo fit, ut minus etiā sint, ad compotationes, & vina propensi, quam populi Septentrionales, apud quos plerosque à Sacerdotibus, & Parochis iubetur, atq. indicit cum vxorib. concubitus, vt Italis ieiunia.

At preter hæc; naso gallinaceum rostrum referenti tribuunt nonnulli maximam propēsionem in præposteram uenerem, & testantur quidam se multos hoc naso præditos cognouisse, qui in hoc genus sceleris maximè erant ꝓpensi, & Gallos id ipsum facere dicūt, quos

Nn enim

enim vicerunt illos deinde ceu gallinas subigunt, quod de perdicibus, & coturnicibus etiã testatur Aristoteles; quas aues eodem pene rostro præditas videmus.

At ego, non quod in pueros magis quam in fœminas sint inclinati, qui talem nasum ha bẽt, ideo pueros petere dicerem, sed hoc illos facere eo, quod maximè incitantur, quare siue puer, siue fœmina præsto sit, nullum discrimen faciunt, sicuti in obscæno carmine scribitur; puto autem hos eosdem audaces esse, & cum ijs quos ad uenerem appetunt, liberales, & profusos, nullos tamen ex animo amare, qui vero dicunt hunc Socratis nasum fuisse, illi profecto simum nasum à galli rostro distinguere non nouerunt; hunc eundem tamen vehe menter iracundum, & malorum morum hominem arbitrarer.

APOTELESMA LIV.

Qui vero simum, luxuriosi, referuntur ad ceruos.

QVid sit luxuriosus iam supra dictum est, qualis etiam, & quotuplex, duas enim species huius dispositionis dicebamus, altera quæ à flaua bile, & multo spiritu calido, altera quæ ab atra, & à multo flatu eoque salso nascebatur; Priorem igitur cum signauerit Aristoteles, nunc posteriorem indicat, quæ ceruos concomitari solet.

Dicit itaque, quorum hominum nasus est simus, illi sunt in venerem valde propensi; simum nasum appello, qui, & crassus est, latus, & in medio depressus, ita, vt adunco, coruino & aquilino sit oppositus quodammodo, talem nasum in simia, in capris, in ceruis, inspicies Pana, Silenum, Satyrosq. tali naso præditos finxit antiquitas, vt eorum libidinem testaretur; quare si cerui, capræ, & simiæ nasum simum habent, & hæc animalia sunt admodum veneri ded ita, ergo animalia quæ simum nasum habent venerea erunt maximè, quod autem cerui in venerem ferantur legitur, eos adeo feros fieri, vt inuicem violenter pugnent, de simijs in Hispania obseruatum est, quoddam genus illarum reperiri, quod cynocephalos, vel cercopitectos appellant, hoc in venerem adeo feruide fertur, vt in mulieres quascunque subito visas irruat, cum illis rem habere tentans, tota autem die sibi genitalia contrectant ergo hæc animalia admodum luxuriosa esse nemo negabit; At propter quid simo naso præditi homines lasciui sunt? affectus huius causam, vt mihi videtur, ex duabus Aristotelis problematũ sectionibus afferri potest, quarta nempe, & 33. Habet in quarta Aristoteles melancholicos omnes esse libidinosos, quoniam flatu redundant salso, & in trigesima tertia problemate. Vltimo afferens causam cur homines crispo capillo, & tortili præditi sint, vt plurimũ, simi, qđ videmus ĩ Aphris, & Æthiopibus, & Indis q̃ plurimis, ait hoc ideo fieri, qm̃ qui tales habent capillos abũdant sanguine crasso, & crassitudo hæc cũ multo calore iuncta magis ẽt humorẽ cõsumens, nõ potest attolli, quare os & cartilago, vacãte materia, cõsistit, neq. attollitur, hinc sequiť qđ omnes, q crispos habẽt capillos, & naturaliter intortos sint simi; arguit igitur (ex Arist. sentẽtia) simitas calorẽ, & crassitiẽ in sãguine, crassus autem sanguis est melancholicus, quare cui simitas illi adest sanguis melancholicus, at cui talis inest sanguis, vt diximus supra, ille est valde libidinosus, ergo cui adest simitas eidem inerit multa coeundi cupiditas, quod probandum fuerat.

At subito videtur dubitandum, si cerui sunt libidinosi, & simi, ergo sanguinem durum, & crassum habebunt, vt ait Aristoteles prob. sect. rigesima tertia, problem. decimo octauo. Sed rursus ex aduerso in quarto meteor. hæc ad verbum legũtur. „ Qui autem nõ cõcrescit, vt cerui sãguis, is aqueus magis est, & frigidissimus; ac propterea fibras nõ habet, fibræ .n. terreę sunt, ac solidę, quare in problem: cerui sanguis inferť crassus, & calidus, qm̃ simus est ceruus, & oĩs sanguis eorũ animaliũ, quę simũ habẽt nasũ calidior est, & crassior; hic aũt cerui sanguis vř esse frigidissimus, & maximè acquosus; Dubitatio sanè nõ parua, & locus in me-

in meteor.4. his quæ nunc dicuntur exacte pugnat, neque videtur sanguis cerui posse dici durus, & calidus, quoniam timidus est ceruus, timidiorum autẽ omnium sanguis aqueus est, & frigidus, ac fibris per paucis præditus.

At huic dubitationi possemus respõdere, quod sicuti totius humor fici acerrimus, ac maturi fructus deinde dulcis est; & scorpionis cauda vltima venenata est, reliquum corporis veneno oppositum; facta nempe quadam partium secretione, ita etiam in ceruino sanguine, & humore quo nutritur, contingat. potest enim sanguis dupliciter considerari, vel quatenus nutrit carnem solam cerui, & sic est aqueus, & paucis fibris præditus, vel quatenus simpliciter totum cerui corpus alit in quo comprehendo, & ossa, & cornua, hæc enim cornua cum continue crescant, & vt non nullis visum est, quotannis decidant, necesse est multam partem terream in his insumi, vt etiam in ossibus, & vnguibus, & pilis, quare qui restat sanguis pro carnis nutritione, minus terrestris existit, & ideo aqueus apparet; sic etiam & multarum auium sanguis minus terreus videtur, nempe multa terræ parte absumpta in pennarum generatione, & refectione; quod autem sit verum abeunte parte terrestri, saniosum, & aqueum restare sanguinem, & ideo animal debile, & male affectum cognoscitur, si quis inspectarit apud nos gallinas, anseres, aliasque aues quæ domi aluntur, namque hęc animalia, si quãdo deplumata reficiant pennas, tum macræ sunt, tum debiles, & ceu ægrotent, non videntur stare posse, qua eadem de causa, neque faciunt oua, tota namque terrestris, & crassior materia in pennas, pennarumque abit refectionem. Quare simum puto ceruum, quoniam eius calor debilior est, & materia ex qua factus est durior, & calori agẽti aptior ad resistendum, quodcunque autem animal talem sortitum est naturam, id ipsum dicemus esse melancholicum, & terrestre, at terra, & melancholia à calore medriocri cum patitur generat flatus, quare in corpore cerui adaucto calore, ab tempestatem æstiuam, quando sol maximè ad nos propinquatur, & facto sanguine crassiori, resolutisque partibus aqueis quam pluribus, & flatus attollitur, & humor salsus generatur, vnde in venerem cerui stimulantur, & ferociunt, calidiores effecti, & sicciores propter externum æstum, quam essent prius; quo fit, vt coeant cerui de mense Augusti, & in principio Septembris.

At rursus si simitas sanguinis calorem, & siccitatem arguit, & propter hoc flatum, & humorem salsum; cur pueri omnes ferè sunt simi, hos igitur oporteret, sanguinem crassum habere, & fibrosum; quod tamen falsum est, nam puerorum sanguis tenuissimus, est, cuius inditium est, quod carnem habent mollissimam, & facile irascuntur, facileque iram deponunt, Amplius cur minime libidinosi sunt, cum maximè simi existant? nam quo propinquiores sunt infantiæ, eo magis sunt simi; tunc autem minime tanguntur libidine, quare quo magis simi eo minus lasciui, attamen contrarium esse deberet, si quæ dicta sunt, vera forent. *Dub. cur pueri simi.*

At dicemus, simos eos esse libidinosos, qui in ætate perfecta sunt tales secundum eorum naturam, pueri autem ex accidenti sunt simi, neque eorum corpus aut caput, siue nasus in ætate illa perfectus iam est, ut vere simus dici possit, non sunt igitur pueri simi proprie, sed æquiuoce, sicut catulos cæcos dicimus intra octauum diem, cum tamen potentiam videndi habeant, & secundum naturam recepturi sint visum, apparent simi quoniam calor naturalis qui formatricis virtutis est instrumentum, eorum nasos non dum perfecit, neque eleuauit, ad naturalem, & destinatam magnitudinem, eam nasi cartilaginem, secundum cuius figuram contingit nos dicere hunc nasum est simum, illum aduncum, alium coruinum, aut gallinaceum.

APOTELESMA LV.

Quibus autem nares sunt apertæ iracundi, referuntur ad passionem, quæ fit in ira.

NAturam suos effectus semper eodem modo facere dictum est, & effectus eosdem ab eadem causa codē modo disposita procedere certū est; vnius enim effectus sīn quod vnus est, vna tantum est propria causa in vno genere causæ, quare & qui timent cum pallidi fiant, si qui naturaliter pallidi extiterint eos timidos dicemus, quod etiam in prædicamentis testatus est Aristoteles.

Quicunque igitur narium extremitates, siue foramina valde diducta habent, & eleuata & quasi inflata, illi iracundi sunt, hoc est valde propensi ad iram cuius affirmationis rationem afferens ait, quod hi referuntur ad passionem, quæ fit in ira. Hoc est tales homines qui nares habent hiulcas, & patulas sunt similes ijs, qui valde irati sunt, & in feruore iræ existunt; etenim horum nares reciprocato multo aere propter necessitatem cordis, circa quod ob iram adauctus est calor, necessario attolluntur, & dilatantur, vt maior aeris copia ad cor refrigerandum transferri possit.

Est igitur Aristotelis ratio, quorum hominum sunt nares apertæ ita, vt eleuatæ, & valde diductæ appareant, illi referunt eam dispositionem narium quam habent, qui in magno iræ feruore sunt constituti; at quicunque referunt talem dispositionem illi sunt valde iracundi; ergo quorum nares sunt patulæ, & diductæ illi sunt iracundi; minor sensui patet, maioris si causam adduxerimus, propositi apotelesmatis, propter quid habebimus, ea est, quicunque referunt, & habent eam narium naturalem dispositionem, quam habent qui in magno iræ sunt feruore constituti, illi sunt iracundi, quod probabitur hoc supposito, quod dans formam, dat etiam consequentia formam; & volens finem, ea etiam uult, quæ necessario consequuntur finem, vel ad ipsum ordinata sunt, quod ergo dat homini iracundum esse, illi eidem dat multum calorem facile accendi circa præcordia, at cui hoc contingit, huic necessaria est multa refrigeratio, quare, & multa aeris inspiratio, ad hoc autem, vt multus aer inspiretur, necessarium est etiam foramina per quæ aer debet permeare sint ampla, & diducta; quæ quoniam sunt nares, patet quod quicunque iracundus est illi necessaria est multa respiratio, quare etiam narium diductio; ergo si iracundo secundū quod est iracūdus, hæc narium dispositio necessaria est, cui igitur illa inerit, hic probabiliter erit iracundus, & quæ vis hominem facit iracundum, illa eadem dedit etiam, vt secundum naturam nares diductas, & valde patulas haberet, quod fuerat demonstrandum, & iure fuit hic multus calor, in multo bilioso sanguine existens, huius enim proprium est dilatare, & aperire, & attenuare; hoc enim est disgregare, nasum autem diximus præcipue formari ab eadem virtute cuius actio in ipso elucescit, hæc iracundia est, quare, & ex bilioso sanguine, & à bilioso calore efficitur, didicuntur igitur, & aperiuntur propter hanc causam etiam nares, & patentiores in iracundis, quam in alijs apparent.

Nunc quid hāc naturā cōsequatur, ad qđ genus referatur, & q̄d de hoc signo senserint alij dicamus, Tauros imitari, aut generosos equos, aut ad hos referri qui tales nares habēt, quidā recētiores aiunt, horū .n. nares animaliū valde patulas videmus, sed, & angues, ac præsertim eos, qui in aqua degunt, chelydros vocant, pro eorum magnitudine maxime patētes nares habere cōspicimus, p quas vehementē aerē expirātes, & simul os apetiētes sibilū emittūt; vnde ex his quosdā ignē naribus efflare, finxerūt poetæ, calorē igitur præter naturalē potius, & ad igneā naturā accedentē huiusmodi expiratio, & inspiratio frequēs celer & violēta demōstrat, quare masculinū potius, q̄ fœmininū genus decebit, & masculos mores in his hominib. aduertemus, & id confirmatur, nam taurorū, & generosorū equorū natura, magis masculinū, q̄ fœmininum genus, aut sexū imitari certū est; sequitur rationabiliter

biliter hanc nasi figuram temperamentum cordis calidum, & siccum, & sanguinis biliosi, qui circa cor existat, copiã; homines igitur huiusmodi prompti manu plerunque erunt, & nisi manu lingua saltem, & si aliter non poterunt minis, & maledictis certabunt; aptissimi qui de lana caprina rixentur, qui cum omnibus litigent, in adolescentia contumeliosi, in senectute morosi, faciles tamen qui mutentur, in diuersas partes ab indignatione trahantur, modo ad misericordiam, modo ad sæuitiam, & furorem inclinent, hæc igitur ex Aristotele de naso de quo decem attributa enunciauit ad eius figuram attinentia; horum tria ad extremitatem nasi pertinẽt, quę vel est crassa, vel acuta vel subtilis, duo ad medium, nã vel nasus secundum medium est concauus, vel conuexus, quare vel aquilinus, vel simus, tria ad eiusdem principium, quod habet sub supercilijs, quod ipsum vel est crassum, vel conuexum, vel concauum, vnum deinde de toto naso, alterum, de narium foraminibus, ad totum nasum pertinet quod sit rotundus, & obtusus; quæ passio magnanimitatem docet, ad nares quod quæ patulæ magis sunt, magis ad iram propensum indicent hominem.

At mihi, non parum videtur esse dubitandum, primum an figura aliquid significet circa potentias corporis; deinde an nasus priuatim aliquid præsagiat, & cur id illi tribui possit. Quod autem figura membrorum corporis nihil commune habeat cum potentijs animæ, sic forsan persuaderi potest. *Dub.*

Figura plerunque ab externo prouenit agente, sic acuminatum caput in quibusdam Italiæ partibus habebant populi quidam, sic facies Scytharum effecta est lata, sic, & nasũ arte incuruum faciebant olim Persæ, potentiæ autem sunt à natura, neque mutari possunt, sed tantum ad actum vel deduci, vel non, & si deducuntur, vel sic, vt medium seruetur, vel excedatur, vel deficiatur.

Amplius videmus turpi figura bonos nonnullos; pulchra præditos esse malos, eos etiã qui improportionatum corpus habent admodum, rationabilem animam, animæque potentias habere bene dispositas; ex aduerso etiam plerunque contingere in corpore pulcherrimam, turpissimam, & informem esse animam; si quidem nihil prohibet vim formatricẽ in partibus externis potuisse aliquando sine impedimento operari, at interius adeo fuisse impeditam, vt nihil boni perficere potuerit, demum vulgo cognitrices potentias, aiunt, esse similarum partium rationes, quæ vero corporis partes certam habent figuram, illæ sunt organa, non autem similares partes, ergo patet figuram membrorum de animæ propensionibus nihil certi posse affirmare; quare si vniuersaliter figura membri nihil declarat, ergo neque nasi figura, imo tanto minus inter omnia membra nasus, cũ ille sit extrema quædam pars corporis, formata in hunc tantũ vsum, vt aere intro, vel extra mittat, quare quã rationem habet canalis ad aquam, qua per illum fertur, vel uena ad sanguinem; eandem uidetur habere nasus ad aerem, qui per ipsum fertur; quid demum naso cum corde commune est? aut cũ cerebro? nisi quatenus ab altero neruos, ab altero arterias recipit, sed hoc modo etiam epatis dispositionem ostendet à quo uenas habet, & quod de naso, idem de pede, uel digito dici poterit; uidetur igitur nullius momenti hæc prognosticandi ratio.

At præter Aristotelem, uidemus quam plurimos alios, tum philosophos, tum medicos quin, & vulgares homines, plurima ex hominum diuinare figuris, & ex membrorum forma pręsagire eorumdem naturam, si quidem quæ formauit anima corpus, una eadem est quæ illo utitur, neque secundum rationem uidetur, quod mala corporis instrumenta bonam, & perfectam edere possint operationem; bona autem esse nequeunt, cum uitiatam habent formam, ponendum est igitur, quod unus est consensus, conspiratio una, consentientia omnia, & unam esse, atque eandem uirtutem re, diuersam tamen ratione, quæ omnia corporis format membra, illa autem format ex semine, quod est in potentia, omne

membrum corporis à quo defluxit, seminis vero pars quælibet ex sanguine menstruo ad se attracto, quod sibi proportionatum est ac magis simile capit, quo coalescens membrum alitur iam formatum; vt enim qui decerpit ramum ex salice, si illum terræ mandauerit, primum facit radices; excitato, & inualescente calore interno, & naturali propter externum calorem, illum ad se trahere incipientem, & radices excitatæ iam humorem attrahunt, qui deinde aptè, & secundum naturam digestus, & distributus surculum in arborem transmutat, ita semen potentia, omne membrum à matricis calore ad actum perducitur, actuque facit omne membrum, quod erat potentia, & introducto simili sanguine, & singulis membris applicato, fit actu corpus tale, quo perfecto, necesse est adesse perfectionem organici corporis, & sic quod erat vis in semine formatrix, fit in corpore formato, iam anima sensitiua, vtens formatis instrumentis, & sic neque iam aliquid se ipsum format, aut est, antequam esset, nam alia ratio virtutis formatricis, alia animæ, vt alia est ratio hominis, alia sectoris vel fabri.

Ex his ad argumenta non erit admodum difficile respondere, & cum dicitur figuram plerunque ab externo agente mutari, hoc sane verum est, sed nunc habetur à nobis sermo de ea, quæ est à principio interno, & quæ naturalis est figura, terminus scilicet, siue extremitas ambiens corpus illud, quod est opus formatricis virtutis in semine existentis, hæc autem externa, & accidentalis forma tantum momenti (vt mihi videtur) ad cognoscendam internam, & substantialem formam habet, quantum accidentia propria, propriæque operationes conducunt ad cognoscendam rei potentiam, & essentiam.

Quod si facies Scytharum Asiaticorum videtur fere eadem, non tollitur tamen quin sit in vna quaque ipsarum indiuidualis quædam differentia, secundum quam alter, ab altero cognoscitur, & si eadem est ab eadem etiam causa probabile est, produci.

Nec dictum est, quod mutatis arte membris mutentur potentiæ naturales animæ, sed bene dicitur, quod si naturaliter diuersa essent organa in diuersis hominibus, pro illorum diuersitate, diuersas etiam apparere in illis hominibus potentias, aut saltem diuersimode affectas; Quod si turpi figura præditos contingit, quandoque uiros bonos esse, item pulchra malos, hoc est per accidens, & tale aliquid monstrum appellari potest, continget enim quod uirtus formatrix rebellem materiam in interioribus nacta sit, obedientem in exterioribus partibus, vel e contra, vnde pulchra appareant, & maximè perfecta, & secundum naturam disposita organa exteriora, interiora vero sint rudia, & imperfecta, & præter naturam affecta, sic uidemus, & ficus, & castaneas aliquãdo extrinsecus satis pulchras, quarum interna mucida sunt, & putrida.

Quod demum dicitur organicas partes cognotricis facultatis differentias ostendere nõ posse, quoniam sit hæc similatium ratio, facilis est responsio, in organicis partes etiam similares adesse, ex quarum cognitione cognoscitur dissimilaris, ut effectus per suas causas. Quare si membri figura super eiusdem membri operatione, & potentia, aliquid decernere potest, etiam nasi figuram aliquid indicare eorum, quæ ad animam spectant, non erit omnino absurdum, & quamuis pars sit extrema corporis, ideo etiam, nunquid formatrix uis fuerit ualida, nec ne optime indicare potest, & cum duos habeat usus, sitque respirationis organum, & olfactus, quorum alterum ad cor pertinet, utrũque autem cerebro seruit. Cum inquã, hæc primaria sint membra, utriusque etiam dispositionem probabiliter indicabit, etenim qui principi seruit, illique familiaris est eiusdẽ magis nouerit operationes, & cogitationes, quam ille, qui ab eodem remotus nihil cum illo communicat, ergo hac ratione cum cerebro, & corde communicat nasus, neruique eiusdem, & sensus in cerebrum feruntur, sed eius formatio in usum magis cordis, quam cerebri fabricata est.

Ex quibus non omnino inutilẽ esse, quæ à naso desumitur, prædictionem patet, quod etiam auctore Hippocr. & Galeno in libro pgnost. cõfirmari potest quo loco non pauca à naso excerpta numerantur præsagia.

Quod

Quod autem aiunt nasum quantitatis, & qualitatis cordis esse signum, quoniam ea eadem virtute fabricatus est nasus & cor: profecto non omnino verum esse puto.

Primum enim una tantum uirtus est, quæ non solum cor, & nasum, sed etiam pedes & caput fabricauit, deinde dato quod sit eadem virtus, non tamen ideo sequitur, hunc illius esse signum, nam & idem faber fecit scamnum, & dolium, sed hoc illius aut è contra nequaquam signum est, nec possum ego inferre si videro scamnum iuxta quod sit dolium, quod idem auctor utrumque perfecerit, puto itaque nos solum hoc posse argumentari, si nares nariumque foramina secundum naturam, & non ex accidenti latiora fuerint, quod sequetur, calorem, qui circa cor à primordio fuerat, esse vehementem, & intensum, vt maiorē refrigerationem caperet, factum autem est, quod omne agens ordinate procedens, dū finem vult, necessario etiam ea quæ sunt ad finem quærit, & producit; hæc igitur de naso, & nasum consequentibus accidentibus sint satis.

Qui vero dicunt, quod quorum pars superior nasi impressa est signo imitante litteram C. debeant violenta, & infami morte perimi, illi, mea sane sententia omnes à ratione vera diuertunt, quid enim commune signum hoc habet cum morte violenta? & qua rationē hoc signo male agere coguntur, vt talem sustinere mereantur mortem?

Aiunt hoc fatale signum esse Martis, quod illis à primordio eorum fabricationis imprimitur; at hoc præter quam quod falsum est, ridiculum etiam iure dici potest, falsum enim est nostras actiones, atque hæc, quæ sunt sub luna fato fieri, si modo fatum, & necessitas sunt idem; nam si hæc sunt necessaria, non essent ergo contingentia; at mundi partem contingentem hanc inferiorem appellant; adde homines suarum actionum domini nō essent, at positus est homo in manu arbitrij sui, ut tertio, ethicorum dicitur; ridiculum deinde est putare Martem, aut Saturnum animam nostram cogere ad hoc, aut illud faciendum, uel in facie, naso, aut mento hoc, uel illud signum imprimere, scilicet hic illis labor est?

Simile autem huic dicto est, aliud eorum, qui uolunt, quod si cui nasus contortus ad alterum latus contigerit, quod ille omnibus erit uitijs refertus, quod fur, quod proditor, quod infidus, at propter quid hoc fieri possit, non dicunt, afferre autem positiones, & illas neque ratione, neque exemplo, aut signo vllo confirmare, easquè velle tamquam axiomata credi penitus ridiculum est; in physiognomicis enim de futuris contingentibus actionibus humanis singularibus nihil certi, atque determinati vllus vnquam afferre poterit, namque futurorum contingentium hæc natura est, vt esse, & non esse possint, indeterminata antequam præsentia existant, quare nihil est quod de illis vere, aut rationabiliter possimus affirmare, aut negare determinate.

Hæc eadem, & in chyromanticis dicenda sunt, quorum ars, siue cognitio nullius penitus valoris, eo quod rationem nullam habet, iure iudicari potest.

APOTELESMA LVI.

Qui faciem carnosam habent segnes sunt, referuntur ad boues.

Faciei vox multas habet significationes, nam, & facies dicitur aliquando totius corporis forma, & habitus, vel tota species quæ apparet, & cernitur, vt Plautus in Trinummo; quare Gellius modum, & formam omnem, quasi facturam, faciem dicit, & aspectum uocamus rei faciem, sic prima facie diximus nos putasse saxum esse hominem, neque hominis solum aspectus, & præsentia, sed etiam inanimatorum figura, & apparentia facies dicitur, sic & vrbis, & armorum faciem dixit Cornelius, & pugnæ, & loci facies, & Virgilius scelerum faciem, pro specie dixit.

Nunc autem facies hoc loco humani corporis partem significat anteriorem, eamque aliquan-

aliquando quæ à principio frontis superiori usque ad infimum mentum secundum longitudinem producitur, & ab una ad alteram aurem secundum latitudinē, & est, ut ait Plinius proprie facies hominis tantum, alia animalia os, rostrum rictum habent, distinguitur facies à uultu ex Horatio, quod facies est oris species, at uultus est uoluntatis pro motu animi in facie apparens imago; uultus igitur mutabilis est, facies non mutatur, uultusque in declarandis animi conceptibus secundum uocem plurimum potest, uultum enim ferunt, à uoluendo dictum, quod facile uolui, ac mutari possit, porro de facie sumus locuturi, quam humani oris speciem dicimus, ea septem partes habet, nempe frontem, supercilia, oculos, nasum, genas, labia, mentum; hoc autem loco uidetur auctor per faciem maximè intelligere maxillas, & genas, nam simul atque de naso, ac labijs locutus est, de facie sermonē subnectit, & in sequentibus de oculis, & fronte loquetur.

De facie igitur ita accepta in uniuersali, & secundum se quatenus genas, & maxillas tantum denotat, in quibus est oris humani species, & forma agitur, huius faciei (inquam) ut subiecti, uultus passio est, in quo, & conceptus animi elucescunt, atque humani affectus; Huius attributa, seu prædicata, ex Aristotele, sunt numero sex primum.

Pigritia signa. Qui faciem carnosam habent illi sunt pigri, & socordes, & negligentes, hæc enim uoces quibus hic utitur auctor significant, & omnia hæc ab eodem fonte, causaq. trahuntur socordes dicuntur quasi sine corde, hoc est quod careant communi sensu quem in corde nonnulli ponentes, cor primum sensiterium dicebāt, hi etiam pigri sunt, piger dicitur qui in suis motibus, & actionibus tardus ac lentus est, sic pigram testudinem, & cochleam, quæque præ sui corporis mole tarde mouentur, secundum proportionem enim multo celerior est formica quamuis longe sit corpore minor, quam testudo negligentes diligētibus opponuntur, eos autem negligentes uocamus, qui rerum suarum non satagunt, neque ea, quæ ipsis commodo essent, aut decori curant, non tantum quod contemnant, sed quod nō considerant; hæc autem uidetur esse consequentia frigus proprium, & terrestris molis prædominium cum aqua.

Quibus igitur secundum uirtutem præualebūnt terræ, & aquę qualitates, hos socordes, & negligentes, & pigros uocabimus; id testudines, limaces & insecta pleraque in quibus frigus aqueum, & terreum prædominatur demonstrant: uidemus autem idem, & in animalibus, quæ diuturno somno tenentur, ut glitibus, & muribus montanis, horum enim corpora multo aqueo humore, cum fuerint occupata, & frigus proprium præualebit, magno somno, & longissimo tenentur, ex aduerso, item quæ animalia sunt ad motus prompta, ue locia ad opera propria exequenda; feruentia, & diligentia, uidemus ignem, ignisque referre naturam, huius generis sunt uespæ, & apes, pardi, leones, & canes quidam; hæc etiam animalia uigilantissima sunt, & minimum somno dedita, quare in quibus naturalis calor, & aereus humor prædominatur secundum uirtutem illa sunt cita, prompta, impigra, satagentia; ergo quæ opposito modo disposita sunt, oppositas habere dispositiones rationabile est; probat igitur Aristoteles suam positionem dicens, Illi quorum facies carnosa est, sunt bobus similes, at bobus similes sunt tardi, & segnes, ergo quorum facies carnosa est, tardi sunt, & segnes, minor aliquam difficultatem habet, quomodo uelit Aristoteles, quod qui faciem carnosam habent sint similes bobus, in hac scilicet qualitate carnositatis faciei, nā profecto bos non uidetur carnosam, sed magnam habere faciem ualdeque frontem latam & diductum, ac oblongum rictum.

Vnde qui recentiores non carnosum, sed magnum legunt, forte non male, ut enim mihi uidetur, quorum magna est facies, & magnis ossibus constans, illorum natura terrestre frigus arguit, quare, & tarditatem, & torporem; dicerem itaque, non male fuisse pronunciatum quorum facies magna est, & non ualde macilenta (boues enim non admodum macilentā habēt faciem) illi sunt bobus similes; quare si facies, & caput bouillum est, & cerebrū

quod

quod faciei proximum est, boui simile erit, quare & nerui, & motus, ac sensus, quorum principia sunt nerui, bouem referent, at bouis motus tardus est, sensus hebes, ergo quorum facies magna est, & carne non spoliata illi segnes erunt, ac socordes, & negligentes.

Maior nullam habet difficultatem, ex euidentia enim sensus desumitur tota.

Neque ex his quæ dicta sunt difficile est deducere, propter quid quorum facies est magna, illi sint socordes, negligentesque secundum animum, & tardi in corporeis motibus, quoniam, vt dictum est, qui talem sortiti sunt faciem illis multum adest terræ terrestrisq; naturæ, quare & ijsdem inerunt, quæ terram consequuntur, ergo frigus, uel caloris remissio, ergo & corporis grauitas, & torpor quidam, quem excipit motuum tarditas, & sensus hebetudo cuius perfectio in calido, & humido, aereaque natura videtur posita, contemplando igitur dispositionem faciei, seu bouini rictus. Mihi sane videtur in Aristotelico textu aliquid deesse, & si debeat referri ad boues, tum secundum corporis, tum secundum animi dispositionem, & ex corporea dispositio animæ inferenda fuerit aliqua, puto sic oportere legere, Quibus facies magna, ossea, carnosa circa maxillas inferiores (quæ boum propria videtur esse passio) illi sunt tardi, ac segnes id enim (vt dixi) videtur omnino esse, quod rationi consentaneum est, quodque etiam ab alijs qui de physiognomicis tractarunt dictum fuit; si autem tardi sunt, ac segnes, ergo neque admodum erunt iracundi, neque vehemẽtis cupiditatis, frigidiores enim, obstinatiores tamen, quoniam terram sapiunt, verũ creduli, sed, vt dicitur primæ impressionis homines; in his autem videtur naturalis melancholia prædominari cum pituitæ subdominio, quam sequatur sanguis, vltima vero sit flaua bilis, naturalisque calor sit remissus noui ego quosdam ita dispositos, qui pedes, & manus magnas etiam cum haberent robusti erant quidem valde, vt horũ alter facile vitulum ferret, & pugno illi ossa caluariæ frangeret, subitoque necaret, alter autem ligni frustum ferebat, quod neque duo de loco mouissent baiuli, & cum asinum cauda apprehenderet ille nusquam moueri poterat, utrique tamen erant segnes negligentes, socordes, inepte timidi, creduli, obstinati superstitiosi, rationem non audientes, omnium scientiarum expertes, natura quadam obsequenti rudi seruilique præditi, & cum alter monachus esset uix legere sciebat.

APOTELESMA LVII.

„ *Qui faciem macilentam habent accurati, & diligentes sunt.*

QVod supra dicebam confirmat præsens apotelesma, quod non cum præcedenti, sed sequenti per coniunctionem (autem) nectitur, tanquam huic oppositum; macilentam uoco faciem, quæ carne caret, & pinguedine, quæque colorem habet pallidum, & buxeum, ad fuscedinem declinantem; hos ergo qui talẽ faciem habent uocat accuratos Aristoteles, puto autem dici accuratos qui in rebus gerendis diligentes adeo sunt, ut etiam minima curent, prospiciant, & satagant, sic accuratam uocant orationem, quæ studiosè, exquisite, ac diligenter facta perfecta, & exornata est; quærit igitur passio hæc intensionem quandam animi circa minima etiam, ut nihil infectum, nihil intentatum, nihil non exculptum linquat. Hæc igitur est sententia huius apotelesmatis. At quodnam animal sit cui similis hæc accurati hominis est facies, nõ ponit Aristoteles mihi tamen uidetur quod leporarius canis uenaticus nimirum, & in cursu uelocissimus, faciem hanc macilentam habeat, nec non & ille qui lepores inquirit odore, & reperit, quales sunt, qui apud nos uerbo græco bracchi uocantur, & supra oculos habent maculas quasdam subcroceas, cũ plerunque ipsi nigri sint, & pedes sub fuluos, uentremque, & gulam albam, colore flauo mixtã habeant, hæc enim animalia accuratissima diligentia suum opus exequuntur, neque nisi

perfecta

perfecta re conquiescunt, causa huius apotelesmatis in temperamētum naturale (cuius index est macilenta, & subpallida cum fuscedine facies) potest referri; dicamus igitur, cui inest talis facies illi inest temperies capitis in qua prædominatur melancholia, cum subdominio flauæ bilis subtilis, cui tale adest prædominium; ille cerebrum siccius habet cum calore non pauco qui hoc sortitus est cerebrum ille est diligens prouidus, & accuratus, ergo qui faciem habet macilentam prouidus, est diligens, & accuratus, quod fuerat probandū.

Cæteræ assumptæ propositiones difficultatem non uidētur habere, præter vnicam unā minorem, quæ breuibus confirmabitur; nulli dubium, quod facies macilenta ea est in qua deficit caro, quæ calida, & humida est, at absentia calidi, & humidi ponit siccum, & frigidum, hæc autem est ratio humoris melancholici, at si sola adesset melancholia, & terrea pars prædominaretur, frigidum sane caput multo abundaret osse, & ossea, ceu ceruina foret facies, neque illum colorem pallidum cum quadam buxea fuscedine haberet, qui proprie squalor dicitur; At quoniam huic admixta existit lutea, & valde subtilis bilis, quæ calorem suppeditat, quem deinde siccitas, crassities melancholię recipit, retinet, atq. acuit, efficiuntur homines ad cogitandum acuti, & ad agendum prompti, & perspicaces, & seduli, hi autem, vt mihi videtur, ad imitandum parati sunt, & ad artes præsertim manuales exercendas apti, nam, & patientes sunt ad operandum, & sagaces ad inueniendum, talem memini me legisse fuisse Adrianum Imperatorem, talem noui nobilem virum, qui fabrilibus artibus mirificè delectabatur, omniaque armorum genera, omnia bellica instrumenta mirifice excudebat, artem spagyricam, mechanicaque perfecte, ac scite tractabat, cius autem facies erat macilenta pallida sublutea, quæ canem venaticum referebat.

APOTELESMA LVIII.

Qui autem carnosam timidi, referuntur ad asinos, & ceruos.

IN hoc etiam apotelesmate mendum est; non enim cerui carnosam faciem habent, sed nihil est in ceruo, quod magis sit carnè nudatum præter vnū caput, quod vel coqui negligunt, ut nostrates leporum capita, puto igitur omnino uocem cerui esse expungendam, & nusquam facere ad propositum, nisi uelimus non faciei similitudinem, sed animi dispositionem ad timorem denotare, ut sit sensus quorum facies ualde carnosa est illi sunt timidi sicut cerui, quorum tantus est timor, ut pennas rubras uolantes etiam timeant, ceu Virgilius expressit; at si ita diceremus, non esset exemplum ad propositum allatum, nam huius cognitionis intentio est, ex corporeis signis incorporeas humani animi affectiones inuestigare, quod sic non fieret.

Sed neq. asininæ genæ carnosæ sunt, licet multo minus, quam bouillæ, attamen magis quam ceruinæ, nam illorum capita, ut diximus omnino carne sunt priuata, asini autem facies aliquantisper carnosa uidetur circa labia, & maxillas inferiores, nam secundum proportionem aliarum partium capitis asini maior carnis copia circa ossa mandibulæ inferioris existit, quam in ulla alia animalis istius parte capitis, expuncto igitur ceruo dicamus.

Quorum facies ita carnosa est, ut asininam referat, illi, & dispositionem in anima similem asinis habent, qui talem habent dispositionem timidi sunt, ergo quorum facies carnosa est illi timidi sunt; propter quid autē facies carnosa timiditatem arguat, clarum erit si prius dixerimus, non solum carnositatem faciei hoc denotare, sed oportere mollitiem, & leuorem adesse, & colorem uel pallidum, uel fuscū, uel tandem roseum, qualem in fęminis probant, hæc enim temperamentum cerebri frigidum, & humidum pituitæque prædominiū magnū cū subdominio melancholiæ; uel sanguinis indicāt, unde sequitur timiditas, & quædā ruditas, & confusa rerū discretio, & imprudentia; quæ propria uidetur esse asinorū.

At tan-

At tandem, vt ego puto, pro carnea legēdum esset (ossea) etenim quorum facies magna est, & ossea illi vere ceruos referunt, & asinos, quorū illi timorem, hi vero ruditatem quandam præseferunt, & timoris ratio in frigido, & melancholico sanguine, & aqueo posita erit, vt etiam ex his quæ quarto meteororum habētur potest colligi, at certe hoc nō liquet, neque dicti auctorem habeo. At dices si pro facie carnosa osseam legemus cum hæc sit macilenta, quā sequitur accurata sedulitas, ergo accuratus ad asinum referet. Resp. aliud osse osseum, & macilentum, osseam voco faciem vbi multum est ossium, ossaq. magna sunt macilentam, in qua minimum est carnis.

APOTELESMA LIX.

Qui valde paruam, pusillanimi referuntur, ad catos, seu feles, & simias.

VAlde parua facies duplex est, altera rotunda qualis est felis, animalis domestici, qui mures venatur, altera est longiuscula qualis est simiæ, de vtraque eadem est enuntiatio, non enim timorem arguit secundum quod longa, aut secundum quod rotunda, sed rotunditas dolum, & calliditatem, longitudo vero, & in acutum desinentia, quæ simiæ si uidetur esse propria, inuerecundiam, & impudentiam arguit paruitas pusillanimitatem.

Pusillanimi autem non solum timidi sunt, sed, & parui animi, est autem pusillanimitas animæ uitium, per quod neutram fortunam recte ferrè queunt homines, non honorem, nō ignominiam, non bonos, non malos casus, sed paruo honore intumescere, ignominia, uel minima deprimi, & deijci solent, repulsam, & frustrationem quantumuis exiguam magnum putant infortunium, & lachrimis prosequuntur, ac ualde ægre tolerant, omnemque neglectum, etiam per incuriam, & obliuionem factum, iniuriam, & magnam putant contumeliam, neque audire sustinent, aut se purgantes, aut de se ipsis conquerentes, & illos accusantes, admonentes, reprehendentes, aduersantes, consulentes, nimis enim pusilli animi sunt. Hoc pusillanimitatis uitium, sequitur querimonia, maledicentia, suspicio, diffidentia, & animi quædam depressio, ut multò minoribus honoribus, & bonis se affici putent, quam afficiantur re uera, & hoc præsertim illis nocet, quoniam pusillanimes sunt ingeniosi, & acuto præditi intellectu, cumq; talem de se opinionem conceperint, plerunque ab honestis actionibus, & studijs, & ab externis bonis abstinent, animo abiecti, & humiles solitudine delectantur, non secundum se, sed quoniam sic ipsis uidetur ignominiam, & contumeliam facilius posse uitare, quam, etiam si minima sit, fere nequeunt.

Est Aristotelis ratio, quorum facies est ualde parua illi similes in hac parte sunt felibus, & simijs, at felibus, & simijs similes pusillanimi sunt; ergo quorum facies est ualde parua, illi sunt pusillanimi, minor ex euidentia sensus non eget probatione, quod autem felibus, & simijs similes sint pusillanimes uidetur manifestum, etenim si uera est descriptio pusillanimitatis, quam supra attulimus manifestum est, pusillanimum, & iracundum esse, & mutabilem, & facili negocio dolere, & lætari, paruisque iniurijs, & honoribus uehementer affici; hoc autem uidetur clarum in simia, quæ cum peruersissime imitetur humanas actiones, sitque malorum morum, & diu iniuriarum recordetur, breuique tempore beneficiorum etiam maximorum obliuiscatur, sit inconstans, dolosa, acuta suæ imbecillitatis conscia, nihil aliud quam pusillanimitatem refert, catum eundem cum fele esse aiunt, ut puto, animal domesticum, quod mures uenatur, uerecundum uidetur, & sorditiei inimicū, laxam, & mollem carnem habet, pilum etiam mollem, calidissimum uentris excrementū, urinam tum ualde calidam, tum ualde fœtidam, hæc utraque animalia in hoc conueniunt, ut cum calidæ sint temperaturæ, utræque tamen timida sunt, & in suis motibus admodum cita celerrime, namque cum oportet fugiunt, eadem etiam sunt, ualde acuta, & dolosa,

mordent vtraque, & sunt iracunda, sed, & neutra pugnando se defendunt, nisi aut cum necessitate coacta fugere nequeunt, aut cum in locis proprijs, & domesticis existentia in alijs confidunt; si ergo res ita se habet, pusillanimem etiam dicemus felem, quoniam dolosus est, & timidus, se claudi, se ligari non patitur, clamat, eiulat, mūditias sequitur, & parua huiusmodi ornamenta, quod si hoc est, certum est igitur, quod quicunque faciem felis, aut simiæ habuerit, ille erit pusillanimis, quare & timidus, & imbellis, & auarus quodammodo, & falso honore, & falsa ignominia tenebitur, neque poterit perferre si quis ipsi maledixerit, aut aliorum maledicta recensuerit, muliebres igitur mores imitatur, & ad fœminam referri debet.

At si quis propter quid, cui talis inest facies, illi insit etiam timiditas, quæsiuerit, id, vt puto ex ipsius rei internis principijs oriri, poterit ostendi, etenim si cui inest bilis cum pituita coniuncta, illi etiam insunt consequentia ignem, & aquam, & mixto aderunt contrariæ affectiones, suspicio, diffidentia; & mollities, quæ frigidi, & humidi soboles sunt; molles autem sunt qui nihil pati ferè possunt, quare neutram fortunam rectè perferunt, quoniam autem calidi humoris, & biliosi multum participant, in ijsdem, quæ consequentia sunt ignē, apparent, quare facile mutantur, facile in iram feruntur, intumescunt vel leui de causa, nam, & ignis leui flamine agitatur, & per pauca imposita stipula adaugetur, & cito deficit, & quoniam iracundi sunt, omnem neglectum quacunque de causa leuissima factum, ignominiam, & infortunium magnum putant, quoniam autem timidi sunt non repellunt ui, sed lachrimis, & quærimonijs se ipsos torquent, & maledictis offendentes, ceu fœminæ prosequuntur, quoniam autem mixta est cum frigore flamma, ideo dolosi sunt, & acuti, & ingeniosi, admodumque subtiles, ac præsertim in discursibus, consilijs, & disputationibus, quæ autem bene consuluerunt propter debilitatem, ac pusillanimitatem, & animi abiectionem, & inconstantiam non possunt facile exequi, quo factum est, vt quandoque boni, & innocentes videantur, quod illis accidit, non virtutis amore, sed sola formidine pœnæ. Ex his igitur puto sic posse nos propositum docere.

Cui inest facies parua illi inest temperies biliosa cum pituita subtili coniuncta, cui talis inest temperies, illi adest propensio ad pusillanimitatem, ergo cui inest facies parua illi adest propensio ad pusillanimitatem, minor confirmatur exemplo catorum seu felium, & simiarum, his enim hæc adest temperies, & habent faciem paruam, & mores huiusmodi, vt patet contemplantibus eorum naturam, carnem, pilos, & operationes, ergo quibus facies parua illis ijsdem inest prædicta temperies.

Noto autem quod quamuis vtrunque horum animalium idem habeat temperamentū non putandum tamen est, omnino esse eadem, nam aliter eadem esset penitus materia ijsdem affecta dispositionibus, quare & forma esset eadem, ergo simia, & felis idem foret secundum speciem animal, quod videmus esse falsum.

Est igitur idem temperamentum secundum quid, non autem simpliciter, vel simile potius, simile enim non est idem, vt autem mihi videtur, magis ad fœminam accedit Aelurus siue felis, quam simia; nam, & laxiorem carnem habet, & molliorem pilum, quam simia; amplius & mihi videtur, magis insidiosus felis, & magis timidus, & magis deditus munditijs, quam simia, quæ omnia ad fœmineum magis quam ad masculinum genus referuntur. Qui vero longiorem habuerit vultum, & macriorem paruum tamen, illum magis ad melancholiam, quam pituitam accedere dicemus, quæ bili coniuncta non sine pituitæ interuentu facit homines pusillanimes quidem; sed aptissimos ad imitandum quoslibet ioculatores, circulatores uaferrimos, artifices sagacissimos, quid quid viderint paratissimos referre, gulæ tamen, & libidini, & inertiæ deditos, vt nunquam nisi cogente necessitate laborare velint, bilis enim impatientiam dat, impatiens autem tolerare laborem, & diutius in eodem statu permanere non potest, qđ ex eadem ignis natura qui nunquam vel momento, idem permanet, licet colligere. Quod

Quod ergo qui faciem paruam habent sint pusillanimes, & propter quid ex his manifestum est.

APOTELESMA LX.

Quibus facies magna, tardi sunt, referuntur ad asinos, vel boues.

IVre paruæ faciei Aristoteles magnam subijcit; hæc autem, vel magna est, quoniam multa carne prædita vel proprie magna, quoniam longa, & lata est propterea quod ossa longitudinem, & latitudinem habent, vtræque tum magna, tum parua dicuntur per comparationem ad eam, quæ decet, & secundum humanam naturam, & proportionem est cõueniens, ad quam respicientes deinde dicimus hanc esse magnam, illam vero paruam.

Porro naturalis, & decora facies viri, si cum toto corpore comparatur, hanc cum illo debet habere rationem, pro vt excellentissimi pictores affirmant; Faciei longitudo in corpore iuuenili, & venusto, est pars decima totius corporis sui secundũ longitudinem, facies autem incipit ab extrema capillorum radice, & vsque ad vltimam menti partem producitur, hæc facies in tres partes æquales secari debet, quarum vna est tota frons in medio superciliorum desinens; altera est tota nasi longitudo, tertia est ab vltima nasi parte vsque ad menti extremitatem; huic longitudini debet respondere latitudo conueniens, nam quantum est à medio superciliorum, ad exterioris anguli finem vbi desinit oculus tantum est inde ad aurium foramen, quare faciei latitudo cum longitudine comparata quæ à radice capillorum supra frontem incipit, & producitur vsque in finem menti est in proportione sesqui tertia, vt scilicet. 4. ad. 3. si vero diametros solos contemplaberis longitudinis, & latitudinis faciei virilis proportionem sesqui alteram reperies, & longitudo ad latitudinem erit, vt tria ad duo, quod sic intelliges, à capillorum prima radice supra frontem cadat perpendicularis, quæ vsque ad extremum menti feratur, deinde ducito aliam lineam, quæ in fine vtriusque temporis exoriens per mediũ caput penetrans ad angulos rectos secet priorem lineam; dicunt, quod quæ à summo ad imum mentum fertur linea est in proportione sesqui altera, ad eam quæ à dextra ad sinistram fertur, illam ad angulos rectos secans, & iure id esse videtur, nam, & sic cubicula fabricant; vt longitudo ad latitudinem sit in proportione sesqui altera; si ergo hæc est optima proportio, quam si coloribus naturalibus cãdidis, & roseis, & carne mediocriter molli, non pauca neque rursus multa vestiuerit natura, efficitur facies (vt ille ait) imperio digna, quæ igitur excedet, aut deficiet ab hæc mẽsura, pulchra non erit, & magis, aut minus turpis dicetur, quo magis, aut minus ab hac elongabitur, cum igitur rectum sit index sui, & obliqui, cognito recto, nunc ad obliqui cõtemplationem accedamus.

Ait Aristoteles qui faciem valde paruam habent, hoc est, quæ multo minor est, quam decima pars totius corporis, illi sunt pusillanimi, at ex aduerso quorum facies est valde magna illi sunt tardi in suis motibus, & actionibus, & deliberationibus, signum hoc probans, ait, quoniam referuntur ad boues, hoc est bobus, quo ad hanc partem, similes sunt, quorum natura est valde tarda, est ergo deducta ratio.

Quorũ facies valde magna est, illi sũt bobus similes, at bobus similes sm̃ formã sũt tardi, & irresoluti, ergo quorũ facies magna est, illi sunt tardi, & irresoluti; causam puto qm̃ qui magnam habent faciẽ pbabiliter ẽt magnũ caput habẽt, & id graue, quare & multa materia abundãt, eaque terrestri, hæc aũt naturaliter tarditatis causa est, nam terræ proprium est grauissimam esse, & quiescere, ignis enim ex aduerso leuissimus est, & maximè mobilis.

Noto in aliquibus tex: reperiri, quod qui magnam habent faciem referuntur ad boues, & ad asinos, aliqui autem non habent, asinos, sed tantum boues, & re vera facies asinina nõ vr̃ pportione sui corporis magna, sed potius oblõga, nisi fortasse Arist. cũ magnitudine faciei carnositatẽ ẽt voluerit p exemplũ asini denotare, nã quorũ facies est magna, carnosa, & pallida, & caro sit circa maxillas inferiores illi pprie tardi sũt, & præcipue si habẽt

illud ceu duplex mentũ qđ in aliquib. fœminis spectatur, nã refertur ad pituitosas, & fatuas mulieres, qđ si facies huiusmodi, pituitæ, ac melãcholiæ mediocris imperium in corpus eius, cui talis adest facies, denotat; & probabile est hac facie præditum futurum indocilem & rudem; sunt enim hæc accidentia quæ nascuntur ex male commixta, & elaborata pituita & melancholia, propter caloris defectum, atque inefficaciam.

Qui deinde indocilis est, ac fatuus plerunque obstinatus est, non quod ceruicosus existat, sed quoniam quas rationes audit, vel non percipit, vel non recordatur, quare quamuis credat dicenti, & monentibus se obedire paratum esse profiteatur, tamen cum per aliquid temporis spatium à monitoribus, vel cõsultoribus absuerit, rursus ad suam primã opinionem reuertitur, quoniam non recordatur, neque dicta aduertit, est enim immemor, & vt testatur Polemon segnis, & indocilis, quod si cum magnitudine, & carnositate squallor etiam aderit, amentem dices, obtusum, obliuiosum, credulũ, id enim docet pituitam, eamque immundam, & crassam dominari, quare, & spiritus huiusmodi esse, & si iusto latior fuerit præcipue circa frontem, & illa in parte amplior quam deceat, arguet hominem simplicem quidem, sed inuidum, & mendacem, subesse enim multam copiam cerebri docet, non tamen bene elaboratam, & quoniam colorem supponimus pallidum, & squallentem neq. deficit omnino calor, qui in longum, & latus frontẽ porrexit, nec tñ tantus est vt perfecte materiam elaboret.

APOTELESMA LXI.

„ *Quoniam vero neque magnam neque paruam oportet esse medius habitus vtique horum erit conueniens.*

VIrtutem in mediocritate consistere docuit Aristoteles secundo ethicorum, quin, & supra dictum est, omnem naturalem virtutem, & laudabilem omnem dispositionẽ quæ salutem, & conseruationem dicat, in mediocritate consistere, nam conseruatur natura à mediocritate, & corrũpitur extremis, forma enim vniuscuiusque dicitur ratio, ratio autem omnis medietas est, quare forma in mediocritate consistit, quæ secundum se bona est, & conseruatrix eius, cuius est forma. Huic igitur innixus principio Aristoteles nunc ait; quod cum facies parua nimis, & nimis magna non sit laudabilis, cum sint vtræque dispositiones extremæ, & inter se oppositæ sub ratione superabundantiæ, & defectus, sequetur, quod in medio vtriusque extremi existens rationabiliter erit laudabile, nam cum parua non fuerit facies homo neque pusillanimis erit, neque dolosus, vt feles, & simiæ, & cum item plus iusto magna non fuerit, neque homo erit segnis, vel irresolutus, bardus, vel rudis harum igitur abnegationes, oppositas dispositiones in anima eorum, qui mediocrem faciẽ habebunt, rationabiliter ponent, quare cuius facies est mediocris, ille erit magnanimus, ad actiones promptus bonæ indolis, bene cordatus, & sensatus homo, causam puto, quoniam mediocritas faciei, & proportionata arguit caloris naturalis victoriam, quare & dispositionem secundum naturam, omnis aũt naturalis dispositio semper est bona, sicuti omnis præter naturam mala, & quo magis à natura discedit, eo semper euadit peior, dum autem dico mediocrem in quantitate (quamuis illa secundum se bona sit) non ideo tamen subito putandum est, illum futurum probum, qui faciem mediocrem habuerit, nam nisi alia etiam correspondent, & omnia secundum naturam fuerint in lineamentis, coloribus, & partiũ situ neq; pulcher erit, neque probus vocabitur. Multi enim faciem quidem mediocrem habẽt, sed lurido, aut nigro pallore, cum sint infecti, cum minimos oculos habeant, & semper in terram fixos, de his nihil boni, nihil laudabilis prædici potest, cum ferè sint proditores, infidi, iracundi, auari, & inuidi, & quibus nullo vnquam tempore sit fidendum, sunt enim ex his quos odit, & ipse pater Pluton, odere sorores tartareæ monstra; id autem in vniuersũ tenendum est, vt secundum vnum signum nemo sit iudicandus, sed omnia testimonia audienda, & examinanda sunt, & quæ plura, aut potiora sunt, illa omnino sunt attendenda, & secundum illa est proferenda sententia.

APO-

APOTELESMA LXII.

Quibus autem facies videtur parum decens illiberales sunt, referuntur ad apparentem conuenientiam.

QVæ vox ab interpretibns parum decens dicitur, eadē ab auctore thesauri linguæ grecæ abiecta, & vilis, & indecora redditur, alij humilem dicunt, & supplicem, demū vox græca propriè significat hominem, qui in paruis occupatur, quem parua, & vilia decent, mihi videtur Aristotelem, eam passionem faciei significare, quæ parum deceat virum probum, quæque videtur plerunque in viro sordido, & auaro, cuius facies contracta est, & ad horridum quemdam modum composita. Quæ nō placet, quæque turpis naturaliter, & non casu indecens dicitur facies, triplex est vna, quæ videntibus risum mouet, qualem describit nescio quidam poeta Italus, erat inquit homuncio quidam corpore paruus, specie, & gestibus simiam referens, cuius frons erat magna lata, in medio concaua, inæqualis, oculi parui, lucentes admodū, sine supercilijs, & veloces, inæqualiter in facie dispositi, paruus nasus simus in fundo latus, facies rotunda labia crassa admodum, & quodā rictu prædita, vt semper in risum parata viderentur mentum longum bifidum, barba subnigra bifurcata inæqualis, aures magnæ deorsum inclinatæ, rictus asini, & capræ simul mixtus, erat autem vt simul atque aliquam sibi vel de facie notum aspiceret, subito rideret, vt & simul necessario rideretur, irasci quidem nesciebat, sed omnium quæ videbat desiderio tangebatur, & cito etiam deponebat cupiditatem, latum os habebat, dentesque sesqui pedales, quos omnibus, vel inuitis etiam continue ostentabat; facies hæc obiectum, vilem, & nullius pretij denotabit uirum, cui neque quid quam confidere, neq. credere possis, leuem, infidum ineptumque nebulonem diceres, natum tantum aut ad lenocinia tractanda, aut risum excitandum hominibus, altera facies est, quæ odium suscitat, quoniam nequissimum, & crudelem & iniustum hominem notat; talis uidebatur Tyberij Imperatoris primi facies, talis Maximini cuius aspectum pauebant homines, Maxentium etiā dicunt odiosam habuisse faciem cæterum hæc magna est, sed longa macra cadauerosa; frontem rugosam, & contractam habet, oculos concauos, paruos, rigidos, stantes, rubros, & quasi ignitos, ossa superciliorum eleuata, & corrugata supercilia, tumida; pilis longis uestita, nasus longus in extremo latus, magnus, acutus in parte superiori ultima, labia exilia, sed, ut superius inferiori sit superpositum, mentum magnum rotundum genæ macræ quidem, & carne spoliatæ, sed tū quodā rubore colorem epatis referente, præditæ, barba hirta, dura, nigra, rara, crassa, totas pene uestiens genas, collum breue crassum, pectus latum, incuruum dorsum non nihil; Raro loquens, raro homines inspectans, raro ridens, asper immitis, & quem uix mater amare possit; de hoc homine cum Horatio dici potest.

Hic niger est, hunc tu Romane caueto, cui semper cordi sunt lites, ac discordiæ qui nil aliud quam unanimes amicos, fratres, coniuges in prælia trudere cogitat ceu Alecto,

Atque odijs versare domos, & verbera mille
Mille nocendi artes, facundum pectus habere

Tertia turpis facies dicitur etiam, sed non odiosa, neque ridicula, sed potius digna quodāmodo miseratione est, quæ hominem dignum, qui negligatur demōstrat; talem refer fuisse Philopæmenis faciem Plutarchus, ut aliquando creditus fuerit lixa qui cederet arbores, & ligna, nos talem uirum pauperem facie, & specie uocamus infelicem, quem uel quouis pignore contendemus non esse nobilem, & diuitem, etiam si indutum uestibus sericis, auro, atque argento exornatum, & insignem, & longa serie famulorum uideamus comitatum, contemptibiles huiusmodi facies sunt, quæ frontem paruam habent, albam, & pilos subalbidos, & oculos mediocres quidem, sed albos confractos, pigros, liuidos, cum angulis interioribus carnosis, & supercilia non eleuata, sed pressa, & superciliorum pilos paucos non bene nigros, & sub oculorum palpebris habent quasdam vesiculas, dependen-

tes, Horum sunt maxillæ pallidæ mediocriter carnosæ, turpes, tota facies in medio concaua, nasus turpis magnus, os turpe magnum hians, vt qui admiratione teneri semper videatur, cæterum faciem hanc comitabitur tarditas, & socordia, obliuio rerum fere omnium, & negligentia quædam naturalis, vt homo hic naturaliter nullius pretij haberi possit, hæc autem inter ridiculã, & odiosam videtur esse reposita, tres igitur sunt simplices, quæ si misceantur multas deinde rictuũ species progenerant, quæ alijs ridiculæ, alijs odiosæ, aut despectæ videntur, omnibus tamen turpes; at harum nulla omnino dicitur simpliciter præter naturam qualis ea esset, quæ vnum oculum magnum eleuatum alterum haberet paruũ & depressum, quæ fronte careret, aut mento, ceu quendam exedente herpete deformatũ aliquando vidi, & alium qui cum puer in flammas cecidisset oculum vnum ferè ad mediũ nasum habebat, alter autem ceu fuisset cyclops, in frontem se se sustulerat; sed de his, vt puto non loquitur nunc Aristoteles, ad vltimam speciem turpis faciei, se contrahit, & vnã huius speciem contemplatur dicens, cuius facies est parum decens, hoc est cuius facies apparet contracta, humilis, & despecta ille est illiberalis, illiberalem proprie voco, qui nõ dat quibus, & quando, & quomodo, & propterquam causam debet, illiusque proprium est, vt cum labore, & dolore det; qui autem inuitus dat aliquid, quasi expressa spongia contrahitur, & hanc passionem quotidie videmus in eo, qui dolens aliquid, & inuitus dat.

Demonstransque veritatem sui apotelesmatis Arist. ait, quod refertur ad apparentiam conuenientem, hoc est ad id, quod videmus apparere in his, qui cum tenaces sint, & auari, aliquando dare coguntur, eos enim aspicimus vultum contrahere, & certo quodammodo depictus mos iste in ore illorum apparet, iure igitur dicitur apparentia, quoniam id oculi iudicant quod aliquis facit inuitus, & vocatur conueniens, quoniam rationabiliter conuenit ei, qui id agit inuitus, etenim facies animi sequitur affectus, quare in lætitia dilatatur, in dolore contrahitur, sanguine ad cor recurrente, at spiritus sequuntur sanguinem, & humores, qui in venis sunt, quare, ne detur vacuum, necesse est, etiam contrahi, & corrugari carnem, & cutim, & ita contractus apparet vultus, bene igitur dixerit Aristoteles, quorum facies demissa, & humilis, & contracta apparet in morem eorum qui de suo inuiti dant aliquid, vel faciunt, aut patiuntur, illi sunt illiberales, & sordidi, quare & timidi etiam, & pusillanimes, & nullius pensi homines iure poterunt haberi.

APOTELESMA LXIII.

Quibus autem ab oculis tanquam vesiculæ dependent amatores vini sunt, referuntur ad passionem.

DE oculis instituitur disputatio, sunt autem oculi nobilissimum totius corporis nostri instrumentum, propter quos putabat Galenus, formatum esse caput, in his (sicuti in cælestibus stellis, putant astrologi cælestia spectari decreta) cordis passiones, & animi affectus, dispositionesque, tum naturales, tum voluntariæ leguntur; vt enim in vultu animus cognoscitur, ita in oculis vultus conspicitur, physiognomicam autem scientiam præcipuè contemplari oculos testatur Loxus ex Alberto Magno, signaque certissima esse, quæ ex his desumuntur, & quibus oculi contradixerint eadem infirma esse, in oculis ad summum habitat animus, & qualis est habitatio, talem habitatorem esse probabile est, quod ẽt Arist. de Deo loquenti, visum est primo cæli; iure igitur ab antiquis, & animi speculum dicũtur, & Hippocrates ex oculis certissima morborũ signa excerpsit, cũ ergo magna sit oculorũ vis quia tũ multis spiritibus abũdãt, tũ ex vtrisq. meningibus cerebri sũt cõflati, & nerui optici ab eodẽ minimo interuallo interiecto his insinuãtur, necesse est, vt inter oĩa mẽbra naturã cerebri magnopere exprimãt, humor ẽt christallinus præcipuè, & vitreus aliquomodo à cerebro pendere putandũ est, quin & totũ oculũ esse additamentũ quoddã cerebri, quando

totu

totus figura circulari præditus non secus, ac cerebrum, & nerui, iisdem cerebri meningibus vestiūtur, si igitur quid quid vtraq. meninge cerebri proprijs tunicis vestitur, aut cerebrū est, aut cerebri fluxus quidam, & ductus, cum oculus vtraque meninge vestiatur, probabile est vel cerebrum esse productum, vel cerebri partem, vel tandem maximè illi cognatum aliqd, non igitur immerito dictū est, ex oculis maximè cerebri substantiam, & actiones nobis innotescere, quod si cerebrum animalis facultatis primarium est instrumētum, & quale est instrumentum, tales etiā sint virtutes, & instrumento vtentis operationes, rationabiliter cognita natura cerebri multas animalis quatenus animal est, dispositiones nobis innotescere putandum est, præcipuamque in oculis esse vim cognoscendi naturam animalis cuius sunt oculi; contemplantur in ipsis, & materia, & forma, siue illa sit accidentalis; siue ea quæ propriè substantialis existens visiua dicitur virtus; rotundus exactissime est oculus hominis, quare perfectissimam cum habeat formam, in ipso etiam hominis perfectio quædam elucescit sed visiua vis ea est, quæ vere forma oculi secūdum quod oculus est dicitur, & eiusdem actus, ac perfectio, hæc etiam cum maximas rerum differentias cognoscere faciat, valdeque ad veritatem scientiarum conducat, ex eiusdem dispositione, ac natura, tota perfectio animalis argui potest; nam, ut pars principalis ad partem, ita tota anima ad totum corpus se habere, non est absurdum. Huius inditium est, quod uidemus senes morti iam propinquos, debiles oculos habere, & qui minus exacte uident, quam prius solebant, minus etiam quam prius ualentes dicimus, oculorum igitur natura, ac facies maximè considerandа est, cum tantum roboris in hac cognitione habere appareat.

Octo de oculis pronunciat Aristoteles, quando plurima ab Alberto Magno, & alijs recentioribus, de iisdē dicantur adeo, ut tota pene physiog. ratio in oculis cōsistere uideatur. *Quid oculorū tumores indicant.*

Primum Theorema est, illi quorum ab oculis uesiculæ quædam pendent amatores uini sunt, uesiculæ sunt quædam quæ à palpebris oculorum inferiotibus pendent, & aliæ quasi rugosæ, aliæ tumidiusculæ uidentur, quædam aliæ sunt in superioribus cilijs, & tumidiores sunt, utrarumq. uidetur diminute sermonem habere Aristoteles. Priorum tamen, quæ ab oculis pendent, nunc sermonem facit, hæ si rugosæ apparebunt, spirituum absentiam, & deperditionem, & cerebri aliqualem arguunt exsiccationem, quod ego re ipsa esse uerum experientia didici, idem etiam in fœminis uel menstruo laborantibus, uel quæ diu lachrimarunt, inspicere aliquādo licet, partes enim quæ sub interiori angulo existunt, liuidæ fiūt, abeunte naturali calore, & spiritu, rugosæ propter humorem deperditum apparent. De his igitur non meminit nunc Aristoteles, quoniam his potius inest siccitas quædam, & ariditas cerebri, & spirituum diminutio, quam uini, aut humoris abundantia, quare quorum tales apparent uesiculæ illos uigilasse diu, aut doluisse, aut non bene se habere circa caput, aut minus suscepisse nutrimenti iudicandum est; Ratio, quoniam signum hoc indicat spirituum, & caloris naturalis debilitatem, & non exacte quod perditum fuit iam reparatū fuisse; si autem tumentes erunt uesiculæ, & quasi humore plenæ ex Aristotelis sententia, hos dices esse uini amatores. Et rationem afferens sui dicti, ait, hos referri ad passionē, hoc est, tales uesiculæ, ut ex euidentia patet, insunt bibacibus; ut sit ratio à signo talis, qui diu multumque biberunt habent ab oculis pendentes huiusmodi uesiculas turgidas, qui diu multumque bibunt illi sunt uinosi, & bibaces; ergo à quorum oculis pendent huiusmodi turgidæ uesiculæ, illi sunt bibaces, quod fuerat probandum. Causa autem propter quam bibacibus, & uinosis insint huiusmodi turgidæ uesiculæ, ex medicinæ principijs potest deduci, nam bibaces multū debilitāt cerebrū, ita affectū cerebrū recte nō potest cōcoquere, multis igit̃ scatet excremētis, quare & se ipso humidius efficitur, & humoribus excrementitijs abundat, oculos aūt iā diximus esse cerebri quandam partem, ad illos igitur propter consensum humores feruntur, quare lachrimant sine causa sæpe numero, horū pars ad angulos oculi interiores defluens excitat uesiculas turgētes, & oculos rubros, ac lachrimabūdos

facit; quod ergo turgidulæ vesicæ bibacitatem arguant, & propter quid manifestum est. Nec non, & obiter constat, quid designent, quæ rugosæ uesicæ in aliquibus non nunquam spectantur.

Non putandum est autem, si cui naturaliter tales adsunt vesiculæ illum continuo etiam ebriosum, & bibacem; hoc enim falsum est, sed bene denotat, quod cerebrum non bene concoquit demandatum alimentum, & quod debile est, vel secundum se, vel ex accidenti. Memini enim me cognouisse virum temperatissimum, cui tales aderant vesiculæ, nec poteram non admirari quomodo Aristotelicum dictum falleret, is retulit se dormire non posse, quoniam maximis curis angebatur, & quoniam non spuebat, neque nasum purgabat, in stomachum, & in oculos excremētitus humor ferebatur, vnde sæpissimè inuoluntauè lachrimæ stillabāt, oculi turgebant, & vesiculæ pendebant, & raro aut nunquam cibum appetebat, tandemque mortuus est, etiam incognito medicis morbo febricula lenissima quidem, sed malignissima intra diem XIIII. peremptus.

APOTELESMA LXIV.

„ *Quibus vehementer cadunt, quæ ante oculos apparent, vt vesiculæ, amatores somni sunt, referuntur ad passionem, etenim & ex somno surgentibus dependent partes, quæ sunt circa oculos.*

CVm primum de huiusmodi vesiculis meminimus, alias plenas, & turgentes, alias rugosas diximus. Rursus quæ turgent aliæ sunt tantum in inferiori parte oculorum, aliæ demum tum superius tum inferius occupant cilium, cum igitur videbimus hominem habentem oculos, vt nos dicimus inflatos, & partem superiorem ciliorum quodammodo tumidam, & quasi plenam humore, huiusmodi hominem talibus oculis præditum, somni dicemus esse amatorem. Quod Aristoteles signo confirmat dicens, qui diu dormiuerunt dum à somno surgunt, & qui somno premuntur multo, oculos habent inflatos, & circa cilia huiusmodi vesiculas pendentes tenent, at qui diu, & multo, & profunde dormiunt somni amatores sunt, non minus quam illi qui tarde de lecto surgunt, & expergiscuntur; ergo quibus turgidæ circa oculos apparent uesiculæ, illi somni sunt amatores, quod, ut dixi etiam uulgaribus in prouerbio est, somnolentosque habere oculos dicunt, & stantes dormire, quorum oculos turgidos uident, & cilia tumida, ut præ pondere non posse attolli uideantur. Habita ueritate positionis, nunc propter quid hoc fieri possit dicamus, somnum uocamus refrigerationem uaporum ad caput ascendentium, refrigerati uapores in humorem uertuntur, ab humidi igitur copia somnus enascitur, & eo magis si humor ad pituitam & aquam uergat, quæcunque igitur arguunt multum humorem pituitosum esse in cerebro, & in capite illa demonstrant hominem esse somni amatorem, sed nebularum turgidarum præsentia circa oculos huiusmodi humorem in cerebro prædominantem arguit, ergo hæc signa sunt amatoris somni, & quod maior nullam habeat dubitationem certum est, Minor autem quod nesiculæ prædictæ doceant humorem in cerebro prædominari, ex medicorum placitis desumptum est, idque merito nam si propter nimias uigilias emaciati, & sicci euadunt oculi, ergo ob nimium somnum multo humido superfluo replebuntur, quod probandum fuerat.

APOTELESMA LXV.

,, *Qui oculos paruos habent, pusillanimi referuntur ad apparentem decentiam, & ad simiam.*

NAturalis oculi magnitudo, & proportionata cum ea cuius sunt oculi facie, talis esse debet, vt quantus est semicirculus oris, tantus etiam sit oculorum semicirculus, & tantum sit interuallum à medijs supercilijs ad finem anguli externi oculorum, quantum inde est vsque ad radices illius prominentiæ, quæ subsidet pupillæ, quamuis nulla alia ratiocinatione id optime iudicat sensus.

Quicunque igitur ex Aristotele oculos minores prædicta habet mensura, & minores quam deceat faciem suam, illum dicemus esse pusillanimem; quis sit pusillanimis iam supra dictum est, videtur autem vitiosa quædam dispositio, quæ opponitur, & magnimitati tanquam virtuti, & arrogantiæ superbiæ, & vanæ gloriæ tamquam excessui; hos puto oculos esse paruos, qui vix spectantur, & clausos ferè, vel crebro se claudentes apparent, videtur autem non solum pusillanimorum sed proprie timidorum, & puerorum, ac fœminarũ esse passionem, nam cum timent nescio qua ratione, subito claudunt oculos, vel si in lecto sunt sibi linteis oculos operiunt, Nam cum non ipsi videant, neque ab eo quod timorē incutit, se forsan videri posse autumant, hos ipsos refert ad apparentem decentiam; puto velle id significare qui oculos paruos, & subclausos habent, illi pusilli, & timidi sunt, nam qui in energia, & actualiter timent apparenter talē oculorum affectum habent, quare si qui actu timent, tales oculos à timoris passione capiunt, ergo quibus tales oculi sunt, illi propensi erunt ad timiditatem, & pusillanimitatem, quare, (quando dicitur,) referuntur ad apparentem decentiam, nihil aliud significat, nisi quod qui habent oculos, sic affectos sunt pusillanimi, & timidi, quoniam qui timent rationabiliter tales apparent, taleq. in facie, & oculis habent speciem. Ratio autem in hoc consistit, quoniam timentibus, & pusillanimis, dum talem exerceant actualiter dispositionem, illis recurrũt spiritus intro, & versus sua principia retrahuntur deferentibus autem spiritibus palpebras, necesse est, vt oculi subclaudun tur, & minores appareant, sic igitur decet pusillanimes, & timidos hæc apparentia, eosdem etiam refert Aristoteles, ad simias, quæ cum oculos paruos habeant timidæ sunt, pusillanimes, dolosæ malorum morum, & inuidia præditæ, & infideles; quare quorum oculi parui il li sunt pusillanimes, & passiones habent prædictas.

At causam propter quam res est tentantes dicemus, quorum oculi sunt parui, & sæpe se claudentes, & quodammodo se retrahentes, vt abscondantur in capite, illorum spiritus, & humor ad partes interiores reducitur, & parcus est, & calor debilis, at quorum calor tũ debilis est, tum ad interiora recurrunt spiritus, & exteriora, ac præsertim superiora deserunt, illi sunt timidi, & pusillanimes, ergo quorum tales sunt oculi timidi sunt, & pusillanimi natura; qui talis est conscius autem suæ timiditatis semper se contemni putat se; quare inuidus, & ideo etiam malignus existit; & quoniam malignus, ideo etiam dolosus, & calũniarum occultus seminator, & quoniam se sperni posse putat, ideo huiusmodi homines, se libenter laudant, & vani existunt, vanam captantes adulationem.

Porro paruitas oculorum cerebri siccitatem arguit, quare, & apud Hippocratem, si in morbibus acutis cũ oculi parui efficiantur, & concaui id perniciosum putatur semper autem idaem auctor oculorum paruitatem, vt secundo de morbis popularibus malã indicauit, & contractionem cerebri præter naturalemque dispositionem ostendere credidit, vniuersaliter autem locutus libro quinto sectione quarta pronunciauit, quod prout oculi validi fuerint, ita & totum corpus, ad eo consentire videtur ijs, quæ dicta sunt, oculos naturam, di-

spi si-

spositionem, ac robur cerebri, & corporis totius ostendere, cum autem sensus, & motus præcipuum instrumentum sit cerebrum, non ab re sequitur, quod quale ipsum erit, tale, & corpus reliquum, ab hoc enim membro animalis corporis tota uis, ac dispositio secũdum quod animal est, dependet; parui igitur omnes oculi, quoniam præter naturalem quandã dispositionem cerebri, & ad siccitatẽ denotãt ipsum inclinari, mali sunt, & præsertim si concaui.

Quasi cum paruitate si iũgatur etiam obscuritas dolum, & malitiam mentis ingentem indicãt, melancholicum enim cerebrum est, quare & ad nata oculis, quæ dicitur tunica, & pallidior, & fuscior apparebit si vero non concaui sed parui, & prominentes erunt, stultitiam, fatuitatẽq;, demonstrant, nam refertur huiusmodi oculorum dispositio ad cancros, aut ad cicadas, animalia ad actiones, & motum localem quodammodo inepta, tarda, & rudia.

Non ad modum ab hac dispositione remoti homines, male vident, & vix eminus res discernunt; quod si cum paruitate iunctum tremorem habuerint, amplius etiam cæsij fuerint, denotant perfidiam, iniquitatem, ad calumniandum promptitudinem, instabilitatẽ omnimodam, nam tremor ille impotentiam quandam caloris docet, quare & cum melancholico cerebri habitu, etiam iunctum esse docet frigus, hoc est calorem diminutum, & eo minorem, qui naturaliter requireretur, & talem, vt potius flatus ex ipso, quam animalis spiritus generetur; parui, & fului siccitatem cum calore iunctam, ideo biliosum cerebrum, & ex bile adusta male dispositum; hunc igitur dices hominem pessimum, crudelem, iracundum, obstinatum, nullis precibus aptum flecti.

Si parui imbecilles fuerint, & sub nigri, & continue terram aspectantes, vt hominis intuitum perferre non posse videantur, hos vocabis homines verecundos, timidos, dolosos tamen, & cum ira detinentur, pessima omnia cogitantes, sed præ quodam insito timore non audentes quæ mala meditati sunt, ad actum, & consumationem perducere. Helenam talibus oculis præditam fuisse ait Dyctis Cretensis, quare & dolosam, & timidam, & malitiosam.

Omnino autem oculi parui cuiuscunque sint coloris, & dispositionis, cũ capite magno, vel paruo coniuncti, vt etiam Hippocrati videtur, semper sunt mali.

APOTELESMA LXVI.

,, *Qui vero oculos magnos habent referuntur ad boues, igitur bene formatum oportet, neque paruos, neque magnos habere oculos.*

OPpositum superiori attributum est magnos dicimus, qui mediocritatem excedunt eam, de qua supra dictum fuit, naturaliter autem obseruatum tantum esse debere diametrum orbis, siue sphæræ ipsius oculi, (alias enim rotundum diximus esse humanum oculum) quanta est nasi longitudo id tamen mihi videtur notissimum, vt secundum naturam in homine vnus quisque iudicet, quæ faciei partes deficiant, aut excedant, quæ deceant, quæque nequaquam; Est ergo sententia Aristotelis quod quorum oculi sunt magni illi ad boues referuntur; at quid sibi uult, nunquid hos eandem habere cerebri dispositionẽ quam boues habent? at bouis cerebrum pituitosum simul est, & melancholicum, tardi igitur motus, & rudis ingenij videbũtur, vt sit ratio quorum oculi magni illi sunt bobus in hac parte similes, qui autem bouillis oculis cerebro sunt similes tardi, stupidi, & bardi sunt, ergo quorum oculi magni illi stupidi sunt, & rudes, ex his oppositis, cum vtraque sint vitiosa, & damnanda infert, laudabile esse neque paruos, neque magnos habere oculos sed mediocres, nam hic ex abnegatione vtrorumque extremorum constat. Sic ergo positus in medio quare erit probus, prudens, boni ingenij, & ad oĩa cõuenienter se se habebit.

APOTELESMA LXVII.

Qui concauos habent oculos, malefici, reducuntur ad simias.

PRimum quasdam oculorum qualitates contemplatus est philosophus, deinde eorum magnitudinem breuiter considerauit; Nunc positionem eorumdẽ speculabitur; tres autem sunt oculorum, in suo loco positiones, aut enim plusquam oporteat prominent, & proprie dicuntur prominentes, aut minus quam deceat, & vocantur concaui, & absconsi, vel medio modo, & secundum naturã effecti sunt, & decentes dicuntur, de concauis igitur primum agit, & profecto si nõ simplicirer, attamen ei, qui illos habet, melius est concauos esse, quam prominentes, & id si non alia de causa, saltem, quoniam oculis concauis prædi-ti melius uident, quam qui prominentes habent, hos tamẽ Aristoteles dicit significare maleficos, & similes esse simijs, quatũ natura, vt supra diximus malefica est, delectatur enim male facere, & scindere vestes, & lintea præter causam, & frangere vasa, & huiusmodi operationes exercere, in quibus in nocendo, & male faciendo delectari appaget; simia igitur concauos habere oculos certum est, eadem autem est malefica, ergo quorum oculi concaui sunt, malefici dicuntur, lætantur enim cum male fecerint, quare & inuidi sunt, & calumniatores, sed latentes, timidi enim sunt, & pusillanimes, ut diximus.

Huius effectus causa est cerebri temperamentum ad siccitatem melancholicam accedens, quo si qui præter naturam, in excessu affecti sunt, homines demoniaci uocantur, & frangere utensilia delectantur, & densibus, & calcibus, lingua, manibus, & quocunque modo per ipsos fieri possit, omnibus indistinctè nocere.

APOTELESMA LXVIII.

Quicunque habent oculos eminentes fatui, referuntur ad apparentem decentiam, & ad asinos.

OPpositum est prædicto proxime hoc attributum, oculos prominentes uoco, qui se foras quodammodo exerunt, ut in cancris, & locustis, & cicadis uidere licet; hos uocat Aristoteles fatuos, non quidem quod multa loquantur, sed dicerem stupidos, & bardos, ut qui omnia admirentur, & ab ore narrantium etiam fabulosa pendeant immobiles, referuntur ad apparentem decentiam, hoc est uulgo apparet eos qui admirantur ita affici, ut oculis quodammodo prominentibus, & immotis maneant.

Si igitur decet, ac naturaliter ita factum est, ut qui admiratur prominentibus stet oculis, ergo cui naturaliter sunt prominentes oculi, ille erit ad stupiditatem, & admirationem rerum ferè omnium paratus; Si igitur qui admirantes, & stupidos decenter hoc est uere, & proprie imitantur illos uidemus prominentibus oculis, immotisque, & hianti ore perstare, Cum omnia admirantes fatui, & bardi, & rudes, ut asini habeantur; ergo quorum oculi sunt prominentes illi sunt fatui, & rudes, quod uero dicitur, referuntur ad asinos, id non agnosco, neque enim asinorum prominentes sunt oculi, quare potius, (nisi mendum subest quod ualde dubito) crederem ad animi dispositionem, & ingenij qualitatem esse referendum, ut sit sensus.

Quorum prominentes sunt oculi, illi sunt fatui, & stolidi, & rudes sicut asini, quod apparet clarè contemplantibus statum, atque habitum eorum, qui admirantur, & stupent, dum aliqua ipsis noua, magna, & pulchra, uel etiam grauia, & terribilia insperato se se offerunt; stupent enim, & in uno obtutu hærent defixi, cæterum oculorum prominentia, minorem

norem quidem in cerebro pituitæ copiam arguunt, maiorem tamen fuisse quantitatem flatus subfrigidi in materia, ex qua à primordio, & cerebrum, & oculi fabricati fuerunt, ostẽdit, quo flatu vndique concluso in partem debiliorem fecit impetus, & oculos genuit prominentes; quare si flatus subfrigidus est in cerebro, patet huiusmodi cerebrum, etiam materiam flatulentam, ergo frigidam, & pituitosam in se habere; non probe igitur discurrunt neque exactè rerum causas penetrant, quare & admirãtur, & timidi sunt, & auari, quamuis nesciant propter quid, & potius non dant quibus debent, quam à quibus non debent accipiant; superstitiosi sunt etiam, & quibus facile imponatur, obliuiosi, ad doctrinas, & sciẽtias inepti, ad seruiendum nati, instabiles tamen; si quidem creduli, quod illis accidit; quoniam pituitoso sunt cerebro præditi, alij hos homines dicunt esse gulosos, vanos, & sibi plus nimio indulgentes, verum non videtur principijs supra positis consentire.

APOTELESMA LXIX.

;; *Quoniam autem neque eminentiam oculorum, neque cauitatem oportet adesse, medius vtique habitus constabit.*

COrollar: est superiori simile, quod ex abnegatione excessus, & defectus in magnitudine deducebatur; hoc autẽ desumptum est in mediocritate situs, & positionis oculorum, vt sit eius sententia, quoniam neque plus iusto concauos apparere oculos, neque plus conuenienti prominere bonum est, ergo mediocris situs omnino erit probus, & eligendus; & hoc ipsum merito ex natura oppositorum potest confirmari. Nam si de vno quoque verum est affirmare vel negare, & oppositæ affirmationes possunt quidem simul esse falsæ, nuuquam autem simul veræ, ergo his contradictoriæ negationes poterunt esse simul veræ, at nunquam simul falsæ, quod expositione clarum fiet, opponuntur contrariè oculus prominens, & concauus.

His contradictoriè opponitũ oculus non prominens, & nõ concauus, sed ad prominentẽ, & concauum sequitur malitia, & fatuitas dolus, & ruditas, quæ sunt passiones malæ, & improbandæ. ergo ad non prominentem, & ad non concauum oculum, sequetur, non dolus, non improbitas, non ruditas, & non fatuitas quæ sunt passiones non improbandæ; si enim ad affirmationem sequitur affirmatio, & ad negationem sequi negationem probabile est, quare si prominens, & concauus est malus, ergo non prominens, & non concauus nõ erit malus, quod fuerat demonstrandum.

Cuius igitur oculus medius est inter illas situs appositas dispositiones, illum dicemus esse verecundum homninem, bene moratum, ad virtutem natum, simplicem potius quam dolosum, ad actiones aptum iustum, & non imprudentem, probum sociabilem, & religiosum; talis autem erit præsertim si oculus fuerit nigrior, si autem cæsius fuerit, optimo ingenio præditum, & scientijs ac speculationibus aptum iudicabimus.

APOTELESMA LXX.

;; *Quibuscunq; autem oculi sunt parum concaui, magnanimi reducuntur ad leones.*

DVæs speties oppositorum oculis tribuebat Aristoteles, vnam magnitudinis, alteram positionis mediocritates vtrarumque laudabat; verum quoniam excessus, & defectus potest esse multiplex, sicuti vna tantum est medietas, quod in ethicis dicebat ex Hesiodo; vno solum modo virum bonum, & multis malum esse posse, ideo nunc considerat etiam paruum excessum, & paruum defectum, & quid portendant exponit, quod autem in ex-

in excessu, & defectu dentur gradus huiusmodi, hoc sane declarabitur exemplo, est defectus in dando auaritia, minor videtur tenacitas, amplius, & minor parsimonia, in medio virtus est nomine carens, post hanc liberalitas demum prodigalitas, quæ dat quibus, quando, & quomodo, & propter quam causam non debet, ex parte igitur defectus primum incipiens ait.

Quicunque habent oculos mediocriter, & parum concauos hi sunt magnanimi, quoniam sunt in hoc leonibus similes. Talem ferunt fuisse Aristotelis oculorum dispositionem, & situm, cui tamen Diogenes Laertius tribuit oculos paruos, & mediocriter concauos, quidam putant Aristotelem, se credidisse magnanimum, & semetipsum suosque mores descripsisse quarto ethicorum in cap. de magnanimitate. Quæ virtus in hoc potissimũ cõsistere videtur, vt magnanimi se magnis dignos putent, ac re vera sint, magnos honores, & magnas contumelias curent, at paruos, neque ambiant, neq. respiciant; dicemus igitur leonem esse magnanimum, & hunc habere oculos parum concauos, ergo quorum oculi sunt concaui, magnanimi existunt, potest etiam sic deduci, qui oculos concauos habent, ita, vt ossa superciliorum promineant, illi sunt similes leonibus, at qui similes leonibus sunt secundum corpus, ijdem etiam secundum animam sunt magnanimi, ergo quorum oculi sunt parum concaui illi sunt magnanimi; minor non habet difficultatem, nam ex euidẽtia patet, leones enim tale superciliorum genus habent; Maior quod similes leonibus secundum corpus habeant in se magnanimitatis specimen, ex ea pendet positione, Qualia sunt corporea instrumẽta tales etiam sũt animæ naturales operationes, & inclinationes, quod videtur aliqua ex parte conuenire cum Galeni dicto, quod animi mores temperaturā corporis sequantur, non quod corporis temperatura vllum quidem nobis habitum naturalem inferat, sicuti luscinijs ad cantandum, piscibus ad natandum, sed bene inclinationem, & propensionem magis ad hunc quam ad illum præbeat morem, in quem nisi recta ratio, vel lex vel educatio resistat, facili negocio labetur homo; quoniam mens, & anima humana habet tantum à natura egregias quasdam potentias ad omnia agenda, & cognoscenda, nihil tamen vetat, vt hæc magis quam illa actui, & habitui sit propinquior, propinquitas hæc, & habilitas à materia, & corpore, vt dictum est, pendet.

Sed quod positio Aristotelis sit vera, iam non est dubium, at propter quid hoc contingat, id sanè magnam mihi videtur habere difficultatem, quid enim nexus, quid conueniẽtiæ, & communitatis est, inter prominentiam supercilij, oculorumque cauitatem, & magnanimitatem atque animi elationem quādam? non negauero sane concauos oculos prominentibus esse pulchriores, & ad suum munus exequendum etiam aptiores, siquidem virtus vnita fortior est, vnita autem est eorum vis multo magis, cum concaui fuerint, quam prominentes, & nimis aeri expositi oculi. Attamen si tentandum est dicere aliquid, profecto quorum oculi sunt concaui, & supercilia prominẽt, eaque crassa sunt, & oculi cæsij, siue fului, ijs inest cerebrum calidum, & siccum, ex melancholia naturali calefacta, & flaua bile simul iunctis, sic enim, & ossium materia dominatur, & oculi mediocres sunt, neque excremento pituitoso abundant, vnde sequitur quod melancholicum mediocriter sit cerebrum, quoniam autem rursus oculi ad paruitatem declinans si fului sunt, sicuti leonis, probabile est, bilem flauam simul in cerebro adesse, quam sequitur magnanimitas, hoc est supereminentię desiderium, & multa excandescentia contra ea, quæ multum impediunt, sic igitur magnas contumelias valde acerbe prosequuntur, & magnos honores, quibus extollantur mirifice petunt, nam his attolli, & cælestia se tentare arbitrantur; hac ergo probabili ratiocinatione, putarem probauisse propter quid homo habens oculos parum concauos, & fuluos quales habere dicuntur leones, sint magnanimi, & generosi; probabile etiam est, eosdem esse iustos, & placidos, & mansuetos, nisi cum læsi fuerint, tunc enim furiosa quadam specie in omnia pericula feruntur, & per tela, per hostes pulchram petent per vulne-

ra

ra mortem, iisque nihil vna vnica vltione suauius erit, & efferata vindictæ libidine affecti, se ipsos, vitamque suam nihil ducent, deposita ira humani placidi, mites, & mansueti, neque malorum memores, aut læti existent.

APOTELESMA LXXI.

Quibus vero plus iusto, mansueti referuntur ad boues.

STatus quinque, positionis oculorum ab Aristotele contemplari dicebamus, vnus erat: in quo neque oculi prominebant, neque concaui erant; alter eorum qui vehementer erant concaui, de quo supra, tertius ponebat oculos nimium prominentes, quartus ille est, de quo modo sermonem fecimus, in quo contemplabamur oculos mediocriter concauos, hoc est parum ad defectum declinantes; nunc quintus status proponitur, in quo parum ad excessum, & ad prominentiam accedentes oculi considerantur.

Est igitur Aristotelis sententia, illi quorum oculi paulo plus iusto prominent, quam requirat naturalis oculorum dispositio, sunt mansueti, referuntur ad boues, naturamque habent secundum animam similem illis, sicuti habent, quæ est secundum corpus, Hoc est, vt corporis parte, sic animi boues referunt.

Mansuetos uidetur uocare, qui magnanimis quodammodo opponuntur, qui nempe nō sunt elati, non inflati, non superbi, non admodum ultionum amatores, qui possunt ignoscere læsi, neque præ nimia ira insaniunt; tales igitur dicit mansuetos, hoc est ad iræ uacuitatē accedentes; Qualis autem sit hæc, de qua loquitur mediocris prominentia, docet boum dispositio, quorum oculi aliquanto maiores sunt, & uidentur prominere aliquantulum, & hoc ideo fit, quoniam denotant dispositionem omnino diuersam ab ea, quam inesse leobus dicebamus. Cum autem loquor de bobus exectos intelligo, hi namque, & frigidiores, & humidiores tauris effecti, ad habitum pituitosum, & terreum accedunt, unde propter pituitam mansueti, & ira uacui uidentur; læsi tamen diu, multumque, tandem etiam ferociunt, quod autem de Iunone dicebat Homerus cui oculos tribuebat bouillos, id potius colorem significare puto, quam quod oculi bouilli sint aerei, & quod huiusmodi animal sit temperaturæ aereæ, nam hoc falsum est, quod si breui uiuit, & augetur cito, causam puto breuis uitæ, quod actiua passiuis, non sunt bene mixta, & elaborate coniuncta ita, ut ad extremum peruenerit mixtio, quod autem cito crescant multus forte calor, cum multo humido iunctus id facit, colorem autem dixi aeris habere boum oculos, hoc est qualem in aere uidemus, aqueum scilicet atque ceruleum, sicuti quando modica nubes in aere spectatur; iure igitur dixit Aristoteles, quod quorum oculi mediocriter prominentes sunt, illi sunt mansueti, & sicuti in corpore oculos bouillos, ita etiam mansuetudinem eandem in animo licere agnoscere, quæ forte ex eadem etiam procedit causa, ex qua tales oculi constant, hæc igitur est præsentis apotelesmatis sententia quo Aristotelicæ de oculis sententiæ finis imponitur.

APOTELESMA LXXII.

Qui frontem paruam habent, indisciplinabiles, referuntur ad sues.

QVod supra oculos in facie positum est frons dicitur, de qua nunc Aristoteles tractaturus est; frontem à ferendo dictam uolunt, quoniam præ se ferat animi indicia, nā & lætitiam, & tristitiam seueritatem, misericordiam iram, & mansuetudinem frons indicat, frontem dicimus totum illud spatium, quod in parte superiori à radicibus capillorum termi-

terminatur, in inferiori sunt supercilia, vtrinque pili temporum, proptium est cutis frontis, vt sola inter omnes partes corporis humani arbitrio voluntatis moueatur, illi enim suppositi, sunt, ac iuncti duo musculi dilatati, ad cuius motum, cutis frontis mouetur, dilatati autem ita sunt, vt à principio capillorum exorientes implantentur in fine superciliorũ, & tanti sint quanta est illorũ latitudo, quorum vsus est ad se contrahere supercilia, & oculorum iuuare apetitionem, nam sursum ducto supercilio, ẽt superior palpebra eleuatur, & patefit oculus, cum ergo voluntarij motus principia, & instrumenta sint musculi, & sint ipsi circa caput, & à cerebro motũ, ac sensũ suũ suscipiãt, immediate, ꝑ neruorũ propagines, rationabiliter volũtatis affectiones, & dispositiones ostẽdere possunt, ex his igit̃ cur sic frons appelletur, & quid sit, & cuius gratia, & ꝓꝑ quid voluntatis index existat manifestum est.

Putabant nonnulli potissimã esse vultus partẽ, at Cicero vultũ, à fronte (etiam vulgata paræmia) videtur distinguere, q̧ ad Antoniũ scribens ait, maluisse corã agere, q̃ litteris, nõ .n. solũ ex oratione, sed ẽt vultu, & oculis, & fronte suũ amorẽ ꝓspicere potuisset, & alibi ad Atticũ frõte, & vultu aliq̧d spei ferre se ait, verum intimis sensib. angi, aut igit̃ vulgaris est quidã dicendi modus, exagerationẽ pleonasmo faciens, aut re vera frons à vultu, vt ego etiam arbitrior, sicut vola, à manu distinguitur.

De fronte itaq. primũ q̧ ꝓponitur apotelesma est tale: Qui frontẽ paruã habẽt sũt indisciplinabiles; parua aũt põt esse frons, aut qm̃ capilli eã coarctãt nimiũ descẽdẽtes, & plus iusto illã stringẽtes, aut qm̃ paruũ, & strictũ est os caluariæ in parte exteriori, & depressum qđ accidere in quibusdã adeo certo vidi, vt q̃uis capilli nõ descẽderent tñ frons vix vlla apparebat, qm̃ aũt de paruitate & magnitudine eiusdẽ est agẽdũ, oportet primũ ponere quænã sit rõnabilis, & naturalis frõtis quãtitas à cuius elongatione dicet̃ parua, & magna frõs.

Pictores, vt supra diximus, & q̧ de corporis humani Symetria locuti sũt, in tres partes æquales, & vt ipsi aiunt, vnisonas, pulchram viri faciẽ à radice capillorũ vsq. ad extremũ mentũ diuidũt, prima pars est à radice capillorũ vsq. ad media supercilia inde vsq. in nasi extremitatẽ, tertia vero in menti terminũ desinit; oportet aũt intelligere lineã rectã ad perpendiculũ descendentẽ, q̃ in tres partes scindatur, tanta aũt debet esse totius frontis altitudo, quanta est nasi longitudo, & oris scissuræ, si ergo parua facies fuerit, ꝓpterea qđ capilli descendant, & frontis altitudinẽ occupantes, eã restringant, hãc dico significare hominem indisciplinabilẽ, hoc est rudẽ, & ad contẽplationes nõ solũ ineptũ, sed ẽt auersũ ab ijsdem.

Proprie indisciplinabilis dicit̃, q̧ caret ea potẽtia, sñ q̃ homines sũt apti ad capessendas rerũ formas, hic aũt est intellectus, nõ qđ illũ nõ habeant, sed qđ sit rudis, cõfusus, & tenebrosus ꝓꝑ phantasiæ imperfectionẽ, & impotentiã, Horũ propriũ esse solet, vt vix, & cum magna difficultate principia scientiarũ intelligãt, & admirentur, nõ .n. possunt discernere, qđ sit differẽtiæ inter ꝑ se nota, & ignota, in tantũ aũt auersãtur sciẽtias, vt homines scientijs deditos penitus derideant, & nihili faciant, voluptatib. gulæ, & veneris mancipati, vt ille dicebat, sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique; horum igitur primã speciem, q̃ capillorum causa angustam habent frontem Arist. moribus porcorum esse similem dicit, quod què res sic se habeat à signo probat', dicens, sues sunt indisciplinabiles, & sues paruam habent frontem, ergo quibus parua frons inest illi sunt indisciplinabiles, paruam, vt dixi, ex capillorum descensu, cum scilicet radices illorum ita descenderint, vt dimidiatum ferè frõtis locum occupent, causa autem huius positionis hæc esse poterit.

Quoniam multa est excrementorum copia ijs in locis, in quibus esse non deberet, quæ excrementa sunt aquea, & terrea ita tamen, vt aqua terram superet, & luti cuiusdam liquescentis naturam representet, ille, cui adest hæc temperies uidebitur quidem apprehendere, quoniam humidi est recipere, & retinere deberet, quoniam sicci, & terræ hoc uidetur proprium, sed quoniam calor deficit, & uirtus actiua imbecillis est, ideo sequitur, vt parum iudicio valeant, quod in virtute actiua consistit; cum igitur calor non præualuerit, ita, vt apte misceatur humidum sicco, tantum abest quod hoc retineat, &

inquietus erit, instabilis, & instabilitate stolidus, hæc igitur, & huiusmodi accidentia sequent.

Illos qui talem habent frontem.

Parte altera si coarctata erit frōs, ac depressa (quū pars frōtis superior fere tota ī caluūiā abierit; Hos hoīes qdā molles vocāt, ego īdociles puto, & nō admodū exactos hre sēsus. Ast sanè absurdum est, hos esse effœminatos, idest molles, nonenim à primo ventriculo originem sumunt nerui; at perturbatam esse formam caluariæ, & cerebri, cum videamus; quare & principium sensuum, crederam hos homines minus quidem, quam superiores, attamen etiam rudes, & insulsos esse, & quamuis tales sint, facile alios irrident, ac subsannant, adde quod simulatores sunt, & non solum alijs, sed sibi ipsis etiam dant verba, aut dare tentant, adeo fatui sunt, vt plerunque a semet ipsis decipiantur; hæc autem frontis depressio ea est, quæ suem decet, qui cum omnium animalium viuens maximè inutilis sit, vere illi animam pro sale datam fuisse dicunt, quo vsque sale cōdiatur; ex his itaq. quid parua frons indicet, nec non, & propter quid hoc fiat, manifestum est.

Cæterum Quoniam omnia quæ secundum naturā sunt, vt plurimū contingunt ea esse bona, quæ vero præter naturam disposita sunt mala; quo autem magis à naturali statu recedunt eo peiora sunt, ergo si in tantum elongatæ fuerint corporis dispositiones, vt nusquā humanam sapiant naturam, ac formam, neque in his rationalis animæ operationes, aut illarum apparebunt vestigia, iure igitur fœtus mulierū capite humano carentes in hominū numero non ponuntur.

APOTELESMA LXXIII.

Qui autem magnam valde, illi tardi sunt, referuntur ad boues.

De parua cum egerit, nunc quid de magna sentiendum sit enunciat, ea autem frons dicitur magna, quæ secundum vtramque excedit dimensionem, si comparetur cū ea quæ est secundum naturam, quod si longitudinem, & latitudinē magnam habet, necesse est etiam amplum esse os caluariæ, quod subest, Vbi igitur magna frons, ibi magnum os, ac multum, quare & materia terrestris præualet, igitur melancholia, quæ nimirum frigida, & sicca terræ respondet, terra grauis est, atque ad motum inepta, quod est huiusmodi ad tarditatē accedit, quieti propinquiorem, quam motui, ergo cui magna est frons illum tardum dicemus, & id à signo patet quoniam similes sunt bobus. Boues enim frontē habent magnam, & ijdem tardi sunt, quare quorum frons magna est illos tardos vocamus. Et hæc quæ in boue excecto frontis est amplitudo, præcipue causatur ab ossium exuberantia, & materiæ crassitiæ, quæ admodum terrea cum sit, terrestres etiam passiones, & inclinationes generat in eo animali, quod illam sortitum est frontem, forte etiam non male, si per tarditatem intellexerimus ad operandum, & ad aggredienda actiones irresolutionem, & cunctationem, vt in Nicia Atheniensium duce fuit animaduersum; Dicemus itaq. id ex huiusmodi oriri, ac demonstrari posse causa, cui magna frons, illi magna caluaria, ergo, & multum cerebrum, ergo & multum principium refrigerans, & cordis æstum temperans, cui autem temperatus est calor (qui vehementioris motus principium est, vt quietis frigus,) ille inconsideratus, irresolutus, & tardus in actionib. suis dicitur, iure igitur cui frons magna; vt in Pertinace, & Didio Iuliano spectabatur, ille tardus est, At dubitabit quispiam nunquid cū oīs caluus frontem habeat magnam; at non omnis caluus tardus est, nam & caluus Cæsar, & caluus Socrates item, & Seuerus quorū nemo fuit tardus, Cæsar in celeritate omnē suarum actionum prosperitatem reponere videbatur, neque Seuerum vllus, aut Socratem dixerit tardum An (puto) nusquam id esse verū, quod omnes calui frontē magnā habeant; nam sic & qui ex morbo gallico penitus depiles, ac glabri sunt, magnā frōtem haberēt, qd tamen, vt patet omnino ridiculum est; frons enim dicitur cutis, quæ motu voluntario mouetur, & in qua naturaliter pili nō oriuntur, quod si casu factū fuerit, vt deciderint, aut nati non fuerint, id totum per accidens est.

Dubit. Rursus datur occasio dubitandi, est supra dictum, quod quorum frons est parua illi sunt indisciplinabiles, nunc quorũ est magna illi sunt tardi, videtur ratio dubitandi talis si qui paruam sortiti sunt frontem illi sunt indisciplinabiles, cum tales sint tardi quin immo immobiles ad doctrinas capessendas; ergo quorum frons parua est illi sunt tardi; signũ igitur tarditatis est frons parua, sed & frons magna est signum tarditatis, ergo idem significabũt opposita signa; at opposita signa oppositas proprietates designare probabile est, & ad modum rationabile, vt sicut oppositorum effectuum oppositæ sint causæ, ita etiam opposita signa oppositas indicent dispositiones, quare male Aristoteles dixit paruam frontem significare indisciplinabilitatem, & magnam etiam tarditatem, quin potius, si parua indicat hominem indisciplinabilem; magna virum valde ingeniosum, & curiosum, & ad omnes artes, ac scientias capessendas paratissimum indicare debebat.

Resp. Huic dubitationi non difficile est respondere, atque id etiam pluribus modis; Primum enim non sequitur indisciplinabiles esse tardos, nam aliud est tardum esse ad scientias capessendas, aliud tardũ simpliciter, pōt esse aliquis indisciplinabilis ex multo igne sicco subtili quo factum est, vt continue eius phantasia agitetur non secus atque aqua stagnans à vento agitata, quæ nullas potest rerum imagines referre, cum autem in nostra phantasia nõ quiescunt phantasmata, speculari non possumus, sine horũ speculatione impossibilis est secundum peripateticos, intellectio ei, quæ iuncta est corpori, menti; quare iure dixi non omnes indisciplinabiles esse tardos; imo violenti, obstinati, feroces crudeles, præcipitosi indisciplinabiles nuncupantur, hanc autem violentiam, & indisciplinabilitatẽ (vt sic loquar) in apris natu grandibus, & in hirundinibus facile cognosci potest, amplius neque absurdũ est, si duo opposita signa quorum alterum diceret excessum, alterum defectum, indicarent eandem secundum genus passionem, ac dispositionem; nam eadem causa sm̃ genus etiam disposita oppositos facit effectus; amplius, & nimius in corpore humano calor, & nimium frigus, si vtraque in interioribus viguerint, æque morbum, ac mortem esse in proximo denuntiant, causa est qm̃ naturalia composita, & quæcunq; naturalẽ formam adepta sunt, ea omnia in mediocritate quadã consistunt, virtus enim, & forma omnis naturaliũ compositorũ medietas quædã, est. & ab ipsa mediocritate discessus vitiũ, & imperfectio, & priuatio; qua ratione factũ est, vt tam parua frons, quã magna arguant imperfectionẽ, & vitium quamuis diuersi generis; quare qui minorem frontẽ habet quiq. iusto maiorem, ille nõ est laudandus; sed in medioctitate positus, neque indisciplinabilis, neq. tardus erit; noto aũt tarditatem tam ad animum, quam ad corpus posse referri, & quæ ad animum est duplex, aut in agendo, aut in cognoscendo præcipue aũt tarditatem puto designari in agẽdo, per frontem magnã, tardi .n. proprie dicuntur, qui multũ temporis ponunt in pficiendis suis actionibus, qđ si actio est humana operatio cũ electione, & ratione, eaq. habet principiũ, medium, & finem, & principiũ actionis est consideratio, & contemplatio, tardam actionem dicemus, quæ, & in principio, & in sequentibus principium multum temporis insumit; quid igitur frontis importet magnitudo, & cur id significet ex his est manifestum.

Putauit quidam exrecentioribus frontem magnã similẽ dimidiatæ sphæræ, & præse ferentem caluitiem in homine præ sui amplitudine summam ostendere probitatẽ, morumq. sanctimoniam, hocq. ideo confirmat, qm̃ air se quendam vidisse qui cum maximam haberet frontem, vt caluus putaretur, & hemiciclum, siue semisphæram referret, ille optimis erat præditus moribus. At in primis puto ego, quod sæpius dictum est, mediocritatem arguere perfectionem; qđ si defecerit, aut excesserit semper imperfectionẽ mõstrare ac uitiũ. Et ad ipsum illum auctorem, primũ dicerẽ ex vno probo, non posse vniuersalem propositionem inferri, neq. enim vna hirundo facit ver, amplius quid dicet, si opponatur, non propter hoc, illi probitatem adesse? addo, bardos, & stupidos, plerunque probos vocari, eo quod mala non agant, & non peccantes commissione plerunque vocantur

probi,

probi, ſed non minus peccatum eſt in omiſſione quam in commiſſione.

Idem auctor alium ſe obſeruaſſe ait, cuius frons perfectum ferè circulũ referebat adeo prominens erat, & hunc ille optimo ingenio præditum fuiſſe, talemque frontem excellens putat indicare ingenium; ego ex aduerſo non nullos cognoui hanc ſemicircularem, & rotundam frontem habentes, qui omnibus vitijs inquinati ingenio, & iudicio carebant.

Ego ridiculum monſtrum id genus frontis dicerem, & in ipſo quidquam laudabilis eſſe non crederem; ſed ſi ex eodem auctore in anteriorem partem porrecta frons indicat ingenium leue, & hoc ingenium excellens non eſt, porrecta igitur antrorſum frons non indicat ingenij excellentiam, at qua ratione poterit frons rotunda videri, & circulum perfectum referre, niſi omnino promineat? colligendum eſt igitur optimum ingenium ab hac præter naturali frontis figura non indicari, & ſi optimum ingenium paſſio eſt ſequens naturalem capitis ſtatum, cum talis frontis prominentia, & conuexitas non ſit naturalis ſtatus diſpoſitio, inferendum eſt naturaliter ingenij bonatatem, cum tali figura non ſolere deprehendi, & ſi aliter fiet id raro, & caſu factum erit, nam ſi ſphæram circa tempora mediocriter compreſſam refere debet concinnum caput; quantum ab hac remotum ſit forma caput cuius frons ſimilis eſt circulo perfecto, vel ferè, ex ſe puto clariſſimum eſſe; iam enim neceſſe eſſet, vt tempora quaſi inter ſe iungerentur, & parum aut nihil medij inter vtranque caderet aurem.

Alij magnitudinem frontis audaciam, ſagacitatem, aſtutiam, multum & ſubtile ingenium, iracundiam, ad mendacia propenſionem, & dolos indicare putant, ſed primum nullam rationem afferunt, deinde cum hæc attributa contradictionem includant, (vt mihi videtur) nullius ſunt momenti ſi enim audacia multi caloris ſoboles eſt, & magna frons magnum caput naturaliter indicat, quare & multum cerebrum, ergo, & principium naturalis frigoris magnum, & ab hoc cordis calor remittur, ex hoc ſequetur, vbi magna frons erit, & caput magnum multa non erit audacia, quare neque iracundia; videmus autem plerunq; hos magno capite præditos, potius ad ſomnum, & ad quietem, quam ad motum, & audaciam propenſos eſſe, amplius ſi ſagacis, atque aſtuti ratio in conſideratione, ac penſitatione poſita eſt, ergo ſagaces conſiderati ſunt, & cogitanr, tales autem non ſunt celeres, ac prompti, ſed cunctabundi quare & moderate frigidi, non igitur audaces, nam, vt ſupra ſæpè dictum eſt, prudentia in temperato calore, audacia in eiuſdem exceſſu, ſicuti in defectu poſitus eſt timor, non igitur poteſt ſimul idem audax, & timidus, quare neque audax, & aſtutus quod in genere brutorum apparet, ſiquidem quæ aſtuta ſunt, vt vulpes, plerunque ſunt timida; ſic cati canibus timidiores, etiam ſunt magis aſtuti, & vafri; eadem de cauſa neque audaci iracundiæ iunctum eſt, mendaciam, & aſtutia; ab oppoſitis enim principijs oriuntur, idem autem ſecundum idem non habet oppoſita, videmuſque inſectorũ omne genus, quod artificioſiſſimum eſt, idem exangue, quare & timidum, & in genere canũ cæteris ſagaciores, & aptiores ad diſciplinas, ſuo generi conuenientes, ſunt etiam timidiores, raro enim natura duo genera armorum quibus ſe ipſum tueatur, dare vni animalium ſpeciei ſolet; ſi quod animal ſibi præſto eſt robore, & audacia; illi acrem aſtutiam, & fallax ingenium non eſt largita; ex aduerſo quod debile nactum eſt corpus, eidem, aut pedum celeritatem, aut aſtutiam artificiumque ad ſe ipſum tutandum donauit.

Multo igitur rationabilius Polemo imbellem, ac ſegnem huiuſmodi hominem, magna fronte præditum vocauit, nam cum multa cerebri mole, multa etiã humiditas frigida adeſt, quæ imbecillitatis, ac ſegnitiei dicitur eſſe principium, magis enim ad patiendum humida aquea, quam ad agendum nata eſſe certiſſime patet; at, vt ego arbitror, frons magna quia oſſis magnitudinem indicat, ſegnitiem docet, hoc enim terræ conſequens eſt quatenus autem cerebri multam molem eatenus imbecillitatem, & corporis viriumque quandam impotentiam ad agendum ſignificat.

APOTELESMA LXXIV.

Qui vero rotundam habent, insensati, referuntur ad asinos.

ROtundam putarem frontem, quæ portionem paulo minorem dimidiatæ sphæræ videtur repræsentare; in medio igitur erit eleuatior, est itaq; conuexa frons huiusmodi, qualis est asinorum, & magna, sic enim supra in figura insensati ponebat frōtem circularem, magnam, & carnosam, per insensatum non solum intelligo eum, qui opponitur optimo sensu prædito, sed rudem male capacem disciplinæ, indiscretum, socordem, hominem, voluptatibus deditum, imprudentem, non curantem, neque distinguentem non agenda ab his, quæ agi debent, talem frontem rotundam obseruare possumus in antiquis imaginibus æreis Othonis, Commodi, Heliogabali, & Balbini Imperatorū, inter quos quamuis Balbinus omnium minime malus attamen iusto timidior fuit, quem scribit Iulius Capitol, cum audiret nomen Maximini etiam tremere solitum, & idem non minus voluptatibus, ac delitijs deditus, quam fuerint superiores, eadem insigniti frontis rotunditate.

Præcipuam autem puto esse asini indiscretam, & impudentem quandam propensionem ad voluptates corporeas, & ad agendum quodcunque sibi suadet appetitus nulla rerum, locorum, hominum ve habita ratione; hic igitur est sensus apotelesmatis.

Qui frontem habent rotundatm sunt insensati, & non exactè, ac subtiliter iudicant, & discernunt, quid deceat, & quid nō; sunt enim in hac parte corporis similes asinis, quare, & quasdam etiam in anima propensiones habent, quæ asininis inclinationibus similes erunt; quod ergo id sit verum confirmatur exemplo, nam asini rudes, insensati, & indiscreti sunt, & asini habent frontem magnam, & superius rotundam, ergo quorum frons est rotunda, illi sunt insensati, quod fuerat ostendendum, propterquid autem id fiat videamus, asinum sane frigidi, & sicci esse temperamenti certum est, quo fit vt frigoris valde sit impatiens, & in locis frigidis viuere non possit, calor igitur in ipso, naturalis, debilis apparet, proprium autem esse caloris debilis videtur, si in materia tenaci, & viscosa sit, secundum figuram sphæricam mouere quod videre licet, in amylo in puluerem reducto, & aquæ mixto, hoc enim si ad ignem lentum ponamus, lentè in orbem eius partes attolli videbimus, & quasdam semi sphærulas in eiusdem superficie producere; quod si ignis, & calor augeatur, fiunt acutiores, & tandem franguntur; si vero frigus externum superat, atque cohibeat remanet figura illa semisphærica, quid igitur mirum foret si in simili materia frigida, & ad siccitatem vergente calor debilis interior mouens, & æqualiter reperiens obstaculum, eandem etiam fingeret figuram? quod si hoc probabiliter admitti debet, huiusmodi propositio formari poterit.

Calor debilis in materia quam circum obsistat frigiditas, & crassities, mouens illam sensim secundum aliquas partes, quæ minus resistunt, eam in orbem, & semisphæricam figuram attollit; asini calor naturalis qui capitis asinini formator est, talis existit, nempe debilis in materia frigida, & sicca, ergo illam mouet secundum sphæricam formam, secundum eam partem nimirum, quam ipsius motum non impedit forma, & ratio asini; hæc autem est anterior pars capitis, quæ frons dicitur intra aures, hanc igitur partem habent asini rotundam; ergo ex conuersione maioris, quorum erit frons rotunda circa partem superiorem, illis debilis est calor à quo fuit formatum caput; quibus hoc accidit illis eisdem, probabile est, indigestas imperfectas, & non exacte laboratas esse partes cerebri interiores, tales imprudentes, indiscretique sunt, & communi sensu carentes, ac bardi, nihil, præter vnicam voluptatem, alia omnia curantes, ergo quorum frons superior est rotunda illi sunt rudes, & insensati quod fuerat probandum, propterquid igitur interrogati, qui habent frontem

frontem rotundam illi insensati sunt ac rudes? dicemus quoniam imperfectos, & in elaboratos habent cerebri ventriculos, propter quid autem id illis accidit? quoniam naturalis calor, & vis formatrix circa partes illas est debilis, & materia frigida, & sicca propter eandẽ causam; etenim defectus, & priuatio vnius contrarij est præsẽtia, & positio alterius, fœminilis est huiusmodi frons, quare & à curis remotum hominem, & non valde considerantem quid sit agendum, significat.

Recentiores quidam, & inter magnos philosophos numerati, putant rotundam frontem iracundiam, & insensibilitatem simul significare; at si iracundia caloris soboles est dilatentis, & disgregãtis dissimilaria, q̃ id facit, mollit, attenuat, rarefacit, mollia, & rara passibilia sunt, passio autem de ratione sensus est, iracundum ergo sensitiuum dicemus, frigus autem condensans, & cogens, & constringens tam similaria, quam dissimilaria facit insẽsibilem, igitur profecto difficile est insensitiuum simul, & iracundum reperire, & eo magis si insensitiuus male percipit, neque exacte, ac subtiliter iudicat, aut demum si est patiens, & durus, quomodo erit iracundus?

Accedit Polemonis auctoritas, qui hanc frontem orbicularem, & altam significare ait hominem insensatum, & imprudentem, neque enim quid deceat quid non, omnino discernit, neque ignominia mouetur, quare impudens iure dici potest, & indiscretus.

APOTELESMA LXXV.

,, *Qui autem minus planam habent, sagaces, referuntur ad canes.*

TExtum hoc loco omnino mendosum esse patet, hocque alij etiam notarunt, non enim vox græca ἀναίσθυτος sagacem, sed insensatum significat; verum si insensatus ille est cuius talis est frons, non igitur erit similis cani; amplius si cuius frons est perfectè rotunda ille insensatus est; cui non adest hæc rotunditas, non videtur rationabiliter talis appellandus. Putarem igitur hanc esse Aristotelis sententiam, qui rotundã habent frontem illi sunt insensati, qui vero paulo minorem habent rotunditatem ipsius frontis, & ad planitiem accedunt illi sunt irrationabiles, siue impudentes, & referuntur ad canes, mendumque ideo potuit contingere quoniam vox ἀναίσθητον, quæ insensibilem significat siue insensatum, non longe dissimilis est ab ea, quę est ἀνώθυνον, significante inter cætera hominem nullam in se habentem rationem neque scientem assignare causam propter quam sic, vel aliter faciat, quæ passio videtur inesse canibus ijs, qui apud nos in delicijs sunt, hi namque, etiam sine causa ferocire videntur, & allatrare, & huc, & illuc lusitabundi cursitare, aut legemus ἀνώθετον quæ vox ineptum, inutilem, & ardelionem aliquando designat hominem, nempe qui multa affectat facere, nihil tamen perficit vel sic exponamus. Mente concipiamus frontem de qua dicebamus in superiori apotelesmate esse probe sphæricam circa partem superiorem; hanc si manibus vtrisque magis compresserimus eam acutiorem efficiemus, ergo & eiusdem minorem reddemus planitiem, quod nunc sonant verba gręca μίκροτερον ἐπίπαιδον paulò minorem superficiem, siue planitiem quam scilicet habeat sphærica, hoc est acutiorem, vt tamen sequatur, quod Aristoteli videtur, necesse est etiam imaginari supra nasum ad oculos compressionem factam esse, quare depressionem esse circa tempora, & circa nasi principium, eleuationem autem esse circa medium frontis, & acuminatam quodammodo siue minus planam frontem, (quam si foret sphærica) sic apparere; hanc ferunt frontem, caniculæ illæ melitenses vocatæ, quos fœminæ habent in delitijs, nam videmus in his frontem rotundam, at partem superiorem ad acutum, & oui figuram accedere; compressas autem partes habere, quæ subsunt, ut prope aures, item circa oculos multa sit cauitas, quæ vel artificiose paratur, quoniam sic pulchriores putantur; frons prominet

minet

minet oui extremum referens, descenditque vsque ad quẽdam fonticulum, tandem & maxime circa oculos, & nasi principium incuruatur, vt quantum ibi deficiat, tantum in sincipite exuperet; hos ergo dico referri ad canes, non venaticos, non rusticanos, non odore feras indagantes, sed pusillos, melitenses appellatos, a mulieribus in delitijs habitos; hi sanè sagaces nequaquam dicemus, sed inutiliter feroces, neque discernẽtes quibus, & quando adlatrandum sit, & hæc fortè est Arist. sententia.

Puto igitur rationem, & causam huius passionis à mala capitis formatione petendam esse, quorum enim huiusmodi formam sortita fuerint capita, illorum cerebrum neque secundum naturam dispositum est, impedita igitur instrumenta sunt quæ deseruiunt imaginationi, arctiora enim sunt iusto, quare species rerum confunduntur, vnde factum est, vt cum nihil agant, aliquid tamen continue agere velle videantur; Vel sit ratio Quorum frons acutior est, quam sit rotunda, & oui refert extremum, illi sunt inepti, & inutiles ad actiones; quoniam ineptos, & inutiles ad actiones vocamus eos, qui perfectè, ac distinctè non discurrunt, nec discernunt; hi vero sunt, qui confusas imagines rerum in phantasia habent, tales sunt, qui subtiliores iusto gerunt spiritus, & calidiores atque minus cerebrum habent, quoniam & minorem locum, si igitur quorum sinciput, & frons ad oui formam vergit illi angustiorem habent anteriorem cerebri ventriculũ, patet spiritus in arctiori loco collectos effici calidiores, & celeriores quoniam, & discursus, & phantasmatum impeditur quieta cõtemplatio, & discretio, inde effectum est, vt gestire videantur, & velle operari, inutiliter hæc omnia tentantes, quare inepti inconsiderati, futilesque, & nimis mobiles existunt, sic ergo hoc apotelesma explicari, & confirmari posse crederem.

Sagaces autem nequaquam legi posse puto, primum quoniam vox græca in omnibus quos vidi textibus insensatum, siue carentem communi, (vt aiunt) sensu significat, non autem sagacem, deinde quoniam figura talis sagacitatem denotare non potest, nam si insensatus, & sagax opponitur, vt virtus, & vitium, sagax sanè secundum naturam dispositus erit circa frontem, & caput; at frontem habere talem, vt eius superficies sit, paulo minor quam rotunda, id non est secundum naturam dispositum habere sinciput, & frontem cum supra in figura masculi, ac secundum naturam dispositi diximus, frontem debere esse latam, & quadratam, quare sicuti frons carnosa circularis, & magna, & ampla designat insensatum hominem propter exuberãtiam frigidi principij, quo plus iusto calor corporis retunditur, & cum circularis, & macra, & mediocris acutum, & sagacem hominem indicet, hicque sit, ceu media dispositio, inter minus quam circularis, & constrictior, cum recedat à mediocritate, non sagacem, sed neque insensatum, ast ineptum, & inutilem, ac futilem negotiorum actorem, indiscretumque, ac iracũdum homuncionem significat, rationabiliter enim, si excessus indicat insensatum, & mediocritas sagacem, & ingeniosum, consequenter defectus recessum ab insensibilitate, ingeniositate, & à sagacitate docebit; quod ita poterit demonstrari, quando fuerint sexita disposita, vt sicuti se habet primum ad secũdum, & secundum ad tertium, ita se habeat, quartum ad quintum, & hoc ad sextum, consequenter, sicut se habebit primum ad quartum, & secundum ad quintum, ita etiam tertium ad sextum disponetur, ut si capiamus 2. 4. & 8. item alia tria nempe 6. 12. & 24. quando 6. contineat ter duo, item 12. habeat ter ipsam 4. ergo, & 8. ter continebitur à numero 24. idem de insensato sagaci, & inepto siue futili homine dicendum est; & si primus frontem circularem carnosam, & magnam habet, ut in figura insensati docet Aristoteles, secundus autem qui sagax est habet frontem circularem quidem, sed non carnosam, & non magnam sed mediocrem, ergo consequitur, ut tertius habeat frontem circularem quidem, sed minorem, & acutiorem, & extremum alterum referentem, & sit ineptus, & futilis, & hoc est, qđ fuerat ostendendũ.

2. 4. 8.
6. 12. 24.

APO-

APOTELESMA LXXVI.

Qui vero quadrangulam commensuratam frontem habent magnanimi, referuntur ad leones.

FRons quadrangula vocatur, quæ quodammodo quadrangularem figuram referet, quæ altera parte longior est, & duo latera apposita æqualia, & angulos rectos habet superiores in fronte ad ossa temporum productos, & desinunt ea in parte, in qua exoritur implantatio musculi temporalis anterior; cum igitur hæc figura quadrangularis habeat duo latera opposita inter se æqualia, alterum ex his maioribus quadranguli lateribus superius est secus capillos, alterum illi oppositum describitur linea recta, supra vtrumque supercilium porrecta, & protracta vsque ad extremitates eorundem, latera minora ea sunt, quæ notantur linea per vtraque tempora descendente, & vtrumque maius latus simul nectente, talem igitur dico quadratam frontem quam etiam in figura leonis esse supra dicebamus quæ deinde, & magna sit, & molliter plana.

Quando autem dicit commensuratam idem est, ac si proportionatam dixisset, & ea est, quæ naturalem seruat magnitudinem si cum facie conferatur, etenim frontis latitudo tertia faciei pars esse debet; nemini igitur dubium est frontem debere esse proportionatam, & rationem dimidij ad duplum habere, si ipsam cum reliquo faciei comparabimus, naturaliter etiam longitudo eiusdem ea est, vt sit frons similiter in proportione dupla vnius ad duo, vt si cum occipitis gyro conferatur hoc modo, filo metiatur occiput hominis masculi & probè commensurati, incipiendo ab ea parte temporum in qua frontem terminant capilli, & circum ducendo in gyrum per occiput donec in alteram temporũ partem desinas, dico filum hoc futurum esse dimidium illius longitudinis, quæ est ab vtrisque temporibus per frontem, & sinciput; hæc igitur est longitudo frontisque se habet ad occipitis circumferentiam, cui sub est vltimus cerebri venter, ac cerebelli principium, vt vnum ad duo, & altitudo ad reliquum faciei similiter, & ad totam faciem, vt sit illius tertia pars, non secus etiam, atque est tertia pars totius circumferentiæ capitis. Frons autem hæc dicitur etiam magna si conferatur cum fronte fœminili, & eo maior apparet, quo magis ad planitiem accedit, nec globosa, aut tuberosa est, sicuti fœminarum, puerorum, aut præter naturam dispositorum, causa autem propter quam frons potius ad planitiem quandam, quam ad concauitatem, aut conuexitatem debet accedere hæc est, quoniam planities medium quoddam est inter conuexum, & concauum; at eius, qui secundum naturam dispositus esse debet, frons ad naturalem mediocritatem accedit; quoniam id etiam homini conducit, vt valeat sensu, & memoria, quam nec exercere probe poterit, nisi occiput tumidum habuerit, neque hoc fieri potest nisi pars sphæræ illi opposita comprimatur, fit ergo ita, vt tuberoso occipiti plana frons iungatur, sicuti plano occipiti uidemus adiunctam frontem ad globositatem accedentem, ex his igitur quid sibi uelint hæc frontis attributa sensibilia puto esse manifestum.

Per magnanimitatem intelligit Aristoteles, non acquisitiam quidem illam uirtutem magnanimitatis, sed uirilem propensionem, ac naturalem dispositionem secundum quam homines apti sunt operari uiriliter, & audaci animo subire, eaq. pericula despicere, & præ honoris magni desiderio nec uitam, nec aliudquidquam multifacere; talis igitur est, ut puto apotelesmatis explicatio.

Quod autem sit uerum, probatur, quoniam quicunque talis est, ille refert frontem leoninam, leoni similis magnanimus est, ergo magnanimitatem significat hæc corporis affectio, nam & leones magnanimi sunt, & leones quadratam frontem habent, quare cui

qua-

quadra frons adest, ille est magnanimus; causa vero propter quam signum hoc magnanimitatem indicet, difficili forsan negocio reperiemus. Nisi dicamus magnimitatem esse passionem virilem, seu masculinam, quare & arguere calorem, calorisque abundantiam, tum circa cor, tum etiam circa caput, talem tamen qui optimam constitutionem non excedat, aliter enim furiosus, non magnanimus esset homo, quod si calor multus in capite fortitus materiam sit aptam elaborari, & facile cedentem eamque dilatauerit secundum omnes dimensiones, & magnum caput fiet, naturalemque maris formam seruabit, forma autẽ naturalis masculina, ea est, quæ in leone apparet, huius frons quadrata est, passio igitur frontis quadratæ hac ratione iunctam habet magnanimitatem, & quietem quemdam, nisi irritetur, & si magnum fuerit caput, cui frons adest quadrata, vir ille erit, & sensatus, & prudens, non illiberalis, non stupidus; non puto autem magnanimitatem, primo, & vniuersaliter inesse ei, cui caput sit magnum, aut quadrata frons, credo tamen plerosque magnanimos secundum naturam tales esse, at non è contra. Notatum est etiam, quod vir secundum naturam debet esse magnanimus, & quod facies virilis leoninæ est similis, vt autem magnanimitas viri propria est, ita pusillanimitas magis decet mulierem.

APOTELESMA LXXVII.

Qui autem collectam habent adulatores, referuntur ad passionem, quæ fit, id autem in canibus videbit quispiam; quoniam canes cum blandiuntur contractam habent frontem.

EGo vero ex sola textus lectione mendum apparere arbitror; primum enim neque adulatores, aut canes cum adulantur frontem contrahunt, sed potius exporrigunt, & extendunt, & hoc ipsum experiẽtia docet, qui enim adulantur exhilarãtur, exhilarati frontem extendunt, qui vero aut seueri sunt, aut mæsti frontem contrahunt sic Horatius ait. Explicuit vino contractæ seria frontis. Vbi patet contrahere frontem, nescio quid serij & seueri, non autem blandientis, & adulantis præseferre, & alibi idem auctor idem significans — pauperum cænæ, sine auleis, & ostro. Sollicitam explicuere frontem, hoc est animos cænantium exhilararunt, patet igitur quod si explicare, & exporrigere est passio quæ sequitur & hanc letitiã emittetur adulatio, explicare igitur sequetur adulationẽ, quod cum sit oppositum ipsi contrahere, certum est, frontis contractio neque adulationis est signum, neque canis dum blanditur frontem rugis ornat, & illam contrahit: sed hoc, dum externũ aduentantem videt, plerunque facere solet, in illum latrans. Cum ergo neque canes neque qui adulantur frontem contrahant, certum est in tex. errorem esse; verbum sanè græcum, quo accidens hoc significatur contractionem penitus non significat, sed potius quãdam frontis, & superciliorum eleuationem, quæ aliqua ex parte conuenire videtur etiam adulantibus, non secus atque admiranti; Nam, & qui adulantur non omnino sine admiratione sunt, & enim eorum quibus adulantur, virtutes suspicere, & admirari præse ferunt, quæ sane sursum eleuatio superciliorum videtur sequi frontis ad angulos superiores exporrectionem, quare quodammodo qui adulantur possint dici, quod frontem sursum ducant, cum supercilia eleuent, quando frontem exporrigunt, & explicant, dicemus igitur hanc esse sententiam, quod quicunque naturaliter exporrectam habent frontem, illi sunt blandi, & adulatores; hos autem dico non quod ex uitio alijs imponere tentent, & homines studeant captare, sed blandos, & adulatores uoco naturaliter eos homines, qui placidi sunt, qui alijs quodammodo contradicere nesciunt, nullisque molestiam inferre uolunt, talem dicebant esse Neruam, uerum neque admodum dissensit ab hoc hominum genere Imperator Pertinax, quem Chrestologũ uocabant, eo quod bene loqueretur, & nihil ageret,

ret,benignum enim non fuisse sed adulatorem, & nunquam simplicem creditum, ait Capitolinus; huic autem frons magna quidem, & rugosa, sed potius ob senectutem, quam secundum naturam; an forte dicendum, cũ naturaliter esset vir grauis, seuerus, & auarus; potius ex arte fuerit blandus quam natura, vt potè qui placere in principio sui principatus volebat, non secus atque Vitellius, quamuis alio viuendi, atque agendi genere hic, atque ille hominum gratiam aucuparetur, cum præter rationem ac decorum comitatis, & vrbanitatis nomen affectaret; Quod ergo frontis exporrectio, & explicatio adulatorem significet à signo consequente passionem adulantis declarat, dicens.

Quicunque adulatur ille frontem exporrigit, ergo adulatio est quodammodo frontis exporrectio, & adulari est frontem exporrigere, ergo cui exporrecta naturaliter erit frons ille paratus est ad adulationem, & blanditias; mihi autem videtur, hanc posse assignari causam exporrectionis frontis, quæ sit adulantis passio.

Hoc principio posito quod corpus animi motus sequatur, muteturque ad animi motiones totum quidem corpus, præcipue tamen facies; si igitur qui adulatur lætatur, & exhilaratur, illi autem calor ad exteriora perfunditur, calorisque sit dilatare, & aperire, pars illa igitur quæ dilatari, & explicari poterit in extremitatibus, vbi multum erit caloris, & propemodum dilatabitur, & explicabitur; quare manifestum est cum frons sit talis, quod adulanti frons exporrigetur, cui autem in adulantis morem frons exporrecta, & explicata est, illum dicemus esse adulationi deditum, atque ad adulãdum propensum, sic à d causam ab effectu argumentantes; videturque demonstratio à signo deducta, qua vtitur Aristoteles sic posse reduci, qui naturaliter exporrectam habent frontem illis adest idem signum, idque faciunt, & in fronte gerunt, quod conspicitur in adulantibus actu; at quicunque ea signa habent, & faciunt, quæ habent, & faciunt adulantes, illi adulatores, & adulandum sunt propensi, ergo quibus frons est exporrecta naturaliter illi ad adulandum erunt propensi, minor exemplo canum dominis adulantium patet; nam canes dominis adulantes, & caudam mouent, & frontem exporrigunt, ergo naturaliter qui adulantur frontem exporrigunt, & explicant; quare cui naturaliter inest adulatio, illi inest frõtis explicatio, & sicuti qui in libidinem, & in venerem ruit, illi naturaliter erigitur penis, & contrahuntur testes, ita quicunque adulatur ille vultum explicat, & frõtem exporrigit, & ut illum dicimus esse lasciuum, & nimium veneri deditum, qui vbique, & facillimè, & leuissima de causa arrigit, sic etiam qui naturaliter exporrectam frontem habet, est adulator, hæc ergo vt opinor præsentis apotelesmatis sententia est.

APOTELESMA LXXVIII.

,, *Qui nebulosam audaces, referuntur ad tauros, & leones.*

NVbilosa ea frons appellatur, in qua circa supercilia, & paulo supra medium eorundẽ cutis contracta quodammodo est, & rugosa, & eleuatior, vt obscuriorem efficiat pellem, quæ eo in loco posita est; mihi autem videtur per similitudinem ab aere sumptam vocari nubilosam frontem, quæ nescio quid atri, aut fusci, orientis ex contractione, & rugositate cutis eo in loco habet.

Est igitur Aristotelis sententia, quorum frons est nubilosa illi sint audaces, eo quod taurum, & leonem referunt, qui vtrique inter animalia cætera audaces sunt, & frontẽ habent nubilosam; addendum etiam canes audaces, & eo potissimum tempore, quando audaciam exercent, frontẽ præseferunt nubilosam, & rugosam; quod si qui audacter aliquid aggrediũtur, & illi nubilosam frontẽ gerunt, probabile est, audaciæ proprium signum esse nubilosam frontem; ego tamen valde dubito, si quidem nubilosam frontem eos etiam vi-

demus

APOTELESMA LXXIX.

Quoniam autem nebulosus habitus audaciam significat, & tranquillus adulationem, medius habitus vtique horum bene decenter se habet.

EX his quæ hoc loco dicuntur clarissimè patet mendum esse, quod supra notabam in apotelesſ. 77. vbi legebatur; Qui collectam frontē habent adulatores sunt; nā si tranquillā hoc loco legit eamq. nebulosæ opponit, cū nebulosa sit contracta, & collecta, clarū est, quod nullo modo tranquilla, contracta, vel collecta, legi potest, qua vero ratione id in textu Arist. cōtigerit, diuinare facilius, quā conijcere possem; primū itaq. noto nebulosum habitum tranquillo opponi, deinde audaciam adulationi, quod tamē videtur durum, nam nebulosū sereno potius, & trāquillū sollicito, & anxio deberet opponi, audacia aūt timori.

Putarem igitur sic posse responderi, quod quæ opponuntur alia propriè, per se, & immediatè opponuntur, vt album nigro, calidum frigido, graue leui, per aliud, vel per accidens alia, & improprie, vt auaritia, & magnanimitas, somnus, & sollicitudo; ea autem proprie dicuntur, & per se opposita, quæ operationes faciunt omnino oppositas, quæ incompossibiles sunt, & quæ sunt sub eodem genere posita, & differentijs oppositis seiuncta, vt album & nigrum, calidum & frigidum; per aliud vero siue per accidens, quæ vel sub oppositis generibus continentur, vt liberalitas, & audacia, vel opposita sequuntur, vt diuitias, sollicitudo, paupertatem incuria, sic etiam quæ in oppositis subiectis existunt opposita per accidēs vocantur, vt quæ in igne, & aqua existunt, sic igitur fronti tanquam subiecto in quo; accidit, contractio, & corrugatio, amplius exporrectio, & expansio; & hæ passiones per se sunt contrariæ, & sensu perceptibiles quatenus sunt species figurarum ac motuum quorumdā, quæ dicuntur sensibilia communia; contractionem sequitur nubilositas, expansionem, trāquillitas, & ita secundario, & non per se, & primo videntur opposita; ad nubilositatem autem de qua supra diximus, sequitur audacia, & ad tranquillitatem adulatio, quare inter audaciam, & adulationem oportet esse aliquam oppositionem, consequuntur enim opposita, sanè adulatores sunt abiecto, & vili animo præditi, audaces autem hoc loco putarem vocari superbos, contemptores hominum, elatosque, & quoscunque, qui solo aspectu, atque obtutu terrificare alios profitentur, quod si hęc ita capientur nemini dubium quod opponetur tranquillitas nebulosæ fronti, & audacia adulationi; isti igitur contrarij habitus corporis, & dispositiones, siue propensiones animi sunt oppositæ; at opposita omnia secundum quod opposita sunt, extrema uocantur, extrema simplicia sunt, excessus enim, aut defectus sunt; at simplicia cōpositis opposita sunt, oppositū ab opposito corrumpitur, ergo ratio eorum, quæ composita sunt, in mediocritate consistit, ratio autem, & natura est finis & perfectio cuiusq. patet igitur, frōs, q̄ quæ sortita est mediam inter tranquillam, & nubilosam dispositionem magis erit secundum naturam, & magis uirum decebit quam extremorum alterum. Ita enim comparatum est, ut quod optimum est, ac perpetuum à contrarijs exemptū sit, quale est cælum; At sublunaria omnia, vel implexa cōtrarijs sūt, vel ipsamet sūt cōtraria, pfectiora sūt, q̄ cælo magis similia, magisq. à cōtrarijs excepta, hæc nempe, q̄ magis ab vtroq; distāt, ea aūt maximè ab extremis remota sunt, q̄ maximè in medio posita sūt; bene igit̄ dictū est, si nebulosus frōtis habitus audaciā, trāquillus adulationē, siue animi humilitatē, ergo medius decet virū bonū, & qui huiusmodi sortitus fuerit frontē, rationabiliter placidus erit, ita tū, vt fari ēt possit, q̄ sentiat, & sapiat, nec facile præceps in irā feratur, neq. nimia mansuetudine pespectus sit, & abiectus Talē Titi Vespas. spectabis frontē, in quibusdā antiquis monetis æneis, in quib. eius impressa est facies, in quo summa placiditas magnanimitati iuncta fuit, quam ostendit dum inter coniuratos sedens, se parum timere mortem docuit, illisq. non solum, sed fratri ēt continuè ipsi insidianti, pepercit.

APOTELESMA LXXVIII.

Qui tristem habent frontem mæsti, referuntur ad passionem, quoniam mæsti tristem habent faciem.

QValis sit facies tristis facilius est oculis tueri, ac iudicare, quã voce exprimere, facies aũt tristis duplex est, altera ex ira, qualem refert Cornelius Tacitus eos habuisse, qui L. Vitellij auspicijs bellantes seditionem fecerant, post occisum Aulum Vit. Imperatorem. Hos enim longo ordine captos per mediã vrbẽ deductos fuisse ait exanimatos vultu tristi quidẽ, sed truci, & irato; altera tristis facies est, quæ mæstitiam cum timore, & animi abiectione iunctã ostẽdit, qualẽ describit Virg. in Achemide Vlissis socio, ergo tristitia vtriq; affectui iungit̃ nẽpe iræ & abiectioni, siue humilitati, quare in facie aliquãdo altera species simplex, aliquando ex vtrisq. cõposita apparebit, vt in Didone q̃ in Sexto ait Virg.

Illa solo fixos oculos auersa tenebat,
Nec magis incepto vultum sermone mouetur,
Quam si dura silex stet, aut Marpesia Cautes.

Est etiam, ni fallor possibile reperire solam tristitiam, quæ neque timori, neque iræ, sit coniuncta, qualem idem auctor describit Marcellum in sexto, habentem frontem lętam parum, & deiecto lumina vultu, si igitur imago tristitiæ in facie apparentis potest esse accidẽtalis, nemini dubium, quod etiam naturalis esse poterit, & si species accidentalis tristitiæ sunt, ergo, & secundum naturam in facie vniuscuiusq. imagines harum dispositionum poterunt reperiri similes illis, quę secundum accidens, & à causa externa inducuntur, ceu testatur Aristoteles in prædicamentis.

Vultus igitur dicitur esse tristis in quo tristitia apparet, siue eiusdem icon, & species cõspicitur; est autem tristitia contractio caloris, & spirituum versus suum principium propter apprehensionem rei ingratæ, idem autem est ingratum, & inconueniens, & molestum, & quod tale esse iudicatur, ẽt si re uera non esset, eundẽ parit affectũ; ex quo forte deduci põt, qualis nã sit tristis facies; nã si calor ad interiora, & sanguis cõtrahitur, probabile est, tristẽ in primis ad pallorem accedere, deinde frontem corrugatam habere, contracta supercilia mediocriter depressa oculis terrã spectare aliquando tñ, & cęlum, os occlusum tenere, mediocriter collum inflectere, suspiria crebra emittere, voce querula, & in fine acuta loqui.

Quidã putarunt inter tristitiã, & mæstitiã hoc genus esse discriminis, vt mæstitia sit inueterata, & quasi habituata, tristitia sit in principio, & tanquã dispositio tñ, hęc igitur passio, illa habitus passiuus, sic Virgilius de Troianis iam diù à marinis tempestatibus afflictis loquens, eos mæstos vocat, sic ẽt in sexto, Leucapsim, & Polinarũ vocat mæstos, & mortis honore carentes; ego tñ crederẽ indistinctè vsos auctores vtraq. voce, nam & tristes inferni domos, & tristem paludẽ stygiã vocat; at si quid discriminis est inter has duas voces mæstitia ad animũ refertur, tristitia vero ad corpus, & mæstus propriè dicetur homo, tristia etiã inanimata appellabũtur, sic domus, sic palus, sic regnũ triste vocant poetæ, at fortè, non facilè horũ vnumquodq. mæstũ dicent, cui sanè sententiæ accessisse vr̃, qui Arist. verba græca in latinã linguã transtulit; cæterũ non solum mæstũ intelligemus, qui habet ex causa habituatam tristitiã; sed illũ ẽt vocabimus ex Arist. mæstum, qui ad tristitiã propẽsus est hoc est cui ex facili, & leui causa paratus est spiritus, & sanguis recurrere versus suum principiũ.

Huic igitur frigidius iusto erit cor, vnde naturaliter quacunq. etiam leui causa feruntur spiritus ad eius defensionẽ; probabile igitur est, etiam spiritus non multos esse, & aqueos, sed aquę turbidę, & cęnosæ similes, quare, & qui natura mæsti sunt ijdem etiam melancholici existunt; est itaque hæc apotelesmatis sententia.

Quicunque frontem corrugatam, & contractam habent tristitiam præseferentem, illi prom-

prompti sunt ad mærendum, & leui de causa mæsti efficiuntur, probatur à signo: quoniam qui ex causa externa mærent, illi talem frontem habent. Vis autem huius rationis tota pendet ex eo principio, cuius supra meminimus in capite de qualitate, q̃d eius coloris, qui ob aliquam externam causam per passionem excitatur in facie, potest etiam esse naturalis causa, quæ eundem colorem faciat, eodemque modo disponat corpus, quo causa externa illud ipsum poterat disponere, patet igitur si præsentia mali calorem ad cor, ac spiritus repellit, & facies pallida, & decolor remanet; quod si cui calor, & spiritus naturaliter circa cor steterint, neq. ad partes externas promptè, vt deceret affectum hominem, secundum naturā in sui exordio, delati sunt, q̃ ille vir ad talē affectionē timoris suscipiendā paratissimus est.

Causa propter quā vera sit propositio Arist. sic ostēdi pōt, si oēs tristes sunt mæsti, ꝓbatur ex ratione mæsti; nā mæstus est, cui confugit sanguis ac spiritus ad cor ꝓ ꝓpparentiā rei ingratæ, at cui spiritus, & sanguis ad cor cōfugit illi frons calore, & sanguine priuatur, frōs calore, & spiritibus priuata corrugatur, corrugata, & depressa frōs dr̃ esse tristis; ergo cui frōs tristis adest illi sāguis, & spiritus circa cor descēdit; cui id accidit ille mestus est, vel ad mæstitiam ꝓpēsus, ergo cui frons est tristis, ille ad mæstitiā, & luctū, ac dolorē paratissimus est.

Porrò melancholici omnes tristes sunt, item & senes, & qui naturaliter pituitosi sunt, & qui negotijs maximis dant operam, & qui religioni addicti sunt, itē qui scientias abstrusas, & difficiles rimantur, amplius qui medicinā, qui chymicā, qui demū artes difficiles aut ratione subiecti, aut ratione finis pertractāt; tristes etiā sunt grāmatici, qui docent pueros; amplius incantatores, præstigiatores, malefici, itē poetæ quā plurimi, necnō amatores ex habitu, & Zelotypi; iudices criminales, & horū asseclæ, ac ministri; nocētes demum, vt fures, latrones, sicarij, & qui continue à cōscientia scelerū torquentur, atq. his similes irati per longū tps, lōgis, ac perpetuis malis, aut morbis afflictati, & alij quos oēs longum esset recēsere.

Hoc autem præsertim, vt mihi videtur attendendum est, vt species tristitiæ distinguantur, etenim qui cum tristitia oris truculentiam iunctam habent, et feri, & crudeles reputandi sunt, qui ex aduerso tristes ac timidi videntur, hi misericordes, & fœmineum genus referentes, iracundi apparent, qui cogitabundi faciem præseferunt, prudentes sunt, & auari, & alienorum appetitores, non tñ naturaliter omnino iniusti, qualem autem temperiem ac dispositionem sanguinis, qui circa cor est, aliquis fuerit sortitus, & qualia fuerint instrumēta quibus spiritus vtuntur, siue sanguis hic à natura, siue ex accidenti factus tales etiam putandum est futuras esse illius hominis propensiones, est autem naturæ dare motum, ac mutationem, cuius ipsa principium est; & habitus, & voluntatis ipsi modum adhibere, secundum quem velox, aut tardus, aut alia aliqua ratione affectus ab alijs differre dicitur.

APOTELESMA LXXXXI.

Qui autē demissā lamētabūdi, referūtur ad passiones; q̃a lugētes demissæ sūt frōtis.

FRons quæ tristis est, si trux fuerit demissa nō dr̃, q̃ vero cū tristitia timorē pudoremue iunctum habuerit, illa sane demissa est, in vniuersū igr̃ demissa frōs tristis erit, at oīs q̃ tristis est, eadē nō demissa apparere poterit, tristis frōs Mezētij ex lausi morte, at nō demissa, ea igr̃ est demissa, q̃ remissis musculis frōtis q.b. attollunt̃ supcilia oculos penè claudit, & rugas, q̃ in fronte apparebāt prius detergit, ac fugat, cōtracta igr̃, ac corrugata frōs quodāmodo videt̃ opponi huic, q̃ dicit̃ esse demissa. Demittit̃ igr̃ frōs triplici de causa aut timore mali inhonesti, & dedecorosi qui dr̃ pudor, seu mali inutilis, & dolorē inferētis, vt flagrorū vulnerū, & mortis qui propriè formido est, & hæc frōtis demissio posterior, cū tristitia semꝑ iūncta est, prior non semꝑ, pudet.n. aliquando feminas dicta quędam audire, vultūq. demittunt, nō tū tristes sūt, sed nō nunquā ēt sub rident, vt in venereis collocutionib. cōtingit, vel frōs demittitur ēt, quādo q.s de cōcepta spe decidit, siue ea sit vltionis spes, siue cōceptæ alicuius rei, q̃ voluptatē, aut cōmodū afferre posset, errigit̃ caput, & frons attollitur, cum spes

illucescit, eadem autem cadente, & euanescente frons demittitur, quod etiam accidit iratis cum oratione, aut re aliqua alia animus mulcetur, pulsaq. corde parumper est ita, quæ cõtractã frotẽ effecerat, & misericordia in iræ locũ subeunte ẽt frons demittitur; timor igitur, amplius spes cassa, siue desperatio demũ, & misericordiã demittunt frontẽ, quæ nõ naturaliter demissa est, qđ si alicui naturaliter demissa apparebit, ille sanè ad aliq̃ harũ passionũ paratus erit; est igitur demissio frõtis passio fęminilis vultus, sic Dido vultũ demissa ꝓfatur, sic Andromache deiecit vultũ, & demissa voce locuta est, cũ sibi obijci cõnubia Pyrrhi audiret; lamentabundos voco, qui proni sunt querelas, & leui de causa lamentantur, necesse est autem hos naturaliter frigidioris esse cordis, ac temperamenti, & melancholiã præter naturali, & frigida abundare, quare suspicionibus plenos esse, & innocentes amicos plerunq. damnare, sua sibi ipsis videri despicabilia, se contemni, alios honorari, alios erigi, se deprimi, in cæno, & tenebris versari, quod ergo demissam gerentes frontem sint naturaliter inclinati ad quærelas, & lamentationes hinc ait Aristoteles, manifestum esse.

Qm̃ q̃ lugẽt, & lamentãtur demissã frontẽ gerũt, sed vt mihi vr̃ potius supplicis animi, q̃ queruli demissa frons vr̃ esse signũm, oẽs aũt supplices quodãmodo queruli sunt, nã qui supplicant dolent, dolorẽ oẽm sequitur querela de semetipso, vel de alijs, vel de fortuna, aut aliqua alia cã oculta, vel manifesta, si igitur quicunq. lamentantur demissã gerunt frõtem, ergo & q̃ demissã frontẽ hẽnt ad lamentationes, & querelas sunt propensi, quæ cõuersio ex his, quæ iam sæpè dicta fuerũt, ẽt in principio, cõfirmari põt, qm̃ corpus sequitur passiones aĩæ, quare facta mutatione in aĩa, fit ẽt in corpore, & qm̃ corpus aĩæ instr̃m est, & qualia sunt instr̃a tales ẽt sunt operationes, facta in instr̃is mutatione, aut alteratione, probabile est, ẽt in aĩa tales dispositiones, aut saltẽ propensiones reperiri, eique qđ pueris plerunq. solet accidere, si quis .n. puer in manu habeat terebellũ, aut malleolũ quodcunq. se se offert terebrandũ, ẽt si id nulla necessitas postulet, subito vult terebrare, aut malleo percutere, & si cui præsto est calamus, & atramẽtũ ille subito scribere affectat; si ergo externi instrumenti, & accidentalis præsentia, & possessio inclinationem parit ad agendum secundũ

Dubit. illud ipsum, tãto magis naturale, & cogenitũ instrumentũ aĩam ad has mouebit actiones.

Sed dicet quispiã querelarũ instr̃m non est frons demissa: at nec dentes ferrei sunt serra, sed tñ sine illis non est serra; ita querentis organũ, nõn est demissa frons, sed bene sequitur plerunq. cõquerentẽ; cã aũt ꝑꝑ q̃ lamentabũdi demissã hẽant frontẽ, eã esse puto, qm̃ externa frigẽt, & calor ad interiora recurrẽs ꝑꝑ dolorẽ secũ spirit⁹ attrahit, & deserta spiritib. & calore frõs, & caput in se ipsũ cõcidit, quib. igit̃ externa sup̃iora frigẽt, ijs demittit̃ frõs, & caput, at cõquerẽtib. & dolẽtib. externa, & sup̃iora frigẽt, ij, igit̃ demittit̃ frõs, & caput, qđ fuerat probandũ; lamentabũdos igitur esse eos, quib. frõs demissa, ex his est manifestũ.

APOTELESMA LXXXII.

Qui habent magnum caput sensati, referuntur ad canes.

QVis sit sensatus supradictum est, idem qui cordatus, & cordati sunt, qui ad oblata se habent, pro ut comuniter recta ratio postulat; videndum est aũt quid magnum sit caput, deinde, an canib. magnũ sit caput, & an ex hoc sensati dicãtur; qm̃ non in capite, sed in sensuũ perfectione similes sint canib. neq. oĩbus, sed illis quos odorisequos vocabat Põponius, & quib. vtuntur venatores ad captandas perdices, & qualeas, at qm̃ rectum, & qđ sm̃ naturam est index, & regula sui, & obliqui, & eius quod præter naturam, dicendum est

Quale caput humanum, et quãtũ. quale nã, & quantũ debeat esse caput humanũ, & quinã sint excessus, & defectus termini.

Caput humanum quod mediocre dicitur, ac sm̃ naturam, duplex esse põt, vel comparatum simpliciter ad hominẽ, siue mas sit, siue fœmina, qđ naturaliter definitã hẽt, ac certam magnitudinem, q̃ si excesserit, aut ab ea defecerit non exactum erit, vel dicitur mediocre

caput

caput non simpliciter, sed respectu huius, nam quod mihi est mediocre, illud simpliciter potest esse nō mediocre, sed iusto maius, aut minus; de hoc igitur vtroque dicamus; viro itaq. in cōsistenti ætate posito, & optime sēm naturā dispositο, captis circumferentia à medio supciliorum supra vtramq. aurē producta ꝑ occiput donec ad eundē punctū peruenerit, tāta esse debet, vt comparata ad faciei magnitudinē triplex existat; etenim facies à mento ad fontis extremū capta ferè diameter est eius circuli, qui caput ambit; facies autē nona pars est altitudinis humani corporis optime complexi, ac secundum naturam affabre facti.

Facies in tres partes æquales diuisa est, à frontis principio vsque ad media supercilia spacium est vnum, in quo sedem posuisse prudentiam, & sapientiam dixerunt; quod succedit ad nasi extremitatem deducitur, quem locum assignant pulchritudini, tertium vsque ad menti extremum bonitatis morum indicē vocarunt, cuius capitis collum debet esse secundum circumferentiam suam quanta est linea duplicata, quæ faciem totam metitur; huius deinde pes sextam partem corporeæ altitudinis, siue longitudinis quæ est à vertice ad plantas æquabit; neque caput tamen hoc apud omnes homines robustos idem seruat, & præsertim apud Italos, hi enim cum habitent clima temperatum, & quod secundum magnam sui partem XXXXV. gradui subiectum est, medio modo se habent, ad eos, & qui magis septentionales sunt, & qui minus, caput igitur mediocre hoc erit, magnum autem, quod hanc excedit mensuram vsquequo, sicut igitur proportionatum caput est illud, cuius circumferentia est tertia pars totius longitudinis corporis, ita improportionata magnitudo vltra, & citra quam humana capitis forma stare non potest.

Ex his ergo quod nam sit vnicuique viro magnum, & quodnam paruum, & quod mediocre caput patet, simpliciter etiam quantum debeat esse caput, & quid maius vel minus sit simpliciter, eis clarum erit, qui virilis corporis staturam esse extensam per quinque pedes italicos exactos dicunt, est autem pes duodecim vnciarum, quo vtuntur in communibus mensuris Itali recentiores, paulo maior eo, quo & Galli nunc, & olim Romani referēte Budeo, vtebātur; si igitur res ita se habet, nemini dubiū, qđ caput simpliciter mediocre habebit circumferentiā ferè vnciarū viginti, tot enim ascendunt ad tertiā partē sexaginta.

Quicunque igitur caput magnum habent hoc est excedens aliquantis per mediocritatē vel magis excedens, quam à mediocritate deficiens, illi sunt sensati, hoc est bono (vt puto) discursu, & iudicio præditi, apti dignoscere quid deceat, & quid non, & recto more obire omnia vitæ munia, quoniam cum sensus secundum naturam dispositi sunt, phantasmata etiam suggerunt pro, vt sunt res, atque recipiuntur, iudicanturq; secundum quod omnib. apparent, qui autem tales sunt, sensati, & cordati vocantur. Hos dicit referri ad canes, sed non omnes, non ad eos quidem, qui domum seruant, non etiam qui leporarij dicuntur, sed ad eos præsertim quibus vtimur cum perdices, ac qualeas indagamus, aut ferarum vestigia scrutamur; quod ergo quorum caput est magnum plerunque bene sensati sint, & bonū nacti intellectum, ex hoc patet, quoniam referuntur ad canes, ferarum indagatores, propter quid autem id accidit nunc dicendum; at sanè bene sensati sunt quorum iudicium bene se habet ad oblata, & pulchre discernunt, quid facto sit opus, illorum autem, quibus hoc accidit, neque confusa sunt phantasmata, neque præpropera, neque se mutuo impediunt, sed ordinata sunt, & distincta; hanc distinctionem, & ordinem causat locus capax, & bene se habens, in quo sit omnibus sedes, tale autem est caput magnum, ergo magno capiti rationabiliter conuenit, bona sensatio; amplius vel sic deducatur demonstratio, cui magnū caput est illi ꝓbabiliter distincti capaces & elaborati sunt cerebri ventriculi, cui id adest, ille bene res percipit, ac bene discurrit, qui talis est, ille bene sensatus dicitur, & cordatus, ergo cui caput magnum, ille est sensatus. At ex aduerso sicuti paruum caput medicus malū dicit, sic magnū vocat nō bonū, si igit̃ magnū caput non est bonū, & caput arguēs sensatū virū est bonū ergo vel qđā bonū nō est bonū, vel caput magnum non arguet sensatum

virum; quod Aristoteli placet; An dicendum, vt sæpè, hæc, sicuti, & aliæ, quæ naturalia sunt & in materia, non sunt necessaria nisi ex suppositione, & vt plurimum; quare & de his rationes afferuntur vt plurimum, vt primo priorum, nulli igitur mirum, si caput magnum non semper est bonum;

An rursus dicendum capitis magnitudinem à duplici causa posse oriri, aut à sola materiæ exuperantia cui non perfectè dominatur efficiens, & huiusmodi caput nunquam est bonum, sed qui tale sortiti sunt caput, illi & somnolenti, & rudes admodum, & stolidi plerunque, atque insensati apparent, aut capitis magnitudo exuperantiam quidem materiæ arguit, sed talem cui aptè causa efficiens fuerit dominata, & illam aptè formauerit, & exactè disposuerit, prout ratio humanæ formæ requirit, & tale caput semper bonum est, Bene igitur medici cum dicunt caput magnum nõ de necessitate bonum, quoniam duplex in capite potest esse magnitudo; secundum hanc enim bonum est, secundum illam non est bonũ bene etiam Aristoteles qui dixit caput magnum esse bonum, intelligens de eo quod à virtute formatrice materiam superantè, illique exacte dominante factum fuit.

Dubit. Rursus videtur dubitandum quid commune phantasmatibus, & speciebus sensibilibus, item ingenio, & iudicio cum loco, & corporum quantitate, si quidem phantasma, & discursus res sunt incorporeæ, incorporeo autem, & corporeo nihil est commune vniuocum & illi non datur locus, nisi per accidens, & magnitudo, aut paruitas illud non mutat secundum se.

Resp. An respondebimus phantasma, discursusque non sanè esse res corporeas, attamen esse passiones, & consequentia naturam corporum, quare si receptum se habet per modum recipientis, & hæc à virtute phantastica recipiantur, quæ est virtus in materia, & organica necesse sane videtur esse, vt qualia sunt organa, talis etiam sit illorum receptio, & qualis est receptio talis etiam sit apparentia, ex qua discursus, & iudicium est, & cætera quæ interius fiunt ab anima; quid igitur sit caput magnum, & propter quid bonam arguat ingenij, ac sensuum dispositionem ex his patet.

Dubit. Rursus etiam dubitare posset aliquis, an cui caput est magnum, ille sit probe sensatus, exactosque habeat eos, qui in capite sunt sensus, videtur enim hoc esse falsum, & impossibile; nam si in magno capite multum est cerebri, ergo, & multus humor, multumq; frigus; siccitatem autem requirit, & mediocrem etiam calorem sensuum acrimonia, vt testatur Galenus in libro artis paruæ; an dixeris non sequi vbi multum est cerebri, ibi necessario est multum frigoris & humoris, cerebrum enim dupliciter comparari potest vel cum alijs corporis membris principalibus, qualia sunt cor, epar, testes, & pulmo, & his est frigidius, & humidius, vel cum cerebro suæ speciei temperato comparatur, & sic frigidius etiam potest vel calidius dici, ex his igitur tollendo difficultatem respondeo, quod verissimum est, in magno capite esse multum humidi, & frigidi respectu cordis, & epatis sui sed respectu cerebri, & in comparatione ad alia quæ sunt suæ speciei non sequitur simul, atque magnum est cerebrum ita etiam subito sit frigidius, & humidius alijs, quæ sunt eiusdem speciei. Porro si cerebrum perfectum, & elaboratum fuerit secundum quod eius forma, & natura postulat, cum in maiori quanto similari sit maior virtus, & sit principium sensus cerebrum, secũdum quod similare est, patet qđ maius cerebrum aptius est ad percipienda sensibilia obiecta, quam minus, ergo dicet aliquis si cerebrum lib. 3. est mediocre & 4. est maius, item 6. & 7. etiam maius, igitur hæc quæ sunt lib. 7. magis erunt apta ad sentiendum, quam quæ sunt lib. 3. vel 4. Huic obiectioni puto respondendum esse, similaria composita, & omnia naturalia habere certam magnitudinẽ, vltra quã, & infra quã forma, uel formæ operatio perfici non potest; dato itaque quod cerebrum centum lib. foret exactissime aptum ad capienda omnia sensibilia perfectissime secundum materiam, at secundum formam quæ ipsum facit esse, & quatenus ipsi accidit esse principium, & membrum organicum hominis impossi-

impossibile est, tantum ac tale cerebrum dari, & talem hominem reperiri, cui tale contingat caput. Non ergo verendum ne magnum caput, subito frigidius, & humidius sit iusto neque credendum adeo magnum caput posse homini adesse, vt longe calorem cordis superet; sed bene sensatum dicimus, qui exacte percipit, & iudicat quæ sibi se se offerunt, hic autem mediocrem debet calorem habere; mediocris illi calor inest cui cordis repressa, ac temperata est caliditas, hæc naturaliter, à cerebro frigido temperatur, quo maius cerebrum erit, vsque ad certum terminum, eò frigidius, quare & melius cordis æstum temperabit, & homo discurret melius, & prudentius aget, necesse est autem maius cerebrum maius etiã requirere caput, iure igitur cui caput paulo maius iusto adest, ille est bene sensatus, quod erat ab Aristotele assertum.

APOTELESMA LXXXIII.

„ *Qui vero paruum insensati, referuntur ad asinos.*

Contrariorum contrariæ sunt qualitates, si caput magnum boni sensus est indicium, ex aduerso caput paruum significare totum oppositum debet, id autem paruum dicitur quod deficit à mediocritate superius declarata, qui paruum caput habent (ait Aristoteles) insensati sunt, referuntur ad asinos, hoc est similes sunt asinis. At id mihi videtur non parum habere difficultatis, primum enim asini non habent paruum caput, deinde qui paruum caput habent illi furiosi sunt, & præcipites, non autem insensati, quandoquidem insensatos videmur vocare homines plumbeos, pigros, inertes, caudicem atque asinum referentes, in hoc quod hebetes, nimirum insulsi ineptique sunt, & quos indecorum sit dicere homines, cum potius sint statuæ, & hac de causa non nulli suspicati sunt, errorem esse in textu Aristotelis, non enim caput asininum, vt dixi, paruum est, & nemo antiquorum, ceu Polemon, & Adamantius tale caput agnoscunt, sed panthera, & fœmina paruum habet caput, & longe minus asino, nisi forte, vt quidam auctor huius facultatis, dixerimus capitis magnitudinem posse capi dupliciter, vel secundùm se, quatenus est organum ex diuersis partibus conflatum, & sic asinus magnum caput habet, vel secundum cerebrum, quod est præcipua capitis pars, & hoc modo minimum habet cerebrum asinus, sicut, & anser, si cum alijs comparetur animalibus, singula enim quæ alieni generis sunt, si comparentur cū suo cerebro reperiemus maiorem proportionem habere suum singulorum cerebrum cum singulo corpore, quam asini cerebrum, aut anseris cum suo comparatum; dicemus igitur quorum caput est paruum illorum cerebrum etiam paruum necessario est, at quorum cerebrum paruum est, illi referuntur, & sunt similes in paucitate cerebri asinis, at asinus secū dum quod tale sortitus est cerebrum insensatus est, & rudis, & ineptus, ergo quorum cerebrum, caputque paruum est, illi rudes, & inepti, & insensati dicuntur, proprie autem intelligemus eos esse insensatos, qui indociles sunt, quare & ideo rudes, & quoniam tales dicimus, sequitur, vt etiam sint indiscreti, stolidi, sine fide, & iustitia; stolidas enim, vt plurimum videmus esse eas aues quæ porportione corporis caput paruum habent; Causa vero propter quam caput paruum designet homines insensatos affertur à quodam medico Arabe, eo quod ventriculi iusto arctiores sunt, & strictiores quare spiritus animales libere peruagari non possunt, imperfecte igitur mouentur quare & operantur, & in homine causant discursum; & propter id insensati, sunt. Ex opposito Diuus Thomas lib. de sensu, & sensili, paruo capite præditos homines impetuosos vocat, & violentos, non autem refert ad asinos, quorum natura ab omni violento impetu longe semota est. *Dubit.*

An possumus huic dubitationi respondere. Primum quod cum paruo capite, vel iunctum est cor frigidum, ut in asino, & ansere, & hæc animalia insensata, inepta, & indiscre-

ta sunt,

ta sunt, vt quæ habent cerebrum, & siccius, & frigidius, & crassius alijs, aut cum eodem, calidum cor est, & tunc ea animalia vehementia sunt, impetuosa, ferocia, timida tamen, vt quæ facile reprimantur, neque fortia sint admodum, ceu feles, pantheræ, & struthio cameli; vel dixerim paruo capite præditos referri ad asinos in eo, quod ipsi sunt indociles, & insensati, hoc est inepti ad rerum differentias exactè cognoscendas ob vehementem spirituũ perturbationem, qui paruo in vase arctati confunduntur non autem illi similes asinis sunt in quantum asini frigidi sunt, patientes, & sine iracundia, atque vltionis desiderio, nihil curantes quæ patiuntur; Cæterum cum caput gratia cerebri præcipuè factum sit, & hoc propter animales spiritus, a quo omnis sensus, ac motus originem trahit, quoniam quale est principium, tale etiam est principiatum, probabile est quale fuerit caput, & ex eiusdem figura nobis naturam, & dispositionem cerebri innotescere, & quale nam fuerit cerebrum, tales etiam iudicari sensus operationes, quarum primum est principiũm, & origo cerebrum.

APOTELESMA LXXXIV.

" *Qui habent capita pineata inuerecundi, referuntur ad habentes vngues incuruos.*

Pineatum dixerim caput, quod pineæ nuci simile existit, quodque quodãmodo conũ imitatur, & in acutum desinit, pineatum caput quod aiunt, significat hominem inuerecundum, iracundum, & rapacem, qui propensior sit ad iracundiam, item & ad inuerecundiam; Quid sit verecundia, & inuerecundia, iam dictum est; ea autem est hominum passio, soli enim homines existimationis, & bonæ opinionis affectu teneri videntur, per quandam tamen similitudinem etiam belluis, & irrationalibus tribuitur animantibus: Inuerecundum autem animal illud dici videtur, quod non absterret a cibo, potuque, aut a venereis voluptatibus hominum præsentia, etiam in clamantium, & plagas intentantium, rapax autem dicitur animal, quod violenter aliena carpit, & inuitis dominis in suos trahit, & conuertit vsus. Hos referri ait ad habentia vngues incuruos, Hæc igitur animantia necessario, vel quadrupeda sunt, vel bipeda, & si quadrupeda hæc erunt, vt leones, pardi, tigres, vrsi, cati, & huiusmodi.

At ut mihi uidetur nullum horum pineatum habet caput, quare necesse est, ut ad ea, quæ duos pedes habent conuertamur; nam quæ plures quattuor pedibus sortita sunt, exanguia omnia sunt, neque respirant, modicumque caloris habent naturalis, nam si multum haberent, respiratione egerent, quare & pulmonem possiderent, quæ igitur sine pedibus sunt incuruos non habebunt ungues, quoniam neque ungues, neque quæcunque plures quattuor habent pedes, quoniam exanguia sunt, exangue autem omne timidum est, timidum, non uidetur esse inuerecundum, & rapax, res igitur ad habentia duos pedes reducetur, tales sunt aues rapaces, ex his quædam sunt audaces, & inuerecundæ, ceu aquila, & accipiter, & inter nocturnas, noctuæ, bubones, & maximè omnium oti, & asiones. Hæc igitur auium genera rapacia sunt, eadem inuerecunda, iracunda, & quæ ferè nusquam mitescũt, quod sanè uidetur experientia clarum.

Dubit. At fortè posset dubitare aliquis, an huiusmodi aues pineatum caput habeãt, si enim qui pineatum caput habent similes sunt ijs auib. quæ aduncas habent ungues, probabile esset in utrisque eandem qualitatem, & figuram capitis reperiri, siquidem a similitudine corporis, animi similitudo infertur. Verum nusquam pineatum caput in aquilis, in accipitribus, aut in ullis auibus, quæ ungues incuruas habeant animaduertes facile; in quadrupedibus autem certum est, quod illorum capita nusquam pineata sunt.

Putarem posse responderi similitudinem in qualitate animi non autem corporis consistere

ſtere, vt ſenſus eſſet, qui pineatum habent caput ſunt diſpoſiti ad inuerecundiam, ſicuti diſpoſitæ ſunt aues, quæ incuruos vngues habent, vt animi propenſione ſimiles ſint, non autē corporis figuram, Vel non præter rem (ni fallor) etiam dici poſſet, caput rapacium, & aquilæ præſertim, ſi ſpectetur a gula ad verticem, certum eſt non eſſe pineatum, ſed potius baſis eſt coni pars illa, quæ vertici reſpondet hominum Conus autem quæ ad roſtrum ſpectat; cum enim dudum ſpectaſſem aquilæ regiæ, quam chryſaeton vocant, caluariam, vidi quidem eam coni figuram referre, ſed coni partem latiorem, & baſim conſtituebat occiput, & caluaria, deinde coeuntibus ſimul mandibulis ad roſtri principium coni vertex apparebat, ſic igitur fortè etiam ſecundum caput, & morem dicemus eſſe ſimilia hæc duo inter ſe, nēpè hominum genus habens caput pineatum, & genus auium aduncarum, oppoſito tamen quodammodo.

Propter quid autem qui pineatum caput habent, illi ſint inuerecundi dubitandum eſt; at ſanè homines calidi, & ſicci temperamenti, & biliosi vehementer, cū ſubdominio melancholiæ inflammatæ propenſos eſſe ad inuerecundiam, ad rapacitatem, & ad iram ſupra dictum eſt, in his igitur præualet ignis, cuius proprium eſt in conum deſinere; ſi igitur in virtute formatrice vis ignis aliquanto plus iuſto præualet, ꝓbabile eſt, in formato corpore apparere ſigna huius ignei prædominij, formatūq. corpus in ipſo habere qđ hoc referat prędominium, quod ſi in pyramidem deſinit ignis, vt flamma docet, & ſenſere Democritei ſuperioraque ſemper petat, nemini dubium, quod caput pineatum habens verticē illius erit opus; dicamus igitur, quorum pineatum eſt caput, illi ſecundum caput ſunt temperamenti ignei, cum terræ ſubdominio, qui tales ſunt illi inuerecundi exiſtūt; ergo quibus pineatum caput adeſt inuerecundi ſunt.

Quod pineato capite præditi, tale ſortiti fuerint a primordio temperamentum (niſi id caſu contigerit, & a cauſa externa) docet hoc, quoniam plerunque ijdem æneam barbam habent, coloremque in facie rubrum ad puniceum accedentem, claros, ac lucentes oculos, vnde & iracundi ſunt, quoniam calidi, & ſicci, & propter idem etiam audaces, & non timidi, ideo etiam inuerecūdi, ex quo ſequitur eoſdem etiam rapaces eſſe, calidi enim eſt attrahere ad ſe, & ſicci attracta retinere, & calidi eſt vehementes appetitiones habere, qui autē vehementer appetunt, vt exſaturentur promptè, etiam res ſuas profundunt, prodigos igitur cōpoſitos appellant hos, qui ceu Æſopicus coruus, cum aliena quam plura diripuerint, eadem etiam ſine ratione, modoque profundunt, & dilapidant, quæ natura eſt militum, & crudelium hominum, nam & Domitianus, & Nero ſæuiſſima monſtra tali fuere prædita facie, & caput pineatum habuere, quid igitur ex Ariſtotelis ſentētia pineatum arguat caput, & propter quid, & quænam hanc paſſionum ſequantur accidentia, & cuius ſit temperamēti ex his clarum eſt.

APOTELESMA LXXXV.

Qui aures paruas habent ſimiales ſunt.

PEr aurem hoc loco intelligendam puto, eam exteriorem partem, quę capiti adiuncta ſonos colligit; & foramini, quod via eſt ad auditus ſenſorium, ingerit; eſt aūt hæc particula noſtri corporis ſeminalis a medicis dicta, ex cartilagine, & cute conſtans, paruæ autem aures dicuntur in comparatione ad eas, quæ in alijs exiſtunt hominibus, ſunt autem membra corporis humani parua dupliciter, vel per accidens, & a principio externo, vel per ſe, & ab interiori cauſa, quæ per accidens naturalem non mutant habitum corporis, neque ad præſentem pertinent ſpeculationem, quæ autem a principio interno, vel iuſto maiora, vel minora ſunt, taliaque exiſtunt vel ratione materiæ, vel ratione efficientis. Nam ſi

materia

materia vel minus sit obediēs, vel paucior iusto, minus etiam efficitur membrum; & si plus materiæ sit, vel magis obediens, & mollis eò etiam promptius extenditur, cæterum fortè dicendum est cum materia simpliciter respiciat formam, & vtraque ad vtramque referatur, & humana materia ad formam humanam referatur, probabile est etiam hāc formam esse huius materiæ hanc formam, & hanc materiam talem formam numero determinatam sibi asciscere; quare si materia minus impressam formam habet, etiam forma est imperfecta, & si forma inepta est, operæ pretium erit materiam tali formæ conuenire, secūdum autem quod est forma, & materia ex qua compositum existit, sequitur etiam operatio, & propria passio, quare & materia auris formam auris sibi proportionatam determinabit, & tale statuetur compositum; si ergo parua auris a mediocritate deficit, error igitur in composito, ac deficit materia, vel rebellis fuit efficienti causę; efficiens autem causa eadem est secūdum rationem cum forma; sic autem, & forma etiam deficiens erit, quare & operatio quam paruę aures designant, erit imperfecta, & vitiosa; has paruas aures vocat Aristoteles simiales, & simiarum referre mores; simiales quidem aures sunt secūdum formam, qm̄ auribus simiarum sunt similes, paruæ siquidem cōtractæ; infra iunctæ, vt auriculis quodāmodo careant, ea nimirum parte cui mulieres nobiles appendere gēmas, & vniones solent: humana enim auricula, quæ ciuilem, & secundum naturam dispositum designat hominem, ea est, quæ rubra, quæ carnosa, mollisque & crassiuscula est, & disiuncta probè a carne suppositæ maxillæ, pura, pilis carens, & decora; porrò simiales mores dicuntur, qui simiam referunt; id animalis genus, est cuius proprietas, vt plurima facere, & imitari tentet, atque inepte affectet, quæ deinde ridicule exequatur, & nequiter perficiat. Lasciuum, petulans, & procax iracundum, nequam, in sua operositate, ac sedulitate, morosum, & molestum.

Qualis sit viri probi auris.

Dicit igitur cui paruæ adsunt aures, & in simiæ morē contractæ illi adsunt mores simiales, at huiusmodi mores sunt; imitamenta operationum humanarū rudia, ridicula, & scurrilia, amplius iracunda sæua, cū procacitate, & petulātia plena, ergo cui tales adsunt aures, mores ēt tales habebit, quasi sit Aristotelis sēsus, cui aures simiæ, ac corporis partes simiam referētes, ille ēt simiæ ꝑpēsiones hēt, simia ad imitādū parata est; amplius lasciua, ꝓcax inuerecūda, ergo & idē de homine cui simiæ aures, & facies est, poterit ꝓbabiliter affirmari.

Propter quid autem auriculæ potius, quam reliqua corporis membra, cum simiam referant, simialem designent morem, non posse explicari sanè puto; sed tota facies totumque caput esse signum pathognomonicum, nō autem hoc solum quod ab auribus desumptum est, putārem dicendum, vtcunque tamen, propter quid cui aures simiæ adsunt illi etiam simię mores inexistunt?

An respōdebimus, qm̄ cui corpus simiale est, ei & materia simię, quare & forma quare, & propria operatio simię, vnde humanū corpus qđ corpori simiarum simile erit, ēt promptissimum erit ad operationes simię similes peragēdas, aut ex propinquiorib. dicemus, si aures hominis sunt simiales, ergo & efficiens illarum, & capitis, simile erat ei efficienti causæ, quę simiam producit, hoc quod simiam fabricat, est anima simię, potentia eiusdem perfectio; quare cui aures simiales illi eidem est quodāmodo anima simialis, at ex hac anima sequuntur mores, atque dispositiones simię, ergo & cui tales aures illi tales inesse mores concludendum est.

APOTELESMA LXXXVI.

Qui autem magnas asini.

DE auribus etiam sermo est, aitque magnas aures asininas esse, discernitur asinus ab alijs animantibus, quę videntur, congenea, vt mulus, & equus, quod ipse maximas

mas aures habeat, & hoc illi videtur proprium. Tale autem signum secundum animam concomitatur dispositio, & promptitudo ad imitandum asinum; Ille igitur primum omnium animalium est ingratissimus, deinde si parum ocij nactus est, lasciuus, atque ineptus piger tamen, ac negligens in his quæ ad sui pertinent conseruationem, oblitus decoris, neque curans omnino, quid de ipso bene, vel male homines sentiant; Causam putarem esse, quoniam cui tales adsunt aures, illi materia asinina, & forma quodammodo apparet, quare & anima interior has habet propensiones; Vel melius forte cui tales adsunt aures illi tēperies melancholica, & frigida cum subdominio pituitæ, at cui tale temperamentum, ille asini mores refert; hoc enim illius animalis est temperamentum, ergo cui aures asinum referētes adsunt, illum eundem putādum etiam mores asininos habere; quod si contingat aliter fieri, nusquam mirandum est; naturales enim propensiones equorum, & brutorum, quæ propriè sunt, eadem aut ijsdem similes in homine, qui omnium est quodammodo cōpendium, probabiliter apparere possunt, & sicuti nullus est mos, qui nō in aliquo homine; ita omnes in omni reperiri rationi consentaneum est.

APOTELESMA LXXXVII.

Videbit autem aliquis, & canum optimos moderatas aures habere.

Extrema semper vitiosa esse diximus, in mediocritate autem virtutem positam, quæ est dispositio naturæ conueniens; Cum itaque qui paruas aures habent sint tamquā simiæ, parati quidem ad agendum, ridicule tamen, & inepte exequantur, quod susceperūt & cum omnia facere velle videantur, nihil concinne efficiant.

Ex aduerso qui magnas aures habent, oppositas etiam inclinationes ipsas habere probabile est, & asininos mores præsefere tardosq; , rudes, & ineptos, timidos laboriosos duros esse quòd si extrema hæc sunt vitiosa, quæ in medio posita erunt laudabuntur, quare aures mediocres signum erunt quod nobis insint mediocriter prædictæ inclinationes, ex quo prompti ad agendum, & in actionibus constantes, & cum recta ratione operabimur, donec ad propositum finem perueniamus.

Mihi autem videtur Aristotelem attulisse exemplum canum, quoniam hoc animal inter cætera est huiusmodi, vt idem secundum speciem habeat, & maximas aures, & minimas; valde auriti omnes sunt timidi, quales penè omnes canes villosi, qui vulgo barbati vocantur, quales & quidam gallici canes magni, nec non, & qui melitei in delicijs habentur, omnibus enim magnæ adsunt aures, & omnes etiam timidi, vel minus cæteris audaces. Ex aduerso lupi, quod videtur esse quibusdam, quoddam canis siluestris genus, amplius, & corsici, seu corcyræi canes, & qui ruri pro tutandis domibus degunt, minores aures habent & sunt audaces, & quandoque etiam ex insidijs viatores adoriuntur, & vix ullos præter quam domesticos agnoscunt, aut illis parcere sciūt, qui medio modo dispositi sunt, ceu venatici, qui vulgo leporarij dicuntur, & mediocres aures habent, & ad opus prompti sunt, & ex altera parte mansueti, & placidi valde existunt.

Propter quid autem qui mediocres sortiti sint aures, proborum sint morum, & bonæ indolis facile non est ex proprijs asserere, sed tantum ex eo quod dictum est, omnem mediocritatem secundum naturam esse, quare & laudabilem; Putarem tamen, & id confirmari posse ex loco topico, à minori ad maius; si enim natura perfecte elaborauit ea quæ minoris sunt vsus, minusque necessaria, & tandum ad decorem pertinentia, ergo tanto magis probabile est, illam elaborasse, & perfecisse quæ ad esse, & ad bene esse requiruntur, hæc autem sunt organa animæ interna, probabile igitur est cui exactæ elaboratæ sunt aures, illum etiam interna bene disposita habere, cui autem interna organa bene secundum

natu-

naturam sunt disposita, ille bonæ indolis est, ac ꝓbe moratus; ergo colligendū est, cui mediocres sunt aures, & exculptæ, & bene formatæ, illū ipsum esse virū probū, & bona indole præditum, neque asininos, neque simiales mores habentem; hæc de auribus Aristoteles.

Aures paruæ, ac subtiles.

Alij paruas, & subtiles putarunt esse signum boni, & sapientis ingenij. At paruæ, & subtiles, si præter naturam fuerint, nihil boni portendunt; vt supra dictū fuit; Oblōgas, vel plus iusto latas, aiunt, docere hominem audacem inuerecundum, contemptorem, vanum, & pigrum, tria priora attributa forsan adesse possunt, nam magnæ aures, & non inepte effectæ, temperamentum sanguineum cum subdominio bilis, vel pituitæ, nisi cætera prohibeant, demonstrant, qui autem audax & inuerecundus est, ille non omnino videtur esse piger, siquidem pigri ad asinos referuntur, audaces autem contumeliatores, & iracundi pręproperi sunt, & plus iusto ad operationes prompri, iuuenilem enim morem imitantur; At vanitas, & insipientia bene & valde auritorum p̄ssio propria uidebitur, plerique etenim, qui huiusmodi sortiti sunt aures, rudes, vani, insulsique sunt.

An id accidit, eo quod huiusmodi aures cerebrum plus iusto humidum, ac frigidum docent, ita tamen, vt multa sit humiditas paucę terræ turbidæ mixta; quare nō facile propter frigus recipiat; & difficile propter humorem recepta retineat.

Not.

Noto quod animaduersum fuit à quibusdam recentioribus, Quibus plerunque magnæ sunt aures illis collum breuius est, abeunte nimirum in aures parte materiæ, quæ ad vertebrarum structuram destinabatur, quibus autem collum est breue ijdem auctores aiunt inesse calliditatem, & fraudem, quod videtur repugnare iam dictis, nam si cui magnæ aures illi adest collum breue, & cui collum breue ille est astutus, & dolosus, non igitur erit rudis & insulsus, qui habet magnas aures; Adeo huius artis professores parum sibi constant, qui sine vlla ratione sua dicta enuntiant, quid enim ineptius, quam dicere, qui habet aures equo similes futurus est princeps, & cum dominio moriturus?

At re vera puto ego magnas, & crassas aures non bene elaboratas propter causam supradictam significare iudicij, & interiorum sensuum hebetudinem, neque aduersatur supradictis ab Aristotele, qui dicebat hos ad asinos referri, adde quod sit verum, magnam aurem collum breue, & crassum denotare; crassities enim colli robur indicat, & cum robore plerunque ingenij obtusitas consistit; Mihi tñ videtur, qđ de colli dictū est breuitate, cōsiderandum omnino, etenim potest esse breue, & crassum, vt in tauris, vel breue, & subtile vt in felibus, quorū priores sunt robusti, posteriores vero insidiosi; omnino aūt quæ præter temperamenti principia, & sine Syllogismo in physiognomicis enunciātur, ea omnia nullius esse momenti videntur, & solum excogitata, vt vulgaribus hominibus imponatur.

Quod vero dixit Polemon, aures elaboratas, & bene exculptas rudiorem naturam significare, non video quomodo sit rationi consonum; nisi illas plus iusto magnas dicamus; etenim aliter repugnaret ijs, quæ supra dicta sunt, nimirum elaborata, & bene exculpta extrema ostendere naturam probabiliter melius etiam interna excoluisse. Illa etenim, sicut ars propter finem operans, in hoc ab illa differt, quod ars à principio externo pendens, ab extra ad intus procedit, at ex aduerso natura cum sit internum principium, ab intus ad extra mouet, ac fertur, quare si exteriora bene se habent, interiora optime disposita esse probabiliter coniectare poterimus.

At si quis dixerit, vnde igitur factum est; quod pulchri plerunque sunt mali, id iam alias dictum fuit; Nunc etiam dicitur, quod duplex est pulchritudo, quæ virilis est, virumque decet, ea nusquam malam indolem arguit, at quæ in viro muliebris apparet pulchritudo, præter naturam in illo existens; præter naturalem etiam in eodem ostendit dispositionem, hinc factum, vt hi pessimi omnium dicātur, ac valde fraudulenti, qui rotundā faciem, ac virgineū quendāruborē pręseferūt, & hęc de figura mēbrorū ex Arist. dicta sint.

Finis Quartæ Partis.

COM-

COMMENTARII IN PHYSIOGNOMICA ARISTOTELIS

Pars Quinta.

DE FACIEI COLORIBVS, AC PILORVM, MOTVSQVE Corporei differentijs.

APOTELESMA LXXXVIII.

Qui valde nigri, timidi sunt, referuntur ad Aegyptios.

NEMINI dubium esse debet corruptissimam esse hanc physiognomicorum præceptorum farraginem; quare & peruerso ordine inter se coniungi, & quamplurima deficere, quæ ab Aristotele, notata fuere at quando inceptus labor, ad vmbilicum iam spectat, hanc etiam partem eadem ratione qua superiores exegimus, declarare tentabimus Aristotelicorum dictorum rationem afferentes, si poterimus aliquam.

Pars hęc in sex portiones commode distingui potest, prima colores persequitur tum corporis, tum faciei, ac partium, & contentorum in ipsa, vnde sequitur, secunda, quæ de pilis tractat, tertia motus totius corporis, & partium agitationes considerat, quarta vocis differentias speculatur, quinta proportiones membrorum seruatæ quid indicent, quid non seruatæ doceant, animaduertit, tandem in fine epilogum quendam facit animaduersionum, ac præceptorum quorundam, quæ debeamus continue in iudicando obseruare.

Ad primam partem veniamus; in hac exponenda videndum est, quid sit color, quæ colorum differentia, qui in brutis, & in homine nati sint fieri; & ex quibus oriantur principijs in illo, deinde contemplandum est, an regio, regionisque dispositio agat in hominum corpus, & illud magis ad hanc, quam ad oppositam determinet dispositionem; quænam sit causa, propter quam varia hominum oritur dispositio, & temperies, cælum ne, aut sol, aut terræ plaga. Aut planetæ, & planetarum, vt quidam volunt, imperia, demum vnde factum est, ut in Ægypto, in Britannia aliquando nascantur, aliqui qui neque Aegyptiam faciem, nec mores Aegyptios, aut Britannicos habent.

Igitur ad primum dicamus colorem posse dupliciter cōsiderari, vel secundū se, vel quatenus est visibilis, pro vt est obiectum visus illum Aristoteles secundo de anima definiuit esse motiuum diaphani, secundum quod est diaphanum, verum de hoc non est sermo, sed de colore quatenus est qualitas, secundum quam quales dicimur, albi nempe, nigri, & rubei; at si qualitas est, & de genere earum, quæ passibiles dicuntur, non quoniam passionem inferant, sed quoniam per passionem introducuntur, manifestum est, oriri, ex passione mutua primarum qualitatum inter se, quare color erit qualitas corporis mixti, ex mutua habitudine primarum qualitatum cum luce diaphanoque exoriens. In corpore igitur simplici non est color, sed coloris principium, ob id neque cælum, neque aer, aut aqua, quæ simplex est, neque ignis est coloratus, ille nempe qui in propria sphæra ponitur; at dices terra, ex Theophrasto, simplicissima alba est, non igitur, omne corpus simplex colore vacat.

An dicam ego album duplex esse alterum quod est color, alterum vero quod natum est recipere colores omnes, quare est quodammodo inchoatio, potentiaque & rudimentū omnium colorum, & quasi materia, & basis, prior non est in terra sed posterior, quam distinctionem etiam in nigro licet aduertere, quorum alterum est priuatio, vt tenebræ, alterum autem proprie est color qualē habent, & corui pennæ, & lapides quidam, qualis ille, quē indicem vocant in quem conuersum fabulantur quendam pastorem nomine Battum, ignis autem secundū quod natus est lucere formam coloribus præstat, & duo media, quæ diaphana sūt elemēta, nectunt extrema; simulq. iuncta faciūt omnes colorū species. Diximus causari colores ob mutuā habitudinē primarū qualitatū; seu corporū, qm̄ in hac habitudine sicci, & humidi inter se ratio colorū posita est; vnde dixerat Arist. has esse qualitates introductas p passionē, hoc est à reciproca passione q̄ inter se faciebāt primę qualitates.

Quodque hoc sit verum paret; sicca sit tela, ea humectetur colorem mutat, sit pannus purpureus, aqua diluatur colorem perdit; idem exsiccetur, aut reuertitur, aut alium acquirit, idem in hominibus, ac cæteris viuentibus apparet, secundum quod magis minusue siccescunt, aut humescunt, varias colorum differentias suscipiunt, additum est, ex habitudine quam habent inter se principia passiua cum luce, si quidem ignis qui in rebus est duas rationes sustinet, vel, vt principium caloris, vel lucis; secundum quod est caloris principium, & fons facit odores, ac sapores, at secundum quod est natum ex se producere lumen, causat colores, non enim putandum est, cælestem lucem corporibus his annexam esse, & in horum mixtionem venire cælum aliqua ratione, nisi spiritualiter, & metaphorice id intelligamus, vel effectiuè, vt policletus, aut eius ars inest statuæ, secundum quod cælum, cælique lationes, & lux, quæ vna à superioribus in hæc inferiora sensibiliter transfunditur vniuersalia agentia existunt, omniaque agunt, educunt, conseruant, perdunt, eo quod vel calorē proportionatū, uel improportionatū rebus impartiunt, ex his igitur q̄d sit color simplex patet, nec non, & mixtorum esse hanc passionem, & realiter inesse corporibus coloratum esse.

Breuiter autem, quæ ad colorum differentias, & principia pertinent contemplantes dicamus, corporis compositi seu mixti passio color est; omne autem corpus mixtū siue id diaphanum sit, siue emphanum, siue ex utrisque participans, ex quattuor constat elemētis, elementa secundum se corpora simplicia sunt, simplicium corporum alia diaphana sūt, alia terminant diaphanum; hæc terra dicitur, illa sunt aqua, aer, & ignis, horum quattuor duo dicuntur principia passiua, & duo actiua; terra sicca est, quare terminata, aqua humida, ergo terminabilis, secundum se aūt interminata, & hæc duo passiua sunt, quare & sm̄ molē in rebus dominantur, in perfectioribus terra, in imperfectioribus aqua; amplius actiua duo aer, & ignis, quorū hic est calidior, ille minus, vtraq. lucida sed magis diaphanus aer, lucidus magis ignis, q̄ vtraq. elementa sm̄ virtutem in animatis dominantur, albū igitur à sicco, quare alba est terra, huic si misceatur aqua oritur niger color, vt in glebis madefactis, omnis enim nigroris causa materialis est, aqua, vt Arist. 21. sectione prob. sicuti frigus est causa efficiens, vt sect. prob. 38.

Si mo-

Si modicus aer accedat, & tantum caloris, vt probe duo hæc elementa misceantur simul fiet viror, si ampliori aeri nectatur ignis efficietur luteus color, quoniam in hoc maior est lux, quam in viridi, si etiam atque etiam ignis in mixtionem venerit, purpureus nascetur, at maior ignis magis exsiccans id quod à sicco, & humido constat, obscurat lucem, vt videmus in lignis, quæ vruntur, succedit igitur color cæruleus, quem excipit fuscus pallido respondens, vt nigrum albo, sequitur autē niger color, qui soboles est, terrei aquosi à multo calore exusti, tot igitur sunt simplices colores, qui ex mixtione elemētarium qualitatū, elementorumque nascuntur; his siccum, & humidum videntur afferre materiam, secundū quod in elementis passiuis siccum, & humidum reperiuntur, calidum, & frigidum secundum quod actiua existunt, dant formam, vt autem passiua formāt colores, vel ad eos constituendos ueniunt nō quatenus sunt sicca vel humida, sed quatenus diaphana sunt, vel nō diaphana, ita actiua non sm̄ quod calida, sed sm̄ quod lucida, vel non lucida existunt.

Quod si aliquis non lucentem diceret aerem, & terram non albam, sciendum est elemēta, & principia esse talia non actu, nam si actu talia forent, iam in esse perfecto, & non in principio, & principia essent, sed principiata forent, & composita; sunt igitur talia in esse inchoato, & potentia non autem actu, & in esse completo, ac perfecto.

Porrò cū octo sint colores simplices, albus, pallidus, luteus, viridis, purpureus, cæruleus, fuscus, & niger, ex his penè infiniti statuūtur, q & in florib. & in auiū plumis aliquādo reperiūtur; animaliū pilos, nec virides, neq. cæruleos, neq. purpureos facile reperies, sed rubros, albos, flauos, nigros videre poteris, qm̄ qualis est ī brutis color cutis, tales pili existūt, cutis aūt talis est quales sūt humores ex quib. ipsa, & caro illi ꝓxima statuitur; secus ī hoīe.

Humores aūt ex quibus animal perfectum statutum est licet quattuor elementis mundi respondeant, hi tamen omnes ad rubedinem, & colorem purpureum accedunt, cum sm̄ naturā dispositi sūt, hunc enim pfectorum animaliū colorē diximus esse suorū humorū qui in vasibus existunt, sicuti virorem plantarum, nam ex omni ferè planta, qui educitur succus virorem habet, viridia folia, viridesque rami, ex omni similiter animali perfecto, & ex coitu nato, non solo viui paro, sed etiam ouiparo si respiret, atque pulmonem habeat, eductus naturalis succus purpureus est, & ad colorem rubeum accedens. Hic tñ nō simplex est, nā diluta purpura pituitā docet, pura sanguinem, splendida, & rutilans flauam bilem, exsaturata, & ad puniceū accedēs colorē, & fuscior effecta melancholiā naturalē nobis exprimit.

Si vero præter naturā vnus, aut alter singillatim disponatur à calore, aut frigore, nigredinem, liuorem, pallorem, flauedinē, albedinē ꝓducunt, & q̄ plures alios colores, quos medici notant, vt bilē porraceā quādā vocāt, vitellinā, & amplius æruginosā, uel pallidam, sm̄ qđ magis, aut minus ab externo calore passi sunt humores, siue sm̄ se, siue cum alijs mixti.

In humani aūt corporis supficie in uniuersū plures duobus, ut plurimū sm̄ naturā nō reperiuntur colores, nēpe albus, & ater, sub quib. tanq̄ generib. quodāmodo omnes alij possunt reduci, q in hominū facie, ac cute solent apparere; ad album.n. & pallidū, & cinericiū referes, colorē, q est in Hispanis, & Mauris, amplius ēt, & roseū, quē uidemus in Germanis & Polonis, & sub flauū cū quodā splendore, quē spectabis in Græcis, & in his q in Troade, & Lycia, & Bithinia nati sūt; idē ēt color, sed magis ad fuscedinē accedēs cū liuore ac splēdore quodā in Armenijs, & Persis spectatur, sic aūt ordinare licebit colores humanę cutis, quos sub albo reponas eorū, q in Europa degūt, nulli etem̄ ī hac plaga nāliter nigri oriunt̄.

Liuidum uidebis in Tartaris, & Moschouitis, squalidum in Hispanis, quos Castellanos uocant, & in Illycis, liuorem facit frigus, quod si remissius fuerit naturalem, & non morbosum producit squalorem; hunc excipit roseus color, qui in externo rosarum uidetur folio hic Gallis, Germanisque proprius uidetur, rutilus magis in Gallis, rubrior in Germanis, illi uehementiores, hi stabiliores; succedit cinericius qui ad fuscedinem accedit, qui & in Italis, & Neapolitani regni accolis, nec non, & Græcis plerisq. apparet, huic cinereo quo-

niam additus est fulgor quidam, & quasi liuor efficitur subflauus color; tot igitur naturales sunt alborum hominum colores; Nigri prima species est fuscedo, fuscos eos voco qui cum subflaui forent multo calore eductus fuit humor, qui in superficie erat, vnde fuscus remansit, fuscos dicimus Mauritanos, & Ægyptios; affecta enim magis, & magis exsiccata cute à calore fuscedo efficitur, sicuti videmus in his qui diutius in sole permanent, aut ruri habitant; fuscis succedunt ferruginei multo nigriores quales sunt qui prope æquatorem & qui oras sinus Persici habitant, & qui Calecut oppidum Indicum incolunt; Arabas ēt hoc esse colore præditos aiunt, Qui vero littora guineæ tenent, ac Aethiopes; & quicunq. sub tropico cancri, aut vltra illum habitant, locaque arenosa, carentia aqua tenent, omnes nigrum omnino colorem habent, & proprie atri dicuntur, carbonemque extinctum, aut picem representant, nec tamen rubore priuati sunt, sed similes sunt rosis quas nigro vitro, aut velamine aliquis operuerit, Aethiopum autem, & accolarum fluminis illius, quod Niger appellatur, alij proprie atri, & extinctum carbonem referentes, alij vero picei sunt, hi iuniores, & melioris habitus, ac magis succosi; illi vero seniores, & minus humore naturali referti. Tot ergo videntur esse naturales humanæ cutis colores, qui à calore, vel frigore externo loci, atque eius qualitate mutantur; cum enim hominis corpus, vt plurima alia cōposita, ex terra, & aqua certam speciêm habente, secundum quam dicitur melancholia, & pituira, tanquam passiuis elementis conflatum sit; intensum frigus elidens humorē, ac spiritus ad interna repercutiens luridum colorem facit, siue liuorem quemdam in cute, si remissum fuerit, repercutiatque tantum calorem ad interna, nō tñ illum extinguat, color quem in Germanis conspicimus apparebit; minus etiam si fuerit frigus, roseum Gallorum colorē aspicies, quando autem calor, & frigus successiue, & æqualiter secundum annum mutantur squalorem Italorum, & Siculorum spectabis; fuscus, & ferrugineus, & ater efficitur secundum quod à maiori, vel minori calore corpus patitur, & humor à sicco separatur, & aduritur, cum autem iam totus ferè in cute defecerit humor, tunc non color ater, sed cinericius apparet. Quoniam autem hominibus diuersarum nationum vtitur Aristoteles in physiognomicis; quęrendum restat an regio, regionisque diuersa dispositio, diuersas etiam faciat dispositiones, & si id faciat propter quid, & quomodo hoc contingat.

Quod varij homines diuersa loca incolentes varias habeāt dispositiones, & inclinationes, varijsque teneantur studijs, & desiderijs, per se notissimum est, aliud enim septentrionales, aliud Meridionales affectant, apud hos turpissima est ebrietas, illi mirifice scelus ueneris præter naturalis abhorrent. Huius varietatis causæ plerunque sunt, temperamentū, nam alias habet inclinationes iracundus, & qui nactus est temperamentum biliosum cum subdominio sanguinis, alias item qui pituitosus est cum subdominio melancholiæ; hic ad parendum humilis, ille ad imperandum superbus existit; educationi, consuetudini, & institutioni secundæ partes tribuendæ sunt, adeo enim à teneris assuescere multum est, vt tēperamentum, temperamentique inclinationes corrigere, superare, mutare, & in oppositū trahere possit consuetudo, & educatio; idque roboris præsertim in homine nacta est, si quidem homo maximè ad temperamentum secundum pondus accedit hoc autem videtur esse in æquilibrio, quę vero talia sunt facile ad oppositas partes vertuntur, & hinc patet quomodo etiam ab hominis temperamento deduci possit, hominem in manu sui arbitrij positum esse, & suarum operationum esse dominum, vt facere, & non facere possit quæ à temperamento aut ab affectu, aut ab alia causa illi suppeditantur.

Sub educationem reducitur institutio, & lex, religioque patriæ, nec non, & conditio, & omnis cultus qui pueris nobis adhibetur. Tertio loco succedit regio in qua, & aeris, & solis diuersitas contemplatur, vna regio ab altera diuersificatur propter diuersitatem habitudinis, quam terra habet cum cęlo soleq. ac stellis; duplex hæc, vna vniuersalior quæ nascitur ex maiore, vel minore mora solis supra orizontem loci, & sm̄ proiectum radij solaris

ad ma-

ad magis, vel minus rectos angulos; Altera magis loco peculiaris orta ex natura terræ, & loci, qui certam cum sole tenet habitudinem, quoniam igitur in eadem plaga, & sub eodẽ paralello contingit habitare quosdam loca campestria, vndique aperta, alios autem habitare summa montium cacumina, humore carentia, saxosa, & sterilia; alios autem incolere lacus, paludes, arboribus consitas terras, & à ventis penitus immunes, effectum est, vt his variæ etiam insint temperaturæ, variæque inclinationes, quod patet in Italia si conferas eos qui habitant circa lacum larium, cum ijs qui Aquileienses paludes, & Ferrarienses incolunt; quæ particularis regionis dispositio, & situs tantum valet, vt longe præualeat vniuersalem cæli, ac solis dispositionem, ex quo factum est, vt circa lacum larium ijdem arbores oriantur, & viuant qui circa Neapolitanum, & Ianuensem sinum nascuntur, quamuis hæc loca multo magis australia sint, & longe secundum vniuersalem Solis dispositionem calidiora existant, quam sit lacus larius, aut lemanus. Idem videbit qui in vertice Appenini positus partem intuebitur Septentrionalem horridam, herbis exutam, & squalentem & australem totam ridentem, cultam, aurantijs, & limonijs malis suauiter olentibus refertam; cum igitur varia loca varium aerem pariāt, varius aer inspiratus, cū accedat ceu pars materialis ad generationem spirituum, illeq. ipse sit qui in cor fertur, eiusdem temperiem remittere, intendere, & mutare probabiliter potest: & quoniam varia loca varios producunt fructus, & varias aquas habent, quibus populi vti solent, varios autem cibos sanguinem variare, & alterare certum est; patet quod cibus potusque cum aere maximè possunt corpus nostrum afficere, & hoc est quod dicebatur regiones diuersas, habere homines diuersis moribus præditos, quoniam diuersum aerem spirant diuersumque cibum, potumq. capiunt, vnde, & diuersi spiritus, diuersæque affectiones, ac desideria suppeditantur.

Societates, & sodalitates ad educationem referes; nam certum est tales nos esse, quales sunt illi cum quibus familiariter consuescimus, & quibus familiariter vtimur; Quinta est ætas, variæ enim ætates varijs teneri affectibus docet etiam Horatius in poetica, & præter Horatium in Rhetoricis Aristoteles.

Aetatem sequuntur studia, quæ tantum possunt, vt iuxta vulgare dictum omnia tandẽ in mores abeāt, studia voco vitæ genus, exercitium, & operationem quam quisq. exercet, illam siue electione siue casu, siue suorum placito susceperit; militiæ, doctrinæ, medicinæ, aut theologiæ, œconomicæ exercitium, artificiaque quotidiana, quibus ciuitates abundāt, ea nomine studiorum continentur, demum id omne quod hominem occupat, & secundū quod ad certum finem operatur, cum enim homo animal actiuum sit, agit igitur, & omne agens propter finem aliquem agit omne igitur, quod ad certum finem, cum electione hominem mouet, studium dixerim.

Si quis igitur studium militiæ exercuerit, quid aliud quam militares illum mores habere dixeris; ex aduerso si religioni addictus fuerit, humanum, benignum, misericordem vocaueris, at medicum plerunque omnem, eadem de causa sub tristem, & querulum videbis affectus etiam ab externis causis orientes: si diutiùs permanserint, certos in homine mores generant, qui iam habitus vocantur, quos eosdem etiam ratio siue ea recta sit, siue non rēcta psuadet; tot igiř penè causæ sūt quib. variātur humanæ dispositiones, vnde variæ, ac diuersæ opationes oriūtur, ex quib. & varij fiūt habit⁹, & illos varios esse comprehēdimus.

Nusquā aūt hominū diuersitas planetis assignanda est, eo qđ hi sub Marte, illi sub Saturno sint orti, causæ enim vniuersalissimæ particularissimos non faciunt effectus, & ridiculi sunt, qui populos quosdā audaces, quoniā Leoni; alios timidos, qm̄ Capricorno subiectos esse aiunt, ceu Bononienses musicæ deditos, ac litteris, humanos ẽr, & ad amandū procliues, qm̄ sub Tauro sūt, & à Mercurio, & Venere regunť, ī certis igiř locis, vt Aegypto, Arabia, Germania, Scythia sūt determinatę hominū facies, naturę, & mores; in alijs aūt sicuti Italia, & Sicilia īcertę facies, & indeterminati mores existūt, neq. vnū est oīb. Italis īgeniū,

neque vna facies; idem de his qui sub æquinoctiali habitant scribitur, forte eadem causa est, quoniam, & qui sub æquinoctiali sunt, & qui sub 45. gradu habitant, æquæ temperati sunt, & æque ab extremis distant; non ob hoc tamen tollitur quin in Germania etiam fieri possint, qui faciem Hispanicam habeant, & in Aegypto, qui, & facie, & moribus græcum æmulentur; possunt enim summi viri, & magna exempla daturi,

Veruecum in patria, crassoque sub aere nasci.

At præcipue in principio, medioque sexti climatis, & fine quinti, vbi hæc faciei diuersitas animaduertitur, exerceri potest hæc à moribus regionum desumpta prædicendi ratio.

Quod igitur talem à regione diuersum colorem, & faciem sortiatur aliquis causam puto particularem, ac priuatam quæ vniuersalem impediat temperaturam patris, & matris, aut à ratione viuendi, aut ab ætate, aut à cibis alteratam, vnde tale fluxerit semen, ex quo corpus huiusmodi notis, & inclinationibus insignitum fuerit productum.

His ergo longius nimis enarratis ad rem veniamus, quales sint Aegyptij docet Herodianus in Caracalla, item Capitolinus, & Dion, leues sunt iocis, Risibusqe dediti, timidi, seditiosi, vani, superstitiosi, & quales ab his auctoribus tractãtur, id puto accidere, quoniã cum calidam, & humidam colant regionem, sintque naturaliter melancholici cum subdominio bilis, & pituitæ effectum est, vt ijs, ceu auiculis accidat, quę cum vere nouo incaluerint, huc atque illuc volitant, & perpetuo cantu aerem circum situm fatigant; dicit ergo.

Qui valde nigri sunt timidi, referuntur, ad Aegyptios, Nigrorem debemus intelligere, qui multus est, si cum colore Italorum, aut Græcorum comparueris, at si cum Aethiopibus fuscum dices, cui igitur inest calor qualem Aegyptij habẽt, ille est timidus, si quidẽ Aegyptij timidi sunt, & ijdem fusci, timidos esse docet etiam Achilles Tatius Alexandrinus, natus ea in regione, qui ait, in fugam conuersos præcipitosissimos fugere, neque posse teneri, ijdem si vicerint, ac potiores sint insuperabiles esse, propter quid autem fusci, & parui corpore plerunque sint imbelles, & timidi sciemus, cum causam propter quam tales Aegyptij sint perceperimus; Aegyptijs ab externo calore multo, interior euocatur, interna igitur frigent, naturali calore; & accidentali aliquando incalescunt, externo vero euocato humore ad cutim eoque adusto nigrescunt, inde factum est, vt nigri fiant; his ita positis dicamus, cui exteriora nigra sunt illis euocatus est humor cum calore ad partes exteriores; ibique ab externo ambiente audstus, at cui hoc accidit interiora frigent, frigenti interiora cõtingit metus, quare cui facies nigra, siue fusca est naturaliter, & oculi parui, & capilli crispi & nigri ille timidus est, malitiosus, dolosus, & cui vel vnquam fidere non possis, maximæ etiam, & vehementissimæ iræ, & quam diu latenter seruet, locum, & tempus nocendi expectans, neque Aegyptijs multo robustiores sunt Aethiopes, qui vero littora guineæ habitant omnium omnino videntur despicatissimi, vt tantum seruiant à natura producti; quique præter cibum, & venerem nihil aliud cogitent; illi autem nigerrimi sunt, extinctumq; carbonem imitantur; ex his quasdam mulieres noui, quæ quamuis, & Italicè loquentur, & fidem Christianam profiterentur, adeo tamen prostitutæ, & infamis erant libidinis, vt ignotos quosuis præsentarent, & vt secum rem haberent, efflagitarent, & vino etiam adeo erant deditæ, vt semper ebriæ vinum olerent.

At dicet quispiam quomodo accidet nostratibus, & in Italia natis colorem habere Ægyptium, aut Aethiopium? si quidem vbi non adest causa efficiens, neque adfuit vnquam, neque ibi affectus existere potest; In Italia calor Aegypti, aut Aethiopiæ non est, aut esse potest; ergo neque color, Aethiopemque in Italia etiam ex parentibus Aethiopibus nõ penitus nasci puto, quando qui apud nos ex his nascuntur valde dilutum habent colorẽ; at quod nascantur qui fusci sint, & Aegyptios imitentur, aliquando contingit, hoc autem fit vt aliquis Aegyptiacam sortiatur temperiem in sui ipsius constitutione, duplici de causa, altera est, quoniam paternum semen, eiusque temperies à principio est melancholica,

cum

cum subdominio pituitæ, ac bilis, nec multus adest calor quo possit incalescere melancholia, quare frigidior permanet, altera quoniam in matris vtero contingere potest, vt ille plus iusto calidior euocet ad partes exteriores naturalem humorem, & calorem embrionis, eoque in loco, qui circa cutim est humorem adurat, & sic fœtum tingat, fuscumq; efficiat, vnde postea interioribus frigidioribus effectis, suboritur illa ad metum seruilem propensio; quæ est in Aegyptijs.

Possem tamen etiam dicere hanc esse vniuersalem regionum enuntiationem, dixisseq; Aristotelem quod qui nigri sunt sicuti Aethiopes, qui propriè atri sunt, & sicuti Aegyptij, quos fuscos dicimus, illi sunt timidi, quam timiditatem sequitur, & leuitas, & calliditas, & superstitio, & promptitudo ad scientias, & contemplationes, ad artes autem, & ad arma pertractanda inhabilitas quædam, & inefficacia, vnde in pugna stataria, non adeo valent, vt nationes Septentrionales, & temperatę.

APOTELESMA LXXXIX.

„ *Valde autem albi timidi sunt, referuntur ad mulieres.*

HVius apotelesmatis in promptu causa est, secundum quam, & valde albos appellat timidos, nam ad mulierum naturam referuntur, quæ secundum se timidæ existūt, causa est, quoniam parum caloris secundum cor habēt, quoniam multus est circa vterum, quare non multus circa cor; propter quid autem valde albus timidus est, quoniam pituitosus, secundum naturam igitur frigidus, & humidus, at frigus sequi timorem iam sæpè diximus, sicuti audacia calorem.

Sed dubitandum videtur, quanam ratione doctrina hæc possit subsistere, quoniam diximus valde nigros esse timidos, at valde albi deberent esse audaces. Amplius Angli, & Germani valde albi videntur, ijdem tamē audacissimi sunt; Ad hoc puto responderi posse; vehementer album intelligi colorem, qui niueus est, quique fœminilis, & hic cum præter naturam sit viri, qui audax est, secundum quod est vir, arguit etiam timorem, qui priuatio est audaciæ. Ad argumentum autem prius dico, multam nigredinem non esse causam timoris, secundum quod excessus est nigredinis, sed esse signum dispositionis præter naturalis, quæ virum possit statuere; sic & multam albedinem esse signum alterius extremi, omnia autem extrema secundum quod talia, vitiosa sunt, quare qui verè viri meret nomen, neque albus, vt fœmina, neque niger, vt Aethiops esse debet; Ad alterum autem quod de Germanis, & Scythis dicitur non est verum, illi enim non sunt albi, sed roseo colore, aut flauo, & mellino cum purpura mixto prædici; Ignauiam igitur & inefficaciam in operationibus docet color nimium albus, & timorem insitum qualem videmus in virginibus plus iusto candidis.

Dubit.

Resp.

APOTELESMA XC.

„ *Color autem, qui confert ad fortitudinem medius horum oportet esse, flaui enim magnanimi sunt, referuntur ad leones.*

NOn tanti videtur esse physiognomonica apud Aristolem, vt apud quosdam recētiores, qui omnia illi adeo tribuunt, vt etiam futura contingentia, & quæ ab externo agente penitus pendent se posse prædicere, ac iudicare præsumant; videtur itaque hic scopus Aristotelis, vt contempletur, atque inquirat, qualis nam sit constitutio uirilis secundū naturam, & qualis mulieris, & quibus nam signis excessus, defectus, & medium coniectemur;

mur;hoc fundamento supposito. Virilis naturæ perfectionem medietatem quandam esse,cuius propria sit passio magnanimitas,siue fortitudo animi,& corporis robur,similiter,& alteram quandam medietatem esse naturam muliebrem, cuius passio est pulchritudo, & delicata quædam corporis conformatio; animi autem affectio propria est illiberalitas quædam,& dolus,non quod fœminæ omnes dolosæ sint,sed naturaliter dico viros esse apertiores,& magis audaces,fœminas uero esse magis coopertas,& magis animi proprij sensus tegere,& minus esse audaces,quod si quando audacissimæ quædam appareant,illæ iam præter naturam sunt dispositæ.

Sed ad Aristotelem; Ait ille, quod color conferens ad fortitudinem est medius inter ualde album,& ualde nigrum;Non putandum est colorem hunc medium conferre ad fortitudinem,ut causam,sed tantum,ut signum,quare sensus est,Color indicās corpus humanum natum esse ad animi fortitudinem,& propēsum ad audaciam,est medius inter atrū,& candidum;sed non putandum hunc colorem,quem dixi medium,debere esse uiridem, non enim color hic homini secundum naturam inest.

Erant colores qui ad album referebantur pallidus,roseus,cinereus.pallidusque multiplex est,nam luridus,& cinereus collor pallor dicitur,& pallidum etiam uocant colorem qui reperitur in ebore,uel lacte coagulato,& propriè hic fœmineus est, quando igitur purè apparet color qualis est cineris quernæ bene coctæ,cum hic sit effectus melancholiæ,cū pituitæ subdominio,& melancholia cum calida non sit,potest tamen mediocriter calescere,hunc non dices fortem,sed humanum quidem,& temperatum;neque aliena appetentem,qui uerò propriè mellinus est,coloremque mellis refert,nimium flauæ bilis in se habet,qui cydonitem colorem sibi comparauit,& ad fuscum magis accedit,squaloremque præ se fert,ille est ex his quos Aristoteles uocat medios,est enim in alborum confinio participans ex albo,& nigro,factus à multa melancholia incalescēte,& multa flaua bile cum pituitæ,& sanguinis partibus æqualibus;præualet autem pituita,& hic color est,quē hoc loco ipse flauum appellat,melius fuluum uocasset,qui leonis est,non quod homo reperiatur cuius cutis illum exactè colorem habeat,sed dicitur quod ad illum accedit, ac quodāmodo representat,& similiter inter homines atros,qui ferruginei sunt,atque ad colorem rubiginis accedunt,illi fortes,& magnanimi sunt,& robusti;quoniam ex atra bile,ac flaua constant,quorum altera,cum terra in referat,constantiam ac robur,altera, cum igni sit similis,uehementiam,celeritatemque,& his actionibus promptitudinem ministrat, qui uero nigriores existunt,ijs iam flaua bilis deficit,& carboni extincto similes sunt,& non calidi,sed frigidi,at in calore audaciā consistere iam sæpius est dictum,calor enim ignis proprietas est,& ignis primū actiuorū dicitur;Ater igitur,seu piceus,ex una parte,& cādidus, siue pallens ex altera,sunt extrema quædam;eos igitur quibus insunt,à mediocritate remotos esse docēt;at in mediocritate posuimus robur,audaciamque, ergo qui in extremitatib. sunt,audacia,& robore carebunt,timidi igitur & imbelles dicentur. Fuluum igitur,siue cydonitem colorem esse fortitudinis indicem,confirmat exemplo leonum,qui cum fortes sint,& masculi hunc colorem habent,fortibus ergo hic inest color.

At propter quid fortes,ac robusti sunt fului? causam ex prædictis in promptu esse puto; Nam fortes,& robusti sunt temperamenti melancholici cum subdominio bilis,quam partes æquales sanguinis, & pituitæ excipiunt, & melancholia naturalis est, & multo calore referta,at quibus inest tale temperamentum,ijsdem inest color fuluus, qualis est in leonibus,ergo fortibus & robustis inest color fuluus;sicuti diximus;talem autem fuisse Herculis colorem legimus,at Cacus ferrugineus erat,sicuti etiam Anteus;quod igitur,qui talem habent colorem sint fortes,ac manu prompti,& robusti ex his clarum est.

APOTELESMA LXXXXI.

Rubei valde astuti referuntur ad vulpes.

COlorem de quo loquitur Aristoteles in vulpina pelle eiusque præcipuo tergore spectare poteris, ille enim propriè est qui rubeus dicitur, & qui astutiam declarat; astuti dicuntur qui perspicaces sunt, & in malis prompti ad inuenienda media, quibus suum finem obtineant; hæc itaque videtur esse prudentis, & astuti differentia, vt prudens laudabilem, ac bonum finem sibi proponat, deinde sit potens ad media inuenienda, eaque naturaliter proba, & laudabilia, quibus finem suum obtineat; ex aduerso astutus, neq. bonum, ac laudabilem sibi finem proponit, sed omnia ad se vnum tantum trahens, nihil de alienis commodis sollicitus est; perspicaxque, ac promptus est ad media inuenienda, nihili faciẽs siue illa sint laudabilia, siue non, dũmodo quod intendit perficiat; dicit igitur quicunque rubeo sunt colore prædití, ac præcipuè secundum faciem illi sunt vulpibus similes, at tales sunt astuti; ergo qui rubei sunt secundum faciem sunt astuti, quod rubeo infecti colore sint secundum colorem similes tergoribus vulpium, ex se patet, nam & rubeos pilos habet vulpes, & astuta valde est, vt etiam ex Aesopo colligitur, qui primas astutiæ partes vulpib. assignat, propter quid autem rubei sint astuti; id explicabitur si prius notauerimus, quod rubor duplex est, alter splendore carens saturatus, & ad nigrorem cum pallore pauco inclinans, qualem fere, in ære deprehendimus, alter autem est splendidus purpureusqué, aut roseus oculos quodã modo exhilarans. rubor aũt, splẽdescens duplex est vnũ incarnatum vocant, qualem in malis autumni tempore, qualem in rosis vere nouo spectamus; alterum quem dicunt propriè rubeum, siuè purpureum quem in cocinneis pannis, quem in floribus lychnidis coronariæ, atque in ipso cinnabari conspicies; de priori ruboris specie, carente splendore est sermo; qui constat ex multa bile atra adusta cum flaua coniuncta; quib. vtrisque simul certa ratione commixtis, si calorem cõceperint, & vtraque aduratur, nihil nobilis, nihilque magnanimi facient sentire hominem sed propter naturam melancholię, semper timor, semperque suspicio, & incredulitas illi erit cordi, & insociabilitas. Hæc enim terræ propria sunt, secundum quod est frigida, & sicca, quare & alieno termino difficile terminabilis, difficileque cum alijs coherens, quod suscepit diu retinet, quod reiecit non facile recipit, at bilis calorem ignis referẽs, inquietam agitationem, inquisitionemque molitur, vnde fit astutia, multo autem maior est portio nigræ quam flauæ bilis, vnde & superat timor, qui nisi superaret, iam audax, non a aũt timidum esset animal; fit ergo rõ. Astuti sunt quorũ temperies ex multa bile atra iuncta cum flaua bile vtrisque naturalibus quidem, sed calefactis mediocriter constat, at quorum temperies talis est illorum cutis, & corporis color est rubeus siue splendore colorem æris referens, aut pellis vulpinæ, ergo astutis color rubeus inest, quare & quibus inest color rubeus illos esse astutos probabile est, quoniã non necessario conuertitur in terminis vniuersalis affirmatiua, hoc autem etiam communi Italorum prouerbio confirmatur, qui vulgo dicere solent, neminem rubeum esse bonum; minor speculantibus definitionem, & essentiam astuti manifesta est; nam si propẽsio ad astutiam est virtus, & passio quædam materialis, necesse sanè est, vt sibi certam materiam determinet, quæ simul constantiam in inquisitione, & acrimoniam det in inquirendo, hanc à flaua, illã ab atra bile dari hominibus iam supradictum fuit; quod ergo qui valde rubei sunt illi astuti existant, ex his manifestum est; plures Cretenses, & Sardos tali colore præditos vidisse videor; at Germani non rubei sunt, sed rosei, vnde illi non astuti, sed suspiciosi facile fiunt; decepti enim suo malo, non credere discunt; id etiam & virginibus accidit, quæ suspiciosæ sunt; quod calor benignus, sanguinisque subtilitas facere solet.

APOTELESMA LXXXII.

" *Pallidi colore turbati, sunt timidi, referuntur ad passionem, quæ fit ex timore.*

PAllidi quinam sint dictum est; color hic duplex est, vel ex bile assata, & iam, vt medici dicunt, in cinerem versa, vel ex pituita; prior nescio quid fusci admixtum habet posterior ad candorem accedit, vtrunque autem duplex est, alter vniformis, æqualis, efflorescēs, & quodammodo naturalis, & aliquid splendoris in se continens, qualis est ille, quem videmus in adolescentibus naturaliter pallidis, bono tamen habitu præditis, pallorem huiusmodi in violis albis, & in rosis augustanis, quas vulgo moschettas vocant, percipies; sed de hoc nunc sermo non est, quamuis & iste non sit admodum solitus in faciebus virorum fortium reperiri; alter pallor est inæqualis turbatus, pessime se promens, & quodāmodo, vel luridus, vel saltem repræsentans colorem, quem gipsum habet cum aqua fuerit dilutum, & pęne exsiccatum; talem conspicies in eo, qui repente ex timore palluerit, nam cum ad cor recurrant spiritus, & sanguis faciem deserat, concidit cutis, & sanguine, & spiritu priuata efficitur pallida, rugosa, fusca, turpis, & inęqualis; quicunque igitur naturaliter nactus fuerit hunc colorem, illum Aristoteles pronunciat timidum; & probat à signo, quoniam qui timent pallidi sunt, & colore turbati, ergo & e conuerso, qui pallidi sunt, & colore turbati, illi sunt timidi; huius propensionis causa difficultatem non habet; timidus parum habet spiritus, & sanguinis, & totum, quem habet, ille ad inferiora, & ad diaphragma recurrit, atque stabulatur, cuius indicium est, quod timidi ferè omnes, cum actu timent lubricam habent aluum, bile nimirum, & sanguine & spiritibus ad inferiora delatis, & quicunque parum habet caloris, & spiritus, & quem habet totus ad inferiores partes stabulatur, & manet illi superiora, & facies sanguine, & spiritibus est vacua, cuius superiora sanguine, ac spiritu sunt deserta, & facies præcipuè, ac partes quæ sunt circa oculos, ille est pallidus, & colore turbatus, ergo qui timidus est, ille est pallidus, & colore turbatus, & e conuerso, qui pallidus est, ac colore turbatus erit timidus.

Dubit. At fortè dubitabit aliquis dicens non conuerti propositiones vniuersales in terminis, ad quod respondere possem primum propositiones demonstrabiles conuerti siquidem sunt per se in secundo modo; sed amplius probabile est conuerti non autem necessarium, & vt signum solubile, concludunt, saltem in pluribus; si enim omni timenti inest pallor, & non timet qui non palleat, probabile est, si cui inest pallor, vel illum timere, vel ad timorem propēsum esse, siue id illi ex habitu, siue à principio interno, & secundum naturalem dispositionem inexistat.

APOTELESMA LXXXIII.

" *Qui autem mellei coloris sunt frigidi, frigida autem mobilia difficulter, mobilibus autem difficulter existentibus ijs quæ iuxta sunt corpus, erunt vtique tardi.*

NVllam difficultatem habet huiusmodi apotelesma, si modo cognouerimus quid melleus sit color, & propter quid mellinus color tarditatem doceat, cum totum oppositum videretur significare: siquidem mel calidum est, & abstersorium, quare & color, qui illud primum indicat, effectus eius temperamenti videri deberet, mellinus color vtiq. à melle denominatus est, sed mellis color non est vnus, nam mellis aliud pallens est quale est ligustrum, aut cera dealbata, tale aūt est mel quod ex illyria affertur, aliud est flauum quale est Italum, quod etiā sic vocauit Lucretius; est alius mellis color subflauus, & quasi

cum

cum quodam splendore pallescens, quem videre poteris in melle hispano, & qualem probabile est fuisse in melle attico, siue hymettico; huius igitur coloris mellei, qui refert hispanum, aut atticum mel, nunc sermonem fieri puto ab Aristotele; vt sit eius pofirio; mellino colore prædici, sunt frigidi, frigidi autem sunt tardi, maior probatur, quoniam frigida sunt difficulter mobilia, quod videmus in terra, & in his qui hyeme frigent, qui vix attolli possũt. Amplius animalia ferè omnia frigida, ceu cochleæ, testudines, insecta quam plurima, & salamandrę, & chamæleon, sunt motus tardi, & difficulter mouentur, causa est quoniam frigidum calori opponitur, calor principium motus est; & primum calidorum, quod est ignis semper mouetur, quare frigus principium erit quietis, & quæ à cœlo maximè absunt frigida sunt, quod in terra videmus.

At si dixeris aquam moueri, Responderem non à se ipsa quatenus est aqua, sed vel quatenus est extra suum locum, & secundum quod grauis est, non secundum quod frigida moueri; vel si in suo loco mouetur, nempè in mari, iam id illi accidit, vt à motu primi mobilis, & ipsa rapiatur, siuè solem, siuè lunam sequatur; at iam aqua cum vehementer frigescit, quiescit, ac gelu riget; patet igitur frigida difficulter esse mobilia.

,, *Quod si frigida sunt, quæ iuxta corpus.*

Hoc est si membra corporis erunt frigida frigore naturali, quod significat proprij caloris absentiam, erunt etiam difficile mobilia, quare & tarda, & hominem facient tardum, minor erat; mellini sunt frigidi, hæc ab Aristotele non probatur, cum tamen probatione egeat; mellinus color tertio modo dictus, qualem in Chloro Cesare notauit Vopiscus, constat, ex multo phlegmate albo, cui admixta est bilis flaua, cum modico melancholiæ, quare flauities illa albedini iuncta colorem subflauum, & propriè mellinum facit, qui demonstrat diminutam esse coctionem, hic enim color in conualescentibus plerunque spectatur; mellinus igitur color victoriam pituitæ supra sanguinem docet; flauamque bilẽ præter naturalem abundare, cum melancholia temperatam, siuè confusam monstrat; quod hanc constitutionem humorum, diminutamque coctionem arguit, id frigiditatem dominari ostendit; mellinus igitur in homine color frigiditatem partium corporis docet, quod erat probãdum; iure igitur dictum est; quorum color faciei mellinus est, & subflauus, illi sunt pigri, & tardi; & si tardi igitur etiam ad magnas actiones irresoluti, & inepti, ergo nullius pensi homines, & quoniam frigidi est appetere plusquam concoquere possit; tales etiam voraces, & gulones, & circa cibos intemperati, & quoniam flaua bile non destituuntur, erunt etiam iracundi, sed quam non exercebunt, nisi cum inferioribus, & domesticis, & cum ijs à quibus vix malum, & talionis pænam posse recipere putant; quod si irascantur maioribus, vicente metu patientur silent, & ad dolos, & blasphæmias, & nugaces minas in absentes se conuertunt.

APOTELESMA LXXXXIV.

,, *Quibus color ruber est, acuti sunt, quoniam omnia, quæ sunt secundum corpus à motu calefacta erubescunt.*

RVber hic color nõ est, qui in apotelesmate 91. ponebatur, quique erat vulpini tergoris color; ille enim, vt eo in loco dictum est, sine splendore erat, constans ex multa melancholia assata, cum flaua bile coniuncta; at hic ruber color conflatus est ex multo sanguine subtili, iuncto cum bile flaua naturali, quæ cholera dicitur rubra, & tenui pituita; & ille est, quem videmus in adolescentibus vehementi motu calefactis, quique purpurascẽs propriè est; hic igitur color si cui naturaliter inest, illum dixeris acutum; dicitur acutus, qui cito penetrat, ac cognoscit, quæ respondenda, quæque agenda sint, aciemque intellectus talem habeat, vt celerrimè, quæ alij in multo tempore non consequerentur, ipse aduertat; probat Aristoteles id, ponens rationis signum.

Quibus

Quibus inest color rubeus, illi sunt temperamenti biliosi, & sanguinei, qui tales sunt calidi naturaliter existunt, quorum complexio est calida, & biliosa illi tenues spiritus habẽt, habentes spiritus, & sanguinem tenuem acuti sunt, ergo qui rubeo colore præditi sunt, illi acuti existunt, probat in textu minorem, nempe quod rubei sint calidi dicens, quorum corpora, multo motu sunt agitata illi incaluerunt, & calidi existunt, at quorum corpora multum fuerunt exagitata illi sunt rubei, ergo rubei sunt calefacti, quare & calidi; causa autem propter quam rubei sint calidi est, quoniam rubei sunt; vt dictum est, biliosi, & sanguinei, qui humores cum calidi sint, si prædominentur corpus etiam calidum efficiunt, & si secundum naturam dispositi, & sani externa rubent, & mediocriter calent, tanto magis etiam interiora, & calescent, & rubra erunt.

APOTELESMA LXXXXV.

Quibus color flammeus, maniaci, quia ea quæ sunt in corpore vehementer calefacta flammeum colorem habent.

FLammeum colorem voco illum ruborẽ, in quo splendoris est multum, qui flammam imitatur, cinnabarim, & coccineos pannos; qualem colorem aliquando spectare licet in facie eorum, qui multo vino se ingurgitarunt, & iam ebrij sunt, eundem colorem vidimus in duabus fœminis phrenitide laborantibus, quorum altera mortua est, altera cum ex hæmorrhoidibus multum sanguinis eiecisset, tandem seruata fuit, postquam capilli omnes defluxissent; Maniacus appellatur à Mania, hæc autem furor est, qui sequitur membranarum cerebri inflammationem; inflammanturque à quouis humore ebulliente; præcipue autem à bile tum flaua, tum atra exardente, & capitis interioria exurente; est igitur positio talis.

Quorum color faciei flammeus est, illi propensi sunt ad phrenitidem, & maniam, probatur quoniam quorum color faciei est flammeus illorum interiora vehementer sunt calefacta, & exæstuantia; quibus præcordia, & membra interiora exæstuant, ijs facile accenduntur cerebri meninges, quibus hæc accidere facile possunt, propensi sunt ad maniã; ergo quorum color est flammeus, illi ad maniam sunt propensi; quod fuerat probandum; à signo confirmat Aristoteles in textu minorem, quæ erat flammeo colore præditam faciem arguere vehementem membrorum corporis calefactionem; & ait.

Huius indicium est, quod omnia corporis membra vehementer calefacta colorem induunt flammeum, quare si contingit faciem aliquam naturaliter flammeum colorem habere, probabile est faciem illam esse vehementer calefactam; non enim in secunda figura necessaria sequitur, ex vtrisque affirmatiuis conclusio.

Mihi autem videretur multo facilius, atque etiam multo conuenientius Aristotelicæ methodi, si argueremus, probaturi; flammeum faciei colorem denotare propensionem ad maniam, hoc modo; Maniacis interiora, & præcipue, quæ circa meninges cerebri, & ventriculos posita sunt, vehementer æstuant, & incenduntur; quibus interiora exæstuant, illi flammeum colorem in superficie corporis habent, & circa faciem, ergo maniacis facies est flammea, ergo, & quibus flammea facies est, illi ad maniam sunt propensi; ponitur maior in tex. nempe quorum interiora corporis membra vehementer æstuant, illi flammeum colorem habent. Sed clarius, & ad tex. accommodatius dicemus hoc modo.

Quibus color flammeus maniaci, quia ea, quæ sunt in corpore vehementer calefacta flammeum colorem habent; Qui autem extreme calefacti maniaci vtique essent.

Est huius Apotelesmatis sensus; Quorum facies est flammei coloris, hoc ẽst vehementer inflammata, illi propẽsi sũt ad furorem, & insaniam, quoniam hoc indicat partes internas cere-

cerebrum scilicet, & cor etiam esse vehementer calefacta; & ideo talem colorem in facie apparere; Non dico autem hos qui habent flãmeum in facie colorem esse maniacos, sed bene propensos ad maniam; Nã si interna essent in excessu calefacta non iam inclinari essent tantum, sed in actu, & realiter essent maniaci, cum nihil aliud sit mania, nisi internarum partium cerebri inflammatio; sic itaque fiat syllogismus. Quibus color flammeus est in facie, illis interna viscera, & præcipuè cerebrum, & cerebri membranæ vehementer sunt calefactæ: Quorum cerebrum, & cerebri meninges valde calefacte sunt illis inest propensio ad maniam ergo, quorum facies flammeum colorem habet ad maniam sunt propensi. Minor probatur ex euidentia; Nam videmus corporis nostri membra cum vehementer calefacta sunt hunc colorem flammeum habere; Maior est definitio ipsius maniæ, aut ex definitione maniæ clarum est; maniam vocant Medici inflammationem membranarum cerebri, & conuersionem spirituum ad igneam naturam; & in lib. Gal. de Anat. viuorum dicitur, maniam esse signum quod præcordia sint plus iusto calefacta, si ergo maniaci habent interna viscera summe calefacta, ergo, & quorum uiscera calefacta sunt illi ad maniã propensi; sed quia videbat Aristoteles, posse aliquem obijcere, hos non esse maniacos; quãuis sint vehementer calefacti; Respondet, non esse in summo gradu calefacta interiora; Nam cùm ad excessum perueniunt, iam sunt actu maniaci.

Flammeus color fit in nostro corpore, uel à causa externa, nempe motu, uel igne, aut sole, uel fit à causa interna, hoc est à sanguine bilioso, & spiritibus affatim, & simul ad partem unam concurrentibus, ita ut præmultitudine impedita transpiratione augeatur calor, quẽ sequitur inflammatio, & prædictus color. Maniam etiam describunt, esse corruptam cerebri functionem à calore igneo, citra tumorem illud occupante. Ex his apparet, quomodo flammea facies propensionem ad maniam indicet.

Non erit igitur cordati, & prudentis uiri cum hominibus flammeam faciem habentib. disputare, aut de quacunque etiam leui causa contendere; Quoniam si paulo plus spiritus incaluerint, in contentione, facile est, ut actu maniaci fiant, nec solum in conuicia erũpant, sed manus etiam inferre tentent.

APOTELESMA LXXXXVI.

„ *Quibus autem est flammeus color circa pectus difficilis iræ sunt, referuntur ad passionem, iratis enim superaccenduntur ea, quæ sunt circa pectus.*

QVid sit flammeus color, & propter quid inexistat, & cur exæstuantis temperamenti signum sit diximus. Hunc igitur colorem si circa pectus contigerit difficilem iram significare ait, hoc est trucem, & perniciosam, & mali modi, quam alibi Aristoteles vocat acerbam, quæ nisi extrema pernicie illius, qui excitauit finiri posse, non sit uerisimile; est igitur Aristotelis sententia, quibus circa pectus color inest flammeus, illi sunt sæuæ, & difficilis iræ, probat, quoniam qui hac passione tenentur, ac sæuè irascuntur, tunc illis, quæ sunt circa starnum partes flammeum concipiunt colorem, quare & quibus naturaliter talis color adest circa præcordia, illis propensio inest ad sæuè, & crudeliter irascendum; ut sit tota uis rationis huiusmodi, quicunque dispositi sunt naturaliter secundum corpus, & particulas corporeas, eo modo, quo contingit ex affectibus certis disponi homines, qui illis tenentur affectibus, illi ualde propensi sunt ad eos affectus, sed quicunque habent cutim, quæ supra pectus est colore flammeo imbutam, illi habent colorem, quem uidemus in pectore illorum, qui sæua, & difficili ira tenentur, ergò &

quibus inest flammeus color circa pectus, illis inest propensio ad sæuam, & crudelem iram vt enim dicitur, in habentibus symbolum facilis est transitus, causa vero propter quã flammeo colore præditum habens pectus sit valde, ac vehementer iracundum, hæc est; quoniã ei qui detinetur sæua, ac difficili ira, ebullit atque vehementer exæstuat sanguis subtilis, & biliosus circa cor, at cui circa cor exæstuat biliosus sanguis, illi interna pectoris exuruntur, & inflammantur, inflammatis internis, color flammeus externis participatur, & apparet in cute, & in pectore, ergo vehementer, & sæue irato talis adest color, ergo, & ex aduerso, cui talis color circa pectus erit, vel vehementissima tenebitur ira, (si id illi naturale non fuerit) vel paratus est admodum ad huiusmodi affectũ, quauis etiam minima de causa. Tota vis rationis in hoc consistit, quod natura semper eodem modo operetur, nisi quid impediat, & cui adest signum, adest etiam causa signi; & cui causa illi essentia, & principium operationis, vnde cuius facies, vel lugenti, vel deridenti naturaliter similis est; illum in hos affectus propensum esse dicimus magis quam qui opposito modo sunt dispositi.

APOTELESMA LXXXXVII.

Quibus circa collum, & tempora venæ distentæ sunt, difficilis iræ sunt, referuntur ad passionem, quia iratis hæc accidunt, cum vehementer desæuiunt.

EIsdem & hoc nititur principijs, quibus superius, nam si in eo, qui sæue irascitur talem videmus venarum distensionem, ergo, & cui tales venarum apparent affectiones nisi ille actu iratus est, propensum tamen ad sæuam, & difficilẽ iram esse dicemus, circa collũ duæ venæ sunt, quæ iugulares dicuntur, & arterię duæ, ex vtraque parte ad caput ascendẽtes, & se implexu mirabili, & in cerebri, & membranarum substantiam inferentes, vt, & alimentum, & spiritus cerebro, ac capiti toti suppeditetur, oriuntur autem ab arteria magna, & à vena caua, & circa tempora, quæ venæ sunt, & arteriæ, harum sunt propagines, & propè cutim, eo in loco apparent vbi temporalis musculus implantatur.

Distentas voco venas turgentes, & sanguine repletas ita, vt multo quam prius, magis perspicuæ appareant; est etiam vna in fronte vena, quæ ad perpendiculum naso videtur superstare quæ cum distenta est, aut hominem bene potum, aut bene risisse docent, aut tandem calefactum à causa interiori circa caput, sic Silenum inflatum venas hesterno Iaccho, ait Virgilius, sic & Siluanum, & Priapum fabulantur venas temporum, & frontis inflatas habere.

Est Aristotelis placitum, quibus uenæ iuguli, ac temporum distentæ apparent, illi sunt uehementer iracundi, probatur à signo, quoniam qui uehementer irascuntur, illi uenas hoc modo affectas habent, ut turgeant, & distentæ appareant, ergo quibus uenæ circa collum turgent, illi propensi sunt ad sæuam, & difficilem iram exercendam; consequentia tenet, quoniam correlatiua sunt anima, & corpus, passionesque animæ, & corporis, quæ sunt uirtutes in materia, cum autem affectus nihil aliud sit, nisi exitus ad actum, potentia, quæ habet esse in determinata, & certa materia, quo propinquior est actui, & ipsi exitui ad actum, eò etiam materiam elaboratiorem, & magis formatam accidentibus, quæ ipsum actum concomitantur, probabile est habere, nam potentia uerbi gratia irascibilis est, ut forma, & entelechia quædam, quæ sibi certam determinat materiam in corpore, nempe subtilem sanguinem, & calidum, & rubrum huius compositi propria operatio est irasci, signum quod hanc materiã, sequitur est flammeus color in pectore, quare sequetur propensionem etiam, & habilitatem.

Causa autem propter quam iratis turgeant uenæ circa collum, & tempora ex se facilis est; nam iratis ualde, sanguis biliosus ebullit circa cor, quibus hoc accidit multus spiritus, multus-

multusque calor, & sanguis tenuis fertur in cerebrum, & caput, adeo, vt aliquando oculos & faciem flammeam habeant, & à naribus ignem spirare videantur; materia autem hæc efferuescens per venas, iugularesque arterias fertur, vnde illæ dilatantur, & extenduntur, calidi enim est dilatare, ergo vehementer iratis extenduntur iugulares venæ, necnō, & eadem de causa, quæ sunt circa tempora etiam dilatantur, vt non nullis præ nimia ira, (sicuti experiētia cognitum est) ex oculis, & auribus sanguis eruperit; ergo iratis valde venę iuguli distenduntur, ergo, & è conuerso, quibus iuguli, & temporum venæ naturaliter distentæ sunt; illi propensi sunt ad iram sæuam, & mali modi.

Animaduertendum etiam est, quod si quis non naturaliter, sed casu aliquo tales venas habuerit, ille secundum quod talem venarum affectum habet, tunc etiam ad iram acriter propensus erit; nam memini quosdam nimio vino repletum cum caput haberēt, ijsdemq; turgerent venæ minima de causa in sæuissimam iram inciderunt; alij etiam cum multo risu iocoque inflatas venas, & calefactum haberent caput, repente in iram sæuissimam conuersi sunt; & hoc est qđ forte dicebat Horat. *Ludus enim genuit trepidum certamen, & irā.*

Causa est quoniam in habentibus symbolum facilis est transitus, iracundi omnes circa præcordia prius, deinde circa caput calefacti sunt; quibuscunque igitur quacunque de causa partes hæ internæ incaluerint, omnes ad iram promptissimos dixeris, eadem de causa ēt amantes cum in promptu voluptatem cupitam habent, ad iram sunt paratissimi, amor .n. calor est circa præcordia gliscens, non minus quam ira, quamuis amor in sanguine benigno, ira autem in acri, & bilioso sedem habeat, facile tū ab hoc ad illā fit transitus, vt ab aere ad ignem.

APOTELESMA LXXXXVIII.

Quibus facies supererubescens est, verecundi sunt referuntur ad passionem, quoniam verecundantibus supererubescit facies.

FAciem supererubescere puto, hoc est, circa frontem, & partes superiores concipere colorem rubeū; qui propriè sanguineus est, ac purpurascens, q̄ supererubescentia spectatur in pueris, & virginibus quando erubescunt; porrò, vt mihi videtur quamuis calor naturalis, ac sanguis, & spiritus totum nostrum corpus occupet, regat, & gubernet, neque sit ulla pars uiuens, & sentiens, quæ utroque, aut altero saltem (ut forte posset accidere ossibus) non fruatur, attamen est quædam portio sanguinis, & spirituum, quæ paratior est, per totū corpus discurrere, & laboranti parti subsidium ferre, non secus atq. in prælijs plerunq. cōtingit, Imperatores enim quandoque agmen militum quoddam extra pugnam locant, vt laborantib. & inclināti aciei, si cōtigerit, præsidio esse possint, & valēter opē ferant, Accurrit aūt sāguis hic, & spirit⁹ quē in subsidijs positū diximus, vt puto ad pręcipuas corporis nostri patres, ſm q̄ cōtingit has, vel illas magis, aut minus affici, hoc vel opposito mō disponi,

Vel enim fertur in caput, & faciem & partem ipsius anteriorem, ac præcipue in oculos, cum lętamur, aut in promptu est voluptas ex ira; qui enim uindictam sumunt, aut iam iam se sumpturos esse sperant, neq. quidquam timent, illis efferuescit sanguis, & color in facie, & oculi flammas euomere vidētur; similiter si nobis vehemēter exoptatus amicus, aut expectatum se se nuncium offerat, quasi occurrens sanguis, ac spiritus rei quæ placet, vt delectabiliter iungatur obiecto, faciem, & oculos occupat, qui etiam miserescunt rubore quodā suffundi vidētur, similiter, & ijs, q̄ verecundātur, calor, & spriritus in caput fertur hęc tū inter pudore affectū, & lętantē exultione sperata, & in prōptu iudicata, aut miserescentem est differentia, quod illis qui pudore fiunt rubei, color ad aures, & sanguis ad ceruicem, & superiorem partem capitis fertur, oculique spiritu destituuntur, vnde erubescentes propter pudorem demittunt oculos, & claudūt, ac uultum deijciūt, & uix loqui possūt, destitura. s. calore, & spiritib. lingua, at q̄ ex ira rubei sūt ꝓp nimios spiritus, & ipsi impeditè loquūtur,

& balbutiunt, quoniam tam multitudo, quam paucitas spirituum impedit locutionem, & tam improportionatum mouens in excessu, quam in defectu motum ineptum facit, quod patet, si quis plumam proijcere vellet, aut saxum ducentum librarum; Amplius ad cor prę cipuũ, & ad membra, quę circa ipsum sunt in omni pene affectu nascente ex malo corruptiuo præcipuè, aut iniucundo fertur sanguis, & spiritus tanquam ad arcem; & principium totius vitæ, quo conseruato, illa seruatur, & quo amisso procul dubio amittitur; in doloribus autem ad ipsum recurrit, vt ad terminum ad quem, & in ira etiam circa ipsum recurrit ac furit, & æstuat quatenus ira est dolor, sed post paulo fit cor terminus à quo cum ęstuans spiritus, ac sanguis per totum corpus deinde, & maximè ad partes superiores feratur.

Cum autem incaluerit cum corde pulmo, & frequentior fit inspiratio propter necessitatem, & multa verba præter rationem effutiuntur, ratio enim medietas est, quæ vitiatur à vehementibus, atque exæstuantibus spiritibus, & vaporibus, à quibus tanquam ventosis procellis, & nube densissima impeditur, ne proprijs fungi muneribus possit.

Etiam in epar, & membra prima nutritionis calorem, & spiritus recurrere puto, nõ qđ eo in loco sit concupiscibilis potentiæ sedes, sed quoniam contingit hæc aliquando etiam præter naturam affici, vel propter inanitionem nimiam, vel propter oppositam repletionẽ, aut propter obstructiones, vnde præter rationem manus, pedesque aliquando incalescere, quandoque etiam male affici corpus sentimus.

Quarto si circa diaphragma feratur sanguis, & spiritus affatim; exoritur risus, & in risu iocisque calor, & spiritus eo in loco præcipuè augentur nam & pars illa magis incalescit, & ea est, quæ præcipuè agitatur in his affectibus.

Si quando autem vehementi motu, & pauore turpiter opprimatur, & pene conficiatur homo, tanquam spiritus calor, & sanguis impotentiæ suæ sibi conscius sit, & offendi ac extingui vereatur, ad intestina, & partes inferiores circa vmbelicum fertur, vt ibi delitescat; exquo sequitur, vt venter, & vesica vehementer timentibus, turpiter soluatur, calidũ enim sua præsentia dilatat, & aperit, & hic quintus est locus, ad quem ferri contingit; at tunc superiora frigescunt, vox faucibus hæreat, & comæ horrore arrigantur pedes stare nequeũt.

Sexto ad testes, & genitalia feruntur, cum libido venas inflarit, & veneris voluptas in promptu est; quare, & in his etiam sicuti in alijs partibus idẽ enuntiari potest; quod quibuscunque multum sanguinis, & spirituum existit circa genitalia, illi libidinosi sunt; & quę signa indicant multam spirituum, ac sanguinis circa inguina stare copiam, eadem præsentanea, & certa sunt vehementis libidinis signa. Sed his expeditis ad Aristotelem deueniamus, eius est placitum. Quibus facies supere rubescens est, illi sunt verecundi; affert sui dicti rationem à posteriori, & eo modo quo fecit in superiorib. dicẽs, qm̃ qui verecũdia afficiũtur illis rubra fiunt frons, supcilia, & aures, & incalescunt partes supiores capitis; ergo è cõuerso, quibus naturaliter hic rubor in prędictis partib. inest, illi sunt ad verecũdiã ꝓcliues.

Noto autem non omnem ruborem, sed illum qui purpureus est, quemque incarnatum diximus, ex puro sanguine subtili exorientem, eum esse de quo, nũc est sermo, causam aũt, propter quam ab oculis recurrat sanguis, & spiritus in verecundia, & pudore ad aures, & partem superiorem, & ad eum locum, vbi dicitur, rationalem partem positam esse, hanc putarem, qm̃ cũ obijcitur aliquod dedecorosum, quod tale iudicet ẽt ratio, secundumq. illud ipsum de se male existiment, aut existimare posse homines putat, percellitur ratio, intelligens quod nolebat, laborat igitur, quare ad eam partem spiritus, & sanguis quasi laturi auxilium recurrunt, & sua præsentia illam turbantes magis magisque præpediunt.

An dicẽdũ sicuti ꝓp immenentẽ iniucũditatẽ, & dolorosũ dãnũ refugit calor, & spiritꝰ ad inferiora, ita ꝓp imminẽs vituꝑiũ, & dedecꝰ ab oculis ad posteriora, & frõtẽ recedit calor.

At ĩ verecũdia suffũdi rubore genas, & nõ frõtẽ, aut aures dicet aliquis, idq. ẽt testatᷣ Virg. ꝗ expientia docet, solis .n. pallidis ſm naturã, & male dedecꝰ timẽtib. aures tãtũ ĩcalescũt,

ac ru-

ac rubore suffunduntur; An respondendum est, genas prius rubore tingi; quoniam genæ sunt loca media per quæ spiritus, & sanguis euocatus ad caput fertur, vt ad aures, & ad frontem feratur, ꝙ autem locus ad quem, sint aures, & sinciput, ex hoc patet quoniam ibi rubor diutius permanet, atque aures tiniunt, & cutis frontis agitatur, neque loco quiescit, deiecti autem sunt oculi, cũ iam à malis ad superiora deferatur spiritus, & sanguis, vt dictũ est.

Propter quid autem quidam sunt, qui nusquam erubescunt, alij qui semper & sine causa erubescere solent? memini enim me vidisse quosdam adolescentes liberaliter, & ingenuè educatos, qui cum primum aliquem de re quapiam sibi sublata querẽtem audiuissent subito erubescebant, vt cõtinuo posset aliquis credere illos esse eius rei, de qua erat querela, reos, & verè culpabiles: An, vt quispiam dicebat, eius quod præter naturam est, nulla naturalis reddi potest causa? An vero id ridiculum est dictu? effectuum enim, vt plurimũ causæ etiam sunt, vt plurimum, & qui in paucioribus, similes etiã habent causas, quare putarem ex principijs naturæ cuiusquè id sequi.

Animaduerti, quod qui quauis etiam minima causa, aut etiam sine causa erubescunt, ꝙ hi omnes sunt calidi, & humidi sanguineo, & pituitoso habitu præditi, & præcipuè circa caput, creduli igitur, quare quod audiunt ab alio turpe iudicari, idem etiam, & ipsi turpè iudicant, iudicium factum sequitur ab horritio, & vt sic loquar detestatio illius rei, huic iuncta est displicentia, displicentiam sequitur suspicio nunquid tale quippiam de se ipso credi possit, hoc excipit dolor, doloris proprium est ad se calorem, & sanguinem trahere, sursum igitur fertur sanguis, & spiritus, quoniam valde mobilis est, hinc factum est, quod quacunque leui de causa, qui tali præditi sunt temperamento erubescunt, etiam si id sibi adesse nõ putent, quod ab aliquo vituperari audiunt, qui vero nulla ratione erubescunt impudentes, & perfrictæ frontis viri sanguinem crassum, & melancholicum habent, & spiritus crassiores, neque facile credunt quoniam sicci, neque dedecus curant admodum, quoniam frigidi, & impudentes sũt, quare male mobiles, sed tardi, hinc sequitur quod nec facile, neq. leuiter rubore suffundantur; sed ijdem omnino immobiliter, & impudenter permaneant.

Sed iã causam Aristotelici placiti afferamus propter quid quibus facies supererubescit illi sint verecundi. Causa est, quoniam qui verecundantur ijs recurrit sanguis ad superiores partes faciei ad frontem, aures, & supercilia, at quibus ad hæc loca feruntur sanguis, & spiritus, illi rubeum, seu purpureum circa illas partes induunt colorem, ergo qui verecundantur illi secundum faciem fiunt rubei, vt dictum est; & è conuerso dicendum est ex supradictis principijs, quod cuicunque os, ac facies purpurea est, & ceu rosa colorata, quod ille est verecundus, & ingenuo pudore facile suffunditur, quod erat probandum.

APOTELESMA LXXXXIX.

Quibus genæ supererubescunt, amatores sunt vini, referuntur ad passionem, quia ebrijs supererubescunt genæ.

MVlto diuersus est hic color ruber, qui in ebrijs spectatur, ab eo qui in pudibundis videtur, & aliæ partes sunt, quæ rubent vinosis, aliæ quæ pudentibus, quare non mirum si diuersę etiam passiones à diuersis ruboribus significentur; primum igitur verecũdantibus color non stat in genis, sed ad aures, & frontem peruenit; in vinosis non pertransit genas, nisi inflammato tandem epate, & nasum, & faciem totam occupet; amplius in pudefactis color est propriè roseus, & imitans purpuram cum quadam candoris adumbratione; secus ĩ vinosis, genę .n. sub oculis, ac oculi ipsi rubore miniũ referẽte, nõ tñ splendẽte colorãtur; loco igĩ, & ruboris diuersitate distinguũtur, vinosi, & pudefacti, aut pudibũdi.

Quib. igĩ genæ, hoc est partes q̃ sub oculis sunt valde rubescunt, illi sunt amatores vini, ꝓbatur eo quia, q. actu ebrij sũt hoc colore genas impressas habẽt; si igĩ cũ actu secũdo, &

energia ebrietatis, hic color iunctus est tanquam signum concomitans illum affectum, siue affectus præsentiam, ergo cui naturaliter hic adfuerit color ille paratus est ad talē actū, & promptissimè inebriabitur; causam huius signi sic puto deduci posse, ebrijs, & ijs qui multo vino se se ingurgitarunt, multus vapor calidus, & siccus ad cerebrum, & caput fertur, & maximè propè oculos, cui hoc accidit, illi partes quæ sunt circa oculos rubescunt rubore minium referente, non tamen splendido, ergo ebrijs huiusmodi color circa genas apparet, ergo & quibus circa genas huiusmodi color apparebit illos, ad ebrietatem propensos esse naturaliter pronunciabimus.

At re vera nescio an rationabiliter ex vno tantum signo ebriosum dicere poterimus hominem; præcipium autem illorum signum est, spiritus, siue anhelitus creber, & fortis qualem habent Septentrionaliores, quam sint Itali, item, & oculos naturaliter rubros habent, & sanguineis venulis plenos humidos, vibrantes, & quodammodo sursum euntes.

Mihi autem videtur ebriosos esse naturaliter, & siticulosos eos, quorum cor, & pulmo multo calore æstuant, neque suis illis potationibus remittitur sitis, & cum iam habitum super induxerint, neque sitim fugare volunt, sed continuè suis condimentis reuocant qua ratione forte fit, vt frigidiores, qui habitant plagas, cæteris sint magis bibaces.

APOTELESMA C.

„ *Quibus autem oculi super erubescunt, ij extra se feruntur ob iram, referuntur ad passionem, quia qui ab ira efferantur, illis oculi erubescunt valde.*

NOlim putes colorem qui de oculis nunc enuntiatur ad palpebras oculorum, aut ad adnatam, quam vocant, sed propriè intelligendum est, hoc dici de pupilla; est autem sensus, Quorum oculi naturaliter valde rubri sunt, vt uideantur referre carbonem ignitum illi adeo sunt naturaliter iracundi, vt cum in affectum iræ cadunt apud se nō sint, sed ea faciant, & dicant, quę vere furiosi facere solent, idem senserunt Polemon, & Adamantius, & quos vulgus habere viderit oculos rubros, & siccos illos valde esse iracūdos dicit, hoc Aristoteles confirmat exemplo passionis dicens; qui vehementissimè irascuntur, ut præ ira apud se non sint, illis oculi supererubescuntur, aut igniti videntur; ergo hęc est passio, quæ sequitur vehementissimam iram; qui igitur ad iram talem valde propensus est, ille tales oculos habebit; Causam huius placiti habebimus, contemplantes, quare valde iratis, & ob iram in furorem conuersis, tales adsint oculi; in problem. enim habetur ratio huiusmodi, oculos in iniurijs maximè se lęsos arbitrari, ad eam igitur partem tanquam maximè læsam transmitti sanguinem, & spiritus quorum præsentia efficitur, vt rubore suffundantur, & igniti appareant.

At mihi multo magis arridet, quæ Alexandro Aprodiseo attribuitur, sententia, oculos valde iratis, & præ ira apud se non existentibus ideo lucere, ac rubros effici, quoniam iratis sanguis circa cor ebullit; qui feruor vapores, ac spiritus calidissimos ad caput mittit, atque ad oculos præcipuè, vnde, & facies rubicunda, & oculi inflammati apparent, eademque ratione cui oculi naturaliter rubicundi sunt, illum præ ira adeo, data occasione, inflammari dices, vt extra se ipsum fiat, id de irata Alecto canit Virg., & quotidie flammatos oculos ostendere excessum iracundiæ manifestum est.

Noto autem inter cætera præcipium sæuissimæ iræ signum esse, habere plurimas venas valde rubicundo sanguine plenas in albo oculorum, & qui sic affecti sunt valde crudeles, & sanguinolenti sunt, cum in illo furore iræ existunt, & nisi omnem executi fuerint vltionem quiescere nequeunt.

Quidam inquiunt, sanguineos oculos etiam impudentiam significare, & rapacitatem, simi-

similesque tales esse canibus, & ranis; at neque omnes canes habent sanguineos, & rubros oculos, neque sat scio impudentes esse ranas, & pro symbolo impudentiæ poni, cum, & illæ timidæ sint, & natura frigidæ.

Certum quidem est ex Auct. quod oculi rubei ac minutis venis, iisdemque rubentibus pleni calidum cerebrum indicant, quare cum ex ira amplius incalescat facili negotio deinde in maniam, & furorem labi posse iudicandum est.

APOTELESMA CI.

„ *Quibus oculi valde nigri, timidi, niger enim color valde videtur timiditatem significare.*

VAlde nigros oculos intelligemus atros, & qui scriptorio atramento in nigredine sũt similes, aut carboni in puluerem redacto; hos vocat Aristoteles esse certum timoris indicium, quidam dicunt adeo infallibile esse, vt sit necessarium, & addunt homines huiusmodi esse auarissimos, & turpi lucro deditos.

Cæterum quoniam niger oculus multiplex est, adhibenda est distinctio, vt de quo loquatur Aristoteles, habeamus, qui igitur nigri vulgo vocantur, alij sunt ad colorem æruginis accedentes, & de his infra sermonem faciet, alij verò atri propriè, de quibus nunc est agendum; qui autem atri propriè sunt alij splendescunt, ceu rubi maturæ moræ, & de his etiam non tractatur nunc, alij hoc carent splendore; de quibus nunc est contemplatio, hoc vocat, signum esse timoris, vel pauoris potius, nam tales, non solum, quæ sunt vulgo timenda, sed etiam non timenda timent, ac seruili quodam, & inepto more pauitant, sic autem videtur id Aristoteles confirmare.

Niger color in corpore timorem significat, respiciens forte ad id quod supra dicebatur de Æthiopibus, & Aegyptijs, qui nigri sunt, iidemque timidi, ergo quibus adest color niger iisdem, adest etiam timor; videmus etiam plurima insecta sicut cicadas, muscas, & scarabeos, nigra esse, eademque timida, at ex opposito canes nigri timidi non sunt, & equi et colore nigro præditi inter timidos non ponuntur, Alcem nigram, vidimus, & quasdam mulas nigerrimas, quæ tamen obstinatissimæ erant, neque verbera, aut fustes timebant; Ad hominum igitur genus Aristotelis ratio reducenda est, vt sit sensus, homines nigro colore secundum naturam infecti sunt timidi, quare & qui oculos huiusmodi habent illi timidi erunt.

Potest autem facile assignari causa propter quam nigri oculi timorem arguant; siquidẽ nigri oculi arguunt dominium atræ bilis in cerebro, & quoniam fulgore caret, non calefactæ; dicamus igitur cui adsunt nigri oculi, illis prædominatur in cerebro atra bilis pura, & secundum se, at in quibus hæc prædominatur illi sunt frigidi, & sicci secundum naturã, frigidis secundum naturam, circa principia timor adest, ergo cui adsunt oculi nigri ille timidus est; & quoniam ex atra bile timet, hæc autem refert terram, quæ secundum se sicca est, sunt igitur & insociabiles, & obstinati, & propter eandem causam, aliena quidem recipiunt, at cum receperint difficillime deponunt.

Quidam auctor tribuit Polemoni callidos, & dolosos homines per oculorum nigredinem significari; at id sanè Polemon non dicit, sed ait nigrum oculum, ignauiam, pauorem, & infidelitatem testari, quando autem dolosos, prauos, & maleficos notat; id non tribuit oculis atris, sed ijs, qui cum notabili splendore nigrescunt; alibi etiam idem auctor, oculis nigris iram difficiliorem, impudentiam, & impietatem tribuit; at sanè non immerito dicemus nigros oculos, & splendentes, callidum, & dolosum hominem significare, nam cum bilis atra aduritur, spiritus etiam subtiles, & acuti eleuantur, aptique ad inquisitionem, & inuen-

inuentionem fiunt homines, quæ qualitas non absurde dici potest calliditas, quoniam autem timidi sunt, dolos meditantur, & fallacias, non enim aperto marte ad arma, & ad nocendum alijs accedent, qui autem solo nigrore sunt præditi timidi sanè sunt, quoniam melancholici, melancholici autem frigidi, & frigidi meticulosi, & quoniam frigidi etiam tardi ad motum, ignaui igitur, & quoniam timidi, & ignaui, & tardi ideo etiam duri ad apprendendum, quæ dicuntur, & ad credendum, & quoniam neque credunt, neque amant insociabiles sunt ferè, & ideo infidi; hæc igitur de his qui atros sine splendore habent oculos dici possunt.

APOTELESMA CII.

" *Qui autem non sunt ualde nigri, sed declinant ad flauũ colorem boni animi sunt.*

ALtera species est nigroris splendore carentis, sed ab atro declinantis, hi oculi rubiginis ferreæ colorem imitari mihi videntur, est enim rubiginis color medius inter nigrum, & fuluum; ita tamen, vt nigredo superet; hos Aristoteles bonum animum indicare ait; illos bono animo præditos puto, qui nati sunt ad amandum homines, illisque bene faciendum, qui demum secundum naturam hominis sunt dispositi, est enim hęc hominis natura, vt sit sociabilis magis quam omnis apes.

Huius passionis rationem nullam assignat Aristoteles, fortè credens ex superioribus posse colligi, si enim valde niger bonus non est, ergo probabile est, non valde nigrum bonum esse posse, non sequitur tamen necessario, etenim sublato antecedente, non necessario tollitur consequens, at rationem, & causam venari tentemus; Bono animo præditos diximus eos, qui humani sunt, & qui ad ferendam opem alijs propensi sunt, hæc propensio arguit conscientiam, siuè animaduersionem quandam, quod etiam ipse alijs possit egere, secundũ quam animaduersionem, paratus est homo ad iuuandum alios; tales igitur acutè discurrũt quid sit è re sua, & quid hominem deceat, & sibi timentes alijs prouident, secundũ igitur quod timore non carent frigidi sunt, frigidi terrestres quare melancholici, vnde nigredo, secundum autem quod sunt prouidi, & acuti calore participant, bilis igitur portio iuncta est melancholiæ, quæ deinde colorem fuluum illum facit; qui cum nigro iunctus rubiginẽ imitatur, quod si hoc verum est, Dicemus.

Bono animo prediti non sine calore, sed melancholici cum sub dominio bilis naturalis, qui tales sunt oculos habent nigros ad fuluum declinantes, ergo qui bono animo præditi sunt oculos habent non valde nigros, sed ad fuluum colorem declinantes, quod fuerat probandum; ergo, & è conuerso quibus tales adsunt oculi illi ad humanitatem sunt propensi, & bono animo præditi; melancholicum autem habitum cum bilioso iunctum facere oculos nigros, ad fuluum inclinantes, & colorem imitantes rubiginis, ex supradictis iam manifestum est, cum terram referat, melancholia, & humor hic naturaliter sit ater; ignem autẽ bilis; hic iunctus cum terra nigra fuluum colorem producit; cæterum hos potius ad fœminarum, quam ad virorum naturam reduxeris, illæ enim sunt viris, & mansuetæ, & misericordes magis quæ videntur passiones animi boni, de quo supra.

APOTELESMA CIII.

" *Quibus oculi glauci, aut albi timidi sunt, visus est enim albus color timiditatem significare.*

SI color, quem græci glaucum vocant, est idẽ cũ cæsio latinorum, necesse sanè erit, illius species percurrere; non enim verum est simpliciter, cæsium oculum esse timoris indi-

tium,

tium, nam si cæsij (vt non nullis placet) oculi, sunt ijdem, & cærulei, cum Scythis, Germanisque ferè omnibus cæsij adsint oculi, illos oporteret esse timidos, quod tamen certè falsū videmus, cum his populis, pauci aut nulli sint audaciores; glaucum igitur ponamus cęsium esse, & hoc verbum à cæli claritate, vel aeris deductum esse, cæsiumq. hoc est, cęlium nuncupari, hunc igitur quotuplex sit dicamus, & quomodo fiant singulæ species, & quæ pars ea sit quæ cæsia in oculo dicitur, sic enim, & cur timorem significat forsan clarum fiet.

Triplex videtur esse oculorum color qui cæsius dicitur, vnus est, & primus, qui in pueris lactentibus ferè semper reperitur, qui ad albedinem valde declinat, & color hic subalbidus propriè vulgo dicitur, secunda species cæsij coloris nescio quid flaui iunctum habet, & tales oculi sunt noctuarum, has enim græcè glaucopas, hoc est cæsios oculos habentes, vocāt tertia glaucedinis species ad virorem accedit, & propriè color cæruleus dicitur, quem in mari spectamus, & quem plures septentrionales nationes habent, quid igitur sit color glaucus, & quotuplex patet; nunc quomodo fiat paucis percurramus.

Prima species glaucedinis, quæ in pueris conspicitur, si Meletium audiamus, non ignobilem veterem philosophum, dicemus glaucedinem quæ accedit ad aqueum humorē causari à multitudine humoris vitrei, in cuius profundo existit christallinus clarus admodum, & multo lumine repletus, si vero paucus sit vitreus humor vtrique tamen clari, & sinceri admodum, hic nempe, & christallinus, tunc illa existit cæsietas, siue glaucedo, quæ in populis Septentrionalibus spectatur in quorum oculis flauities quædam apparet, & ad oculos noctuarum accedit, at si cum multo lumine multus fuerit humor christallinus iam virorem referet oculus.

Ego vero in his valde dubito, neque mihi videtur oculos noctuarum, qui aureum imitantur fulgorem, quidquam commune habere cum oculis Saxonum, & Germanorū, qui circa Albim fluuium habitant, quorum oculi inprimis cærulei apparēt; nec sat scio an Meletij, aut interpretis culpa, quæ in ipso leguntur peruersè, & pessimè sint scripta.

Inquit Aristoteles oculorum colorem corpora sequi, quare qui ad septentrionem cum corpora habeant alba, oculos etiam cæsios habent, qui vero ad meridiem cum corpore nigro nigrum colorem obtinent, quod etiam hic sentit quodammodo, cum oculos nigros timorem indicare dixit.

Quod de albicantibus dicet nunc. Idem videtur in libris de generatione animalium dicere, quod humoris paucitas cæsium, multitudo nigrum facit colorem, at probabile foret minus humoris adesse in meridionalibus, quam in septentrionalibus oculis, & eo magis quod copiam humoris non vitrei, sed aquei causam nigroris, paucitatem glaucedinis dicunt, quod ex eo confirmatur, nam cum oculus marcorem patitur, ac aqueus humor amittitur, tunc oculus fit glaucus, siue cæsius, & multa aqua nigrorem præsefert, quæ vero pauca in flumine, vel lacu existit cæsium colorem habet.

Quidam ex recentioribus colorum diuersorum causas vueæ tribuunt, ex cuius diuersitate oculorum varietem nasci arbitrantur.

At, vt ego puto, ꝙ etiam sine vueæ diuersitate erit oculus diuersus, & humorum oculos statuentium multitudo, & paucitas, & diuersa inter ipsos habitudo causat hanc varietatē, ex quinto igitur de generatione animalium dicamus, quibus nōdum perfectus est oculus, neque perfecta tunica, ac bene digestus humor, illis cæsius est oculus ad colorem aquæ accedens, & admodum albicans, tales sunt puerorum nuper natorum oculi, & hic color timorem indicat; nam pueri timidi omnes sunt, signum autem est calorem non dum superare humorem aqueum, qui in temperatura cerebri multus existit. Procedente tempore, & nigriore effecta vuea, & dissipata superflua aquei humoris quantitate, additaque insuper multa spirituum, sed non excedente copia, efficitur secunda speties glaucedinis, quę ad flauitiem accedit, si vero, & augeantur spiritus biliosi, & minor etiam fiat aqueus humor, oculi no-

li Scytharum existunt, qui virorem referunt; si autem magis, magisque spiritus augeantur, neque biliosi puri, sed cum melancholicis mixti, oculi humores repleanr, & vuea etiã hoc eodem sanguine pascatur, bilioso nempe, & melancholico naturalibus vtrisque humoribus, iam oculum, quem Aristoteles charopum, gratiosum, fulgentem fuluumq. dices, quẽ in leonibus, & aquilis, & generosis canibus tueri poteris.

Hæc autem pars quæ cæsia quæ fulua, quæ quandoque nigra dicitur ea proprie esse videtur, quæ pupilla vocatur, quod si per pupillam nonnulli obstinatius oculi foramen visoriũ intelligi contenderint, nõ contradixerim, sat nobis sit, de colore illius partis sermonem esse, quæ foramini coronam facit, & ab adnata circumquaque terminatur.

Est ergo sensus Arist. quibus oculi glauci, hoc est albi, siue subalbicantes sunt (intelligendo de prima specie glaucedinis) illi sunt timidi, probatur, quoniam, supra dictum est album colorem arguere timiditatem, quoniam arguit prædominium humoris aquei, seu pituitosi, quare & frigidi, at frigus timorem causat, hac igitur de causa quorum oculi sunt cæsij, & albicantes hi sunt timidi, pueri enim tales habent oculos, qui recens nati sunt, & valde timidi sunt, quare oculorum hic color arguit timorem.

Cur autem Germani cæsios oculos habent, & Sauromatæ, nec tamen sunt timidi? at neque sane frigidi, quidam respondent, nam calore interno abundant, & ab hoc forte plerunqe siticulosi, dicerem ego aliam esse glaucedinis speciem, quæ est in Germanis admodum diuersam ab hac, de qua nunc agit Aristoteles, eamque non solum sequi cutis colorẽ, sed ab opposita quodammodo causa generari, nam etiam quædam cum siccantur cæsium colorem induunt, & id præsertim accidit quibusdam generibus olerum, quorum folia cũ vegeta viridem quandam nigrorem haberent, dum exsiccantur, ad glaucedinem accedũt, cum remissa quadam viriditate, qui color ni fallor animaduerti potest in oculis Germanorum, & Sauromatum à quo coloris genere olim cognominati fuere, quid igitur cæsius oculus subalbicans ex Aristotele significet, nec non, & cur accidat ex his patet.

APOTELESMA CIIII.

Qui autem non sunt glauci, sed charopi, boni animi sunt, referuntur ad leonem, & ad aquilam.

QVi charopi sint oculi, & propter quid tales existant supra dictum est; hos indicare bonum animum dixit Aristoteles, quis etiam sit hic bonus animus, & quomodo humanitatem, liberalitatemque præcipuè significet animi bonitas dictũ est, porro hunc oculorum colorem significare bonum animum hoc est naturalem, bonamque dispositionem probat Aristoteles exemplo leonum, & aquilarum Leones enim, & aquilæ oculos habent charopos, hoc est fuluos, vel cum splendore quodam ad fuscum accedentes, cui admixtus sit auri color, at hæc animalia sunt magnanima, liberaliaque, & fortia, ergo quorum oculi sunt charopi illi tales sunt, qui tales bono animo præditi dicũtur, ergo charopi oculi bonũ animum significant.

Propter quid autem hic idem oculorum color bonum significet animum, ex ratione supra dicta, facile probatur, cui enim inest oculus charopus, illi inest temperies cerebri, & cordis à quo spiritus exeunt, melancholica, cum subdominio bilis flauæ naturaliter dispositæ, at quibus inest huiusmodi temperies, illi sunt audaces, & considerati, qui tales sunt bono animo præditi existunt, ergo cui insunt oculi charopi illi bonus inest animus.

Quæ primo loco posita est minor nullam habet dubitationem, supra euim in præcedenti apotelesmate fuit exposita; quæ sequitur secundum se manifesta est, nam qui ex naturali atra, & flaua bile proportionate inter se iunctis constant sunt audaces propter flauæ bilis calo-

calorem, & permanent conſtantes propter melancholiam, quæ cum calorem recepit illũ retinet; valde conſiderati etiam tales ſunt, vt in problem. Sectione 30. qui enim ſpiritus ab huiuſmodi mixtione (quoniam adeſt bilis) ſubtiles, atque acuti, & penetrantes ſunt; quoniam autem adeſt ater humor vniformes, ſtabiles, æquales, & ſicci exiſtunt, ſicca autem anima, vt dicebat Heraclitus ſapientiæ, & bonitatis eſt hoſpitium; liberales etiam ſunt, qui hoc nacti ſunt temperamentum, nam caloris eſt diſpergere, ac difundereꝗ, qui cum ab atro humore cohibeatur mediocriter diſperget, at dare eſt liberalem eſſe; quoniam autem fortes, & liberales ſunt, ideo etiam magnanimi, quare & boni animi, ac laudabiles iure dicuntur, quod ergo charopus, ſiue cum quodam ſplendore fuluus, ac leoninus oculus ſignificet bonum animum, ex his patet.

Noto tamen vnum quod legitur, leonibus duplex eſſe oculorum genus, & enim viles, & non iubati habent oculos cæſios, hoc eſt ceruleos, & ad virorem ſubnigrum accedentes, vt etiam pantheræ, quare & ſæui ſunt, & doloſi ſimiliter, ex hoc ſunt genere, qui circa radices montis Atlantis ſtabulantur, & oculos cæſios, & ſubalbicantes habent, quos, ait Ioannes Leo, eſſe viliſſimos, adeo, vt facile ab incolis illius montis mulieribus aliquando fuſtibus abigantur, qui vero campeſtria, & calida loca inhabitant ferociſſimi, & iubati exiſtũt quales etiam Indici, & his oculi fului, & ſplendentes cum quodã nigrore inexiſtunt; quem colorem vocauit Ariſtoteles charopum, & gratioſum, quoniam ſpectantium oculos delectat, ſimul, & quodammodo terret.

APOTELESMA CV.

Quibus oculi vino ſimiles ſunt ſecundũ colorem, ſtolidi ſunt referuntur ad capras.

QVid Ariſtoteles per vinoſum colorem intelligat, explicat cum dicit illum eſſe, qui in caprarum ſpectatur oculis, porro vinoſus color à Scaligero dicitur ex Theopraſti ſententia, in libello de coloribus, ille, qui ex puro nigro, & aerea luce conflatus eſt, hunc colorem ſpectabis in quibuſdam ceraſiorum ſpeciebus; at, vt mihi videtur nihil commune hic color habet cum oculis caprarum, qui mihi rubentes, & flaui cum albore videntur, & tales qui vini colorem non nigri ſed albi, ut dicunt Itali, aureum, uel croceum colorem imitantis repreſentent, cum igitur album cum lucido ſolis colore miſcueris illum generabis colorem, quem, & in uino tenui albo, & colorato, & quem in nubibus albis à ſole percuſſis, & quem in caprarum oculis ſpectare licebit, hunc igitur oculorum colorem ſtoliditatẽ ſignificare ait, & mores capræ denotare, ſtolidum, ut mihi uidetur, nomen à ſtollonibus deflexum eſt, arbores autem, quæ ſtollones emittunt eæ ſunt, quæ ab imis radicibus, aut ex ima parte, quæ propè terram eſt poſita, emittunt uirgas, quibus emiſſis cum totus humor in uirgas illas tranfundatur, ipſæ arbores, neque fructum faciunt, neque nutriuntur, ut igitur alienas, & inutiles ſectentur, & alant uirgas, ipſæ ſe ipſas deſerunt, quare ſtolidæ dicuntur, unde ſtolidus eſt, qui ſua non curat, quique eorum, quæ ſunt uſui nullam gerit curã aliena, & inutilia ſectans, quique facile irrideri, facileq. deludi poteſt, in quo capram imitari uidetur, unam enim, quidam ſcribunt, ſi quis barba apprehenderit, reliquas è grege immobiliter hærere, & quaſi ſtupeſcere; proprie autem ſtolidus, ut mihi uidetur ille eſt, qui & non multa cum ratione operationes exorditur, & exorſas non perficit; inefficax igitur ad perficiendum, & promptus ad ſuſcipiendum, quod facto opus eſſe uidetur.

Dicit igitur, quicunque uino ſimiles oculos habent ſunt ſtolidi, quod probatur, nam capra uino ſimiles oculos habet ſecundum colorem, & hæc eſt ſtolida, ergo quibus uino ſimiles ſecundum colorem ſunt oculi, illi ſunt ſtolidi; dixi autem colorem hunc uinoſum non eſſe nigrum, neque eum, quem mari dat Homerus, ſed color hic uini flauus eſt, & quem in

caprarum

caprarum oculis spectamus, ille sanè album, non nigrum vinum imitatur; est enim flauus, & ad paleæ colorem accedens, aut maturorũ citrorum, quid igitur sit caprinus color, quid stoliditas, & quod hæc duo iugata sint, caprinus in oculis color, & in anima stoliditas ex his manifestum.

Propter quid aut id contingat nunc dicendum; supponamus igitur primũ, quod sæpius dictum est, quales sunt oculi, illorumque color secundum naturam, talis vt plurimum est cerebri temperies, qualis autem est cerebri temperies, talis etiam est modus operationum cerebri, item ponamus caprinum colorem, ex pituita cui adiuncta est flaua bilis orrum esse; nam pituita color albus est, vt aquæ; at si aquæ adiunxeris colorem crocem, (hoc est proprie crocum) in pauca quantitate, efficietur palearis ille color, sed non lucens, quod accidet si non admodum clara fuerit aqua, quibus igitur adsunt huiusmodi oculi, illis prædominatur pituita cum subdominio flauæ bilis in cerebro, sed non perfecte temperatæ, atque elaboratę; quibus autem huiusmodi temperamentum in cerebro adest vrgente bile promptè aggrediuntur, quæ facienda sunt, at propter pituitam quæ aquam refert inefficaciter peragunt, & desistunt, & rursus propter bilem irrequieti multa petunt, vnde etiam petulcæ vocantur capellæ, sed propter pituitam quæ petierunt subito spernunt, & omittunt, nã humidi est non retinere, quæ facillimè suscepit, hoc etiam capellarum videtur esse propriũ vt cum pascunt modo hæc, modo illa petant arbusta, & cum vnum carpere cæperint, non perficiant, sed ad aliud ferantur, neque vnquam pastu saturari posse videantur.

Ex his puto sic posse demonstrationem condi. Cui insunt caprini oculi illi inest cerebri temperies ex pituita multa, & turbidiuscula, cum subdominio bilis flauæ, at cui tale inest temperamentum eidem inest stoliditas, ergo cui inest oculus caprino colore, quem diximus vinosum, infectus, ille stolidus est, sic ergo illi dicent, qui sic legunt textum Aristotelis, & qui caprinos oculos interpretantur varios, & turbulentos.

At sunt non nulli, quibus non possum non accedere, qui putant textum hunc corruptũ, & pro capris legendas esse oues. Primum quoniam vere oues pecus dicitur stolidum, qđ testatur Aristoteles in libro de historia animalium; capræ tamen videntur ouibus multo prudenriores, quamuis, quod de Cretensibus affertur, quæ percussæ dictammum quærant, potius videatur intelligendum de capreis feris, quam de his quæ apud nos degunt; cæterũ puto sane id de ouibus debere intelligi, & quos vocauit caprinos, potius ouillos oculos legendum esse; qui multa pituita cum pauca admodũ bile producti apparent; & probe etiã colorem vini diluti admodum imitantur, tantum autem valuit locus hic apud quosdam huius facultatis auctores, vt ideo librum hunc Aristotelis esse non putarint, cum hoc ab ipso asseri legissent, capras stolidas nimirum esse, quas alibi vocarat prudentes.

APOTELESMA CVI.

„ *Quibus ignei oculi sunt inuerecundi referuntur ad canes.*

CAprini siue vinosi de quibus supra mentionem feci quodammodo in colore conueniunt, cum his de quibus nunc futurus est sermo, at diferunt quoniam hi sunt splendentes, illi nusquam splendent, hi ad croceum colorem illi ad paleatẽ accedunt; hi de quibus nunc agimus imitantur ignem, & prunas accensas, illi corticem mali citrij si splendorem ademeris; hos oculos igneos Achilles notauit apud Homerum in Agamen. & caninos vocauit, & illum impudenrem dixit; tales etiam erant furialis erynnis, quæ Turno apparuit, illum in Troianos concitantis. Dicit ergo ignei oculi inuerecundiam arguunt, quoniam sunt oculi canum, canes oculos habent igneos, & præsertim illi qui ab Italis Mastini hoc est rusticani, & agrestes dicuntur, canes autem (& hi præcipuè sunt) impudentes, &

inuere-

inuerecundi; ergo ignei oculi inuerecundiam disignant.

Porrò noto ex antiquorum placitis cani dari impudentiam, & inuerecundiam, procacitatemque, audaciam, & contumeliam; impudens enim, & inuerecundus videtur canis, quoniam nulla habita ratione loci, aut temporis aut personarum vbique & venereos actus tentat, & deponere vesicæ, atque intestinorum pondera non dubitat; iure igitur dicitur impudens, & inuerecundus, audaciam tamen in omnibus non agnosco, sed in his tantum, qui sunt domi suæ, atque in proprio cubili, aut apud dominos suos, in quibus spem habent, contumelia forte ab ijs exercetur, contra peregrinos quibus oblatrant pertinacissime, & eo magis si irritari contigerit. Causa vero propter quam igniti oculi impudentiam significant facilis est cognitu ex his, quæ alias dicta fuere, etenim cui adsunt huiusmodi oculi ille est temperamenti sicci, & calidi secundum caput, & cerebrum, in illo igitur dominatur melancholia cum bile flaua quæ accensa est, cui huiusmodi adest temperamentum ille est ferus, audax, & impudens, vt supra explicauimus, amplius etiam contumax, & contumeliosus, & inhospitalis paratissimus ad iram, ad vindictam, effundendumque cruorem aliorum, ergo cui insunt oculi igniti, ille inuerecundus, contumeliosus, & contumax erit, & inhospitalis, quod fuerat probandum.

APOTELESMA CVII.

Qui autem oculos discoloratos habent, & turbatos timidi sunt, referuntur ad passionem, quoniam qui timent pallidi fiunt colore, & inæqualiter.

QVi nam oculi propriè vocentur discolorati apud neminem me legisse memini, sed puto sanè primum hos carere omni fulgore ac splendore, deinde turpes esse, demum repræsentare tetram squallentem, quæ ad alborem quemdam pallidum accedit; tales autem videntur esse morientium oculi, & propriè turbati sunt, his enim spiritus abeunt, & concidit vuea, & contrahitur, quare quodammodo lucem, ac leuorem amittit, vnde discoloratus dicitur oculus; est igitur ni fallor hic turbatus, & discoloratus oculus à quo spiritus, & calor recessit, quique pallorem quendam subcinericium præsefert. Hos igitur oculos timorem indicare notat Aristoteles, quoniam qui timent talem colorem, non solū in facie, sed etiam, & in oculis habent; quibus igitur inest color, & qualitas, quæ sequitur plerunque eos, qui timent actu, illi sunt propensi ad timorem, & potentiam habent, ad talem actum egregie dispositam, sed quibus inest pallor in facie, & oculi discolorati ac turbidi, vt de Didone refert Virgilius, illis qualitates insunt, quæ naturam timentium sequuntur, ergo quibus oculi discolorati, & turbati insunt illi sunt timidi.

Hæc Aristoteles, cuius dicti non difficile est causam reddere, nam timenti recurrit ad inferiora sanguis, & spiritus ergo superiora destituuntur, destituta sanguine, & spiritu pallescunt, & inæqualiter discolorantur, cum ab hac parte prius ab illa posterius recedat spiritus, & sanguis, ergo timentes pallescunt, quod si id accidit omnibus timentibus; ergo, & cui hæc inesse apparebunt, aut actu timebit, aut ad timendum valde paratus est, quod fuerat probandum.

At forte dubitabitur, etiam posse pallidos, & discoloratos habere oculos aliquem, neq. tamen timentem, aut timidum esse; etenim qui irascuntur aliquando pallescunt, & oculos hoc modo discoloratos habent, similiter qui animo delinquunt propter dolorem, & mæstitiam, aut etiam propter inopinatum gaudium, pallidi efficiuntur, nec non, & turbantur oculi, neque tamen timore premuntur.

Huic dubitationi posse responderi puto; primum si dixero iam facultatem hanc nihil habere necessitatis, sed à signo procedere, & à posteriori, quare licet forte necessarium sit

Tt quod

quod omnis timens sit pallidus, non tamen ob id sequitur, quod necessario omnis pallidus sit timens. Ob alias enim causas etiam præter timorem ad interna potest recurrere sanguis, & partes superiores, atque in primis oculos deserere, sed dicam tamen, quod cuicunque quacunque de causa inest talis passio palloris, & discolorationis oculorum, ita, vt morientium oculi videantur, quod ille est paratissimus ad timendum, sed non ideo paratus est ad timendum, sicuti pyrius puluis ad suscipiendum ignem, & si in ignem promptissime transibit, non ideo est ignis, sicut igitur qui prædictum puluerem spectauerit, si dixerit hic facile fiet ignis, verum dicet, quoniam valde magnum habet cum igne symbolum, at si hunc ignem vocauerit, falsus erit, ita qui hæc signa in hominis facie aspiciet hominem dicet paratissimum ad timendum, non tamen ideo timentem.

Qui autem ob iram pallescit, ac turbatur inæqualiter, certum est etiam ipsum naturaliter esse timidum, nam nisi timeret, aut timidus esset naturaliter, præsente obiecto nociuo, & hostili, quod iam iudicatum est esse ingratum, & repellendum, sanguis, & spiritus ad interna non recurrerent, sed potius accurrerent, ac magis magisque facies fieret rubra, & ij si mæsti pallidi sunt, & non timent, at iam timuerunt de proximo, & propterea quod dolorẽ expectabant imminentem, spiritus ideo ad cor recurrerunt.

Pallescunt amantes, & studio litterarum plus æquo dediti, quoniam spiritus, & calor naturalis consumitur, sanguisque hebescit, at etiam hi, quando tales sunt, timidi sunt, nam melancholici efficiuntur, melancholici autem frigidi, omnis autem frigidus frigore naturali, quod proprio opponitur calori, timidus est.

APOTELESMA CVIII.

Quicunque oculos lucentes habent luxuriosi referuntur ad gallos, & coruos.

LVcentes oculos non voco catorum, aut luporum, qui noctu lucent, sed per lucentes intelligo splendentes quales sunt speculorum superficies, quæ splendent, cum à lumine feriuntur, qualiaque sunt leuigata omnia, & tersa, hanc autem passionem in oculis galli apertissimè percipi potest, hos eosdem oculos lucentes videbis in tribus hominum affectibus, nam qui bene poti sunt, illis oculis lucent, similiter & lucent ijs, qui hyppocondriaca passione tenentur, aut quomodolibet aliter melancholico affectu tentantur. Et lucent oculi, cum ad coitũ amantes primum accesserit, talesque sunt, vt voluptate repleti videantur; sed non puto, solum requiri splendorem, nam splendor, & claritas libro de partibus animalium, si in oculis fuerit, humorum etiã splendorem, & claritatem docet, quare oculos splendidos quidam aiunt per optimos mores indicare.

Credo itaque oculos qui luxuriosum designant debere esse paruos, fuluos, imitantes corticem aurantiorum, & lucentes, & humidulos, & mobiles tales autem sunt gallorum oculi præcipuè, cum à coitu primum recesserint; sit igitur hæc sententia Aristotelis.

Quibus oculi parui sunt, fului, & lucentes, & sub humidi illi sunt luxuriosi, hoc est maxime venerem appetentes, & cuius vis generis, & quacunque ratione veritatem probat Aristoteles exemplo gallorum, & coruorum. At in gallis tales adesse oculos certum est, de coruis dubium, tum quoniam non apparent in coruis lucentes oculi, tum quoniam si fuerint non est forte verũ, quod corui sint luxuriosi, cum semel in anno pariant, & non secus ac turtures vni tantum iungantur, si modo vera sunt, quæ à quibusdam historiis animaliũ tradentib. dicunt, quare & præter rationẽ puto, coruũ in texto Arist. & impudẽter volasse, ergo dicamus relicto coruo. Gallus habet oculos paruos, flauos, lucentes, humidos, & gallus est val-

est valde luxuriosus, ergo habens oculos tales est luxuriosus; vtraque propositio sensui, & experientiæ nota est.

At propter quid nunc id contingat quærendum est; dico quod qui paruos oculos habēt, flauos, splendentes, & subhumidos hi sunt lasciui, luxuriosi, & amoribus dediti; paruos habere dico quoniam, & qui amant, & lasciuiunt oculos subclaudunt, paruitatis causa est hæc quoniam lasciuientibus spiritus, & sanguis, & humor naturalis ad inferiora defertur, superiora exsiccantur, & oculi præcipuè, vt apparet in coitu; quare parui efficiuntur, flaui sunt, nam billosus salsus, & serosus humor est qui in venerem pronos facit homines, irritat enim salsedo vellicans partes genitales, hic igitur humor est croceus, quare & oculos croceos facit, siue flauos propter congeneum humorem qui in his est; quales autem dominantur humores, tales etiam oculi; splendent demum quoniam flatulenti, & pleni subtilium humorum sunt isti, & spiritus plerunque ad oculos etiam feruntur, vnde distenditur oculorum tunica, & leuis fit, quare splendet, humidiusculi autem sunt quoniam superfluus humor abundat, & præ calore præter naturali aliquantis per adaucto exsiccante, humorem congenitum, exprimitur, quasi in lachrimam vaporosus quidam halitus ascendens, vnde humescunt oculi.

Noto siccos, & ob id paruos esse oculos secundum humorem, qui dicitur naturalis, & congenitus, & substantialis, esse autem humidos humore excrementitio, & præter naturali, cuius inditium est, quod iidem etiam, qui luxuriosi sunt cito caluescunt quod Cæsari, & Galbæ accidit, passio autem siccitatis est caluities, & tamen cum calui, hoc est sicci sint, catarrho, & plurimis excrementis abundant, nam si naturalis deficit humor, superat tamen excrementitius; hæc igitur, ni fallor, causa est propter quam qui tales oculos naturaliter habent, illi sint lasciui, & amoribus dediti, & facile in omnem venerem proni, quoniam secundum propriam naturam eijcere tantum semen, & salsum humorem partes genitales vellicantem appetunt, quomodo autem, aut in quem locum non quærunt nihil præter voluptatem affectantes.

APOTELESMA CIX.

Qui tibias pilosas habent, venerei sunt, referuntur ad hircos.

CVm primum Partis huius expositionem aggressi sumus, ipsam in sex particulas distinximus; prima, vt vidimus colores faciei, & cutis, & oculorum contemplata est, nunc ad pilos considerandos se conuertit; causam ordinis nullam subesse puto, siquidem, vt alias dictum est, hæc potius obiter congesta, & in vnum compacta, quam digesta fuerunt, & ordine inter se disposita, vt apte, & rationabiliter dicta dicendis cohæreant, vt igitur propositum explicemus Theorema quid pilus, & quid pilosum sit, & quid tibia, & quid venereum esse primum exponemus, deinde quod Aristotelis dictum sit verum, & propter quid ostendere tentabimus. Pilosum corpus est, quod pilis obsitum existit, quod autem pennæ pennatis auibus, squammæ squamosis, vt piscibus, & serpentibus, idem est pilosis pilus. Pilo materiam præbet exhalatio quædā humida, hoc est sicca, & viscosa, quæ est pars excrementi tertiæ digestionis, causa eiusdem efficiens est calor naturalis validus, vt cōcausa accedunt pori cutis, nam qui nimis laxi sunt, & aperti parum pilos retinent, sed materiam transmittunt, talis videtur esse cutis frontis, & nasi, talis etiam forte est glabrū molliū fœminarum corpus, quod penitus præter quā paucis in locis depile existit, ex aduerso si pori iidem nimis fuerint occlusi, aut nullum aut perpaucum pilum videbis, ut cutis volę manus obstructos, vel minimos habet pilos, item cum infima pedum cutis, & ipsa tales fere pi- *Quid pilus.*

lis caret; quid igitur sit pilus quæ materia, quæ causa efficiens, quæ instrumentalis eiusdem ex his patet, colores autem suscipit varios pro diuersitate superantis humoris in ea materia ex qua factus est pilus, nam si bilis flaua prædominatur, colorem vnum, si sanguis alium, si melancholia alium, atq. alium, pro diuersa mixtione producit, sunt etiam, & crassi, & subtiles, & molles, & duri, & recti, & crispi magis, & minus pro diuersa pororum, ac meatuum à quibus effigiantur dispositione, qui enim recti sunt pilos rectos, intorti crispos producũt; tibia proprie est pars anterior cruris, posterior sura dicitur, & os tibiæ est illud, quod à genu ad pedem vsque porrigitur longissimum omnium, quæ sunt in nostro corpore, cui os suræ à parte posteriori adhæret interior pars tibiæ, ea est potissimũ, quæ pilosa cõspicitur, exterior minus pilosa, siue huius rei sit causa interna siue, vt puto, causa sint linteamina in quib. dormimus, cũ, n. tela fricent sæpius externę partes factũ est, vt glabrę euadant. Venereos non solũ vocamus, qui pluries coire valẽt, & in coitu sufficere, sed eos quib. frequẽtius arrigitur penis, aut quibus titillatio frequẽter circa genitalia, & quidam pruritus percipitur, qui frequenter coire appetunt, & plusquã deceat verbis, & rebus ad coitum pertinentib. aut præparantibus delectantur. Horum alij ex habitu tales sunt, alij hanc sortiti sunt passionẽ ex temperamento, alij autẽ per accidẽs, vt qui à causa externa veluti cibis, & medicamentis, sermonibus, & venereis, & inhonestis spectionibus in venerem stimulantur, qui venerea aspiciunt, non minus quam in cibum, aut potum, qui edere, vel bibere alios vident, sollicitari solent, vnde memini quandam mulierem fateri, se mirificè affici, & penè semen emittere, si contingebat illi videre canem, aut asinum venerea exercentem; quin tum aliquando puerulum vidisset, ita sine fraude, ac malitia tractantem sibi tenta genitalia, subito semen dicebat cum titillatione emisisse; erat autem fusca mulier, & pilosum pectus habębat, & tibias, & coxas multis pilis ijsdemque nigris, & crassis vestitas.

Qui ex temperamento, & principio interno venerei sunt, & in coitum mirificè proni, illi sunt qui simiæ, & cynocephali temperamentum æmulantur, differt autem multũ propensio multa in venerem, à multa aptitudine ad generandum; nam hi posteriores calidi sunt, & humidi, & multo semine ex necessitate abundant, aliter enim non essent valde apti ad generationem, vt supponitur, at qui in venerem valde proni sunt, & qui multa tentigine tentantur, non necessario abundant tanto semine, neque vt plurimum sunt calidæ, & humidæ, ac sanguineæ temperaturæ, quod videmus in melancholicis, cum sicci sint, & diminuto calore præditi, plerunque sunt valde libidinosi; Socratem denique Platonem, Aristotelem, Herculem, & Agesilaum dicunt melancholicos fuisse, at ijdem admodum in venerem proni fuere, ad hoc igitur, vt naturaliter aliquis in venerem sit valde pronus, requiritur humor acris, & salsus, qui naturam bilis flauæ, aut atræ adustæ, aut salsæ pituitæ representat, quo humore excitatur pruritus, & illa affectio, quæ ad coitum se habet, vt sitis intempestiua ad potum, & canina fames, siue bulimos ad cibum; amplius requiritur, vel flatus, vel spiritus; quo loca turgeant, spiritus solus, in impuberibus est, & nondum potentibus semen emittere, spiritus & semen in adolescentibus, qui ex præsenti, ac præparato semine eleuatur; in illis etiam si nihil conspicuum emittatur decidit, ac remittitur tensio pudendi; at in adolescentibus valentibus, si penis arrigatur non flaccescet, nisi semen, quod erectionis est causa, secundum partem aliquam fuerit emissum, at sine calore neque spiritus generantur, neque flatus etiam mouentur, necesse est igitur adsit calor saltem mediocris, quare senes; quamuis flatus multos habeant, non arrigunt tamen naturaliter, quoniam in illis tantus non adest calor, qui generet flatum proportione respondentem vento Australi, quo flante, vt docet experientia, paratiores in venerem sunt fœminæ; exterior enim calor si proportionatus est interiorem iuuat, vt videmus in auibus, & in nobis hyeme experimur, cum intramus lectum mediocriter calefactum.

Si vero maior, aut minor lædit, vel nostrum euocando, vel extinguendo, temperamentum igitur, cui accidit, vt valde sit in venerem propensum illud est, quod ex melancholia cum subdominio bilis, & portionibus ferè æqualibus sanguinis, & pituitæ conflatum est, illique additus est calor mediocris, ita, vt neque melancholia aduratur, neque frigescat penitus. Iam igitur, vt puto, quæ in placito Aristotelis habetur explicata sunt, ait igitur ille.

Quorum tibiæ sunt pilosæ, illi sunt in venerem plus iusto proni, signo probat, quoniam in hoc, secundum corpus, similes sunt hircis, quare etiam secũdum animam eidem animali similes erunt; caper autem venereus est, hoc est maximè indulget coitui.

Non tamen amatorius, & valde differunt hæ duæ voces, amatorius est, qui affectu amoris tangitur, & certam deperit puellam, quam iudicat pulchram, & ea potiri sperat, tangique præsertim pulchritudine uidetur; at lasciuus, &c. veneri deditus ille est, qui in quamcunque se se offert fœminam, vel aliud etiam, paratissimus est impetum facere, prior guloso, posterior voraci lupo similis. Hircus talis videtur, & in quamcunque capram indistinctè insilit, neque dolet, aut curat, si eadem alius etiam hircus abutatur, quamuis legatur aliquando quendam hircum occidisse dormientem caprarium, qui cum capella gregis rem habuerat; cum igitur hircus tibias habeat valde villosas, & hoc animal sit in venerem magnopere pronum, cui tibiæ erunt pilosæ valde illum dicemus esse venereum.

Sed his, qui in venerem adeo sunt prompti, non solum pilosæ sunt tibiæ; sed subtiles suræ, ac ferè carne destitutæ, & hoc non minus libidinosæ naturæ signum est, quam pilositas & passim in fœminis hoc notatur vitium, nam quarum crura sunt macra, & carne destituta illas meretriculas procaces vocant, & capris similes dicunt, causa fortè hęc assignari potest, quoniam in partibus superioribus alimentum retinetur, atque in semen, &c. spiritus transit; quare crura macra euadunt; hoc autem clarum est in his, quibus aut pes dẽest, aut aliqua alia de causa claudi cum existant, ad illas partes inferiores non fertur copiosum, vt prius alimentum, hi enim omnes valde venerei sunt.

At causa propter quam pilosæ tibiæ arguunt hominem venereũ, sic deduci potest; quorum definitiones, & essentiæ inter se conueniunt, & cohærent, definita etiam inter se iuncta sunt coniunctorum secundum rationes, cui adest vnũ illi etiam adest alterum, vt si rationes admirantis, & capacis scientiæ simul aliquomodo nectuntur, ergo & qui admiratur erit etiam capax cognitionis causæ, similiter si rationes huius passionis, quæ est uenereum esse & alterius, quæ dicitur pilositas tibiarum inter se coherebunt, ac coniunctæ apparebũt necessarium erit cui adest alteram illi, etiam naturaliter alteram passionem adesse. Venerei rationem in melancholico salso excrementitioque humore, & moderato calore cõsistere diximus, melancholicum autẽ terrestre existit, & flatus crassus hoc ab humore mediante calore attollitur: pilos similiter materiam habere fuliginosam dictum est, quæ & melancholica est, & humorem uiscosum iunctum, caloremq. tanquã efficiẽtem causam possidet.

Patet igitur quod harum duarum passionum rationes conueniunt, & inter se essentialiter nectuntur; quare cui inest pilositas multa in tibijs, illi inest multum excrementi fuliginosi, at fuliginosum excrementum, est corpus melancholicum pituitæ iunctum, quod à calore passum est, cui adest huiusmodi materia in partibus inferioribus illi adest humor salsus, & melancholicus cum calore potente eleuare flatus, & uapores, qui talem sortitus est temperiem uenereus est, ergo cui tibiæ pilosæ adsunt, ille uenereus est; non solum autẽ hoc hominum genus tibias habet pilosas, sed, & omnes partes inferiores pilis sunt opertæ; &c. ut dictum est hircos, & simias maximè referunt.

Potest & alia assignari causa, ut pili, pręsentiã caloris ad partes inferiores uergẽtis, indicent; crurũ uerò subtilitas materiã nutrimẽti crurũ retentã propè inguina, & in partibus circa cincturã, quare excremẽta pellunt foras ꝑ poros crurũ, at utilis materię pars inflatũ à calore resoluta partes arrigit genitales, & prurigine suscitat; sic igit pilositas uenereũ designat.

Hoc loco notare succurrit quod legi hædos septimo die quo nati sunt subito venerē tentare, & nefando incestu matrem lacessere; quod sanè ridiculum puto, nam generare sibi simile, aut generationis opus tentare, est Animalis iam perfecti, aut penè perfectionem attingentis; qui autem nondum septem dies natus est hedus, vix stare potest, quare cum imperfectissimus sit, ridiculum est credere, quod iam citum adeo, & intempestiuum meditetur incestum.

Aristoteles in problem. calidos, & humidos esse venereis auidiores, at iam dixi, aliud esse venereum, & lasciuum esse. & aliud aptum ad venerem, & coitum valenter exercendū; ijs autem qui venerei valde sunt plerunque caput caluū est, sunt etiam aliquando subagrestis, ac ferocioris naturæ, & plusquam oporteret, contumaces, & indociles, si accidat præsertim pilos esse crassos, & nigros, & in fine crispos.

APOTELESMA CX.

,, *Qui autem ea quæ sunt circa pectus, & ventrem valde pilosa habent nunquam in eisdem perseuerant, referuntur ad aues, quia illæ, & pectus, & ventrem valde pilosum habent.*

ET pectus, & venter valde pilosus causæ efficientis, & materialis arguit robur, & bonam dispositionem quæ sunt, tum multa materia fuliginosa obscura terrestris, tum multus calor acutus, qui illam expellit, pectus pars dicitur quæ cor, & pulmonem continet, & à parte inferiori terminatur à diaphragmate, sub quo positus est venter, & epar, & cætera quæ nutritioni seruiunt membra; venter autem inferior est qui continet intestina porrectus ad pubem vsque, dicit igitur, qui pilosum maximè pectus, & ventrem vsque ad pubem habent sunt instabiles mente (mentem puto vocare, vt in tertio de anima) phantasiam; nā, & quod petunt, spernunt repetunt quod nuper omiserunt, & æstuantes secum ipsi diffidēt; probatur exemplo auium, nam aues, & præcipuè quæ paruæ sunt instabilissimæ sunt, nunquam eodem loco persistentes, modo huc, modo illuc volitantes; sed aues habent pectus, & ventrem valde pilosum, ergo quorum pectus, & venter pilosus est illi sunt valde instabiles; De minori, quod aues pectus & ventrem pilosum habeant non est qui dubitet, si per pilos pennas intelligamus, quæ in auibus, vt diximus, proportione respondent pilis, qui sunt in animalibus terrestribus, siue quatuor sint, siue duorum pedum, vt homo nec non, & quod instabiles sint etiam clarum est.

Sed propter quid sint pilosæ aues, siue pennate videtur non adeo clarum; amplius si pennatæ, vel pilosæ sunt aues, & id demonstret multum terræ prædominari in illatum temperamento, terra autem est grauissima, & maximæ stabilis, quomodo animalia quorum pectus, & venter vel pilosus, vel pennatus erit poterunt leuia, & instabilia vocari? Amplius boues, & equi pilosum ventrem, & corpus habent, attamen neque leues, neque instabiles vocantur; an dicendum fortè erit, non esse difficile afferre propter quid aues sint pennatæ, nam cum eam rationem cum aere habeant, quam pisces cum aqua, sicuti piscibus data sūt instrumenta, quibus ferantur per aquam, quæ pinnæ dicuntur, ita plumæ auibus datę sunt vt volare possint. Sed forte id est dicere cuius gratia pennæ datę sint, non autem ex quo, & à quo, & quomodo factæ sint; Quare iterum ponendum est, quod mixtorum quædā ita sunt affecta, ut quæ totius est crasis, & compositio, amplius & facultas, eadem etiam sit partis uniuscuiusque, ut totum animal perfectum uiuit, & sentit, & singulæ ipsius partes etiam uiuunt; nec ulla in ipso pars est, quæ uita non fruatur; Napellum totum secundum se pernitiosum aiunt, radicem, ramos, folia, floresque, neque ullam in ipso partem ab hoc ultio immunem, similiter quæ fumus terræ dicitur planta, siue fel terræ tota est amara, neque id

que id

que id partes vllæ effugiunt:sed & alia sunt mixta,quorū partes alio sunt præditæ tempera mento, & facultate, aliæque alio; nam inter animalia uidemus esse partes quæ sentiunt, ast ossa sanguinemque non sentire, ac forsan etiam cerebrum; in scorpione pars vna quæ cauda est noxia existit, & venenosa,reliquum corpus tanquam huic particulæ penitus oppositum venenatæ caudæ antidotum est; idem de viperarum fele, ac dentium vesiculis creditur, quibus caro, & earum adeps opponitur; idem de punctura apium,vesparū, & cabronum dicunt;morsui canis eiusdem mederi pilus,rabiosiq; venenum tollit eiusdem epar,cinaræ, ac absynthij cortex amarissimus est, interiora dulcia; ficus planta succo acerrimo,& ingustabili constat,penè tota,fructus fici tamen cum maturi sunt,suauitate omnes penè alios vincunt.

Id autem huiusmodi generi rerum accidit quasi facta sequastratione partium inter se dissimilarium,quarum quædam ad alias comparatæ quodammodo rationem oppositi habeant,& iure,nam cum sint tota quædam composita, & finita,habent etiam extremas partes,quæ oppositæ sunt,oppositorum oppositæ sunt differentię;sic igitur in auium massa,fortè contigit,vt facta in ipsa secundum naturam sequestratione, ac separatione, partes siccæ, terreæ,frigidæ,& melancholicæ externā occupauerint positionem,sicuti in absynthio partes amaræ corticem tenuerunt;ex his factæ sint pennæ,& quia secūdum naturam in aue fit, hæc continua sequestatio, sic etiam continue pennis suggeritur materia, qua illæ reparentur;ex aduersò interior portio constituta fuit à partibus calidis,humidis,aereis,sanguineis ad quas cum respicimus auem talem esse dicimus, quod si ad plumas,& partem exteriorē, quà interior vestitur respiceremus,nemini dubium, quod alia ratione dicendum esset; hac igitur posita distinctione dico ideo aues esse leues, & instabiles,quoniam pars omnis, quæ illis grauitatem,& stabilitatē præstare posset educta est;sicuti quando scorpioni adepta foret cauda,vel viperæ fel, & dentes, ductusque qui ad dentes,permeant possumus dicere feras illas non solum noxias non esse,sed potius homini salutares,sic cynaræ caudex,seù trūcus fructum sustinens secundum partem interiorem dulcis est, secundum exteriorem amarus,quod & in melupepone etiam animaduerti potest,cuius pediculus,quo fuerit amarior, ille dulcior existit; aues igitur leues, & calidæ sunt, si secundum suam substantiam interiorem consideratæ fuerint,& quod tales sint signum est,quoniam tota pars frigida terrestrisque melancholica,& sicca in plumas,& pennas sequestrata abijt:secundum pennas igitur, terrestres,& frigidæ,ac siccæ,& fulginosæ,sunt aues,at secundum partem,quæ caro,& substantia illarum est,oppositum sortitæ sunt temperamentum, quare iure leues, & instabiles dicuntur.

Secundò quando addebatur equos,& boues,& leones pilosum habere pectus,& ventrē, nec tamen leuia,& instabilia esse animalia,facile admodum est respondere;glabros,& sine pilis ac penitus nudos posse dici boues,& equos,& leones si cum pennis auicularum comparantur;nam bouis atque equi pili,si toti capiantur, collati cum reliquo ipsorum corpore nullam partem ferè ipsius referunt; at pennæ cum aue cuius pennæ erant, si comparabuntur,aliquando illam ferè pondere exequabunt,quod de cucullo apud nos est in prouerbio, illum præter pęnas,& vocem nihil esse. Quare si quis quærat cur aues pectus, & ventrem ac demum totum corpus pennis opertum habeant, hanc dicemus esse causam, quoniam à multo illorum calore in principio facta est sequestratio partium frigidarum,& siccarum ab alijs,quibus extra pulsis pennæ constant,& ob hoc etiam aues sunt leues,& instabiles,quoniam pars calidior,& humidior intus remansit,quę autem calida sunt bene mobilia,leuiaque, at leue instabile dicitur, hanc puto causam propter quam quorum pectus, & venter maximè pilosus sit,& vestitus (non instar leonis, sed instar auium) quod ille sit leuis, & instabilis.

Quod autem auium interiora sint calida ex cibo illarum patet, nam quæ grana comedunt,

dunt, illa conficiunt, præter quam quod dentibus prius terant, quæ carnem crudam, ceu rapacia eam facillimè digerunt, idem dixeris si illorum stomachum, & apparatum à natura factum spectaueris, gallinas, & columbas calidissimas dicunt, quare illis vniones in guttur & in gluuiem ingerunt, vt ijs in locis tota carne nudentur, & colorem accipiant; Amplius calidas, & humidas esse aues præter illorum irrequietum motum, si cum quadrupedum genere comparentur, id arguit, & vox, & cantus, agente enim calore in humorem ille attenuatur, & in spiritum, & flatum resoluitur; qui ascēdens deinde ad guttur, & fauces per tracheam ab illis partibus, & lingua dum modulatur, efficit cantum, & per reliquum corpus dispersus motum, & irrequietam parit agitationem, adde quod opinantur quidam, aues, & præsertim calidiores, & mobiliores crepitum ventris nusquam emittere; Quod ergo quorum pectus, & venter valde pilosus est, ita, vt probabile sit interius solum fere calorem, eumque magnum cum humore tenui, & aquoso permansisse, illos dicemus esse similes auibus in hac parte, quare instabiles, vanos, leues, tàm beneficiorum, quàm iniuriarum immemores, non admodum ingenio valentes, vt ex se ipsi prouidere sciant, quid sit cōueniens, & decorum atque ipsis met utile, & commodum.

APOTELESMA CXI.

Qui pectora habent valde nuda, vel non pilosa inuerecundi sunt, referuntur ad mulieres.

QVod hoc loco dicitur inuerecundos esse, qui glabrum habent pectus mihi valde suspectum est, & eo magis, quod dicitur illos mulieribus esse similes, quæ sanè glabræ sunt, & præcipuè circa pectus, at ex altera parte passio inuerecundiæ, & impudentiæ non conuenit mulieribus; quæ secundum naturam si dispositæ fuerint, pudentes ac admodum erunt verecundæ; amplius vt supra dictum fuit, si impudentia soboles est ex cedentis caloris in melancholia, & crasso humore existentis; mulieres cum uiris comparatæ frigidæ sunt, quare illas non potes dicere impudentes. Rursus si considerabimus causam, propter quam animal glabrum est, ac depile, videbimus nunquam dici posse impudentem huiusmodi hominem; Causa propter quam depile esse animal solet, vel ex parte agentis peti potest, quoniam deficit calor, qui materiam promoueat, sed caloris defectus timidum facit, non autem impudentem, vel ex parte materiæ, quoniam non adsit, vel quoniam non potest moueri; si nō adfuerit materia leuem quidem, at fortè non impudentem dices; nam vt diximus, in melancholia posita est impudētia; si adfuerit, sed non exeat in actum id accidit, vel quoniam non potest moueri, si quidem nimis crassa est, & tenax materia, vel quoniam calor debilis est, quia agere non potest, & tunc iam frigidæ temperaturæ est animal, quare neque impudens, sed timidum erit.

Hac ego ratione puto mendum esse, & ideo neque assentior Suessano, qui asperum legit, quasi quod asperæ, aut animo, aut corpore naturaliter sint mulieres; puto igitur ego legendum esse imbellem; sic enim & mulieres debiles sunt, & hic effectus, vtpotè in illis naturaliter non vituperatur, & vox Græca, quæ imbellem significat nam valde distat, ab ea, quæ in textu legitur vulgato, sit igitur Aristotelis placitum.

Quibus pectus valde pilis nudum existit illi sunt debiles, quoniam sunt mulieribus similes; nam illę debiles, timidæque sunt, & pectus depile habent, ergo quibus pectus depile illi sunt debiles, causa huius facilis est, quoniam quæ frigida debilia sunt, quibus pectus depile illa sunt frigida, ergo & debilia, minor probatur, quoniam quibus pectus est pilosum valde illa calida sunt, & calida præcordia pectus pilosum faciunt, ut in figura fortis dictū est, ergo quibus depile corpus illa erunt frigida, quod fuerat probandum, frigus autem

esse

esse timoris, & imbecillitatis ratione supra dictum est. An forte dicendum ex imprudentia librariorum adiunctum fuisse αν ac præpositum voci græcæ, & pro pudente factum impudens.

APOTELESMA CXII.

Quoniam igitur non oportet valde pilosa esse, neque nuda, medius habitus est optimus.

MEdietas mixtorum perfectio est, singula singulorum, At si vlla simpliciter potest esse medietas, ea est hominis, secundum iustitiam tamen, non autem secundum pondus, ut autem vniuersale, & simpliciter continet particulare, & id quod est secundum quid, ita videtur quod hominis medietas, & compositio omnes alias contineat, & comprehendat, quo factum est, vt egregias habeat potētias, per quas omnium animalium mores, instinctus, proprietates, operationesque potest repræsentare, vnde non male à quibusdam homo totius orbis compendium uocatus fuit; si itaque secundum pilos mediocritas inesse debet homini naturaliter disposito, & hæc possit esse tum secundum quantitatem, tum secundum qualitatem, clarum est, quod si multi plus iusto pili, & præcipuè circa pectus & uentem docent dispositionem hominis non laudabilem, & hoc idem faciunt etiam nulli pili; inter uehementer pilosum, & uehementer glabrum quod intercedet illud erit laudabile; & propter hoc quasi corollarium, ex prædictis infert Aristoteles; si multi pili, & nulli dedecent, ergo medius habitus erit optimus, at hic medius pectoris secundum pilos habitus est, cum pauci pili sunt supra pectus, iique molles, & flaui, & in fine crispi, nec non etiam supra stomachum adsint, alij ad fuscedinem cum flauitie accedentes, sintque crassiusculi magis, quam illi qui sunt supra pectus, sic enim contingit fieri hominem audacem, ad actiones promptum, robustum etiam secundum corpus, humanum, liberalem, & magnanimum; Noto tamen quod triplici de causa potest paucitas pilorum contingere in pectore, & cute superposita uentriculo, aut propter meatuum laxitatem, sed hi latum habent pectus, & calidum, & bene compactum, aut propter defectum caloris, & hi opposito modo dispositi sunt, uel tandem ob defectum materiæ ex qua nati sunt fieri pili, quæ causa est, cur in pueris quamuis calidi sint, non tamen fiant huiusmodi pili; propriè q; intelligendus est Aristoteles, sermonem habere de ijs, qui cum proportionatum habeant calorem, & aptum fuligines depellere, tamen quoniam pauca materia præsto est, pauci etiam existūt pili; non igitur propter calorem, aut propter poros sed propter moderatam materiam, & declinantem ad paucitatem pilos paucos esse contingit.

APOTELESMA CXIII.

Qui humeros pilosos habent nunquam in eidem perseuerant, referuntur ad aues.

EAdem penitus sententia cum illa, quæ habetur in apotelesmate superiori, & forte ēt eandem causam habet; dicit igitur quod quicunque pilosos habent humeros illi sūt instabiles, & uani; humerus uocatur pars à qua pendent brachia; & est à principio cubiti usque ad collum, & producitur usque ad finem ossis spatulæ, solet etiam humerus appellari armus, sed quamuis Festus hominum dicat ita appellatum armum, eo quod ab ipso arme pendent; uidetur tamen etiam armus dici brutorum, ut Horatius in Satiris hæc pars in auibus respondet illi portioni, quę alæ primam partem statuit, nempe quæ collo immediate coniuncta est, & unde ala brachium referens oritur, quæ in auibus ualde semper pennis

est con-

est consita, ratio Aristotelis à posteriori cæteris consimilis est; aues pilosas, siue pennis loco pilorum obsitas habent partes, quæ respondent proportione humanis humeris: Aues autem leues, vanæque & instabiles existunt, ergo quibus insunt humeri vehementer pilosi, illi sunt instabiles, & vani, quod aues sint pennatæ, & propter quid dictum est, quodque etiam sint instabiles, propter quid autem homines humeros pilosos habentes sint instabiles, ac vani mihi perdifficile videtur, experientia sanè comprobatum est, nam plerosque memini, quorum pilosi adeo erant humeri, vt viderentur pelle ouilla, aut caprina operti, & illi homines leuissimi erant, & qui promissis nunquam stabant, & ridebant, si quem audirent dicentem dedecus, atque infamiam esse non manere promissis, & fidem non seruare; ijdem autem erant acerbissimæ iræ, auari, & vno verbo me expediam bestiales, potiusquam humani.

At propter quid sanè dubium est; Mihi videtur, quoniam, & hi habebāt pilosum pectus eandem etiam cum superiori causam habere, humeri igitur sunt circa collum, pectus, per collum feruntur venæ, & arteriæ in cerebrum, cum igitur contingeret à multo calore multam, & perfectam factam esse huius materiæ crassæ, & terrestris, & fuliginosæ expulsionē contingebat sanguinem, & spiritus, qui circa partes has, nempe caput, item & pulmonē, & cor, esse calidissimum quidem, sed etiam tenuissimum, & valde acrem; cuius rei inditium est, quod cum ab vno horum virorum extractus fuisset sanguis, aliquando mirabantur medici; sanguinem ferè non concrescere, & quasi carentem fibris aquosumque videri, cum tamen idem vehementer esset rubeus.

Si igitur quorum humeri vehementer pilosi sunt, horum sanguis, & spiritus qui circa cor, & pulmonem amplius, & collum à melancholia, & uiscosa materia seiunctus est; talis autem sanguis tenuis, & acer est, & quorum sanguis talis est, illi sunt instabiles, & vani, ergo quorum humeri multis repleti sunt pilis, vani, & instabiles erunt, & quoniam instabiles, non in eadem persistunt opinione, aliquando igitur honorem, & decus multi faciunt aliquando derident, quid de se ipsis homines sentiant securi; amplius, quoniam tales sunt ideo bestiam magis, quam hominem sapiunt, qui enim decoris obliti sunt, & honorem nō curant neque virtutem æstimant, quiq; bene agere despiciunt, cū recta ratione careant, potius inter bestias, quam inter homines sunt numerandi, auari autem, sed compositi mihi videntur, nam caloris est ad se attrahere, & rapere, idem tamen, quæ traxit consumit, ac dissipat; hanc igitur, puto, posse causam afferri propter quam humeri pilosi indicent instabilitatem, & vanitatem.

APOTELESMA CXIV.

Qui dorsum valde pilosum habent inuerecundi sunt, referuntur ad bestias.

Dorsum vocatur pars posterior hominis, quæ ex vertebris 24. constat, à ceruice vsque ad vltimum os coccigis, est autem tanquam carina in naue, & huius ope recti stamus, qui itaque, ait Aristoteles, partem hanc pilosam habent inuerecundi sunt, alij addūt malitiam bestialitatem pigritiam, imbecillitatemque. Aristotelis ratio est, quoniā bestijs sunt similes; at non video ego quomodo simpliciter bestiæ secundum quod sunt bestiæ sint impudentes nisi quatenus carent ratione, quare & honoris, ac bonæ existimationis curam non gerunt.

Sed quod auget dubium est, quod fuerat supra dictum, pilosos instabiles esse, at quorū dorsum pilosum est, cur, & ipsi potius inuerecundi, quam instabiles non dicuntur? at inuerecundiam dices instabilitatem procreare, qui enim inuerecundus est, ideo non pudet ipsum, quoniam instabilis, nā si puderet staret promissis, ac dictis neq; in horas mutaretur.

At sa-

Ac sæpè puto ego, impudentiam, & instabilitatem posse quidem esse easdem secũdum subiectum, sed tota ratione differre, nam instabilis est mulier etiam honestissima, & illi accidit secundum naturam, non tamen est impudens. Putarem igitur posse nos dicere, sicuti contingit apud medicos duplicem esse crisim, alteram perfectam, & alteram diminutam, perfectam dicunt, quando tota penitus materia peccans seiuncta, ac separata est ab vtili, & salubri, & ea est affatim per locos conuenientes eiecta, atque expulsa tota simul, altera vero dicitur imperfecta crisis, quando materia peccans, vel non tota simul sequestrata est, & eiecta, vel non per loca conuenientia; sic etiam & nunc accidere posse; massa humorum naturaliter hominem statuens, vel plusquam sit necessarium habet in se materiam fuliginosam, vel non habet, si non habet homo non est pilosus, nisi in his partibus solis, quas pilis natura destinauit, & modici, & parui, & molles, & rari, & hi secundum naturam bene dispositi existunt, si vero abundat in humoribus prædicta materia, vel eijcitur; vel non, si non eijcitur homo atrabiliarius efficitur, obscuros, ac feros gerit animos, & si materia hæc calorem conceperit furiosus facile fiet, atque atrabiliarius; si autem huiusmodi præternaturalis materia pelletur, vel tota expellitur, & perfecta fit separatio, ac crisis à sanguinea massa; & tunc remanet sanguis qualem in columbis, auibusque ferè omnibus videmus, purus, scilicet aereus, aquosus, ruber, subtilis, & hic homines facit, auibus similes; si vero non fuerit facta perfecta crisis, sed tantum circa dorsum, & renes materia se se ostenderit, quæ vero in venis circa cor, & pulmonem non potuerit expelli, sed ibi remanserit, dico quod illi, quibus hoc accidit, sunt impudentes, quoniam hoc signum est sanguinem melancholicum inflammatum, & bili iunctum non paucum circa cor, & partes vitales remansisse quo loci cum existit sanguis huiusmodi, hominem fieri impudentem, ac temerarium iam supra diximus, hac ergo ratione crederem non immerito, me posse asserere dorsum pilosum, esset impudentiæ signum.

Quoniam autem qui impudens est dedecus, & infamiam, & quid de ipso sentiant homines nihili facit, ideo bestialis dicitur, est enim bestialis qui nullam rationem uirtutis habet, uitiosus igitur, & malus, alijsque nocere tentans, ideo malitiosos ferosque, & asperos mores habet, hoc enim bestiæ proprium est, per bestias autem hoc loco intelligerem, non iumenta solum, sed fera quadrupeda, quæque rapto uiuunt, ceu lupi, pantheræ, tigres, atque huiusmodi, sic igitur apotelesma ni fallor exponi potest, uidemus enim lupos, & ursos hanc partem ualde pilosam habere, atque apprime feros, & impudentes esse.

APOTELESMA CXV.

Qui autem collum retro pilosum habent, liberales sunt, referuntur ad leones.

IVbatos esse leones, eosdemque magnanimos, & liberales dicunt, at iubati, & equi sunt quibus etiam si magnanimitas, & audacia secundum partem conueniat, illos tamen nemo dixerit liberales, adde, est genus quoddam canum pilosum valde, præcipuè tamen circa collum, quod sane neque liberale, neque magnanimum, neque audax, sed naturaliter vile est ac timidum; quare quid de hoc apotelesmate sit sentiendum, mihi videtur difficile, cum causam vix vllam coniicere possim, quæ doceat quomodo pilosa ceruix, liberalem significet; hoc enim contingeret, si in ratione corporis liberalis mediatè, vel immediatè ceruix pilosa reperiretur, dico ceruicem, partem, gulæ oppositam, quæ propriè dicitur ceruix, collum autem ex vtraque parte constat; ceruice, & gula, id ergo est quod ait.

Qui habet ceruicem pilosam est liberalis; quoniam leones sunt liberales, & hi habent ceruicem pilosam, ergo qui habet ceruicem talem est liberalis; eadem autem est in leone liberalitas quam dicunt etiam esse in aquila; hanc enim multæ sectantur aues, vt reliquijs

aqui-

aquilinæ prædæ vescantur; quod enim illa vi capit, non totum absumit, sed generose despiciens capta, vnica tantum venatione gaudet ciboque satur; reliquias sequentibus auiculis dimittit; hoc etiam de leone scribunt nonnulli, quodque fœminis puerisque parcant, cum forte bene saturi sunt, & quam consecuti sunt prædam plerunque semesam relinquunt; at nescio quænam sit hæc liberalitas, cum ex altera parte sæuissimos legerim esse leones, & adeo acri præditos anhelitu, vt quas afflauerint, reliquiæ à nullo alio animali tangantur; fœminas, puerosque indistinctè dilaniant, & alia quamplura à liberali, & magnanimo longe remota faciunt; quare non puto esse necessitatem vllam secundum quam possimus dicere, vel liberales esse leones, vel quorum pilosa est ceruix illa animalia esse liberalia, & magnanima; Hyenas enim, ait Aristoteles, esse iubatas, & tamen illæ ex insidijs homines, & alia animalia impetunt, sepulchra, & mortuos sectantur, quæ neque liberalitatem, neque magnanimitatem in se habent, sed iam videamus, an aliquid probabiliter possit afferi secundum quod, pilosæ ceruici conueniret liberalitas, & magnanimitas, sane, vt dictū est, quorum rationes in aliquo conueniunt, & nihil contradictionis includunt, ea simul in eodem subiecto possunt esse, vt sensus, & respiratio, quare cui inerit respiratio eidem potest sensus inesse; at non è contra, idem sequetur; si igitur liberalis nō ex habitu, vel electione, sed naturali propensione ille dicitur, cuius temperamentum est humidum, & calidum, atque aerem referens, & calor hic & humor sit præcipuè circa partes cordis, & cerebri, cū cuicunque inest huiusmodi temperamentum illi adsint pili circa ceruicem; ergo cui liberalitas illi inest pilosa ceruix, quare cui pilosa ceruix inest, ille erit liberalis; minor supra aliàs fuit probata, maior confirmatur, quoniam cui inest temperamentum humidum, & calidū illi tantum inest materiæ siccæ, & fuliginosæ, quæ à calore possit expelli, modica materia non multum faciet pilorum, & qui fient in illis partibus erunt, quæ à principalibus remotæ sunt, principales autem sunt caput, & pectus, & gula per quam feruntur venæ, & arteriæ insignes, quibus spiritus ad caput cerebrumque ascendunt; hæ autem sunt posteriores, seu ceruix, cum igitur pilosa ceruix segregatum doceat modicū illud fuliginosæ materię; quod fuerat in sanguine ad cerebrum accedente, si cætera respondeant, probabile est hominem constitutum esse ex temperamento sanguineo, cum sub dominio bilis, quod arguit etiam illum ipsum esse naturaliter liberalem, ergo pilosus circa ceruicem liberalis dici poterit, nisi sit quid aliud, quod impediat; puto tamē signum hoc esse parui momenti, nam si leo dicitur iubatus, & liberalis equusque etiam, & mulus est iubatus, hyena, ex Aristotele, & asini non nulli, in quibus tamen neque imago liberalitatis, aut ingenuitatis spectari, nec somniari potest.

APOTELESMA CXVI.

3, *Qui mentum habent acutum animosi, referuntur ad canes.*

MEndosissimum esse textum Aristotelis iam sæpè diximus, ex hoc autem loco valde patet, nam cur de mento nunc dicendum, cum de pilis instituebatur sermo? & si de pilis, cur supra ne verbum quidem de mento? deinde quæ de canibus nunc fit mentio? nam neque canes omnes acutum mentum habent, nec omnes sunt animosi, nisi per animosum intelligas iracundum, quod vox latina priuatim significat, sed voci græcæ non respondet vox, quæ significat bonum animum habere, boni animi hominem dicimus humanum placidum, & bonis, atque ingenuis præditum moribus.

Auctor huius facultatis non ineptus, ait se legisse librum, in quo non ad canes, sed ad leones acutum mentum referebatur, at leones acutum mentum nō habent; quare assentior ijs, qui dicunt, non de mento sed de pilis, ac barba sermonem habere Aristotelem, & loqui de ha-

de habentibus barbam longam, nam vox græca, quam hoc loco vſurpat, eadem eſt cum ea qua Iulianus Imp. in libro miſopog. vtitur, & apud illum non ſolum mentum, ſed etiam barbam ſignificat, quare forte dicendum erit, qui barbam longam, & faſtigiatam habent, quod plerunque videmus in Germanis (nam vox ἄκρον, & præſtans, & ſummum, & magnum, & longum ſignificat, & in acutum deſinens) illi ſunt boni animi, ſiue ingenui, & magnanimi, & referuntur ad leones, his enim eſt quodammodo barba nõ autem canibus. dicemus igitur qui bene barbati ſunt, γενειάδα etenim barbam etiam, non tantum dicunt mentum græci; magnanimi; referuntur ad leones, quoniam magnanimi leones, & ingeui, ijdemque bene barbati.

Barbam dicebãt quidam philoſophi, ideo datam eſſe homini maſculo, & virili, vt eſſet loco iubarum, quæ in leone ſunt; quare ſicuti audaciores, & leones, & equos dicunt, qui melius ſunt iubati, eadem etiam ratione præſtantiores eſſe illos, aiunt, homines qui melius barbati erunt, & magis ad virilem naturam accedere putabant, cuius indiciũ eſt, quod fœminæ imberbes ſunt, & quo magis depiles ſunt, eo magis decent, ex aduerſo viri parũ barbati peſſimi habentur, atque ex prouerbio peſſimè audiunt.

At ruſus ſi hæc vera ſunt, inquirendum reſtat, propter quid promiſſa, & multa barba virum indicet maſculum, audacem, & magnanimum? primum enim puto non omnem barbam hoc denotare, ſed quæ nigra eſt, aut æenea, vel ruffa, nam quæ ſubalbida eſt, omnia præter audaciam denotabit; ſi igitur fortis, & audax ſecundum naturam eſt temperatutæ melancholicæ naturalis, cum ſub dominio flauæ bilis, ſiue ſanguinis ſubtilis, & ea melancholia probè calida eſt, & accenſa, qualem in Hercule fuiſſe ferunt; cum quicũq. huiuſmodi habet temperiem ille abundet fuliginoſo, & nigro vel aeneo excremento circa caput, & genas ac mentum, qui locus eſt deſtinatus expulſioni talis excrementi; qui autem id habet probè barbatur eſt, ergo audax, & magnanimus bene barbatus erit, ergo e conuerſo cui multa inerit barba ille fortis, & magnanimus dici poterit; ergo multa barba magnanimitatem poteſt arguere probabiliter, nam in hoc nulla neceſſitas eſt.

APOTELESMA CXVII.

Qui habent ſupercilia coniuncta triſtes ſunt, referũtur ad ſimilitudinem paſsionis.

Cilia à ſupercilijs differunt, quod illa palpebrarum ambitum coronant, ſupercilia vero oculis ſuper poſita ſunt, & in extremo frontis ſita; quæ nunc nulla alia ratione conſiderantur, niſi quatenus ſunt, ſedes pilorum, inquit igitur Ariſtoteles.

Quibus ſupercilia, hoc eſt pili poſiti in illa parte quæ in imo frontis eſt, ſunt inter ſe iuncti, illi naturaliter ſunt triſtes, hoc eſt inclinati ad naturalem quandam triſtitiam, & procul à iocis, ac riſibus ſecundum ſe conſiſtunt, quod probat ex quo qui triſtantur aliqua de cauſa externa, illi contrahunt frontem, & ſupercilia, ex qua contractione iunguntur, ſimul ſi igitur mæſti, & dolentes iungunt ſupercilia, dum occupatur eorum animus circa cauſam quæ dolorem, & mæſtitiam inducit, ergo qui naturaliter iuncta fert ſupercilia ad mærendum, ac dolendum paratiſſimus eſt, ac natura quærulus; quod autem qui dolent, ac triſtantur ſupercilia naturaliter iungant certum eſt, quoniam, & contrahunt, idque illis accidit quoniam, & frontem cuius partes inferiores occupant ſupercilia, etiam contrahunt.

Hãc ipsã iudicij q̃dã ſedẽ vocarũt, q̃ vero mæſti sũt pleriq. cogitãt de re, q̃ illos ſollicitat, cogitare aũt eſt cogere frequẽter, ac cõtrahere, neceſſe eſt igit̃ animę vires, ſpirituſq. cogunt̃, ac vniunt̃ cõtrahi ẽt, & iũgi partes, q̃ ſpirit⁹ ſequunt̃, hęc sũt ſupcilia, iure igit̃ ſupcilijs

hoc contingit, vt in mæstitia contrahantur, & rursus quibur naturaliter contracta appareāt, ij ad mæstitiam, ac dolorem prompti sint; quod igitur, & propter qui accidant ea, quæ dixit Aristoteles, ex his patere potest.

Alij, vt Albertus præter mæstitiam addunt etiam sapientiæ paucitatem, si fuerint iuncta supercilia, & pili crassi, & densi, causam aiunt, quoniam locus ille plenus admodum terreis excrementis ostēditur, quare ab horū præsentia acies iudicij obtunditur, & claritas ingenij obscuratur, at forte ostendere oporteret prius iudicium, & ingenium ibi sedem habere; quidam hos simplices vocant, & verecundos, at si paucæ sunt sapientiæ, sequitur rudes esse, quare etiam simplices, si vero simplices sunt, probabile est, & verecundos esse; quidam alij ex superciliorum coniunctione accuratum animi studium in rebus, exquisitamq. diligentiam præsagiunt, & sic inquiunt Augustum supercilia iuncta habuisse, & virum in regendo Romanorum Imperio accuratissimum fuisse, alij interpretantur hoc signum monstrare virum malitiosum, prauum, deceptoremque qua nō minus in Augusto fuere, quam accurata diligentia; ille enim, & Ciceronem, & Romanum senatum decepit, & malitiose deposuit Lepidum, subuertit Sextum Prompeium, prauè fefelit 1. Antonium, & ipsum Ciceronem quem ceu patrem colere monstrabat Inter proscriptos recenseri, & occidi passus est; Hæc potius decent iuncta supercilia, quam simplicitatem, & verecundiam, si quidem hæc sunt atræ bilis soboles, & operationes, non autem quæ ab illo auctore sunt adducta, vt verecundia, & simplicitas.

APOTELESMA CXVIII.

Qui supercilia diuulsa habent ante nasum, & extensa vsque ad tempora, fatui sunt referuntur ad porcos.

SI propter quattuor principiorum primorum, humanum corpus statuentium diuersam temperiem fiunt propensiones animi diuersæ, & si quibus insunt naturaliter, quæ apparent in iratis, aut misericordibus insignia, illos dicemus paratissimos ad iram, aut misericordiam exercendam, & similiter si quos videbimus homines eadem signa habentes, quæ habent vel sues, vel asini in corpore aut eius partibus primarijs, quæ signa illis insint secundum quod certæ eisdem naturaliter insunt propensiones, iure illos in quibus asini, vel suis secundum corpus qualitats animaduertemus; & eis adesse dicemus propensionem comitantem signum, quod in corpore suillo, aut asinino apparet; sic cum porcos secundum animam fatuos esse videmus, eosdemque immundos, & in ijsdem deprendimus supercilia esse ante nasum valde diuulsa; deinde supra quodammodo ad tempora pertrahi, & retrocedere; ergo concludemus quibus hæc adsunt supercilia fatuos esse, & immundos.

Sed dicet quispiam conclusionem vniuersalem non debere esse, nam quid vetat, & nos dicere porci sunt fatui; & ijdem respirant, ergo omnes qui respirant fatui sunt, huic ita dubitanti respondendum puto, quod etiam alias dictum fuit, id signum quo posito in corpore
Dubit. animalis ponitur talis passio in anima eiusdem, & quo ablato aufertur; dicitur esse signū proprium illius passionis animæ, & se mutuo sequi, vt posito, & ablato signo illo, similiter ponatur, & auferatur passio, siue propensio animæ; dico igitur ita, & nunc se habere quoniam fatui dum fatuitatem suam exercent videntur diducere supercilia, & sine vlla cogitatione, quæ faciunt operari, patet quod quibus diducta naturaliter erunt supercilia, illi fatui erunt; at ita diducta esse debeāt, vt pars q̄ versus aures est, sursum ferāt, q̄ uero ad nasum deorsum tendat; supercilia igitur extensa, & iuxta nasum diuulsa, & ita affecta, ut sursum ad tēpora ascēdāt extēsa, eademq. rara sint, & cū pilis crassis, nigricātia, designāt hoīem fatuū

ille au-

ille autem dicitur fatuus, vt alias explicatum fuit, qui parum considerat ea, quæ loquitur, & simul garrulus est; quam plurima præter rem, & sibi, & alijs etiam quandoque damnosa effutiens; at fatui, & garruli videntur, esse porci quando, & continue grunniunt, & cum delicatè ac munde stare possint, se ipsos tamen in immunditias immergunt, & relictis quãdoque cibis boni succi, malos & corruptos sequuntur; duplici igitur de causa possunt vocari fatui, tum quoniam, vt dictum est, sæpè, & præter occasionem grunniunt, & clamitãt; tũ quoniam se libenter in cæno, & immunditijs volutant; hæc igitur ratio est, quam Aristoteles induxit, at si propter quid porcus sit immundus, & fatuus cognouerimus, forte etiam & causam habebimus propter quam fatui, & immundi talia habeant supercilia, vnde sequetur, & hoc vnum immunditiæ, ac fatuitatis esse signum.

Quæratur igitur primum propter quid sus sit lutosus, & immunditijs gaudens, deinde propter quid diuulsa habeat supercilia ad nasum, & extensa, & diducta ad aures vsque. Quo ad prius dictum supponendum est, quod omnino verissimum esse videtur, simile simili gaudere, eo ipsoque conseruari, sicuti opposito perditur, & hoc per se; per accidens autem, & contrarium contrario conseruatur, & gaudet, sic Hydropiper, & hippomarathron in aqua, & locis frigidis, & humidis, cũ herbæ sint valde calidę, & siccæ, crescunt, quod ẽt angelicæ odoratæ accidit; opposito enim externo circum existente oppositum magis vnitum permanet, magisque proficit, & conseruatur melius, quod primo aspectu forsan videtur esse mirabile, attamen est verum, vtrum igitur per se, an per accidens immunditiæ, & lutum à suibus appetitur, & vtcunque, an id illis accidit secundum totum, an vero secundum partem aliquam sui corporis, contingit enim idem animal quandoque secundum partem aliquam petere calorem, & secundum aliam frigus amare, quod plerisque contingit hominibus, qui secundum renes frigus quærunt, at secundum stomachum calorem sectantur; porcum itaque per accidens amare lutum, & immunditias dicere possumus tanquam rem naturæ illius oppositam, si Plutarchum in Symposiacon 4. audiamus dicẽtem, Iudæos se à iustissimis animantium carnibus abstinere; cũ igitur à suilla carne abstineant sequitur eos iudicare suum esse iustissimum, iustissima immunda nõ sunt, sed pulcherrima, etenim, & Aristotelis ait, iustitiam rerum omnium pulcherrimam esse.

Amplius neque turpem dicemus porcum, neque fædum, neque ineptum, quod apparebit, si cum Cocodrilo, cũ Cercopitheco, aut Ibide, aut alijs ab Aegyptijs cultis brutis conferatur; At olim Aegytij suem adorabant, & propter hoc Iudæi nunc etiam tanquam à re sacra abstinent, & apud alias quasdam nationes inter numina collocatur; In Creta enim summo aiunt in honore fuisse suem, quoniam Ioui nascenti primum mammam porrexit, grunnituque ne vagiens audiretur vehementi peruicit, olim etiam solemne videbatur per porcam iurare; est igitur probabile porcos impuros, & fædos non esse, quod si lutum appetunt, id faciunt non quod fædari quærant, sed quod aquam petunt, in qua se prouoluant, aquæ accidit in terra esse, vnde oritur ex volutatione lutum; sic igitur lutosa videtur esse sus.

Ex aduerso Alexander Aphrodiseus, nec non Aristoteles, eodem referente, pro re certa ponunt suem immundum esse animal, sterquilinijs, & luto gaudentem, radicibus victitantem, quas rictu rostroque suo continuè in terris fixo reperit, eundem omnium rerum voracem dicit, & promptissimè pinguescere, quarum rerum etiam idem Alexander pro parte rationem reddit.

Sed, vt cunq; per se non videtur porcus immundus, neq. immũditiarũ appetens, si enim porcus, ẽt & homo nõ minus erit immundus, si quidẽ si carnẽ carni humanã suillæ cõparaueris, & præcipuè maialiũ neq. in odore, neq. in colore, neq. (vt experti aiunt) in sapore differũt; adde vtrisq. idẽ tactus mollis, & vtraq. caro humidior est, & facillime putrescit, & corrũpit, amplius interna hoĩs, vel teste Gal. adeo similia sũt porcorũ viscerib. vt nullũ discri-

men inter hæc appareat; sed si totam corporis temperiem spectabimus, illum ipsum, cum citissime pinguescat, cum multi etiam coitus sit, & fœcundus satis, dicemus esse humidum & calidum ita, vt sit temperamenti pituitosi, cum subdominio sanguinis, vnde & excrementosa caro est, & facile putrescit; si igitur res ita se habet, facile est interna esse calida, moderate, humida, & ad partes externas bilem omnem reijci, quo fit, vt pili porcini plerunque sint subflaui, aut ænei, & delectantur scalptu, quoniam pruritum excitat bilis ad cutim perueniens, & si scalpantur ita afficiuntur, vt in somnum labantur, & totos scalpentibus se exponant; id etiam videtur testari Aristoteles, qui decima prob. sectione prob. 23. ait suem esse omnium calidissimum, partique valde calenti eius corporis pilos adhærere quæ cutis est, quare illos non mutare pilum sicuti ouibus, bobus, & alijs plurimis accidit. Calidissimam igitur si cutim habet, cui plurima subest sæpè pinguedo, non est mirum, si aquæ se inuoluere quærat, vt suus calor temperetur; at quoniam aqua, quæ in promptu est, cænosa plerunque existit, pauca enim, propter hoc videntur porci lutulenti, quod per accidens contingit tamen, vt videtur. Hæc pro porcorum munditia, & defensione possent adduci.

At his relictis re uera porcos puto esse immundos, fœdos, & fatuos, nam præter Aristotelis sententiam; manifestum est quod fatua caro fatuam etiam requirit animam, & si duæ illi proponantur aquæ, quarum altera clara, altera sit lutosa hanc clara post posita auidus eliget. Quod igitur sit lutosa supponatur, at propter quid quæratur, ait Alexander ex sententia medicorum, porcum esse lutosum, & gaudere stercoribus, quoniam iecur habet maximum, hoc autem membrum est sedes cupiditatis, & libidinis, quare maximè esse lutulentum, deinde ex Aristotelis sententia aliam etiam affert responsionem, & ait, quod sues sũt crassis, & interceptis naribus, quare habent vim olfaciendi hebetem, & ita fœtorem nequeunt percipere.

At mihi vtraque causa parum probabilis videtur, nam quo ad priorem, dato quod porcus habeat maximum iecur, (quamuis; & anseres, & quædam alia animalia multo maius proportionabiliter habent, quam porcus) sequetur ne ob hoc ipsum esse lutulentum? & quomodo vera erit propositio, quæ supponit omne habens magnum iecur esse lutulentum? & si dixeris in magno iecore est magna cupiditas, non tamẽ erit verum, quod vbi magna cupiditas inest, ibi etiam sint multæ immunditiæ; nam amantes quo magis amore ardent, & quo maximè cupiunt, & maximè munditijs student; putarem igitur hanc medicorum (vt ille ait) causam nullius omnino esse momenti; sed neque illa quam Alexander ex mente Aristotelis affere, profitetur (quicunque ille fuerit) valde videtur vigere, ait enim sues habere vim olfaciendi, interceptam, & hebetem, quod sanè primo aspectu mihi videtur falsum, cum certum sit sues olfactu reperire sub terris latentia tubera, & radices & quæcunque illi naturaliter in escam cedunt, videmus, etiam hos eosdem pira, & poma solo olfactu matura, & mitiora ab oppositis dignoscere, sed dato quod habeant olfactum pessimum, non ideo crederem illum fœdum, & lutulentum esse debere; nam, & homo pessime omnium animalium odorat, neque tamen est lutulentus; & immundus, & rursus dato quod haberet pessimum odoratum, non sequeretur, quod odoribus fœdis ac tetris non afficeretur, sed gauderet, & rursus si male odoraret tantum voluptatem, aut dolorem ex odoribus perciperet, quare, vt homo tetros odores odisset, non autem delectaretur ijsdem.

Putarem igitur aliter omnino dicendum; si horum problematum reddenda sit causa, propter quam porcus sit immundus, & sterquillinijs gaudens, sit fatuus, cur delectetur scalptu; cur pilus plerunque sit subflauus, neque, vt alijs brutis cadat, & caro mollis valde, & prompte corrũpatur, itẽ cur radicibus vescatur, cur deinde facile fiat omniuorus, amplius & citissime pinguescat, demum propter quid diducta habeat supercilia, quæ illi si propria sunt, vel saltem semper insunt ab eius definitione, ac substantia oriri certum est; hanc igitur venari oportebit; q̃ tunc sciemus, consecutos esse, cũ omniũ accidentiũ, q̃ per se necessario, & semper insunt rationẽ reddere nouerimus. Por-

Porcus ſanè, de quo loquimur animal eſt terreſtre quadrupes, & domeſticum cuius tẽperies (cum exectus fuerit) calida eſt, in primo gradu, & humida vltra ſecundum; eſt igitur pituitoſa eiuſdem ſubſtantia, cum ſubdominio ſanguinis, & id apparet ex colore, & ſapore, ac contentis in ſanguine, quæ in iugulatis apparent; hac igitur temperie conſtant membra, & viſcera principalia, bilis igitur quæ ſuperat expellitur ad circumferentiam, & melãcholia ipſa quoque à medio depulſa, vel oſſa conſtituit, illaque nutrit, vel ad extrema corporis in vnguibus, & roſtro abſumitur, ſi igitur ſus eſt animal hæc præditum temperie, ergo excrementoſum erit, quoniam valde pituitoſum, quod etiam produnt medici valde excrementis plenam eſſe ſuillam carnem, quod ſi verum ſit, quoniam ſimile ſimile delectatur, excrementis etiam gaudebit, calidam ſcilicet, & humidam naturam habentibus, porcus igitur in ſterquillinijs delectabitur, iure igitur immunditijs lętatur, quoniam immundus eſt, immundus autem quoniam excrementis abundat, & hoc illi contingit, quoniam prædicta temperie affectus eſt, & quoniam excrementoſa abundat pituita inſulſus eſt, ſecundum carnem, quare & fatuus ſecundum animam, in tali enim corpore talis ſecundum proportionem ineſt anima, omnium autem carnium inſulſam maximè eſſe ſuillam ſine ſale iudicat guſtus, & qui illum dixit habere animam, pro ſale dum viuit, & mortuum ſalẽ pro anima vere locutus videtur, & quoniam ad extrema, & ad cutim delata eſt maior pars bilis pruritu plerunque afficitur, & ſcalpi delectatur, & præ delectatione concidit, ac dormit, & quoniam circa extremam pellem adeſt bilis, ideo pili referentes cutis naturam, & colorem ſubflaui ſunt; neque decidunt, referente Ariſtotele, pili, ſicuti cæteris animalib. quoniam id pinguedo vetat; cito autem, & valde pingueſcunt, quoniam pinguedinis ratio in humido, & calido ſita eſt, & quoniam contingit vnũ quodque animal cibum ſequi quod ſuæ naturæ ſit conueniens. Quod igitur eſt humidum, & calidum, ſimilem cibum affectabit, hinc factum eſt, quod ſues radicibus libenter veſcuntur, & pomis, quoniam hæc videntur eſſe humidiora cæteris partibus plantarum, eadem corporis temperies illud ipsũ animal, facit molle ſecundum carnem, ſiquidem humidius eſt humiditate aquea, & quoniam caro humida, ideo corruptioni paratiſſima eſt, corrumpitur enim quod humidum eſt adueniente exteriori calore, à quo interior conſeruãs euocatur; videtur autem omniuorus, quoniam, & eius ſubſtantia cum inſulſa, & humidior ſit ſe ſe habet, vt aqua, & tanquam materia ad omnes cibos artificiales culinæ, quare ſi ille eſt quodammodo aqua quæ parata eſt ad omnes ſapores ſuſcipiendos, nulli mirum erit, ſi omnibus veſcetur etiam cibis indiſtinctè, qua forte ratione moti antiqui Aegyptij ſuem tanquam chaos ſymbolum poſuerunt, vt pote qui materia ſit rudis, & indigeſta apta ad omnes formas, & condimenta excipienda.

Verum neque dum ex his clarum eſt cur diducta habeat ſupercilia, & ſurſum verſus aures extenſas, quod primum quærebatur, puto ego ſanè porcum quoniã fodere terram debebat, ac radices eruere neceſſariò illi datum fuiſſe roſtrum, cuius extremitas eſſet dura, & calloſa, & aſt calloſæ cuti non adſunt pili, neque innaſcuntur, depile igitur neceſſario eſt roſtrum, & pellis quæ partem ſuperiorem roſtri veſtit depilis eſt, & ſicuti quæ volam manus humanæ veſtit cutis, cum futura eſſet glabra, ipſa etiam multo ante, & ferè ab axilla, incipit deponere pilos, & procedens, & iam in parte interiori brachij ſemper leuis, & glabra eſt, donec in volam deſinat, ita puto dicendum, à ſumma fronte porci incipere depoſitionem pilorum, eamq; ipſam per media ſupercilia ad roſtri extrema peruenire, vt ſit depile roſtrum, & ſic diſtincta fieri ſupercilia, & ſine pilis apparere, materiamq; ad illas partes pro pilis, & ſetis generandis defluentem, ad partes ſuperiores verſus aures propelli; vnde factum eſt, vt neceſſario extenſa ſint ſupercilia; ſi igitur porcus ſm̃ quod eſt porcus roſtrum habet, & ſm̃ quod roſtrũ tale habet, etiam extenſa, & diuiſa gerit ſupercilia, manifeſtum eſt igitur, quod porcus ſm̃ qđ porcus eſt talia gerit ſupercilia, ſed ſm̃ quod porcus eſt,

idem immundus, & fatuus erit, ergo cui insunt huiusmodi supercilia, illi etiam natura porci quoddammodo, & per quam similitudinem inest, quare & fatuum, & immundum rationabiliter illum dicemus, at re vera ex hoc signo declaratur quod crassior sit cutis circa illas partes, quare & nasi cutis crassior, & labium superius minus molle, & delicatum, sed durum, hos autem talibus labijs præditos supra dicebamus esse ignobiles, & fatuos ac bardos & sues, vel asinos referre.

APOTELESMA CXIX.

„ *Qui erectos pilos habent in capite timidi referuntur ad passionem, quia timentibus eriguntur.*

QVibus accidit capillos erectos habere, id ijs præcipuè accidit circa verticem, & circa eam sutnram, quæ cadit inter coronalem, & lambdoidem, forte quoniam eo in loco, & os tenuius est, & magis porosum, est apotelesmatis sententia.

Quorum capilli sunt naturaliter erecti, & non crispi, & molles potius quam duri, isti sunt timidi; quod probat Aristoteles à posteriori dicens timentibus eriguntur capilli, timentes, quoniam timent etiam apti sunt ad timendum (quod enim actu est, necesse est, vt possit esse) ergo quibus pili sunt in capite erecti, illi sunt propensi ad timorem, timentibus erigi capillos certum est, & quotidie experientia confirmatur, nam, & Virgilius id testatur in secundo Aeneid. cum Aeneæ de improuiso apparuit imago Creusæ, nam subito obstupuit, steteruntque comæ, & vox faucibus hæsit, quod idem etiam in tertio ijsdem met vocibus testatus est, Polydori voce audita accidisse, cum igitur timent homines, ipsis stant capilli; at non è contra cum capilli erecti sunt hoīem subito obstupescere timore, & terreri dicendum est; nam, vt docet Aristoteles, dicta sectione problematum, ferè omnibus rigentibus pili attolluntur, rigere autem possunt homines ob plurimas causas, quarum nōnullæ in ea sectione enumerantur.

Mihi igitur videtur dicendum, quod omni timenti, vt plurimum stant crines, sed non omnis cui stant crines ille timet, nam stridor serræ rigorem inducit, & cibus post ieiunium captus, & qui à græcis dicitur enthusiasmus, & plures vehementes motus animi, et morbi, ac febres quædam rigorem afferunt, omne autem quod rigorem affert etiam natum est comas erigere; quare clarè patet non conuerti prædictam propositionem.

Sit igitur per definitionem passionis demonstranda hæc conclusio, cui omni inest timor illi omni inest erectio capillorum, & supponatur ex Aristotele erigi capillos, cum cutis cōtrahitur; id accidit quando calor ad interiora recurrit; quare sit demonstratio, omni timenti calor ad interiora recurrit, cuius inditium est, quod pallescit, & vocem reddere non potest; at cui calor ad interiora recurrit illi exteriora calore, & sanguine spoliantur, quicunque hoc capitur affectu, ille circa externa frigescit, ac rigorem percipit, frigus, & rigor cutim contrahit, contracta cutis erigit pilos, ergo timenti capilli eriguntur; habemus igitur causam propter quam timenti capilli stent; ergo cui capilli naturaliter stabunt, probabile est, illi contractam esse pellem, & ad interna calorem recurrisse, quare & dispositum esse secundum naturam eo pacto, quo disponuntur ex affectu secundum corpus, illi qui timent qui autem sunt paratissimi ad timendum, viles & abiecti sunt, adde rudes, & ineptos, auaros etiam, & pusillanimes, ergo iure cui hoc inerit signum illum ad timendum paratum esse dicemus.

APO.

APOTELESMA CXX.

Qui capillos multum criſpos habent, ſunt timidi referuntur ad Aethiopas.

CApilli, Æthiopum crinibus ſimiles, ſunt nigri, & ſubtiles admodum, & ſpiſſi, & valde criſpi, nigri quoniam ſimiles ſunt cuti, quod ferè omnibus accidit animalibus, præter hoĩem, vt pili quoddãmodo ſint cuti concolores, aut quoniam ab humore nigro, & adduſto ſunt geniti, ſubtiles quoniam pori, per quos exeunt, ab excedent calore aeris ambientis ex ſiccata pelle ſunt ferè obſtucti quare valde arctum dant pilis exitum, & hac de cauſa pauciſſimam etiam habent barbam, ſunt autem criſpi omnino eadem de cauſa, nam excellens, calor, ita cutim contrahit, & ſiccat, vt pori contorqueantur, & inde contorti, hoc eſt criſpi oriantur pili, hoc ipſum timiditatis eſſe ſignum docet, dicens, Aethiopes huiuſmodi capillos habent, & ipſi timidi ſunt, ergo quotum capilli tales ſunt illi timidi exiſtũt, hos eſſe capillos Aethiopum dubium non eſt, eoſdem etiam ſimiliter eſſe timidos, & imbelles clarum eſt, ſi comparentur cum ſeptentrionalibus, quare, & magis cauti, & aſtuti ſunt, & magis etiam inclinati ad religionem, & ad pietatem, & apti ad credendum ijs, quos bonos iudicant, & naturam fœminilem, magis, quam virilem referunt; cauſa autem propter quam prædicti capilli timiditatem ſignificant, hæc vna eſt, quoniam arguunt refrigerationẽ cordis internam, ad quam ſequitur timor, quibus igitur capilli huiuſmodi ad ſunt, illis ad externo euocatus penè eſt omnis calor, & internæ partes atque humores multo calore ſunt priuati; Quibus accidit habere hanc humorum diſpoſitionem, ſequitur frigus, à quo cauſatur timor, patet igitur propter quid quibus pili in capite valde criſpi adſunt, illi ſint timidi.

At dubitabit aliquis ſi recurſus caloris ad interna timorem facit, ergo quibus calor ad externa euocatur audaces eſſe deberent, quare audaciſſimi Aethiopes, ac cæteri nigri, quod tamen Ariſtoteli repugnat, at nulla eſt hæc dubitatio, primum enim non dico recurſum caloris ad interna facere timorem, ſed aſſero propter timorem ad partes inferiores internas calorem retrahi. Nam & in ira aliquando, & in dolore calor ad interna recurrit, nec tamen tunc timor oritur, ſed refrigeratio partium, quæ ſunt circa cor, & cordis ipſius, retracto ad inferiora calore, ea eſt quæ timoris ſequitur rationem, & cum euocatus ſit calor ad partes externas, patet, quod cor, etiam refrigetatum eſt, quare neceſſario propenſio ad timorem ſequitur; rurſus in audacia verum eſt calorem ab intus ad extra ferri, at ſi idẽ in Aethiopibus accidat non ideo ſequitur illos audaces eſſe, ex vtriſq. enim affirmatiuis, in ſecunda figura nihil infertur, demum in audacia interiora, & exteriota incaleſcunt, & iã præſens in vtroque loco exiſtit calor, quoniam eſt multus, at in Aethiope iam euocatus, neque intus, neque extra reperitur.

Rurſus dubitabit aliquis, ſi timido calor ad interiora recurrit; ergo timidus calida habet interna, at Aethiops calida non habet interna, ergo Aethiops non eſt timidus; huic dubitationi reſpondetur, & primum recurrere calorem ad interiora dicitur multipliciter, nã vel ad cor recurrit, vt in iratis, & eſt cauſa audaciæ, vel ſubit diaphragma, & ſequitur timor cuius indicium eſt, quod ſoluuntur membra, & excrementa deijciuntur timentibus, quare ad argumentum neganda eſt prima conſequentia, nam non eſt verum quod omnis cui calor ad interna recurrit ille habeat interiora calida; nam ſi paucus fuerit calor, calidiora quidem reſpectiue, at non ſimpliciter habebit interna, vel calidiorem quidem habebit ventrẽ inferiorem, non tamen ſuperiorem in quo reſidet cor, & vitæ principium, timidus igitur non habet vllo modo ventrem medium calidum, ſed tãtum inferiorem Aſt Aethiops neutrum, vtrique igitur, & timenti, & Aethiopi eadem adeſt diſpoſitio ſecundum cor, & vtri-

que

que eandem habent passionem pilorum, quare quibus pili adsunt, vt Aethiopibus, illi ad timorem sunt propensi.

Cæterum si capillos hosce nigros valde, valdeque subtiles, & densos, & crispos quales habent Aethiopes attentius spectemus, videbimus non solum timorem, sed etiam multa alia signare; quoniam enim sunt nigri exusta est bilis atra, atque alij etiam humores à calore passi sunt, hinc efficitur, vt timidi sint, & maximè id accidet, quando cute albiori præditi erunt; hoc enim docet pituiram multam in compositione adesse, neque timidi solum, sed etiam auari; adde quoniam nigri, & crispi difficiles sunt ad scientias apprehendendas, etenim siccus humor est melancholicus, sicca autem difficile externas admittunt formas, rudes sunt igitur, at quas susceperint diu retinent, inde factum est, vt valde sint iniuriarum memores, valdeque iram seruent acerbam, obscuram, & latentem, quam, nisi maxima cum pernicie eius, cum quo iram exercent deponant; quod si huiusmodi capilli crispi in sincipite fuerint eleuati colliculum præseferentes, astutiam quandam non omnino malitiosã, & turpem denotãt, ad decentiam enim huiusmodi capillorum dispositio, vt supra dictum est, refertur, molles vero quoniam subtiles sunt, & subtiles propter strictos cutis poros adustæ ab externo calore, & densi propter multitudinem materiæ; Luxuriam multam, & appetitum indistincti coitus significant, hoc enim melancholicæ materiæ, quæ iam est adusta proprium est, adde, & crudelitatem, & cupiditatem, quæ sunt timoris perpetui comites; qui enim timet sibi, necesse est, vt ijs à quibus timet nocere cupiat, & si potest vehemẽter noceat, quod opus est crudelitatis, & eadem de causa quoniam sibi timet, & ne sibi desint opes, ac fortunæ dubitat, ideo auarus est, fallax etiam huiusmodi genus hominum, ac præcipuè si cogitabundum est, ac raro ridet, quòd ex ijsdem, quæ supra dictæ sunt, causis infertur.

APOTELESMA CXXI.

Quoniam igitur, & erecti, & vehementer crispi timiditatem indicant, qui in extremitate sunt crispi, bonum animum designant, etenim ad leonem referuntur.

MOre suo contemplatis extremis secundum excessum, & defectum, cum vtraque vitiosam propensionem significent, iure dicendum est, quod medium laudabile sit, erectus igitur capillus timorem, & valde crispus idem etiam denotabat; quoniam vtraque dispositio ostendebat caloris circa cor inopiam, vel quoniam euocatus ferè omnis ad externa est, paucusque effectus vix corpus corporisque munia exercet, vel quoniam ad inferiora retractus erat naturaliter, circa nempe epar, & stomachum, & intestina multus, vnde factum est, quod omnes valde voraces timidi sunt; si igitur extrema hæc timore arguũt, manifestum est quod media dispositio timorem non ostendet, sed bonum, vt ipse ait, animum, & secundum naturam virilem dispositum; Hic autem capillus est, qui in medio, ac principio est extensus, & in extremo crispus; dicimus ergo capillus subfuscus siue subfuluus quales sunt castanearum maturarum cortices, mollis, mediocriter subtilis, nec valde spissus, cum recedat à vehementer nigro, & ab eo qui subalbus est, & qui colorem funiculi ex canape facti imitatur, (qui & denotat timorem, quoniam pituitam prædominari demonstrat, quare & imbecillitatem) bonam indicat naturam, & virum audacem mediocriter; similiter qui est erectus, hoc est nec valde extensus, nec valde crispus, sed in extremo tantum & in medio planus, & rectus mediam dispositionem inter frigiditatem humiditatemque, & siccitatem atque adustionem significat, medietas autem, vt sæpe dictum est, omnis laudabilis existit, nec molles etiam, nec nimis duri, eandem mediocritatem demonstrant, nõ enim aliter fieri potest, vt perfectum secundum propriam naturam sit vllum mixtum, nisi

propriam

propriam consequatur mediocritatem, ea autem quæ hominis medietas est, vt supra diximus maximè ad medietatem simpliciter accedit; neque hac communi ratione contentus Aristoteles, etiam ad animalis exemplum se conuertit; leones enim subfuluos habere pilos, & in medio planos, in fine crispos; est manifestum eosdemque esse animosos, audaces, sed etiam placidos, quando vel ira, vel fame non torquentur; & ludere, sicuti canes, vel felium pulli, cum maximè sunt domestici, ergo quorum crines tales erunt ad naturam leonum accedunt, ac secundum propensionem naturalem quodammodo erunt, audaces, nempe iracundi mediocriter, liberales, placidi, & bene secundum naturam hominis dispositi, vel sicut recta ratio postulat; sunt autem huiusmodi homines etiam mediocriter ambitiosi, & amatorij, ambitiosi quoniam calidiores, audaces, & iracundi, amatorij autem quoniam liberales, & placidi; & hæc, ut puto, huius apotelesmatis sententia est, & ratio.

APOTELESMA CXXII.

,, *Qui id frontis quod est ante caput eleuatum habent, liberales sunt, referuntur ad leones.*

HOc, & sequens apotelesma vnum, & idem puto, & in textu mendum esse autumo, quod etiam alijs quibusdam visum est, vt sit sensus, quorũ capilli, qui mediæ fronti imminent, eleuati sunt, & in se ipsos contracti, vt quendam colliculum fronti desuper imminentem, demonstrent, illi sunt liberales, quoniam referuntur ad leones, & ad apparentem decentiam; primum enim videmus leones tales esse, & placent, ac videntur pulchri, hoc est secundum naturam dispositi, qui talem capillorum tricam superſitam habent fronti; sed vt cumque sit, sententiam puto hanc esse Aristotelis, vt de capillis, ac figura capillorum, non autem de fronte loquatur, nam de illa satis supra.

Sit ergo sensus, qui habent in parte anteriori frontis molliter eleuatum crinem, illi sunt liberales, hoc est non auari, neque lucro dediti, sed parati ad opitulandum egenis, & ijs, qui illos rogant, causam vero propter quam id fiat, difficile est reperire, nisi dixerimus quę dispositionem naturalem simpliciter viri indicant, illa etiam liberalitatem, & comitatem, & placiditatem docent, ac coma circa frontem eleuata virilem dispositionem significat, vt probatur exemplo leonum, quibus virilis habitus attributus est, ergo dispositio hæc comæ supra frontem eleuatæ docet hominem liberalem, ac placidum esse.

Vel forte dicere etiam poterimus, crinium supra frontem mediocris eleuatio designat temperatum calorem cerebri, & præcipue, si color criniũ fuerit subfuluus, vel subrutilus, & in fine crispus; at quod significat temperatum cerebri calorem, & præcipuè in parte interiori, quem locum dant imaginationi, & phantasmatibus, illud denotat hominem liberalem, & placidum, & humanum, & qui alijs libenter opituletur, ergo quibus crinis supra frontem erectus est, mediocriter, vt colliculus eminens, illi homines erunt humani, & placidi; vtraque propositio consideranda est, ac primum minor quod huiusmodi coma supra frontem mediocriter eleuata, & subfusco prædita, vel subrutilo colore indicet temperiem cerebri mediocriter ad calidum vergentem, confirmari potest, quoniam calidi proprium est pilos contrahere, atque incrispare, quod videmus à mulieribus fieri, crines ferro, vel vitro calefacto crispantibus, si igitur mediocris est calor, mediocriter etiam crispat; mediocriter crispati capilli colliculum illum representant, contracti enim cum sint, & conuexam circuli portionem imitentur, necessario collis figuram representant: Cui igitur talis est in sincipite coma, illi cerebrum est mediocriter calidum.

Maior erat, cui cerebrum tale est, ille magnanimus est, liberalisque, & placidus, & humanus, confirmatur hoc, quoniam cerebrum mediocriter calidum, & ad temperatum inclinans,

clinans, mediocriter etiam remittit calorem cordis; quare cum calor vegetus sit cordis, homo magnanimus est, audaxque & liberalis, illiberales enim timidi sunt; at calido corde mediocriter præditi non sunt timidi, quare neque illiberales, quod fuerat probandum.

Alij dicunt huiusmodi viros vehementer mulieribus deditos, puto ego natura duce hoc quodammodo insitum esse mulieribus, vt illis placeant inter homines, qui magis viriles videntur, & è conuerso ijs, qui magis viriles sunt, magis placeant mulieres; at magis viriles sunt, qui leonum naturam referunt, qui igitur mulieribus placere quærunt, ipsi etiam natura hoc docente habitus huiusmodi viriles, ac signa quæ illos maximè viriles esse ostendant præseferre nituntur, ensem igitur accingunt, pennas infigunt pileis, & quo ad fieri per ipsos potest, bellacem, audacem, robustum, & martialem virum representant; quandoquidē ita Veneri placuisse Martem probabile est; inter cætera autem virilia signa, hanc etiam crinium eminentiam ostendere, & alere diligenter quærunt, sic enim magis viriles videri putant.

APOTELESMA CXXIII.

Qui in capite adnatos habent capillos ad frontem iuxta nasum, sunt liberales, referuntur ad apparentem decentiam.

EGo sanè (vt etiam supra dictum fuit) non possum non credere mendosum esse Aristotelis textum, quomodo enim capilli dicuntur esse iuxta nasum, & quis vnquam pilos qui in facie sunt, capillos vocauit; quod autem ea quæ sunt iuxta nasum, sint in facie, neminem posse dubitare credo; quidam huius scientiæ non ignobilis auctor, putauit confusū esse superius, cum præsenti apotelesmate, & aliquem olim in margine scripsisse hoc, quod nunc contemplamur, quasi superioris paraphrasim; Hoc ego neque improbo, neque rursus valde probo, puto tamen aliquid rationabiliter etiam addi posse, & decere, cum licet seruare auctoris dicta, eaque ad rectam intelligentiam deducere; si igitur verbum græcum τρίχας pilos interpretati fuerimus, quod factum est à Gaza in pluribus locis, in quo etiam significato vsus est Plutarchus in Apophth. & Plin. verba quædam Aristotelis reddens latine, ait defunctorum capillos, quos græcè dixerat Aristoteles τρίχας & vngues crescere, quod si res ita se habet, dicemus.

Qui pilos habent ad frontem iuxta nasum natos sunt liberales, quoniam referunt leones, & sanè si leones diligenter inspexeris, videbis prope nasum adesse quosdam pilos in confinio superciliorum, qui pili neque plani, neque erecti sunt, & nescio quid dignitatis afferunt fronti, & faciei. Verum quod hoc sit signum liberalitatis valde dubito, nisi per liberalitatem, ingenuitatem intelligere velimus; credo ego potius id signi audaciam, & uirilitatem significare, argumento leonum; addo quod memini me nouisse duos duces militum audacissimos, quorum frontis inferiora extrema erant paucis pilis, ijsque ferè directis uestita, sed quoniam illos continuè tondebant, forsan tales apparebant, id autem nescio quid reuerentiæ, & dignitatis illis conciliabat, erant, ut dictum est, & ualde audaces, & iracundi, sed cum suis amicis satis humani; uerum nunquid liberales forent ambigo, & potius oppositum experientia dicere possem; habebant autem, & digitos manuum pilosos, & totum etiam corpus facile pilis scatebat.

Dicerem igitur, quæcunque in facie hominis existentia illum decent, eique reuerentiā, & respectum conciliant, illa eum secundum naturam uirilem dispositum esse indicant, sed pili eo in loco supra nasum nati decent uirum, & illi reuerentiam, & quandam maiestatē conciliant, ergo huiusmodi pili audaciam, & uirilitatem designant, ego tamen, ut dixi locum hunc ualde suspectum habeo, nec mendum adesse dubito.

APOTELESMA CXXIV.

Qui longi, ac tardi gressus, sit vtique tarditate molestus perfectiuus quoniam longe progredi efficax, tarde vero cogitabundum.

TErtia est huius partis sectio, in qua motus corporis humani, tum secundum totum, vt progressiuus tum secundum partem quales qui fiunt à manibus ab oculis, à collo, & humeris considerantur, non quidem omnes, qui possibiles sunt, quidam tamen, & ij qui sunt magis in hominum conspectum Sententia autem apotelesmatis huius, mihi admodũ obscura, & difficilis videtur, nec huius, sed etiam sequentium; in textu latino Basileæ impresso, hæc, quæ de gressuum differentia enuntiantur, non leguntur, attamen postquam cõtingit, nobis hæc occurrere, quædam de his dicemus, & eo magis quod quattuor hęc de incessu theoremata in græcis codicibus habentur.

De hominis motu progressiuo secundum locum quem nunc incessum appellabimus, cõtemplatur duas contrarietates nempe tarditatem, & celeritatem, longitudinem, & breuitatem quarum prior ad tempus, posterior ad spatium pertinet, tardus enim motus dicitur qui multum temporis insumit in transeundo aliquo spacio, velox, ex opposito motus est, qui parum temporis in eodem spatio transeundo impendit, vel dices, ex Aristotele in phys. tardum est, quod in multo tempore parum procedit, velox quod in pauco tempore multum mouetur, longus gradus dicitur qui multum spatij intercipit, breuis qui parum; ex his igitur fiunt quattuor iugationes, nam gressus vel est longus, & velox, vel longus, & tardus, & rursus si breuis, vel erit simul, & tardus, vel celer, seu velox; quod est idem, preter has nullæ aliæ fieri possunt; iugationes, simul enim longus, & breuis, velox, & tardus esse nequit, nisi forte dabitur vna species gressus. quæ neque tarda sit, nec velox, nec longa, nec breuis; Ad rem igitur, gressus breuis dicitur qui comparatus cum gressibus aliorum hominum naturaliter progredientium, parum spatij capit, longus qui multum spatij, velox qui comparatus cum motu hominis secundum naturam procedentis citius absoluitur; tardus autem dicitur qui à mediocri, & secundum naturam disposito superatur ita, vt semper sit habenda ratio eius gressus, qui secundum naturam est, proque eius modo iudicatur breuis, longus, tardus, & velox; Nunc quid horum vnus quisque separatim denotet, ac significet, quando naturaliter in homine conspicitur dicamus; tardus gradus cogitabundũ magis etiam quam virum deceat mollem, & fœminilem denotat, qui tardissimus est, pigrum, & inertem omnino hominem, ac nullius pensi indicat; ad agendum inefficacem; hoc est cunctabundum, mollem, & laboris hostem vehementissimum, nam arguit temperamẽtum pituitosum aut melancholicum, & omnino caloris paucitatẽ. Ex opposito gressus velox inconstantiam significat, velocior etiam timiditatem, & inefficacem quandam operositatem, quidam etiam dicunt illiberalem, pusillanimem, auarum, ei enim, qui hoc motu mouetur calor ad inferna descendit, superiora, & thoracem deseruit; plerunque huic accidit, vt sit pusillus, macer, & paruas extremitates habeat, ex pituita, & bile cõpositũ habitũ gerẽs, propter hanc celer, propter illã inefficax est ad agendũ; Priores atram bilem, hi posteriores flauam representant; longus gressus robustum, & magnanimum declarat; robur enim id causat (nam imbecilles, & valetudinarij paruum, & tardum gressum faciunt) qui tales naturaliter habent gressus, hi sunt magni, & magnis etiam extremitatibus præditi; & boni animi, & ad virilem naturam accedentes, ita enim comparatum est, vt leones, & tauri, & elephantes qui quodammodo secundum naturam videntur esse magnanimi, hoc motu longo, & tardo moueantur; ex aduerso gressus breuis, stupidum, & bardum significat, & ineptum hominem, quodque hoc sit verum experientia docet, quosdam enim breuissi-

mi gref.

mi gressus homines vidimus, qui & stupidi, & percontatores erant, eandemque rem ter, quaterque ingerebant, & quod audissent, iterum petebant, breuissimos autem gradus facere videbis puerulos, senesque, & hi in actionibus vani, & inefficaces erunt.

Qui vero ex his, compositus gressus vocatur, & praeter hunc etiam qui moderatus est, & qui simul inaequalis existit, vel secundum spatium, vel secundum tempus; Ad Aristotelem igitur, cum dicit,

Qui incedentes naturalites faciunt longum, & tardum gressum (quamuis tarditas molesta sit actionibus) perficiunt tamen, quae facieda suscipiunt, cum quid tardus, & quid longus gressus sit, & quid indicet dictum fuerit; restat, vt dicatur, quid sit, quod vocat perfectiuum, & quae ad hanc proprietatem requirantur, & cur interposita sit illa obiectionis responsio.

Ad primum igitur vox quae (perfectiuum) reddita est ab interpretibus, apud graecos initiatum significat, siue arcanum, aut mysteriosum hominem, puto ego hoc loco hominem probum, & honoratum importare, & in negotijs versatum, & ad exequendum aptum, quae facienda susceperit; Videbat autem Aristoteles, aliquem posse dicere, quomodo laudandus est homo tardus? cui obiectioni quasi per antiparastasim respondens, ait, nō nego, quin tarditas sit in actionibus molesta, iuxta illud, quod in beneficijs dici solet, bis dat qui cito dat; attamen, sicuti spatij longitudo in motu tarditatem quodammodo compensat, & corrigit; sic etiam in actionibus, & negotijs quamuis tarditas, & pigritia corporis videatur molesta, tamen quoniam stabiles, ac constantes sunt viri huiusmodi, putandū est illos ipsos, quae facienda susceperunt, omnino perfecturos esse; huius sui apotelesf. causā affert Aristoteles propter quam dixerit hos viros esse perfectiuos, quoniam consilio valēt, & efficaciter operantur; ad hoc enim, vt aliquis prudenter operetur, & quae susceperit laudabiliter exequatur duo requiruntur, vnum est diligenter cōsulere, quidnam sit faciendū, alterum est vbi consuleris maturè efficere quod consultum fuit, tarditas consilium indicat, tardi enim cogitabūdi, & qui cogitāt, considerant, quid agendum; qui vero gressus longos faciunt, cum multum spatij pertranseant, similes sunt elephantis, & camelis, qui cum longissimos faciant gressus non videntur quidem celeres, attamen multo quandoque celeriores sunt, quam vel Arabici equi, vel ipsi cerui, aut struthiones; siquidem scriptum est camelum, suo naturali gressu centum milliaria vnius diei spatio exigere, sit igitur Aristotelis demonstratio huiusmodi,

Qui longo ac tardo gressu incedunt sunt in rebus suis considerati, & in operationibus efficaces; qui sunt huiusmodi, quae suscipiunt, acriter, ac bene perficiunt, quare & homines cordati sunt, & in actionibus valde laudati, si quidem quae incipiunt rectè perficiunt, ergo qui supradicto modo incedunt perfectiui dici poterunt; puto autem ego reuera huiusmodi viros probos quidem esse, sed aptiores vitae cōtemplatiuae, quàm actiuae, & tarditas omnis tantum videtur esse in negotijs vitium, vt sola celeritate omnia perfecerit Cęsar, nūquamque cunctationem profuisse legimus, nisi quae à Fabio Maximo contra Annibalem adhibita fuit, quae tanquam aqua gelidissima, illi igni feruidissimo Italiam exurenti fuerat opponenda.

APOTELESMA CXXV.

Qui breuis ac tardi gressus, tarditate molestus non perfectiuus, quoniam breuiter tardeque progredi minime efficax est.

HAEc in vulgatis codicibus; huius apotelesf. verba non multum à graeco deferunt, attamēa apud antiquum interpretem, & in graeco Aldino primę impressionis (ni fallor)

clarius

clarius est quod dicitur, & tale est. Qui breuis ac tardi gressus est molesta segnitie, non perfectiuus, breuis enim ac tardus (scilicet motus) inefficacem significat; vt sit sensus.

Quicunque breui ac tardo gressu incedunt, illi sunt homines inefficaces, negligentes, nō seduli, & nullius, vt vulgo dici solet, valoris; causa est molesta segnities, quæ primum aspicientibus, & ad quos spectat, omnino molesta est, vel eo vulgati prouerbio detestata; melius esse male, & cito facere aliquid eorum, quæ facienda sunt, quam lente ac tardè quamuis bene; sola enī mora homines enecat; vt sit ratio; Homines segnes & tardi segnitie alios offendunt, & sua tarditate perdunt occasionem bene agendarum rerum, qui tales sunt negligentes homines, & nullius pensi existunt; ergo qui tardi, & breuis gressus sunt omnino inefficaces, & nullius valoris existunt; breuitate gressus parum spatij occupant, & pertranseunt, quare in transeundo multum temporis insumunt; tarditate deinde etiam temporis adaugent mensuram, quare in transeundo medio quod inter principium, & finem cadit cū multum insumant temporis nemini mirum esse debet, si & sua segnitie molesti sint, & tēpus terentes hoc modo occasio, quæ in agibilibus præceps est, aufugiat; vnde, & vulgo dicitur, vnum equum esse maioris pretij, quam duos boues, quamuis hi, & viui, & mortui sint boni, equus mortuus nullius sit vsus, idque nulla alia de causa, nisi quoniam equus citus est, ac velox boues vero segnes, lenti, ac tardi.

Videtur autem Aristoteles à motu pedum, & à ratione incessus efficatiam, aut inefficatiam actionum inferre ex hoc, vt puto, quoniam incessus docet vim, & statum caloris naturalis in corpore, quare lentus, ac breuis incessus cum valde sit proprius fœminarum, ac decrepitorum hominum, aut ægrotantium probabile est, quod secundum naturam calor naturalis in homine tardi, & breuis gradus, sit dispositus ita, vt solet esse in decrepito, vel in ægroto, aut in fœmina molli, & delicata, in his autem cum sit omnino inefficax, & ipsi sint segnes nimium, & ad actiones inepti, & non perfectiui eorum quæ agere suscipiunt, iure quorum tales erunt incessiones, illos non perfectiuos, non sedulos, nec diligētes, sed segnes negligentes, & nullius pensi viros iudicabimus; cum autem referant mollissimas mulieres, & valetudinarios homines, erunt igitur, & vt illi iracundi, sed qui cito mansuescunt, erunt querruli, adde, & inepti ad cognitiones, ac scientias, & nimia vel pituita, vel melancholia frigida obruti, itaque parum ingenio valebunt, nec viribus corporis sibi, aut alijs poterunt esse præsidio, referentes cochleas, aut testudines lutarias in suis motibus, & actionibus.

APOTELESMA CXXVI.

Qui longi ac celeris gressus, minimè molestus, perfectiuus est, quoniam celeritas perfectiuum, longitudo vero non inefficacem indicat.

QVi longo, ac celeri mouetur gradu, ita vt & multum spatij complectatur, & celeriter illud, quod complexum est transeat, ille homo est efficax, & in negocijs perfectiuus, hoc est perficit quæ agenda suscepit, nec molestus est, at verbum hoc ita ab interprete expressum apud græcos, & græcorum lexica, omnia alia præter non molestum hominē significat, etenim notare dicunt hominem aptum ad inualendum, vel idoneum ad aggrediendum opus, promptum, & audacem, & proprie de milite, de Imperatore, & de canibus dici aiunt, quod auctoritate Xenophontis confirmant, quare putarem hanc forte huius apotelesm. esse germanam sententiam, quod.

Qui gressibus longis, & celeribus incedit, ille aptus est aggredi, & tentare quodlibet, idoneusque ad operationes, & negocia, & aptus illa perficere, cuius dicti reddens causam in textu ait, quia celeritas in motu progressiuo arguit promptitudinem ad perficiendum, & habilitatē ad transeundū spatiū, qđ inter principiū, & finē cadit, longitudo vero, q̄ cū celeritate iuncta est, cū doceat constantiā, & durationē in agēdo, arguit etiam efficaciam in agētis, vt sic possit ratio formari.

Qui longo, atque celeri incedit gradu, in se habet longitudinem gressus, quæ arguit hominem, cui non deest animus ad aggrediendum quoduis ciuile opus, & habet celeritatem quæ docet hominem aptum ad perficiendum, & exequendum quod expediendum suscepit. Qui has duas habet qualitates idoneus ad agendum, & perfectiuus est, ergo qui longo, & celeri incedit gressu aptus est ad aggrediendas res, & illas easdem perficiendas. Duas igitur patet esse attributiones, quæ de huius subiecto apotelesf. dicuntur, nempe aptitudo ad aggrediendum opus, & efficacia ad perficiendum, uidenturque habilitates huiusmodi habere interna principia, determinatamque materiam, nam sunt passiones compositi, sunt igitur in materia, nam omne compositum est constans ex materia, & forma.

Decet hiusmodi incessu moueri hominem fortem, ac robustum, & eum qui sit temperamenti melancholici cum subdominio flauæ bilis, vterque tamen, humor sit naturalis, & atra bilis calorem multum conceperit, à primordio, & conceptum retinet, qui autem hoc nacti sunt temperamentum propter bilem aptissimi sunt, ad quoduis magnum opus aggrediendum, & propter melancholiam persistunt, & vsque in finem perdurant, neque furiosi sunt moderante melancholia bilis impetum, neque timidi, inefficaces, & desperabundi, calefaciente ac pellente bile flaua siue potius temperante naturalem frigiditatem melancholiæ, quæ similiter flaua bilis, dum calefacit, attenuat, rarefacit, & dilatat ira, vt nusquam patiatur, auaritiam, & indignitatem & abiectionem animi in huiusmodi hominibus reperiri, hoc autem hominum genus proprie masculinum dicitur, & ad virum refertur, & ad leonem; nam leo longos facit gressus, & celeriter incedit.

APOTELESMA CXXVII.

Qui breuis, & celeris gressus, molestus non perfectiuus.

SIc in codice vulgato, at ex aduerso in utrisque græcis, qui sũt apud me, legitur; qui breuis, & celeris gressus est promptus quidem, & audax ad aggrediendum, non perfectiuus tamen, sed inefficax; quam puto esse germanam huius apotelesmatis lectionem, vt sit Aristotelis sententia talis.

Homines incedentes breui, & celeri, siue citato gressu, prompti quidem sunt, & apti ad aggredienda opera, sed non sunt efficaces, ad eadem perficienda; alij vocant hos homines malignos, timidos, imbelles, alij dicunt esse auaros, & maledicos, & suspiciosos, & ideo secum ipsos oculta consilia versate, & recensere, impetuosos autem, & impotentes, & qui facile aggressa deserant, & facile susceptarum peniteat rerum; rationabiliter autem, & uiri parui sunt, quod si paruum etiam proportionabiliter caput habebunt, omnibus auiculis erunt instabiliores, magisque inconstantes; Hæc atque similia ijs, qui tali gressu incedunt tribuuntur ab auctoribus. Suæ positionis rationem non affert Aristoteles in textu, attamen ex his quæ supra dicta sunt colligi potest; nam meminisse oportet, quod dictũ est passus breuitatem significare stupiditatem, inefficaciam, inualiditatem ac demum habitum senilem & temperamentum referens hyemem, quæ frigida est, & humida, sed humore excrementitio, inconcocto, & præter naturali; velocitatem autem indicare inconstantiam, timiditatem, inefficacem sedulitatem, pusillanimitatem, & auaritiam, bilem enim flauam indicat, dominanti pituitæ coniunctam, si igitur res ita se habet, patet quod qui, & breuẽ, & celerem facit passum dum incedit, ille erit promptus quidem ad aggrediendum, & incipiendum opus, & propter bilem quæ celeritatem dat, & promptitudinem ad motum; at motus hic adeo promptus, & velox cito deficiet, ceu candela, quæ proxima sit extinctioni unde sequitur qđ tali motu incedentes sunt prompti quidẽ ad incipiendum, negocia, inefficaces tñ ad ea exequenda, qñi, ut dixi, ex pituitoso, & bilioso constant temperamento, quæ

bilis

bilis male proportionata est, maleque elaborata cum pituita, & melancholia vnde factum est, vt videantur esse aliquid, sed tamen nihil valeant, qualem prædicabat Martialis suum illum Attalum, quem magnum tandem vocabat Ardelionem; putandum est autem non omnes temperaturas ex quattuor humoribus etiam secundum naturā vniuscuiusq. dispositis, & non corruptis subito esse bonas, sed eas tātum in quibus, cum harmonicè iuncti sint quattuor humores, secundūm totum, vna quæque etiam pars quæ similaris vocatur, suam particularem sortita est consonantiam, quæ partis ratio, & forma dicitur secundum quam hæc vocatur caro, & illa os, vel neruus, ex quibus deinde rursus inter se conuenientibus certa ratione, fiunt organicæ partes, quarum ratio forma dicitur membri, vnde tandem totius statuitur forma, vt autem compositum partes habet, ita etiam forma, quod in phys. declaratum fuit.

Quæ igitur similares partes harmonicæ erunt, & nactæ propriam naturam, illæ statuēt corpus aptum ad exercendum, perfectè munera talis vitæ, vt equi, vel bonis: tales verò tēperaturæ certis accidentibus distinctæ, tale quoddam corpus constituunt, quod quidem easdem operationes secundum speciem pariet, non tamen secundum numerum, sed illas ad certum quendam modum determinabit; secundum quem uocabuntur operationes Socratis, vel Platonis, uel huius aut illius equi, sed de his supra, ut puto, satis dictum fuit.

APOTELESMA CXXVIII.

„ *De manus, & cubiti, & brachij motu, eadem referuntur, Qui humeris rectis, & tensis insultant galeangones referuntur ad equos.*

EOdem modo præsagire licet ex motu brachij, & cubiti, quo diximus fieri posse ex motu pedum, & crurum, sicuti igitur qualitas uaria motus progressiui, uarias ac diuersas ostendebat mouentis animæ differentias, ita etiam diuersitas motus humerorum, brachiorum, & cubitorum diuersitates quasdam arguet uirtutis, quæ corpus sic mouet, uidetur autem ex uerborum formula, hęc Aristoteles ex aliorum proferre sententia, dicens eadem referri, quasi hæc ipse non sentiat, sed ità alij iudicent.

Tria autem proponit, quorum motum se contemplaturum esse dicit, uerum etiam humerorum deinde meminit, & hæc sunt manus, cubitus, & brachium; cui deinde humerum addidit; manus ea pars est, quæ extremitati eorum ossium connexa est, quæ brachiale uocant, ex octo ossiculis constans, alij carpum uocabulo græco dixere, palmum, digitosque continentem Manum Aristoteles, intellectui assimilans, instrumentum uocauit instrumētorum, partem corporis nostri notissimam, sicuti formam formarum dixerat mentem; brachium communiter appellatur tota illa pars, quæ à iuguli ossibus & spatulis exoriens usq. ad ossa carpi, siue brachialis producitur, constat brachium ex tribus ossibus, quorum primum unicum est, & uocatur os humeri, in medio rotundum, durum, medulla plenum, ac leuiter gibbum summum eius globosum est, ac scapulæ infixum sinui; quem græci vocant cotyledona, pars inferior duos processus habet inæquales, quibus cubitus, & radius annectuntur; hæc autem duo ossa sunt, quæ propriè ossa brachij uocantur, minus os radium dicūnt, maius cubitum, utraque hæc ossi superiori humeri ualidis nexibus ligantur, & musculis cuteque operiūtur. & brachium uocatum statuunt, cuius processus exterior respondens genui, dicitur à græcis ancon, quasi inflexio quædam, angulus nimirum, quem facit totum brachium in medio cum flectitur, dictum est quid brachium sit, quid etiam cubitus, & quid sit manus.

Puto tamen ego hoc loco Aristotelem, per brachium intellixisse quod uulgo dicitur totum spatium, quod est à carpo usq. ad sinum spatulæ, & per cubitum intellixisse partē, q̃ est à flexu brachij, quē ancona dici græcè notauimus, usq. ad carpū, & id ex textu colligi pōt.

His igitur paucis verbis quasi proemio vsus, proponit præceptum vnum quod est.

Qui humeris rectis, & tensis insultant galeangones, referuntur ad equos.

Quid sibi velit Arist, hoc suo dicto, valde dubium est, & primum quid per humerũ, num quid armũ & partem eam à qua os humeri dictũ pẽdet, intelligat, an vero accipiat ipsum illud os, quod ab his anatomicis os humeri propriè dicitur, quod sanè in diuersis, diuerso motu agitari videmus; quid rectis, & tensis humeris insultare significet, etiam non parum dubium est, præcipuèque interpretes, & eos qui de hac Aristotelis sententia mentionem fecere valde torsit vox galeangones, tum quid significaret, deinde an se teneret ex parte dati, & subiecti, aut esset prædicatum, & attributum.

Suessanus quamuis aliàs oscitanter totum hunc libellum exposuerit, hoc tamen in loco, & se prorsus rudem, & linguæ græcæ expertem ostendit, & quæ afferr ridicula sunt.

Putarem per humeros hoc loco intelligendam superiorem dorsi partem, quæ constat ex ossibus inguli, & spatulis, quæque ea est, quæ primo post faciem, & caput visui occurrit, hæc autem à diuersis diuersimode in incessu mouetur, quando alij immobiliter eam gerunt, alij autem intorquent vicissim, quidam incuruant, alij rectam ferunt; rectos putarem humeros dici, quando in incessu, neque ad hanc, neque ad illam partem, non ante, non retro mouentur, & non incuruati, sed erecti manent, quod etiam videtur declarare vox (extensi) nam extensum est, quod nullas habet plicas, neque curuaturas, aut sinus; humeros igitur rectos, & extẽsos putarem illos esse, qui spectantur in hominibus, quos superbi, & elati animi iudicamus.

Quid autem per galeangones sibi velit, nunc est quærendum; Suessanus galeagines legens, se ipsum miserè torquet, Aristotelem nusquam assecutus, dicit autem suum illud verbum galeaginem significare *hominem habentem brachia pusilla, hoc est existentem breuiorem alijs hominibus mensura vnius brachij; quoniam refert equum paruum hoc est pusillum, & humeris rectis incedentem.*

Quã expositionẽ ineptam puto vel eo vno, quod vocem (insultant) explicans dicit, hoc est, irrident; quasi sit eius sententia, qui humeris rectis, & tensis cum sint, irrident homines brachio cæteris minores sunt, referuntur ad equos, puto igitur verum esse quod quidam auctores dicunt, hoc loco mendum adesse, & quo ad vocem illam quæ est galeancon inuenio Galenum in explanatione verborum exoletorum, quæ sunt apud Hippocratem galeãconas vocare, qui parua, & gracilia habent brachia, partes autem circa cubitum turgidiores, eosque similes esse mustellis, quarum anteriora crura circa articulum sunt crassiuscula.

Plutarchus in libro de Iside ait, & ex Aegyptiorum sententia dictum fuisse Mercurium galeanconem, quam vocem interpretatur Xilander habentem alterum cubitum altero breuiorem, quo loco, & Typhonem rubrum, horum album, & osirim nigrum dicit, thesauri græcæ linguæ compilator, breuibus lacertis homines ait, galeanconas nominari voce à felibus deducta; Ex Adamantio Porta locum Aristotelis corrigit, & loco galeanconis, subdit aliam vocẽ, quæ superbientem, ac sibi placentem significat, quod fortè magis quadrat exemplo equorum, hoc enim illorum est proprium, vt superbiant, & sibi placeant.

At si quid sentiam mihi dicere liceat; putarem primum vocẽ galeancones, à voce γαλῆ apud græcos (mustellam) significante deduci, & indicare hominem eo motu se ipsum mouentem, quo videmus humeros mouere mustellam, dum incedit, vt modo hic, modo alter antecedat; deinde referre equos dicerem homines, qui naturales mores equorum repræsentant, hique ex Aristotele tres, aut quattuor sunt, libidinosi, superbi, plurimis morbis subiecti, & pro corporis magnitudine breuis vitæ; ex his crederem posse nos sic Aristotelis dicta interpretari, galeancones, qui nempe humeris rectis, & intensis se contorquendo incedunt, illi sunt equis similis, hoc est superbi, & gloriosi, & libidinosi, quod etiam puto experientia in plurimis, qui ita incedendo contorque-

torque-

torquebant humeros, constare, cur autem tales sint, fortè causatur à calore, & à flauæ bilis prædominio, quod tẽperamẽti genus in mustellis, in mattib. & fainis, & similib. spectatur.

Quare facile hæc est tota Aristotelis sententia, de manu, cubiti, ac brachij, motibus idẽ est sentiendum, quod de incessu diximus, qui igitur tardo motu, sed longo mouent brachia, & manus quamuis tarditas illa molesta sit susceptis actionibus isti tamen non sunt omnino inefficaces, qui autem parũ quidem, sed celeriter manus, & brachia agitant, omnino inefficaces sunt, qui parũ, & tardè, & cum quadam segnitie mouent cubitos, & manus nullius pensi sunt homines in operationibusque omnino inefficaces. At quicunque prompte manus mouent, & longo motu, hoc est multum spatium transeunte antequam terminetur sua quiete, illi motus homines sunt efficaces, in actionibus præpotentes, ac non mali consilij, melius tamen qui exequantur, quam qui consulant. At qui insultant, hoc est dum incedunt, qui concutiunt humeros, & illos agitant, ut quodammodo se extollere, & in pedes eleuari, & quasi velle saltare videantur dum gradiuntur, illi superbientes, & sibi placentes sunt, imitantur enim equos, qui dum gressus superbos glomerant, hoc modo moueri solent, si igitur hoc modo equi dum incedunt, mouent armos, & concutiũt; & equi sunt superbientes, & quodammodo sibi placent, qui hoc igitur modo incedunt sibi placere plusquam deceat, ac superbire putandum est.

At quænam est huius motus causa? profecto si naturaliter, & non ex insensibiliter irrepente habitu hoc est factum, dicerem in principio formationis multam bilem circa partes has fuisse, quæ cum sit calida, & calor principium motus sit, vbi multum est motus, ibi etiam multa virtus, quæ illum facit; quare & multus calor, igitur, & multum eius corporis cui calor igni elementari proportione respondens, primo, & per se inest hoc autem in corpore nostro est flaua bilis, siue sanguis subtilis & calidus, cui hic inest secundum illas partes, & valde abundat, cum humor hic naturaliter referat ignem cuius proprium est alijs supereminere, & omnibus velle dominari, probabile est, etiam in anima instillari huiusmodi inclinationes, quibus homines sibi placeant, & alijs præesse, omnibusque supereminere affectent, quæ superbientis, & sibi plus iusto placentis ratio est, hæc igitur posset dici causa propter quam qui incessu agitant humeros, eosque rectos, & extensos, non autem curuatos ferunt, superbi, & sibi placentes iudicari possunt, quare & ijdẽ iracundi erunt, & ambitiosi, & qui alijs non facile cedant.

APOTELESMA CXXIX.

" *Qui scapulis mouentur curui, elati sunt, referuntur ad leones.*

SVperiores de quibus supra, rectos habent humeros, eosque directos, & extensos ferunt, sed illos quasi vndabundos agitant, & quatiunt; at isti de quibus nunc futurus est sermo, non rectos, sed curuos habent humeros.

Dicit ergo qui scapulis mouentur curui (hellenismus est) hoc est qui scapulas incuruas habent, dum mouentur, & ita in partem anteriorem quodammodo inflectunt humeros, elati hoc est magnanimi sunt, hic enim est incessus leonis, quem describes Aristoteles ait, leonem tarde incedere, & grauiter humeros quatere ad singulos passus. Mihi sanè cõtigit semel, aut bis tantũ videre leonem, eumq; incedentem, per sex aut octo passus; videbatur autem omnino incedere sicuti feles masculi, & domestici incedunt, cum suis dominis aliquando blanditias facere tentant, illi enim ita longo, sed tardo incedunt passu, & humeros in partem anteriorem contorquent, & dicuntur hi, non vt priores, quod superbiant, & sibi placeant, in illis enim vehementior, & incitatus est affectus, & calor subtilior, & à terrea, siue melancholica natura remotior, lasciuire igitur illi, & superbire dicuntur,

hi vero se elato animo, & graui præditos esse ostendunt, tardè operantur, sed perfectiui sũt illi vero cito quidem ad opus feruntur, sed plerunque non perficiunt, quoniam nimis sibi ipsis placent, & durare in eadem nequeunt actione diutius, hæc igitur est, ni fallor Aristotelis sententia; at huius propensionis ad magnanimitatem nullam ego reddere aliam caussam scirem, nisi ad temperamentum confugerem, nam qui elato, ac grandi animo sunt, & forti, si secundum naturam tales sunt, qualem ferunt fuisse Alexandrum Magnum, illi nacti sunt temperamentum melancholicum secundum melancholiam naturalem, cum subdominio sanguinis subtilis, quem flauam bilem similiter naturalem vocant, cui succedit æquis penè portionibus sanguis pituitæ naturali iunctus, ita tamen, vt sanguis purus illam in proportione certa non tamen generis multiplicis superet; magnanimi igitur, & elati sunt hoc temperamento prediti, nam sunt calidi, & sicci, at qui tale sortiti sunt temperamẽtum illi incedunt vt leones, qui ita mouentur tardo, & magno incessu feruntur, & humeros quodammodo in curuando quatiunt, ergo magnanimi naturaliter ita mouentur, & ex aduerso qui hoc motu, & humerorum inflexione, dum incedunt, vtuntur, hos esse elatos magnanimos, & fortes, si cætera respondebunt putandum est; acceptæ propositiones, ex su prædictis sunt manifestæ.

APOTELESMA CXXX.

Qui pedibus, & cruribus inuersis ambulãt, fœminiles sunt, referuntur ad mulieres.

ADeo à communi omnium hominum consensu hoc apotelesma admittitur, vt nullã ferè probationem requirat, pedibus inuersis incedere eos dicimus, quorum summitas vnius pedis distat à summitate alterius magis, quam calx, à calce, si vtroque pede pari secundum rectam lineam steterit homo, & digitorum extremitates ad partem exteriorem singulæ feruntur, his autem accidit, vt dum ambulant malleoli interiores à parte calcis interna mutuo se percutiant, quod apparet in pueris, & in his etiam cum per viam lutulentã incedunt, nam tunc malleoli ea in parte lutosi apparent, & cum stant supra rectam lineã positis pedibus vtrisque paribus, semper minor est distantia à calce ad calcem, quam fit à pollicè ad pollicem, his iisdem accidit etiam, vt suræ sint inuersæ, aut potius peruersæ, nam musculi qui suras statuunt, & ipsi in partem vergunt interiorem, & dextri ferè sinistras tãgunt, dum huiusmodi homines stant, euenit etiam plerunque iisdem, vt ferè tanta sit crassities suarum surarum circa malleolos, quanta est prope genua, neque enim, vt in figura fortis dicebatur, sursum contractas habent suras.

Hos homines, qui & tales habent suras, & cum incedunt adeo male proijciunt ad latera externa pedes, vocat Aristoteles fœminiles, siue effœminatos.

Dicuntur effœminati molles corpore, delicati, laborum naturaliter impatientes, timidi viles, & abiecti animo, creduli, faciles qui decipiantur, & tandem ijs moribus siue propensionibus insigniti, quæ in fœminis, vt plurimum spectantur.

Hanc suam positionem probans ait, fœminæ sic incedunt, & talem habitum pedum, ac surarum habent, vt experientia patet, neque enim pulchra est mulier secundum crura, & pedes, vt plurimum, nec aspectui forte ita grata sicuti secundum partes superiores. Vtcunque tamen clarum est, fœminas plerasque tali modo incedere, & suras, & pedes peruersè dum incedunt disponere, & sic laudantur, quoniam signum est femora esse carnosa, crassa, & carne plena, fœminæ autem mores habent effœminatos, & quos supra diximus, colligẽdum est igitur quod cuicunque talis incessus inerit, ille effœminatus, hoc est mollis, delicatus, & timidus vocandus erit.

Probabilem huius apotelesmatis causam reperire non erit difficile, etenim quibus laxantur li-

tur li-

tur ligamenta pedum,ac genuum,nec non & crurum, illis subito talis accidit pedum proiectio,cum autem molles valde sunt carne,contractas non habent suras, quare signum est hoc laxiratis carnis, & ligamentorum continentium articulos,in his igitur multa abundat aquea humiditas,erit itaque ratio;qui tales suras habẽt, & tali modo incedunt,vt proijciant pedes ad latera, & suras inuersas portent,illi habent valde laxa ligamenta articulorũ; at quibus id accidit,illi sunt humidi valde secundum temperiem, & molles secundum corpus. Molles corpore, & humidi valde,referunt fœminam, & mores fœmineos habent,ergo quibus talis adest incessus illi sunt moribus effœminatis præditi.

APOTELESMA XXXI.

„ *Qui vero corporibus circum torquentes se, & fricantes, adulatores sunt, referuntur ad passionem.*

EXemplum valde appositum huius circum torsionis, & fricationis corporis,vt mihi videtur,apparet in felibus domesticis,quos ad venandos mures alimus,hi enim cum heris adulantur, corpus circum torquent, & se se herili corpori fricant, & murmur quoddam,quasi quærulum effundunt;quod genus moris etiam in puerulis spectatur,cum adulantes matribus,aut patribus aliquid ab ipsis obtinere cupiunt,nam, & illi in varias partes distorquentur, & quandoque se labi in terram sinunt,materuoque,aut paterno corpori se fricant,vt omnino hunc habitum referant,vt hanc esse passionem, aut morem naturalem adulantis, & alij placere quærentis,quo suum consequatur desiderium,penitus declarent; per adulatorem autem(vt puto)nunc Aristoteles non intelligit eum virum malum qui,vt nobis noceat,aut vt sibi prosit, adblanditur, quique decipit alios, & omnino aliud in ore, atque in corde gerens,placere quærit,quod sibi sit commodo tantum, nulla deinde nostri habita ratione,siue,quod persuasit in bonum aut in malum cessurũ quærit; sed per adulatorẽ intelligendum credo eum,qui etiam blandus dicitur, quique naturaliter alijs placere auet,alio nomine vocatur indulgens,& qui facile paratus est amicis morem gerere;si enim aliquid ipse cupiat, & proposito sibi fine, sic se contorqueat, & se adfricetur, alijs se submittat, & inclinet iam ex arte, & electione,non autem naturaliter id aget,quare non facile iudicabis,natura ne an arte sit adulator, hanc blandam, & indulgentem quodammodo naturam fuisse in Nerua quidam scribunt, & quicunque populares fuerunt,his non caruere gestibus secundum quod magis, aut minus similem animum habuere, est itaque sententia hæc Aristotelis.

Quicunque dum incedunt naturaliter se distorquent, & cum alios alloquuntur, se illis affricant,inclinantque corpus, & contorquent,illi habent propensionem ad adulandum, & apti sunt ad fallendos homines,& ad extorquendos ab illis prece multa, quæ desiderãt, probatur,quoniam qui adulantur, sic se contorquent, & adfricant ijs, quibus adulantur, ijdem autem cum habeant actum secundum, & in energia adulentur;habent etiam necessario propensionem, & primum actum, ergo qui hoc modo mouent corpus, ac se contorquent illi habent propensionem, & habilitatem ad adulandum; minor propositio exẽplo catorum, & canum confirmata fuit supra; hæc enim animalia videmus,dum nobis adblandiuntur,hos facere motus,ac corporis distorsiones.

Causa autem propter quam, qui adulantur ita se affricent eorum corpori quibus blandiuntur, & cur ita se contorqueant,ea erit, quæ apotelesmatis huius rationem, ac veritatẽ monstrabit;vt igitur arbitror,qui nobis adulantur,nobis præ cæteris placere quærunt, naturaliter autem placere se credunt,si persuadebunt,quod nos amẽt, at quoniam, qui amãt secundum quod amant vnionem, ac coniunctionem semper cum eo quem amant expetunt

(amor

(amor enim vnionis, ac coniunctionis causa est, vel teste empedocle) ergo qui nobis adulātur se valde expetere hanc coniunctionem; & à nobis ne latum quidem vnguē discedere velle nec procul à nobis aliquid ipsis carum, aut suaue esse posse, profitentur; qui igitur coniunctionem, & vnionem hanc quærunt corpus corpori iungunt; & præ desiderio cum exactè hanc vnionem consequi non valeant, se distorquent, vt pene languere, & exanimari videantur; hanc igitur putarem esse rationem, & causam propter quam qui naturaliter blandi sunt, & ad adulandum propensi, dum corpus mouent, dum loquuntur, & cum alio agūt ita se contorqueant, corpusque affricent, se inclinent sæpè, vt humiliores, & minores se mōstrent illo, quem alloquuntur, & honorare ostentant putandum est autem quod omnia, quæ ex arte ab aliquo callido, & ingenioso fieri videmus, vt aliquem sibi propositum finē obtineat, ea omnia, & singula in diuersis esse dispersa, arte autem accedente, vel addita, vel dominata fuere, vt facilius finem consequeretur, cuius gratia à natura fuerāt instituta, qđ etiam primo rhetor. ad Theod. Aristoteli visum fuit. Quod ergo huiusmodi incessus, & corporis affricatio, & distorsio adulatorem, vel ad adulādum propensum significet, nec non & propter quid, ex his iam puto esse manifestum. Nam si qui adulatur sic agit secundum quod adulatur; ergo qui sic agit etiam aptus erit ad adulandum; vniuersales enim propositiones affirmatiuæ si per se; & vniuersaliter fuerint veræ, in terminis conuertentur.

APOTELESMA CXXXII.

Inclinati autem ad dextram in ambulando cinedi sunt, referūtur ad apparentem decentiam.

Ait quod quicunque dum ambulant, inclinant corpus antrorsum ad partem dextram illi sunt cinedi, supra in figura cinedi posuerat inclinationem capitis ad dextram, quo sanè loco aliquam rationem afferre huius passionis tentatum est, vt autem ibi sic, & hoc loco per cinedum non intelligo pathicum, & hominem præposteram libidinem patiētem, sed puto mollem, & effœminatum significare, & qui magis nomen fœminæ, quam viri mereat.

Cæterum, vt probet Aristoteles suum dictum, ait hos referri ad apparentem decentiam at quid hoc sibi vult? crederem id significare, quod vulgo receptum est, talem motum, talemque capitis & corporis inclinationem decere ciuædos, vt sit ratio, signum, vel qualitas quæ ex communi hominum consensu decet mollem, vel fortem hominem in aliquo si reperiatur demonstrat illum vel fortem vel mollem esse; sed inclinatio corporis, & capitis ad dextram partem est qualitas, quæ ex communi hominum consensu decet mollem hominē ergo huiusmodi inclinatio mollem ostendet; propter quid caput ad dextrā cinædi, & molles homines intorquerent dictum est supra in figura cinædi.

Cur autem inclinato corpore ad dextram qui ambulant sint cinedi, & molles vocandi quærit auctor huius facultatis non spernendus, & ait hominem esse natura calidum præ cæteris animalibus, & ideo esse erectæ staturæ, latus item dextrum naturaliter esse sinistro calidius, vnde infert quod qui cæteris magis viriles sunt virilitatem que præseferunt potētius dextrum latus mouent, quapropter rectum portant; quod si ad dextrū latus inclinant, signum est illos frigidiori, & humidiori natura præditos esse, hæc natura muliebris est, & molles, & cinædos hoc est effœminatos decens; subdit deinde ambulatio est, vel recta, vel curua, si recta elatum, & magnanimum decet, ergo curua mollem, & cinædum ostendet.

At, vt mihi videtur.

Hominis huius rationes nihil cōcludere eorū quæ proposita sunt dubito, & an paralogizēt, aut principiū petāt, & ad priorem esto verū, quod latus dextrū sit sinistro calidius, & qui

qui rectum fert latus dextrum, demonstret se virilem esse, ac calidum; at non sequitur si rectum non tulerit non esse calidum non enim à destructione antecedentis, ad destruendum consequens argumentamur. At esto sit verum, quod qui rectum fert latus dextrum sit virilis, qui non rectum sed curuatum fert sit mollis; quid si sinistrum rectum ferat, nunquid erit mollis? an dices mollem? ego ex aduerso robustiorem dicam, quam qui dextrum rectum fert; si enim de quo minus inesse deberet, & inest, ergo, & de quo magis; sed minus caloris, & roboris deberet esse in sinistro latere, & tamen inest, ergo magis erit in dextro; & mæsti, & cogitabundi, & pudibundi, totum corpus, hoc est vtrumque latus antrorsum inclinant, neque ideo tamen dicuntur molles, quare tanto minus, qui vnum tantum latus inclinant, altera ratio est; quod quoniam rectus incessus indicat virilitatem, ergo non rectus sed inclinatus ad dextrum significabit mollitiem, & naturam fœminilem, teneret vtique si inclinatio corporis causa esset mollitiei, nam quando affirmatio est causa affirmationis, vt primo poster. etiam negatio est causa negationis; sed quoniam rectitudo corporis non est causa fortitudinis, neque etiam ex altera parte inclinatio est causa mollitiei, neque possumus (vt mox dicebatur) argumentari à destructione antecedentis ad destruendum consequens, est autem ratio illius viri non secus atque si quis diceret, si qui ægrotat, & febricitat viuit, ergo qui sanus est, & non febricitat ille non viuit, sed mortuus est.

Quare crederem hanc esse Aristotelis sententiam, Qui inclinato corpore ad dextram incedunt, illi sunt effœminati, & molles, causa est; quoniam qui ad dextram inclinant corpus videntur laxiora, & remissa habere ligamenta sinistri lateris, quod designat multam mollitiem, & humiditatem superfluam in parte sinistra, prædominati, à qua cum laxiora effecta fuerint illius lateris ligamenta, suo pondere corpus in oppositum deflectitur latus, sic igitur latus sinistum humidius & frigidius factum id causat; quare & corpus hoc modo in oppositum trahitur, sic etiam contingit, buccas in alteram partem trahi, quando resolutio facta est neruorum, & ligamentorum alterius partis, sic igitur forsan dicentes rationẽ habebimus propter, quam quorum corpus in ambulando ad latus dextrum inclinat, illi sunt cinædi, hoc est molles, & effœminati.

APOTELESMA CXXXIII.

„ *Quicunque habent oculos bene mobiles sunt acuti, & rapaces, referuntur ad accipitres.*

IN oculis accipitris depicta est Aristotelis sententia quales enim sint oculi de quibus ille loquitur, in hac aue clarum est, accipiter auis diurna, rapax, incurui rostri, & vnguiũ vultere, & aquila minor, velocissimi volatus est, & motus, ex quo dictum (aiunt) Hieracem à græcis à volatu celerrimo. Audax adeo, vt aquilæ etiam nonnunquam insultare præsumat, hic (vt dicitur) oculos habet acutissimos, ac splendidissimos, vnde vocatur à quibusdã vniuersi oculus, solique dicatur, vt pote qui uisus acie clarissimè omnia perspiciat, hic igitur claros, atque bene effigiatos habet oculos eosque in omnem partem mirabili conuertit facilitate, uehementerque lucere uidentur, quibus igitur tales oculi accipitris adsunt, eos uocat Aristoteles esse acutos, per quam uocem (ut puto) non est intelligendum, quod sint apti ad inuenienda, & perspicienda media in scientijs, sed illam significari acrimoniam, quæ naturæ accipitris propria est, hic enim naturaliter preceps est, indignabundus, & consortis impatiens. Vnde Albertus ait Solitarium semper volare, præter quam tempore coitus, uirtute maior, ac fortitudine, quam corpore, ut robore corporis paruitatem compẽset rapacissima uidetur hæc auis inter omnes rapaces, ut, & Ouidius testatur, qui illam in omnes aues

nes aues æque seuire ait;& Martialis volucrum prædonem vocat, & ab omnibus odio haberi ait Ouidius, Quia semper viuit in armis.

Est itaque huius apotelesmatis sensus;cuius hominis oculi erunt viuaces, ita, vt continuè illos moueat, & modo ad hanc, modo ad illam partem conuerti videantur, & omnia lustrare luminibus tacitis, (vt ait Virgilius) ille erit indignabundus & sæuæ atque acutæ iræ, & alienorum violenter appetitor, & rapax,ratio est,quoniam, accipiter oculos habet veloces,hilares,& promptos ad motum, & idem est rapax, & præceps, vehemens, & valde indignabundus,ergo cui Hieracis,siue accipitris inerunt oculi,ille idē his etiam propensionibus affectus erit naturaliter, causam facile poterimus reperire, si contemplati fuerimus talem oculum naturam calidam, & siccam cerebri indicare,cui autem talis inest natura,ille ferox est,truculentus, & rapax nihil non arrogans armis,ergo cui tales oculi aderunt,illum, & rapacem, & crudelem, & sæue iracundum dicemus.

Ac sanè memini quosdam me vidisse talibus oculis præditos,qui pessimè rapaces erant, & alienis bonis inhiabant, nec legem nec rationem vllam audiebant; præcipuè autem si admonebantur, id indignissimè ferebant, & cum magnificentiam, & magnanimitatem exercerent,aut exercere profiterentur, & beneficentiam, ex altera parte, quod expenderant,per fas, & nefas instaurare conabantur,erant autem hi mulierum amatores quidem, sed minima quacunque de causa illas conuitijs maximis prosequebantur,sæpè etiam fœde pulsabant,adeo impotenti ira malè torquebantur,& effreni quadam superbia omnibus dominari, omnibusque insultare volebant.

APOTELESMA CXXXIV.

„ *Qui palpebrizant sunt timidi,quia ex oculis primum mouentur.*

PAlpebrizare nouum,& satis secundum voluntatem nomen fabricatum est,quo vtitur hoc loco interpres;sic igitur Aristoteles,qui oculis plus iusto frequentius nictant, illi sunt timidi,& ignaui, cuius sui dicti rationem affert,quoniam in passione timoris incipit ab ea parte fieri motus caloris,& eiusdem recursus ad interna,videmus eos etiam, qui displodentes id armorum genus, quod sclopos vocant, timent, oculis subito non solum nictare,sed etiam eos claudere,cum primum fulgorem aspectant ignis; amplius & timidis pueris,abeunte luce superuenit timor,& quantum lucis abit, tantum timoris accedit, timidorum igitur passio in oculis incipiet,aut sedem habet. Videtur autem ratio Aristotelis in hoc sita,si in timentibus incipit calor ab oculis ad inferna recedere, quando abit calor ab oculis cum spiritu,ipsi oculi clauduntur,timentes igitur facilè oculos claudunt, qui vero hoc agunt similes sunt ijs, qui nictant, nictare igitur est timiditatis indicium, hæc ille.

At propter quid qui nictant propensi sunt ad timorem? an diendum quoniam qui habent primarias corporis partes,ita naturaliter dispositas vt habent illi,qui ex affectu timoris alterati sunt,illi propensi sunt ad timorem,sed qui nictant, oculos (partes nempe corporis primarias)ita naturaliter dispositas habent, ceu qui timoris affectu tenentur, ergo qui nictant timidi sunt; Maior nititur illi fundamento toties,ac toties repetito,animam operari secundum naturam,dispositionem,ac propensionem eorum instrumentorum,quorum est actus;quare quicunque corporis partes,ita dispositas habet,atque paratas,vt illæ sint organa ad exercendum robur,robustus erit, si ad imbecillitatem imbellis, si ad venerem venereus.ergo si ad metum,etiam meticulosus,& ignauus videbitur dicendus.

Quod autem qui nictant oculos habeant paratos ad timendum, & quod ab oculis timor incipiat,& prius,& nunc exponetur;ab oculis timor incipit, tum quoniam inter formidolosa

midolosa

midolosa maiorem metum incutiunt, quæ oculis, quam quę auditu percipiuntur, tū etiam quoniam cum timoris passio sit posita in recursu sanguinis ad inferna, ab oculis igitur, discedit; & illi videntur esse quasi quidam terminus, á quo incipit recedere calor.

Dicamus ergo qui nictant, frequenter attollunt, ac demittunt palpebras, quibus id accidit, illi diū sublatas non possunt tenere palpebras, passio hæc (tremoris, & palpitationis membrorum cum sit similis) ostendit paucitatem caloris, & spirituum circa oculos existentium, quibus in his partibus paucus adest calor, & spiritus, hi vel frigidi sunt, vel naturaliter ad inferiora calor in principio recessit; frigidi autem, & qui sic dispositi sunt, vt calor ad interna recesserit prompti sunt, & inclinati ad timendum, timidique vocantur, ergo qui nictant, illi sunt timidi, quod fuerat probandum.

APOTELESMA CXXV.

„ *Qui demissum aspectum, & quibus altera palpebra immittitur in oculis per medium fixi aspectus, & qui palpebras superiores tarde reducunt, molliterque intuentur, referuntur ad apparentem decentiam, & ad fœminas.*

PArs hæc etiam in antiquis codicibus non reperitur, quidam & in latino, & in Græco insertam putant, vtcunq. autē sit, docet idipsum, cuius sæpius iam mentio facta fuit libellum hunc mendis vndique scatere, reliquiasque miseras esse cuiusdam farraginis, collectæ, vt aliquando tractatui sciētifico materiam possent suppeditare; cum autem alias positiones declarauimus, etiam hanc aggrediamur; scopus huius apotelesmatis est quattuor signa, quibus & mollities, & timiditas effœminata declaretur afferre, vt sit sensus, ex his intricatis verbis Aristotelis extractus talis.

Qui oculos naturaliter demissos gerunt, ceu bene educatæ virgines, & matronæ honestæ, mores habent fœminiles, quod in Didone expressit Virgilius dicens.

Tum breuiter Dido vultum demissa profatur.

Verbum autem græcum, quod ita inuerterunt interpretes, vt significarent demissum aspectum, quamuis illud ipsum nusquam, apud illum notatum legerim, putarem significare suauem quandam oculorum demissionem, nam & qui maligni, & inuidi sunt, & qui vehementer dolent, & qui cogitant, aut erubescunt etiam quandoq; demissum vultum habēt, sed sine suauitate vlla aspectus, quam in pulchris, & honestis spectare fœminis solemus, quando sine vlla perturbatione degunt: Repeto igitur quod, qui oculos suauiter demissos gerunt, illi sunt molles, timidique, & effœminati, quoniam hic est aspectus fœminarum, & illę sic ora, sic oculos ferunt; causa talis poterit assignari, timidus, mollis, & imbellis, est temperamenti frigidi, & humidi, caret igitur multo calore efferuescente, at caloris efferuescentis præsentia facit oculos acutos, audaces, elatos, & referentes, oculos accipitrum, & cum affirmatio sit causa affirmationis, & negatio causa erit negationis, ergo caloris multi, & feruidi absentia demissos, & non elatos, attamen neque timorem monstrantes oculos faciet, sed placidos, & suaues.

Altera proprietas est Quibus altera palpebra immittitur in oculis per mediū fixi aspectus; Hoc est quicunq. dū fixo obtutu hærent demittunt alteram palpebram vsque ad mediam oculi pupillam illi sunt molles, & timidi, vnum aliquando memini me obseruasse hominem, qui hunc pateretur affectum, nam si quando tacitus ita hærebat defixo lumine in rem certam, & tunc alterius oculi superior palpebra sensim vsque ad mediam descendebat pupillam, & rursus sensim sursum ferebatur; vt autem scio illum naturaliter timidum, & modestum fuisse, ita durissimum hominem cognoui, & valde obstinatum, eundem tamen

men magnificum, magnanimum, ambitiosum, magnarum rerum cupidum, quas tamen passiones contrarijs operiebat plerunque actionibus, vt primo aspectu difficile illum cognoscere posses. Alium, item atque alium vidi eandem oculi passionem habentem, qui vtrique & timidi, & maximè obstinati erant ad auaritiã potius, quam ad magnanimitatẽ, aut liberalitatem propensi. Huius affectus causam putarem dari posse humori mediocriter superfluo, qui musculum frontis presentia sua sensim non aduertenti relaxaret, & musculos palpebram attollentes alteram, resolueret; vnde cum defixo lumine homo ad aliã intendit animum, deficit copia spirituum, quæ quodammodo violenter sustinebat illam palpebrã, ita laxatur musculus, & suo pondere labens palpebra ad medium vsque oculi peruenit, quẽ in locum cum peruenit iam visio, & operatio pupillæ impeditur, & sic attollitur rursus palpebra sensim tamen, quoniam non intense id animaduertitur, sed eò ferè modo, quo dormientes cum punguntur retrahunt brachium. Videmus autem palpebras descendere intento animo aliquid cogitantibus, exemplo eorum qui student, quibus quo magis intentè contemplantur, eò magis vel nolentibus obrepit somnus.

Vna autem descendit non autem vtraque, vt ostendatur hanc esse magis præter naturalem cerebri dispositionem; nam si esset vti in dormientibus, & repletum frigidis vaporibus habentibus caput, æque vtræque descenderent palpebræ cum autem vna tantum sit, quæ descendat, necessarium est male affectum esse à causa frigida cerebrum, & sic causare alterius palpebræ resolutionem imperfectam, at non apparentem nisi cum animus, & calor naturalis aliò est distractus.

Tertia conditio est. Qui palpebras superiores tarde reducunt, ij etiam timidi sunt, & effœminati ait Aristoteles hos ad fœminas referri, quoniam fœminis conuenit, illasque decet non attollere promptè oculos, vt faciunt viri, causa est eadẽ cum superiori, si enim tarde attollunt palpebras, vis motrix valida non est, ergo deficit calor naturalis frigus igitur præualet, quibus autem præualet frigus illi sunt timidi, vt sæpius est dictum.

Quartum signum est, qui molliter intuentur, hoc est remissè placidè, & languidè, illi sũt timidi; quoniam referuntur ad fœminas, non quod omnes fœminæ sic tueantur, sed quę secundum naturam fœminilem maximè dispositæ sunt, solent tueri, ita placidè, & molliter præcipuè dum amant, aut amorem simulant, & hoc est quod ait, id referri ad apparentem decentiam, eo quod apparet, hoc est passim videtur, quod deceat fœminas sic aspectare, decet enim fœminarum obtutum talem esse, remissum nempe, & mollem, contra virorum audacem, & viuidum, causa huius est, quoniam qui molliter, ac remissè tuentur temperatum etiam habent calorem, & spiritum, & molles etiam sortiti carnes sunt, quare habitũ fœminilem frigidiorem, & humidiorem, quibus autem talis adest habitus eos iam dudum timidos esse, & effœminatos ac molles decreuimus. Quod ergo quibus hæc accidunt meticulosi sint, & propter quid tales ijs adsint proprietates, & signa ex his patet.

APOTELESMA CXXXV.

,, *Qui oculos frequenti tempore mouentes tincturam quandam veluti immotam habent in albo oculorum illi sunt intellectiui; si enim in quopiam fiat vehemens intellectio stat anima simul, & visus.*

HOc est inter homines qui oculos frequenter mouent, quosque supra diximus esse timidos, illi qui videntur habere quãdam fuscedine immobili, & permanenti tinctã oculorum albuginem, siue partem illam albam, (quæ tunica dicitur adnata ab anatomicis,) illi sunt intellectiui, hoc est prompti ad intelligendum. Quæ situm, siue passio, quæ proponitur est habilitas, & promptitudo ad intelligendum, quæ intelligibilitas dici pote-

rit;hu-

rit;huius effati. Datum siue subiectum De quo predicatur est homo,cui duæ adsunt conditiones, altera est, vt frequenter nictet, altera, vt in albo oculorum eiusdem appareat quædam species fuscedinis,quæ semper ibi permaneat eadem;si enim quandoque adesset & quandoque non,ea per se, & naturalis non esset,at naturalis omnino esse debet,si modo promptitudinem ad intelligendum demonstrare debet; prædicatum est promptitudo ad intelligendum.

Intellectiui dicuntur qui apti valde sunt ad intelligendum, intellectus tres dicuntur esse operationes,prima quæ simplex terminorum vocatur appręsio,secunda est compositio, vel diuisio,in qua verum est falsum,tertia ratiocinatio,siue discursus in primam non cadit error,neque enim decipitur intellectus in simplici rerum apprensione,quod sint, sicuti neque sensus circa propria obiecta falli contingit, cæteræ veri, & falsi capaces sunt.

Sui dicti causam afferens Aristoteles ait;quod si in quopiam fiat vehemens intellectio, quod tunc stat animus,stat & visus. Quasi semper eodem vtens principio,quod, & supra fuit vsurpatum,nempe qui omni affectu vacui eas in corpore qualitates, & signa sensibiliter apparentia habent,quæ spectari solent in his,qui certo ac determinato tali tenentur affectu, illi secundum naturam ad illum affectum, & ad operationes secundum eundem exercendas sunt valde propensi; vt si iratis oculi lucent; & illos horrendum in modum contorquent,dum ira agitantur, ergo quibus, & oculi lucebunt, & illos horribiliter intorquentes videbimus, quando ab ira vacui sunt, eosdem dicemus esse valde ad iram pronos, sic etiam si quibus exactè rem aliquam contemplantibus, & illam intelligentibus stat anima, & visus siue oculus, ergo quibus naturaliter stant oculi, illi videbuntur esse intellectiui.

Et sanè id videtur velle dicere Aristoteles, sed medium, & conclusio nihil inter se conueniunt, & quæ pro medio posita sunt,oppositum potius,quam propositum colligere nata sunt. Quod autem medium quo vtitur,nempe visus,siue oculorum immobilitas, animi seu mentis inferre probabiliter possit immobilitatem,patet, nam & Virgilius dubitantem inducens Aeneam an deberet Turnum interficere;ait:

Stetit acer in armis Aeneas voluens oculos, & alibi de

Didone loquens dubitante,quid responderet ait:

Iam dudum auersa tuetur;
Huc illuc voluens oculos.

At cum eandem firmum habere animum significat ait:

Illa solo fixos oculos immota tenebat;
Nec magis incepto vultum sermone mouetur;
Quam si dura silex, aut stet Marpesia cautes:

Similiter certum est quod cum intelligere,& scire sit quies quædam, & immobilitas, si intellectui inerit quies,eidem inerit probabiliter scientia,ignorans enim anima quærit,quęrere autem est moueri,naturaliter igitur cum mens omnis scire cupiat,nisi sciat,quærit, ac inuestigat dubitans,vt deponat ignorantiam negationis, à qua sciendi nascitur desideriũ, patet igitur quod mens intelligens quiescit, mens quiescens etiam quietam finit cogitatiuam,quieta cogitatiua existente quiescit neque agitatur locus phantasmatum, aut phantasia, aut sensus communis,stat igitur sensus omnis,ergo, & visus, & oculi,quorum ipsa visiua potentia ratio est, & forma,est igitur medium quo vtitur oculi immobilitas.

At ex aduerso Aristotelis placitum habet pro dato,oculi frequentem motum,& si quid immori dicitur adesse, illa est tinctura, quam in albo oculi extare supponit, mihi igitur videretur pro concordandis medijs, & extremis simul, aliter legendum esse, atque probabile est sic in textu lacunam errorem que non leuem reperiri; Crederem itaque, sic dicendum:

Cuius palpebræ frequenter mouentur si oculus immotus secundum se fuerit, & albugo eiusdem quadam fuscedine tincta apparuerit, hunc dices esse promptissimum ad intellectiones, ac scientias rerum adipiscendas; ita si legeris, & Aristotelis ratio faciet ad rem, & huius apotelesmatis rationabilis causa poterit assignari. Quod igitur oculus immotus significet promptitudinem ad intelligendum declaratur, eo quod qui intelligunt, ac percipiunt aliquid, dum id exactè, ac perfectè mens consequitur, oculi manent stabiles, & immoti; quod si hanc Aristotelis esse germanam lectionem supponamus, causæ eorum quę in apotelesmate sunt singillatim exponentur, & primum ponitur in dato quod palpebræ nictent, quod signum esse timidi, & mollis viri diximus, molles autem secundum carnem eosdem esse aptos mente ex Aristotelis sententia posuimus.

Oculos immotos secundum se esse, non intelligimus eos, qui ex affectu, aut aliqua externa causa permanent, sed qui apparent ferè semper in eodem statu, neque dicuntur immoti, quod reuera immobiles sint, & semper stent quasi rigentes, nam quorum oculi rigidi sunt, & sicci, ex Adamantio illi sunt homines stupidi, & bardi, sed immobiles dico eos, qui raro mouentur, hos ergo, cum fuerint humidiores, aiunt, dicere virum intellectiuum; cum enim & acuti, & valde mobiles arguant siccam cerebri temperiem, & calidā; probabile est non valde mobiles, & pene immotos, (vt sentit etiam Auer.) frigidum cerebrum indicare, & humidum mediocriter, si humidiusculi appareant oculi, Nam in mediocri frigiditate, & humiditate tenui, ex Auer. posita est ratio cogitatiuæ, & promptè apprehensionis, hæc, vt arbitror, causa reddi potest oculorum pene immobilium.

Quod si dixeris supra ex Heraclito affirmatum fuisse siccum animam esse sapientem, quasi probitas intellectus in sicco, & non in humido posita fuerit; responderi potest multipliciter; vno modo quoniam duplex est humor excrementitius, qualis est, qui insidens cerebro læthargum, & cataphoram producit, & hic rigentes oculos facit, & penitus stupidos ac bardos, huiusque est expetenda absentia, & secundum hunc humorem, abesse à cerebro bonum, alter autem est humor naturalis, qui si abundauerit, hominem mollem facit, & timidum, & effœminatum, aptum tamen ad intelligendum, non tam ratione humidi, quam ratione frigidi, cuius ratio dicit quietem, vt caloris motum, scire autem, & intelligere est quiescere.

An rursus dicere possumus corpus humanum organicum, & dissimilare esse, quare & plures partes habere interse valde differentes temperie, ac substantia, & ideo propter hoc diuersas habere potentias, quæ diuersarum partium sint actus, non absurdū est igitur quasdam partes cerebri esse humidiores si cum alijs comparentur, vt potè quæ phantasmata recipiunt, alias sicciores secundum quas illa promptius retineant, alias calidiores quibus inquirit, & discurrit, secumque versat homo, quid agendum, aut non agendum sit, alias demum frigidiores quibus cogitans intelligit, & apprehendit, quæ prius considerauit; demū possemus dicere, cerebrum vocari humidum, & siccum vel simpliciter, vel in comparatione, quod simpliciter est tale, non est cerebrum, sed corpus, aqueum simpliciter frigidum, & humidum, at cerebrum si cum alijs partibus corporis conferatur dicetur sanè frigidius, & humidius, vel cerebrum in respectu aliorum membrorum principalium, humidum, & frigidum esse debet, ratio eius igitur, magis est in frigido, & humido, quam in oppositis qualitatibus, & inter illa quæ humida sunt capita, dico melius esse disposita, quæ ad siccitatē magis accedunt, hoc est quæ minus humida sunt, & præcipuè præter naturali excrementitioque humido carent, sic igitur in siccam animam cadit sapientia.

Sed ad rem redeuntes patet, quod palpebræ possunt frequenter moueri oculos vero penè immobiles esse, in his qui valent intellectiua virtute. Tertia erat conditio quæ ponebatur in dato, quod nimirum albugo oculi foret fusco infecta colore, & hoc rationabile est, nam demonstrat melancholiam in oculo dominari, quare & cerebri

temperiem melancholia non carere quæ causa est sapientiæ, & promptitudinis ad intelligendum, si modo moderato calore fuerit temperata, & hoc erat quod proprie volebat Heraclitus, cum sapientem animam siccam vocauit; hoc est bene vti instrumentis secundum temperamentum melancholicum paratis, quod etiam in tertia problematum, prob. primo dictum fuit.

Sit ergo ratio ad apotelesma huiusmodi, Quorum cerebrum temperamento melancholico, & pituitoso secundum naturam, non autem præter naturali, & excrementitio præditum est, illi sunt intellectiui, sed quorum palpebræ nictant, & oculi pene immoti manent, & oculorum albumen fusco quodam calore infectum est, illi melancholico, & pituitoso cerebri temperamento sunt præditi, ergo quorum palpebræ frequenter mouentur, & oculi penè stant, cum fuscedine quadam albumen eorum inficiente sunt intellectiui, quod fuerat probandum, maiorem ex prædictis patere certum est; Minor clara, etiam quoniam pro cerebri temperie variatur oculi dispositio, & fuscedo certum est dominantis melancholiæ indicium.

Noto autem melancholicum cerebri temperamentum multiplex esse, neq. tamen omne laudabile, nam si præter naturalis fuerit melancholia, & illa omnino rigeat neque calorem concipiat, homines quibus contigit tale cerebrum, carent communi sensu, obstinatissimi, nec per se norunt quid opus sit factu, neque ab alijs discere volunt, si vero calorem multum conceperit furiosi, & maniaci, & quasi malo spiritu demonum videntur obsessi, similiter si naturalis melancholia est, & subdominium bilis extiterit, in actionibus vehementes, fortes, audaces, prompti manu, sed nimium præcipites apparebunt, at si cum pituita, & mediocri sanguine, aut bile flaua fuerit composita quæ dominatur naturalis melancholia, iam cerebrum quale fuit Platonis, aut Aristotelis, fiet; cum autem pituita superior fuerit, cum melancholiæ subdominio, iam cerebrum habebis quale forte fuit Ciceronis, & Demostenis, nam timor multus, & animi abiectio plerunque illorum prudentissima consilia subuertebat, & cum oratione multum valerent, & intellectu, in actione tamen, & operatione multis inferiores existebant, quod plerunque contingit, vt ijdem æque in actione, & contemplatione valere non posse videantur, eo quod ab oppositis principijs nasci putatur dispositiones actionis, & contemplationis.

APOTELESMA CXXXVI.

Qui voce admodum magna vociferantur grauiter, iniuriosi referũtur ad asinos.

INcipit hic sectio 4. partis huius in qua contemplatur quidnam significent quædam vocem differentiæ, non secundum quod voces sunt, sed secundum quod sunt soni ab animali, siue homine facti, nulla habita ratione significationis conceptuum vox magna ea dicitur quæ multum aeris mouet, & longe auditur, grauis autem quæ tarda est, & quo grauior, eo tardior, quoniam aeris circulationes tardius mouentur, vt in acuta celerius; iniuriosos quos nunc vocat Aristoteles, alij petulantes, & contumeliosos vocant, & insolentes, est itaque sententia.

Qui cum sine affectu existentes loquuntur magna, & graui voce, eademque quodammodo intensa, vt videantur semper iurgari velle, illi sunt naturaliter iniuriosi, contumeliosi, & petulantes, & conuiciatores, reddit sui dicti rationem, quoniam referuntur ad asinos.

Quidam putant Aristotelem assimilare hos homines in hoc vno tantũ, qñ vtriq. habẽt vocẽ magnã, & grauẽ nõ aũt in alijs, siquidem illis nõ videtur, verum, qđ asinus conuiciator sit, & cõtumeliosus, quare in hãc venere sententiã, vt iniuriosum nõ significatione actiua, sed passiua acceperint, ꝓ eo nẽpe q aptus est pati cõtumelias, atq. iniurias, sine vltionis

desiderio, & pro eo demum, qui nactus est seruile ingenium, & asininum.

Ego crederem posse, & secundum animam etiam qui talem vocem habent, cum asinis comparari; natura siquidem asini talis est, vt sit petulans, & iniuriosa, & contumeliosa; bene pastus asinus petulantissimus est, ac dominum calcibus impetit, iniuriosus est, & omnino contumeliosus, nam à multis obseruatum est, si asinus venerit ad purgatum pauimentũ, & ornatum, subito sine vllo discrimine exonerat aluum, & vesicam quæ propriè actio est contumeliosa, monstrans contemnere, ac nihili facere præsentes, loci ac temporis nullam habere rationem bene pasti asini contumeliosam, & petulantem naturam expressit Pontanus elegantissimo, & festiuissimo quodam dialogo, quem inscripsit nomine asini, secundũ hoc igitur puro contumeliosum, & petulantem dicendum esse asinum, qui nullius rei rationem hominum, aut locorum habeat.

Dicamus igitur asinus admodum magnam, & grauem habet vocem, & asinus indiscretus est, petulans, & contumeliosus, ergo quorum magna, & grauis est vox, illi sunt petulãtes indiscreti, & contumeliosi; nunc propter quid id contingat videamus.

Vox magna inest ijs animalibus quæ magnam habent asperam arteriam, & multum inde aeris emittunt, grauem habent qui tarde aerem multum extra arteriam pellunt; magnam igitur vocem habent quæ magna sunt animalia, quoniam, & his magna adsunt instrumenta, sunt igitur necessario hi etiam homines qui magnam vocem habent, & amplo pectore, & magna arteria, & crasso collo, docet id dominari terram secundum molem; quoniam autem cum magna voce iunctam dicimus grauitatem, quam tarditas fabricat, quæ frigoris soboles est, temperamentum igitur frigidum, & siccum, hoc est terrestre indicat; cui tale adest temperamentum ille auarus, ac timidus quidem est, cæterum indiscretus, & vilis, quod si propter aliquam causam internam, aut externam non timuerit, & se alijs superiorem putauerit, subito petulans existet, ac contumeliosus, talis enim est qui suæ abiectionis, & humilitatis conscius, aliquando in homines imperium habet; timens enim ne spernatur, in alios crudelitatem, & contumeliam exercet, vt sibi ipsi suæ potentiæ fidem aliquam comparet; quod in Tyberio, & Caligula apprimè notarunt Cornel. Tac. & Sueton. cui igitur adest huiusmodi vox, illi adest temperamentum asinino simile, at qui asinino par nactus est temperamentum, ille petulans, & indiscretus est, & contumeliosus, cum potest, & cum imperium habet, ergo cui talis vox ille tales etiam sortitos est mores.

Et memini sanè me duos cognouisse alterum priuatum, qui talem habebat vocem omnium hominum indiscretissimum, qui nullam aliorum rationem haberet, sibi soli commodus, iners, contumeliosus, iniustus, petulans, & libidinosus, ignauissimus deinde, ac formidolosus, vt semper fustem timeret; Alter cum aliquando in magistratu constitutus foret, & aliquid haberet auctoritatis, cum ijs à quibus nihil timebat, omne contumeliæ genus exercebat, si quando autem aliquis ei respondebat, & ad superiorem se diceret habiturum esse recursum, idem tanquam muliercula terrebatur, & ad frugem reducebatur, quod etiã asinorum est proprium, nam impossibile est, nisi continue fuste doletur asinus, illum ipsum esse frugi, bonum, & domino commodum, & quo melius ipsum paueris eò petulantiorem reperies, & minus paratum ad seruiendum, & parendum, & hoc primum est eorum apotelesm. Aristotelis, quę ad vocem pertinent, quæ iure nectuntur ijs quæ ad motum, quoniam vox, & sonus omnis vel est motus, vel omnino non sine motu.

APO.

APOTELESMA CXXXVII.

Quicunque vocant, grauiter incipientes, & finiunt in acutum iracundi, & lugentes referuntur ad boues, & ad decentiam vocis.

HOc eſt, quicunque cum loquuntur talem vocem habent, vt incipiant in ſono graui, & in acutum finiant, quo pacto faciunt boues cum mugiunt, illi ſunt timidi, iracundi, & queruli, ſed, vt ego arbitror, id non ſibi vult verbum græcum, quo hoc loco vſus eſt Ariſtoteles, neque auctor Theſauri græci, neque alij viri litterarum græcarum peritiſſimi δυσθυμίαν interpretantur iracundiam, ſed mærorem, & triſtitiam, & languorem animi, aliquando etiam diſſenſionem, & diſcordiam, quare putarem dicendum, qui talem vocem habent, illi ſunt inclinati ad mærorem, & triſtitiam, & facile cum domeſticis contendunt, ſimiles enim ſunt ſenibus, vt etiam ait Ariſtoteles in rhetoricis ad Theod. & lamentabundi ſunt, hoc eſt ad querelas procliues, vt facile, & plerunque etiam ſine cauſa de amicis, & domeſticis conquerantur; hos igitur tali voce præditos Ariſtoteles aſſimilat bobus, & præſertim fœminis, quarum vox talis eſſe videtur, vt in principio grauis ſit, deinde cum terminat, acutum ſonet; quod tamen acumen neſcio quid lamentabundi in ſe continere videtur, ſunt autem boues naturaliter triſtes, neque illos ceu canes aut equos laſciuire, & ludere facile videbis, dicamus igitur boues hac voce præditi ſunt, & boues natura triſtes ſunt ergo vox hæc propenſionem naturalem ad triſtitiam indicat *(& ad apparentem decentiam)* puto hunc eſſe ſenſum iſtorum verborum; hanc vocem quæ principio grauis eſt, & in fine acuta eſſe talem, qualem vulgo videmus conuenire ijs qui mæſti ſunt, & actu conqueruntur, videmus enim mærore confectos, & querulos homines, dum loquuntur in fine ſuæ periodi ſemper vocem acuere, & multo acutiorem eſſe, quam in principio foret, cum loqui, & conqueri incipiebant; Id igitur ſentit (vt opinor Ariſtoteles) hos ſcilicet referre morem qui in dolentibus apparet quique illos dicat. At propter quid nunc inquirendum.

Quando igitur habebimus propter quam cauſam qui mæſti ſunt, & conqueruntur hãc vocem emittunt, tunc etiam clare conuerſam cognoſcentes habebimus, propter quid hoc ab Ariſtotele fuerit enunciatum, Mæſtis, & conquerentibus, & dolentibus calor circa cor cum ſpiritibus colligitur, his accidit igitur ſuperiora, & quæ circa caput, & os frigeſieri, & ſiccari in principio, igitur propter frigus eo in loco prædominans tarda vox eſt, grauiſq. at quoniam multus calor circa cor, multo & eget aere, dolentes igitur vt etiam faciunt febricitantes, multum attrahunt aeris, qui deinde cum multus tarde foras regrediens multum aerem externum mouet; dolentes igitur magnam vocem, & grauem in principio faciunt, & quoniam loquendo, & conquerendo, vt inquit Poeta, egeritur lachrimis, egrediturque dolor, ſpiritus, & calor qui circa cor quodammodo comprimebatur, ſoluitur, & dilatatur, & ad partes exteriores progreditur, robuſtior effectus vehemẽtius, ac celerius mouet aerẽ; celerius motus aer vocem acutam, ſonumque magis penetrantem facit; hac de cauſa forte ſequitur, quod quicunque in mæroris, & querelarum affectu reperiuntur, illi habent vocẽ in principio ſuæ locutionis grauem, & tardam, in fine periodorum attollunt, & acuunt, quod ſane mihi viſum eſt, quã pluries in lachrimantib. & pectus plangentibus fœminis, & pueris animaduertiſſe; quod ſi res ita ſe habet, conuerſa etiam manifeſta eſt, quod quicunque vocem ſic diſpoſitam habebunt, etſi affectibus prædictis carebunt, nihil ominus ad illos multam propenſionem habebunt, cum ita diſpoſita habeant inſtrumenta dolori deſeruientia, ſicuti diſponuntur in illis, qui huiuſmodi affectu teneatur propter quid autem id accidat iam ſuperius dictum eſt ſæpius.

APOTELESMA CXXXVIII.

;, *Quicunque autem vocibus acutis mollibus, & ruptis loquuntur cinadi referuntur ad mulieres, & ad decentiam.*

HOc est quicunque dum loquuntur emittunt vocem quandam acutam, mollem, & fractam, illi sunt homines molles, & effœminati (vt enim supra dictum est) per cinędos non puto intelligendū qui patiuntur muliebria, sed molles, deliciosos effœminatos, & magis fæminam, quam virum referentes, quid vox acuta sit, iam declaratum est, & vnde veniat, & quomodo fiat, mollem voco vocem, quæ tum tarda est, tum remissa, & paucum mouet aerem, qualem audimus, aut in ægrotis cum ad summum venerint, aut in pueris, & mulieribus cum græcantur, & blanditias faciunt, has voces molles ad amussim expressit Apuleius in suo asino, dū mores sacerdotum Deæ Isidis exponit; vox igitur mollis potius delectat, quam displiceat, neque acuta adeo est, vt offendat, quamuis naturali hominum perfectorum voce sit acutior.

Sed dicet aliquis, si vox tarda grauis est, grauis autem non est acuta, ergo vox tarda nō potest esse acuta, at per se tarda est mollis, mollis est acuta, aut si non est, tamen esse potest, ergo quæ grauis est, ea etiam simul acuta esse poterit; cæterum acutum, & graue contraria sunt, quare neque simul esse poterunt.

Respondetur, quod omnis vox grauis est tarda, sed non omnis tarda est grauis, ea enim tarda, quæ multum aerem mouet dicitur grauis, quæ autē tarda non mouet multum aerē non est grauis; hæc quam diximus mollem, tarda quidem est, sed non multum aerem mouet, atque ideo non est grauis; vel tarda, potest locutio dici dupliciter, vel quoniam grauis sit, vel quoniam multum temporis interponitur inter probationem vnius, & alterius Syllabæ; sic igitur etiam tardam dices vocem mollem, ruptam autem, & intercisam propriè appellare possumus, quæ lacunas quasdam recipit, & quando loquens in medio verborum dehiscit, ceu quemdam aliquando audiui; qui antequam verbum finiat, eiusdem medietatem replicat; aut aerem in medio verbi inspirat; interrumpere autem vocem in medio magni affectus, multæque motionis circa cor existentis indicium est, quod testatur Virgilius, dum de Didone loquens amoris æstu percita, ait,

Incipit effari mediaque in voce resistit.

Quid igitur sit acuta mollis, & interrupta vox ex his puto manifest esse. Hanc vocem indicare cinædum, hoc est hominem mollem significare inquit; mollities est duplex altera animi, altera corporis; quæ animi est, deliciosum, effœminatum, laboris impatientem, vilē, timidum abiectumque arguit hominem, qui facillime dolere, & lugere etiam ex quacunque leuissima possit causa, qui & paruarum voluptatum absentiam non patitur, & dolores quamuis minimos sustinere nequit; tales sunt, qui medicamentum, quoniam amarum est, sumere non sustinent, neque edere volunt, nisi perdicem, aut phasianum habuerint, sic quidam lugebat, cum febricitans audisset medicum prohibentem vinum, moriturumque se certo dicebat, neque id passurum esse, alius, cum chyrurgus sanguinem extrahere vellet, aufugit, & cum teneretur, vulnerata vena animo deliquit; ergo molles animo sunt semper damnandi, & mollities animi vitiosa semper est, ac turpis, in viros magis, in pueris atque mulieribus minus, quæ vero corporis, ac carnis mollities est non semper damnanda est; aliquando enim hominem intellectiuum, & sensatum denotat, non tamen semper, etenim; vt alias dictum est, ea duplex est, vel moderata, & ab humido naturali, & aereo proueniēs vel immodica, & ab humido aqueo nata, qualis ea est, quæ plerunque in mulieribus percipitur; de ea quæ animi est, nunc loquitur Aristoteles, mollitie.

Not.

Not. est autem non semper cum corporis mollitie, quæ carnis est, sequi animi etiam mollitiem, etenim molles carne qui valde sensati fuerunt, ijdem etiam aliquando magnanimi, & in aduersis fuere tolerantissimi, neq; id solum in viris, sed etiam in mulieribus accidit, etiam corpore, & animo in principio, Mollis fuerat Temistocles, mollis etiam Cęsar, vt visum est non nullis, similiter Agesilaus, nemo tamen hos magnanimos viros fuisse non asseret, duplex enim magnanimitas est, & animi præstantia, altera acquisita, quæ, in quęcunque, qui illam velit, cadere potest; omnis enim non mutilatus, & secundum naturam dispositus omnis virtutis, si volet capax est, vt enim Horatius dicit,

Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator
Nemo adeo ferus est, qui non mitescere possit;
Si modo culturæ patientem accommodet aurem.

Vnusquisque enim in manu arbitrij sui est, & suorum habituum secundum quos bonus, uel malus dicitur faber est, uolensq. prauas cupiditates excindere, & bonas fouere potest. Quare molles carne damnandi non sunt, sed laudandi potius, quoniam cum sensati sint facile fieri possunt uiri excellentes, ac perfecti, & hæc carnis mollities cum ea, quæ animi est æquiuoce dicitur, neque cum illa quid quam commune habet, neq. se mutuo indicāt si uero aliquid mollities carnis non laudabile naturaliter insitum animo ostenderet, hæc esset timiditas quædam, & impotentia corporis, non autem animi ad sustinendos labores, quod in Arato notauit Plutarchus; Vox igitur hæc acuta mollis, & interrupta significat animi mollitiem, quæ est propria mulierum, & illas decet; hoc est, sequitur hæc uox, & apprime decet eos, quos molles esse uidemus, quasi quod communis hominum cōsensus hoc ex se ipso iudicet; mulieres igitur secundum propriam naturam sic loquuntur, & hæ naturaliter animo sunt molli prærditæ, ergo qui sic, & acute, & interrupte, molliter loquitur effœminatus est, & animo præditus humili, & abiecto; causam huius crederem esse caloris defectum, & humoris excrementitij excessum, quando enim calor deficit, ita molliter, & interruptè mouet, deficit autem si comparetur cum nimio humore à quo penè obruitur; sit ergo ratio talis, uox acuta, mollis, & interrupta docet humidi supra calorem dominium at temperies in qua hoc accidit effœminata est, ac mollis, & propensiones ad mollitiem, & ad abiectionem animi docet, ergo uox huiusmodi, non facit, sed indicat animi mollitiem, & naturam fœminilem, minor non uidetur habere dubitationem, acuta uox parum aeris mouere docet.

At dices celeriter mouetur, ergo arguit multum calorem; responderem hanc celeritatē, quæ acumen uocis sequitur per accidens oriri, non à caloris abundantia, sed ab opposito, debilis enim, & paucus calor formans organa, eadem parum dilatauit, unde factum est, ut stricta sit arteria aspera, & larinx, quare cum per arctum locum feratur aer necesse est, ut celerior aer fiat, & uox reddatur acutior, mollities (ut dictum est) humiditatis superfluæ signum est, interruptio caloris non potentis illam euincere, & uniformiter mouere, quod autem hanc temperiem sequantur propensiones animi effœminatæ, & humiles, atque abiectæ, inconstantiæ, & impatientiæ plenæ, iam satis supra declaratum est.

APOTELESMA CXXXIX.

Quicunque grauiter vocant magnum, & perplexum, fortes, & audaces sunt, referuntur ad robustos canes, & ad decentiam.

QVartum uocis Theorema est contemplari enim quasdam passiones uocum diximus non ut significatiuæ sunt conceptuum, sed ut soni indicatiui corporum sonantium, est igitur hic Aristotelis sensus. Quicunque homines dum loquuntur uocem habent grauem,

uem, magnam, & perplexam illi audaces sunt, & manu prompti; quid sit grauis, & magna vox dictum est prius, quid autem sit perplexa nunc exponendum.

Nitro perplexè loqui aliquem posse dici dupliciter aut secundum conceptum, aut secundum sonum; perplexa secundum conceptum locutio ea est, à qua probabiliter nullum cóceptum extrahere potes, quæque non constituit intellectum, neque facit audientem quiescere, qualis est figura quàm reticentiam rhetores vocant, vt Virgilius Quos ego, & Terentius Ille ne? sed reprimam me; quæ perplexa locutio, aut ignari, ac rudis admodum viri propria est, aut valde in affectu constituti; & qui intelligi, & deprendi ab omnibus non uult, aliquando etiam perplexe loquitur, sed de hac perplexione non est sermo. Altera uocis perplexæ est species, quando dictiones præ nimia loquentis celeritate inter se confusæ sunt, ac inarticulatæ, & adeo raptim ex ore loquentis exeunt, ut altera alteram superueniens syllaba audientem confundat, quo modo loqui solent, vt plurimum, qui cum naturaliter audaces sint, magna, & sæua ira correpti potius tonare, quam loqui videntur, quę species est sermonis apprimè uolubilis, hos igitur ita loquentes animosos, & audaces uocat, eos enim assimilat canibus robustis, & animosis qui talem uocem habent; non enim de omnibus loquitur canibus, sed hos tantum intelligit; qui ad uenandos apros, ursos, & leones apti sunt, qualem fuisse ferunt quemdam, qui donatus Alexandro Magno dedignatus est aprum aggredi, & hi qui ita loquuntur referuntur ad decentiam, hoc est ad id quod cõuenit, & naturaliter consentaneum est ijs, qui talem uocem edunt, audaces enim, & fortes ex sola uocis exauditione communiter à populo iudicantur opinante talem uocem decere fortes uiros; quasi Aristoteles per hæc uerba uelit ostendere, quod necessaria est connexio, & conuenientia inter hominem audacem, & uocem hanc grauem, magnam, & perplexã, ut sit sensus, qui sic loquuntur audaces sunt, & id iure dicitur, quoniam homini audaci naturaliter talis uox conuenit, quæ sanè expositio non admodum dissentit ab eo, quod visum est viro eruditissimo, ac de litteris græcis in primis optime merito.

At quærendum est propter quid talem vocem sequatur audacia? si igitur audax secundum quod est audax talem fuerit sortitus vocem manifestum est, quod cui vox inerit huiusmodi ille audax, & manu promptus dicendus erit; audax à natura quatenus audax est, secundum corpus, & materiam ex qua constitutus est, si capiatur, vt supra dictum est, in figura fortis, habet, temperamentum vehementer calidum & siccum, melancholicum igitur & biliosum, melancholici grauem uocem emittunt, terram enim referunt, cui vocis grauitatem forte per quandam analogiam tribuunt musici, ergo audax vocem grauem facit, magnam autem quoniam multum spiritus, & auræ emittit, quoniam, & multum inspirauit, multũq. inspirat, quoniam magnę sunt arteriæ, magnaque instrumenta operationum, magna quoniam diducta, & talia quoniam in formatione præualuit calor, caloris enim proprium est dilatare, & disgregare; propter hoc igitur audax magnam vocem habet, perplexam, & implicitam eadem de causa, dum enim calor vehemens mouet, quoniam suę potentiæ, & vigori quodammodo improportionatum est mobile, vehementius quam deceret illud impellit, vehementer propulsa posterior vox priori superuenit, & cum illa penè, & quodammodo miscetur, & sic vox implicità, & perplexa apparet; quod si audax huiusmodi vocem habet rationabiliter, & illi secundum propriam naturam conuenit; ergo ex aduerso cui talis vox inerit illum audacem, turbidum, præcipitem, ac vehementem hominem probabiliter dicemus, refereturq. ad masculinum genus, probabile etiam est, hominem hũc esse valde iracundum, latum, & pilosum pectus habere, & corporei roboris non parum consecutum esse.

APO-

APOTELESMA CXXXX.

Quicunque molliter, & sine contentione vocãt sunt mansueti, referuntur ad oues.

OPposita iuxta se posita magis elulcere dicuntur; quare postquam declaratum est quid grauis, magna, & perplexa vox significet, quæ huic opposita est mollis, & remissa nunc contemplatur; mollem voco quæ magnæ, & graui opponitur, grauem, & magnam in canibus magnis & audacibus exaudies, nec non & in leonibus, & Tauris ferociẽtibus, mollem in ouium balatu audies, & agnorum præcipue, hanc etiam in pueris, & virginibus hilaribus sine pertutbatione, & secundum naturam dispositis percipies, remissam vocant, quæ intensæ opposita est, At dices igitur grauem. Quod supra dictum est, nunc etiam repetendum, aliquam grauem esse remissam, vt quæ exauditur à remissis barbiti, vel testudinis cordis, grauior est, quam sit illa, quam eædem contentæ chordæ producunt, non sequitur tamen quod omnis remissa sit grauis, nisi comparatiue, si nempe comparatur cum eo sono, qui fieri potest ab eodem Sonante contento, quæ igitur remissa est, & non grauis, nec tamen acuta illa est vox, siue sonus, qui cum patum aeris moueat tarde, ac lente illum ipsum mouet, quid igitur sit mollis, & remissa vox ex his patet, est itaque Aristotelis sentẽtia talis; Quicunque dum loquuntur naturaliter, & sine affectu, habent vocem paruam, mollem, & remissam mansueti sunt, (timidos legerem, & humiles, quod etiam magis græcę voci, & naturæ ouium conueniet) probat Aristoteles, vt solet, à posteriori dicens, oues huiusmodi vocem habent, eædem sunt mansuetæ, ac timidæ, ergo cui inerit vox huiusmodi ille mansuetus, & timidus erit, propriè mansuetos dicimus, qui mediocriter irascuntur, (hoc autem loco mansuetos intelligerem) qui pati possunt iniurias, neque ad vindictam promptè insurgunt, causam huiusce rei pendere arbitror ex natura, ac temperamento horũ quibus talis vox adest, cum enim qui ita remissam, & mollem habent, vt supradictum est, vocem illi sint temperamenti humidi, & frigidi, quod clarum est exemplo ouium, ergo ijdem timidi, mansuetique sunt, & ab ira longe remoti, ergo cui vox mollis ac remissa idẽ erit timidus, & mansuetus, & ita vacuus, quod erat probandum.

APOTELESMA CXXXXI.

Quicunque vocem acutam habent, & intentam iracundi, referuntur ad capras.

HOc ipsum, quod nunc proponitur, vtrisque proximè dictis est oppositũ, propinquiori quidem, quatenus illud supponebat, vocem remissam, hoc autem intentam; alterum proponebat grauem at præsens habet acutam, est igitur sententia.

Quicunque dum loquuntur emittunt vocem acutam, & intensam iracundi sunt, nam similes in hoc sunt capris, quæ, & talem vocem habent, & eædem sunt iracundæ. Hanc uocem in capris agnoscere facile est, quod autem illæ sint iracundæ videtur dubium, nam si iracundum animal dicitur, quod in vltionem promptum, ac præceps est, cum capræ non sint huiusmodi, quomodo iracundæ dicentur? quod autem capræ in vindictam promptè non ferantur, argumento sint Hirci qui cum ex caprino genere masculi sint, si ipsi iniurias patiuntur, quæ vel maximæ putantur nulla facta vltionis significatione, multo magis illas fœminæ ferent. Aiunt autem hircos pati coram se ipsis, ab alijs hircis capras sui gregis initi, quod maximè irritare solet alia genera animalium, iracundum igitur non est caprarum genus.

An dicemus iracundas simpliciter non esse capras, sed si cum ouibus conferantur, esse calidiores,

lidiores, & ideo etiam aptiores ad repellendum id quod officit; aut forsan melius respondebimus vocem græcam, qua hoc loco vsus est Aristoteles, nempe μάργοι nullo modo iracundum signare, & penes interpretem stare errorem; nam verè vox prædicta, ex testimonio eruditissimorum virorum significat insanum, amentem, vecordem, stolidum, item proteruum, petulantem, & improbe libidinosum, sic Budæus etiam citans Platonem, & Aristotelem sensit; Nusquam autem inuenio vocem hanc captam in significatione iracundiæ; & rationabiliter, nam irascuntur, vel leuiter, vel nunquam capræ, sed bene sunt amentes, stolidæque, amplius petulantes, & libidinosæ, quæ genera epithetorum capris, & hircis ab auctoribus aliis data fuisse nemini est dubium. Dicerem igitur cui talis vox adest illum stolidum, ac vecordem, & petulantem, ac proteruum esse; stolidum voco eum qui quodãmodo ratione abutitur, & ridicula facit, neque decorum in suis operationibus obseruat, vt ait Horatius, Quid deceat, quid non oblitus, quod idem significat etiam vecors, quasi sine corde; hoc adiuncto vsus est Propertius ipsum tribuens capris; sunt petulantes capræ, & proteruæ, vocatæ enim quandoque à pastore accedunt, non nunquam cum propè venerint, abeunt, & si aliæ accedant, illæ, quæ prius stabant, accurrunt subito; quæ proteruitas quædam est, petulantiaque.

Quod si ita dixerimus nihil absurdi sequetur, & sanè temperies qua præditæ secundum naturam sunt capræ, in hominem si cadat huiusmodi propensiones facile generabit, si igitur nouerimus quæ sit capræ temperies, & quomodo talem temperiem sequantur tales p̃pensiones proteruiæ, & stoliditatis, ac libidinosæ petulantiæ; planum, quod cui aderit talis vox, quæ ponit capræ temperiem, illi etiam aderunt tales propensiones, Capra, sanè videtur animal oue calidior, quod, & tangentibus patet, nam calidiores tactui apparent, capræ quam oues; id etiam pilus docet, qui multo crassior in capris est, quam in ouibus, quare eius pilus nullius est vsus, vnde ortum est prouerbium, de lana caprina disceptare, quod de illis dicitur, qui de re nullius vtilitatis contendunt; amplius idem docet caseus qui linguã pungit, & salsior, siue acutior à gustu iudicatur, quàm ouillus, calidior igitur capra est quã ouis, quare & audacior, & mobilior, vnde factum est, vt rupes, & montium cacumina promptissime scandat, frondosisque ramis stirpibus vescatur, & nunquam cibo satiari posse videatur, calidam igitur capram dixi, sed & ad siccitatẽ accedit, melancholiamque, sed multa pituita temperatam habet, vnde plerunque earum pilus albus est, pituita vero sordida est, & cum melancholia nõ bene coniuncta, sed refert cœnum, ac limum ex aqua, & terra conflatum; quę incaluerit, vnde, & male olentes sunt, illarumque sudor corruptionem quãdam humidi in sicco demonstrat; capræ igitur, hoc est temperamentum; capris autem ea vox inest cuius supra mentionem fecimus, ergo quæcunque animalia talem vocem habebunt tali etiam temperamento esse prędita probabile est, quod autem temperamentum calidum, & biliosum cum subdominio sordidæ, & incomposita melancholiæ cum pituita faciat mores stolidos, petulantes, proteruos, ac libidinosos, sic poterit confirmari.

Quicunque quod aggreditur promptè, & vehementer, illud deinde non perficit, sed in medio operę solet remitti, & tandem imperfectum quod aggressum fuerat deserit, ille est stolidus; sed qui biliosus est promptè res aggreditur, quoniam uero à melancholia, cum pituita iuncta subito refrigeratur, remittit susceptam operationem, hoc autem diximus esse in ratione stolidi, eadem autem bilis petulantem facit, nam petulantes sunt, qui indiscretè, & indistinctè petunt nulla habita consideratione, nunquid deceat necne, quod petunt; p̃teruia obstinationis quædam species est, sed pręcipuè in malo, & in rebus uenereis, quæ à melancholia certo modo bili coniunctã prẹsertim producitur, sic ergo, & proteruus est, qui hoc habet temperamentum; libidinosus etiam erit, nam ex Aristotelis auctoritate 30. problematum uisum est, quomodo omnes melancholici si quid caloris conceperint, sint libidinosi.

Ex his

Ex his igitur patet, quod quicunque vocem nacti sunt acutam, & intentam, quæ vtræq. affectiones sunt caloris biliosi, quod illi erunt stolidi, petulantes, & libidinosi, quod fuerat in primis probandum, & hæc de voce ab Aristdtele dicta sunt.

APOTELESMA CXXXXII.

Parui valde, acuti sunt, latione enim sanguinis paruum locum continente, motiones quoque valde velociter accedunt ad sapere.

PArs hæc proposita, ea est, in qua de magnitudine, & paruitate staturæ secundũ longitudinem agitur, quibus vtrisque accidit, vel simpliciter, vel cum alijs qualitatibus, siue accidentibus considerari.

Primum autem quid paruitas, quid magnitudo, & qui medioctitas staturæ sit in homine videamus, deinde quid sit acumen ingenij, & vndenam proueniat, post hæc sententiam Aristotelis considerabimus; paruitas, & magnitudo secundũ excessum, & defectum dicuntur, quare ad aliquid, excessus autem cuiusque ac defectus nisi per comparationem ad mediũ cognosci nõ possunt, mediocritatem igitur humanæ staturæ dicemus eam magnitudinem humani corporis, quæ secundum naturam, hoc est secundum eiusdem formam illi cõueniet; hæc mediocritas secundum regionũ diuersitatem non nihil contingit variari, Nos de ea quæ Italicis præsertim conuenit hominibus loquemur, mediocris Italorum statura est circiter, quattuor pedes cum dimidio, pes vnus constat ex duodecim vncijs. Vncia spatij tantum est, quanta est longitudo secundi articuli pollicis, mediocris hæc humani corporis extensio latitudinem quandam sortita est, quare etiam si excesserit per tres vncias, aut defecerit, vel dicitur esse mediocris, confinia igitur mediocris staturæ Italicę erunt corpora vnciarum 51. & vnciarum 57. vltra vero, & citra vulgo magni, & parui dicuntur porro, & paruitas, & magnitudo terminos habet vltra, & citra quos humana forma stare nequit; Bononiæ mortuus, & sepultus est satelles Caroli Quinti Imperatoris, cuius magnitudo ad pedes VII. peruenit; raro in Italia maiorem pedum V. hominem reperies, & qui ad hanc peruenit magnitudinem vere magnus dicitur, fluius magnitudinis se fuisse ait Iulius Cæsar Scaliger, patremque suum tota facie seipso maiorem, quæ vero de Horeste, & de Pallante Euandri filio leguntur, & de quodam cuius magnitudo pedes 14. transibat, vt refert Hector Boetius in historijs Scotorum cuius etiam ait se vidisse os cruris, qui totam suam staturam æquabat; vel ficta sunt, vel monstra erant, vel illorum mensura pedum, erat multo minor, quam nostratium, sed sicuti dicitur de annis Aegyptijs, qui secundum quosdam erant trimestres, ita etiam quattuor, aut sex vnciarum debebant esse pedes illi, quòd autem non nulli volunt homines continue decrescere, & filios patribus semper esse aliqua ex parte minores, cum iam ferè sex millia annorum, vel amplius ab orbe condito pertransierint, si vniuersaliter filij patribus minores forent iam tandem nos multo minores pygmeis essemus, aut primi illi homines vertice cælum pulsare debuissent; magni igitur in Italia ordinàrie dicuntur qui ad quinque pedes, & maximi qui sex vncias quinque pedibus addunt, sex pedum qui mensuram transeant rari sunt, qui vsque vncias 76. perueniat, neminem vidi, neque qui vidisset audiui, quod vlli ad Horestis magnitudinem accedant, de qua Plinius, puto fabulas esse, & si qui ab ipso visi fuerunt nouem aut decem pedum Claudio Cæsare Imperante (vt ait) inter monstra sunt numerandi.

Si dixeris patagones gigantas reperiri in quibusdam Indiæ Occidentalis insulis, & in nonnullis alijs locis nasci homines communiter maiores per sex vncias, quocunque magno germano, iam nos de Italis, atque Italica statura loqui diximus, & hæc de terminis magnitudinis nostrorum hominum dicta sint.

Ex al-

Ex altera parte minores vocamus communiter, qui cum perfectam ætatem assecuti sunt, non excedunt quattuor pedes, & hæc est prima, & communis minorum statura, succedit secundo loco quę per tres uncias deficit, tādem qui tres pedes cum dimidio exequāt, valde parui sunt, at qui duos pedes, vel cum dimidio etiam habeant magnitudinis. pusilli sunt, minores duobus pedibus inter pumiliones, vel monstra recensendi sunt, pusionesque & nanni, non homines perfecti videntur vocandi, sicuti qui in delitijs Iulię Augusti neptis erat, & Andromæda Augustæ liberta, testatur etiam Plinius duos Romanos equites fuisse binorum, cubitorum, & eosdem exsiccatos, & in loculis adseruatos vidisse; paruitatem, magnitudinem, & mediocritatem staturę humanæ quæ præsertim in Italicis hominibus spectatur, executi sumus.

In fœminis autem minor est, & magna quæ dicitur mulier viro mediocris staturæ plerunque non est maior.

Reliquum est, vt de acumine Ingenij pauca dicantur, ingenium quasi genitum in eo in quo est, vniuersaliter dicitur naturæ vis cuique ingenita, proprie autem cum ad hominem vox refertur, teste Cicer. significat vim naturalem nobis insitam per se præualentem ad inueniendum quod ratione indicari possit, est autem promptitudo docilitas, sagacitas, & memoria ad ingenij boni constitutionem requisita, quæ omnia plerunque vno nomine designantur ingenij. Alexander ingenium vocat promptitudinem ad verum iudicandum, sunt qui ingenium, & iudicium confundunt; At mihi videtur differre; nam multi ingenio valent, iudicio parum, quod in Ouidio Poeta animaduersum fuit; multi etiam optimo præditi iudicio, parum ingenio valent; ingenium igitur est naturalis facultas per quam apprehendimus res, discimus, inquirimus, & inuenimus, & facultas qua inuenta iudicamus, & discernimus, an vera sint, vel bona, iudicium dicitur, sed de ingenio, & iudicio satis dictum & supra. Nunc quid acutum sit videamus. Ea dicuntur acuta, quæ habent acumen, hæc ipsa subtilia sunt, porrò subtilia sunt quæ penetrant, optimè penetrantia, valde res diuidunt, quare per similitudinem quandam, acutum dicitur ingenium, & iudicium quod difficilia cognitu facile percipit, & media ab extremis exactè separat; vt igitur ingenium acutum sit, debet perspicax, docile, distinctum velox esse, his igitur sic positis facile, vt arbitror septem apotelesmata de staturis exponentur; In hoc primo ait Aristoteles.

Quicunque habent staturam valde paruam illi sunt acuto ingenio prędit, quoniam motus sanguinis, & spirituum fiunt in paruo loco, quare velociter valde accedunt ad superiora, hoc est, quoniam motus sanguinis, & spirituum in paruo homine existentium fiunt parua intercapedine, quæ cadit inter cor, & cerebrum; ergo motio sanguinis, & spirituum quæ fit in paruo homine erit celerior ea, quæ fit in magno, sed celerior motio facit hominē acutiorem, ergo parua statura preditus erit acutior, quam qui longiorem est sortitus, quod significat, quando ait, motiones valde velociter accedunt ad sapere, hoc est ad conclusionem, & deliberationem, vt ratio sit Paruis parua adest distantia inter cor, & cerebrum, à quo & ad quod spiritus, & sanguis mouetur, in quibus hoc accidit, in his fiunt celeres motiones spirituum, at celeres motiones velocem faciunt conclusionem, tales vocantur prompti; & acuti; ergo quorum parua est statura illi prompti, acuti, ac resoluti dicuntur, quinam sint valde parui notatum est; cæterum oportet supponere hos valde paruos, Symetros, & proportionatos esse debere, & tantum naturalis habere caloris, quantum habent ferè, qui mediocres sunt, & hoc infertur, quod si quem videbimus paruum corpore, sed quadratum, & bene, quo ad membra sua compactum, & formatum illum dicemus esse in deliberando non solum celerem, uerum crescente calore in paruo loco concluso, etiam præcipitē, mihi quoque uidetur, quod hi sint in motionibus corporis, celeres, & prompti manu, cum se posse superare putant, & cum calidiores sint, iracundi etiam ualde, & rixosi apparent, & quæcunque de paruis hoc loco diximus, multam habere ueritatem, confirmant quæ de Anto-

Antonino caracalla à Dione dicta sunt;fuisse enim ait,ad omnia ardentissimum, & incitatiss. acutum, atque acre ingenium, ad intelligendam, promptum, celerem ad dicendum quæcunque illi in bucam uenissent.

APOTELESMA CXXXXIII.

Qui autem sunt valde magni,illi sunt tardi,latione enim sanguinis magnum locum continente motus tarde accedunt ad sapere.

OPpositum supradicto Theorema est,valde magnos opponi valde paruis certum est; valde parui sub Italico cælo dicebantur, qui staturam trium pedum cum dimidio sortiti sunt tantum,valde autem magni erunt qui longi sunt per pedes quinque, & sex vncias,de his igitur loquens Aristoteles ait,esse tardos,hoc est ineptos ad intelligendum, indociles, & rudes,videturque ex hoc Aristotelico dicto fuisse deductum, homo longus raro sapiens; quod igitur valde magni sint ingenio hebeti,probatur, quoniam cæteris paribus,nempe eodem existente calore, eodemque sanguine secūdum easdem qualitates, tàm in valde magno, quàm in valde paruo corpore, cum lationes sanguinis, motionesque spirituum in ampliori loco tardius cursum suum perficiant,tardius etiam accedunt ad sapere, hoc est tardius etiam, quam faciant parui, concludunt, & suos discursus terminant; hoc enim est accedere ad sapere,hoc est facere cōclusionem;Nam sapere est intellectum quiescere,quiescit quando intelligit:tunc in complexis intelligit, quādo assentitur,quod illi accidit quando rationem, & medium assentiendi habet;medium præsupponit extrema quæ ante, & quę post,patet igitur quod quando per medium transiuit, & deliberando assensit, tunc dicitur sapere, vt ex græco vertit interpres, sit igitur Aristotelis demonstratio, huiusmodi.

Valde magni habent magnam distantiam inter cor, & cerebrum,qui magnam distantiam habent inter cerebrum & cor,in his motiones spirituum à corde ad cerebrum, & ab hoc ad illud tarde perficiuntur,ac multo tardius,quàm in paruis, In quibus lationes spirituum tarde perficiuntur,quę ad hoc ab illo perueniunt principio,illi tarde concludunt suos discursus,qui tales sunt,tarde sapiunt,hominesque huiusmodi rudes, & obtuso ingenio dicūtur,ergo valde magni corpore sunt rudes, & obtusi, & tardi ad discendum, & ad intelligendum,quid sit agendum, & quod sit verum;nec solum,vt arbitror,sunt tardi ingenio. qui valde magni sunt,sed etiam timidi, aut saltem timidiores mediocribus, nam spiritus in longa distantia refrigerantur,puto etiam id illis accidere,quod experientia docet; cum enim discurrunt, & secum ipsi cogitant,quid sit verum,aut quid bonum plerunque in medio discursu propositionum obliuiscuntur, & quid colligendum sit non agnoscunt; hanc autem,puto,esse causam,qnoniam spiritus in longitudine intercipiuntur,neque continui, & vniformes ascendunt,aut descendunt, & cum ratiocinari sit ab extremo per medium ad primū accedere,quę tria sunt,quare & omnia, & perfecta,perfectumque sit illud quod cōtinet vtrumque extremum,extremaque rationem habeant oppositorum,ceu calidum,& frigidum humidum, & siccum,nulli igitur mirum esse debet, si materialiter loquendo nihil aliud sit discurrere nisi spiritus ad cor à cerebro, & ad cerebrum à corde perferri,quorū vnum calidum, & siccum,alterum frigidum, & humidum dicitur,medium vero continetur in illa,quæ est inter vtumque extremum,distantia.

APOTELESMA CXXXXIV.

Quicunque autem paruorum siccis carnibus vtuntur, aut & coloribus, aut quæ per caliditatem corporibus superfluunt illi nihil perficiunt, existente enim in latione paruo, & veloci propter igneum, nunquam secundum idem est sapere, sed aliud in alio prius quam excedens perficiat.

INeptè verbum verbo reddit hanc sententiam Aristotelis interpres, quæ parum latinis auribus quadrare videtur, nam & vox χράομαι non solum (vtor) sed etiam habeo, & præditus sum, vt apud Xenophontem, & Aristophanem significat, sit sensus.

Parui siccis carnibus præditi, vel habentes sicciores, quam naturaliter homines soleant, nec sicciores tantum, sed duriores, vel colores, vel aliquid aliud eorum quæ in corporibus humanis propter excessum caloris generari solent, illis in discursibus, & in actionibus, vel contemplationibus etiam nihil perficiunt, est igitur huius apotelesmatis subiectum, vel datum tale, parui habentes carnes duriores, colorem aut aliqua alia signa arguentia prædominium, aut excessum caloris in corpore (quæsitum autem, siue prædicatum est hoc) quod nihil in actionibus, aut contemplationibus ingenio, & iudicio, valent, & hæc est prima positio, ex his, quæ ad structuram corporis compositam pertinent, prius enim simplices duas contemplatus est, nunc autem compositas aggreditur; Has dico esse compositas, quoniã præter paruitatem aliquam alia additur conditio, secundum quam coarctatur paruitas, & tanquam genus in species partitur; paruitati igitur additur caro siccior, & durior, sed quoniam & siccat frigus, vt in hyeme apparet, nec non & in aqua gelu rigente, & siccat etiam calor, vt in æstate videmus, de siccitate se loqui à calore generata declarat Aristoteles, subdens, qui carnes habent duriores, & colorem, aut aliquid aliud signum in corpore caloris prædominium indicans; porro color qui corporis arguit caliditatem est fuscus, cum aliqua efflorescentia, & splendore, neque enim est, quem videmus in carbonibus, aut fuscus, ceu in Scythis, alia vero, quam plura etiam sunt, sicut pilorum niger color, & crassities, & crispatio, amplius & pectoris latitudo, & pilositas, & iracundia, & huiusmodi quam plura alia, quæ apud Gal. in arte parua enumerata, ostendunt calidã, & siccã temperaturã.

Medium quo suam positionem confirmat, est huiusmodi, quoniam ordo lationum spiritus, & sanguinis in his propter vehementiam æstus confunditur, sit ratio.

Parui corpore, sed calido, & sicco hoc est igneo temperamento præditi habent motiones sanguinis, & spirituum vehementes, ac celerrimas, sed lationes vehementes, & celerrimæ in loco paruo, & angusto factæ; sicut est locus ille, qui est inter cor, & caput hominum valde paruorum, ita affectæ sunt, vt vna alteri superueniat, & posterior præcedentem assequatur antequam primæ ad finẽ suum peruenerint, quo modo se mutuo impediunt, ac confundunt, igitur indistinctæ, & confusæ sunt; motiones confusas, & indistinctas spirituũ sequitur ruditas, & tarditas intellectus, & insipientia, & furiosa quædam imperfectio, patet igitur, quod parui calido temperamento præditi non perficiunt, quod assumunt, quare neque in actionibus, neque in contemplationibus sunt perfectiui, Noto igitur neque calorem nimium, neque frigus ad intelligendum esse bonum; sed oportere mediocritatem seruari, quoniam per frigus motiones nimis tardæ sunt, quare hebes, tardum ac irresolutum est ingenium; & propter calorem nimis celeres; quoniam vna aliam superueniẽs impedit, & confundit, non igitur clarè, & lucidè possunt, qui talem sortiti sunt temperaturam cum valde paruo corpore, dignoscere & verum, ac bonum propterea quod motiones cõfunduntur, sed præcipites furiosiq. existunt, tales non sunt perfectiui, neq. in contẽplationib. neq. in actionibus verum, & bonum attingunt, ergo parui corpore, & temperie calida & sicca præditi non sunt perfectiui, mihi autem videtur in horum spiritibus contingere illud quod

in

in aquis agitatis accidit, illæ enim non possunt imagines eorū qui se in eis spectant referre, propter vehemētes circulationes, sic & spiritus nō valent retinere, vel representare species sensibilium, quæ suscepta fuerunt, aut suscipi deberent, talis igitur est Aristotelis sententia, ac suæ sententiæ ratio, & causa, quod scilicet lationes paruæ, & celeres propter multum calorem nunquam faciunt sapere, secundum idem, hoc est non tolerant hominem sapere, & impermutabilem esse à sua scientia, & in suis resolutionibus constantem.

APOTELESMA CXXXXV.

Quicunque vero magnorum humidis carnibus vtuntur, & aut coloribus qui propter frigiditatem innascuntur, nihil perficiunt, existente enim latione in magno loco, & tarda, propter frigiditatem non permittit aliquid accedere ad sapere.

QVartum est hoc ex his quæ ad staturam pertinent Theorema superiori contrarium, cuius sensus est, magni temperatura frigida, & humida præditi, ingenio, & mente nihil valent, quæque assumpserint nusquam perficiunt, noto igitur primum non dici valde magnos, sed magnos tantum, magni autem simpliciter tarde quidem accedunt ad sapere, hoc est tarde quidem concludunt, resoluunt, & deliberant, perficiunt tamen aliquando, at magni qui temperaturam frigidam, & humidam sunt sortiti, illi nihil perficiunt, hoc est, homines sunt nullius pensi, cognoscitur hoc temperamentum ex carne quæ humida est præter naturam, mollis, & multa, & laxa siue flacescens, frigidum autem scies ex colore cutis capillorumque, videbis enim vel carnem albam, vel subliuidam, capillos similiter ad subruffum quemdam colorem siue subalbidum accedentes, huiusmodi enim colores ex Galeno per frigiditatem adauctam magis, vel minus cum humiditate apparent, mediū quo positionem suam probat Aristoteles eiusdē coordinationis est cum superioribus; supponit enim illos homines accedere ad sapere, hoc est bono ingenio præditos esse, quorū spiritus moderatè mouentur à corde ad cerebrum, & è contra; moderatio hæc est inter celeritatem & tarditatem, ne sint adeo celeres motiones, vt confundantur, nec adeo tardę, vt vna sit disiuncta, & ab altera separata, calorem deinde supponit celeritatis, & frigus tarditatis esse præcipuum instrumentum, vnde dicit.

Nulla latio spirituum, & sanguinis facta in loco magno, & propter frigiditatem tarda, facit accedere ad sapere (& hæc est genuina verborum interpretatio) sed omnis motus sanguinis, & spirituum factus à corde ad cerebrum in homine magnæ staturæ, & temperamēti frigidi, & humidi est latio spirituum, & sanguinis facta in loco magno, & tarda propter frigiditatem, ergo huiusmodi motus spirituum, & sanguinis factus in homine magno habente carnes humidas, & frigidas non faciat accedere ad sapere, hoc est non perficit ingenium, neque erit vtilis ad exercendas operationes ingenij.

In his igitur & stoliditas, & ruditas, & indocilitas reperitur, quare cum dicitur, quod molles carnes sunt apti mēte, non de magnis valde, sed de mediocribus, aut de minoribus propositio huiusmodi intelligenda est, neque de frigidis, sed calidis mediocriter.

Obseruo itē in hoc duplicē tarditatis causam, nēpe spatij amplitudinē, nec non & instrumētalis causæ, qua vtit̄ anima ad mouendū inhabilitatē, frigidi. n. (vt dictū est) nō videtur esse propriū mouere, sed potius ad calorē ꝑtinet, calidissimus. n. ignis est in cōtinuo motu.

Noto item frigiditatem quam ponimus in animalibus non esse eam, quæ reperitur in saxis, vel in glacie, sed hæc, quæ animalis propria est, remissio quædam naturalis caloris dicitur, remitti autem non potest calor, nisi per admixtionem contrarij frigidi, & sic remissus si comparetur cum eo, quem dicimus naturalem, & proprium calorem, & tunc rationem frigoris habet, & frigus vocatur.

Ex isto apotelesmate intelligere licet, id quod infra declarabitur ab Aristotele, quod

si quis magnus corpore temperaturam haberet carnesque calidas, & siccas, quod ille vtique posset ingenio etiam valere, ac prudens vocati merito, quoniam quantum spatij magnitudo celeritati motus spirituum demeret, tantum caloris vis, ac vehementia adiungeret, vnde facta compensatione, probabile esset virum talem nec rudem, neq; præcipitem esse, imò efficacem, & bono ingenio præditum, quod olim in Antonino Pio, & hodie etiam magis in nonnullis clarè conspicicere licet, & fortè tali corpore, ac temperie præditus heroicos mores naturaliter haberet. nec minus viribus corporis, quam animæ dotibus videretur ornatus, & spectandus.

APOTELESMA CXXXXVI.

„ *Quicunque autem paruorum humidis carnibus vtuntur, & coloribus propter frigiditatem, sunt perfectiui. existente enim motu in paruo, difficulter mobile temperamenti commensurationem præualuit primum perficere.*

RVdis adeo est, & inepta non solum hæc, sed etiam antiquior translatio, & alia quædam recentior etiam typis mandata, vt vix quid senserit Aristoteles ex his verbis somniare liceat; contemplanti autem græcam litteram, hæc, vt mihi videtur est tex: interpretatio. Quicunque parui, sortiti sunt humidas, & flexibiles, & mucidas carnes, aut colores, aut aliqua alia ex ijs accidentibus, quę innascuntur corpori propter frigus, illi sunt perfectiui, & reddens causam sui dicti subiungit; (Hæc in græco ad verbum) Existente enim motu (scilicet spiritum, & sanguinis) in paruo (scilicet loco) id quod difficulter mobile est propter frigoris mixturam, & temperiē suscipit symetriam, & commensurationem (quod est) primum perficere; hæc totius apotelesmatis cum sua causa videtur esse interpretatio, & sensus est hic, parui molles carnes habentes cum coloribus, & alijs quæ propter frigus naturale inexistunt humano corpori sunt ingenio bono, & accommodato ad operationes proprias obeundas, id est parui frigida, & humida temperie præditi sunt perfectiui, causa est, quoniam fit compensatio tarditatis motus spirituum, & sanguinis causatæ à frigore, cū spatij breuitate, quæ est inter cor, & cerebrum; cum igitur motus qui fit supra breue spatiū celeriter absoluatur; qui autem fit à causa tardè mouente, tardè etiam soleat absolui, mixta simul tarditate, & celeritate fit mediocritas motus in spiritibus; sic igitur contingit, vt neque propter nimiam celeritatem se mutuo obruant lationes, & prior motus spiritus, & sanguis à posteriori superueniente non confundatur, & impediatur, neque propter nimiā tarditatem diuellatur, & soluatur continuitas motus inter præcedentem, & sequentem, non enim intercipi quietibus debet discursus maioris, & minoris termini cum medio iuncti, quia syllogismi aliter conclusio non fieret.

Ex hac igitur compensatione tarditatis, & celeritatis, alterius prouenientis à loci breuitate, & alterius à mouentis remissa facultate, fit medietas quædam, & Symetria quæ est prima perfectio, hoc est in qua Symetria, & proportione motuum ita affectorum, vt neque disiungantur neque se mutuo confundant posita est natura & perfectionis, & ipsius ingenij prima, & propria ratio. Non quod essen tia ingenij, & substantia sit hæc motuum medietas, sed dico, ingenium, & rationem siue mentem, & intellectum secundum quod huic corpori iuncta est, non posse operari sine corporeis instrumentis, & pro illorum ratione, proportione, habitu, ac dispositione vel perfecte, vel imperfectè operari; quare dico nō mētem, sed operationis ipsius rationem positam esse in medietate quadam motionum sanguinis, & spirituum, & qualitatum illarū de quib. facta fuit supra mētio, fit demōstratio.

Parui frigida, & humida temperatura prędit habent motus spirituum, & sanguinis medios, & temperatos inter celeritatem, & tarditatem, quicunque habent motus hos temperatos inter celeritatem, & tarditatem sunt perfectiui, & bono ingenio prędit, ergo parui

ui frigida, & humida temperie corporis prediti sunt ingenio, commodo, & bono, quo ad minorem, quæ primo loco posita est; parui qui sint (præter quam quod oculus id iudicat) supra fuit declaratum; qui carnem humidam, & frigidam habent, talemque sortiti sunt temperiem sensu etiam cognoscũtur; quod vero dicit, humidam carnem, possumus legere mollem, & flexibilem, vel fluidam, & flacidam, ea dicitur mollis, quæ facile tactui cedit, frigida vero caro, siue carnis temperies, non tantum quæ tactui frigida est, quãtum in qua dominatur frigidus humor, qui est pituita; vel sanguis pituitosus, quales sunt, pleræque mulieres in locis frigidis natę, & in ocio probè nutritę.

Cognoscimus hominem preditum temperamento frigido, & humido, vel ex colore cutis faciei, & reliqui etiam corporis, quando scilicet color est valde albus, cum modico rubore, vel est subfuscus, aut subliuidus, sicuti in Moschouitis, & Scythis apparet; itẽ ex alijs quę in corpore hominum ex dominio frigiditatis oriuntur, qualia quæ in arte medica à Galeno recensentur, quod autem hi, de quibus loquimur, habeant motus medios, & temperatos inter velocitatem, & tarditatem supra declarauimus, nam quatenus interstitium est paruum ideo motus est breuis, quare & cito expeditur quatenus autem instrumentum quo fit motus est inualidum, & ideo tardè mouens, motus etiam tardus est, ex longo, & breui simul iunctis statuitur mediocritas quid igitur sibi velit minor, & quod sit vera ex dictis manifestum est succedit maior, quę est, quod quicunque habent motus spirituum temperatos sint perfectiui, confirmatum ex hoc quoniam commensuratio horum motuum est prima ratio, & causa à qua pèndet perfectio discursus, vnde quamuis spiritus claros, & puros haberet aliquis, sed motus eorum essent improportionati, hoc est vel plus iusto celeres vel tardi vel interrupti hic nusquam saperet; si autem ex aduerso motus sũt moderati quãuis spiritus non exactè sint clari, & puri, non tamen ideo tollitur quin hic aliquod ingenij specimen edere possit, & cum dicimus aliquem habere interualla lucidiora magisque aut minus sapere, & hoc ideo asseremus fieri, quoniam motiones aliquando magis ęquales, & ordinatę sunt, aliquando minus; perturbatio enim motionum ex diuersis, quę accidũt impedimẽtis, tam ab interiori, quàm ab exteriori causa potest fieri; quare aliquando celerior est, aliquando lentior, aliquando interrupta motio, quoniam calor, & virtus mouent inæqualiter hoc autem contingit, propterea quod præter naturalis dispositio, aut vitium aliquod, circa principia, vt cor, vel cerebrum, vel vtrumque simul occupat, vel aliquando, vel semper.

APOTELESMA CXXXXVII.

Quicunque autem magnorum siccis carnibus vtuntur, & coloribus, qui propter caliditatem fiunt, perfectiui, & sensitiui, existente enim latione in loco magna, & tarda propter frigiditatem nihil conducet accedens ad sapere, quicunque vero magni siccis carnib. vtuntur, & colorib propter caliditatẽ fiũt perfectiui, & sensitiui magnitudinis enim excessum, & carnium, & coloris caliditas acquisiuit, ut cõmensurata sit ad perficiendũ.

HVius apotelesmatis duæ sunt præcipuæ partes, altera positionem continet, altera rationem, & causam reddit; positio rursus secatur in duo membra, datum nempe, & quæsitum; datum est, magni qui carnes duras, & calidas sortiti sunt, hoc est magni calido & sicco temperamento præditi (quæsitum est) fiunt perfectiui & sensitiui, quid perfectiuũ sit, quid item sensitiuum supra declaratum est.

At dices sensitiui sunt qui excellenter sentiunt, hi promptè patiuntur, homines tales sũt molli carne, hi sunt humidi, ergo sensitiui molles, & humidi at nunc dicebatur carnè sicca præditos esse sensitiuos; si ergo carnem mollem habere debent, quomodo carnem duram habere poterunt, quidam igitur habentes carnem mollem, ijdem carnem durãm habebũt; quod sanè ridiculum est.

An dicendum, quod omnes molles sunt sanè sensati, sed non sequitur quod omnes sensati subito sint carne molles, potest enim etiam aliunde quam ab externæ carnis mollitie, sensario bona procedere, nam & mulieres quædam, & pueri valde molles, minimum ingenio valent, & inter pisces, qui mollissimi sunt, idem etiam insulsissimi, & ignauissimi existunt, non enim carnis mollities causa est, sed signum bonæ sensationis; cuius ratio in temperata mediocritate extremorum consistit.

At bene sensati possunt intelligi dupliciter, vel qui exactos habent tangendi sensus, & forte isti erunt semper carne molles, vel quicunque mentis acumen dispositum habent ad discernendum verum à falso, & bonum à malo, secundum se ipsos cognoscentes causam propter quam id verum sit, vel bonum, falsum, aut malum, & hi non semper habent carnes molles, talis autem mihi videtur esse heroica quædam constitutio talesque debebant esse Vlisses, Diomedes, Agamemnon, & cæteri quos Heroas fingit antiquitas.

Ad datum pertinet tanquam differentia illi addita, qua coarctatur, caro dura, & tactui resistens, non autem arida, sicut est caro suilla macra, & longo tempore sale exsiccata, non sicca, ceu quæ solet aliquando ad fumum exsiccari, quod in bubulis linguis, & pernis contingit, sed quoniam siccitas potest fieri vel per frigiditatem, vel per caliditatem de quanā siccitate, & soliditate intelligendum sit, docet, dicens; qui sortiti sunt carnes duras, & colores factos à calore, qualis est fuscus color, vel squalidus quem in figura fortis recensuit supra, sunt calidi temperamenti, quare non simul atque carnes duras habere aliquem viderimus eum esse calidum dicemus, sed color etiam est consulendus, qui nobis indicet nunquid frigus, aut calor duritiem carnis effecerit; *Existente enim. &c.* Pars est posterior in qua assignatur positionis ratio, & causa. Hæc in tres particulas secatur; in prima ponitur loco antecedentis vnum, ex his quod supra probatum fuit; in secunda infertur, ex antecedente supra dicto propositum Theorema; in tertia ponitur causa propria. Huius, primę sensus hic est; in magnis hominibus pituitosi temperamenti existentibus, cū lationes spirituum, quæ fiunt in loco naturali sint longæ, & tardæ propter frigiditatem, cuius hic naturalis est effectus, vt tardè, & lentè moueat, illæ nullius sunt vtilitatis ad sapientiam, hoc est ad ingenij bonitatem, & acumen, vt sit antecedens.

Si magni aqueo, & pituitoso temperamento præditi ob lationem spirituum longam, & tardam propter frigus nihil conducens ad sapere, sunt tardi, imperfecto ingenio dotati, & insensati, ergo magni calido, & sicco temperamento erunt perfectiui, & sensitiui, quæ sententia consequens habetur in his verbis.

Quicunque vero magni siccis carnibus vtuntur, & coloribus propter caliditatem. &c. Nempe ergo magni duram carnem habentes, & colorem prædominanti calori conueniētem sunt perfectiui, & sensitiui; hæc igitur ratio est, illud antecedens, hoc consequens; Probatur consequentia loco ab oppositis; hoc semper supposito principio (de quo supra sępius) omnem facultatem naturalem, aut medietatem quamdam esse, aut in medietate consistere aut tandem non sine certa medietate operari, & in actum exire; quare ingenium cum, & ipsum sit naturale quoddam donum, nisi sit medietas, aut ratio eius in medietate consistat, attamen non sine medietate operari potest, quæ illius est primum instrumentum; hæc autem medietas est spirituum harmonia, & cōtemperatio, secundum substantiam, & motum, vt diximus, si ergo longa, & tarda, breuis, & celer opponuntur, vt excessus, & defectus vtraque igitur iugatio erit damnanda, quare & supra vtranque damnauit, eam scilicet quæ longa, & tarda est, propterea quod inefficaciam ingenij facit, breuem, & celerem propterea quod perturbationem, & confusionem conceptuum producit; ergo quæ iugationes inter supradictas cadunt mediæ bonæ, & laudabiles erunt, hæ duæ sunt longa, & celer, & tarda, & breuis. Hanc contemplati sumus in Theoremate tertio illorum, quæ ad staturā pertinent, illam supradictam nunc considerat.

Si lon-

Si longa, & tarda propterea quod est vnum extremorum est damnanda, ergo longa, & celer quoniam est vna medietatum est laudanda, sic igitur, vt mihi videtur, patet consequentia.

Tota autem vis rationis Aristotelicæ non nititur huic loco topico, quod oppositorum sint conditiones oppositæ; sed causam ex proprijs affert, dicens,

Magnitudinis enim excessum, & carnium, & caloris caliditas acquisiuit, vt sit commensurata ad perficiendum,

Cuius orationis (vt arbitror) est hæc sententia, & verbis Græcis omninò respondens.

Caliditas quæ in carne, & in colore corporis apparet medicinam adhibuit, & medicata est excessum magnitudinis, quo factũ est, vt spirituum motiones temperentur, & commensuratæ efficiantur, ad perficiendas ingenij operationes, sit ergo ratio probans magnos calidos, & siccos esse perfectiuos, Magni calidi, & sicci habent caliditatem temperamenti, quæ corrigit ac compensat magnitudinem corporis, quantum hæc ad tarditatem, tantum calor ad celeritatem motionum inclinans, quicunq; huiusmodi compositionem sortiti sunt illi temperatas, inter celeritatem, & tarditatem habent spirituum motiones, quibus id accidit illi sunt perfectiui, ergo magni calidi & sicci sunt perfectiui quod fuerat probandum.

Excedentia igitur corporum magnitudinibus, aut paruitatibus deficientia quomodo perfecta sunt, & quomodo imperfecta dictum est. Corrol. 1.

DIctum est etiam superius antiquæ interpretationis auctorẽ adeo fuisse in interpretãdo scrupulosum, & ordinis, & vocum, & modorum loquendi, attentum obseruatorem, vt ne latum quidem vnguem à verborum græcorum ordine, & significatione, quę primo se se offerebat, discesserit, aut discedere fuerit ausus; quare non tantum barbara, sed penè inintelligibilis facta fuerit eius oratio.

Corollarium est deductum ex his, quæ de statura magna, & parua proxime dicta fuere cuius hic est sensus; Dictum est supra quomodo corpora humana excedentia, aut deficiẽtia à naturali, & ordinaria magnitudine, sint perfecta, & quomodo imperfecta secundum mentem; perfecto enim sunt ingenio prædita corpora magna, quæ calidum, & siccum sortita sunt temperamentum, & parua corpora quæ frigidum habent temperamentum, illa etiam ingeniosa, quæ vero magna sunt corpora, & frigidum habent temperamentum, illa omnino ingenio rudi, & tardo sunt insignita, & similiter, quæ sunt parua, & calido temperamento prædita habent preceps, & furiosum ingenium, quod neque perfectiuum est, sed omnino turbulentum, sic igitur contemplationes circa corporis staturam hactenus expositæ sunt, sex numero duæ simplices, magna scilicet, & parua, quæ moderatam temperiem carnis secum iunctam habent, & quattuor compositæ quarum duæ sunt probandæ, duæ vero reijciendæ.

Sed dubitabit aliquis quomodo fieri possit, vt corpus calidum sit paruum, aut frigidum magnum loquendo de corpore humano si enim caloris est dilatare, & segregare, quo igitur maior erit calor, etiam maior erit dilatatio, quare & corpus extendetur magis, & maius efficietur, quæ igitur sunt eiusdem generis si calidiora fuerint minora esse non poterũt; Dubit. similiter cum frigidi sit congregare, & constingere constricta autem, & vnita minorem locum obtineãt, igitur corpora humana consueto, & naturali more frigidiora, minora erunt at in contrarium est Aristoteles, & experientia videmus enim quædam animalcula corpore minima ceu cantharidas, & buprestas, & quoddam erucarum genus, & eadem esse calidissima, & vlcerantia corpus quod tetigerint.

In ijs, quæ sunt diuersi generis nulla sanè dubitatio est, nam possunt frigidiora esse maiora secundum molem, & è contra calidiora superari, frigidior populus alba, & multo,

quam

quam tymus, aut origanum orientale, arbore illa longè inferior, rursus arbor est, quæ taxus dicitur, multo calidior quam sit lactuca, non solum secundum totum, sed etiam secundum partem quamcunque lactuca etiam minorem.

Pro solutione eorum quæ in contrarium feruntur, supponendum est, omnem uim agentem secundum subiectam materiam agere, actionemque pro ratione subiecti variari, vt in igne videmus, quo eodem cera liquescit, vt limus durescit; cum igitur multus calor à primordio possit cadere in materiam duram, & siccam, vel in materiam humidam, & mollem, qui calor materiam mollem nactus fuerit magnum statuet corpus, suamque extendendi vim exercebit, at calor qui in siccam, & duram venerit ab initio materiam, illam quidem calefaciet, sed neutiquam poterit extendere prohibente siccitate, & duritie, manifestum est igitur quod multus calor, & in magno, & in paruo corpore eiusdem speciei potest reperiri, secundum quod contingit in eadem specie esse corpus quod humidiorem, vel sicciorem nactum sit materiam. Eodem modo nihil vetat, dari corpus magnum & frigidum, nec nō etiam paruum, & frigidū, magnum enim est quod à principio multam molem materiæ sortitum est, eāque humidiorem, vt ita facile cohiberi nequeat, paruum quod paucam habet materiam, quare & necessario minus est. Non negarem tamen si eadem esset portio materiæ secundum se easdem qualitates passiuas habentis, quod si hanc occupauerit calor, alteram frigus nisi expungatur, aut elidatur humor, semper quæ calida est, rarior effecta, maiorem molem præseferet, quam illa quæ frigido fuerit terminata.

APOTELESMA CXXXXVIII.

Media autem natura horum ad sensus optima, & perfectissima, quibus vtique supponitur inesse, motus enim non multi existentes facilius ad mentem accedunt, nec etiā parui existentes supergrediuntur, quare perfectissimam, & ad perficiendum quæ fuerint proposita, & ad sentiendum oportet moderatam esse magnitudinem.

VNū ēt est hoc apotelesi. eorum quę ad staturam pertinēt quo docetur mediocrem staturam, & ad agendum, & ad cognoscendum, omnium esse optimam. Hæc ergo sententia est, statura hominis, quæ media est inter magnam, & paruam ostendit eos, quibus adest, esse aptissimos ad cognoscendum, & ad agendum perfectissimos; valent igitur huiusmodi homines, & in actionibus, & in contemplationibus, neque igitur timidi sunt, neque plus iusto audaces, & causam sui dicti subdens, id ait contingere per abnegationem eorum, quæ ab excedente, & deficiente statura secundum magnitudinem proueniunt, & quamuis interpretatio latina aliquid difficultatis præseferat, græca tamen lectio non videtur habere vllam.

Dicit enim causa quod media statura sit omnium optima ad contemplationes, & ad actiones est, quoniam in hac motiones sanguinis, & spirituum sunt mediocres, & temperatæ, & subdit: quę enim spirituū motiones non sunt plus iusto maiores, illæ conducunt ad sapere, & adiuuant intellectionem; quæ vero plus iusto minores, aut maiores sunt, mediocritatem excedunt, quare inutiles sunt; ex quo infert moderatam, ac mediocrem hominis magnitudinem tum secundum latum, tum secundum longum esse perfectissimam, & ad perficiendas susceptas operationes, & ad cognoscendum, & contemplandum, hoc est ad agenda bona, & cognoscenda vera.

Sed videamus quid veritatis in his existat, deinde demonstrare conabimur ex Aristotelis sententia propositum apotelesma; Dicitur igitur quod media natura, hoc est statura naturalis quæ media est inter valde magnam, & valde paruam, aptissima est, & ad sentiē-

dum,

dum, & ad agendum, est sanè optima ad sensus primum ex quadam conuenientia, analogiaque, quoniam sensus & ipse est medietas quædam, vt tertio de anima & secundo & dictum est, deinde quoniam sensationes fiunt per passionem quamdam perfectiuam spirituũ si nimium tardi sunt, (quod in magnis contingit corporibus) etiam hæbes erit sensatio, peruenientibus nempe tardè spiritibus ad primum sensitiuum; si vero nimium celeres sint, & præcipites, neque proba fieri poterit sensatio, turbatis nimirum imaginibus, & inter se cōfussis, non aptè poterunt iudicari à virtute sentiente, cui accidit formam esse primi sensorij, sicuti visiuæ formam esse oculi, & virtuti potenti secare formam, & actum bipennis. Mediocritatem igitur staturæ aptissimam esse ad cognoscendum per sensum patet; quæ igitur mediocris non est inepta erit, valde igitur magni, & valde parui non sunt exacto præditi sensu, ergo neque cognoscitiui valde, ergo neque ingenio acuto, neque acri iudicio præditi dici possunt, quorum enim sensus est bene mobilis ad sensibilia, illorumque differentias exactè cognoscit, & iudicat, eorumdem etiam plerunque intellectus eodem modo se habet, ad intelligibilia, & promptè illa apprehendit, componit, diuidit, & discurrit, sunt etiã iidem apti ad actiones, neque enim præcipites sunt, quoniam non sunt paruo corpore, neq. sunt nimium tardi, quoniam nō sunt magno, extra igitur extrema in medio consistens corporis statura, laudabilis est, & bona vereque aurea mediocritas ab Horatio dicta fuit, & vere virtus omnis in mediocritate consistit.

Vtrum autem meliores sint magni quam parui in actionibus, celeriores, an tardiores? sanè putarem vtrosque damnandos. At celeriores magis fortunæ subeunt aleam, & celeritas forsan minus nocuit quam tarditas, nam Cæsaris celeritas illum sæpissimè iuuit; ac in bellis victorem fecit. Niciam tarditas, & irresolutio perdidit; est igitur huius demonstratio talis; media statura humani corporis habet motus sanguinis, & spiritum temperatos, non peccantes in excessu celeritatis, aut defectu tarditatis, quæ motus habet spirituum mediocres, & temperates illa nacta est perfectissima instrumenta ad agendum quæcunque sunt agenda, ad contemplandum, inquirendum, & cognoscendum, quæ sunt cognoscenda cui insunt perfectissima hæc instrumenta, quibus quæ sunt è re agenda, & cognoscenda, & agere, & cognoscere possint; illi contingit optimum, & perfectum ingenium, & iudicium bonum, ergo cui inest statura mediocris illi inest ingenium perfectum, & iudicium probũ Videtur igitur mediocritas staturæ, nisi quid aliud sit, quod impediat, certum quoddam, ne dicam patognomonicum signum bonitatis intellectus, re vera enim ingenium acre, & mens exquisita raro apparet in valde magno corpore nec frequenter in valde paruo, facilius autem (vt mihi videtur) est imponere magno quam paruo, in his quæ ad actiones pertinent, facilius enim credet, facilusque decipietur magnus; paruo autem, quoniam non eadem mens manet, & leuissimus est, non ita facile decipietur, non quod nō credat, sed quod mentem non adhibet auditis, neque deceptor, quid persuaserit, aut non, scire satis potest, non enim eandem diu seruat resolutionem, quam ex aduerso mordicus quandoque nimiũ tenet, qui tardus est, & segnis, & bobus similis, vt alter volitantibus muscis.

APOTELESMA CXXXXIX.

Incommensurati astuti referuntur ad passionem, & ad fœminam, si enim qui incommensurati astuti, commensurati vtique erunt simul iusti; & fortes.

HÆc pars est vltima huius capitis, & libri in qua præter vnicum apotelesma quod habet, continet etiam quædam documenta ad facultatem hanc exercendam apprime vtilia, diuiditur in quattuor particulas, prima continet vnum apotelesma ex quo deinde alterum infert, post hoc documentum vnũ qua ratione commensuratio, & incommensuratio

suratio

ſuratio cognoſci poſſit;in ſecunda,& tertia parte, ſimil iter duo præcepta communiſſima continentur ad iudicium pertinentia;in vltima parte enumerantur loci,è quibus ſigna ad iudicium faciendum requiſita eruere,ac petere debemus;ad primam partem accedamus, quæ duo continet quorum prius eſt,homines incommenſurati ſunt aſtuti,quoniam qui dolos nectunt,& callidè,ac vafrè operantur,corpus incommenſuratum præ ſe ferunt,& quoniam fœminæ,quę doloſæ ſunt eædem corpus habent incommēſuratum;in primis autem videndum eſt,quid ſit commenſuratum,& incommenſuratum corpus, deinde quomodo hæc habilitas ad paſſionem referatur,tandem quomodo fœminæ ſint incommenſuratæ, & propter quid, Incommenſuratos & aſymetros illos dicimus homines,quorum membra naturalem inter ſe rationem,ac proportionem nō ſeruant,verbi gratia,cum tantus debeat eſſe homo à vertice ad plantam pedis,quantus eſt ab extremo medij digiti manus dextræ ad medium manus ſiniſtræ,protenſis in rectum vtriſque brachijs,ſi continget hanc nō ſeruari rationem,vt in gibbis accidit,hunc dicemus eſſe incommenſuratum, item diuiſo in decem partes humano corpore,tantum debet eſſe ſpatium, quod eſt à ſummo vertice ad naſi extremum,quantum eſt à naſi extremo ad vltimum fonticuli illius, qui eſt inter oſſa iuguli in principio pectoris;hinc ad extremum oſſis,quod vocant enſi forme, à quo ad vmbilicum vſque idem intercedit ſpatium,quod æquale illi eſt, quod vſque ad principium membri virilis producitur; hoc autem erectum vſque ad vmbilicum plerunque protrahitur,inde vſque ad medium oſſis,quod genu patellam vocant duplum intercedit,à quo loco vſque ad calcaneum triplex ſpatium numerari ſolet; ſecundum longitudinem igitur hæc eſt ratio membrorum inter ſe obſeruata,ſecundum proportionem ęqualem,adeſt etiā & proportio inæqualitatis ſecundum naturam in corpore humano,nam quod eſt à vertice ad naſi ad extremum,eſt in tripla proportione,cum eo,quod eſt à naſi extremo vſque ad finem menti,& ſpatium à mento ad fonticulum pectori imminēs duplum eſt eius,quod eſt à naſo ad mentum,Manus decima pars eſt corporis,quæ ſi cum cubito comparetur, eſt in proportione ſeſquialtera, item à ſummo vnius mammæ ad alterius extremum tantum eſt ſpatij quantum eſt,inde ad extremum fonticuli,vt his tribus tanquam punctis ſtatuitur triangulus æquilaterus, & in facie vbi præcipuè pulchritudo inueniri ſolet, quæ vel eſt proportio,vel ſaltem ſine proportione reperiri non poteſt,eadem obſeruatur etiam partiū inter ſe ratio. Nam quantum eſt à ciliorum medio vſque ad naſi extremum, tantum eſt à mento ad laringis principium,& idem ſpatium cadit à cilijs medijs ad angulum oculi exteriorem,quod cadit ab angulo prædicto ad auris principium,frontis latitudo,naſi longitudo,& oris eadem eſt magnitudo,oculi ſemicirculus, buccarumque idem eſt,naſi longitudo ad extremitatis altitudinem dupla eſt,his igitur, ac ſimilibus rationibus membra humani corporis inter ſe ſunt coniuncta,& cum has ſeruant rationes naturalis pulchritudo,& commenſuratio exoritur quare commenſurati dicentur quorum membra corporis naturalem ſeruant inter ſe proportionem;incommenſurati autem, quorum membra corporis naturalem proportionem non obſeruant, quod in claudis, & in gibbis perſpicere licet.

Duplex autem eſt error,qui in non obſeruata proportione contingere poteſt ; nam vel penitus obliterata eſt,& nuſquam apparens.& hoc iam monſtrum, & non homo vocabitur,vel ſecundum quod tantum læſa eſt,& id aut in partibus principalibus omnibus, vel aliquibus,aut non principalibus,principalia voco,quæ neceſſaria ſunt ad eſſe, non principalia,quæ ad bene eſſe,aut decorem requiruntur,quid igitur ſit commenſuratio, & quid incommenſuratio in humani corporis membris,quare & quid commenſuratus,& incommenſuratus ex his patet.

Cognoſcitur commenſuratio viſibilium viſu, ſicuti audibilium auditu, eſt enim quoddam quod magnitudinem,numerumque,& motum ſequitur;quare ſicuti figura, & pulchri-

chritudo secundum se à sensu cognoscuntur, cum commensuratio, vt dictum est, vel sit pulchritudo, vel saltem non sine commensuratione ipsa etiam sensu cognoscetur, id autem patet experientia. Nam si quis etiam si non sit architectus, ingressus fuerit cubiculum, aut atrium aliquod subdito cognoscit, an longitudo altitudini, aut latitudini sit proportionanata, necne, dum placere, vel displicere sibijpsi fabricam sentit. Astutos hoc loco puto intelligi malitiosos, & eos qui nihil aliud præter commodum suum curant, & dum illud assequantur, nullius alterius rei rationem habent, horum proprium est, vt rationem affectui, & appetitui habeant obnoxiam, & obsequentem, & in affectibus seruiendis mirificè valentem, iusti igitur, & honesti nulla apud hos est cura, sed vt voluptatibus, & commodis suis satisfaciant, hoc vnum satagunt, & petunt; seruile igitur quodammodo ingenium habent, in paruis & malis acutum, in magnis & honestis vile, & abiectum, plerunque igitur nacti videntur temperiem frigidam, & melancholicam cum subdominio pituitæ crassæ quidem, sed cum flaua bile coniunctæ; hos igitur Aristoteles assimilat passioni, hoc est ipsi astutiæ, siue apparentiæ, & figuræ illius, qui astutè operatur; duæ expositiones his verbis accommodari possunt, altera est cōmunis, & à Suessano allata, quod scilicet referuntur ad passionem astutiæ, hoc est ad operationem eorum, qui astutia vtuntur; illi enim cum astutè agunt (dicit ille) corpus in concinno, & incommensurato quodammodo componunt, quod videmus in vulpibus, & felibus; hæc enim animalia, cum auibus, aut murib. insidias struunt, corpus ad habitum quendam præter naturalem traducunt, nonnunquam se contrahunt, aliquando se longa, & subtilia, aliquādo se marcida, exossata, mortuaq. simulant, mortui autem dispositio omnino inconcinna est, & asimetra; videmus etiam qui ludicre aliquem ex insidijs insultare volunt illi quodammodo se minores faciunt, & corpus proprium constringunt, & gibbosi dispositionem inducunt, quare si qui astutè agere affectāt, vel agunt, illi inconcinnè asymetrè corpus suum figurant, ergo cui inerit dispositio, & inclinatio ad astutè agendum, ille incōmensuratum corpus habebit, & cui inerit incommensuratum corpus ille ad astutè, & malitiosè agendum erit inclinatus; Hic igitur vnus est modus, & communis exponendi locum istum.

Alter talis esse poterit, vt sit sensus incommensurati sunt astuti referūtur ad passionem, hoc est sunt similes secundum corpus operationibus, quæ ab habitu astutiæ producuntur; quod autem operationes ab habitu astutiæ prouenientes sint incommensuratæ, ex hoc patet, quoniam dissonantes, & præter naturam dispositæ, tum quoniam ratio seruit appetitui, & ministra est, & ancilla, quæ deberet imperare, tum quoniam astutè, & dolosè agens sibi ipsi dissimilis est; neque interna respondēt externis; uultu amorem, & respectum simulat, animo insidias agitans, inuidia, aut ira, aut mala cupidine construit, si igitur astutus omnis abutitur ratione, quoniam uitiosus, & malitiosus est; cum quicunque ratione abutitur, ille ex Plutarcho inæqualis sit, & ut Horatius secum ipse dissideat, quæ inter se discordant inconcinna, & incommensurata sunt; astutus igitur incommensuratus est.

Rursus si corporis sanitas symetria quædam est, aut in quattuor humorum commensuratione consistit, aut in eius partibus, & optima sanitas in optima commensuratione humorum, ac totius corporis manebit; quoniam autem corpus, & anima compatiuntur, si commensuratum, & symetrum erit corpus simpliciter, etiam simpliciter, & perfectè sanū erit, ac secundum naturam dispositum; at simpliciter sano, & secundum naturam disposito corpori, inerit etiam anima simpliciter, & omnino sana, quæ talis est maxime secundū naturam hominis disposita est, utitur igitur recta ratione, cui hæc adest, ille iustus est, ac prudens, & uirilis, quare commensuratus uirilis, & iustus, & fortis erit, & secundum naturam suam dispositus.

Ergo qui fortis aut iustus non erit, ille incommensuratus existet, & rursus incommensuratus astutus, & iniustus, quod fuerat probandum, uel rursus dicere possumus.

Si

Si cui adest incommensuratio ab eo abest proportio, & hæc est naturalis dispositio partium, hæcque est ratio, & ordo secundum quam dicitur perfectus homo, ergo incommensuratus caret ordine, & ratione, & pulchritudine secundum corpus, & cui adest hæc incōcinnitas, & incommensuratio, & ordinis, ac rationis carentia secundum corpus, probabile est etiam secundum animam ita affectum esse, quare & illius anima proportione, ac ratione, & pulchritudine carebit, quare & virtute, apud illum igitur malitia erit, & astutia. Incommensuratus igitur astutus, & quoniam negatio, est causa negationis, ergo affirmatio causabit affirmationem, quomodo igitur incommensurati dicantur astuti eo quod ad passionem referantur, dictum est.

Et ad fœminas etiam referri ait Aristoteles, quasi sit eius ratio, fœminæ astutæ sunt, eædemque incommensuratæ; igitur incommensurati astuti, ex quo infero quibus inest fœminile corpus, illi astuti sunt, & malitiosi, & iniusti, & quosdam fures, & monetarios noui, quorum corpora omnino effigiem fœminilem habebant, illi etiam qui barba carent, qui vocem fœminilem habent, proprio quodam prouerbio Italico declinantur, ceu homines pessimi.

At dicet quispiam, si fœminæ secundum naturam sunt incommensuratæ, ergo turpes, & turpia non amantur. fœminæ autem mirifice amantur, nec igitur turpes sunt, neque incōmensuratæ, & si incommensuratæ profecto incommensuratio non est deformitas; Rursus si perfectio fœminæ secundum quod fœmina est, multam partem pulchritudinis habet, cū pulchritudo omnis cōcinnitas quædam sit, quo igitur modo dicimus fœminam esse incōmensuratam? at ex aduerso oculus iudicat, si non partes quasdam fœminæ esse incommensuratas, ceu faciem, & pectus, & anteriora, vsque ad coxarum principium & pubem; posteriora tamen collum nempe, & ceruicem, dorsum, & spatulas inconcinnas iudicabit, amplius, & clunes, & crura, & pedes deficiunt, simpliciter igitur si non est incommensuratū muliebre corpus, secundum quid tamen est, cuius inditium est quod quæ fæminilia corpora magis ad virile accedunt, illa magis placent, at cum dicitur si incommensuratæ ergo turpes, possem dicere turpes esse simpliciter, nempe comparatę cum forma virili, vel etiam sūt turpes visu secundum aliquas partes corporis, at secundum faciem, & eas quæ placere possunt partes non sunt turpes.

Et cum dicitur si turpes non igitur amarentur; posset negari consequentia, nam turpia quam plurima etiam amantur, & delectant, vt etiam testatur Horatius.

Amatorem quod amica
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant, veluti Balbinum polipus Agnæ.

Placent autem, & amantur mulieres pleræque, non quia pulchræ sunt, sed quatenus plenissimæ voluptatis instrumenta esse iudicantur.

Vtrum autem sunt astutæ nec ne? etenim astuti difficile decipiuntur, mulieres facile decipi posse testatur etiam Horatius, qui ait: Multos esse qui viduas venantur auaras, non venamur nisi ea, quæ capere posse putamus. An respondere possumus, mulieres facile decipi in negocijs, & in contractibus emptionum, & venditionum, cum in his actionibus virilibus non valde expertæ, ac uersatæ sint at plurimum valent in suis muliebribus officijs, in venereis, in texendis insidijs marito, aut propinquis; Nam mendaciorum, vanitatum, simulationum, dissimulationum sunt excellentes artifices.

Sed contra dices, sunt credulæ quomodo igitur astutæ, nam credulus facile decipi potest; Respondetur primum non esse mirum si mala, & vitia etiam opposita simul iungantur, nam & repetiuntur quidam qui timidi simul & audaces sunt, alij simul prodigi, & auari, vt ait Aristoteles, item quidam simul iracundi, & mites valdè, non igitur mirum quod, & astuti, & creduli quidam forēt, nam & id in pluribus rusticis apparet, qui ineptas quas-

dam astutias, & rudes malitias fabricant; deinde dici potest fœminas astutas esse in inueniendo, quæ ex vsu suo esse putant, credulas autem esse in his, quæ audiunt, quorum expertes sunt, & minime peritæ.

Mihi autem videtur ipsas esse similes gladiolis scriptorijs, qui cum exactissimè scindere videantur, in calamis, & quisquilijs leuibus suam vim exercent, in solidis autem lignis, ceù robore, aut illice nullius sunt valoris, sic illæ in nugis, & paruis rebus astutæ, in magnis & grauibus, ac valde serijs, ut ad solem nictycoracis oculi, subito hebescunt.

Addo demum, non putare fœminas esse simpliciter credulas, mihi enim uidetur, illas non credere, nisi, aut quoniam amant, aut quoniam sunt inexpertæ, aut propter habitum à prima ætate contractum; quod igitur astutæ ac ad simulandum promptæ sint in aliquibus, sic manifestum esse potest.

At propter quid astutæ; & malitiosæ uocantur? rationem affert Aristoteles dicens eas habere inualidam rationem, & arbitrium deliberandi mancum, & debile; utuntur igitur ratione quidem, sed malà, non igitur rectam rationem adhibent suis deliberationibus, & actionibus, at actio à qua seiuncta est deliberandi, & eligendi, ratio recta, illa dicitur uitiosa, & mala, & iniusta, ergo fœminæ, quoniam ratione recta non utuntur in suis operationibus, uel excedunt, uel deficiunt, cum excedunt astutæ, cum deficiunt imprudentes sunt, & amentes, sunt igitur astutæ ac malitiosæ, ut uulpeculæ, quæ tamen deinde ab hominibus deceptæ in casses incidunt; uidentur autem habere imperfectam rationem fœminæ, quoniam sunt incommensuratæ, sunt autem incommensuratæ secundum corpus, pro ut sensus iudicat, & confirmari potest, quoniam si uiri secundum quod sunt uiri commensuratum habent corpus, ergo fœminæ quoniam secundum quod sunt fœminæ uiri esse non possunt, necesse est illarum corpora esse incommēsurata, & animæ operationes incommēsuratas, & non recta ratione utentes apparere. Amplius & sic licet argumentari; Si uir secundum quod est uir, habet corpus commensuratum, & proportionatum, ergo quod non habet commensuratum non est uir, ergo erit non uir, at fœmina est non uir non igitur commensuratum corpus habet; si enim fœmina in humana specie haberet corpus commensuratum, cum supposuerimus hoc esse corpus uirile, ergo fœmina haberet corpus uirile, quare non esset fæmina hæc igitur, ut puto est Aristotelicæ positionis explicatio; & demōstratio, quod incommensurati sint astuti, & ad passionem ac fœminas referantur.

Ex hoc infert aliam conclusionem quasi loco à contrarijs, ut dictum est supra; quando affirmatio est causa affirmationis, negatio etiam est causa negationis, & non aliter, quare si incommensuratio est causa quod homo sit uafer, & astutus, ergo commensuratio causabit prudentiam, iustitiam, & uirilitatem, quam fortitudinem hoc loco uocauit; unde commensuratum, uel incommensuratum esse non solum causa est cognoscendi, uerum, & essendi; nam, ut dixi commensuratio est proportio, & ratio, & ordo partium corporis inter se; commensuratum igitur corpus humanum perfectum est; quare & secundum animam eadem inerit commēsuratio, ac perfectio, corporis enim perfectio organica, anima est; rationem autem perfectam sequitur sensus iustitiæ, qua quicunque carent æquiuoce uidentur dicendi homines; patet igitur quod dicta Aristotelis uera sunt, & pp quid talia existant.

DOCVMENTVM I.

„ *Relationem autem commensurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatem reducere oportet, sed non ad formam maris sicuti in principio dictum est.*

QVONIAM commensurata, & incommensurata iudicantur per comparationē eius, quod in illo genere est primum, & quasi metrum, & regula eorum omnium quæ sub illo genere continentur, ideo in præsentia docet quale nā sit illud corpus humanum ad qđ respiciētes dicimus alia esse magis, & minus cōmensurata; est igit hæc Arist. sententia.

Qui vult de commensuratione aut incommensuratione humani alicuius corporis sententiam ferre, ille iudicandum corpus conferre debet, ac comparare cum corpore, quod sit bene mobile, beneque constitutum, hoc est quod sit bene organizatum, & aptum ad suas motiones, & functiones obeundas perfectè, atquè exquisitè, id vt arbitror significat hoc loco nomen εὐαγωγίαν, καὶ εὐφυΐαν concinitatem in àctionibus & motu non autem simpliciter bonam motionem, & quod dicitur ad bonam natiuitatem, dexteritatem εὐφυΐαν & bonam corporis & naturalem habitudinem interpretarer. Vt semper rationem corporis cum quo fit collatio, haberem, & prior vox illud significaret, illiusque dispositionem ostēderet secundum quod est corpus organicum in quo motionum, & actionum principium existit; posterior autem vox respiceret illud ipsum, secundum quod est corpus similare saltem secundum sensum, in quo apparet naturalis constitutio carnis, & colorum, id enim εὐφυΐα præcæteris etiam significat, quę omnia, vt paucis comprehendantur, id videntur dicere, In cognoscendo, & iudicando commensurato, aut incommensurato corpore non debet fieri comparatio, vel reductio ad genus masculinum, aut fœmininum, sed tibi debes proponere humanum corpus maximè secundum naturam dispositum, & quo ad vsum ipsorū membrorum, & quo ad habitum, & constitutionem eiusdem, & ita quod tibi iudicādum est cum illo conferre, Nam hoc, quod maximè secundum naturam est organizatum, & constitutum, dicitur proprium metrum regula, & index cæterorum, quę sunt sui generis.

Sed dicet aliquis cur commensuratum ad viros, incommensuratum corpus ad fœminas non reducimus, cum videamus omnes fœminas simpliciter incommensuratas, etiam si secundum naturam dispositæ sint? & rursus nonne paulo ante dictum est fœminatum corpus esse incommensuratum, si cum virili conferatur, quod etiam visus per se iudicat? An Respondendum est tam incommensuratum esse virile corpus, si conferatur cum fœminili, quàm fœminile cum virili; sunt enim duo diuersi generis corpora, quare & diuersas etiam habent species, mensuræ, sicuti igitur non eadem mensura mensuramus frumentum & agrum nisi per quandam anologiam, ita eadem non est mensura virilis, & fœminei corporis, sed virile corpus suas habet mensuras, quæ si in fœmina omnes simpliciter apparerent fœmina illa perfecta & pulchra non esset, & è contra quæ fœminei corporis ornamenta sunt, & decora in virili corpore non laudarentur, fœminæ os paruum, faciem rotundam requirunt, collum longum subtile, pedes parui rotundi, quæ dedecerent virum.

Amplius indicium est, quod debeant habere corpora diuersa quoniam, & mores, & actiones diuersas, & pulchritudinem, ac decorem omnino distinctum vir, & fœmina sortiti sunt, quod etiam in politicis testabatur Aristoteles, docens quomodo viri, & fœminæ non est eadem virtus, ergo neque perfectio, ergo neque actus corporis, quare neque corpus diuersi enim actus diuersorum sunt corporum, similes tamen actus, & similium etiam corporum; hæc igitur est huius documenti, vt apparet, sententia.

Vniuersaliter autem factum est, vt per se & secundum naturam omne animal cognoscat id, quod in suo genere perfectum est, & bonum, quamuis deinde vnum quodque indiuiduum magis quærat, & appetat quod sibi ipsi, quam quod simpliciter bonum est, ac perfectum. Quod vero obijciebatur supra dictum muliebre corpus esse incommensuratū virile commensuratum. Sciendum est humani corporis, & cuius generis mensuram capi posse dupliciter, vno modo simpliciter secundum quem modum nullum corpus tale reperitur, Nihil enim est ex omni parte beatum Altero modo secundum quid, & secundum hunc magis dicitur vir commensuratus, quam mulier, quoniam ad hanc mensuram simpliciter, magis accedit corpus virile quam muliebre, & ideo dicitur abusiue, & virile corpus commensuratum, muliebre vero incommensuratum; simpliciter igitur vtrumque incommensuratum est, comparatiuè virile est commensuratum, muliebre nequaquam.

DOCV-

DOCVMENTVM II.

,, *Bene se habet autem, & omnia signa quæcunque prædicta sunt referre ad apparentem conuenientiam, & in masculum, & in fœminam, hæc enim perfectissima diuisione diuisa sunt, & demonstratum est quod masculus est fœmina iustior, & fortior & vt in vniuersum dicatur, melior.*

QVattuor proponi ab Aristotele in hac vltima parte dicebatur, horum vnum expeditum est, ad secundum transit in quo documento quattuor explicat.

Primum obiectioni tacite respondet, quæ causa est, propter quam id nunc proponat, posset enim aliquis dicere. Nunc ais commensurationis iudicium ad marem, & fœminã non esse reducendũ, at supra id ipsum asserebas, respondet, & ait omnia signa prædicta, præter hoc vnum commensurationis, & incommensurationis ad maris, & fœminæ comparationem posse referri, vt quæcunque propensiones, siue inclinationes, & dispositiones ad mores, & operationes sint in indiuiduis speciei humanæ, illæ omnes vel magis virum, vel fœminam magis deceant.

,, *Bene se habet autem. &c.*

Hoc est, sed quamuis dixerim supradictum apotelesma non reducendum ad viri, vel fœminæ comparationem, non nego tamen quin aliquomodo etiam eo hoc reduci non possit, vt cætera, sed tamen minus proprie, quoniam, vt dixi, hæc duo corpora in eadem specie existentia sunt omnino secundum se diuersa, præposito tamen mare dicemus, vt in contrarietatibus contingit partem vnam, vt album, & calidum habere rationem habitus, & melioris, & alteram partem priuationis, & deterioris, secundum se tamen non minus est color niger, & frigus tactilis qualitas, quam albus, & calor sic mulierem esse imperfectiorem & minus concinnam viro, simpliciter est verum, at in suo statu æque perfecta est mulier, quàm vir, vt æque animal est, canis, & elephas, bos, & lupus, vt auis, aut piscis.

Secundo loco duo docet principia cognoscendi ad quę oĩa signa physiognomica reduci debẽt, Horũ alterũ est. Conueniens apparentia, alterũ fœminæ, & maris diuersitas; Notandũ enim est, physiognomonẽ sibi tanquã scopos proponere virtutẽ, & vitium, bonitatemq. & malitiã, hoc est naturalẽ inclinationẽ ad has qualitates, & actiones, quę inde nascuntur, & quærere cognoscere hanc naturalem inclinationem ad bonum, vel malum quę in hominibus reperitur; quare signis supradictis tanquã medijs terminis, quibus suas faciat cõclusiones vtitur. Hæc aũt signa omnia ad duo principia tanquam ad vniuersalissimos quosdam terminos, vt omnium notissimos reducuntur, nempe apparens conuenientia, & maris, ac fœminæ discrimen, quæ enim apparent, & vniuersaliter recepta sunt, quod deceant virum, & secundum naturam doceant illum esse dispositum bonitatis signa sunt, vt conuenire homini masculo apparet, quod elatum ferat caput, quod collũ crassum habeat, quod os magnum latumque, & quod manus magnas, pedesque magnos, quoniam igitur apparent hæc conuenire magis masculo, quam fœminæ, viri autem propria est audacia fortitudoque, & robur, ideo cui hæc adsunt audacem, & robustum dicemus.

Ex aduerso quoniam paruum os, paruæque manus, & pedes apparent decere magis fœminam, quàm virum, si has manus pedesque in homine deprenderimus, quoniam scimus fœminilis animæ proprium esse timorem, dolumque, & auaritiam; hæc eadem proposito viro nobis ad iudicandum, si inesse videbimus quæ sunt fœminilis corporis membra, aut fœminiliũ membrorũ simulachra, illũ in anima habere muliebria vitia, aut saltẽ propensionẽ ad hæc naturalia mulierũ vitia; hocq. est prius ex vniuersalissimis illis duobus principijs, & fontibus à quibus omnis hęc cognitio coniecturalis dependet; ab his enim ad virtutem, & vitium iudicandum, per media signa procedendum est.

Alterum autem est, notio discriminis, quod est inter marem, & fœminam, quæ notio etiam videtur in vno quoque genere naturaliter infixa, nam & pisces mares sui generis fœminas norunt, & aues, & insecta, sicuti enim se habet dextra pars ad sinistram, ex quibus vtrisque fit totum indiuiduum, ita (vt videtur mihi) se habet vir, siue mas ad fœminam, neque pars dextra ignorat sinistram, aut è contra, sed neutri quidquam est magis familiare, & domesticum quā pars sibi iuncta, ita mari nihil fœmina notius, & fœmina nihil melius cognoscit masculo, nam alter alterius pars dimidiata videtur esse, vt etiam sensit Plato; cū igitur hoc discrimen notissimum sit, ea etiam quæ inter marem, & fœminam ponunt differentiam, debent esse notissima, quare merito, & hoc potest esse principium cognoscēdi; Quæ igitur sunt partes, & qualitates, & figuræ fœminarum, si quando in viro spectabuntur illum ad fœmineum genus reducentes propensum ad mores, siue ad fœmineos animi affectus dicemus; adest aliquis qui virginis os, humerosque habet, illum dicemus inclinatum ad dolos, timidum esse, mendacemque, quoniam secundum corpus cum fœminam referat secundum animum etiam illi probabiliter erit similis.

Tertio loco sui dicti, quod scilicet omnia speciei humanæ indiuidua, ad maris, & fœminæ discrimen sint referenda, rationem affert dicens: Hanc esse perfectissimam diuisionē speciei specialissimæ, omne enim animal non spontinam habens generationem, hoc est nō factum casu, vel mutilum aut ex putri materia productum, sed ex certo semine, id vel est masculum, vel fœmineum; quare nullum, est indiuiduum, quod hanc differentiā effugiat, illa autem perfecta dicitur differentia, quæ diuidit subiectum vniuersale in partes duas, & illæ duæ partes coniunctim omnia indiuidua continent, disiunctim singulæ nō omnia, sed quæ sunt sub vna parte nequaquā sub altera esse possunt; hæc igitur appellata est perfecta diuisio; dictum autem est quomodo species specialissima latitudinem quamdam habet, & quomodo in medio diuisa per marem, & fœminam diuersas fuerit sortita differentias.

Quarto loco in memoriam reuocat, quod etiam fuerat explicatum in capite nono, nempe marem esse fœmina fortiorem, & iustiorem, & in summa simpliciter meliorem, vt enim dictum est, cum mas, & fœmina habeant rationem oppositorum, & omnia opposita sint ita affecta, vt vnum melioris, alterum peioris, vnum habitus, alterum priuationis rationem habeat, quod etiam primo phys. insinuauit Aristoteles, ergo necesse sanè est, vnū melioris alterum sexum peioris habere rationem; ex mare enim, & fœmina omnis generatio, at generatio ex contrarijs, & inter contraria; receptum est autem marem esse meliorem; ergo necessario fœmineus sexus rationem peioris habebit, quod autem virilis sexus melior sit, ex hoc patet, quoniam, & robustior, & audacior, aptior item ad agendum, & ad contemplandum; paucissimę enim fœminæ, sunt, si cum maribus comparentur, quæ in actionibus, aut contemplationibus excelluerint; quæ si reperiantur, monstra potius, quam fœminæ, & fœmineum sexum excedere dicuntur; quęcunq. autem ceu semiramis, Pēthesilea, aut Atalanta heroinæ visæ sunt, quales etiam non nullæ nostris temporibus extitere, illæ impudicitia, & crudelitate, & alijs maximis vitijs fuerunt insignitæ, neque preter vnam Zenobiam, quam excipias, reperies.

DOCVMENTVM III.

„ *In omni autem electione singulorum alia alijs signis magis declarant manifeste subiectum, manifestissima autem, quæ in principalibus locis sunt.*

VNiuersale etiam hoc est documentum, quo docemur cognoscere quæ potiora signa & quæ nō sint, & quib; magis, aut minus sit fides adhibēda, est sensus huiusmodi, signorū in hoīe apparētiū, alia magis, alia min⁹ declarāt naturā eius subiecti, in quo sūt, & explicans quæ magis declarent, dicit esse ea, quæ in locis existunt magis principalibus.

Ratione igitur subiecti, in quo, & circa qd̄ existunt, alia alijs dicuntur esse magnis significantia

ficantia, sed etiam secundum se considerata signa, alia alijs euidentiora, & magis necessaria habentur, nam quæ à formatione prima ortum habentia, in partibus principalibus apparent, & inde sũpta sunt, magis vrgent, q̃ ea quæ ad colores spectant; voces .n. & incessus aptiores sunt, ad declarãdam nãm eorum, quib. insunt, quam colores cutis, aut capillorũ.

Quod autem alia signa alijs manifestent certius, subiectum, in quo sunt confirmari potest eo quod signorum alia à causa externa, alia ab interna existunt, quæ ab interna existunt causa magis ad rei naturam declarandandam accommodantur; rursus eorum quæ à causa interna proueniunt, alia per accidens adsunt, alia per se, & eorum quæ per se, quædam sunt vniuersaliter, quæ conuertuntur cum suo subiecto, & hæc maximè declarant rei essentiam, & naturam speciei, quædam vero priuatim sunt huius indiuidui propria, & hæc illius inclinationes explicant proprias; si igitur signorum quædam magis coniuncta sunt cum essentia, & substantia eorum, quorum sunt signa, & quædam minus, cum quæ magis iuncta sunt rei, naturã magis declarãt, & q̃ minus, eadẽ minus ẽt doceãt, manifestum est, quod signorum quædã magis, quædam minus naturã subiecti demonstrabunt.

Quod autem ex signis ad signatum, & ab accidentibus ad substantiam cognoscendam detur via, præter quam quod secundo de anima testatum reliquit Aristoteles, id etiam ex eo confirmatur, quod nobis est innata via, vt ex notioribus, & manifestioribus nobis, ad notiora, & manifestiora natura procedamus, inter ea autem quæ nota nobis sunt; accidentia, si comparentur cum substantijs, solent numerari, iure itaque ab accidentibus sensibilibus tanquam nobis notis, ad cognoscendas potentias, & facultates quæ nobis ignotiores sunt, & natura notiores procedemus.

,, *Manifestissima autem sunt. &c.*

Hoc est signa autem illa dicuntur esse certissima, & plenissimam fidem facere, quę sunt in locis principalissimis, & pendent à ratione atq. essentia earum partium subiectarum, in quibus existunt; Loca, vel partes, vel membra principalia ea esse videntur, quæ principaliũ operationũ immediata, & prima sunt instrumenta, operationes primæ, & principales vnius cuiusque compositi illæ dicuntur, quæ à facultate, quæ prima compositi ratio, & forma vocatur, nascuntur, sic igitur animalis quatenus est animal prima, ac principalis operatio, est ipsum sentire. quoniam est energia sensitiuæ facultatis, quę prima est animalis ratio, ac forma secundum quam est animal; hominis autem quatenus est homo, operari secundum rectam rationẽ, quæ recta ratio virtus est cuius gratia natus est homo, ad hoc enim natos esse homines ait Alexander, vt sm̃ virtutem operentur, & secundum rectam rationem viuãt, quare membrum in homine maximè principale illud erit, quo maximè vtitur homo, cum secundum rectam rationem operatur, hocque vel cor est, vel caput; porro membrorũ principalium duplex esse videtur genus, alia enim necessaria sunt ex suppositione, & talia sunt q̃ad comuniora opa requirunt, vt stomachus, epar, & os, hæc .n. à fine hominis valde remota sũt, alia vero sunt necessaria simpliciter, & maximè scopũ attingẽtia, quale est cor, & cerebrũ, aut certa cerebri portio, sm̃ quam contingit homini viuere vitam secũdum rationem, siue operari per rationem, quæ ipsius forma est, quod si contingeret hominẽ, vel capite, vel oculis, vel corde tanquam primo, ac præcipuo instrumento vti ad intelligendum, vel ad operandum secundum rationem, & quæ circa caput oculos, aut cor accident signa, maxime, qualis sit homo, explicabunt, & inter signa capitis id facient illa præcipue, quę sequuntur, essentiam illius facultatis, aut inclinationis cuius cognitionem quęrimus.

Vt illud dicitur esse verum timiditatis signum in homine, quod sequitur causam illius dispositionis cuius energia est timor, & timere, quòd si causa hæc est frigus circa cor, & pectus, cum idem frigus quod propensionem ad timendum producit, etiam causet pectus glabrum, & strictum & extremitates paruas, & pilos subtiles, & molles. Hoc signum omninò demonstrare timorem dicemus.

Illud igitur signum dicetur esse principale ad demonstrandam propensionem hominis ad bonum, vel ad malum, virtutem scilicet aut vitium, quod & in partibus erit principalibus, & ab ijsdem causis producitur, quæ natæ sunt inclinare naturales facultates ad sic, vel opposito modo agendum, aut patiendum; hæc igitur signa propria, & pathognomonica dicuntur, & ab his ad causas, à causis ad cognoscendam inclinationem, ab hac ad morem, & operationem peruenire possumus, sic igitur discrimen in signis ponemus.

Animaduertendum est autem cum tres videantur esse præcipuæ operationes animæ, nempe vegetari, sentire, & intelligere; cum vegetatiua tria principaliter faciat, nutrire, augere, & generare ei simile, in quo est viuendi principium, si illud modo perfectum sit in genere, & in specie non orbatum, nec mutilum, & cum ad nutriendum multæ præcedant operationes, vt concoquere, attrahere, expellere, assimilare, putandum est, vnam quamque operationem à propria facultate exerceri, eam autem esse in eo corpore tanquam formam quod corpus aut membrum, illius facultatis est organum; quod in hoc corpore secundum quod formatum est à tali facultate, certo modo disposito elucescunt quædam signa, quæ necessaria, & demonstratiua dicuntur eorum, quæ illi subiecto insunt secundum quod cõtingit illud ipsum sortitum fuisse formam suam tali pacto affectam, ac dispositam.

Vt concoctricis organum sit verbi gratia ventriculus, quatenus igitur talis est, sortitus est facultatem concoquendi, quæ illius dicitur forma cuius operatio est digerere; Hic potest, habere maiorem etiam, aut minorem capacitatem, & caliditatem ex qua continget ipsum, vel pilosum, vel glabrum esse; hoc vel illo modo dispositum, si igitur, vel in vniuersali cognoscere volueris vim vegetatiuam, præcipua illius instrumenta contemplari oportet, tum ea signa quæ in illis insunt instrumentis, per se & secundum quod talium operationũ sunt instrumenta; idem de anima sensitiua dicendum est, cuius, cum sint functiones quædam internæ, quædam externæ, sicuti virtutem, aut vitium cognosces visiuæ potentiæ, modumque videndi, conspecta oculi natura, structura, dispositione, eiusque signis, ita etiam internarum potentiarum dispositionem ex eorum organis, & organa ex ipsorum accidentibus necessarijs deprendes.

De virtute appetitrice, & motrice eodem modo, si iudiciũ ferre voles, procedere oportebit; at de intellectu valde dubium est, quoniam vt tertio de anima nullius corporis actus est; sed vtitur fortè toto corpore ad propria munera exequenda, secundum quod autem sunt instrumenta, tales etiam esse operationes probabile est, quales autem sunt principales quæ ad vniuersalem, seu communem aliquam perficiendam requiruntur operationem, talem illam vniuersalem esse etiam est probabile, vt ad nutritionem requiritur concoctio, attractio, assimilatio, appositio, excrementorum expulsio, harum in aliqua si contigerit peccatum vitiatur nutritio, compositum enim nullam omnino suorum principiorum naturã exuere potest, & quæ ex terra sunt, & in quibus dominatur terra, necesse est in illis multas terræ qualitates apparere, omnia enim orta naturam suorum principiorum ex quibus sunt testantur.

DOCVMENTVM IIII.

Principalissimus autem locus est, qui est circa oculos, & frontem, & caput, & faciem, secundus qui est circa pectus, & humeros, consequenter circa crura, & pedes, qui autem circa ventrem minimus; omnino autem, vt sic dicam ista loca manifestissima signa probant in quibus & prudentiæ plurimæ decor apparet.

ORdinem locorum nobis in præsentia exponit Aristoteles, & qui magis principales sunt, & qui minus declarat, & tandem præceptum affert, quo locum principalem à

non

non principalibus cognoscere possimus; Diuiditur præsens particula in duas sectiones, prior continet enumerationem, & ordinem quattuor locorum vnde nobis ad iudicandum suppeditantur signa; hi autem loci sunt sedes signorum appellati; posterior pars præceptũ continet quo locorum præstantiam, & excellentiam cognoscere valeamus. Principalissimum locum vocat Aristoteles eum, qui continet signa, quæ apparent circa oculos, frontẽ, faciem, & demum caput; locum illum diximus esse principalem, qui continet signa causas sequentia illarum passionum, quarum cognitionem quærimus.

Cur autem hic locus sit principalissimus nunc est videndum, supponendum itaque est quod supra etiam fuit animaduersum, Physiognomonem principaliter quærere hominis inclinationes ad virtutem, & vitium, quæ sunt bona, & mala hominis, secundum quod est homo. Horum vtrumque sine electione, aut contemplatione non est; vbi harum altera, ibi ratio, siue illa bona sit, siue mala, vera aut falsa; signa igitur vitij, & virtutis apparebunt in his præcipuè locis, vbi solet suas operationes aut saltem illarum principia, quæ sensus sunt exercere ratio, & intellectus; id autem circa oculos contingit primum fieri, primus igitur locus qui nobis contemplandus est erunt oculi.

Vt sit ratio, ille locus maximè spectãdus est, qui maximè inclinationem ad virtutem, & vitium indicat, talis est oculus, hic igitur præcipuè spectandus existit, maior ex prædictis est clara, quoniam locus ille est valde principalis. Minor probatur, eo quod & iram & pudorem, timorem, lætitiam, & dolorem in oculis maximè elucescere videmus, & illos maximè mutari, & diuersificari ad mutationem, & variationem affectuum. Sed dubitabitur quomodo contingat operationes mentis, aut quæ sine mente non sunt, in oculis elucescere; nam si totius corporis, aut nullius omnino est actus mens humana, quomodo igitur in oculis, aut ibi potius, quam alibi suarum operationum, aut inclinationum dari signa poterunt? Respondendum est forsan operantem cum ratione, siue illa bona, seu non bona sit, necessario intelligere, intelligentem speculari phantasmata, hæc in phantasia sunt, quæ facultas in anteriore capitis parte sita est, eo igitur multis spiritus deferuntur, & ascendũt à corde, quales generauit, & effecit passio, quæ cor occupat; Parti capitis anteriori superponitur frons, & cui iuncti sunt nerui optici, qui oculorum principia dicuntur; optici igitur nerui afficiuntur, quare & oculi, dum phantasmata speculamur, & intellectioni, & contemplationi incumbimus; Affectionum igitur mentis oculus dare signum certum potest, non quod ipse sit mentis subiectum, vel instrumentum, sed quoniam spiritus phantasmatibus simpliciter seruientes deriuantur in ipsum pro maiori parte, & circa visus principia existere dicuntur; iure igitur principalissimus dicitur locus, qui circa oculos, vel ex eo ipso etiam, quoniam qualitas spirituum, & naturalis constitutio, ac temperies humorum, & præcipuè cerebri ex oculo cognoscitur.

Principalis etiam pars in animali dici potest, quæ facit cognoscere naturam, & inclinationes sensitiuæ facultatis; ergo, & principalissima erit, quæ facit cognoscere naturam sensus; maximè principalis omnium, quæ à sensitiua facultate continetur; hæc autem est visiua facultas, cuius præcipuum, ac proprium instrumentum est oculus, non est ergo mirandum, si primas partes tenebit oculus in physiognomicis; cum præsertim in ipso præter colorem, & qualitates tangibiles motus, quies, magnitudo, & figura, positio, & numerus appareant, quorum vnumquodque ad iudicandum, & ad præstãda signa aptissimum solet esse.

Post oculos succedit frons, nam ipsa est motionum animi index, vel ea de causa dicta frons, quoniam animi affectus præ se ferat, est enim, vt ait Plinius, tristitiæ, seueritatis, clementiæ, & hilaritatis significatrix, vel eadem ratione, de qua paulo supra, quoniam dum spiritibus vtitur anima ad contemplanda phantasmata, quæ omnium passionum, omniumque conceptuum sunt materia circa quam ipsi spiritus variè agitantur, mo-

uentur

uentur igitur ipsi, & mouent partes circa quas, & in quibus sunt, quare principia musculorum frontis mouent; sic igitur aliquando contrahere, aliàs expandere frontem videmus eos, qui multis premuntur cogitationibus, quique modo magis modo minus tristia voluunt animo consilia, frons enim animum eiusque motus sequitur

,, *Tertia facies est.*

Per faciem autem intelligo genas, os, labia, nasum, & mentum, & quicquid est ab oculis ad mentum vsque, hanc etiam affici, & mutari videmus, in passionibus animæ, pallescunt ora, & genæ timentium, rubescunt eorum, quos alicuius facti pudet; eandem etiam causam assignabimus, quoniam maxima spirituum multitudo ad faciem, & caput continuè fertur, & quodammodo à natura videtur fabricata facies, vt ea discernantur singulares homines inter se; quare & merito in eadem apparent signa diuersarum inclinationum, quæ in singulis particularium animabus solent reperiri, secundum quas animi voluntates diuersas, & diuersas inclinationes non minus animi particularium indiuiduorum inter se distinguuntur, quam per colorum, ac lineamentorum differentias, differant inter se facies hominum.

Tandem totum caput succedit, quoniam hæc omnia continet sub ratione totius, cuius cognitio distincta, est notior natura, quare & nobis posterior, quam sit partium cognitio, in hoc autem præcipua, quæ attenditur est magnitudo, & figura, motus item.

Sunt autem decem ex quibus signa sumuntur, omniaquè in capite, & partibus eius reperiũtur, quæ nobis argumenta suppeditant; color nempe in oculis, facie, & capills se promẽs, deinde odor, nam pro diuersitate odoris, quam tum os, tum caput exhalat, & pro diuersitate secundum quam varij ad varios odores variam habent relationem, varia etiam de propositi indiuidui ingenio, prædici poterunt, vox varia varias indicat dispositiones eorum, quæ circa cor contingunt, saporum variæ species, quæ peregrinæ aliquando à nostro gustu percipiuntur, interne, & ab humorum qualitatibus emergentes, quid de stomacho, quid etiam de toto naturali habitu sentire possimus, admonent; tactiles qualitates circa caput in occipite nempe, sincipite, genis, fronte non minus quam alibi multa de hominis natura, dispositioneque, tum corporis, tum animi portendunt, magnitudinem, & paruitatem capitis faciei, & oculorum contemplari à physiognomone vidimus, figura, & eiusdem conformatio, si secundum vel præter naturam fuerit, quamplura significat, nec motus, aut quietis certa quædam in capitibus humanis dispositio, & qualitas despicienda est, cum cogitabundos, securos, caput quietum habere, vanos, iratosque diuerso modo iactare videamus; partium etiam numerus earumdemque auctio, aut diminutio spectandus est, nam qui vnico tantum sunt facti à natura oculo, aut pauciores, aut plures nacti sunt dentes; aut capti auribus, aut surdastri sunt, illi nusquam bene audient apud homines, sicuti qui nullo membro naturali defecerint, atque secundum naturalem dispositionem, & vsum affectum habuerint vnumquodque.

Quis igitur sit principalissimus locus, & quod hic sit circa oculos, frontem, faciem, & caput ex his puto, manifestum satis esse.

,, *Secundus locus qui circa pectus, & humeros.*

Secundum genus signorum assignat Aristoteles pectori, & humeris, nam qui latum pectus habent, aut strictum carnosum, vel non carnosum, pilosum, seu glabrum diuerso modo se habent ad iram, cupiditatẽque, timorem, & audaciam, causa propter quam datus est pectori, & metaphremo siue dorso, secundus locus signorum, hæc est, quoniam cor continẽt, & ambiunt, quales igitur sunt hæ partes, talem cordis esse naturam, & dispositionem putandum est; cor enim principale membrũ est & cuius gratia hęc, quæ circa illud posita sunt

mem-

membra; illi igitur merito conuenientia, & conformia esse debent.

Sed dubitabit aliquis, an ex Aristotelis sentẽtia cor omnium sit primum in homine, etenim esse videtur, si quidem, & hoc primum viuit, & hoc vltimum moritur, amplius omnis caloris, & spirituum fons, & principium est, iure igitur primæ partes illi dandæ, quare, & principalis signorum locus, ac subiectum deberet esse pectus, & humeri, non autem oculi, & caput aut igitur hic non est Aristotelis liber, aut sibi non constat, cum alibi cordi, non autem cerebro dederit primatum, Dubit.

An respondebimus verè cor esse omnis vitæ, omnis caloris ac spirituum fontem, originem, & principium, & ab ipso omnia, quæ ad conseruationẽ vitæ sunt atque animalis prouenire; sed operationes quæ ad sensitiuas potentias, & ad cognoscitiuas pertinent exerceri in capite, vbi omnium penè sensuum posita sunt sensiteria; vbi autem operationes exercentur, probabile est, ibi etiam earum operationum principia, & instrumenta, & eorumdem signa esse, iure igitur dictum est circa oculos, & caput esse principalem signorum locum, quoniam ibi cognitricis facultatis, quæ prima ratio est animalis, præcipuæ operationes exercentur, quamuis omnes à corde pendeant, & principium capiant; quoniam autem & in affectibus iræ, & venereorum, & quamplurimum aliarum cupiditatum, vt honoris, & lucri cor alterari sentitur, & mutari, putandum est, operationes appetitricis potẽtiæ circa cor fieri, quare signa quæ demonstrant, huius facultatis dispositiones circa pectus, & humeros bene existent, qui secundus locus signorum dictus est, inclinationes earum quę in corde, & circa cor exercentur operationum dispositiones ac differentias indicans.

,, *Consequenter circa crura, & pedes.*

Tertius locus à quo præcipua nobis suppeditantur discrimina, inclinationum potentiæ motiuæ, positus est in ijs membris, quæ propria motui deseruiunt, vt crura, pedesque, manus, & brachia, quorum igitur lacerti torosi, quorum suræ sursum contractæ sunt, illi fortes robusti, audaces; at si suræ opposito modo dispositæ sunt, de his oppositum sentiemus, nempe quod sint timidi, & debiles, audacia autem in operatione, operatio in motu posita est.

Vltimus locus respicit eam virtutem, quam vegetatiuam vocant, valde à vitio, & virtute, quæ secundum rationem est, remotam; parum igitur signa, quę circa huius facultatis instrumenta consistunt, de virtutum, ac vitiorum dispositione, indicabunt, plurima autem, & certissima de virtute nutritiua, & generatiua, ergò iure ijs signis, quæ circa ventrem, & pubem apparent, quartus locus assignatus est; per se enim, & primario de vegetatiua facultate indicant, secundario autem, & ex accidenti de his quæ ad alias potẽtias pertinent; quot igitur, & qualis sit locorum distributio vnde petenda sint signa ex his patet.

,, *Omnino autem, vt sic dicam ista loca manifestissima signa præbent, & in quibus prudentiæ plurimæ decor apparet.*

Quinta pars huius documenti in qua vniuersaliter colligit, & monet, qua ratione cognoscere possimus locum principalem signorum physiognomonicæ arti deseruientium, & hunc esse dicit, in quo apparet decor multæ prudentiæ, hoc est in quo effulget recta ratio, recta enim ratio in actiuis prudentia est, & aliquando abutentes hoc nomine dicimus rectam omnem rationem esse prudentiam, & maximè græcum nomen φρονήσιος vsurpantes.

Decorem autem, & lumen rectæ rationis, puto in facie apparere, & præcipuè in hoc consistere, si partes faciei dispositę sint secundum quod natura postulat; hæ autem partes, sunt præsertim frons, & oculi; quos qui rectam vsurpant rationem, etiam componunt laudabiliter, Hoc igitur cum sit dicimus splendorem rectæ rationis in illo ipso apparere, talem autem à Terentio videmus describi in eunucho chæream.

Quæ

Quæ igitur membra, tum vultus, tum totius corporis taliter disposita, & talia sunt, vt in illis appareat animæ rationalis decor, & ingenuitas, & liberalis quædam forma, & recta, ac naturalis, & continua dispositio, aut oppositæ qualitates prædictis illa sunt, quæ dare possunt nobis certissima signa, quibus iudicamus affectiones, & inclinationes hominum ad virtutem, & vitium, cum itaque frons, & oculi sint partes in quibus fulgor, quies, & decor animę rationalis appareat, nec non, & horum opposita, colligendum est, ora, oculosque, ac frontem illa esse loca, vnde certissima signa sumi liceat volenti rectè de humanis inclinationibus, ad virtutes, & vitia iudicare, Quod autem in fronte oculisque decor, & splēdor, & affectus rationalis animę, & opposita appareāt legentibus Actiolini de Romano historiam fiet manifestum; hunc, dicunt; olim in prima iuuenta fuisse placidissimum, & pulchros oculos, ac lętos habuisse, continuis deinde cædibus efferatum cum immanissimus tyrannus euasisset, eius oculos obscuros, toruos, truces, & tristes adeo factos fuisse, vt nemo illum tueri sustineret, uidemus etiam sceleratos homines, & latrones, nescio quid turbidi, & turpis in oculis habere; quo facile præter naturam illorum animam affectam esse, & ideo pessimos ac truculentos iudicamus:

Hæc igitur sunt Illustrissime vir, quę supra librum physiognomiæ Aristotelis afferre potui in quibus si quid boni apparuerit vnquam; id Diuinæ gratiæ tribuendum est, si quid mali totum inscitiæ, atque ignorantiæ meæ dandum, Hoc sane vnum ex animo profiteor, in his me nihil assertum, aut enuntiatum velle, nisi quod catholicæ fidei, concilijsque, & decretis Sanctę Matris Ecclesiæ consonum est, si quid autem aliquomodo illis repugnans reperiretur, id totum reuoco, & annullo, & per incuriam, aut per ignorantiam à me prolatum affirmo, quare omnino tollendum esse censeo atque determino; & sic est finis ad laudem Dei Omnipotentis, & Beatissimæ Virginis Marię nostrę protectricis, & aduocatæ, cuius nomen gloriosum semper laudatum sit per omne æuum.

FINIS.

INDEX NOTABILIVM.

Quæ in opere continentur.

A

D

E

F

G

H

Habitus

I

Virtus

Ira-

N

Quid

Tacitur-

una

F I N I S.

Errata *lege*

pag.lin.
2.25.trist tiæ tristitia
9.36.modestia molestia
52.11.eodem eosdem
53.16.venétib? verētib.quę
Quę
17 signa? An signa,at
24.11.iudicantia indicantia
26. 5.elestioneē electionem
2.fignat figna
27.46.igno figno
28.14.respódes respondens
15.habilitátes habilitates
29.20.ptimum primus
20.30.pcedat & procedat
23.10. actum acturus
25.21. magnis magis
26 31.ossium osseum
27.37.suscipiēda suscipiendā
29.34. autem suot instabiles
autem instabiles
49.1.tātum 21. tm̄ 22.locos
54.45.couæ coxæ
56.26. vbi ibi
57.28. ανχυποτερον
ἀνχυπότερον
61.40. robusti robusti, in
his ergo.&c.
65.25.Diomedes Diomede
29.cōfirbimus cōfirmabimus
70.13.sic apparēt sic apparet
71.6.cōmēsuratā cōmēsurara
72.13. laudbilis autem secū
dum se non est timidus
Timidus autem secundū
se noo est laudabilis. &c.
80.22.diuersæ diuersa
24. trigesimo trigesima
92.5. inā,quæ mā ex qua
9. & vt ex terra & ex
his, vt ex terra
93.30.iogeniū ingeniū vocāt,
99.11.nam hoc nam illud
97.34.quoniam quando
37. si hæc si ex hac
38.actionē actionē exercita
98.6. Thærydis Thetidis
101.2.hæbetudo hebetudo
27. armonice harmonicæ
35. inabilitas inhabilitas
105.35.robustam robustos
111.43. esset esse
45.salus solus
46. hæ,bitare habitare
47.scithri scythæ
125.27,turpelucrū turpe lucrū
126.32.collectorū collectione
127.14.χόσμως χόσμοσ
48. vtramque vnamque
129.11. impressis impressam
137.45.esse habere
142.47.tristum tristium
145.17.hoc est incessum non
incessum
146.40.nisi impressio (ni im

Errata *lege*

pag.lio.
pressio *per parentesim,quā claude post vocem* morbi.
148.9.laborum laborem
21. abstinebit abstinebitur
150.13.aliæ alia
41.noeotis tereotis
12.sit fit
15. homo illis tpibus natus
hoiem illis temporib.notū
156.38.con ooo
17.quem cum
163.15.animumq. animæque
42.male otelie
170.6. proprius propius
46. rpam temporum
171.3.iucuodus iracundus
45.pictis dictis
172.31.quod quid
38 siccitatem siccitate
48.illos illas
174.32.quia propter quid
34 illi illis
177.7.prima primæ
44.nutriuntur outriantur
185.15. dele, & noo secamus
17. velequm vel equum
189.28.& qui magna qui de
magna
192. 18. affræmato effræoato
33. Aenææ ab Aenea
198.24.ad veotrem ad venerē
200.29.Simirami Semiramim
208.13.Formatum formatam
209. 3.hoc hanc
210.32.est quo est quod
219.9.quæ ab qui ab
220.37.iracundæ impoteotiæ
221.12. exteroo exteroæ
223.5. ad nullam ad oullum
226.19.fieri fieri peius vel
melius
229.25.propriam propriam,&
44.corporeo corpore
237.43.ad secūda ad secuodū
243.29.fit fic
244.24.percipiat percipiet
242.22.iati irati
33.eodem eadem
35.autem eoim
47.animum animam
249.39.debemus debere
254.24.tribuit tribuunt
255.33.dispositum dispositus
49.eaodem eadem
258.20.ἐζιν ἐξιν
261.40.genere genera
264.8.millius nullius
39.seciant sciant
265.40.amare amet
268.30.νονόχροτα
χονόχροτα
271.20.ille sola
ibidem,& vt vt
275.30.rō pprio rō proportio

Errata *lege*

pag.lin.
287.48. meruit metuit
301.38.illa illæ
302.1.Empedodi empedocli
308.43.oon esse oon esset
310.13 cum illa cum illæ sint
1.4.Dei ad Dei
313.11.tenent tenet
314.31 glaciulis glaciali
ibidem.tuicu tuica
3204.eadem eandem
327 2.fœminum fœmininum
6.inteositium insenitiuum
18.pecoris peioris
29 magois magis
332.33.quarum quorum
40.hanc hæc (&c.
335.Ait Suessaous Aristotelē,
41.dispositæ disposita
338.5.Virtuti virtutis
340.22.feminis femoris
38.molle mollem
28 spiritu spiritus
353.5.abundat abundant
353.28.hominis homines
354.41.producunt producuot
356.46.positæ positas
49.masculæ masculini
360.24.pcordia,illi pcordia illi
25.habeat habet
362.2. opiparo opipare
46.nam quæ nam in hoc q̄
363.27.mitio ioitio
364.26.indicat indicant
43.si quad quod
366.121.frigoris frigoris, &
15.fortitatur fortatur
16.suggeanr suggerat
19.& oon non
369.49.figuram figura
370.41.fit fic
371.40.non fuisse fuisse
373.44. contemplatione coo-
templationes
374.1.multo multum
375.5.mali malis
14.talem qualem
379.23.cupieodum capiendū
37.moret mores
781.32.obiecti obiectis
382.42. syllogismā syllogismū
385.17.musculorum te muscu
lorum
44.subalternare subalternata
394.32.calidus calidus
395.26.differenti differentia
403.12.vi vt
404.14.& illa & vt illa
407.17.quare quale dixit
36.quid inest quid
409.12. reprēdū reprehēdēdū
44.obiectumet obiectum
maximæ maxima
410.11.celeries celeres
30.parti parte
411.41 cartilaginem cartila-
gineum

Errata *lege*

pag lio.
412.28.videbunt videbuotnt
414.25.bi terra terræ
415.3 At secundum at non sīn
417.20. mprudétes impudétes
40.cuius quorum
41.rapiat capiant
421.47.erunt erant
422.16.altera alteram
423.22.ab ob
42.est esse
425.33.aere aerem
34.qua quæ
433.23 perpeodicularis,
linea perpendicularis
433.30.ab hæc ab hac
438. 10. excremeotitus excre-
meotitius,
11.conscius autem conscius
ibidem putat se putat
43.moribus morbis
442.1.arguut arguit
447.1.& iostabilitate & in in-
stabilitate
3.io calumniā in caluariā
34.meodaciam mendacium
30.& hanc lætitiā emiterut
lætitiam,& hanc imitatur
458.11.Achemide Achemenide
465.2. figuram figura
471.44.Illycis Illyricis
474.37.loquentur loquerétur
43.affectus effectus
477.34.oon a ooo
481.42.starnum sternum
486.10.præcipium præcipuū
493.24 squilanrē squalenrem
494.28.hanc aurē passionem
hæc autem passio
42.galborum gallorum
498.22.venter ventriculus
506. 2.propter qui pp quid
509. 7.hæc hac
512.26.timore timorem
514.30.capillos pilos
529. 9.verum est fallum
verum est, aut fallum
534.16.autior acutior
536.16.hos eos
538.36.incōposita incōpositæ
540.24 & est
43.& hoc ex hoc
541. 2.intelligédā intelligédū
543.35.faciat faciet
549.13.sum sunt
550.49.numercum numerum
551. 4.subdito subito
554.30.paiuirdtundi paruos
rotuodos
555.46.vitia vitia dicemus
556.19.iudiuiduam indiuiduū
559 28.multis multi
560.35.facti illi facti
561.20.quamplurimum
quamplurium

Cætera Lectorum iudicio remittuntur.

Bononiæ, Typis Sebastiani Bonomij. 1621.
Superiorum Permissu.

Impensis Hieronymi Tamburini.